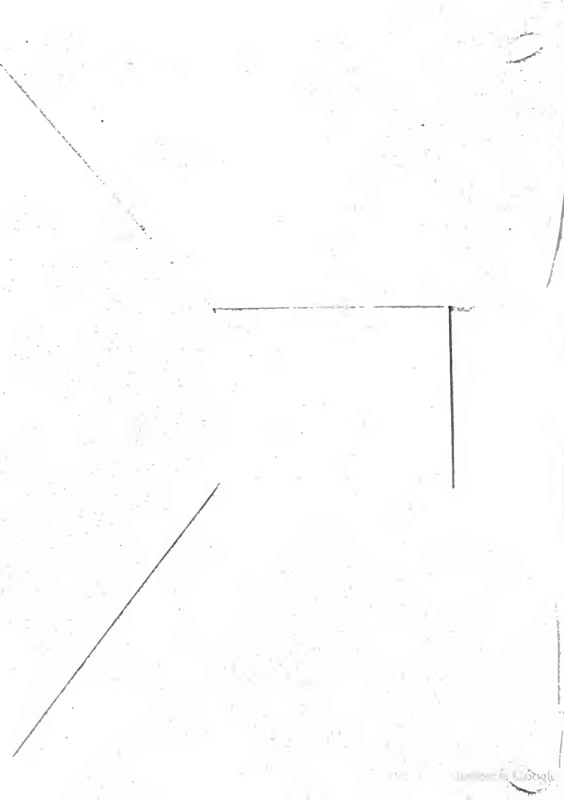

PETRI POTERII
OPERA OMNIA
PRACTICA ET CHYMICA,

Cum Annotationibus & Additamentis Utilissimis
Pariter ac Curiosis

FRIDERICI HOFFMANNI,
FILII HALLENSIS,

Medici Electoralis Brandemburgici, Philosophi & Professoris
Medicinæ Primarii in Academia Fridericiana.

*Accessit nova Doctrina de Febribus, ex Principiis
mechanicis solide deducta.*

CUM INDICE LOCUPLETISSIMO.

VENETIIS, MDCCXLI.

APUD SEBASTIANUM COLETI.

SUPERIORUM PERMISSU, AC PRIVILEGIO.

Illustriss. atque Excellentiss. Viris

D. JOH. FRIDERICO DE RHETZ,

Serenissimi atque Potentissimi Electoris Brandenb. Consiliario Status intimo ; &

D. DAN. LUDOLPHO

LIBERO BARONI DE DANKELNANN.

Serenissimi atque Potentissimi Electoris Brandenb. Consiliario Status intimo , ac rerum bellicarum Commissario Generalis ;

Academiæ Fridericianæ Summis Curatoribus , Patronis meis maximis.

FRIDERICUS HOFFMANNUS.

ILLUSTRISSIMI VIRI.

PETRI POTERII , *Medicorum avi sui Principis opera nova annotationum nostrarum accessione aucta* Vobis *offero* , Patroni maximi . *Sæpius mecum quæsivi , quo cultus genere meam referendæ gratiæ voluntatem Vobis condigne probarem . Sive enim animo meo recolam immortalia merita , quibus & ortum & constantem incolumitatem Academiæ nostræ* Vobis *propriam fecistis , sive respiciam summa beneficia in ordinem nostrum Medicum & me ipsum collata , meritissimo æternum memoriæ* Vestræ *monumentum statuendum esse , honestum cumprimis ac*

generosum duco, quo ventura etiam ætas, quibus suam beatitudinem Fridericiana debeat, perspiciat. Vos unici estis, quorum præclara opera, incredibili cura atque propensissima voluntate salus, gloria non minus Academiæ quam Ordinis nostri Medici primum crevit, deinde firmata, conservata & aucta fuit. Nec ullam hic adulationis metuo notam. Satis me absolvunt tot præstantissima documenta, quibus devinxistis totum Academiæ corpus, singulaque ejus membra. Firmum est Vobis, Viri Illustrissimi, *bonas literas, a quibus ingens animis accedit robur, & quæ genuina reipublicæ & ecclesiæ firmamenta sunt, amare non modo, sed & favore eximio fovere, & turbido etiam rerum statu illas languidas tueri atque erigere. Omnia, quæ publico nomine in bonum Academiæ perennaturum apud* Munificentissimum ejus Nutritorem Vobis *interpretibus propensissimis intercessi repetitis vicibus, obtinui. Nullius rogationis memini, quæ concessione nova cujusdam liberalitatis* Principis Munificentissimi *non fuerit approbata. Ordo noster quantum curis Vestris debeat, recentibus iisque maximis beneficiis admonemur. Est artis nostræ potissima pars, corporis humani intima nosse, quæ cum evolvi atque explicari non nisi incisionibus semel ac sæpius juventutis erudiendæ caussa institutis minime queant, maximi profecto habenda est concessio cunctorum, quæ supplicio necata sunt in Magdeburgensi & Halberstadiensi Provinciis ad anatomen publicam cadaverum. Plantarum, arborumque plurimarum notitia Medico ita opus est, sicuti Mathematico circini atque instrumentorum ceterorum apparatu. Earum itaque ut varia genera, cum uno cœlo non omnia incalescant, peregrinis locis huc transferri, seri atque educari queant, de horto eximio nobis parando, in quo inter naturæ hæc miracula cum artis nostræ cultoribus sine interpellatione versari, singula usurpare oculis animoque volvere queamus, soliciti fuistis. Insuper & pretiosiora instrumenta Physica non minus, quam Chirurgica, quibus plures Academiæ carent, in usum publicum Vestra commendatione a* Munificentissimo Principe *acquisivimus. Taceo innumera alia mihi a* Vobis *affatim tributa. Quam humane ac comiter me Berolini versantem Academiæ caussa excepistis? qua inusitata morum facilitate jus mihi fecistis scribendi ad Vos necessaria? Nihil dicam de affectu quo me constanter amplexi estis, nihil de hospitali humanitate, totque aliis beneficiis, quibus fecistis, ut totus vester sim. Nihil itaque ab hoc tempore mihi fuit antiquius, quam ut pietate, obsequio & officiorum assiduitate Vos venerarer ac occasionem*

quæ-

quærerem , qua grata mens tantis nominibus Vobis obstricta publicum monumentum exhiberet . Et cum jam dictorum precibus atque hortatu in publicum prodeat opus Poterii, Medici *olim* Regis Galliæ *præstantissimi , additionibus nostris illustratum , non dubitavi illud nuncupare* Vestris Nominibus , *ea qua convenit observantia rogitans , ut conatum hunc honestum benigne (quod excelsarum animarum indoles est) interpretari , & magis voluntatis quam facultatis in pendendis Vestris meritis rationem habere non dedignari velitis . Quod superest ILLUSTRISSIMI VIRI , Deum opt. max. assiduis precibus oro , ut gravioribus Vestris muneribus , consiliis atque inceptis , sub auxilio porro benignius adesse , & vires constantes firmasque corporis ac animi ulterius concedere atque adaugere velit , quo Vestris curis, patrocinio, benevolentia Vobis submissa & commissa* Fridericiana *uti ac frui possit quam diutissime . Dabam e Museo Calendis Maii . Anno MDCXCVIII.*

PRÆFATIO.
AD LECTOREM.

TAndem ut Fidem datam solvam, ac Bibliopolæ, multorumque desideriis respondeam, prodit foras egregium opus Viri de re medica & chymica optime meriti, *Petri Poterii, Regii in Gallia olim Medici Celeberrimi*, additamentis & animadversionibus nostris illustratum. Decennium ferme effluxit, ex quo Bibliopola noster de Authore hoc rursus in lucem proferendo mentem mihi suam exposuit, simulque me rogavit, ut ipsius institutum juvarem, annotationes meas adjiciendo. Cumque docti, iique Celebres Medici quidam ad eundem laborem me iteratis instigarent vicibus, lucubrationes & notas quasdam concinnavi, atque in chartas conjeci: Postea autem diu multumque dubitavi, an illas in lucem ederem publicaremque. Eam enim esse hujus ævi plusquam plebejam invidiam, judiciorumque licentiam probe animadverti, ut perfricta fronte quo quisque magis est, eo lubentius se aliorum castigatorem ac iniquum censorem præbeat. Accedit tantam in Medicina hypothesium ac opinionum esse varietatem, tantamque præjudiciorum vim, ut (qui morbus habetur eruditorum) nemo, nisi quod ipsius sententiæ conveniat, illud verum aut rectum putet, unde odia, perversaque enascuntur judicia, quæ frequentius jurgiosas in contentiones vel (quæ fundi nostri crevit calamitas) in mutuam maledicentiam, communemque omnium pernitiem exardescunt, quo fit, ut ii consultius agere videantur, qui vel plane non scribunt, vel scripta sua ad tempus supprimunt. Præter id ab instituto edendi hunc laborem non semel me revocavit intempestiva illorum libido, qui secreta tantum atque magnifica *Authoris* remedia a me flagrantissime expectarunt, cum tamen ipsos hac in spe frustratum iri facile perspicerem. Ingenue enim fateor, me parcissimum nunquam non arcanorum fuisse admiratorem, multo minus scrutatorem, probe gnarus, remedia nobis prostare efficacissima, modo iis recte utamur. At vero cum Vir industrius & de re litteraria adjuvanda bene meritus Dom. *Knochius* noster instantissime editionem hujus libri urgeret, measque additiones & privatim & publica recensione in catalogis, me invito subinde flagitaret; nolui amplius resistere ejus desideriis, sed ipsi hæc quæ olim adornavi, revisa tamen ad edendum concessi. Equidem non sum nescius, cum ea tradamus, fore ut hic noster labor varias in reprehensione incurrat. Erunt enim qui desiderabunt exactam arcanorum & specificorum *Authoris* descriptionem. Alios futuros suspicor, qui saltem inauditas speciosasque curationes & historias, processus lucrosos, medicamenta

univer-

universalia & ejusdem generis alia expectabunt. Non defore quoque puto, quibus non arridebunt principia mechanica, aliis, quod cum veteribus sæpius locutus fuerim & in multis a recentiorum *Cartesianorum* sententiis recesserim. Contra quos omnes dicendum breviter existimo, testatumque volo primum me nulli sectæ esse mancipatum, sed ex omnibus tam veteribus quam recentioribus eruere veritatem, deinde in gratiam discentium ac Studiosorum, quorum commodis inservire, quantum potero, religiosa mei officii ratio exigit, in lucem tantum missa hæc esse, neque illis me scribere, qui medicæ scientiæ fontes penitus exhauserunt, inque Praxi exercitatissimi existunt, vel arcana tantum quærunt. Porro autem hæc laboris nostri ratio, hic status est. *Celebris Author* in eo inprimis laboravit egregie, ut vulgares Practicorum errores atque in medendo abusus annotaret. Ille præcipue ex veteribus cluit, qui medicamenta generosa spagyrica, nec sine ratione, ad curandum proposuit, simulque fortioribus atque concentratis pro morbi ingenio prudenter miscuit debiliora, magis diffusa Galenica, optimo semper cum successu. Historias ægrotantium nonnunquam satis curate ac solide, interdum etiam perfunctorie recenset. In enarrandis caussis & rationibus phænomenorum atque effectuum reddendis, propter defectum veræ Physices atque Anatomiæ interdum satis jejunus ac infelix, in commemorandis autem curationibus admodum gloriosus, maximam ponens fiduciam in suis remediis. Quæ itaque monenda atque animadversione digna visa sunt, breviter strictimque, modeste tamen attigi, emendanda correxi, defectus supplevi, rationes symptomatum ex principiis mechanicis, nec non effectus medicamentorum inde deduxi, historias, cautelas atque observationes, quæ in praxi mihi occurrerunt, fideliter atque sincere adjeci, remediorum a me adhibitorum copiam addidi, quæ ægris meis opem tulerunt, quæ minime, non prætermisi. Nec conficta vel simulata, ut moris est, sed facta & vera, congessi, docui & exposui liberaliter, atque candide, firmissimo experientiæ, quæ optima & prima veritatis medicæ parens est, robore nixus. Neque Authorem castigavi insolentius; nimio enim reprehendendi morbo me non laborare, ingenue confiteor, decantata ab *Authore* tantopere remedia in suis curationibus ex asse me non nosse, professus sum, quantum tamen conjectura ex collatione locorum & circumstantiarum metiri licuit, ex quibus & qua ratione ipsa præparata fuerint, tradidi, & quæ si non majoris, similis tamen effectus medicamenta nobis nata substitui queant, manifestavi. Mirabile est, quando pervolvimus ejus historias, qua ratione tam feliciter, tam breviter rebelles, desperatos, & periculosissimos morbos suis arcanis propulsaverit. Equidem lubentissime largior, remedia ex mineralibus atque metallis summæ activitatis, penetrantiæ ac virtutis deprehendi, maxime in corporibus, quæ mobiliores ac tenuiores fovent humores, quæ climate calidiori, aere subtiliori degunt, sicuti videmus in ætate juvenili temporeque vernali felicius longe succedere medicamentorum operationem; an vero in climate nostro, ubi major humorum densitas, obstructionum veterum contumacia, majorque aeris crassities eundem productura sint effectum, est quo de valde dubito. Accedit, quod pro explorato habeant complures Practicorum, in remediis

non tantam observari nostro tempore efficaciam quam forsan olim præstiterunt, cui vero causæ id adscribendum, an fato, an majori corruptioni ac pravitati humorum, aliis dijudicandum relinquo? Quocirca absit, ut penitus de *Authoris* fide circa tales curationes dubitemus, ejus enim præclara scripta in plurimis, vero animi judicio, me approbare, etiam atque etiam confirmo. Cæterum operam maxime dedi, ut in hisce Notis demonstrarem, qua ratione ex veris principiis & sufficiente historica morborum cognitione Praxis nostra & Pathologia vere rationalis reddi queat. Turpe dictu, ast verissimum est, sub tanto apparatu præstantissimorum inventorum circa rem physicam, anatomicam, botanicam, chymicam, utilissimorum æque ac curiosorum spissis tenebris involutam ac circumfusam adhuc latere Pathologiam & Praxin medicam, ita ut nihil minus rationale, si rem non velimus dissimulare, ut pluribus dici queat. Videmus id, quando ad lectum venimus, quomodo speculationes atque hypoteses nostræ fallant, quomodo ubique hæreamus in causis reddendis horum vel illorum, quæ accidunt ægris, tam ratione morbi, quam ratione effectus medicamentorum, vel prognoseos, quaque ratione minus respondeat vulgaris Theoria prudenter institutæ Praxi. Hujus autem rei duplices potissimum allegamus causas, quarum prior est: Defectus sufficientis cognitionis historiæ, sive observationum circa quemvis morbum, quoad omnes circumstantias. Fieri enim non potest, ut vera condatur hypothesis, nisi prius nobis perspecta fuerit plenaria quoad omnia morborum accidentia historica morbi cognitio; ex quorum singulorum collatione atque connexione inter se invicem, tunc demum aptare atque invenire licet hypothesin, quæ genuinas phænomenorum suggerat causas, quæ dubia occurrentia solvat, adeoque viam nobis prodat, ad stabiliendum certum curandi scopum; Est sane singulare in Medicina fatum, ut affectus insolitos, monstrosas historias lubentius recenseamus, vel etiam fingamus parum vel nihil penitus attenti ac sollicíti, in vulgarium affectum observanda natura ac indole. Impedimentum posterius, quod hucusque praxeos vere rationalis retardavit incrementa, est ignorantia solidorum principiorum in Physica & consequenter in Medicina. Constanter enim affirmandum esse existimo, inscitiam veræ Philosophiæ naturalis genuinam & unicam fuisse originem tantorum errorum, & sectarum in Medicina, cum sedula veri investigatione exploratum habeamus; pleraque principia nec sensu nec intellectu concipi posse, nec ex natura rerum desumta esse, sed saltem phantasiæ subtilioris commenta fuisse. Nos a multis annis, rejectis iis quæ ex phantasia, & non intellectu proveniunt, operam strenue impendimus, ut solidi aliquid in Medicina constitueremus. Mirifice itaque mihi placuit illorum conatus, qui sicuti in explicandis naturalibus; ita & in Medicis rebus, usi sunt simplicissimis principiis, dictis mechanicis, de materia & motu. Cumque omnes naturæ operationes illis ipsis contineantur, credidi ad illa quoque, quippe simplicissima, omnia quæ occurrunt in Pathologia reduci posse, nec infelici

successu

successu non sine Numine id hucusque tentavi. Plures quidem conspexi præeuntes egregios viros, deque arte nostra meritissimos, qui Cartesiana principia ad Medicinam traducere annisi fuerunt, ast quod pace horum Virorum dixerim, satis mihi aliisve in omnibus non fecerunt. Fuerunt equidem solliciti circa unicum principium mechanicum, nimirum materiam, quam varie in morbis accusarunt, illamque varie corrigere & alterare in morbis curandis intenderunt, at vero penitus ferme omiserunt activum, & præcipuum, quo natura utitur, instrumentum, nempe motum. Multiplici enim experimento constat, solum motum afficere, modificare vel penitus destruere materiam posse, uti in Physicis sic etiam Medicis. Ita notissima res est, in quantum spirituum animalium commotio ex perversa saltem impressione & ratiocinatione, in pathematibus animi, totam œconomiam animalem, texturam ac crasin sanguinis pervetere ac turbare possit in sano corpore, nullo præcedente vel concurrente sanguinis & humorum vitio. Quas porro turbas, quæ suavissima symptomata commotio spirituum ex dolore, ex pauca miasmatis mole procreare valeat, quotidie experiendo edocemur. Tacemus varia medicamenta itidem venena, sub exilissima mole varium suscitando motum exerere suas vires atque operationes. Præcipua Medentis intentio mihi esse videtur, ut non tantum ad materiam & ejus affectiones in sanandis morbis respiciat, sed potissimum ad formale, ad motum, ut ipsum pro re nata vel excitet ac stimulet, vel inordinatum sistat ac sedet. Verus itaque mihi medicus videtur, qui Praxi ac Pathologia rationali condenda utrumque principiorum conjungit, & quomodo materia motus modificet, & motus rursus materiam varie afficiat ac disponat probe cognoverit. Deinde felix ille mihi censendus venit, qui recentiores cum veteribus apte & scite conjungere callet: Multa enim eleganter fideliterque tradita sunt ab antiquis, maxime quoad Prognosin, Historia morborum & quæ ad prudentiam Medici spectant. Recentiores clarent magnis experimentis, inventis, remediis, & meliorem explicationem rerum medicarum suppeditant; Nec infelicem denique illum autumaveris, qui Theoriam cum Praxi amico connubio conjungere annitatur. Praxis enim nil nisi Theoria in usum traducta, & Theoria Praxis ad solidiorem rationem perducta esse debet. Hic ad docendam, illustrandam & confirmandam Medicinam rationalem potissimus meus labor, hæc operationum summa est, sique Deus vires & incolumitatem constantiam clementissime concesserit, non inutilia circa hanc rem me tentaturum, illius auxilio fretus confido. Specimen quoddam Pathologiæ mechanicæ apparebit in doctrina de febribus, quam adjeci Autoris tractationi. An clarior unquam, & quæ melius difficultates ac dubia circa hanc doctrinam occurrentia cum scrupulis eximat ac enodet, prodierit hypothesis, doctis & a præjudiciis alienissimis diludicandum relinquo Viris: quod tamen citra omnem arrogantiæ suspicionem dictum a me velim, in Deum refundens omnia bona, quæ ex ipso tanquam fonte benignissimo hausi, ac nunc quidam possideo. Præterea inter opera *Authoris* eminet etiam Chymia ac Pharmacia eximia. Profecto quam nobilis & utilis hæc ars, tantis difficultatibus, puris putis falsis & innu-

meris

meris fraudibus ac mendaciis scatet, ut verum Augiæ stabulum hic purgandum inveniamus. Familiare Chymicis & maxime Paracelsicis est, ut non tantum effrænata fingendi impudentia magnas artes, ac præparationes lucium & aurum faciendi jactitent, verum etiam infallibilia in quovis sanando morbo crepent remedia. Ast multiplici experientia convincimur, nullum quando ad Praxin devenitur, subsequi effectum, & magnas de istis expectationes abire in fumum, unde, ut bene hic quadret, illud *Plinii* effatum *Hist. natur. libr. 5. Cum indagare vera pigeat ignorantiæ pudore, mentiri non piget*. *Author* quidem bona egregia atque tum temporis satis curiosa in medium contulit; cum autem in multis nimium ejus compositiones redoleant credulam vetustatem, & non sufficienti ratione, propter defectum veræ Physices, corroboratæ atque concinnatæ fuerint, etiam meas his adjeci animadversiones. Præterea probata curiosa, & ab optimis Chymicis hodierno tempore inventa nova quam plurima passim addere placuit. Compendiosas præparationes insinuavi ad evitandos magnos sumtus, & omnibus processibus rationem solidam & fundamentum pro viribus apposui, omniaque sic temperavi, ut pharmacopœus Medicus in praxi feliciter versaturus, curiosus item petere inde queat utilia & valde proficua. De cætero quoad ipsam operis formam, lubens fateor, me longe majorem operam & industriam collocare potuisse in hoc labore adornando, quam factum est, ut sic magis posteritati commendarem nomen meum; ast officii, & multorum negotiorum onere presso hoc quidem tempore curatius edere non licuit. Styli elegantiam (saltem veritatis rationem habui) lubens neglexi & curiosi forte multa observabunt, quæ circa ejus limam desiderare possent. Non enim usus sum stylo ad unguem examinato, nec tamen plane rudi atque inculto. Etenim sicuti semper a longo tempore insitum in animo meo fuit, clare, perspicue & ad lectoris ejusvis captum accommodate dicere & scribere: ita etiam hic claris, licet vulgaribus & sæpius technicis terminis ad sensum meum exprimendum aptissimis, usus sum, prout nimirum res simplicitate sua memoriæ se meæ suggesserunt. Cæterum nullius Eruditi famæ, ut spero, me iniquum & injurium præbui, ab illiberali illa rabie, qua docti se mutuo non raro lacerant & proscindunt, ubique mihi temperans: indeque spem imbibi certissimam, me Lectorem non minus æquum & conditionis humanæ memorem reperturum, si forsan cespitaverim in tam difficili ac perplexa sæpius materia. Hisce itaque utere benevole Lector, & vos Medicinæ Studiosi, quorum in gratiam hæc in lucem emissa sunt, æqui bonique consulite, & alia in vestrum usum adhuc sperate. Non fallam opinionem vestram, siquidem Deus Clementia sua labori meo adesse & vitam asservare voluerit, quem supplicibus veneror precibus, ut & vestra studia dirigere & fortunare; atque meam in illustranda Medicina alacritatem auxilio suo provehere in bonam frugem, atque augere dignetur.

PETRI

PETRI POTERII,

INSIGNUM CURATIONUM, ET SINGULARIUM OBSERVATIONUM

CENTURIA PRIMA.

CAPUT I.

De Catarrhi origine atque curatione.

Um Observationum nostrarum initia præmeditaremur, celeberrimi illius Cœnobii, Divi Salvatoris nomine, admodum Reverendus Antistes Alfonsus Bavosius, nobis primus occurrit, ut is quem in omnibus primas tenere, atque ob insignem pietatis, doctrinæ, ac prudentiæ gloriam longe alios antecedere arbitramur. Itaque præsul ille dignissimus, quinquagesimo suæ ætatis anno vix exacto, superioribus novem annis, (*a*) *in infensissimam capitis defluxionem*, eamque falsam, & acrem incurrit. Quæ derepente, præcipiti quodam motu, in fauces irrumpens, suffocationis metum ipsi haud levem incussit: quo paulo post excusso, eadem in dextrum latus, brachium, coxam, & tibiam effusa, & ejusmodi partes diris malis, & symptomatis divexans, præduros tophos in brachio, cum ulcusculis quibusdam reliquit; ut & in tibiæ sura, metacarpio pedis ejusdem lateris, ferina, malignaque ulcera duo fistulosa, callosa, livida, de his quæ Chironia dicuntur, suscitavit. Hæc omnia concomitabantur acerbissimi, & funestissimi dolores, non tam morbi sævitia, quam acrium, erodentium, & venenatorum medicamentorum usu, concitati. Febre insuper continua, sed lenta, vigiliis, anorexia, & animi languore assiduo conficiebatur. Primis morbi insultibus, ordinarii Medici Cœnobii statim advocantur: Et licet quatuor adessent, tamen eorum opem frustra implorat: imo parum abfuit, quin cum Menandro simile occineret: Πολλῶν ἰατρῶν εἴσοδός μ' ἀπώλεσεν. Egregio tandem patienti sanitatem daturus accerior, quam annuente Deo fœliciter & cito sic mea opera consequutus est. A dolore ut magis urgente, anagallidis, & aquæ fabrorum fotu incipio; eodem, bis, & ter in die, ulceratæ partes blanda manu demulcebantur: hinc dolore a præcipitato, & aliis acribus subacto, antecedenti causæ intrinsecæ, (*b*) *decocto* totum corpus *repurgante*, prospeximus: jecore cæterisque partibus haud neglectis, quinimo cichora-

cea,

cea, splenica, & cephalica in eo coquebantur. Idem decoctum omnes scopos petiit, & intentiones absolvit, humores primum incidendo, attenuando, & purgando; postea universum corporis habitum firmando, & ad naturalem statum revocando. Ejusmodi decocto ad XL. circiter dies usus est: vanam enim conjicimus illam vulgatam medendi methodum, quæ 5. aut 7. ad summum in chronicis præscribit syrupos, aut julepos ad humorum præparationem; parum edocti illi, quid velit Hippocraticum illud: *Τὰ σώματα χρὴ, ὅκου ἄν τις βέλεται καθαίρειν, εὔροα ποιέειν.* Interea tibiæ ulcus omnium teterrimum, vitellorum unguento, bis in die implebatur, tantillo *Saturni balsamo* adjecto, maxime ad hoc, ut dolor propter materiæ virulentiam perstans, penitus summoveretur, & eodem modo ulceris sordes eluerentur: eidem unguento postea sarcotici pulveres adjecti sunt, quoad ulcera carne implerentur: quæ demum ἐπουλωτικοῖς, utpote croco martis, ejusque oleo ad cicatricem deduximus. Corpore tandem probe repurgato, & ulceribus cicatrice fere obductis, (*ne inposterum morbi radices sæpe latentes*, aut fixius in solidis inhærentes, recrudescere valerent, & ut visceribus naturale & pristinum robur, jecori, ventriculo, ac demum cerebro, conciliaretur) (c) *corallorum essentiam* (quam tincturam vocant Chymici) cum conservis cardiacis & refrigerantibus, ex rosis videlicet, & violis, ad aliquot dies exhibuimus. Sic paucis, at optimis remedii, citra ullam medicamentorum molestiam atque nauseam, saporemve ingratum, R. & egregium Patrem e faucibus Orci, tuto cito, & jucunde eripuimus, eumque sanitati restituimus; vivit modo, optima valetudine fruens, is qui biennio toto communem Medicorum opem deluserat. Hic de catarrho in universum, veluti per transennam, quædam dicere fortasse non erit inconsonum, ut qua arte, ac methodo in morbis curandis progrediamur, (saltem propter tenebricosos illos, Lycambeo sanguine potius, quam doctrina imbutos) cuivis innos tescat. Quoad vocem, Græca est a verbo *καταῤῥέω*, quod est, defluo-Hippocrati *περὶ ἀδένων καὶ περὶ τόπων τῶν κατ᾽ ἄνθρωπον*, cerebri purgatio est ad varias partes tendens; unde apud eundem *loco citato* septem species sortitur. Etenim *περὶ τόπων τῶν κατ᾽ ἄνθρωπον* sic eos enumerat: *ῥόοι δὲ ἀπὸ τῆς κεφαλῆς, ἑπτά, ὁ μὲν κατὰ τὰς ῥῖνας. ὁ δὲ κατὰ τὰ ὦτα. ὁ δὲ κατὰ τοὺς ὀφθαλμούς*, quas fluxiones ob oculos manifestas, & secundum naturam appellat, ut quatuor subsequentes non ita manifestas, & contra naturam esse. Quæ in thoracem fluit, ob frigus in bilem verti; quæ retro ad vertebras, & in carnes defluxerit, hydropem generare; & quæ modicum ad coxendicem, & juncturas vergit, arthritidem concitare dicit. Hinc Galenus, aliique posteriores easdem minutius concidendas, ac in alias species contrahendas censuerunt. Hujus affectus generationis modum his verbis eleganter expressit idem Hipp. lib. *περὶ φυσῶν Ὅταν περὶ τὴν κεφαλὴν αἱ φλέβες γεμισθῶσιν ἠέρος, πρῶτον μὲν ἡ κεφαλὴ βαρύνεται τῶν φυσέων ἐγκειμένων. ἔπειτα ἐνειλεῖται τὸ πνεῦμα κατὰ τὸ αἷμα διὰ τὴν στενότητα τῶν ὁδῶν. τὸ λεπτότατον τοῦ αἵματος διὰ τῶν φλεβῶν ἐκθλίβεται. τοῦτο δὴ τὸ ὑγρὸν, ὅταν ἀθροισθῇ, ῥέει δι᾽ ἄλλων πόρων. ὅκου δ᾽ ἂν ἀθρόον ἀφίκηται τοῦ σώματος ἐνταῦθα ξυνίσταται ἡ νοῦσος.* Quomodo vero acris, &

mor-

mordax fiat defluxio, paulo post idem Author hæc subdens; aperte satis demonstrat: τὸ γὰρ φλέγμα δριμὺ ἐὸν χυμοῖσι μεμιγμένον, ὅποι ἂν προσπέσῃ, ἐς ἀηθέας τόπους ἑλκοῖ. Quid vero salsum, & acrem efficiat humorem, nullibi expressit. salsum tamen homini inesse, veluti amarum, & similia, *lib. de veteri medicina* docet. Quamvis autem Gal. *lib. 4. de facult. simp. cap. de sapore salso*, id tribuat caliditati, *non propterea salsum gigni a calore, sed potius manifestari*, eundem intellexisse arbitramur; nec itidem contrarium sensisse Aristotel. quamvis alii alio modo censeant: alioquin Arist. contra se pugnare, & Gal. perperam philosophari manifestum esset. Cum ergo nihil supra vires agat, qualitatem salem generare non posse satis tritum est. Quocirca (d) *salsedinis in corpore existentis causas* inquirentibus, repetenda Hipp. sent. qua habetur, corpora iisdem constare, quibus nutriuntur. At Edulia, quæ in nostri alimoniam cedunt, ejusmodi saporum participia sunt: quædam enim amara, quædam dulcia, quædam salsa, &c. quotidie assumimus, iisque nutrimur, horum insuper plura sunt, nonnunquam in eadem re temperata, quæ nonnisi artis beneficio conspicua fiunt. Hinc licet temperatissimis cibis vivat homo, iisque dulcibus & suavissimis tantum, eadem tamen in eo consistere minime diffidat; urina, & sudor quærenti exemplo sint. Verum enim vero ciborum adhuc sapores qualitatibus tribui, inconveniens haud dissimile erit. Sapor enim non minus rei propria affectio, quam quævis alia qualitas, suum habet sal, suum saccharum & similia: non calidi, sed ipsius salis sapor est, propriaque affectio. Interim non me latet ejusmodi qualitates, secundas nominari, & a primis oriri & dici, cui etiam eadem esto responsio. Cum ergo ex Hipp. sententia, flatus sint humorum vectores ad caput, ab eo pariter flatuum ejusmodi causa apprime indaganda. Itaque ipse eodem *de flatib. lib.* non ratiocinii criterio qualitatibus innixo, sed analogia a majore mundo desumpta philosophaturus, inquit: Ἅπαν γὰρ τὸ μεταξὺ γῆς τε καὶ οὐρανοῦ, πνεύματος συμπλέον ἐστί: quem flatum agnoscit mirabilium actionum operatorem, & quidquid in humanis fit, ejusdem medio fieri: Et sic ventos in nobis concitari, obseratis communibus viis, per quas illis liber patebat aditus, unde inferioribus occlusis, sursum ruere necesse est, a quo humores ad caput feruntur, hinc fluxiones, quæ tum a subjectæ partis, tum sublatæ materiæ nomine, varias denominationes nanciscuntur. Nec me latet, quid Aristoteles *lib. Meteoron* censuerit, ubi materiam ventorum docet esse spirationem calidam & siccam; quæ opinio licet Hippocrati contraria sit, ipsi tamen brevitatis ergo supersedemus, hic supra satis fluxionum causas ex Hipp. demonstravimus. Scio neotericos non flatibus, sed *intemperiebus jecoris, ventriculi*, & cerebri, easdem causas tribuere, atque ipsorum flatuum originem inde deducere; quibus, cum opinio hæc ad medendum parum apta sit, etiam ineptum hic respondere arbitramur. Præterea si Hermeticos consulere velimus, non aliunde fluxionum causas, quam a nescio quibusdam spiritibus, omnium functionum corporis humani parentibus, oriri comperiemus; siquidem ipsi, non qualitatibus rerum actiones atque virtutes adscribunt, sed potius naturis quibusdam substantialibus, quas spirituales, astrales, & omni saporum genere instructas esse dicunt. Quod dogma Platonicorum auctoritate, maxime di-

vini

vini illius Plotini *Ennead. 2. lib. 2.* non ridiculum, quin potius maximum, & percelebre censendum; ipsis enim actiones a viventibus procedunt; nam motus dicunt a vitali quodam principio concitari. Quippe Plotinus ipse, *loco citato*, his verbis idem confirmat: Τὰ μὲν δὴ τὰ ψυχᾶ τῶν ἐν αὐτῷ πάντα ὄργανα, καὶ οἷον ἀγάλματα ἔχων εἰς τὸ ποιεῖν, &c. Consentiunt etiam cum Hippocrate Hermetici ipsi, quantum ad vim atque efficaciam ejusmodi spirituum in humoribus sursum deducendis, nec non in aliis operibus edendis. Quantum vero ad eorum originem, penitus subticuit. Platonici supra sensuum cognitionem elati, proxime ab *anima mundi*, tanquam omnium animantium principio eos derivari asserunt, quibus & assentiri fere videntur illi, dum eorum causam in eum, qui est omnium vita, rejiciunt. Externa porro causa, undenam isti spiritus, flatus, & fluxiones in nobis suscitentur, ab eodem Hipp. multis ex locis elicitur: primum *lib. de aere, locis & aquis*, proponit certa loca, certis aeris injuriis exposita, propriis, & peculiaribus morbis affici; qui Australi plagæ sunt expositi, atque planities incolunt, fluxionibus sunt obnoxii. Ex *lib. 3. Aphorism. 1.* Αἱ μεταβολαὶ τῶν ὡρέων μάλιστα τίκτουσι νοσήματα, &c. qua de causa Astrologiam Medico omnino necessariam esse perhibet; sic enim ipse *lib. de aere, aquis & locis*: Εἰδὼς γὰρ τῶν ὡρέων τὰς τετραβομὰς, καὶ τῶν ἄστρων ἐπιτολάς τε καὶ δυσίας, καθότι ἕκαστον τουτέων γίγνεται, προειδείη ἂν τὸ ἔτος, ὁκοῖόν τι μέλλει γίγνεσθαι. οὕτως ἄν τις ἐρευνώμενος καὶ προγινώσκων τοὺς καιροὺς, μάλιστ' ἂν εἰδείη περὶ ἑκάστου, καὶ τὰ πλεῖστα τυγχάνοι τῆς ὑγιείης, καὶ κατ' ὀρθὸν φέροιτο οὐκ ἐλάχιστα ἐν τῇ τέχνῃ. εἰ δὲ δοκέοι τις ταῦτα μετεωρολόγα εἶναι, εἰ μεταστάίη τῆς γνώμης, μάθοι ἂν ὅτι οὐκ ἐλάχιστον μέρος συμβάλλεται ἀστρονομίη ἐς ἰητρικήν. καὶ τὰ ἑξῆς. Locus non indignus qui consulatur, & a medicinæ studiosis consideretur: hinc enim discent, quid præstare possint Medici ab Astrologiæ cognitione, præstantia, & necessitate alieni, & quam belle Hippocratis decretis insistant. Sed ad institutum revertamur. Idem Hipp. *lib. de morbo sacro*, cerebrum compactum, & debile protinus austrum solvere, & laxare perhibet. Cæterum (e) *sedentarios atque molles*, otiis plus nimio indulgentes, *catarrho*, & fluxionibus maxime esse obnoxios ætas hæc nostra satis comprobat; e contra bajulos, agricolas, nautas, compluresque alios laboribus deditos rarius vexari videmus: nam excitato auctoque calore nativo, excrementa, si quæ acervantur, conficiunt, minusque tempestatum mutationes, atque lunæ & aliorum syderum vicissitudines præsentiunt. Præter hæc, qui humidis vescuntur, ut piscibus, fructibus, oleribus, & carnibus humidioribus, etiam fluxionum incommoda facile experiuntur. Prorsusque quæ corpori impertiatur damna catarrhus, idem lib. περὶ ἀδένων aperit, fluxiones diu consistentes, & magnitudine molestæ, erosiones, & magnam eladem cerebro inferunt, mens delipit, cerebrum convellitur, apoplexia, & alia gravissima concitantur. Indicationes ex eadem disciplina sic colligere non erit difficile. Cum ergo defluxionum causæ proponantur, flatus, flatuum vero origo, externa aeris conditio, & intrinseca materiæ dispositio, una & organorum apta proportio, manifeste liquet aerem immutandum esse, materiæ dispositionem removendum, & organa ad pristinum statum revocanda. Quapropter ipsimet Hippocrati, quandoquidem auster derepente post aquilonem ruens defluxiones pa-

rit,

rit, oppositus locus, utpote septentrionalis, eligendus: idem de locis austro expositis judicium esto. Materiæ dispositio frangitur, detubatur ac demum expellitur, si obserati meatus adaperiantur, si peccans materia propriis catharticis purgetur, & si proba victus ratio instituatur. Organa porro, quia plerumque morbi sævitia, & diuturnitate defessa, & a propriis obeundis muniis devia, roborantibus, & his quæ insitum calorem adjuvant, refocillanda sunt. Hæc ad unguem in oblato casu observavimus, eaque inposterum aliis servanda esse potius ducimus, quam tritam obsoletamque methodum, quæ magis verbis quam operibus innititur.

ANNOTATIONES

a *In Insensissimum*. Dicta illa, quibus æger plures per annos correptus est, symptomata uniee peti ac duei debent ex pravitate seu discrasia sanguinis & humorum scorbutica. Scorbutus fœcunda morborum gravissimorum mater salium excrementitiorum ferocia tragœdias suas conficit. Corporis nostri fluores, qui vitalibus actionibus inserviunt, secundum naturam constituti puri, sinceri, omni eminente sale superflua aqua, muco & acti oleo privati esse debent. Quem in finem conspirant omnia viscera illorumque mechanicæ constructiones, quæ beneficio motus, qui unicum & necessarium vitæ instrumentum est, & heterogeneas partes a sanguine separare, & evacuare reliquas ac utiles subtilisare, intimeque invicem unire ac miscere debent: in quo consistit sanguinis depuratio & primaria vitæ & sanitatis ratio. Quod si viscera depurationi servientia aut crasso muco infarcta & obstructa, aut spirituum defectu ac robore labascentia ægre officio suo præsunt, sordes excrementitiæ salino-sulphureæ aqueæ contaminant sanguinem & serum, & multæ impuritates fiunt, quæ in partibus tendinosis & membranosis dolorificas spasmodicas contractiones: in glandulosis nimias seri evacuationes & stagnationes: in musculosis inflammationes & ulcera pessima efficiunt. Author acrium erodentium medicamentorum usu dolores acerbiores factos memorat, siquidem omnia calida, subtilia, acria motu suo celerrimo salia peregrina corporis nostri atterendo magis subtilisant, sicque perniciosiora illa reddunt, quare in omnibus morbis salinis cavendum a calidis, & quæ motum intestinum humorum & partium corporis adaugere solent. Medici quatuor advocati fuerunt frustra. Consultationes plurium medicorum utplurimum damnosæ sunt, & non aliter est, ac si vitrum mundandum pluribus detur; Discordia illorum semper ferme ægrorum pernicies est. *Dn. Author* a dolore ceu magis urgente incepit curam: soli enim dolores acriores propter spirituum concitatum & irregularem motum totam œconomiam corporis sanguinisque & humorum motus mirum turbare, & gravissima mala progignere possunt, nimirum incendium febrile, vigilias, sitim, virium defectionem, anorexiam, animi deliquium & convulsiones: Mitigato sic dolore e. g. in arthtiride feroci, dentitione difficili, affectione nephritica vel colica simul ac semel exspirant quasi cuncta symptomata. Optime autem spasmodicam & dolorificam partium tensionem demulcent & leniunt præter intrinsecus data anodyna, externi fotus & balnea, tum partim salia aeria diluendo ac temperando, partim nimis tensas fibras relaxando, vires suas exerunt.

b *Decocto repurgante*. Decocta ex deobstruentibus, aperientibus & incidentibus composita longo usu viscera ab infarctu liberant, & ex crementorum colatoria aperiendo sanguinem depurant. Hisce decoctis ex simplicibus saltim herbis præparatis sæpius aniculę & empyrici chronicis in morbis plus præstant laude digni, quam magni chymiatri panaceis suis, elixiriis & essentiis calidis concentratis.

c *Corallorum essentiam*. Ad recidivam hujus

hujus mali præscindendam, corallorum essentiam commendat Author. Hæc nil nisi solutio est, quæ quo magis subtili & blando menstruo confecta, eo efficacior existit. Optima paratur cum spiritu nitri dulcificato, quæ amuream venarum abstergendo & evacuatoria blande stimulando, purum sanguinem servare potest. Alias ad præservationem morborum chronicorum egregios effectus edit Elixirium nostrum balsamicum, quod blande chyli & sanguinis spirituascentiam promovet.

d Salsedinis in corpore existentis causas inquirit A. Res admiratione digna est in corporibus maxime scorbuticis tantam salium acerrimorum imo causticorum copiam progigni, ut ut nullis salitis alimentis, sed mere dulcibus, insipidis ac temperatis vescantur. Deducenda hujus effectus causa unice est a motu: Motus enim est, qui atterendo & subtilisando fixas rigidas partes in salia acuta transmutat, quare in chymicis flamma, fermentatio & quivis motus vehemens intestinus salia producit, vel illa exaltat; hinc, cum in scorbuticis frequentes esse soleant ebullitiones & humorum præter naturam agitationes, salium proventus in illis maximus fit.

e Catarrho. Catarrhis magis obnoxii sunt pituitosi ac spongiosi corporis habitus, otio indulgentes. Tardior in talismodi corporibus sanguinis motus & progressivus & intestinus est, nec tantam spiritus vim ac actuositatem habent, hinc ad viscerum oppilationes, ad muci in sanguine abundantiam & stasia in partibus glandulosis admodum sunt proclives; juvat tali in casu abstinentia, exercitatio & motus corporis crebrior; sic enim particulæ viscidæ satis dividuntur, subtilisantur & superfluæ evacuantur! Deinde vitanda omnia, quæ mucum & visciditatem in se recondunt; maxime autem vitanda aeris inæqualitas est, quæ circulationem lymphæ & sanguinis inæqualem reddendo producit catarrhos.

CAPUT II.

De Hydropis curandi methodo.

ANtonius Maria N. Bajulus vini, vulgo *Brintadore*, annum suæ ætatis circiter 40. agens, in bivio Illustriss. D. de Ruina ratione officii continuo astans, anno 1694. circa mensem Augusti, anasarca, & ascite, asthmate, & similibus a quatuor mensibus in lecto moribundus jacebat. Hujus affectus primordia traxit a medelis propter tibiæ dolorem inconsiderate adhibitis. Etenim hac in tempestate Medici plurimi ægrorum salutem in catharticis, & phlebotomiis sæpe repetitis repositam esse arbitrantur, curationis utriusque virium minime memores. (*a*) *Cathartica* siquidem frequenter reiterata radicale humidum exhauriunt, ut & (*b*) *phlebotomia*, quæ pariter totum corpus refrigerat, idem humidum absumens; unde postea cruditates multæ generantur, a quibus mille incommoda, & præsertim hydropes. Horum meminit Seneca in Epistolis, *medicorum consilia*, inquit, *devita*, *qui parum docti*, *& multum seduli officiosissime multos occidunt*. Huic tandem occurrendo, (*c*) *metallorum sulphur* cum conserva rosarum adhibuimus, guttulis aliquot olei vitrioli adjectis; intra horam spiritum commodius ducere cœpit. Sequenti die, idem remedium quater reiteratur, summo mane scilicet, a prandio, paulo ante cœnam, & statim in ingressu lecti: magnitudo medicamenti vix fabam superabat, sapore, sacharo rosaceo parum dissimilis. Actio ejus est, non alvum laxare, non vires labefactare, ut elateria, scammonia, ebuli semen, & similia solent; verum inci-

incidendo, aperiendo, atque nativum calorem adjuvando; saburram omnem aqueam foras propulsare, expellere ac dejicere. Operatur in nobis istud remedium solis instar, crudos humores coquendo, & superfluos insensibibiliter exsiccando; sic fluxiones omnes tollit, partibus nobilioribus robur conciliat, ac demum reparat vires, fessaque membra juvat. Istis ergo roboratis visceribus, & commodioribus viis adapertis, intra 12. dies abdomen totum detumuit, magnæ aquæ copia per os & virgam erumpente. Et tandem 18. die proprio defungitur officio, is qui quadrimestre omni medico auxilio destitutus erat. Nec mirum; nam elapso proxime anno senem octuagesimum quartum annum transcendentem eodem modo, iisdem remediis, sanitati restituimus. Mulieres etiam senio confectas, ut & pueros non paucos, inter quos nuper puellulam D. Jacobi Righo, pari methodo persanavimus.

Hydrops a Græco ὕδωρ, quod, ut satis notum vocabulum, sive pro symptomate, sive pro morbo sumatur, alia nominis explicatione minime indiget. Non me fugit, conspicuum tumorem pro symptomate haberi, & depravatam sanguificationem a frigida jecoris intemperie ortam, pro morbo: verum quia hæc nimis arguta, &, quam conveniat practico Medico, sophistica magis, silentio præterimus. Hujus affectus tres instituunt species: anasarcam, (quam & leucophlegmatiam) ascitem, & tympanitem. Meminit & aliam Hipp. pro partium obsessarum ratione, ut hydropis testium, uteri: a quo minime recedentes, recentiorum etiam auctoritatibus innixi, in (d) *septem species hydropem partiri* minime dubitamus. Quæ divisio, ut superiori longe præstantior, summopere meditanda venit. Prima ergo fit in cerebro. Secunda in pulmonibus. Tertia in corde. Quarta in felle. Quinta in hepate. Sexta in liene. Septima in renibus. Ejusmodi autem species suis signis atque symptomatis cognoscuntur. Capitis Hydrops ipsius capitis gravedine dignoscitur, catarrho, pituita, hemicrania, punctionibus & tumoribus palpebrarum; ad hæc faciei tumor & pallor accedunt. Hydrops pulmonum asthmate, tussi cum dolore pectoris diuturnitate temporis persistente, cognoscitur, etiam oris fœtore, cui æqualis pedum tumor accedit. Cordis Hydropem sequitur omnium membrorum segnities, partis tumor & marcor, & æqualis pedum atque genuum tumor. In fellis Hydrope citrinus color inest, ut in icteritia, tum oculorum, tum dentium, nausea cum appetitu, vomitus amarus, compressio thoracis, anhelitus durus & asper, necnon tumor atque consumptio corporis. Hepatis hydrops, peculiares habet labiorum, & linguæ scissuras, longum paroxysmum, & pedis illius partis tumorem. Qui a liene oritur, partis dolorem habet, ejusdemque lateris pedis tumorem, atque punctiones in affecta parte. In Renum Hydrope sitis ingens, libidinis titillatio, testium tumor, punctiones spinæ dorsi, tumor in pedibus, & alia insunt cæteris communia. Ex his denique mixtis aliæ species essent minutius concidendæ, quæ exercitato Medico facile innotescent. Nec quenquam deterreat, quod hæc partitio minime sit Galeni: etenim cum eodem *lib. de libris*

fuis, aliorum perpetuo ſectatores ſervos nominamus, ut is ſuo tempore Hippocraticos Praxagoricos, & alios alterius ſectæ fautores appellat: (e) *Hippocr. libro de flatibus*, omnium morborum originem ſpiritibus aſſignavit. Cujus modum inibi eleganter tradidit: Ἢν δὲ διὰ τῶν σαρκῶν αἱ φῦσαι διεξιοῦσαι τοὺς πόρους τοῦ σώματος ἀραιοὺς ποιήσωσιν, ἕπεται δὲ τῇσι φύσῃσιν ὑγρασίη, ἣν τὴν ὁδὸν ὁ ἀὴρ ἀπηργάσατο, διαβρόχου δὲ γενομένου τοῦ σώματος ὑποτήκονται μέν αἱ σάρκες, οἰδήματα δὲ εἰς τὰς κνήμας καταβαίνει, καὶ λέγεται τὸ τοιοῦτον νόσημα ὕδρωψ. Gal. cæterique poſt ipſum, omnia qualitatibus elementorum tribuentes, non a ſpiritibus hydropem, verum potius (f) *ab intemperie jecoris frigida* & humida oriri dicunt. Sed quam apte ad bene medendum, conjicere licet. Etenim *dent quantum velint* (g) *calida* jecori, nihil efficiunt, ſitim augent, *frangunt vires*, & morbo alimentum & incrementum præbent. At ſpiritibus impetum frangant, (h) *obſeratos meatus* adaperiant, intus congregatæ aquæ ſponte effluent, & ſanabitur hydrops. Quæ praxis nobis feliciter ſucceſſit in omnibus: verum in nonnullis, ubi ſubſtantiæ adeſt corruptela, aut ſaltem ſuſpicio aliqua, viam hanc inire non audeo, & tantum prognoſtico caute deferendum judico. Idem Hipp. *l.* 4. *de morbis ſub finem* ſuo more Laconice & ſuccinɫte hujus morbi curationem tradit: *Nam ſpiritus intra exiſtens vas replet, & externo ſpiritui renititur, & excurſus aquæ non datur præ ſpiritu vas implente, & ſimul aere incumbente. Si vero quis vas ſenſim inclinarit, aut fundum perforaverit, ſpiritu de vaſe exibit: egreſſo autem ſpiritu, procedit etiam aqua foras. Sic ſane in hydrope.* Nos autem, juxta partitionem a nobis traditam, curationem duplicem, univerſalem & particularem, inſtituimus. Univerſalis indicatio erit, ſpiritus impetum coercere, eum videlicet coagulando, cujuſmodi inſenſibiliter foras detruditur, facultate expultrice cooperante: coagulato vero ſpiritu, aquæ ſunt hauriendæ. Hæc autem pluribus modis fiunt, ut in majori mundo videre eſt, ubi compeſcitur ventus, adveniente pluvia, atque ardore ſolis ſedatur, coagulatur frigoris rigore, aut contrarietate ſublata. In microcoſmo pluvia concitatur diaphoreticis; ejuſmodi vi pollet ſulphur hydropicum ſupra citatum, cujus & calor ſolis vices gerit in microcoſmo, atque ſua ſympathia cum noſtro balſamo omnem tollit contrarietatem. Particularis curatio particulares etiam habet indicationes, quas ob brevitatem miſſas facimus, remediorum applicatione tantum contenti, nec inde ſcholaſtico eaſdem excerpere difficile erit.

Cerebri Hydropis curatio.

Rec. Tartari rub. lib. 1. hirundinariæ lib. ſ. colchotar. unc. viij. ſ. vini ardentis q. ſ. pro incorporatione. Deſtilla per alembicum vitreum. Doſis drach. ſ. Mane & ſero ſumpta pellit urinam, quam & fœtidam facit. Detur in vino malvatico.

Pulmonum curatio.

Rec. Meliſſæ, marrubii, an. m. j. vini correɫti lib. j. theriacæ, conſ. roſarum, an. unc. vj. reduc. in aquam. In difficili ſpiritu repetenda eſt, quouſque fiat facilior: quo convaleſcente abſtinendum. Si pedes tumeant, tunc utere auro diaphoretico.

Cordis

Cordis curatio.

Rec. Coralli rub. unc. j. mannæ electæ unc. s. dialaccæ unc. ij. rasuræ eboris drach. vj. reduc. in liquorem. Dosis drach. s. vel drach. j. Purgantur & hoc medicamento.

Rec. Seraphini unc. j. trochisc. de agarico, alhandal, an. drac. iij. diagredii præpar. drachm. ij. fiant pilulæ secundum artem, vij. pro drac.

Fellis curatio.

Rec. Carabes destillat. oleum, cujus capiat gr. 10.

Hepatis curatio.

Rec. Croci martis unc. iij boli coagulati & adusti unc. ij. rhabarb. unc. s. fiat pulvis, dosis erit unc. s.

Lienis curatio.

Rec. Lapidis Lazuli calcinati unc. iij. spodii unc. s. mumiæ adductæ ad pondus omnium, misce, fiat pulvis. Dosis drac. vj. ad vij.

Renum curatio.

Rec. Colchotaris unc. vij. olei vitrioli unc. s. fiat bolus. Dosis drac. j. ad iij. Qui noverit præparationem olei dulcis vitrioli, constans & certum habebit remedium.

(a) *Cathartica*: A catharticorum cerebro usu et phlebothomia intempestiva hydropis causam deducit. Purgantia fortiora et maxime extracta resinosa sale acri instar cantharidum caustico instructa dum plicis intestinorum tenujum firmius inhærent, spasmum seu dolorificam tensionem fibris intestinorum motricibus inducunt, unde non tantum tormina enascuntur cum excretione et expressione copiosa lymphæ, verum etiam constrictione hac tonus intestinorum naturalis seu motus peristalticus illorum labefactatur, sicque sanguinis motus, qui maximam partem dependet a tono seu robore partium naturali, per intestinorum canales debilitatur, ut deinde in robore suo deficiant et resolutionem alimentorum ac fæcum expulsionem minus recte peragere queant. Quare in praxi sæpius videmus a crebro et intempestivo drasticorum pharmacorum usu digestionis vitia, inflationes, alvi constrictiones et abdominis intumescentias. Nemini a solo usu pulveris fortioris purgantis excitatum flatulentum abdominis tumorem, cui mox succedebat perfectus hydrops.

(b) *Venæ sectio*. Sanguis deficiens non potest rite partes musculosas corporis ipsumque cordis musculum inflare ac expandere, hinc sanguinis et humorum motus tam circulatorius, quam intestinus, a quibus totius vitæ et sanitatis ratio dependet, labascunt, excrementa serosa, coacervantur, a quibus obstructiones, ex illis autem tumores et hydropes.

(c) *Metallorum sulphur*. Dom. Author hoc in sequentibus curationibus etiam mirifice celebrat ceu præsentissimum contra hunc morbum præsidium. Mineralia nimirum partibus constant so-

 lidio-

lidioribus, minus divisibilibus & spiritu minerali subtilissimo, celerrimique motus. Hisce elementis constantem injungunt partibus nostris fluidis mutum, cujus beneficio tenaces humores fundunt, obstructiones liberant, & excretiones promovent. Pauca arsenici grana intrinsecus data, si viscera & vires id patiuntur, intensissimos motus excitant, & hac ratione sæpius felici successu contumacissimas febres fugant. Ejusdem indolis est antifebrile certi amici, quod constat ex minera, lunari rubra roth guldisch Ert (quæ miscela argentum est sulphuris & arsenici beneficio subterraneis dissolutum:) Hoc ad pauca grana sumptum interdum vomitionem, purgationem, sudorem excitat, & chronicas febres radicitus sic exstirpat. Quod mercurialia in corpore nostro præstent, notissima res est. Martialia, & ex his primas tenens limatura martis, ad motum sanguinis & humorum promovendum obstructionesque expediendas summe idoneas sunt; Observamus post illorum usum protinus pulsum celeriorem, faciem magis rubicundam, appetitum meliorem: ut ideo falsum sit, limaturæ martis efficaciam saltim dependere ab ambitione seu saturatione acidi in primis viis existentis. Crocus antimonii martialis, seu antimonium sic dictum martiale cachecticum in curatione morborum frigidorum & ipsius hydropis opem fert præstantissimam.

(*d*) *In septem species, hydropem partiri posse*. Notæ saltim sunt in foro medico distinctiones hydropis in Anasarcam & Ascitem. Anasarca est tumor partium corporis musculosarum quasi universalis a de cubitu seri in partibus laxioribus tono ac robore suo destitutis & humorum circulatione debiliori dependens. Ascites tumor est magis partialis, & pro varietate partium varia nanciscitur nomina, & fit a nimia distensione & subsequente ruptione vasorum lymphaticorum; hinc partes, quæ copiosis gaudent lymphæ ductibus, ejus extravasationi & inde nascenti tumori aquoso obnoxiæ sunt: Quapropter præter abdominis hydropem, qui fit vel ruptis vasis mesaraicis aut peritonei aut illis, quæ per omentum & panniculum adiposum feruntur, observatus quoque fuit similis tumor in aliis partibus, uti thorace, capite, utero, ovario muliebre, scroto, pericardio, qualia exempla passim legi apud authores possunt. De hydrope cordis, renum, hepatis, quæ A. memorat, potius intelligenda sunt de harum partium hydatidibus, seu vesiculis magnis aquosis, quibus viscera partesque non raro glandulosæ obsessæ sunt; a quarum ruptura subito sæpius invadit hydrops.

(*e*) *Hippocrates*. Hic omnium morborum originem spiritibus assignavit. *Elegantissimus de hac re extat locus libro de flatibus* statim in principio: Spiritus nimirum, qui corporibus insunt, & maximam vim ac facultatem habent, nominat flatus, qui extra corpora, aer sunt, qui magna etiam pollet potentia motrice, a quo spiritus corporis nostri habere suam originem asserit; hinc necessarius aeris in corpore usus: Quocirca ab aere morbos plerosque asserit, cum is aut copiosior, aut parcior, aut etiam plenior aut morbidis inquinamentis infectus, corpus subjerit, quæ sententia ut antiquissima, sic verissima est: tenuissimæ utpote corporis nostri partes magna potentia movendi instructæ, sanguinique jugiter innatantes & separatim in nervis collectæ ex aeris particulis seu spiritulis elasticis magna vi movendi & sese expandendi imbutis rectissime peti debent: sine vivido enim aeris elatere omnes motus & sensus corporis nostri labascunt membraque robur suum exuunt, & actiones vitales pereunt.

(*f*) *Ab intemperie jecori frigida & humida*. Non semper in hydrope jecur affectum esse, testatur *Helmontius in Tract. Ignotus hydrops pag. 508. it. Doctiss. Albrecht. in notis ad Bontecoe Chirurgiam pag. 114.* Sæpius tamen in sectionibus præter alia viscera & hepar corruptum exsuccum & contractum quasi reperitur. Nec improbabile est, cavam hepatis partem, quæ & membranis nerveis & copiosissimis vasis

Vasis lymphaticis ac venarum fortioribus tunicis abundat, spasmodice constrictam, lymphæ & sanguinis circulationem impedire & hydropem subitum producere posse. Intemperies nulla cadir in viscera vel partes solidas, sed magis in fluidas, a quibus & colorem & calorem & robur suum mutuantur.

(*g*) *Calida frangunt vires*. Generalis regula practica est, nunquam calida sudorifera, vel quæ sanguinis massam in motum vehementem conjicere apta sunt, propinanda esse corporibus impuris succis diffluentibus, qui alioquin commoti symptomatum sævitiam augent, vel periculosiora mala accersunt, quod etiam valet circa cachecticos & hydropicos, qui semper pejus se habent post calidorum nimium usum.

(*h*) *Obseratos meatus adaperiunt*. Prima & optima intentio curandi hydropem esse debet lymphæ suum restituere circulum, & obseratos ac infarctos tubulos, partium aperire, sic tumores sponte cessant, & aquæ effluunt, et quicunque tali via non procedit, sed purgantibus fortioribus morbum statim aggreditur successu felici semper carebit. Laudatissimus hanc in rem est locus apud *Hippocr. Lib.4. de morbis* sub finem, quem ipse A. citat, ubi mechanice hydropis generationem et curationem pereleganter exponit de sumpto experimento a vase repleto aqua angusti orificii, ubi externus aer incumbens impedit egressum; quo aere remoto vel inclinato vase aqua effluit. Simili ratione nisi impedimenta, id est obstructiones removeamus, lympha subsistens in ordinem et circulum suum ægre reduci poterit.

(*i*) *Cerebri hydropis curatio*. Hæc cum sequentibus nullius prorsus valoris est, desumpta videtur ex Paracelsi libris.

CAPUT III.

De febre hectica, tumore ventriculi, &c.

ILlustriss. D. Annibal de Rubeis, 35. annos circiter natus, a septem annis gravissima mala continuo pertulerat. In quartanam etenim duorum & ultra annorum spatio, legitimum quartanarum typum servantem, incidit, quam subsequuta est quotidiana, dein (*a*) *hectica*; his accedebant frequentes (*b*) *convulsiones φυσώδεις* Græcis dictæ, eo quod eas *a flatibus* oriri arbitrantur, quæ brachium aut aliquam partem aliquando arcte contrahebant, & nonnunquam totum corpus, ut humi prostratus, Epilepticus multis haberetur, (*c*) *Supra ventriculum* creverat prædurus tumor, ovi gallinæ magnitudine, osseus, & indolens, liene & hepate pari tumore distentis: reliquum corpus incredibili macie, ita ut sceletos solum videretur, contabuerat: vigiliæ, cibi fastidium, color cadaverosus, & similia inde sequebantur. Mala hæc omnia omnes Medicorum hujus civitatis artes toto illo septennio deluserant; cum subsequutura remedia manibus meis experturus æger concreditur, quorum ope pristinam, & tamdiu exoptatam recuperavit sanitatem. Primis diebus decoctum consolidæ mediæ, pimpinellæ, ceterach, betonicæ, & burraginis in jure pulli gallinacei factum; ad quindecim dies sumebat. Pulvis dein, quem ob ejus dissolvendi & aperiendi vim diaphoreticum nominamus, cum Electuario ex corticibus citri bis in die dabatur. Febris hectica, ut & tumor regionis ventriculi sensim evanuerunt, & crebræ convulsiones illæ, *granchi* Italis dictæ, Gallis *gouttes grampes*, singulaque symptomata cessarunt.

Cum quartanæ & hecticæ febris mentionem supra fecerimus, non ab institu-

to alienum arbitror, si quid de febribus non tritum, & a paucis animadversum observemus,

Febris Latinis a feritate, aut potius fervore, ut & Græcis πυρετὸς, quasi accensio, a nomine πῦρ, quod est ignis; Hebræis *dallekath*, a verbo *dalak*, quod accendere, ardere significat, & alio modo *hachadachath*, a verbo *chadach*, quod & idem; vocatur etiam *deschepb*, pruna, & carbo ardens. Hippocr. magnum ignem febrem appellat, in Sileni, & Philini uxoris historia. Gal. non ignem, sed calorem immodice auctum *lib. 8. Therapeut. c. 9.* & aliis in locis. Hinc addubitari potest, an sit potius ignis quædam species, quam sola intemperies calida. Nam intemperies dicit tantum excessum: at excessus actio alterius est caloris, quia calor, ut omne accidens, a se non intenditur. Putredinem constat id præstare minime, cum nulla ipsi sit agendi potestas; quæ etsi daretur, nonnisi actionem congenerem edere posset. Præterea accidentium nullam esse actionem, fatentur omnes Philosophi (*Constat igitur febrem non calorem*, sed potius *igneam substantiam* dicendam. Nec mirum; quot enim sunt in hoc inferiori mundo ignium species, tot & in microcosmo febrium sunt.

Plato tres olim species instituit, prunam, flammam, & lumen. Ignis quædam species est, quæ aqua accenditur, & terra & fimo extinguitur. In Nimpheo exit e petra flamma, quæ pluviis accenditur. In Etruria non procul a Fiorenzola locus est, *mala pietra* vulgo dicitur, qui mons continuo flagrat, & in eodem statu permanet, nisi quod imbribus concitatior, & vegetior flamma prodit. In Gallia propter Gratianopolim fons est, in quem demersa ligna flagrant.

Est in rebus duplex materia ignem conspiciens: una aquosa, & altera oleaginosa, altera alteram extinguens: in sulphure materia est ignea, & altera eidem contraria. Non negarim tamen, ejusmodi differentiam oriri potius a subjectis, quibus insidet ignis, quam ab ejusdem natura. Verum quoniam Medicus microcosmici ignis extinctionem tantum procurat, illi sat erit modos cognoscere, quibus hujusmodi ignes consopiri valeant, nec tanti facienda subtilis illa dicacitas, qua hodie plus justo detinentur Medici. Divinus noster Hippocr. *lib. περὶ ἀρχαίης ἰητρικῆς*, paucis veritatem aperiens, inquit, quod in unoquoq; fortius & potentius est, quodque natura nostra superare non possit, hoc ipsum lædere, & idipsum antiqui auferendum judicarunt.

Et hoc postquam superius Medicos non opinari insinuasset, calidum, frigidum, humidum, & siccum hominem lædere. Et paulo inferius easdem qualitates, caliditatem & frigiditatem, omnium facultatum impotentissimas esse: quibus satis liquet, nedum febrem, verum & cæteros morbos a quibusdam substantiis potius gigni, quam ab accidentibus; quod & loco allato *de flatibus* probatur, dum spiritus morborum omnium causas instituit.

Ubi vero inquit excessit elementorum causam morborum esse, illic sumit effectum pro efficienter; *loco* enim proxime *citato* innuit, non calidum simpliciter, sed calidum amarum, aut liquidum, aut solidum, & similia in nobis morbosos tumultus concitare; quibus statutis febrium species non a caloris differentia, aut humorum putredine, verum potius ab ipsamet naturæ igneæ materia constituendæ essent.

Quo-

Quoniam vero febres sunt multiplices, quædam continuæ, & quædam intermittentes, quarum quædam singulis diebus, ut quotidianæ, repetunt paroxysmos; quædam binis, ternis, quaternis, quinis, &c. majores nostri easdem postea in melancholicas, biliosas, phlegmaticas, sanguineas, & mixtas distinxerunt.

(c) *Eas* deinceps in Idiopathicas, & simpathicas; consistentes in spiritibus, ut sunt ephemeræ, vel in humoribus, ut humorales; vel in solidis partibus, ut hecticæ. Mitto & alias, cum hanc in medendo non simus sequuti viam. Itaque febres superius dividendas, ad divisionem substantiarum ignem suscipientium constituimus; quam demum divisionem pro partibus obsessis iterum concedendam censemus. Et sicuti hydropem a septem principalioribus membris partiti sumus, febres etiam in tot species distribuendas, therapeutices gratia, excogitavimus, in hoc Hermeticos sequuti. Quoniam vero in unaquaque parte tria insunt, divino Hipp. etiam dictante, ἴσχοντα, ἰσχόμενα, καὶ ὁρμῶντα, unaquæque pars autem proprio igneo subjecto, quod sulphur vocant, prædita est, hinc prima oritur differentia.

Cum autem solidarum partium fixa illa materia inflammabilis ardet, accenditur hectica febris a quæ omnium solutu contumacissima est, propterea quod in solidis hospitetur.

Secunda differentia in liquidis sive humoribus consistet, quia vero hæc sulphurea substantia continuo gignitur ex alimentorum excrementis, variisque in locis fit, necesse est inde alias emanare species, & hæc proprie putrida dicitur: non tam quod in ea humores putrescant primo, sed quia illa materia nondum a natura ad perfectionem deducta, tanquam excrementitia, dum incendio prehenditur, fœtorem emittit.

Tertia in spiritibus sedem habet, & sanguini in venis, ac arteriis immixta, unde synochos homotonos, paracmastica, epacmastica, & si in solo spiritu, diaria fit.

Quoniam autem unaquæque pars proprio abundat sulphure, materia videlicet inflammabili, contingit, ut eædem in eas species facilius reduci possint; cæteris tamen perito non negligendis.

(a) *Hectica*. Frequens post intermittentes perperam curatas, vel intempestive constringentium & Chinæ Chinæ abusu oppressus fieri febres lentas, quæ in eo ab hectica differunt, quod hujus major sit gradus, & ex viscerum corruptela ac inflammatione nascatur. Febres namque quæ in finem depurandi sanguinem a sordibus excrementitiis instituuntur, critico naturæ motu citius oppressæ multa incommoda post se trahunt, dum impuritates, in sanguine relictæ, obstructiones viscerum fixiores efficiunt, & liberiorem sanguinis motum præpediendo calorem accendunt continuum. Hinc corruptelæ, tumores scirrhosi viscerum, febres lentæ, virium decrementum, digestionis vitia ubertime profluunt, quotidiana id attestante experientia

(b) *Convulsiones a flatibus*. Per flatus antiquiores Medici intellexerunt impetum spirituum sic dictorum animalium in nervis & musculis, qui si justum naturale æquilibrium suum excedit, tensio harum partium nimia, dolorifica, seu spasmus & convulsio fit.

(*d*) *Supra ventriculum creverat praedurus tumor*. Causa horum symptomatum genuina spasmus est, qui pene omnibus sese immiscet morbis, et principalis morborum origo existit, quanquam saepius bonum in finem, DEO, Naturae Authore, ex legibus certis praescriptis sic dirigente, instituatur. Spasmus fibrarum motricium & musculosarum (quae secundum naturam motu dilatationis & contractionis gaudent aequali) est constrictio fortissima, qua, poris et vasis arctius unitis, circulatio sanguinis et humorum sive ejus receptio et emissio in partes ad tempus sistitur; unde partes spasmo affectae manifesta duritie, tumore imbutae, et sanguine stagnante diffusae apparent.

(*d*) *Constat febrem non calorem* &c. Variae sunt opiniones de febrium et caloris praeternaturalis origine. Nulla autem antiquior, melior et principiis mechanicis infallibilibus et simplicissimis accommodatior videtur, quam *divi nostri Senis, quam tradit in tract. de flatibus sect. 3. §. 10. & seq.* ubi a spiritibus seu corporis nostri partibus impetum facientibus ab externo aere provenientibus (quos ob vim illam flatus ubique nominat) febrium fontem deducit. Asserit nimirum, *spiritus corporis nostris obstructo inferiori ventre a sanguine refertas corporis partes illapsos eas refrigerare, quibus refrigeratis totum corpus horror occupat, & quo majori copia flatus irrumperint eo major rigor & tremor partium consequitur. Sanguis porro*, inquit, *praesentem horrorem metuens per totum corpus perrepens & ad maxime calidas partes concurrit, atque hi sunt ejus saltus. Desiliente autem ab extremis corporis partibus sanguine, & viscera & carnes contremiscunt. Alia enim corporis partes copioso sanguine referta alia exsangues existunt. Atque exsangues quidem ob frigus minime conquiescunt, sed continentur; quae vero sanguine replentur, ob sanguinis copiam contremiscunt & inflammationes excitant. Coacto autem cumulatim plurimo sanguine, aer ipse qui sanguinem refrigeravit, a calore superatus, rursus incalescit, incensusque aveine ligneus existens in toto corpore calorem excitat, ad id etiam superveniente ipso sanguine. Quod enim incensum est liquatur, ex eoque spiritus oritur, qui ad corporis meatus irrumpente sudores fiunt.* Quos non videt, clarissime hic indigitari inaequalem motum sanguinis, et maxime ejus lationem a partibus extremis ad interiores. Certum est, in paroxysmo febrium notabili spasmo affici et contrahi partes extremas, et principaliter cutis glandulas, et munusculorum fibras. Hujus spasmi affecta sunt pathemata inter initia paroxysmi invadentia v. gr. pandiculationes, cutis pororum corrugationes et constrictiones, ingentes rigores, immanes concussiones, ventriculi eversiones, artuum dolores &c. Praeterea fortiori et spasmodica harum partium contractione primum sanguinis influxus et refluxus poris coarctatis impeditur, hinc destitutę sanguine ceu caloris fonte frigent, ungues livescunt, venae, quae antea turgebant, fiunt minores et sensum fugiunt, sudor cohibetur, introrsum sic retractis et a circumferentia ad centrum coactis ipsis humoribus: Collectus sic sanguis in vasis majoribus majori impetu ruit in cordis musculum et tunicas arteriarum, motuque citatiori fertur per pulmonum corpus, ubi aeris appulsu conquassatus et attritus in subtiles partes discerpitur, quae vorticoso motu celerrime agitatae humidum dissipant, propellunt, solidasque partes continua allisione et attritu calefaciunt dum per poros constrictos angustiores velocissime moventur, donec tandem obstructi in extremis partibus tubuli aperiantur, sic spasmus remittat, et liber sanguini circulus restituatur, paroxysmo sic cessante ac transpiratione liberiori facta; Adeo ut mechanica ratione causa febris omniumque symptomatum dilucidissime explanari ac explicari sic possit.

CAPUT

CAPUT IV.

De raro affectu.

PErilluſtris Domini Flaminii de Mareſcottis uxor, Dom. Anaſtaſia, acerbiſſimum dolorem in hypogaſtrio ad utrumq; hypochondrium vagantem, in dextero tamen fixius, ex quo primum ipſe ortum duxerat, hærentem, ab anno patiebatur. Is dolor ſenſim & ſine febre cœpit; paulo poſt, diebus videlicet 6. vel 7. elapſis, vehementiore facto, (a) *acuta febris*, de genere continuarum, Nobilem patientem adorta eſt. In hac febre debellanda, qui tunc ejus curam ſuſceperant, bis e pedibus ſanguinem miſerunt, totieſque e brachiis, nec ſalvatellæ pepercerunt. Ter & quater corpus purgatur, præmiſſis præparantibus julepis. Febris poſt decimum quartum remittitur. Dolore vero in eodem ſtatu, aut ſaltem paulo mitiore, perſtante, toto trimeſtri, abſque intervallo, medicamenta utcunque oblata deglutit. Fonticuli in brachiis & cervice fiunt. Fotus, litus, unguenta, ſinapiſmi, cucurbitulæ, enemata, glandes, & *quæcunque* (b) *vulgaris Medicorum* praxis excogitavit, in uſum vocantur, in caſſum tamen omnia, imo dolore in dies vegetiore & corporis habitu (alias obeſo) tunc gracili & cachectico reddito. Quapropter (c) *tot remediorum pertæſa*, atque nauſeabunda, quaſi Medicorum manus effugiens, rus ſe recepit: ubi ad quatuor menſes commorata aliquod levamen ſe percipere arbitrabatur. Reverſa vero in urbem idem dolor magis exaſperatur, &, quod deterius erat, cui ſe committat, plane ignorat, (d) *pertimeſcit* Medicos, remediorum odoris, ſaporis & aſpectus reminiſcitur, præteritorum memoriam perhorreſcit, & futura veretur. At dolores premunt, vigiliis, anorexia, & aliis ſymptomatis conficitur, mors imminet, & ſic in manus meas, veluti ad extremum aſylum, curandam ſe contulit. Itaque ſupradictis omnibus ad unguem examinatis, calculoſam concretionem circa præcordia ratus, quæ univerſaliter coagulatum tartarum diſſolvunt, adhibitis, optime convaluit.

Diſſolventia duobus modis cognoſcuntur, ſimilitudine, aut analogia, & arte ſignata: Similitudine oleoſum oleoſa diſſolvit, aqueum aquoſa. (e) *Arte ſignata*, lapides lyncis, Judaicus, cryſtallum, aſtacorum, totidem lapidum ſpecies in nobis concretos diſſolvunt. Hic modus vocatur ars, eo quod nonniſi magna ſolertia, & longo ſtudio, lumine naturæ etiam adjuvante, comparetur. Interea ne miremini, antiquam hanc philoſophandi methodum penes infinitos Medicos, imperito vulgo famatiſſimos, tum temporis injuria, tum cacodæmonis arte, conſepultam jacere. Communis enim ille mortalium hoſtis conatur abſcondere, quod Deus ſuæ creaturæ nunquam immemor, naturæ lumine majoribus noſtris olim revelavit.

a *Acuta febris*. In omni dolore vehementiori ſanguis febrili æſtu facile ebullit, & quo dolor acerbior, eo calor ſolet eſſe major. Spiritus enim animales in-

tra

tra nervos & musculosas fibras motrices velocissime & inordinate moti a causa externa irregulari irritante spasmum & fortissimam tensionem ac constrictionem partibus communicant;hinc sanguis reprimitur in vasa majora; unde cordis & arteriarum motus major & febris.

b Vulgaris medicorum praxis. Distinguendum omnino est inter praxin medicorum vulgarem empiricam solidiori ratione destitutam, & inter illam, quæ ex ratione bene fundata, experientia certa, causarumque connexione derivatur, qualis philosophica est rationalis, successus felicissimi, quæ paucis eget remediis, satis tamen probatis & selectis, non macerat vel torquet corpora copia inutilium pharmacorum, nec in externis illis cauteriis,fonticulis,unguentis,setaceis,cucurbitulis, vesicatoriis, enematibus multum quçrit presidii;Sed magis ad intemperiem sanguinis & humorum tollendam,& çqualem ipsis motum procurandum respicit.

c Tot remediorum pertæsa. Medicamentorum copia & crebra mutatio frequentius magis officit, quam prodest ægrotantibus, nauseam creat ventriculo, fermentum salivale destruit, & motus varios irregulares excitat, ut cum morbo in gratiam redire nequeant, sepofito autem vel neglecto omnium medicamentorum usu melius se habent non raro miseri ægri, & pristinam sanitatem felicius recuperant abstinentes omni remediorum usu, quod non semel in praxi annotavi.

d Pessimescis medicos. Summi periculi plena res est committere vitam & sanitatem suam Medico imperito, imprudenti & temerario, qui plus nocere, quam prodesse solet. Satius tunc est, soli naturæ negotium curationis committere, & abstinentia, spe, & expectatione morbum sanare, quam in manus imperiti medici incidere.

e Arte signata. Signatura nihil facit ad dignoscendas medicamentorum facultates, dum non respondet experientia, & quæ signaturam habent cum corporis nostri partibus, prorsus illis repugnant, & vice versa: aliæ, quæ nullo externo caractere imbuta sunt, optime illis quadrant & conveniunt; hinc antiqua hæc philosophandi methodus penes infinitos medicos olim recepta nullius momenti & parvi æstimanda est. Lapides autem a Domino A. commemorati concretum dissolvunt tartarum, dum calcinatione & pulverisatione præparati sal quoddam alcalinum abstersivum recondunt, acidum destruens & mucum colliquans.

CAPUT. V.

De lue cum hydrope, febre, & aliis.

ALexander de Thanaris laneæ mercaturæ tunc incumbens, 30. annos natus, teterrima (*a*) *luis venereæ specie triennio inveterata*, cum anasarca, febre lenta, epulide, ulceribus in ore vigiliis, inappetentia, aliisque gravissimis symptomatis misere excarnificabatur. Tot mala partim ex remediis perperam adhibitis, ut (*b*) *hydrargyrii suffumigiis*, potionibus, phlebotomiis, ligni guajaci decoctis; partim ex ipsius morbi sævitia contraxerat. Cadaveris potius, quam hominis effigiem ferebat: & cum ipse ejusque consanguinei de ipsius salute minus cogitarent, hunc in modum a tot ærumnis sublevatus est. Adversus hydropem, & febrem lentam, hydrargyrii pernicie concitatam, arcanum vitrioli, & (*c*) *aurum diaphoreticum* dabatur. In jure galli & vervecis coquebatur consolida media, cujus mane lib. 1. sumebat. (*d*) *Extractum tandem*

dem ex china falsa, sale guajacino, & similibus diaphoreticis, ad 12. dies; dissolutum cum tantillo vini porrigebatur: a qua felici curatione novennium jam elapsum est, quo continuo semper valetudine firma potitus, est & gaudet.

a Lue inveterata. Difficillime hæc curatur accuratissima licet instituta medela: infecti enim & deturbati a statu suo naturali penitus sunt omnes corporis fluores, & insignis visceribus corruptela illata. Memini aliquando me militis aperuisse cadaver hoc malo defuncti, ubi membrum verrucis obsessum cranium porosum & carie tactum erat, multæque polyposæ concrescentiæ in carotidibus & cordis ventriculo dextro reperiebantur, visceribus, hepate & liene corruptis, & ex facili friabilibus, ac prostatis & vesiculis seminalibus partim scirrhosis, partim sanie putrida diffluentibus.

b Hydrargyrii suffimiglis. Mercurius appropriatum & potentissimum luis gallicæ alexipharmacum est, humores coagulatos promptissime fundit & colliquat, & obstructiones in angustissimis tubulis egregie resolvit. Operatur & partium subtilitate summa, & gravitate maxima: Est quippe fluidorum omnium gravissimus; quare etiam minutissimæ ejus partes respectu aliorum fluidorum & nostri sanguinis semper specie sunt graviores, unde magno impetu & vi sanguinis partes movet & ab ipsis motis velocioris motus gradum acquirit, ut adeo minutissimos poros subeundo firmissimas obstructiones reserare queat. Dum autem textura sua salina spicula faciles in amplexus arripiat, hinc salia acria corrosiva in lympha & sanguine lue venerea affectorum obvolitantia imbibit & arripit; unde spiculis sic armatus salinis, glandulas, vasa & fibras vellicat; unde hæc mediante influxu spirituum copiosiore inflata et contracta premunt liquida in iis contenta, ut non tantum salivalis latex, sed et serum per sudorem, vomitum et alvum non raro excernatur: ubi autem vasa excretioni apta non existunt, ibi notabilis observatur turgescentia. Lympha itaque quo magis fœta est salibus corrosivis, acetosis, ut in cachecticis et scorbuticis, hoc facilius virulentam induit naturam, dum sic brevi stamina fibrosa partium corrodit, vel fortiori irritatione convulsiones, inflammationes, spasmos, hæmorrhagias excitat. Per suffimigia et unguenta mercurius semper citius et vehementius operatur, quam si intus adhibeatur, dum tali ratione immediate fluoribus corporis communicantur ejus moleculæ, quæ alias difficillime cum chylo miscentur et sanguini substantialiter propinantur.

c Aurum diaphoreticum. Aurum sibi relictum parum virtutis medicamentosæ recondit propter firmam, fixam et compactam ejus texturam, ægerrime a menstruo microcosmico dissolubilem. Quod si autem mercurio purissimo animatur et intime subigitur, transit in medicamentum efficacissimum et tutissimum, parva dosi magnum aperitivum, si rite processeris; aurum enim mansuefacit virulentam arsenici vim, et ipsa gravitate sua magnum impertiens motum, et a mercurio subtile ac tenue factum insignem acquirens efficaciam agendi.

d Extractum ex china etc. Extracta hæc decoctione cum aqua et inspissatione parata, temperata pollent resina, quæ constat ex particulis mucilaginosis sulphureis et salinis acribus, quæ sale fixo exaltata dissolventem et diaphoreticam, blandam tamen, possidet vim, et usu continuato laudabilem præbet effectum: Præstat enim semper mitius, insistendo tamen, aggredi morbum, quam vi et impetu ipsam naturam cogere medicamentis.

CAPUT VI.

De mensium suppressione a longo tempore.

NObi lis & elegans virgo, Angela nomine, D. Annibalis de Gessi filia, 16. annos nata, (*a*) *mensibus suppressis*, pallido colore, ventriculi frigida intempetie, capitis defluxione, incessus difficultate a triennio laborans, nostro (*b*) *pulvere di aphoretico* sublevata fuit. Apozema aperiens, incidens & attenuans sub finem præscripsimus: Quibus fluxere menstruales purgationes, color nativus rediit, in appetentia & alia inde orta penitus evanuerunt. In hac curatione nullam præmisimus universalem purgationem, nec per saphænam, aut aliam partem, misimus sanguinem. Etenim tota nostra fuit hæc intentio, obstructos meatus, coagulatum tartarum dissolvendo, aperire, quo liberius spiritus ad propria munera obeunda per totum corpus vagarentur. Spiritus enim, veluti radius luminis, totum corpus permeans, ipsum regit, nec in sua definit operatione, quoad interceptum quid illi obsistit; Illeidus his, qui Hermeticam scholam sequuntur, dicitur, qui & ipsis microcosmi aer habetur.

a Mensibus suppressis. Suppressio mensium mille malorum origo in fœminis est. Quod si superfluus serosus sanguis, qui in gravidis in nutrimentum fœtus vergit, in aliis singulo mensium spatio evacuatur, retinetur, infarctus valorum plethorici fiunt; unde stasis, corruptio, vapescentia & motus humorum lentior ac tardior fit, & recensita a Domino A. symptomata oriuntur, quæ conjuncta affectum singularem constituunt, dictum chlorosin. Pertinacior autem talis retentio ex multiplici caussarum fonte derivanda est. Primum enim accidit, si discrasia, sanguinis & humorum viscida nimium invaluerit, ita ut turgescentia & orgasmus consuetus & impetus ille ad expulsionem necessarius deficiat. (2) Si sanguis ipse deficit, vel ferum copiosum absumptum per morbos est, ipsæque vires languescunt, & impetum facientes spiritus impares sunt motuumq; concitationibus languidiores. (3) Si polyposis concretionibus vasa uterina obturata vel illorum orificia exerescentiis occlusa fuerint. (4) Si impetus ille sanguinis tempore fluxus ad uteri vias tendens repente sistitur, vel venæ sectione facta in brachio, vel hæmorrhagiis narium, cujus exempla aliquot notata fuerunt; desuescens sic natura & turbata in opere suo ægre interdum ad ordinem suum revocatur.

b Pulvere diaphoretico. Non consultum est ante venæsectionem & debitam præmissam expurgationem sudorifera calida camatinam vitiosorum humorum copiosam exagitantia propinare; nam observatione constat, vehementer sic impurum sanguinem commotum & ad alias partes translatum anxietates & angustias præcordiales, cordis palpitationes, hypochondriorum vel artuum spasmos, cephalalgias, paralysin, hæmorrhagias & febrem lentam produxisse. A balsami sulphuris therebinthinati intempestivo usu ante debitam sanguinis & humorum evacuationem grave delirium observavi. Quam ipsam ob rem præstat contra Authoris sententiam subvenire plethoræ & cacochymiæ tam venæsectione, quam purgatione prius, quam præscribamus diaphoretica calida. Martialia autem simplici saltim modo parata nullo sale acido potenti inversa & maritata cum regulo antimonii medicinali, item cum salibus aperitivis, usum præbent egregium.

CAPUT. VII.

De ulcere maligno, & salso catarrho.

FRater Augustinus trigesimum circiter annum agens, in Cœnobio Reverendorum Patrum Cœlestinorum, cachecticus factus, forte ob culinæ officium, quo tunc defungebatur, depascentia duo ulcera dolorifica, callosa, & virulenta, de his quæ φαγέδαινα dicuntur, contraxerat, alterum sub articulo genu dextri, alterum in sura tibiæ ejusdem lateris. Patiebatur insuper salsam defluxionem a capite, unde ulcera certo trahebant originem, non a lue venerea, ut is, qui guajaci decoctum statim morbi initiis præbuerat, falso arbitrabatur: quapropter jecoris intemperiem augens, malum primo deterius reddidit; mitto remedia, quibus anno toto usus fuit. Itaque cum præsentis ulceris (a) *cachexiam* pro antecedenti causa haberem, huic incumbere, totisque viribus eam evellere, partim (b) *corallorum tinctura*, partim decocto purgante & refrigerante, conati sumus; quo ad vota succedente, ad ulcera descendimus, quæ callosa, dolorifica, profunda, & sane aspectu horrenda. Primum mitigandus fuit dolor, anagallidis, & rosarum decocto: (c) *callositates*, unguento ex vitellis ovorum cum calcinato majore, quo & mundificata fuerunt. Ablato calcinato, cum eodem unguento, thure aliquando adjecto, ulcera carne implevimus: & ultimo cicatricem croco martis obduximus.

a Cachexiam. Cachexia notat copiam seri impuri salibus excrementitiis stipati, & circulationem humorum per substantiam carnis porosam & vasa corporis minima lentiorem. Ulcera gignit quam facile in partibus extremis propter stasin seri in partibus maxime tendinosis & cardilagineis majorem ibi acrimoniam & corruptionem concipientis.

b Corallorum tinctura. Persuasum habuerunt veteres corallia sulphure scatere solari naturæ grato a quo etiam mutuentur suum colorem. Uti autem color non est entitas quædam absoluta substantialis rebus inhærens, sed saltim modificatio lucis pro diversa textura particularum, variam ideam in mente excitans: sic quoq; color ille separari & extrahi non potest. Sed omnes coralliorum tincturæ flavæ vel rubicundæ mutuantur suum colorem a menstruis, quæ principio oleoso acido utplurimum abundant & sub digestione rubedinem induunt, uti patet in spiritu tartari, spiritu panis, mellis, mannæ, lignorum, qui cum tempore amittunt suam pelluciditatem, & rubro colore tinguntur. Quocirca magis appellandæ sunt coralliorum solutiones, quarum virtus maxima ex parte dependet a menstruo. Non negandum equidem est, illam, quæ paratur cum spiritu tartari, vel lignorum, esse optimam ad diaphoresin excitandam.

c Callositates. Calli ulcerum nihil aliud sunt, quam scirrhositates a coarctatione & coalitione fibrillarum & vasculorum mediante acido stiptico productæ; quam diu autem duræ hæ partes non removentur, nulla ulceris speranda est consolidatio: tolluntur autem vel cauta sectione, vel alumine usto cum mercurio præcipitato probe præparato, quem calcinatum majus A. appellat.

CA-

CRPUT VIII.

De latente lue cum aliis graviſſimis.

ANtonius cognomine Navarra, Illuſtriſſimi, & Reverendiſſimi Cardinalis Juſtiniani rhedarius, annos ſuæ ætatis 50. explens, vitæ voluptuariæ plus juſto indulgens, in graviſſimum morbis genus incurrerat, nec cognitu, nec curatu facile. Morbum hunc, etſi aliis ſtipatum affectibus, tamen ab uno eodemque fonte dimanare certum erat. Cognitionis difficultas ex eo pendebat, quod non unica pars, ſed totum corpus æqualiter affectum erat. Inprimis caput fluxione tentabatur: pectus, ventriculus, & aliæ ſubjectæ partes, & defluxione, & propria intemperie afficiebantur: lenta tandem febre continuo conficiebatur, anhelitus difficultate, tuſſi, anorexia, & inſolito marcore; unde ad tabem deduci omnes arbitrabantur.

(a) *Cognita vita conſuetudine*, (b) *in latentem luem veneream* eum incidiſſe, e qua tot mala oriebantur, facile judicavimus, quæ etſi certa de ſe indicia non daret, tamen propter infinita remedia, & ipſius naturæ conditionem, morbum hunc in hos affectus degeneraſſe, pro certo conjecimus. Quod nov um aut inauditum doctis non eſt. In tot affectuum curatione, (c) *ab his qua magis urgebant*, juxta communem doctrinam exorſi ſumus. Et primo febri ſummovendæ, e naturalium partium obſtructionibus ortæ, Electuarium aperiens, roborans, & refrigerans tribuimus. Decoctum deinde chinæ, ſalſæ cichorii, endiviæ, borraginis, hermodactylorum, aniſi, liquiritiæ, in jure caponis factum, ſervata doſi, ad 30. dies ſumebat. Interdum huic decocto fol. ſennæ, prout neceſſitas poſtulabat, adjiciebantur. Sub finem tandem extractum chinæ, ſalſæ, additis eorundem ſalibus, & aliis capiebat. Et ſic a tot affectibus, contrarias indicationes habentibus, intra 40. dies liber evaſit.

a *Cognita vitæ conſuetudine*. Medicus in morbi cognitionem inquiſiturus, ante omnia ex variis circumſtantiis & quæſtionibus habitum corporis, temperiem, craſin & motum humorum (quod temperamentum eſt) conjicere, deinde ex habitu corporis, vitæ conſuetudine, & victus ratione, nec non ex ipſis morbis conſuetis, aut excretionibus ordinariis hariolari jam ipſam morbi conditionem & ſtatum, naturæque motus debet; ſic prognoſin certam quam feliciſſime inferre poterit.

b *In latentem luem*. Particulas morboſas neſcio quas, peregrinas, naturæ evacuatoriis non correſpondentes, diu recondi ſub involucris ſanguinis & citra omnem noxam latere poſſe, clarum faciunt inter alia variolæ, morbilli, arthritides, morbi hereditarii, & maxime lues gallica & morſus canis rabidi, quæ tandem in motum incitatæ vel ab animi affectibus, vel medicamentis calidis aut morbis acutis, vel certa aeris conſtitutione ſanguinis vincula laxante, tragœdias ſuas ludunt. Recentiores materiam hanc morbificam fermenta vocant in valvulis partium ſolidarum hærentia; cum autem nullus conceptus fermenti cujuſdam eſſe poſſit taliſmodi morboſi, multo minus, qua ratione in valvulis ductuum citra communicationem cum ſanguine, lympha aut ſpiritibus latitare queant, hinc merito illam ſententiam in dubium vocamus, & ab hiſce vocabulis abſtinemus.

(c) *Ab his quæ magis urgebant*. Principale indicans in curatione eſt ſymptoma illud,

illud; quod vires corporis conservatrices prosternit, & inventionem remedii urget, & a medicis respici debet, v. gr. dolor, vigiliæ, febris, convulsio, malignitas, syncope, & quæ sunt generis ejusdem.

CAPUT IX.

De mensium suppressione, & aliis.

NObilis, & elegans juvenis, annos octodecim agens, Domini Balthasaris de Acurtiis filia, nomine Angelica, gravissimis morbis atque sævissimis symptomatis, biennio & ultra, misere conflictabatur; ordinariis insuper remediis, quamquam a peritissimis Medicis ex arte adhibitis, nihilum proficientibus, imo indies magis exacerbantibus, atque gravioribus compertis. Feliciter vero methodo sequenti probe convaluit. Caput imprimis insigni torpedine tentabatur, atque sopore incredibili assidue afficiebatur, corpore æquali gravedine oppresso, a quibus maxima incedendi difficultas, actionum naturalium pravitas, unde longa symptomatum series, per intervalla (*a*) *manibus livore*, veluti sphacelo, correptus, non *sine frigore*, etsi vigeret æstas. Hæc omnia a suppressis mensibus, quorum (*b*) *causam bilis atræ* assignandam, nulli dubium, maxime cum esset temperamento melancholico, nec non ictericia nigra, simulque frequenti vertigine corriperetur. His occurrendo, (*c*) *pilulas*, quas ob earum efficaciam in 4. humoribus repurgandis, catholicas nominamus, accepit quoad totum corpus ejusdem atro humore inquinatum probe repurgaretur. Elect. postea ex conservis betonicæ, borraginis, & rosarum, (*d*) *oleo vitrioli martis*, & pulvere nostro diaphoretico confectum, ad mensem dabatur: quibus tandem libera evasit.

(*a*) *Manibus livore.* Livor manuum cum frigore, sphaceli licet levioris species videtur a sanguine corrupto ad partes has extremas mediante spirituum robore delato, ubi propter crassitiem capillaria vasa obstruit, stagnat, corrumpitur, livorem & frigus producit. Quo spectant etiam maculæ illæ lividæ vel nigræ scorbuticis familiares.

(*b*) *Causam bilis atræ.* Veteres dixerunt atram bilem, quando copiosa acida salia cum sanguinis oleosis sulphureis & terreis partibus mixta sunt, a quibus etiam temperamentum atrabilarium, seu melancholicum derivandum est. Bilis utpote cum acido mixta digestione transit primum in viriditatem, postmodum in atrum colorem, ex quo etiam ictericiæ nigræ ratio & genesis dicenda est.

(*c*) *Pilulas.* Pro varietate & natura ingredientium differt quoque pilularum effectus. Alterantia & incidentia cum purgantibus remixta illorum vim egregie exaltant, quem in finem laudem merentur Dn. Authoris pilulæ inferius describendæ. Optime componi pilulæ polychrestæ per epicrisin purgantes possunt ex extracto Panchymagogo Crollii, quod instar omnium est maritato cum Gummi ammoniaco puro, non aceto infracto, addito sale quodam incidente v.g. succini & olei carminativi momento, aut extractum aloes cum sufficienti quantitate diagridii misceatur addito sale succini, martiali & oleo corticum aurantiorum, quæ pilulæ universales tutissimæ & antihypochondriacæ præstantissimæ sunt.

(*d*) *Oleo Vitrioli Martis.* Improprie hoc dicitur oleum, est potius spiritus Vitrioli martis, humidi debita evocatione

in

in spissiorem formam redactus. Quoniam autem acida propter figuram suam ad motum promptiorem ineptam particulas mobiles, tenues & sulphureas humorum in motu sistunt, securius est abstinere illis in morbis, qui a *coagulatione & spissitudine* proveniunt.

CAPUT X.

De teterrimo dolore oculorum, tertiana notha, & dolore Vagante.

NObilis Dominus, Horatius de Leonhoris, 40. annos agens, interjectis temporibus, triplici morborum genere toto cœlo diverso laborans, in manus meas curandum se tradidit. Primum salsa, acris, & pungens erat defluxio, quæ in alterum oculorum irruens, dolorem omnino intolerabilem suscitabat: cui opitulando, multa jam medicamenta, doctissimus quidam Medicus, frustra præscripserat: tanta erat hujus acris defluxionis vis atque pernicies, ut in fronte & supeciliis (*a*) *herpetem exedentem* produxerit. Hujusmodi defluxionis radices (*b*) *sacchara metallino* penitus cito & tuto præcidimus.

Alter affectus, fuit tertiana notha, quæ in hemitritæum malignum conversa, perpurgato corpore cholagogo ex rheo, manna, & similibus benignis parato, brevi valedixit. Tertius, & omnium vehementissimus fuit dolor in altera tibiarum, ita atrox & vehemens, ut supra humanam naturam ipse cruciaretur. *Hujus doloris causa*, tenuis quidam vapor, aut (*c*) *subtilis quædam aura* venenata fuit, non continuo, sed brevissimis intervallis vento velocius per tibiam oberrans, & ita, ut digiti contactu ventus cum dolore simul & statim evanesceret; unde conjecimus hujus tenuis auræ sedem in venis existere, (*d*) *venis* maxime in superficie *tumentibus*. Quapropter varices satis apparentes, tundendas constituimus. Quod cum processisset, cucurbitulas perexiguas, vulgo *cornetti* dictas, per totam tibiam admovendas curavimus; quo acto dolor confestim evanuit.

a Herpetem exedentem. Scorbuticorum lympha lachrymalis, nec non salivalis sæpius tanta salsedine aeri imbuta est, ut non tantum partes vicinas solidas depascere incipiat, verum etiam metallorum substantiam aggrediendo solutionē quandam mineret, quod patet, si vasi æneo immittatur, ubi prorinus virorem extrahit. Generatio horum salium in scorbuticis intenso ac inrestino partium fluidarum motu fit; quo enim atritio & allisio salium fortior, eo majorem subtilitatem, penetrantiam & acredinem acquirunt. Extravasatio seu stasis lymphæ circa oculi glandulas præcipue observatur in illis scorbuticis, ubi transpirario salium horum morbosorum variis ex causis ad tempus impeditur. Causæ autem possunt esse modo inæqualis aut frigida aeris constitutio, modo acidorum & viscidorum abusus, aliaque exterius applicata oleosa unguenta, frigida, poros occludentia. Sic ab erysipelate capitis solito citius retropulso opthalmiam cum panno contumacissimam annotavi.

b Sacchara metallino. Hoc nil, nisi sal, seu sic dictum saccharum saturni est, quod tam ratione acidi concreti, quam plumbi naturæ adstrictivæ humorum ac res abulliriones mitigat, sicque salium ferociam temperat.

c Subtilis quædam aura. Occurrit hoc phænomenon in praxi frequentius, auram frigidam ex partibus extremis & in-

inferioribus ascendere per dorsalem spinam ad partes superiores in morbis præcipue spasmodicis nervinis : Ad sensus fallaciam hoc pertinet ; auram quippe seu vaporem ad corporis pars sensibilior perreptare rationi repugnat . Adscribendus potius hic effectus est constrictioni nervorum spasmodice in extremis partibus incipienti , & ad interiora vergenti.

(d) *Venis tumentibus* : Tumor venarum nostro in casu non causa morbi , sed potius productum ejus censendum ; ob spasmum enim partium circulatio sanguinis ad tempus suspenditur, ne facile in partes , & in his arterias transfunditur : hinc in venis stagnans tumorem efficit.

CAPUT XI.

De arthritide cum febre &, aliis gravissimis.

DOminus Antonius de Purgo , annos triginta natus, arthritide (*a*) *immobilis totus* fere redditus , (*b*) *cum ardenti febre , eaque continua* , vigiliis , immanissimis cruciatibus, & aliis gravissimis symptomatis in lecto jacebat . Quibus profligandis nihil intactum reliquerant celeberrimi Medici , cujus curæ primo attendentes . Sed quæ vulgaris medicina , tam rationibus , quam experientiis referta docet , in usum advocata , nihil hucusque profuerant. Circa primam horam noctis ipse accersitus, (*c*) *pulveris nostri diaphoretici grani quinque porrexi*. Intra horam, suavi somno captus æger : febris, dolores, & alia symptomata [quieverunt.

Sequenti die , ter & quater idem remedium iteratur ; in cujus usu ad 15. dies perseverat . Pedes interea tepenti aqua , in qua sulphur pernoctaverat , fovebantur . Sic intra viginti dies præter multorum opinionem pristinam recuperavit sanitatem . Veteres hujus affectus patronos Venerem & Bacchum esse ajebant : quod tamen nostra hæc ætas ratum constansque minime probat . Etenim homines castissimos , & abstemios , æque ac incontinentes & helluones (quod plerumque observavi) sæpius adoritur , uti etiam in sequentibus patebit. Otia, ira , & naturalis propensio , quæ hæreditaria dicitur , istis hominibus magis adversari videri potest ; hinc rari , præter nobiles aut alios otiis plus justo indulgentes , gravi hoc malo corripiuntur . Intrinseca causa , quæ in remotam & proximam rejicitur , excrementio cuidam & superfluo humori certo tribuenda est, calidiori videlicet jecori , & refrigerato ventriculo , & , ut loquuntur Hermetici , Archeo plus appetenti quam Vulcanus coquenti . Archeus siquidem ac Vulcanum ubique vigent ; dogmaticis animi dotes dicuntur . Conjunctam hinc causam elicere possumus , eundem excrementitium humorem. Quo vero modo dolores excitet, cujusque sit conditionis , biliosus , pituitosus , serosus , dicere hucusque profuit nihil. (*d*) *Pergemus* ejusmodi humores , quanto voluerimus , quid inde ? ne minimum quidem levaminis afferemus . Scio quantum celebrentur Elect. diacaryocostinum , pilulæ arthriticæ & alia pleraque infinita , tum simplicia , tum composita . His itaque omissis , hujus humorum naturam pervestigantes , doloris modum aperiemus.

Dixi excrementitium, in quo omnes mecum concurrent; & id tertiæ concoctionis. Tribus autem substantiis per resolutionis artem idipsum constare docetur; sale videlicet, sulphure, & mercurio, analogice omnibus. Unaquæque ex his propriis rationibus seminariis stipatur, neque ullam in se efficaciam habet; unde per intervalla mirum non est, si diversos in diversis dolores exsuscitet. (e) *Dolor potissimum* a sale suscitatur, qui cum cujuspiam nobis ingesti cibi sapiat naturam, ejus seminalis vis tanquam mortua delitescens altrali lumine irradiatur: & quæ prius effœta, nostroque calore diu subacta & depressa erat, insolito motu continentem partem diverse exercet. Humiditas nimia idem sæpius præstat, quæ ambiente sicco, aut alia causa exiccata, vires suas tunc exerit. At qua dolor ad menses, & annos remittitur, persistente tamen materia; cuinam, nisi influxui cœlesti, rationique seminali tribuendum? hac videlicet destinato scopo avocata, illo compellente, & ad præstitutum terminum promovente. Id cuncta terræ genita nobis satis testantur, dum propriis, e terræ gremio alia aliis temporibus foras erumpunt.

(a) *Insensibilis totus*. Atrox arthritidis dolor sæpe ita vires frangit, & nervos debilitat, ut sine omni motu jaceant ægri, vel si ille tentatur, crudeliores exsurgunt dolores, hinc ob metum graviorum dolorum sæpe vidi ægros coactos fuisse ipso in lecto alvi deponere excrementa. Morbi autem vi paululum infracti, facile per inunctiones, fomentationes pristinus vigor partibus restituitur.

(b) *Cum ardente febre*. Dolor articulorum quo gravior, eo febris solet esse acrior succus nim. acris articulorum sensiles membranulas convellens in illis incolentes spiritus inordinate commovet, qui impulsi sibi proximos, & hi iterum alios citatius movent, sicque facile tonum nervorum fluidum in motu suo turbatur & impetuosius movetur; ab hoc autem cordis pulsus, partium tonus et hinc motus sanguinis maximam partem dependet; qua re fluidum intra nervos celerius agitatum sanguinem ubique fortius impellit, sicque illum in crasi et motu suo naturali & depuratorio turbat; unde febris.

(c) *Pulveris nostri diaphoretici*. Mercurius cum auro fixatus in medicamentum transit magnarum virium. Experti sumus mercurium probe depuratum & cum stanno rite junctum ac edulcoratum evadere diaphoreticum ac resolvens præstantissimum, quod si extracti cujusdam anodyni exigua quantitate exaltetur, in fonticis affectibus præsidium magnificum est.

(d) *Purgemus*. Purgantia nihil valent ad præservationem vel mitigationem arthritidis. Morbus hic salinus est, purgantia autem nullam vim habent in salia, nec quæ in lympha & massa sanguinea existunt, salia purgantia commode eliminantur, sed magis lædere arthriticos solent, cum humores, sub quorum favore salium ferocia litescebat, subducunt, et spiculis suis irritando dolores & spasmos augent. Morbos salinos qui vult curare, spiracula sine omni calore et intensiori exagitatione aperiat necesse est. Subcutaneæ enim glandulæ congruum salium evacuatorium existunt.

(e) *Dolor potissimum a sale*. Causam dolorum constituunt corpora angulosa irregularis figuræ beneficio lymphæ membranis communicata. Quo magis salia illa ratione figuræ et subtilitatis differunt, & pituitæ magis vel minus immersa sunt, differt dolor arthriticus, et vel plus aut minus acutus, volatilis,

vel

vel fixus est. Et falia hæc, dum nimium vellicant vasa minima, glandulosos ductus et nerveas fibras, ipsas præter naturam constringunt, et sic instillationem succorum in partes procurant, qui, cum angustiores reddant vias, sanguinis circulationem per affectas partes liberam & æqualem impediunt, celerius per vias adhuc patulas trajectis partibus sanguinis subtilioribus: unde calor, dolor, rubor, & tumor originem suam petunt.

CAPUT XII.

De Paralysi.

JOannes Baptista Lepage, olei negotiationem exercens, ab incognita causa in (*a*) *altero brachiorum paralysi* correptus, ad senem Medicum recurrit, a quo cum nihil opis per annum sibi reportasset, me quoque consulendum statuit. Causa ad unguem examinata, aperiens ac purgans decoctum ad complurimos dies ipsi præscripsi. (*b*) *Cephalica* deinde ac roborantia sumpsit. Ex his gratissimis & minime nauseabundis pristinæ sanitati fuit restitutus.

(*a*) *In altero brachiorum paralysi*. Resolutio seu relaxatio nervorum, a veteribus dicitur paralysis. Quando nervi spirituum animalium elaterio sufficienti instructi sunt, partes legitimum suum habet tonum ac robur; si autem spiritus vel prorsus deficiunt, vel illorum elater imminutus ac insufficiens est, tonus ac robur illarum perit, debilitantur, et motu ac sensu, qui spirituum elaterio et partium robori debentur, defraudantur. Causa mali hujus quæri debet in capite et in nervorum principio, ubi ob cerebri dispositionem nimis laxam et humidam facile subsistere humor et spirituum influxum et vim impedire potest. Contingit hic affectus sæpe in plethoricis, vel in illis, qui copia seri impuri vasa turgida habent; talia corpora, si motus sanguini fortior introducitur, vel per affectus animi vel per medicamenta calida, sudorifera, purgantia fortiora, paralysi non raro occupantur. Vitare autem hic præcipue convenit frigus, paulatimque ad excretiones, quantum possibile, revertendum est. Si autem partium imbecillitas hoc prohibet, vel gestetur, vel motu lecti concutiatur æger, ut vi quadam ad consuetudinem suam redeat: juxta consilium *Cels. p.179*.

(*b*) *Cephalica*. Horum virtus in eo consistit, ut sale volatili suo sulphureo blando spirituascentiam sanguinis et humorum promoveant, et resina sua Balsamica, qualis latitat in rosmarino, lavendula, succino, majorana, ligno aloes, ambra, nervos nimis laxos et pituita obsessos roborent.

CAPUT XIII.

De raro & inconsueto affectu.

LUcius de Symoninis, dum 25. annum perageret, novem annis posterioribus peregrino morbo fuit detentus; & quidem (*a*) *a sagis*, animicularumque deliramentis concitatus, omnibus ac ipsismet Medicis falso censebatur. Augebatur fides eo magis, quod nihil opis attulissent Medici,

Conquerebatur autem ipse de (*b*) *saevissimis coli doloribus*, quibus a prandio concitatis, totum abdomen mirifice intumescebat, ita ut corpore aliquantulum curvato ad libitum perderet: unde ab his, quid supra communem morborum naturam inesse ratis, velut incurabilis, arte saltem medica, penitus relinquitur. At eo conspecto, vanam ejusmodi Medicorum opinionem statim conjeci: ictero enim, arquatove morbo eum laborare, tum ex faciei, tum urinarum colore, ac alvi excrementis, cognitu fuit facile.

(*a*) *A sagis*. Vulgus medicorum causam insoliti cujusdam morbi ignorans diabolo ac sagis illam statim tribuit, Deo, qui verus omnium motuum corporeorum hujus universi author existit, & a quo omne, quicquid est realitatis, dependet debitum honorem detrahens. Natura tota mechanica est, & miranda, omnemque expectationem superantia potentiis suis saepius producit. Pulchre canit *Poeta*: *Novatrix rerum ex aliis alias reparat natura figuras*. Quicunque itaque Mechanica philosophandi ratione instructus est, & specialiores Mechanismi leges motuum microcosmo à DEO inditas accurrata observatione & experimento tenet, ille ex facili genuinas admiratorum affectuum & insolitorum morborum causas reddere satagет.

(*b*) *Saevissimis coli doloribus*. Ex obstructis biliariis viis immane observati fuerunt dolores, excitati intestino colo, quod tunica magis nervea prae aliis intestinis intrinsece vestitum est, & tendine exquisiti sensus gaudet. Quandoquidem chylus ex ventriculi sinu acidus proveniens, & balsamo bilioso minus correctus, tenuia, quae tunica interiori gaudent magis villosa glandulosa, citra magnum incommodum transit; provolutus autem ad crassa, ibi spasmodicas contractiones, torsiones dolorificas & inflationes causat. Imo quod notabile est, ab immani coli dolore spasmo sic propagato ad ductum cholidochum & ejus orificium fibris motricibus instructum interdum icterum producitur.

CAPUT XIV.

De Causa.

LAura, D. Hortensii famula, 35. annorum circiter, 8. annis fere elapsis & (*a*) *aestivis mensibus*, καύσῳ triduum correpta, intra horam levi (*b*) *oborto sudore* ab assumptis granis 4. auri nostri diaphoretici, mirabiliter convaluit: Sic in majori mundo saepe observamus, aerem exaestuantem pluvia, quae sudori comparatur, mitescere ac consopiri.

(*a*) *Aestivis mensibus*. Personae rarioris texturae & biliosae vehementiore motu tum corporis tum animi, & mora in sole, facillime quidem incurrunt in febrem simplicem, brevem, placidam minimeque malignam, dictam ephemeram. Tale exemplum ex aliis observatoribus etiam annotavit *Horstius* *lib*. 1. *observ*. 1. dum Studiosus diebus canicularibus sub solis ardore iter faciens vesperi inde febricitavit.

(*b*) *Oborto sudore*. Febres utplurimum sponte sudore terminantur. Fluxus enim sudoris cum euphoria indicat, jam sanguini restitutum esse suum circulum, & aequaliter illum influere in partes. Quantum itaque fieri potest, Medicus semper justo tempore, moderate tamen & blande, sudorem movere studeat.

CAPUT XV.

De duplici tertiana cum tumoribus viscerum:

LUcas Albinus, annum 27. agens, nunc prope S. Dominici ædem commorans, sexennio peracto, a duobus mensibus cum dimidio contumaci tertiana duplici detentus: cum (*a*) *insigni tumore lienis*, sudoribus nocturnis, inappetentia, vigiliis, alvi siccitate, & similibus, brevi, Deo industria nostra utente liber evasit: (*b*) *Eiusmodi febris sedes* in præcordiis obstructis, reliquis itidem naturalibus in consensum abductis, unde incredibilis virium prostratio, & incredibilis marcor, Sudores quidem (*c*) *& urina cruditates*, a principio ad finem jugiter concomitantes, ægrum morbo succubiturum aperte docebant, maxime etiam altero Medico trimestri toto frustra experto. (*d*) *Cura fuit, concretos humores dissolvere*, attenuare, & expellere.

(*a*) *Insigni tumore lienis*. Viscera tumida, infarcta ac indurata judicant intermittentium contumaciam, et a sanguine crasso ac motu ejus leniori proveniunt. Non tamen semper lien vitii accusandus est sinistro latere distento vel affecto. Potius intestina plurima, quæ illud latus, propter hepatis in dextro præsentiam, occupant, flatibus distenta, a vulgo medicorum pro liene affecto habentur.

(*b*) *Febris sedes*. Rigor febrisque materia circa præcordia et primas vias subsistit; quamdiu autem vitiosus putris humor extra venas quavis in sede conditus subsistit, conquiescit et corpus raro exagitat; at vero, dum quasi efferatus illinc præter naturam impetu dimovetur, nervos concutit et partes affligit. Videtur autem verosimile in plicis, si mavis, valvulis intestini duodeni et jejuni, vitiosam hærere materiam, quæ transeuntem chylum simili charactere imbuit. *Sylvius* in pancreate sedem febrium intermittentium ponit.

(*c*) *Urinæ cruditates*. Quando urinæ sine sedimento manent, et sanorum similes apparent, vel lividæ, nec rubicundæ, contumaciam indicant.

(*d*) *Concretos humores dissolvere*. Quicunque obstructiones viscerum diuturniores removere, sanguinique subtilitatem et motum maxime ad habitum corporis æqualem conciliare medicamentis didicit, ille intermittentium pertinaciam haud difficulter vincere poterat.

CAPUT XVI.

De suffusione.

LUcia, Dominici Michelini Garzolarii filia, in via Fossariorum, novem annos nata, (*a*) *oculorum suffusione* fere luce orbata, ut superior, curatione ostensa cito convaluit. In eadem via superiori æstate filiam rhedarii Domini Hieronymi de Caprariis, affectu haud dissimili detentam, iisdem quoque remediis æquæ sanavimus. Plures etiam pueros a similibus affectibus incolumes servavimus.

(*a*) *Oculorum suffusione*. Accidit interdum post gravem ophtalmiam instillato colyrio frigido obfuscari ipsos oculos. In initio juvat hic sal volatile oleosum per nares attrahere, et emplastrum ex oleis et gummatibus cephalicis fronti applicare.

CAPUT XVII.

De pessimo ulcere in facie, noli me tangere *dicto*.

DOminus Marcus Antonius de Acarisiis, in vita S.Donati, prope Ecclesiam Divæ Magdalenæ, 55. annorum, toto novimestri spatio (*a*) *fœdissimum in facie ulcus*, de his quæ Telephia vocant, pertulerat. Nares primum in vasis ulcus, quas sensim corrodens & absumens ad viciniores partes primum, postea ad oculos usque irrepens, totam faciem pene pervasit. Quanquam autem, vel quia levioribus principiis obstandum judicavit, insigniores Medicos consuluisset, eorumque opera ad præfatum tempus usus fuisset, nasi tamen dimidiam partem una, & extremitatem labii superioris, erosam & laceram ab his retulit.

Turpissimo huic occurrendo affectui oleum balsamicum subdulce primo ad affectam partem illinendam imperavimus: cujus ope humoris acrimonia sublata, oleum sulphuris balsamicum præstitimus. Intus, ad (*b*) *humorum acrimoniam* pariter summovendam; corallinam essentiam præbuimus: quibus tribus facillimis & gratissimis pravum hoc mali genus e vestigio extirpavimus. Hinc discant Juniores, non ubique purgandum, aut sanguinem detrahendum; sæpe etenim, quæ in morbis ferina & indomita cernuntur, blandis & difficilibus remediis superantur.

(*a*) *Fœdissimum ulcus*, Erysipelas, si in subjecto scorbutico aut in capite consistit, quandoque magnum affert periculum; maxime, si imprudenter adstringentibus & oleosis tractatum fuit, fœdissimum sic enasci solet ulcus, quod instar cancri serpit, & partes faciei exedit.

(*b*) *Humorum acrimoniam*. Oportet, si plethora id indicat, & vires patiuntur, primum mittere sanguinem, deinde alvum ducere, & primam regionem probe expurgare, postmodum sanguinis acrimoniam probe edulcorantia propinare, & semper bezoardicis & camphoratis malignitati resistere.

CAPUT XVIII.

De melancholico affectu cum cordis palpitatione, vertigine, & aliis.

PErillustris Dominus Ludovicus de Poggiis, annis circiter septem elapsis, dum 25. suæ ætatis annum transigeret, quamvis optimum firmumque temperamentum ab utriusque parentibus nactus, staturam satis decentem, membrorum concinnam aptamque proportionem atque symmetriam; tamen in hunc, qui sequitur, affectum graviter incurrit. Primum quidem in (*a*) *diros quosdam insultus*, qui derepente, & motu fere momentaneo, horis certis statisque nullis, cum per intervalla adorientes (*b*) *in præcordiis* statim murmura quædam ac rugitus concitabant; quibus cordis παλμὸς, capitis sudor madidus & frigidus, membrorum omnium tremor ac con-

cussio

cussio accedebant. (*c*) *Paroxysmo* autem recedente, solutisque musculis, alvum deponebat; a quo postea liber, & omni alio affectu immunis, solitis & propriis obeundis muniis, ut prius, incumbebat. Cordis potius, quam cerebri affectum esse, palpipatio primo oborta indicium præbebat.

Hujus morbi causam catarrho atque capitis defluxioni communem conjectavimus cum Hippocr. *libr. de flatibus*, & auctore *libr. de morbo sacro*, quicunque tandem sit, quam & secundum ipsum *Cur. prima* explicavimus. Itaque ejusmodi causæ prospicientes, patentes vias, quibus flatus supervacui exire possent, reddidimus: viscera primum naturalia in suo robore continentes, vitalia & animalia postea accommodatis remediis firmantes atque stabilientes, pro voto ejusmodi terrificos insultus in universum debellavimus:

Principio ipsi concedendo (*d*) *decocti capitalis* melanagogi usum, dein cardiacas conservas cum granis aliquot auri nostri diaphoretici, & guttulis olei dulcis vitrioli.

(*a*) *In diros insultus*. Affectus, quo æger nocte conflictatur, est hypochondriacus, malum, quod literatos vitamque degentes sedentariam, maximeque illos, quorum nervosum genus imbecille est, horrendo modo exagitat, larvamque pene omnium morborum assumit. Affectus est spasmodicus, & radicem plerumque habet in primis viis, illarumque digestione vitiata: sub initio facilius tollitur, quodsi autem obstructiones glandularum confirmatæ conjunctæ sunt, inveterascit, & si non semper statis temporibus, tamen maxime autumnalibus recurrit. Omnia, quæ nervis adversantur, uti acidum & frigus, hic summopere vitanda.

(*b*) *In præcordiis statim murmura quædam*. Malum hoc vim suam exercet imprimis in ipso intestino duodeno & crasso illo magno, quod dicitur Colon. Confluunt in duodeno humores diversissimæ naturæ, nimirum bilis, acidus ex ventriculo egrediens ciborum succus, lympha pancreatica; hi si vitio laborant, sive bile nimis acri existente, seu succo intestinali nimis acido, aut ciborum succo nimis feroci, viscido acidoque exoriuntur motus & ebullitiones inordinatæ, summe infensæ nervis propter acria exurgentia effluvia, quæ orificia ventriculi nerveæ texturæ immane quantum lancinare ac spasmodice contrahere solent.

(*c*) *Paroxysmo recedente alvum deponebat*. Symptomata hypochondriaca pene omnia spasmodice nervorum contractioni ac crispationi debentur; hinc intestinalibus tunici eodem spasmo affectis, flatus non solum in copia generantur, sed & alvus dura ac tensa redditur; hinc in epilepsia, motibus hystericis, aliisque nervinis affectibus & gravioribus doloribus clausa semper alvus laxatur.

(*d*) *Decocti capitalis*. Tempore paroxysmi eo saltim respiciendum, ut nervinis & antispasmodicis anodyna vi gaudentibus tumultum spirituum & spasmos partium nervosarum sistamus, quem in finem laudare licet castorea, succinata, pulverem Marchionis, spiritum nitri dulcem, tincturam papaveris rhead. & aquam ex floribus ver. grat. tiliæ, liliorum convallium, sambuci, pœoniæ, papaveris rhead. primulæ veris, rosarum, quæ omnes anodyna & temperante virtute fulgent. Omnia, quæ massam humorum nimis exagitare & commovere possunt, vitanda tunc temporis sunt, qualia sunt salia volatilia oleosa, aquæ spirituosæ &c.

CAPUT XIX.

De mala ventriculi constitutione.

NObilis Domini Pii Conradini uxor, annorum triginta, a multis annis (*a*) *prava ventriculi constitutione* lacessita, (*b*) *stomachico nostro specifico*, bis in die ad 15. dies dato, sublevata fuit.

(*a*) *Prava ventriculi constitutione*. Duplici modo ventriculus suos patitur manes, vel in ipso latitante mali causa, vel extra ejus pomœria, in sanguinis, lymphæ vel fluidi nervei crasi & motu perexistente. Illud fit, quando saburra tenaci & viscida menstrui salivalis vis infringitur; hoc in omni morbo accidit; hinc nullus ferme existit morbus, ubi non ventriculi actio simul labefactata sit. Pertinet enim ad bonam ventriculi digestionem saliva, quæ verum ciborum menstruum constituit temperata, subtilis & sufficiens. Deinde influxus sanguinis temperati ram in ventriculi substantiam, quam viscera circumjacentia. Tertio instillati fluidi nervei sufficiens copia in tunicam sic dictam musculosam ventriculi. Saliva menstruum dissolvens sanguinis calorem, fluidum nerveum, tonum & robur ventriculo suppeditat. Unum ex his si læditur, ventriculi debilitas præsto est. Ex quo patet, medicamenta stomachica esse quasi universalia.

(*b*) *Stomachico nostro specifico*. Hoc nil nisi magisterium cerussæ antimonii esse, a B. Cramero Professore Erfurt. cujus copia ex Gallia ipsi missa fuit, accepi, nec abnuunt *acta Hafniensia*, in quibus talis descriptio continetur. Alii materiam perlatam nuncupant, & pro panacæa vendunt. Ut dicam, quod res est, plus præstat, quam simplex cerussa antimonii, vel antimonium diaphoreticum vulgari modo paratum. Fovet in porulis suis vitriolaceas quasdam particulas, quæ ex conjugio subtilis acidi & metalli proveniunt, magna vi & energia conspicuas. Simili modo autum fulminans, calx lunæ plus efficiunt, quam simplex limatura auri vel lunæ in detergenda primarum viarum amurca. Parari hic potest medicamentum magnæ efficaciæ in fugandis morborum causis, si antimonii partes tres igne misceantur cum parte una auri, mixtura in aqua regis solvatur, & solutio debite præcipitetur. Emergit hic pulvis sub pauca dosi mirificas edens virtutes. Stomachicum hoc medicamentum a Dn. A. dictum est, non quod singulari et specifica vi ventriculo tantum ejusque morbis opituletur, sed quod universaliter obstructione removendo, et humorum crasin ac motum restituendo, in omnibus morbis actionem ventriculi sic reparet et firmet.

CAPUT XX.

De Telephiis ulceribus.

PAulus de Bobus, 35. annos natus, in via Sancti Esaiæ, a septem annis, Telephia in tibiis patiebatur, quibus ut mederetur, bis & ter decoctum guajacinum frustra biberat. Sed illis (*a*) *remedio indies exasperatis*, & de sanitate recipienda cum vix quicquam speraret, in manus meas curandum se obtulit, eique via ac methodo, qua defluxiones curare nobis mos est, sanitatem restituimus: Localibus etiam pari ratione, qua in superioribus, admotis. Hæc vera et

ra & nunquam satis laudanda catharrhorum excidendorum methodus. Medicus probe remediorum, & (*b*) *agrorum naturam*, vires, ætatem & similia cognoscat, ne omnes eodem calopodio calcet,

(*a*) *Remediis indies exasperatis*. Lignum Guajacum ac ejus cortex copiosa acri pollet resina ejusque decoctum validissimum est, et instar piperis acerrimum, uti id observavit *Hoffmannus lib. 2. de medicamentis medicin. pag. 228.* quare ad marasmum, tabem corpora tenella & acribus succis referta intempestivum hujus decocti usum disposuisse, observationes loquuntur.

(*b*) *Ægrorum natura*. Medicus qui feliciter praxin exercere vult, in morborum curatione maxime respicere debet ad ægrotantium constitutionem, temperamentum, consuetudines, ætatem & præprimis corporis habitum. Habitus sane corporis cognitio ad medicinam multum facit, quia ex hoc prudens Medicus humorum constitutionem & temperiem hariolari & dignoscere potest, & ad quos morbos proclivis sit, conjicere. Convenit & hic scire, quibus excretionibus natura maxime consueverit, utrum alvus constricta, vel magis fluida & mollis, an nervi laxi & imbecilles, vel magis densi & robusti, & porro, an spiritus animales ad inordinatas & efferaces motiones faciles sint, item quibus medicamentis natura gaudeat, & a quibus lædatur, item qua ratione purgantia operentur? Ex his & similibus multa in utilitatem ægrotantium colligere poterit medicus.

CAPUT XXI.

De hectica febre.

PEtrus de Armosottis, faber lignarius prope forum boarium, 50. annos natus, quatuor annis elapsis, lenta febre de genere hecticarum, cum sicca tussi, & aliis (*a*) *gravioribus symptomatis*, a tribus mensibus decumbebat: ad quem vocatus & primum de incendio illo Saturnino solidis jam partibus inhærente consopiendo cogitans pensitatis, & exacte examinatis vulgarium medicamentorum formulis, in Spagyrorum vireta me contuli, ex quibus unicum & percellens remedium excerpere libuit. Id autem est (*b*) *saccharum magneticum*, cujus vires & facultates in omnibus ardoribus extinguendis satis extollere non valeo. Interim (*c*) *victum humidum*, & tantisper plenum minime neglexi. Ad hos effectus cathartica non admitto: nam quod servandum est imprimis, humidum absumunt, & vires prosternunt.

Saccharum magneticum vide in nostro *de secretioribus medicamentorum praparationibus, & usu*.

(*a*) *Gravioribus symptomatibus*. Sudor colliquativus, spirandi difficultas, intestinorum levitas, urina pauca, oleaginosa cum rubro sedimento, virium totalis dejectio cum instanti syncope, pedum intumescentia hecticam lethiferam indicat, quia totalem sanguinis & humorum in crasi & motu suo destructionem notant.

(*b*) *Saccharum magneticum*. Sic dicitur sal seu vitriolum Saturni, ex cujus solutione in aqua, commiscendo liquorem martialem vel solutionem martis cum spiritu salis factam pulcherrima tinctura sanguinei coloris exurgit, quæ in humo-

morum agitatione intensiori, & ejus effreni profusione moderanda mirum concelebratur. Monendum tamen in genere circa omnia constringentia in morbo hectico existimamus, ut illis cum circumspectione utamur: facile enim expectorationem putridi humoris sistunt & ventilatione sanguinis extincta ægrum interimunt. Hinc bene *Hippocrates Lib. VI. aph. 16. a puris sputo phthisis & fluxus*: Cum vero sputū retinetur, moriuntur. Notabile duplex exemplum de croco martis hectici adhibito, qui suppressa expectoratione mortem induxit, recenset *doctissimus Forestus de febribus Lib. IV. pag. 213.*

c Victum humidum. Humidant corpus frequens balneum, cibus plenior, multa potio, lactis usus, labor minor quam ex consuetudine, emulsiones ex quatuor seminibus frigis majoribus, amygdalis dulcibus, semine papaveris paratæ, aqua caponis, decoctum cornu cervi & ejus gelatina.

CAPUT XXII.

De hydrope in sene.

SOror Maria in Cœnobio corporis Dominici, quinquagenaria, hydrope ascite, a nonnullis mensibus detenta, eadem methodo, iisdemque fere remediis, ut in *curatione secunda* diximus, sanitati restituta est. (*a*) *Annis duobus postea* decursis in eundem affectum, sed ob pravam victus rationem, (*b*) *reincidit*, & iisdem remediis iterum sublevata fuit.

a Reincidit. Vidi asciticum martialibus & purgantibus feliciter sanatum, qui cum victum non rite observabat, patiebatur recidivam lethalem. Siquidem deficiente adhuc sanguinis spirituascentia & circulatione liberiori, quando crassiore victu utuntur, cruditates multæ proveniunt, quæ non satis a natura subigi, depurari, & in succum & sanguinem verti possunt; hinc de novo viscera sanguinis depurationi inservientia angustissimosque glandularum tubulos occludunt & infarciunt.

b Ob pravam victus rationem. Diæta hydropicum malum & præcavens & curans juxta *Celsum* talis esse potest: Potio non ultra danda est, quam ut vitam sustineant, optimaque est, quę urinam movet; Alvum cibo mollire melius est, quam medicamento. Vinum quoque utile est tenuissimum. Flatulenta, viscida, infumata & acida cane pejus & angue vitanda sunt.

CAPUT XXIII.

De hectica febre.

NObilis religiosa Soror Maria Cœlestina, 29. circiter annos nata, in Cœnobio D. Petri martyris, hectica febre, cum sicca tussi, & lassitudine totius corporis valde oppressa, aliorum Medicorum operam quinque menses penitus deluserat. Illi nos opitulantes, (*a*) *saccharum rosaceum*, antihectico nostro alteratum, bis in die dabamus. Victus fuit plenus & humidus, ut hecticis vulgo præscribi consuevit. Eaque grato hoc remedio ad mensem bis in die dato optime convaluit. Hic obiter adnotare subit, debilia corpora (*b*) *catharcticis* minime obruenda.

Antihecticum observa in nostro *de secretioribus medicamentorum præparationibus. pag. 600.*

a Sac-

a Saccharum rosaceum. Convenientissima hecticis sunt, quæ blandis sulphureis particulis spiritus solantur, salinis aperiunt & leniter terreis constringendo ulteriorem sanguinis & humorum dissolutionem præpediunt: singulare quid ad hunc scopum possident rosæ, quæ blando ac grato gaudent sulphure simul attenuante; hinc succus rosarum recentium laxat, & pulvis rosarum rubrarum sternutamentum excitat, evidenti testimonio, attenuans principium ipsis inesse: præter id propter particulas terrestres solubiles texturam sanguinis firmant, leniterque constringunt, & tali modo a dissolutione elementorum sanguinem optime defendunt. Sic novi plures ex hectica phthisica laborantes aliquot per annos diu servatos solo saccharo rosaceo & decocto pulmonariæ muscosæ, hæderæ terrestris, tussilaginis, florum bellidis, quæ maxime propter vim suam leniter constringentem cum incisoria virtute temperatam in hoc morbo curando præstantissimum effectum exerunt.

b Catharticis. Hæc ingentem in modum debilitant & infringunt hecticorum vires, serum, quod servandum erat, evehendo, & mixturam ac motum sanguinis & humorum stimulante acri sale magis turbando.

CAPUT XXIV.

De dolore ventriculi paroxysmante.

ILlustris Dominus Matthæus de Fabrettis, annum 40. circiter agens, (*a*) *a multis annis ventriculi dolorem* intensissimum patiebatur. Residebat dolor quotannis, (*b*) *certis temporibus, atque diebus*, ut plurimi morbi, statis horis, solitisque diebus, suos in nobis exsuscitant paroxysmos.

Ad Hujusmodi dolorem sedandum, Medicum sibi familiarem accersebat, qui secundum ordinaria atque communiora artis præscripta eum purgabat, sanguinem detrahebat, fotum, litum, emplastra, & similia imperabat: His tamen invitis dolor ad destinatum finem usque spectabat. Et quamvis ineunte vere similem repeteret purgationem: nihilominus iisdem temporibus dolor acer, & mordax redibat. Quocirca meo usus consilio, pilulas, quas catholicas nominamus, per 3. dies accepit; quibus tartaream illam materiam tunicis ventriculi, ac vicinioribus jecoris, & lienis partibus inhærentem, omnem dejecit, nec ab eo tempore dolor unquam reversus est.

Ejusmodi pilularum descriptionem habebis in nostro *de secretioribus medicamentorum præparatione, & usu*.

a A multis annis ventriculi dolorem: Memini olim civem Mindensem correptum acerbissimo dolore, nec non tumore circa regionem ventriculi, appetitus erat dejectus & post cibum dolor ille increscebat: Vomitu utplurimum rejiciebat cibos, accedebat marcor omnium partium, dolor articulorum, virium prostratio cum frequenti lipothymia; alvi excrementa in nigrum colorem mutata erant. Per integrum ferme annum misere sic afflictus tandem placide fato concessit. Cadavere aperto totus ventriculus parvus crassissimus quasi carnosus & albicans inveniebatur: Intrinsece rubra punctula inveniebantur: levi incisione materia saniosa putrida exstillabat: In venis & corde parum vel nihil sanguinis existebat. Causa hujus mali antecedens fuit largissima spiritus vini matutino tempore potio.

b Quotannis certis temporibus. Ingentem admirationem & attentionem in praxi meretur, quod non modo febres, verum etiam dolores periodici paroxismantes

tes observentur, qui certo tempore anni, diei, imo horæ revertentes suos typos accuratissime servant. Uno verbo omnes spasmodici affectus, ad quos non tantum convulsiones, sed & febres & dolores spectant, certa sua tempora & periodos amant. Mirandi hujus effectus causa non quærenda meo judicio est in occulto astrali principio aut in arbitrio quodam libero & consilio ipsius animæ sensitivæ, sed magis mechanice & ex necessitate quadam deducenda est, dum certa dispositio materiæ vel quantitate vel qualitate determinata peccantis, & certo tempore se restituentis irritando & moleste afficiendo nervos, motus tales producit. Et notabile est, spiritus nervorum, quos motus semel receperunt, eosdem ex facili repetere, in quo consistit consuetudinis vis & natura.

CAPUT XXV.

De Catarrho salso, atque abusu cauteriorum.

ADmodum Reverendus P. Marcus Antonius Cœnobii Divi Stephani Sub Prior, salsa & acri defluxione ad extremum deductus, post infinita prope medicamenta ab aliis Medicis præscripta, quinque cauteria, (*a*) *sive fonticulos*, ad multos menses incasum gerebat. Sic autem nostra ope adapertis (*b*) *communibus naturæ emunctoriis*, brevi convaluit. Nec prætereundus quorundam Medicorum error, arbitrantium defluxionum curam in ejusmodi tormentis reconditam esse: non quod omnem cauteriorum usum improbem; sed omnibus omnino morbis promiscue non adhibendum, a plerisque experientia comprobatum est. In hac curatione (*c*) *adstrictam alvum*, bis & ter in die, melanagogis blande aperuimus, *constipatos cutis poros* diaphoreticis reseravimus, & tandem defatigatis membris roborantia dedimus, quæ, ut in aliis curationibus satis explanata, præterimus.

Vide in nostro supra citato *de secretioribus medic. præp.* decocta cephalica melanagoga diaphoretica.

a Fonticulos. Utut illi sæpius citra omnem necessitatem suadeantur, usum tamen nonnunquam certis in casibus satis egregium præstare, ipsa experientia prima veritatis parens testis est. Vero videtur simillimum, illos effectum habere transcolatorium, uti id *Dominus Myls in Chirurgia sua rationali* bene & nervose explicat. Et uti nihil aliud sunt, quam ulcera artificialia: sic quoque eundem effectum præstare solent, quem habent alia ulcera, dum sordes sanguinis recrementitias expurgando præservant a variis morbis & incommodis: Et uti ulcera consueta neglecta intemperie sanguinis & humorum citius consolidata cachexiam, febrem lentam & varia pathemata spaspodica in corporibus cacochymicis excitare valent: sic quoque fonticulorum fluxum suppressum simile quid efficere, praxis loquitur quotidiana. Equidem fateor, ad mitigationem, præservationem mali & palliativam curam magis illos facere, quam ad perfectam & radicalem sanationem.

b Communibus naturæ emunctoriis. Merito a *Galeno* cutis dicitur totius corporis emunctorium. Hujus glandulæ & tubuli si sunt aperti, & sanguinis ac humorum motus debite ad illos contingit, transpiratio fit, qua nocentissime sordes corporis purgantur: Hac suppressa vel inæquali facta, tum per constrictionem & constipationem pororum cutis, tum per sanguinis motum inordinatum vel tardiorem, maxima incommoda & damna oriri solent. Quicunque itaque Medicus transpirationem liberam, æqualem

&

& secundum naturam procurare novit, ille sanguinem rite depurare et sævissimos morbos sanare recte scit.

(c) *Adstrictam alvum*. In omni curatione alvus officium suum facere debet, alias illius durities & constrictio, uti morbos gignit, sic quoque illorum curam impedit; sique internum stimulantium usum dissuadet morbi & ægri conditio, innoxii tamen clysteres mollientes applicandi sunt. Alvus enim soluta circulationem humorum efficit liberiorem.

CAPUT XXVI.

De maligna Febre.

Niger de Nigris, annorum 60. senex, in via Fusariorum (a) *maligna febre* laborans, cum pustulis nigris, (b) *lingua atra & arida*, siti intensa, & aliis, pilulis nostris catholicis purgatus, (c) *sale* prunellæ exhibito, tuto & cito convaluit, septimo die videlicet acto, sanguine multo per alvum dejecto.

(a) *Maligna febre.* Morborum malignitas & maxime febrium consistit in putredinosa elementorum sanguinis dissolutione & motus circulatorii, qui a putredine omni mixturam sanguinis defendit, destructione. Caussa utplurimum est defectus spirituum seu partium sanguinis tenuiorum & subtilissimarum impetum facientium & principii humidi fermentativi in humoribus exsuperantia, quæ ad putredinem & intimam mixturæ sanguineæ corruptelam plurimum disponere potest. Non negamus, iam ab extra etiam arcescendam esse venenatorum morborum originem, dum corpuscula ex virulentis corporibus exhalantia subtilissima immediate spiritus seu principes corporis nostri partes in crasi & motu suo perturbando totum corpus omnesque ejus actiones mirum quantum lædunt. Talem effectum etiam exerunt vehementiores animi affectus, a quorum præpostero usu mali moris morbos & febres passim annotarunt practici.

(b) *Lingua atra & arida*. Linguæ inspectio ad dignoscendum seri statum multum valet, quod jam dudum annotavit *Hippocrates, cujus Aphorismus XIII. contentus in Lib. VI. de morbis vulgaribus sect. 5. sic sonat: Lingua humorum ferum quale sit indicat; item in Aphorismo XV. Lingua humorum præstantiam colore refert, ideoque per hanc ad humorum dignotionem pervenimus.* Atra & arida denotat sanguinis & seri densitatem ac immobilitatem factam a defectu humidi & calore intenso.

(c) *Sale prunella*. Hoc Nitrum sulphuris accensi beneficio leviter alcalisatum est; namque ad mixturam sulphuris nitrum inflammatur, & sic spiritu acido, in quem facillime abit, in auras avolante, alcalinam induit naturam, quam manifestat, dum affusione spiritus acidi ebullit cum tetra odoris aquæ fortis exhalatione. Medicamentum hoc jamdudum ipsi *Hippocrati* notum fuit, qui in febrium æstu compescendo magno cum emolumento illud usurpavit. Mea sententia nitroso huic lapidi præfertur nitrum saltim simplex, probe tamen purificatum, quod cum absorbentibus ad acidam humorum acrimoniam obtundendam, cum camphora autem, quæ alexipharmacorum princeps est, ad malignitatem humorum avertendam remixtum celebratissimum audit remedium. Notari meretur nitrum aqua solutum & sanguini e vena emisso injectum illum floridum & fluidum diu servare, & ab omni putredine tueri, ut tali modo in thermometris loco liquoris inservire queat.

CAPUT XXVII.

De febre continua, regio morbo, & aliis.

EJusdem Nigri filia 23. annos nata, nuper puerum enixa, febre continua, (a) *& regio morbo ante septimum superveniente*, correpta fuit: cui subveniendo, decoctum radicis rubiæ tinctorum, acetosæ, ceterach, in jusculo paratum, ad aliquot dies præstitimus: cholagogum postea extractum tribus diebus alternis sumpsit, quibus intra 12. dies sanitatem consequuta est.

(a) *Morbo regio*. Icterus vel criticus vel symptomaticus est. Hic sequitur scirrhum, inflammationem aut obstructionem hepatis. Alter motum & impetum morbi subsequitur bono cum eventu. Annotavi aliquoties in praxi mea febres in corporibus hypochondriacis iracundia exsuscitatas cum spasmis, vomitu bilioso intensoque æstu stipatas ictero feliciter terminatas: Urinæ & alvi excrementa fundum naturam se habebant. De hoc loquitur *Hippocrates in lib. IV. Aphorismo 64. Quibuscunque per febres die septimo aut nono aut undecimo aut decimo quarto ictcrus supervenerit bonum & salutare, nisi dextrum hypochondrium obduruerit*. Videtur mihi febris talismodi biliosæ causa biliosus humor acredine vitiosa laborans, qui iracundiæ motu effusus & cum sanguine mixtus ejus mixturam & motum turbat, donec noxia materia ex alto corpore in summum forasque propellatur & febri finis imponatur. Icterum a folliculi fellis obstructione ita vinces: accipe Tincturæ tartari seu arcani tartari liquidi unciam semis, extracti centaurei minoris, rhabarbari ana drachmam unam, croci grana octo, fiat mixtura, de qua æger quotidie sumat bis sexaginta guttas.

CAPUT. XXVIII.

De horrendo & turpissimo ulcere.

HIppolytæ Fabri lignarii uxori, in Vico a via Divi Stephani ducente ad Cœnobium S. Petri martyris, tunc commorantis, fœdissimum atque turpissimum (a) *ulcus nares depascebatur*. Hujusmodi ulcerum genera ad Telephia & præcontumacia, incarcinomatum seriem, (nam & sæpe caustici actualis opem recusant) multi rejicienda censent. Huic subveniendo balsamum sulphuris, & (b) *aquam myrrha* dedimus. Indicatio erat, salsi humoris illuc appulsi vim retundere, quod fit, si coaguletur sal ipse: non tamen sal omnis eodem sulphure coagulatur; unusquisque enim proprio suo sulphure delectatur. Id si experientia non constet, rerum collatione invicem facta, aut, si mavis, naturæ lumine, satius eruenda atque cognoscenda remedia ducimus, quam futili, & sophistico qualitatum examine. His itaque duobus libera evasit, intrinseco remedio adhibito nullo; contra alterius Medici sententiam, qui eam potionibus, & sanguinis missionibus excruciare cœperat. Et ita sæpe multis infeliciter contigit, qui ob exiguum morbum in gravissima incurrunt mala; nam ægroti purgantibus, phlebotomiis, cauteriis, sanguisugis, vesicatoriis, & aliis crucibus impares, succumbere coguntur.

(a) *Ulcus*

(a) Ulcus nares depascebatur. Narium ulcera scorbuticis & lue infectis Gallica familiaria sunt: Molliores namque & spongiosæ glandulosæque narium & faucium partes facillime corrosiva lymphæ salia imbibunt, quæ cauterii instar moles illas partes absumunt & depascunt. Talismodi in ulceribus externe fidum observavi sequens: accipe aquæ calcis vivæ & spiritus vini camphorati ana unciam unam, sacchari saturni drachmam semis, mercurii præcipitati albi grana quindecim, fiat mixtura, qua partes læsæ frequentius illinantur.

(b) Aquam myrrhæ. Loco hujus substitui potest decoctum myrrhæ & masliches cum vino factum addito alumine usto, unguento Ægyptiaco & spiritu vini camphorato, quod in putridis & corruptis scorbuticorum gingivis extrinsece præsentissimum affert auxilium.

CAPUT XXIX.

De molestissima capitis defluxione.

ILlustr. Dominus Bernardinus de Marescottis, vigesimum primum suæ ætatis annum vix explens, contumaci atque *(a) molestissima capitis defluxione* ad aliquot annos vexatus, Laryngis & utriusque amygdalæ glandulæ insignem laxitatem contraxerat, unde deglutiendi difficultas, & suffocationis metus. Circa glandulas creverat *(b) hypersarcosis*, ad nucis juglandis spissitudinem: & cachecticus tandem jam a longo tempore factus, curandi difficultatem non minimum augebat. Hujus porro defluxionis causa maxime *(c) ab obstructis naturalibus*, utpote liene, & circumjacentibus partibus pendebat. Cujus defluxionis radices præscindendo, *(d) arcanum vitrioli & tartari* ad 6. dies dedimus; saccharo metallino postea adjecto, 15. dierum spatio usus est: quo tantum capitis robur consequutus est, ut in posterum nullas tempestatum mutationes, quibus alias valde obnoxius erat, pertimuerit.

Saccharum metallinum vide in *libro nostro de secretioribus mineralium remediis.*

(a) Molestissima capitis defluxione. Non defluunt humores a cerebro in fauces & pulmones, ut veterum fuit sententia, sed si tunicæ nerveæ & glandulosæ, quibus fauces cum arteria aspera vestitæ sunt, nimium irritantur, lympha uberius exprimitur, quæ subsistens, & acredine pariter & mole molestans, tussim, raucedinem aliaque pectoris mala concitat.

(b) Hypersarcosis. Ante aliquot annos viro obeso sexagenario Halberstadiensi fungosa quædam materiam in ipso œsophagi principio creverat ad nucis minoris magnitudinem, quæ cum luna increscebat & imminuebatur, mox tantam molem acquisivit, ut deglutionem pariter ac respirationem sufflaminaret, quare æger misere periit suffocatione.

(c) Ab obstructis naturalibus. Defluxiones catharrhales si longius durant; hypochondriorum, nec non alvi, habenda est ratio. Utplurimum radix mali residet in obstructione glandularum & viscerum lymphæ & sanguinis subtilisationi & depurationi inservientium. Optimum tunc est, præter succinata & alia lymphæ deviæ qualitates corrigentia martialia, aperientia & per epicrisin purgantia, obstructos tubulos recludere.

(d) Arcanum vitrioli & tartari. Notâ est arcani tartari præparatio. Arcanum vitrioli est nil nisi essentia ex terra vitrioli dulci, mediante spiritu salis et vini extracta, quæ miscela arcani tartari virtutem aperientem majorem acquirit, non secundam tincturæ martis Zvvolfferianæ.

C A-

CAPUT XXX.

De Icteritia alba.

ILlustrissimi Domini Joannis Boni, tunc apud Ducem Mutinensem Magni Ducis Etruriæ Legati, filia, nomine Catharina, icteritia alba, Gallis *pasles couleurs*, laborabat, nonnullis (*a*) *febris alba*, amatoria febris, & virgineus morbus indigitatur; febris alba autem quibusdam dicitur, imitatione Hippocratis, qui alias rubras, alias præpallidas, & lividas febres appellavit. Paracelso icterus cineritius appellatur *lib. de tartareis morbis*. Quidam febrem esse non autumant, sed affectionem illam, febrientium in morem, pulsus duntaxat celeritatem, frequentiam, & debilitatem habere. Addunt, non ob caloris augmentum, sed ob eventilationis defectum. Nos (*b*) *causam jecoris* promiscue, ac lienis obstructionibus merito tribuendam censemus, quod recte Fernelius vir doctissimus ictero cuivis tribuit. Ad hujusmodi obstructiones tollendas unico contenti sumus remedio, quod cum citra ægri molestiam semper exhibeatur, facile nobilibus & delicatioribus propinamus. Hujus remedii energia & proprietas est, tartarum ubique concretum dissolvere, pravos humores in bonos commutare, idq; alterando tantum, non autem purgando. In fine vero, humoribus dissolutis & præparatis, ejusmodi decoctum mane capiebat:

Rec. Rad. fœnicul. petrosel. gran. an. unc. j. fol. cichor. pimpinel. betonic. arthemis. an. m. j. senæ ℥. j. anisi ʒ. ij. liquirit. tantundem. In jusculo omnia coquebantur, ut dixeram, quibus probe convaluit.

(*a*) *Febris alba*. Est species cachexiæ fœminis ex vitio mensium vel victus familiaris: Adest faciei pallor, hypochondriorum inflatio, cordis palpitatio & spirandi difficultas. Particulæ sanguinis balsamicæ sulphureæ sub jugo serosarum sunt, & quoniam a crassiusculis sanguinis particulis canaliculi sub cortice cutis existentes obstructi sunt, albidus color cutis enascitur, calor præter naturalis jungitur, propter viscidi copiam, ætheris liberiorem transcursum, & agitationem per sanguinis poros impedientem.

(*b*) *Causam jecoris*. Primum vitium utplurimum est in ventriculo, & sallivali menstruo ventriculi nimis fixo, acido, a spirituascentia deflectente; hinc cruditates copiosæ, acidæ & viscidæ generantur, quæ succos corporis vitales inficiendo obstructiones minimarum venarum ingenerant.

CAPUT XXXI.

De dysenteria.

DOnna Camilla Julii Cæsaris de Pezi uxor, suæ ætatis annum 27. explens, prope templum, quod Crucifixi dicitur, (*a*) *dysenteria* cum febre continua laborans, gravissime cacochymica jamdudum erat, mensium premebatur suppressione, & (*b*) *ventriculi dolorem* patiebatur. Dysenteria febri successit, diacarthamo intempestive dato; ventris insuper torminibus die noctuque, ingenti siti, vigiliis vexabatur. (*c*) *Curationis initium* ab anodynis duximus, dein confortativis & corroborantibus. (*d*) *Anodyna* fuerunt laudani confectio, theriaca, & similia. Confortantia, & roborantia vero fuere coralli, uniones, terra sigillata, cera, & similia, quibus tuto & cito totam absolvimus curam.

(*a*) Dy-

(*a*) *Dysenteria*: Alvi fluxus cruentus cum dolore & ventris torsione variis ex causis fit, & diversos habet gradus: vel enim saltim intestinorum muco abraso venæ apertæ cruorem egerunt, vel ipsæ interiores intestinorum tunicæ simul corraduntur & excesæ procidunt cum depascente ulcere, quæ ultima periculosissima est. Nonnunquam excedentia medicamenta & alimenta vitiosa acria altius se in intestinum figunt & dysenteriam cient, talem notavi a nimio & incauto spiritus nitri in febribus usu pro extinguendo calore. Utplurimum dysenteria est epidemica, & ex aeris intemperie & vitio profluit, si nimirum æstas est intensissima & fructuum horariorum maxima simul ingestio sub principium autumni, poris occlusis salia sanguinis acerrima alias foras propulsa, prolapsa ad intestinorum tunicas inflammationem & exulcerationem suscitant.

(*b*) *Ventriculi dolorem*. Ordinarie maximi cruciatus conjuncti sunt dysenteriæ: dantur tamen casus, ubi sanguinolenta & purulenta egerunt citra ullum dolorem, prægressis tamen atrocissimis torminibus: Sani tunc solent judicari ægri, mox autem viribus omnibus collapsis moriuntur; subita namque illa doloris mutatio sphacelum intestinorum denotat. Dolorificæ ejusmodi dysenteriæ exempla vide jam *apud Hyppocratem lib. 2. Epidemicorum. Sectione 6. §.40.*

(*c*) *Curationis initium*. Ducendum hoc esse existimo a lenioribus emeticis alexipharmaco junctis, quæ in primordiis epidemicæ dysenteriæ, licet cruentæ quædam jam dum præcesserint dejectiones mali fomitem ex primis viis exstirpando divinam afferre opem solent, prudenter tamen exhibita. Sic quoque receptum est unanimi medicorum consensu in morbi exordio expurgare primam regionem medicamento rhabarbarino, ut sic bilis exundans, quæ salium causticorum vehiculum est, educta symptomata mitiora reddantur, purgatione neglecta si ab anodynis curam auspicamur, periculosus singultus aliaque dira symptomata succedere solent.

(*d*) *Anodyna*. Dolor si urget, lac a vacca calens detur ter de die, & clysma infundatur cum butyro recenti & vitello. Præter hæc magnæ virtutis sunt oleum amygdalarum dulcium, atque decoctum ex priapo cervi, radice tormentillæ, succino, mastiche, radice symphyti, & semine papaveris paratum. It. Diascordium Fracastorii cum hæmatite mixtum. Externe instar omnium est oleum hyosciami cum oleo menthæ destillato remixtum, & calide toti ventri applicatum.

CAPUT XXXII.

De hydrope, macie, lenta febre, & aliis.

DOnna Clara Parmi Bartholomæi uxor quadragenaria, prope Divi Petri ædem, gravissimo ventriculi dolore, qui *καρδιαλγία* Græcis est, a decem annis, (*a*) *ob antimonium perperam* a circumforaneo exhibitum, acerbe affligebatur, nec non universali macie, variis languoribus & ærumnis oppressa, in hydropem inciderat. In sui auxilium multos acciverat Medicos, qui frigidis perpetuo utentes, malum duplo deterius reddiderunt: aucta enim frigida ventriculi constitutione, cruditates quoque augebantur, a quibus hydrops præsentaneus.

Arsenicalis virtus antimonii, (*b*) *proprium ejus remedium*, illos plane latuerat. Huic porro fœliciter sanitatem restituimus communi metallorum theriaca, cujus vires & descriptionem in lucem alias prodituram distulimus.

Vide nostrum *de secretioribus medicamentorum præparationibus*.

(*a*) *Ob antimonium*. Antimonium ex sulphure & regulina mercuriali substantia compositum est; nec est venenum, sed securum præbet remedium ad tabem & luem veneream sanandam, item ad pinguefacienda bruta: simulac autem ignem experitur, vel potenti sale ejus textura ac vinculum solvitur, virulenta protinus se exerit vis, dum fortissime sedes & vomitiones excitat. Raro a medicis antimonium sic versum in crocum & vitrum in substantia adhibetur, dum lethalem hypercatharsin, pluribus observationibus id testantibus, non semel excitavit. *Vide Rolfincii Chymiam, item Sendertum de consensu & dissensu Chymicorum, Hildanum Centur. 4. observ. 79. & Centur. 5. observ. 12.*

(*b*) *Proprium ejus remedium*. Enormes ventriculi vicinarumque partium spasmodicas contractiones a purgantium vehementia suscitatas optime componunt anodyna, theriacalia & spirituosa confortantia. Externe aqua Anhaltina cum oleo nucistæ, menthæ, & balsamo peruviano mixtum, calideque regioni stomachali applicatum, præsentissimum affert solatium.

CAPUT XXXIII.

De maligna febre.

CONstantinus Barbitonsor, annos 35. natus, prope templum Divi Salvatoris, (*a*) *maligna febre*, cum exanthematibus nigris, inexplebili siti, lingua nigra & aspera, acerbissimo capitis dolore, inedia, vigiliis, & similibus, quæ moribundos invadere solent, vexatus est. Vigebant tunc (*b*) *continui imbres*, idque (*c*) *in media hyeme*, quo tempore graviores sunt putredines, Hippocrate ipso testante 3. Aphorism. 16. & 17. Victus in principio tenuis & humidus fuit. (*d*) *Totus curationis scopus* ad putredinem arcendam citra virium jacturam dirigebatur. Nec illis assentiendum mihi videtur, qui statim primis morbi insultibus naturam varie conflictatam (*e*) *vehementibus remediis*, toto genere naturæ molestis, ut ne sani quidem absque præsenti damno perferre possint, onerant atque defatigant, adeoque natura duobus oneribus impar succumbere cogitur. Itaque nos humorum mutationi, alterationi, & per epicrasin purgationi incumbentes, alexipyreton ter & quater dedimus, cujus medio omnia evanuere symptomata, & cito pristinas vires recuperavit. Alexipyreton habetur in nostro *de secretioribus mineralium praparationibus*.

(*a*) *Maligna febre*. Malignitas morborum & febrium se manifestat per subitaneam virium prostrationem, pulsum debilem, animi deliquium, mentis turbationem, externarum partium corporis refrigerationem: Quæ & similia dissolutionem vinculi seri & sanguinis, & elementorum succos vitales componentium destructionem, quam veteres putredinem indigitarunt, indicant. Causa malignitatis vel in ipso subjecto latitat, vel foras & ab extra accedit. Illud fit, si vitio diætæ, aeris, affectuum intemperantia, maxima intemperie humoribus introducta fuerit; tali in subjecto quivis morbus genium malignum facile induit; hinc sæpius variolæ, morbilli, arthritis, erysipelas certis in personis malignitate stipantur & necant. Ab extra corporibus communicatur malignitas per virulenta effluvia, quæ subtilissimis corporis nostri partibus mixta in illis turbationem quoad crasin & motum maximam inducunt.

(*b*) Con-

(*b*) *Continui imbres*. Putredinem seu dissolutionem elementorum sanguinis aer nebulosus, pluviosus, nimiis humiditatibus onustus, frequentissime, maxime in corporibus mollibus iisque humidis, suscitant. Notabile est, tali cœli temperie in barometris mercurium ad aliquot gradus descendere, manifesto indicio, celerrimum ætheris motum, qui indubie causa gravitatis est, humidi copia retundi & vim suam amittere: Cumque idem æther elementa sanguinis & uniat & conservet vivido suo motu, & spirituum materiam, qui motiones corporis nostri perficiunt, suppeditet, facile ex hoc intelligi potest, imbecilliore reddito ætheris motu tempestate existente humida, ad putredinem corporis nostri humores disponi. Conducunt & præservant tali in casu balsamica v. gr. Elixir proprietatis, essentia myrrhæ, scordii, spiritus volatiles oleosi, suffimigia, & quæ sunt ejus generis alia.

(*c*) *In media hyeme*. Morbi acuti æstivis mensibus invadentes utplurimum benigniorem sunt illis, qui hyeme fiunt, forsan quod transpiratio tunc impedita, vel tardior reddita, pravos humores in corpore accumulet. Experti id sumus, inquit *Ol. Borrichius in act. Haffn. pag.* 165. quod febres malignæ plerumque evadant pertinaciores, quo magis gelu urget, sed quamprimum circa veris initium remittit gelu, remittit etiam violentia febris.

(*d*) *Totus curationis scopus ad putredinem arcendam*. Prima & unica curandi intentio esse debet, sicuti bene A. monet, ut putredinem arceamus citra virium jacturam, id est, ut mixturam sanguinis firmemus, a dissolutione defendamus, & spiritui corporis nostri conservatrices corroboremus. Tale virtute gaudent jam unanimi ferme Medicorum consensu, longeque seculorum usu comprobata acidula, item terrea. Bolus armeniæ a *Galeno* pro optimo alexipharmaco habetur. Commendanda autem sunt mixtura simplex, spiritus salis dulcis, nitri dulcis, clyssus antimonii sulphuratus, tinctura quatuor florum cordialium, bezoardica, aceta theriacalia, nec non terrea v. gr. pulvis bezoardicus Sennerti, Anglicus, Pannonicus ruber, cornu cervi ustum, philosophice præparatum, terra sigillata, mater perlarum &c.

(*e*) *Vehementibus remediis*. Rectissime Dominus A. hic increpat illos, qui statim primis morbi insultibus naturam varie conflictatam vehementibus remediis toto genere naturæ molestis, ut ne sani quidem absque præsenti damno perferri possint, onerant atque defatigant: Vires enim, quantum possibile, omnimodo servandæ sunt: in illis enim robur naturæ consistit. Cavendum itaque in omnibus malignis, qui ex putredine humorum nascuntur, ab omnibus emeticis, purgantibus, venæsectione & sudoriferis fortioribus.

CAPUT XXXIV.

De Arthritide.

ILlustris Dominus Carolus Vertova Bergomensis annorum viginti in ædibus Domini Hieronymi Pii tunc commorans, articulari morbo, genibus, & pedibus correptus, die noctuque mire torquebatur. Neglectis topicis, (*a*) *Hellebori & hermodactylorum extracto*, ter & quater exhibito, dolor omnis remittitur. Ad juncturas vero principalioraque viscera roboranda, (*b*) *pulverem nostrum antipodagricum* ad complurimos dies bis in die propinavimus; & his facillimis hoc indomitum morbi genus penitus cessit.

Pulvis antipodagricus est aurum diaphoreticum.

(*a*) *Hellebori* &c. Arthritidis fomes & minera sæpius latitat primis in viis, quare etiam sub accessionem quandoque percipitur dolor, æstus, inflatio regionis stomachalis, quo tempore infusum laxativum educendo pravorum humorum saburram in momento ferociam dolorum in pedibus subortam mitigare solet: *Martianus* scribit vomitorio omni mense exhibito a dolore arthritico felicissime præservationem fieri.

(*b*) *Pulverem nostrum antipodagricum*. Est aurum cum mercurio junctum & decenti ignis temperamento in pulverem magnæ efficaciæ conversum. Modum mercurium depurandi hunc in finem proponit *Philaleta in Tract. Introitus apertus* &c. Memini olim hic Halæ tali medicamento mercuriali a Chymico non vulgari exhibito inveteratam podagram tophosam sanata in sexagenario Halensi, ita ut per plures annos firma usus fuerit valetudine.

CAPUT XXXV.

De Angina.

DOminicus Camuso, Bajulus, annorum 35. prope delubrum vulgo *della Baroncella*, (*a*) *angina* (κυνάγχη Græce dicitur) *graviter correptus*, (*b*) *cum acuta febre* luctabatur, interiores fauces, atque (*c*) *cervicem* phlegmone etiam occupabat. Hinc salutis spes exigua supererat: non ita tamen, ut scribitur ab Hipp. de ea, quæ citra apparentem tumorem ægrum primo die sustulit (*d*) *Venis sub lingua tusis*, sanguineque abundanter fuso, cito convaluit. Ad fluxus fomitem penitus compescendum, sequenti die (*e*) *pilulas de agarico*, & aggregat. ad drach. j. ß dedimus.

(*a*) *Angina graviter correptus*. Angina inflammatio musculorum laryngis est, cujus signa sunt dolor, orthopnœa. Tumor si latet, & æger liberæ respirationis maxime est indigens, & si repente insigniter febricitanti supervenerit, malum funestum esse consuevit, si tumor adest in collo, semper bonum *juxta Hippocrat. aphoris. 37. Sect. 6.* Ex *Hippocratis* itaque consilio omnia admovenda, ut foras prodeat in collum materia, tale est emplastrum, quod coquitur ex nido hirundinis, ex decocto malvarum, meliloti, ficuum, florum Sambuc. additur theriaca & crocus.

(*b*) *Cum acuta febre*. Nunquam sine febre consuevit esse angina, vel illi præcedit, vel supervenit. Cum horrore plerumque invadit, turbatæque massæ sanguineæ manifesta adsunt indicia, epidemia nonnunquam est & malignitatis notam edit.

(*c*) *Cervicem*. Cervix & fauces ab inflammatione graviori in consensum trahuntur, ut etiam externe rubor ac tumor sit conspicuus cum calore & dolore.

(*d*) *Venis sub lingua tusis*. In pestifero anginæ malo trahenda non sunt remedia, sed statim a Venæsectione inchoandum, ut sanguis subsistens & strangulans evocetur. Quo nomine sub lingua venæ secentur, imo cucurbitulæ sub mento & ad fauces admoveantur, ut irruentis materiæ impetus alio avocetur, quod consuluit etiam *Hippocrates lib. 2. de morbis vulgaribus; item Celsus pag. 196.*

(*e*) *Pilulas*. Post venæsectionem secunda intentio sit, si vires id patiuntur, ducere alvum; laxantia namque insigne levamen non raro attulisse, Practici testantur, vid. *Antonius de Heyden. Cent. 1. observ. 1, & 2.*

CAPUT

CAPUT XXXVI.

De Angina.

NObilis Domina Virginia, D. Pii Conradini uxor, 55. annos nata, simili, sed (a) *graviori affectu* oppressa erat. In scapulis statim cucurbitulas admovendas curavimus, & cum morbi feritas nihilo remissior appareret, postmodum *cephalicam in dextro brachio aperiendam* jussimus; tunc enim e lingua, propter tumoris magnitudinem, fauces & os quasi occupantem, detrahi non poterat. (b) *Extra* interim affecta pars oxyrrhodino jungebatur, linteolis oxycrato madefactis superimpositis.

At inflammatio rebellis & pervicax perstabat, aliquantulum tamen imminuta: sublinguales igitur venas aperire potuimus. Et sic gargarismate repercutiente & detergente etiam adhibito, una cum remediis supra dictis, libera evasit.

(a) *Graviori affectu*. Omnium periculosissimam censuit *Hippocrates*, ubi neque in faucibus, neque in cervice quicquam apparet, hujus quippe inflammatio penitus abstruse graviora infligit symptomata non fine metu praesentis strangulatus. Haec saepe vidimus sublatum aegrotum horis octodecim, constante mente integrisque sensibus.

(b) *Extra*. Efficacissima hic sunt fomenta humida; nam sicca spiritum elidunt, ergo admovere spongiam oportet, quae in decoctum calidum, quod constat ex floribus sambuci, herba malvae, salvia, hyssopo, passulis, ficubus, rhob diamorum, radic. glyzerizae, subinde dimittatur.

CAPUT XXXVII.

De tumore in facie sublato.

NObilis virgo annorum 24. ex prosapia de Angelellis, nomine Diana, apud moniales Divi Petri martyris religiose degens, a multis jam annis (a) *praedurum tumorem* scirrhosum in genae dextrae medio gerebat, cui ut occurreret, multa jam frustra tentaverat. Indolens erat hic tumor, nisi tactu pressus, venae in ambitu rubentes, tumentes, & lividae. Caeterum extrinseco quovis admoto remedio, & dolor, & inflatio, & inflammatio conciiabantur. Cum ergo Coenobii Medicus ejusmodi signis monitus, totum negotium naturae committendum satius duxisset, quam ullo remedio curationem tentare, factum est, ut tumoris naturam attentius perquirens valido tactu materiam subtus latentem cognoverim. Quare tumorem valido (b) *caustico* aperiendum existimavit: adeoque causticum argentum usurpandum censui, cujus descriptionem & praeparationem cum aliis, Deo dante, typis mandabimus. Aperto tumore, steatomatum instar materia manebat; haec prorsus (c) *gangliorum* atque lupiarum in morem (d) *propria cysti* continebatur.

(*a*) *Pradurum tumorem*. In qualibet corporis parte evenire possunt multa variaque tubercula, quæ tamen periculo non terrere debent. Quædam ex his dura ac renitentia, quædam mollia & cedentia sunt: quædam spatio nudantur, quædam tecta capillo suo permanent, fereq; sine dolore sunt. Quid intus habeant, uti conjectura præsagiri quidem potest, sic ex toto cognosci, nisi cum ejecta sint, non potest. Pro diversitate humorum, qui ipsis insunt, varia accipiunt nomina, cui tenuis pulticula subest, atheroma dicitur, cui liquidior humor melli similis, melliceris: Steatoma, id est, quando pingue quoddam latitat. Omnia illa ex parvulo incipiunt, & diu paulatimque increscunt, & tunica sua includuntur.

(*b*) *Caustico*. Tolluntur hæc vel cordata incisione facta per medium, ut effundatur quidquid intus coiit, vel si æger abhorrescat cauterio valido, quale est argentum, quod fit, si solutio Lunæ cum aqua forti parata inspissatur, & crassamentum igniatur.

(*c*) *Gangliorum*. Ganglioformes nervorum nodi, ut curiosior docet anatome, nihil aliud sunt, quam minima filamenta fibrillas nervosas annuli in modum vincientia, in quorum medio arteriæ luculentissime florido sanguine repletæ sunt, inde instar filiorum rubrorum propensæ conspiciuntur.

(*d*) *Propria cystis*. Steatome semper tunica quadam continetur, quæ secunda est, quæ non facile a cute, & subjecta carne separatur, ubi vel tota tunica, vel aliquid ex ea relictum est, pus movendum, alias recrudescit malum: Ubi tota exemta est, committente ore desuper glutinans medicamentum est imponendum. Adhuc autem melius est steatoma radicitus exscindere; sic Chirurgus quidam Halberstadiensis peritissimus ante annos aliquod steatoma fronti assidens supra oculum pendens libram unam & ultra felicissime exscindebat, & hæmorrhagiam pulvere capitis mortui vitrioli sistebat absque ullo periculo.

CAPUT XXXVIII.

De Cacochymia, ventriculi intemperie, & aliis.

Admodum Illustris Domina Dorothea, Dom. Augustino Bero uxor, (*a*) *post febrem continuam* in duplicem tertianam inciderat, quam κακοχύμια, ventriculi constitutio, viscerum lienis & jecoris durities, mesaraicarum obstructio, inappetentia, vigiliæ, & similes affectus cocomitabantur. Nobilis hæc Domina, ut natura satis delicata, & vulgatis remediis nauseabunda, ipsisque, & morbi diuturnitate defatigata, vitam in non exiguo discrimine trahebat, eo magis certe, quod (*b*) *ad hydropem* jamjam incipientem inclinaret. Hujus curationis difficultas & a parte subjecti, & a morbi natura pendebat.

Quocirca nobilissimæ ægræ nobilissimum hoc electuarium exhibuimus. Rec. (*c*) *Salis centaurii minoris* drach. j. conf. rosarum, & violarum, an. unc. j. olei vitrioli 10. guttas. Mixtis omnibus concinnabatur Electuarium, cujus drach. ij. bis in die dabantur; cujus beneficio brevi convaluit.

(*a*) *Post febrem continuam*. Unus morbus sæpe alterum graviorem gignit & excludit; quandocunque enim magnitudine vel diuturnitate spiritus consumit, vires frangit & discrasia acido-viscidam humoribus inducit, haud difficulter obstructiones minimorum vasculorum, quæ fœcundæ chronicorum matres sunt, ingenerantur, nec minus spirituascentia chyli & sanguinis deprimitur,

(*b*) *Ad*

(*b*) *Ad hydropem*. Autumnales, maxime quartanas, diuturnas vel præpostero constringentium usu nimis cito curatas & suppressas, infarctus viscerum, obstructiones scirrhi presso pede subsequi consuescunt; unde lentæ febres & hydropes suam habent originem: Et nisi cito hic succurras martialibus balsamicis deobstruentibus, malum fit immedicabile.

(*c*) *Salis centaureis minoris*. Efficacissima sunt salia fixa ad tollendas obstructiones in febribus, dum partim acidos ponticos humores corrigunt, partim tenaces viscosas particulas in partibus solidis subsistentes fundunt & dissolvunt. Quapropter convenit illas exhibere & miscere laudabili cum successu cum præcipitantibus sic dictis, china chinæ, addito momento mercurii dulcis, qui potentissimum resolvens est.

CAPUT XXXIX,
De acuta febre.

NObilis Domina Dorothea, Domini Matthæi Fabritii uxor, annorum 45. prope Divi Francisci Fanum, superioribus annis acutissima febre correpta fuit, eaque non nisi (*a*) *a prava aeris constitutione*, prout multi similibus febribus detinebantur, Primum febris eam adorta est (*b*) *cum vomitu sincera bilis*: consequebantur capitis dolor, inexplebilis sitis, inquietudines, linguæ scabrities & similia. (*c*) *Victu tenui, humido, & frigido* instituto, corpus totum (*d*) *cholagogo potu* ex rhabarbaro, & manna, & catholicone purgavimus. Secunda die (*e*) *julepum attenuantem & refrigerantem*, utpote ex acidis paratum, bis exhibuimus. Tertia tandem die, astrorum benevolo aspectu servato, horaque qua ascendebant pisces, Jove in medio cœli culminante, venam dextri lateris tuendam curavimus. Unde detractis unc. vij. sanguinis; statim omnia quoque cessarunt symptomata, & sic incolumis liberaque evasit.

(*a*) *A prava aeris constitutione*. Mutationes insignes, quæ in ipsa tempora incidunt, & illorum a temperie sua deflexiones, graves pariunt morbos. Texturam corporum & humorum temperiem mirum in modum mutat aer; hinc æstate particulæ salino-acres sulphureæ, autumno ponticæ, crassæ & terrestres exundat, & corpora nostra fatigant.

(*b*) *Cum vomitu sincera bilis*. Bilis pro nostro aere & vivendi ratione haud facile prædominatur, seu copia peccat: sed qualitate potius deliquit viscida, acida. Secundum naturam constituta bilis principio suo alcalino oleoso balsamum chyli & sanguinis existit, & humor utilissimus, a quo valetudinis & incolumitatis nostræ maxima dependet ratio. Sulphur patet ex ipsa inflammabilitate alcali, quod sulphur immersum est; ex mixtura cum syrupo violarum, quem viridi colore tingit, patescit, nec non ex spiritu alcalino, quem suppeditat ipsa bilis mixta cum calce viva. Si elementa hæc bilis deficiant, vel vitiata sint, magna incommoda in œconomiam nostram animalem redundant: si iners est, & nimio acido fixo imbuta, febres intermittentes, affectio hysterica, colica, alvi constrictio, excretionum consuetarum suppressio viscerumque obstructio propullulant: E contra si Sal acre, subtile, calidum in excessu peccet: inflammationes, hæmorrhagiæ, diarrhœe, febres ardentes in procinctu sunt. Quocirca prudens Medicus in cujuscunque morbi curatione subinde ad bilis mixturam ejusque motum collineare & respicere debet. Quandocunque autem per vomitum exernitur bilis, non semper exinde inferendum est, bilem caussam dedisse morbi vel symptomatis, sed sæpius pravi succi in primis viis delitescentes ventriculum irritando & convellendo biliosum humorem simul evehunt.

(c) *Victu tenui*. Nihil magis in acutis commendari meretur, quam tenui uti diæta. Victus crassus pleniori manu datus plures ex acuta febre laborantes intercidit. *Hippocrates in suis curationibus* studiose id agit,ut diætam exquisite tenuem in acutis morbis semper commendet, laudet decoctum hordei, scorzoneræ, cornu cervi aliaque.

(d) *Cholagogo potu*. Ineunte morbo laxationes commode institui possunt in acutis, cui scopo inserviunt manna,rhabarbarum, thamarindi, follia sennæ &c. Tamarindi sale tartareo dulci blande-acido fœti sunt, quo bilis volatilitas & calor temperatur. Ob tartareum hoc sal orientales populi utuntur fructu hoc ad argenti dealbationem, non secus ac nostris in locis tartarus id præstat, qui venerem solvendo lunam purissimam in superficie relinquit.

(e) *Julepum attenuantem*. In acutis omnia calida volatilia oleosa motum sanguinis tam intestinum quam progressivum augentia sæviora reddunt symptomata,in incendium quasi conjiciunt sanguinem & deliria atque inflammationes accersunt. Ex omnibus autem calidissima sunt olea,quippe quæ rameso suo contextu diutius morantur & intricata manent sanguini. Notabile est unicam olei destillati guttulam plus ardoris corpori conciliare, quam salis volatilis drachmam semis. Omnis studio hinc evitanda in sanatione morborum acutorum, inflammotionum, variolarum remedia calida, acria, sudorifera: Melior em locum inveniunt acidula temperata, diluentia, julapia &c.

CAPUT XL.

De insigni marcore, hectica febre, & aliis.

Nobilis virgo annorum 24. in Cœnobio Monialium Divæ Magdalenæ, nomine Blancha Maria de Duliolis, hectica febre secundi gradus, capitis defluxione, dolore, vigiliis, inappetentia,anhelitus difficultate, & aliis fere ad extremum deducebatur, etiamsi complurimis remediis toto semestri usa erat.

Hæc mala a suppressis mensibus, & obstructis venis mesaraicis, & scirrhoso liene oriebantur. Ejusmodi suppressioni valde obnoxia erat; unde singulis fere annis (a) *chalybem vulgato more præparatum* sumebat, a quo non parum levaminis.

Hoc vero anno nihil proficiens, verum contra febre, cæterisque symptomatis auctis, ipsa quotidie in deterius labebatur. In ejus porro auxilium advocatus, negotium etsi arduum, tamen remediorum præstantia suffultus, aggressus sum. Etenim febris speciei apprime prospiciendo, ut quæ sympathica, (b) *non refrigerantibus solum*, ut vulgi Medicorum sententia est, sed aperientibus & acidis subacta, facile evanuit; ac menses tamdiu suppressos *sequenti apozemate* provocavimus.

Rec. Rad. altheæ, valerianæ, an. unc. j. ß. rad. fœniculi, asparagi, & apii, in vino albo per noctem maceratarum, an. drach. vj. fol. bethonicæ, pimpinellæ, ceterach, arthemisiæ, calendulæ, sabinæ, cicerbithæ, an. m. j. Bulliant omnia in decocto cicerum rub. Factæ colaturæ lib. ij. dissolve mellis albi, sacchari albi, an. unc. iij. aromatizetur drach. ij. cinnamomi, & croci scrup. j. albumine ovi clarificetur, & fiat apozema: Quo sumpto adeo perfecte sanata est, ut nusquam abhinc in eosdem affectus inciderit, licet a curatione annus octavus agatur.

(a) Cha-

(a) *Chalybem*. Ex martialibus primas tenet ipsa limatura martis pura nullo acido tacta, quæ longe promptius acidum corporis nostri imbibit, quam cœtera alia, quorumvis accessu acidi infracta est; hinc omnibus martis crocis & tincturis solam limaturam mea sententia præferendam esse, existimo; Sed hæc notanda veniunt circa ejus usum: nimirum primum acidi in primis viis sit præsentia. Secundo ventriculus debito calore & robore instructus sit. Tertio corpus non nimis exluccum & aridum. Quarto motus & exercitatio corporis post ejus usum semper imperanda: Si alvus constricta manet, laxativum rhabarbarinum vel aliud molliens interpolandum est.

(b) *Non refrigerantibus*. Multum in hoc peccant Medici, qui contra hecticum calorem ex vitiosorum humorum saburra succrescentem pugnant cum refrigerantibus, saturninis, nitrosis, quibus augmentum sæpius causæ additur. Juvat tali in casu magis expurgare leniter primam regionem, & temperatis balsamicis instaurare ventriculi actionem.

(c) *Apozemate*. Apozema Domini A. laudem & commendationem meretur. Obstructis pertinaciter venis hypogastricis balnea & apozemata ex radicibus & corticibus sale volatili subtilissimo oleoso turgidis parata convenientissima sunt. Deprehenditur interdum tam crassus & limosus hoc in morbo sanguis, ut in vasis uterinis abeat in polyposam concretionem, qualem ego olim inveni in fœmina Mindensi per IV. annos ex mensium defectu laborante. Sic quoque *Welschius Augustanus* mortuam ex mensium suppressione aperuit, & venas circa uterum nigerrimo sanguine distentas invenit, ipsumque uterum quasi gangræna affectum, bile omni ex vesicula in intestina depulsa.

CAPUT XLI.

De quotidiana febre, mensium suppressione, & aliis.

DOminica Adm. Illust. D. Jo. de Angelellis, hujus Civitatis Senatoris, Ancilla, 27. annum peragens, quotidiana 5. mensibus valde vexabatur; (a) *menses suppressi*, inappetentia, lassitudo ingens, facies decolor, & similia sequebantur. Licet toto illo tempore (b) *multa impune consumpsisset remedia*; nostra tandem ope, Electuariique opiatici beneficio brevi convaluit. Menstruales vero purgationes adhuc suppressæ erant, nec pedes omnino detumuerant: quapropter Electuarium chalybeatum, cum vehiculis ad id destinatis, præscripsimus. Sub finem tandem apozema hystericum aperiens & discutiens ad nonnullos dies sumpsit, quibus paucis perfecte curam absolvimus.

(a) *Menses suppressi*. Familiare fœminis est, quod post longiores morbos, vires fractas, menstrua ipsas deficiat purgatio, dum morbi diuturnitate tam serum, quam ipsum sulphur sanguinis consumitur. Ad fluxum autem mensium & seri copia, & ejus turgescentia atque ad motum aptitudo requiritur.

(b) *Multa impune*. Pessime consulunt Medici sanitati illarum, quando deficiente sero & depauperatis spiritibus purgantibus & emmenagogis calidis fluxum procurare conantur: præcipitant sic plurimas in atrophiam, hecticam, phthisin, inflammationes, pestem, citro experientiam. Roborandus tali in casu magis est ventriculus, & serum instaurandum alimentis succi plenis, analeptis et blandam sanguini spirituascentiam fœnerantibus; quem in finem laudanda elixir balsamicum nostrum, vina generosa, malvaticum, Frontini, sal volatile oleosum Sylvii, ac Cinnamomi fatum, tinctura martis pomata, decoctum succoladæ, et quæ sunt talismodi generis.

C A-

CAPUT XLII.

De fœdissimis & ferinis ulceribus.

NObilis Domina Flaminia de Zanettinis, vidua annorum 30. prope ædem Sanctæ Mariæ Majoris, a fexennio clauda, nec nisi fulcris aut scipionibus ligneis, (vulgo appellant *potentias*) fulta per domum se proripere valebat: Cujus causæ suberant, fœdissima, callosa, & ferina (a) *ulcera*, quæ tibiarum ossa carne fere tota denudarant, pedes, ob insignem duritiem, glandulis scrophularum instar distincti, e quibus singulis glandulis ulcera seorsim oriebantur, & paulo post consenescebant, relicto tantum tumore; ita ut in eodem membro materia peccans contrarios produceret effectus: in tibiis scilicet carnem arrodens, & in pede carnem lividam, & callosam producens. Brevitatis gratiam omittam, quæ in cassum ab aliis Medicis experta erant; nec enim citra bilem recensere fas est. Reliquum, & corpus totum cacochymicum, facies livida, narium extremitas, & labia plumbata, febris insuper lenta assidue conficiebatur; quæ omnia solita nobis ratione persanavimus.

(a) *Ulcera*. Ipsum sal scorbuticorum acerrimum non solum carnosos tubulos corrodit & depascit, sed & ipsa ossa aggreditur, ipsisque cariem ac putrilaginem inducit. Constant ossa ex tubulis tenerrimis poros habentibus innumeros, in quibus circulationem sustinent, depositæ particulæ sanguineæ & lymphaticæ: inosculantur enim illis & venæ & arteriæ. Particulæ hæ depositę acuto corrosivo sale imbutæ ex facili tenerrimos ossis tubulos excedunt & fauciant. Signa ossis putridi & cariosi sunt intollerabilis materiæ ulcerosæ fœtor, caro ulceris spongiosa nigricans, livida, curatio difficili. Quamdiu os carie laborat nulla spes cura est. Ad curationem ante omnia facit discissio scirrhosæ duræ carnis, ut os affectum conspiciatur, a quo caries tollenda, medicamentis potenti sale volatili acidum destruente imbutis, ex quibus eminent nominatim euphorbium, camphora, oleum cariophyllorum, cochleariæ, quod omnium acerrimum & penetrantissimum. In Euphorbio vis latet alcanina, quæ inter alia apparet exinde, quod sternutamentum excitat. Chirurgorum quidam acidorum usum ad putrilaginem ossium avertendam frequentissimum habent; ast malo eventu, utpote acida ossium texturæ inimica illam dissolvere solet, quod vel exinde constat, quia durissima ossa perapte menstruis acidis resolvuntur a

CAPUT XLIII.

De duplici tertiana cum horrendo symptomate.

NObilis Dominus Franciscus de Salimbenis, 35. annos natus, prope Divum Dominicum, duplici tertiana continua cum insigni capitis dolore, & aliis gravissimis symptomatis acerbe divexabatur. Hujus febris procatarctica causa (a) *fulgur* fuit; derepente palatii ruri constituti portas & fenestras concremans. Is, ut flammas sparsim excitatas extingueret, tantum laboris sustinuit, ut spiritus & humores accensi, atque retro fulgoris odore per-

perfusi, dictam febrem pepererint. (*b*) *Tempore exacerbationis* circa ventr iculum tantos tamque immanes & celeres dolores sentiebat, ut veluti fulgu ris ictu perculsus brevi spiritum efflaturus videretur.

Diro atque formidando huic symptomati interesse volui, ut quod opus co nsultius agerem. Cum ergo jamjam instaret dolor, aquam cinnamomi ad unc. j. dedi; qua statim dolor cessavit; a simili fulguris incendio edoctus, id non aqua, sed potius altero igne extingui. Sic ardente illa febre extincta, (*c*) *hemicrania* a fuliginosis vaporibus proveniens, contumax & rebellis persistens, sequenti decocto sublata fuit:

Rec. R asuræ ligni visci querc. rad. chinæ minutim concisæ, an.℥. j. salsæ parill. ℥. j. ß. fol. betonic. cicerbit. cichor. borrag. acetosæ, an. m. j. sem. peon. dauci, an. ʒ. j. Paretur decoctum in jusculo carnis vitulinæ.

(*a*) *Fulgor fuit*. Magis causa hujus affectus in terrorem ex fulgure, quam in materiam fulguris referenda videtur. Terror spiritus actionum vitalium præsides inordinate per genus nervosum & musculosum movet & agitat; unde contractiones & tensiones partium musculosarum oboriuntur. Pulsus cordis & arteriarum fit parvus, frequens & inæqualis, sanguis cum sero ad secessionem mutuam disponuntur, excretiones, quæ stato ordine alias fiunt, supprimuntur, multaque & propemodum infinita mala in œconomiam animalem corporis nostri redundant a vehementi terrore.

(*b*) *Tempore exacerbationis*. Invadente Paroxysmo febrili spasmi ubivis, præcipue autem in partibus nerveis comparent vehementissime; unde vomitus, dolor ventriculi, præcordiorum anxietas, pedum dolores contusivi circa rigorem frequentissimi sunt.

(*c*) *Hemicrania*. Optime hæc tollitur decoctis & pilulis cephalicis, nec non pulveris, qui constat ex succino, storace, benzoe, cubebis, semine papaveris, peoniæ in caput inspersione.

CAPUT XLIV.

De clauda muliere a biennio.

FUlvia Andreæ Siloni uxor, in via Nozadellæ, 40. ætatis suæ annum circiter agens, ferina duo ulcera, cava, sordida, callosa, dolorifica, toto biennio misere patiebatur: unde clauda, (*a*) *cachectica*, *macie confecta*, & aliis prope infinitis ærumnis obruta, toto illo tempore aliorum opem frustra experta erat. Sub nostris tandem manibus brevi & paucis pristinam recuperavit sanitatem.

Primis diebus decoctum melanagogum ex senna, epithymo, polypodio, cuscuta, & similibus, ad aliquot dies accepit. Pro topicis unguento ex vitellis ovorum usa est tantum, (*b*) *traumatico pulvere* interdum adjecto.

(*a*) *Cachectica*. Diu geruntur ulcera, tandem cachectici fiunt, & marcore consumuntur, partim ob succi nutritii depauperationem, partim ob sanguinis intemperie & motu suo depravationem a particulis fermenti ulcerosi ipsi subinde suggestis.

(*b*) *Traumatico pulvere*. Externe ad consolidanda ulcera conveniunt, quæ nimias humiditates exiccant, fibras partium corroborant, & acidum ulcerosum destruunt, cujus generis sunt radix ari, pulvis succini, cornu cervi ustum, cinis tabaci. radix iridis florentinæ, masticheς, gummi elemi, tutia præparata &c.

CAPUT

CAPUT XLV.

De Paralysi.

FRrancifcus Pineius annos 35. natus, fetici textor, in eadem via Nuzzadellæ, paralyfi in brachio finiftro a femeftri detinebatur, (*a*) *fotu ex pede bovino*.

Rec. Fol. rorifmar. falviæ, menthæ, praffii albi, calament. origan. m. j. baccarum lauri, juniperi, an. pug. j. Coquebantur in vino & aqua. Sumpto etiam potu (*b*) *ex dulci fale vitrioli*, & (*c*) *tartari balfamo*. Ex his optime convaluit.

(*a*) *Fotu ex pede bovino*. In nervorum affectibus a nimia tenfione & contractione ortis externe cæteris omnibus anteponenda funt, quæ animalibus petita funt remedia. Vidimus fola axungia humana, oleo caryophyllorum exaltata contractura a copiofo fumo lithargyrii haufto in manibus obortam feliciffime fublatam, & hæc ratio eft, quare qui talifmodi in cafibus empiricorum opera utuntur, citius fanitati reftituuntur, quam fi pretiofi chymiatrorum remediis indulgeant. Axungiæ utpore fale volatili blando, demulcente, naturæ animalium amico, gaudent, cujus ratione nervos folantur, & ab acrimonia irritante egregie defendunt.

(*b*) *Et dulci fale vitrioli*. Sal & oleum vitrioli dulce haud injuria in non-entium Chymicorum catalogum referre debemus, quippe quæ magis corrofiva, quam dulcia funt. Improprie autem dulcedo hic fumitur ab ipfis chymicis, dum grata hæc reddere ftudent per additionem fpiritus vini, qui nimiam acciditatem infringere aptus eft. Unde fit fpiritus vitrioli fic dictus dulcis, qui cum fpiritu tartari volatili nuptus rubedine in memento tingitur, & loco mixturæ fimplicis ufurpari poteft.

(*c*) *Tartari balfamo*. Arcanum fic dictum tartari neutrum & enixum cum aceto deftillato vini faturato conftat, quod veteribus balfamum tartari audit; in detergenda venarum amurca & liberandis obftructionibus præftantiffimæ eft virtutis. Chymicorum filii ex falis tartari volatilifationem magnum fibi promittunt arcanum ad debellandam morborum pertinaciam; verum fruftranea fe lactant fpe, cum tale fal præ aliis falibus volatilibus nec ullam prorfus videatur habere prærogativam.

CAPUT XLVI.

De Arthritide.

NObilis Dominus Simon de Broffattis, annorum 27. articulari dolore in genibus & pedibus graviter affectus, (*a*) *extracto ellebori & hermodactylarum* artificiofe præparato, materia purgata, ftatim melius fe habuit: dato tandem pulvere noftro antipodagrico, ad 5. vel 6. dies tantum; ut tartareus ille humor e fede penitus extraheretur, & læfarum partium rubur reftitueretur, cito & jucunde convaluit.

(*a*) *Extracto hellebori*. Helleborus cauftico quodam fale poller, terreftribus tamen particulis plurimis immerfo, cujus ratione tenaciffimum primarum viarum mucum fundit, incidit & abftergit, & ad chronicorum morborum mineram præfcindendam tam ab antiquioribus quam a recentioribus impenfe celebratur.

CAPUT XLVII.

De raro & portentoso morbi genere.

DOmini Guigni Procuratoris Bononiensis colonus nomine Barba Francesco, sexagenarius, (*a*) *morbo quodam atroci, novo, aut saltem paucis audito*, a 15. annis male detinebatur, cum ad manus meas curandus pervenit. Is affectus erat tumor perexiguus in genu dextro, lentis magnitudinem vix superans, lividus & durus, sine inflammatione, ullave alteratione. Locum affectum nec digito, nec alio instrumento tangi patiebatur æger: intus nihil humoris deprehendebatur; unde, inter quas tumorum species annumerandus esset, modica difficultas non erat; neque enim malignam atramque bilem tamdiu tamque exiguis limitibus contineri, tamque diros cruciatus concitare, me legere unquam memini. Redibant insultus ter & quater in die; toties etiam, quoties aliquid casu duriter in tumorem incideret.

Præclaros Medicos consuluerat. Quidam carcinomatis rudimentum arbitrabantur; alii fortasse Paræi malignam arthritidem, maxime cum ligni Guajaci decoctum ad 40. dies præscripserint. Verum hallucinati sunt omnes; tumore enim adaperto, neque humorem atrum, neque carcinomatis principium subesse deprehendimus. Cum ergo ad me primum venit, neque locum affectum me tangere, minus emplastrum, aut quodvis aliud remedii genus apponi sustineret, rogatus tandem, ut pennulla aliquo oleo inuncta tangi pateretur, annuit. Pennula igitur mercurii oleo imbuta tumorem leviter tetigi, a quo dolor omnis sublatus videbatur: hinc lætus unicuique genu tangendum permittit. Sequenti die, ut prævideram, rediit insultus; qua re mali radices intus subesse ratus, potentiale causticum tumori admoveo. Escharam, ut moris est, basilicone unguento, & butyro procuro: qua sublata, vermes pertenues, veluti pili prodeunt, qui scalpro attriti, tantum doloris suscitabant, ut non licuerit ipsos forcipibus evellere; æger enim statim humi concidit, ut prius. Quocirca carne circum circa epuloticis absumpta, ipsos volsellis fortiter extraxi, sed unicum tantum vivum, apis instar aculeo nigro armatum, cæteros laceratos & mortuos, ob applicata remedia. Cum autem præfatum vermem vivum in manu posuissem, ipsam illico momordit, mihique gravissimum dolorem fecit, [illegible] & viderunt plerique alii.

An sit Aetii, Paulive Æginetæ [illegible]racunculus, cuilibet judicandum relinquo; præsertim cum in multis discrepet, & in multis consentiat. Vulnere tandem persanato, lætus ille rusticus domum se contulit.

(*a*) ***Morbo quodam***. Laborabat simili affectu ante aliquot annos in Westphalia artifex præstantissimus, nimirum enascebatur tumor durus dolorificus circa ani venas, qui a non tempestiva chirurgi apertione & tractatione in ulcus putridum fistulosum abibat, quod omnem consolidationem ferme respuebat. Tandem æstate generabantur in ipso vermiculi nigri stipati aculeis, qui manui applicati molestiā excita-

excitabant pruritum. Chirurgus tentabat consolidationem omni modo, qua facta intolerabiles surgebant dolores, ita ut opus fuerit de novo apertionem instituere, quo facto, vermes in copia prodibant, quibus exemtis & ulcere servato aperto, dolores conquiescebant. Memini ante aliquot annos me Hornhusæ prope aquas salubres vidisse scabiosum cachecticum Quedlinburgensem, qui pedes ulceribus putridis obsessos aquis istis fovebat, post quarum usum vermes cinerei coloris ad minimum digitum longos ingenti cum admiratione quotidie ferme extrahebat insigni cum levamine. Circa hæc conferri potest *Welschius in tractatu de vena Medinensi*. Item *Borellus Cent. II. obs.* 48. qui identidem animalcula in ulceribus nata annotavit.

CAPUT XLVIII.

De Nephritide.

DOm. Franciscus de Nanis, 50. an. in via vulgo *del Pradello*, nephriticis doloribus graviter excruciatus, brevi sequentibus sublevatus est. (a) *Corpore universaliter prius purgato*.

Rec. Pulpæ cassiæ ℥ j. ß. rhabarbari subtilissime trit. ʒ. j

Electuarium postea sequens bis in die sumpsit.

Rec. (b) *Lapid. lyncis*, judaici, spongitis, crystalli præp. an. ʒ. j. conf. rosar. ℥. iij. conserv. betonic. ℥. j. olei vitriol. gutt. xx. Hoc remedio calculos complurimos excrevit. Et quia in hunc morbum ipse natura valde propensus est, factum est, ut ineunte vere ad præcautionem sumat.

Rec. Terebinth. aqua malvæ lotæ, ℥. j. ß. pulv. betonic. ʒ. j. ß. Corpore tamen antea purgato, vel cassiæ pulpa vel sequenti decocto.

Rec. Betonic. m. j. sennæ ℥. j. Coriand. & an. an. ʒ. j. liquiritiæ rasæ & contus. ℥ß. Bulliant in decocto pectorali, pro tribus dosibus.

(a) *Prius purgato*. In renum doloribus præstat semper alvum habere mollem et laxam, illamque aut clystere aut laxativo quodam irritare. Ejus mollities multum quoque facit ad præservationem, quo fine commendandæ sunt sequentes pilulæ: ℞. Succini mastiches, extracti panchimagogi Crollii, diagrydii sulphurati ana scrupulum unum, salis succini, mercurii dulcis ana grana decem, olei baccarum juniperi, balsami sulphuris therebinthinati ana guttas sex, de quibus capiat æger omni septimana bis dosin sufficientem.

(b) *Lapides Lyncis* etc. Specifica lapides creduntur antinephritica; vim suam exerunt textura sua alcalina, qua acidum primarum viarum, quod fundamentum concretionis calculosæ est, absorbent & imbibunt, quod deinde mixtura tali degenerat in sal neutrum amaricans insigne abstersivum tubulos et poros renales. Celebris pulvis tam ad præservationem quam ad curationem mali nephritici est Norimbergensis, qui *B. Volckhamero* adscribitur; hujus præparatio ex lapidibus calcinatis, ut plures arbitrantur, [illegible] est. Corallia, item testæ coch[illegible] in calcem albissimam ustæ, excellens præbent antinephriticum, si non majorem, parem tamen cum Norimbergensi edens effectum.

CAPUT. XLIX.

De duplici tertiana.

GEnerosissimus, & Illustrissimus Comes, Dominus Stephanus Hungarus, Bononiæ in Collegio nationis Hungaricæ, duplici tertiana intermit-

mittente, cum insigni lienis tumore, a quadraginta diebus gravissim e detinebatur. Florentiæ primum Medicos ad mensem incassum consuluit. In nostris vero manibus (*a*) *antidoto alexipyreto* ad x. dies data fœlicissime con valuit.

(*a*) *Alexipyreto*. Dominus A. in curationibus febrium mirum commendat hoc medicamentum. Ex antimonii prosapia illud derivandum, inter alia & Authoris descriptio, quæ in pharmacopœa extat, suadet. Antimonium nimirum gaudet sulphure & mercuriali substantia satis actuosa in motionibus inordinatis spirituum corporis nostri excitandis. Vis ejus, si paulisper mitigetur, exuta veneni indole, in medicamentum transit efficacissimum, ad obstructiones in angustissimis venis consistentes removendas. Antimonium cum sale gemmæ & tartari decenter igne mixtum privatur vi emetica; & abit in pulverem obscure rubicundum diaphoreticum excitantem simul l e nes salivationes, in morbis, quorum obstructiones graviores authores sunt, de pulsandis præsentissimi effectus. Notum est, quam eximium usum in medendo exhibeat sulphur antimonii correctum secundum *Glauberi* descriptionem, qui passim illud pro panacæa venditat: Dosi succisa si eum aliis aperientibus misceatur, auget illorum vim, salivam movet. In malignarum exordio cum bezoardicis oblatum anxietates precordiales egregie abstergit, in intermittentium contumacia mixtum cum salibus aperitivis potenter obstructiones harum genitrices reserando divinam affert opem.

CAPUT L.

De suppressis mensibus, & aliis.

Angelica Jacobi Riarii Piscatoris filia, annos 18. nata, in via *del Pradello*, gravissimis capitis & ventriculi doloribus, crebris *syncopis*, & vigiliis, (quibus accedebant (*a*) *subrubra pustula in facie*, ob calidissimum vaporem assidue ab inferioribus elatum, obortæ) torquebatur. Omnia venerant suppressis mensibus. Quocirca (*b*) *corpore primum* Ellebori nigri extracto ter & quater perpurgato: & aperientibus venis menstrualibus adapertis, probe convaluit, utpote cum decocto hysterico aperiente, & excalefaciente.

(*a*) *Subrubræ pustulæ in facie*. Hæ minus recte vaporibus ex ventriculo ascendentibus adscribuntur, sunt potius fructus acidi volatilis subsistentis in poris & glandulis cutaneis.

(*b*) *Corpore primum purgato*. Præstat in mensibus obstructis purgantia præmittere venæsectioni quo pravorum humorum copia & colluvie ex regione intestinali & sanguine educta liberiorem motum reliqui humores & sanguis nanciscantur. Vena secetur in pede, quo natura consuescat ad inferiores partes amandare ipsum eruorem. Notabile enim est; nimium mensium fluxum in momento sisti posse per venæsectionem in manu, revocato quasi impetu sanguinis ad partes superiores, & vice versa circa purgationis menstruæ tempus consuetum sectæ venæ in talo sanguinem ad uterum aliciunt. In omni mensium suppressione venæsectio convenit, quo plethoræ fiat solutio & dempta quadam portione sanguinis reliquus magis rarefieri & motu se evolvere possit, hinc observamus, statim post missionem sanguinis pulsum citatiorem a venas magis turgentes &c.

CAPUT. LI.

De insigni abdominis tumore.

NObilis Monialis, Catharina Maria de Marescottis in Monasterio D. Mariæ Magdalenæ 30. annos nata, ingenti tumore in abdomine, hydrope, capitis dolore, crebris ad caput evaporationibus, cum lenta febre, a 7. annis oppressa erat; quo toto spatio, multa multorum Medicorum, sine fructu tentaverat remedia. Ei subveniendo, Electuarium unicum dissolvens & diureticum exhibuimus, nimirum ex specifico stomachico, (a) *croco Martis, & oleo acido sulphuris*, cum conserva rosarum, dosi singulorum servata.

(a) *Croco martis & oleo acido sulphuris*. Hæc ambo simul juncta abeunt in vitriolum, quod viscidam pituitam potenter fundere & ex sede sua movere solet. Unicum granum vitrioli albi in nares susceptum mucum ibi hærentem fortiter colliquat & educit, quinimo vitriolacea quandoque vomitiones & sedes movent, id quod vellicando & constringendo tunicas nerveas & glandulosas peragunt. Errant hinc, qui putant tincturas martiales, quæ omnes vitriolaceæ sunt, operari absorbendo & edulcorando acidum succos corporis contaminans; quando enim acido jam dum saturatæ sunt, nequeunt illud amplius recipere. Potius itaque effectus suos præstant stimulando, & incidendo. Quo autem subtilius est ipsum vitriolum, eo excellentior quoque prodit effectus.

CAPUT LII.

De multiplici morborum genere, eoque deplorato.

NObilis Dominus Galeatius Pius, 35. annum natus, sesqui anno toto, (a) *a mille malis* undique impetitus decumbebat. Caput imprimis doloribus, surditate, visus depravata facultate, vigiliis & aliis detinebatur: pectus, abdomen, & quæ in his continentur; crura insuper, brachia, manus & pedes, eodem fere modo simul afficiebantur: non hominis, sed cadaveris effigiem gerens, singulis momentis animam efflare videbatur. Morbi natura ad unguem examinata, atque remediis, quibus prius utebatur cognitis, alia jucundiora, certioraque propinavimus. Curam hanc itaque (b) *per selectissima alexipharmaca* aggredior; febre neglecta, tanquam symptomatica; acceptisque alexipharmacis ad 5. dies, febris evanescit, mitescunt dolores, & naturæ robur sensim adipiscitur. Verum ut morbi radices altius infossibus defixas funditus evellerem, solidiora humectare, ut facilius intro subire possent alexipharmaca, decocto humectante & refrigerante, solicitus fui. Hujusmodi decocta parantur ex cichoraceis, intubis, lactucis, capillaribus, & similibus, juxta ægri, & partis magis læsæ conditionem, quibus ex animi sententia peracta est cura.

Quod hic vocamus alexipharmacum, fuit nostrum antivenereum, quod require in nostro *de secretioribus medic. præpar. & usu*.

(a) *A mille malis*. Omnia hæc symptomata debentur scorbuto, qui totius corporis succos & maxime lympham ac fluidum nerveum ad coagulationem disponere, in motu suo turbare & partes membranaceas ac nerveas præter naturam vellicare solet propter abundantiam salium excrementitiorum. Scorbutus quippe salium fetacissimus est, & morbus saltim salinus; & prout illa salia differunt & magis vel minus volatilia vel fixa, aeria, acida, different quoque symptomata & vehementia morbi ac status. Origo scorbuti deducenda videtur ex obstructis glandulis & poris secretoriis viscerum, quæ lymphæ depurationi & salium microscomicorum excretioni inserviunt. Sal autem in humoribus latitans facillime alios dulces humores suam in naturam transmutare potest, sicque tota natura scorbuticorum salifica est.

(b) *Selectissima alexipharmaca*. Insufficientia ad tollenda scorbuticorum symptomata sunt edulcorantia seu salia diluentia: Appropriata magis causæ scorbuti opponi debent præsidia, talia sunt, quæ evacuatoriorum poros recludunt & discrasiam acido-viscidam expugnant, quorum ex censu nominatim sunt varii generis ligna & parata ex ipsis decocta, essentiæ, deinde balsamica, gummea, uti resina pini vel ejus oleum destillatum, gummi ammoniacum, myrrha electa, sagapenum, hederæ, succinum, oleum ligni sassafras, juniperi, & tandem volatilia, ut sunt spiritus Cochleariæ, nasturtii, trifolii fibrini, spiritus salis ammoniaci, tartari, fuliginis, volatiles.

CAPUT LIII.

De contumacissimo ictero flavo.

ILlustris D. Gozadinus de Gozadinis 30. annorum petagens, in icterum morbum incidit, evidente causa prævia nulla, nisi (a) *ob calidius jecur*, bilem supra modum ingenerans, quæ a cholidocho resiliens, & quoquoversum in corpus sparsa, cutem omnem defœdarat, atque in ipso hepate, partibusque vicinioribus ingentes obstructiones produxerat: unde illius hypochondrii gravitas, & tumor conspicuus, a quo scirrhum cito enasci, hydropemque certum erat, eoque magis, quod a novimestri, morbum ipsum utcunque ab aliis exhibitis exasperatum pertulisset. Nec mirum, cum ipsi (b) *chalybem* vulgato Pharmacopolarum more præparatum, ad complurimos dies exhibuerint. At chalybs quam recte exhibitus fuerit, facile est cognitu, si morbi indicationes, & medicamenti vires aliquantulum examinentur. Ad gravissimum istud mali genus penitus removendum, Rubiæ tinctorum essentiam ejusdemque herbæ salem cum conservis rosarum, & ol. vitrioli dedimus, quibus intra viginti dies liber evasit.

Pulvis auri diaphoretici horum omnium vices explet: solus febrem quoque, si quæ adsit, tollit. Specificum item stomachicum idem præstat; imo & omnium fœlicissime.

(a) *Ob calidius jecur*. Veterum fuit hypothesis, in ictero calidum peccare jecur, quod bilem copiosiorem gignens, illam, dum a cistide expurgare totam nequeat, effundere in sanguinem. At vero potius intemperies sanguinis viscosa & acida hoc in morbo peccat, qua ductus minimi glandulosi hepatis & biliarii obstructi bilii secretionem supprimunt. Succum autem melancholicum in sanguine exundare, colligi potest ex symptomatibus; corpora namque ictericorum vix sudant, pru-

prurigine plerumque tentantur, & quasi suscepto onere ingravescentia torpescunt, mens sensusque hebescunt, & variis lacessuntur imaginibus. Urinæ crassescunt atque rubent, adeo ut & probe nigrescant. Dextro hypochondrio gravitatis quidam sensus inest, & nonnunquam obstructiones jecoris, scirrhum renitentem ac prædurum ingenerant, qui non modo contumaciam morbi, verum etiam quandoque hydropem parit.

(b) *Chalybeat.* Martialia prudenter exhibita ictericos perfecte sanare apta sunt si nimirum 1. in forma liquida offeruntur, 2. cum amaris vel volatilibus misceri debent, & 3. motus quantum possibile post illorum usum impetandus est: Exitiosa autem sunt & damnum inferunt sicca & acido tacta, sæpius constringentem magis quam aperientem vim edentia sine stimulo salino, vel aromatico oleo corporibus oleosis administrata. Hoc pacto enim dolores & anxietates præcordiorum augere & graviores obstructiones efficere solent.

CAPUT LIV.

De prava tentigine inveterata.

NObilis Dominus Guido Amorinus, triginta annos natus, ψώρα, Latinis prava tentigine, ita acerbe (a) *per sexennium* divexabatur, ut, quamvis complures Medicos quotannis consuluisset, atque medicamenta varia expertus esset, ut minimum quidem levaminis persenserit. Quidam ex his morbum a latente lue ortum ducere rati, decoctum guajaci, & salsæ male ipsi præscripserant, alii in solius jecoris calidam intemperiem malum rejicientes, succos cichoraceos, serum lactis, & similia impetabant. Sed in cassum omnia, etsi ad unguem præscripta servaret. (b) *Auri tandem diaphoretici usu* cito convaluit.

(a) *Per sexennium.* Impetigo species malignæ scabiei est, qui cutis crassior, siccior, durior & serpentibus pustulis asperior evadit: his vehementer roditur, exeditur, passimque finditur, ut furfures & squamulæ, modo pallidæ, modo subnigræ ibi generentur, decidantque. Huic malo originem dat lymphæ insignis corruptela & vappescentia ex glandularum vitio & obstructione maximam partem dependens: ægre hic morbus sanescit, & nullis ferme cedit remediis, quia tota lymphæ massa inquinata est; & ingens evacuatoriorum corporis destructio, nec non glandularum oppilatio, ad quas vix pertingere possunt medicaminum virtutes.

(b) *Auri tandem diaphoretici usu.* Medicamenta ex vegetabilibus & animalibus ad morbi hujus radicem non facile penetrant, dum in variis digestionibus, quas subeunt, diversas alterationes suscipiunt, quocirca requiruntur subtiliora, et quæ salva manente textura sua corporis penetralia transire possunt, qualia sunt mercurialia auri connubio nobilitata. Mercurius autem quo magis est metallicus, seu impuritatibus magis defæcatus & spirituosior, hoc eminentioris virtutis exurgit medicina, quæ citra magnum incommodum et notabiliorem excretionem placide resolvendo sola transpiratione sub parva dosi operatur et hinc optime arcani titulum meretur.

CAPUT LV.

De Nephritide, & aliis.

NObilis Domini Horatii de Leonoris uxor, nomine Helena, in via Sancti Donati, triennii spatio duplex morbi genus passa est, primum nephri-

phriticum dolorem, cujus immanitate triduo divexata, cum me accerseret, (*a*) *hoc remedio brevi sustulimus*.

Rec. Lapidum lyncis, spongitis, judaici, & astacorum, an. part. æq. fiat pulvis juxta artem. Cujus bis drach. *j.* exhibita, perexiguos calculos excrevit. Alterum erat spasmus *συνολος*, quo mirum in modum noctu crura atque tibiæ obsidebantur; insultus ad horam fere persistebat. Hujus affectus causa non immerito (*b*) *præ tenui vento*, in nervorum ductibus contento, adscribitur, qui exsuscitatus celeriter crus, atque tibiam pervadens, animali spiritui viam intercludit: Unde ad originem spiritus animalis conversus secum rapit partes nervosas. Ad hujusmodi statum discutiendum specificum sudorificum exhibuimus, cujus beneficio discutiuntur flatus, & aperiuntur obserati pori.

(*a*) *Hoc remedio brevi sustulimus*. Lithontripticorum efficacia potissimum consistit in hoc, ut serum salsum per renales tubulos ac glandulas transcolent. Quodcunque atque serum viscidum fundit, & sal acidum, ceu primum coagulationis fundamentum destruit, poros renum obstructos reserat, illud diuretici titulum meretur. Inter hæc familiam ducunt salia fixa & volatilia omnis generis, nitrosa & quæ subtilissimo balsamico oleo gaudent. Omnibus autem præferenda censeo terrea, alcalina usta, quæ acidum coagulativum istud principium non solum potenter destruunt, & partibus æthereis in poris ipsorum undulantibus humorum ac sanguinis fluxum promovent sudoremque movent. Magnam hinc laudem merentur corallia præparata, sive usta, conchæ ustæ, item lap. cancri, tinctura tartari, tinctura calcis vivæ. Pertinent huc quoque liquores ita dicti antinephritici, e. g. ex testis ovorum lap. lync. spongiæ & spir. salis parati. Acidum enim ad mixtionem horum corporum alcalinorum alcalinum mixtum evadit; unde liquores sic similem effectum edunt cum omnibus salibus fixis. Et hæc quoque ratio est, cur animalia illa, quæ sal causticum volatile in se condunt, uti sunt millepedes, vermes majales, cantharides, tanta vi polleant stimulandi renum glandulas & ductus urinarios.

(*b*) *Præ tenui vento*. Fallacia sensus est, potius debetur hoc phænomenon contractioni nervorum spasmodicæ in partibus extremis suscitatæ, & inde natæ interceptioni spirituum animalium. Convulsionibus & morbis aliis spasmodicis simile quid in principio complicatur, dum tenuem ventum frigidum ab extremis per dorsum transire percipiunt.

CAPUT LVI.

De Chironio ulcere.

Hieronymus de Clericis Barbitonsor, 30. annos natus, non procul ab Ecclesia fratrum Servitarum: in via Majori, ulcere Chironio, amplo, profundo, calloso, (*a*) *circa poplitem* genu dextri a multo tempore detinebatur: cui decoctum melanagogum & cholagogum ad 15. dies præscripsimus; additis melissa, chamæpit. ceterach, cicerbita, & cichoraceis. Extra ad callos summovendos (*b*) *unguento ex vitellis ovorum*, adjecto Saturni balsamo, cujus descriptionem & præparationem, una cum aliis in lucem proferendis, in aliud tempus distulimus. Vide nostrum *de secret. mineral. remed.*

 (*a*) *Circa*

(a) *Circa poplitem*. Ulcera quo magis occupant parte, quæ ex angustissimis tubulis constant, uti sunt ossa, cartilagines, tendines, membranæ, eo difficilius sanescunt, utpote virtus medicamentorum balsamica ægrius ad has partes sufficienti sanguinis affluxu destitutas accedit. Deinde fermentum peregrinum arctissimis in tubulis stagnans aciditatem & acredinem hostilem promtius induit.

(b) *Unguento ex vitellis ovorum*. Omnia oleosa pinguia cautissime applicanda sunt læsis partibus tendinosis membranaceis; siquidem hæc ramosa sua textura poros angustos tubulisque minimos, ex quibus hæ partes constructæ, obstruunt & obviscant, quo transpiratio & via humorum libera præcluditur. Gaudent hæ partes magis balsamicis temperatis, inter quæ excellit unguentum ex Gummi elemi, oleo hyperici, mastiche, terebintina & balsamo peruviano confectum, quod etiam egregie resistit Synoviæ vulgo Clied Masser, læsioni harum partium frequentius supervenienti.

CAPUT LVII.

De duplici tertiana.

Dominus Horatius Morellus, annos 27. natus, duplici tertiana decumbens, statim in sui opem me accersivit; atque pulvere nostro antipyretico bis exhibito febris evanuit. Et sic, quæ secus in longum protrahitur febris, accommodato remedio (a) *breve profligatur*. Nec mirandum, quia in aliis intra horam ad summum febrem sustulit, ubi videlicet pertinaces non sunt defluxiones, & statim oborto malo proprium medicamentum adhibetur.

(a) *Brevi profligatur*. Nisi intermittenti simul juncta sit intemperies quædam sanguinis, sique pabulum & fomes morbosus in intestinorum canali delitescit, unico remedio aliquot vicibus exhibito tolli potest paroxysmus. Tale remedium est China Chinæ cum sale absynthii mixta addita pauca quantitate mercurii dulcis. Communis Medicorum error est, febres intermittentes non protinus appropriatis tolli debere; nisi prægressi fuerint aliquot paroxysmi. Salva res est, si neglectis obstructionibus in principio statim constringentibus motum humorum, sicque ipsius morbi aggredimur, tunc tutius est statim ipsum morbum proscindere, in quem finem sæpius tunica dosis emetici vel specifici cujusdam nullo in sanguine consistente vitio non raro sufficit.

CAPUT LVIII.

De malignis & Chironiis ulceribus.

Paulus de Bobus quadragenarius, monialium Divi Joan. Baptistæ tunc factor, (ut vulgo loquuntur) a sexennio maligna, & vere Chironia ulcera in tibiis acerbe patiebatur, iisdem claudus, & guajaci, salsæ, & similium decocti pertæsus, corallorum, & (a) *aliorum sanguinem specifice repurgantium remediis* essentifica tis, ulceribus extra minime neglectis, intra 15. dies optime valuit.

(a) *Sanguinem specifice repurgantium remediis*. Vis depuratoria sanguinis multis adscribitur remediis, consistit illorum virtus maxime in hoc, ut acria sanguinis & lymphæ salia extricata, textura specifica invertant, corrigant & ad evacuationem apta reddant, simulq; ipsa evacuatoria publica blande stimulent. Inter hæc locum inveniunt præter pulveres absorbentes correctorio preprimis decocta variis ex plantis

tis parata v. gr. Veronica, scabiosa, hedera terrestri, agrimoniam, tussilagine, scordio, centaureo minori. Talismodi vulgari remedio plus sæpe in desperato scorbuto & mali moris ulceribus efficiunt Galenici & plebeculæ, quam magni Chymiatrii panaceis suis, essentiis ac elixiriis suis calidis chymicis, &c. Ut inde pateat, tam Galenicorum, quam chymicorum medicamentorum in arte nostra insignem esse necessitatem & usum.

CAPUT LIX,

De continua febre cum calculo.

NObilis Domina Smeralda de Salimbenis, sexagenaria, (*a*) *ardenti febre, eaque continua*, ad 7. dies gravissime conflictata, circa nonum diem urinam multam crassam & subnigram, cum calculo terere & (*b*) *oblongo*, excrevit; a qua febri & excretione, sequenti remedio sollicitata, libera evasit.

Rec. (*c*) *Confect. alchermes* ʒ. ß. unionum præparatorum, & lapidum astacorum secundum artem præparat. an. gr. 10. parabatur bolus, qui bis in die reiterabatur.

(*a*) *Ardenti febre eaque continua*. Plethorici a sævissimis lumborum doloribus non raro ita exagitantur, & incalescunt cum pulsu celeri, ut medentes minus circumspecti post febre ardente hæc habeant symptomata. Tali in casu damnum ingens afferunt omnia spirituosa calida calculum pellentia, nec non ipsa balnea, quæ, ubi sanguine copioso subtili venæ confertæ sunt, minus conveniunt; Solatium magis hic invenimus in anodynis, nitrosis, venæsectione, clysteribus.

(*b*) *Oblongo*. Calculi prægrandis magnitudinis & nuclei insigni quantitatem æquantes quandoque per angustos transeunt ureteres: unde etiam tam crudelis enascitur dolor a dilatione harum viarum maxima. Et mirandum est has vias adeo sæpius dilatari, ut major digitus immitti possit. Videatur *Riolanus in Enchyrid. anatom. Lib. 2. c. 29. Tulpius Lib. 3. cap. 6. Fernel. Lib. 6. de partium morbis seu symptom. c. 12.*

(*c*) *Confectio alkermis*. In calculo quandoque frenum injiciendum impetuoso spirituum motui, quandoque si languescunt spiritus, addendus est, prout nimirum rei ratio id exigit.

CAPUT LX.

De carunculis.

DOminus Horatius de Persidoniis, annos 40. natus, in via Sancti Isaiæ, (*a*) *carunculam in penis* ductu jamdudum patiebatur: ea autem temporis progressu admodum aucta, urinarium meatum penitus occluserat. Idcoque triduo ischuria oppressus ad me confugit. Alvo statim enemate soluta, locum affectum tepenti lacte fovendum, idemque cum seminibus melonum sorbendum jussimus: quibus inflammatio ab ipso ægro concitata (dum (*b*) *candelis cereis*, virgultis ligneis, atq; filo ferreo carunculam atterere conaretur) sedata fuit. Terebinth. ad ℥. ß. cum pulv. betonicæ ʒ. j. postridie accepit, & candelis cereis unguento peculiari illitis carunculam sensim sustulimus. Qui ad nos, si quinquen-

nio post, eodem affectu correptus, aliorum in manibus curandus occubuerit?

(a) *Carunculum*. Familiares hæ sunt lue Gallica vel gonorrhea virulenta infectis. Oriuntur hæ ex pororum figuratione præternaturali a fermento luis maligno acri ibi stagnante, quam sequitur depravata nutritio.

(b) *Candelis cereis*. Cavendum est ab usu acrium, quæ constrictionem spasmodicam inducendo, & dolores augendo ischuriam facilius producunt. Tutissime exstirpantur candelis cereis, unguento saturnino inunctis, cui adjuncta est particula mercurii præcipitati bene edulcorati, si inflammatio metuenda, fotus cum lacte & camphora prodest.

CAPUT LXI.

De insigni tabe, & ventriculi frigiditate.

PErillustris, & Excellentiss. & Reverendiss. Dominus Bartholomæus de Floravantis, utriusque signaturæ Referendarius, annum 25. agens, ultra quinquennium (a) *gravissimis malis exercitus*, communem medendi viam Patavii, atque hac in urbe Bononiensi sub doctissimis Medicis inutiliter comprobaverat, Patiebatur autem insignem marcorem cum febre lenta, (b) *ventriculi frigiditatem* incredibilem, & tantam, ut ibi concalefactum, & fere ignitum silicem appositum continuo gestaret. Hinc cerebri dolores, & assiduis rugitus in hypochondriis, mira inappetentia, & concoctricis facultatis imbecillitas. Propterea ipse triduum jejunus utplurimum agebat, nam magis a sumptis cibis circa ventriculum doloribus vexabatur, & ad tertium usque diem (c) *ciborum* pondus & *molem* persentiebat. Mitto capitis dolorem, cui valde obnoxius erat, alvi siccitatem, & alia complura. Is tandem a tot ærumnis, & infirmitatum incursionibus, contra omnium spem, paucissimis remediis, facillimis, & delicatissimis pristinam, & forte quam antea firmiorem, in nostris manibus recuperavit sanitatem. Non remediorum quantitate, sed eorum vi & efficacia, ægri sanantur. Scopus fuit, concretionem lapillosam frigidam, & marmoream dissolvere; natura dein, regimine victus præscriptio, reliquas intentiones absolvit. Victus fuit omnifarius, & a consuetudine minime alienus, Fructus, olera, & quæ magis gustui arriderent, modice concessimus: (d) *morosos illos minime sequuti*, qui nihil porrigere student, quod sapiat palato. Quod ad remedia: primis diebus aurum nostrum diaphoreticum ad aliquot hebdomadas bis in die instar alimenti dedimus, ut densatam materiam facilius dissolveret, eandemque foras propulsaret. Specifico postea stomachico nostro ad duos fere annos usus est. Vivit nunc ipse optima sanitate gaudens. Hic invidorum ilia crepent, qui contra proximi charitatem similia damnant.

(a) *Gravissimis malis*. Affectus, quo æger conflictatur, est hypochondriacus, qui infinita propemodum mala secum trahit, notat digestionem primarum viarum penitus destructam. Plurimi morbi fundamentum suum primis in viis habent. Est enim

enim ibi quasi via regia & confluxus peregrinorum vitiosorum humorum. Concurrunt ibi bilis, liquor salivalis pancreaticus, pituita intestinalia, variaque ingesta, quæ si vitio vel eminente quadam qualitate laborant, protinus digestio turbatur & chylus peregrino charactere imbuitur, qui sanguini allatus ejus motus turbat, obstructiones efficit, quæ semper magnas impuritates in humoribus caussantur: Presso enim pede obstructiones evacuatoriorum subsequuntur impuritates, impuritates autem dolores, spasmi, febriculosæ motiones &c.

(*b*) *Ventriculi frigiditatem incredibilem*. In hypochondriacis tam a muco tunicis intestinorum inhærenti, quam a flatibus coarctantibus impeditur liberior ad has partes sanguinis, a quo omnis calor, influxus; unde imbecillitas ventriculi non tantum a vitio salivæ et menstrui gastrici, verum etiam a debito sanguinis influxu suppresso originem suam ducit.

(*c*) *Ciborum molem sentiebat*. Alimenta, si non sufficiens & temperata quantitas liquoris gastrici adest, et calore fraudatæ primæ viæ sunt, non rite resolvuntur, sed in massam inertem μόλυσιν & liquamen onerosum concedunt, quod gravativum dolorem inducit.

(*d*) *Morosos illos minime secuti*. Uti in republica nec nimis laxa, nec nimis stricta convenit disciplina, cum alias et summum jus summa sit injuria: iraque quo in medicina et regimine dietæ vivendi leges non gaudeant nimia laxitate, nec nimio rigore. Spectat huc *aphorismus 38. sect. 2. Hippocr.* Cibus et potus paulo deterior, suavior tamen, melioribus quidem, sed insuavioribus, est anteponendus. In victu multum dandum est consuetudini; natura enim assuetis gaudet, nec temere aliquid circa consueta, quæ magnam vim obtinent in corpus nostrum immutandum.

CAPUT LXII.

De ictero, arquatove morbo.

QUidam Latomus annorum 30. prope Divi Pauli Ecclesiam, ictero arquatove morbo a multis mensibus graviter detentus, in hydropem ascitem incurrerat; febre lenta etiam, & continua, ventriculi prava constitutione, anhelitus difficultate, & aliis mortiferis symptomatis conficiebatur. Is autem pilulis nostris helleborinis (*a*) *ter purgatus*, sulphur hidroticum ad 10. dies sumpsit, cujus ope hydrops, febri, icterus, cæteraque symptomata fœlicissime evanuerunt, Sulphur hydroticum medicamentum est metallicum, inter cætera a nobis descripta..

(*a*) *Ter purgatus*. In hydrope ascite caute purgationes offerendæ sunt. Locum hic habet *aphor. 10. L. 2. Hipp.* Si quispiam corpora purgare voluerit, meabilia ut reddat, necesse. Redditur autem corpus meabile sive εὔροον excitata naturæ vi, præparata et correcta materia, liberatis obstructis, et postremo comparata corporis virium humoris educendi et medicamenti proportione: Ubicunque enim hæc fuerint, ibi feliciter suscipitur purgatio, maxime in ipso hydrope, ubi alioquin omnia vehementiora purgantia nocent, nisi prius meatus obstructi laxiores et aperti redditi fuerint. Quando autem indicationes purgandi adsunt in hydrope, fortiter agendum, et aliquoties insistendum, recte id annotante *Domino Sydenhamio in tractatu de hydrope*.

CAPUT LXIII.

De maligna febre cum sævissimis symptomatis.

DOmina Virginia, Domini Horatii de Persidonis uxor, 40. annos nata, in via Sancti Isaiæ, maligna febre, animi deliquiis, (*a*) *nausea*,

(a) *ventriculi dolore*, & aliis sævissimis symptomatis impetita, alexipyreti nostri ope, bis in die exhibiti, probe convaluit. Alexipyretum medicamentum inter medicamenta metallica a nobis reponitur.

(a) *Ventriculi dolore*. Morbi maligni iique contagiosi circa præcordia & primas vias fomitem utplurimum suum habent. Nam salivæ vehiculo virulenta miasmata ad ventriculum descendunt, ubi anxietates, nauseam, cardialgias syncopticas & inflammationem sphacelosam, docente id sectione haud, raro pariunt. Quocirca prudens nonnullorum medicorum consilium est, in suspectis vel contagiosis locis nunquam deglutire salivam, sed continuo illam excernere, quo infectio avertatur. Ex quo patet, leniora emetica, alexipharmaco juncta, vel si hæc contraindicantur, salivam moventia, inter initia morbi laudatissimam locare operam. Novi Archiatrum felicissimus, qui in omnium malignorum principio sulphur antimonii mitigatum, quod per panacea a *Glaubero* venditatur, refracta dosi cum pulvere bezoardico exhibet, cujus post usum saliva bene fluit, subsequitur sudor, & infensæ illæ præcordiorum anxietates præeaventur.

CAPUT LXIV.

De hemitritæo cum lienis tumore.

ADmodum nobilis Domini Alexandri de Griffonis filius, annos duodeviginti natus, exactis tribus annis, in terrificam hemitritæum incurrit. Manarat hæc febris ab (a) *immaturi fructus*, principio æstatis, immodico usu, atque a prava victus ratione: ut juvenibus plerumque accidit. Aderat & antea lienis tumor satis insignis, ob eandem victus intemperiem contractus. (b) *Purgatum primum corpore*, agarico, manna, & syrupo rosaceo, obstructos meatus diaphoretico nostro pulvete apetire deinde aggressus sum; quibus incunctanter adapertis, febris confestim evanuit. (c) *Subacta* autem *febre*, lienis tumorem croco martis, & aliis dissolventibus brevi dissipavimus.

(a) *Immaturi fructus*. Copia fructuum horreorum multos impuros vitiosos facile putrescibiles generat succos, qui prima in regione flatus, tormina, ructus, alvi fluxum, deinde ulterius obstructiones, tumores, febrem, scabiem, ulcera gignunt & producunt.

(b) *Purgato primum corpore*. China Chinæ decantatum & revera divinum contra intermittentes præsidium est, præpostera autem applicatione modo intermittentes in continuas, vel lentas vertit, modo firmando obstructiones recidivas plenas periculi, cachexiam, icterum, hydropem gignit, quotidiana id testante praxi. Quod si autem exhibeatur, quando prima regio, quæ impuritate facile sordescit, & mali fomitem, prius probe expurgata fuerit, & vis morbi paululum infracta, incredibilem in fuganda febre ostendit efficaciam.

(c) *Subacta febre*. Rectissime notavit *divus senex in Aphor. 32. l. 4.* quibus a morbo restitutis quippiam est infirmum, ibi *ἀποσκήψεις* seu stagnationes fiunt. Quod si enim a magno morbo evadentes liberalius se potu & cibo invitent, quam exhausti corporis ratio & vires perferre possint, graviores morbi sæpe propullulant, quia tam partes fluidæ, quam solidæ labefactatæ sunt: hinc si non accurata diæta accesserit, hepatis & lienis scirrhi, vel cephaleæ, vel foras in artubus imbecillitas, dolores & tumores fiunt. Quare ne quid coacervetur, pilulæ olecphanginæ, Ruffi, variaque elixiria stomachalia & balsamica danda & ordinanda sunt.

CAPUT

CAPUT LXV.

De suffusione oculorum.

JOannes, Jacobi Durelli thecarum Fabri in platea commorantis, nepos, annorum duodecim, catarractam, quam Latini suffusionem nominant, quinquennium in utroque oculo tulerat. Nec capitis, nec brachii fonticuli, nec purgantia quæque, ab alio Medico per integrum semestre exhibita, quicquam profuerunt. Quinimo, cum ad me deductus esset, alterantibus cephalicis, & iis, quæ sensim per inaspectabiles ductus sanguinem fuliginosis vaporibus, & aliis impedimentis liberant, utendum potius judicavi, quam crucibus & tormentis, quæ multi sæpius pro veris medicamentis infeliciter experiri coguntur. Missis quippe cucurbitulis, plebotomiis, sanguisugis, vesicatoriis, sinapismis, & similibus ipso morbo gravioribus; conservas capitales cum (*a*) *argenti arcano* ad nonnullos dies exhibuimus: extrinsecus (*b*) *vitrioli aquam* admovendo, quibus paucis omnino liber & sanus evasit. Quid sit argenti arcanum, vide in nostro *de secret. med. præpar.*

(*a*) *Argenti arcano*. Est vitriolum lunare subtilissimum, & secundum *Monschnyderi* processum optimum, quod in morbis nervorum a tenaci vitrea pituita ortis non infimam laudem meretur, dum & incidit & educit quam promptissime coagulatos crassos humores: Si solvitur in spiritu liliorum convallium, transit in liquorem limpidum lunarem nullo colore imbutum. In affectibus melancholicis maniacis non contemnendi usus.

(*b*) *Vitrioli aquam*. Vitriolum album vel melius cyprium ad plurima oculorum vitia tollenda extrinsece mirum commendari solet. Operatur hoc modo, dum fibrillas oculorum tunicas constituentes nimis laxas roborat & constringit, quo minus stasis humorum circa illas fieri queat.

CAPUT LXVI.

De Ischuria.

DOminus Julius Cæsar Mainettus quinquagenarius in via Sancti Donaci, (*a*) *ἰσχουρίᾳ ab ureteribus utrisque obstructis* graviter detinebatur, cujus in causa materia potius viscida & crassa deprehensa est, quam calculus. In casum jam ad multas hebdomadas alterius Medici opem imploraverat. Ille autem ter & quater accepto a nobis medicamine ex tribus animalibus probe convaluit. Hujus remedii descriptionem aliis etiam alibi annectemus. Quare in nostro *supra citato* istud remedii genus, cum aliis præstantissimis.

(*a*) *Ischuria ab ureteribus utrisque obstructis*. Non semper in urinæ suppressione uterq; tenum vel ureterum obstructione laborat; sed saltim unicus sufficit, qui si obstructus est, spasmo & alterum afficiens urinæ fluxum cohibere potest. *Riolanus Lib. II. anthropogr. cap.* 26. scribit, non semel se observasse, uno rene obstructo, alterum

terum

terum inutilem reddi, propriaque actione destitutum urinæ fluxum intercipere. Sic quoque *dominus Marchette in Anatomia cap. 5.* affirmat: læso uno rene, ut alter officium præstet, vix contingere potest, propter mutuum inter se consensum, affectus enim unius alter facile communicatur. Contingit hoc indubie a spasmodica crispatura fibrarum musculosarum, quibus ureteres constant. Prosunt tali in casu antispasmodica, succinata, castorina & oleosa demulcentia. Si in rene obstructio hæret circa ureterum capita a calculis grandiusculis, sal succini admirabile diureticum cum tartari arcano egregio resolvente mixtum omne absolvit punctū.

CAPUT LXVII.

De duplici tertiana, & immedico sanguinis fluxu.

PErillustris Domina Isabella Vizana, prope Divi Sebastiani Ecclesiam, duplici tertiana laborans, brevi auro nostro essentificato libera, & immunis extitit. Eidem Dominæ, (*a*) *immodico sanguinis fluxu* e naribus affectæ, & quasi confectæ, post varia usualia remedia apposita, tandem (*b*) *frontali* ex croco martis, bolo armeno, opio, & rosaceo oleo, temporibus admoto, deferbuit sanguis, & feliciter convaluit.

(*a*) *Immodico sanguinis fluxu*. Nimiæ hæmorrhagiæ utplurimum contumaciores solent reddere morbos. Oriuntur ab incalescentia nimia motuque intestino sanguinis adaucto, ejusque impedita propter spasmum per substantiam partium porosam et venas circulatione. Omnia hinc, quę compescunt sanguinis æstum, et volatilitatem bilis infringunt, interne et externe proficua sunt.

(*b*) *Frontali*. Quæcunque capitis ex febre dolorem sedant, qualia sunt ex rosis parata, acetum rosaceum, camphora, nitrum, opium, illa etiam in nimiis hæmorragiis proficiunt: non fronti modo et temporibus, sed collo quoq; tuto applicantur.

CAPUT LXVIII.

De inveterata lue venerea.

DNminus Vincentius Nelli, Magnus Ducis Etruriæ gemmarius, annorum quinquaginta, in domo Domini Petronii de Nigris hospitio exceptus, a duobus annis præduros tophos cum sævissimis capitis & articulorum doloribus acerbe patiebatur. Patavii primum tanti affectus curationum non sine fructu, sed imperfecte, sub doctissimis Medicis tentavit. Extremam vero sanitatis perfectionem adepturus, Florentiæ agyrtam quendam consuluit, qui eum (*a*) *cinnabari suffimigiis* ad aliquot dies exercens, loco promissæ sanitatis, malum duplo deterius reddidit, eumque eo adduxit, ut continua febre, membrorum tremore, & anhelitus difficultate, ac fœtore concitatis, extremum halitum emissurus videretur.

Tot malis superandis decoctum humetans, alimentosum simul, & alexiterium primis diebus sumpsit. Febre aliquantulum propulsata, & viribus paulo vegetioribus antidotum antivenereum nostrum exhibuimus. Quibus

rebus

rebus intra 40. dies pristinam, perfectissimamque recuperavit sanitatem. Antidotum antivenereum nostrum habetur pariter ubi supra not avimus.

(d) *Cinnabari suffumigiis*. Equidem verum luis alexipharmacum constituunt mercurialia caute adhibita, magnam autem perniciem parant ejus effluvia seu suffitus illis, qui imbecillos nervos habent. Compertum est, quam gravia incommoda fabri aurarii a solius hydrargyri vapore sentiant: frequentes ipsis sunt sudores frigidi, lypothymiæ, lassitudines, tremores, de quibus vid. *Ephemerides Germanorum Dec. I. anno I. obs. 81. Welschius in curationibus pag. 140. Schenckius in obs. pag. 188. Act. Anglic ann 1665. Mense April. pag. 18. Fernelius de luis vener. curatione*. Mercurius enim tam gravitate, quam tenuitate partium sua angustissimos nervorum fibrillarum tub ulos nimis aperit, laxat, ut sic pituitosi humores ibi facile decumbant, obstruct iones, rheumatismos, lymphæ effusion es, paralyses, tremores, debilitates effi ciant.

CAPUT LXIX.

De acerbissimo dolore.

DOminus Ludovicus N. ad Portam viæ Majoris, vectigalium exactor, annorum 45. in altera tibiarum acerbissimum, ac vehementissimum dolorem quinque dies tulit. Cum autem ejusmodi dolorem in tenui aura consistere deprehendissemus, cucurbitulas exiguas (a) *per totam tibiam* admovendas censuimus: exiguis scarificationibus vix factis dolor penitus evanuit.

(a) *Per totam tibiam*. Debetur hic dolor lymphæ stagnanti scorbuticæ corrosivæ periostium occupanti, quod cum eximii sensus sit, facile crispatur, & intercepto sic spirituum affluxu auræ frigidæ perceptionem efficit. Emplastrum mercuriale associatum camphoræ & aliis volatilibus, evaporationem horum salium promovendo, omnes curationis punctum absolvit.

CAPUT LXX.

De pleuritide.

IDem alias pleuritide (a) *cum ardenti febre* detentus, sequentibus remediis probe convaluit. Primo die alvo enemate emollita, (b) *sanguinem e latere affecto* detrahendum curavimus. (c) *Fotu*, interim ex baccis juniperi, malva, parietaria, prassio albo, chamomilla, meliloto, & cymino affecta pars demulcebatur.

(a) *Cum ardenti febre*. Febris acuta utplurimum jungitur pleuritidi, partim ob dolorem, partim ob inflammationem & circulationem tenuioris sanguinis per partis affectæ poros angustiores celeriorem. Et quo acerbior dolor & gravior inflammatio, eo acutior quoque solet esse febris.

(b) *Sanguinem e latere affecto*. Venesectio revulsionis caussa, quę elabentis sanguinis in contrarium motum est instituta, evidens subsidium celeriter affert pleuriticis, maxime plethoricis, & si ampla vena finitimo loco secetur, ut quæ plus celerius atq; potentius ab affecta sede vacuat, & stasin ac inflammationem graviorem avertit.

(c) *Fotu*.

(c) *Fotu*. Potus ex herbis emollientibus, carminativis, anodynis plus auxilii afferunt, quam unguenta pinguia poros invifcantia & tranfpirationem liberam cohibentia. Adhuc autem magis commendandus eft, dum dolor ille ortus eft à frigore, aut a cauffis flatulentis, quod patet, fi vagus eft, nec diu eadem fede perfiftit: calore & fomentis tunc mitefcit, atque etiam fæpius difcutitur.

CAPUT LXXI.

De pleuritide.

NObilis adolefcens Gafparus Mozarellus, annos 16. natus, in via *di Val di Laoza*, pleuritide cum ardentiffima febre vehementer cruciatus fequentibus tuto & cito convaluit.

Rec. Fol. malvæ, parietar. violar. matrub. albi, an. m. j. florum chamæmel. melilor. an. pug. j. fem. cumin. fœnicul. lini, an. pug. ij. Coquebantur in vino & aqua pro fotu ex vefica fuilla adhibendo. Secunda die detractus fuit fanguis e bafilica ejufdem lateris, ad ℥. vij. Tertia die potu fequenti (a) *purgatus*.

Rec. Decoct. flor. & fruct. cord. cum fenna q. f. mannæ Calabrini, fyrup. rof. fol. utriufque ℥. j. ß. mifc.

Expectoratio facilis reddebatur fyrup. de jujubis, & liquir. penidiis, & facch. cand. Sequentibus vero diebus fequentem julepum capiebat.

Rec. Aquæ card. bened. ℥. vj. fyrup. violacei ℥. j. mifce.

(a) *Purgatus*. Omnibus in morbis pectoris, maximeque in illis, ubi febris affidua, refpiratio difficilis, frequens atque parva, inflammatio adeft, purgantia vel etiam laxantia interne data nocent, juxta *Hippocratem lib. de purgantibus* §. 4. ubi dicit: quicunque a febribus fortibus corripiuntur, iis medicamenta purgatoria dare non oportet, donec remiferit febris. Locum magis inveniunt Clyfteres.

CAPUT LXXII.

De duplici tertiana.

IDem fuperiori æftate duplici tertiana intermittente varie vexabatur. (a) *Corpore primis diebus cholagogis* perpurgato, alexipyreton noftrum ter fumpfit, quo confeftim convaluit.

(a) *Corpore primis diebus cholagogis*. Non omnia purgantia æque feliciter fcopum fuum attingunt. Et fane multum intereft, quo purgante certo in morbo ufus fueris. Non enim omne purgans æque omnibus morbis utile: Ita folia fennæ copiofe affumta utut magnam quantitatem humorum educant, tamen non tantum præftant in febribus, quantum falia abfterfiva exaltata ftimulo purgantis fortioris. In frequentiffimo habeo ufu fal fequens laxativum: accipe arcani duplicati, falis abfynthii ana grana fex, diagrydii fulphurati, refinæ Galapp., Mercurii dulcis ana grana duo, olei macis guttam unam. Illud autem meretur notari circa ejus mixturam, ut mercurius dulcis non fortiter cum falibus teratur, fed faltim leviter cum cultello mifceatur; quippe qui a falium arctiori connubio corrofivum induit genium, largioris falivationis & alvi fluxû caufam.

C A-

CAPUT LXXIII.

De paralysi a 15. annis inveterata.

DOminus Jacobus de Bartholis, aromatarius Poretanus, annos 40. natus, a multis annis (*a*) *cruribus*, tibiis, & pedibus paralyticus, & immobilis, infinita prope remedia in vanum expertus fuerat. Imo resiccato radicali humido, decoctus exsiccantibus, & diætis attenuantibus, crura, & tibiæ, veluti trunci lignei, rigida obduraverant. Cum jam 15. annis in hoc statu reperiretur, & de salute ne quidem cogitaret, dato ad 15. dies hellebori, & colocyntidis extracto, sensus & calor in cruribus & tibiis exsuscitatur: eidem extracto auri diaphoretici grana aliquot admiscebantur, ut eodem tempore natura morbi diuturnitate oppressa benigne purgaretur, & facile sustentaretur. Sub finem tandem vitrioli balsamum ad aliquot dies accepit. Et his gratissimis, deperditum sensum, & ambulandi usum mirabiliier recuperavit. (*b*) *Magnesia saturnina*, & Luna terrestris si sudorifica reddantur, consimiles curationes facillime absolvunt.

(*a*) *Cruribus* &c. Laborante ante annos aliquot juvenis octodecim annorum ex panico quodam terrore paralysi inferioris corporis ab umbilico usque ad pedes: supra umbilicum partes sanæ, vegetæ erant, appetitus vigebat, & somnus placidus: Quæ consistebant infra umbilicum, sensu ac motu omnimode defraudatæ erant, calore nativo tamen adhuc superstite, & constante nutritione. Mali sedes in spinali medulla merito quærebatur. Feces & urina sine omni sensu decedebant. Purgantia fortissima exhibita nulla tormina vel molestiam ullam creabant. Notabile tamen erat, cum aliquando pedes lapidibus, qui igniti erant, ex negligentia famuli valde combureret, quod nullum sensum doloris, vehementem autem anxietatem pateretur. Adhibebantur generosissima, sed sine omni effectu, ita ut post dimidium anni animam expiraret.

(*b*) *Magnesia saturnina*. Hæc nihil aliud est, quam regulus antimonii mixtus cum argento. Duo hæc decenti ignis regimine figi possunt in pulverem diaphoreticum aperientem magnæ efficaciæ sub parva dosi, dum ejus vires conjeiunt cum mercurio præcipitato fixo.

CAPUT LXXIV.

De icteritia flava cum multis aliis.

ALtera filia dictæ Dominæ Luciæ, annorum 18. assidue icteritia flava detinebatur, idque (*a*) *suppressione mensibus*: ventriculi & capitis dolore inde subsequuto.

Cum autem triplici huic malo tertiana duplex intermittens supervenisset, pilulis nostris catharticis universum corpus apprime repurgandum cogitavimus; Quapropter subinde subsequens electuarium.

Rec. Conserv. rosar. ℥ij. Conf. anthos, & betonic. an. ℥j. Croci Martis ℨß. Ol. vitriol. dulcificati ℈j. Ol. crystalli ℨß. Miscebantur, & capiebat ℈iij. singulis matutinis, quibus intra 20. dies & firmiorem & uberiorem quam antea sanitatem recuperavit: fluxere menses, rediit nativus color, & dolores

omnes

omnes evanuere. Non raro specificum stomachicum his omnibus præponendum, maxime ubi ventriculus est valde debilis.

(a) *A suppressis mensibus*. Cachexia, menses suppressi, icterus, tertiana duplex sororiantur inter se, eandem habent caussam, eundemque modum curandi requirunt. Optimus modus est primum ventriculum saturatum vitiosorum humorum colluvie deplere, postea jungere martialia, balsamica, eaq; quę blandam spirituascentiam sanguini & humoribus inferunt, ac intemperiem acido viscidam corrigunt.

CAPUT LXXV.

De lupia in capite.

FRater Vincentius Dominicanus Mutinensis, 40. annos natus, in sincipite sub sutura lambdoide tumorem insignem de genere (a) *lupiarum*, ponderis ℔. ß. a nonnullis annis infestanter gerebat. In eo materia cystidibus complurimis, cepæ ad instar, spissa, alba, & sebacea latens, foras prodiit (tumore videlicet caustico adaperto.) Avulsis tandem 5. cystidibus, & radicibus una cum cute exteriori epuloticis absumptis, intra 15. dies liber evasit. Annum nunc decimum agit a cura exacta, contra vulgi Bononiensium sententiam, qua putant, neminem a simili cura ultra annum vivere posse.

CAPUT LXXVI.

De lupia in vertice capitis.

QUidam textor Lucensis, quinquagenarius, in via *del Fossato* septem annis elapsis, in vertice, ex pari tumore (excepto quod unica cysti materia coerceretur) iisdemque mediis liberatus est. A præsenti cura undecimus annus agitur, & feliciter vivit.

(a) *Lupiarum*. Repeti huc possunt superiora.

CAPUT LXXVII.

De asthmate contumaci, & horrendo.

MArcus Antonius Grasso in via *del Chiavadore* phrygio, annos 30. natus, 4. annis a catarrho, in pectore exundante, (a) *præ asthmate* vitam singulis momentis commutaturus videbatur. Esulæ extractum ter exhibitum lentam crassamque e pulmonibus materiam deturbavit, a quo sequentes pilulas exhibuimus.

Rec. Aloes succotrin. ℥ß. myrrhæ, ammoniaci, an. ʒß. Croci Orient. ℈j. Florum sulphuris ter cum suo colchotar sublim. ʒijß. cum syrup. e succo marrubii albi fiat massa, cujus ʒj. ad aliquot dies sumpta fœliciter convaluit.

Saturnina magnesia etiam vulgariter præparata hos affectus mirifice sublevat: & licet vomitum concitet, ea tamen non est formidanda.

(a) Præ

a *Pra asthmate*. Verissime dicit *Seneca*: Omnia corporis incommoda per se transeunt aut franguntur, nullum autem molestius, quam asthma. Oritur hoc malum a circulatione sanguinis per substantiam pulmonalem liberiori impedita, dum vesiculæ pulmonum membranaceæ tenaci tartarea materia obsessæ sunt. Opportuni huic morbo esse solent, qui vitio lymphæ laborant, qui destillatione atque tussi frequenter tentantur, maxime vero senes & qui angustis sunt pulmonibus. Malo ingravescente humor concrescit tandem in veros calculos, quibus interdum dissectos pulmones confertos deprehendimus, aliosque in his præduros ac solidos, alios veteris casei constantia incipientes, alios gypseæ pituitæ duritie: Omnes quidem propria cifte obductos. Sed etiam non ita pridem vir occurrit, qui, quoties exercitatione incalescit; concitata tussi calculos e pulmonibus edit præduros, eosque excreat modo hordei, modo pisi magnitudine. Bona tamen is valetudine fruitur, præter quam quod paulo difficilius respirat & in medio thorace gravi tatis cujusdam pondus percipit. Videatur *Fernelius Lib. V. cap. 10*.

CAPUT LXXVIII.

De epilepsia.

IDem Marcus Antonius, in quosdam terrificos insultus, (a) *epilepsiæ speciem* referentes, incurrerat: Cum primum morbus eum adoriretur, insignes cordis palpitationes præsentiebat, dein oppressionem validam, & miram virium dejectionem; motibus quibusdam convulsivis eadem æque sequentibus: tunc cogebatur propinquas sedes accedere, aut humi sedere. Ipse autem superne purgatus assumptione pilularum catholicarum cum conservis capitalibus, vitrioli balsamo adjecto, sanitati restitutus est. Fuit & illi adhibitum specificum stomachicum, quo potissimum sublevatus.

a *Epilepsiæ speciem*. Epilepsia observatur duplex: una gravior, ubi mali sedes est in ipso cerebro, & sese diffundir per totum genus nervosum & musculosum, & totius corporis absoluta convulsio est, ubi spuma stridore quodam eliditur ab ore; altera, quæ ab extremis & inferioribus suscitatur corporis partibus, ubi multo ante paroxysmum tempore caput artusque ingravescunt, & ægrotantes instantem paroxysmum præsentiunt, possuntque impendentis repentini casus pericula vitare, quæq; levior est, transitoria magis, & symptoma utplurimum affectionis hystericę. Similem paroxysmum semel notavi in juvene quindecim annorum, qui jam veneri, quę juxta *Hippocratem* parva Epilepsia nuncupatur, nimium indulsit, sępius de die paroxysmos patiebatur, quos antevertebat præcordiorum molesta coarctatio, abdominis cruciatus immanes, mox derepente quasi attonitus corruebar, brachium sinistrum contrahebatur, & facies a sanguine subsistente tota nigricans apparebat. Curatio absolvebatur decocto constante ex antispasmodicis, nominatim ex visco quercino, radice pęoniæ, herbę betonicę, floribus sambuci, papaveris rheados, rasura cornu cervi, ungula alcis & oleo amygdalarum dulcium. Purgantia autem nec non ipsa cinnabarina affectus ferre non poterat, sed symptomatum fere exacerbatio sequebatur.

CAPUT LXXIX.

De brachio contracto.

PErillustris D. Marcus Antonius de Marescottis, annum 54. circiter agens, 8. annis proxime elapsis brachio contractus, extractum granorum acanthali-

thalidis, pulpæque (a) *cucurbitæ sylvestris* ad 15. dies accepit; cujus beneficio illic concreti humores dissoluti, & expulsi fuere. Pars interea extrinsecus simili decocto fovebatur. Rec. Malvæ, violarum, calamenti, menthæ, camomillæ, meliloti, an. m. j. coquebatur cum pede bovino in vino & aqua, pro fotu.

(a) *Cucurbitæ sylvestris*. Contractura brachiorum non raro est symptomatica, & fit ex spasmodica contractione intestinorum. Sic non ita pridem annotavi in fœmina, si quæ ulla, obesa & cacochymica, dum sumebat pulverem ex resina Gialappæ & Tartaro vitriolato confectum, non modo vehementissima tormina, (dum resina coagulata adhæsit intestinorum tunicis) verum etiam unius lateris paralysin cum aphonia brachiique contractura molestissima: Curata fuit antispasmodicis nervinis & oleosis demulcentibus.

CAPUT LXXX.

De maligno, & inveterato ulcere.

Diamanta D. Hieronymi N. uxor, 35. annos nata, in via Nozadellæ, ulcere depascenti, dolorifico, & horrendo, semestri toto in tibia dextra acerbe divexabatur. Aliis jam Medicorum auxiliis exercita, & frustra defatigata, sic a nobis sanitatem consequuta est. Ad 15. dies, quoad salsi humoris fluxus omnino excideretur, corallorum essentiam, quam tincturam vocant, usurpavimus. Affectæ parti (a) *unguentum ex vitellis ovorum* tantum admovebatur: quibus paucis, & facillimis cito indomitum ulcus superavimus. Primis diebus purgata fuit (b) *decocto catholico* melanagogo, ex quo potissimum emanavit sanitas

(a) *Unguentum ex vitellis ovorum*. Huic junctum balsamum nostrum antimonii cum balsamo peruviano constituunt excellentissimum unguentum vulnerarium balsamicum mundificans & repente consolidans, non tantum in ulceribus sordidis, sed & in nervosarum & tendinosarum partium læsionibus laudatissimum.

(b) *Decocto catholico*. Quoniam ulcera impuris scorbuticorum corporibus familiarissima sunt, hinc rarius sine internis curatio feliciter suscipitur: ex his autem omnibus palmam præripiunt decocta mundificantia & depurantia, quippe quæ copiosius sanguini ingesta ejus intemperiem vitiosam quam commode corrigere valent: Parari possunt ex radice altheæ, enulæ, levistici, glyzerizæ, herbæ hepaticæ nobilis, agrimoniæ, veronicæ, scordii, malvæ, floribus sambuci, papaveris rhœados, rasura ligni sassafras, sassaparillæ, rhabarbaro Alexandrino, polypodio, ficubus &c.

CAPUT LXXXI.

De ardenti febre.

Illustris admodum D. Sfortia de Marescottis, 30. circiter annos natus, maligna febre, causo dicta, cum exanthematibus nigris, linguæ nigre-

gredine; acerbissimis tum capitis, tum universi corporis doloribus, & aliis lethalibus symptomatis detinebatur. Tertio tandem die accersitus, atque de extinguendo ejusmodi incendio statim sollicitus, relicta communi & trita via ad artis abditiora me contuli: adeoque victus ratione præscripta, alexipyreton nostrum quater in die dabatur, cujus ope, malignitate ad cutem prolecta, cessarunt symptomata, & septima die febres evanuit. Et quoniam statim primis diebus vomitu & nausea premebatur, atque lienis duritiei obnoxius erat, (*a*) *vinum exhibere* minime recusavi, maxime aquosum. Siquidem multæ sunt febres, quibus vinum minime obest; his præsertim, quæ in ventriculo sedem obtinent; & eo magis, si tale sit vinum, quod caput minime tentet.

(*a*) *Vinum exhibere*. Vinum, si ullum, cordiale est, spiritus restaurat, & motum sanguinis & humorum vividum inducit, & nullis in morbis, si renue est, & moderate sumatur, nec inflationes ejus usum dehortentur, noxium. Prisci medicinæ authores rarissime ægris vini potum prohibebant, ut bene notat *Mercurialis annotat. in V. Epidemiorum pag. 165. Ipse Hippocrates* vinum aquosum album ex uvis passis ad refrigerandum in febre ardenti commendat *Lib. 3. de morbis pag. 161*. Refert *Zacutus Lusitanus Lib. 1. prax. admirand. observ. 93*. Se in febre maligna, præsente siti immensa cum linguæ siccitate & nigredine, ægro jam desperato, vinum exhibuisse feliciter, ut hoc solo remedio restitutus fuerit. Plura de hac re vide in *Bartholino Centuria 6. histor. 7. item Miscellan. natur. Curios. Decad. 12.*

CAPUT LXXXII.

De dolore colico.

MErulinus Aurifaber, annorum 27. in via *della Mascarella*, a 20. mensibus (*a*) *incredibili dolore* colico vexabatur. Et quidem (*b*) *circa umbilicum tumore* satis amplo deprehenso, in cœco intestino materiam solidam, & in lapidem concretam judicavimus; quapropter eandem emolliendam & deturbandam sequenti fotu imperavimus.

Rec. Baccar. lauri, juniper. sem. fœnugr. lini, an. pug. ij. herb. malvæ, prassii albi, parietar. calament. origan. puleg. menthæ, an. m. j. florum chamæm. melilot. stœchad. sem. anisi, fœnic. cumin. an. pugil. j. Parabatur decoctum in s. q. aquæ, & vini. Sequenti mane ol. amygdalar. amar. ad ℥. vj. exhibuimus, quo materiam quandam lapillosam excrevit. Secunda die idem oleum reiteratur, a quo & similis dejicitur, & dolor omnis cessavit. Paucis post diebus, hujusmodi calculosæ concretionis seminariis adhuc vigentibus, rediit dolor pariter atrox & mordax. Quocirca corpus pilulis nostris catholicis ter purgavimus, & electuarium cum acetoso esurino ad 15. dies exhibuimus. Et ad firmiorem sanitatem conciliandam specifico stomachico nostro usus est ad aliquot dies.

(*a*) *Incredibili dolore*. Dolor hic natus fuit crudelissimus ex calculo, qui acido exundanti & gypseæ pituitæ, quæ facile crescunt in lapidem, debetur, qui adhærens cellulis, quæ copiose ibi conspiciuntur, coli intolerabiles dolores efficit,

-ficit, quasi palus infixus sit, cum alvi & urinæ cohibitionem propter majorem spasmum. *Fernelius de partium morbis & symptomat. L. 6. cap. 9.* scribit: Crassior pituita in cœci aut coli intestini cellulis diutius coercita, nonnunquam concrescit in calculos, quales sæpe vidimus instar nucis juglandis, & in quodam magnitudine castaneæ quarto aut sexto quoque die dolore nullo exturbari.

(*b*) *Circa umbilicum tumore satis amplo*. Definit aliquando colica in herniam umbilicalem, quia flatuum multitudo coacervata intus est, quæ tendit, uti etiam prægnantibus aliquando evenit.

CAPUT LXXXIII.

De insigni dolore costarum.

NObilis Dominus Hieronymus de Sensifabris, annorum 30. in via Sancti Donati, sub mendosis costis (*a*) *acerbissimum dolorem* bimestri perrtulerat. Contigit hic dolor ab aliquo humore illuc appulso. Frustra autem ab alio Medico tentatis remediis, sequenti potu concretos humores dissolvimus, eumque sanitati brevi restituimus.

Rec. Rad. vincetoxici, ℥. j. ß. fol. myrrhi m.j.sem.hyperic. rhabarb. electi, an. ℥.j ß. parabatur decoctum in s. q. aquæ communis, in cujus colaturæ ℥. vj. dissolvebatur in syrup. capill. ven. ℥. j. ß.

(*a*) *Acerbissimum dolorem*. Pleuritis hæc est mendosa, quando musculos exteriores dolor occupat a sero acri stagnante obstructione hinc spasmus & flatus tendentes. Distinguitur hæc a pleuritide vera magnitudine febris, nam non est acuta, et natura sputi, quod est pituitosum, et difficultate anhelitus, quæ longe remissior est, et ipsa cura, quæ fit diaphoreticis poros aperientibus, nec non extrinsecis emollientibus, carminativis, et evaporationem seri stagnantis promoventibus.

CAPUT LXXXIV.

De dolore capitis, brachii paralysi, & aliis affectibus.

ILlustris admodum Dominus Gasparus de Pacis, annum 49. agens, multa, & gravissima mala a nonnullis mensibus patiebatur, jam elapsi sunt 9. anni; imprimis acutissimum capitis dolorem, dextri brachii paralysim, cum febre lenta, ventriculi imbecillitate, & capitis defluxione. Quocirca conservis primum roborantibus, & alterantibus, corpus licuit roborare; a quibus meliuscule habenti decoctum exsiccans simul & purgans viscidos & pituitosos humores, ad nonnullos dies dedimus, quibus pristinam recuperavit sanitatem. Quid si novennio a cura elapso, (*a*) *ob summam veneris incontinentiam*, (*b*) *diabete* occubuit?

(*a*) *Summam veneris incontinentiam*. De veneris incommodis optime scribit *Hippocrates Lib. 2. prædictorum pag. 67.* Uxore semel usus et acrior fuerit et magis expeditus. At si sæpius venerem exercuerit, durior evadet eum quodam squalore, corpusque decoloratius erit & majore lassitudine tentatum. *Celsus* quoque

quae Lib. 1. cap. 1. hanc sententiam tulit: Concubitus neque nimis concupiscendus, neque nimis pertimescendus est. Rarus corpus excitat, frequens solvit. Moderata igitur venus corpus agilius et se ipso levius reddit, ut immoderata depravat, pigrum, languidum et effoetum efficit, vires roburque exsolvit, uno verbo, in omnibus nervorum morbis immodica venus evitanda est, utpote ceu parva epilepsia non tantum debilitat, sed et spiritus ad inordinatos subsultus ac spasmodicas contractiones adsuescit.

(*b*) *Diabete*. Diabetes notat destructionem vinculi, quod intercedit sero cum sanguine, conservatur hoc motu conquassatorio, qui fit in corde arteriis et ipsa viscerum & musculorum porosa substantia. Hic motus si ob spirituum inopiam languescit, uti fit in febribus malignis, serum separatur a sanguine, et per renes maxima in quantitate secernitur.

CAPUT LXXXV.

De duplici tertiana.

EJusdem Illustris. D. de Pacis uxor, nomine Junipera, annos triginta nata, sub fine mensis Julii, quo tempore aestuant omnia, duplici tertiana continua graviter correpta fuit. Hujusmodi febris ab accensa, & retorrida bile oriebatur, unde gravissima, (*a*) *maligna symptomata*, & maxime suffocationis metus, pulmonibus catarrho exundante oppressis. (*b*) *Detracto sanguine* e malleolo, ad sanguinis fervorem compescendum, difflationis beneficio, sub hora astrologice explorata melius habere coepit. Postridie cholagogum, melanagogum ex manna, rhabarbaro, senna, & syrup. rosaceo ad convenientem dosim ipsi praescripsimus, quibus febris ad 8. dies latuit. Cum autem iterum in eandem incidisset, diaphoreticum pulverem nostrum porreximus, cujus beneficio tuto & jucunde convaluit. Cum enim (*c*) *febres sunt contumaces*, & vulgaribus remediis rebelles, alia prorsus inquirenda & ex alio penu, quam e vulgari pharmacopolio, depromenda sunt. Qui vero in rebus naturalibus tanquam noctuae in meridiana luce caecutiunt, haec remedia, quia ignota, minime probant, & tanquam iniqui judices de re non comperta & perfecta sententiam ferunt. Caecodaemon bono oppositus, humanaeque salutis invidus, haec nobis conatur abscondere.

(*a*) *Maligna symptomata*. Intermittentibus complicantur nonnunquam symptomata mali moris, quae periculum videntur minari, nimirum animi defectus, pulsus intermittens, virium prostratio, quae tamen, modo rite curam instituas, extra periculum versantur. Convenit tamen antifebrilibus immiscere alexipharmaca, e quibus eminent duo excellentissima, scordium nimirum et camphora malignitati mirifice resistentia.

(*b*) *Detracto sanguine*. Largior sanguinis missio contumaciam alioquin ingenerat intermittentibus, ut quae utilem ac necessarium humorem detrahit relicto noxio atque impuro. Sub his enim febribus attenuata corpora utplurimum esse solent paucique sanguinis bona. At nihilominus si quando febris in corpus inciderit bene carnosum, bonique habitus cui amplae venae copia distentae sint et plethorae speciem exhibeant, et bilis acrius ferociae aestate intensissima ob hanc febris symptomata graviora existunt, ut capitis dolor, temporum pulsatio cum metu levis delirii, spiritus difficilis, summaque corporis jactitatio; sanguis utique ob plethoram venaesectione metuendus est.

(*c*) *Febres sunt contumaces*. Quod si intermittentibus fomitem praebent obstructiones et discrasiae sanguinis et humorum, diuturniores esse solent, nec facile

vulgaribus cedunt remediis. Juvant hic remedia e regno minerali petita, quæ potentius oppilariones partium reserant, & emunctoria publica aperiunt, ut sunt ter salia mercurius dulcis, mercurius diaphoreticus jovialis, regulus antimonii sic dictus medicinalis, sulphura antimonii correcta & mitigata &c.

CAPUT LXXXVI.

De intolerabilibus ventriculi doloribus.

DOminus Valerius de Simoninis, 35. annos natus, in via Nozadellæ, gravissimis malis decennio toto divexabatur. Imprimis singulis diebus (a) *mane vomitu*, in quo pituitosa multa excernebat, angebatur. Statim a sumpto cibo acerbos ventriculi dolores patiebatur, & sæpius ipsum cibum præ dolore vomere cogebatur: noctes fere omnes insomnes transigebat, & multoties a somno expergefactus pavore, & tremore concutiebatur: unde insignem marcorem, terrestrem & cadaverosum colorem contraxerat, aliis insuper morborum, & symptomatum procellis jactatus. Cum in manus meas curandus venit, in hunc modum sanitatem consequutus est. Primis diebus cacochymiæ prospicientes, extractum melanagogum ad 15. dies adhibuimus. Corpore repurgato, specifica, cephalica, betonicæ, visci quercini, & balsami dulcis vitrioli, ad totidem dies præstitimus; quibus gravissimis consimiles affectus edomare semper experti sumus. Ab hac cura quatuordecim annos vixit incolumis.

(a) *Mane vomitu*. Hypochondriacis, & quorum prima regio exundat vitiosa impurorum humorum collectione ex prava ventriculi digestione, familiare hoc symptomata est, viam sternens ad marcorem & dispositionem hecticam, nisi maturius succurras medicamentis balsamicis stomachicis, robur ac tonum ventriculo roborantibus. Acidi spiritus hic non accommodati sunt, nisi dulcificati & spiritus mastiches, menthæ, quæ specifica in vomitu sunt, remixti. Caussa mali est maxime acidum fixum fibras ventriculi vellicans, dum evaporata chyli dulciore ac blandiore parte particulæ fixiores viscidiores acidæ in plicis ventriculi remanent. Insuetos & alias sana ac integra fruentes valetudine si subinde hæc ventriculi mala exercent, quæ ab Auctore recensita sunt, calculus utplurimum subest in renali regione consistens & viam per angustos ureteres moliens. Incassum tunc dantur omnia stomachica. Conducunt magis balnea emollientia & nervina.

CAPUT LXXXVII.

De hydrope ascite.

IDem Dominus Valerius de Simoninis, 5. annis ab hac cura elapsis, in hydropem ascitem cum lenta febre gravissime inciderat. Succedebat autem hic affectus ardenti malignæque febri; cui ut occurreret, alter Medicus (a) *lactis serum*, & succum cichoraceum ad aliquot dies exhibebat. At quia hypochondria murmurabant, & lenta febris aderat, contra Hippocr. Aphor. aperte agebatur, prout eventus facile comprobavit.

Quare

Quare accersitus, non frigida, cruda, & humida, sed calida, coctu facilia, & actu sicca exhibuimus, quibus etiam perbelle se habuit, & valetudinem pristinam recepit. Quinquennio ab hac cura in terrificam epilepsiam incurrit, qua e vivis sublatus fuit. Hoc dictum sit propter quosdam perfidos calumniatores, qui sua viperina lingua Dei operam incessanter conspurcant.

(*a*) *Lassis ferum*. In omne febris ardore congrua potulenta concessa non nocent, sed magis sunt necessaria, æstum nimium exstinguunt, & ad sudorem disponunt, viresque collapsas restituunt. Ipse *Hippocrates de morbis vulgar. L. 1.* Item *in lib. de ratione victus in morb. acutis* in febribus ardentibus ægro quantum volet aquæ concedit, eamque exhiberi in morbis acutis testatur. *Lib. quoq. 4. Epidemiorum* febribus acutis fulgidam consuluit, & timidam medicorum cautionem aquæ potu ægris interdicentium his verbis arguit; Ἐν τοῖσιν ὀξέσι πυρετοῖσι διψώδεες ὑπὸ ἰητρῶν πεφυλαγμένοι τῦ ποτῦ, ἢ καὶ ὑπὸ σφῶν αὐτῶν, δοκέουσι πολὺ ἂν ἐνσπεῖν. ὕδωρ ψυχρὸν δοτέον ἵνα ἀπεμέσῃ ὠφελεῖ. χολώδεα γὰρ παρέσαι. Quæ omnia intelligenda sunt de usu humidorum congruo & moderato, alias nimium perfrigerantia magna incommoda creare possunt. Extat hanc in rem elegans locus apud *Alpinum in Lib. de Medicina Ægypt. pag. 3.* Contra medicinæ dogmata fieri existimo in febribus, absque ullo delectu valde frigidis medicamentis semper uti, maximeque in iis, quæ ex humorum putredine oriuntur: nihil enim frigidorum remediorum usus, quantum ad febrium caussas, quæ sunt obstructiones meatuum, venarum vel aliarum partium, spectat aliquid prodesse, & multum obesse potest. Cum a frigiditate humorum cruditas, atque obstructio augeantur, maxime vero quando pituitosi succi sunt obstructionis auctores. Tales enim humores ab usu frigidorum incrudescunt, & crassi fiunt magis, & ipsorum copia, ventriculo frigidiore atque ad concoquendum ineptiore ab eisdem effecto, peraugetur. Potus in febribus optimus est decoctum scorzoneræ, vel cornu cervi mixtum cum parte vini diluti et momento nitri.

CAPUT LXXXVIII.

De contractura brachii cum ulceribus.

Dominus Horatius de Lojanis, laneæ mercaturæ incumbens, 35. annos natus, altero brachiorum contractus erat, (*a*) *propter malignum herpetem* excedentem, & dolorificum, poplitem circumcirca obsidentem, cum ulceribus callosis, rotundis, & pro ratione partis alte defixis, cui opitulando (*b*) *totum annum in remediis ordinariis* impenderat: Cæterum ipse toto reliquo corpore satis recte valebat, nec adversa valetudine antea affectus fuerat. Quapropter ejusmodi ulcerum causam in salsum humorem, illic vel congestum, vel illa ipsum rejici, utroque modo non erat inconveniens. Ipse autem cum sit & in (*c*) *victu intemperans*, & natura sanguineus, (quæ proprietates ad humorum congestionem, & defluxionem aptæ) eodem tempore intra, & extra pharmaca exhibuimus: intra, decoctum melanagogum, & phlegmagogum atque exsiccans, & ex epithymo, cuscuta, hermodactylis, aro, agarico, carthamo, cichoraceis, intubis, salsa, & aliis: extra, ut facilius calli summo verentur, citra recidivæ metum, utque mundificari, ac ad cicatricem perduci possent, unguentum detersivum, & incarnativum admovimus; quibus paucis, & facillimis ægrum canonice persanavimus.

(*a*) *Propter malignum herpetem*. Herpes est ardor cutem serpentibus minimis pustulis exasperans ac rodens. Ea quidem duplex; una simplex, quæ herpes est miliaris; alia fera, quæ herpes exedens nuncupatur, quæ ruptis pustulis cutem exulcerat, depascit, serpit in latum atque in altum, ex eaque ulcuscula manent arida. Herpetis materia continensque caussa est sal acre corrosivum ardentissimum, quod tenuitate fua carnosas partes transgreditur, & in cute densiore subsistit, ubi inflammationem pustulasque movet. Idem sal nervorum ingrediens poros spasmum & interceptionem spirituum animalium caussatur.

(*b*) *Totum annum in remediis ordinariis*. Ulcera in partibus nerveis membranaceis & cartilagineis oborta difficillime sanescunt: nam quoniam partes hæ angustis tubulis constant, per quas liquor alibilis temperatus nullo sale volatili vel oleo imbutus transit; hinc facilem stasin & acorem concipit; secus fit in partibus carneis & sanguineis, quibus ob præsentiam salis volatilis oleosi, quod corruptionis custos est, difficillime inducitur acor, quare ulcera hisce in locis consistentia facilius sanationem suscipimus.

(*c*) *Victu intemperans*. Quotiescumque in diæta peccatur, statim pœnam luunt ipsæ partes ulcerosæ, nihil autem magis infensum est, quam acidum, quod liberalius assumptum protinus percipitur in ulceribus molesta sensatione. Idem contingit in illis, qui fonticulos gestant.

CAPUT LXXXIX.

De quartana febre.

Illustris Domini Gaspari de Pacis filius, nomine Albertus, annorum 18. (*a*) *semestre quartana* cruciatus, sequenti decocto, atque pilulis nostris helleborinis brevi convaluit.

Rec. Cortic. cappar. radic. polypod. liquirit. an. ℥ß. fol. ceterach. scolopend. cardui benedict: an. m. j. foliorum sennæ ℨvj. Epithym. ℥ß. anis. ℨij. prunorum Damascen. No. xx. In jusculo carnis parabatur decoctum, in cujus colaturæ ℥vj. dissolvebatur Syrup. rosar. solut. ℥ij. pro duabus dosibus matutinis.

Sæpius pilulæ nostræ catholicæ consimiles morbos sanant: imo plerumque ipsis tantum semel assumptis convalescit æger. Hoc tantum observare monemus, ne (*b*) *peccantes humores* omnino crudi sint: hinc in his, quæ aliquod coctionis rudimentum susceperint, certius adhiberi possunt.

(*a*) *Semestre quartana*. Quartana maxime autumnalis longissimus est morbus testante ipso *Hippocrate Aphoris. 25. Lib. 2.* Nascitur utplurimum & ab infarctu viscerum & intemperie humorum acida & viscida. Notabile est *Schenkium* in venis quartana mortuorum frustra alba pituitosa reperisse vid. *Lib. 6. observ. 57.* In sanguine febricitantium minus salis volatilis, quam in sano sanguine notavit *Clar. Borrichius in act. Hafniens. observ. 67.* Totius itaque curationis cardo in eo consistit, ut subtilisatio, & spirituascentia humorum & totius corporis perspiratio promoveatur, & meatus ab obstructione liberentur. Præter medicamenta multum hic confert cœli clementia, seu aer calidus, serenus, qui æthere vividiore & potentia elastica instructus celeriorem injungit humoribus motum, & perspirationem corporis, quæ impedita febrium caussa, annotante id jamdudum *Mercuriales in annotat. ad Hippocrat. Lib. de arte pag. 17.* existit procurat, ut meatus ab obstructionibus liberi evadant: ex quo jam facile

cile constare existimo, cur autumnus, in quo propter humidam aeris conditionem & ætheris motum languidiorem humorum motus & transpiratio tardior est, minus faveat quartanis, & uno verbo omnibus longissimis morbis? Nonnullis semestri tempore ad novam æstatem, quibusdam nono mense ut junio, quo, inquit doctissimus *Holerius*, cerasa sunt matura; unde inquit vulgo persuasum est, ea sanare quartanas, quod tamen anni calor facit, demum solutiones fiunt.

(*b*) *Peccantes humores crudi sint*. Quando crudæ aquosæ tenues secedunt urinæ, & sudor difficillime fluit cute existente arida, contumaces solent esse febres, nec facile solvuntur: Et tali in casu nocent omnia evacuantia, & valet hic aphorismus 22. *Hippocrates l.* 1. concocta medicamenta purgare ac movere oportet, non cruda: Magis prosunt: si jam humores cocti hoc est subtilisati, motu sanguinis mitificati & ad temperiei mediocritatem reducti fuerint. Sique uno in morbo placide procedendum, sane in hoc est. Recte dicebat *Seneca*: In morbis nihil est magis periculosum, quam immatura medicina. Et *Livius*: Medici plus interdum quiete, quam movendo & agendo proficiunt.

CAPUT XC.

De atrocissimo capitis dolore.

GEntilis Antonii de Santis, Fabri lignarii uxor, in via *Mira Solgrande* annos 35. nata, a sexennio acerbissimos, & funestissimos (*a*) *capitis dolores* patiebatur. Ejusmodi autem dolores ab utero trahebant originem, & præsertim cum ipsi menstruales purgationes nonnisi inordinatæ, & decoloratæ fluerent. Dato autem specifico cathartico uterino ex granis actes, radice bryoniæ, & aliis, meliuscule habuit. Roborantibus postea uterinis ad aliquot dies exhibitis omnino convaluit.

(*a*) *Capitis dolores*. Dolor capitis a circulatione sanguinis per angustas capitis venas impedita utplurimum fit; hinc distendens sanguis arterias comprimit pericranium, membranam eximii sensus; unde dolor & a distensione etiam pulsatio. Extat de hac re notabilis *in Hippocrate lib. de flat.* dum dicit: Capitis dolores una cum febre hanc ob causam oriuntur; sanguinis in capite viis angustia contingit, cum aere replentur, eæque repletæ ac distentæ capiti dolorem afferunt: Sanguis enim vi pulsus, cum calidus existat, per angustam viam transire celeriter nequit, quod eum multa remorentur, quæ impediunt & obstruunt: eamque ob caussam pulsationes circa tempora contingunt. Optimum ad capitis dolorem remedium est, si a plethora & impetu sanguinis vena secetur & alvus clystere aperiatur, extrinsece sacculus ex rosis, serpillo, anetho, nucleis persicorum, semine papaveris & aceto madefactus fronti temporibusque imponatur. Si ille dolor est ab alio morbo, nimirum ex mensibus suppressis, hi in ordinem redigendi sunt.

CAPUT XCI.

De tribus gravissimis morbis, duplici tertiana, arthritide, & strumis.

ADmodum Reverendus P. D. Placidius Padiglius Neapolitanus, in Ecclesia Divi Stephani concionator egregius, annor 27. natus, triplici morborum genere detinebatur. Imprimis duplici tertiana intermittente,

 atti-

articulorum genuum dolore, cum tumore, & ambulandi impotentia, ac (a) *tumoribus frigidis in collo* obortis. Gravissima hæc mala semestri toto, aliis etiam Medicis invitis acerbe protulerat; non enim per id temporis ex eorum (b) *remediis, ad nauseam usque adhibitis*, quicquam opis reportare licuit. Tria isthæc mala, toto cœlo diversa, triplici itidem medio brevi funditus extirpavimus. Febris primum alexipyreto nostro facile evanuit. Genuum tumor, dolor, & imbecillitas decocto chinæ, visci quercini, ivæ arthreticæ granorum acanthalidis, liquiritiæ & coriandrorum ad 15. dies sumpto, fœlicissime obliterata fuerunt. Frigidi tumores supererant, quos ad suppurationem primum, communi postea ulcerum methodo, ad perfectam curationem cito reduximus. Aguntur nunc 9. anni a cura, & optima firmaque sanitate gaudet.

(a) *Tumoribus frigidis in collo*. Strumæ glandularum tumores sunt frigidi, propriis membranis, ut glandulæ omnes, obvoluti: Oriuntur in cervice, in qua plerumque longa serie dispositæ glandularum more cernuntur. Si illarum humor non admodum crassus est, sensim digeri dissiparique, vel etiam in abscessum mutari potest; Si autem nimis duræ sunt, & materia acrior tandem evadens, circumsitam carnem cutemque exedit, ulcusque efficit malignum serpens & exedens.

(b) *Remediis ad nauseam usque adhibitis*. Peccant mirum in praxi Medici, quod copia ac varietate medicamentorum miseros ægrotantes subinde torqueant ac vexent, sique unum auxilium non prodest, statim ac aliud & fortius accedunt, ignari quantum turbetur ventriculi actio & vires corporis convellantur. Scite scribit *Verulam*. Varietas medicamentorum est ignorantiæ filia. Non raro etiam contingit ipsos ægrotos pharmacomania quasi laborare, dum vivere se non posse imaginantur, nisi continuo hauriant medicamina. Medicus tunc omnem lapidem movere debet, ut a nimio medicamentorum usu illos avocet, si feliciter succedere debet curatio.

CAPUT XCII.

De herpete maligno, atque contractura.

Dominus Hippolytus de Gratiolis, sericeus mercator, annorum 35. in via vulgo *del Chiavadore*, decennio elapso, sævissimis doloribus fere occumbebat, ob ferinum ulcus in altera tibiarum a duobus anteactis annis obortum, cum brachii ejusdem lateris contractione, febre lenta, universali macie, cachexia, vigiliis, & aliis pravis symptomatis. Hujus ulceris atque brachii contracturæ causa, salsa, & aeris defluxio fuit, (a) *a qua postea febris*, & alia symptomata dimanabant. Huic (b) *primum occurrendo*, cholagogum cephalicum præbuimus: Dein extracta salsæ, chinæ, & (c) *hujusmodi diaphoreticorum* bis in die sumebat. Tandem ad capitis, & ventriculi robur, saccharum metallinum per intervalla dabatur: quibus paucis omnes indicationes & scopos, tuto, cito, & jucunde consequuti sumus. Extrinsecus solo unguento ex vitelli ovorum contenti. Primis diebus, ad doloris vehementiam summovendam, oleum saturni, sub finem, tantillum croci martis usurpavimus. Sic qui biennio, & ultra plurium Medicorum opem frustra comprobarat, intra paucos dies pristinæ sanitati restituitur.

(a) A

(a) *A qua postea febris.* Spicula lymphæ rigidiora & acutiora magno impetu in membranarum sensoriique fibrillas insultant, & spiritus incolentes concitatius movent, ex quorum motu vehementiori increscit motus partium fluidarum intestinus, & turbatio massæ sanguinis tam in mixtura sua, quam in motu circulari, unde febres, vigiliæ, marcor corporis &c.

(a) *Primum occurrendo.* Quando atrox dolor omnia conturbat, & vires ac corpus frangit, ejus mitigationi quantum possibile incumbat medicus, antequam radicem mali aggrediatur: Cui scopo jam accommodatissima sunt opiata rite correcta, quæ medicorum sæpius sacra sunt anchora. Optimus modus opium corrigendi est per volatilia, sudorifera, nec non per ipsa purgantia, sic opium in spiritu cornu cervi vinoso, qui sale volatili probe essentificatus est, solutum, vel in ipsa tinctura antimonii tartarisata (quæ *Tachenii* fuit medicina) constituit medicamentum, quod divinam medentibus certis in morbis porrigit manum. Solida in forma omnibus præferendæ pilulæ sic dictæ *Wildeganßi*, vel theriaca cœlestis. Dolore sopito in momento quasi conquiescere solent cuncta horrenda symptomata.

(c) *Hujusmodi diaphoreticorum.* Salium morbosorum congruum evacuatorium præbet cutis, quæ instructa glandulis copiosissimis & vasculis filtrat & separat ab ipso sanguine per arteriolas adducto serositates salinas, quæ vel sub forma vaporum, vel humoris ab intrinseco calore & motu foras propelluntur. Quocirca salinos morbos optime sanat, qui non tantum salia illa peregrina diluendo & inviscando mansuefacit & corrigit, verum etiam qui sanguinem ad peripheriam movendo obstructos meatus aperit & per illos evacuat. Laudem hic merentur decocta & infusi herbarum emollientium & abstergentium, decoctum radicis chinæ, sassafras, infusum veronicæ, hederæ terrestris, Thee &c.

CAPUT XCIII.

De tabe insigni, cum febre.

PErillustris Dominus Joannes Baptista de Scala, Sancti Stephani eques, 10. tunc suæ ætatis annum agens, annis jam 7. elapsis in hecticam secundariam, secundi gradus, (a) *post ardentem febrem*, per 15. dies continuam, inciderat, eamque hecticam semestre pertulerat. Quam primis diebus tertianam duplicem fuisse, & per habitudinem in hecticam degenerasse comperimus. Toto semestri illo jecur & lien immense creverant, unde morbi fomes: eoque magis, quod accessionibus incalescerent. Is sceletos, ac universali macie supra modum absumptus, ad me tanquam ad triarios salutis extremum reposcens adducitur. Primo die cum ventriculum nauseabundum, tum remediorum copia, tum morbi diuturnitate, adeo male affectum deprehendissemus, b) *satius arcanis*, quam cæteris remediorum formulis uti existimavimus, diætam apprime immutando; (c) *nonnulli gustui grata*, atque consopitum calorem irritantia præscripsimus, Galeni in morem, qui garum, piper, & similia suis infirmis aliquando concedebat. Remedium autem fuit ad fabæ magnitudinem, ex granis 4. auri essensificati, cum cons. violarum ʒ. j.

(a) *Post ardentem febrem.* Familiare est post febrem non modo intermittentem, verum & ardentem, si æger regimen diaphoreticum neglexerit, & exhausto corpore ac viribus fractis victus rationem non habuerit, contingere lentas, quæ nascuntur ex saburra vitiosorum humorum collecta in primis viis, & sensim cum chylo in sanguine irrumpente, ejusque mixturam ac motum turbante. In principio hic mor-

morbus facilioris est curationis, in progressu neutiquam: Non autem pugnandum acidis refrigerantibus saturninis, uti vulgaris practicorum mos est, sed potiùs lenioribus emeticis in forma liquida subministratis tanquam vecte expellenda est viscida virore utplurimum tincta colluvies, non obstante aphorismo *Hippocratis 8. Lib. 4.* Tabidi vitent purgationes sursum. Subjungenda his sunt Elixiria stomachica balsamica, nec non salia abstersiva: Hac via si non inter initia statim processeris, calamitosum & funestum erit malum.

(*b*) *Satius arcanis*. Dominus A. videtur nimis fidere suis arcanis, dum passim etiam subjectis tenerrimis & summæ debilitatis illa offert ex regno metallico desumpta, quæ tamen magis validiora & robustiora subjecta bonamque ventriculi constitutionem desiderant. Hoc tempore, qui panaceas & medicinas universales multum crepant, plerumque indocti & deceptores sunt. Nam rectam medicamentorum applicationem vera medicorum arcana statuenda esse existimo.

(*c*) *Nonnulla gustui grata*. In libro πεpì ... præcipit *Hippocrates* cibos & potus optatos ægris concedi, modo ex his detrimentum non accedat corpori. Sic *Galenus* & vinum & fructus ægris gustandos se permisisse testatur, etiamsi naturæ morborum eam indulgentiam vetarent.

CAPUT XCIV.

De prava ventriculi constitutione.

ADmodum nobilis Domina Semidea Poggi de Zeris, prope Divum Dominicum, a multis annis pravam ventriculi constitutionem, frigidam & humidam, patiebatur, (*a*) *propter quam* in gravissimos morbos sæpe incurrebat: quæ pulvere nostro stomachico ad complures dies exhibito, melius habuit, & acuti morbi, quibus quotannis invadebatur, unaque dolores abdominis familiares prorsus evanuere.

(*a*) *Propter quam*. Morborum myrides ex ventriculi & primæ digestionis vitio propullulant. Verus canon medicus est: Vitium primæ digestionis non bene corrigitur in secunda, qualis enim cibus, talis chylus, qualis chylus, talis sanguis & lympha, qualis lympha sanguis, tales sunt spiritus, & quales spiritus, talis vita & sanitas. Et per circulum iterum argumentari sic licet: quales spiritus, lympha & sanguis, talis digestio & actio ventriculi & per consequens chylus. Scite huc applicari potest, quod scribit *Hippocrat. in principio Libri de locis in homine*: Nullum corporis est principium, sed omnes partes ex æquo & principium & finis esse videntur. Descripto namque circulo, principium non invenitur. Eademque ratio membrorum in toto corpore: Unaquæque corporis pars altera alteri, cum hinc vel illinc perruperit, statim morbum facit, venter capiti, et caput carnibus ac ventri, et reliquæ omnes eadem ratione, quemadmodum venter capiti et caput carnibus ac ventri. Multum hinc interest, ut in omnibus morbis ventriculi rationem habeat medicus adjuvando ejus digestionem et chyli spiritualscentiam, sic magnis etiam alias insanabilibus languoribus succurrere et obviam ire licet, chylus enim correctus successive corrigit intemperiem sanguinis, hæc autem vitia viscerum: hunc in finem impense mihi laudandum venit Elixir quod voco balsamicum, nec non spiritus oleosus volatilis aromaticus.

CAPUT XCV.

De continua ardentique febre.

DOmina Julia Jacobi Riarii piscatoris uxor, in via *del Teadello*, quadragenaria tunc, (*a*) *prapinguis & obesa* supra modum, superioribus annis

in

in ardentissimam febrem eamque continuam, de his, quas biliosas appellant, cum anhelitus difficultate, capitis dolore, siti, anorexia, inedia, linguæ & faucium asperitate, atque similibus, immaniter incurrit. Orta est hæc febris vigente canicula, quibus temporibus, testante Hippocrate, similes morbi oriri solent, dum ait: ἐν τοῖσιν αὐχμοῖσι πυρετοὶ ὀξέες γίνονται. Ipsa, (b) *primis diebus*, aptis remediis perpurgata, ἀλεξιπυρετὸν nostrum ter accepit, quo libera evasit.

(a) *Præpinguis & obesa*. Verissimum est elogium *Hippocratis*: Crassi admodum secundum naturam magis cito moriuntur, quam graciles, vid. *aphorism.* 44. *l.* 2. Habitus enim corporis magnas habent opportunitates vel difficultates curandi. Qui obesi sunt, venas utplurimum habent angustas, humores autem copiosos, qui tardius propter tonum partium laxiorem et spirituum debilitatem circulatione et motu evolvuntur, uno verbo: corpora habent imperspirabilia, quæ impuritatibus aquoso-oleoso-salinis copiosius repleta sunt. Quare observamus in praxi, obesos acutis morbis citius affici et difficilius curari ipsis gracilibus. *Celsus Lib. II. cap. 1.* hæc prodidit: Obesi plerumque acutis morbis et difficultate spirandi strangulantur, quod in corpore tenuiore vix evenit. Graciles enim corpus habent ἀραιὸν ac perspirabile.

(b) *Primis diebus*. Inter initia acutarum febrium primam regionem expurgantia blandiora citra magnum tumultum et violentiam egregiam locant opem. Dum dempta humorum impurorum copia reliqui facilius circulantur et medicamentorum etiam vis magis salva non labefactata ad sanguinem pertingere potest.

CAPUT XCVI.

De catarrho, auditu deperdito, & aliis gravissimis.

Admodum Rever. P. F. Petrus Martyr. Lucatellus, vir præstantissimus, & literis nemini secundus, Sacræ Theologiæ magister, & Dominicanæ familiæ Bononiensi in Academia Regens, triplici gravissimorum affectuum genere divexatus, quinque Medicorum hujus civitatis curam quadrimestri frustra tentaverat. Horum affectuum primarius fuit crebra capitis defluxio, quæ in fauces & (a) *pulmones irruens*, tussim continuam, spirandi difficultatem, & amygdaloidibus, larynge, & œsophago tumefactis, loquendi impotentiam concitabat. Secundus erat aurium tinnitus, & auditus fere amissus. Tertius, febris lenta & continua, cum insigni virium dejectione. Primis diebus, ut defluxioni occurrerent celeberrimi illi Medici, corpus totum potionibus, & catapotiis non semel repurgarunt, ac sanguinem e brachio ad libram detraxerunt, hyeme licet sæviente: quæ cum nihil opis attulissent, nova purgatione reiterata, venas sublinguales tundendas imperant, e quibus item altera lib. sanguinis fluxit; cucurbitulæ etiam in nucha & scapulis cum scarificationibus affixæ; item e salvatella non parum sanguinis detractum fuit, & hæc omnia incassum. Morbo nihilominus pertinaci, ac viribus summopere fractis, in manus meas curandum se recepit. Ad tot mala debellanda tres indicationes nobis proposuimus. Primam, ut efferatos humores sursum sublatos (b) *ad inferiores partes* deturbaremus, quod præstitit blanda, mitis, & continuæ purgatio. Secundam, ut vires diu morbo

bo & remediis attenuatas sublevaremus, in quo diaphoretico auro nostro fœliciter ad solitum usi sumus. Tertiam, ut febris, aliaque inde orta symptomata cito opugnarentur, & natura in suum statum restitueretur, alexipyreto nostro, corall. essentia, aliisque propriis remediis aggressi, sicque mensis spatio unius hominem integræ restituimus sanitati.

(a) *In pulmones irruens*. Subjectis tenerioribus hypochondriacis, quorum vasa turgent et impuris humoribus transpirationis viæ præclusæ sunt, contingunt non raro copiosæ stagnationes seri et effusiones quasi in fauces, asperam arteriam, et quidem certo ac stato tempore, dum lymphæ forsan ob spasmodicam quandam contractionem per has partes liberum iter ac circulus impeditur.

(b) *Ad inferiores partes*. Optimum consilium practicum est, quando natura consuescit certo ac stato quasi tempore excernere per partes superiores humorum copiam, ut naturam a motu et impetu consueto quasi avocemus, invitando illum humorum impetum ad alias et quidem inferiores partes, quod A. optime præstitit blanda, miti et continua apertione. Nos tali in casu, ubi ἐτησίως ruit quasi lympha ad fauces, pediluvia fida et experta deprehendimus.

CAPUT XCVII.

De paralysi, hydrope, & aliis.

Superat omnem fidem cura, quam paucis mensibus exactis in Domino Julio Spinula, in via lata D. Dominici, moliti sumus. Is enim a quindecim mensibus in lecto immobilis, & plane veluti truncus ligneus jacebat, dextroque brachio (a) *paralyticus*: inde sequebatur mentis torpor, & depravata ratiocinatio. Cœterum hydropicus consummatus, & omni spe destitutus; abdomine videlicet (b) *leucophlegmatia* distento, veluti scroto; cruribus & tibiis pari materia turgidis. Curationis difficultas ab ætate pendebat, quia tres annos supra sexaginta habebat; imo & impossibilis credebatur duobus præsertim Medicis frustra jam ad id adhibitis. Hi gravissimi affectus a levissimis quidem initiis exordia traxerunt; cœpit enim dolor satis obscurus genua & pedes obsidere, qui tractu temporis exasperatus, & remediis, ut purgationibus, decoctis, & jusculis alterantibus, & sanguinis missionibus inaniter factis, febrem, paralysim, & sensim hydropem secum accersivit. Tot vero morbis contrarias indicationes habentibus auxilium laturi, ab hydrope, cæteris non neglectis, per præfatum sulphur nostrum hydroticum curationem exorsi sumus, cujus beneficio abdomen, & crura detumuerunt, febris evanuit, & paralysis partis sublata est. Ejus enim ea vis est & energia, ut fluxiones omnes sistat; universalia, & particularia corporis emunctoria in suum officium deducat, insuper viscera principaliora roboret, cor exhilaret, & jecur, ac lienem mundet. Corpus tamen aliquando purgavimus pilulis catholicis, & in potu usus est ligno sassafras, & sic intra mensem fœlicissime convaluit.

(a) *Paralyticus*. Cachectici, quorum venæ humoribus impuris pituitosis redundant, facile paralytici fieri possunt, introducto nimirum motu violento per febrem

brem, calida acria, purgantia, exercitationem corporis fortiorem, affectus animi, in humores, & repressis quasi ipsis succis impuris a partibus exterioribus motu compressis in vasa interiora, pori arteriolarum capitis nimis aperiuntur, & ad spinalem medullam et nervorum origines facile demittuntur, ubi restitantes spiritus expansiva sua vi, robur partibus afferentibus, intercipiunt, et manuum ad motum actiones debilitant. Optime de hac re philosophatur sapientissimus medicinæ parens *de morbo sacro pag. m. 89*. Aer, inquit, qui ad venas pervenit, cerebrum subigens ad ventriculum accedit, sicque intelligentiam et motionem membris præbet. Quare, ubi pituita e venis aerem excluserit, eumque minime admiserit, vocis defectum et minime intelligentem hominem efficiunt. Manus autem ad motionem impotentes redduntur et contrahuntur, sanguine conquiescente, neque, ut consuevit, diffuso.

(*b*) *Leucophlegmatia*. Paralyticæ partes facile in tumorem attolluntur, dum sanguis per has tardius evolvitur & circulatur, ubi bene in superiori loco citato monet *Hippocrates*. Spiritus namque animales, qui nervos ac fibras musculosas vigorant ac animant, non solum ad motiones arbitrarias et voluntarias, verum etiam ad automaticas naturales et sanguinis ac humorum circulum contribuunt, dum partes densæ vi elastica spirituum instructæ renitentia sua ad retrogressum sanguinis concurrunt; Videmus hinc sæpius partes paralyticas, tumidas, calore destitutas, vel etiam marcore confectas, propter deficientem sanguinis motum ad vascula extrema capillaria.

CAPUT XCVIII.

De morbo venereo.

MOrbi venerei quem Neapolitanum Galli vocant, Itali Gallicum, curationum myriades describere possemus, ob ingentem afflictorum concursum, a decennio assidue habitum. Ægrorum tamen nominibus parcentes, & brevitati studentes, pauca memoratu digniora paucis contrahenda duximus. Cum autem hic affectus plerumque se prodat ulceribus in obscenis partibus, ano, & pene, cum fœda scabie, & prurigine, suspicari quis posset, num sit illa antiqua plaga legis, innobedientibus comminata: *Jathera adonai bischeiin mitzeraim vuabepolim vuagarau vuethavem ascer lo thocal leherape*, &c. Percutiat te Deus ulcere Ægypti, & partem illam, per quam egeruntur stercora, scabie quoque, & prurigine, &c. & paulo post subdens: *Vacalim ralim*, & infirmitates pessimas, & perpetuas addat. Nec inconsonum: Nam dira hæc lues in scortorum flagellum a Deo immissa, ut plane certum est, in quibus perpetuari aliquando cernimus, cum doloribus, & ulceribus pessimis. Quicquid sit, merces ne ex India, an aliud mali genus, novum an recens, parum refert, dum ejus curationem assequamur; Eam vero assequimur remediis opportune adhibitis; hæc autem opportunitas, methodo exacta, (*a*) *a subjectorum ægrotantium* cognitione elicita, comparatur: quæ quidem cognitio, temperamenti calidi, vel frigidi collatione solum minime perficiat; verum & quibus morbis sit æger obnoxius, & si alio quopiam detineatur affectu, maximi faciendum est: ut interim taceam Astrologicam cognitionem in chronicis morbis Medico cuivis summe necessariam. Etenim alio & alio modo curatur Jovialista, & Martialista. Hinc audiendi non sunt temerarii illi, qui unicam medendi formulam nacti, (*b*) *omnes eodem modo curare* aggrediun-

diuntur. Sic quosdam levi diæta cito & tuto sanari vidimus; alios ne diætis quidem longissimis, minus unctionibus suffumigiis, aliisque crucibus in hoc malum excogitatis: Multis guajaci decoctum profuit, fuitque sufficiens alexipharmacum; aliis ne minimum auxilii attulit: salsæ, chinæ, sassafras decocta idem præstiterunt: Ab unctionibus, suffumigiis, emplastris, & aliis hydrargyratis, multi loco sanitatis mortem reportarunt: cognovimus & multos iisdem remediis utcunque restitutos. Venere & ad nostras manus nonnulli ex his, qui hisce plane tabefacti, & semimortui, quibus plus laboris fuit in summovendis morbis ab his veneficis genitis, quam in ipso morbo superando. Nuperrime quidam lue venerea infectus, ex consilio alicujus Medici, ligni decoctum assumpsit; at is, quia jam dudum (c) *scirrhum in hepate* contraxerat, facile in hydropem incidit. Hic quidem erat quinquagenarius, temperamento frigido & sicco, Saturnicus, dixisses remedium apposite datum. Contraria contrariorum sunt remedia; veruntamen remediorum qualitates non sunt semper solæ assumendæ, sed cum his actiones apprime considerandæ. Hic insuper catarrhum in pectus exundantem patiebatur, cum frigida ventriculi constitutione. Eum vero hac methodo sanitati restituimus. Victum imprimis calidum & siccum imperavimus. Ad hydropem arcendum sulphur nostrum, ad aliquot dies, cum tantillo antivenerei nostri, bis in die dedimus, cujus beneficio pedes, crura, & venter brevi detumuerunt, & scirrhosa durities discussa est. Pulmones autem assidua fluxione vexatos, decocto alexiterio & exsiccante, cum lacte sulphuris in pristinum reduximus: sic paucis & citra molestiam probe convaluit. Annis tribus elapsis, cuidam mulieri gonorrhœa laboranti ligni guajaci decoctum pariter male exhibitum fuit: ob id 40. diebus, quibus assumpsit dictum decoctum, vix expletis, ecce derepente necrosis genitalia & anum invadens, cum ardenti febre. Misella de novo morbo Medicum objurgat, sanitatemque sibi restitui eundem vehementer obtestatur: At ille errorem non in medicamentum parum caute exhibitum, sed in victum ab ea commissum rejiciens, astantibus eam brevi fato cessuram significat. Advocati, licet morbum veterum sanctionibus deploratum inveniamus, ubi præsertim ignis, & ferrum suas vires exercere nequeunt, remediis tamen veteribus incognitis instructi, majora ipsis præstare valemus. Necrosim itaque aceto minerali, incendium videlicet extinguente, & mortuum a vivo separante, sustulimus. Ulcus profundum & sordidum remanens, unguento ex vitellis ovorum cum calcinato majore mundificavimus, idemque ulcus more aliorum ulcerum ad sanitatem perduximus. Intus ad ardorem febrilem compescendum, antipyreton ad tres dies dedimus. Antivenereo demum in sanitatis summum restituta fuit. De argento vivo nobis recens est exemplum. Quidam mercator nomine Claudius *le Pescheur*, quinquies per quinque annos hydrargyrii unctiones in Regno Neapolitano sine auxilio, & toties cum magno vitæ suæ discrimine, frustra expertus erat. Tentavit autem istud remedii genus, eo quod ter ligni guajaci decoctum, cum diætis 45. dierum, incassum assumpserat. Cum venit ad nostras manus, nonnisi sceletos apparebat, assiduis doloribus vexatus, præ quorum

im-

immanitate noctes insomnes perpetuo transigebat: mitto febrem lentam, quæ continue conficiebatur, tophos cum gummis in capite; fronte, & tibiis, anhelitus difficultatem, & alia. Eum porro sanavimus decocto humectante & refrigerante, cum aliquot guttulis ol. sulphuris, & auri diaphoretici granis nonnullis. (*d*) *Prægnantes* non paucas antivenereo nostro persanatas sine fœtus incommodo, itidem recenserem, ni famæ jactura, & brevitas, cui potissimum studemus, nos remorarentur. Pueros lactentes una & nutrices pariter ab hac lue incolumès servavimus. Familias quoque integras cum puerie lactentibus, & paulo grandioribus; Patres, Matres, famulas etiam, citra viciniæ notitiam, & negotiorum incommodum, eodem servatas continuo habemus, cujus rei laus sit Omnipotenti Deo.

(*a*) *A subjectorum ægrotantium cognitione*. Qui mederi apte vult languoribus corporis, non tantum in genere cognitionem corporis humani secundum naturam morborumque indolem, genium, mores, caussasque ex principiis anatomico-mechanico-medicis, verum in specie naturam individui morbo laborantis cognitam ac perspectam habere debet ex ætate, humorum temperie, habitu corporis, victu, excretis, consuetudine, morbis familiaribus, ratione victus & motibus naturæ consuetis; sic feliciter prognosin instituere, & curam ac consilia cum emolumento dirigere, & medicamenta ad ægri salutem propinare poterit. Sapienter scribit *Foesius in comment. ad Hippocrat. Libr. de morb. vulg.* Caussæ morbi investigatio ejusque primordia & occasio in affectionis & remediorum cognitionem deducunt amplissimam. Et hanc ob rationem Historiarum medicarum scriptores ante omnia id sibi faciendum observare debent, ut ægri naturam ac conditionem, corporis habitum, consuetudines, alimentorum transpirationis & aliorum excretoriorum actiones, temporis circumscriptionem & cœli temperiem, quæ definiunt certum morborum fomitem, prætexant, in quo attenti & seduli fuerunt omnes veteres.

(*b*) *Omnes eodem modo curare*. Medicamenta non operantur secundum modum activitatis sed receptivitatis suæ: hinc plane diversus ejusdem medicamenti pro differentia personarum resultat effectus. Etenim activum quoddam principium ipsis remediis inest, ast illud ratione operationis suæ impediri, suspendi & immutari pro diversitate subjectorum posse, testem cito quotidianam experientiam. Temerarii itaque sunt illi, qui secretum infallibile contra certum morbum jactitant, & unica methodo omnes eodem morbo laborantes curare aggrediuntur. Verissime scribit *Siedenhanius in tractat. de febribus*: Methodus curandi febres, quæ hoc tempore juvat, alio lethalis est.

(*c*) *Scirrhum in hepate*. In sectis hydropicorum cadaveribus deprehenduntur utplurimum scirrhosa viscera depurationi sanguinis & lymphæ motui & secretioni inservientia. Vitium autem utplurimum est in hepate et glandulis meseraicis, utpote quæ lympham in vasis suis ibi copiosime existentem motu tensivo omnibus visceribus communi, dispensant et circulum ejus promovent; Quod si autem hæ partes quoad minimos tubulos primum infarctæ, deinde spasmodica contractione affectæ porisque ac tubulis magis constrictis duræ evadunt, omnem lymphæ transitum, secretionem et motum impediunt; unde hydrops oritur. Omnia calida acria, dum serum magis absumunt, obstructiones adaugent, et majorem constrictionem ac duritiem visceribus conciliant, hinc in hydrope et ejus principio vitanda sunt, maxime in personis ficcioribus. Quæ alias Dominus A. circa abusum ligni quajaci proposuit; notatu digna videntur.

(*d*) *Prægnantes*. Ipse aliquando prægnan-

gnantem luis Gallicæ symptomatibus et maxime ulceribus in faucibus malignis correptam feliciſſime reſtitui, quamvis ipſa impregnatio me latuerit; præmiſſa nimirum purgatione ex rhabarbaro et mercurio dulci, nec non venæſectione, mercurium noſtrum ſolarem cum pauca quantitate theriacę et roſarum conſerva ad aliquot ſeptimanas propinavi, conceſſo ſimul decocto tenuiori lignorum et diçta accuratiori præſcripta, ſic ſecundante gratia divina citra ullum notabilem ſalivæ fluxum aliaque incommoda, ulcera illa ſanata fuerunt, dolores acerbiſſimi pedum et capitis nocte ingraveſcentes extincti ſunt, et feliciſſime ægra reſtituta. Mercurius hic ſolaris tali modo exhibitus tutiſſimum eſt remedium, ſæpius citra ſalivationem operatur et ipſis infantibus tenerrimis lue hac infectis citra omne periculum et modeſtiorem ſalivæ fluxionem exhibui, illoſque intra menſis ſpatium feliciter ſanavi. In impuris autem et ſcorbuticis ſubjectis itemidem et alvi fluxum ſatis largum quandoque proritat.

CAPUT XCIX.

De deplorato eryſipelatis genere, in facie a medelis male adhibitis contracto.

DOmina Julia Piſana, nobilis Veneta, Florentia Bononiam venit, ut rubori cuidam permoleſto in vultu jamdudum oborto mederetur. Medicum ſenem primæ notæ in civitate acceſſit, qui mali in ſimplicem (a) *jecoris intemperiem* rejiciens, frigida & humida, tum in victu, tum in remediis imperat, ſanguinem ex utroque brachio detrahit, extrinſecus unguenta repercutientia affectæ parti admovet. Nec propterea quicquam opis inde reportat; imo malo in deterius vergente, alterum Medicum inibi conſulit, cujus ope ad 15. dies itidem fruſtra utitur. Ejuſcemodi Medici vana cogitata ad hunc affectum compeſcendum non recenſeo, ne lectori ſtomachum afferam; hoc ſaltem connotare placet, quod, cum is eſſet aura populari impenſe turgidus, exiſtimabat ſe omnes ſuæ tempeſtatis Medicos longe lateque ſuperare: ad quod fortaſſe plaudentibus manibus pervenire, haud erat ipſi difficile, ſi verbis opera fuiſſent æqualja, atque in ea Civitate artifices eo meliores comperti non fuiſſent. Taceo inſuper ejuſcemodi Medici medicamentorum multiplicitatem, quibus ipſe uſus erat, in quæ ſumptus & impenſas incredibiles molita erat dicta Domina. Ea etſi prædives, opulenta, & inclyta admodum, conquerebatur tamen, ſe pluſquam centum & quinquaginta coronatos impune contriviſſe intra 15. dies, ejuſcemodi Medici opere, & induſtria: Nec crediidiſſem in deſtillata olea, & unguenta mirabilia, ſumptibus maximis parata, & compoſita. Ecquid vigeſies, & trigeſies in die unguenta mutabat? Acceſitus tandem mulierem invenio facie aſpectu horridam, cruſtis & inflammatione turgidam. Priores Medicos tanquam carnifices incuſat, ſemiviva, dolore & mœrore confecta, in hanc vocem prorumpit. Ego (inquit ipſa) nominis tui fama commota, ad hanc civitatem perducta fui, ut a levi & imperceptili malo ſublevarer: at ubi huc appuli, invidi quidam forinſecus conſilio alium te ſeniorem, & in civitate magis venerabilem conſuluerim. Ah! præter extrinſecum apparatum, non

non medicum sed teterrimum hostem comperi; tot & tot remedi a semper in deterius in me præstitit! Secundum ad me accersiri feci, quem ipso longe pejorem comperi: nam & in me alia primo longe sæviora paravit. Eheu me miseram! medica arte invita morior. Non pecuniis, non laboribus, non Medicorum mandatis pepercit,& ecce tandem spiritu & vita plena animo deficio. Ejusmodi delicatulæ mulieris querelis commotus, & in Medicos conviciis, juste ab ea mihi enarratis, ea qua in proximum uti soleo charitate, compulsus, sic effatus ipsi dixi: Cedo tibi, o Domina, justissimas tuas querelas *in* Medicos, at animadverte Omnipotenti Deo sic placuisse: quos amat, hos *castigat*, sunt occulta, quæ, ni superiori providentia coerceantur, longe lateque se propagant. Is est qui ducit, & reducit; eo redeunt, unde fluxerunt vitæ. Non casu, aut fortuna regitur orbis: rerum etiam minimarum ipsi cura est, nec putes ejus summam justitiam effugere. Nunc apte ejus clementia, & misericordia per me tibi conceditur. Etenim ab Altissimo jamjam mihi tuæ sanitatis lumen affulgere sentio: siquidem tui mali cognitione mihi notissima, tibi sanitatem brevi polliceri audeo. Cæterum nullam facies pecuniæ jacturam, non in me Medicum non in Pharmocopolam, non in aliud quodvis remedium: Butyrum recens accipies, quod pluries lotum aqua communi pro unguento habebis, pulvere balsamico saturni adjecto, & hoc facto unguento ter & quater faciem illinies; sic extrinsecus inflammatione sublata, cujus causæ antecedenti per specificum stomachicum, & aurum diaphoreticum nostrum prospicere posse, haud diffido. Quod quidem facillime præstiti intra 7. dies ab his devoratis. Interea primis diebus simul cum unguento admovebantur petiæ lineæ (*b*) *collyrio* sequenti imbutæ.

Rec. Tutiæ vulgato modo præparat. ʒ.j. Collyrii albi Rhasis, ʒ.ß Camphoræ ℈.j. Aquæ plantag.& rosar. an. ℥.iij. Miscebantur simul pro collyrio, quo frigide die noctuque usa est per tres dies: Reliquis diebus prædicto unguento. Quibus intra septem dies, ut pollicitus eram, pristinæ sanitati restituta fuit:

(*a*) *Jecoris intemperiem*. Nil frequentius est, quam quod Medici caussam morborum non penetrantes intemperiem viscerum accusent, cum tamen intemperies non cadat in partes solidas. Viscerum autem debilitas consistit in pororum ac tubulorum obstructione, & illorum roboris, quod a sufficiente & æquali spirituum animalium elatere dependet secundum naturam, destructione. A bile quod oriatur erysipelas, falsissimum est. Et observamus illos, qui defectu bilis laborant, uti sunt cachectici, hypochondriaci, scorbutici, hoc morbo lubentius infestari.

(*b*) *Collyrio*. In rubore faciei pruriginoso, ardenti, dolorifico, maxime æstate, ubi serum impurum acre sanguinis magis spumescit, electuarium purgans ex cassia, recenter extracto succo rosarum solutivo, pulvere gialappæ et mercurio dulci paratum, summe erit proficuum, quo præmisso sequens extrinsecus frequenter facies applicetur: ℞. Aquæ florum sambuci, fabarum, spermatis ranarum ana unciam unam, Magisterii Wilmuthi, saturni ana drachmam unam, sacchari saturni, camphor. an. gr. decem, mercurii præcipitati albi gr. octo, olei tartari per deliquium guttas decem, quod remedium semper fidum ac expertissimum inveni.

CAPUT C.

De vulnere sclopo illiso, penitus deplorato.

NUperrime, dum hæc scriptis mandare meditaremur, M. D. Joannes Baptista Bocchinus prope ædes Illustriss. D. de Bentivolis, ob vulnus in inguen sinistrum sclopo illisum, 60. diebus sævissimos dolores die noctuque immaniter pertulerat; quo tempore (*a*) *continua febris* oborta, totius corporis radicale humidum depopulata est: unde vulnerati femoris, & crurum mirum in modum emaciatorum carnes, in pede caloris inopia, in frigidum & œdematosum tumorem versæ sunt. Incredibile dictu, quæ inassum tres alii Medici moliti fuerint remedia. Bone Deus quot fotus, litus, emplastra, embrocationes in oleo plenæ, ovorum placentæ! Et intus quot potiones laxativæ, & alterantes, catapotia, narcotica, theriaca, sanguinis missiones, & alia nimis onerosa, morbi radicem minime attingentia! In tanta rerum anxietate, juvenem 30. annos agentem genua de superiori solario suspensa habentem invenio. Ligaturam solvi jubens; ulcus frigidum, & (*b*) *sphacelo quam proximum*, lividum, fœtidum, & indolens detego, cum pauca sanie, eaque incocta. Quibus mihi conjicere licuit, tanti doloris causam alios Medicos prorsus latuisse; nec mirum, laxantibus videl. & suppurantibus, putredinis fomitem eo in loco præbentibus, ab ipsis curationis initio usurpatis. Nos autem contra detergentibus eum sanitati cito restituimus,

Rec. Astacorum fluviar. nu. 11. rad. aristol. rot. vincetoxici, an. p. 1. fol. vinc. perv. plantag. saniculæ, alchimill. an. m. 1. camomillæ cum floribus, m. ij. coquebantur in vino, & aqua. In colatura dissolvebatur per vices ung. Ægypt. Hoc itaque decocto, putredine edomita, dolor confestim evanuit. Ad calorem tandem consopitum & semimortuum revocandum sequenti fotu usi sumus.

Rec. Verbasci masc. hypericonis cum floribus salviæ, rorismarini, lauri, absinthii, verbenæ, an. m. 1. bacc. juniperi, lauri an. p. ij. parabatur decoct. in s. q. aquæ, & vini. Et ut ulcerata pars intrinsecum robur nancisceretur, juscula carnis hoc modo parata sumebat.

Rec. Rad. vincetocici, salsæ parill. an. ℥. j. pimpinellæ, bugulæ, saniculæ, an. m. 1. coquebantur in jusculo carnis ad medietatem. Sic subacto dolore cæterisque symptomatibus sublatus, vulnus sponte coaluit, extrinsecus levi adhibito.

(*a*) *Continua febris*. Vulneratis febres facillime accidunt, et illæ dependent vel a dolore acutissimo, spasmodico et inflammatorio, vel a stasi sanguinis, propter hæmorrhagiam violenter repressam seu cohibitam, vel si magna iracundia alioque affectu animi vehementiori, ebrietate inflictum vulnus fuerit, vel denique, si magna contusio aut inflammatio partem, et quidem nobiliorem, sensibiliorem læserit, neglecto semper sex rerum non naturalium usu. Tali in febre blandiora diaphoretica simulque anodyna, uti sunt diascord. fracast. lapides cancrorum, antim. diaphoret. nitrum præparatum, & ex sambuco parata, præstantissimam opem ferunt.

(*b*) *Spha-*

(*b*) *Sphacelo jam proximum*. In ulceribus fœtidis in indolentibus, ſphacelo jam proximis fotus et cataplaſmata ex balſamicis putredini reſiſtenibus poros obſtructos reſerantia omnium optima ſunt; talia ſunt ex myrrha, aloe, floribus ſalviæ, roſmarini, ſambuci, radice ariſtolochiæ rotundæ, herba ſcordii, centaurei minoris, baccis juniperi, camphora; vino, ſale ammoniaco, vitriolo, et ſale tartari confecta. Intrinſece omnia bezoardica diaphoretica et ſic dicta alexipharmaca approbatiſſima ſunt, v.gr. Tinctura bezoardica camphorata, ſpiritus cornu cervi ſuccinatus, ſpiritus eboris balſamicus, eſſentia ſcordii theriacalis &c.

PETRI POTERII

INSIGNIUM CURATIONUM, ET SINGULARIUM OBSERVATIONUM.

CENTURIA SECUNDA.

CAPUT I.

De deplorato, admirabili, & non prius audito morbi genere, deque marcore inſigni, herpete maligno, ulceribus Chironiis, &c.

Recte nauclerus quivis, etiam navigandi artis haud ſatis peritus, in tranquillo ponto, ventis ſilentibus, maria tranare, & ad tutiſſimum portum naves feliciter deducere novit. At æſtuante Oceano, ventis undique perflantibus, aere, turbinibus, & procellarum furiis exagitato, idem, niſi peritiſſimus, & numeris omnibus abſolutus, nunquam tutus ab eo emergit: imo navis male hinc inde diſtracta ad ſcopulos alliditur, vel iratis undis demergitur. Sic in levi, & per ſe ſanabili morbo, Medicus quivis ægros ad optatum, & placidum ſanitatis portum reducere poterit; & contra in graviſſimis morbis, ubi ſuſque deque omnia feruntur, & in quibus ſymptomatum, & ſignorum agmen magno impetu in nos ruit, nonniſi cordatus, & navigationis ejuſmodi expertus, mortales ab hac tempeſtate reducet incolumes.

Ecquid in hoc caſu ſimilitudinem proponere velim? velim (inquam) peritiſſimo nauclero me æquiparare: minime gentium, non enim ejuſcemodi gloriolæ ſum valde cupidus, neque hanc popularem auram affectare mihi eſt animus, nec item hoc præſtare aggredior, ut in æmulos maledicentiæ ſpicula retorqueam. Sed ut veritas magis atque magis elucescat, (Ἐλευτερου γὰρ ἀνδρὸς τ' ἀληθῆ λέγειν) & ſimilitudo poſteris proficiat, & tandem ut tam præclari facinoris jucunda felixque memoria in ævum permaneat.

Itaque ſuperiori anno 1619. menſe Novembri, Roma Bononiam venit

Perilluſt.D.Henricus de Sancto Petro. Romæ duos annos ſub cura doctiſſimorum virorum dictus Dominus varia medicamenta expertus eſt; bis ligni guajaci & ſalſæ decoctum, cum ſtupha, atque eo in loco ubi ſudores quotidie excitantur, cum exacto regimine, victu attenuante & exſiccante, purgationibus ſolitis, cum ſyrupis, & julepis præparantibus, & ſanguinis miſſionibus item poſtpoſitis. Nec his contentus, ad octo menſes decoctum cujuſdam aniculæ ebibit. Parabatur dictum decoctum cum (*a*) *antimonio crudo*, ſalſa, ſantalis, &c. Eodem decocto utebatur intrinſecus, hoc eſt, in potu, & in fotu. Verum ut morbi hiſtoria clarius innoteſcat, intelligendum eſt, prædictum Dominum a ſeptem annis in teterrima, dolorifica, & (*b*) *horrenda ulcera* incurriſſe; mirum dictu, quomodo juvenis annorum 27.in flore ætatis,dum ſanitatis vires maxime vigent, quando natura eſt magis vegeta, cum flos pulchritudinis, ob ea in ætate magis attenuatum, & defæcatum ſanguinem, conſpicitur, tam fœdo, turpi & fœtido affectu corriperetur. Præceſſerat ejuſcemodi affectum febris continua per 14. dies vehemens, quæ non levem mortis timorem Medicis intulerat. Tunc Parmæ erat e patria exul. Ante dictum tempus circiter 8. vel 10. menſes fœda ſcabies cum vehementer invaſerat, propter quod purgationes reduplicatas ex caſſia, diacatholic. tryphera, & aliis, tum ſyrupis de roſis, violis, bizantin de epithymo, polypodio, tum ſuccis, & decoctis refrigerantibus, ex cichorio, endiv. lactuc. & aliis phlebotomiis minime omiſſis,ligni guajaci decoctum præſcribunt, in quo ſcabies magis efferata redditur, contumacior, & magis pervicax. Stupet Medicus, & exactis 40. diebus, de refrigerando hepate cum ſuccis cichoraceis, ſero lactis, & ſimilibus cogitat. Executioni mandat præcepta Medici cuncta; ſed incaſſum, & morbus in dies vehementior redditur. Aer incuſatur, victus regimen ſuſpectum cenſetur, & mille aliis cogitationibus exagitatur mens Medici. In noſtris tandem manibus paucis & gratiſſimis brevi ſanatur, & cura exacta, ipſoque bene valente. Parmam adiit. Menſibus duobus vix elapſis, ibi graviſſima febre cum maximo vitæ diſcrimine acerbiſſime conflictatus, ad 15. dies convaluit. Recuperatæ valetudini, menſe fere exacto, ſuccedunt ulcera maligna in tibiis, & coxis,quæ mox totum corpus occuparunt, citra febrem, aut aliud pravum ſymptoma. Medici inibi malum ad calidam jecoris intemperiem rejicientes contraria ipſi præſcribunt; quæ remedia, ut communia & omnibus nota, lubens prætereo: ſuas quoque potiones purgantes phlebotomias, lotiones, balnea, unguenta, frictiones, & ſimilia. Seſquianno toto interea fruſtra elapſo, Bononiam ad proprios Lares rediit, atque tunc quatuor Medicorum conſilio, ſi non feliciter, ſaltem creduliter, ejus ſanitas concreditur: Interdum varias ineunt conſultationes, tribus aut quatuor aliis Medicis his ſuperadditis. Malo tamen ejuſcemodi Medicorum ſcientiam aſpernante, novi iterum Medici in conſilium advocantur, & ut bis conſuetudo inolevit, verba pro optimis remediis in controverſiam adducuntur; quæſtiones fiunt de lana caprina, & morbus indies efferatior redditur. Decoctum chinæ, ſalſæ, & multorum aliorum, cum diæta exſiccante & attenuante præſcribitur, non minus ſevere, quam inſigni gravitate, & ingenti ſtrepitu. Singula ad unguem ſervat. Præmittuntur ſoli-

solitæ purgationes, eædem & post diætam reiterantur. His nihilum proficientibus, nova initur consultatio, num ad thermas Villenses mittendus sit: Affirmativam sequitur, balnea adit, & (c) *thermales aquas* infeliciter bibit. En pro salute promissa, marcor insignis, vigiliæ pertinaces, dolores in ulceribus longe acerbiores, inappetentia, & tandem cum novis malis nova emergunt ulcera! quid? demum mortuis invidet, & cui se devoveat, plane ignorat. Mussitant Medici, lugent amici, incusantur sagæ, & malefici; morbum supernaturalem clamitant, solius Omnipotentis manum deposcere dicunt, ferunt tandem se omnes Medicinæ thesauros in usum protulisse, nihil quod ad artem pertineat reliquisse, omnes pharmacopolarum cistas excussisse, nulla non antiquorum dogmata protulisse. At æger infelix, ut dolor paululum mitior reddatur, ab his saltem exposcit; at ipsi iterum suam hac in re produnt ignorantiam, dicunt se omnem movisse lapidem, unguenta suorum nuper mortuorum præceptorum haud intacta reliquisse, nullam anodynorum & narcoticorum classem omisisse. Qua denique morbi sævitia & pervicacia, & æger, & Medici devicti, atque laboris tædio plane fracti, nec non ægri miseriæ compatientes, nullam salutis spe ipsis illucescente, ad alterum, inquiunt, Medicum tibi, o patiens, liceat devenire, nos ipsi libenter palmam dabimus, si quid solatii tibi afferre valeat. Infelicissimæ affinis conditiones fratres miserti, silent, & quem accersere velit, ipsi liberum relinquunt: Tunc ab amico ipsi familiari necessitudine devincto adducor, atque ad eum circa tertiam horam noctis perductus, patientem doloris immanitate victum, remediorum vehementia & pluralitate confectum, vigiliis insuper molestissimis ob doloris vehementiam emaciatum, & plus mortuis quam vivis similem reperio. Tanti affectus vim & pertinaciam non tam extimeo, quam medicamentorum male peractorum virulentiam. Re tamen in animo probe expensa, & tam horrendi, & crudelis mali natura cognita, egregium Patientem hilari fronte curandum suscipio, ipsique intra horam dolorem, quo tempore cruciaretur, sedaturum polliceor, atque ipsum tota nocte dormiturum. Expleo omnia, pollicitationibus sto: intra horam quievit, & dolor penitus recessit. Mane ad eum revertor, dormientem invenio. Stupent omnes de recuperata sanitate. Interea licet tantum præstitissem, antiquus tamen ille impostor Cacodæmon sese opponere non negligit, & ad novas imposturas adversarios impellit dicentes me narcoticis venenatis dolorem sedasse; ipsumque brevi rediturum, ac curam mineralibus infeliciter & empirice suscipere. Sic novum in me concitant odium, & insidiæ undique parantur. Nihil est tam bonum, quod non in contrarium vertat culpa:

Sudat frigidus intuens quod odit:
Effundit mala lingua virus atrum

His interim livore contabescentibus, patiens noster intra 15. dies ad omnia quæque eunda munia aptus redditur. Reaffulsit in eo deperdita salus circa Baccanalia. Hinc mœrore deposito, & dolorum querelis oblivioni datis gaudio incredibili ab omnibus exceptis, ad nobilium conventus, ad convivia, tripudia, & alia tempestati accommodata lætitiæ genera se contulit; quo fit ut non perfecte consenescat: verum etsi aliquot exigua ulcuscula remaneant in tibiis, nihili facit, sunt sine dolore, feliciter, & hilariter vivit. Sic bien-

nium peragit vitam, tribus ulceribus perexiguis, & indolentibus in tibiis relictis. Tunc Romam cogitans, primo Lauretum petiit, & inter Romam, & Lauretum penes Illustris. Cardinalem Valentem in loco, qui vulgo *Trievi* dicitur, per aliquot menses commoratur, ubi varia ad hæc tria ulcuscula frustra comprobat remedia, & præcipue mercuriale unguentum, cujus causa funesto, & (*d*) *gravi sanguinis fluxu* corripitur. Ab eo sanatus Romam adiit, ubi Medicos accersit, ut de totali ejusce modi ulcerum curatione curam habeant: at contrarium experitur, infausta sunt omnia, quamvis singula ad Polycleti normam servaret. Hic biennio mille cruces, & tormenta medica suscipit, circumforaneos consulit, deliras anus advocat, barbitonsores sese offerunt, & horum omnium proposita remedia utcunque approbat, sed cuncta irrita & incassum: imo malum duplo deterius factum, in eum, quem supra diximus, infelicissimum statum recurrit. Quare Bononiam ad aerem nativum redire cogitat. Lectica delatus, post longos itineris labores domum repetiit, ac demum sub cura mea sanitatem intra paucos dies optimam, & firmissimam recuperat. Methodus, qua his in affectibus propulsandis usus sum, ab Hippocr. & Galeno non est dissentanea, quanquam quidam medicastri, toto genere a vera medendi methodo alieni, contrarium clamitent: rationalis est, & firmissimis artis dogmatibus innititur. Ipsorum contraria, irrationalis, & vana, & mendax: e fructibus eorum cognoscetis eos.

Itaque his in affectibus talis est nostra methodus: Dolori, tanquam magis urgenti, balsamo mumiæ mineralis prospeximus. Scio hoc medicamenti genus pseudomedicis non esse notum; ideo ab his, tanquam ab iniquis judicibus, damnari haud possum. Si secus: quid mehercle injustus? rem ignotam dijudicare velle! Secundo, ut marcor, ventriculi imbecillitas, inappetentia, & cruditates ventris summoverentur, specificum stomachicum ad aliquot dies dedimus. Tertio decoctum seu jusculum melanagogum, aperitivum, & refrigerans ad 11. dies accepit: quibus melius indies se habuit, & tandem e lecto erectus, ad solita munia, ut supra diximus, rediit. Hæc fuit prima cura, antequam Romam proficisceretur. Secunda vero & ultima Roma reversi Bononiam sic habet: Primis diebus, ut ulcerum dolor demulceretur, dicta ulcera prænominato balsamo replevimus: in nonnullis: ubi caro luxurians, & dura nimis creverat, æs ustum præparatum admovimus. Intus accepit per 15. dies (*e*) *tincturam metallicam*, primum ens metall. dictam a Th. P. cum extracto bezoardico, cujus operatio fuit insensibilis, atque per insensibilem transpirationem corporis noxia foras propellens. Hic notent sedulo, quam a rei veritate absint illi, qui putant nullam fieri posse curationem, citra alvi subductionem, citra phlebotomiam, & citra aliquam manifestam operationem. Hos sane stercorarios, non Medicos nuncupandos esse arbitror. Quod si cum his mihi liceret per otium de ipsorum communi methodo medendi disceptare, vellem hos Empiricis longe pejores commonstrare, a circumforaneis, agyrtis, mimis & hystrionibus nihil differre. Egregia ejuscemodi medicamenta non ubique prostant, *in Archid.* habentur, atque in nostra *Pharmacopœa Spagyrica*.

(*d*) An-

(*a*) *Antimonio crudo*. *Zwelfferus* antimonium crudum, nec non mercurium cum lignis aliisque ingredientibus decoquit in aqua pro curanda lue venerea. Quamvis autem aqua destituta sit sufficienti clave referandi mineralium texturam, comperimur tamen experientia, illam ipsam fortiori decoctione tenuissimas mineralium partes in se recipere ac combibere: Manifestum hoc fit aqua, in qua ferrum candefactum extinctum fuit, quæ vim deobstruendi & alvum subducendi notabilem possidet. Item aqua, in qua mercurius coctus fuit, quæ teste ipso *Helmontio*, & nostro Domino Authore, vermes necandi vi pollet. Aqua quæ coquitur cum antimonio, sulphureum quendam saporem & odorem præsefert, hinc nullum dubium est, illam quoque virtute imprægnari sulphurea.

(*b*) *Horrenda ulcera*. Notatu digna est, quam recenset Dom. A. historia: Est juvenis 27. annorum nec scorbuticus, nec lue venerea affectus, qui tamen deterrimis correptus fuit ulceribus. Indubie hæc ipsa ortum suum duxerunt ex discrasia sanguinis & humorum maxima sub gravioribus febrilibus paroxysmis contracta. Laborabat ante aliquot annos juvenis viginti annorum pleuritide cum febre gravissima, post cujus curationem totius corporis ferme partes occuparunt primum tumores satis notabiles dolorifici conjuncti cum inflammatione, quorum aliquot in pedibus abibant in ulcera pessimi moris, quæ tamen felicissime tandem sanata fuerunt præmisso laxantium & edulcorantium usu, pulvere viperino mixto cum cinnabari nativa, qui pulvis ad corrigendam sanguinis & humorum pravitatem salino-acrem mirificam opem affert tempestive & rite exhibitus.

(*c*) *Thermales aquas*. Usus thermarum in inveteratis ulceribus non semper tutum existit præsidium, sed quandoque salia acriora reddendo & impuros hosticos humores agitando dolores & febrem magis accendit: docente ad ipsum *Hildano centuria* 5. *observ.* 80.

(*d*) *Gravi sanguinis fluxu*. Globuli mercuriales spiculis rigidis salinis associati corrodentem vim acquirunt: & cum sanguine ad vasa delati ex facili teneram illorum substantiam dilacerant & aperiunt. Sic post usum turpethi mineralis fluxum hepaticum observavit quoq; idem *Hildanus centur.* 4. *observ.* 39.

(*e*) *Tinctura metallica*. Primum ens metallorum *Paracelsicum* ex Regulo antimonii variis metallis associato conficitur, si cum nitro & tartaro debite miscetur & calcinatur, spiritui vini concedit tincturam tartarisatam sulphure metallico paululum imprægnatam, quæ non tantum insignem vim aperitivam obtinet, sed & præstantissimum menstruum existit ad solvenda intime olea destillata, item ad extrahendas ex corporibus resinosis, corticibus balsamicis laudatissimas essentias.

CAPUT II.

De rara, contumacissima, & ab omnibus Medicis immedicabili habita defluxionis specie, & aliis gravissimis morbis.

SI qua in re, Medici probitas & solertia elucescit, non quidem in (*a*) *inani verborum strepitu*, aut affectata quadam dicendi cupedine, minus in comptu & decentia corporis, verum in (*b*) *recta medicamentorum applicatione*, qua ægrorum querelæ cito sedantur. Sæpe divina ars male (*c*) *apud plerosque traducitur*, quasi falsa præstigiatrix ad crumenas emungendas parata, quod mendax, labilis, & inconstans, quod veris careat fundamentis, quod in ea omnia casu & fortuna contingant. Hujus rei testis mihi hodie in mentem venit Perillustr. D. D. Joannes Torfaninus, qui triennium gravissima defluxione salsa & acri correptus, omnes Medicorum artes eluserat, nam hinc

inde quotquot reperirentur Medici melioris famæ, in sui curam asciverat. Unusquisque sanitatem ipsi pollicetur; illorum præscripta ad unguem servat, nec propterea quicquam auxilii ab his reportat, imo malum in dies invalescit. Novos atque novos prioribus addit: crebræ fiunt consultationes, expenduntur singula tanto affectui necessaria, foris etiam ab exteris Medicis consilium reposcunt. Nihil prorsus intactum relinquunt, omnem se movisse lapidem putant. Bone Deus! quot potiones laxativæ! quot syrupi & julepi! quot pilulæ! quot phlebotomiæ! quot cucurbitulæ! quot enemata, balnea, lotiones, unctiones, frictiones, cauteria in nucha & brachiis, vesicatoria, & si quæ alia tormenta excogitare potuit Medicorum turba! Decoctis salsæ, chinæ, ligni Indici, visci quercini, lentisci, &c. quibus assiduo fere utebatur, supersedeo; nam longius foret, quam instituti ratio fert, singula describere. Sat si dixero, Perilluſt. Patientem esse ditissimum, & summe inclytum, Medicis obsequentem, & 26. annos natum, atque sub eorum cura per tres annos stetisse.

Cum omni spe salutis esset destitutus, & omnem artis Medicæ opem vanam & irritam existimaret, pro ultimo refugio multorum precibus ad me confugit, licet ejus voluntas alio ferretur. Etenim convitia, quibus palam me insequuntur æmuli, plurimum authoritatis & ponderis apud illum obtinebant, atque arbitrabatur, me cum cæteris loquacem, infidum, & falsum assentatorem: &, quia in deplorato casu melius aliquando anceps, quam nullum experiri remedium; eo magis, quod Medicus ejus domesticus (quem tunc tanquam alterum Apollinem venerabatur) ipsi indixerat, se nihil artis intactum reliquisse, nunc nullum esse locum remediis, obstare hyemem, assiduis imbribus, & nivis ac glaciei rigoribus squalidam; sic cunctandum, quoad ipsa pertransierit, quo tempore stillicidium (*duciam* vocant) adhuc inexpertum in eo probatum iri; quod remedii genus palam fatebatur, solum superesse opportunum, & in quo unice sanitatis spem repositam animadverteret; at quid? Dum adhuc procul abesset ver, sole tunc solstitium brumale percurrente, morbum ultro sævire, ac faucium ulcus palatum, & nares ipsas vastare, & depasci necesse erat, & ante dictum tempus, egregium Patientem fatis cedere. Nec vana cogitatio, nam eo res adducta erat, ut deglutire vix posset, & tantummodo potulentis nutriretur, & id magno cum labore, naribus ad hoc valide obstructis.

Itaque ad me, tanquam ad extremum asylum adductus, morbi historia nobis enarrata, visisque morbis & symptomatibus, & ipsius ægri natura probe explorata, ipsi polliceor fluxionem illam salsam & acrem intra quatuor dies sistere, faucium dolorem temperare, ulceris malam qualitatem retundere, & cætera symptomata sensim compescere. Acie ergo instructo adversus tam immane monstrum, vis quarta dies illucescit, & ecce truculentum hostem e Palladis arce dejectum. Stupet & miratur Patiens, se tam brevi, & tam paucis, facillimis, & vix perceptibilibus remediis sanitatem recuperasse; eoque magis, quod antea tam multis, tam laboriosis, tamque magnis sumptibus partis remediis, ne minimum quidem levaminis reportaverat. (*d*) *Non amplius artem*, sed artifices, falsitatis & ignorantiæ magistros incusat: & quam hucusque

in pectore reclusam de Medicis, & eorum arte opinionem conceperat, deponit, detegit, & abjicit. Et quia primo die, antequam curam susciperem, me enixe rogarat: ut secum blande agerem, se debilem, morbi sævitia & diuturnitate confectum, remediorum qualitate & multitudine excarnificatum, insuper se ab aliis Medicis intellexisse, me solum mineralibus, & his venenatis uti, quæ etsi principio aliquod levamen ægris afferre videantur, morte postmodum ipsis brevi conciliarent. Ut hujusmodi mendacia, turpiter & malitiose adversus nos conficta, a nobis eluerem, jusculo carnis in propria domo parato me ejus sanitatem in pristinum restituere assero, & omnia, quæcunque in ejus usum advocarem, coquo suo ordinario paranda committo.

Cuncta ad unguem servo. Paratur (e) *jusculum caponis* a coquo, idque sorbat ad 15. dies, in quo tutam & firmissimam sanitatem manifeste recuperat. Fit & domi extractum liquidum in forma syrupi bibendum, quo utitur ad 20. dies. In hac curatione nobis proposuimus: primum viscera naturalia, & prava morbi qualitate labefactata, & medicamentorum multitudine & contrarietate male exhibitorum fracta & dejecta resarcire, & in integrum restituere. Jecur, & lien mirifice induruerant, ventriculus assidua fluxione vexatus, perperam cibos coquebat, inferiores partes naturales itidem ab officio aberrare necesse erat. Secundus scopus fuit caput exsiccare, roborare, & ad pristinam temperiem reducere. Hos scopos unico illo jusculo explevi, quos firmavit subsequens extracti usus. Factum fuit jusculum ex radicibus aperientibus, cortice tamarisci, chinæ pauco, ceterach, scolopend. pilosella, betonica, &c. Per aliquot dies adjecta fuerunt sena, epithym. & cuscuta. Extractum fuit fere ex iisdem paratum, cum vino albo, pauco sacchari sub finem adjecto. Hæc invidi & protervi æmuli rimentur, & contemplentur, num (ut perperam plebeiis obtrudunt) istæc venenata sint, aut quoquo pacto sanitati infensa. At

Præterita veniam dabit ignorantia culpæ.

(a) *Inani verborum strepitu*. Medici speculativi nimis theoreticis & cogitationibus ac medicationibus suis indulgenter citra respectum ad experimenta, raro sunt boni Practici. Non enim ingenio, vel facundia, sed remediis volunt curari morbi, qui uti eleganter scribit *Celsus pag. 11.* si quis e linguis usu discreta bene norit, hunc aliquanto majorem Medicum futurum, quam si sine usu linguam excoluerit. In omnibus enim ejusmodi cogitationibus ferme in utramque partem differi potest.

(b) *Recta medicamentorum applicatione.* Hæc præcipuum & verum Medici arcanum esse debet. Maximum medendi methodi momentum in hoc positum est, ut Medicus certo tempore, certa dosi accommodatum caussæ morbificæ morbo sciat opponere remedium. Versatur autem in horum applicatione maxime judicium Medici, quod est vera methodus medendi, quæ ex libris non addiscitur, sed ex universalis multiplici experimento ac usu stabilitis & habitu prudenter ratiocinandi acquiritur.

(d) *Apud plerosque aducitur*. Multi sunt qui artem medicam criminantur, quasi morbis detenti, quæ ex illis evaserunt, fortunæ non artis beneficio evadant, imo sæpius sine ullius medici ope. Verum hisce acutissime respondit divinus noster Senex in *Lib. 4. de arte nostra*, dum ita inquit: Qui etiam non adhibitis medicis ex morbis convaluerunt, ut intelligant, omnino necesse est, se, quod aliquid vel fecerint, vel non fecerint, idcirco sanitatem esse consecutos. Aut enim Mediam, aut copiosiorem cibum

bum & potum, aut sitim, aut balnea, aut eorum abstinentiam, aut labores, aut quietem, aut somnum, aut vigiliam, aut eorum omnium promiscuum usum adhibentes sanitatem consecuti sunt. Quos ex eo ipso quod utilitatem senserunt, quodnam sit, quod juvet, agnoscere omnino necesse est, & si qua in re læsi sunt, tum eos læsos esse, tum quidnam sit, quod læsit. Jam vero qui inter medicos maxime celebrantur, & victus ratione & aliis etiam modis curationes faciunt, quæ non medicus modo, sed ne plebejus quidem omnino rudis ex arte profecta esse negare audeat.

(*d*) *Non amplius artem*. Verissime dicit *Hippocrates* alios medicos esse nomine, alios re, & uti in reliquis omnibus artibus opifices longe inter se tum manu, tum mente præstant, sic etiam in arte medica. *Videatur Lib. de Prisca Medicina*.

(*e*) *Jusculum caponis*. Præstat semper mitissime agere & blande procedere in morbis inveteratis, & ubi a statu & crasi sua dejecta est tota humorum massa, vires collapsæ, & ventriculus imbecillis. Medicamenta temperata, balsamica, blande digestionem juvantia & chylum condientia hic omnibus præferenda sunt. Ex ventriculo etenim tanquam ex fonte omne, quicquid puri, sani ac medicamentosi ad sanguinem derivatur. Ante omnia itaque in morbis chronicis primarum viarum rationem habeat medicus necesse est. Optime hinc processit *Dominus A.* quod jusculum roborans alimentosum vi herbarum aperientium medicamentosa imbutum porrigere voluerit misero ægrotanti, juscula v. g. ex chærefolio, acetosa, spinachia, pilosella, hedera terrestri, radic. asparagi, seleri & brassica rubra cum decocto carnis bubulæ parata, etiam incurabiles inveteratos & præpostero medicamentorum usu exacerbatos mirum quantum sæpius mitigant, si non penitus vincant.

CAPUT III.

De lenta febre, insigni angore ventriculi, prava tentigine, continuis vigiliis, siti inexhausta, inappetentia, &c. a 2. annis, complurimis Medicis pro incurabilibus habitis.

Omnem fidem excedit affectuum omnium vis & impetus, quibus biennio toto conflictatus fuit Illustris Vir, Dominus Hercules Amorinus, etiam in ipso flore ætatis, dum vix trigesimum annum attingeret. Inprimis insigni ventriculi angore, quem contraxit a (*a*) *multiplicitate remediorum* perperam ipsi exhibitorum: Etenim ipse biennio superiori prava quadam tentigine vexatus, Medicos non paucos consuluit, qui de more curationem per valida cathartica aggredientes, malum duplo deterius reddiderunt, ventriculo dictum angorem concitantes, cum aliis morbis, & symptomatibus. Cum autem nihil levaminis ab his reportaret, imo natura jam remediis assueta, & reiteratis purgationibus, phlebotomiis, & aliis impune factis fractus, quatuor alios Medicos accersivit, qui consilio inito unanimiter ad guajaci decoctum, tanquam ad sacram anchoram, eum relegarunt, sicque consuetis præparationibus, purgationibus, & phlebotomiis præmissis dictum decoctum ad quadraginta dies illi propinatur. At ecce quam infeliciter, & quam parum apposite! Recrudescunt omnia, novus fit malorum proventus, & novos cogitur experiri morbos. Supervenit (*b*) *febris lenta*, & continua, cum vespertinis exacerbationibus; sitis item horrenda & inexplebilis, qua die noctuque

ctuque

neque vinum prope lectum detinere cogebatur: vigiliæ contumaciores fiunt; inappetentia augetur, & tentigo prava & maligna exoritur. Unde per contraria procedendo, frigida & humida porrigere student, ventriculum magis lædunt, & eum ad extremum fere præcipitant. Quo in statu, ad quem confugiat, penitus ignorat; multis tamen de nostra medendi methodo auditis, in nostras manus se curandum tradidit. Primariis ergo affectibus initio neglectis, statim in ipso curationis limine, ab his, quæ magis urgerent, exordimur. Ventriculo quippe cum primum prospicientes, specificum nostrum stomachicum bis in die dedimus, quo confestim melius se habuit, tum a ventriculi dolore, tum ab aliis symptomatibus. Accipiebat dictum stomachicum cum conserva rosarum. His sæpe admiscebatur portiuncula auri diaphoretici, qua via omnes sanguinis sordes repurgavimus. In cibis capiebat (c) *pulverem viperarum*, & maxime in ferculis ℈. j. pro qualibet dosi. Sub fine, viribus reparatis, vigiliis, siti, & aliis in totum sublatis, jusculum purgans ad octo dies ipsi concessimus, cujus hæc erat descriptio.

Rec. Rad. lapath. acuti, gramin. an. ℥. j. ß. fol. cichor. tarax ac. fumar. lupuli an. m. j. Epithym. senæ, an. ℥. j. liquirit. ras. & cont. ℥. j. ß. anisi ʒ. j. In s. q. jusculi carnis parabatur decoctum.

(a) *Varietate medicamentorum*. Quantum varietas medicamentorum imperitis & temerariis medicis frequens noceat ægrotis, dici vix potest; aliquot exemplis edoctus sum, ægri reconvalescentiæ unicum momentum positum fuisse in hoc, ut neglecto medicamentorum crebro ac vario usu ventriculum saltim congrui alimentis juvando & unico temperato elixirio stomachico cum gravissimo morbo in gratiam redierit. Et huc trahendum esse *Livii* dictum: *Optima sæpius medicina medicamento non uti*.

(b) *Febris lenta reliquaque symptomata*. Utplurimum febris lenta pronascitur ex colluvie vitiosorum acido-viscidorum humorum in primis viis scatente, quare blandis evacuantibus, vel etiam emeticis ventriculum intestinorumque canalem liberare a sordibus illis juvat; quo facto sæpius simul & semel protinus omnia symptomata exspirant. Et laudandus in hoc Dominus A. est, quod ventriculum stomachico suo sublevare annisus fuerit.

(c) *Pulverem viperarum*. Hunc ad unciam unam pro dosi commendat Dominus A. Vis depuratoria sanguinis in viperis inter veteres celebrata fuit. Hinc ad corrigendas impuritates sanguinis in lepra sananda unanimi ferme consensu dilaudata fuit. Vid. *Avicenna T. II. p. 72. & 73.* Nec est de nihilo ejus efficacia, modo sufficienti in copia offeratur. Egregie enim mucilagine sua sale volatili oleoso subtili imbuta temperat ac obtundit acrimoniam, nec non sanguinis aciditatem, & leniorem spirituascentiam sanguini fœnerando gravissimis morbis medetur. Novi practicum famigeratissimum, qui viperarum pulvere in desperatissimis morbis felicissimo cum successu utitur. Nos illum miscendo cum cinnabari nativa adhibuimus in rebelli scabie, proxime ad elephantiasis naturam accedente, magno cum emolumento.

CAPUT IV.

De hydrope ascite cum acuta febre, siti, vigiliis, & marrore insigni.

Dominus D. Anchises, Illustriss. & Reverendiss. Cardinalis Savelli . . . . annos 30. natus, a multis annis (a) *scirrhum* in utroque viscere, liene

&

& jecore, contraxerat; a quibus immedicabilis hydrops. Frequenter & sanguinem expuebat cum tussi, ex quo pulmones insigniter laborare certum erat. Febre continua correptus, in manus meas curandum se tradidit. Tot morbis contrarias indicationes habentibus per communem medendi methodum occur- r ere non erat facile. Si enim ἐναντία τῶν ἐναντίων ἰάματα, (*b*) *contraria contrariorum sunt remedia*: febris adest continua, quæ poscit frigida, hydrops vero contraria: cor in illo; jecur vero & lien in hoc afficitur. Turgens materia in utroque morbo medicamentum purgans respicit, at πέπονα φαρμακεύειν καὶ κινεῖν, μὴ ὠμά: In hydrope, & in tam refrigerato jecore, cruda sunt omnia. Præterea in illo cholagoga, in hoc hydragoga. Ventriculum debilem, & tamdiu mali vicinia fractum & oppressum, medicamentorum purgantium vim & impetum sustinere haud posse, evidentissimum erat. Syruporum, apozematum, & decoctionum aperientium, refrigerantium, & similium quis usus? His augetur materia, & vis ac facultas viscerum frangitur, & ab officio distrahitur. Tanti affectus curam in unico (*c*) *metallorum croco* agnoscentes, eo ad curationis finem usus est: primis diebus bis, & polychresti nostri ∋. ij. dedimus. Hæc roborando & aperiendo aquas insensibiliter foras prot rundunt.

(*a*) *Scirrhum*. Nullus ferme hydropicorum secatur ubi non vel mesenterium, lien, omentum, hepar indurata, exsucca, vel glutinosa materia vvie ein Daris repleta vel etiam putrefacta visuntur. Consule *de hac Ephemerides Germanorum Ann. 9. obs. 3. Boneti sepulchretum Anatomicum, Acta Hafn. ann. 73. obs. 84. Bartholin. Cent. 1. p. 7. Cent. 2. p. 234. Tulp. l. 2. obs. 35.*

(*b*] *Contraria contrariorum sunt remedia*. Communissima inter Medicos propositio hæc est, contraria contrariis curari, quæ sano sensu non videtur carere ratione, si nimirum contraria, quæ causis sunt, intelliguntur, non autem hic respiciendum ad qualitates illas v. g. frigus, calorem, humiditatem, siccitatem, quippe quæ non entitates quædam absolutæ sunt, sed saltim sensuum modi mere relativi, sic qui intermittentes curare vellet humidis & perfrigerantibus, ille forsan febris caussam & vim morbi magis augebit, quam tollet. Ast illa, quæ non tam morbo, quam caussæ sunt contraria, id est, quæ obstructa liberandi vim habent juxta *Galenum Libr. 9. Methodi medend.* calorem febrilem felicissime extinguere possunt: Hincque etiam *Galenus* eodem in libro prudentissime docuit, si multa simul curationem indicent, et medicos attendere oportere, quod magis urget, aliis tamen non neglectis.

(*c*) *Crocum metallorum*. Hic sine omni dubio non vulgaris ille emeticus est, sed correctus & diaphoreticus, cujus indolis est regulus sic dictus antimonii medicinalis, pharmacopœis & chymicis parum notus. Curiosum est, sal commune, vel etiam gemmæ fusum cum antimonio, ipsi communicare vim sudoriferam, illudque exuere omni drastica, emetica virtute. Quod si autem idem medicamentum cum sufficiente quantitate salis tartari denuo tractas, & illud in igne fundis resurgit pristina vis emetica, ut adeo pateat, operationem & vim medicamentorum a mechanismo vel materiæ varia figuratione & constructione dependere. Regulus hic medicinalis cum croco martis mixtus sale adjecto absynthii medicamentum præbet in affectu hydropico excellentissimum.

C A-

CAPUT V.

De febre acuta, ictteritia flava, & catarrhali fluxione molestissima.

Illustriss. D.D. Fabricius della Bourdesiere, Summus Pont. Cubicularius, & Illustriss. & Reverendiss. Card. Savelli . . . tunc Bononiæ Legati, continua febre de genere biliosarum ad septem dies correptus fuit, cum insigni fluxione capitis, dolore, vigiliis, siti, & inappetentia. Primis diebus leniter purgatus fuit cum pulpa cassiæ recenter extractæ, ad 3. x. Sequentibus diebus detractus fuit sanguis, & interim bis in die refrigerantes julepos accepit, ex aquis cichorii, endiviæ, & syrupo de succo limonum. Septimo die febris evanuit, & 4. vel 5. diebus elapsis subsequuta est (*a*) *ictteritia flava*, intensissima, adeo ut undique foras erumperet flavus humor, (*b*) *vomitus* etiam aderat frequentissimus, cum magna copia pituitæ & bilis, sitis ingens, & inappetentia intolerabilis. Ventriculo suppetias primum ferre arbitratus, specificum nostrum ad aliquot dies dedimus, quo melius valente, electuarium sequens subscripsimus.

Rec. Conf. rosarum ℥.iv. croci martis ℥.iv. ol.vitriol. gr. xxx. misceantur, & dosis erat 3.ij. mane 4. horis ante cibum. Interdum etiam sumebat de pulvere stomachico statim post cibum, ad 6. vel 7. grana singula vice: Et his gratissimis, ac facillimis pristinam recuperavit sanitatem.

(*a*) *Ictteritia flava*. Tertiana exquisita teneriora subjecta invadens pro caussa agnoscit materiam viscidam, biliosam, acrem, obstructiones & irritationes efficientem in partibus membranaceis, maxime autem in membranis musculorum & cutis poris, quare qui multum biliosi istius excrementi recondunt in sanguine, facile fiunt tertianarii. Desinit hæc febris facile in icterum, dum nimirum refrigerantium ab usu vel morbi diuturnitate tenacitas major ad obstruendas hepaticas glandulas apta in humoribus progignitur; unde icterus suum habet ortu. Icterici tales queruntur maxime de vehementi alvi adstrictione, nec non compressione circa præcordia. Optima antiicterica & antifebrilia sunt amara, martialia & leniora evacuantia.

(*b*) *Vomitus*. Quod si poro choledochio obstructo bilis accessus ad intestinum negatur, vesiculas fellis bilioso humore turgida est, cujus pars subtilior & acrior per membranas transudat & confines partes non tantum colore flavo tingit, sed & ob actimoniam molestam irritationem fibris nerveis inducit. Novi aliquando generosum juvenem variolis laborantem, qui per novem dies alvi constrictione fortissima corripiebatur, ductus choledochus durus & constrictissimus erat, bilis in cystide apparebat nigra, crassa instar rob sambuci, extrinsece tam in hepate, quam in intestino colo guttulæ flavę summe amaræ comparebant, ventriculi pylorus inflammatus & sanguineis punctulis stipatus erat, unde intensa cardialgia ægri profluxit.

CAPUT VI.

De hectica febre, & marcore insigni ab aliis Medicis derelicto, & incurabili habito.

Admod. Reverend. P. D. Angelus de Cambiis, Monachus in Cœnobio D. Michaelis in Bosco, annorum 37. a duobus mensibus in incredibilem ma-

maraſmum inciderat, ob hecticam febrem duplici tertianæ ſuccedentem; qua laboranti Medicus ſenex multa impune attulerat remedia: victum quoque tenuem admodum, citra omnem rationem, præſcribens. Ad extremum adductus me acceſſiri curavit. Eo invaluerat morbus, ut præ faucium, & œſophagi ſiccitate, nihil quicquam deglutire poſſet, ventriculo etiam mirum in modum cibos averſante. His in anguſtiis conſtitutus, per aliquot dies ſpecificum noſtrum ſtomachicum utcunque accepit, cui paucis poſt diebus lac caprinum ſubjunximus: quibus duobus marcor, febris, & quævis inde ſuborta ſymptomata penitus evanuerunt. Hi mihi annotare ſubit Medicorum aliquot imperitiam, qui in longis febribus tenuiori victu utuntur, contra Hippocratis leges, naturæ virium immemores, quæ morborum vi & perniciei plerumque ſuccumbit, ob impotentiam, & cibi penuriam. Si ex eodem authore inconſueta aſſuetis longe graviora ſunt, cur in ſuis ptiſanis, aliiſque inconſuetis cibis porrigendis tamdiu inſiſtunt? Hos in Galenum (quem ſuum falſo clamitant) non minus turpiter peccare, alibi commonſtravimus. Hæc a nobis obiter dicta ſint, ne his moniti impoſterum ſimilem in errorem relabantur, atque hanc gratiam nobis referant. Vinum quod bimeſtri ſpatio denegatum fuerat, ſtatim ipſi concceſſimus; edulia quoque conſueta, inaſſuetis penitus abrogatis (*a*) *Lac* cum pauco ſacchari pulverizati capiebat, 5. horis ante cibum primo ab ℥.ij.iij.ad iv.& tandem ad v. quo conſilio marcorem penitus delevimus, atque ægrum priſtinæ ſanitati reſtituimus.

(*a*) *Lac* &c. *Martianus l.1. de morbis mulierum* ſcribit: Lac fuiſſe antiquitus velut ſacram anchoram & omnium remediorum caput, ita ut vix ullus eſſet morbus, in quo lac non adminiſtraretur. In phithiſi, marcore inſigni & hectica ejus uſus interdum miracula præſtat: ſed hæc circa ejus uſum attendi merentur, ut 1. primæ viæ a ſordibus acido viſcido purgatæ ſint. 2. Ut hectica & phthiſis magis ex diſcraſia humorum ſalina acri, quam ex abſceſſu, & ſcirrhoſis partibus orta ſit. 3. Ut febris intenſa putrida cum capitis dolore deſit. 4. Ut vires adhuc conſtent, & corpus non penitus debilitatum ſit. 5. Ut lac calidum, et cum ſaccharo roſaceo aliquot horis ante cibum ad aliquot uncias poſt aſcendendo ad menſuram aſſumatur, et ab omnibus accidis etiam pane fermentato æger abſtineat. Signa, an æger lactis uſum tolerare poſſit, ſunt, ſi probe concoquat et ni moleſtiarum ex eo ſentiat, nec gravitatem in ventriculis poſt lac aſſumptum, aut ſingultum, vomitum, nauſeam; nec calor in corpore aut pulſus intendatur, vid. plura circa hanc rem. *in praxi . Iorlis* .

CAPUT VII.

De dolore uterino jamdudum inveterato, &c.

PErilluſtris Domina Helena de Faſaninis, annos quinquaginta nata, uterinis doloribus, nonnullis menſibus aſſidue conflictabatur, cum inappetentia, cordis palmo, ſyncope, & aliis. Hujus doloris cauſa proxima erat (*a*) *fluor albus* uterinus, acrimonia membranas, nervos uteri, & circumjacentes partes vellicans. Fluxionis originem a toto corpore & jecore, & cerebro potiſſimum emanare, multis ſignis deprehendere haud erat difficile. Fluxionis materia ſubcitrina, & maleolens, & purulenta erat. Hinc ulcus, vel in corpore uteri, vel in

ejus

ejus cervice. Scopi curatorii erant, fluxionem sistere, dolorem sedare, ulcera mundificare & exsiccare ad quæ peragenda, totum corpus prius repurgare decrevimus; quo facto, pars læsas roborare, & reliqua explere. Ad corpus repurgandum sequenti potione usi sumus.

Rec. Agaric.trochisc.℈.iij. ß.infund. in aquæ arthemis. s.q.In colat.dissolve Elect.diaphœn. ʒ.v.Data fuit mane, ut moris est, ex qua multoties purgata fuit. Sequentibus diebus, pro syrupis præcipitantibus, capiebat bis in die decoctum arthemisiæ, matricariæ, melissæ,absinthii pont.calendulæ,betonicæ,& pimpinellæ,ad ℥.vj.pro dosi.Iterum purgata fuit sequenti potu.

Rec. Rad.bryoniæ siccæ ℈ ij ß. infund.in s.q.decoct.præscripti, in colat.dissol. elect.de succo rof.sol.elect. diaphœnici, an ʒ.ij. ß. Data fuit hæc potio mane, ex qua similiter probe purgata fuit. Postmodum ut penitus fluxio summoveretur, capiebat sequentes pilulas mane.

Rec. Gummi ammoniaci, opopanacis, myrrhæ, mastiches, an ʒ. j. agarici trochisc. ℈.I v. Scammoneæ spagyrico more præparato ℈.ij. croci martis reverberati ʒ. iij. macis, succini essentiæ, an ℈ ß. lapidishematitis ℈. j. ß cum syrupo de arthemis. fiat massa. Capiebat ℈. ij. in tres pilulas singulis diebus, 3. horis ante prandium. Atque his dolores illi atroces & contumaces, una cum fluore illo pravo, in totum sublati fuerunt, & ab hinc quinquennio sanitate fœlicissima potitur.

(a) *Fluor albus*. Affectus, quo ægra laborat, est fluor albus, malum misellas fœminas vehementer non raro excrucians, præprimis vetulas: Etiam ipsas gravidas, menstruosas & puerperas affligere solet. Fit a glandulis uterinis obstructis & vasis lymphaticis apertis & erosis. *Dominus Dolæus in Encyclop.sua medica p* 893.scribit,se Limburgi ad Lanum fœminam 40. annorum hoc morbo extinctam & sterilem aperuisse, in cujus cadavere uteri glandulas tumefactas & magnitudine pisi induratas invenit. Meatus urinæ in mulieribus circumdatus est substantia membranacea glandulosa analoga prostatis glandulosis virorum, ex his liquor lampidus effluit tam in, quam extra coitum, vid.*Graffius in Anatom. partium genital. muliebr. c.6.* Caussa obstructionis est acidum & viscidum, hinc pleræque hoc morbo laborantes sunt cachecticæ. Si sales acriores in lympha contenti sunt, inflammatio, dolor insignis, ulcus putridum et hectica producitur. Pingues et macilentas hoc malum infestant. In illis hydropem, in his phtisin et hecticam post se trahere solet; plerumque est caussa sterilitatis. Adest spinæ dorsi debilitas ab arteriis oppositis vertebralibus suo spirituoso nectare defraudatis. In Belgio hic affectus frequentior est, quia mulieres abutuntur acetariis.

CAPUT VIII.

De insigni, & vehementissima ophthalmia, cum febre, & aliis gravissimis symptomatibus, a tribus mensibus inveterata, a Medicis deplorata, cum ungula, epiphora, &c.

JOannes Paulus Faber in Via Sancti Vitalis commorans annos 45. natus, ob acerrimam (a) *defluxionem in oculos*, trimestri toto maximis cruciatibus excarnificatus erat. Duobus ad id accersitis Medicis, ac his nihilum juvantibus, imo

imo malo in dies efferatiore reddito, quamvis horum præscripta ad unguem servaret, ego quoque accersor. Hominem invenio non tam morbi feritate fractum, quam pravis, & male adhibitis remediis confectum, & mortuis simillimum. (b) *Victum* servabat continuo refrigetantem & *humectantem absque vino*, cum hordeatis, lacte seminis melonum, & similibus. Pro remediis quot pilulas aureas, coccias, lucis maj. de agarico, potiones purgantes, &c. toto illo tempore accepit? quot item julepos, & syrupos alterantes, & roborantes, conservas item capitales: & quot a chirurgis reitetatas phlebotomias, cucurbitulas, sanguisugas in ano, & pone aures frictiones, aurium perforationes, lotiones &c. pettulit? Quid plura? intra breve tempus in hæc tormenta totum fere peculium impenderat, nec prorsus quicquam opis: Morbus in dies efferatior redditur, inflammatio geminatur, & miser tandem doloris immanitate dilaniatur. Apposita diceres omnia. Purgant, refrigerant, revellunt, derivant, & similia præstant, quæ a scholasticis hodie tradita sunt: at *Pectoribus duris dura est doctrina salutis*. Isti Galeni immemores, causa relicta ad effectus respiciunt, & cæcis oculis Andabatarum in morem pugnant. Nos illam fluxionem salsam, & acrem, (c) *catholicis, & laudanis pilulis* sustulimus brevi; & ventriculo, remediis perperam adhibitis, prostrato, specificum stomachicum dedimus. Extra ad inflationem, inflammationem, dolorem coercenda, collyrium sequens admovebatur.

Rec. (d) *Vitrioli Cypri* ʒ. j. tuthiæ præpar. sacch. candi, collyrii albi Rasis, an. ℈. iv. camphoræ gran. vj. aqu. verbenæ, fœniculi, euphrasiæ, rosatum, an. ℥. iv. miscebantur pro collyrio. Sedatis doloribus, inflatione, & inflammatione, ungula apparuit, quæ cito pulvere sequenti sublata fuit:

Rec. Ossis sepiæ ℈ j. sacch. candi ʒ. j. vitrioli ℈. ß. tuthiæ præpar. ʒ. ß. Misce, fiat pulvis subtiliss.

(a) *Oculorum de fluxiones*. Inter omnes inflammationes nulla magis conspicua est, quam ophthalmia. In hac tenues oculorum venæ turgent, & quæ in oculorum albo obscuræ fuerant, conspicuæ fiunt: plerumque quicquid album fuerar rubescit. Summus ardor atque dolor affligit, quia acrium sæpe lacrymarum fluxionem accersit. Aliquando capitis dolori seu hemicraniæ complicatur, vel illam subsequitur. Inflammationis caussa est circulatio per tenues oculorum membranas sanguinis impedita, prognara ut plurimum a sale lymphæ scindente tenuissimas fibrillas ob copiosiorem spirituum animalium affluxum illas ipsas coarctante. Et quibus frequenti inflammatione pori ac viæ disponuntur, hi quavis ex caussa rursum hoc malo tentantur: plethoricis, bibonibus, scorbuticis, hypochondriacis & quibus circa collum glandulæ obturatæ & obstructæ sunt, valde familiaris est. Ingravescente malo palpebra utraque intus forisque pupillaque obfuscata, adeo ut licet splendorem videre, tamen res discernere nequeant.

(b) *Victum humectantem absque vino*. Hic colluviem seri copiosi salsi obstructiones glandularum, firmando, & spirituascentiam deprimendo magis auget, cum e contrario vinum tenue ac validum crassos corporis succos magis resolvat ac disentiat. Meretur hic trucinari aphorismus 31. *Sect. VI. Hippocrat.* qui talis est: Dolores oculorum vini potus vel balneum, aut fotus, vel phlebotomia, vel pharma-

cia solvit. Vini etiam potus sanguini motum vividiorem introducens obstructiones dissipat, & humorum crassitiem corrigit. Balneum & fotus emolliens acredinem lymphæ oculos incurrentis, si reliquum corpus purum fuerit, egregie temperat. Si ex sanguinis exundantia hoc malum oritur, phlebotomia & revellit & evacuat. Si a succo pravo fuerit, pharmaca eodem fine revellendi et evacuandi conveniunt. Hinc alio loco idem scribit, oculorum inflammationem diarrhœam solvere. *vid. aphor. 17. Lib. 6.*

(*c*) *Catholicis & laudanis pilulis*. Opium cum purgantibus commode quandoque miscetur, ut mirum præter finem evacuandi & acrimoniæ succorum indeque enascentis doloris sic habeatur ratio. Obtinet illud ipsum quoq; in colicis & arthriticis doloribus in singulare ægrotantium emolumentum. Hanc ob rem tam celebres laude et virtute in medendo sunt pilulæ *Wildeganfii*, item Anglicæ *D. Starkis*, utpote quæ ex purgante et anodyno concinnatæ sunt, ut sic quasi una fidelia duos dealbemus parietes.

(*d*) *Vitriolum Cyprum*. Nimis hoc acre est; hinc in defluxione oculi nimis acri lædit potius, quam juvat per erodentem suam vim. Optima hic sunt discutientia et una dolorem mulcentia. Laudatur hinc aqua florum sambuci, rosarum, camphora in spiritu rosarum soluta, crocus, sief album cum opio cum pauca quantitate sacchari saturni. Interne edulcorantia, uti sunt decoctum radicis chinæ, cornu cervi, infusum herbæ Thee, addito fœniculo stellato, eximiam opem ferunt. In dieta autem pariter et in cura abstinendum ab omnibus salinis, aromaticis, acribus, imo volatilibus, spiritus salis ammoniaci, quem oculis valde nocere olim deprehendit *D. Ettmullerus*, *vid. Disputat. de usu & abusu præcipitantium*. Quosdam usu calidiorum, diureticorum et purgantium in ophthalmiam incidisse, *Auctor est Horstius l. 2. observ. 30.*

CAPUT IX.

De febre nocturna cum sudore, & tremore cordis.

NObilis Domina Lucretia, quondam Domini Maximiliani de Bologninis vidua, annos 45. circiter nata, a semestri, (*a*) *febre molestissima singulis noctibus* vexabatur. Invadebat cum rigore, & horrore, & desinebat cum sudore, cordis palmo his superveniente, unde in marcorem & cacheriam inciderat: Ad hæc accedebant capitis gravedo, inappetentia, siccitas, & insignis virium languor. Toto eo tempore seniorem Medicum frustra in sui opem accersierat: nam etsi varia illi de more præscripsisset remedia, tum purgantia, tum alterantia, intrinseca & extrinseca, vani tamen & irriti fuerunt ejus conatus. Hujus pertinacissimi affectus causam in succo arido, quem melancholicum dicunt, deprehensam, melanagogo extracto summovendam opportunum judicavimus: Et quia ejusmodi humore universus corporis habitus erat infectus, validum itidem remedium esse adhibendum statuimus. At his accedebat ventriculi languor & imbecillitas, ideo specificum stomachicum ei immiscuimus. Cumque morbus alte suas radices in natura defixisset, atque in visceribus crassi, & densati humores stabularentur, electuarium sequens ad quindecim dies accepit.

Rec. Croci martis ℥.iij. spodii ℈.j. conf. rosarum ℥. iv. Spiritus vitrioli gr. iv. misce. Hujus dabantur ℥.ij. pro dosi mane jejuno stomacho. Pertinax est hic affectus, & nullis unquam vulgarium medicamentorum cedit. Multos eo correptos in marasmum incidisse vidimus. Ab illa die decennio exacto semper sana vixit, & adhuc vivit.

(*a*) *Febre molestissima singulis noctibus*. Est e genere lentarum, quarum focus plerumque latet in primis viis & viscerum infarctu, quare lenia evacuantia & martialia, aliaque obstruentia temperata, ut terra foliata tartari, solutio oculorum cancri, tinctura martis *Zwelfferi*, arcanum duplicatum præsentis effectus esse solent. Cum sudore utplurimum hæ febres sunt, quo etiam illæ terminantur, id quod cutis & glandularum fabr., cutanearum nimiæ laxitati, ac pororum debilitati adscribendum est, quod etiam accidit in sudoribus colliquativis, qui circulationem sanguinis leniorem in partibus cutaneis indicant: Tono etenim suo hæ orbatæ caussant subsistentiam sanguinis, & sic seri ab ipso faciliorem efficiunt separationem.

CAPUT X.

De Ischiade pertinaci, atrocissima, funestissima, & deplorata, unde claudus, & impotens crurum & pedum, cum continuo dolore.

JOannes del Borgo Lapicida, annos 40. natus, in foro Boario commorans, quadrimestre (*a*) *ischiadico dolore acerrimo* excruciabatur; a quo claudus, & impotens factus, multa impune ex Medicorum consilio expertus erat remedia. Misera hominum conditio in hoc paupere maxime enituit; satis enim non fuit, tot malis sufferendis imparem esse, verum & totum peculium, ex tenui fortuna partum, in Medicos, & Pharmacopolas amisisse. Deus omnipotens suæ creaturæ non immemor, firmissimam sanitatem per nostras manus sic ipse restituit. Primis diebus (*b*) *pilulas catholicas* per tres dies accepit, quibus multum bilis, & pituitæ evomuit, atque dejecit. (*c*) *Semicupium* postea imperavimus hoc modo.

Rec. Radicum bryoniæ lib. ij. rad. ebuli fasc. iv. baccarum juniperi lib. j. fol. primulæ veris, ivæ artheticæ, menthæ, majoranæ, salviæ, rorismarini, chamomillæ, meliloti, an. m. iv. Parabatur in s. q. aqu. commiss. A semicupio partem detergendam tantum judicavimus, unctionem ut moris est, consulto omittentes. Sexies impositus est in semicupio, mane 4. horis ante prandium. Sex diebus elapsis sequens admovebatur emplastrum.

Rec. Picis navalis ℥. iv. Sulphur communis subtiliss. triti ʒ. iij. Mastiches ʒ. ij. Terebinthinæ communis ℥. ß. Miscebantur, & super alutam extensum Empl. coccygi locoque dolenti admovebatur.

(*a*) *Ischiadico dolore acerrimo*. Uti omnis arthritis, sive etiam ischias species spasmi sive morbus spasmodicus est, quare etiam contracturam facile post se relinquit. Quoniam profundius mali caussa residet, difficulter sanabilis hic morbus est; dum vastis musculis, quibus femoris articulatio tegitur, remediorum accessus impeditur.

(*b*) *Pilulas catholicas*. In affectu ischiadico prima regio & acido-viscida pituita, & flatulentiis utplurimum oneratur; alvus constricta ac tensa est, quæ etiam purgantium fortiorum vim (non præmissis debitis digestivis & acidi correctivis) eludere solent. Commendationem autem merentur ex gummatibus, mercurio dulci, addita pauca quantitate mercurii vitæ concinnata, quippe quæ potentissime obstructiones resolvunt, & tenaces humores fundunt. Plethoricis, sanguineis, qui quamplurimum hoc affectu corripiuntur; venæ apertio vel hæmorrhoidum fluxus præsentissimum levamen afferre solet. Et intercepta harum evacuatio vel intermissio in illis, quibus olim fluere assuetæ erant, parit hunc affectum: si fluxus hic

hic in ordinem iterum redigitur, protinus & cessat malum.

(a) *Semicupium*. Balnea ex nervinis & antispasmodicis poros aperiunt, nervos solantur, & subsistentes humores discutiunt: Illis præmissis, felicius operationes suas exerunt emplastra, linimenta penetrantia & demulcentia. Ante ingressum autem balnei sudoriferum v. g. spiritus cornu cervi succinatus, spiritus tartari volatilis cum spiritu sulphuris vel vitrioli purus in usum vocari debent, quo copiosissime sudent.

CAPUT XI.

De loquela amissa, casus notatu dignus.

DOminus Alexandri Donini filius, in communi Zollæ Prædosiæ villicus, annos 18. natus, ex procera quercu humi lapsus, (a) *omnem loquendi potentiam* amiserat. Id contigisse ex cerebri concussione, nemo est qui ignoret, facultate motrici nervos tertiæ conjugationis, & musculos linguam moventes relinquente, & ad suum principium recurrente, vel eadem oppressa sanguinis multitudine eo confluxa. Utcunque sit, nullus tumor intus, nec extra apparebat, nullus dolor, nec inflammatio: tamen intra fauces, membranas & musculos, pituitæ, humorisque crassi & viscidi multum confluxisse suspicatus, medicamentum purgans dictum humorem ipsi dedimus; ad quod cum nullum præstantius, ac hujus conditioni magis opportunum, magnesia saturnina judicarem, de ea iv. grana cum jusculo carnis dedimus, a qua multum crassi & viscidi humoris per os & nares emisit, sensimque vocem recuperavit: Interim julepos attenuantes, & dissolventes præscripsimus, ut iidem humores ad expulsionem magis idonei facti, citius facilius expurgarentur.

Fuerunt autem ex rad. fœniculi, ℥.j.ʃʒ. fol. verbenæ, absinthii, agrimoniæ, pimpinell. capill. vener. an. m. j. In colat. ℥. vj. dissolvebatur ℥. j. syrup. limonum.

(a) *Omnem loquendi potentiam*. Non solum perit loquela ex apoplexia, sed quando recurrentes nervi copiosis humiditatibus etiam obsessi sunt. Exempla habent *Schenckius & Bartolinus*, quod a tumore in ista regione, ubi insertio est nervorum quinti paris aphonia facta fuerit. Juvant tunc emplastra balsamica nervina collo applicata. A nimia humiditate laryngis musculos resolvi, exemplum habet *Tulpius*.

CAPUT XII.

De hydrope, jecoris, & lienis tumore, febre lenta, mensium suppressione, & aliis sympt.

DOminica Pelegrini de Fusariis uxor, in via *de Mirajol*, annos 30. nata, a tribus mensibus (a) *praduros tumores in utroque viscere* patiebatur, quibus hydrops ascites infeliciter successit, cum febre lenta, anorexia, vigiliis, inexplebili siti, mensibus ipsi jamdudum suppressis. Traxerant originem ejusmodi tumores a remediis perperam exhibitis in ciendis mensibus, & a pravo victus regimine sic a Medicis instituta, ob febriculam a mensium retentione obortam, cui sua humectantia & refrigerantia exhibentes, ut

hordeacea emulsiones, & aquam coctam, pervicaciores, & altiores obstructiones pepererunt, quibus postmodum hydrops successit. (*b*) *Cathartica* etiam sæpe *reiterata*, ut & phlebotomiæ, calorem imminuunt, radicale humidum absumunt, & animal tandem ad interitum deducunt. Primis diebus sulphur metallorum bis in die dabatur, cum pauxillo olei balsamici vitrioli, quo ventriculus meliuscule se habuit. Noctu in ingressu lecti parum theriacæ cum tantillo conf. rosar. abdomine paulo subsidente, & febre propulsata: nec non ventriculi robore restituto, crocum martis cum conserva rosarum ad plusculos dies dedimus. Quibus pristinæ sanitati restituta fuit, vivitque ab hac cura decennio elapso, quotannis natos utero feliciter gerens, citra minimum sanitatis incommodum.

(*a*) *Praduros tumores in utroque viscere*. Hepar, quoniam sanguinem dispensat et ex vena portæ in venam cavam mediante tono suo infundit et impellit, si deficit in robore suo sanguis crassus ibi subsistens lentiori sua circulatione deponit in ejus glandulis viscidas sordes, sicque illud viscus infarcit, indurat, scirrhumque parit; unde non tantum bilis, quæ humorum vitalium, sanguinisque balsamum est, secretio impeditur, verum etiam sanguinis circulatio per interiores abdominis partes, quas vena portæ attingit, retardatur; unde et lien a sanguine infarcto tumidus apparet. Uno verbo ad affectum hypochondriacum flatulentum, intestinorum tensionem, urinæ suppressionem et hydropem ascitem via panditur. Anatomen hydropici, ubi hepar scirrhosum et induratum, exsuccum, venæ mesaraicæ autem quasi glutinosa materia vvie ein Dart repletæ inventæ fuerunt *ephemer. Germ. Dec. 2. ann. 9. obs. 2.*

(*b*) *Cathartica reiterata*. Purgantia fortiora spasmodice agunt in intestina; omnis autem spasmus constrictione quadam fit, hinc fibræ intestinales magis coarctantur, pori clauduntur; qui alias liberum transitum vaporibus in intestinis suscitatis concedunt, quare præposterus purgantium usus tumorem abdominis auget, et flatulentiam majorem ingignit, tympanitidem accersit.

CAPUT XIII.

De pervicaci, & atrocissimo ischiadico dolore.

PErillust. Dominus Gasparus de Herculanis, annos 37. natus, ischiadicis doloribus acerbe conflictatus, qui ullis remediis consanescere potuerat, etsi apposite datis. Primis dolorum insultibus decocto cholagogo, & melanagogo purgatus fuit ad 15. dies, nec tamen multum opis inde retulit. Dolor ad breve tempus recurrit, quapropter radices altius in natura defixas habere morbum, a resistentia deprehendi. Hinc pilulis nostris catholicis eas evellere, & penitus averruncare statuimus. His ergo reiteratis, & dolore adhuc non in totum sublato, (*a*) *semicupium* sic ipsi imperavimus.

Rec. Radicum ebuli, bryoniæ, an. lib. j ß. baccarum juniperi, lauri, an. lib. j. fol. ivæ arteticæ, rorismarini, salviæ, menthæ, majoranæ, primulæ veris, an. fasc. iij. flor. stœchados, anthos, camomillæ, an. p. iij. Coquebantur in aq. communis s. q. pro semicupio. Et ut pars affecta pristinum robur adipisceretur, & humor illic firmiter hærens penitus excideretur, sequens emplastrum ad aliquot dies parti dolenti admovimus.

Rec.

Rec. Picis navalis ℥.iv. terebinth. ℥.ß. mastiches Chiæ, succin. an.ʒ.ij. sulphuris communis subt. triti ℥ ß. misce, fiat cerotum.

(a) *Semicupium*. Hæc, nec non balnea, in statu plethorico et in ischiatide calida ante usum evacuantium et venæsectionis magis nocuisse, quam juvamen attulisse observata fuerunt, quandoquidem sanguinem rarefaciendo et dilatando calorem et dolorem adaugent. Idem tenendum circa calida acria et sudorifera volatilia, quæ statim in morbi principio adhibita in majorem ebullitionem sanguinem conjiciunt.

CAPUT XIV.

De catarrho salso pertinaci, maligno, & Medicis pro incurabili habito.

DOminus Gasparus Cantinella, annos 40. natus, tunc in via *Di Galiera*, a 9. mensibus moribundus, & omni Medicorum ope destitutus, cum enim illi per tantum tempus frustra adhibita fuissent varia remedia, tanquam fascinatus ad unicum Exorcistarum auxilium relegatur: a quibus nec pariter quicquam levaminis reportat: Tandem nostrum quoque implorans consilium, ipsi longe salubriora, quam quæ hucusque adhibita fuissent, certe polliciti sumus. Etenim quum primum catarrhi salsi & pravi, fontem & originem, (a) *jecore, & liene induratis* deduci judicarem, & hæc (b) *a pravo victus regimine*, eaque aucta remediis perperam adhibitis: curationis exordium duxi a specifico stomachico, quo viscerum obstructionibus reseratis, decoctum melanagogum, & cholagogum, ad 20 dies præscripsimus, intra quod tempus pristinam recuperavit sanitatem.

Ejuscemodi decoctionum formulæ habentur *initio lib. nostri de secretioribus med. præparat.* Memores interim estote, plures morbos lamiis tribui immerito, quos qui curare ignorant, super physicas habere causas mendaciter asserunt.

(a) *A jecore & liene induratis*. Catarrhi salsi per longum tempus affligentes originem suam ac fontem utplurimum habent in primis viis, hinc hypochondriaci pene omnes sunt catarrhosi: Visceribus induratis sordes salinæ excrementitiæ sanguinis non rite repurgantur et sanguis crassior ac limosior gignitur. Optimum hinc consilium tali in statu obstructiones primis in viis tollere et medicamentis balsamicis, ex quibus primas tenet nostrum Elixir sic dictum balsamicum digestioni succurrere.

(b) *Pravo victus regimine*. Quævis acria nec non salita infumata, et difficilioris concoctionis, nec non cerevisiæ crassæ, potus spirituosi, ebrietas, vita otiosa & sedentaria, aerisque subita mutatio, alvus adstricta ad catarrhales morbos valde disponunt.

CAPUT XV.

De raro uteri affectu suffocatorio, cum atrocissimis, & horrendis doloribus per plures dies saviente.

DOmina Cathatina Domini . . . . . de Rusticellis uxor, annos triginta nata, in via vulgo *della Mascarella*, annos 7. elapsis in gravissimos

uteri affectus incurrit: & primo in strangulatum, nonnullis (*a*) *caducum uteri* dictum, & vere quidem, quod in his affectibus veluti epilepsiæ quadam specie mulieres detineri videntur. Per intervalla redibat ejusmodi affectus, & pluries in die. Hunc præcesserat immanis, & acerbissimus dolor in infimo ventris, (*b*) *sub pectine, & inguinibus*. Interdum fundebat per alvum materiam pellucidam, vitro fuso persimilem. Nausea, inappetentia, & vigiliæ perquam molestæ concomitabantur isthæc: febris item lenta, alvi siccitas, & alia. Primis diebus corpus totum purgavimus potione sequenti.

Rec. Agarici trochiscati ℈.iv. infund. in aquæ arthemisiæ ℥.iv. facta colatura dissolv. elect. diaphœnic. ʒ.v. mixtis, fiat potio. Sequentibus diebus, ad uterum expurgandum, excalfaciendum, & roborandum, dabatur ipsi jusculum arthemisiæ, matricariæ, absinthii, tanaceti, & prassii albi. Interea (*c*) *instante hora paroxismi*, capiebat ʒ.ij. aquæ theriacalis cum camphora. Aliquando guttulas duas ol. succini. Suffitus etiam parabatur cum assa fœtida, & galbano, eumque per os & nares excipiebat. Diebus duodecim elapsis, morbo adhuc sæviente, (*d*) *sequentes pilulas* præscripsimus.

Rec. Aloes Succotrin. ℥ ß. Myrrhæ Troglod. oppoponacis, ammoniaci, an. ℈ ij. ß. Mastiches, ʒ.j. Croci Orientalis, ℈.j. Croci martis reverberati, ʒ. iij. ß. Cum syrupo de arthemisia, fiat massa, cum ʒ.j. Sumebat quotidie mane in tres pilulas: & eo tempore quieverunt omnia, atque sensum recuperavit sanitatem, nec ab illo tempore incommodum sentit.

(*a*) *Caducum uteri*. In graviori affectu hysterico epileptica quædam visuntur symptomata, nimirum pollicum contractio, stridor dentium, oculorum rotatio & omnium sensuum abalienatio, quæ cuncta proveniunt a spasmo vehementiori interiorum partium nervosarum abdominis, hisce firmiter constrictis sanguinis circuitus per has partes impeditur, hinc majori impetu in partes superiores ruit, in pulmonibus & corde summas anxietates suffocatorias, in cerebro sensuum abalienationem & parvam epilepsiam producit.

(*b*) *Sub pectine & inguinibus*. Affectio hysterica est morbus spasmodicus, cujus caussa latitat vel in hypochondriis, vel in ipsis partibus genitalibus. Primas vias & hypochondria affecta esse, testantur ejus cardialgiæ, flatus & borborygmi ventris, vomitiones acidissimæ viridis bilis, tensiones circa hypochondria, alvi adstrictio, dejectiones viscidæ mucosæ materiæ per alvum. Simile annotavit quoque Dominus A. in ægra, quæ fundebat materiam per alvum pellucidam, vitro fuso persimilem. Sic extat quoque *Observat. 69. centur. 1. apud Riverium*, ubi hysterica per alvum excrevit materiam, quandam pituitosam compactam & latam fasciæ instar palmi magnitudine, postea vero per aliquot sedes materiam mucosam.

(*c*) *Instante hora paroxysmi*. Antispasmodica, carminativa & deobstruentia optima sunt antihysterica. Et quicunque novit sanare spasmum & hypochondriacum affectum, ille & perfecte sanabit hysterica pathemata. In paroxysmo instar omnium est spiritus salis ammoniaci castorinus cum camphora, vel etiam pro re nata cum essentia anodyna nuper & datus intrinsece cum aqua florum aurantiorum, quæ egregia carminativa & refocillans est. Hoc remedio in momento levari solent ægrotantes, si præter id etiam alvi habeatur ratio, ut illa libera fiat beneficio clysteris carminativi.

(*d*) *Sequentes pilulas*. Radices hujus affectus sedato paroxysmo præscindunt omnium optime gummata & maxime fœtida mixta cum martialibus, sale cornu cervi, succini, & oleo carminativo, & possunt componi sequentes pilulæ antihysteric-

fleriex. Accipe Gummi sagapeni, ammoniaci, myrrhæ electæ, asæ fœtidæ ana drachmam semis, extracti castorei, trochisc. alhandal ana grana 12. salis volatilis cornu cervi, salis succini, mercurii dulcis ana grana 8. camphoræ grana 6. limaturæ martis drach. 1. Misce, fiant cum essentia succini pilulæ ex scrupulo 1. numero XX. de quibus capiat ægra singulo die 14.

CAPUT XVI.

De asthmate vehementissimo; & deplorato, cum insigni cordis palpitatione, mensium suppressione, &c.

DOmina Camilla de Acarisiis, prope Collegium de Montalto in via, quæ vulgo *San Mammolo* dicitur, annos 35. nata, (*a*) *in vehementissimum asthma*, cum insigni cordis palpitatione a sex mensibus incurrerat. Tanta erat hujus horrendi affectus vis & impetus, ut crebro vitam cum morte maturata videretur. In eo debellando alterius Medici consilio per multum temporis frustra usa erat, nec pepercit ullis remediis, tam chirurgicis, quam pharmaceuticis. Advocatus morbum in bronchiis pulmonum stationem, firmamque sedem habere quam primum agnovit: quapropter curam eo esse dirigendam statui, ut crudos, atque viscidos humores inde educerem, quod facillime præstitit vomitus. Hic bis in hebdomade concitatus per pilulas catholicas, cito, & tuto morbi radices evulsit. Etenim sequenti nocte, post primam assumptionem dictarum pilularum, quiescere cœpit, & quæ prius tota nocte errabunda vigil per cubiculum deambulaverat, in lecto blande dormivit. Et quia (*b*) *causa fovens erat mensium suppressio*, apozema aperiens ad aliquot dies, tabellula sequenti prius devorata accepit.

Rec. Galangæ, macis, cinnamomi, an. ʒ. ß. sem. anisi, fœniculi, an. ℈. j. croci martis reverberati ʒ. ij. sacchari albi aqua arthemisiæ soluti, & cocti, ℥. iij. misce, fiant rotulæ, quarum accipiebat ʒ. j. singulis diebus mane: desuper bibens ℥. vj. apozematis, cujus hæc est descriptio.

Rec. (*c*) *Rad. valerianæ*, altheæ, asparagi, an. ℥j. ß. fol. arthemisiæ, calendulæ, pulegii, abrotani, pimpinellæ, an. m. j. Bulliant in s. q. aquæ cicerum rub. In colat. lib. iij. dissolve sacchari albi ℥. viij. aromatizetur ℥. ß. cinnamomi, & ʒ. ß. croci Orientalis.

His redierunt menses, & tam firmam adepta est sanitatem, ut ne a decennio quicquam molestiæ persenserit.

(*a*) *In vehementissimum asthma*. Asthma fit, quando sanguis non libere per cor & arterias circulatur, sed ibi subsistit, angorem, suffocationis metum, cordis palpitationem & syncopem non raro excitat. Estque asthma vel humidum vel siccum, siccum spasmodicum est, & quasi pulmonum apoplexia; Humidum autem vel sanguineum vel piruitosum: hoc diuturnum esse solet, & fit a muco tartareo cellulis pulmonalibus impacto: Illud autem fit a sanguinis impetu ad pulmones vergente, et rase observatur maxime a subito suppressis et repressis hæmorrhagiis, et a spasmo partium sanguinearum abdominis.

(*b*) *Causa fovens erat mensium suppressio*. Hac colluvies et collectio fit sanguinis serosi impuri in corpore, pulmones autem cum corpus sint laxum, spongiosum,

sum, porosum, in eorum cavernulis facile ibi pituitosæ, viscidæ, mucosæ sordes subsistunt, & asthma pariunt.

(c) *Radix valerianæ*. Specifica emmenagoga, quæ sanguinem rarefaciunt & venas uteri aperiunt, sunt potissima hæcce, nimirum sabina, crocus, myrrha, succinum, cinamomum, radix valerianæ, artemisia, pulegium, baccæ lauri, omniaque salia volatilia oleosa: Quæ tamen nunquam adhibenda sunt, nisi prius copia sanguinis dempta per venæsectionem fuerit, & impuræ serosæ sordes debitæ expurgatæ. Alias vitiosam humorum colluviem agitando & ad uterum illum movendo obstructiones in ejus venis firmiores ingignunt & alia graviora symptomata accersunt.

CAPUT XVII.

De tertiana febre, cum gravissimo dolore ventriculi.

DOmina Laura Sciatica, puella annorum 14. superioribus annis duplici tertiana spuria graviter cum (a) *acerbissimis ventriculi doloribus* vexabatur. Ei occurrendo, viam communem insequuti sumus, dando ei minorativum, ut dicunt, ex mannæ Calabrinæ ℥.j.ß.& syrup.rof.sol. ℥.ij. cum decocto fl.& fruct. cum sena. Pro syrupis, seu julepis decoctum cichorii, endiviæ, fumariæ, cicerbitæ, lactucæ, acetosæ & pimpinellæ. His nihilum proficientibus, imo ventriculi dolore efferatione reddito, specificum stomachicum nostrum cum aliquot granis antipyreti ad tres dies dedimus, quibus dolor, & febris penitus recesserunt. Qui his sunt destitutis remediis, ægros sæpe interficiunt, aut morbos in longum protrahunt.

(a) *Acerbissimis ventriculi doloribus*. Si per aliquot menses circa ventriculum & lieni regionem dolores vehementissimi & indesinentes urgent, ita ut præ dolore & vigiliis macies corpori inducatur, frustra datis evacuantibus, anodynis, sæpissime obstructio scirrhosa subest vel ipsius pancreatis, vel etiam ipsius pilori & duodeni, quale exemplum refert *Riverius in observat. 90. centur. 1.* alias omnia antispasmodica, anodyna carminativa omne absolvunt tali in casu punctum.

CAPUT XVIII.

De angina cum febre, &c.

DOmina Lucretia de Nasis vidua, *nelli Vinazzi* commerans, annos 30. nata, (a) *angina acerbe conflictabatur*, cum febre ardenti, gravi spiritu, & aliis gravissimis symptomatibus. Cumprimum accersiti, venas sub lingua tundendas curavimus. Inflammatione & dolore mitioribus factis, (b) *potionem ex agarico*, sena, syrupo rosato sol. cum elect. de succo rosarum ad ʒ. iij. exhibuimus. Syrupis postmodum ad aliquot dies haustis, facillime curationem absolvimus. Communibus utimur remediis, quando morbi non sunt pertinaces, & præ manibus morbo accommodata remedia habemus. Ea tamen si chymice pararentur, tutius, jucundius, & facilius succederet uniuscujusque remedii operatio, & æger jam morbo oppressus medicaminis ingrato sapore, & odore non terreretur.

(a) *An.*

(a *Angina acerbe constistabatur*. Est hæc non tantum pedissequa febrium ardentium, verum etiam soboles scorbuti & sanguinis æstuantis copiosi salini, maxime si transpiratio in talismodi corporibus a frigore extrinseco impeditur. Similem effectum observavi ex nimia ira. Sanguinis missio tum e brachio, tum e venis raninis necessario tunc est, postea alvus enematibus aperienda, & nitrum cum camphora ad inflammationem avertenda propinanda est. In quacunque angina spuma oris observatur, summum periculum præsens est, fit hæc dum arteriæ tum fibræ pulmonales & arteriæ asperæ per consensum spasmodice contrahuntur. *Fernelius Lib. 5. Pathologia c. 9.* testatur se octodecim horarum spatio angina correptum e medio sublatum sæpe vidisse constante mente integrisque sensibus.

(*b*) *Potionum ex agarico*. Inflammatione & dolore mitioribus factis pilulæ purgantes vel potio laxans exhibenda est: Purgantia enim in omni difficultate respirandi, item angina suscitata a rapido motu sanguinis calidi ad fauces, præsentaneum levamen afferunt, quippe purgando vasa primarum viarum deplentur, unde humoribus circa fauces stagnantibus via panditur ad depleta vasa subeunda. Notabiles historias de usu purgantium eximio in angina & faucium molestia notavit *Antonius de Heyde observ. 1. & 2.*

CAPUT XIX.

De suppressione urinæ.

ADmodum R.P.D. Antonius Bononiensis, Monachus Cælestinus in Cœnobio D. Stephani, annos 40. natus, a tribus diebus (*a*) *urinæ suppressionem* patiebatur, cum gravissimis doloribus in pectine, & inguinibus, febre, convulsionibus, & aliis gravissimis symptomatibus. Tot mala fuerunt suscitata (*a*) *crudelis quibusdam cereis* unguento pro carunculis atterendis illitis, quas singulis diebus intromittebat in virgam, ex consilio cujusdam agyrtæ. Quum primum advocatus essem, sequens enema ipsi præscripsi.

Rec. Decoct. communis clyst. carminat. ℔ j. elect. de baccis lauri, benedict. laxat. an. ℨ vj. terebint. communis, ℥ j. ol. anethini ℨ iv. misce, fiat clyster. Reddito clystere, fotum pectini admovendum jussimus.

Rec. Baccarum lauri, bacc. juniperi, sem. cymini, fœniculi: an. ℨ iv. fol. rutæ, absinthii, majoranæ, prassii albi, origani, calament. pulegii, an. m. ij. Bulliant in s. q. vini, & aqu. Post fotum inungebatur pars affecta ol. scorpionum. Intro dedimus guttas 4. olei vitrioli cum jusculo pulli. Et his brevi, & intra tres horas convaluit.

(*a*) *Urinæ suppressionem cum gravissimis doloribus*. Variæ sunt causæ suppressæ urinæ, vel calculis in viis urinariis hærens, vel etiam spasmus illarum viarum, quo ipsæ angustantur & constringuntur; unde patet, cur colicæ spasmodicæ doloribus ureterum a calculo gravissimis complicetur his affectus. Omnes etenim dolores aliquid spasmodici fovent. Confirmat illud ipsum assertum historia singulari *Binnetus in sepulchreto Lib. 1. observat. 13.* Nimirum refert, puerum a casu in occipitium post alia symptomata demum cum ventris intumescentia per aliquot dies ad interitum usque in ischuriam minus solubilem fuisse conjectum, ipso autem defuncto urinam per horæ quadrantem continuo profluxisse, spasmis scilicet vesicæ cessantibus.

bus. Præter spasmum etiam sanguinis copia circa renes et vasa nimium repleta et distenta affectum hunc producere possunt, uti illud sæpius fit in nephritide, ubi phlebotomia largior in manu celebrata affectum suppressorium illum sanat, possunt de hac re notabiles historiæ legi apud *Riverium, vide centur. 1. observat. 1. & observ. 89.*

(*b*) *A candelis cereis*. Dolores ab applicatione candelarum acri medicamento pro carunculis absumendis imbutarum enati fuerunt, similes observationes tradit *Hildanus in centur. 5. observ. 54. & observ. 59.* Conveniunt tunc anodyna et antispasmodica remedia, quæ spasmum sistendo vias laxant.

CAPUT XX.

De lue venerea, cum hydrope, cura rara, & admodum difficilis.

POmpejus de Blanchis *nella Mascarella*, annorum 18. ab aliquot mensibus luem veneream cum pustulis, pilorum defluvio, scapularum, & brachiorum nocturnis doloribus, & aliis symptomatibus contraxerat. Is eo in statu intemperanter vivens, hydropem (*a*) *anasarcam dictæ lui superaddidit*, in quo affectu totum corpus mirifice intumuerat, capite, brachiis, abdomine, & cruribus eodem tumore æqualiter distentis. Urina alba erat, crassa, jumentorum urinis valde dissimilis, & in magna quantitate, contra hydropicorum consuetudinem. Sitis in eo ingens erat, cum perpetuis vigiliis, febre lenta, & aliis. Hydropem a vigiliis illis continuis, ob nocturnos dolores a lue venerea concitatos, traxisse originem minime diffido. Fit & propter vigilias maximus crudorum proventus, nulla fit, aut exigua insensibilis transpiratio, sitis excitatus, hinc largior potus, unde hypochondriorum refrigeratio, a quibus flatus, & aqua. Ad tot mala propulsanda, methodo quam facili usi sumus. Primis diebus, ut lues, primatius affectus, summoveretur, medicamentum siccum nobis in inveteratis morbis Gallicis usitatissimum usurpavimus, (*b*) *extractum videlicet antivenereum*, de quo in nostra *Pharmacop. Spagyrica*. Et ut simul hydrops expugnaretur, ipsi extracto immiscuimus sulphur metallorum: quibus brevi pristinæ saluti restitutus fuit. Evacuatio in hoc affectu fere nulla fuit. Virus Gallicum, ut admittitur, ita ejicitur. Hydrops leucophlegmatia, per concoctionem, & non per evacuationem subigitur. His evictis, cuncta evanuerunt symptomata. Vos interim in consilium advoco rerum Chymicarum osores: quæ indicationes? quæ remedia? præmittere cathartica, & phlebotomias omnino mortiferum; decoctionum, & actu humidorum usus suspectus est. Sunt pulveres, electuaria, tabellulæ, pilulæ, & similia, sed invalida cuncta. Docti me intelligunt, ignaros, & loquaces psittacos non compello.

(*a*) *Anasarcam dictæ lui superaddidit*. Gallica lues & anasarca facile sororiari et complicari possunt: in utroque enim sanguis limosus & tenax est, qui in habitu corporis hærens intumescentiam gignit; Lue hac infectorum e vena emissus glutinosus utplurimum conspicitur. Notabile est, quod scribit *Nicolaus Massa in Tomo I. Epistola* 30. se nimirum cadavera innumera morbo Gallico defunctorum secasse, quorum ductus ac venæ pituita alba viscida plenarie obsessæ fuerunt, pau-

pauco in illis existente sanguine.

(*b*) *Extractum antivenereum*. Potest tale parari ex resina ligni guajaci, aloes, laudani, mixta cum mercurio dulci seu mercurio albo præcipitato, addito oleo ligni sassafras; hoc in pilulas redactum per mensem ad minimum integrum exhibendum est. De quibus æger capere debet quatuor horis matutinis & totidem pomeridianis, non omisso usu pilularum purgantium; sic perfecte gallice luis symptomata, si non adeo inveterata sunt, citra ullam molestiam expugnari possunt.

CAPUT XXI.

De repentina corporis inflatione, cum pustulis exiguis, pungenti dolore febre lenta, marcore insigni.

PAris de Schiettis, ex his quos *torlidores* appellant, annum 25. agens, in via, quæ vulgo *di San Mammolo*, commorans, a multis annis inauditæ, & planæ portentosæ totius corporis intumescentiæ, cum pustulis exiguis, & permolesto dolore obnoxius erat. Suscitabatur ejusmodi inflatio cum febre, nausea, siti, & vigiliis ad mensem sæpe permanentibus. Alios Medicos etsi consuluisset, nihil opis ab his tamen retulit, illos quandoquidem morbi causa lateret, & ex eo quod continuo refrigerantia, phlebotomias, & purgantia in ejus curam advocarent, a quibus pravam corporis habitudinem nactus, in marasmum incidebat. Ego mali causam in (*a*) *pororum cutis astrictione* consistere certo sciens, ad eorum laxitatem promovendam omnem medendi methodum direxi. (*b*) *Balnea* ad hoc pernecessaria in principio præscribere non erat locus, quod adesset summa virium prostratio, & marcor insignis, ventriculi nausea cum apepsia. Quare quam primum ipsi dedimus stomachici nostri f.q. cum tantillo auri diaphoretici, quibus febris evanuit, appetentia rediit, & vigiliæ cessarunt. Balneum postmodum imperavimus ex aqua dulci. Victus fuit humectans, & mediocris. Jam 13. anni elapsi sunt ab hac cura, a qua semper felicissime vixit, nullis morbis obnoxius. Quid ergo cornicamini viperinæ linguæ? intra annum (dicitis) intereunt, qui Chymicis remediis utuntur. Asini spernunt, quæ suis non arrident palatis.

(*a*) *In pororum cutis astrictione*. Intumescentiæ insolitæ abdominis et corporis caussa in morbis adscribi merito debet spasmo vehementiori partium musculosarum carnearum. Et solennis talis intumescentia corporis post venena assumpta caustica, quæ spasmodica constrictione et corrosione tragœdias suas ludunt: Constrictis autem poris humores subjecti in fermentationem adacti vapores emittunt, quibus cum libet transitus denegetur, mirum attollunt & extendunt circumjacentes partes.

(*b*) *Balnea*. Præprimis ex antispasmodicis nervinis et emollientibus herbis parata egregiam omnibus pathematibus, affectibus etiam dolorificis opem ferunt, poros aperiendo, illosque laxando, et acrimoniam humorum mulcendo.

CAPUT

CAPUT XXII.

De cæcitate, & gravissimo oculorum dolore a multis mensibus deplorato & Medicis incurabili habito.

DOmina Ursina Francisci Camerini sartoris uxor, in via *del Chiavadore* commorans, annum 30. suæ ætatis agens, a tribus mensibus oculorum suffusionem contraxerat, cum acerrimo, & (a) *acutissimo dolore*: cui ut subveniret alter Medicus, multa toto illo tempore incassum remedia dederat. Imprimis purgationes reiteratas, julepos, & syrupos capitales, & alterantes, pilulas etiam plures reiteretas, coccias, de agarico, lucis, & similes; phlebotomiis, sanguisugis, cucurbitulis, frictionibus, & aliis medicis tormentis minime omissis, imo pluries repetitis: evacuationibus semper præmissis; cauteriis in utroque brachio concitatis, atque in nuca setone. Quid? misellam tot crucibus dilaniatam, mortem potius quam vitam oppetere vidisses. Medicos, Pharmacopœos, & Chirurgos perhorrescit ipsa, & eorum quæque non remedia, sed venena appellitat: nec sine causa; nam his invitis, morbus semper invaluit, & ad morbi sævitiam, loco remedii, cruces & flagella addita fuerunt.

Quis non mecum malam mortalium sortem ingemiscat? Videte proximum languoribus, & doloribus dilaniatum, & auxilii loco graviores morbos, flagella, & cruces ipsi imponi! O cæcas mentes! Quid vobis confert titulorum honos, & gloria? Petenti panem dabimusne scorpiones? Absit, nobis præfixa charitas in omnibus nostris prævaleat semper. Itaque diris his malis afflictam sequenti methodo brevi sublevavimus.

Nauseabundo ventriculo, tot remediis perperam adhibitis fracto & dejecto, tanquam parti publicæ, sine qua nulla corpori actio perfecta esse potest, stomachicum pulverem nostrum ad aliquot dies dedimus: eo sensim prava symptomata a remediis malorum Medicorum suscitata evanuerunt. Roborato ventriculo, decoctum cholagogum, & cephalicum ad 20. dies accepit, a quo cæcitas, & dolor penitus recesserunt, atque pristinæ sanitati restituta fuit, nec a decennio post curam ullum vitæ incommodum persensit.

(a) *Acerbissimo dolore*. Dolor oculorum inflammatorius scorbuticis admodum familiaris est; hinc arthriticis etiam communis. Videtur ille dolor oculi nihil aliud quam spasmus tunicarum oculi subtilissimarum cum circulatione lymphæ ac sanguinis per has partes impeditiori. Caussam hic suggerit sal acre ex massa humorum præcipitatum & circa tensiles membranarum oculi fibrillas hærens. Observavi hunc affectum ex retropulsis in facie pustulis per medicamentum externum adstringens. A tinea capitis repercussa externo remedio olim in milite conspexi intensissimam oculi inflammationem cum suppuratione & subsequente cæcitate. Sanguinis missione, purgantia, cucurbitulæ, vesicatoria revellendi fine equidem utilia; ast non omne punctum absolvunt, si fomes morbosus est in massa sanguinea, Antispasmodica, dissipantia, camphorata et anodyna tam interne quam externe desideratissima sunt. Si autem in abdominis partibus obstructis radicatur malum, acidulæ, martialia, nitrosa et leniora evacuantia in usum trahenda sunt.

CAPUT

CAPUT XXIII.

De duplici tertiana cum atrocissimo capitis dolore, & aliis.

IN cummunibus morbis, quibus radices aut alte defixæ sunt, a communi medendi methodo minime recedimus: Cum itaque duplici tertiana laboraret Thomas Spadarius, annos 40. natus, in via *della Braina*, & statim primis diebus advocatus fuissem, ipsi præscripsimus sequentem potum.

Rec. (*a*) *Manna Calabrina* ℥. ij. ß. dissolve in decoct. pectoral. s.q. in quo bullierit thamarind. ℥. ß. Repurgato corpore, sequentibus diebus dabatur jusculum, in quo incocta fuerant fol. hederæ terrestris, pimpinell. & acetosæ, Et quia nausea, & ventriculi dolore haud leviter vexabatur, sanguis e brachio non fuit detractus; febre tamen reluctante, ex hæmorrhoidalibus venis ad 3. vel 4. uncias eductus fuit, cui remedio non cedente febre, (*b*) *antipyreton* tandem nostrum ad 3. dies dedimus, quo perfecte febris propulsata fuit.

(*a*) *Manna calabrina*. In omni febre intermittente prima regio probe expurganda est a sordibus salino-viscidis, in quibus utplurimum minera morbi delitescit, non autem hunc in finem omne purgans promiscue est adhibendum, sed potius tale, quod præter vim purgantem & facultatem habet resolvendi, abstergendi & incidendi, hinc salia v. g. arcanum duplicatum, tartarus vitriolatus, terra foliata tartari, sal succini, sal ex capite mortuo spiritus salis ammoniaci extractum huic scopo maximopere idonea sunt, modo acuantur cum aliquot granis vel resinæ galappæ, vel resinæ scamonii, vel etiam, si febris contumacior, mercurio dulci. Manna, folia sennæ aliaque lubricantia & laxantia huc non spectant, quoniam magis ventriculi digestionem turbant.

(*b*) *Antipyreton*. De hoc jam diximus superiori in loco: Nos non semel felicissimo successu in depulsandis intermittentibus etiam contumacissimis usi fuimus liquore martiali e capite mortuo florum salis ammoniaci martialium parato, qui præmissis præmittentis dosi justa oblatus febrim in momento tollit, appetitum acuit, urinam, quæ antea turbida erat, claram efficit, somnum inducit: Nunnunquam etiam salivam, nauseam imo & sudorem excitat. Similiter effectus a tinctura martis solari collegit *Clarissimus D. Wolfius in miscellaneis Natur. Curiof. Decur. 2. ann. 8. observ. 190.*

CAPUT XXIV.

De duplici tertiana cum insigni lienis tumore.

PErillust. Dominus D. de Chessi, Illustriss. Domini de Foursi filius, tunc Roma Bononiam transiens, post diuturnas febres duplicem tertianam in itinere contraxit, cum insigni virium dejectione, & (*a*) *lienis tumore*. Contumacissimæ ejusmodi febris indicationes erant, crassam materiam in hypochondriis consistentem attenuare, attenuatam dissipare, & foras protrudere: at viscera febrium diuturnitate fracta, nec non imbecilla reddita, contrarium indicare videbantur, videlicet sui ipsius roborationem. Insuper discutientia calida sunt omnia, & febri minime apta, ex Medicorum censura. Hæc duo contra

indi-

indicantia salutem Perillust. Patientis procul abesse quoquo pacto indicabant. At nos alia methodo, & aliis præsidiis instructi, quam hodie Medicorum vulgus, has indicationes haud comperimus contrarias: nec Panicus ille terror nobis obstitit, quin brevi unico remedio febrem expulerimus, & lienis tumorem dissolverimus, nostro videlicet antipyreto, quod accepit ad 12. vel 15. dies, bis in die. Et quia lienis tumor non in totum sublatus erat, & ipse Dominus repetere patriam enixe volebat, electuarium, quo quotidie uteretur, hoc præscripsimus.

Rec. conserv. betonic. rosar. ceterach. an. ℥. ij. Croci martis ʒ ß. salis betonic. ʒ. ß. miscebantur pro electuario, cujus usus sunt in itinere, quoad Parisios natale solum perveniret.

(a) *Lienis tumore*. Omnis tumor notat obstructionem, qua non sublata febris difficulter sanatur, martialia autem amara & salina in eo omnibus palmam præripiunt. Martialia partim absorbendo acidum operantur, partim leniori adstrictione fibris nimis laxis robur & tonum restituunt, ne humores ibi tam facile hæreant.

CAPUT XXIV.

De duplici tertiana, & lienis tumore.

Dominus Albertus Polsonus, in via Sancti Stephani, annos 30. natus, duplici tertiana cum pravis symptomatibus gravissime detinebatur, a qua cito antipyreti nostri beneficio liber evasit. Lienis tumor, cui jamdudum obnoxius erat, aliquantulum creverat: hac de re febre fugata, electuarium sequens ad aliquot dies ipsi concessimus.

Rec. Conserv. ceterach. betonic. & rosar. an. ℥. ij. Specifici stomachici, ʒ. j. (a) *Croci martis* ʒ. ij. Olei sulph. ℈ j. Misce. Dosis erat ʒ. iij. singulo die, mane. Ab illa die sanus vixit semper, decennio a cura jam exacto.

(a) *Croci martis*. Martialia, ubi viscera vel sanguine limoso vel amurca mucosa tumida ac infarcta sunt, mirifice prosunt, non tam resolvendo & incidendo, uti quorundam est sententia, sed magis fibras motrices nimis laxas roborando & adstringendo. Hac adstrictione procuratur motus & impulsus humorum, dum fibræ motrices & vasa excretoria elasticitatem & renisum majorem acquirunt: quare observamus post data martialia pulsum statim fieri celeriorem: In quibusdam etiam subjectis alvum sollicitant, ac si purgans esset propinatum, in aliis sudorem vel urinæ fluxum provocant, in quibusdam etiam alvum constrictiorem reddunt. Bene monet *Takenius in clave Hippocras. pag.* 181. quod illis, qui calidioris & siccioris naturæ sunt, & ad scirrhescentiam dispofita viscera habent, infensa sunt: E contra, quorum viscera saburra pituitosa obsessa sunt, iis magnam opem præbent, *vid. Borrich. Hermet. sapient. p.* 303.

CAPUT XXVI.

De paralysi gravissimis symptomatibus.

Cyrus Barbetta ex officio figulus, annos 35. natus, in via *del Pradello*, a tribus mensibus paralysim, dextrum latus obsidentem, contraxerat, cum

cum (a) *acerrimis occipitis doloribus*, vertebris ſuperioribus diſtortis; ob id (b) *collum adeo vehementer obriguerat*, ut ligneum plane appareret, quæ concomitabantur vigiliæ infeſtiſſime, & crebri motus convulſivi in ſcapulis, & dorſo, mœſtitia item, & apepſia. Traxerat originem iſte affectus a levi capitis dolore, cui ut ſuccurreret alter Medicus, ipſi multa incaſſum præſcripſerat remedia. Morbo ſic indies invaleſcente, in paralyſim, & prænominata ſymptomata incurrit: quibus idem Medicus ut mederetur, denuo multa plane irrita admovet; purgantes potiones, capitales, & phlegmagogas minime omittit; phlebotomias in brachiis bis repetit, nucha ſetone vexatur, podex ſanguiſugis afficitur, ſcapulæ cucurbitulis dilaniantur, brachia tandem cauſticis inuruntur, & in vanum omnia. Miſer ſuam ſalutem conclamatam exiſtimans, ad me tanquam ad extremum aſylum refugit. Primis diebus pilulas catholicas ter ipſi dedimus. Sequentibus diebus decoctum ſequens.

Rec. Ligni ſaſſafras ℥.j. baccharum lauri, ʒ.ß. Infundebantur in ℔.vj. vini albi per 12. horas: demum coquebantur ad medietatem. De colatura dabantur bis in die, ſero & mane, ℥.5. pro doſi.

Intra octo dies capitis dolor evanuit, & paralyſis cum omnibus ſymptomatibus obliterata fuit. Agit nunc octavum annum a cura ſanus, & impoſterum ipſum melius valere exoptamus.

(a) *Acerrimis occipitis doloribus.* Acutiſſimum capitis dolorem in parte poſtica non ſemel in fœmina hyſterica obſervavi cum ſiti & vigiliis, caput interim non incaluit, mox ſyncope & paralyſis lateris dextri superveniebat cum nuchæ ſtupore ac ingenti rigiditate, aſthmate convulſivo ſuffocativo. Poſt clyſteres præmiſſos & venæſectionem adminiſtratam extrinſece linimentum antiſpaſmodicum larga manu nucha & occipitis parti applicatum levamen attulit eximium. Conſtat hoc ex aqua Anhaltina, ſpiritu lumbricorum, camphora, caſtoreo, oleo nuciſtæ expreſſo, ac balſamo peruviano.

(b) *Collum obriguerat.* Terribilem colli ſpaſmum ante aliquod annos vidi in viro 40. annorum, qui in autumno aere exiſtente frigidiore per aliquot dies iter faciebat, mox ſentiebat crudeliſſimum dolorem pone aurem ſiniſtram, & caput hinc inde cœpit trahi retrorſum verſus ab uno latere ad alterum, poſt propinata ſudorifera volatilia nec non purgantia varia & remedia cephalica exaſperari potius malum cœpit, & caput ad dextrum latus convulſum uſque ad ſcapulam erat, ut non niſi vi ad naturalem ſitum reponi potuerit, muſculis nuchæ, qui caput retrorſum a tergo movent, omnibus graviter affectis, & qui in colli ſiniſtra parte ſunt, valde relaxatis. Multa fruſtraneo conatu exhibita fuerunt, veſicatoria ſcapulis adhibita, venæſectio celebrata, ſanguine roſei coloris exiſtente. Æger valde inquietus erat, modo acceſſere lypothymiæ, modo convulſivi motus in toto corpore. Unguenta & emplaſtra emollientia ac anodyna bene profuerunt, calidiora et exiccantia obeſſe viſa ſunt; Unguentum autem adhibitum fuit tale: Recipe pinguedinis humanæ, anguillæ, taxi, olei lumbricorum coctorum ana drach. 2. pinguedinis caſtorei drachm. 1. olei nuciſt. expreſſ. drachm. tres, camphoræ, balſam. peruvian. ana drachm. ſemis, ſpiritus ſalis ammoniac. gutt. 15. Hoc linimentum antiſpaſmodicum in omni convulſione, epilepſia & ſpaſmo convenientiſſimum eſt, ſi collum cum nucha, totaque ſpinali medulla ipſo inungatur. Tandem autem æger hic circa æquinoctium vernum convaluit, convulſiones colli paulatim remiſerunt, et caput ad naturalem motum & ſitum rediit.

CAPUT

CAPUT XXVII.

De continuo, & permolesto aurium tinnitu; cum pruritu, & gravi auditu.

DOmina Valeria Domini Alexandri de Monte, prope Divi Pauli Fanum commorans, annos 33. nata, a multis annis, gravem & molestissimum aurium tinnitum, & pruritum patiebatur, non citra auditus læsionem. Oriebatur ejusmodi affectus a quodam humore crasso & falso, e cerebro illuc affluxo; is in intimo aurium ductu consistens (*a*) *nonnulla ulcuscula* pepererat. Eo tempore Medicos nonnullos frustra consuluit: & quotannis vere & autumno, ipsi non pauca in eo tentarunt remedia, nec sine sanitatis jactura: ea siquidem naturæ ordinem demoliuntur, & nos sæpe in gravissima mala impellunt, unde morbi plerumque incurabiles, maxime si frequenter reiterantur. Ejuscemodi salsi, & crassi humoris origo non aliunde, quam a recrementis cerebri, & hæc a suppressis mensibus, quibus jamdudum detinebatur. Indicationes in hoc affectu curando fuerunt, ulcus mundificare & exsiccare, menses movere & caput roborare. Ad menses, corpore pluries decocto melanagogo & cholagogo repurgato, apozema hystericum incidens & aperiens dedimus. Ad aurium ulcus, unguentum rosaceum cum tantillo mellis rosati, mercur. Balsamo per intervalla adjecto, quibus brevi felicissime convaluit.

(*a*) *Nonnulla ulcuscula*. Novi juvenem 20. annorum, qui ex variolarum morbo ante quinquennium ulcus contraxit in auribus: tempestate austrina sanies fœtida etiam adstantibus molesta exstillat, si siccus aer est, crusta saltim in auditus camera nascitur. Et notabile est, quod clausis naribus ac ore, buccis inflatis ex aure aeris sibilum exeuntem percipiat. Id quod indicat ossa carie affecta esse, quo casu de consolidatione desperandum. Præterea capitis gravativum experitur dolorem, ad somnolentiam continuo dispositus est. Multa adhibita consilia fuerunt super hunc casum, sed frustra, post potum coffee & essentiam succini ambratam volatilem & fumum tabaci optime se habet, nec tantus, quando his utitur, est sibilus auris, tanta auditus difficultas & capitis gravitas.

CAPUT XXVIII.

De strumis in collo, marcore insigni, & lenta febre, a multis annis inveteratis.

(*a*) STruma affectus & varius & pertinacissimus, Hispanis communissimus, in nonnullis etiam (*b*) *Italia partibus frequens.* Curationem ægre suscipiunt, & quicquid dicant Medici de earum ortu, & curatione, parum mihi probatur; eo magis, quod via ab his tradita earum curatio infeliciter suscipiatur. Scrophulæ ea forte ratione dicuntur, quod scrophis, seu porcis in ea parte frequenter enascantur. Quidam strumas a scrophulis distinguunt, de quo parum laboramus. Utinam earum essentiam, & curationem felicius aperuissent. Nonnullæ equidem sine dolore indurate manent, per collum, (*c*) *vel alias partes*

glan-

glandulosas, fixæ, vel mobiles: aliæ, brevi dolentes suppurantur, & in ulcera maligna vertuntur. A pituita diversimode mixta eas oriri dicere, hucusque profuit nihil; etenim purgent quantum velint, quid præstant? magis, atque magis excarnificantur ægri, & inde in marcorem incidunt. Connaturale esse vitium sæpe observamus, & id quidem radices in natura alte defixas habere. Ab utroque parente sano & vegeto sæpe infecti puerüli prodeunt: & quod mirum est, etsi multi infantes ab eodem parente orti, eodem alimento enutriti, in eodem loco nati, & educati, ex his tamen aliqui hac labe infecti, alii non, sed perpetuo bene valentes vitam degunt. Sic puellulæ nobili cuidam Bononiensi contigit, quæ etsi ab utroque parente sano & vegeto nata, & fratres, & sorores optima & firma valetudine constitutos habeat; tamen fere a cunabulis scrophulis, & fœdis illis tumoribus in collo obnoxia fuit; cumque jam 12. annum suæ ætatis perageret, & multa a multis Medicis incassum experta fuisset remedia; unde pro sanitate marcorem totius corporis, & lentam febrem reportavit, ad me curanda deducitur. Marcori, & febri lentæ apprime ut prospicerem, (*d*) *pulverem nostram diaphoreticam* cum conserva rosarum, ad 15. dies, bis in die dedimus, tinctura saturni philosophici his aliquando mixta. Purgatio fuit roborando imperceptibilis, per cæcos corporis meatus. Causas, & rationes alio reservamus; sat si noravero, eo remedii genere marcorem, ac febrem, intra dictum tempus expulsos fuisse, & sequenti unguento mundificatos, carne repletos, ac cicatrice obductos.

Rec. Fol. nicotianæ recentis, m. vj. butyri insulsi lib. ij. terebinthinæ Venetæ, ℥. iv. misceantur simul, & insolentur per octiduum, colentur, & torculari fortiter exprimantur: expressis adde ceræ citrinæ parum, gummi ammoniaci, galbani, an. ℥. ij. facto unguento, & fere refrigerato adde pul. antimonii crudi subtiliss. triti, cinnabaris, an. ʒ. iv. myrrhæ, thuris, an. ʒ. ij. misce, & fiat unguentum.

(*a*) *Struma*. Hæ sunt tumores glandularum colli a concretione lymphæ orti. Vitiaris quippe poris & meatibus glandularum, vitiantur quoque humores: in illis enim particulæ vitiosę lymphaticæ collectæ pressione cavitatem sibi formant, & tenuioribus abeuntibus per poros, crassiores concrescunt in tales tumores.

(*b*) *Italiæ partibus frequens*. Solennes etiam sunt frigidiorum locorum incolis, item montanis in regionibus degentibus, ut in alpibus, montibus Hercinis, imprimis auff dem wilden Mann, nec non in Helvetia, Styria, Carinthia. Certis quoque locis Germaniæ prope Francohusam, item prope Trefort in districtu Hassiac. Endemiæ sunt, forsan ob usum aquarum, sale stiptico constringente turgidarum.

(*c*) *Vel alias partes*. *Plater. lib. 3. observationum p. 850.* historiam recenset nobilis adolescentis Austriaci, cui cœperunt scrophulæ in ambitu colli enasci, nec solum illic, sed & sub axillis glandulæ intumescere atque indurari, uti & exiguæ in pectore, dorso sub cute patefacere. Inunctio mercurialis adhibita fuit, unde exspuitio frequens & copiosa subsecuta, cœperuntque grandiores scrophulæ nonnihil detumescere, sed mox iterum cessante sputione augeri. Deinceps & thermæ fuerunt adhibire, aliaque externa resolventia & emollientia, ast sine effectu. Tandem cœperunt pedes tumere, illeque difficultate spirandi & deglutiendi maxime angi, donec suffocatus & extinctus fuit. Sectione facta per longitudinem colli tribus in locis trium digitorum profunditate, antequam musculi conspicerentur la-

tera vulnerum, ficuti porcis in dorso apertis lardum fpiffum album, fic & hic alba fpiffa craffa apparuerunt: in quibus undique toto ductu glandulæ, nunc parvæ, pifi, nunc majores, fabæ inftar fed mutuo cohærentes, & totam illam albam mucofam fedem undique opplentes deprehenfæ fuerunt. In talifmodi fubjectis videtur nimirum lympha tota ad coagulum admodum prona effe, quapropter obfervatum ab Authoribus, quod fcrophulofi in interioribus partibus maxime in mefenterio induratas glandulas & ftrumas facta anatome plerumque habuerint. De qua re legi poffunt *Rolan. in anthropographia p. 15. Sculter. obferv. 31. item Barbette in praxi l. 1 c. 2. Et Elfner. in mifcellan. curiof. anno 7.* Tandem fcrophularum anatomen defcribunt quoq; *acta Haffnienf. ann. 1673. obf. 16.*

(d) *Pulverem diaphoreticum*. Omnis fpes curationis, fi ulla adhuc eft, expectanda a mercurialibus & alcalinis terreis uftis & mutatione aeris aquarum & victus.

C A P U T XXIX.

De hydrope, leucophlegmatia, & afcite, a validis catharticis male adhibitis.

Dominicum Palmarium ex officio *Tiraloro*, annos 27. natum, ad me curandum perduxit Dominus Hieronymus de Senfifabris. Dictus Palmarius, ob officium rotulam ferream vertendi continuo, dolore graviffimum in altero brachiorum contraxerat: cui ut occurreret, Medicum adiit. Is falfo dolorem referens lui venereæ, purgationibus fuis confuetis præmiffis cum phlebotomiis, pulverem ex falfa parilla, cortice ligni, fena, turbith, fcammonea, & aliis per aliquod tempus præftitit. At quam infeliciter, experiebatur mifer ille æger: Loco fanitatis, febris, & hydrops dolori fuperadduntur; fitis, & vigilia cum alvi fuppreffione, inappetentia fiunt morborum comites. Ad me tandem venit. Hydropi, & febri (a) *per fulphur & crocum metallorum* profpicio. Ad vota fuccedunt omnia: multum urinæ, & fputi fundit quotidie: jecori vis, & robur fenfim reftituitur. Dolor interim, dum hæc perageret, & in requie perftaret, omnino evanuit. Quæ labore fiunt, requie tolluntur: cui experientiæ fuffragatur Hippocratis fententia, & omnium Medicorum affenfus. Non verbis, fed remediis appofite datis ægri convalefcunt.

(a) *Per fulphur & crocum metallorum*. Dominus A. fulphure & croco metallorum debellavit graviffimum hunc affectum fubfecuto effectu falivanre & diuretico. Sique conjectare fas eft, crediderim & ejus fpecificum antihydropicum, quod tantopere paffim celebrat, ex eodem fonte derivari, five antimonii, fulphuris & martis fimul fobolem effe. Crocus metallorum vomitorius, fi cum portione fulphuris communis decenti ignis temperamento mifcetur, faceffit in medicamentum manfuetum diaphoreticæ & falivantis virtutis. Et in hoc confiftit omnium panacæarum & remediorum heroicorum ex minerali regno depromptorum vis atque efficacia; quod nimirum cuncta hæc agant deobftruendo, quod fit, dum particulis fuis fubtiliffimis, folidis tamen vividum fibris vaforum motricibus & excretoriis partibus rurfus injungunt motum impulfumque, unde hæ antea languefcentes et ad obftructiones difponentes officii fui memores non tantum inhærentes particulas fortius impellunt, fed & alias prætervehentes in motum celeriorem adigunt. In motum autem validiorem redactis corpori noftri humoribus, obftructiones graviffimorum affectuum genitrices fponte tolluntur.

CA-

CAPUT XXX.

De vulneribus juncturarum, cum ossium fractura, facilis, & inassueta methodus.

Medicam artem ratione, & experientia, tanquam duobus cruribus incedere, jamdudum prodidit Galen. posteriorum Medicorum discrepante nemine. Et revera, ut temerarium & inconsultum, experientiæ contradicere; ita sapiens & justum, rationi obtemperare. Mihi ergo, cui firmiter residet in pectore, hos in arte tanquam præcipuos præceptores, & duces habere, quid in omnibus morbis medendis statuerint antiqui, in vulneribus præsertim, minime sequor, experientia, & ratione maxime contrarium docente. Et, ut res exemplis illustrior reddatur, qua arte opem tulerim (*a*) *vulneratis aliquot*, extra communem medendi methodum paucis aperiam. Inprimis hic Bononiæ, cum degeret nobilis Dominus Carolus *de Novelet* Gallus, is in prima dearticulatione phalangis, noctu, clam a sicario vulnus ingens accepit, quo vulnere præcisi fuerunt 4. digiti ad exceptionem cutis, solius indicis osse non in totum fracto; cæteri tres pauxillum cuti hærebant, pendentes ea portiuncula, quasi ex industria cæsi. Horrendo, & dolorifico ejusmodi vulneri, & nocte media accepto, extempore balsamum vulnerarium tepide apposuimus, cum plagulis, & linteis in eo madefactis. Ossa ossibus disposita fuerant primo, & cutis cuti adjecta, quantum potuimus, ac demum manu super tabellula extensa, & digitis eidem aptatis, æger lecto traditus alteram noctis partem feliciter transegit, sine ullo symptomate, & qui jam venerat dolor, recessit: febris itidem, quæ ejusmodi vulneribus infensissima esse solet, abfuit per totum curationis tempus. Secundo apparatu manum tabellulæ affixam suis plagulis, & fasciis liberavimus; & perspecto vulnere omni symptomate carente, annulari osse paulum a proprio loco emoto, quod quindecim iterum in suo loco restitutum fuit, vulnus sequenti fotu detergendum curavimus, atque hoc bis in die, antequam novum balsamum admoveretur.

Rec. Aristolochiæ rotundæ, ℥.j. myrrhæ electæ ʒ.ij. bacc. juniperi, p.j. fol. prunellæ, alchimillæ, vincetoxici, an. m.j. Parabatur decoctum in s.q. aquæ & vini, cum modico sale communi.

Die tertio (*b*) *alvum subduximus* cum sequenti medicam.

Rec. Pulpæ cass. retent. extract. ℥.j. rhabarb. elect. subtiliss. triti, ʒ.j. misce, fiat bolus.

Sequentibus diebus (*c*) *potionem vulnerariam* bis in die accepit, quæ sic parabatur.

Rec. Radicum vincetoxici, ℥.j. fol. acetosæ, prunellæ, pilosellæ, pimpinellæ, saniculæ, betonicæ, an. m.j. fol. violarum, p.j. liquirit. rasæ, ℥.ß. Parabatur decoctum in s. q. aquæ hordei. De colatura dabatur quantitas ℥.vj. pro singula dosi, cum ℥.j. syrupi limonum. Ejusmodi decocti intentio fuit, naturalia viscera in suo robore & officio continere, sanguinem vulneri carne implendo idoneum reddere, & sitim compescere. Victus fuit mediocris: Ova

sorbitia, panis coctus in jusculis carnium, primis diebus pro ferculis dabantur. A vini usu non abstinuit, verum oligophorum, & parum aqua dilutum dabatur. Ex acto 5. die carnibus usus est, & meraciori vino: quo victu alvus laxabatur quotidie, quod raro contingit in vulneratis, ob victum nimis tenuem, & ob hæmorrhagias, quæ in vulneribus juncturarum contingere solent. Et hac methodo, intra 25. dies, ossibus optime ferruminatis, vulnus omnino coaluit.

(a) *Vulneratis aliquot*. In vulneribus nervorum, ossium ac tendinosarum partium valde cavendum est a saturninis, mercurialibus, acribus, oleosis, pinguibus: Excipit talem tractationem molestum illud symptoma, quod dicitur das Glied.Masser. Conferunt vulneratis dictis partibus balsamica, temperata tamen, quale est, oleum hypericonis cum oleo terebinthinæ remixtum. Item emplastrum nostrum polychrestum additione balsami peruviani pro re nata exaltatum.

(b) *Alvum subduximus*. Multum moratur consolidationem vulnerum alvi segnities, quare tunc temporis alvum semper habere mollem, vel natura vel arte, bonum est.

(c) *Potionem vulnerariam*. Vulnerariæ sic dictæ herbæ virtute pollent discrasiam sanguinis et lymphæ acidam maxime et viscidam corrigendi; pollent namque sale quodam nitroso terreo alcalinæ indolis, ob id succus harum mercurii sublimitati solutionem turbat & præcipitat. Acidum autem mirifice sanationi vulnerum resistit; quod extinguendum est. Quem in finem alcalina valde conducunt. *Helmontius cap. 3. de lithiasi* §. 26. meminit rustici, qui vulnera ingentia solo potu lixivii e tilia confecti curavit, quorum tamen lotium nil prorsus lixiviale ostendebat.

CAPUT XXXI.

De simili vulnere juncturarum cum ossium fractura.

CAsus superiori haud dissimilis contigit fere eodem tempore cuidam fabro nomine Paulo, qui noctu a sicario circumventus, quatuor digitos in eodem articulo phalangis magno vulnere pene abscissos reportavit, ossibus fractis, & disruptis, sola cute volæ manus excepta. Ossa ossibus annectens, & vulneris labra ad invicem deducens, ac demum balsamo vulnerario cum plagulis, & fasciis vulneri imposito, curam feliciter absolvimus, sine ullo symptomate. Potiones vulnerarias, ut supra diximus, bis in die dabamus, atque iisdem sale communi adjecto detergebatur vulnus. Mirum videre est, quam tuto (a) *hæmorrhagia* firmentur ab admoto balsamo, & dolores, & spasmi recedant. Cæterum ubi nulla, aut exigua adest contusio, nulla aut perexigua fit suppuratio: at vero quando adest contusio, vel primis diebus opus est valida & longa fomentatione, vel suppurantia sunt usurpanda.

(a) *Hæmorrhagiæ firmentur*. Ramus insignis venæ medianæ ad pollicem et indicem excurrit; hinc isto abscisso, magna sequitur hæmorrhagia, quæ pulvere colophoniæ subtilissimo, qui balsamica vi instructus est, haud difficulter sisti potest. Singularem observationem, ubi pollex cum magno tendine per morsum equi a manu separatus fuerit, sanato vulnere tradit *Marchette in observationibus suis*.

CA-

CAPUT XXXII.

De simplici vulnere in facie.

DOm. . . . de Serpa, annos 50. natus, in via *di Ceuco trecenti*, vulnus ingens in facie, quod vulgus *sfriso* nominat, a proditore noctu accepit. Ut amplum, & profundum, atque a tempore ad mentum diductum, aspectu horrendum videbatur; cumque vulneris labra inter se multum distarent, primo aspectu futuram omnino necessariam judicabat barbitonsor, qui eum ad me vulneratum adduxit. At ego, qui ejusmodi carnificinam respuere soleo, & cui cordi est tantum dolentem, & afflictum sublevare, ea arte, quam supra dixi, sine sutura vulnus brevi ad optatum scopum deduxi, labra vulneris fasciis, & plagulis simul ad invicem deducendo, atque (a) *oleum vulnerarium parti* vulneratæ admovendo. Nec interest si primo apparatu vulneris labia ad invicem jungi haud possunt, etenim secundo aut tertio facillime conjungentur; nam ubi nulla superveniens inflammatio, nullus humorum confluxus, cunctæ particulæ ad naturalem locum redire conantur.

(a) *Oleum vulnerarium*. Olivarum oleum ab aciditate sua probe orbatum, si balsamica flor. hyperici & millefolii virtute imprægnatur, addito gummi elemi & myrrha, nec non terebinthina præstantissimum vulnerarium evadit. Ad ulcera autem mali moris mundificanda oleum tartari fœtidum cum balsamo per uviano mixtum commendari meretur. Balsamum *Locatelli*, cujus descriptionem vide in inferioribus; in omni continui solutione tam intrinsece quam extrinsece effectum præstat optatissimum.

CAPUT XXXIII.

De raro, & inaudito ulcere capitis, in quo cranium ad palmæ latitudinem sponte emarcuit, in muliere octuagenaria, quæ sanitati restituta cæca evasit.

VEtula quædam mulier annos 84. nata, ex familia de Bourdinis, in via *di Strà Castione* commorans, supra verticem capitis lævam versus, tumorem contraxit malignum ad palmæ latitudinem, cum dolore vehementi, & inflammatione insigni, cum plumbeo colore. Ad dolorem, & inflammationem compescendam, embrocham ex oleo rosato, & oxyrrhodino imperavimus. Intus manna ad ℥ j. cum jusculo carnis dabatur, ut prima regio corporis expurgaretur. Interdum victus humectans, & refrigerans erat ex usu.

Hæc inter cum minus de suppuratione cogitaretur, ecce (a) *nigredinem malignam*, & formidolosam pestilentiali carboni valde similem: ea suppurantibus procurata, puris multum fœtidi, & subviridis fudit. Cum vero Barbitonsor ulcus gossypio detergeret, sub prima cranii tabula ipsum pus emergere deprehendit, ac paucis post diebus prima illa cranii tabula, tanquam a candenti ferro usta a vivo sensim se separavit. Ulcus tandem more ulcerum cum sequenti unguent. detersum, mirifice cito coaluit.

Rec. Resinæ pini, picis navalis, an. ℥.ij. terebinth. claræ ℥.j. Vitellos ovorum, No. ij. aristoloch. rotundæ, thuris, an. ʒij. Croci, ℈. j. Olei rosat. parum. Misce, fiat Unguentum.

(a) *Nigredinem malignam*. Similem casum olim Mindæ Westphalorum in honoratiori viro sexagenario notavi: unica in nocte in vertice capitis oriebatur tumor cum magno ardore, dolore & febricula stipatus, exacto triduo conspiciebantur vesiculæ, quibus dissectis lympha acris emanabat & nigredo cutis substractæ apparebat, quæ sine omni sensu erat, separata parte corrupta beneficio forcipis, mox cataplasma balsamicum putredini adversum camphora probe imbutum applicabatur. Paulo post ulcera, quæ etiam ipsum cranii os depascebant, præsto erant, stipata virium imbecillitate, calore præternaturali. Intrinsece alexipharmacis contra malignitatem pugnabatur, ex quorum classe non possum non laudare sequens euporiston probatissimum, quod constat ex vino, theriaca, lapidibus cancrorum & succo cancrorum fluviatilium, hoc debite mixtum & sufficienti in copia calide haustum, expectando post ejus usum sudorem gangrænam in instanti sistit, & ne sphacelus ulterius serpat, impedit. Externe instar omnium esse potest spiritus vini camphoratus cum essentia scordii & tinctura tartari mixtus, additis floribus salis ammoniaci martialibus.

CAPUT XXXIV.

De catarrho a duobus annis inveterato, cum maxima nervorum imbecillitate.

ILlustrissimus Dominus Joannes Malvezzius, annos tunc 24. natus, ante sexennium in infensissimam capitis defluxionem incurrerat; unde in sinistrum latum irruens e brachii, coccygis, tibiæ, & pedis (a) *illius lateris insignem impotentiam pepererat*. Tanto affectui, ut occurreret, plurium Medicorum ope, toto biennio frustra usus erat; nec interea pepercerunt rarioribus, & præstantioribus remediis: solitas purgationes, & phlebotomias semper præmittentes, suis postmodum decocti guajaci, salsæ, & similium, in usum advocatis; cauteriis, cucurbitulis, frictionibus, unctionibus, embrochiis, suffumigiis, minime omissis. Cum vero vana, & irrita hæc essent omnia, ad eum advocatus, ei quamprimum medicamentum cerebrum, & nervos roborans adhibui, idque cum conserva rosarum. Decoctum postea cephalicum ad 30. dies accepit, oleo vitrioli balsamico per intervalla adjecto: & his paucis, & gratissimis, intra sesquimensem, pristinam recuperavit sanitatem, quam ad hunc usque diem firmissimam servavit, exceptis duobus mensibus peractis, quibus fere in eundem affectum incurrebat, ni nostra ope confestim sublevatus fuisset. Eadem præsidia eidem affectui debellando semper conveniunt. Inter roborantia primas tenet aurum nostrum diaphoreticum: pulvis stomachicus est etiam roborans quoddam universale.

(a) *Illius lateris insignem impotentiam*. Paralysis sæpe enascitur ex spasmo in principio spinalis medullæ in membranas nimium constrictas exorto. Caussam hic præbet serum nimis acre in cerebro separatum & ad medullam spinalem ceu locum infe-

inferiorem transmissum. Hypochondriacis & catarrhosis hic affectus valde familiaris est, nec non illis, qui genus nervosum debile habent, & ad spasmodicas constrictiones facile proclive. Hinc per consensum etiam paralysis fit ex colica spasmodica. Non ita pridem femina summe obesa, quæ resinæ gialappæ 12. grana ad purgandum assumsit, paulo post paralysi totius dextri lateris corripiebatur cum aphonia, stupore mentis, & maximis intestinorum torminibus, forsan quod colluvies seri impuri copiosi vehementiori motu exagitata ad cerebrum translata ibi partim obstructiones, partim spasmum pepererit.

CAPUT XXXV.

De tertiana notha.

PErillustris Domini Bartholomei de Bancis uxor, Domina Antonia, annos tunc 20. nata, superioribus annis, (*a*) *tertiana notha* graviter vexata, hunc in modum sanitatem a nobis reportavit. Primis diebus corpus blande purgavimus mannæ Calabrinæ ℥.ij. in aqua cichorii dissolutis; victu humectante, & refrigerante imperato. Decocto postea refrigerans & humectans, cum syrupo acetositatis citri, bis in die sumebat. Hora paroxysmi antipyreton dabatur, quo confestim febris feliciter oppugnata fuit. Ventriculo, ob febris æstum, & biliosorum humorum motum fracto & languido, specificum stomachicum nostrum ad aliquot dies dedimus, cum conservis violarum, & rosarum: quibus non solum ventriculi imbecillitas recessit, verum & menstruales purgationes statis diebus flexere, & alia quæque cessarunt symptomata. Videant quam tuto, cito, & jucunde (*b*) *spagyricis remediis* oppugnentur morbi, & in quas Syrtes ægros præcipitent, qui hisce destituuntur.

(*a*) *Tertiana notha*. Appellatur sic, quando calor non tam acris est, nec pulsus tam celer, sed remissior, nec urina flammea, uti in exquisita esse solet. Bilis hic magis delinquit mucosa, quare hæc febris resolventia & leniora emetica magis requirit, & observatum est per vomitionem tunc temporis bilem instar vitelli ovorum coloratam ejici nonnunquam etiam viridissimam: Et facile tales febres degenerant in lentas.

(*b*) *Spagyricis remediis*. Est laus sua medicamentis Galenicis, nec non chymicis. Miser Medicus, qui chymiam ignorat, quæ tam ad theoriam, quam praxin rationalem summe necessaria est. Chymica maxime ex regno minerali petita concentratioris virtutis sub minima dosi magnas possident vires, in vitrea pituita plurimorum affectuum caussa liquefacienda & visceribus a viscosissimorum humorum sarcina, liberandis, id quod neutiquam languidiora aperientium decocta (ut ut omnes hic accersamus) efficiunt. Pervadunt hæ universi corporis sphœram, & ad remotissimas quoque partes virtute sua pertingunt, quod maxime apparet in antimonio, marte, mercurio, herculeis illis remediis.

CAPUT XXXVI.

De Ischiade.

DOmina Constantia N. cujusdam berretarii (*a*) *uxor*, annos 40. nata, retro dolore ischiadico supra vires excruciabatur a nonnullis diebus: cui obviam eundo duplicem indicationem nobis proposuimus: unam a morbi essen-

tia, alteram a natura ipsius patientis. (*b*) *Magno morbo*, atroci, & vehementi, magnum, efficacissimum, & velocissimum remedium conveniens erat: (*c*) *Delicatula mulieri*, debili, consimile remedii genus minime aptum videbatur. Quocirca fotus calidos, & aperientes affecto loco admovendo jussimus, ut

Rec. Baccarum juniperi, lauri, fœnugræci, lini, cymini, an. p. Ij. herbæ menthæ, salviæ, rorismarini, ivæ arthriticæ, arthemisiæ, an. m. j. coquebantur in s. q. aquæ & vini pro fotu. Quo peracto, affecta pars sequenti unguento calide ungebatur.

Rec. Ung. martiati, ℥. iij. ol. laurini, ℥. ij. ol. petrolei, ℥. ß. misce.

Intus pilul. catholic. ad gr. viij. dabantur bis in hebdomade. Cruribus postea, (*d*) *cauterium inuri jussimus*, quibus evanuit dolor, nec ultra reversus quinquennio jam elapso.

(*a*) *Uxor*. Virilis sexus præ sequiori alias obnoxius est hujusmodi affectibus, forsan quod non tam ordinate stateque tempore superfluum, pravumque sanguinem excernat. His itaque deficientibus vel diætæ vitio graviori accedente & ipsæ non immunes sunt ab his morbis. *Cont. aphorismo* 29. *sect. 6.* inquit: Mulier podagra non laborat, nisi menses ipsi defecerint.

(*b*) *Magno morbo magnum remedium*. Proportio semper debet esse inter caussam morbi & ipsum remedium. Aureum dictum est *Mesua*: Est prudentiæ granum ad medicinas fortes non devenire, si debiles sufficerint; & ex adverso timiditatis nota est, in magnis morbis immorari pigmæis remediis, qui non nisi giganteis cedunt. Dum securitati nimis consulimus, in generositate deficimus.

(*c*) *Delicatula mulieri & debili*. Solerter antequam Medicus ad validiora accedat, constitutio corporis ejusque habitus, sanguinis temperamentum, naturæ robur & vires investigandæ sunt; sicuti enim in robustioribus tuta satis, sic in delicatulis ac teneris subjectis noxia & insidiosa sunt. Utilissima in praxi regula est *Hippocr.* quæ extat in *Libro de locis in homine*, medicamenta fortia a natura in debilibus morbis dare non oportet, neq; paucitate medicamenti debilitas ipsius facienda est: sed fortibus natura fortibus pharmaci utendum est, debilibus vero pharmacis non fortibus. Neque partiendum esse medicamentum, sed singulis secundum naturam, debilibus quidem debilia a natura, fortibus vero morbis fortis naturæ pharmaca exhibenda sunt.

(*d*) *Cauterium inuri jussimus*. In podagra nec non in omnis arthritidis specie inustio actualis a veteribus dudum commendata, nuper autem ab Indis repetita sub moxæ nomine in Germaniam translata peragenda. Talismodi remedii mentionem jamdudum fecit *Hippocr.* in *libro de affectien. Cap.* 30. *tit.* 12. Si in unum aliquem locum incubuerit dolor, & constiterit, & medicamentis non fuerit exactus, urito, quocunque loco fuerit dolor: Urito autem lino crudo. Hic autem non intelligitur linum crudum, sed magis in fila aptatum. Processum integrum scite describit *Prosper Martianus commentario in lib. de affection. p.* 170. Accipiatur linum crudum & arcte conglobatum reducatur in formam pyramidis, cujus basis latior in angustum coarctetur. Magnitudinem, seu latitudinem basis indicabit locus inurendus: non ignorato, ustionem aliquanto latiorem fieri, quam sit basis pyramidis. Hæc igitur in summitate accensa loco inurendo apponatur, ibique resideat, donec materia absumta sit; nam ignis serpendo ad cutim perveniens ustionem facit; Et quod mirum videtur, fere insensibiliter & sine dolore. Extincto igne, porrum elixum imponebat *Hippocras.* donec, quod exustum est, decidat. Nostri butyrum cum caule adhibent; indeque ulcus apertum servetur ad libitum.

CA-

CAPUT XXXVII.

De diuturnis ventris doloribus.

BEnedicta Joannis N. ex illis, qui vulgo dicuntur *Adobador*, in via, quæ communiter dicitur *il Borgo di S. Giacomo*, commorans, annos 45. nata, a longo tempore inveteratos, & contumacissimos dolores ventris patiebatur; propterea a duobus mensibus in lecto infeliciter decumbens, & alterius Medici opem dicto tempore frustrà experta, non nisi de morte cogitabat. Tacto ejus abdomine nihil præter (*a*) *flatulentum tumorem*, ventrem nimirum præter consuetudinem distentum, deprehendere licuit. Calculum, aut induratas fæces in intestinis contineri certo conjecimus, cum quo vermium proventus haud erat suspicio: quare omnes curandi scopos eo direximus, ut calculus, aut quippiam simile non naturale foras detruderetur; ad quod præstandum, duplici incedere via operæ pretium duximus. Etenim cum primum accersiti, (*b*) *enema ex oleo lini simpl.* infundi jussimus: per os ol. amygdal. dulc. sensim sorbendum: sensim (in quam) ne affatim haustum evomuisset. Horis 4. exactis, theriacæ ʒ.j. dedimus. Sequenti mane pilul. catholic. gr. 12. cum trochisc. alhandal. gr. iij. Ab assumpta pilula præduras fæces cum multa copia pituitæ ejecit. Dolores inde paulo mitiores evaserunt, & noctu dormire cœpit. Tertio die pilulis reiteratis, similes fæces excrevit, & supra multum bilis, & pituitæ. Reliquo temporis spatio conservas rorismarini, absinthii, menthæ cum mithridati tantillo, mane sumebat: quibus brevi sanitatem consecuta est. Interea connotandum superest, quomodo bis a duobus Medicis purgata fuerat, a quibus, ut a remediis parum apposite adhibitis, nihil levaminis retulerat: (*c*) *non enim sat est purgare*, sed quando, quomodo, & quibus, observare oportet.

(*a*) *Flatulentum tumorem.* Nimia corporis a flatibus distensio poris tunicarum intestinalium obstructis vel spasmo constrictis debetur; unde vapores liberum transitum non habentes, parietes intestinorum mirum distendunt, & tensione hac cruciatus immanes efficiunt. Dicitur hic morbus colica spasmodica seu tormina alvi convulsiva, & est maxime familiaris metallicolis, qui mineras saturninas igne tractant, & dicitur Germanice die hutten Rage, quod intolerabilis ille intestinorum cruciatus ægrotantem nonnunquam rabiosæ felis circumgyrationem imitari cogat: Illis hominibus aliquando nec standi nec sedendi datur potestas, inquieti huc atque illuc moventur, lecto si aliquantum incubuerint, terram vicissim repetunt, unguibus eam rodunt, & immanes ventris dolores patiuntur cum sudore nonnunquam frigido & lypothomia: Complicatur hisce flatim vehementissima alvi constipatio, ita ut nihil flatuum, nedum excrementorum per anum exitum habeat. Purgantia omnia irrito effectu propinantur. Morbus hic a lythargyrii fumo cum aere ore hausto derivandus est; hinc non tantum illis, qui plumbarium metallicum lapidem igne uruunt, liquefaciunt, separant, sed & qui lythargirium saltim ponderant (vulgo Glettroager) communis est. Fumus hic ad ventriculum & intestina delatus partim gravitate & mole, partim textura, quam sub acidi miscela acquirit stiptica in poris tunicarum nervearum & musculosarum obstructiones efficit; hinc dum per poros obstructos intestinales non æqualiter circulari possint partes impetum facientes, molestissimus spasmus gignitur, dictorum symptomatum parens.

(*b*) *Enema*

(b) *Enema ex olei lini*. In spasmodica colica & pertinacissima alvi constrictione, quæ utplurimum cum spasmo intestinali conjuncta est, clysteres ex solis oleis parati & applicati omne ferunt punctum, quo nimirum nimis fortiter constrictæ, intestinorum fibrillæ relaxentur. Tales clysteres *Rulandus* in empiricis suis curationibus frequenti in usu habet. Emollitis sic fæcibus, & laxioribus factis intestinis purgantia resolvendi simul virtute prædita ore assumenda sunt, quæ alias spasmum augendo symptomata exasperant.

(c) *Non sat est purgare*. Non levis res est, alvum movere & purgare, quivis agyrta & empiricus hoc tentat, sed quando, quomodo et quibus, hoc opus, hic labor est. Veronæ olim in publico foro suspensa fuit tabula, elenchum medicorum istorum continens, quibus solis authoritate magistrum liceret purgans præscribere. Potest de hac re videri *Dissert. nostra de prudenti medicamentorum applicatione in tempore*.

CAPUT XXXVIII.

De gibbositate in sene cum doloribus sublata.

MOnialis quædam, nomine Soror Fabricia, in cœnobio Corporis Christi degens, annos 70. nata, ab aliquot annis (a) *pertinacissimo catarrho* in spinalem medullam irruenti obnoxia erat, unde variis temporibus diversos Medicos consuluerat, a quibus nihil opis reportans, me quoque consuluit. Examinata morbi natura, & catarrho per spinalem medullam decurrente cognito, morbum, etsi ab aliis Medicis incurrabilem creditum, tamen subsequentibus remediis curandum suscipio. In quinta vertebra, a qua gibbositas, & convulsivi dolores, quibus assidue cruciabatur, cauterium potentiale admovendum curavimus.

Intus bis in hebdomade sumebat sequentes pilulas.

Rec. Agaric. trochiscati, ʒ.iij. aloes succotrinæ, ℥.ß. mastiches, ʒ.ij. cum syrupo rosato sol. parabatur massa, cujus capiebat ʒ.j. pro dosi.

Per aliquot dies statim ante cibum, pulverem nostrum stomachicum sibi familiarem reddidit: quibus paucis pristinæ sanitati restituta fuit, scipionibus, quibus utebatur, relictis & doloribus plane sublatis.

(a) *Pertinacissimo catarrho*. Ex stagnatione lymphæ circa vertebras dorsi luxationem harum contingere posse etiam in provectioris ætatis hominibus, loquuntur observationes. Et vice versa etiam gibbosi fiunt catarrhosi, phthisici, difficulter spirant, stridulam faucium asperitatem habent: & pauci quinquaginta annos trasgrediuntur, quam tamen regulam non esse universalem, allata a Domino A. observatio testatur. Pueris quibus spina dorsi extrorsum admodum extuberat, thoracem ferreum ex tenuissimis laminis fabricatum atque intus foris que pannis suffultum ac per integrum annum dies noctesque gestandum commendat *Platerus Lib. 1. observat. pag. 153.*

CAPUT XXXIX.

De diuturna lævitate intestinorum, ventriculi attritione, abdominis cruciatibus, & aliis.

GUlielmus de Hortolanis sclopetarius, annos 45. natus, ab XI. mensibus (a) *gravissimis morbis* detinebatur, lævitate intestinorum, ventris dolori-

loribus, mira ventriculi, ac omnium partium naturalium imbecillitate, in appetentia, siti, & aliis. At usus erat toto illo tempore trium Medicorum ope, sed frustra: in his enim peculio, & omnibus fortunæ bonis absumptis ad extremam pauperiem devenerat. Tunc ipse ad me, tanquam ad extremum asylum, confugiens, & personæ & morborum ratione habita, consimilia, quæ brevi & cito, citra pecuniæ jacturam, sanitati eum restituerent, ipsi præscripsimus. Primis diebus, ad acrium & erodentium humorum vim, & impetum coercendum, pilulas laudinas bis dedimus. Viribus paululum recreatis polychrestas ad ℈. ß. cum gr. vij. catholicarum ter accepit. Tandem cachexiæ, & obstructionibus in jecore, liene, & mesaraicis relictis, Electuarium sequens efficacissimum dedimus.

Rec. Conf. rosarum, ℥. iij. croci martis, ʒ. iij. macis, ʒ. ß. misceatur pro elect. cujus dosis erat ʒ. ij. mane.

His omnibus ad vota cedentibus, Deo optimo, nobisque ejus instrumento gratias egit. Videant, si sapient, in quæ tormenta conjiciant ægros illi, qui nimio fastu innumera remedia unico morbo præscribunt. Nonne uni unum contrarium? Diceres ejusmodi sciolos alteros esse Galenos, cum nec Galenum a limine salutarint unquam. Hi semper de destillationibus, obstructionibus, & febribus, ad quæ tria capita tota ejusmodi homuncionum scientia reducitur, deblaterant.

Pilulæ polychrestæ nostræ toto cœlo distant a polychrestis officinarum; illis tamen dotibus, quibus illæ, donantur. De his, & de aliis, *in tertia parte nostra Pharmacopœa Spagyrica*.

(*a*) *Gravissimis morbis*. Symptomata, quibus æger noster detinetur, dubio procul ex hypochondriorum vitio derivanda ac deducenda sunt. Per hypochondriorum vitium intelligimus obstructiones viscerum et glandularum subtilisationi et depurationi sanguinis et seri inservientium; unde mille propullulant mala digestionis negotium continuo in illis depravatum est; unde flatus, tormina, ventris dolores, intestinorum levitas, vel etiam adstrictio, inappetentia suboriuntur. Hepar hoc in affectu non semper insons est, hoc enim, si obstructum mucosa amurca est, bilem non filtrat, cujus balsamo chylus destitutus in primis viis in acidum viscidum crudum succum degenerat. Hinc recte *Helmontius* plurimorum chronicorum originem petit a bilis defectu. *Bartholinus historiarum Cent. 1. pag. 131.* in splenetico secto hepar lividum, vesicam biliariam pallidam tunica crassiore constantem invenit: et aperta serum nudum effluxit, nulla bilis tinctura prodeunt: Plena quoque fuit grumis nigricantibus lapillisque pisorum magnitudine. Ad tollendum hoc malum opus est medicamentis temperatis, quæ balsamica sua vi chylum condiunt et blande spirituosum sanguinem reddunt. Ex horum remediorum classe non satis dilaudare possum sequens Elixir balsamicum, quo maximo cum emolumento per pluries annos in hisce morbis usus sum, si ejus usus per aliquot menses continuetur, assumendo omni die bis 60. ad minimum guttas. Recipe Herb. scordii manipul. iij. flor. centaur. minor. manip. j. myrrhæ electæ unciam semis, croci drachmam unam, succini, Zedoariæ nucistæ ana drachmas tres, ligni aloes drachmam unam semis, corticum aurantiorum unciam semis, olei cardamomi, caryophyllorum ana guttas decem, spiritus vini tartarisati mensuram unam, spiritus salis ammoniaci unciam unam, fiat extractio.

CAPUT

CAPUT XL.

De ischiadico dolore, quo claudus, & impotens jamdudum factus æger.

MIchael N. in via, quæ vulgo dicitur *il Borgo di San Pietro* commorans, bajulus, de his, qui *Charielari* dicuntur, annos circiter quadraginta natus, ex fortissimo, & robustissimo viro, (*a*) *ischiadici doloris* immanitate, & tyrannide claudus, & pedibus omnino impotens redditus, & virilibus officiis, cui tota die ex officio insudabat, ad imbecille, & ignavum muliebre exercitium relegatur. Quo miserando spectaculo commotus, sciscitor ab eo, quæ hucusque in tam atrocem morbum expertus esset remedia: (*b*) *Multa inquit a duobus Medicis* sibi fuisse præscripta; in quæ non tantum sanitatis reliquias, verum quicquid in futuræ inopiæ subsidium coacervaverat, fecisset jacturam: addens se in altero xenodochiorum quindecim dies curandum frustra moratum, nunc autem nullam sibi superesse sanitatis spem, & muliebre nendi officium, quod nunc præ fame compellitur exercere, in tot angustiis unicum sibi esse refugium, quo ærumnosam vitam sustentare possit. Implorato tandem divino Numine, sanitatem illi brevi affuturam, si nostris mandatis pareat, polliceor. Atque tum pilulas nostras catholicas, cum gr. iv. trochisc. alhandal. ter ipsi dedimus. Extrinsecus emplastrum ex sulphure & pice affectæ parti admovendum jussimus. Quibus sensim atrox, & pertinacissimus dolor evanuit: atque femori deperditum robur in totum fuit restitutum.

(*a*) *Ischiadici doloris*. Dolor Ischiadicus vel latius sumitur, vel strictius, latius dolorem lumbarem coxendicis & femoris denotat, alter strictior potissimum circa acetabulum ossis Ischii, in quo femoris os circumvolvitur, consistit. *Ab Hippocrate Lib. de internis affectibus cap. 54. titulo 6. & Lib. 2. Porret. cap. 46. titulo 1.* Ille qui latius patet, describitur ἰσχὺς & lumbos notat & ἰσχίον coxam ἀπὸ τῆς ἰσχύος a robore, quod moles corporis hac potissimum parte sustineatur. Sæpius lumbaris dolor seu arthritis præcedit subsequente ischiatide strictiori. Molestus hic morbus est *Hippocratico* elogio, sed non lethali. Molestus est, quod & dolorum continuatione, & vigiliis, aliisque symptomatibus satis fatigare & torquere soleat ægros, non tamen necare, quandoquidem ex ipsis sanguinis undis naturæ quodam robore ad debiliora & ignobiliora membra vitiosa pellitur materia.

(*b*) *Multa a duobus Medicis præscripta.* Sanguinem exagitantia plerumque dolorem hunc augere solent, maxime in plethoricis & illis, qui vel ipsius naturæ beneficio, vel arte asueti sunt certæ & ordinatæ sanguinis excretioni, sive per sectionem venæ, sive hæmorrhoidum fluxum. Juvat hic magis sanguinis per consuetas vias detractio. Nam observatum est per frequentiorem experientiam, nec arthriticos alios nec ischiadicum cumprimis dolorem felicius tolli posse, quam sanguinis eductione. Qui nephritide seu inflammatorio lumborum dolore laborant, procliviores etiam ad hoc malum sunt, ubi diuretica inconsiderate adhibita dolores hos augent & ischiadicum malum inducunt. *Capivaccius apud Cratonem consilio 154.* inquit: Diureticis calculus inducitur, & ischias augetur. Venæsectio & hic loci quoque suadenda. Bene meminit *Galenus Lib. de venæsectione c. 18.* se ischiadicum morbum una die facta ex cruribus evacuatione curasse.

CAPUT

CAPUT XLI.

De pertinacissima psora.

DOminus Julius Cæsar Rivalus aurifex, annos sexaginta natus, a multis annis (*a*) *Psoram contumacissimam patiebatur*, in qua cutis aspera, crassa, dura, arrosa, fissa, & exesa, furfuraceas squamas assidue disponebat. Tanto affectui superando Medicos plures & pluries incassum consuluit. Illi ad atram bilem, pituitam salsam purgandam, atque ad jecur refrigerandum respicientes, morbum magis rebellem, curatuque difficiliorem reddiderunt. Nos naturæ methodum insequuti, naturalia emunctoria aperienda, facultatemque expultricem promovendam duximus, noxios interim humores incidendo, & attenuando. Quibus subactis & confectis, viisque naturalibus adapertis, qui in excubiis consederat hostis, facillime ejicitur. Igitur ut tot indicationibus satisfacerem, unico contentus fui medicamento, (*b*) *sulphure* videlicet *embryonato ex magnesia saturnina* educto. Id verum est naturæ instaurativum, symphytum, seu balsamum naturale nostrum mundat, & purgat, & modo communibus Medicis ignoto. Mirabatur interea quo pacto tam blande sanaretur. Nulla fit sensibilis purgatio, alteratio nulla; potionum, apozematum, & juleporum aspectum minime perhorrescit. Sapor, color, & odor, in hoc medicamento naturæ amica sunt: quantitas est perexigua, & omni tempore exhiberi potest, etiam in cibis ipsis. Æmuli interea, qui hæc ignorant, ut operibus destituti, ad verba se conferunt.

(*a*) *Psoram contumacissimam*. Alia est psora universum corpus defœdans, alia lepra Arabum seu elephantiasis. Sæpius peccatur in hoc, quod confunduntur hi affectus. Indicant elephantiasim pustulæ, ulcera cutanea, oculorum panniculi: postea hæc invalescunt, nasus collabitur, rauci fiunt, atque horrendum aspectum præbent. Græcorum autem lepra scabies sicca maligna est, universum corpus turpiter defœdans, squamisque tunc tenuioribus, tunc crassioribus obducens. Si altius radices egerit et pilosas capitis et superciliorum sedes invadit, licet curetur, facile rursum redit.

(*b*) *Sulphure embryonato ex magnesia saturnina*. Est nimirum hoc nihil aliud, quam sulphur ex antimonio rite extractum, quod magnesia saturnina audit, quia instar saturni quasi devorat et imbibit alia metalla. Sulphur hoc decenter paratum et præcipitatum penetrantissimum est, et in exilissima quantitate magna agit et universum corpus pervadit. *Glauberus* panacæam et sulphur universaliter purgans appellat, cujus unicum granum altis medicamentis immixtum in acrimonia seri scorbutici delinienda in defluxionibus acribus ad oculos, ad artus corrigendis maxima pollet efficacia, in majori dosi hoc remedium datum, emeticum est, in succisa et refracta salivans et deobstruens potentissimum. Ejusdem cum ipso indolis est regulum antimonii sic dictus medicinalis, qui tamen in majori dosi exhiberi potest. Metallica hæc constantibus solidissimis et mobilissimis simul gaudent particulis, quæ facili ala corporis puros pervolant, viscidosque humores colliquant. Generosis hic morbus æger præsidiis, cui debilioribus et languidioribus non cedit, durus namque nodus durum requirit cuneum.

CAPUT XLII.

De Psora pertinacissima a multis annis inveterata.

Dominus Franciscus Palatinus nobilis Bononiensis, annum quadragesimum circiter agens, (*a*) *a teneris annis* scabiem contumacem, siccam, & atram patiebatur. Traxissetne originem a victus consuetudine, an ab aliis, plane me latuit: ex præsentibus deprehendere licuit, dictum dominum esse temperamento calido & sicco (*b*) *pituita salsa multum generare*, crassum obtinere sanguinem, cutis poros valde densatos, eandemque cutem fusco colore perfusam. In fœda hac scabie debellanda, multa remedia per totum vitæ spatium a diversis Medicis exhibita fuere, sed incassum: Nec mirum, cum ejusmodi vulgarium Medicorum scientia tantum sit, alvum laxare, & sanguinem detrahere. Quicquid de alterantibus effutiunt, nugæ sunt, & quid sit refrigerare, penitus ignorant. Indicationes curativæ nobis fuerunt, luxuriantem salsedinem compescere, eamque in venis consistentem per renes & vesicam foras propellere, & quæ in carnibus atque in cute stabularetur, eam discutere tum per sudorem, tum per insensibilem evaporationem. Quæ facillime subsequentia duo medicamenta præstiterunt.

Rec. Conservæ rosarum, ℥. iv. conf. violarum, ℥. ij. auri diaphoretici, ʒ. j. Miscebantur simul, & hujus mixtionis capiebat ʒ. iij. bis in die. Hoc medicamentum non tantum sudores, & insensibiles vaporationes promovet, verum labantem nostram naturam sublevat, calorem & humidum insitum recreat, & nectaris nostri spiritibus pabulum affert. Efferatam vero & exuberantem salsedinem sequenti medicamine brevi imminuimus.

Rec. Radic. lapathi acuti, graminis, fœnic. an. ℥. j. ℔. fol. cichor. taraxac. agrimon. fumar. lupul. betonic. pimpinell. scolopend. an. m. j. senæ, epithym. cuscut. an. ℥. j. liquirit. rasæ & contus. ℥. ℔. (*c*) *Parabatur decoctum* more solito in s. q. aquæ communis, cujus colaturæ ex arte depuratæ dabantur mane ℥. vj. cum ℥ j. syrupi limonum. Hujusmodi decoctivis & energia salis copiam non tantum repurgat, verum & obstructos meatus abdominis aperit, excrementitium sulphur ejicit, intestinorum sordes eluit; quicquid etiam renibus inhæret, nec non vesicæ, foras protrudit. Extrinsecus, ut cutis siccitas & asperitas lævigaretur, unguento rosaceo cum balsamo saturni, & pulvere cosmetico, ter vel quater usus est. Quibus paucis & facillimis dictum Dominum a fœdo illo affectu tuto & jucunde liberavimus. Hic annotare licet senis Medici consilium, qui cum solis scholarum vestigiis inhæreret, incognitis naturæ mediis, nec non ipsiusmet naturæ viribus, quibus in expellendis morbis ipsa utitur, indixit dicto domino, ne in posterum quemquam Medicorum consuleret, secus, ei imminere evidentissimum mortis periculum. Non alia ratione idipsum dixisse mihi persuadeo, quam quod putaret congenitum omnino esse ejusmodi affectum; unde si quis ejus curationem aggrederetur, id fieri haud posse, maxime blandis & ordinariis præsidiis, aliis vero valentioribus morbum

bum magis exasperatum iri; valida enim sunt calida, & magnæ activitatis: atque talia vim & molestiam naturæ afferunt; a qua symptomata multa, a quibus si non mors, saltem culpata sanitas. At Medicus Galenicis & Chymicis artibus simul instructus, majora longe sibi pollicetur, citra molestiam & vehementiam; non enim solum fallaci & titubanti scriptorum ratiocinio judicium suum committit, sed naturæ opera diu multumque rimatus, experientiæ rationi copulatæ se totum devovet.

(*a*) *A teneris annis*. Notus est mihi juvenis viginti annos non excedens, qui a nativitate psora laboravit, tota cutis squamosa & furfuracea est, excepta illa in facie, omni ferme mense decidit hæc, & nova propullulat sana, cui tamen mox squamulæ cinericei coloris innascuntur.

(*b*) *Pituita salsæ multum generare*. Salium genesis et evolutio in corpore nostro inchoative fit in culinis viscerum infimi ventris continuatione facta in reliquis locis, ubi filtrari et transire solent humores. Quando propter obstructionem illud non fit, fluctuant in sanguine motuque & impulsu intestino, nec non continua allisione ætheris exaltantur, acriora & penetrantiora fiunt; unde tantus salium morbosorum in corporibus proventus est.

(*c*) *Parabatur decoctum*. Decoctum hoc ex meris vernaculis ac domesticis paratum est, quæ profecto ad temperandam salium acrimoniam & evacuatoria blande referanda multum facere queunt: Nec etiam in contumacissimo tali morbo omnia vegetabilia & Galenica spernenda sunt. Spectat huc insignis observatio *Heurnii in Commentario ad aphorif. Hippocr. p. 193.* Hic cuidam nobili lepra laboranti multa remedia frustra exhibuit, secuit venam, purgavit, præparavit, tandem helleboro albo usus, topica præclara admovit, sed omnia frustra. Postremo usu cucumerum evasit, quibus etiam conditis totum per annum usus fuit.

CAPUT XLIII.

De Arthritide.

PErillustris Dominus Aloysius Maria de Ursis, Sancti Stephani eques, annos triginta natus, a quindecim diebus arthritide graviter detentus, etiam duorum Medicorum opera frustra curatus, me accersiri jussit. Tunc genua, & brachia dolore acerrimo tentabantur, noctes insomnes transigebat, cum cibi inappetentia, non sine febre, eaque lenta & continua. Hujus caussas a naturali quadam propensione pendere, & (*a*) *ab erratis in regimine victus* commissis, existimavi. Etenim quinquennio exacto, dolore non dissimili correptus fuit; victus vero ratio omnifaria, (*b*) *veneris illecebris* (*c*) *vitaque voluptuaria*, ut apud divites sæpius moris est, nimium indulgens. Cæterum caussas antedentes calidiori hepati & ventriculo minus calido tribuunt Medicis, & eo magis ætate, corporisque habitudine, id ipsi condonantibus. Conjunctam a communi, & a nobis alibi explanata minime discrepare judicavimus. Hac de re, earundem indicationum, quas in similibus elicere consuevimus, considerationem habentes, primo die, ut jam geniti humoris acrimoniam membranis, nervis, tendinibus & ligamentis articulos constituentibus, infensam obtunderemus, aurum nostrum diaphoreticum ipsi exhibuimus, cujus medio humoris illuc appulsi subtilis evaporatio acris & mordax evanuit.

At

At relicto in articulis humori expurgando, fluxionique futuræ obviam eundo; (*d*) *pilulas catholicas* dedimus ad grana 15. cum gr. 5. trochisc. alhandal. Vini usum ad 15. dies ipsi interdiximus. Victus insuper primis diebus fuit solito tenuior, paulo tamen consueto parcior; ova loco carnium comedente ipso, ut & pyra cocta sacccharo conspersa, sicq; brevi firmissimæ sanitati fuit restitutus.

(*a*) *Ab erratis in regimine victus*. Largior vini potus ad generationem arthritidis multum facit; quatenus scilicet particulis sulphureis promtius evolantibus intemperatæ redduntur oleosæ & roscidæ sanguinis particulæ, restitans vero sub ingurgitatione amurca acida in ventriculo (mediante vomitu dentes stupefaciens) subinde chylum inficit, ejusque dulcedinem vitiat. Peccat in hoc magis vinum rhenanum, de quo refert *Sennertus libr. de arthritide c. 2. pag. 13.* se e 24. mensuris vini rhenani fere uncias tres tartari, e Tocaviensis vero inter Hungarica generosissimi totidem mensuris vix drachmas duas in destillatione reperisse.

(*b*) *Veneris illecebris*. Venus nimia defraudando delibatissimam succi lymphatici partem & spiritus exhauriendo mirum partium robur debilitat, ut hinc excretiones moretur, & stasi humorum in partibus solidis ansam præbeat. Bacchi & Veneris filiam esse podagram Poetę finxerunt juxta πολυθρύλλητον illud:

Λυσιμελοῦς Βάκχου, καὶ λυσιμελοῦς ἀφροδίτης
Γεννᾶται θυγάτηρ λυσιμελὴς ποδάγρα.

i. e. e solvilumba Venere, solvilumboque Baccho creata est solvilumba Podagra. Et *Ovid.* Facit amor maciem & longa internodia crurum. Merito itaque conjugari prudentia quadam moderentur congressus, eoque allaborent, ne vires capiant detrimentum, item ne forma externa patiatur jacturam.

(*c*) *Vitæque voluptuariæ*. Utplurimum qui vitam habent sedentariam, voluptuosam tamen, nec laborant, sed desidiosi sunt, laborant podagra. Verissime dicit *Cons noster Lib. 1. de diæta c. 1. tit. 18.* homo edens sanus esse non potest, nisi etiam laboret: Labore enim & motu excitatur calor, qui dissipat halituosa serosa effluvia, firmatque membra.

(*d*) *Pilulas catholicas*. Purgantia acriora & calidiora validioraque in arthriticis de apprime volatica devitanda sunt: Hæc enim salia morbosa magis subtilia & penetrantia reddunt. Et notabile quoque est, leniora purgantia in vigore morbi exhibita complures efficere sedes, sub declinatione autem vix aliquas; Adeo purgantium vim etiam intendunt acria illa morbosa salia.

CAPUT XLIV.

De funestissimo dolore alterum crus obsidente.

Dominus Virginius Piettus, annos 33. natus, prope Divi Matthæi Piscatorum Ecclesiam, laneæ mercaturæ officio incumbens, a multis mensibus, vagum & errabundum, atrocem & acerbissimum dolorem in altero crure patiebatur. (*a*) *Redibat is dolor* per intervalla, nullo ordine servato, causis externis præhabitis nullis, ad integrum diem, aliquando per horas latitans, & non raro per dies: febris interea aderat nulla, nec in parte dolente rubor, aut tumor conspicuus, minus inflammationis vestigia ulla, verum pars in suo colore, & naturali conformatione persistebat. Ad tantum dolorem debellandum, multa incassum ab alio Medico, bimestri toto, sumpserat remedia, veluti purgationes solitas, julepos, phlebotomia minime omissa, cum multis

multis localibus; item pulverem ivæ arthetica, & alia: quibus (*b*) *dolore nihil remittente*, sed indies pertinacioti facto, contumaciori, & magis sæviente, me quoque consulturus accersiri jussit. Relatis itaq; ad unguem exploratis, malum in tenui aura consistere facile cognovi: quapropter cutis poros omnino ea in parte apperiendos judicavimus, ad quod sequentem fotum direximus.

Rec. Baccarum juniperi, lauri, an. ℔.ß. rorismarini, salviæ, menthæ, absinthii, majoranæ, an. m.ij. flor. stœchados, camomillæ, hypericonis, an.p.j. Coquebantur in vino, & aqua pro fotu. Quo peracto dolore renitente adhuc, cucurbitulas cum scarificationibus, uti monemus in nostra *prima Centuria, curatione* 10. *& curatione* 69. admovendas jussimus, a quibus pro tempore dolor penitus evanuit. Verum tenuis, & flatuosa isthæc materia ab intimis corporis recessibus assidue erumpens, aliud medicamenti genus subindicavit, nimirum discutiens, aperiens, purgans, & simul roborans: discutiens, ut viscidam materiam, e qua prodeunt similes flatus inanes, attenuaret, & discuteret: aperiens, ut obstructos meatus aperiret: purgans, ut dissolutam, & expurgationi præparatam materiam foras propulsaret: roborans, ut pars diu doloris immanitate conflictata, pristinum robur suscipiens, noxia a se commodius repelleret: quibus virtutibus (*c*) *pilulæ nostra catholica* pollentes, has omnes intentiones jucunde, & tuto absolverunt: dabantur autem ad gr. xv. gran. iv. trochisc. alhandal aliquando additis.

(*a*) *Redibat is dolor per intervalla*. Exquisitum pedum dolorem certis horis per intervalla vehementer affligentem describit *Horstius l. 8. obs. 16.*

(*b*) *Dolore nihil remittente*. Dolores venereii iique continui diu noctuque quandoque a multis annis affligunt, præcipue in tibiis, secundum illarum longitudinem. Multa incassum hic tentantur tam intrinsecus sudorifera, quam extrinsece fomenta, suffimigia, emplastra mercurialia. Potius extracto antivenereo, quod confit ex extractis lignorum & mercurio diaphoretico, pilulisq; gummosis & mercurialibus dolor hic tollendus est.

(*c*) *Pilulæ catholica*. Incidebat nuper femina in febrem tertianam scorbuticam cum doloribus crurum periodicis; urina lixiviosi erat coloris, appetitus erat prostratus cum anxietate precordiali. Accipiebat dosin florum salis ammoniaci vitriolatorum cum cerevisia calida, post quorum usum materia resinosa alba viscida instar terebinthinæ fuit ejecta, & paroxismus cum ipsis doloribus non rediit. Patet primis in viis non raro causam morbi stabulari, quæ removenda est; hac intentione *Dn. Anibor* summo cum fructu præscripsit pilulas suas trochiscis alhandal ac uatas.

CAPUT XLV.

De asthmate inveterato.

MArcus Antonius . . . . ex his qui cinnabinam artem exercens, annos 40. natus, *in via Nozadella*, funesto, & pervinacissimo asthmate toto anno detentus, sub cura nostra sic brevi restitutus fuit. (*a*) *Ad crassam & viscidam materiam* pulmonum bronchiis fixe inhærentem, & induratam, sequenti oxymelite usi sumus.

Rec. Foliorum peti, (alias herbæ reginæ) m.iv. hyssopi, prassii albi, capill. ven.

ven. an. m. ij. rad. ireos sicc. liquiritiæ, an. ℥. ß. fiat omnium decoctio in s. q. aquæ communis: colaturæ, fortique expressioni adde ol. sulphuris, ℈. j. aceti scillitici, ℥. v. sacchari albi, ℔. j. mellis albi, ℥. vj. Clarificetur albumine ovi, & coquatur ad syrupi crassitiem, cui sub finem adde tantillum croci, & pauxillum cinnamomi. Dissolutam ejusmodi crassam materiam, pilulis catholicis quater repetitis optime purgavimus, ægrumque pristinæ sanitati fere tunc restituimus: Verum cum paulo post ex nonnullis mali prænunciis morbum adhuc consistere, stationemque nondum omnino deseruisse cognitum esset, pilulas catholicas reiteramus, granis aliquot trochisc. alhandal. additis. Item ne fluxio iterum in pulmones irrueret, utque idem pulmones robore firmoque præsidio munirentur, tabellula, (*b*) *ex floribus sulphuris* ad tempus ipsi præscripsimus: quibus blandis remediis omnem asthmatis molestiam longe a se propulsavit: annos septem ab ejusmodi tetri affectus curatione vivens penitus immunis.

(*a*) *Ad crassam & viscidam materiam*: In asthmaticorum cadaveribus pulmonum ramos item cordis auriculas solito ampliores & refertas materia crassa, compacta, alba, luridum colorem referente invenit *Riverius cent. 1. obs. 82.* Maximopere tunc cavendum est, ne dentur incrassantia dulcia, opiata, quæ asthmaticorum & hydropicorum mors sunt.

(*b*) *Ex floribus sulphuris*. Sulphur anima pulmonum dicitur quatenus nimirum balsamica sua vi corrosivam humorum qualitatem infringit, putredini resistit & fibras motrices roborando, ne stases humorum nocivæ fiant, impendit. Opus autem est, ut prius bene purgetur acido minerali suo succo, id quod omnium optime peragi potest, si cum corporibus alcalinis, v g. calce viva misceatur & aliquoties super illam sublimetur. Flores sic fiunt ex flavo viridescentes, in resolvenda crassitie humorum penetrantis efficaciæ: Movent quoque illi ipsi diaphoresin & nonnunquam alvum reddunt laxam, quandoque etiam nimis mollem & fluidam constringunt.

CAPUT XLVI.

De asthmate, & hydrope.

FRanciscus Monardus annos 33. natus, ad plateam in officina *della Rosa* salutarius, duplici affectu in lecto moribundus jacebat, asthmate videlicet, & hydrope. Asthma non diu solitarium existens (*a*) *hydropem in socium* sibi ascivit, nullaque de causa, quam de continuis vigiliis, & immodica potius ingluvie. Cum enim asthmate nocte dieque premeretur, omnem cibum aversabatur, vigiliis insuper assidue confectus, sitim ingentem contraxerat, unde larga potatio: At jecur tot cruditatum, & humiditatum proventum conficere haud valens, loco laudabilis sanguinis, pituitam, & aquas ingenerabat, a quibus hydrops. Asthma ortum ducebat (*a*) *nimio crudorum usu*, ea enim sursum sublata facili negotio in pulmones irruunt, ubi obstructiones facile pariunt, a quibus asthma. Indicationes in his commixtis affectibus multiplices erant. In asthmate, ut primario affectu, & magis urgente, materiam crassam & viscidam incidere, attenuare, & purgare. In hydrope, obstructos meatus reserare, natura-

les

les partes excalefacere, & flatus dissipare. Et quia anhelitus difficultas eum vehementer urgebat, ipsi breve, & momentaneum requiri remedium judicavimus, infarctos pulmones vomitu nonnihil sublevans. Quapropter esulæ,& asari extracta ad justam dosim statim præbui, quibus plurimum pituitæ per os excrevit, item per alvum non parum: siti postea, hydropis parenti & altrici, sulphuris liquorem acidum præstitimus, cum conserva rosarum. Hidropis indicationes sulphure nostro hydropico facillime absolvimus; nam meatus ubique obstructos aperit; calorem insitum auget; renum vim, facultatemque expultricem consopitam irritat; siquæ sint in visceribus durities, vel tumores, emollit, & discutit, aquas tandem, & cruditatem omnem optime conficit, & dissipat, citra omnem molestiam, sed semper cum levamine, certoque auxilio.

(*a*) *Hydropem in finium*. Asthma lubentius cum hydrope conjungitur, seu cachexia & hydrops asthmaticum morbum subsequitur, uterque etenim affectus ab eadem fovetur causa, nimirum pituita viscida in sanguine exundante, & viscerum debilitate, quæ partim provenit ab obstructione, partim a spirituum defectu, qui tonum illis fœnerant.

(*b*) *A nimio crudorum usu*. Nimius dulcium ac humectantium usus ac vulgo dictorum pectoralium abusus ad asthmatis nec non hydropis generationem magnum confert momentum. Elegans locus in hanc rem extat apud *Montanum consult. 77.* qui sic scribit: Ego maxime abhorreo ab Electuariis, ubi imbecillitas ventriculi suspecta est. Vidi homines sæpe, dum illi volumus catarrhum curare, ex frequenti & nimio usu Electuariorum incidere in hydropem: dum enim illa frequenter sumunt, die nocteque impeditur coctio, augeturque catarrhus. Observavi una nocte malum ex pulmonibus ad abdominis partes præcipitatum, respiratio facta fuit liberior, ast intumescere cœperunt pedes cum abdomine.

CAPUT XLVII.

De singultu lethali.

PEtro de Magis sartori, in via *di val di Loza*, annum circiter 45. agenti, (*a*) *acutissima febre* circa undecimum diem laboranti, frequentissimus, & vehementissimus singultus obvenit. Febris fuit in principio ardentissima, eodem in statu ad 11. dies perseverans, quæ diarrhœa veluti critica superveniente soluta fuit. At cum læta, & pacatiora viderentur omnia, ecce immanissimus, & forte inauditus singultus, quo totum corpus eum in modum concutiebatur, ut vix momento ipsi respirandi daretur facultas, nec itidem efferendæ loquelæ propemodum spatium esset. Quo terrore triduo fere detentus, multa calida tum simplicia, tum composita, opiata item, philonium, theriacam, & similia frustra accepit. (*b*) *Suppressa diarrhœa*, & per aliquot spatium tetri affectus violentia, opiatorum medio. Paulo post in animi deliquium incidit; quo in statu cum de ejus vita conclamatum esset, accersor: Ibi ego rebus in angusto positis, lethalique affectu deprehenso, melius duxi, in simili casu aliquid antiquis inexpertum, ratione tamen probatum, usurpare, quam mordicus eorum inventionibus solum inhærendo ægrum sine remediis deserere. Itaque mali fomitem ab inanitione, & acri humore ventriculi fundum irritante

exploratum, stomachico nostro specifico summovere decrevi, & maxime purgationi nullo loco existente. Dato quippe dicto remedio, bis in die, affectus sensim mitior factus est; continuato vero dicti remedii usu ad 8. dies, dirum & lethale hoc malum plane evanuit, sanitatemque ab ea die, septennio decurrente, feliciorem consequutus est.

(*a*) *Acutissima febre*. Singultus motus quidam convulsivus vel concussio orificii superioris ventriculi nec non ipsius diaphragmatis est, & provenit ab eisdem caussis, a quibus convulsio, nimirum a copia humorum nervos obsidente vel ab illorum nimia acrimonia, seu uti veteres dixerunt a plenitudine & inanitione. Febribus continuis subdeclinatione interdum se associat, forsan ob vitiosas acres particulas ex sanguine beneficio motus praecipitatas ad primas vias, ubi regia quasi sordium & excrementorum via est. Non semper tamen, quamvis utplurimum, mortis est praenuncius.

(*b*) *Suppressa diarrhaea*. Opiatis diarrhoea critica, qua nonnunquam terminantur febres ardentes, suppressa, item dysenteria in principio statim opio cohibita, funestum frequentissime parit singultum, quatenus nimirum vitiosa materia restagnans malignitate adaucta convulsionem inducit diaphragmati; Sic quoque observante *Riverio cent. 3. obs.* 17. quidam centurio febre tertiana laborans, sumto syrupo de papavere in medio paroxysmi, tam importuno singultu premebatur, ut pene moreretur. Tali in casu theriacalia, diascordium *Fracastorii*, absorbentia, antispasmodica, in quibus alias magnum hujus morbi solatium est, vix prosunt, nisi cum leni emetico, quod impense commendat *Platerus l. 1. obser. pag.* 203. vel purgante misceantur, ut saburra humorum putridorum hac ratione simul eliminetur. Est alias hoc in morbo magnum praesidium balneum antispasmodicis & nervinis herbis nobilitatum, nec non constrictio fortior thoracis cum linteis. Laborabat ante duodecim ni fallor annis vir honoratus in Westphalia febre ardente juncta cum difficultate respirandi & singultis, qui per decem & tres dies ferme affligebat. Viribus tandem omnibus fractis occubuit. Sectione cadaveris instituta reperiebamus in thorace uncias aliquot seri acris foetidi diaphragmati innatantis. Pulmones exsucci & putridi erant. Confirmat & haec observatio nostram assertionem, scilicet plerosque morbos lethales oboriri ex ruptione vel apertione vasis vel sanguinei vel lymphatici notabilis, & inde enata extravasatione & cadaverisatione humoris.

CAPUT XLVIII.

De Epilepsia.

POloni a Jo annis Maecaferri filia, annos 11. nata, a tribus annis (*a*) *epilepsia* haereditaria frequenter vexabatur. Hujusmodi morbi talis erat insultus. Paulo ante invasionem, quandam oculi caliginem praesentiebat, & tunc humi derepente convulsa procidens, ad dimidiam horam veluti mortua sine sensu, brachiis & cruribus distentis jacebat, spumam ex ore fundens, & praeteriti casus a morbo expergefacta immemor erat: insuper exsoluto paroxysmo, solutisque musculis alvum deponebat. Hunc porro affectum traxerat a parte, tanquam haereditarium, ideoque tanti affectus causas ulterius perscrutatus, comperi patrem non modo in Epilepsiam, verum & crebro in mentis alienationem incurrisse, eaque alienationis specie detineri, qua correpti, lunatici vocantur.

Cujus

Cujus nominis rationem non aliunde evenire mihi persuadeo, quam a motus ordinatione, eo quod pluries observatum ajunt, ejusmodi affectum certis Lunæ coitionibus & quadraturis moveri & excitari. Mallem tamen rationi seminali id tribuere, quam obscuris, & a nobis remotis causis, ne dicam vanis & infidis; nec moramur quicquid in contrarium obstrepant alii. Tanto affectu libera evasit isthæc puellula, (b) *saturnina magnesia* ter assumpta, qua plurimum pituitæ & bilis porraceæ evomuit. Ejusmodi saturninam magnesiam per calcinationem ad hoc paramus, de qua in nostra *Pharmacopœa Spagyrica in 3. ta p. de stibio*. Vivit ipsa septennio a cura elapso, citra ullam morbi suspicionem.

(a) *Epilepsia*. Gravissimus hic morbus utplurimum fit ab obstructione, seu compressione substantiæ cerebri tam glandulosæ, quam medullaris. Confirmant hoc sectiones epilepticorum, ubi plerumque cerebri ventriculi aut materia viscida, aut sanguine, sero acri, pure repleti aut compressi videntur. *Welschius* in *mißionematibus pag. 69.* notavit hydropicum, qui balnei usu, fusis humoribus in epilepsiam incidit. Laborabat paucis ab hinc annis puer decem annorum febre intermittente, chronica, ex qua contrahebat inflationem ac intumescentiam corporis, ad quam depulsandam suffimigia adhibebantur, quorum post usum epilepsia corripiebatur. Caussam hujus morbi mechanice & ingeniose tradit *divus noster Cous in libro de morbo sacro*, dum inquit: facer morbus fit, cum obstructiones multis modis circa venas contingunt, & sanguinis motus prohibetur, atque hic quidem sistitur, ibi tardius permeat, alibi autem citius. Hoc ipsum *a Domino Sponio in Commentario ad aphoris.* observatione illustratur, hoc inter alia in cadavere epileptici venas quasdam jugulares a muco tartareo viscido gypseo quasi obstructas invenit, hinc factum est, ut ob impeditam in ista parte circulationem sanguis serosus ad cerebrum magis regurgitaverit, & somnolentiam ac insultus epilepticos produxerit.

(b) *Saturnina magnesia*. Nihil est aliud quam regulus antimonii seu antimonium ipsum per calcinationem tractatum. Sepius epileptici mali fomes primis in viis latitat, quæ pituita & bile æruginosa sordescunt, his depletis malum remitti solet. Laudant emeticorum in epilepsia usum *Trallian. l. 1.* cap. 15. *Zacut. Lusitan. præx. admirabili* Lib. 1. *observ.* 24. *Petrus Johan. Faber in curation. pag.* 714. *Angelus Sala cent. 2. curatione* 77. Fumo tabaci in os pueri inflato epilepsiam curatam evolve *Riverium cent. 2. observ. 60.*

CAPUT XLIX.

De tertiana febre cum suffocatione.

NObilis Dom. Magdalenæ de Crescimbenis filia, nomine Hippolyta, annum decimumquartum suæ ætatis agens, sub canicula vehementissima febre tertiana, cum tetrico symptomate suffocatorio acerbe divexabatur. Hujus gravissimi symptomatis tanta vis & pernicies erat, ut in eo instante paroxysmo spiritum jam efflare crederetur. Contingebat dirum hoc (a) *symptoma initio rigoris*, in præcordiis validam, & intensissimam oppressionem præsentiente ægra: unde conjicere licuit, illic mali fomitem delitescere. Quapropter specificum nostrum stomachicum cum aqua cinnamomi exhibendum certa indicatione conjeci; idque non frustra, eo enim bis exhibito cum antipyreto nostro, febris, & symptomata confestim evanuerunt. Nec mirum: nam ubi magna morborum vis, & impetus, ibi cita mors, aut victoria læta. Interea hic mihi in

memoriam revocandum subit, quot ægri tali symptomata occubuerint hujus medicamenti privatione, & ignorantia.

(a) *Symptoma initio rigoris*. Tremor, horror ac frigus spasmodica affectio integumentorum totius corporis est, ubi molesta constrictione ex venarum extremis reprimitur sanguis in vasa majora, a cujus congestione respiratio fit difficilior, sique sanguis copiosus & viscidus est, in præcordiis & pulmonibus stagnans oppressionem vel etiam suffocationem creat. Qui ex febribus intermittentibus diem suum obeunt, ipsa sub accessione & rigoris paroxysmo decedunt. Laborabat Halberstadii quatuor ab hinc annis fœmina 20. annorum febre quotidiana intermittente, tertio die accipiebat a balneatore quatuor grana vitri antimonii in substantia cum vino, post hujus usum purgavit per tres dies continuos ἄνω & κάτω plus centum vicibus, febris omni die servabat suum typum, tempore frigoris miserrime torquebatur spasmis, sudore frigido, pulsu debili, respiratione difficili & cum purgatio insistens vires ulterius destrueret, tertio die ab accepto emetico ipso in frigore, quod per sex horas cum sudore frigido per totum anxietate præcordiali, pulsu non sensibibili & omnium virium dejectione instabat, moriebatur.

CAPUT L.

De causo, ardenti febre, cum vehementissimo ardore ventriculi.

CÆsar Aguechius, annorum 25. in domo admodum Illustriss. Dominæ Ludovicæ de Poggiis, ardenti febre, cum anhelitu gravi, & ardore ventriculi acerbe conflictatus, ad quartum diem sine remediis perstitit; quinto cum valde cacochymus esset, (a) *sequentem potionem accepit*.

Rec. Mannæ Calabrinæ, syrupi rosati sol. an. ℥. ij. decoct. flor. & fruct cord. cum ʒ.j. senæ, q. s. fiat potus, quo medicamine multa biliosa excrevit. Sexto die viribus minime suadentibus non fuit detractus sanguis. Septimo augetur anhelitus, parique modo cætera symptomata mirum in modum creverunt, croceæ urinæ apparent, lingua autem nigrore perfunditur, scabraque redditur. Octavo die cum ventriculi ardor, anhelitus magis premerent, cumque ad extremum fere adigerent, (b) *cardiaco potu* hunc in modum ipsi prospeximus.

Rec. Pulveris diamargariti frigid. ʒ. syrup. de papavere nig. ℥. j. aquæ acetosæ, ℥. vj. succi limonum, ℥. ß. Misc. Hora a potu quievit, & ventriculi ardor, & dolor inde ortus cessavit, totaque nocte dormivit; exacta vero visoporifica potionis, (quod fuit circa decimam horam ab assumpta potione) eadem reversa sunt symptomata; quare supervenienti nocte eandem potionem reiterandam jussimus. Interim natura pugnam minime deferens, sudores movit circa undecimum, morbumque plane subegit. Iisdem diebus alios ægros febri omnino simili cum iisdem symptomatis, ejusdem potionis cardiacæ vi, & beneficio feliciter sanavimus. Quo argumento Medicos quosdam timidos, narcoticorum usus, & facultatis ignaros monere cupio, ne futili suo ratiocinio pellecti, ejusmodi medicamentorum usum reformident. Qui laudana, & alia opiata norunt, hæc vel illa usurpare possunt.

(a) Se-

(a) *Sequentem potionem*. In morbis epidemicis maxime castrensibus & qui a vitio victus enascuntur, prima regio copia impurorum humorum utplurimam oneratur; hinc a cruditatibus illis purganda, non quidem vehementi pharmaco aut tali, quod œconomiam vitalem omnesque humores perturbat, viresque subtrahit, sed e contra, quod præter lenem evacuationem vires potius addit & malignitati resistit. Possunt hinc misceri mixturis alexipharmacis, lenia laxantia v. g. tamarindina, Syrupus rosarum laxativus, diagrydium &c. A febre maligna epidemia plurimos præservatos fuisse levioribus purgationibus scribit *Plater. l. 2. observat. pag. 295.* item leniora ineunte morbo petechiali summo cùm fructu exhibita in innumeris ægris commendat *Dominus Denckers in idea febris petechialis p. 292. &c. nec non Diemerbroeckius in praxi pag. 295. Cardiaco potu*. Similes mixturas ex acidis & anodynis constantes exhibet *Domin. Denckers*, passim in *libro citato*. Merito opiata, narcotica, quæ spiritus suffocant & vires extinguunt, damnanda sunt, papaveracea autem, ubi magna humorum ebullitio & acrimonia est, pulsus robu... & celer, circumspecte adhibita & cum acidis mixta proficua sunt. De horum usu fusius potest *videri Zacutus Lusitan. medicina pract. 61. lib. 1. River. in tractat. de febr. pestilentiali p. 137. Hersfius l. 1. observ. 27.*

CAPUT LI.

De Pleuritide in Septuagenario.

PErillustris Dominus Augustinus de Poggiis, S. Stephani eques, annos 70 natus, gravissimo, & acerbissimo lateris dolore cum ardentissima febre correptus, hunc in modum sanitatem consequutus est. Dolori, ut magis urgenti, ad Hippocratis normam, (a) *fotum sequentem* præscripsimus.

Rec. Fol. malvæ, violar. prassii albi, camomillæ, seminis lini, fœnugræci, an. p. æq. Bull. in s. q. aquæ communis: quo dolore paululum sedato, linimentum, ut peracto fotu illineretur, admisimus.

Rec. Butyri recentis, ol. amygdalarum dulc. adipis galin. an. ℥. ij. Misce & liniméntum. Dolore placato, (b) *multoque pure* circa 4. diem excreto, febris omnino recessit; quæ paulo post, diebus 6. vix elapsis reversa est, una & lateris dolor, unde mortis subsecuturæ haud parva suspicio. Tertio vero die multum sanguinis expuit, simul cum puris aliqua portione, febre penitus cessante, atque dolore, & aliis symptomatibus. In hoc affectu, nullis prorsus usi sumus remediis, nisi maturantibus, & expectorationem promoventibus, sic naturæ sagacitate potius quam artis regulis opus perficiendum duximus. Cum autem jam annum elapsum incolumis vixisset, & ab omni mali pernicie tutus esset, (c) *nova pleuritis prima* vehementior eum adoritur, & mox quinto die, remediis etsi opportune factis, fatis cedere coactus, e vivis recessit. Ejus *cadavere aperto*, sinistri lateris, ubi dolor magis eum vexabat, pulmones suppuratos comperimus.

(a) *Fotum sequentem*. Quantum juvent fotus in pleuritide, docet *Forestus in l. 16. observ. unc. 3.* maxime in pleuritide spuria, ubi musculi intercostales externi inflammatione affecti sunt; nec non linimenta poros aperientia & dissipantia, nimirum ex camphora, croco, nitro, spiritu vini & aceto destillato parata, quæ calide parti dolenti applicata dissipatione per poros magnam locant operam.

(*b*) *Multo pure*. In graviore pleuritide, quæ in suppurationem vergit, non tantum per os, sed per alvum quoque materia ejecta fuit, observante id *Wedelio in tractatu de Medicamentorum facultatibus*, *item Johanne Rhodio observationi medica C. 2. cap. 29.* & *Petro de Marchettis observat. Chirurg. 43. p. 99.*

(*c*) *Nova pleuritis*. *Forestus lib. sixteo obs. 32.* refert exemplum, ubi quis inter quatuor menses ter legitima pleuritide laboravit, & semper sanguis detractus fuit ex sinistro latere affecto, & sic convaluit.

(*d*) *Cadavere adaperto*. Horstius lib. 3. obs. 9. aperuit peripneumoniacum mortuum & in pectoris cavitate serum sanguinolentum copiosum invenit, pulmones undique sanguine crassiore, qualis venosus est, scatentes, extremis eorum partibus induratis & nigricantibus, cor flaccidum & jecur exsangue,

CAPUT LII.

De catarrho salso incurabili habito.

Dominus Hieronymus Tamburinus Bibliopola, annos 45. natus, catarrho salso impetitus, (*a*) *sub trium Medicorum cura infelicem*, & acerbam vitam biennio exegerat, modo purgationibus vulgatis, & phlebotomiis excruciatus, modo ligni guajaci diætis, nunc viperarum jusculis, julepis, (*b*) *syrupis*, & aliis ad nauseam assumptis: mitto capitales conservas, confectiones, morsellos, pulveres, enemata, & plurima alia: tot enim inconstantiæ fluctibus ejus sanitas ferebatur, quot ejusmodi Medicorum opinionum scopulos offendebat. Morbus tamen erat notissimus, (*c*) *alopecia* a catarrho salso producta, cum asperitate, & siccitate cutis capitis, quas levissimus herpes cutaneus brevibus intervallis concomitabatur. Interim dum catarrhi ejusmodi fomitem extirpare contenderem, atque de remedio apud me plurimum cogitarem, latens ventriculi imbecillitas a tot medicaminibus orta mihi innotuit, cui ante omnia occurri enixe petit. Itaque morbi essentia in principio curationis neglecta, ventriculo ut subveniretur, tanquam publico, & valde necessario instrumento, statim prospexi, quod quidem felicissime præstitit nostrum (*d*) *specificum stomachicum*, nostrum inquam, quod nemo hucusque de ejus usu, & facultate, quod scimus, mentionem fecerit. Medicamentum est gratissimi, & suavissimi saporis, suas vires exerit sine manifesta alteratione, & in exigua portione exhibitum. Ad eam vero salsedinem e corpore exturbandam, decoctum melanagogum ligno sassafras addito per 20. dies dedimus. Victum præscripsimus plenum, de consueto fere nihil immutantes; ab acribus, salsis, & piperatis, item acetariis, caseo, & aliis mali succi abstinendum tantummodo ipsi indiximus, hisque paucis intra 25. dies pertinacissimo, & ab aliis Medicis proclamato incurabili morbo, liber omnino evasit. Septennio a cura hac mortuus est sub aliorum cura, ob tertianam simplicem male curatam. Sic multis contigit, qui a me ex gravissimis morbis sanati, in aliorum manibus, levi morbo pereunt.

(*a*) *Sub trium medicorum cura*. Nihil æque censente *Seneca epistola 2.* Sanitatem impedit, quam remediorum crebra mutatio, adde & medicorum. Recte non minus, quam vere canit *Owenus*:

Nunquam crede mihi a morbo curabitur æger;
Si multis medicis creditur una febris

Opti-

Optima medicina, juxta Livium, sæpe est, nullo uti medicamento.

(*b*) *Syrupis*, &c. Saccharata & dulcia in copia oblata ægrotis, multum officere solent, viscedinem ac tenacitatem nec non acredinem humoribus conciliant. Observatione dignum est, saccharum aceto additum illud hoc longe acidius reddere, imo succum ex arundinibus expressum, ex quo in India occidentali saccharum conficiunt, per diem vix servari, quin in acetum degeneret acerrimum. Postremo dulcia propter lentorem suum medicamentorum actuositatem labefactant & infringunt.

(*c*) *Alopecia*. De fluvium capillorum lepræ, lui venereæ, illisque morbis, ubi serum nutritium acredine corrosiva defœdatum est, facillime jungitur, ita ut illam hodie indubitatum morbi gallici signum credant, ubi alia signa adfuerint. In leprosis etiam superciliorum pili decidunt. Tale capillorum defluvium non curationem suscipit, nisi post morbum principaliorem sanatum.

(*d*) *Specificum stomachicum*. De hoc in superioribus diximus, est nimirum pulvis insipidus albus gratissimus: ejusdem indolis famosa illa materia perlata *Krugeri* est. Item certi ejusdem practici *Zittaviensis* panacæa, quæ beneficio carbonum in regulum antimonii mox reducitur. Sunt, qui illud pro mera calce effœta æstimant, sed falluntur: Etenim regulus antimonii mercurialis stibii pars est in unum corpus collecta, & microscopio ejus pulvis aspectus ex minutissimis globulis mercurialibus conflatus apparet. Globulis accessu nitri in minutissimas minutias rediguntur, quæ ob repercussionem luminis oculo spectatoris albæ apparent; non secus ac mercurius solutus in aqua forti & sale communi præcipitatus albus apparet.

CAPUT LIII.

De Carcinomate.

Benedictus de Piceninis sartor, annos natus, *nella corte delli Gallucl* commorans, (*a*) *in medio labri* inferioris horridum, & formidolosum cancrum patiebatur, ovi gallinacei crassitie, acutissimo, pungentique dolore per intervalla molestum, a quo multum sanguinis sponte, vel si tantillum casu tangeretur, effundebatur. Ejusmodi tumor a biennio ceperat, perexiguam vesiculam primum concitans. Hinc ratus ipse nihil noxii ea in vesicula subesse, incuratam longo tempore reliquit; at invalescente, signisque veri cancri apparentibus, nullus Medicorum ejus curam suscipere ausus est. Et eandem supplex in lachrymas, ad nos prorepens, divinum auxilium per me reposcit. Cognito morbi genere, præmissa levi purgatione, affectum locum oleo mercurii perunximus, unde lancinans dolor parum mitior factus, salutis spem pollicebatur: Nec frustra, ter enim eodem oleo perunctus, (*b*) *cum oleo antimonii* aliquando admixto, tumor omnem vim, & ferociam amisit. Primo siquidem rubens erat, durus, subtilique fumo circumfusus: hinc aspicientes terrebat; formidolosus tamen ejusmodi tumor brevi unctionibus pluries repetitis totus excidit, radiculis eo loci inhærentibus, atque iisdem oleis penitus subactis. Quod supererat ulcus, facile coaluit, emplastro diapalmæ admoto. Vivit nunc felix, quinquennio a cura exacto.

Oleum mercurii non est cuivis notum, multiplici via paratur, uti & oleum antimonii. Optimum, & ad extrinsecos usus accommodatum, subtile est admodum, corpora quæque densissima facile penetrat. Horum præparationem in peculiari nostro *de secretioribus medicamentor. praparat. & usu* docuimus *lib. I. in nostra Pharmacopœa Spagyrica.*

(*a*) In

(*In medio labri*. Tumorem quendam ovi gallinacei in labio gessit Halberstadii Clericus quidam per multos annos, sponte tandem apertus fuit effluente pauco sanguine, altero die compressus emittebat magnam copiam puris: Instrumento immisso extracta fuit insignis quantitas materiæ instar ovulorum halecis, mie Derings Rogen, ulcus fuit mundatum & brevi consolidatum, glandulæ, quibus constant labia, induratæ non raro corrosivum succum continent, qui aere admisso in motum incitatus, instar cauterii exedit & depascit partes vicinas, leniora remedia spernit, fortioribus autem & acrioribus exasperatur.

(*b*) *Cum oleo antimonii*. Est nihil aliud, quam vulgo sic dictum butyrum antimonii, quod *Johann. Faber in curationib. p. 704. & 705.* impense commendat, quo tangit ulcera cancrosa & instillat aliquot guttas, postea succo semper vivi majoris illa exsiccat.

CAPUT LIV.

De Phagedænis ulceribus utrumque genu obsidentibus, cum nervorum retractione, febre, vigiliis, & aliis.

Catharina Camilla Taroni muratoris uxor, annos 35. nata, in via vulgo *delle Vinaccie*, a sesquienno in lecto clauda jacebat, ob fœda ulcera in utroque genu oborta. Ad hæc accedebant lenta febris, vigiliæ, dolores, inappetentia, & marcor totius corporis. Tot malorum concursus (*a*) *catarrho salso*, humoreve simili per totum corpus luxuriante originem certo trahebat; is enim salsus humor eas in partes, ut imbecilliores irruens, carnes inibi arroserat, magnum dolorem, & fœtorem concitans; a dolore subinde alia progrediebantur symptomata. A quibus ærumnis, morborumque procellis infelix mulier sequenti methodo sublevata fuit. Ad catarrhum salsum summovendum, (*b*) *decoctum catholicum* purgans melanagogum, ut in *libello nostro Praparationum* habetur, ad viginti dies præscripsimus; quo peracto (*c*) *unguentum mundificans* ex terebinthina, vitellis ovorum, & cera, ad nonnullos dies admovebatur. Mundificato ulceri rubrum unguentum adhibebatur, quo ulcus cicatrice cito obducitur. Et eo temporis spatio singula quæque symptomata cessarunt, rediit pristina sanitas, & ambulandi potentia.

(*a*) *A catarrho salso*. Variis experimentis firmaque ratione asseri & demonstrari potest, omnium salium, quæ in rerum natura continentur, primum originale ac fundamentale esse acidum, ex quo cætera omnia motu solo interveniente certaque terra proveniunt. In animantibus acidum facile convertitur in salsum, quoniam in illis motus fortior & fermentatio sanguinis intense viget, cujus beneficio attritio, divisio, subtilisatio particularum salinarum & per consequens transmutatio fit acidi in salsum, qua de re legi potest *Differt. nostra de generat. salium*.

(*b*) *Decoctum catholicum*. Raro ulcera contumacia solis externis sanari possunt, sed potius discrasiæ sanguineæ habenda ratio: & primæ viæ probe liberandæ sunt a sordibus, nec non victus laudabilis omnis salis & acredinis expers commendandus.

(*c*) *Unguentum mundificans*. Ad ulcera mundificanda chirurgi utuntur spiritu vini camphorato, item essentia myrrhæ, aloes, balsami peruviani, nec non spiritu terebinthinæ.

CAPUT

CAPUT LV.

De Asthmate inveterato.

JAcobus Bontanus, vir quadragenarius, in foro boario commorans, a 9. mensibus sub cura trium Medicorum ex levi stomachi affectu in molestissimum asthma incurrit, cum principio hydropis, ob refrigerationem ventriculi, pituita in eo redundante, sputum copiosius, & inappetentiam. Medicamenta purgantia sub variis formis accepit, item oxymel, julepos, jusculа alterata, & alia, phlebotomia de more pluries celebrata; quibus infeliciter, & contra artem factis in gravissimum asthma incurrit propterea alium Medicum seligendum curavit. At isto nihil felicius agente, tertium iterum advocat, qui gallorum jusculis curam aggrediens ægrum pene ad mortem deduxit: incauti omnes ab Hippocratis, & Galeni semitis plane digressi; unde mirum non est, si in turpissimos hos errores facile incurrant. Consimiles Medicos extrinseco apparatu alteros Galenos diceres: consenuerunt in arte, publico stipendio docendi munus jamdudum susceperunt: quis non veneretur aspectabilem eorum majestatem? quis non fucatam eloquentiam, & subtilem dicacitatem, vernaculis, si non Latinis verbis comptam? Taceo alia majora, ut ad nos revertar. Hippocratis trita est sententia: πέπονα φαρμακεύειν, καὶ κινέειν μὴ ὠμά, (a) *concocta medicari, & movere non cruda*. Isti, contra nulla humorum coctione præmeditata statim purgantia præscribunt: aut si de ea cogitent, eam satis aggredi putant, si quædam oxymelita, syrupos, jusculа, aut similia ad 5. vel 7. dies adhibeant. Dum hæc peragunt, ventriculo negotium facessunt, naturæ munia ad sui ipsius tutelam disposita avertunt, & nova concitant symptomata. Etenim ventriculo magis refrigerato, & naturali œconomia a munere distracta, plus humiditatis, pituitæve coacervatur. Quæ in pectore redundabat asthma produxit; in abdomine, tumorem, quem & hydropem appellant: facto inde anhelitu gravi, præ vitalium partium oppressione, noctes fere semper insomnes traducebat, nec solum vigilem in lecto jacere necesse erat, pulsum, verum & erecta cervice, aut per cubiculum tota nocte stare, & deambulare.

Hujus asthmatis conjuncta causa erat, catarrhus in pectore redundans: antecedens, naturalium partium refrigeratio: ad quæ duo methodum nostram dirigentes, ad catarrhum exhauriendum, & ad ventriculum roborandum, aliasque naturales partes in pristinum statum restituendas: hæc duobus remediis facillime absolvimus: pilulis nostris catholicis, de quibus in nostro *de secret. med. præparat.* & lacte sulphuris in rotulis exhibito. His absolutis hydropi eadem via prospeximus, sulphur metallorum aliquando exhibentes.

(a) *Concocta medicari. Hippocratis* sententia est: cocta esse purganda, non cruda. Cocta dicuntur, quæ vitiosas qualitates deposuerunt, mitiora reddita & ad expulsionem aptiora: Huc spectant præparantia, quæ alterant & mobiles reddunt humores. Veteres Medicorum rigide observarunt illam methodum, & Hispani ac Itali hodienum observant, ut 1. dent lenientia 2. præparantia, 3. purgantia; Verum non necessaria sæpe est illa præparatio, si humor fluidus est, si quis

victu

victu utitur humido, in regione calidiori degit; ast quicunque humor resistit motui, glutinosus acidus est, austerus, ille non aptus ad purgandum, unde eget præparatione seu correctione. Si quis itaque rebelles hos humores validissimis purgantibus tractare & expellere contendit, ille magis lædit, quam juvat. Detestandum sane multorum practicorum mos est, qui cogere ægros renitente licet natura ad purgandum volunt, dum fortissima propinant purgantia, quibus non operantibus subinde alia fortiora ingerunt, maximo cum ægrotantium damno falso sibi persuasi, calamitosum esse, si purgans subsistat, nec operetur.

CAPUT LVI.

De rara hæmorrhagiæ specie, per omnes corporis meatus erumpente & aliis.

INauditam, & plane (a) *portentosam hæmorrhagiæ speciem* contraxit Perillustris Domina Semidea Poggi de Zeriis, dum ætatis suæ annum circiter quinquagesimum ageret. Exorta est autem ejusmodi hæmorrhagia sensim, & a latente causa, ab omnibus fere corporis hiatibus, ore, naribus, utero, & alvo: per alvum, & uterum copiosius, per os, & nares minus, & segnius, atq; tantum per intervalla. Fluxit sanguinis ad octo dies, nullo adhibito remedio, nisi *pauxillo coralli* vulgariter præparati, ad duas libras circiter in die. Hoc fluxu fracta viribus & maximo languore, cum animi crebris deliquiis, semimortua me advocandum curavimus, interdum mane ipsi porrigentes ad 3. ß. pulveris ranarum: quibus facillime constitit sanguis. Causa vero nondum sublata, paucis post diebus idem fluor, sed mitior revertitur, symptomata haud levia secum adducens; calore enim exhausto ob penuriam sanguinis, quicquid intus ingerebat, in pituitam succosve crudos corpori alendo minime idoneos vertebatur, & potus pervicaci sua velocitate, & penetratione, licet crudus, exinanitas venarum cavitates, ut repleret, eas prompte subibat; unde confertim turgidum corpus, & leucophlegmaticum redditum fuit, cui pari celeritate successit sitis ingens, mira inappetentia, febris lenta, ventriculi dolor, vomitus, & alvi constipatio.

Qui morbi, & symptomata nobis haud parum timoris attulerunt. Verebar enim ne caloris defectu medicamenta in actum non deducerentur; adde quod sanguis ex quaecunque exeat parte semper malum est, dictante Hippocrate, & usu probante. Indicationes præterea, quas curatorias appellant, absolvi posse vix credebam, quandoquidem primarius nostrarum functionum opifex deficeret, quo collabente tota humanæ molis fabrica soleat dirui, & annihilari. Illi igitur quæ comprimum dictum calorem adjuvarent, uti aurum nostrum diaphoreticum, dedimus: paulo post specificum stomachicum ad aliquot dies, quo vomitus, & ventriculi dolor, una & febris subacta fuerunt: tumor pariter subalbidus toti corpori æqualis sensim evanuit. Cum vero firmam sanitatem in longum minime deduceret, & paululum cibis assumptis nausea plerumque premeretur, levi etiam syncope crebro tentaretur; aliud subesse ratus sum; forte alicujus partis corruptelam, vel aliud præter naturam computrescere, e quo vapor teter, & malignus expiraret. Hinc post multa, enemate deturbati sunt tres calculi e superioribus intestinis, qui in rectum illapsi dolores in pectine

haud

haud exiguos concitarunt; hos tandem maximis cruciatibus obortis feliciter excrevit, & confestim ipsa convaluit.

(a) *Portentosam hæmorrhagiæ speciem.* Variæ prostant annotationes insolitarum hæmorrhagiarum, sic annotavit *Horstius Lib.5. obs.3.* puellam, quæ mensium fluxu destituta erat, singulis mensibus per alvum sanguinem excrevisse: item aliam per vomitum. Per mammæ sinistræ papillam apud *Cordeum* menstrua excreta sunt. Notabilis maximè est observatio, quam habet idem *Horstius lib.5. obs.17.* prægnans nimirum fœmina septimo mense in hæmorragiam subitaneam gingivarum incidit, ita ut per 3. septimanas tanta copia effluxerit, ut aliquot mensuras implere potuisset. Tandem a capite ad calcem maculæ succedunt sanguineæ, quas cum medicus sudorifero & balneo discutere volebat supervenit sanguineus cum virium jactura ipsaque morte. Guttarum sanguinearum ex gena manuque menstruatæ, eruptionem tradit *Bartholin. cent.1. Histor. 33.l.32.B. Parens* in analectis suis practicis in fœmina gravida Hallensi binis vicibus in colli latere dextro spontaneam venæ jugularis rupturam observavit, quæ si fuit suppressa, incidit in tumorem œdematosum & erisypelaceum. Sanguis sponte ex saphena prorumpens notatus a *Schenk. l.4* Hæmorrhagiam per omnes meatus a filtro describit *Henricus ab Heer observ.13.pag. 124.* & seqq. quosdam terrore agitatos per omnes corporis meatus sanguinis fluxum passos fuisse auctor est *Schenckius lib.3.observ.56. Wepferus exercitatione de apoplex. pag.32.* meminit maculæ atro rubescens, sanguinem singulis annis ter vel quater cum saltu experimentis.

(b) *Panxillo corallii.* Nunquam hæmorrhagia subito sistenda est, & maxime consueta vel critica, observatum tunc fuit tempore consueto utut non hæmorrhagia revertatur, vasa tamen faciei plus solito fieri conspicua, pulsum circa collum & tempora vehementiorem, dolorem tensivum & inflationem quasi internam capitis oriri. Scribit *Wedelius in opiologia pag.146.* Viduam, cum menses restitantes per os viam quærerent, sanguineo vomitu subsequente, obstructis viis inferioribus, ab imperito chirurgo sumpsisse poculum adstringens, cui admistum erat opium, illamque sanam quæ videbatur de subito extinctam fuisse.

CAPUT LVII.

De continua ardentique febre, &c.

SEbastianus Dominæ Isabellæ de Blanchis factor, annos sexaginta natus, superioribus annis in continuam & ardentem febrem incidit, cum vigiliis, vomitibus, siti, & aliis sævissimis symptomatibus. Hujus morbi causam nonnisi (a) *tempestatis conditionis*, atque ejus vitæ consuetudini referendam existimavi: Etenim tunc temporis multi eadem febre corripiebantur, & ii præsertim, qui tali & tali victus regimine utebantur, atque (b) *qui tali temperamento* donati erant (de quibus alibi fusius dicturi sumus.) In hac febre curanda, præter communes indicationes, ob vomitum, & ventriculi dolorem, ætati conjunctum, alia quam communi via incedere nobis fuit consilium. Itaque ventriculo, tanquam publicæ parti, primum esse prospiciendum statuimus, atque calori insito, quantum in nobis erat, suppetias ferre; quæ duo absolvere posse unico stomachico nostro rati, idipsum bis in die dedimus. Ad febrem Antidotum antipyreton sufficiens fuit alexipharmacum. In victu, vino albo usi sumus, etiam in principio febris, contra vulgarium Medicorum sententiam, adver-

adversus quos mihi sufficiat opponere divinum Hippocratem, Galenum ipsum & recentiores nonnullos, item rationem ipsam, & communem consuetudinem. Non omnibus convenit aqua, nullius est nutrimenti, ventriculo & hypochondriis gravis est, obstructiones parit, & insensibilem transpirationem prohibet. De usu vini in omnibus febribus, legite Hippocratem, & observate ipsum in omni febre vinum exhibere, in continuis, & intermittentibus. Item Galenum legite *ad Glauconem*, is non modo vinum, verum & diatrium pipereum, diospoliticum, (*c*) *& alia longe calidiora* febricitantibus imperare non dubitat.

(*a*) *Tempestatis conditioni*. Veteres omnes febrium epidemicarum causas in temporum & tempestatum mutationes retulerunt. Continui imbres, nebulosum ac pluviosum cœlum multum faciunt ad excitandam putredinem, apprime in corporibus mollibus atque humidis. *Hippocr. Lib. 3. aphorism.* edocuit putredines humidis temporibus fieri atque videri. *Fernel. Lib. 2. de abditis rerum causis c. 76.* inquam pestilentiam graviorem evadere in regionibus putridis exhalationibus infestis, quam in sicca & pura, & rursus graviorem æstate, quam hyeme, & austrina tempestate, quam aquilonia, inæquali intemperatoque cœlo, quam æquali atque temperato. Porro etiam aer nimis calidus morbos progignit epidemios, acutos. In Barbaria propter immodicum cœli calorem corpora excellentissimas suscipiunt putredines, pestemque producunt *Authore Alpino de medicina Ægyptiorum p. 31.* dysenteriam sub autumni initium post ferventissimam diuturnam tamen aeris constitutionem, oboriri, res est notissima. *Hippocrates l. 7. epidemiorum* testatur siccitates maxime sub cane ventisque calidis, febres malignas sudatorias gignere. Facilis ergo ratio est, quare ex regionibus orientalibus pestis utplurimum ad nostra feratur loca.

(*b*) *Qui tali temperamento donati erant*. Si morbi acuti a statu aeris humido proveniunt, & illi, qui tentantur his, humidæ constitutionis, habitusque corporis laxioris sunt, simul, & pinguioris, tunc res periculosior; idem accidit, si qui morbi a nimio fervore oriuntur, biliosas teneras complexiones adoriuntur.

(*c*) *Et alia longe calidiora*. Præter vinum nonnulli & spiritum vini non verentur propinare. Sic *Welschius in observationibus* refert: se aliquod centum lue Hungarica laborantes curasse sequenti: Recipe albuminis ovi numero 1. spiritus vini cochleare 1. croci parum, post hujus usum sudor imperandus est. In malignarum febrium curatione summo cum fructum spiritum vini exhibitum *vide Ephemer. dec. 2. ann. 8. pag. 405.*

CAPUT LVIII.

De carcinomate in labiis, alias noli me tangere, in septuagenaria.

DOmina ... D. Joannis Antonii de Righonis uxor, in via, quæ vulgo dicitur, *il Borgo di Strà Maggior* commorans, super inferioris labii extremitate prædurum tumorem, lividum, & exiguum admodum ciceris instar, ad aliquot menses perferebat. Huiusce tumoris curam negligente ipsa, omnia symptomata (*a*) *horrendi carcinomatis* apparuerunt, ut dolor lancinans & peracutus, calor fervidus & mordax, & per intervalla hæmorrhagia insignis. Ad ejus curam nonnulli Medici advenerunt primo, qui suaserunt omnes, ne curam, quam vocant curatoriam, aggrediatur: verum in palliativa persistat: At ipsa non verbis, sed factis opus esse judicans, curatoriam per nostras manus

nus feliciter amplectitur; in qua peragenda locus localiter opitulari nos docens, partem affectam (*b*) *balsamo mercuriali* bis in die inungendam statuimus, & hoc unico præsidio miraculi instar sublatus est tumor, radicibus ejus jam alte defixis in totum avulsis.

Ante localis ejusmodi medicamenti applicationem jusculum sequens præmisimus.

Rec. Radicum lapati acuti, polypod. querc. an. ℥.j. ß. fol. melissæ, pimpinell. boraginis, fumariæ, an. m.j. epithym. senæ, an.℥.ß. anisi ʒ.j. Hujuscemodi jusculum capiebat singulis diebus, mane per 8. dies Ab hac cura octennium peragit, optima sanitate gaudens. Interim si palliativa contenta fuisset, ut monebant alii, quam horrendam ante obitum pertulisset vitam? quos cruciatus, & quas miserias fuisset expertа?

(*a*) *Horrendi Carcinomatis*. In extremitate labii quando tumor durus rotundus, lividus, ceruleus conspicuus est, venæque sanguine turgidæ sunt, apparente interdum hæmorrhagia, dolore lancinante & peracuto, affectus dicitur carcinoma labii. *Dominus Overkamp in chirurgia pag.* 347. laudat spiritum salis ammoniaci cum spiritu cochleariæ, camphora, tartaro vitriolato, elixirio vitæ, saccharo saturni, myrrha & aloe remixtum.

(*b*) *Balsamo mercuriali*. Paratur hoc, si oleum hyperici trituratione facta cum mercurio dulci probe miscetur. Alii magnifaciunt in cancro exulcerato pulverem ex reguli antimonii, saturni & mercurii decenti mixtura paratum. Ab aliis arsenicum non crystallinum, sed ab expositione aeris per aliquot annos, correctum & dulcificatum a sale forsan aeris.

CAPUT LIX.

De vomitu, lienteria, & febre continua, ab aqua chrysulca epota concitatis.

DOmina . . . Domini Andreæ de Cantoffis uxor annos 55. nata, dum æstivis diebus inexhausta siti premeretur, (*a*) *aquam fortem*, quam chrysulcam vocant, pro vino incaute bibit, a qua nauseam, vomitum, febrem continuam, & dysenteriam reportavit. Cum vero tunc ruri diversaretur, ibi Medicorum inopia, remediis ruralibus ad 3. vel 4. dies usa est. At invalescente morbo, dysenteria potissimum, & febre, factum est, ut ad civitatem adduceretur: ibi cumprimum lac amygdalar. dulcium cum terræ Turcicæ gran. xv. dedimus: noctu theriacam ad ℈. ij. cum granis aliquot dictæ terræ sigillatæ. Sequenti mane lac vaccinum chalybeatum cum terræ flavæ ʒ.j. pauxillo nucis moschatæ, & dictæ terræ Lemniæ addito. Extrinsecus fotum ex absinthio, mentha, rosis siccis, maci, nuce moschata, & aliis præscripsimus. Febrem tanquam symptomaticam neglеximus, vinum rubrum ipsi concedentes, succos carnium vervecis, & alia ventriculum roborantia, præcipuo affectu ita suadente, necnon ægri viribus ita postulantibus. Eo in statu per tres dies mansit, in quo singula quæque vomebat, purulenta per alvum dejiciens cum serosis multis: ea tandem methodo probe convaluit.

(*a*) *Aquam*

(*a*) *Aquam fortem*. Omnia salia acida corrosivam vim exerunt, nequaquam autem salia volatilia urinosa: Videmus aquam fortem, vesicam, qua vitrum obturant, excedere, non autem id facere Spiritum salis ammoniaci etiam fortissimum. Aqua forti si cutis tangitur, brevi inflammatur, non mirum hine est, erosionem tunicarum ventriculi & intestinorum ab epota aqua stygia fuisse secutam & sic vomitum atque dysenteriam. Eadem symptomata ab epota aqua forti annotavit quoque *Henric. ab Heer observ. 16. p. 151. videri possunt hac de re & Ephemer. dec. 1. an. 4. & 5. obs. 119. pag. 121.*

CAPUT LX.

De febre continua cum gravissimis symptomatibus.

ILlustris D. Josephus Scadinarius, annos 24. natus, 5. annis exactis dum ruri diversaretur, (*a*) *febre continua* de genere biliosarum, cum vehementissimo capitis dolore, siti inexplebili, anhelitu gravi, & aliis corripitur. Sub vespere advocatus, dictum Dominum æstuantem, magnis angoribus, & supradictis affectibus triduo oppressum invenio. Ejuscemodi febris causa forte erat (*b*) *immodica venus*, aut intemperata victus ratio, voluptuaria, utpote cui tunc plus justo indulgebat: (*c*) *plethoricum esse corpus*, & ob prægressa, & ob ejus naturalem ad eam propensionem, certum erat.

Sic ipsum necessario vacuare, tam (*d*) *per venæsectionem*, quam per alvi subductionem, indicatio communis erat: nos tamen cita virium dejectione cognita, & ejus antipathia in medicamenta expensa, alio nos vertere ratio impulit. Itaque vi, & facultate antipyreti nostri in memoria revocata, eo dictum Dominum brevi sanare posse certo sciens, ipsi futuram brevi sanitatem polliceor, quod equidem felicissime præstiti; etenim ab hora alexipyreti dati affulsit optatæ salutis indicium, somno placide ægrum excipiente, in quo, blando madore oborto, febris in totum recessit.

(*a*) *Febre continua de genere biliosarum*. Hæc quotidie suas habent exacerbationes cum levi quadam horripilatione, calore magno, sensibili, arido, siti intensa: Utplurimum qui laborant ex illis, ad præcipitantiam, incoercibilitatem & inquietudinem sunt proclives. Alvus in hisce aperta, sive fiat arte, sive natura bonum est, omnis a. alvi obstipatio periculosa, quoniam hanc subsequitur æstus gravior, major angor, siccitas linguæ ac faucium, nec non delirium.

(*b*) *Immodica venus*. Hac spiritus & sanguis concitatius moventur: Est enim lenis quasi convulsio, qua exteriores partes constrictæ humores subjacentes fortiter concutiunt & conquassant; hinc post nimiam venerem frequentius observatur pulsus fortior, vomitus, hæmorrhagia, nimiaque sanguinis rarefactio. Venerem nimiam vomitum & singultum excitasse *vid. miscell. cur. dec. 2. ann. 10. p. 160.*

(*c*) *Plethoricum esse corpus*. Magis macilenti, biliosi, iracundi, activioris ingenii, & qui venas amplas habent, hoc morbo corripiuntur, quam succi pleni.

(*d*) *Per venæ sectionem*. Revera venæ sectio & alvi lenior subductio sacra in hac febre sunt anchora. Et in hoc peccare videtur *Dominus Author*, quod venæsectionem, quæ heroicum & præsentissimum est remedium, circumspecte & certo tempore adhibitum, tantopere negligat & insuper habeat in omnibus ferme curationibus.

CAPUT

CAPUT LXI.

De insigni hæmorrhagia per nares.

DOm. Jacobi de Righis mercatoris filius, annos tunc 15. natus, ab aliquot mensibus (*a*) *quartana febre* vehementer detentus, hæmorrhagia insigni correptus, cui occurrendo alter Medicus multa incassum tulit, e brachio sanguinem mittens, emplastica, (*b*) *frigida, & astringentia* fronti, & naribus admovens, non omissis interea ligaturis validis, & aliis, quibus uti consueverunt in similibus. His penitus explosis, ad causam nos convertimus, spiritus videlicet sanguinis impetum concitantes, ad quod pil. laudinas ad gr. xj (*c*) *pil. catholicarum* dedimus: Harum unica dosi, & hæmorrhagia, & quartana propulsa fuit.

(*a*) *Quartana febre*. Utplurimum largior hæmorrhagia eaque consueta etiam obstructionem viscerum vel spasmum quendam vasorum sanguiferorum circa mesenterium vel abdomen in hypochondriacis occurrentem subsequitur. Rectissime scribit *Fernelius*, eos e naribus sanguinis fluxum pati, quibus viscera sunt imbecillia & jecur maxime, id quod hydropicis accidit. Affirmat hoc *Heurnius in aphorism. Hippocratis p.* 193. dum inquit: quibus facies colore viridi subfusa est, hepate laborant, & signum est jam adfuturi hydropis, frequens in his cruoris per nares effusio. Praxis testatur Medica, illos, qui hæmorrhagiis affliguntur, plurimum in primis viis experiri flatulentias, murmura, tensiones molestas, anxietates, appetitum dejectum & quandoque etiam vomitum viscidæ viridis materiæ.

(*b*) *Frigida & adstringentia*. Subitaneus terror, horror ipsumque frigus for titer admissum hæmorrhagiam sistunt, quidem, sed non felici semper cum successu: si in principio & repente id fiat, succedunt anxietates præcordiales suffocatoriæ quasi, arteriæ circa tempora & collum pulsant, facies inflatur &c. Suppressam talem mortis caussam fuisse vid. *in miscellan. nat. cur. dec.* 2. *ann.* 10 *p.* 219.

(*c*) *Pillularum catholicarum*. In omnibus hemorrhagiis obnoxiis commendanda est alvus aperta, sic quoque *Bonnetus in Medicina septentrionali l.* 2 4. *c.* 32. pertinacem hemorrhagiam purgante prohibuit. Item hæmorrhagiam uteri sublatam purgantibus *vid. in misc. dec.* 2. *ann.* 9. *obs.* 126.

CAPUT LXII.

De vehementissimo, & efferatissimo alvi fluore.

DOminus Antonius da Ben Notarius, annos 33. natus, sub fine Septembris inexspectata, & portentosa (*a*) *diarrhæa* correptus fuit; in qua per integrum diem supra 40. libras materiæ serosæ ejecit, aqua evacuatione facultates naturales, & vitales adeo prostratæ fuerunt, ut jam jam vitam cum morte mutaturus videretur, sine pulsu, cum facie Hippocratica, & extremis valde frigidis. Quum autem circa meridie ad eum advocatus fuissem, *morbi causa probe cognita*, de viribus instaurandis tantum sollicitî fuimus; eaque de causa ventriculo supra modum dejecto, & cibos omnes aversanti, sequentem fotum admoveri curavimus.

Rec. Fol. absinthii sicc. menthæ, calament. major. an. m. j. flor. rosarum,

stœchados an. p. j. mastiches, macis, schœnanth. an. ℈. j. fint decoct. in s. q. vini rub. Potu peracto locus inungebatur ol. absinthii, & nucis moschat Intus offas vino rubro madefactas. cum saccharo obtulimus: cætera quæque respuebat, eorumque aspectum perhorrescens cuncta evomebat, dictis offis diutius in ventriculo manentibus. Dum hæc peragerentur, litus factus fuit calidus in toto abdomine cum oleis cydoniorum: & mastiches: Nocte appetente animi expiationi atque conscientiæ emungendæ totus deditus, primam noctis partem sine remediorum suffragio transegit; in secunda parte accepit potionem sequentem.

Rec. Syrupi papaver. nig. ℥. ß. terræ Turcicæ ℈. j. aq. pimpinell. ℥. iij. mixtis fiat potio.

Mane sequenti accepit mivam cidoniorum cum dicta terra Turcica, & melius valuit, & tandem postera die probe sanus evasit.

(a) *Diarrhæa.* Sero spiculis salinis turgido, salibusque ventriculi & intestinorum fermentativis in motum acriorem redactis, fibræ ac glandulæ intestinales constrictione spasmodica exprimunt copiosius serum. Sæpius a bile acriori malum hoc fit.

(b) *Morbis caussa probe cognita.* A cohibita transpiratione alvus fluidior non raro fit, dum serum falsum superficiem corporis evacuari solitum intestina fortiter afficit: Bonum hic signum sudor est diarrhææ superveniens. Quocirca qui sunt densæ texturæ, & habent cutim spissam & poros arctos, sæpius quotidie egerunt, quam qui poros habent apertos: in his enim egestiones exiccantur, & corpora fiunt magis stipata. Opera itaq; danda est in cura diarrææ, ut corpus ad diaphoresin blanda disponatur: *River. in tract. de febre pestilent p. 144.* inquit. Alvi fluxum perniciosum potentioribus diaphoreticis adhibitis magna dosi, momento cohiberi. Quando diarrhæa critica est, maxime in hypochondriacis & scorbuticis, non statim sistenda vel supprimenda: sic ovis induratis suppressam diarrhæam febris continuæ, vomitus atrabilarii, alvi fluxus & phthiseos caussam fuisse memorant M. N. C. *dec. 2. an. 10. pag. 125.* sæpiuscule chronica diarrhæa laborant infantes, quæ etiam optima eludit remedia: Animadverti tunc, acrem pituitam cellulis crassi intestini impactam ad continuas excretiones stimulare, quare soli clysteres demulcentes ex decocto raparum cum butyro parati egregium levamen attulerunt.

CAPUT LXIII.

De intensissimo dolore oculorum Medicis deplorato, cum aliis gravissimis symptomatis.

OCulus partium corporis nobilissimus, elegantissima, & admirabili structura factus, in quo corporis spiritus fere visibiles redduntur, in quo animi vires eminus conspiciuntur. Præterea (a) *oculus est hominis* status lucidissimum *speculum*, quo cuilibet nedum sanitatis, verum & morum constitutionem optime rimari licet. Etenim scriptum est: *si oculus tuus simplex est, totum corpus lucebit.* Is est omnium partium doloris impatientissimus: nec citra rationem; nam eo vexato, vexatur & totum animal: Ejus privatione, vita humana infelicissima redditur; nec immerito; nam tunc vita non vita, sed mors ipsa censetur. Persimile fere comprobavit Perillust. Eques D. Galeatius Ariostus, dum sex superioribus annis ex fervida fluxione acerrimum dolorem per sesquimensem pateretur: cui ut occurreret, duos Medicos toto illo tempore

fruſtra conſuluit, imo parum abfuit, quin loco ſanitatis vitam ab eo extorſerint, nunc reiteratis ſanguinis miſſionibus, nunc purgationibus variis, ſanguiſugis, cauteriis, veſicatoriis, & aliis tormentis, quibus cachecticus & imbecillis factus, ultra dolorem acerrimum, vigilias, inſignem animi mœrorem, ventriculi imbecillitatem, & alia complurima acquiſivit. Cumque minus de ſalute cogitaret, & ipſi indixiſſent Medici, cum dolente oculo orbatum iri, vitam vero incolumem ſervaturum: advenit amicus, qui ejus ſorti compatiens, de nobis, noſtraque facili medendi methodo plura ipſi diſſeruit. Hunc ergo enixe flagitat, ut is cumprimum me in ejus auxilium advocet: quo facto, morbi ſpecie, cauſis, & affecto loco rite examinatis, nec non ægri conditione, & ſtatu cognito, brevi ſanitatem ipſi polliceor.

Imprimis diætam, quam humectantem & refrigerantem ſervabat, ex aliorum Medicorum judicio, immutavimus (*b*) *loco aquæ vinum*, loco lactis ſeminum melonum, & ſimilium inaſſuetorum, optima, & ejus naturæ conſentanea edulia porrigentes.

Cum vero ejus ſanitatem in unico auro diaphoretico conſiſtere, optime cognoſcerem, cauteria, ſetones in nucha, veſicatoria, frontalia, & ficta ejuſmodi præſidia confeſtim tollenda imperavi. His exploſis, triduo uſus eſt præfato medicamine, & ecce optata ſalus: recedunt dolores, vigiliæ, adepſia, inflationes, rubores; ſiſtitur fluxio, & cito priſtinum robur recuperat. Hæc perdiſcenda, non invidentiæ livore inſectanda. Vivit tandem felix, ſexennio a cura elapſo.

(*a*) *Oculus hominis ſpeculum*. Veriſſimum eſt, quod ex oculorum ſplendore, conſtitutione & motu, ſanitatis non tantum, verum etiam morum ac ingenii conſtitutionem optime rimari queamus. Inſtantis mortis indicium optime petitur ex oculis: Spiritus enim animales copioſiſſime influunt per magnum nervorum opticorum par in hanc partem; unde qualis oculorum vigor & motus, talis etiam ſpirituum animalium indoles & motus. Notabile eſt, oculorum ſerenitatem & claritatem dependere unice ab influxu ſpirituum animalium: quare oculi violenta morte peremtorum per aliquot horas clariſſimi apparent, poſtmodum ſenſim ac ſenſim claritas illa perit. Ut enim oculus valetſita & corpus totum. Sic lucidus oculorum ſplendor animalis ſpiritus firmitudinem depromit: impuritas vero ſpirituum obtenebrationem & facultatem animalem prope emortuam arguit.

(*b*) *Loco aquæ vinum*. Notandus aphoriſmus *Hippocr. eſt 31 Sect. 6.* dolores oculorum vini potus ſanat. Intelligendus eſt talis dolor, qui provenit ex ſucco craſſo oculos occupante: Hunc enim vinum tenue ac validum diſcutit. Hanc ob rationem *Da. Author* ſuadet vini potum loco aquæ, quæ humores magis coagulat. *Borell. cent. 2 obſ. 77.* Simili ratione vini potum in doloribus oculorum proficuum expertus eſt. In initio inflammationis gravioris circumſpecte vinum adminiſtrandum eſt: Quando autem calor & dolor remittit, ejus uſus utilis eſſe poteſt, etiam ad præſervationem inflammationum: Mirabile enim eſt, *Riverium cent. 2. obſ. 31.* vini largioris potu plures præſervaſſe ab eryſipelate.

CAPUT LXIV.

De falſo humore circa anum luxuriante, hæmorrhoidibus dolorificis, &c.

Perilluſtris Dominus D. Joannes de Zanis, annos 45. natus, a nonnullis menſibus catarrhum falſum circa genitalia, & anum patiebatur. Huic gra-

 viſſimo-

vissimo affectui debellando, Medicos duos seniores consulit: at hi, cum minus agnoscerent morbi originem, datis inopportune remediis, (a) *hamorrhoides dolorificas* cum aliis gravissimis symptomatibus *concitarunt*. Trimestri toto, & morbi sævitia, & medicaminibus nimiopere vexatus, ad me, tanquam ad sacram anchoram, confugit. Interea mirum dictu quot purgationes, phlebotomias, syrupos, julepos, juscula alterata, decocta exficcantia salsæ, & similium inutiliter expertus fuerat. Nos ergo ejusce mali causam, non in solam jecoris intemperiem, ut hodie Empiricorum moris est, verum in pravam renum constitutionem, ob quam excrementum salsum in corpore diu detentum consimilia parere solet, rejicientes, aperientia, non refrigerantia esse adhibenda, statuimus. Re opinioni respondente, brevi sequentibus sanitatem recuperavit: at primo, quo pacto renes ejusmodi labe afficiantur, dicendum. Sæpe ab immodica Venere, aut saltem eadem intempestive petita, quod debilibus primum, delicatulis, senibus, & certis temporibus, quibus ea in nobis languere solet, contigit. Evenit & his, qui crassis, lutulentis & salsis victitant; hinc expultrice facultate fracta, & renum meatibus obstructis, salsum illud excrementum per venas remeare cogitur, & inde per resudationem ad cutem protruditur, ubi pro varia ejus natura, aqua prodit. Varios producit effectus: nunc enim dissolvitur, nunc coagulatur; nunc hanc, nunc illam induit naturam, de quibus alibi. Itaque his omissis, ad præscripta medicamenta deveniendum. Primis diebus accepit tincturam corallorum, & specificum stomachicum. Utrumque sanguinem purgat, & viscera roborat, ac renes præsertim. Ne vero prima corporis regio impura permaneret, (b) *decoctum catholicum purgans* & refrigerans ad aliquot dies dedimus: de quibus decoctis satis in nostra *Pharmacopœa Spagyrica* dictum est. Extrinsecus Saturni balsamus cum calcinato majore dulcificato, curam totam brevi absolvit. Hæc est vera & inconcussa medendi methodus, cui si quis innititur, is vere canonice & dogmatice mederi dicitur, qui secus agit, agyrtam & pseudomedicum se præstat. Nos optime alloquutus est Galenus, dicens, si non tantum vobis residet in pectore, ut sitis boni Methodici, saltem sitis boni Empirici.

(a) *Hæmorroides dolorificas concitarunt.* Exeretio sanguinis per venas hæmorrhoidales fit maxime in senibus, vel etiam in virili ætate, quando sanguis crassus copiosus non æqualiter per viscera movetur, sed circa splenem & mesenterium in vena portæ stagnat vel tardius circulatur, quare melancholicis & hypochondriacis hic fluxus admodum familiaris est, & etiam salutaris, hinc etiam melancholicis & nephriticis hæmorrhoides supervenientes bonæ sunt juxta *aphor.* 10. *lib.*6. ab Ischiatide quoque & podagra ejus fluxus præservat. Quando autem sanguis nimis crassus & acris stagnat circa venas ani, ipsæ tument, & a nimia distensione dolent & tunc dicuntur hæmorrhoidibus cœcæ: Tumores autem circa anum quam citissime aperiendi sunt, ne fistulosa abeant ulcera. Aloetica maxime hunc fluxum proritare solent, dum aeri sua resina venas ipsas stimulant & sanguini *ὀργασμὸν* conciliant. *Calvinus* ex immodico aloes usu, teste *Beza in ejus vita*, in hæmorrhoides ulcerosas & sputum sanguinis incidit.

(b) *Decoctum catholicum purgans*. In fluxu hæmorrhoidum vel nimio vel etiam suppresso pilulæ *Becherianæ*, quæ ex vegetabilium extractis concinnantur ac lenissime alvum subducunt, omnium optimæ sunt, uti & in omnium mensium negotio,

sive

five illi nimium, five parcius fluant; dum enim fluiditatem humoribus conciliando motum illorum ac circulum æqualem reddunt; utrumque affectum curant, cum uterque ex obstructione sanguinisque crassitie ortum ac originem suam habeat.

CAPUT LXV.

De fœda & horrenda scabie a multo tempore inveterata.

PErillustris Dominus Scipio Blanchinus, annos 33. natus, a nonnullis mensibus prava tentigine cum (a) *deplorata scabie* pessime vexabatur. Ad fœdum & molestissimum hunc affectum debellandum, 4. præcipuos Bononienses Medicos toto illo tempore consuluit. Ipsi eum de more purgant, & repurgant, sæpe phlebotomizant, assiduo refrigerant & humectant, tandem & exsiccant. In purgando, utramque bilem observant, phlegma salsum enumerant, calidum jecur incusant, caput fluxionibus obnoxium prædicant, expendunt singula, & tamen frustra: efferatior morbus redditur, & miserrime vitam inter pocula medica ducit. Prima vice advocatus, sciscitor ab eo, num præfati Medici omnes ingenii nervos in ejus sanitatem intendissent; majora forte adhuc penes eos restare: hac de re ut eos iterum consulat suadeo. Ipsi iterum advocatis, plura ad menses incassum expetitur: purgant, repurgant, itidem phlebotomizant, humectant, abstemius vivit, hordeacea & similia fercula continuo usurpat, quibus ventriculus male torquetur; in his medicaminibus tres menses infeliciter vivit. Pro secunda vice advocor, & eum rursus moneo, ne suos deserat Medicos, non omnem movisse lapidem tibi fatebuntur, non omnes Medicinæ thesauros deprompsisse dicent, artis abdita penes eos latere non diffido. Credulus eos iterum accersiri jussit, aliud trimestre in præfata cura reiteranda inaniter terunt; miscent succos cichoraceos sero lactis, Guajaci decoctum cum iisdem cichoraceis temperant: exsiccante & attenuante victu hac vice utitur, nec propterea quicquam opis. Iterum accersitus, affectum penes eos conclamatum observo; cum tamen rursus increpo, ne tam doctos, tamque artis peritos, &, si Deus placet, alteros Galenos a sua cura abdicet; quibus & maximus stimulus erit, si referat ipsis, quomodo eum visitaverim, & dixerim, quomodo facillime intra 15. dies eum sanare possem, & omni tempore, paucis & gravissimis, se tamen ab his potius sanitatem requirere, quam a quovis alio. His impulsi curam de novo aggrediuntur, omnia quæque explent, superiora mutantur, exceptis phlebotomiis, & potionibus laxativis, quas frequenter reiterant: omnia susque deque miscent, calida frigidis, sicca humidis, cephalica thoracicis; thoracica cardiacis, cardiaca jecorariis & spleneticis balneis aquæ dulcis compositis, & aliis utuntur. Ultimo ab his male vexatus, tanquam omni spe destitutus, sub nostra cura intra 15. dies, ut retuleram, sanus evasit, methodus non dissimili a supra citatis.

(a) *Deplorata scabie*. Scabies est exulceratio glandularum & vasculorum cutis proveniens a sero corrosivo salso, aculeis suis pruritum, dolorem, inflammationem excitante. Complicatur utplurimum scorbuto vel cachochymiæ. Cura con-

consistit partim in edulcoratione ipsius lymphæ, saliumque emollitione & correctione, partim etiam in ulteriori salium horum genesi impedienda. Primo scopo inserviunt decocta emollientia, qualia optima sunt ex malva, fumaria, salura cornu cervi, floribus sambuci, borraginis, papaveris rhœados; non omissis extrinsece balneis: Ex adverso nocent & salium acrimoniam augent salia volatilia, spirituosa, sudorifera calida, & regimen nimis calidum. Impediunt autem ulteriorem salium generationem deobstruentia, qualia sunt omnium efficacissima mercurialia & antimonialia, nec non sulphurata, item per ipicrisin purgantia. Extrinsece sulphurata cum mercurialibus & talismodi, quæ inflammationibus resistunt & exiceant, v. g. sacchato saturni camphorata rite mixta, præmissis præmittendis, omne absolvunt punctum. Cavendum autem ante omnia est, ne scabiem nimis intempestive extrinsece sistamus, existente præprimis corpore plethorico & cachochymico. Hinc omnia quæ repellunt sunt frigida, unctuosa, cautissime administranda sunt. Docet quippe experientia, a scabie sic præpostere retropulsa ortas fuisse febres, convulsiones arthritides, cæcitatem, melancholiam desperatam: de qua re consule *miscellanea nat. cur. in decur. 2. ann. 8. pag. 255. & ann. 2. pag. 417.*

CAPUT LXVI.

De Paralysi linguam, & brachium sinistrum obsidente.

ADmodum Reverendus P. D. Claudius le Page, in Cœnobio D. Stephani commorans, annos 47. natus, dum diluculo sacra facturus surgeret, vix indutus (*a*) *Paralysi derepente* obsidetur, qua loquelam penitus amisit; & motum brachii sinistri, cum gravi torpedine eo in latere. Confestim ad eum accersitus, auri nostri diaphoretici gr. vj. cum aquæ theriacalis ℥. ß. ipsi dedimus, tunc paulatim loqui cœpit, & movere brachium; sub vespera medicamine reiterato, perfecte convaluit, (*b*) *exiguo torpore affectis membris relicto*, qui & in totum propulsatus fuit, aquæ antiapoplecticæ usu, de qua in nostra *Pharmacopœa Spagyrica*.

(*a*) *Paralysi derepente*. Sæpius in momento paralysis invadit, præcedente fortiore animi motu; unde cum fortiter in angustias spinali medulla cogitur, humor ibi subsistit, & stasi sua spirituum influxum intercipit.

(*b*) *Exiguo torpore affectis membris relicto.* Curata paralysis relinquit sæpius capitis maximam debilitatem, torporem nec non somnolentiam; unde facile a paucissimo vino ebrii redduntur, & a suaveolentibus & vaporosis læduntur, introducta vitiosa & preternaturali poris cerebri dispositione, quare etiam qui semel tentati sunt paralysi vel hemiplexia, ex facili iterum in hunc affectum incurrunt.

CAPUT LXVII.

De vulneribus capitis.

CApitis vulnera, dummodo fractum non sit cranium, sequenti methodo brevi solidamus. Et primo vulnus simplex sine contusione manifesta, ut quod acie ferri factum sit, (*a*) *admoto oleo nostro balsamico*, bis in die, cum gossypio, vel filis cannabinis citissime sanatur: Cui vero contusio adest, vulnus aqua salsa cum vino rubro prius eluitur, ut contusæ carnes oleum affusum faci-

facilius combibant: tum oleum vel cum gossypio, vel cum plagulis eo imbutis superimponitur; fasciis ad id opportunis ex arte admotis. Quod si contusio sit valida, tunc triduo a vulnere inflicto, mundificante, & suppurante opus est. In omnibus, vulnus bis in die deligatur, atque iisdem plagulis & fasciis communitur. Occurrunt & nonnunquam alia symptomata, quibus ut prospiciat Medicus, in practica physica bene esse versatum necesse est. Alia etiam via per aquam, seu decoctum vulnerarium, vulneribus quibuscunque facillime & citissime mederi possumus: de his decoctis vulnerariis in nostra *Pharmacopœa* satis aperte diximus.

Ejusmodi viis sanatos complures in medium protraherem, confirmationis ergo: at multi sunt, & per se soli integram Centuriam complere possent. Dominus Albertus Bolsonus septennio elapso, quinque vulneribus profundis, a sicario clam acceptis, eo methodo feliciter curatus fuit. Dominus Hercules Lucatellus, ingenti vulnere circumventus a proditore, pari methodo convaluit. Magister Joannes . . . Sclopetarius, eadem forte a proditore vulneratus, curatus fuit.

Ubi fractum est cranium, methodo fere simili tractanda sunt vulnera, suppurantibus & mundificantibus cito adhibitis. (*b*) *Terebra*, & alia chirurgica, quibus mali Medici sæpius abutuntur, parce usurpare soleo; natura enim proprio motu extranea ejicere solet.

(*a*) *Admoto alio balsamico.* Omnia oleosa pinguia & unguenta in partibus nerveis & membranosis sauciatis multum damni afferunt, dum poros obstruendo graves inflammationes inducunt. Quo circa in capitis vulneribus & pericranii læsionibus merito ab illis abstinemus, & loco horum vel sicca v. g. pulverem iridis florent. mastiches, succini, vel solum mel cum pauxillo balsami peruviani mixtum admovemus. Emplastrum de betonica utilissime in omnibus externis capitis affectibus adhibetur: Exaltatur autem ejus virtus gummatibus balsamicis, v. g. gummi elemi, succino, mastiche, storace, neq; non pulvere cubebarum, cariophyllorum. Hac ratione redditur etiam efficacissimum in gravioribus capitis contusionibus.

(*b*) *Terebra.* Plures observationes, ubi trepanatio in cranio fracto & sanguine ibi extravasato optime successit, collegit *Dominus Marchette in chirurgia sua.* Valet hic *Celsi* monitum: quos ratio non restituit, juvat sæpe temeritas; item satius est anceps remedium experiri, quam nullum; dubia namque spes certa desperatione potior est.

CAPUT LXVIII.

De maligna febre, cum sævissimis symptomatibus.

DOmina N. Domini Herculis de Lucatellis soror, prope Divi Sebastiani fanum, annos tunc circiter 24 nata, ardenti febre graviter conflictata, inter graviora symptomata (*a*) *crebra animi deliquio correpta*, & mortuæ simillima jacuit. Tetro ejusmodi affectui grana iv. lapidis bezoardici animalis adhibuimus, cum grano j. auri diaphoretici: dabantur in succo carnis, nec alio cibo triduo enutrita fuit. His ter reiteratis ad se rediit. Interea cordis regio bis in die fovebatur sequenti (*b*) *epithemate.*

Rec. Pulver. diamargar. frig. ℥. ij. granorum kermes, corall. præpar. an. ℥. j. croci Orient. ℥. ß. aquæ melissæ, borag. acetos. an. lib. j. vini Cretici lib. Misceebantur pro Epithemate. Primis febris initii per alterum Medicum purgata fuit. Syrupos & julepos item accepit: quin etiam sanguis bis detractus fuit e brachiis. Sero advocatus, non mihi licuit tanti symptomatis causam in aliud rejicere, quam in pravum & malignum vaporem ex hypochondriis expirantem. Rediit tandem ad se illa, quæ ab omnibus mortua censebatur, ab eo tempore decennio elapso.

(a) *Triduo animi deliquio correpta.* Symptoma hoc indicat febrem fuisse hystericam, spasmis præcordialibus suffocativis & hypochondriacis sociatam, qui ex impuro sanguine & sero stagnante circa abdominis partes originem suam petunt.

(b) *Epithemate.* In syncope, quæ a spasmo diaphragmatis & præcordiorum nascitur, extrinsecus applicata antispasmodica volatilia nervina egregium faciunt officium; spectat huc linimentum nostrum cordiale ex theriaca, camphora, croco, balsamo peruviano, oleo caryophyllorum, & aqua Anhaltina paratum. Corallia & pulvis diamargaritæ frigidus omni fere usu tali in statu carent.

CAPUT LXIX.

De vulnere in facie citra suturam curando, ubi iterum carnificina suendi vulnera exploditur.

DOm. Joannes Baptista Bocchinus, cujus supra in *prima nostra Centuria* mentionem fecimus, a quodam proditore, cum quo familiariter versabatur, & cujus famulitio quotidie utebatur, vulnus in facie, vulgo *sfriso*, accepit. Inflictum vulnus barbitonsor primus advocatus, fuit pro more acu & filo, ipsique superimposuit album ovi, postera die advocatus, abscissis suturæ punctulis, (a) *oleo nostro balsamico* totum vulnus circumdari curavimus, vulneris labiis prius invicem adductis: Et tandem quoad coaluerint dicta vulneris labia, quotidie usus est dicto oleo.

Cur si paucis & facillimis tutius & certius ægros sublevare possumus, multa infida ipsius morbis sæpius graviora, tedii & laboris plena nos cogat usurpare antiquitas, si medicamentum, non authoritas admoveatur ægris? Si experientia, & ratio, non opinio, artem efficit, cur contraria sectemur?

(a) *Oleo nostro Balsamico.* Balsamum vulnerarium tam ad internum quam ad externum usum optimum fit, si balsamum sulphuris antimonii ex sale igitur tartareo, & oleis destillatis confectum elegantissime rubicundum, miscetur cum oleo hyperici terebinthina & cera. Ex eodem fundamento fluit quoque præparatio balsami Anglici Locatelli dicti.

CAPUT LXX.

De lenta febre cum tussi, ventriculi imbecillitate, & aliis.

DOminus Martius Malvezzius ex Illustrissima familia Malvezziorum, annos tunc triginta natus, annis superioribus in duplicem tertianam incurre-

curreràt, a qua sublevatus (*a*) *habitum cachecticum*, debilem a catarrho valde obnoxium reportàvit; non sine flatibus, ventriculi refrigeratione, crebra expuitione, inappetentia, & quodam marcore. His malis ut subveniret, Medicos consuluit, qui unanimiter chinæ decoctum ad mensem circiter ipsi porrexerunt. At medicamentum inapposite datum, morbos longe graviores reddidit. Etenim accersitus, dictum Dominum summopere emaciatum comperio, catarrho, inappetentiæ, flatibus, & aliis symptomatibus magis obnoxium, febre item lenta per intervalla non raro vexatum. Tot morbis ex arte curandis, duas indicationes curatorias constituimus. Prima, viscerum obstrictiones reserare. Secundam, succos crudos humoresve incoctos conficere: quas indicationes nos tuto absolvere ipsi indiximus, & non multiplicitate remediorum, ut Empiricorum mos est, neque errabunda & fallaci opinione, qua plerique Medicorum falluntur; verum certa & cognita scientia, atque tantum unico remedio, eo pacto, ut diu in ejus usu persistat; non enim diu contractos habitus cito immutare possumus. Annuente ipso, se in cura permansurum, specificum nostrum stomachicum ipsi præstitimus bis in die, cum saccharo rosaceo, eo febre sensim propulsata, & (*b*) *ventriculi robore aucto*, cuncta melius obire cœpit; in ejus usu persistens, ea qua nunc fruitur sanitate, vivit.

(*a*) *Habitum cachecticum*. Quandocunque intermittentes non legitime curantur, vel statim motus isti febriles critici in bonum finem nimirum excernendi, illud, quod sanguinis mixturæ infensum est, instituti, nimis cito figentibus vel adstringentibus supprimuntur, periculosissima multa mala inde proveniunt, infarctus quippe viscerum fiunt graviores, obstructiones firmiores, perspiratio corporis magis impenditur, sicq; febres lentæ, cachexia, affectio hypochondriaca presso pede sequuntur. Si febres ardentes, item intermittentes intempestive curatas hecticæ caussam fuisse annotavit *Forestus l.4. obs.1. & 4 it. Horstius l.1.obs.30. & 34.*

(*b*) *Ventriculi robore aucto*. Post graves perpessos morbos facile ventriculi imbecilliras oritur, & tunc semper maxima ratio est habenda digestionis primæ, & præstat semper, post diuturnos morbos a parciori paulatim ad largiorem victum procedere. Proportio enim semper debet esse inter victum & vires, quando quidem vires, si debiles sunt, victus quoque tenuis suadendus, forres autem & robustæ si sunt, victus magis plenus & crassus locum habet. Prisci sapientissimi Medici in administranda diæta vel in ipsis morbis, vel post illos admodum religiosi & circumspecti erant, quorum vestigiis & nos insistere debemus.

CAPUT LXXI.

De catarrho, febre lenta, virium imbecillitate, a multo tempore contractis.

Dominus Ludovicus de Ursis annos 30. natus, ab aliquot annis, multis malis acerbe conflictatus, extrema ducere videbatur, omnium gravissimum erat (*a*) *insignis ventriculi languor*. Tot malorum causas tam externam, quam internam, ad pravam victus rationem prægressam, & imbecillam viscerum constitutionem referens, curationis argumenta esse dixi, viscera natura-

ventralia cumprimum roborare, dein flexos, & congestos humores tum in ventriculo, & in intestinis, tum in aliis corporis partibus, conficere, & purgare. Primas indicationes brevi absolvimus specifico nostro stomachico, secundas decocto sequenti.

Rec. Chinæ electæ in taleolas minutim dissectæ, ℥ß. salsæ paril. ʒ. j. sassafras, ʒ. ij. santal. ℥ß. epithym, cuscutæ, sennæ, an. ʒ. vi. anisi, coriand. præparat. an. p. j. flor. borrag. bugl. melissæ, betonicæ, an. m. j. flor. violarum p. j. coquebantur omnia in optimo jure caponis.

(a) *Insignis ventriculi languor*. Multa mala ex vitio primarum viarum proveniunt. Laborabat ante aliquot annos generosa fœmina ante autumnali tertiana, post ejus curationem appetitu fortiori indulgebat; unde incurrebat in febrem lentam, phlogosin, virium defectionem & dolorem pedum convulsivum, als mann sie sinschiagen mate. Medici in consilium vocati pugnabant contra calorem refrigerantibus, julapiis, acidis, quorum assumtione symtomatum vehementia magis augebatur. Ego primis in viis colluviem impurorum humorum ratus, ordinavi lene emeticum, liquida in forma assumendum, quod tribus vomitionibus magnam copiam viridissimæ pituitæ educebat, huic experimenti gratia instillavi oleum tartari per deliquium, & mox viridis ille color mutabatur in flavum, indicio manifesto, acidum ita tingere bilem, non secus ac spiritus vitrioli ipsi viriditatem conciliat. Post usum hujus emetici protinus expirabant cuncta symptomata, notabiliter enim calor, sitis & pedum dolores remittebant, adhuc semel idem remedium propinatum est, & Divina gratia mox in integrum restituta est fœmina.

CAPUT LXXII.

De ophtalmia.

UT non omnes ophthalmiæ ab una eademque causa; nec item uno eodemque remedio curantur, Perillustriss. & Excellentiss. Dominus Hercules de Marescottis, 4. annis elapsis id maxime comprobavit; is enim contumacissimam, & dolorificam ophthalmiam incurrerat, quam contraxit (a) *ab aere ambiente nimis calido* & sicco, quo in tempore fluxio salsa & acris, qua prius detinebatur, in summum irritata fuit: ea enim ab extrinseco impulsa, & ad oculos detrusa, primum in oculo sinistro tumorem, & inflammationem peperit, ex remediis paulo mitior facta in dextrum recurrit. Multis tunc extraordinariis frustra adhibitis, uti cassia, pilulis de agarico, cocciis, phlebotomia, &c. (b) *decocto purgante*, & exsiccante intra paucos dies convaluit.

(a) *Ab aere ambiente nimis calido*. Ophthalmia sæpe est epidemia, & debetur aeris vitio, si nimirum ille vel hyeme nimis siccus est, vel etiam ipso vere siccus & aquilonius; tunc enim facile rheumatismi & fibrarum tam cutanearum, quam membranaccarum subtilissimarum fiunt contractiones & contorsiones propter particulas aeris rigidiores de quo consule *aphorism. 11. & 12. lib. 3.*

(b) *Decocto purgante*. Notabilis est *aphor. 17. Lib. 6.* Hippocratis: Oculis ex inflammatione laborantem diarrhœa corripi bonum est. Nam omnis alvus fluxus, sive arte, sive ultro erumpat, inquit *Heurnius in commentario ad aphor.* pag. 432. repellit & una evacuat ab oculo. Quare si natura id ultro non fecerit, pharmacia

hoc

hoc agimus. Si valida phlegmone occuparerit oculum, venam seca, cucurbitas cervici admove; purga, dolorem mitiga, digere. In magnis doloribus fove oculum decocto malvarum, chamameli, & fœnugraci.

CAPUT LXXIII.

De praduro quodam tumore jamdudum inveterato, in palpebra oculi enato.

SCirrosos tumores dissolvere, non minus arduum, quam difficile, comprobant omnes, qui artem medicam exercent; sic ejusmodi tumores, vel in carcinomata vertuntur, vel incurabiles fiunt. Superioribus annis venit ad me curandus quidam Dominus Franciscus Limidus, simili tumore affectus: cum autem ipse ad ejusmodi tumorem deformem, & molestum excindendum, multos Medicos frustra per longum tempus consuluisset, nostra tandem ope intra 20. dies convaluit. Itaque ut densum, firmum, & compactum ejusmodi tumorem, osseum potius, quam carneum dissolveram, corpore prius purgato, collyrium sequens admovimus.

Rec. Stibii crudi, camphoræ, an. ʒ.ß. tutiæ præparat. collyrii albi Rhasis, an. ʒ.j. aquarum solatri, plantaginis, rosarum, an. ℥. ij. misceantur, & fiat collyrium: Infundebatur collyrium bis in die inter adnatam, & palpebram. Extra unguentum, hunc in modum applicatum fuit.

Rec. Camphoræ ʒ.ß. ceræ albæ ʒ.j. ol. rosati ℥. iij. liquentur omnia simul, refrigerato adde pul. tuthiæ, stibii, plumbi usti, an. ʒ.j. misce.

At nec his tantus tumor emolliri potuit; sed (a) *specifico ophthalmico* in usum advocato, intra 4. dies tumor evanuit.

Artis abdita non omnibus referanda veniunt, maxime hodie propter pseudochymicos, qui his perperam abutuntur, nec propterea illi verentur se scientiarum Monarchas appellare; veri illi sunt jactabundi impostores, fumivenduli meri, auri potabilis decoctores, de quibus plura apud bonos authores.

(a). *Specifico ophthalmico*. Tumor scirrhosus durus sæpiusculæ palpebris adnascitur, dicitur: vulgo Gersten Korn, sed non tam facile dissipari solet, maxime si induraverit. Novi chirurgum expertissimum, qui ejuscemodi tumores feliciter sic abigit. Nimirum unguento gryseo, cui momentum mercurii præcipitati albi immixtum est, caute bis de die tumorem illinit, sic spacio trium hebdomadum dissipatio fit insensibilis ferme.

CAPUT LXXIV.

De dolore Capitis, amentia quadam specie, & videndi impotentia.

ANdreas Rivannus, annos 30. natus *nel Borgo delle Tovaglie*, tribus gravissimis cerebri affectibus ab anno detinebatur, amentia, obtuso capitis dolore, & visus imbecillitate. (a) *Amentia non erat perpetua*, sed tunc ea correptus, multa absurda verbo & opere committere cogebatur, citra tamen violen-

violentiam: eam praecedebat gravis capitis dolor, cum sopore quodam permolesto. Suscitari hunc dolorem a vaporibus, aut subtili & atro humore melancholico ex hypochondriis ad caput sublato, certum erat; unde & videndi facultatis perversio. Indicationes itaque erant, noxium humorem e praecordiis deturbare, & caput roborare; quae duo praestitimus decocto melanagogo & cephalico, prout habentur in nostra *Pharmacopoea Spagyrica*, atque oleo vitrioli balsamico cum conservis caput robotantibus. Vivit nunc a cura liber, septennio elapso.

(a) *Amentia non erat perpetua*. Notus est mihi pastor in principatu Mindensi, vir robustus plethoricus ac facie sanus, hic per intervalla certo tempore breves mentis patitur abalienationes, nimirum colloquens cum amico vel etiam sacra faciens coram populo, praeter omnem spem mox multa delira, absurda & male cohaerentia loquitur, nonnunquam ad horae quadrantem, nonnunquam etiam brevius. Ad se rediens ignarus omnium est, quae fecerit, paroxysmi utplurimum sunt circa certas phases lunae, vel etiam sub veris & autumni initia, ubi etiam non raro motus convulsivi & dolores tensivi, gravativi pedum complicati sunt. Affectibus animi ac venere malum fit vehementius, venaesectio autem & omnia sanguinem diluentia nec non nitrosa cinnabarina & temperata antispasmodica mitigant & leniunt paroxysmos. Contraxit hoc malum ex febre tertiana ante 7. annos perperam curata, & quoniam videtur quasi habituale, radicalis curatio non facile expectanda est.

CAPUT LXXV.

De hydrope ascite, in quo ventris tumor ad immensam magnitudinem creverat, ab aliis conclamato.

Nonnulli sunt morbi, aspectu horrendi, formidolosi, & a Medicis immedicabiles habiti. Talis fuit praesens affectus, quo laborabat quaedam ancilla Perillustris, & Excellentissimi Domini Papiniani Rombelli, annos 45. nata. Etenim ad eam perductus per admodum Illustrem, & Excellentiss. D. Doctorem Mathafilanum, primo intuitu se nobis obtulit mulier facie horrida, extenuata, & anhelitus difficultate gemebunda, mortuis, & resiccatis cadaveribus quam similis, cum incredibili abdomine, cruribus etiam ingenti tumore distentis, nec nos propterea deterrebat (a) *monstrosus ille tumor*, sed illa macies superiorum partium, virium imbecillitas, anhelitus difficultas, & alia gravissima symptomata. Adversus tam immane monstrum multa ab aliis Medicis adhibita fuerant remedia, & toto anni spatio, quo coeperat dicto morbo detineri. Huic & morbi magnitudine ad extremum adductae, & omni spe destitutae mulieri, Omnipotens Deus, & misericors, sic per manus nostras opem tulit. Primis diebus sulphur metallorum cum conserva rosarum bis in die dedimus, quo anhelitum paulo liberiorem ducere coepit: Viribus tantisper erectis, ad aquas citius exhauriendas, devorabat alternis diebus (b) *tres pilulas* ex polychrestis, & catholicis, ponderis ℈. ß. quibus reservatae sunt obstructiones, communes viae adapertae, & sanguis in utroque viscere rectificatus: unde pristina sanitas, atque ab illo die, sexcennio videlicet elapso, firma valetudine potitur.

(a) Mon-

(*a*) *Monstrosus tumor*. Offerebat sese nuper nobis fœmina, 30. annorum in superiori corporis parte nimirum extenuata, respirandi difficultate, mareore partium & facie Hippocratica, semimortua, incredibilis etiam erat tumor abdominis, brevi post ultro & sponte umbilicus exiit & aperiebatur, magnaque quantitas seri lympidi, explens fere mensuras 20. intra duarum horarum spatium effluxit, instituta sic ab ipsa natura paracentesi. Ego accedens illico curavi, ut foramen illud claudetur, & probe a corruptela non tantum umbilicalis regio, sed & totum abdomen defenderetur, quare cataplasma ex speciebus balsamicis cum vino coctum toti applicabatur ventri, aperto obturaculo tertio die post mox nova rursus quantitas seri effluxit. Interea debilitabatur ægra, porrigebantur analeptica, balsamica. Elapsis aliquot diebus, venter, qui propter effluxum copiosæ aquæ valde detumuit, de novo increscebat in molem, a flatibus, quasi distentus, interin deficiebant plus vires, extrema frigebant, pulsus rarior, & ægra diem sic suum obibat. Hydropis per umbilicum sponte ruptum evacuationem vide in Hildano obs. 14.

(*b*) *Tres pilulas*. Bene monet *Sydenhamius* in *tractatu de hydrope*: Aut fortiter in hoc morbo purgandum est, aut nunquam, & maxima curationis pars in eo videtur posita, ut medicus naturam morbi exploret, an ferre possit catharctica, nec ne, si una bene succedit purgatio, brevi plures instituendæ sunt. Merentur autem laudari hunc in finem purgantes pilulæ e-metico acuatæ, stimulo quippe, quæ egregie serosam colluviem expurgant.

CAPUT LXXVI.

De sanguinis, & puris fluore insigni per alvum, a biennio inveterato, cum febre lenta, marcore, &c.

THomas Casarius, de his qui vulgo *Tiraloro* dicuntur, in via sancti Felicis commorans, annos 40. natus, (*a*) *fluore sanguinis & puris* biennii spatio vexabatur, unde in incredibilem corporis maciem inciderat, cum apepsia, lenta febre, siti valida, & aliis. Toto illi tempore omne peculium in Medicos frustra impenderat. Sub cura vero nostra, paucis & nullius pretii remediis, intra 12. dies sanitati restitutus fuit: præcipuum fuit crocus metallorum, non is quidem Rulandi & Quercetani, sed Th. P. hic roborat tantum, ille vero purgat supra & infra.

(*a*) *Fluore sanguinis & puris*. Hic affectus dubio procul abscessus fuit aut mesenterii, aut ipsius pancreatis. Pancreatis abscessus curam describit *Sylvius in praxi l. 1. c. 15.* Nimirum fœmina laborabat diuturno & gravi lumborum dolore, subsecutus fuit puris vomitus & dejectio spontanea, emetico assumto ultra uncias 20. puris cocti excrevit: exhibitis balsamicis & putredini resistentibus, brevi perfectæ sanitati restituta fuit. Abscessum mesenterii cum febre lenta dolore ac tensione hypochondrii & excretione puris per alvum tradit *Hollerius observ. 19.* Abscessum intra musculos abdominis & peritoneum latentem felicissime curavit *Beatus Parens vid. meth. med. pag. 370.* Ulcus ventriculi annotavit *Bartholin. centur. 1. p. 40.*

CAPUT LXXVII.

De quodam fœdo & horrendo morbi genere.

HOrrendum, fœdum, & ab omni humana cogitatione alienum mali genus, quinquennio elapso, invasit Magistrum Joannem N. textorem lanæ,

lanæ, in via, quæ vulgo dicitur *strà Castione* prope portam Urbis. Ad eum perductus per Dominum Virginium Piottum, (*a*) *patientem invenio* vultu deformem, fœtidum vaporem exspirantem, squammis conspersum totum, etiam superciliis ipsis, & adeo, ut solis oculis micantibus, non hominis, sed alicujus monstri facie videretur. Capilli guttulas aquæ assiduo fundebant, veluti e scaturigine prosilientes. Ut attentius corpus universum perlustrarem, fenestris, & cubiculi ostiis adapertis, ut fœtidissimus ille vapor expiraret, aromatis etiam eo in loco combustis: tunc stragulis sublatis, atque corpore denudato, mirabile, nec dictu facile, quo errore perculsi fuerimus, videre divinum animal hominem, tam sæva, truci, & abominabili plaga affectum in quo cutis frustatim e brachiis, tibiis & coxis decidens, carnem cute denudatam, novas squammas producentem relinquebat; perpetua corruptio & generatio cutis videbatur. Dira hæc plaga a planta pedum ad verticem usque miserum incessanter affligebat: quo in statu, trimestri toto stetit, antequam nostra ope uteretur. Qui eum primo visitaverant Medici, ipsum esse leprosum, & ab hominum consortio removendum ajebant. Certatim quis dixisset, omnia humanæ miseriæ tela in eum vibrata fuisse: hæc enim omnia concomitabátur insignis pauperies, cum numerosa prole. Ad tam fœdum & horrendum monstrum debellandum, specificum stomachicum cum granis aliquot auri diaphoretici dedimus, cum conserva rosarum. In ferculis pulvere viperarum utebatur, extra unctione blanda ex balsamo metallorum facta. Intra triginta dies pristinæ sanitati restitutus fuit, qua potitus est ad quatuor annos: demum eodem affectu correptus, priori diligentia minime adhibita misere occubuit.

(*a*) *Patientem invenio*. Signa lepram indicantia recitat hic *Auctor*. Intensissima hic lymphæ & sanguinis coagulatio est. *Marcellus Donatus l. 1. cap. 4. Histor. medic. mirabil.* Sanguinem e vena emissum instar coagulati lactis observavit. Quapropter omnia callida & exsiccantia præsertim in morbo nocentissima sunt. Ab usu immodico & præpostero Ligni quajaci juvenem in perfectam lepram incurrisse Autor est *Henricus ab Heer obs. 22.* Potius humectantia conveniunt, *hinc Benivenius cap. 21. abditorum* refert: quendam elephantiacum incurioso & licentiore usu frigidiorum, citrullorum, peponum ac nucum recentium fuisse restitutum.

CAPUT LXXVIII

De rara, mirabili, & incurabili morbi specie in Marco Maroi, filio pistoris, prope ædes D. D. de Barbatiis.

EN formidandum, mirabile, rarum & ordinariis Medicis incurabile morbi genus: hic sileant ignavi calumniatores, personati Medici. Et vos deliri Phormiones, qui coram optimis & exercitatissimis Medicis, de re medica inanes vestras leges proponere, atque totius artis medicæ, verbis plusquam sesquipedalibus, nec minus ampullose, officia distribuere, ac tanquam Asclepiadeæ familiæ patronos, & summa artis fastigia tenentes, unicuique vos turpiter divendere vultis: Tota die præclara adversus catarrhum præsidia no-

nobis occinitis, ejusque mille causas assiduo eslingiris: at quorsum tot verba inaniter jactata pro catarrhis præscindendis & averruncandis? & ecce incipienti catarrho in juvene annorum 16. ne tantillum quidem levaminis afferre potestis; imo vobis, vestrisque præsidiis invitis, ad tantam calamitatem perducitur æger, ut nemo mortalium cruces & tormenta, quibus incessanter conflictaretur, exprimere posset: satius ipsi fuisset inter mortuos computari, quam ulterius tam acerbam vitam, & omni dolorum genere referta traducere. Cœpit vero iste juvenis initio veris articularibus doloribus vehementer cruciari, obsessis nimirum genubus, pedibus, utrisque manuum articulis, cum poplite, & ischio. Primus Medicus in ejus curam advocatus multa de more ipsi præscripsit, potus nimirum purgantes, julepos, apozemata, phlebotomiam, juscula alterata, ligni Indici decocta, & alia. Extrinsecus, litus, fotus, embrochas, cataplasmata, frictiones, cucurbitulas, cauteria in nucha & brachiis & similes cruces. Quieverunt dolores aliquantulum, quadragesimo die exacto, quo tempore dolores articulares sponte consopiri solent: at paulo post vix mense exacto, iidem dolores recrudescunt. Propterea novum Medicum accersunt, qui non felicior primo, multa adhuc irrita præscribit. Qui de re tertius advocatur: hic priorum medelis omnino repudiatis, ad varia tum alterantia, tum purgantia se contulit, victu exsiccante, & attenuante perbelle mutato, atque tum hordeacea, carnes elixas, ova sorbilia, & alia, pro assis, amygdalis tostis, pane biscocto, &c. Quid vero ultimus iste athleta profecerit intelliges. Nodos in juncturis firmat; dolores magis atque magis auget, & morbo efferatiori facto, miserum incredibilem marasmum præcipitat. Insuper (quod omnem captum excedit) (a) *ossa omnia adeo contabuerant*, ut ea infantium duorum annorum crassitiem vix æquarent: ossa ob dolorem continuum, & nimiam tendinum laxitatem, e loco exciderant: manus, & brachia, item genua, & pedes propter tophaceos tumores in articulis genitos, contorta adeo erant, ut nullo pacto quis credidisset ea erigi, & in propriam constitutionem reverti posse. Rursus, quod magis mirabile, & formidandum videbatur, caput toti corpori in malis ferendis consentiens, a justa & naturali conformatione, tam magnitudine, quam situ, mirum in modum desciverat, etenim cum reliquo corporis continue contabescens, perexiguum evaserat.

Primo intuitu, tanti morbi curam aggredi velle, temerarium, & audax facinus esse existimabam, nec nisi miseratione, & remediorum magnitudine suffultus, ad id unquam adduci passus fuissem. Causis tanti affectus consideratis, ipsum prius humectare, dolores consopiendo, incipio. Ea de re primis diebus optimum jusculum pulli, cum radicibus acoris vulgaris, parari jubeo, idque mane & vesperi, postprandium, & cœnam. Matutinis horis aurum nostrum diaphoreticum dabamus cum conserva rosarum, quibus intra mensem optimam & firmamissimam recuperavit sanitatem. Videant illi, qui corporum fæcibus expurgandis assidue incumbunt, propterea stercorarii dicti, similia si præstare possint. Scio ejusmodi Medicos ab Empiricis, agyrtis, & circumforaneis minime differre; nec obstat, si per corporum sordes, ut olim Uromantes, de morborum causis coram populo multa vaticinentur: plebs his fascinatoribus delusa credula redditur.

(a) *Ossa*

(*a*) *Ossa adeo contabuerant*. Mirabile est, ossa omnia in præsenti ægro ita contabuisse, ut ea infantium duorum annorum crassitiem vix æquarent. Ossa scil. conflata sunt ex tenerrimis tubulis, qui poros habent innumeros, in quibus circulationem sustinent depositæ particulæ, & sanguineæ & lymphaticæ. Inosculantur namque illis venæ & arteriæ intrantes cavitatem, & deponentes ibi pinguem sanguineo-gelatinosam substantiam. Hac autem minime ossa nutriri, sed temperata oleositate duram ac stabilem ossium substantiam magis delinire & inungere veri videtur simillimum: Hac delibuta externus impetibus, quos sustinere coguntur, sine fracturæ metu resistunt. Inde jam constare potest ratio miræ ossium fragilitatis, quam notarunt *Hildanus & Capivaccius* passim in scriptis suis. Porro tubulis ossium introducta magna materiæ subtilis quantitate mollities in ossibus generatur, qualem ceræ instar flexilem describunt *Acta Hafniensium observ. 24. anno 73. & 74.* Solidum enim a fluido non differt nisi sola divisibilitate. Quod si itaq; effervescentia acrior in sanguine concitata corpuscula illa, e quibus ossa contexta sunt, dissipat, ossa minora & contractiora fiunt: similem contabescentiæ osseæ historiam tradit *Dominus Jacobæi in actis Hafniens. anno 71. & 72. observat. 115.* Nimirum chirurgus quidam per errorem aquam fortem bibebat, unde non mortuus est, sed tota membra ita; contracta & corrugata fuerunt, ut qui antea justi viri staturam habuit, nunc vix pigmæi vel septennis pueri obtinuerit.

CAPUT LXXIX.

De dolore funestissimo per totum corpus oberrante, cum gravissimis symptomatibus.

NOva quotidie in hominum perniciem vibrata esse tela cognoscimus. Ecce hac de re novum doloris genus, per intervalla Constantinum barbitonsorem, annos 40. natum invadens: (*a*) *Vagus is dolor nunc per carnes*, nunc per articulos adeo vehementer vagabatur, ut ne per momenta quidem desereret ægrum; mirum equidem quam pervicaci velocitate per universum corpus oberraret: 15. diebus elapsis, in juncturis firmata sede, ibi ingentes cruciatus peperit cum tumoribus, ut in arthritide consuetum est. Insslueti ejusmodi doloris causas aliunde, quam a communi Medicorum sensu, deducendas esse judicavimus; indicationes itidem ab his longe diversas: de quibus alibi Deo favente. Interim ad tam immane monstrum debellandum, pilulis nostris catholicis usi sumus: Catholicæ hac de re dicuntur quod in universum quoscunque humores tartareos fugent, & ejiciant. (*b*) *Aurum nostrum diaphoreticum* per vices dabamus, ad transpiratum corporis promovendum, & juncturas roborandas. Locis affectis sæpe cucurbitulas per exiguas, vulgo *cornetti*, affigendas curavimus, cum scarificationibus, & eo tempore quo adhuc vagaretur dolor, nam in juncturis obfirmata sede, fotus, & embrochas usurpavimus. Victus in principio fuit refrigerans & humectans, tandem sub fine decoctum phlegmagogum & exsiccans, ad 15. dies accepit, quibus sensim sanitatem adeptus est. Sequenti anno iidem reversi sunt dolores, qui iisdem quoque remediis propulsati sunt. Ne vero iterum reverterentur, pilulas catholicas semel in mense deglutiendas imperavimus ipsi, quod præstitit ad annum, nec a septennio redierunt ejusmodi dolores, vivitque nunc felix optima sanitate donatus.

(*a*) *Vagus*

(*a*) *Vagus is dolor nunc per carnes* &c. Sunt dolores hi revera spasmodici, & non tantum nerveas fibrosas partes, sed & musculosas occupant, sæpiusque totum per corpus oberrant, ita ut mox pedes, mox spinam dorsi, collum digitorum extremitates invadant, debiroque sensu ac motu istas partes privent: Quandoque etiam in ipsis partibus inrerioribus calamitosam ludunt tragœdiam, dum in intestinis cruciatus horrendos efficiunt, urinæ suppressionem, cardialgiam & suffocationem pariunt. Ab hoc malo vidi nec immunes ipsos juvenes & infantes, qui a parentibus scorbuticis nati erant; Nam dolores hi scorbuticorum acidorum salium progenies sunt, & illa, potissimum corpora, quæ nervos imbecilles ac debiles habent, & quorum spiritus faciles ad ataxiam sunt, mirum exercere solent. Dolores hi sæpius quorum aeris vitio debentur & epidemici sunt: Annotavi hoc anno post hyemem summe tepidam, ubi mense februarii jam rum multæ arbores in flore erant, affectus arthriticos & rheumaticos familiarissimos, qui maxime illos, qui proclives & obnoxii erant huic affectui, valde torquebant, diuque lecto præter solitum affigebant, recidivante sæpius malo.

(*b*) *Aurum diaphoreticum*. Aurum a gastrico menstruo & fluidis microcosmi non bene vincitur, nisi ope mercurii subtilioris exaltatum & spirituosum factum fuerit. Cum mercurio autem hac ratione cicuratum promtissime agit menstruum ventriculi salivale subtilissimo æthereo sale imbutum, quod, utut non totum mercurii nexum dissolvat, nihilominus tamen mercurii subtiliores partes abradit & extrahit & secum per totam corporis sphæram vehit. Insipida autem menstrua magnam in metalla & mercurialia possidere efficaciam comprobat inter alia decoctum mercurii cum aqua simplici, quod recte experientia ad enecandos lumbricos summe proficuum est. Operantur autem mercurialia, si illorum textura integra manet, nec accessu cujusdam acidi corrosivam naturam induit, colliquando & dissolvendo partim gravitate, partim tenuitate sua, seri ubique etiam illud, sit coagulum: Quare ubi alia medicamenta non attingunt, ibi mercurialia penetrant, ac in difficiis & angustissimis quoque partibus vim suam exerunt.

CAPUT LXXX.

De multiplici febrium genere.

Febris, etsi affectuum communissima, & frequentissima, omnium tamen (*a*) *curatu difficillima*: nam licet infinitæ sub Medicorum cura quotidie sanentur, non tamen eorum arte, sed (*b*) *sponte*, & naturaliter *desinunt*. Contemplare, quomodo minima pars gentium utatur Medicis, & quo pacto nullus sit mortalium febris tyrannidis expers, vide an horum minima pars, Medicorum absentia pereat. Universa Asia, Africa, & maxima pars Europæ caret Medicis, non carent tamen febre; ubique communis est morbus, eandem ubique locorum servat naturam. Quod siquis objiciat, illis in remotissimis partibus, imo ubiq; reperiri Medicos, nec tam esse barbaram, & incultam gentem, quæ propriis Medicis careat: at utriusque disciplinam confer invicem, vel hos, vel illos non Medicos comperies. Barbari inculti, literarum rudes, Hippocratis & Galeni, & aliorum authorum inscii, per experimenta medicinam agunt. Nostrates, ut plurimum bonis literis imbuti, Hippocratis, Galeni, & aliorum sectatores, per dogmata rationibus innixa medicinam agere profitentur. Sed hæc contemplatio hujus non est loci. Dicamus ergo, febres sæpe Medicorum vulgarium disciplinam eludere, quod superioribus annis experta est

nobilis Dom. D. Isabetta D.D. Augustini Pistoriensis, alias de Dondolis, uxor. Etenim ipsa, dum 20. annum suæ ætatis ageret, quatuor annis elapsis, in simplicem tertianam incidit, circa initium mensis Augusti, cui subveniendo, usitata haud pauca remedia accepit, duobus Medicis ad id convocatis: quibus invitis ea in semitertianam vertitur, adversus quam multa ad nauseam usque patrata fuerunt medicamenta, nunc potiones laxativæ, syrupi, jusculla alterata, pilulæ, trochisci, & similia. Febre tandem contumaciori facta, atque Medicorum artem plane eludente, Medicorum præsentium perhorrescit ægra, atque affines enixe flagitat, ut eos procul a se amandent. Interea febre in hecticam versa, eam sine auxiliis sedere nolunt, meque in ejus curam advocant. At quum intellexissem odium, quo Medicorum adventum excipe-ret, aliam personam induo, amici videlicet conjugis, & sic clam ipsa inscia eduliis, & ferculis antipyreton miscebamus, quo brevi febris & pertinaces obstructiones propulsatæ fuerunt.

(a) *Curatu difficillima*. Medici titulo indignum illum judicas *Helmontius*, qui non omnis generis febres, cito & tuto profligare novit. Nec enim sunt intermittentium sanationes jam temporis difficiles invento usu chinæ chinæ, modo quis rite procedat cum ipsa in applicatione. Tenendæ autem circa ejus exhibitionem sequentes sunt regulæ: 1. Ut palato consulatur, optime sumitur in forma pilulari, si nempe cum mucilagine tragacanthi, ex solo pulvere, fiant pilulæ. 2. Longe efficacior ejus effectus percipitur in substantia, quam in essentiis, decoctis & elixiriis. 3. Offerri debet sæpius repetita, parca tamen dosi, & nunquam statim ante paroxysmum vel in ipso paroxysmo, sed semper diebus intermissionis, incipiendo statim post febrilis paroxysmi declinationem. 4. Nunquam china chinæ danda est, nisi prius detersis purgante primis viis soluta plethora, obstructionibus expeditis & transpiratione liberiori. 5. In exhibitione chinæ chinæ alvus non movenda, nulla sudorifera calida, purgantia, vomitoria, turbantia, vel in usu, vel post ejus usum exhibenda, alias facillime febris recidivat.

(b) *Sponte desinunt*. Notari meretur circa & post æquinoctia & solstitia varie affici febricitantes, utpote vel circa illud tempus plane cessat febris nunquam rediens, vel desinit, post eum redit, vel etiam tunc temporis ejus vis remittit, aut simplex tertiana in duplicem mutatur, non obscuro indicio: ab ætheris motu, qui circa hæc tempora varius est, magnam quoque mutationem subire corporis nostri fluores. Quartanæ autumnales & hybernæ circa tempus æstivum sæpius sponte desinunt: vividiori enim tacto ætheris tunc temporis motu, non modo intestina sanguinis, sed & circularis motio promptior est; hinc transpiratio liberior, & obstructiones in cutis poris residentes facilius dissolvuntur.

CAPUT LXXXI.

De morbo raro, & deplorato.

Quidam sartor Bononiensis Venetiis commorans, annos 40. natus, nomine Hieronymus Barbiero, justæ staturæ homo, alias sanus, & vegetus, tribus superioribus annis (*b*) *sub finem æstatis* in lævitatem intestinorum incurrit, cui occurrendo, Medici Veneti ope ad multum tempus utitur: morbus tamen pertinax & rebellis; at ipse sanitatis impatiens alium medicum accersit.

cerfit, utpote jusfcula alterata, morellos astringentes, litus, embrochas, clysteres, & similia: At nec his morbo mitiori, imo eodem indies efferatiori reddito, nova superveniunt symptomata, corpus mirum in modum extenuatur, lenta febre conficitur: artuum extremitates adeo laxantur, ut manus & pedes emortui omnino censerentur, reliquum corpus macrum, & luridum, coloreque terreo perfusum, non hominis, sed cadaveris effigiem præ se ferebat. Hoc in statu Venetiis Bononiam reversus, in nostras manus curandum sese obtulit. Morbi causis a nobis exploratis, atque indicationibus hinc inde collatis, (a) *jecoris & lienis obstructiones* reserare statuimus, crassos, viscidos, & concretos humores incidendo, attenuando, & purgando, quod primis diebus præstitimus per pilulas nostras polychrestas, ad ℈.j. ſ. pro dosi, Sequentibus diebus sumebat mane electuarium seq.

Rec. Mitridati optimi, ʒ.ß. conserv. rosarum, ℥.j.ß. croci martis, ʒ.iij. macis, ʒ.j. misce.

Hujus electuarii dabantur ʒ.ij. pro dosi mane. Sub vesperam dabamus specificum stomachicum, quibus gratissimis gravissimum, & incurabilem morbum facillime superavimus.

(a) *Sub finem æstatis*. Æthere facto tunc densioris strictiores pori corporis nostri evadunt, & perspiratio effluviorum difficilior, quare suppressa consueta sudoris excretione serum salsum ad interiora vertit, & partes intestinorum membranaceas varie afficit, & constringit, hinc tormina ventris, alvi fluxus, tunc temporis valde familiares sunt.

(b) *Jecoris & lienis obstructiones*. Hypochondriaci, in quibus sanguinis motus, per vasa meseraica, ramum splenicum & venam portæ, non legitime sese habet, præter alia sæva symptomata experiuntur etiam quandoque levitatem intestinorum & alvi criticum quasi fluxum, secedunt sæpius feces nigræ & a sanguine tunicas intestinorum perrumpente, sic tinctæ, dum natura subsistentem circa hæc vasa colluviem seroso-sanguineam per vasa intestinalia, interdum etiam ipsius ventriculi seu gastrica bonum in finem exonerat. Prosunt hic assentiente *Dom. Authore* martialia, theriacalia & carminativa, præmissis lenioribus purgantibus, concretos humores educentibus.

CAPUT LXXXII.

De hydrope ascite in sene, inveterata, & ab omnibus Medicis deplorata.

MAgistri Gerardi Schaion lanionis uxor, in via vulgo *di Galiera* commorantis, prope Moniales D. Magdalenæ, a quatuor mensibus post diuturnas febres, & alvi profluvium in hydropem ascitem incurrerat, annum suæ ætatis tunc agens 52. hunc affectum concomitabantur, febris lenta de genere putridarum, cum exacerbationibus quotidianis frigoris & caloris, more tertianarum, sitis ingens, urinæ rubræ, crassæ, & fere suppressæ, vigiliæ immodicæ, apepsia, crebri animi languores, & exolutiones, cum insigni marcore totius corporis. Ad dira hæc mala propulsanda, multa a duobus Medicis satis notis per quatuor menses accepit, At hi, malum initio

blandum, sensim (*a*) *remediis exasperarunt*, idq; ad summum perniciei gradum perduxerunt. Unde ventris tumor in ingentem molem invalescens, reliquo corpore macie, & tabe confecto, omnem salutis spem ademerat: Medicorum nullus ejus saluti prospicere audebat. Ego tamen Dei misericordia fretus, quid nostra in his deploratis valerent, experiri minime recuso, licet invitus, & anceps valde, num optatum finem consequerer. Quod si forte aliquando votis contrarium contingat, tum ob substantiæ viscerum corruptionem, tum ob ægri aut assistentium errores, mirum videre est, quot convitia in nos evomant invidi: horum tamen nebulonum vocem minime extimesco. Curationem auspicatus per nostrum specificum stomachicum, ut publica via rite restaurata, remediorum copiæ bene instructæ sanitatis iter facilius peragerent; Ventriculo quippe paulo firmiore reddito, (*b*) *crocum metallorum* bis in die dabamus, pro quo, ut supra monuimus, Rulandinum a Quercetano haustum minime intelligamus. Per intervalla pilulas polychrestas dabamus ad ℈. j. ut tantam aquarum copiam partim per alvum propulsarem. Quibus ad vota succedentibus, (*c*) *mulier ab omnibus conclamata* his paucis, & gratissimis sanitati restituitur. Victus interim fuit in principio humidus, contra morbi naturam, & Medicorum leges, nam tunc sicca deglutire non valebat; paulo post magis siccus, quem ad finem servavit. Sitis primis diebus evanuit, at qua abdominis per os sensim extillante, & fauces irrorante; urinæ etiam copiosiores evaserunt, & tandem abdomen, crura, & tibiæ detumuerunt, & intra sesquimensem perfecte convaluit.

(*a*) *Remediis exasperarunt*. Omnia potentia calida, sudorifera, acria, volatilia, sulphurea, maxime si in principio propinantur, valde affectum hydropicum exasperant, dum dolores, anxietates adaugent, & sanguinis fluxus vel per nares vel hæmorrhoides proritant, & calorem accendendo nimium marcorem superioribus inducunt. Præstat in sanandis hydropicis curam inchoare, a deobstruentibus & vasa occlusa recludentibus, temperatis tamen nec excessiva qualitate imbutis, & sensim semper a purgantibus lenioribus ascendendo ad fortiora.

(*b*) *Crocum metallorum*. Antimonialia rite correcta et præparata, uti sunt Regulus Antimonii Medicinalis, Panacea Glauberiana in hydropicis, si viscera adhuc quodammodo salva, et appetitus non prorsus dejectus, aperiendo, resolvendo, et evacuando, divinam ferunt opem: Quod si enim pro hydropicis auxilium quærendum est, certe in martialibus, antimonialibus, salibus fixis, et purgantium fortiorum prudenti applicatione illud inveniendum est.

(*c*) *Mulier ab omnibus conclamata*. Retulit mihi non ita pridem practicus fide dignissimus, hydropicum desperatum servatum fuisse, dum vesiculæ magnæ in abdomine sponte obortæ, magnam quantitatem aquæ singulis diebus effundebant: Postea dysenteria, tunc temporis grassante, correptus, sanguinem cum sero copioso per alvum excrevit, sicque detumescente abdomine sanitati restitutus est.

CAPUT LXXXIII.

De illiaca passione, miserere mei, dicta.

IN via, quæ vulgo dicitur *Inanzi Gardino*, commorans D. Gio Battista Borso, ex officio de his, qui vernacula lingua *filatoieri* dicuntur, annos 40. natus,

in iliacam passionem inciderat, a colico dolore initia ducentem: ei opitulando varia, & egregia medicamenta alter medicus præscripserat; At his nihilum proficientibus, imo dolore magis sæviente, seniorem, & magis venerabilem Medicum consuluit, qui aquam Tetucianam exhibens, malum duplo deterius reddidit, ex simplici dolore coli, iliacum efficiens. Nec sine causa, nam jecore antea imbecillo facto, larga humidi actualis potatione, iterum imbecillus redditur: hinc cruditates ingeminantur, & pituitæ novus fit proventus. Propinqua hujusce doloris causa erat lentus, & crassus humor, coli cellulas varie contorquens. Remota intrinseca, naturalis jecoris, ventriculi, & intestinorum debilitas. Procatarctica, calida aeris constitutio, propter quam crudorum, & frigidorum immoderatus usus: Ex quibus manifeste apparebat, indicationes curativas esse, viscidum, lentum, & incoctum excrementum attenuare, incidere, & coquere: viscera, jecur, & alia roborare: ea vero præstari non posse per aquam Tetucianam, lippis & tonsoribus notum erat: ea enim quæ actu humida sunt, viscerum constitutionem multifariam lædunt, inprimis distendendo, refrigerando, humectando, transpirationem cohibendo, & ciborum coctionem avertendo; quæ omnia sponte hos affectus parere consueverunt. Nec me latet, verbosos ad verba se conferentes, nobis objicere ejusmodi aquam esse salsam, calidam, & siccam, atque his qualitatibus tanto affectui convenientem. At inexperti, suam magis imperitiam produnt! Rerum actiones, non solæ qualitates explorandæ veniunt, non ut qualia, & ut tali qualitate prædita, sed ut sunt talia, sic conformata, & constituta. Præcipuum quod agit forma est; qualitas est quo melius, vel deterius. Rursus non solum agentis, sed & patientis ratio habenda est, loci præterea, temporis, & aliorum passim a Galeno, ceterisque authoribus enumeratorum. Hæc omnia confirmat præsens exemplum. Etenim data Tecutiana aqua, morbus ingeminatur (a) *flatibus inter crassa, & tennia intestina oppressis*, ileum comprehenditur, idque motu converso, & peristaltico violenter contrahitur, unde acerbissimi dolores, alvi suppressio, & vomitus. Postquam vero æger eo in statu perstitisset ad 9. dies, atque eo tempore multa inaniter expertus fuisset, ex senis Medici consilium, ad eum perducor: tunc hominem languidum, semimortuum, doloris immanitate confectum, cibaria quæque vomentem invenio. Cumprimum ventriculo prospicientes, aquam cinnamomi dedimus, dein (b) *fotum excalefacientem*, & roborantem, paulo post pilulam laudinam; qua dolore mitiori facto, oleum supra, & infra infundendum jussimus: per os, oleum amygd. dulc. infra ol. commune. Curam postremo absolvimus granis aliquot auri diaphoretici nostri: sicque brevi, & cito convaluit, vivitque ab hac cura incolumis, sexennio jam exacto.

(a) *Flatibus inter crassa & tennia intestina oppressa*. Non omnis Iliaca passio ab hernia, verum etiam a flatibus & fæcum infarctu; ubi tamen notandum, quod magis tenuia intestina & maxime Ileon circa ingressum coli obstrui & infarciri fecibus possint, quam crassa satis ampla capacitatis. Quando autem motus intestinorum peristalticus invertitur, a continua ipsorum contractione spasmodica, clysteres, suppositoria, per os rejiciuntur, praxi ipsa id testante. In cadaveribus fectis,

ctis, plerumque Ileon læsum & gangrænosum reperitur. vide *Harderii Apiarium obs.64.p.253.254. Item Forestus l.30.obs.17. & 18. Sylvius l.5.c.15. §.17.*

(*b*) *Fotum excalefacientem.* Hic affectus herniosos, maxime si iracundiæ dediti fuerint, & corpus frigidissimo aeri exposuerunt, semper fere detinet, principalis itaq; labor est, poros constrictos relaxare, quod optime peragitur fotibus, balneis ex emollientibus & carminativis paratis. Intrinsece omnia illa quæ compescunt spirituum animalium motum, & inflammationem intestinalem præcavent, præsentissima sunt. Cum opiatis tamen caute mercandum est, quæ proficua sunt, non nisi refracta dosi, & cum confortantibus, ac diaphoreticis: commode autem miscentur cum purgantibus, (quæ alias sibi relicta, facile cedunt in vomitoria) duplicem nimirum in finem, ut spasmo & dolori succurratur, & excrementorum depletio fiat.

CAPUT LXXXIV.

De atrocissimo, contumacissimo & deploratissimo morbi genere.

MEdici sæpe ob rerum metallicarum imperitiam, ægros in maxima vitæ discrimina præcipitant. Quod infeliciter comprobavit Illustriss. Comes Hannibal Ibertus Mantuanus, qui fluxione in genua & pedes correptus, post multa medicamentorum genera, nescio quo consilio (*a*) *hydrargyrii unctione usus* est ad 15. dies, a qua fluxione irritata, novis etiam superadditis, pro sanitate miserrimam vitam traxit. Medicus, qui unctionem suaserat, non hydrargyrii virulentiam incusat, sed morbi pervicaciam: hac de re novi purgationibus præmissis, diæta etiam cum ligno Indico, salsa, & aliis ad mensem servata, ad novam unctionem patientem induxit. Reiteratur ergo unctio ad alios 15. dies, nec felicius, etenim fluxio magis efferata redditur, & ægri sanitas ad extremum deducitur. Viribus in eum paulo recreatis, novi Medici consilio utitur, qui ad fluxionem solum respiciens, loca affecta ferro & igne tractanda suscipit. At nec is, cæteris felicior, mercurialem perniciem intus pellit, novas cruces patienti imponit, & morbum incurabilem prædicat. Tunc Mantua Bononiam se asportari curavit: atque tum in nostris manibus tuto, & jucunde sanitatem consequutus est. Ad hydrargyrii perniciem excidendam primum scopum direximus; nam ea relicta, frustra erat fluxioni mederi velle: & quia solida pervadere solet ejusmodi prava qualitas, mirum non fuit, si trium aut quatuor mensium in id insumpserim spatium. Principio dedimus liquorem sulphuris dulcoacidum, cum aqua stillatitia: paulo post hydrargyrii malignitate consopita, aurum nostrum diaphoreticum ad nonnullos dies ipsi præstitimus, quibus duobus gratissimis, & fluxionem firmavimus, & Mercurii pravitatem sustulimus.

(*a*) *Hydrargyrii unctione usus*. Sanatio morborum rebellium beneficio mercurii circumspecte applicati gloriose sæpe peragitur, & vice versa, etiam nulla ratione habita individuorum, nec cognita natura indoleque morbi, et humorum peccantium ingenio; temere exhibitus mercurius, sæpius quoque non rite præparatus, infinita mala accersit, cujus rei testem cito quotidianam experientiam, qua propter sequentes tenere oportet regulas: 1. Nunquam offerri mercurialia debent impuris corporibus scorbuticis acribus salibus scatentibus, & ubi viscera labem et corruptelam

sam quandam contraxerunt. 2. Ubi inflammatio adest, vel metuenda, aut ad phtisin, vel hecticam proclivitas est, maximopere fugienda sunt. 3. Evacuatoriis corporis publicis adapertis, humorum corrosiva qualitate correcta, exhiberi debent, & magis tempore vernali, & autumnali, quam æstate ac hyeme. 4. Exactissima vitæ & diætæ ratio servanda est, secus mercurialia magnum damnum corporis invehere queunt. Nuper ad juvenem vocabar scabiosum, qui opera empirici usus, ab ipso accepit aquam mercurii sublimati, qua ex præcepto ejus lavabat manus, pedes, dorsum: elapso aliquot dierum spatio, animi defectione & brachii sinistri contractura prehendebatur, crebrius de die revertente malo, restitutus tamen sanitati est, per decoctum emolliens, diaphoreticum, & simul anodyna virtute conspicuum. Intentio enim fuit corrosivos mercurii atomos temperare ac invertere, quo minus sanguini coagulum inferre queant, experimento quippe constat, solutionem sublimati, sanguini recenti infusam ipsum coagulare. Similis fere historia evolvi potest apud *Borellum Cent. II. obs. 92.*

CAPUT LXXXV.

De arthritide cum lue venerea, febre, & aliis.

Quidam vir de infima gente harpiculus, cujus nomen scriptis nostris interserere, indignum arbitramus, annos tunc natos 40. circiter, in abominabiles articulorum (a) *cruciatus a lue venerea* concitatos incurrerat. Diro huic malo ut occurrerent duo Medici, multa impune per sesquimensem tentarunt remedia, cathartica varia, solida, & liquida; alterantia, cephalica, jecoraria, & articulos respicientia: sanguinem e brachiis detrahentes, & nucham caustico inurentes. Diætam item imperant attenuantem & exsiccantem: quibus sanitatis loco, morbus efferatior redditur, & ad extremum perducitur. Deplorato ejusmodi affectui ut subvenirem grana aliquot auri nostri diaphoretici, cum portiuncula stomachici specifici ad paucos dies ipsi dedimus, cum conserva rosarum, quibus dolores, & febres brevissime propulsatæ fuerunt: ac tandem victus regimine mutato, sensim pristinæ sanitati restitutus fuit.

(a) *Cruciatus a lue venerea.* Gallicus morbus arthritidis specie et nomine non raro ludit tragœdiam suam, nam sororiantes affectus sunt, dum uterque a principio plus minus coagulativo & corrosivo causam ac originem suam trahit. Differre tamen videtur cura in hoc, quod lues venerea balnea laconica, sudatoria, et sudorifera bene ferre possit, non autem arthritis, quæ hisce magis exasperatur.

CAPUT LXXXVI.

De Ischiatica inveterata.

Admodum R.P. Thomas Dominicanus Bononiensis, Fratrem suum annorum 45. ex ischiatico dolore (a) *claudum & impotentem* jamdudum factum, ad nos curandum duxit. Deprehensis articuli tendinibus & ligamentis, præ copia humoris laxatis, ut & membranis, cum cæteris particulis juncturam constituentibus, ad valide exsiccantia, & roborantia nos contulimus, interea decoctum sequens præscribentes,

Rec. Rad. filicis maris, ℥.j. salsæ paril. ℥.ij. fol. betonic. ivæ artheticæ, arthemis. an. m.j. hermodactyl. senæ, an. ℥.j. anisi ʒ.j. liquiritiæ, rasæ, ℥.ß. Parabatur decoctum in lib. viij. aquæ communis, ad medietat. de colatura dabantur ℥.vj. pro singula dosi, ad 15. dies.

Extra, Emplastrum ex pice & sulphure admovendum jussimus, cujus est descriptio.

Rec. Picis navalis ℥.iv. terebinth. communis ℥.ß. mastiches ℥.iij. sulphuris subtilissime triti, ℥.ß. misce.

His duobus remediis satis vulgaribus, & omnibus perviis, ex deplorato morbo, feliciter convaluit.

(a) *Claudum & impotentem*. Ischiatis si perperam curatur, sæpius contracturam reliquit. Nil autem magis officit, quam corpora, antequam soluta plethora est, & sufficienter per alvum evacuatæ visciditates, subinde macerare sudoriferis calidis, et balneis laconicis, dolores sic evadunt acerbiores, intimius quasi adactis peccantibus humoribus in affectæ partis tendines, unde, dolore increscente circulatio humorum per hanc partem impeditior fit, sicque tumor prægrandis non raro partem occupat, mox autem ipse tumor retrocedit. Adeoque dum vel nimia constrictione & spasmo, vel nimia relaxatione tendines et nervi majores tonum ac robur suum amittunt, impotentia et claudicatio membri supervenit.

CAPUT LXXXVII.

De paralysi, marcore insigni, diuturnis vomitibus, capitis gravedine, inappetentia, vigiliis, & aliis, a duobus annis inveteratis.

ADmodum R.P.F. Archangelus Guidi Mutinensis, annos 30. natus, Mutinæ in Cœnobio Reverend. PP. Divi Dominici, lethaliter decumbens in sui auxilium nos advocari jussit. Bononia eo profectus, Reverendum Patientem marcore confectum, & veluti truncum ligneum frigidum, & immobilem reperio, diuturnis vomitibus excruciatum, inappetentia, vigiliis & aliis confectum. Tot morborum magnitudine, (a) *tot symptomatum multitudine* deterritus, vix ægrum e tam procelloso Oceano tutum eripere posse arbitrabat: attamen Divino numine fretus sanitatem ipsi polliceor, si Bononiam affines eum ad me advehi curent: Ne autem conditio impossibilitas appareat, assevero ipsi brevi mobilem evasurum, si duo allata remedia bis in die assumat, aurum videlicet diaphoreticum, & specificum stomachicum, quibus ter aut quater assumptis mobilis & portatilis redditur. Bononiæ receptus, intra sesquimensem pristinam sanitatem recuperavit: in prædictis remediis perstitit, ad mensem, pilulis polychrestis & catholicis aliquando exhibitis: sæpe etiam dabamus ol. balsamicum vitrioli; quibus paucis & gratissimis optime convaluit, valet nunc & in præsens, septennio a cura exacto.

(a) *Tot symptomatum multitudinem*. Multum inter se differentia eaque plurima symptomata sæpius ab una saltim radice propullulant: qua dempta et evulsa omnes provenientes fructus una extinguuntur. Artis itaque est, causam morbi exacte indagare: qua cognita facilis symptomatum ratio est, & secura remediorum appli-

pli-

plicatio; in nostro ægro nervi imbecillitate laborant, et digestio regionis primæ vacillare, et venter impuris sordibus scatere videtur.

CAPUT LXXXVIII.

De raro, acerbissimo, & funestissimo capitis dolore a multis annis inveterato.

PErillustris D. Bartholomæus Bologninus annos 33. natus, a quatuor annis vago & atrocissimo dolore divexari cœpit, cum gravissimis symptomatibus, animi mœrore, inappetentia, vigiliis, siti inexplebili, & aliis, non tam morbi natura, quam remediorum perperam exhibitorum multiplicitate. Præcesserat ejusmodi dolorem (*a*) *affectio quadam hypochondriaca*, obquam varia & multiplicia a plerisque Medicis præscripta exercuerat remedia. In hac passione hypochondriaca diversa erant symptomata, mœror animi & timor haud exiguus, flatus multi per os, inappetentia, alvi astrictio, vertigo frequens, & alia melancholiæ communia. Triennio fere in remediis perseverans nihil opis retulit. Ad me tandem adductus, decocto melanagogo ad 20. dies probe purgatus fuit, a quo non parum levaminis percepit. At morbi radices alte in natura defixæ paucis post mensibus repullulant, cui ut subveniret ipse, alios Medicos consuluit, at frustra: & morbo tunc maxime sæviente, se iterum in manus nostras curandum recepit. Reiterato, ut prius, decocto, iterum consanescit, licet adhuc morbi vis me lateret: propterea quatuor tantum menses sanus & incolumis vivit. (*b*) *Rediit hostis*, quam antea, longe truculentior, cujus causa novos consulit Medicos, at incassum. Novus fit symptomatum concursus, in occyge dolor fit immanissimus, contrahuntur brachia, & caput acerrimo dolore assidue vexatur. Interim agyrtas in consilium pariter advocat, a quibus ne minimum opis reportans, novos adiit Medicos; at infauste nimis. Atque tunc pro tertia vice in ejus auxilium advocor. Singulis excussis, in jam præscripto & bis experto medicamine tam diu standum esse judico, quam morbis radices excisæ fuerint: ventriculo vero nauseabundo, vi præteritorum medicamentorum fracto, suppetias ferre primum existimavi. Itaque specificum nostrum stomachicum ad aliquot dies ipsi dedimus: ad capitis dolorem leniendum, pilulas polychrestas ter exhibentes: tandem ventriculo roborato, decocto præscripto ad longum tempus usus est, sicque perfectæ sanitati restitutus est.

(*a*) *Affectio hypochondriaca*. Hæc fecunda mater gravissimorum morborum et symptomatum est, malum admodum frequens; hinc ferme in omni curatione chronicorum affectuum ratio hypochondriorum et primarum viarum habenda est. Dependet autem hic morbus potissimum a sanguinis et humorum crassitie, nec non motu progressivo per totius corporis partes, maxime per viscera depurationi et subtilisationi sanguinis inservientia, nimirum hepar, lienem, pancreas, mesenterium valde tardo et impedito; unde hæ dictæ partes sanguine crasso infarctæ ac tumidæ fiunt, præprimis cum obstructuram venæ portæ sanguinis regressus, ex abdominis partibus ad hepar aliqua ex parte difficilis, impulsum satis validum requirat. Ex præpedita autem sanguinis circulatione per abdominis viscera non tantum

tantum fiunt tumores, dolores, fluxiones, spasmodicæ contractiones, flatulentiæ, verum etiam propter non separata excrementa lympha ventriculi & intestinalis impurior facta, digestionem turbat & chylum crudum acidum progignit, qui sanguini infusus, illum ulterius deturpat. Unde a sanguine crasso & imminuta sanguinis circulatione, nec non ulrerius chylificatione depravata petenda jam ratio symptomatum est, nimirum mœroris insoliti, timoris, melancholiæ, alvi adstrictionis, vertiginis, inappetentiæ, anxietaris præcordialis, cardialgiæ, doloris colici, sinistri lateris tumoris, inflationis, intrinseci ardoris, & quæ sunt ejus generis alia. Notabile est, hypochondriacos post mortem dissectos viscera in hypochondriis detenta multo sanguine & succo nigro tanquam atro jure oppleta ac distenta habere. Novimus, quibus similis ex iis locis humor supra infraque abscessit, quod licet cum periculo conjunctum esset: tamen evasisset plures scio & honesto viro Philippo Johannis Schleidani fratri bis illud accidisse meminir, scribit *Solinander Consil. 7. sect. 2. pag. 121.* Et ante mensem honesta & nobilis matrona istius atri succi, & quod mirum est, fere insipidi ex dextro hypochondrio ad libras sex vel septem vomitu rejecit. Plerumque autem taliter constituti ascite moriuntur.

(*b*) *Rediit hostis.* Habet affectio hypochondriaca suas periodos & paroxysmos, quibus vehemenrissime affligit, maxime autem in autumno & hyeme: æstate ut plurimum optime habent hoc affectu detenti, qui autumno gravissime decumbunt. Nam ille aer, qui liberiorem perspirationem impedit, valde horum corpora offendit.

CAPUT LXXXIX.

De raro, inveterato & deplorato affectu virgineo.

RAri & portentosi plane sunt nonnulli morbi, qui virginibus nonnunquam accidunt, ut in præsenti casu facile videre est. Itaque nobilis quædam virgo de Illustrissima Familia Cospiorum, in Monasterio Sancti Vitalis, annos 20. nata, a tribus annis (*a*) *innumerabiles contraxit affectus*, nunc febres, nunc syncopas, nunc capitis dolores, modo vigilias, modo cardialgias, & continuo molestissimum ventriculi dolorem, unde in insignem marcorem incideret, & quasi sceletos pelle indutus cernebatur. Ad tot mala debellanda, qui triennio ejus curam susceperant, nihil ex vulgata medendi methodo intactum relinquunt: at infeliciter & methodice omnia agunt, corpus delicatulum purgationibus, phlebotomiis, decoctis, jusculis alteratis, cucurbitulis, cauteriis, frictionibus, stillicidiis, & similibus tormentis varie exagitant, & incassum vero prohibente ad sanitatem contendunt, unde ab his incurabilis habetur. Ea sic deplorata, & sine remediis relicta, ad me, tanquam ad extremum remedium, parentes confugiunt: Morborum, & symptomatum ideis, causis, & indicationibus probe exploratis, obstructiones, præcipuas causas, resecandas apprime duximus, quod blande præstitit specificum nostrum stomachicum: verum enim vero quia morborum tyrannide jamdudum fracta, & ejusmodi obstructiones pertinacissimæ, factum est, ut hucusque in totum sublatæ non fuerint: dicti tamen remedii usu, atque auri nostri diaphoretici ope, eam felicissime valere arbitramur.

(*a*) In-

(a) *Innumerabiles contra xit affectus*. Affectus hic est hystericus, qui tamen ejusdem naturæ ac indolis est, eandemque causam habet cum hypochondriaco, modo quod in fœminis graviora complicata sunt symptomata, partim, quod hæ nervos habeant imbecilliores, partim quod ob vitium menstruæ purgationis facilius in ipsis progignatur sanguis copiolus isque crassus impurus. Symptomata, quæ prehendunt hystericas, spasmo & contractioni partium nervosarum fortiori decentur; hinc remedia, quæ spasmo opitulantur & hypochondria obstructa liberant, optima sunt antihysterica. Sæpius etiam hoc malum oritur in virginibus, junctum cum cachexia, cercolore faciei plumbeo, lassitudine, febre lenta, anxietate, a suppressione veneris, ubi ex mora liquor genitalis vappescens ac corruptus succos vitales in mixtura & in motu suo varie turbat & alterat. His suadendum optimo jure conjugium est, utpote excreto liquore seminali, & a spiritu geniturae virilis tanquam novo elixirio & formento suscitata & vegetiori facta massæ sanguineæ fermentatione, maxima alteratio fit in corpore; novusque vigor vividusque calor partibus restituitur. Notabile est, quod hac ratione fœdæ prius virgines per conjugium elegantes & majori venustate affluentes aliquando fiant; exemplo uxoris *Aristonis* apud *Pausaniam*, quæ Spartanarum omnium virginum turpissima, mulier vero pulchritudine omnium præstantissima, & quæ cum *Helena* certandum haberet, fuisse, legitur. Et hoc sensu, quod venus pulchritudinem corpori conciliet, admitti potest.

CAPUT XC.

De marcore insigni, lenta febre, &c.

JOannes Baptista Vicinelli, Perillustris Domini Hieronymi de Bobus factor, annos 35. natus, (a) *post diuturnas febres* in insignem marasmum inciderat. Alterius Medici opera per multum temporis frustra usus erat. Nos in principio specificum stomachicum dedimus, cum conserva rosarum: postea sequens decoctum ad viginti dies bibit.

Rec. Ligni sassafras, ℥. vj. chinæ electæ in taleolas dissectæ. ℥. ß. fol. boraginis, melissæ, pimpinellæ, capill. ven. an. m. j. florum violarum, uvarum pass. anisi, p. j. liquirit. ℥. ß. Parabatur decoctum in s. quantitate jusculi Caponis: dabatur bis in die quatuor horis ante & post cibum. Et his facillimis & gratissimis pristinam sanitatem consequutus est, nulla purgatione facta: quod dictum sit propter eos, qui in exoneranda alvo totam suam artem reponunt.

(a) *Post diuturnas febres*. Plerumque post chronicas febres vel perperam illas curatas extremus marcor, lenta febris, dolor artuum contusivus, urina cum sedimento multa rubicunda accidit. Pessime autem illi faciunt, qui acidis, refrigerantibus, incrassantibus malum hoc tollere sustinent, longe præstantiora hic sunt leniora emetica, circumspecte tamen & viribus adhuc constantibus, & integris adhuc visceribus propinata. Vidimus sic viridissimam seu æruginosam veteribus dictam bilem excretam, qua evacuata sensim lenta febris, cunctaque symptomata remiserunt. Præter hæc infusa leniora laxantia; nec non salia detersiva, uti sunt terra foliata tartari, solutio oculorum cancri, nitrum antimoniatum, (quæ tria elegantissimum aperitivum sal, quod *Tackenius* ille celebris Medicus frequentissimo in usu habuit, constituunt) egregiam opem ferunt.

CAPUT

CAPUT XCI.

De arthritidis quadam specie rara.

PErillustris Domina D. Junipera Domini Herculis Fabæ uxor, diu gravissimis articulorum doloribus conflictata, duorum Medicorum consilio, ad quatuor menses frustra utitur, purgatur, repurgatur, juscula alterata ad longum tempus bibit; nunc tandem calidis & siccis, nunc frigidis & humidis ejus sanitas concreditur: ad mensem cichorii succum cum sero lactis assumit. His irritis, & malo vegetiori facto, ad nostras manus curanda se recepit. Nos per methodum curandi tartareos morbos incedentes, eam citissime & tutissime sanitati restituimus. Itaque ad tartarum universaliter e corpore deturbandum duo catholica remedia usurpare solemus, catholicas, & (*a*) *polychrestas pilulas*. Qui hæc ignorant, vituperare solent: proximi sanitati studentes, & conscientiæ invigilantes, sycophantarum linguas spernimus. Interea observare licet (*b*) *mulieres raro arthritide* laborare, quod jamdudum literis prodidit Hippocrates.

(*a*) *Polychrestas pilulas.* Caussa arthritidis latet interdum in primis viis, quæ confertæ succis biliosis acidis sunt, hos si commode purgantibus eduxeris, mirum levabitur malum & in dissitis quoque partibus medicamenti vis percipietur. *Solenander in Consil pag.* 78. magno cum successu in principio arthritidis aliquod purgans exhibere solet, edoctus primum ab *Alexandro Tralliano lib.* 11. licet a multis hoc tempore reformidetur, quasi quæ exagitata sit, non amplius moveri debeat materia. Sic quoque vomitus interdum summe utilis arthriticis est. Patiebatur non ita pridem virgo 26. annorum dolorem acerbum sub genu sinistro, qui vesperi accedebat & totam noctem durabat: altero die recurrebat eadem hora idem dolor, ast acerbior per totam coxam se diffundens, pulsus erat magnus ac celer cum vigiliis. Exibui emeticum, & mox pituita summe viridis copiose excernebatur, mitior statim erat paroxysmus, altero die idem emeticum repetitum simili cum effectu est, & iterum longe mitior factus, donec tandem usu tincturæ bezoardicæ volatilis omnis pene dolor sublatus fuerit. Observavit *Martialis commentario in Hippocratem pag.* 382. Quamplurimos podagricos ob acorem in ventriculo peccantem a dolore corripi suevisse, liberatosque aut saltim mitigatos esse, ubi acetosa evomissent. Arthritidem annuam vomitu & diarrhæa solutam evolve in *decuria* 1. *anno* 6. & 7. *Miscellan. N. C. pag.* 220.

(*b*) *Mulieres vero arthritide.*) Est *aphorismus* 29. *Hippocratis lib.* 6. Mulier ex arthritide non laborat, nisi menses ipsi deficiant. Regula hæc patitur exceptionem, si luxui intemperantiæ & libidini deditæ sunt, & faciles sunt ad iram, quæ, quantum commoveat impuros succos, & nervosas partes debilitet, dici vix potest. Per mensium alias fluxum detrahitur sentina succorum impurorum; nam ut pedes artusque hoc malo affligantur, necesse est, ut fit sentina ac scaturigo succorum; nec enim artuum imbecillitas solitaria hoc malum evocat. Quare in mulieribus ante omnia excitandi sunt menses, si ex tali morbo laborant.

CAPUT XCII.

De oris tortura, lingua paralysi, continuis vomitibus, & aliis gravissimis morbis, & symptomat.

PErillustris D. Hieronymus Marsilius, annos 25. natus, post continuam febrem, (*a*) *in gravissimos affectus* incurrerat, in paralysin, in qua oris, & ocu-

& oculorum contorsio, cum auditu gravi, & continuo capitis dolore: hæc omnia concomitabantur crebri vomitus, vigiliæ, stomachi morsus, inappetentia, alvi siccitas, & insignis virium prostratio. Ad tot mala debellanda duorum Medicorum opera frustra usus est, sub cura vero nostra sanitatem pristinam sic feliciter consequutus est.

Primis diebus, ob prostratas vires, morbis capitis neglectis, ventriculo, tanquam publicæ viæ instaurandæ, prospeximus, bis in die porrigentes specificum nostrum stomachicum, & aurum diaphoreticum, quibus sensim sublevatus aptior redditur, ad morbos capitis funditus excidendos, quod pilul. polychrestæ, & catholicæ partim præstiterunt: reliquias ejecit balsamum vitrioli,

(*a*) *In gravissimos affectus*. Sunt hæc symptomata hypochondriaca. Post diuturnos perpessos morbos, qui vires solvunt & Spiritus depauperant, affectus hypochondriacus creberrime nascitur: Solenne enim est, unum morbum producere alterum maxime qui diuturnus est; hic enim discrasiam peregrinam induci humoribus, spiritus humorum motores consumit, ut inde obstructiones graviorum morborum genetrices ex sanguinis crassitie & immobilitate facile propullulent. Optimum itaque post gravem morbum perpessum præcavere, & antevertere alium roborando primam digestionem & vires amissas resarciendo, quod partim exacta diæta, partim & roborantibus medicamentis perficitur. Est regula hæc generalis ibi servanda: Parca semper manu in morborum declinatione exhibendos esse cibos, quo eo promptior fiat solutio.

CAPUT XCIII.

De pertinacissima & contumacissima capitis defluxione, deplorata & incurabili habita.

DOmina Prudentia D. Hieronymi de Ferro mercatoris serici uxor, (*a*) *salsam & acrem fluxionem* & sesquianno patiebatur: toto illo tempore alterius Medici opera usa erat: At quia nihil quicquam levaminis ab eo reportarat, ad nos deplorata venit. Morbi origine cognita, extractum antiven. ad 15. dies ipsi dedimus; decoctum postea melanagogum, quibus pristinam recuperavit sanitatem. Extract. antivenereum habetur in nostra *Pharmacopœa Spagyrica*, uti & decoct. melanagog.

(*a*) *Salsam & acrem fluxionem*. Catarrhosæ vulgo dictæ defluxiones & rheumata musculosas partes affligentia hypochondriacis, scorbuticis, & lue venerea affectis valde sunt familiaria. Tota quasi natura scorbuticorum salsifica est. Vomitus instar aquæ fortis corrosivi sæpiusculæ deprehenduntur, ut etiam limaturam martis, quod edoctus experimento scribo in vitriolum vertant. *Borellus cent.* 1 1. *observ.* 1. vomitum bilis bullientis instar aquæ fortis notavit. *Salmuthus Cent.* 1 1. *obser.* 4. *& Sennert. Tract. de Conf. & dissens. cap.* 16. Urinam & sanguinem scorbuticorum lintea corrodentem vidit, item *Daring. tract. de scorb. pag.* 109. Insignem massæ sanguineæ

neæ

nex acredinem in scorbuto annotarunt quoque *Miscell. A. N. C. dec. 2. an. 2. obs.* 109. dum in phlebotomia phlebotomi cuspis tam friabilis fuit reddita, ut leni in particulas attritu abierit, guttaque fortuito in denudatum brachium incidens vesiculam excitarit. Ratum est, quod refert *Boyle* in *Chym. scept. p. 68.* de milite hypochondriaco lapides & frustula horum devorante & ita consumente, ut alvi excreta arenosa inde rejecta fuerint, lapidibus in stomacho ab acido in arenulas resolutis.

CAPUT XCIV.

De paralysi, & gangrena, cum marcore, & aliis.

Flexiles & natura debiles, magnos & curatu difficiles morbos experiuntur sæpius, quod verissimum comprobavit Dominus Vincentius de Albonis, annos 25. natus, in via, quæ vulgo dicitur *della Mascarella* commorans. Ipse dum ruri diversaretur itinere fractus, sub quercus umbra quiescens, maximam capitis gravedinem contraxit. Paucis post diebus domum in Civitatem reversus, ambulandi impotentiam sensit, cujus causa ad eum advocatus, causam tanti affectus ab eo scitétor, nec ulla quam ea supradicta, deprehensa, ad ejusmodi insolatum causam referri potui. Etenim (*a*) *rara & debilia corpora* facillime permeat aer, fusis vero humoribus, & per spinalem medullam collapsis, mirum non fuit, si obstructi fuerint nervi, vique motrice inferiores partes orbatæ, atque paralysi correptæ, cui necrosis paulo post advenit, cum febre, & aliis gravissimis symptomatibus. Etenim maximum dolorem patiebatur paulo supra os sacrum, cui postea obvenerunt urinæ fœtidæ cum puris quantitate. Ad dira hæc monstra debellanda, plura dirigere oportuit. Corpore ejus blande purgato, sequenti decocto, terebinthinam ad mensem ipsi concessimus. Fuit decoct. sic.

Rec. Ligni sassafras, visci quercini, an. ℥. ß. fol. ivæ artheticæ, betonicæ, ceterach, pimpinellæ, cichorii, an. m.j. cuscutæ, epithym. sem. carthami, an. ʒ.vj. fenic ʒ.j. anisi, ʒ.ij. liquirit. ʒ.ß. parabatur decoct. in s. q. aq. communis, cujus colaturæ dabatur ℥. v. pro dosi bis in die, ad 12. dies.

Terebinthinæ dosis fuit ʒ.iij. lotæ cum aqua betonicæ; per intervalla addebatur ʒ j. rhabarbari subtiliter triti.

Extrinsecus semicubium sic parabatur.

Rec. Baccarum juniperi ℔.ij. bacc. lauri ℔. j. fol. rorismarini, salviæ, menthæ, majoranæ, absinthii, calamenthi, origani, rutæ, camomill. melilot. an. m. iv. flor. stœchados, rosarum, anthos, an. p. iij. coquebantur in vino & aqua pro semicupio: Quo peracto inungebantur partes affectæ sequenti litu.

Rec. Adipis taxi, adip. vulpis, an. ℥.vj. ol. lumbricor. ol. laurini, an. lib. j. ol. petrolei ℥. j aquæ vitæ, ℥. iv. Misce pro linimento. (*a*) *Ad necrosim actuum minerale* admovebatur, digestivo ex vitellis ovorum superposito. Ulcera profunda a necrosi relicta, more aliorum ulcerum solidata fuerunt. Et quia ægre & lento gradu incedebat, curatio, aurum diaphoreticum cum conservis sæpe ipsi dabamus, & sic firmam sanitatem consequutus est, atque nunc vivit satis bona valetudine præditus.

(*a*) Ke-

(a) *Rara & debilia corpora*. Robusta dicuntur corpora, quando partes carneæ & fibrosæ duræ et densæ sunt, et membra grandiora partesque fluidæ non facilem alterationem vel heterogeneum motum suscipiunt. Debile corpus dicitur, ubi rarior, subtilior et mollior partium textura, et humores æque ac spiritus ad motum subeundum inordinatum admodum proclives sunt. Talia corpora jam facile læddit aet peregrinis effluviis stipatus, qui facilem in tali corpore inveniens ingressum, irregulares motus suscitare aptus est. Quantum suaveolentia noceat hystericis, res in proclivo est. Umbra quercus vel juglandis arboris non nocet, sed effluvia exhalantia, schesin & crasin spirituum animalium varie alterant ipsosque inordinate movent. De effluviorum autem efficacius, legi fusius meretur *Boyle in Tract. de mira subtilitate effluviorum*. Item *Kerckringius in spicilegio anatomico Observ. 15.* ubi docet, odorifera corpori unico temporis momento vel prodesse vel nocere posse. Notari meretur, quandoque admodum lædi odoriferis penetrantibus etiam illos, qui odore prorsus privati sunt.

(b) *Ad necrosin acetum minerale*. Est hoc nihil aliud quam butyrum antimonii, quod corrodendo absumit partes mortuas, sed quoniam non profundius agit, melius est, vel ferro illas separare, vel profundius partem scarificare & applicare liquorem balsamicum, qualis conficitur ex sale ammoniaco, Vitriolo, Camphora, spir. vin. aloe, myrrha, scordio, ruta, sale Ϙri, &c.

CAPUT XCV.

De acerrimo, & vehementissimo dolore capitis.

DOm. Jacobus de Pesis tinctor, annos 35. natus, prope sacellum Crucifixi commorans, a mense (a) *vehementissimum dolorem* patiebatur, cui ut mederetur, per id temporis spatium alterius Medici copia frustra usus est. Sub vesperam advocatus, pilulam laudinam ipsi dedimus: sequenti die (b) *pilularum* gran. xiv. *catholicarum*: at postridie altera pilul. reiterata, cito & tuto convaluit. Interim annotare placet alterius Medici curam: ille primo patientem purgavit potione, cum agarico infuso, & sena, cum dissoluto syrupo rosar. sol. detraxit sanguinem e brachiis, admovit cucurbitulas, sanguisugas non omisit; cauterium in nucha, & brachio excitavit, pilulis non pepercit: at his invitis, dolor truculentior efficitur. Non quanta, sed qualia purgari debeant, medicum considerare oportet.

(a) *Vehementissimum dolorem*. Cephalalgiæ subjectum fere semper sunt membranæ cranium investientes, rarius meninges, quam ob causam etiam vesicatoria, pulveres inspersi cephalici, cataplasmata, & nonnunquam setacea, in Cephalalgiis præsentem locant operam, quæ si malum internum esset, præstare non potuissent. Causæ Cephalalgicæ non solum est, fetum viscidum, corrosivum, in pericranio hærens & vellicans; uti id fit in scorbuto, & lue Venerea affectis, nec non hypochondriacis, sed sæpius etiam sanguinis per vasa integumentorum capitis impeditior motus, & hinc enata nimia venarum distensio & turgescentia, subjectas membranas premens. Perpulchre & mechanice *Hippocr.* causam doloris capitis *in Tract. de flatibus* describit his verbis: Capitis dolores una cum febre hanc ob causam oriuntur. Sanguinis in capite viis angustia contingit, cum aere replentur, eæque repletæ ac distentæ capiti dolorem afferunt: Sanguis enim vi pulsus cum calidus existat, per angustam viam transire celeriter nequit, quod eum multa remorentur,

rentur, quæ impediunt & obstruunt. Eamque sane ob causam pulsationes circa tempora contingunt. Patet hinc, cur febribus & massæ sanguineæ ebullitionibus frequenter complicentur cephalalgiæ?

(*b*) *Pilularum Catholicarum*. Magna est discrepantia purgantium, nec promiscue quævis in omni affectu propinanda sunt: revera enim certis humoribus quædam purgantia dicata sunt, cætera neutiquam. Sic Rhabarbarum in hepatis vitiis & biliosorum humorum exundantia & devia qualitate eximium, folsenæ ad expurgandum humorem melancholicum, tamarindi ad bilem nimis volatilem salivam educendam, Jalapplum ad seri copiosi evacuationem, helleborus niger ad mucum viscidum eliminandum manna ad acidos humores purgandos magis quadrant & apta sunt. Peccant itaque, qui non expensa humorum indole sine discrimine purgantia corporibus offerunt. Sic ubi prima regio soidibus impuris viscidis scatet, præpostere adhibetur manna vel purgans ex tamarindis. Tamarindi viceversa perperam applicantur, ubi acido pontici humores intestina occupant.

CAPUT XCVI.

De Apoplexia, Paralysi, imminuta memoria.

Dominus Josephus Guidetus, annos 52. natus, apoplexia jampridem correptus, & ea in Paralysim versa, inde linguæ laxatis musculis fandi impotentia insignis, (*a*) *interioribus cerebri ventriculis* frigido, pituitoso humore repletis, imaginativa, & discursiva facultatibus insigniter læsis. His tractu temporis melius habitis, memoria valde imminuta conspicitur, eodem tempore in posticam partem forte excusso. Apoplexia brevi tempore ejecta, ut quæ sponte in paralysim desinere solet ut plurimum. Duorum Medicorum consilio multo tempore utitur: & ab his nihil aliud beneficii accepit, quam quod tempus afferre consuevit: quamvis purgent, & repurgent, phlebotomias celebrent, brachia, & nucham inurant, & similia patrent; ad ligni Indici decoctum, tanquam ad sacram anchoram, confugientes, id ad mensem præstiterunt, exquisita diæta servata. Sub cura vero nostra, ad mali originem respicientes, sic ipsi sanitatem, quali hodie potitur, restituimus.

(*a*) *Interioribus cerebri ventriculis*. In apoplecticorum cadaveribus, ut plurimum aut sanguis aut serum copiosum & coagulatum reperitur, cerebri substantiam occupans, sic *Bartolinus* Batavii vidit in cadavere apoplectici omnes ventriculos concreto sanguine turgidos, ut ne guttam amplius exciperent. Vid. *Hist. Anatom. C.2. Observ.60. Bonetus in sepulchreto L.1. sect.2. obs.* 12. Totam cerebri basin cruore obductam vidit. *Hollerius L.1.c.7. d.m.r.* refert, Quæstorem quendam, qui cum in sole ambulasset, liquatusque inde sanguis per venam ruptam in cerebrum esset diffusus, repente apoplecticum interiisse: uti id docuit anatomia, Porro dissectionem apoplectici, in cujus cerebro sanguinis extravasatio facta v.ap. *Fernel. d. abdit. r. caus. p.* 235. & c. *Tulpium obs.* 13. qui & plurimum aquæ in demortuorum apoplecticorum capite repetiit. *v.l.1. c.27. ib. Nymannus de apoplexia. it. H. ab Heer. obs.11.p.* 120. *Riolanus* crassum & viscosum humorem ad contextam retiformem invenit, cerebri ventriculis nec ob pletis nec obstructis. Nullum dubium est, apoplexiam oriri a rupto sanguinis vel lymphæ vase: Quæmadmodum enim propter impeditum æqualem sanguinis circulum in externis partibus vasa aperiuntur & sanguinem effundunt: pari ratione intus recondita vasa, si sanguinis motio per partes

partes æqualis suspenditur, rumpi & aperiri possunt. Ex quo jam patet, quare Plethorici, maxime si in ipsis propter externum frigus seu aliud quid transpiratio impeditur, ad apoplexiam, item lethargum, paralysin, admodum sint proclives, item cur venæsectio tam celebratissimum in apoplexia sit remedium, patet & porro ratio, cur hypochondriaci, lienosi, in quibus sanguis & humores in abdominis partibus propter infarcta viscera non rite circulantur, in apoplexiam incidant, imprimis præcedente vehementi spirituum per iram vel terrorem motu. Novi plethoricos, qui podagra it. erysipelate affecti, facti fuerunt apoplectici. Cavendum hinc tali in casu est, uti optime id monet *beat. Ludovici in Pharmacia pag. 575.* a medicamentis calidis, arcendæ apoplexiæ causa tituloque alias propositis. Frequens etiam illud apoplecticum malum est, in quibus consuetæ sanguinis evacuationes sive per nares sive per uterum aut anum supprimuntur. Bene hinc *Hippocrates Incoacis pag. 178.* In sideratis succedentes hæmorroides utiles sunt.

CAPUT XCVII.

De duplici quartana cum principio hydropis.

ILlustrissimus Comes D. Nicolaus Tassonus Ferrariensis, duplici quartana jamdudum excruciatus, leucophlegmatiam contraxerat, cum (*a*) *insigni lienis tumore*, & aliis, Bononiæ sub cura nostra sic brevi sanitatem consequutus est: Ad quartanam propulsandam; pilulas catholicas dedimus ad gran. xv. quibus multum bilis & pituitæ excrevit; iisdem ter reiteratis febris in totum evanuit. Ad hydropem & lienis tumorem ad mensem accepit sulphur metallorum cum croco martis, conservis rosarum admixta. Et his paucis & facillimis sanitati restitutus fuit.

(*a*) *Insigni lienis tumore*. Veteres quartanam, ex humore melancholico prima in regione putrescente deduxerunt. Per melancholiam autem intellexerunt acetosam & viscidam sanguinis dispositionem. Invadit autem quartana maxime eos qui melancholicum humorem puta sanguinem crassiorem lentiorisque motus congesserunt: cujusmodi sunt lienosi, hypochondriaci, & qui olim alias febres erraticas & adurentes passi sunt. Hanc ob causam veteres subjectum quartanæ splenem putarunt. Ipse *Helmontius* quartanam in splene venisque illi contiguis hospitium habere scribit *lib. de Febr. cap. 10. §. 6.* Sæpius etiam ipsi quartanarii circa regionem lienis tumorem & dolorem sentiunt. *vid. Bonetti Anatom. pract. it. Timaus in casu Medic. 16. it. 50. Helwigius observat. 69. pag. 228.* mentionem injicit quartanarii secti, qui prius ictero laboravit, ubi inventum fuit hepar & lien insolitæ magnitudinis, utraque subdura, & tartarus lienis cellulis incisis, prosiliit, serum in abdominis cavitate stagnavit, & intestina lumbricis referta.

CAPUT XCVIII.

De cachexia, antiqua ventriculi imbecillitate, febre lenta, &c.

PErillustris Dominus D. Marcus Aurelius Donatus Romanus, Bononiam venit, ut cachexiæ jampridem (*a*) *post diuturnas febres* contractæ mederetur. Ad hanc accedebat lenta febris, dolor & imbecillitas ventriculi, insignis

virium prostratio, alvi stipticitas, & similia; quae omnia, solius specifici nostri stomachici usu, intra sesquimensem sustulimus. Specificum ejusmodi stomachicum insensibiliter suas vires exerit, aperit, dissolvit, & roborat: ter & quater in die in magnis morbis adhibetur, cum vino, conserva, aut quovis alio condito.

(a) *Post diuturnas febres*. Post morbos diuturnos maxime febres admodum vitiatur sanguinis & lymphae crasis, nec minus ventriculi solvens liquor iners & languidus fit; unde digestionis vitia pro- pullulant, & intestina sordibus acidoviscidis replentur, quae sores pandunt febri lentae, dolori colico, cachexiae, affectioni hypochondriacae &c.

CAPUT XCIX.

De phthisi.

ADmod. Rever. D. Horatius, Sacerdos Mutinensis, cognomine Parma, annos 35. natus, ad nos Bononiam venit phthisi absumptus, & deploratus: tota die maximam copiam (a) *sputi cruenti* & purulenti ejiciebat, cum tussi, & febre. Mutinenses Medici varia & egregia medicamenta per tres menses praestiterant, quem cum deploratum censerent, incurabilem dimittunt. Ad praecipuam indicationem, videlicet ad pulmonum ulceris exsiccationem, animum dirigentes, sulphur triplex ipsi dedimus: commune in flores exaltatum, (b) *in liquorem versum*, & in magisterium adductum: metallicum, & animale, & haec tria in Electuarii formam mixta ad mensem accepit, bis in die, quatuor horis ante & post cibum. Usus est etiam ad 15. dies decocto simili.

Rec. Ligni sassafras, ℥.j. radicum symphyti majoris, ℥.ß. fol. pulmonariae, hepaticae, pilosellae, capil. vener. scabiosae, pimpinellae, betonicae, tussilaginis, an. m. j. liquiritiae, ℥.ß. fiat decoct. in s. q. jusculi carnis: quibus tuto & cito pristinae sanitati restitutus fuit; quin etiam vivit hodie felicissima & firmissima sanitate praeditus.

(a) *Sputi cruenti & purulenti*. Non omnes phthisis est cum exulceratione pulmonum, sed saepius phthisis nomine venit nutritio depravata seu carnis consumptio a lento calore, enato ex viscerum corruptela & destructione. Si ulcus adest, excreta sunt foetida, purulenta, sanguinea, & foetor oris; frequentius malum provenit ex haemophthisi, & de ea phthisi verus est canon *Hippocratis* ultra 36. ann. phthisin amplius non oriri. Vidimus alias senes & vetulas pulmonis ulcere laborantes, diuque servatos & viventes citra ardorem quendam hecticum. Scimus etiam, ulcera talia consolidata per balsamica & leniter adstringentia, tamen stato tempore redierunt.

(b) *In liquorem versum*; est nimirum balsamum sulphuris temperatum cum oleo amygdalino factum minus calidum, sicuti illud, quod oleo destillato puro conficitur; Huic si adjicitur modica quantitas balsami peruviani, olei anisi, foeniculi, nucistae, exsurgit balsamum pectorale praestantissimum.

CAPUT

CAPUT C.

De arthrithide, & de dolore.

ARthritis nomen Græcum est ab ἄρθρον, articulus: Gutta, Barbaris dicitur: Hermeticis synovia. Græci, & Latini ejus differentias a locis affectis deducunt, hinc podagra, gonagra, chiragra, &c. Inter se disceptant scholastici, an ejusmodi dolor sit symptoma, an morbus. Hermetici, spretis in frugiferis quæstionibus, & partium læsarum differentiis, a synoviæ diversitate ejus species instituunt, quas sub nomine podagræ, ut plurimum reponunt. Causas procatarcticas, antecedentes, & conjunctas, Dogmatici exponunt artificio magno, nec non modum ejusmodi causarum haud minori arte. Curam duplicem instituunt, prophylacticen & curatricem, Quam parum apposite, exprimitur quotidie. Enemata præmittunt; purgant nunc omnes humores per diacatholicum; electuaria ad id opportuna seligentes. Magis oculati diacaryocostinum & diacartamum accipiunt; præparant humores per apozemata, incidere dicunt, attenuare & coquere, addunt & exsiccare per suas diætas ligni Indici, salsæ, Chinæ & similium. Recentiores addiderunt ligni lentisci & visci quercini. Mitto cauteria, setones, frictiones, unctiones, sanguisugas, sinapismos, embrochas, fotus, litus, & alia innumera, quæ ægris imponere solent, ut fluxiones derivent, & exsiccent.

Etenim ipsis Arthritis est articulorum dolor per intervalla ejusmodi partes invadens, ab humorum fluxione suscitatus: per intervalla, ad differentiam aliorum dolorum, qui semel, & continuos articulos affligunt, a defluxione, ut qui aliunde exoriuntur dolores, arthritici non censeantur, licet eam partem obsideant. Doloris modum, per solutam unitatem exponunt: mitto alia quibus immodice defatigantur ipsi. Hermetici ad curationem animum intendentes, pro effectu, quem Dogmatici definiunt pro morbo, caussam efficientem accipiunt, atque sic Arthritidem dicunt esse morbum tartareum, in quo synovia aeris & mordax redditur, propter (*a*) *exaltationem salis* mineralis. Synovia est gluten in articulis, & est veluti (*b*) *lac* quoddam dulce, cui si accedat sal acidus, stypticus aut contagiosus, exoritur dolor ob contrarietatem: contrarietas non ex frigore & calore, sed forma tota principioque intrinseco, quod fusius postea demonstrare oportet. Synoviam rursus duplicem faciunt, materialem & formalem, propriam & impropriam. Materialis ubique reperitur, in sanguine rubra, in cerebro alba: in corde, renibus, his membris similis; in liene nigra; in felle citrina, & in utero punica: hic densa, alibi compacta. Formalis vis est uniuscujusque membri retentiva, attractiva, digestiva, expulsiva, &c. Modus ipsius arthritidis, quo videlicet pacto dolorem suscitet, jam constat esse salis exaltationem, a qua principiorum, & causarum contrarietas: verum antequam ulterius progrediar in Hermeticorum placita, liceat nobis prius Dogmaticorum sententiam de dolore examinare. Vide supra curationes de arthritide interim. Di-

cunt dolorem fieri per solutionem unitatis, & hanc excitari tensione, compressione, & divulsione, per humorum defluxionem concitatis. Quis non tantæ doctrinæ subtilitatem demiretur, eamque libere suscipiat, & ad sidera extollat? Lex omnium consensu fit, vetustate temporis firmatur, & antiquorum authoritate roboratur, & inconcussa redditur: At veritas temporis minime filia, mortalium legis inscia, nullius antiquorum judicio subdita, omnia æquali severitate ponderat, & examinat. Itaque ad institutum redeuntes, vix crederem solutionem esse doloris caussam, ea quandoquidem sæpe in nobis exsuscitatur sine dolore; etiam in articulis ipsis gypsea illa materia post dolorem articularem relicta, continuo efficit solutionem continui, nec propterea dolorem. Tumores alii fiunt juncturis citra dolorem, œdematosi scirrhosi, &c. Causæ naturales nunquam otiantur, posita causa ponitur effectus, sunt reciproca, relatorum eadem lex est. Plura de ipsa solutione adducerem, ni ipsa fusiori sermone eventilanda suscepissem in nostris quæstionibus. De unitate ridiculum plane, & ab omni rationem alienum judicare quis posset. Etenim unitas doloris expers est, est abstractum quid, quo unum est. Quod si non hoc pressiori significatu, sed pro continuitate, quid inde? Continuum est: quantum dolere perabsurdum nimis: Partem, quantum dices: non ergo unitas dolet, aut per eam dolor fit, sed ipsa pars. Tu iterum, neque pars, sed ipsa soluta. Ego iterum, non pars per se, neque solutio per se, ergo tertium ex his resultans; id vero estne ens per se, an per accidens? Cave ne in absurdiora impingas. Si per se substantia, substantia sic erit ex non substantia: Verum enim vero malo hic te deserere, quam ulterius te per hæc in via concomitari: Sat existimo, si tibi connotavero immanem, & atrocem ejuscemodi dolorem in articulis excitari, citra ullam solutionem, (interea imaginariam solutionem non mihi objicias) solutione vero apparente dolorem remitti, & evanescere. In dolore duo animadvertenda censeo, quid dolet, & a quo doleat: neq; partem informem dolere, neque formam sine parte, hoc est, non forma sine materia, neq; materia sine forma dolet, non ambarum unitas seu unio, quod supra tetigimus; esse in corpore tertium quid ab his discretum, doloris capax, litem immortalem cum Peripateticis esset ordiri. Sit quid sit, neque anima totius forma, doloris capax est, minus materia; totum vero compositum; vel id inexplicatum manet, vel tertium quid, actionis & passionis capax intelligendum venit. Dum verbis alii irretiuntur, ad opus nos accingimus, & ejus curam multiplici experientia confirmatam in medium proponimus. Solvimus paroxysmi, dolorisve impetum, intrinsecis, & extrinsecis. Intrinsecis nunc anodynis, confortativis, nunc roborantibus, & diaphoreticis: nunc vero validis catharticis, & vomitoriis. Anodyna sunt laudana opiata, & similia. Confortantia, roborantia, & diaphoretica, (*a*) *aurum diaphoreticum*, metallorum sulphur, saccharum magnesiæ saturninæ, ejus tinctura, & similia. Purgantia sunt decocta melanagoga, cholagoga, de quibus in *prima parte Pharmacop. nostra Spagyr.* Extracta, esulæ, ellebori nigri, hermodactyl. pil. polychrestæ, & præcipue ipsæ catholicæ, quæ in tartareos morbos summum obtinent imperium.

Extrinseca sunt anodyna quæque aquea, lac, juscula ranarum, earum

sperma,

sperma, & aqua. Sæpe utimur, nec infeliciter, fotibus calidis, ex baccis juniperi, lauri, herbis calidis, roremarino, salvia, mentha, majorana, arthemisia, calamentho, pulegio, & similibus. Succos herbarum etiam haud infrequenter usurpamus, & præsertim ebuli foliorum, baccarum ejusdem ebuli, plantaginis, solatri, sedi majoris, thapsi barbati, anagallidis, & aliorum simplicium, usu & experientia probatorum. In testimonium hujusce methodi plures adducere possem testes irrefragabiles, nobiles & ignobiles; at gravissimis curis obrutus, receptui canere omnino compellor.

(*a*) *Salis exaltationem*. Est sal illud arthriticum dolorem causans indolis maxime acidæ, magis vel minus volatile, figuram habens rigidam, angulosam, scindentem. Præsentiam acidi salis indicans appetitus voracior aliquot diebus ante paroxysmum, item vomitus acidus virore tinctus, nec non sudor odorem acidum spirans, procatarcticæ arthritidis causæ sunt ut plurimum larga vini potatio, nec non diæta abundans sale fixo tartareo vel acido. Arthritici post mortem si secantur, semper fere calculosa concreta in vesicula fellis sive in pulmonibus, venis sive intestinis conspiciuntur. Vidi arthriticos deponentes copiam sabuli duri per alvum: Notum quoque est, arthriticos facile fieri calculosos & vice versa: Vero simile enim est, sal acidum in fluoribus corporis undulans, si involvitur particulis viscosis terreis fixis, constituere solidum corpus, non secus uti videmus sal tartareum generari, quando vino acidulo imponitur testa ovi: eodem ex fundamento causæ tophorum etiam peti debent. Non raro lympha, quæ ex vesicis in podagricorum pedibus excitatis effluit, summe corrosiva acris est, ipsa linteamina corrodens.

(*b*) *Lac*. Omnia edulcorantia sanguinem & salium acrimoniam mitigantia optima sunt antiartrhritica. *Plinius* jam tu refert. *Lib. 28. cap. 9.* plurimos asinini lactis usu ab articulari morbo liberatos. *It. Cornelius Celsus Lib. 4. cap. 24. Domin. Sachsius in M. C. Dec. 1. an. 1. Observ. 141.* plura exempla recenset, talium, qui solo lacte curati fuerunt. Hunc in finem *Langius in M. C. p. 26. & 27.* emulsiones valde hoc in affectu commendat.

(*c*) *Aurum diaphoreticum*. Radicalis podagræ cura consistit maxime in reseratione partium lymphæ depurationi inservientium, maxime in glandularum obstructarum aperrione, ibi enim latet minera seu seminium salinum multiplicativum. Huc autem spectant non vulgaria remedia, sed ex metallico regno petita, spiritu minerali æthereo resolvente instructa, uti sunt; Mercurius cum auro fixatus, qui nihil aliud est, quam aurum diaphoreticum *Dn. Antheris*, quod lympham fortiter movendo obstructiones egregie expedit. Salivationem mercurialem rite institutà feliciter tollere podagram, author est *Wedelius in tr. de medicament. facult. pag. 209.* Nec obstat exemplum infelicis curationis *Hildani cent. 4. observ. 82.* Ipse enim *Hildanus* errorem hic agnoscit, adhibitam scilicet illam fuisse non prius purgato corpore. Methodus *Dn. Cnoeffelii* in curatione felicissima podagræ per mercurium fixum notissima est. *vid. ejus Epist. de podagra curata.*

PETRI POTERII

INSIGNIUM CURATIONUM, ET SINGULARIUM OBSERVATIONUM.

CENTURIA TERTIA.

CAPUT I.

Dolor quid?

UT est voluptatis, ita & doloris ratio. Est vero voluptas Philosophis, res animæ affectibus conveniens. Quod satis sapienter dictum non videtur; etenim actio ejusmodi non animæ tantum, sed totius compositi est. Rursus, res animæ convenientes sunt non paucæ, quæ ipsi nullam afferunt voluptatem. Placeret magis rei convenientis perceptionem dicere, adeo ut voluptas sit rei convenientis perceptio: sed adhuc, quo pacto perceptio, si perceptio fieri debeat per sensus: & voluptas, & dolor sint speciei naturam juvantis, vel lædentis?

Uterque ergo est impressio in sensum delata speciei. Quæ species, si sit naturæ conveniens, ejus perceptio voluptas erit; si inconveniens, dolor. Et quia duplex est voluptas, totuplex erit dolor. Vel voluptas est perceptio convenientis speciei, vel ipsius perceptionis fruitio. Prima est in apprehensione sensus, vel intellectus; Altera est in præsentis judicio, vel in memoria, quæ reducit in mentem perceptionem factam; quibus patet, rei inconvenientis impressionem esse doloris causam: Sed hæc, ut minus medica, Philosophis discutienda relinquimus.

(*a*) *Dolor* ad Galeni mentem 2. *de locis affectis*, est sensus tristis, seu sensatio tristis ob mutationem confertim factam: fit vero ejusmodi mutatio, vel solutione, vel intemperie; solutio continui fit, dum pars secatur, uritur, pungitur, distenditur, &c. Quod forte ex Platone *in Tim.* desumptum esse videtur; dum inquit, pathos præter naturam violenter & affatim incidens, dolorem excitare; dum vero corpus ad naturalem habitum affatim, & derepente redit, delectationem.

Definitio, & quævis descriptio obscurior definito, nedum Arist. judice, verum omnium Philosophorum turba approbante, mala est; frustra in re clara declarationem requirimus: exoptarem Medicos in cathedris doloris sedationem docere potius, quam ejuscemodi tricas. Gal. sæpissime essentiales & generalissimas morborum, & symptomatum differentias, a partibus quibus inhæ-

inhærent, desumit: hinc similares, organicæ, & communes, 1. *de diff. morb. cap. 2. 9. method.* Et quanquam ipse *de sympt. causs. cap. 6. & de different. sympt. cap.* 8. doceat, dolorem, & delectationem omnibus sensibus contingere, subjectum doloris propterea non probat. In dolore, sensus quidem læditur, non propterea sensus est ejus subjectum, nam subjectum accidentis est, cui inhæret.

Dolor præterea morbus, an symptoma dicatur, parum refert: ejus curationem ex vero fonte expiscari contendimus, quam, missis scholasticorum nugis, quæ ad rei veritatem, ejus nempe remotionem spectant, quoad ejus fieri potest, perscrutamur.

Dolor itaque cum per se satis sit notus, nulla definitione indiget. Rursus, quorum una eademque non est natura, non potest esse eadem definitio; dolores invicem toto cœlo discrepant, nec tam ratione subjecti, quam ratione differentiæ, quæ pendet a causa. Dolor Nephriticus, cujus causa est calculus, quantum distet a dolore capitis, satis notum est. Imo dolores ipsiusmet capitis, quantum subjecto, seu parte, & differentia, & causa invicem discrepent. Sed dicamus, id quod dolet, idem esse in capite, idem in pectore, idem in febre, idem in aliis morbis; & ut voluptas dolori opposita, in animo residet, ita dolor in ipsomet. Arqui jam intelligo animam non esse sensibilem, immaterialem, & omnino doloris expertem, corpus itidem anima destitutum dolorum spiculis minime obnoxium. Ridiculum dictu Animum taxare: actiones sunt suppositorum, totum compositum est id quod agit, & patitur, hæc Arist. & omnium scholasticorum opinio. Gal. ut nimis Empedocleus, qui in rebus nihil præstantius temperamento agnoscit, & solam temperiem subjectum doloris constituit. Nos doctrinæ gratia, tria in homine reperiri statuimus cum sacris litteris, animam, spiritum, & corpus; quæ Platonici pariter agnoscunt; Plotinus, *Tria sunt* inquit, *supremum, infimum, & medium, quæ tria nedum in homine, sed in omni re, quæ continetur sub concavo Lunæ.* Fuit enim tanta naturæ sagacitas, ut juncta mediis connecteret. Aerem & aquam, terra; cœlum & terram, aere; extremos colores, album & nigrum, flavo, & rubro; sapores amarum & dulce, austeris, & acidis. Quid inter cœlestia? Summum Deum & hominem Angelis. Ubique tandem prostant rerum vincula, quæ facilius admirari, quam enarrare. His clare constat, in divina hominis fabrica, inconsonum non esse, tria isthæc reperiri, de quibus in sacris paginis multoties fit mentio. Anima si pro suprema parte sumitur, ea vere immaterialis, indivisibilis, & doloris incapax est; corpus utroque destitutum, dolore non afficit; restat spiritus, qui si non vinculum, saltem pars ea tenuissima, in qua anima potius hospitatur, quam in quovis alio: hæc tria, non tres formas, sed totum complere, & sub unius imperio contineri fatemur.

Nec propterea compositam esse humanam formam, immo simplicissimam, indivisibilem, & incomprensibilem; hinc merito supremi numinis imaginem, quasi divinitatis suæ portiunculam, in quo discutiendo cæcutit omnis intellectus. Portionem ergo illam, seu spiritum, aut substantiam doloris susceptricem,

cem, quotiescunque libera, & ab omni re aliena expedita est, gaudere, & optima valetudine frui, per belle deprehendimus: contra ubi excessu aliquo, ut aliena re præpeditam, mira contentione exagitari, nunquam quiescere, donec confecto hoste victricem se recipiat, sub salutaria vexilla ejus, cui militat. Hinc patet, quæ causæ esse possint doloris, etenim omne quod naturæ limites excedit, sive intra, sive extra, dolorem parit; verum antequam præsentem dirimamus litem, Galen. & universum Medicorum gregem consulere, & quid de doloris causis sentiant, in medium proponere fas est. Medici dolorum causas in internas, & externas dividunt; hæ a rebus non naturalibus derivantur, illæ in antecedentes, & conjunctas dividuntur. Conjunctæ sunt spiritus, & humores; antecedentes sunt partes illæ generantes. At hæc minutius per exempla conciduntur. His propterea studio brevitatis supersedentes, ad particulares deveniamus.

(a) *Dolor*. Dolor tristis sensatio animæ est, nata ex membranarum nervearum & fibrosarum partium violenta passione. Causa materialis ut plurimum salia sunt, quæ spiculis armata, lancinando nerveas partes influxum impetuosiorem spirituum & contractionem excitant; unde molesta animæ sensatio. Quapropter in omni dolore concitatius moventur spiritus, unde sanguis orgasmum patitur, & cor ipsum frequentius ad contractionem se accingit, ut major sanguinis fit impulsus; unde non mirum est, vigentibus adhuc atrocioribus dolorum tormentis delirium sæpius conjungi. *Salmuthus Cent. 3. observ. 32. scribit*. Novi quosdam præ assidua dolorum vehementia pene exanimatos, imo alios ad insaniam fere redactos fuisse. Quale exemplum quoque de muliere Aclmariana refert *Forestus L.14. observ.3.* Cura dolorum in genere versatur in componendo spirituum animalium discursivo & æstuoso motu; qua vi maxime eminent, vaporosa, & anodyna sic dicta, quæ blanda ἀναισθησίας, nervos replendo spirituum motum efferatum suspendunt, & tardiorem efficiunt: laudem ex his merentur pilulæ de cynoglossa, Wildegansii, & Matthiæ Anglicæ.

CAPUT II.

De dolore Capitis.

Multiplices esse capitis dolores comprobamus quotidie: majores Cephalæam, Cephalalgiam, & Hemicraniam dixerunt; nostra ætas plures agnoscit, quia (a) *victus, quo hodie utimur*, ab eo quo antiqui, longe discrepat, de quibus in sequentibus.

Hic Bononiæ ad manus nostras venit Illustriss. & Reverendiss. D. Archiepisc. Rhodi, Alphonsus Gonzaga, Novelaræ Dominus, ann.40. natus, temperamenti calidi & humidi, sesquianno acerbissimo, & atrocissimo capitis dolore vexatus, cum febre lenta, vigiliis, inappetentia, & aliis gravissimis symptomatibus. Ad tam pertinacem dolorem multos consuluit Medicos, qui in eo sedando nihil intactum reliquerunt: potiones purgantes, item & alterantes, ad nauseam reiterantes; pilulis haud parcentes; a phlebotomia tam e brachiis, quam ab hæmorrhoidibus minime abstinentes; canteria variis in locis excitarunt; quibus decocta exsiccantia, & alterantia, item conservas capitales, & sexcenta alia addiderunt. Hic tandem morbi pernicie, & medicamentorum multitudine fractus, ad nos,

nos, tanquam ad tutissimum Asylum, confugit. Tanti doloris causas in hypochondriis stabulari ratus, his prospiciendum esse judicavi: nec me fefellit opinio, nam sub vespetum, exhibito laudano sine opio ad gr.vj. dolor mitior evasit, & somnus, qui antea gravis erat, placidus fuit. Sequentibus diebus dedi decoctum cum ligno sassafras, visco quercino, betonica, sena, & aniso, pro syrupo, quinque horis ante prandium cum guttulis tribus liquoris vitrioli dulcoacidi. Post prandium, dabantur aliquot grana specifici stomachici: quibus facillimis, & gratissimis firmissimam recuperavit sanitatem. Mirantur cur non instituerim universalem purgationem; cur non phlebotomiam; cur pro consuetis inassueta teponam? Sciant velim, me non male operantium consuetudinem, sed recte medentium leges, & canones sectati. Nec nobis obstat, si neoterici contradicant. Leges Hipp. & Gal. Nos cum ipsis veritatem agnoscimus.

(*a*) *Victus quo hodie utimur*. Certissimum est, ex diversa ratione vivendi diversos quoque propullulare morbos, qualis enim victus, talis humorum & sanguinis dispositio. Veteres simplicitatem utebantur victu, nostro autem ævo sexcenta invicem miscentur & componuntur, ut non nisi ex diversitate particularum diversum etiam humores induant ingenium, sæpius a nativa & genuina sanguinis & humorum naturali schesi multum discrepans. Videmus hinc, quo diversior est victus, hoc etiam morbos esse pertinaciores & curationis difficilioris. Contrarium apparet in rusticis & plebeiis, qui victu gaudentes simplici longe citius sanantur, etiam medicamentis vilioribus, quam qui delicatæ assueti sunt vitæ cibisque variis.

CAPUT III.

De funestissimo cap. dol. per intervalla recurrente.

DOlor in vertice præcise tanta ferocia adoriebatur Serenissimum Mantuæ P.D.D. Vincentium Gonzagam (qui mox fratri mortuo Dux sufficitur) ut eo tempore quo sævitet dolor, caput in parietem pluries impingetet, pugnis plorans se vehementer impeteret, miris clamoribus miserrimam suam sortem deflens. Locus affectus vix ciceris latitudinem æquabat, sine tumore, livote, nigredine, aut quovis alio signo sensibus obvio. Mantuam advocatum per Serenis. ejus fratrem, tanti doloris causas pervestigare, una cum domesticis Medicis non recusavi. Fuerunt, qui vaporem aliunde suscitatum dicerent, qui (*a*) *cariosum os*, (*b*) *qui vermem*, qui bilem atram, qui pravum quid; cum vero ad quinque & sex horas perduraret, nec rediret nisi post quindecim, & viginti dies, ad pertenuem & subtilissimam materiam referendam esse censebamus, & eam inibi coercitam, nec aliunde derivatam. Non defuerunt, qui incusarent ventriculum, qui hypochondria, qui cerebrum, & qui intemperiem quandam ineffabilem. Loco affecto, (*c*) *potentiali caustico* adaperto, & perpauca materia purulenta sublata, quievit omnis dolor. In causis tanti doloris perpendendis, nulla probabilior mihi visa est, quam usus quatundam pilularum mercurialium, a domestico Medico jamdudum ipsi exhibitarum; dictus enim Princeps cunctis voluptatum illecebris non parum indulgens, mirum non fuit si aliquando sese miscuerit impuro concubitui.

(*a*) Ca-

(a) *Cariosum os*. Cranium, quod constat ex duplici lamella, carie magna affici posse in concava sua parte, historiam retulit. *Dn. Schlevogtius in dissertatione de carie cranii*.

(b) *Qui vermem*. A verme dolorem capitis annotarunt *Miscellanea nat. cur. Dec. 1. ann. 9. & 10. p. 127*.

(c) *Potentiali caustico*. Quando causa cephalalgiæ immanis est, & serum acre stagnat & periostium cranii lancinat, ægre curatio fit, nisi extrinsecus fiat apertio circa partem affectam. *Dn. Author*. applicavit cauterium. Simili modo intensum capitis dolorem sanavit *Meckern. vid. ejus observat.* Satius est cutim tali in casu decussatim incidere, ut stagnanti humori corrosivo pateat exitus, quod consilium etiam valet in gravioribus contusionibus, ex quibus sævissima nascuntur symptomata, nimirum vomitus, delirium, convulsio, sopor. Notabile est, frequentissime simulac incisio facta est, statim ad se redire & melius se habere læsos. In gravioribus cephalalgiis, quæ saltim in certa capitis parte consistunt, medici semper maximi fecerunt vesicatoria parti dolenti applicata: Qua de re potest *Riverius Cent. 1. obs. 36. Septalius animadv. med. lib. 1. cap. 18. it. Mays obs. chirurg. dec. 2. obs. 2.* Horribilem capitis dolorem, nihil in illo proficiente arte medica, a natura per nares plurimo expulso pure brevi devictum describit *Tulpius lib. 1. obs. 32.* Spectat huc aphor. *Hippocr.* Ex capite dolente & effusione puris vel aquæ vel sanguinis in naribus morbus solet solvi. Scarificationes tali in casu non quoque sunt de nihilo. In magnis doloribus, inquit *Heurnius in aphorismis Hippocrat. pag. 426.* Turcæ solent auriculas validissime fricare, mox novacula scarificare ac sanguinem elicere. Nostrates Cantharidibus vesiculas pone aures excitant & venam frontis secant.

CAPUT IV.

De dolore acerrimo, sesquitertianæ febris periodos servante in vesperis.

Est quidam capitis dolor teterrimus, rarus, sed funestissimus, (a) *febrium periodos* servans, (b) *sæpissime cum febre*. Periodi sunt trium, & quatuor horarum, aliquando ad quinque, & sex: frequens non est. Inter nonnullos nobis sese offert Dominus Gaspar Moronus, annos triginta natus, temperamenti calidi & humidi, qui præteritis annis Mantuæ commorans, sub finem æstatis in similem dolorem incidit, cum febris sesquitertianæ periodis. Ad dirum hunc affectum debellendum, Mantuani Medici nihil intactum reliquerunt; nunc bilem purgantes, modo eandem alterantes, ac tandem utriusque brachii, & frontis venas tundentes, nec non sanguisugas admoventes; victum servaverat humectantem & refrigerantem, cum emulsionibus, & jusculis alterantibus. At incassum hæc omnia fuerunt: unde remediorum multitudine, & morbi ferocia fractus, clam Mantua secedens, Bononiam venit, ad nos, tanquam ad sacram anchoram confugiens. Tanti morbi causis ad unguem expensis, frequens præscripsi remedium. Rec. Pilul. cathol. gran. xx. opii Thebaici gran. iij. misce, fiat pilul. hoc unico remedio dolor mirifice sedatur. Ad pituitam vero, crassumve humorem e capite deturbandum, (c) *Magisterium Lunæ* alternativis diebus dabamus. Ad ventriculum vero roborandum, & morbi radices in totum averruncandas, specificum stomachicum ad mensem accepit, quibus utilissimis convaluit.

(a) *Febrium periodos*. Dolores non secus ac febres dilucida sua habent intervalla, ita ut certis ac statis horis redeant. Etenim dolores species spasmi sunt, exci-

tati in partibus nerveis & membranaceis. Sicuti autem omnes spasmodici affectus per certa intervalla ac periodos afficiunt corpus, pari ratione dolores id faciunt. Historias periodici doloris capitis evolve in *Tulpio l.1. cap. 13. Bartholin. histor. obs. 51. Miscell. nat. cur. dec. 1. ann. 3. pag. 124. it. dec. 11. ann. 3. p. 112.*

(*b*) *Sæpissime cum febre*. Uti omni dolori acerbiori propter spasmum fortiorem conjunguntur facile sanguinis & humorum in crasi ac motu suo turbatio, dum circulatio ejus per partem spasmo affectam non libera & æqualis satis est; sic quoque dolori capitis, qui nil nisi spasmodica contractio pericranii, periostii vel etiam duræ matris est, perfacile associatur febricula.

(*c*) *Magisterium lunæ*. Est nihil aliud, quam luna in aqua forti soluta et sale communi præcipitata: post debitam elutriationem remanet calx candida, quæ propter spicula salina in poris lunæ relicta, & maxime, si acidum primarum viarum præternaturale accedat, viscidæ pituitæ resolvens est, non secus ac aurum fulminans propter similem rationem haud raro purgat, imo corrodentem vim quandoque in tenerrimis intestinorum membranis a muco liberis exerit.

CAPUT V.

De Hemicrania inveterata.

Plures recensere possem eodem dolore sævo, & atroci conflictatos, sed paucis contentus nonnullos referam. Hic (*a*) *differt a cephalæa*, & cephalalgia loco quem occupat; illæ totum caput vexant, hic tantum dimidiam partem. Mirum est, quomodo ejusmodi dolor certis temporibus, statutis horis, nonnullis adveniat: aliis Vere, aliis Autumno, aliis ante, aliis post Occasum, nonnullis ante, aliis post cibum. Causas conjunctas istius doloris, ut plurimum agnoscimus vapores tetros, ex hypochondriis ad caput sublatos ut antecedentes, viscerum infarctum, qui nonnisi ab ingluvie, aut inordinata victus ratione. Utcunque sit, ubi ab inordinata victus ratione, a pilulis catholicis incipimus, gr. xx porrigentes. Ubi dolor est vehementissimus, (*b*) *hanc pilulam* loco cœnæ exhibemus.

Rec. Pil. catholicarum gr. xiv. Pilul. laudinæ gran. iv. misce, fiat Pil. j. In quibus pertinax est morbus, & hypochondria male affecta, incipimus a pilulis, quas ob crocum Martis, basim earum compositionis, Martiales appellamus, de quibus in nostra *Pharmac. Spag.* de quibus ℈. ij. vel ʒ. j. pro dosi, in duas, vel tres pilulas pro singula dosi ad mensem. Aliquando, ubi dolor in solo capite residet, elect. sequens damus.

Rec. conf. citri cydoniorum, ana ℥. ij. cinnamomi ʒ. j. magister. lunæ ʒ. ß. misce, capiat ʒ. j. quolibet mane jejuno stomacho. Admodum R. P. F. Sanctes Dominicanus, Sacræ Theologiæ Lector, & Concionator egregius, annos 35. natus, nuperrime consimili hemicrania sub alio Medico toto trimestri miserrime conflictatus, hanc nostram methodum felicissime expertus est. Is enim tot laborum, quos miseri sub aliorum cura, pro præsidiis subire solent, unica pilula sanus evasit; setonem, cauteria, & alia in ejus perniciem parata omisit. Plures pro præsenti non recenseo, diversa commemoraturus.

(*a*) *Differt a cephalæa*. A reliquis capitis doloribus hemicrania differt (1) con-

continuitate, (a) laterali sensatione, quod in modum fabrilem cum exacerbatione redeat. Præcedit ut plurimum hemicraniam Vagabundus capitis dolor, per intervalla affligens, donec sensim pori arteriolarum ita disponuntur, ut humorem peccantem ad certam partem derivent.

(b) *Hanc pilulam*. Purgantia optime miscentur cum opio: si enim ullum datur opii correctivum, sane purgans est, vel etiam emeticum: horum enim amica conjugio deponit vim suam stupefactivam & magis acquirit virtutem resolventem mitigativam tamen, quæ valde expetitur in dolorum atrocitate. Hanc ob rationem pilulæ *Starkianæ & Wildegansii*, quæ utræque purganti stimulo gaudent, diaphoresin optatissimam excitant.

CAPUT VI.

De raro Capitis dolore, in quo caput rigidum nullo pacto flecti poterat sine gravi dolore.

SI (a) *affectus*, quibus assiduo divexantur homines, simplici *narratione* (uti res est) & sine fuco, memoriæ hominum consignarentur, tutius & certius ageretur de humana salute. At o, infelix humana sors! pro veritate medica turpissime logicorum sophismata amplecti cogimur. Quamobrem mihi in mentem venit Eminentissimus, & Reverendissimus Princeps Cardinalis Estensis, ad quem viginti annis elapsis Mutinæ tunc commorantem, advocatus, eum inveni macilentum, facie lurido colore deturpata, tam ob continuum dolorem, quam propter assiduas vigilias, quas a longo tempore patiebatur. Causas hujus morbi plures recensebat: eas ad unicum (b) *hydrargyrii usum* revocavi: at illo vere usus erat, ad ulcuscula in gutture genita; unde vero isthæc ulcuscula, non erat satis compertum. Multitudinis remediorum a domesticis Medicis adhibitorum, & nausea pertæsus, quendam destillatorem accersivit; is autem dedit ipsi pilulas mercuriales ad quindecim dies, ex quo contumacia illa ulcuscula perfecte convaluerant. At paulo post præfatus dolor ipsum adoritur, cui iterum multa Medici inaniter præscribunt. Ad eum tandem advocatus, decoctum ipsi præscribo, ex radice filicis maris, China, & herbis capitalibus, cum oleo sulphuris dulcoacidi, ex quo perfecte sanus evasit. Hic hydrargyrii Antipatheiam annotarem, sed de hoc alibi fusius; placet tantum significare, quomodo dictus Eminentiss. D. sexennio a cura vixerit sanus, & tandem Romæ ex pleuritide decubuerit.

(a) *Affectus narratione*. Insigne adminiculum felicioris comparandæ praxeos esset, si medicinam facientes dextre ac fideliter morborum historias cum attenta & sedula symptomatum annotatione, nec non medicamentorum efficacia colligerent & consignarent. Turpe dictu est & verissimum, propter accuratiorum observationum defectum mancam ac incertam esse magna ex parte praxim medicam. Quidam saltim in eo aucupari gloriam vanam intendunt, ut monstrosas insolitasque consignent historias & casus, vel etiam miraculosas quasdam curas, sæpius tamen mentitas, ut magni videri velim. Nemo ferme est, qui vulgariter grassantium morborum historias fideliter & sine fuco recenset, nec non errores in praxi vel ab ipso commissos agnoscit vel detegit. Profecto si haberemus veras & accuratas

mor-

morborum observationes, longe tutius ac certius ageretur de humana salute.

(*b*) *Hydrargyrii usum*. Quod gladius est in manibus furiosi, id medicamentum generosum est in manibus imperiti. Habent id fatum heroica remedia, quæ magnam vim in sanatione morborum promittunt, ut ex illorum abusu maxima quoque oriantur incommoda. Magnificæ famæ mercurialia in praxi medica sunt; Sævissima tamen minus recte præparata, vel non habito respectu temperamentorum, ætatis, virium, causæ morbi, temporis & regiminis, decentis applicata, excitant symptomata. De hoc legi merentur *Miscell. natur. cur. dec. 1. ann. 11. observ. 80. item dec. 11. ann. 10. observat. 120. Willisius part. 2. Pathol. cap. 2. Hildanus observ. chirurg. cent. 5. observ. 92. Forestus lib. 30. observ. 4. Acta Hassa. vol. 5. observ. 2. Panarolus observ. med. pag. 103. it. Fernel. de luis vener. cur. pag. 560. Welschius de curat. pag. 144. Schenkius in observ. pag. 988.* Notabile est, ipsum mercurium vivum in cerebro aliquoties repertum fuisse post cadaverum dissectionem, vid. *Granius in Praxi reformata pag. 18.*

CAPUT VII.

De dolore Capitis inveterato.

DUm Mediolani agerem propter gravissimam ægritudinem D. Joannis de Corduba, ad quem curandum Bononia Mediolani advocatus fueram, incidit curandus in manus meas egregius vir, civis præclarus & optimus, D. Franciscus Romanus, annos quadraginta natus: Is autem tanto dolore, tam acerbo & violento vexabatur continuo, ut sæpissime violentas manus sibi injicere cogitaret, eligens potius mors, quam tam acerbam vitam in longius protrahere. Causæ tanti doloris perobscuræ erant, cachecticus erat valde, pertinacissimas vigilias a longo tempore perferens, cum incredibili inappetentia. Quot medicamentis toto anno quo laboravit, usus sit, non est facile dictu. Ligni decoctum ex Medicorum præscripto ad mensem ebiberat, catapocia fere infinita devoraverat, sanguinem e brachiis pluries detraxerunt, e fronte pariter, setonem in nucha, & in brachiis ustiones non omiserunt, & hæc omnia incassum. Mitto revulsiones, sanguisugas, & alia tormenta medica. Nos curam suscepturi, ad (*a*) *universam sanguinis saburram* in venis jam dudum stagnantem respeximus; hac de re decoctum ex filice mare, salsa parilla, betonica, sena, &c. ad mensem præstitimus, ex quo penitus liber evasit. Ad caput roborandum, (*b*) *Magisterium Lunæ* ad plures dies dedimus; & his utilissimis sine ulla molestia pristinam recuperavit sanitatem.

(*a*) *Universam sanguinis saburram*. Diuturnus capitis dolor scorbuticos, lue venerea affectos, mensium suppressione laborantes, & quibus ordinarie sanguinis evacuationes impediuntur, valde exercere solet, ut non raro in vomitus animi defectionem & furorem quasi adigantur. Accidunt quoque tales dolores sæpius ex narium obstructione. Memini ante aliquot annos fœminæ per mensis ferme spatium truculento capitis dolore vexatæ, cui nares antea solebant fluere & madere copioso muco. Hæc post intrusum sal volatile in nares, ejecit aliquot cochlearia feri sanguinei instar loturæ carnis, & sic evanuit omnis dolor. Unde autem

tem hoc ferum sanguinolentum ortum fuerit, an ex ipso cerebro an ex sinubus ossium cranii, res altioris indaginis apud Anatomicos est. Nos ex foraminulis ossis cribri formis, dura matre utut firmiter cinctis, liquidam materiam extravasatam ibi stagnantem penetrare & ejici posse, vero simile esse existimamus.

(*b*) *Magisterium Lunæ*. Hoc sociatum cum Cinnabaris, antimonii anatica portione in capitis diuturnis affectibus eximium præbet usum. *Tachenius* talem pulverem in usu frequenti habuit ad sanandam maniam & melancholiam. Cinnabaris sufficienti in dosi & quantitate propinata egregie resolvit non tantum sanguinem congrumatum, sed & lymphæ subsistens coagulum: quare in omni graviore concussione ejus usus præsentissimus. Movet quandoque salivæ fluxum maximo cum emolumento & fructu. *Rolfincius lib. 6. sect. 3. cap. 1. Method.* Inveteratum capitis dolorem levi salivatione sublatum vidit.

CAPUT VIII.

De rara, & non observata doloris specie in facie.

PLures in medendo novos, & a nemine observatos morbos quotidie experimur; inter hos mirum (*a*) *dolorem in facie*, citra ullum tumorem, ruborem, aut aliud signum evidens, per intervalla recurrentem, & tanta ferocia portionem faciei, quam occupat, divexantem, ut in ejulatus & lachrymas prorumpere cogantur obsessi. Nonnullis ad duos, & tres menses perseverat. Aliis per octo, & quindecim dies, quibusdam breviori temporis intervallo evanescit; alios horæ, aut quadrantis spatio vexat. Quibusdam Vere contingit, aliis æstate, nonnullis hyeme, ut plurimum (*b*) *siccis temporibus*, & quo tempestas siccior, eo efferatior redditur. Mulier quædam annosa hoc acerrimo dolore diu conflictata, sanitatem hunc in modum consequuta est. (*c*) *In temporibus*, ubi firmiter hospitabatur dolor, (*d*) *causticum argenteum* apponi curavimus: eschara sublata, & ulcere pus copiose fundente, dolor evanuit. Tanti doloris causa, non pus, sed filamenta quædam prætenuia, & dura esse comprobavimus, quæ si caustico haud lacerentur, forcipibus, & volsellis eximantur; secus dolor qui latet, consolidato ulcere recrudescit. Ubi consimilis dolor nondum alte egit radices, sed oberrat prætenuis aura, solo suffitu hyoscyami subigitur. Quidam solo suffictu lactis seri consanuit.

(*a*) *Dolorem in facie*. Est nihil aliud, quam spasmodica constrictio tendinum musculosorum, quæ scorbuticis non raro contingit; Observamus sæpius, lenissimo, aere admisso, insigniter illos lædi, & dolores exacerbari, dum facillime in spasmos consuetos fibrillæ a qua vis causa extrinseca adiguntur.

(*b*) *Siccis temporibus*. Quo tempora sunt sicciora & æther liberioris ac celerioris motus in aere est, eo magis crescit motus sanguinis & humorum tam intestinus quam progressivus in corpore nostro, & spicula salium morbosorum ab hoc intenso ætheris motu, magis acuuntur, subtilisantur, & majorem acquirunt acrimoniam, quare dolore, rheumatici, arthritici, scorbutici, post siccas longius durantes tempestates vehementius affliguntur.

(*c*) *In temporibus*. Dolor hic major est, propter musculum & tendines copiosiores, ac membranas eximii sensus circa os temporum sitos.

(*d*) *Causticum argenteum*. Error est a Dn. *Authore* commissus, qui putat a filamentis

mentis prætenuibus & duris natum fuisse dolorem, quæ filamenta causticum dilacerare debeat. Potius post applicationem caustici dolor evanuit, dum facta apertio in loco aperto, stagnationem fieri acrioris, spasmum dolorificum efficientis, impedivit.

CAPUT IX.

De Dolore oculorum inveterato.

RAra quædam doloris species invadit oculos, cui suppetias ferre studentes Medici, oleum, & operam perdunt. Inter multos, quidam Faber Ferrarius in via S. Vitalis, superioribus annis tanto (a) *dolore excruciabatur*, tam pertinaci, & tam violento, ut omnem cogitationem humanam excederet. Dolor erat lancinans, & continuus, cum rubore, & inflammatione, nec sine febre, noctes ducens insomnes. Ad hunc sævum dolorem, tres primæ notæ Medicos adhibuerat. Illi de more mille cruces ipsi imponunt, cauteria, setones, cucurbitulas, & sanguisugas, cum vesicatoriis pone aures, præmissis purgationibus, & phlebotomiis, pluries repetitis. Ad decocta tandem deveniunt salsæ, & ligni Guajaci; sed cum ab his nihil opis retulisset, immo dolor evaderet indies efferatior; ad eum perducti nos, sic brevi ipsi sanitatem restituimus. Ad tantum ergo dolorem exscindendum, (b) *pilulas catholicas* ad gr. viginti dedimus, cum granis quinque pilul. laud. prima die: ex quibus quiescere cœpit. Sequenti die pilul. catholicæ reiterantur, quibus in totum dolor evanuit. Ad roborandum caput conservas capitales, & ad partem læsam, (c) *collyrium* ex verbena, fœniculo, sumach, & tuthia admovebatur, & his paucis pristinæ sanitati fuit restitutus.

(a) *Dolore excruciabatur*. Eadem fere causa, cura ac Genesis doloris oculorum & capitis est. Meninges & pericranium quæ cephalalgiæ subiectum sunt, ad oculum etiam & orbitam ejus pertingunt: unde in pertinaci capitis dolore dolent & oculi, in utroque spasmus quidam violentus fibrillarum membranacearum ac nervearum est, qui quadantenus circulationem sanguinis & lymphæ liberiorem impedit; unde dolor, ardor, tumor, color ruber, & lachrymarum effusio. Causantur hoc spasmum partes salinæ angulosæ, rigidæ, a sanguine præcipitatæ, & ex poris arteriolarum nimis apertis secedentes, ...

(b) *Pilulas catholicas*. In omni ferme dolore convenit mitigare salium acrimoniam, tumultum spirituum animalium componere, alvum & cutis spiracula aperire, quod omne præstat, opium cum purgante, seu massa pilularum catholicarum Dn. Authoris, cum opio correcto remixta.

(c) *Collyrium*. Si dolor nimis urget, cataplasma mitigativum ex mica panis lacte, croco, camphora, saccharo saturni, floribus rosarum, sambuci, semine fœniculi, mucilagine seminis cydoniorum tepide applicatum, insignem utilitatem præstat.

CAPUT X.

De dolore Oculi atrocissimo cum magnitudine aucta.

MUlier quædam annos 30. nata, in via *del Pradello* commorans, a tribus mensibus (a) *in pessimum doloris genus* incidit, in quo oculus ad insignem

gnem magnitudinem creverat. Pulsatilis erat dolor cum puncturis in medio orbitæ oculi. Ad tam immanem, & truculentum dolorem, tres Medicos frustra consuluerat. Illi cauteria, setonem, vesicatoria, cucurbitulas, & alia tormenta minime omiserunt, sanguinem pluries e brachiis fundentes; at incassum omnia, immo dolor efferatior redditur continuo, & oculis extra naturalem locum cum insigni magnitudine excidit. Tanti doloris causa, ut abdita, non minimum laboris in ea pervestiganda dedit: traxerat tamen initium a lachrymis, quas paulò ante copiosas fuderat, cui mœror succedens miram inappetentiam pepererat, unde loco cibi, vino ventriculum copiose impleverat; hinc coacervata sunt calida excrementa, quæ ad partem læsam detrusa dolorem illum concitarunt. Cura fuit initiata pil. catholicis ad gr. xv. laudin. gr. iv. sequentibus diebus dabatur magisterium lunæ cum conf. betonicæ, & euphrasiæ. Extrinsecus fotus parabatur ex decoct. fol. verbenæ, fœniculi, euphrasiæ, rosar. Pro potu dabatur decoct. Sassafras, quibus dolor evanuit, & pristinæ saluti restituta fuit.

(a) *In pessimum doloris genus*. Memini generosi juvenis, ante sedecim annos Rhinthelii studiorum causa morantis, qui omni die matutino tempore, præcedente oscitatione ac febrili horrore, corripiebatur intensissimo oculi dextri dolore, pulsabant circa hanc oculi & capitis partem mirum arteriæ, oculi erant magni, non autem rubicundi, lachrymæ effluebant, inappetentia, siris erat conjuncta: durabat hic dolor per 6. ferme horas, & per mensem fere excruciavit ægrum. Ipso in paroxysmo sal volatile oleosum naribus oblatum, levamen quodam afferebat. Ratus ego primis in viis spasmi hujus dolorifici caussam hospitari, exhibui pilulas mercuriales cum gummatibus, et grano uno tartari emetici, roboratas; hæ assumptæ, sedes & vomitum movebant, post aliquot dies paroxysmo finito, regimine lene sudoriferum ordinavi, oblato hunc in finem liquore ex tinct. bezoard. Ess. succini, anodyna, et spir. Cornu cervi constante, sudore sic indulsit æger per aliquot horas, et altero die semper mitior evadebat paroxysmus, donec elapsis octo diebus plane cessaret.

CAPUT XI.

De oculi dolore superioribus paulo dissimili.

Superioribus annis duobus, idem, (a) *affectus oculorum* contingit cuidam Fabro Ferrario, in quadrivio S.Martini commoranti, cui oculi ambo mirum in modum creverant, sine gravi dolore, rubore, aut alio symptomate. Mirum erat quomodo corpus oculi in tam insignem magnitudinem crevisset citra dolorem manifestum. Ambo eadem methodo, iisdemque remediis curati sunt. Utrique pilulas catholicas dedimus, stomachicas deinde; conservas postea capitales, cum guttulis aliquot olei vitrioli. Extrinsecus sequenti fotu utebatur. Rec. fol. hormini sativi, verbenæ, fœniculi, euphrasiæ, ana m. j. rosf. rub. stœchados, sem. fœniculi, ana p. j. fiat decoct. in s.q. aquæ & vini, quibus in pristinum restituti sunt perfecte. Alteri fabro lignario utrique laxati erant, musculi membranæ, & tres humores mirum in modum aucti. Rari istius

istius affectus causam particularem invenire facile non fuit: forte ab immodico potu, & somno deperdito. Tunc vigebat canicula, in qua somni sunt breviores, jucunda poculorum frequentia.

(*a*) *affectus oculorum*. Ad melius cognoscendum ophthalmiæ causam, quæ sequitur, inservit observatio; In consilium non ita pridem vocabat ad puerum 16. annorum, qui per anni ferme dimidium, dolore oculorum truculento, cum rubore, ardore & impatientia lucis conjuncto, confectus erat. Alvus, nullo etiam fortissimo purgante moveri ac sollicitari poterat, sed dura ac densa manebat. Alterandi fine semel præscripsi pulverem ex Nitro Antimoniato, Antimonio diaphoretico, & ejus Cinnabari, & ecce, post hujus usum atrocissima ventris tormina experiebatur, & plus quam vigesies alvum deponebat; hic affectus haud dubie adscribendus est Cinnabari, quæ accessu primatum viarum accidi corrosivam indolem, fibras intestinales stimulantes iterum contrahit.

CAPUT XII.

Aurium Surditas cum ulcere a multo tempore.

Morbi etsi exigui, sæpe tamen magni fiunt ob Medicorum imperitiam. Elegans quædam Monialis, nomine Angela Semidea de Gypso, annos triginta nata, in cœnobio S. Mariæ novæ, a duobus annis surditatem utriusque auris patiebatur, ex utraque aure, (*a*) *pus fætidum* continuo fundebatur: hinc in utraque ulcus subesse judicavi; de cætero sana erat, optimi coloris, & ad cuncta naturæ munia probe se habebat. Propterea loco affecto tantummodo opitulari decrevimus, ei de re unguentum rosaceum, cum Mumia Minerali præscripsimus, quo perfecte sublata sunt ulcera, & auditum recuperavit. Mitto, quot medicamenta intrinseca frustra ab aliis Medicis exercuerat (*b*) *gravis* quamvis fuerit illi *auditus*, de surditate tamen amplius conquesta non est.

(*a*) *Pus fætidum*. Ulcera aurium diuturna fistulosa ut plurimum sunt, & cum carie ossis conjuncta, hinc ægre sanescunt. Vide alias post gravem inflammationem auris ulcus, & ex ipso pus egrediens ad aliquot cochlearia, quod tamen feliciter melle cum balsamo peruviano mixto, sublatum fuit. Solet etiam auris dolor vehementissimus esse, propter tunicam nerveo-tendineam, quæ meatum auditorium cingit. Post mixtionem in aures petulanter factam inexplicabilem dolorem notarunt *Miscell. Nat. Cur. Dec* 2. *ann.* 4. *pag.* 277.

(*b*) *Gravis auditus*. Vel fit vitio meatus auditorii, quando cerumine firmirer est obstructus, ubi balnea, fotus, ex herbis emollientibus & balsamicis conveniunt, vel fit vitio nervi auditorii, si ille per paralysin tactus vel obstructus est, vel fit vitio tympani, quando illud nimis laxum, ruptum aut exesum ab ulcere est. Tympani membrana laxa nimis, & flaccida fit, ac tensionem debitam amittit a nimio madore, & humiditate, vel ab improvide instillatis medicamentis, vel ab aere pluvioso ac nebuloso. Interdum etiam accidit, sonos acutos prorsus esse intolerabiles, quod fit, quando tympani membrana spasmodice nimis tenditur, vel in affectu hypochondriaco flatulento, vel a nimio dolore capitis in febribus; si biennium excesserit surditas, vel aurium tinnitus, non facile curatur.

PETRI POTERII
INSIGNIUM CURATIONUM, ET SINGULARIUM OBSERVATIONUM.
CENTURIA TERTIA.

CAPUT I.

Dolor quid?

UT est voluptatis, ita & doloris ratio. Est vero voluptas Philosophis, res animæ affectibus conveniens. Quod satis sapienter dictum non videtur; etenim actio ejusmodi non animæ tantum, sed totius compositi est. Rursus, res animæ convenientes sunt non paucæ, quæ ipsi nullam afferunt voluptatem. Placeret magis rei convenientis perceptionem dicere, adeo ut voluptas sit rei convenientis perceptio: sed adhuc, quo pacto perceptio, si perceptio fieri debeat per sensus: & voluptas, & dolor sint speciei naturam juvantis, vel lædentis?

Uterque ergo est impressio in sensum delata speciei. Quæ species, si sit naturæ conveniens, ejus perceptio voluptas erit; si inconveniens, dolor. Et quia duplex est voluptas, totuplex erit dolor. Vel voluptas est perceptio convenientis speciei, vel ipsius perceptionis fruitio. Prima est in apprehensione sensus, vel intellectus; Altera est in præsentis judicio, vel in memoria, quæ reducit in mentem perceptionem factam; quibus patet, rei inconvenientis impressionem esse doloris causam: Sed hæc, ut minus medica, Philosophis discutienda relinquimus.

(*a*) *Dolor* ad Galeni mentem 2. *de locis affectis*, est sensus tristis, seu sensatio tristis ob mutationem confortim factam: fit vero ejusmodi mutatio, vel solutione, vel intemperie; solutio continui fit, dum pars secatur, uritur, pungitur, distenditur, &c. Quod forte ex Platone *in Tim.* desumptum esse videtur; dum inquit, pathos præter naturam violenter & affatim incidens, dolorem excitare; dum vero corpus ad naturalem habitum affatim, & derepente redit, delectationem.

Definitio, & quævis descriptio obscurior definito, nedum Arist. judice, verum omnium Philosophorum turba approbante, mala est; frustra in re clara declarationem requirimus: exoptarem Medicos in cathedris doloris sedationem docere potius, quam ejuscemodi tricas. G.l. sæpissime essentiales & generalissimas morborum, & symptomatum differentias, a partibus quibus inhæ-

inhærent, desumit: hinc similares, organicæ, & communes, 1. *de diff. morb. cap.* 2. 9. *method.* Et quanquam ipse *de sympt. caus. cap.* 6. *& de different. sympt. cap.* 8. doceat, dolorem, & delectationem omnibus sensibus contingere, subjectum doloris propterea non probat. In dolore, sensus quidem læditur, non propterea sensus est ejus subjectum, nam subjectum accidentis est, cui inhæret.

Dolor præterea morbus, an symptoma dicatur, parum refert: ejus curationem ex vero fonte expiscari contendimus, quam, missis scholasticorum nugis, quæ ad rei veritatem, ejus nempe remotionem spectant, quoad ejus fieri potest, perscrutamur.

Dolor itaque cum per se satis sit notus, nulla definitione indiget. Rursus, quorum una eademque non est natura, non potest esse eadem definitio; dolores invicem toto cœlo discrepant, nec tam ratione subjecti, quam ratione differentiæ, quæ pendet a causa. Dolor Nephriticus, cujus causa est calculus, quantum distet a dolore capitis, satis notum est. Imo dolores ipsiusmet capitis, quantum subjecto, seu parte, & differentia, & causa invicem discrepent. Sed dicamus, id quod dolet, idem esse in capite, idem in pectore, idem in febre, idem in aliis morbis; & ut voluptas dolori opposita, in animo residet, ita dolor in ipsomet. Arqui jam intelligo animam non esse sensibilem, immaterialem, & omnino doloris expertem, corpus itidem animo destitutum dolorum spiculis minime obnoxium. Ridiculum dictu Animum taxare: actiones sunt suppositorum, totum compositum est id quod agit, & patitur, hæc Arist. & omnium scholasticorum opinio. Gal. ut nimis Empedocleus, qui in rebus nihil præstantius temperamento agnoscit, & solam temperiem subjectum doloris constituit. Nos doctrinæ gratia, tria in homine reperiri statuimus cum sacris litteris, animam, spiritum, & corpus; quæ Platonici pariter agnoscunt; Plotinus, *Tria sunt* inquit, *supremum, infimum, & medium, quæ tria nedum in homine, sed in omni re, quæ continetur sub concavo Lunæ.* Fuit enim tanta naturæ sagacitas, ut juncta mediis connecteret. Aerem & aquam, terra; cœlum & terram, aere; extremos colores, album & nigrum, flavo, & rubro; sapores amarum & dulce, austeris, & acidis. Quid inter cœlestia? Summum Deum & hominem Angelis. Ubique tandem prostant rerum vincula, quæ facilius admirari, quam enarrare. His clare constat, in divina hominis fabrica, inconsonum non esse, tria isthæc reperiri, de quibus in sacris paginis multoties fit mentio. Anima si pro suprema parte sumitur, ea vere immaterialis, indivisibilis, & doloris incapax est; corpus utroque destitutum, dolore non afficit; restat spiritus, qui si non vinculum, saltem pars ea tenuissima, in qua anima potius hospitatur, quam in quovis alio: hæc tria, non tres formas, sed totum complere, & sub unius imperio contineri fatemur.

Nec propterea compositam esse humanam formam, immo simplicissimam, indivisibilem, & incomprensibilem; hinc merito supremi numinis imaginem, quasi divinitatis suæ portiunculam, in quo discutiendo cæcutit omnis intellectus. Portionem ergo illam, seu spiritum, aut substantiam doloris susceptri-

cem, quotiescunque libera, & ab omni re aliena expedita est, gaudere, & optima valetudine frui, per belle deprehendimus: contra ubi excessu aliquo, ut aliena re præpeditam, mira contentione exagitari, nunquam quiescere, donec confecto hoste victricem se recipiat, sub salutaria vexilla ejus, cui militat. Hinc patet, quæ causæ esse possint doloris, etenim omne quod naturæ limites excedit, sive intra, sive extra, dolorem parit; verum antequam præsentem dirimamus litem, Galen. & universum Medicorum gregem consulere, & quid de doloris causis sentiant, in medium proponere fas est. Medici dolorum causas in internas, & externas dividunt; hæ a rebus non naturalibus derivantur, illæ in antecedentes, & conjunctas dividuntur. Conjunctæ sunt spiritus, & humores; antecedentes sunt partes illæ generantes. At hæc minutius per exempla conciduntur. His propterea studio brevitatis supersedentes, ad particulares deveniamus.

(a) *Dolor*. Dolor tristis sensatio animæ est, nata ex membranarum nervearum & fibrosarum partium violenta passione. Causa materialis ut plurimum salia sunt, quæ spiculis armata, lancinando nerveas partes influxum impetuosiorem spirituum & contractionem excitant; unde molesta animæ sensatio. Quapropter in omni dolore concitatius moventur spiritus, unde sanguis orgasmum patitur, & cor ipsum frequentius ad contractionem se accingit, ut major sanguinis fit impulsus; unde non mirum est, vigentibus adhuc atrocioribus dolorum tormentis delirium sæpius conjungi. *Salmuthus Cent. 3. observ. 32. scribit*. Novi quosdam præ assidua dolorum vehementia pene exanimatos, imo alios ad insaniam fere redactos fuisse. Quale exemplum quoque de muliere Aelmariana refert *Forestus L.14. observ. 3.* Cura dolorum in genere versatur in componendo spirituum animalium discussivo & aestuoso motu; qua vi maxime eminent, vaporosa, & anodyna sic dicta, quæ blanda ἀναθυμιάσει nervos replendo spirituum motum efferatum suspendunt, & tardiorem efficiunt: laudem ex his merentur pilulæ de cynoglossa, Wildegansii, & Matthiæ Anglicæ.

CAPUT II.

De dolore Capitis.

MUltiplices esse capitis dolores comprobamus quotidie: majores Cephalæam, Cephalalgiam, & Hemicraniam dixerunt; nostra ætas plures agnoscit, quia (a) *victus, quo hodie utimur*, ab eo quo antiqui, longe discrepat, de quibus in sequentibus.

Hic Bononiæ ad manus nostras venit Illustriss. & Reverendiss. D. Archiepisc. Rhodi, Alphonsus Gonzaga, Novelaræ Dominus, ann. 40. natus, temperamenti calidi & humidi, sesquianno acerbissimo, & atrocissimo capitis dolore vexatus, cum febre lenta, vigiliis, inappetentia, & aliis gravissimis symptomatibus. Ad tam pertinacem dolorem multos consuluit Medicos, qui in eo sedando nihil intactum reliquerunt: potiones purgantes, item & alterantes, ad nauseam reiterantes; pilulis haud parcentes; a phlebotomia tam e brachiis, quam ab hæmorrhoidibus minime abstinentes; cauteria variis in locis excitarunt; quibus decocta exsiccantia, & alterantia, item conservas capitales, & sexcenta alia addiderunt. Hic tandem morbi pernicie, & medicamentorum multitudine fractus, ad

nos,

nos, tanquam ad tutissimum Asylum, confugit. Tanti doloris causas in hypochondriis stabulari ratus, his prospiciendum esse judicavi: nec me fefellit opinio, nam sub vesperum, exhibito laudano sine opio ad gr.vj. dolor mitior evasit, & somnus, qui antea gravis erat, placidus fuit. Sequentibus diebus dedi decoctum cum ligno sassafras, visco quercino, betonica, sena, & aniso, pro syrupo, quinque horis ante prandium cum guttulis tribus liquoris vitrioli dulcoaeidi. Post prandium, dabantur aliquot grana specifici stomachici: quibus facillimis, & gratissimis firmissimam recuperavit sanitatem. Mirantur cur non instituerim universalem purgationem; cur non phlebotomiam; cur pro consuetis inassueta reponam? Sciant velim, me non male operantium consuetudinem, sed recte medentium leges, & canones sectari. Nec nobis obstat, si neoterici contradicant. Leges Hipp. & Gal. Nos cum ipsis veritatem agnoscimus.

(a) *Victus quo hodie utimur*. Certissimum est, ex diversa ratione vivendi diversos quoque propullulare morbos, qualis enim victus, talis humorum & sanguinis dispositio. Veteres simplicitatem utebantur victu, nostro autem aevo sexcenta invicem miscentur & componuntur, ut non nisi ex diversitate particularum diversum etiam humores induant ingenium, saepius a nativa & genuina sanguinis & humorum naturali schesi multum discrepans. Videmus hinc, quo diversior est victus, hoc etiam morbos esse pertinaciores & curationis difficilioris. Contrarium apparet in rusticis & plebeiis, qui victu gaudentes simplici longe citius sanantur, etiam medicamentis vilioribus, quam qui delicatae assueti sunt vitae cibisque variis.

CAPUT III.

De funestissimo cap. dol. per intervalla recurrente.

Dolor in vertice praecise tanta ferocia adoriebatur Serenissimum Mantuae P.D.D. Vincentium Gonzagam (qui mox fratri mortuo Dux sufficitur) ut eo tempore quo saeviret dolor, caput in parietem pluries impingeret, pugnis plorans se vehementer impeteret, miris clamoribus miserrimam suam sortem deflens. Locus affectus vix ciceris latitudinem aequabat, sine tumore, livore, nigredine, aut quovis alio signo sensibus obvio. Mantuam advocatum per Serenissimi. ejus fratrem, tanti doloris causas pervestigare, una cum domesticis Medicis non recusavi. Fuerunt, qui vaporem aliunde suscitatum dicerent, qui (a) *cariosum os*, (b) *qui vermem*, qui bilem atram, qui pravum quid; cum vero ad quinque & sex horas perduraret, nec rediret nisi post quindecim, & viginti dies, ad pertenuem & subtilissimam materiam referendam esse censebamus, & eam inibi coercitam, nec aliunde derivatam. Non defuerunt, qui incusarent ventriculum, qui hypochondria, qui cerebrum, & qui intemperiem quandam ineffabilem. Loco affecto, (c) *potentiali caustico* adaperto, & perpauca materia purulenta sublata, quievit omnis dolor. In causis tanti doloris perpendendis, nulla probabilior mihi visa est, quam usus quarundam pilularum mercurialium, a domestico Medico jamdudum ipsi exhibitarum; dictus enim Princeps cunctis voluptatum illecebris non parum indulgens, mirum non fuit si aliquando sese miscuerit impuro concubitui.

(a) Ca-

tati in partibus nerveis & membranaceis. Sicuti autem omnes spasmodici affectus per certa intervalla ac periodos afficiunt corpus, pari ratione dolores id faciunt. Historias periodici doloris capitis evolve in *Tulpio l.1. cap. 13. Bartholin. histor. obs. 51. Miscell. nat. cur. dec.1. ann.3. pag.124. it. dec.11. ann.3. p.112.*

(*b*) *Sapissime cum febre*. Uti omni dolori acerbiori propter spasmum fortiorem conjunguntur facile sanguinis & humorum in crasi ac motu suo turbatio, dum circulatio ejus per partem spasmo affectam non libera & æqualis satis est; sic quoque dolori capitis, qui nil nisi spasmodica contractio pericranii, periostii vel etiam duræ matris est, perfacile associatur febricula.

(*c*) *Magisterium lunæ*. Est nihil aliud, quam luna in aqua forti soluta et sale communi præcipitata: post debitam edulcorationem remanet calx candida, quæ propter spicula salina in poris lunæ relicta, & maxime, si acidum primarum viarum præternaturale accedat, viscidæ pituitæ resolvens est, non secus ac aurum fulminans propter similem rationem haud raro purgat, imo corrodentem vim quandoque in tenerrimis intestinorum membranis a muco liberis exerit.

CAPUT V.

De Hemicrania inveterata.

PLures recensere possem eodem dolore sævo, & atroci conflictatos, sed paucis contentus nonnullos referam. Hic (*a*) *differt a cephalæa*, & cephalalgia loco quem occupat; illæ totum caput vexant, hic tantum dimidiam partem. Mirum est, quomodo ejusmodi dolor certis temporibus, statutis horis, nonnullis adveniat: aliis Vere, aliis Autumno, aliis ante, aliis post Occasum, nonnullis ante, aliis post cibum. Causas conjunctas istius doloris, ut plurimum agnoscimus vapores tetros, ex hypochondriis ad caput sublatos ut antecedentes, viscerum infarctum, qui nonnisi ab ingluvie, aut inordinata victus ratione. Utcunque sit, ubi ab inordinata victus ratione, a pilulis catholicis incipimus, gr. xx porrigentes. Ubi dolor est vehementissimus, (*b*) *hanc pilulam* loco cœnæ exhibemus.

Rec. Pil. catholicarum gr. xiv. Pilul. laudinæ gran. iv. misce, fiat Pil. j. In quibus pertinax est morbus, & hypochondria male affecta, incipimus a pilulis, quas ob crocum Martis, basim earum compositionis, Martiales appellamus, de quibus in nostra *Pharmac. Spag.* de quibus ℈. ij. vel ʒ.j. pro dosi, in duas, vel tres pilulas pro singula dosi ad mensem. Aliquando, ubi dolor in solo capite residet, elect. sequens damus.

Rec. conf. citri cydoniorum, ana ℥. ij. cinnamomi ʒ. j. magister. lunæ ʒ. ß. misce, capiat ʒ. j. quolibet mane jejuno stomacho. Admodum R. P. F. Sanctes Dominicanus, Sacræ Theologiæ Lector, & Concionator egregius, annos 35. natus, nuperrime consimili hemicrania sub alio Medico toto trimestri miserrime conflictatus, hanc nostram methodum felicissime expertus est. Is enim tot laborum, quos miseri sub aliorum cura, pro præsidiis subire solent, unica pilula sanus evasit; setonem, cauteria, & alia in ejus perniciem parata omisit. Plures pro præsenti non recenseo, diversa commemoraturus.

(*a*) *Differt a cephalæa*. A reliquis capitis doloribus hemicrania differt (1) con-

continuitate, (a) laterali sensatione, quod in modum febrilem cum exacerbatione redeat. Præcedit ut plurimum hemicraniam Vagabundus capitis dolor, per intervalla affligens, donec sensim pori arteriolarum ita disponuntur, ut humorem peccantem ad certam partem derivent.

(*b*) *Hanc pilulam*. Purgantia optime miscentur cum opio: si enim ullum datur opii correctivum, sane purgans est, vel etiam emeticum: horum enim amica conjugio deponit vim suam stupefactivam & magis acquirit virtutem resolventem mitigativam tamen, quæ valde expetitur in dolorum atrocitate. Hanc ob rationem pilulæ *Starkiana* & *Wildegansii*, quæ utræque purganti stimulo gaudent, diaphoresin optatissimam excitant.

CAPUT VI.

De raro Capitis dolore, in quo caput rigidum nullo pacto flecti poterat sine gravi dolore.

SI (*a*) *affectus*, quibus assiduo divexantur homines, simplici *narratione* (uti res est) & sine fuco, memoriæ hominum consignarentur, tutius & certius ageretur de humana salute. At o, infelix humana sors! pro veritate medica turpissime logicorum sophismata amplecti cogimur. Quamobrem mihi in mentem venit Eminentissimus, & Reverendissimus Princeps Cardinalis Estensis, ad quem viginti annis elapsis Mutinæ tunc commorantem, advocatus, eum inveni macilentum, facie lurido colore deturpata, tam ob continuum dolorem, quam propter assiduas vigilias, quas a longo tempore patiebatur. Causas hujus morbi plures recensebat: eas ad unicum (*b*) *hydrargyrii usum* revocavi: at illo vere usus erat, ad ulcuscula in gutture genita; unde vero isthæc ulcuscula, non erat satis compertum. Multitudinis remediorum a domesticis Medicis adhibitorum, & nausea pertæsus, quendam destillatorem accersivit; is autem dedit ipsi pilulas mercuriales ad quindecim dies, ex quo contumacia illa ulcuscula perfecte convaluerant. At paulo post præfatus dolor ipsum adoritur, cui iterum multa Medici inaniter præscribunt. Ad eum tandem advocatus, decoctum ipsi præscribo, ex radice filicis maris, China, & herbis capitalibus, cum oleo sulphuris dulcoacidi, ex quo perfecte sanus evasit. Hic hydrargyrii Antipatheiam annotarem, sed de hoc alibi fusius; placet tantum significare, quomodo dictus Eminentiss. D. sexennio a cura vixerit sanus, & tandem Romæ ex pleuritide decubuerit.

(*a*) *Affectus narratione*. Insigne adminiculum felicioris comparandæ praxeos esset, si medicinam facientes dextre ac fideliter morborum historias cum attenta & sedula symptomatum annotatione, nec non medicamentorum efficacia colligerent & consignarent. Turpe dictu est & verissimum, propter accuratiorum observationum defectum mancam ac incertam esse magna ex parte praxim medicam. Quidam saltim in eo aucupari gloriam vanam intendunt; ut monstrosas insolitasque consignent historias & casus, vel etiam miraculosas quasdam curas, sæpius tamen mentitas, ut magni videri velim. Nemo ferme est, qui vulgariter grassantium morborum historias fideliter & sine fuco recenset, nec non errores in praxi vel ab ipso commissos agnoscit vel detegit. Profecto si haberemus veras & accuratas mor-

morborum observationes, longe tutius ac certius ageretur de humana salute.

(*b*) *Hydrargyrii usum*. Quod gladius est in manibus furiosi, id medicamentum generosum est in manibus imperiti. Habent id fatum heroica remedia, quæ magnam vim in sanatione morborum promittunt, ut ex illorum abusu maxima quoque oriantur incommoda. Magnificæ famæ mercurialia in praxi medica sunt: Sævissima tamen minus recte præparata, vel non habito respectu temperamentorum, ætatis, virium, causæ morbi, temporis & regiminis, decentis applicata, excitant symptomata. De hoc legi merentur *Miscell. natur. cur. dec. 1. ann. 1. observ. 80. item dec. 11. ann. 10. observat. 120. Willisius part. 2. Pathol. cap. 2. Hildanus observ. chirurg. cent. 5. observ. 92. Forestus lib. 30. observ. 4. Acta Hassa. vol. 5. observ. 2. Panarollus observ. med. pag. 103. it. Fernel. de luis vener. cur. pag. 560. Welschius de curat. pag. 144. Schenckius in observ. pag. 988.* Notabile est, ipsum mercurium vivum in cerebro aliquoties repertum fuisse post cadaverum dissectionem, vid. *Granius in Praxi reformata pag. 18.*

CAPUT VII.

De dolore Capitis inveterato.

DUm Mediolani agerem propter gravissimam ægritudinem D. Joannis de Corduba, ad quem curandum Bononia Mediolani advocatus fueram, incidit curandus in manus meas egregius vir, civis præclarus & optimus, D. Franciscus Romanus, annos quadraginta natus. Is autem tanto dolore, tam acerbo & violento vexabatur continuo, ut sæpissime violentas manus sibi injicere cogitaret, eligens potius mors, quam tam acerbam vitam in longius protrahere. Causæ tanti doloris perobscuræ erant, cachecticus erat valde, pertinacissimas vigilias a longo tempore perferens, cum incredibili inappetentia. Quot medicamentis toto anno quo laboravit, usus sit, non est facile dictu. Ligni decoctum ex Medicorum præscripto ad mensem ebiberat, catapocia fere infinita devoraverat, sanguinem e brachiis pluries detraxerunt, e fronte pariter, setonem in nucha, & in brachiis ustiones non omiserunt, & hæc omnia incassum. Mitto revulsiones, sanguisugas, & alia tormenta medica. Nos curam suscepturi, ad (*a*) *universam sanguinis saburram* in venis jam dudum stagnantem respeximus; hac de re decoctum ex filice mare, salsa parilla, betonica, sena, &c. ad mensem præstitimus, ex quo penitus liber evasit. Ad caput roborandum, (*b*) *Magisterium Lunæ* ad plures dies dedimus; & his utilissimis sine ulla molestia pristinam recuperavit sanitatem.

(*a*) *Universam sanguinis saburram*. Diuturnus capitis dolor scorbuticos, lue venerea affectos, mensium suppressione laborantes, & quibus ordinarie sanguinis evacuationes impediuntur, valde exercere solet, ut non raro in vomitus animi defectionem & furorem quasi adigantur. Accidunt quoque tales dolores sæpius ex narium obstructione. Memini ante aliquot annos fœminæ per mensis ferme spatium truculento capitis dolore vexatæ, cui nares antea solebant fluere & madere copioso muco. Hæc post intrusum sal volatile in nares, ejecit aliquot cochlearia feri sanguinei instar loturæ carnis, & sic evanuit omnis dolor. Unde autem

tem hoc ferùm sanguinolentum ortum fuerit, an ex ipso cerebro an ex sinubus ossium cranii, res altioris indaginis apud Anatomicos est. Nos ex foraminulis ossis cribri formis, dura matre ut ut firmiter cinctis, liquidam materiam extravasatam ibi stagnantem penetrare & ejici posse, vero simile esse existimamus.

(*b*) *Magisterium Lunæ*. Hoc sociatum cum Cinnabaris, antimonii anatica portione in capitis diuturnis affectibus eximium præbet usum. *Tackenius* talem pulverem in usu frequenti habuit ad sanandam maniam & melancholiam. Cinnabaris sufficienti in dosi & quantitate propinata egregie resolvit non tantum sanguinem congrumatum, sed & lymphæ subsistens coagulum: quare in omni graviore concussione ejus usus præsentissimus. Movet quandoque salivæ fluxum maximo cum emolumento & fructu. *Rolfincius Lib. 6. sect. 3. cap. 1. Method.* Inveteratum capitis dolorem levi salivatione sublatum vidit.

CAPUT VIII.

De rara, & non observata doloris specie in facie.

PLures in medendo novos, & a nemine observatos morbos quotidie experimur; inter hos mirum (*a*) *dolorem in facie*, citra ullum tumorem, ruborem, aut aliud signum evidens, per intervalla recurrentem, & tanta ferocia portionem faciei, quam occupat, divexantem, ut in ejulatus & lachrymas prorumpere cogantur obsessi. Nonnullis ad duos, & tres menses perseverat. Aliis per octo, & quindecim dies, quibusdam breviori temporis intervallo evanescit; alios horæ, aut quadrantis spatio vexat. Quibusdam Vere contingit, aliis æstate, nonnullis hyeme, ut plurimum (*b*) *siccis temporibus*, & quo tempestas siccior, eo efferatior redditur. Mulier quædam annosa hoc acerrimo dolore diu conflictata, sanitatem hunc in modum consequuta est. (*c*) *In temporibus*, ubi firmiter hospitabatur dolor, (*d*) *causticum argenteum* apponi curavimus: eschara sublata, & ulcere pus copiose fundente, dolor evanuit. Tanti doloris causa, non pus, sed filamenta quædam prætenuia, & dura esse comprobavimus, quæ si caustico haud lacerentur, forcipibus, & volsellis eximantur; secus dolor qui latet, consolidato ulcere recrudescit. Ubi consimilis dolor nondum alte egit radices, sed oberrat prætenuis aura, solo suffitu hyoscyami subigitur. Quidam solo suffictu lactis seri consanuit.

(*a*) *Dolorem in facie*. Est nihil aliud, quam spasmodica constrictio tendinum musculosorum, quæ scorbuticis non raro contingit; Observamus sæpius, lenissimo, aere admisso, insigniter illos lædi, & dolores exacerbari, dum facillime in spasmos consuetos fibrillæ a quavis causa extrinseca adiguntur.

(*b*) *Siccis temporibus*. Quo tempora sunt licciora & æther liberioris ac celerioris motus in aere est, eo magis crescit motus sanguinis & humorum tam intestinus quam progressivus in corpore nostro, & spicula salium morbosorum ab hoc intenso ætheris motu, magis acuuntur, subtilisantur, & majorem acquirunt acrimoniam, quare dolore, rheumatici, arthritici, scorbutici, post siccas longius durantes tempestates vehementius affligunt.

(*c*) *In temporibus*. Dolor hic major est, propter musculum & tendines copiosiores, ac membranas eximii sensus circa os temporum sitos.

(*d*) *Causticum argenteum*. Error est a Dn. *Authore* commissus, qui putat a filamentis

mentis prætenuibus & duris natum fuisse dolorem, quæ filamenta causticum dilacerare debeat. Potius post applicationem caustici dolor evanuit, dum facta apertio in loco aperto, stagnationem seri acrioris, spasmum dolorificum efficientis, impedivit.

CAPUT IX.

De Dolore oculorum inveterato.

RAra quædam doloris species invadit oculos, cui suppetias ferre studentes Medici, oleum, & operam perdunt. Inter multos, quidam Faber Ferrarius in via S. Vitalis, superioribus annis tanto (*a*) *dolore excruciabatur*, tam pertinaci, & tam violento, ut omnem cogitationem humanam excederet. Dolor erat lancinans, & continuus, cum rubore, & inflammatione, nec sine febre, noctes ducens insomnes. Ad hunc sævum dolorem, tres primæ notæ Medicos adhibuerat. Illi de more mille cruces ipsi imponunt, cauteria, setones, cucurbitulas, & sanguisugas, cum vesicatoriis pone aures, præmissis purgationibus, & phlebotomiis, pluries repetitis. Ad decocta tandem deveniunt salsæ, & ligni Guajaci; sed cum ab his nihil opis retulisset, immo dolor evaderet indies efferatior; ad eum perducti nos, sic brevi ipsi sanitatem restituimus. Ad tantum ergo dolorem exscindendum, (*b*) *pilulas catholicas* ad gr. viginti dedimus, cum granis quinque pilul. laud. prima die: ex quibus quiescere cœpit. Sequenti die pilul. catholicæ reiterantur, quibus in totum dolor evanuit. Ad roborandum caput conservas capitales, & ad partem læsam, (*c*) *collyrium* ex verbena, fœniculo, sumach, & tuthia admovebatur, & his paucis pristinæ sanitati fuit restitutus.

(*a*) *Dolore excruciabatur*. Eadem fere causa, cura ac Genesis doloris oculorum & capitis est. Meninges & pericranium quæ cephalalgiæ subjectum sunt, ad oculum etiam & orbitam ejus pertingunt: unde in pertinaci capitis dolore dolent & oculi, in utroque spasmus quidam violentus fibrillarum membranacearum ac nervearum est, qui quadantenus circulationem sanguinis & lymphæ liberiorem impedit; unde dolor, ardor, tumor, color ruber, & lachrymarum effusio. Causantur hoc spasmum partes salinæ angulosæ, rigidæ, a sanguine præcipitatæ, & ex poris arteriolarum nimis apertis secedentes, ...

(*b*) *Pilulas catholicas*. In omni ferme dolore convenit mitigare salium acrimoniam, tumultum spirituum animalium componere, alvum & cutis spiracula aperire, quod omne præstat, opium cum purgante, seu massa pilularum catholicarum Dn. Authoris, cum opio correcto remixta.

(*c*) *Collyrium*. Si dolor nimis urget, cataplasma mitigativum ex mica panis lacte, croco, camphora, saccharo saturni, floribus rosarum, sambuci, semine fœniculi, mucilagine seminis cydoniorum tepide applicatum, insignem utilitatem præstat.

CAPUT X.

De dolore Oculi atrocissimo cum magnitudine aucta.

MUlier quædam annos 30. nata, in via *del Pradello* commorans, a tribus mensibus (*a*) *in pessimum doloris genus* incidit, in quo oculus ad insignem

gnem magnitudinem creverat. Pulsatilis erat dolor cum puncturis in medio orbitæ oculi. Ad tam immanem, & truculentum dolorem, tres Medicos frustra cousuluer at. Illi cauteria, setonem, vesicatoria, cucurbitulas, & alia tormenta min ime omiserunt, sanguinem pluries e brachiis fundentes; at incassum omnia, immo dolor efferatior redditur continuo, & oculis extra naturalem locum cum insigni magnitudine excidit. Tanti doloris causa, ut abdita, non minim um laboris in ea pervestiganda dedit: traxerat tamen initium a lachrymis, qu as paulo ante copiosas fuderat, cui mœror succedens miram inappetentiam peperer at, unde loco cibi, vino ventriculum copiose impleras; hinc coacervata sun calida excrementa, quæ ad partem læsam detrusa dolorem illum concit arunt. Cura fuit initiata pil. catholicis ad gr. xv. laudin. gr. iv. sequentibus diebus dabatur magisterium lunæ cum conf. betonicæ, & euphrasiæ. Extrin secus fotus parabatur ex decoct. fol. verbenæ, fœniculi, euphrasiæ, rosar. Pro potu dabatur decoct. Sassafras, quibus dolor evanuit, & pristinæ saluti restituta fuit.

(a) *In pessimum doloris genus*: Memini generosi juvenis, ante sedecim annos Rhinthelii studiorum causa morantis, qui omni die matutino tempore, præcedente oscitatione ac febrili horrore, corripiebatur intensissimo oculi dextri dolore, pulsabant circa hanc oculi & capitis partem mirum arteriæ, oculi erant magni, non autem rubicundi, lachrymæ effluebant, inappetentia, sitis erat conjuncta: durabat hic dolor per 6. ferme horas, & per mensem fere excruciavit ægrum. Ipso in paroxysmo sal volatile oleosum naribus oblatum, levamen quoddam afferebat. Ratus ego primis in viis spasmi hujus dolorifici caussam hospitari, exhibui pilulas mercuriales cum gummatibus, et grano uno tartari emetici, roboratas; hæ assumptæ, sedes & vomitum movebant, post aliquot dies paroxysmo finito, regimine lene sudoriferum ordinavi, oblato hunc in finem liquore ex tinct. bezoard. Ess. succini, anodyna, et spir. Cornu cervi constante, sudore sic indulsit æger per aliquot horas, et altero die semper mitior evadebat paroxysmus, donec elapsis octo diebus plane cessaret.

CAPUT XI.

De oculi dolore superioribus paulo dissimili.

Superioribus annis duobus, idem, (a) *affectus oculorum* contingit cuidam Fabro Ferrario, in quadrivio S.Martini commoranti, cui oculi ambo mirum in modum creverant, sine gravi dolore, rubore, aut alio symptomate. Mirum erat quomodo corpus oculi in tam insignem magnitudinem crevisset citra dolorem manifestum. Ambo eadem methodo, iisdemque remediis curati sunt. Utrique pilulas catholicas dedimus, stomachicas deinde; conservas postea capitales, cum guttulis aliquot olei vitrioli. Extrinsecus sequenti fotu utebatur. Rec. fol. hormini sativi, verbenæ, fœniculi, euphrasiæ, ana m. j. rosf. rub. stœchados, sem. fœniculi, ana p.j. fiat decoct. in f.q. aquæ & vini, quibus in pristinum restitui sunt perfecte. Alteri fabro lignario utrique laxati erant, musculi membranæ, & tres humores mirum in modum aucti. Rari

istius

istius affectus causam particularem invenire facile non fuit: forte ab immodico potu, & somno deperdito. Tunc vigebat canicula, in qua somni sunt breviores, jucunda poculorum frequentia.

(*a*) *affectus oculorum*. Ad melius cognoscendum ophthalmiæ causam, quæ sequitur, inservit observatio; In consilium non ita pridem vocabar ad puerum 16. annorum, qui per anni ferme dimidium, dolore oculorum truculento, cum rubore, ardore & impatientia lucis conjuncto, confectus erat. Alvus, nullo etiam fortissimo purgante moveri ac sollicitari poterat, sed dura ac densa manebat. Alterandi fine semel præscripsi pulverem ex Nitro Antimoniato, Antimonio diaphoretico, & ejus Cinnabari, & ecce, post hujus usum atrocissima ventris tormina experiebatur, & plus quam vigesies alvum deponebat; hic affectus haud dubie adscribendus est Cinnabari, quæ accessu primarum viarum acidi corrosivam indolem, fibras intestinales stimulantes iterum contrahit.

CAPUT XII.

Aurium Surditas cum ulcere a multo tempore.

MOrbi etsi exigui, sæpe tamen magni fiunt ob Medicorum imperitiam. Elegans quædam Monialis, nomine Angela Semidea de Gypso, annos triginta nata, in cœnobio S. Mariæ novæ, a duobus annis surditatem utriusque auris patiebatur, ex utraque aure, (*a*) *pus fœtidum* continuo fundebatur: hinc in utraque ulcus subesse judicavi; de cætero sana erat, optimi coloris, & ad cuncta naturæ munia probe se habebat. Propterea loco affecto tantummodo opitulari decrevimus, ei de re unguentum rosaceum, cum Mumia Minerali præscripsimus, quo perfecte sublata sunt ulcera, & auditum recuperavit. Mitto, quot medicamenta intrinseca frustra ab aliis Medicis exercuerat (*b*) *gravis* quamvis fuerit illi *auditus*, de surditate tamen amplius conquesta non est.

(*a*) *Pus fœtidum*. Ulcera aurium diuturna fistulosa ut plurimum sunt, & cum carie ossis conjuncta, hinc ægre sanescunt. Vide alias post gravem inflammationem, auris ulcus, & ex ipso pus egrediens ad aliquot cochlearia, quod tamen feliciter melle cum balsamo peruviano mixto, sublatum fuit. Solet etiam auris dolor vehementissimus esse, propter tunicam nerveo-tendineam, quæ meatum auditorium cingit. Post mixtionem in aures petulanter factam inexplicabilem dolorem notarunt *Miscell. Nat. Cur. Dec. 2. ann. 4. pag. 277.*

(*b*) *Gravis auditus*. Vel fit vitio meatus auditorii, quando cerumine firmiter est obstructus, ubi balnea, fotus, ex herbis emollientibus & balsamicis conveniunt, vel fit vitio nervi auditorii, si ille per paralysin tactus vel obstructus est, vel fit vitio tympani, quando illud nimis laxum, ruptum aut exesum ab ulcere est. Tympani membrana laxa nimis, & flaccida fit, ac tensionem debitam amittit a nimio madore, & humiditate, vel ab improvide instillatis medicamentis, vel ab aere pluvioso ac nebuloso. Interdum etiam accidit, sonos accutos prorsus esse intolerabiles, quod fit, quando tympani membrana spasmodice nimis tenditur, vel in affectu hypochondriaco flatulento, vel a nimio dolore capitis in febribus; si biennium excesserit surditas, vel aurium tinnitus, non facile curatur.

CAPUT XIII.

De inaudita doloris specie in facie, in qua nares mira magnitudine incrassantur, & mira fœditate in pomum granatum augentur, &c.

INcredibilis sane, nec multum visa narratio, quod si cunctis haud innotuisset, vix ulli crederetur. Hic Bononiæ decennio forte elapso, mercatori cuidam Thomæ de Capello nomine, contigit (a) *dolor in facie, rodens*, & lancinans, qui postquam vagatus esset per totam faciem, tandem fixit sedem in naribus, & circa oculos, nares intumuerunt sensim, ita ut pomi granati formam, & magnitudinem æquarent. Tunc dolor vagus ille penitus evanuit. Ad hanc turpem deformitatem, nihil intactum reliquit. Plures consuluit Medicos, toto nonimestri spatio multa remedia impune exercet. Purgationes de more, cum reiteratis phlebotomiis, plures adhibentur. Ligni Guajaci cum salsæ decoctum, ad quadraginta dies ebibit. Cauteria, seu fonticuli in nucha, & brachiis excitantur. (b) *Extrinsecus* linimenta refrigerantia & exsiccantia admoventur, at his invitis morbus efferatior redditur. Quis ejus curæ præerant Medici palam profitentur, se omnem movisse lapidem, ut morbi sævitiem saltem retunderent, & frustra morbum jactant cunctis incurabilem; carcinoma, & noli me tangere appellari, solius supremi omnibus opem efflagitare, nullam superesse humanam spem. Ne tamen sine omni humana consolatione extremum vitæ clauderet, ad me venit Excellentiss. Dominus Guido Monticellus ejus affinis, & Medicus, enixe me rogans, ut amici, & affinis carissimi curam susciperem, solis medicamentis chymicis veram & solidam deberi gloriam: Hæc & plura dicens, ad dictum patientem invisendum me sensim deducit. Prima facie morbum incurabilem judico, & tantum onus suscipere recuso. At ipse lacrymis, & precibus me rogat, & vehementer commovet, ut tam miseri patientis curam aggredi velim, ne spe destitutus extremos dies suos in desperatione compleret. His, & aliis charitatis erga proximum stimulis impulsus, curam hunc in modum suscipio. Primo ad hepar, (c) *massam ve sanguineam repurgandam*, primum ens metallorum ad 15. dies exhibeo, grana tria pro qualibet dosi. Forinsecus mumiam mineralem bis in die naribus admovebo, quibus gratissimis citra ullum dolorem, molestiamve quamconque narium durities solvitur, ulcuscula intus, & extra nares repurgantur, & quæ intumuerant in insignem turpitudinem nares, mirifice detumuerunt; ossa vero humoris pernicie erosa foras sese prodi unt, & levissimo tactu evocantur, & fere sponte decidunt, facies tandem, & nares ossibus exceptis in pristinum reducuntur. In hoc teterrimo affectu multa essent dicenda, tam circa patientis conditionem quam circa morbi naturam. Hoc tantum addam, eum ab hac cura duodecim annos vixisse sanissimum. Levi tandem dolore ventriculi laborantem alios consuluisse Medicos, a quibus pro salute mortem reportat. Sub fine quidem me consulere volebat, at cum præteriti beneficii parum memorem eum observassem, in illorum manibus eum defecturum relinquere satius duxi.

(a) Do-

(a) *Dolor in facie rodens*. Dolor hic ortus fuit a sale scorbutico, corrosivo, fibras carneas discindente, unde inflammatio faciei ac narium cum rubore, dolore, tumore, & ulcere, sive erysipelas capitis exulceratum ortum, quod non raro cum gravi periculo junctum; nam ex erysipelate putredo aut suppuratio malum, teste *Hippocrate Sect.7. Aphor.20.* Conspiciuntur non raro tali in casu, vesicæ sat magnæ, pellucidæ, flavescente aqua repletæ, ex quibus vel sponte apertis, vel chirurgi manu dissectis, serum flavum, acre, & subviscidum effluit.

(b) *Extrinsecus*. Unguentum Saturninum cum aqua florum sambuci, Camphora, Croco, Spir. Vini, & saccharo Saturni permixtum, calideque applicatum, tali in casu egregium est.

(c) *Massam sanguineam repurgandam*. Malum hoc sæpius recurrit. Ubi purgantia ex Gummatibus, item Diaphoretica, uti Tinctura bezoardica volatilis, cum Tinctura Antimonii Tartarisata, nec non lignorum infusa, vel etiam Martialia commendari merentur, ipso in paroxysmo. Antimonium Diaphoreticum, flor. sulphuris, Nitrum Antimoniatum, Camphora, & Theriaca cœlestis nec non aqua flor. sambuci expertissimæ virtutis sunt.

CAPUT XIV.

De Paralysi, febre lenta, inappetentia, vigiliis, &c.

PRæcipuum in medendo est, (a) *morbum cognoscere*, etsi non minoris sit ponderis, arma quibus quispiam est dimicaturus, bene movere, & ad nutum conducere. Hujus civitatis Medici duo, sex mensium spatio Perillust. Dominum Innocentium Ringherium curaverant, at quia mala, quibus vexabatur, non agnoverunt, ideo dictum Dominum non sanarunt. (b) *Initium erat* catarrhus satis levis & curatu facillimus: huic ut occurrerent, ipsum purgant, bis sanguinem detrahunt, potiones purgantes pluries reiterant, opiata, & conservas propinant, decocta alterantia ad nauseam; sed frustra omnia. Ad nos confugiens brevi pristinam sanitatem recuperat, Ad nervorum laxitatem, & capitis obstupescentiam, Aurum nostrum Diaphoreticum dabamus cum conserva Rosarum; & quia ventriculi languor & insignis imbecillitas; ipsi sæpe miscebamus Specificum Stomachicum. Ad tartarum vero, carnibus infixum solvendum, Aquam Hidroticam bis in die dabamus, quibus gratissimis pristinæ salutis restitutus fuit.

(a) *Morbum cognoscere*. Duo sunt, quæ potissimum in illo desiderantur, qui sapienter & dextre medicinam facere & ægrotantes juvare allaborat, primum, ut exacte morbi ejusque causæ indolem ac originem perspectam habeat; deinde ut medicamentum probatæ & expertæ virtutis, ac removendæ morbificæ causæ aptum prudentes applicet. Huc scopus collineat totius scientiæ medicæ. Prudens censetur judex, qui claro & ex circumstantiarum serie evidenti reddito facto jus ex lege, causæ conformi applicare novit; sic felix & rationalis Medicus reputandus est, qui ex circumstantiis & signis elicitæ morborum causæ aptum applicat medicamentum.

(b) *Initium erat*. Ex levibus initiis sæpe maxime propullulant morbi, & ex male cognito & curato levi morbo lethalis quandoque succedere solet eventus. Confirmant hæc sequentes observationes. Ex punctura vespæ circa carpum dolorem immanem & lypothymiam annotavit *Hildanus Centur. 4. Observat.* 80. A tendine musculi bicipitis sauciato in venæ sectione mortem subsecutam esse *Author* est idem *Hildanus Centur.4.*

Observ.70. Eryfipelas pedis oleofis tractatum in gangrænam clavus pedis diffectus in eandem cum Sphacelo fæpius tranfit, quod frequenti conftat obfervatione.

Materiam Podagricam aluminofo cataplafmate repercuffam lethargum induxiffe non ita pridem notavi.

CAPUT XV.

De inaudito Carcinomatis genere in lingua.

SIqua inter infelicem hominis ftatum deplorare debemus, maxime in hoc confimili recenfendo. Erat vir quidam nobilis nomine Hieronymus Fava, annos 40. natus, cui obortum erat (*a*) *exiguum ulcufculum* in extremitate linguæ. In principio duorum Medicorum confilium ad hoc adhibuit, qui de more ipfum purgant & repurgant, fanguinem ter & quater detrahunt, julepos refrigerantes, lactis ferum cum fucco cichorii, & multa alia ipfi longo tempore porrigunt, & hæc omnia incaffum. Ad noftras tandem manus curandus venit. Ulcus ftatim ter aut quater, oleo feu (*b*) *Balfamo Antimonii* tetigimus, ex quo tutiffime ulcus obliteratum fuit: duobus annis fanitate fruitur, & poftea recrudui ulcus, quo fanando non me advocat, fed feniores confuluit, qui plures fimul vocati confultationem incunt. Reiteratas purgationes, & Chinæ decoctum ad fefquimenfem præfcribunt: omnia infeliciter ab ipfo executioni mandantur, ulcus augetur & efferatius redditur. Forinfecus nunc oleo vitrioli, nunc oleo fulphuris utuntur, gargarifmata ufurpant varia, item collyrium Lanfranci, & infinita alia. Me accerfere non audet, ulcus horrendum fit, dolorificum, & fœtidum, & tandem dic noctequé ejulans, miferrime vitæ finem impofuit. Sub fine, nulla fpe exiftente, ad eum invifendum advocor, at tarde, in tanta enim molem linguam creviffe comperi, ut ejus os occluderet.

Doctor Guardinus, in via *delle Lame* confimili modo, eodemque morbo extremum diem claufit, quamvis 30. effet annorum.

(*a*) *Exiguum ulcufculum.* Venit ad me nuper fœmina XL. annorum tota cachectica, quæ conquerebatur de tumore & dolore in lingua, qui cum horrore invafit. Valde illa tumebat, ut amplius eam nec exerere vel movere intus poffet, digito faltim inter vocem inconditam indicans malum. Brevi poft in media ipfius linguæ parte apoftema rumpebatur, pure non pauco, & ingenti cum fœtore prodeunte. Gargarifma ex emollientibus injiciebatur, nec non decocto myrrhæ, rofarum rubrarum, faniculæ, os eluebatur infperfis fimul in ulcus oculis cancri, fic perfanata egregie eft.

(*b*) *Balfamo antimonii.* Hujus defcriptionem vide infra in pharmacopœa. Eft medicamentum egregie confolidans, & in recentibus vulneribus nec non ulceribus balfamica fua vi infignem præftat opem.

CAPUT XVI.

Linguæ varius affectus.

NOn minus in linguæ ftructura, quam in aliis membris, naturæ prudentia elucefcit; ea enim cum fit humanæ tantopere neceffaria, materia denfa,

densa, firma, & dura, ut ab injuriis, quibus alia membra sunt obnoxia, se tutaretur, indiguisset, at quia ipsa variis exposita est laboribus, ideo ex tenui, & facili materia fuit composita, ipsique fontes dicati, quorum benigna humiditate foveretur, ut munera, quibus dicata est, facilius exequeretur. Fieri tamen non potuit, quin versatile iltud membrum aliquibus injuriis afficeretur, cum iisdem constet principiis, cum omnibus sublunaribus creatis: Intemperiem, & alios levissimos affectus sileo, in mentem tantum revocare placet rarum mali genus, quod nuperrime cuidam sacerdoti contigit, qui insignem linguæ crassitiem diuturno tempore pertulit, cum fœdo colore, sine dolore, aut quovis alio accidente. Ad hoc removendum, plures consuluit Medicos, & totum quinquennium in medicamentis assumendis frustra insumpsit. Tandem cum morbi sævities indies invalesceret, & pro sanitate, lingua pluribus (a) *malignis ulceribus* infestaretur, & per medium insignes scissuras, ad longitudinem trium digitorum perferret; huic pravo affectui curando impune a diversis Medicis adhibita fuerunt remedia, unde sexcenta malorum genera. Nos curam absolvimus unico vino hidrotico, inter prandendum aquam bibebat ex vini magmate. Contumaces morbi valida & continua exposcunt remedia, Lingua bis in die tangebatur mumia minerali.

(a) *Malignis ulceribus*. Lingua ex acinis glandulosis copiosissimis & eminentiis ac filamentis nerveis constructa est: Continue madida est, propter copiam lymphæ exstillantis tam ex contextu faucium toto glanduloso vasisque salivalibus, quam ex ductibus ipsius linguę lymphaticis, qui cuivis glandulæ appositi sunt. Quo circa commode ex linguæ colore ac facie in morbis feri ac lymphæ statum cognoscere licet, unde ejus inspectio multum ad prognosin necessaria: Cum autem tota ejus textura satis sit mollis & spongiosa, non mirum, si recrementa salino-caustica biliosa sanguinis ibi deposita gravia suscitent symptomata. Ante aliquot annos Halberstadii vir sexagenarius robustus, horrore ac calore præter naturam affectus, mox sentit insignem tumorem ac dolorem in lingua, qui ita increvit, ut per tres dies nihil deglutire ac loqui potuerit. Applicabatur collo emplastrum diachylon simplex cum succino, benzoe, storace & balsamo Peruviano remixtum: Gargarisma emollien s frequentius quoque injiciebatur. Quarto die remiserunt symptomata & mox convaluit. Historiam contumacissimi linguæ tumoris, ubi ipsa ad partem sui dimidiam induruerat, ita ut aridi instar ligni immobilis in ore hæreret, & malum solis hirudinis applicatis opportune cessit. v. *miscell. nat. cur. an. 6. & 7. obs. 9.*

CAPUT XVII.

De loquendi impotentia a sesquianno contracta, cum anhelitus difficultate.

Contumaces morbos in extremo senio incurabiles esse, quotidiana docet experientia; hos tamen curare docet naturalis pietas, & sæpe contra consuetudinem ex gravissimis morbis convalescunt. Quod in septuagenaria quadam muliere mihi feliciter successit. Nobilis itaque & optima Monialis, Soror Vincentia Bolognetta, annos septuaginta nata, (a) *loquelam sensim amisit*: principio existimabat morbum esse levem, & propterea Medici illius cœ-

nobi i opera tantum indigere; at cum per sesquiannum frustra ab eo accepisset remedia, immo propter reiterata cathartica in insignem marcorem incidisset, me quoque consulendum curavit. Utrique affectui prospiciens, duo remedii genera usurpavi: ad marcorem, specificum stomachicum cum conserva rosarum dedimus; ad faucium asperitatem, & siccitatem emolliendam, ol. Amygdalar. dulc. sine igne, & ol. sacchari. Quibus gratissimis pristinam loquendi potentiam recuperavit. Duobus annis ab hac cura elapsis, in eundem affectum incidit, & iterum iisdem remediis sanata fuit.

(a) *Loquelam sensim amisit.* Accidit hoc, quando nervi recurrentes vel spasmodice constringuntur, vel ex humore quodam in cerebro collecto obstruuntur: Raucedo oris utplurimum conjungitur, & cachecticis ac scorbuticis familiaris est. *Riverius Cent. 2. obs. 80.* exemplum habet virginis, quæ externo aere frigefacta gravissima laboravit raucedine absq; tussi & catarrhis: Tandem e dormientis aure aquei humoris portio quædam effluxit, atque exinde iterum recte loqui incepit, ex quo colligere licet, cumulatum & depositum fuisse quendam humorem in cerebro, qui ipsos nervos ad laryngis musculos pergentes occupavit. Eodem modo *Stalpartius* von der Miele *Cent. 1. obs. 27.* refert de muliere, sudore per totum corpus suffusa, quę frigidioris cerevisiæ haustu insignem sine tussi catarrhove ullo raucedinem & loquelæ amissionem sibi contraxit, uti vix sonum reddere posset, quod diu admodum ipsi adhæsit incommodum. Tali malo succurrunt potius diaphoretica, succinata, nervina, decocta lignorum, &c. quam pectoralia, dulcia, incrassantia.

CAPUT XVIII.

De simili loquendi impotentia, cum insigni anhelitus difficultate, in muliere quadragenaria.

DUm Regii Lombard. a nonnullis accersitus, inviserem ægros, nobis occurrit honesta quædam mulier; virgo adhuc, annorum quadraginta, macie incredibili confecta, quæ loquelam omnino amiserat, anhelitum difficillime trahens, (a) *menses ad nonnullos annos* minime viderat, unde mali origo. Ad morbi radicem exscindendam, primis diebus specificum stomachicum dedi, deinde croc. Metallor. cum consf. violarum, boraginis & rosarum ad tres dies, quibus suavissimis pristinam recuperavit salutem.

(a) *Menses ad nonnullos annos.* Caussa hujus mali merito deducenda esse videtur a copioso sero viscido ex mensium restagnatione producto, quod nervos recurrentes & fibrillas pulmonum nerveas obsidet. Gravidis idem incommodum sæpius accidit ob eandem rationem. Præcipuus nervorum recurrentium usus est, juxta *Dn. Vieusen Neurographia p. 356.* ut circa arteriam axillarem dextram & descendentem aortæ truncam velut trochleas convoluti, tracheę annulos pro spiritu tum anhelando tum sonoro reddendo, tanquam plicas foliium diducant, aut saltim iis diducendis inserviant. Emplastrum ranarum cum mercurio nobilitatum cum balsamo peruviano externe egregie resolvit & roborat. Ad morbi radicem exscindendam, rectissime *Dn. Author* ordinavit specificum stomachicum & crocum metallorum cum conserva violarum & borraginis.

CAPUT

CAPUT XIX.

De Phthisi.

PHthisis non semper incurabilis censenda est; ut plurimum tamen curatu difficilis est, & ubi alte jecit radices, nulla habenda est spes. Præcipuum est scire, an utrinque (a) *Pulmones erosi* sint. Nonnunquam pars dextra tantum læditur, mediastino illæso, & sinistra parte integra manente, tunc medicamentis rite adhibitis sanantur, de quibus nunc. Admodum Rev. D. . . : annos triginta natus, sanguinem copiose pluries evomuit, cui puris rejectio, & tussis molestissima (b) *lenta & habitualis febris* successit; ad hæc marcor insignis, & cutis asperitas ac ariditas, omnium tamen pessimum, alvi laxitas, & pilorum capitis defluvium. Qui primi ejus curam susceperant Medici, multa, & propemodum infinita medicamentorum genera frustra præscripserant, utpote clysteres, purgationes, phlebotomias, syrupos, cucurbitulas, sanguisugas, cauteria, setones, lambativa, rotulas, & sexcenta alia; diætam humectantem & refrigerantem, hordeacea nempe, emulsiones sem. melonum, juscula refrigerantia, & similia: nec pepercerant conf. violarum, rosarum, betonicæ; minus ceratis pro capite, unctionibus pro pectore, & innumeris aliis. Nos quum primum advocati fuimus, ad ulcus pulmonum detergendum, dedimus (c) *sulphuris balsamum*, ad quindecim dies 3. v. & syrup. pro singula dosi mane: ad febrem Antihecticum in vesperis; tota vero die tabellulas ex sulphuris floribus, & pulv. Ireos (d) *in ore tenebat*. Victus regimen mutavimus, (e) *vinum* & carnes concedendo, cum aliis assuetis, quibus optime & perfecte convaluit, vivitque a cura sanus & vegetus, elapso jam decennio.

(a) *Pulmones erosi*. Pulmones ex tenerrimis fibris membranaceis constant, in quibus facile sordes viscidæ aeres hærere, illasque dilacerare possunt; unde scorbuticis familiares pulmonum erosiones, eæque fistulosæ sæpius fiunt, quod omne adscribendum sali lymphæ caustico. Mirabile est, quod refert. *Panarollus Pentecost. 2. ob. 42.* Expectoratum sputum ex confirmato ulcere pulmonum adeo virulentum & malignum fuisse, ut muscas illud gustantes instar arsenici interemerit. Præterea & hoc notabile est circa pulmonum ulcera, quod sine contabescentia corporis, reliquis visceribus salvis, per plures annos durare queant. De qua re potest videri *Kerckringius in spicilegio anatom obs 72.* & *Bartholin Cent. 2. hist. 14.* Uti enim quandoque natura vitiosa salina excrementa, magna cum utilitate ad certam partem amandat: Sic quoque illud nonnunquam locum habet in pulmonum ulceribus. Sic notavit exemplum *Thyrmayerus in consiliis Lib. 2. pag. 85.* Quendam ex ulcere pedis sanato factum fuisse phthisicum.

(b) *Lenta & habitualis febris*. Fit hæc, dum a fermento ulceroso mixtura sanguinis in crasi & motu suo continuo turbatur, & motus ejus intestinus serum roscidum valde consumens, plus justo adaugetur, unde marcor, sitis, cutis asperitas ac ariditas, & pilorum capitis defluvium dependet.

(c) *Sulphuris balsamum*. Hoc si cum oleis destillatis præparatum fuerit, cautissime dandum, utpote quod hecticum calorem & corporis marcorem: Potius commendandum est temperatum, quod fit cum oleo amygdalarum dulcium, cui deinde pro re nata & circumstantiarum ratione

tione certa olei cujusdam balsamici quantitas adjici potest. Commode tale balsamum accipitur cum lacte, quo melius humorum temperetur acrimonia.

(d) *In ore tenebat*. Probabile maxime videtur, aerem particulis balsamicis sulphureis imbutum, & sic ad pulmones inspiratione ductum & haustum egregie erosis pulmonibus conferre: Quam ob causam suffimigia & medicatum aerem attractum phthisicis valde commendat *Benedictus in theatro tabidorum*. Phthisicam solo odore asæ fœtidæ, camphoræ, castorei curatam notavit D. *Gebema in observat.* Ex omnibus myrrham electam omnibus phthisicis, et pectore laborantibus commendo, quæ in ore detenta et sensim saliva soluta, balsamicum aerem ad pulmones intro subeuntem efficit, & a putredine egregie defendit.

(e) *Vinum*. Vinum maxime nocet phthisicis, quoniam propter acidum acrimoniam inducit, propter particulas spirituosas calorem sanguinis accendit: Si tamen ventriculus roborandus est, Hispanicum, pauca tamen in dosi, & cum gelatina cornu cervi temperatum, inter cibos concedi potest.

CAPUT XX.

De Phthisi in muliere, 35. annorum.

PHthisis est quædam species, in qua sensim suppurantur pulmones, cum febre hectica, tussi, & excretione purulenta, citra prævium sanguinis expuitionem, aut saltem perexiguum. Putat Medicorum vulgus, hujusmodi Phthisim fieri a ferina destillatione a capite. Sic mihi observare licuit in D. Helena Jacobi Ajacis uxore, quæ annos 25. nata in phthisim incidit: tussis aderat molestissima, febris hectica, difficilis respiratio, marcor insignis, sanguinem per intervalla expuebat, capilli adhuc non decidebant, neque diarrhœa premebatur, propterea morbum non adhuc alte radices egisse existimavi. Eum edomari posse ratus, (a) *antihecticum* propinare cœpi, cum saccharo rosaceo, bis in die, cujus medio febris propulsata fuit, & respiratio difficilis facilior reddita, dejectus appetitus corrigitur, & vigiliæ mitescunt: sic paulatim sanitatem pristinam recuperat. Mitto, quot medicamenta ab alio Medico impune sumpserat. Antihecticum fit ex duabus partibus Jovis, & una parte reguli Antimonii; hæc mixta simul ter coquuntur in sicca aqua hermaphroditica: hujus vires sunt, ignem saturninum in solidis accensum extinguere, respirationem difficilem juvare, & vermes enecare; alia tandem præstat, quæ brevitatis causa omitto.

(a) *Antihecticum*. Ejus descriptionem vide infra in *Pharmacop.* Quod hoc medicamentum acrimoniam vitiosam seri egregie temperet, vel exinde quoque constare potest, quoniam in ulceribus malignis extrinsecus inspersum temperando fermentum corrosivum magnum habear usum.

CAPUT XXI.

De Phthisi.

VEram (a) *Medici theoriam* in praxi consistere, semper cognovimus, & hoc quotidie comprobamus, & maxime in morbis, qui requirunt artem.

tem. Phthisis in principio cognitu difficilis videtur, maxime ubi sanguinis expuitio non præcedit. Hanc (*b*) *ad ferinam destillationem* referunt, cujus originem ad calidius jecur, & frigidiorem ventriculum, & ad cerebri intemperiem. Multæ de terminis, a quo, & ad quem, circumferuntur nugæ; nos venarum erosionem, & pulmonum suppurationem altius inquirimus. Scimus salsedinem erosionis conjunctam esse causam, (*c*) *salsedinem non a calidiori jecore*, sed a retento salso excremento, quod cum expurgandum esset a renibus, & vesica, resiliit ad pulmones, vel ob inordinatum motum, vel ab aliam injuriam, de quo alibi. Aliquando demandatur ad pulmones, alimenti penuria; sæpissime (*d*) *aer ambiens natura salsus* pulmones replet & naturalem salsedinem acriorem reddit, unde venarum erosio, & ulcus. Sunt rursus (*e*) *morbi quidam* venenati, qui pulmones labefactant, & in phthisim multos præcipitant. Ut anno trigesimo primo, & trigesimo secundo nobis observare licuit, ubi post pestis fervorem remissum, complurimos phthisi laborantes vidimus. In lue venerea perpaucos, inter quos nobilem quendam presbyterum, annorum quadraginta, qui biennio toto in propulsanda lue venerea, qua ipse misertime torquebatur, infinitis medicamentorum generibus defatigatus, & maxime post longam ligni Guajaci diætam, sanguinis vomitu primo tentatur, cui postea accessere tussis, puris sputum, & marcor insignis. Restitutus ille fuit balsamo sulphuris, floribus dicti sulphuris diversimode apparatis, (*f*) *cum jusculo carnium* mane cum salsa, China, fol. boraginis, & capil. veneris, ad mensem. Duobus annis elapsis, in eandem phthisim incidit, domesticum Medicum consuluit, medicamenta usualia ipsi imperat, & cum nihil opis tulisset, eum a Lamiis effascinatum suadet; unde loco Medici, Exorcistas adire ipsi suadet, mulieres in eam sententiam citissime deveniunt. In his exorcismis patrandis augetur morbus, & tandem credulus fatis cedere cogitur. Sub fine advocor, sed infirmi, & (*g*) *parentum imbecillitatem* agnoscens, ejus curam amplius suscipere nolui. Fuit & illis temporibus sacrificulus quidam, qui alia ex causa in phthisim incidit. Is erat annorum XIX. (*h*) *natura melancholicus*, devotionibus immodice indulgens, tota die vigiliis, orationibus, jejuniis, & vitæ nimis solitarie: derepente sanguinis rejectione corripitur, cui successerunt puris rejectio, tussis, & febris. Ejusdemodi (*i*) *eruptionis causa*, erat jecoris, & lienis durities, cui prospiciens, dedi pilulas Martiales ad ℥.j. pro dosi, singulo mane ad mensem, quibus optime convaluit. Mirum non est; si ejusmodi affectus per medicamenta naturadiversa sanentur. Sunt qui per saccharum rosaceum, qui decoctione ligni Guajaci, qui lacte Asinino, Caprino, &c. de quibus Cardan. Valeriol. Zacut.

(*a*) *Medici theoriam*. Nullus bonus theoreticus est, nisi in praxi ille bene sit versatus: Omnes enim suppositiones & hypotheses theoreticæ nisi fluant ex sollicitis & attentis observationibus practicis, veris & perpetuis morborum circumstantiis & historiis, non in paucis, sed numerosis ægrotis, nullius momenti sunt; semper enim in theoria & hypothesibus de causis morborum ponendis prius ad practicorum exercitatorum & circumspectorum testimonium & fidem respiciendum est, ut deinde

inde ex omnibus connexis morborum circumstantiis veritas causarum colligatur & ad usum medicum dirigatur. In quo negotio cum universa medicæ Pathologiæ soliditas consistat, ut ante omnia perpetuæ individuæ ac essentiales morbi notæ cognoscantur & deinde rationali collatione examinentur; hinc nullus bonus theoreticus, qui non est, vel fuit practicus.

(*b*) *Ad serinam destillationem*. Quod veteres appellarunt defluxionem, vel destillationem: id nihil aliud est, quam stagnatio lymphæ in partibus, ejusque circulatio impedita, vel propter partis affectæ tonum nimis languidum & tenuem, vel propter vitium lymphæ nimis salsæ aut viscidæ.

(*c*) *Salsedinem non a calidiori jecore*. Jecur per se non est calidum, vel calorem fœnerat corpori, quod si autem vitio laborat, vel obstructum est, & salia billosa sulphurea minus recte expurgat, quæ sanguinem collutulant & calorem accendunt, per accidens fit causa caloris p.n.

(*d*) *Aer ambiens natura salsus*. Nullum dubium est, aerem salsugine vel acribus effluviis imbutum, cum immediate ad ipsos pulmones ducitur, labem ipsis affricare, id quod jam satis suo damno experiuntur miseri illi homines, qui metallorum ac mineralium effossioni, fusioni, separationi variæque tractationi inserviunt. Hi sane ab effluviis aeris nocivis & asthmata & pulmonum exulcerationes patiuntur. Angli propter atmosphœram copiosis carbonum fossilium salino sulphureis repletam frequentissime in asthma, tabescentiam, phthisim & corporis consumptionem incidunt.

(*e*) *Morbi quidam*. Morbilli, variolæ, lues venerea, & catarrhi frequentiores, omnesque morbi salini facilem pulmonibus labem inducunt, & dispositionem phthisicam accersunt.

(*f*) *Cum jusculo carnium*. Jusculum carnis bovinæ, hæderæ terrestris, veronicæ, scordii, marubii, scabiosæ, pulmonariæ, fœniculæ, flores bellidis, urtica mortua, in dispositione phthisica & pulmonum erosionibus plus præstant quam magna arcana: Si ullo tamen in morbo, sane in hoc leniter & blande agendum est, omnia vehementia hic devitanda.

(*g*) *Parentum imbecillitatem*. Phthisis hæreditarium malum est, consistens partim in nimia membranarum pulmonalium mollitie & laxitate, partim in acrimonia lymphæ congenita. Contagiosa quoque phthisis esse solet, quæ ex ulcere pulmonum nascitur, quandoquidem particulæ ex hoc evectę pulmonem sanum simili diathesi inficiunt, quare maritus si phthisicus est, facile conjux inficitur et contra. *Schenckius in observat.* refert, adeo contagiosa esse phthisicorum confirmatorum sputa, ut medicus subinde illa olfaciens factus sit inde phtisicus.

(*h*) *Natura melancholicus*. Frequentius phthisis fit a visceribus abdominis obstructis et induratis, nullo vitio principaliter existente in pulmonibus. Confirmant phthisicorum sectiones, ubi sæpius viscera indurata ac pallida, bilis lixiviosa, vel loco hujus serum rubrum flavedine infectum reperitur. vid. *Bartholinus Cent. 1. hist. 75.* Anathomen phthisici, ubi plurimæ mesenterii glandulæ pisi magnitudine, et ad magnitudinem fabarum conspiciebantur, item vesicula fellis bile inanita erat, pulmones autem tuberculis puris scatentes describunt *acta Hassniensia observ. 14. ann. 73.* Secui Mindæ Westphalorum phthisicum cadaver, in quo hepar induratum cum pallore & vesiculam fellis loco bilis scoriis lixiviosis refertam, lienem putrefactum, et pulmones inflammatos cum empyemate inveni.

(*i*) *Eruptionis causa*. Hæmophtici affectus uti aliarum hæmorrhagiarum causa utplurimum dependet a circulatione sanguinis impedita, dum nimirum viscera abdominis maxime hepar, et lien vel indurata sunt; unde sanguinis motus æqualis impeditur, vel vasa sanguifera spasmodice constringuntur; unde sanguis ad alias partes majori impetu ruit, orificia distensione sua aperit, et qua data porta erumpit. Qu propter in praxi rarius sanguinis eruptiones copiosas videmus sine viscerum labe vel spasmodica partium abdominis constrictione.

CA-

CAPUT XXII.

De Asthmate.

TAnta est respirationis necessitas, ut ea sublata ne quidem ad momentum vivere possimus. Omnis respirandi difficultas, Asthma appellatur: & hoc in Orthopnœam, & Dyspnœam dividunt. (*a*) *Caussas tradunt multiplices*, pituitam in bronchiis exundantem, eamque aliquando addensatam, & (*b*) *in calculum versam*. Tubercula etiam in pulmonum substantia genita. Sunt qui destillationes pro caussa antecedente incusant: qui coacervationem dictæ materiæ, propter intemperiem partis, & alia hujusmodi. In hoc affectu curando communem viam non sequimur. Initio (*c*) *vomitorium cum pilulis catholicis* porrigimus: ubi vires sunt debiles, vel in delicatulis, qui super nas evacuationes recusant, solo specifico stomachico utimur, quo remedii genere omnis cura tutissime absolvitur. In quibusdam tanta est (*d*) *morbi ferocia*, ut a laudano incipere cogamur. Pro laudano accipe pilulam sequentem. Rec. Croci Orient. gran. iij. opii Thebaici gran. iv. moschi gran. j. cum guttula cujusvis liquoris, formetur Pilula, quam capiat hora una ab assumpta cœna. Vel accipimus Pilul. catgolic. gran. xij. vel xiv. opii gran. iv. cum guttulis vini, formetur pilula, quam capiat loco cœnæ. Et hoc medicamentum non est neque vomitorium, neque dejectorium, pauperibus peropportunum. Sequentibus diebus elect. de croc. Martis porrigimus; ubi adstricta est alvus, pilulas Martiales potius. Plures recenserem, quos solis pilulis catholicis sanavimus, sed exempla patent in aliis duabus centuriis. Sunt qui multum pituitæ generant, propter malam jecoris dispositionem, & hi croci Martis usu convalescunt. Sunt quibus jecur, & lien induruit, cujus causa deprimitur diaphragma, unde insignis respirandi difficultas: illi pariter croci Martis usu sanantur. Sunt quibus in pectore redundat, quibus pariter opitulatur croc. Martis. Quibus calculi fiunt in ductibus pulmonum, ol. sulphuris succurrit, sicuti oxymelita composita, scillitica, &c. Ubi septuagenarios adoritur, vix curabilis est. Inter complurimos Admodum Rev. P. in Cœnobio Gratiarum Subpriorem sanavimus annis præteritis. Primo ad paroxysmum, pilulas catholicas ad gran. xiij. cum gran. iv. laudani dabamus. Sequentibus diebus pilulas Martiales devorabat, quibus duobus perfecte convaluit. Erat ætatis 45. annorum, & causa erat pituita redundans in pectore. Quædam est respirandi difficultas, quæ per intervalla deambulantibus accidit; in hac fit præceps virium lapsus, propinquis tenentur niti adminiculis, alias humi corruerent, hi utplurimum derepente moriuntur. In hac specie vena arteriosa in sinistro cordis ventriculo disrumpitur, & sanguine effuso spiritus vitæ illico suffocantur, aliquando est pulpa cordis suppurata, aliquando quidpiam præter naturam genitum, vel tuberculum, vel calculus. Ex his nonnulli ad manus nostras curandi venerunt, & hos soli prognostico reliquimus. Hos tamen si necessitudinis ergo curare, aut vitam in longius protrahere tenemur, hac

hac incedimus via. Primo victum attenuantem & exficcantem imperamus, a motu se abstineant, & ab omnibus animi passionibus. Pro præsidiis, levi purgatione præmissa, in ore teneant frequenter rotulas cum ebore, margar. præpar. & saccharo factas. Cordis regionem muniant unctione ol. scorpionum comp. Matth. Crystallos Martis capiat mane cum jusculo carnium. Rursus sunt alii (*e*) *pulmones hærent costis* & pariter incurabiles sunt. Sunt quibus flaccescunt pulmones citra ullam manifestam causam; contabescit simul universum corpus: hi solius lactis usu, sive capræ sive asinæ, perfecte sanantur. Refert Hollerius *lib. de morb. int.* quendam asthmate brevi periisse, ac in hujus dissecto cadavere, abscessum repertum fuisse in vena arteriosa, integris pulmonibus: Quod in pluribus nobis observare licuit.

(*a*) *Causas multiplices*. Nonnunquam mala ab hæreditate conformatio pulmonum causa hujus affectus est, sic hæreditarium asthma toti familiæ tradunt *M. N. C. Dec. 2. ann. 6. pag. 252. It. Forestus lib. 16. Observat. 9.* Et retrofacta scabie *Brendel. Consf. 13.* ex repulsa podagra *Crato in Consf. pag. 367. It. M. N. C. Dec. 2. ann. 4. pag. 112. a mensibus suppressis Zacutus Lusitan. Lib. 3. Med. Hist.* 2. annotarunt, asthmaticum affectum.

(*b*) *In calculum versum*. A calculis in pulmonibus latitantibus, observarunt asthma *Dodonæus Observat. 23. Platerus Lib. 5. Observ. 580. Rentman lib. de calc. Thom. Barth. hist. c. 1. Kerkring. obs. 27. Joh. Rhod. cent. 11. obs. 3. conferatur Pison. lib. de morb. a serosa colluvie Sect. 3 c. 4. Obs. 46. miscel. nat. cur. ann. 4. obs. 11. item dec. 2. an. 2. observ. 303. Hipp. Sect. 3. Aphor. 22.*

(*c*) *Vomitorium cum pilulis catholicis*. In asthmate humido ac stomachali it. infantili emeticum sacra anchora est.

(*d*) *Morbi ferocia*. Quando asthma est spasmodicum, uti hystericum et hypochondriacum, anodyna cum antispasmodicis mixta præsentissima sunt. Membranaceæ vesiculæ pulmonum ipsorumque bronchia et sanguifera vasa nerveis fibrillis velut loris varie circumligata videntur, ne concidentia proprium tonum seu naturalem tensionis statum amittant, qui ad ipsorum nutritionem ad aeris inspirandi et exspirandi necessitatem, facilioremque sanguinis, quo irrigantur, commeatum requiritur. Ubi autem nerveæ hujusmodi fibrillæ spasmodicis motibus corripiuntur, bronchia pulmonum, utpote inordinate contracta, aerem debito modo nec inspirant, et sanguifera illorum vasa inordinate quoque huc illuc contracta, laticem, quem devehunt, non exonerant, asthma horrendum oboritur. Malam jecoris dispositionem in asthmate frequentius adesse certissimum est, quando sanguinis circulatio per venam portæ et abdominis partes non æqualis et legitima est; unde cachectici semper fere sunt asthmatici. Tali in casu Martialia et omnia quæ hepatis obstructioni opitulantur, et liberum sanguinis circulum efficiunt, uti sunt: Martialia, et maxime Antimonium Martiale cachecticum, egregium levamen afferunt.

(*e*) *Pulmones hærent costis*. In multis subjectis visuntur pulmones pleuræ adnati citra ullum respirationis incommodum, ita ut nonnulli hac in opinione sint, talem statum magis esse naturalem, quam si pulmones libere pendeant, quod tamen non videtur vero simile.

CAPUT XXIII.

De Ictericia flava cum principio hydropis, inappetentia, summa virium jactura, vigiliis, &c.

Morbus regius non raro in hydropem desinit. Mirantur nonnulli, cur in curandis ejusmodi affectibus via trita non incedam. Sciant velim, nos

ergo.

ægrorum tantum consulere saluti. Hic affectus in nonnullis curatu est facillimus, in aliis difficillimus. In contumaci icteritia plerumque (*a*) *calculi in cystifellis* reperiuntur. Plures ejuscemodi calculos e cadaveribus excisos domi asservamus. Quidam ex his (*b*) *ventriculi torminibus* vexantur continuo, & post longos labores vitam miserrime terminant. Nonnulli vitam brevissime absolvunt, major pars cachectica, & hydropica fit. Nonnullos simplici apozemate sanavimus, uti.

Rec. Rad. rubeæ tinct. ℥.ij. Rad. petroselini, apii, fœniculi, an. ℥.xv. fol. cichorii, melissæ, ceterach, capil. veneris, chamædryos, chamæpithyos, an. m.j. sem. carthami contus. ℥.ij. senæ Orient. ʒ.iij. Rhabarbari el. ℥.v. cum saccharo fiat Apozema, de quo ad septem, & novem dies, damus mane ℥.iij. pro dosi. Ubi morbus altius radices egit, Excell. Martis utimur, ut facilius vires suas exerat, præmittimus dosim salis vitrioli. Sunt quibus inest tanta virium imbecillitas, ut ad tutiora, & selectiora confugere necesse sit; ut in Domino Octavio Beccatello, qui cum ætatis suæ perageret annum supra sexagesimum, incidit icteritiam flavam cum incredibili inappetentia, vigiliis, & aliis, cujus causa duos Medicos advocat: at illi eum ad extremum vitæ deducunt, etsi pro viribus omnem movissent lapidem trimestri toto, inaniter tamen, immo infeliciter insumpto. Advocor: cunctis ad amussim exploratis, ejus curam prospere sic incipio.

Rec. (*c*) *Sulphuris Martialis* gr. iv. specifici stomachici, gran. 10. cum elect. de cort. citri cord. ʒ.j. fiat bolus, quem capiebat bis in die. Hoc unico remedio sanus evasit. Operatio medicamenti est incidere, attenuare, & roborare viscerum intemperiem, & humorum ferociam apprime corrigere.

(*a*) *Calculi in cistide fellea.* Lapides in vesicula fellis reperire plurimos, prostant apud practicos hinc inde exempla. *Fabricio Hildano* monstrati fuere lapides in vesicula fellea Coloniæ 1612. in septuagenarii comitis cadavere reperti, excisi, quorum major drachm. 14. minor drachm. 4. ponderavit, quamvis pondus minus videatur propter insignem eorum magnitudinem, quod factum, quia spongiosi fuerunt. *Hildanus Cent.* 2. *observ.* 44. *fol.* 320. qui etiam illos depictos exhibet. In fœmina 93. ann. vesicam biliariam prægnantem pluribus calculis fabæ molem excedentibus iisque viridantibus, *Carol. Piso Sect.* 2. *de morb. ex seró pag.* 2. *cap.* 4. *obs.* 17. *vidit D. Olaus Borrichius* vidit anno 1661. Leidæ in Nosocomio, secante *D. Sylvio* Mulierculam, in vesicula fellea plusquam 90. calculos, magnitudine fabarum, sed figurarum irregularium, tactu moles, & qui in aqua calida pene toti colliquescerent. vid. *Cent.* 3. *Ep.* 85. *Barthol.* plura hac de re *vide in Eph. nat. cur. Dec.* 1. *ann.* 1. *obser.* 44. Notari hoc meretur, calculum felleæ cistis non esse tartareum salino-terreum, sed generari ex bile glutinosa viscida, quod constat exinde, quia in aqua calida ferme tota solvitur. Spiritus vini rectificatus ipsi affusus extrahit tincturam flavam amaricantem, quæ mixta cum aqua lacteum constituit colorem.

(*b*) *Ventriculi torminibus*. Jenæ ensifaber ante ni fallor octodecim annos sectus miram vesiculæ biliariæ structuram habebat, utpote ingens erat amplitudo & longitudo ejus, ultra 366. grana instar pisorum, partim & globulorum bilis coagulatæ tenebat. Per integrum vicennium dum viveret, intolerabiles patiebatur dolores, & putabat se habere in corpore carbones ignitos. In pertinaci ictero dirissimi sæpe cruciatus conjuncti sunt, dū alvus simul adstricta est, & bilis subtilior, obstructo poro cholodocho, per poros vesiculæ facilius transit, & acrimonia sua; partim

partim & calore afficit partes contiguas. De quo legi meretur elegans *observat. 47. Cent. 3. Starpatii* van der Miel.

(c) Sulphuris martialis. Est nihil aliud quam specificum Authoris antihydropicum. Mars duplicem habet substantiam, unam adstringentem, alteram aperientem, quæ etiam commode ab invicem certa encheirisi separari potest, hinc anticacheéticum martiale, si non rite præparatum fuerit, separata nimirum substantia martiali adstringente, vix satisfaciet indicationi deobstruendi. Quapropter rite illud paratum medicamentum excellentissimum est antihydropicum & anticacheéticum, quod si non majorem, saltem parem cum Dn. Authoris specifico habebit efficaciam.

CAPUT XXIV.

De funestissimo dolore Oculorum.

MIrabilis oculi textura vix ullam patitur molestiam; & ubi in aliquam incurrit, non est credibile dictu, quantum doloris in homine concitet, nec quiescit, donec eam a se depulerit. Quidam Tabellio nomine Antonius Mazini, annos 35. natus, tunc in via S.Isaias, modo in Montanis prope Albergatum commorans, tribus mensibus atrocissimus utriusque oculi dolorem patiebatur. Toto illo tempore duorum Medicorum ope frustra usus erat. Nos ad pituitam humoremve salsum foras propulsandum, dedimus decoctum hidroticum phlemagogum 20. diebus. Ad capitis robur conciliandum capiebat sub vesperam saccharum rosaceum, cum magisterio Lunæ, quibus duobus pristinam salutem recuperavit.

Sunt nonnulli dolores Oculorum, in quibus isthæc methodus non servatur. Ubi enim inflammatio causa est doloris, ab ebulliente tartaro, pilulæ catholicæ primas tenent, quibus sæpe addimus gran. iv. (a) *opii correcti*, & maxime in robustis; & præsertim si a capitis gravedine malum inceperit: in delicatulis specificum stomachicum non raro sufficit.

(a) *Opii.* Commode purgantia opio immiscentur in gravioribus doloribus ad manuductionem *Rondeletii lib. 11. cap. 26. Deodati valetudinario pag. 191. & Riverii in praxi passim.*

CAPUT XXV.

De admirabili Dolore Colico, raro & incurabili habito, cum continuis vomitibus.

QUi morborum causas ex falso dogmate tradunt, non rationales & canonici Medici, sed larvati & nudi circulatores, (a) *Empiricis longe pejores* habendi sunt. Hoc frequentissime nobis innotescit in curandis ægris, & maxime in his, qui sola arte curantur. (b) *Coli dolor* ubique terrarum frequens est. Causas conjunctas flatus esse certum est; flatuum pituitam; pituitæ, jecoris intemperiem frigidam. Si ventriculi pariter inæqualem intemperiem addat, universalem morbi cognitionem habere ne diffidas. Indicationes, ex qui-

quibus medendi methodum efformant, si rite perpendas, non nisi subtilem dicacitatem ad cathedræ pompam inventam comperies; sed pedantismo ejusmodi relicto, de raro & vix a quopiam viso casu dicamus.

D. Victoria, D. Nicolai de Fabris Pharmacopolæ, prope divi Laurentii Templum, uxor, ter intra quindecim annorum spatium coli dolore derivata fuit, cum continuis vomitibus. Principio cum juvenis esset, morbum sex mensibus pertulit, quo tempore multorum Medicorum opera usa est. His invitis dolor perseveravit, & in insignem marasmum incidit, omnia quæcumque ederet evomens; sic ipsa misere vitam trahens, a Medicis tanquam incurabilis relicta est. Est enim quædam Medicorum species adeo indocta, ut si morbus fuerit curatu difficilis, morbum statim non esse naturalem, sed a Lamiis clamitent: eorum stultam vafritiem in præsenti detegere non est animus, alibi tamen Deo favente. Cum vero minus de salute cogitaret, dolor sensim remittitur, & sponte nullis adhibitis remediis convaluit, & sana ab eo tempore vixit circiter sex annos. Deinde (*c*) *secunda vice* in eundem dolorem incidit, cum iisdem continuis vomitibus: Doloris ferociam, ut retunderent alii Medici, pul. Elescoph. ipsi pluries dederunt, ol. amygd. dulc. pariter pluries, Aquam Tetucianam per multos dies, Philonum R. theriæ. triferam M. & alia prope infinita; extrinsecus fomenta, emplast. saccul. unctiones innumeras, clysteres quoque sine numero, & hæc omnia incassum; cumque ad multos dies sine Medicis, & sine remediis vixisset, ad eam invisendam perducor. Singulis ad amussim expensis, (*d*) *faces in intestinis mirum in modum induratas* esse agnosco, propterea longo tempore nullas ejecisse; eas hac de re aliqua arte emolliendas esse impero: hinc Balneum cum emollientibus præscribo, uti cum althæa, malva, parietaria, viol. branc. ursina, prasl. alb. menth. majoran. camomill. & melilot. in vino & aqua cocta: manebat in semicupio ad mediam horam, paulo ante hauriens ℥.j. ol. amygdalar. dulc. hoc non evomebat, propter exiguam quantitatem & ventriculi inanitionem. In prandio, unica res, & pauca dabatur, ne ipsam evomeret. Sero duabus horis ante cœnam reiterabat Balneum, & paulo ante cœnam sumebat circiter ℥. ij. vini sequentis. Rec. fol. senæ ℥.v. sassafras, cinnamomi, an. ʒ. ij. anisi ʒ. xv. infunde in ℔. j. vini albi per horas duodecim, & fiat vinum: His solutæ sunt fæces, & quotidie deponebat alvum. Ad ventriculi robur stabiliendum, gran. 10. specifici stomachici paulo post cibum capiebat, cum pauco vini albi, & hac methodo probe convaluit. Quatuor, vel quinque annis exactis in eundem affectum incidit, cui ut succurreret, præfatam methodum servat, at nihil opis; qua de re iterum accersitus, novum ordinem aggredior. Prima die flor. Antim. corr. gran. iij. exhibeo. Sequentibus diebus salis Martis gr. iv. cum conf. rof. Singulis quinque diebus reiterabantur dicti flores: sic tutissime sanitati restituta fuit, in quo animadvertere licet, tartareum hunc affectum uno eodemque modo curari posse. Ab hac cura annos quinque sana vivit.

(*a*) *Empirici longe pejores*. Si fateri licet, quod res est, nil nisi subtilis empiria, veris rationibus destituta, facundia saltem & ingenio tecta, hactenus inter

tot plures medicos regnavit, qui sapientissimi etiam videri volebant. Nullus enim fere rationalis medicus censendus est, nisi qui Physicus sit, & principiorum naturalium exactam cognitionem habeat. Plurimarum in medicina sectarum ac errorum originem ignorantiæ naturalis Philosophiæ adscribendam esse, verissimum est. Equidem non existimandum, antiquiores & omnes, qui tali philosophia carent, ob eleganter fidelissimeque multa tradita negligendos penitus esse; Utpote ex quorum scriptis historiæ & morborum observationes, & quæ ad prognosin pertinent, sufficienter peti possunt, illis tamen anteponendos credo, qui altius & subtilius excollunt ipsam naturam & ejus studium, in subsidium vocatis experimentis variis ex mechanica, anatotomia & chymia desumptis. Non tamen & hic in mera subtilitate subsistere, sed & fructus inde petere, et omnia transferre ad usum debent; unde non minus a prudentia & usu, quam scientia commendandus est medicus.

(*b*) *Coli dolor*. Præ aliis intestinis colon maxime exquisito sensu gaudet propter ligamentum tendinosum, quo cellulæ per longitudinem dicti intestini percurrentes constant.

(*c*) *Secunda vice*. Dolor colicus si frequentius invadit, subest plerumque scorbutus vel affectio hypochondriaca; hinc stomachica cum carminativis mixta & sæpius in usum ducta, commodum inveniunt locum.

(*d*) *Faeces in intestinis induratas*. Fumus lithargirii haustus in metallurgis contumacissimam cum crudeli coli dolore efficit obstructionem alvi, ut fitum nonnunquam contrahant excrementa. De quo latius videri potest *Stockhusius in tract. de lythargyrii* fumo noxio. Conveniunt hic maxime balnea, emollientia, nec non clysteres mere oleosi, qui etiam in colica convulsiva præsentissimam ferunt opem, aliis Clysteribus prorsus languidis & dolores magis exasperantibus, maxime si subsistant et in copia injiciantur.

CAPUT XXVI.

De contumacissimo, & ab omnibus deplorato dolore Colico.

Consimilem dolorem formosa juvenis, annorum 20. nomine Victoria de Vitalibus Comica, patiebatur: (*a*) *vomebat pariter* quidquid assumeret, & continuis coli doloribus cruciabatur. Toto trimestri duorum Medicorum opera frustra usa est: (*b*) *sanguinem* eo tempore bis *e pedibus* detraxerunt, toties pariter e brachio, purgationibus semper præmissis, solitos syrupos mitto, julepos, decoctiones, conservas, pilulas, theriacum, philonium, pilulas de cynoglosso; pulverem Elescoph, aquas Theriacales, cinnamomum, piper integrum, & pleraque alia discutientia. Præfatis Medicis duo alii superadduntur, qui primis nihil feliciores, integrum mensem inaniter insumpserunt, etsi priorum mutatis ordinibus, pro calidis frigida reponentes. Tandem in extremam maciem deductæ cum salutis nulla spes superesset, ad eam perducor. Tanti morbi causis ad unguem explanatis, curam exordior per specificum stomachicum. Mane ergo exhibita fuerunt gran. 15. ex quibus robustior factus ventriculus cibum diutius retinere cœpit. In vesperis exhibita fuit pilulas ex gran. xij. pilular. catholicarum, & gran. iv. laudin. Sequenti die reiteratur specificum stomachicum, & in ejus usu perseverat ad quindecim dies, bis in die, quibus integram & firmissimam recuperat sanitatem.

(*a*) Vo-

(a) *Veniebat pariter*. Vomitus & continui cruciatus coli a dolorifico ventriculi & intestinorum spasmo proficiscuntur. Spasmus ab obstructione pororum intestinalium & hinc orta flatuum copia provenit: ubi enim obstructio pororum talis, ut effluvia per illos non legitime transire queant, ibi distensio illarum partium nascitur molesta, quæ a flatibus provenire dicitur. Quare in omni colica diaphoretica cum carminativis mixta laudem merentur, uti infusum calidum chamomillæ romanæ, hederæ terrestris, spiritus volatilis oleosus, spiritus de tribus carminativus *Michaelis*, spiritus tartari volatilis cum spiritu nitri mixtus. Extrinsece balnea ex herbis emollientibus & carminativis, quatenus obstructiones removent & fibras tensas & constrictas laxant, egregie opitulantur.

(b) *Sanguinem expellebat*. Colica varia est, vel humoralis, vel nephritica, convulsiva, scorbutica, item hæmorrhoidalis. Observavi talem in viro, qui singulo fere mense, patiebatur fluxum hæmorrhoidalem: quotiescunque autem ille vel ex diætæ vel alio quodam vitio subsistebat, immani torquebatur dolore colico, quem spirituosa et calida quævis nimium exasperabant, levamen autem sentiebat ex venæ sectione & pulveribus precipitantibus cum castoreo mixtis. Nullum dubium est, sanguinem qui ad ani extrema magno cum impetu ruebat, ibi & in mesenterio stagnantem copioseque collectum, pathemata ejusmodi spasmodica excitasse. Colicam identidem venæ sectione sublatum *vid. in Riverio Cent. 1. obs. 44.*

CAPUT XXVII.

De acerbissimo Abdominis dolore, matricali falso habito, a novem mensibus patientiam supra vires divexante.

SI qua in re elucescit unquam nonnullorum supina ignorantia, maxime in his, quæ cum sint notæ; ipsis tamen obscuræ & impossibiles redduntur: quod observare mihi contigit in Nobiliss. muliere, nomine D. Claricea de Leonibus, ex Nobiliss. stirpe Illustriss. de Nigro Florent. quæ anno ætatis suæ 35. in dolorem colicum sensim incidit, (a) *ob pituitam vitream* in intestinis coacervatam, hanc tartarum fæcale appellant neoterici. Propter statum vidualem, & florentem ætatem, Medici, qui ejus curæ præerant, uterum incusant, & ad uterum omnes curandi scopos dirigunt. Deus bone! quot matricalia remedia frustra insumpserint, recensere pudet. Consultationes ineunt pluries; sic ludere de corio humano licet his, qui se mederi canonice jactitant. Interea dolor efferatior redditus parentes impulit, ut me accerserent. Nobilem patientem in sacerdotum manibus invenio, Singula ab abstantibus sciscitor: Medicorum fœdam & supinam ignorantiam agnosco: colicum dolorem a Tartaro paroxysmante invenio: sanitatem ipsi polliceor, quam sic brevi per me a Deo consecuta est. Ad paroxysmum itaque, dolorem videlicet, ipsam immaniter dilaniantem, pilulam sequentem ipsi præscripsimus.

Rec. Pilul. catholicarum gran. xvj. laudani gran. iv. Misce, fiat pil. j. quam primis diebus devorabat vespere; mane vero specificum stomachicum. Et quia tota regio viscerum naturalium erat infirma, ad complures dies dedimus

sulphur Metalli, quibus minime nauseabundis totalem recuperavit sanitatem. Domesticus ejus Medicus propriis conviciis sanitatem talem non destitit lacerare, & ignaram suam methodum ad sidera extollere.

(a) *Pituitam vitream*. *Salmuthius Cent. 5. Observ. 78.* vidit in Italo quodam Colico consumto dissectoque totum colon pituita obductum, relicto saltem foramine digiti crassitie. *Sennertus l. 3. Prax. de Clariss. Lipsio* refert. Hunc scilicet aliquando materiam adeo lentam & tenacem paulatim in tota intestinali fistula a vita sedentaria ac in studiis contabescente coacervatam, ejusque figuram retinentem per alvum rejecisse, ut se omnia intestina effudisse putaret.

CAPUT XXVIII.

De dolore Ventriculi a longo tempore contracto, cui saevus & atrox colicus succedit.

PErillustris D. Aloysius Mozarellus, nobilis Ferrariensis, annos 27. natus, optimi temperamenti, ab octo, vel novem mensibus permolestum ventriculi dolorem patiebatur, qui cum quotidie invalesceret, ad manus nostras curandus venit. Antequam vero ejus curam serio aggrederer, ipsi obortus est atrocissimus dolor colicus, cui successit horrendus vomitus, & insigni alvi stypticitas. Ad saburram tartaream, seu pituitam excrementitiam, in prima regione consistentem, exiguam quantitatem (a) *salis vitrioli* exhibuimus, cujus beneficio multum pituitae per os ejecit. Cum vero per alvum nihil deposuisset, non deerant, qui suaderent, ut assumeret medicamentum scammoniatum; Nos contra, nam ubi adest jecoris intemperies, seu prava constitutio, scimus scammoniatis nihil est deterius. Quapropter non tam Gall. authoritate, 9. & 11. *methodi*, quam propria experientia freti, roborantibus, incidentibus, & attenuantibus uti maluimus, quam purgantibus, & laxantibus: etenim certo scio, ipsum (b) *in pejus ruiturum fuisse*, si talia assumpsisset. Nec raro observavimus, inde exortos fuisse volvulos, hydropes, & similes affecti incurabiles. Loco igitur ejuscemodi medicamentorum, hoc accepimus.

Rec. Auri diaphoretici gran. iij. specifici stomachici gran. xx. cum conser. cydon. fiat bolus. Prima dosi dolor mitior factus est valde; secunda, is in totum sublatus fuit; tertia & quarta, confirmatus, & pristinae saluti restitutus. Medicamentum est gratissimum, famelicos spiritus restaurat benigna sua praesentia, & mordaces fervidosque vapores mitigat, retundit, & fugat. Verum stupent omnes, quomodo haec peragam citra faecum subductionem: stercorarios Medicos ejuscemodi nunc nostra responsione indignos censemus.

(b) *Salis vitrioli*. Hoc ex capite mortui vitrioli elicitur ad drachmam unam, si vitriolum martiale fuerit, si venerem, ad scrupulum unum propinatum, vomitus in instanti parit, & pituitam viscidam educit, magna in copia. Ut adeo vitrio-

vitriolatorum emeticorum usus non prorsus contemnendus sit, quippe quæ, ubi vitrea pituita ventriculus obsessus & robustior natura est, longe efficacius & præstantius operantur, quam Antimonialia. De horum egregio usu fusius videri possunt *Angelus Sala*. *Christianus Langius in Misc. N.C.*

(*b*) *In pejus ruiturum*. Purgantia, præprimis drastica & acriora gravissimos morbos excitare & augere, præpostere si adhibeantur, possunt. Crudelem dolorem colicum exinde ortum Author est *Forestus Lib. 21. Observat. 13. Item Bartholin. Hist. Anatom. Cent. 4. Observ. 23.* Maxime autem hydropem & abdominis tumores augere solent incautius adhibita. Agunt enim illa ipsa spasmodica fibrillarum intestinalium constrictione, unde pori & tubuli vasorum lymphaticorum magis clauduntur, & libera circulatio lymphæ per abdominis viscera sic impeditur, unde tumores incrementum accipiunt.

CAPUT XXIX.

De dolore Abdominis inveterato, Uterino habito, cum insigni Ventriculi imbecillitate.

QUi morbos ex arte curandos, suscipit, eos primo cognoscere necesse est: atqui ut morbum cognoscamus, partem, cui insidet ipse, pervestigare convenit; At ubi in eodem loco, In abdomine videlicet, plures sunt partes, doloris situ ipsam distinguere non est facile; ab actione læsa, pariter difficile; a retentis non minus. Totius ventris actio sic læditur: aderat vomitus, alvi adstrictio, menses valde diminuti, urinæ crassæ & subrubræ, unde (*a*) *jecur*, & per consequens omnes partes naturales, laborare, verosimile erat, quæ loco sanguinis, cum multum pituitæ generarent, eamque ad intestina detruderent, ibi flatus, a quibus dolores.

(*a*) *Jecur*. Vomitus, alvi adstrictio, menses valde diminuti, urinæ crassæ & rubræ, pathemata hypochondriaca sunt, quæ non semper ab obstructione glandularum meseraicarum dependent, sed latet potius vitium in visceribus sanguinis & lymphæ depurationi inservientibus. Horum tubuli excretorii si obstructi sunt, non tantum sanguis crassus & viscidus, verum etiam impurus generatur, & circulatio ejus æqualis ac libera impeditur, unde consueta symptomata hypochondriaca propullulant, quibus removendis *Dn. Author* prudenter ponit pilulas Martiales & specificum stomahicum.

CAPUT XXX.

De dolore Ventriculi, post cibum, in sene 66. annorum

DUm hæc typis mandare decreveram, occurrit nobis Reverendiss. Abb. D. Salvatoris, annorum sexaginta sex, curandus: Is a multo tempore (*b*) *ingentem ventriculi dolorem* patiebatur, cui occurrendo, multa usualia toto illo tempore inutiliter assumpserat. Medici qui eum curabant, hunc affectum non minus ignoranter quam audacter, incurabilem esse pronunciabant, Hipochondriaci nomine ipsum falso designantes. Nos tanti

doloris causam, esse flatus ab imbecillo calore ortos, judicavimus. Durabat is dolor duabus, aut tribus horis a prandio usque ad sequentem diem. Tantam Medicorum ignorantiam demiratus, ut qui fractis viribus cathartica imponere audent, & totam curam in evacuationibus reponunt: insuper de immodico calore jecoris bonum senem incusantes. Nos qui expultricem fractam, & debilem in senibus probe cognoscimus, excrementum tartareum in ventriculo, & intestinis coquere, atterere, & expellere curavimus, idque duobus specificis, specifico videlicet stomachico, & pilulis Martialibus. Ad doloris vehementiam cito retundendam, Pilulam sequentem porrigebamus.

Rec. Ambaris grisei gran. ij. Moschi, croci oriental. an. gr. j. Opii Thebaici gran. iv. Misce, fiat pilul. una. Pilularum Martialium descriptio habetur in nostra *Pharmacopœa Spagyrica, cap. de Pilulis*. Medicus, qui novit Tartari naturam, non rixatur circa quæstiunculas de calore & frigore; sed altiora & certiora contemplatur. Uni tandem specifico cura tota committitur.

(a) *Ingentem ventriculi dolorem*: Producitur dolor in ventriculo maxime a flatibus, qui sopori tunicarum ventriculi obstructi sunt, gravius infestant, & orificia ejus nervea & exquisiti sensus lancinant & vellicant; Quo casu Elixiria balsamica, essentiæ carminativæ cum pauxillo castorei & opii mixta conferunt. Nonnunquam etiam animis corrosivo acido liquore gastrico in melancholicis & hypochondriacis dolor intensus exsurgit, qui post coctionem peractam præcipue invadit, ubi acidum saturantia & imbibentia commodum locum inveniunt.

CAPUT XXXI.

De dolore ventriculi.

Quidam Monachus Sacrista Rever. P. Cælestinorum, annos 35. natus, insignem ventriculi dolorem a nonnullis mensibus patiebatur, cui nihil profuerant pilulæ de hiera, mastichinæ, pulveres digestivi, syrup. de absynthio, aquæ Tecutianæ, &c. Extra fotus, litus, olea, unguenta, & cerata. Tandem usu (a) *decocti ligni sassafras*, ad 10. dies convaluit.

(a) *Decocti sassafras*. Uti dolor colicus sic quoque ventriculi ex obstructis poris maximam partem dependet, quare quæ sudorem movent, uti sunt: decocta lignorum calidissime hausta, plus præstant, quam alia remedia. Hanc ob causam quoque in Colica flatulenta Clysteres, quibus diaphoretica & spirituosa immixta sunt, solamen præ cæteris afferunt præstantissimum. vide *Solenander Consil. 18. Sect. 3.*

CAPUT XXXII.

De dolore ventriculi acerbo, Taccamahaca sanato.

Plurimos recensere possem, qui solo (a) *cerato* ex Gum. Taccamahaca convaluerunt ex acerbissimis ventriculi doloribus. Extendatur Gum.

ferro,

ferro, vel pistillo, vel alio calido super alutam. Velut idem Gum. frequentissime usurpamus adversus vagos membrorum dolores: Caragna tamen magis est efficax. Utrumque ex India ad nos convehitur. Pix nostra, quam navalem dicunt, istis non est inferior; at exotica majoris semper habentur.

(a) *Cerato*. Emplastra stomachica ex Gummaribus, resinis, balsamicis, & oleis aromaticis parata, ac regioni ventriculi applicata, roborare dicuntur ventriculum, quatenus effluviis balsamicis sulphureis fibras nimis laxas erigunt, & particulas viscidas obstruentes resolvunt & dissipant.

CAPUT XXXIII.

De Ascite, duplici quartana, lienteria, &c.

Hydrops longis morbis succedens semper læthalis, maxime ubi plurimis symptomatibus stipatur. Superioribus annis, juvenem 30. annorum Venetiis curavimus, ex hydrope, duplici quartana succedente, cui aderant sitis ingens, mira inappetentia, vigiliæ permolestæ, & diarrhœa. (a) *Quartana* per duos dies vehementes excruciabat patientem, frigore, & calore. Hæc vero quartana prætetito anno Patavii illum invaserat, & ibi doctissimorum Medicorum consilio usus est tota hyeme; at reluctante febre, novus emersit morbus, Hydrops videlicet, cui se junxit diarrhœa: Tunc Venetiam in propriam domum se transtulit, ubi iterum duorum Medicorum consilio utitur, nec propterea rediit desiderata salus. Eo advocor: Ægri statum conclamatum etsi existimarem, aurum. Diaphoreticum tamen ipsi exhibeo, ex quo intra quatuor dies inappetentia, & vigiliæ corriguntur; perseverat ad nonnullos dies, unde febris mitescit, detumescit venter, & singula symptomata evanescunt. In hoc affectu mirum fuit, quomodo (b) *longissima*, dura, & tenuia corpora tanquam intestinorum particulas ex arte concisas, excreverint, lumbricorum pelles arbitrabamur, at capitis & caudæ nullum vestigium, durities major, & longitudo, lumbricis longe prolixior. In hoc casu multa dicerem de mala hominum natura; ni supremo numine monitus essem, qui pluit super justos & injustos, & omnibus æqualiter benefacit. Quartana febris Medicorum opprobrium merito censetur. Ecquid quæso notus est morbus? Ejus causa in atra bile dicitur consistere, quidni ipsa purgata, & tot tantisque contrariis ad officium redacta, non cessat febris? Medendi methodum nobis toties inculcant, indicationes, quibus ab empiricis se discrepare jactirant, ad sidera extollunt: & ubi de minimo morbo curando agitur, imbecilles sunt, & nullius momenti, & tanquam asini ad lyram, quid agant plane ignorant.

(a) *Quartana*. Nullus morborum natura sua tam lentus & contumax est, quam febris quartana, quæ etiam multorum seculorum decursu, in ludibrium transit medentium. Notarunt antiquiores, plures in annos ipsos protractas, modo tristi, modo felici eventu: vid. *Jos. Rhodius Cent. 1. obs. 14. Gabelchofer Cent. 6. Obs 47. Marcellus Donatus Historia Medica cap. 14.* Nos autem hodierno tempore, per Dei beneficium, altius

altius in causas morborum penetrantes, & præsentioribus remediis instructi præ veteribus, etiam desperatis ac rebellibus morbis, medendi gloriam nobis vindicamus.

(*b*) *Longissima*. In Febre hac crassitie humorum ad aciditatem vergens maxime delinquit. Præter alia confirmant hoc, suppressio sudoris, cutis sicca, arida; item facilis quartanæ transitus in melancholiam hypochondriacam, hydropem, icterum nigrum. In dissectis cadaveribus quartanariorum sanguinem crassum, lentum, corporaque alba reperiisse, testatur *Schenck. in observationibus*.

CAPUT XXXIV.

De Hydrope Ascite, febre lenta, macie incredibili, duabus fistulis in Crure dextro, &c.

ANno 1627. mense Novembri, Bononia Mediolanum accitus, ut Illustriss. D. D. Joannes de Corduba inviserem, D. D. ad extremum vitæ devenisse comperio. Hac de re potius de recessu, quam de ejus cura cogitabam; At in ejus domicilio duos Medicos invenio, qui enixe me rogant, ut saltem in ejus gratiam, & illorum benevolentiam, aliquid dicere vellem. Deliberato, sequenti die nos simul esse consulturos, subtiti. Primo loco dicens retulit, quomodo septennio elapso, fœdam luem veneream contraxerat, & quomodo a complurimis Medicis curatus fuisset; tandem in coxa obortum esse apostema, cui fistulæ duæ relictæ erant. Causas morbi, indicationes, prognosim & therapeiam expendens, socio cuncta amplificanda reliquit. Is longa & nimis prolixa oratione, morbum sua natura incurabilem, pronuntiat; omnem movisse lapidem, ut opportuna inveniret remedia; nihil ex arte reliquisse; huc usque canonice curatum; Morbum e superis, non humanum, sed divinum exposcere auxilium. Singulis hinc inde auditis, omnia (ut moris est) laudo, doctrinam, prudentiam, & solertiam propriis extollo encomiis: viam tamen intactam adhuc superesse, qua complurimos conclamatos e faucibus Orci eripui, & hanc legitimam, & plane canonicam censeri, nec obstare, si scholis invisam, & vulgo Medicorum ignotam. Docebam insuper communem medendi methodum vanam, & irritam esse. Nullum esse purgantibus locum. Alterantia, aperientia, incidentia, & attenuantia, huc usque frustra adhibita fuisse. Chirurgica omnino contraria, vires ne quidem minimam Chirurgicam operationem sufferre posse, sed seligendum aliquod medicamenti genus, quod Solis instar, Microcosmi exhauriat aquas. Tale commemorare Paracelsum, *sub fine sexti Tomi operum suorum*, at paucissimis notum, atque id ipsum cum plerisque aliis ex arte occulrasse, atque id ipsum revelandum proprium ejus genium requiri. Nos tamen post diuturnos labores, longamque contemplationem, quidpiam simile invenisse; unde ægri corpusculum calore destitutum ejusmodi remedio concalesieri, & ad meliorem conditionem reduci possit, sensim postea aquas insensibiliter exhauriri, semper roborando, citra ullam manifestam operationem, & merito medicamentum hoc Soli macrocosmi æquiparari, qui e terris omnem absumit humiditatem, beni-

benigno & vivifico suo calore. Ægræ tamen ferebam, tam pretiosum medicamentum in ancipiti, & deplorato casu profanare, at tam longo iter emenso indecorum erat, asymbolum venisse. Qua de re concordes, ipsi porrigimus antedictum præsidium, quater in die in cochleari argenteo, cujus ope sensim recuperat vires, appetitum, somnum, & ad omnia melius se habet, detumescit venter, & intra sesquimensem penitus convaluit. Medicamentum erat (a) *Sulphur metall. quod alibi Aurum diaphoreticum, quod ex auro fiat potissimum.*

(a) *Sulphur metallorum*: Medicamenta metallica heroica, quale est sulphur metallorum & aurum Diaphoreticum *Dn. Authoris*, in morbis magnis rite adhibita nonnunquam præstant miracula. Quid *Paracelsus*, *Helmontius*, *Knapffelius* mercurio suo diaphoretico effecerint, in foro medico notissimum est. Edidit nuper *Praxin Medicam Italus quidam Lucas Tozzi in qua pag. 319.* tale describit remedium mercuriale: Febribus fere omnibus prodest mercurius fixus, qui vomitum non movet, nec dejectionem, nisi cum catharticis jungatur, illamque blandam nimis & moderatam, color rubet, ut coralliorum pulverem æmuletur, comminuitur in pollinem, & instar cinnabaris tingit, igni resistit, neque a lixivio revivíscit aut permutatur, levis est, nec temporis diuturnitate, quicquam aut virtute aut mole diminuitur. Mirabiliter autem operatur in dosi 3. aut 4. granorum, cum aliquo electuario commistus. Luem etiam veneream quamvis diuturnam & inveteratam doloribus articularibus, ulceribus tumoribus cæterisque symptomatibus comitatam, brevi depellit & curat, nec unquam memini sæpius ejus dosin repetiisse, quin certo morbo hunc funditus debellaverit.

CAPUT XXXV.

De Cachexia, & Leucophlematia, post insignem Hæmorrhagiam.

INcurabilem, & penitus deploratum Hydropem, Hæmorrhagiæ, succedentem, quotidie experimur: nam (a) *In magno sanguinis effluvio*, fit maxima caloris, & spirituum jactura; quemadmodum prava succorum concoctio, a qua phlegma & aqua. Sic contigit Doctiss. & optimo viro, Admod. Rev. P. Rossano, tunc collegii Bonon. P. Jesuit. Rectori, qui post longam, & continuam sanguinis fluxionem, in Leucophlematiam inciderat, pedes, & tibias insigniter tumentes habens, cum insigni ventriculi imbecillitate; unde inappetentia, sitis, &c. (b) *ad hæmorragiam firmandam* coral. Tinct. sacharo rosaceo miscebamus. Ad ventriculi, & aliarum partium naturalium robur conciliandum, specifico nostro stomachico, cum cons. rosarum contenti fuimus, quibus gratissimis pristinam recuperavit sanitatem. Videat interim, si sciant, illi, qui se factitant canonice mederi, num cura hæc tuta, vera & legitima sit. Quid si medicamenta hæc ipsis non sint nota, an propterea non sunt canonica? Ejuscemodi Aristarchis consulerem potius, ut naturæ miraculis sedulo operam darent, quam inani & infrugifero suo cachinno. Sæpissime demiror, quomodo ad sidera eorum pedantismus ab his, qui docti habentur, extollatur. Scio, quantum apud mortales valeat exterior apparatus. Pauci sunt, qui docti sunt. Non in verborum strepitu, sed in factis vera sapientia residet.

(*a*) *In magno sanguinis effluvio*. Cachectici facile incidunt in hæmorrhagias, quandoquidem hæ ex vitio & obstructione alicujus visceris maxime hepatis eveniunt. Notantet scribit *Heurnius in Notis ad Aphor. Hipp. p. 193.* quibus facies viridi colore est suffusa, ex hepate laborant: & signum jam jam adfuturi hydropis, frequens in his cruoris per nares effusio. Vidi tales cum a vini liberaliori usu æstuarent, & in hæmorrhagiam sæpius traherentur, tandem ictericos evasisse, mox in hydropem id malum abiisse calamitosum. Sanguis enim in motum adactus, cum libere propter obstructa vasa transire nequeat, in alia vasa irrumpens illa nimium distendit & aperit. Copiose autem cruore effuso, omnes motus & actiones vitales languidiores fiunt, & sanguificatio læditur, & multi crudi fucci invenis, loco sanguinis remanent, qui calorem præternaturalem accendunt, pariter etiam obstructiones ulteriores fores pandunt.

(*b*) *Ad hæmorrhagiam firmandam*. Adstringentia in hæmorrhagia maxime ea, quæ ad obstructione visceris alicujus dependet, malum reddunt deterius, hinc cane pejus & angue fugienda: magis aperientia mixta cum nitrosis locum habere possunt, uti est Antimonium Martiale cachecticum cum duplicato mixtum.

CAPUT XXXVI.

De *Hydrope Ascite cum Anasarca*.

DOminus Paulus a Porta, annos XLV. natus, Ravenna ad nos Bononiam curandus venit. Is a quinque mensibus primo Anasarca, postea Ascite laborabat, cui ut suppetias ferrent Ravennates Medici, nihil intactum reliquerunt. Ad hunc deploratum affectum, Sulphure Metall. usi sumus XX. dierum spatio, cujus medio in totum detumuit & pristinam sanitatem recuperavit. Ut vero dictum medicamentum facilius (*a*) *vires suas exereret*, in principio, ter dedimus pilulas Catholicas ad gran. xxij. alternativis diebus. Ejusmodi Hydropem sensim contraxerat, nullo alio prægresso morbo, (*b*) *obstructis* fortasse primo *venis Jecoris*. Is erat fusci, & terrestris coloris in facie, urinæ paucæ & rubræ, cum siti, maxima inappetentia, vigiliis, summa lassitudine, & insigni alvi adstrictione. Causæ istius affectus tam intrinsece, quam extrinsecæ multiplices sunt. Quas vulgus Medicorum affert, satis probare non possum. Quicquid velint dicere de intemperie jecoris, nimis universalis est hæc, ut alibi dicemus, caret fundamento: magis particularis danda, quare videlicet sanguinis serum satis a renibus haud proliciatur; & quare resudans per meatus, sensim intra abdominis membranas se insinuet. Chymicorum placita studio brevitatis omitto. Interea placet juniores commonefacere, purgationes, quas in suis casibus solent usurpare, non modo esse irritas, verum utplurimum (*c*) *augere morbum*, quod quotidie experimur maximo ægrorum damno. Nonnullos esse incurabiles non diffido, sed hi tantum, ubi est substantiæ corruptio.

(*a*) *Vires suas exereret*. Martialia rite præparata & applicata, si ullum remedium, mirabilem opem præstant. Notandum autem circa illorum usum hæc sunt; (1.) ut ventriculi & intestinorum regionem liberam ab exerementis inveniant, quod commode efficitur lenioribus rhabarbarinis & salinis detersivis. (2.) ut

(2.) ut motûs imperetur post illorum usum & accuratum regimen instituatur. (3.) Ut sufficiens tempus ejus usus continuetur.

(*b*) *Obstructis venis jecoris*. In hydrope sæpius peccat hepar, quoniam illud propter insigne vas venosum portæ dispensat motum sanguinis, nec non ipsius lymphæ, propter copiam vasorum lymphaticorum ibi existentium, quare tubulis ejus obstructis, vel tono ejus destructo, sanguinis circulatio per mesenterium non rite se habet, unde lympha facile secedit, vasa lymphatica distendit & tandem rumpit. In hydropicæ cadavere observata varia, inter quæ hepatis glandulas admodum tumefactas vide in *Ruyschii Observ.* 45. It. in hydropicæ cadavere hepar male affectum, & vesicam felleam calculo scatentem vide apud *eundem Authorem Observ.* 86. 87.

(*c*) *Augere morbum*. In valentiorum hydragogorum usu semper maxima ventriculi habenda est ratio: majori enim ex parte tonum illius labefactant, si frequentius, ut a multis solet exhibeantur, nisique ab illorum exhibitione ventriculi habeatur ratio, imminuta aqua flatus augebuntur, & deterior species hydropis & curatu difficilior inducetur, vide *Septalii animadverf. med. pag.* 237. Præstat autem evacuata primum parte materiæ per secessum viscera roborare & sufficienter aperire, deinde purgantia administrare.

CAPUT XXXVII.

De Cachexia, cum Ascite incipiente, & febre lenta.

O Prima valetudo, qua nonnulli meorum amicorum fruuntur, mihi in mentem revocat curam, fere jam e memoria elapsam, qua multis exactis annis sublevatus fuit Clariss. D. meus, D. Carolus Beccatellus, tunc forte trigesimum ætatis suæ annum agens. Is in Cachexiam, & principium Ascitis inciderat, cum gravissimis ventris doloribus. Duorum, vel trium mensium spatio, alterius Medici opera usus erat. Verum cum esset multitudine remediorum fractus, ad me, tanquam ad extremum Asylum, confugit. Ad tot mala unico ictu jugulanda, (*a*) *sulphur metallorum* dedimus, cum conserva rosarum bis in die. Hoc pretiosum, & nobilissimum medicamentum vias omnes obstructas reserat, non calore (ut falso possent arbitrari pseudomedici) sed restaurando naturam, refocillatis famelicis spiritibus: qua via, qua methodo infinitos prope e cymba Charontis eduximus. Sanis non minus conducit. Corpus ab omni materia tartarea præservat: omne humidum superfluum insensibiliter absumit: catarrhos, seu quasvis fluxiones sistit; & mira alia præstat, de quo alibi. Præparandi formulam a Paracelf. traditam *sub fine sexti Tomi*, ænigmaticam esse satis patet: quod fecisse constat, ne Sanctum daret Canibus. Nec est quod clamitent æmuli: non omnibus datum est adire Corinthum; virtutem enim posuere Dii sudore parandam.

(*a*) *Sulphur metallorum*. Præter hoc remedium tantopere ab *Authore* celebratum merito magnificandæ sunt pilulæ *Becheriana*, quæ meatus obstructos aperiendo & sanguinem fluidum reddendo, nec non viscerum tonum roborando in chronicorum morborum cura magna præstare possunt. Præter has & commen-

dari

dari momentum extractum florum bellidos, absynthii, cent. minoris, vincetoxici, marrubii, resina ligni guajaci, flores Sulphuris, benzoes, crocus martis aperitivus, sal absynthii, radix ari, extractum rhabarbari: quæ cuncta in formam pilularem commode rediguntur.

CAPUT XXXVIII.

De Hydrope in sene.

Hydropem pluries commemoravimus in juvenibus, & ætate consistentibus, non sine labore fieri sanabilem; in sene rarissime, nec citra maximam difficultatem curari; & eo magis, quod ut plurimum a pulmonibus originem ducit; unde non nisi coactus, consimilium ægrotantium curam aggredior. Cum vero Bononia Parmam advocatus fuissem, ad curam Illustriss. Comitis Fortunati de Cæsis, annorum 67. Arcis Parmæ Gubernatoris, recusare non potui, quia ejus curam susceperim. Etenim Parmam deductus, labore & molestia insigni, cum tunc urgeret hyems, & itineri tunc me committere non auderem, precibus tamen adductus, factum est, ut lecticam conscenderem, Parmam contendens, ibique ad palatium dicti ægri perductus, nobilem patientem invenio in extremis constitutum, a Medicis omnino conclamatum, & solis sacerdotibus derelictum, ex quorum manibus sacram, & extremam unctionem recipit, sacra synaxi pro viatico præmissa, de funere potius, quam de Medico cogitans. Lachrymas, & patientem vix loquentem invenio, quocirca de recessu potius, quam de medicina facienda statuo: Parentes tamen, & amici me enixe obsecrant, ne patientis opinionem de me conceptam eludere velim. Ego qui crudele nimis existimo, impium, & omnino inhumanum, homini etsi morienti auxilium non ferre; ideo semimortuo patienti aliquot grana sulphuris metall. porrigo, cum vino, in cochleari argenteo, a quo melius respirare cœpit. Mane sequenti totidem grana reiterantur; tunc & dormire, & quiescere potuit. Ad octo dies perseverat, & ecce surgit e lecto, detumuit corpus, & sanus omnino videtur, per civitatem discurrit. A morte resurrexisse fatentur omnes; & cum quatuor mensibus co in statu perstitisset, & solitariis vacaret negotiis, derepente inespectata mors eum invasit. Nos qui Bononiæ morabamur, præsentes mortis causam explorare non potuimus: (a) *alicujus visceris corruptionem* extitisse conjicimus.

(a) *Alicujus visceris corruptionem*. In juvenibus, & ubi viscera salva sunt, & hydrops ex suppressa quadam consueta evacuatione subnascitur, malum non adeo calamitosum existit, sed roborantibus extractis herbarum & radicum, martialibus, salibus lixiviosis & debito hydragogorum usu felicissime debellatur. Tali in casu etiam paracentesis opem ferre potest, cujus administratio in illis, cujus viscera sunt corrupta, magis mortem accelerat. Frequenti constat observatione, in hydropicis naturam per se quasi talem evacuationem seri superflue tentasse, maximo cum emolumento, *vid. Hildan. obs. 47. it. Decur. 2. Misc. nat. cur. ann. 1. pag. 187. it. ann. 8. pag. 182.* De hac re meretur legi *Septalius in annotationibus pa. 239.* Qui ita scribit: duos hydrope laborantes sanatos vidimus, vesicis in cruribus per se excitatis & disruptis, multa aqua per eam partem evacuata, exhibitis postea multis hepar roborantibus.

(a) Ali-

CAPUT XXXIX.

De Leucophlegmatia.

LEucophlegmatia, quam Anasarcam appellant, proprie jecoris vitium est, in eo, pro sanguine phlegma fit, non tantum in hoc affectu abdomen, sed totum corpus intumescit. Tribus annis elapsis Ferraria Bononiam venit ad nos tabellio quidam, nomine Joannes Baptista Chiapino, Leucophlegmatia totus tumens, facie, brachiis, ventre, cruribus, & pedibus mirum in modum distentis. Varia ad hunc affectum impune a Ferrariensibus Medicis acceperat medicamenta. Ad jecur roborandum nos accinximus; ea de re Electuarium sequens ipsi præscripsimus.

Rec. Specierum Dialaccæ, ℥.ß. Croci Martis ʒ.iij. conf. rosarum ℥.iv. misce. Dosis fuit ℥.ß. singulo mane. Electuario ejusmodi usus est, quindecim diebus. Singulis octo diebus Pilulam Catholic. xxij. gran. capiebat, quibus duobus pristinam recuperavit sanitatem, ad quam firmandam aliquot grana sulphuris metallorum dedimus. Hydrops Anasarca semper curabilis est, quia in eo non est substantiæ corruptio, Elaterium, Jalappa, mechioacan. radix, Gotta gummi, soldanella, medianus cortex sambuci, ebuli semen, & alia pleraque communiter usurpata, ut plurimum non modo non sanant, sed potius morbum augent, & misellos in pejus præcipitant. Ricini semen, fabæ purgatrices, esula, turbith, ramni succus, & pleraque alia semper nos deceperunt. Cauteria, (a) *vesicatoria in tibiis*, & cruribus excitata, cum scarificationibus, pessima & funestissima experti sumus semper: quod dictum sit propter incautos.

(a) *Vesicatoria in tibiis*. *Hildanus Cent. 1. obs. 3.* scribit, se gangrænam in pedibus hydropicorum asciticorum vel centies observasse, si serum salsum in fasciis pedum hærens pedes madefecerit. De usu vesicatoriorum in hydrope sic scribit *Sepsalius cit. loco*: Nullus unquam spacio hoc 46. annorum, quo in magna hac urbe medicinam facio, curatos vidi, quibus a medico vesicantia cruribus admota fuere; sed fere semper gangrenæ subsecutæ sunt curatu impossibiles: ut optime etiam doctissimus Massaria longa experientia observavit. Idem sentiendum est de scroti apertione in hydrope. Lege de hac re *Bartholin. centur. 1. histor. 64.*

CAPUT XL.

De Hydrope Ascite, cum Leucophlegmatia.

HOnesta mulier, uxor .... Pistoris, post diuturnas febres, in leucophlegmatiam, & ascitem inciderat; cui succurrendo, a pil. Catholicis incepimus. (a) *Croc. Metall.* postea cum conserva rosar. complurimos dies accepit, a quibus perfecte sanata fuit. Menses, qui suppressi erant, foras erumpunt, & integram salutem recuperat. Juvenis erat viginti octo annorum, in quo animadvertere licet, in ea ætate morbos facilius edomari posse.

(a) Cro-

(a) *Crocum metallorum*. Non est ille emeticus, drasticus, sed sale communi correctus, notabile enim est, sal commune vel gemmæ demere antimonio, si cum illo liquetur, suam vim emeticam & virulentam, commode substitui potest huic croco metallorum regulus antimonii medicinalis, qui cum antimonio marțiali cachectico & sale absynthii mixtus in reserandis obstructionibus vix par habet: Sie etiam panacea Conerodingiana refracta dosi cum croco martis mixta, addito arcano duplicato, eundem in finem convenientissima est.

CAPUT XLI.

De Uterinis affectibus.

OMnes (a) *Mulierum morbos* ab utero provenire, sanxit olim Hippoc. etsi contrarium quotidie experiamur: nam cum viris omne morbi genus patiuntur. Tres vero sunt species, quæ potissimum considerandæ veniunt. Prima species, omnium frequentissima, in mensium diminutione consistit; altera in immodico, & inordinato eorum fluxu; tertia in eorum motu, in quo de profocatione, & ejus prolapsu. Quæ mala, ut adversa, varias habent causas, de quibus in singulis curationibus. Ad hæc tria, reliqua facile reducuntur. Sunt quidam morbi, quos communes appellant, utplurimum indegeniti, ut sterilitas, & fœcunditas. Furor, & alia symptomata a retento, & corrupto semine orta. Origines ut faciles, facile cognoscuntur, & facile curantur,

(a) *Mulierum morbos.* Effato *Helmontii* fœmina omnem morbum bis patitur, quatenus est homo, & quatenus est fœmina. Hoc certum est, mulieres frequentius corripi morbis, quam ipsi viri, partim propter mensium evacuationem suppressam, ingravidationem, partum, partim & quod in illis transpiratio fit debilior, & ad spasmodicas contractiones & *ataxias* motuum spiritus animales promptiores sint.

CAPUT XLII.

De suppressione, & imminutione Mensium.

INfinitas fere mulieres numerare, quas (a) *facili, & tuta methodo* sanavimus, nobis non est institutum; nam non centurias, sed myriades, & plurima volumina describere oportet. At peculiari, certa & tuta methodo dicamus, quomodo primum imminutos menses curemus.

Juvenes virgines frequenter in mensium suppressionem, & diminutionem incurrunt. Potissimæ causæ sunt sanguinis crassities, & angustia venarum. Incipit utplurimum pubertatis tempore, ubi genitalium sensim invalescit ardor. Juvenibus complurimis, ob pravam viscerum, jecoris & lienis constitutionem, mensium fit suppressio, diminutio, & coloris pravitas. Viscerum mala conditio, sæpe ab utero matris. Aliquando a mala educatione, a nutrice, a genere victus. At instituti limites excedere videor. Quæ a teneris annis sensim invalescunt pallidæ, & decoloratæ, id maxime illis contingunt ex mala viscerum constitutione; quibus occursurus, a sequenti Apozemate incipio.

Rec.

Rec. Rad. fœniculi, apii, & graminis, an. ℥. ij. cort.tamarisci, ℥.j.ʃS. fol. ceterach.absinthii,abrotani, matricariæ, chamædrys,chamæpitys,calendulæ an. m.j.fol.senæ Orient.℥.j.anisi ʒ.ij. liquiritiæ, ℥.ʃS. fiat omnium decoctum in sufficienti quantitate aquæ communis, Colat. dulcoretur sacchara, clarificetur albumine ovi, & fiat Apozema, de quo capiat ℥.v.vel ℥.vj.pro singula dosi, per 7. vel 9. dies. Quibus exactis præbeo electuarium sequens. Rec. conf.rosar. ℥.iij. conf.beton.℥.j. Croci Martis ʒ.v. vel ejus loco limat.chalyb.præpar. ʒ. vj. misce, capiat ʒ.ij. pro dosi singulo mane. Ubi per mensem usa erit hoc electuario, poterit (*b*) *reiterari Apozema* præscriptum, addendo radicum altheæ, valerianæ, an.℥.j.ʃS. pulegii, matricariæ, tanaceti, sabinæ, an. m.j. (*c*) *ubi adest plethora*, sanguinem e pedibus detrahere opportunum erit.

Quando vero supprimuntur, postquam adoleverint, & jam primo copiose fluxerint, incipio a pil. sequentibus. Rec. (*d*) *Galbani* purificati, ℥. ʃS. Opopanacis, sagapeni, myrrhæ, Ammoniaci, an. ʒ. ij. aloes succotrinæ, ℥.j. croci Martis, ℥.j.ʃS. cum syrupo de arthemisia, fiat massa. Dosis erat ℈.i.. & ʒ. j. Dantur ad quindecim dies, & ad integrum mensem. Ubi morbus est pertinax, nil magis opportunum Pilulis Catholicis, quæ ubi bis & ter reiterantur, omnem cachexiam removent & menses promovent. Via est omnium facillima, & tutissima, & est usus specifici stomachici, auri etiam diaphoretici; quæ medicamenta sensim repurgant sanguinem, crassa & viscida incidunt, & attenuant, & naturæ emissaria ab omni impedimento liberant. Nonnullis vinum sequens mirifice profuit.

Rec. Limaturæ chalybis non præpar. ℥. ij. Cinnamomi contusi ℥. j. Sacchari albi, ℥. iv. Vini dulcis, albi vel nigri lib. ʃS. macerentur simul in vase vitreo: de quo quotidie capiat ℥. ij. hora prandii; totidem hora cœnæ. Ad hoc nulla præmittitur purgatio. Historias plures commemorare possem hoc vino sanatarum. Rursus sunt pulveres, & alia complurima; sed hæc nobis experta tibi damus.

(*a*) *Facili & tuta methodo*. Curandi mensium suppressionem methodus *Domin. Authoris* sat bona & tuta est. Martialia, decocta ex herbis & radicibus amaricantibus et sale volatili oleoso pollentibus, item purgantia ex gummatibus sat potentia sunt, acidum at viscidum præternaturale edomare, sanguinisque spirituascentiam promovere, nec non capillaria uteri vascula obstructa aperire. Sectio quoque venæ in cruribus, ubi menses vel suppressi vel diminuti sunt, præsens auxilium promittunt. Sæpius post venam sectam aut unicum purgans datum redeunt menses. Cautela hic attendi meretur practica, ut triduum circiter ante tempus ordinarium fluxus medicamenta propinentur. Si menses diminuti procedunt, & sufficiens non fit evacuatio, per sanguinis ex talo missionem promovenda tunc temporis evacuatio est, quod bene annotavit *Septalius loc. cit. pag.* 288.

(*b*) *Reiterari apozema*. In decoctis menses promoventibus exhibendis hæc adsit animadversio, ut illorum magnam quantitatem concedamus, quo integris viribus ad uterum provenire possint; atque non solum sanguinem in venis existentem crassiorem attenuare, sed & eum, qui in utero impactus, et obstruens impedimento effluxui est, secernere et subtilem reddere queant.

(*c*) *Ubi adest plethora*. Mensium suppressio etiam a nimia sanguinis quantitate fieri potest. Nam observamus, venis a cruore nimium distentis, motum sanguinis & pul-

& putum fieri languidiorem: simulac autem sanguinis quantitas demitur, protinus pulsus liberior & major fit, impulsusque sanguinis ad partes citior est: Quocirca observamus tribus diebus ante debitum purgationis menstruæ tempus venam in brachio sectam, corpore existente plethorico, longe liberiorem & largiorem postea fieri mensium fluxum. In suppressione mensium a nimia sanguinis quantitate venæsectionem in manu celebratam contulisse, in pede autem non, Author est *Riverius Cent. 1. obs. 2.*

(*d.*) *Galbani* &c. Gummata omnia, maxime ammoniacum bdellium, myrrha, succinum, magnam potentiam habent menses movendi. Ratio mihi videtur talis, quoniam salia volatilia & olea destillata ceu subtiliora citius avolant, hæc autem cum oleo subtili copioso, particulis terreis immerso constent, diutius in sanguine morantur, & turgescentiam ac orgasmum in eo efficiunt majorem & longiorem.

CAPUT XLIII.

De immodico Mensium fluore cum leucophlegmatia.

HOnesta mulier... uxor cujusdam calceolarii, in via *de Maramont*, a sesquianno immodicos, & inordinatos menses patiebatur, cui ventriculi dolor, sitis, (*a*) *leucophlegmatia*, & maxima anhelitus difficultas adjungebantur. Toto illo tempore multorum Medicorum opera usa erat; sed frustra, multa de more cathartica ipsi præscribentes, Gal. forte imitati in historia uxoris Boetii. Nos omnes intentiones medicas unico præsidio absolvimus, pilulis videlicet Martial. de quibus ℨ.j. quotidie accepit ad mensem. Medici loquaces, qui nesciunt applicare activa passivis, miseras mulieres in immensos gurgites præcipitant,

(*a*) *Leucophlegmatia &c.* Uti in nimia hæmorrhagia; sic quoque in nimio mensium profluvio obstructio & vitium quoddam est in abdominis visceribus, vel ad minimum spasmoticæ fortiores constrictiones in partibus interioribus sunt; unde liber & æqualis sanguinis commearus impeditur, & motus æquilibrium tollitur; unde increscente motu in aliis partibus apertio ex nimia distensione vasorum & sanguinis eruptio fit. Quapropter pessime consuluimus talismodi ægris adstringentibus & opiatis, utpote quæ ut plurimum anxietates præcordiales, palpitationem cordis, calorem, dolores & hysterica pathemata augere solent. Revulsionis gratia vena in brachio bis eadem die aperienda est, vel etiam leniter evacuandæ sunt primæ viæ a sordibus biliosis: observavimus, sic post talem evacuationem remisisse statim cum doloribus lumborum & abdominis ipsum sanguineum profluvium. *Henricus Petraeus in dissert. 47. & Riverius l. 9. prax. c. 5.* nec non *Mayerne in praxi p. 543.* lenia emetica commendant, quæ etiam bina experientia, ubi anxietas præcordialis maxima fuit juncta, deprehendi optima. Hoc certissimum est, sine evacuantibus raro tuto & citra recidivam hunc fluxum curari.

CAPUT XLIV.

De mensium suppressione, ventris dolore, ascite, lienteria, & respirandi difficultate.

ARs sæpe præstat ea, quæ rationis limites excedunt. Quædam honesta mulier, in via *di San Petronio vecchio*, natura delicata nimis, temperamento

to satis bono, annos 30. nata, uxor D.... nomine Francisca, patiebatur longos, & acerbissimos dolores abdominis, quorum causa Medicorum duorum consilio utitur, at incassum. Alter ex his mulierem esse prægnantem falso prædixerat, ex eo quod abdomen insigniter intumuerat. Cum vero (a) *venter in dies tumidior* fieret, sitis augeretur, & universalis habitus collaberetur, ad nos, tanquam ad ultimum refugium, perducitur. Ad ventris tumorem, & lien etiam persanandam, Electuario de Croc. Martis ad integrum mensem usi sumus. Propter vero flatus, & insignem ventriculi imbecillitatem, de specifico stomachico aliquot doses dedimus: quibus gratissimis pristinam recuperavit sanitatem.

(a) *Venter in dies tumidior*. Non raro sub ipso hydrope latitat ingravidatio, hac causam sæpius præbente ipsius hydropis: Nihil solennius esse solet gravidis fœminis plethoricis, quam quod nimium tumeant pedes, vel ipse venter ab aqua: ab utero enim distento comprimuntur vasa tam sanguinea quam lymphatica, sicque circulatio lymphæ impedita efficit tumores aquosos. Potest hanc in rem videri Cl. *Dn. Albrecht in annot. ad Bontekoes Chirurg. p. 806.* Uteri hydropem, quem fœtus comitabatur, observavit *Bartholinus in hist cent. 1. p. 9.*

CAPUT XLV.

De Mensium suppressione.

Virginum myriades numerare possem, quas perfecte a mensium suppressione liberavimus. Tribus vero modis id præstamus. Primo ubi adest Cachexia cum ipsa suppressione, specificum Hystericum, cum croco Martis, maxime delicatulis exhibemus; aliis solum specificum stomachicum; sunt quibus (ut diximus) Apozemata aperientia, & hysterica addimus. Hæc pseudomedici Empirica jactitant. Illi cum sint ita vecordes, ut nihil ex se reperire possint, mirum non est si nihil boni præstare possint: sanguinem e pedibus frequenter detrahunt, purgationes sæpissime celebrant; jufcula aperientia præscribunt, frictiones instituunt, fonticulos in cruribus excitant, & (a) *sexcenta alia* in vanum exhibent. Si quis sine his tormentis quempiam sanat, conviciis excipitur, & ut sunt assueti nihil scire sine commentario, a Gal. multa confixerunt, probos bonosque Medicos varie traducentes, & quibus conviciis suo tempore Galenus, utuntur & ipsi. Vir vero cordatus, vastissimum pelagus istud sulcare nihilominus nimis intrepide audet; ad unicam veritatis cynosuram iter suum dirigit, quicquid in contrarium ruentibus ventis; immo si totus illabatur, orbis, impavidum ferient ruinæ.

(a) *Sexcenta alia*. Olim Empirici ad unumquemque morbum magna remediorum sylva comparata, quodlibet nullo delectu ad curationem adhibebant. Id si forte parum profuisset, continuo ad alterius opem concurrebant, subinde facta mutatione, dum morbus vel sponte, vel naturæ beneficio quam remediis potius sanesceret, postremo adhibitum totius curationis causam fuisse persuasi. Hæc ratio tantam remediorum sylvam peperit, nihil ut toto obversetur orbe, quod non in medicinæ usum accommodetur. Medendi viam, quæ uni remedior. multitudini fidit parum tutam intelligens *Hippoc.* ipso artis quasi vestibulo dixit, experimentum fallax; id nimirum, quod nec ratione, nec methodo nec judicio fusultum stabilitumq; sit.

CAPUT

CAPUT XLVI.

De Uteri Tumore.

PLures in utero generari (*a*) *tumorum species* experimur quotidie. Carcinomata primas tenent, ut quæ omnium perniciosissima, & curatu difficillima. In hac regione complurimas mulieres diro huic malo obnoxias comperimus. Nonnullas hac via sanavimus. Primo, quando tumorem conspicuum, aut saltem exiguo labore visibilem nacti, uncino ferreo foras extrahimus, eumque tunc filo serico fortiter ligamus, per filum extractum novacula ab utero præscindo, citra ullum dolorem. Ad immodicam hæmorragiam, vitriolum, vel alumen usurpamus, cum bombace; sequenti die locum more ulcerum tractamus. Tempore quo hæc meditamur, occurrit nobis honesta mulier, quæ duorum annorum intervallo ab infensissimo carcinomate vexabatur. Hæc ut sibi prospiceret, multos consuluerat Medicos. Ad extremum advocor, partem affectam manibus attrecto, tumorem extraho (digitis,) ipsumq; filo serico duplicato circumligo; ligatum ad pudenda adduco, ubi facillime exscindere potui. Ad hæmorrhagiam compescendam, alumine usto usus sum. Quandam aliam mulierem annos 35. natam, ab eodem tumore, eadem methodo liberavimus; sed nomina pudoris ergo taceo.

(*a*) *Tumorum species*. Chirurgus Halberstadiensis satis felix, et expertus ante aliquot annos tumorem utero extrinsecus adnatum, tres libras ponderantem, secuit in virgine 54. annorum. Tumor cute firma obsessus erat, ast nil nisi pinguedinem continebat et cardilaginosa quædam dura frusta. Valido cinxit filo tumorem, post novacula sectionem cordate peregit; sanguinis fluxum compescuit capite mortuo vitrioli, quo non datur excellentius externus stypticum. vid. de hoc *Heurn. in aphor. Hipp. Lib. 1. aphor. 3.* vidi nuper tumorem durum, qui ipsum uteri orificium occupabat in infante 10. annorum.

CAPUT XLVII.

De Tumore raro, in mulierum pudendis oborto.

IN duabus nobilissimis mulieribus, (*a*) *tumores praduros*, ovi magnitudine, in exteriori cervice uteri sanavimus. Longo tempore cum sole ponderis sensu isti tumores nati erant. Ad hos curandos melioris notæ medicos adhibuerant, qui cum nihil opis eis attulissent, & tumores sensim ad insignem molem crevissent, me quoque accersiri curant. Res in consultationem venit: multa proponuntur, reiterantur purgationes, phlebotomiæ, cauteria, tandem decocta Guajaci, sassæ, &c. Topica pariter diversa, emollientia, discutientia, &c. Nos incisionem cum novacula proponimus. Rejicitur remedium, tanquam crudele, & sævum: quippe quæ sunt communia potius amplectimur. Trimestri toto illo, aliorum arte utuntur, sed infeliciter grandiores fiunt tumores, & remediorum multitudine obruuntur. Coactæ tandem mandatis nostris obtemperant. Tumores in utraque aperiuntur, in quibus materia crassa, viscida, & vere albuginea, albumini ovi persimilis; more vulnerum curantur, & perfecte sanantur.

(*a*) Tu-

(a) *Tumores praeduros.* Tota uteri substantia cum vagina & pudendis spongiosa, fibrosa & glandulosa est, in qua varii generis humores stagnare & subsistere queunt; unde etiam tumores in partibus hisce foeminarum frequentiores sunt. Plurimas excrescentias fungosas foetentes uteri prolapsum mentientes annotavit *Segerus in miscellan. cur. dec. 1. ann. 2. observat. 81. fol. 200. it. dec. 1. annot. 2. observat. 186. it. Theodor. Kerckringerus observ. anatom. 53. pag. 113.* Item *Aqua pendens chirurg. cap. 85.* Tales tumores glandulosi ingentis magnitudinis intrinsece etiam uteri fundo adnasci solent, de quo legi meretur *dec. 2. ann. 7. observ. 9.*

CAPUT XLVIII.

De inassuetis doloribus Arthriticis in muliere.

MUlier quaedam annos 30. nata, in via, quae dicitur *il Campo de Bovi*, octo, aut decem diebus a nuptiis elapsis, acerbissime divexabatur doloribus arthriticis, utpote in coccyge, genibus, pedibus, & manibus propterea noctes insomnes transigens, ne minimum quidem requiei experiebatur: hos febris comitabatur, sitis, inappetentia, & maximus animi moeror. Tumor tamen nullibi aderat, nec inflammatio conspicua, ut in Arthritide evenire solet. Primo intuitu mulierem haud satis menstruali purgatione repurgatam falso judicavi, hac in re Hippocr. secutus in Aphor. 29. lib. 6. dicentem, mulieres podagra non laborare, nisi menstrua defecerint. Hinc morbum aliunde provenire statuendum: propterea inquirens, ab ea sciscitor, num bibax sit, an frequenter tentetur, & an coitum impense flagitet, eique nimiopere indulgeat? Bibacem se esse fatetur, itaque vehementer angi, nec minus ad coitum pronam, unde certissimum erat, materiam morbificam, ab uno ex his pendere, non sane a vino solo, neque ab ira, cum a vino materia sit calida & sicca, inflammationes magnas pariens; ab ira item non fiunt dolores, citra inflammationem insignem; supererat a retento semine: nam etsi ipsa sit nupta marito, tamen raro ejus congressu gaudere fatebatur ipsa. His tamen nec acquiescere volui, & satius existimavi, causam esse materiam quandam tartaream, a nimia vini potatione ad articulos confluxisse. Hac de re ipsi prospiciens, summo mane gran. iv. (a) *flor. stimmeos* exhibui, quibus ter evomuit, & nonnullas sedes habuit. Sequenti nocte, doloribus adhuc vigentibus, pilulas de cynoglosso ad gr. x. adhibuimus, & mane succedente alia gr. iv. dictorum florum, a quibus probe convaluit.

(a) *Flores stimmeos.* Arthritidis caussa saepius latet in primis viis, hinc illis expurgatis, vel vomitorio, vel purgante, anodyna temperata, ad quae referri merentur pilulae de cynoglossa, saepius protinus malum depulsant.

CAPUT XLIX.

De immodico, & continuo sanguinis fluore ex utero, duobus annis durante, cum Cachexia, & Leucophlegmatia.

FRancisca Martella, annos 30. nata, in via quae dicitur *dell' inferno*, insignem, & continuam haemorrhagiam ex utero, supra duos annos patiebatur,

cum gravissimis, & (*a*) *acerbissimis doloribus* in imo ventris, cui successit leucophlegmatia, cum febre lenta, siti inexplebili, & mira inappetentia. Ad hunc contumacissimum affectum plures consuluit Medicos, citra ullam opem. Nos feliciter curam absolvimus (*b*) *vitrioli Martis usu*, & pilulis laudinis.

(*a*) *Acerbissimis doloribus*. Observavimus in nimio mensium fluxu circa hypochondria tensionem & quasi compressionem, imo in toto externo habitu corporis aliquam constrictionem; unde pallor faciei, & horripilationis sensus contingit, uteri vero partes etiam exteriores manifesto laxæ & magis turgidæ fiunt, dum nimirum ab externis partibus corporis movetur ipse sanguis ad uterum, quatenus nimirum illæ spasmo quasi leni quodam afficiuntur, qui ferme in omni graviori sanguinis & humorum excretione observatur.

(*b*) *Vitrioli martis usu*. Adstringentibus si cito hæmorragias supprimamus, contingunt regurgitationes ad cor, & inde suffocationes pectorales: Quod non fit, si tarde & lento modo id fiat, nam cautissime semper cum adstringentibus fortioribus mercandum est. Hæmorrhagiæ ab iracundia optime curantur anodynis: si a nimia ebullitione & impetu sunt, acidis.

CAPUT L.

De uterinis affectibus rarum exemplum.

Honesta mulier, annos 35. nata, nomine. . . . . . uxor probi viri, duobus milliaribus a Civitate Bononiæ distans, prope Ecclesiam Sancti Raphaelis, in (*a*) *præfocationem uterinam* creberrime incidebat, cui febris lenta, syncopæ frequentissimæ, vigiliæ, ad hæc (*b*) *mensium suppressio*, tot malorum Lerna, cui sitis, inappetentia, ventriculi morsus, cordis tremor, & capitis dolor adjungebantur. Ad tot mala radicitus evellenda, a mensium suppressione exordior: hac de re sequentes pilulas ipsi præscribo.

Rec. Aloes succor. ℥. ß. opopanacis, sagapeni, an. ʒ. j. galbani, ammoniaci, an. ʒ. ij. Scammonii præpar. ℈. j. croci Martis ʒ. vi. cum syrupo de arthemisia formabantur Pilulæ, de quibus dosis erat ʒ. j. in tres pilulas. Ejusmodi pilularum usu intra mensem convaluit. Sanguis non fuit detractus, nec aliis usa est medicamentis, ad tantam sanitatem, qua nunc fruitur.

(*a*) *Præfocationem uterinam*. Passio hysterica affectus est spasmodicus gravissimus, antepilepticis & fortissimis aperitivis curatur, purgantibus autem & decoctis impeditur. Vitent frigidum potum, nimium motum, moscum, Zibethum, omniaque suaveolentia, quæ in dispositis anxietates præcordiales & suffocationem inferunt. Post paroxysmum sæpius ex locis mulieribus delabuntur sordes, etiam cruor in paroxysmo: vomitus quandoque adest, & contumax alvi adstrictio, quare si uno in morbo, sane in hoc, alvus debet esse libera.

(*b*) *Mensium suppressio*. Si ab hac malum hystericum oritur, venæsectio in pede instituta juvat et mitigat symptomata.

CAPUT

CAPUT LI.

De Ictéritia in septuagenario.

ANnum agens 77. Dominus Antonius Bondius, in principio Autumni 1640. (*a*) *post insignem lassitudinem* in icteritiam incidit, cum febre lenta, inappetentia, lassitudine, & aliis. Is autem cum valde debilis esset, consueta methodo curari non poterat; ideo ad inassueta devenimus. In principio ad ventriculi robur conciliandum, specificum stomachicum dedimus: ut vero jecoris, & cholidochi folliculi vias reserarem, sulphur.metall. ad nonnullos dies accepit cum conserva rosarum, & convaluit.

(*a*) *Post insignem lassitudinem*. Ab acido & viscido principio morbum hystericum nasci, probabile videtur. Vidimus sæpe post julepos acidos in febribus ardentibus copiosius haustos, icterum subsequentem. Si sanguini immisceas oleum vitrioli, vel aquam fortem, exurgit talis color luteus, qualis est ictero. Quapropter martialia, amara, & quæ in sanguine spirituascentiam excitant, optima sunt anti icterica. In vesicula fellis plerumque post mortem humor serosus pallidiusculus minime amarescens, sed fere insipidus, dulcique sapori proximus, reperitur. Vid. *Dn. Muys in Podalyrio redivivo. pag. 132. Hippocrates 7. Epidem.* ictérico commendat laborem & sudorem. In graviori malo non solum partes externæ flavent, sed & interna viscera, hepar & intestina colore flavo infecta observantur. Vid. *Zacutus Lusitanus in praxi admirab. Lib. 3. pag. 156.*

CAPUT LII.

De Febre.

REcte Seneca monet nos, & sapienter, *in Epist. Nihil esse tam bonum, quod non in contrarium vertat culpa*. Quod sane verissimum quotidie experimur, & maxime in casu Nobilissimi Domini Joannis de Torfaninis. In primis notandum venit, nos eum curasse ex deplorato morbo, annis 20. elapsis, ut patet in *secunda Centuria curationum nostrarum*: Cum vero a cura sanus decem annos vixisset, in febrem acutam incidit, ex qua sub nostris auspiciis, post XIV. diem immunis evasit, dum felicissima sanitate, reliquo tempore potiretur. Ecce tandem, decem aliis annis exactis, nescio quo fato, in affectum hypochondriacum incurrit, cui ut succurrerem, communia & usualia dedi medicamenta, utpote melanagoga, & cholagoga, cum refrigerantibus & præparantibus julepis, & apozematibus; & sanguis e venis sedalibus copiose detractus fuit. Pulverem Bezoardicum ad plures dies accepit: at nihil opis. Qua de re ad chalybis usum devenimus, ex quo pariter nihil levaminis sensit. Bononia tandem Patavium petiit, ibi Medicos per annum contulit, eorumque jussa eo tempore exequitur, sed omnia incassum; proprios tandem lares repetit, & quum animi gratia ruri diversaretur, duodecim miliaribus á civitate, acutissima febre corripitur. Tertia die ad eum perducor, ibi eum acuta febre correptum invenio; cum insigni rubore in genis, calore in fronte, & sicco; cum vero in vesperis eum invisissem, & sum-

mopere ingenti febre vexatum deprehendissem, Enema assumendum esse ipsi suadeo, ut paulo post de (*a*) *sanguinis missione* verba facerem. Enema recusans, asserebat sibi alvum satis lubricam esse. De sanguinis vero missione non est mihi quicquam dicendum, propter gravissima errata. Vir autem cum esset valde morosus, nullis consiliis aequiescere voluit, ipsum tantum placuit in civitatem asportari. Lectica ad hoc parata, sequenti die asportatur, & ibi sequenti die praescribo ipsi infusionem ℥. ß. tamarind. cum mannae calab. ℥. ij. ex qua potione (*b*) *lenissime purgatus* fuit. Sequenti die julepum refrigerantem, & cardiacum praescribo. Vespertinis horis confectionem hyacinthinam, cum pulvere lapid. Bezoardici. Quarta die invalescit febris. Tunc propinquum mortis periculum significo. Quinta die melius se habere videtur. Sequenti nocte recruduit febris. Periculum mortis brevi instare inculco. Cuncta nobiliss. Patiens congrua, tam circa Confessionem, quam Communionem exequitur: Extremam unctionem pariter sibi dari petiit. Septima die tandem Creatori suo reddidit animam. Hic notandum est communibus, usualibus, selectissime blandis medicamentis nos fuisse usos, nullo pacto chymicis, ne aemulis nostris ansam maledicendi, in re dubia praeberem, & maxime ubi ipsa inutilis cognoscerem: ubi enim est substantiae corruptio, sola mors expectanda venit; quia a privatione ad habitum non datur regressus. Rabies, & furor nostros aemulos eo adegit; ut viperinam suam linguam exacuerent, contra ea quae sic peregimus; at conscientiam rectam nemo laedit unquam: Vir prudens ad malevolorum cachinnum non movetur, consimilium moribus non invidet, ipsis potius compatitur, & vitae rectitudinem, eamque magis tranquillam a Deo precatur.

(*a*) *De sanguinis missione*. De venaesectionis usu in febribus acutis mirum inter se certant Practici: ad meam mentem haec nunquam accommodata videtur malignitati removendae: Potest tamen admitti in Plethoricis, & qui assueti missioni & excretioni sanguinis sunt, venas habent majores, atque intemperies sanguinis biliosa magis peccat, quam pituitosa. Instituatur autem statim in principio, quando vires constant, & pulsus robur indicant.

(*b*) *Lenissime purgatus*. Purgantia omnia fortiora in malignis tam in principio, quam in progressu morbi diffua. deo, utpote quae vires consumunt, & sanguine ac humores ad majorem turbationem concitant. *vid. de hac re Platerum in prax. pag.* 209. Sudorifera fortiora & calida quod concernit, illa quantum noceant, & debilitent, practici optime norunt; vulgaris quidem, sed pessimus est mos, in principio vel progressu horum morborum sudorifera volatilia exhibere & ad sudorem aegrotos cogere. Methodus haec revera omnes morbos malignos, & ubi exanthematum est eruptio, sic tractandi pessima est, utpote volatilia sanguinis elementa magis dissolvunt, & malignam acrimoniam augent.

CAPUT LIII.

De duplici tertiana.

ADmodum Rev. P. F. Joannes a Clerico Minorum Observantiae, superioribus annis in duplicem tertianam incidit, hanc (*a*) *sex menses pertulerat*
invitis

invitis Medicis. Qui primi ejus curationem susceperant, febrem non tam formidabant, quam maciem, qua mirifice conficiebatur, propterea sceletos potius erat, quam homo; aderat inappetentia, ventriculi mira imbecillitas, vigiliæ, alvi stypticitas, & alia sæva symptomata. Eo tempore Medicos cœnobii ejus curæ adhibuerat; ubi vero amici salutem tanti viri in deterius ruere conspiciunt, me advocari curant. Initiò ad vires instaurandas, & obstructiones reserandas. Aurum diaphoreticum dedimus, coram postea absolvimus solo specifici stomachici usu. Victus fuit plenior, more solito, humectans, & refrigerans, & sic gratissimis pristinam recuperavit sanitatem.

(*a*) *Sex menses pertulerat*. Tertiana duplex plus facessit Medicis negotii, quam simplex. Symptomatum diversitas a temporibus anni plurimum pendet. Invadunt nonnunquam cum lypothymiis, sed citra periculum. Quod vehementiores initio sunt insultus, hoc citius materia peccans consumitur, morbique periodus brevior evadit. Si non magnum prima in regione est vitium, unicum diaphoreticum & externum cataplasma ad pulsus jugulare post illam. Si vehementior est, & autumnalis, sine emeticis, martialibus, mercurialibus, & salibus abstersivis cura vix transigi potest feliciter. Arcanum hic practicum est, Diaphoretica salia combinare cum emeticis, hoc modo sordes partibus inferioribus & venis impactæ felicius ejiciuntur. Anodyna quoq; cum purgantibus & diaphoreticis, item emeticis, mercurialibus amica miscela conspirant in penetrantissima medicamenta, magnorum ac chronicorum morborum præsidia: Ex hoc censu est pulvis meus antifebrilis probatissimus. Notum habui in Anglia Empiricum, qui electuario, quod constabat ex theriaca, gummi guttæ & vitriolo martis, felicissime omnis generis profligabat febres summo cum applausu.

CAPUT LIV.

De duplici quartana.

SÆpe febres quartanas ex arte sanari posse, commonstravimus: exemplis id firmare superesset, ni pariter in aliis centuriis comprobassem; verum quæ juvant, repetita placent. Hic Bononiæ duo fratres Lugdunenses erant, ambo mercatores. Senior nomine Joannes Roma, (*a*) *trium, vel quatuor mensium spatio* duplicem quartanam patiebatur, cui Veronæ occurrens multa remedia irrita præstitit; huc tandem (*b*) *Bononiam venit*, ubi fratrem Michaelem adinvenit optima sanitate donatum: ambo in hospitio concubuerunt. Simul & qui sanus erat, derepente eadem quartana corripitur. Ad nos curandi veniunt. Junior primus curæ nostræ se subjecit; cui Antipyreton primum ter dedimus alternativis diebus, ex quo penitus liber evasit.

(*a*) *Trium vel quatuor mensium spatio*. Notandum est, circa quartanæ ingenium, aliam alia longe esse obstinatiorem, & differre eam plurimum pro humorum varia dispositione; nimirum ubi ex pravo victu vel diætæ vitio orta fuerit, idem occidit, si excitata fuerit ab affectibus animi, vel ab aeris vitio, quia sanguinis temperies ab aere non tam subito penitus vitiari & in discrasiam acido-viscidam mutari potest. Quod autem hæc febris adoritur corpora segniora, crassis & fæculentis succis infarcta, quæque obstructionibus pancreaticarum vel meseraicarum glandula-

dularum laborant, dutum lienem habent, ibi longe difficilioris sanationis & multo obstinatior existit, eludens etiam præsentissima alioquin præsidia.

(*b*) *Bononiam venit*. Aeris mutatio ad curam quartanæ multum confert; vid. *Solenander in Consil. p. 94*.

CAPUT LV.

De duplici quartana.

ARtem & methodum, qua in curandis febribus utimur, repetere supervacaneum existimo. Felices eventus recensere juvat. Nupertime dum hæc scriberem, duo nobis occurrerunt curandi, ambo medio mensis Septembris, præsentis anni 1640. Alter ex his magno horrore primo, calore postea ad duodecim horas vexatur (*a*) *Victus refrigerans, & humectans* præscribitur, & initio medicamenta usualia præscribimus, utpote (*b*) *infusionem Rhabarb. ℈iij. & senna* cum aniso, in cujus colatura syrup. rosar. solut. ℥. iij. dissolutæ fuerunt. Pro præparantibus syrupis ut ajunt, exhibitum fuit decoctum refrigerans cum syrup. limonum, ad novem dies. In principio post primam evacuationem (*c*) *detractus fuit sanguis ad ℥. vij*. in fine portio purgans reiterata fuit, additis ʒ. ij. Elect. de succ. Rosar. Cum vero nihil opis, sed febris indies invalesceret, ad Antipyreton p. sol. devenimus, de quo duas doses alternative sumpsit, & his fœlicissime curatus fuit: qua pariter methodo alter tractatus fuit, & convaluit.

(*a*) *Victus humectans*. Humidus victus teste *Hippocr. Sect. 4. aphor. 14.* Omnibus febricitantibus convenit. Victus autem crassus plenus, vel etiam copiosus potus ante accessionem, vel etiam ipsius in paroxysmi principio aut intermedio tempore oblatus, mirum quantum nocet. *Hippocr. Sect. 7. Aphorism. 62.* dudum id notavit, dum inquit: Si quis febricitanti dederit cibum, quem sano exhibet, valenti robur ægrotanti morbus fit. *It. in aphorism. 11. lib. 1.* In paroxysmis a cibo abstinendum est, nam ejus accessio damno est. Egregiam rationem tradit *Heurnius* in hunc *Aphorismum* inquiens: eo enim tempore refluunt cuncti succi ad centrum corporis, unde opprimitur, anxiaque evadit restrictio, ac alvina regio ab impuris succis incurritur. Si cibum tunc dederis, in imputritatem ille abit, ac distento hypochondrio pectus opprimitur: unde anxia respiratio ac calor cordis major; præprimis autem ova in febb. nunquam danda sunt, de quo vide *Montani Consultationem 77.* panis copiosus, ex hoc enim plenitudo, omnium pessima est, *vid. Mercurial. Sect. Ima. 1. de aere p. p. 46.* Quare etiam quartanarii illi semper citius convalescunt, quibus appetitus minor est.

(*b*) *Infusionem rhabarbari & senna*. In quartana Medicus primam alvinamque regionem ante omnia expurget, & ibi residentem vitiosam materiam, correctam tamen expellat; non autem huc quadrat omne purgans, sed tale indicatur, quod humorem acido viscidum, qui alias difficilioris purgationis est, ad temperiem reducit, & ad purgandum aptum reddit; quo spectat *Hippocrati* tantopere commendata humorum coctio ante purgantis acceptionem; purgandus autem hic humor est per inferiora, quoniam eo crassus omnis viam affectat. Verissime enim scribit *Hippocrates in lib. 4. §. 9. melancholicos liberalius plerumque per inferiora purgabis*. Hinc passim observationibus legitur, diarrheas imo dysenterias quartanis supervenientes illas solvere, de quibus legi meretur observatio *in M. N. C. anno 9. p. 373. Decad. IIda. item Schenckius p. 741.* Quartanam feliciter cum decocto aperiente & purgante curatam *vid. in lib. 1. observ. 1 Thonneri*; item pulvere purgante *lib. 1. obs. 11.* Securissima autem hic sunt purgantia leniora, corrigente simul qualitate prædita, v. g. folia sennæ,

na, rhabarbarum, epithymum, polypodium &c. Solo infuso foliorum sennæ cum aqua & oleo tartari per deliquium instituto *Riverius* feliciſſime ſe curaſſe quartanas, plus viginti obſervationibus confirmat. *vid. in Cent. obſerv. pluries*. Oleum tartari per deliquium ſolutionem coloratiorem, & ſaturatiorem extractionem præſtat; & acidum humorum ſimul mitigat. *Beatus Ettmullerus in Diſſertatione de uſu & abuſu præcipitantium* identidem hujus infuſi uſum magnificat; poſſunt autem pro re nata huic addi laudatiſſimum centaurium minus, antifebrilium excellentiſſimum, tam vi obſtructa liberandi & evacuandi, quam corrigendi, item polypodium, rhabarbarinum, helleborus niger, epithymum, fumaria, &c. Si quis infuſum antifebrile laxans in formula expetat, ſequens fidum expertumque commendari meretur.

℞. fibrar. hellebor. nigr.
radic. polypod.
fol. ſennæ ſ. ſtip. ana unc. j.
Herb. abſinth.
centaur. minor.
trifol. fibrin.
fumariæ ana M. j.
raſur. lign. colubrin.
cort. citri rec. ana drachm. iij.
Tartar. tartariſat. unc. j. ß.
ſpir. ſal. ammon. drachm. iij.
quo irroreatur ſpecies.

Infundi hæc poſſunt duabus menſuris vini, quotidie hauriendo tempore intercalari, bonum hauſtum. Si potentius ad infarctus viſcerum liberandos quis reddere velit, adjiciantur aliquot drachmæ limaturæ martis.

(c) *Detractus fuit ſanguis*. Venæſectio, in illis, qui plethorici ſunt, conſuetas habuere evacuationes ſanguineas, illaſque forſan ſuppreſſas, quique ſanguinis miſſionibus aſſueti, ſuadenda eſt, maxime in pede, & quidem morbi vel in principio, vel etiam in augmento, quod ſi autem quartanæ diutius duraverint, viribus fractis, & cachectico quaſi reddito corpore, omnes omittendæ ſunt. Præprimis autem ſi bilioſa quartana fuerit, concedi poteſt; hanc autem indicant, ſi extrema non admodum longo tempore, ab initio in paroxyſmis frigeant, vel horreant, ſi rubeat lotium, pulſus ſit vehementior atque celerior: caloris æſtus acrior, ſi æger irrequietior & bilis vomitus ſequatur, ſique acceſſio tota & paroxyſmus brevior. In melancholica quartana contraria cuncta videntur, v. *Sennendert in Conſil. p. 94.*

CAPUT LVI.

De febre quartana (a) in muliere utero gerente *a ſex menſibus*.

Communis medendi methodus tam in quartanis, quam in Arthritide, ab omnibus inutilis cenſetur, & communi adagio fertur: *en la fievre quarte, & en la goutre, la Medecin ny voit goutte:* Itali eodem proverbio utuntur, non ſine maximo artis dedecore. Nos qui ab ineunte ætate veram Medicinam excolimus, aliorum commentariis minime contenti, abſtruſa ſemper quæſivimus, inter quæ veram quartanæ curationem adinvenire non difficile. Duplex nobis eſt via: una ſimplex, ubi nulla ſunt ſymptomata & ſimpliciter curandi eſt; altera eſt compoſita; ubi varia ſunt ſymptomata, aut ubi morbi ſunt plures invicem commixti. De ſimplici, inter infinita, nonnulla hic erunt exempla; de compoſita pariter. Ad compoſitam pertinet illa, quam non raro patiuntur gravidæ mulieres, ſicuti ſuperiori contigit D. Helenæ, uxori D Franciſci de Paduanis, annos triginta natæ, cui principio Septembris peſſima febris quartana advenit, quæ initio duplex fuit, poſtea ſimplex. Ad febrem eſcindendam ſolo (b) *Antipyreto* ſecundo uſi ſumus; de quo vix tribus doſibus aſſumptis, altera ex illis evanuit: ex reiteratis pariter aliis doſibus

altera recessit pariter, & sana evasit, absque fœtus detrimento. Infinitos ferè commemorarem, sed hos amore brevitatis omittimus.

(*a*) *In muliere utero gerente*. Observavi gravidam quartana laborantem, quæ post partum ab illa evadebat libera. In gravidis propter circulationem humorum liberiorem impeditam magna fordium viscidarum accumulatio est, imprimis, si appetitui nimis indulgeant; post partum autem transpiratio & circulatio humorum liberior fit.

(*b*) *Antipyreto*. Antifebrilia præstantissima sunt mercurialia, martialia, antimonialia & salina, nominatim: mercurius dulcis, vel solus, vel cum auro fulminante, aut foliis auri, sulphurisque antimonialis particula bene trituratus ac mixtus: item mercurius dulcis associatus mercurio vitæ, quod medicamentum Antiquartium celebratissimum *Riverii* est. Mercurius diaphoreticus jovialis, Regulus antimonii medicinalis, Panacea antimonii Glauberiana, sal antimonii tartareum, antimonium martiale cachecticum, limatura martis, arcanum duplicatum, nitrum antimoniatum, sal absynthii, tartari, sal ammoniacum, flores sal ammon. martiales, sal digestivum sylvii, & sal enixum ex mixtura spiritus salis ammoniaci, & spiritus vitrioli proveniens.

CAPUT LVII.

De alia febre quartana.

LOngo usu, experientia comprobatum est illud Hippocr. dictum, *lib.* 3. *Aphorism.* 19. nempe (*a*) *certis temporibus certi morbi fiunt*. Quod quidem nedum in genere, seu de universalibus temporibus, sed & de particularibus intelligendum. Autumnali hac tempestate, febres non paucæ fuerunt, quæ principio tertianæ fuerunt, deinde in quartanas degenerarunt. Nonnullæ post decimam accessionem, aliæ post decimam quartam: & quæ tertianæ, ex communi Medicorum schola, quinque vel septem circuitibus absolvuntur, in his usualia tantum, chymia raro usurpamus, & sæpe simplici victus regimine essemus contenti, nisi ægri, & assidentes aliud insinuarent. Quantum valeat in morbis præjudicata opinio, scimus; in his enim primo curam per communia, usualia aggredior, ni superveniat aliquod sævum symptoma, uti cardiogmos, ingens capitis dolor, nausea, vomitus, &c. ut aliis in locis annotavimus. Nuperrime talem febrem contraxit mercator quidam, amicus noster, annos 27. natus, nomine Philibertus Heracleus, natione Burgundus, nunc Bononiæ commorans. Primis diebus detractus fuit sanguis & bis purgatus fuit infusione Rhabarbari cum sena, in qua soluta fuit manna. (*a*) *Julepos refrigerantes* & Apozemata per quindecim dies accepit. Ubi febres duplex cognita fuit quartana, Antipyreton accepit bis, ex quo confestim febris recessit, ut in multis aliis, quos, ne prolixior videar, enarrare non placet.

(*a*) *Certis temporibus certi morbi*. Morbi epidemici dependent maxime ab aere, qui pabulum spirituum est, & vitales humores corporis nostri varie movet & modificat; prout itaque ille varius est, ratione gravitatis & levitatis, raritatis, densitatis, caloris & frigoris, diversi quoque propullulant morbi. Quartana præ-

præsertim autumni soboles est, & fit regione cœlique statu inæquali existente, quoniam tunc minus celer, qui omnia animat, vigorat, movet, ætheris circulatio est, adeoque tunc temporis humorum, lentior motio & evaporatio; unde copiosior excrementitiorum humorum collectio fit.

(*b*) *Juleppi refrigerantes*. Hi copiosius hausti in quartana disponunt ad ictetum, cachexiam & hydropem.

CAPUT LVIII.

De (*a*) repentina morte.

PRobo, sapientique viro fausta fœliciaque sequi semper, consilium non est, sed sæpe tristitia, & quæ animo ingrata sunt, evolvere mente opportunum est ad hoc maxime, ne ullo naturæ eventu ejus tranquillitas mutetur. Decet autem probum Medicum, ab ejuscemodi inquietudine esse alienum; suis enim oculis in summa pace fixis, vivit mente & corpore sanus. Paucis diebus elapsis, inter multa nobis parum gratia, immo conditioni nostræ valde infensa, ad invisendum Dom. Albertum Slonsum accersitus fui, Mercatorem Germanum, annorum 67. cumque ab eo sciscitarer, quid ipsi doleret, respondit, se in præsenti nihil mali sentire; nocte vero proxime exacta gravedinem, & tensionem quandam ventriculi passum fuisse, modo vero surrecturum, & bene valere; gravedinis vero, & tensionis rejiciebat in vinum vetus in proxima cœna ebibitum, quod ejus palato gratum, & optimum asserebat, quamobrem famulum in cellam vinariam mittit, ut merum mihi gustaturo hinc afferat, famulo illuc pergente, nobis jucunda narrat, facieque hilari pauca obmurmurans, animam efflat. Mors sane ipsi felix, cum doloris, & angustiæ expers; at nobis gravissima, cum ipsum, tum propter amicitiam, tum propter vitæ integritatem, plurimum adamaremus. Quod si syrupum de absinthio, aliave hujus generis leviuscula accepisset? Quid si chymica olfecisset? Nonne nostrorum æmulorum viperina lingua, invidiæ veneno armata, in nos, nostraque medicamenta obstrepuisset?

(*a*) *Repentina morte*. Polypus in cordis ventriculis, auriculis vel vasis ejus majoribus hærens, dum toti circulationi sanguinis obicem ponit, frequentissime subitæ mortis causa est, quod ego etiam expertus sum in milite juvene 20. annorum sanissimo, qui in lectum concedens bene pastus matutino tempore mortuus reperiebatur; ejus cordis auricula dextra firmo & longo polypo obturata erat; possunt etiam de hac evolvi *M.N.C. Dec.* 1. *ann.* 1. *pag.* 233. item *Dec.* 2. *ann.* 10. *pag.* 340. it. *Dec.* 2. *an.* 2. *pag.* 48. & *Dec.* 2. *ann.* 3. *pag.* 390.

CAPUT LIX.

De repentina morte.

QUidam juvenis annos 24. natus, ex arte figulus, cum pertransiret per viam, quæ dicitur, *de mafcontenti*, ad ostium proximum pulsat, introgreditur, & de doloribus ventris vehementer conqueritur. Vix accersito Pharmacopola, cum sacerdote, qui ipsi postulanti Theriacam afferunt, animam agit, & de-

& derepente moritur. Hæsitant amici, an veneno potus fuerit; ideo ad judicem criminalem recurrunt, qui de more præcepit, ut a Medico, & Chirurgo cadaver visitaretur. Cadaver omnino lividum reperitur; plebs hac de re hominem fuisse veneno peremptum putat: qua de causa, ut cadaver a Chirurgo aperiatur, jubeo. Adaperto ergo cadavere, inventum est Omentum semicorruptum, intestina mirum in modum distensa, jecur male coloratum, pulmones circa costas putridi, (a) *cor insuper flaccidum, & suppuratum*. In hoc casu satis mirari non possum, quo pacto vir iste sanus a cunctis haberetur, nec de ullo affectu conquereretur, imo nuptias brevi erat celebraturus.

(a) *Cor flaccidum & suppuratum*. Cor ærosum a vermibus describunt *M. N. C. Dec. 1. ann. 1. pag. 147. - 128.* Cor in viro, qui diuturno mœrore conficiebatur, repertus penitus exiccatum & instar pyri tosti contractum memoriæ mandavit *Thonerus Consilio 2. lib. 5.*

CAPUT LX.

De repentina morte.

PAulo ante conscriptum casum, contigit, ut quidam rusticus carceribus detineretur absque ulla mortis suspicione, cumque optime cœnasset, & dormitum ivisset, paucis habitis verbis cum socio, quicum decumbebat, perpetuo somno se tradit. Socius perterrefactus, carcerum custodes advocat; custos Judicem monet, qui cadaver aperiendum esse docet; cadavere a Chirurgo dissecto, apertoque, reperitur Omentum laceratum, & putridum, jecoris portio circa costas suppurata, pulmones putridi. In neutro horum tussis aderat, neque respirandi difficultas. Corpus pariter lividum erat, & potissimum ea in parte, in qua jacebat. Hujus tantum repentinæ mortis fuit causa, (a) *disruptio venæ* in ventriculo cordis.

(a) *Disruptio venæ*. Subitanea morte concidentes aperti a chirurgo Regio Philippo Hacquinet variam detexerunt fati præcipitis causam: In altero enim pinguedo nimia pulmones compresserat, Polypo cordis ventriculi sinistri transitum sanguinis retardante: In altero fodiendi labore fatigato, vena cava prope cor disrupta, sanguine inundavit viscera. *vide obs. 101. Dec. 1. ann. M. N. C.*

CAPUT LXI.

De Paralysi, cum mira imbecillitate ventriculi.

PAucis annis elapsis Nobiliss. vir, Dominus . . . . annos agens 54. de capitis destillatione cum quodam doctissimo Medico conqueritur. Potionem purgantem Medicus ipsi statim præscripsit, altera die phlebotomiam, sequentibus diebus julepos, & sub fine aliam potionem purgantem, deinde cucurbitulas, & hirudines: & quia incusatur jecoris caliditas, succus cichoraceus cum sero lactis ipsi exhibetur, ad mensem; At nil opis, (a) *insignem*

gnem ventriculi imbecillitatem pro sanitate reportat. Tandem alterius brachii motum amittit, cum oris tortura. Ad me tanquam ad Oraculum confugit, quem sic brevi sanitati restituimus. Ad ventriculi robur conciliandum, solo specifico stomachico usi sumus. Ad capitis fluxionem Aquam hidroticam ad mensem præstitimus; & his paucis non nauseabundis convaluit.

(a) *Insignem ventriculi imbecillitatem.* Magna est communio capitis ventriculi & intestinorum. Sic observamus in praxi, in graviori capitis dolore vel læsione ventriculum facile incitari ad vomitum: Atrox coli dolor in paralysin frequentius terminatur. Infantum tormina abire in epilepsiam quotidie observamus: Idem quandoque accidit in adultis, ubi colica gravissima transit in epilepsiam. *vid. Tonnerus observ. 3. lib. 2.* A vermibus paralysin, epilepsiam, aliosque affectus convulsivos fieri, quotidianæ experientiæ est.

CAPUT LXII.

De Paralysi inveterata.

CUm puer adhuc essem, & e Gallia primo in Italiam venissem, militem quendam Gallum, Pisis me invenisse recordor, qui prope Liburnum in locum, qui dicitur, *il Stagno*, me duxit, hic enim Sereniss. Hetruriæ Ducis famulus erat, qui vocabatur Matthæus, annos 50. natus, a sesquianno jacens (a) *Paralyticus* sinistr. lateris, sceletos, non homo videbatur, ab omni spe humana destitutus. Ætatem nostram puerilem deridet, vix enim vigesimum annum attingebam; sed quia satius sibi duxerat e vita migrare, quam diutius vivere, ideo quicquid ipsi propino, hilariter sumit. En tertia die, miraculi instar, e lecto surgit baculo incedens: in eodem medicamine pergit, & pristinam recuperat sanitatem. De quo Serenissimus Ferdinandus, Magnus Hetruriæ Dux monitus, qui tunc animi gratia Liburni hyemabat, hic enim nullos frigores sentiunt habitatores. Qua de re me accersiri fecit, & pluribus sermonibus cum Sereniss. habitis, juventutem summopere inter se perpendens, Gubernatori, me præsente, imperat, ut mihi cuncta necessaria provideat, curetque ut infirmi omnes a Medicis conclamati, mihi curandi traderentur: quod factum minime fuit, quia hujusmodi subsidii genere non indigens, alio, majora indagaturus, pergere volui.

(a) *Paralyticus.* Vir quadragenarius satis robustus, sanguineæ complexionis ad iracundiam valde propensus, appetitu gaudens satis vivido, a podagra omni anno semel vel bis infestabatur, nonnunquam etiam a catarrhalibus defluxionibus; ante annum impetigo sinistrum pedem occupabat, quæ interdum iterum evanescebat, quoties autem aderat, semper melius sese habebat: Podagra autem per tres annos non revertebatur, & impetigo illa penitus etiam cessabat. Tempore autumnali gravissimo corripitur catarrho cum febricula quadam. Medicus præscribit purgantia, & quidem unum ex gummi gutta concinnatum, mox subsequebatur paralysis dextri lateris cum dolore in occipitio: Post duos menses insultu corripiebatur apoplectico & moriebatur. *Reinerus Solenander in suis consiliis* refert, multos in uno latere resolutos, si a principio fortiora exhibita purgantia fuerint, humoribus exagitatis etiam in altero paralysi tentatos & tandem extinctos fuisse.

In

In omni paralysi omnes fractus horæi, lacticinia, caseus, leguminosa, allium ac cibi acidi vitandi sunt. Plerumque etiam a nimiis suaveolentibus læduntur. Nocent porro illis ipsis multum flatus austrini, & post ipsos ventus Aquilonaris; qui quasi ex spongia exprimit succos e capite. Aquæ liliorum convallium, lavendulæ, nucistæ, pœoniæ primulæ veris, rorismarini, cubebarum cum vino abstractæ, egregie nervos solantur & roborant, & in paralysi optatissimam dant operam. Illud autem circa illarum usum tenendum est, ut nunquam dentur, nisi prius alvus bene purgata fuerit, deinde, ut circa plenilunium maxime assumantur, & tandem, ut vitentur in paralysi sanguinea.

CAPUT LXIII.

De Polypo.

PLures enumerare possem curationes de (a) *Polypo*; & vere fateor ejusmodi affectus non parum laboris nobis olim attulisse, in iis enim curandis, quem sequerer plane ignorabam: & quos curari observaveram, infeliciter semper. Qui peritiores habebantur, (b) *ferro & igne* utebantur; nonnulli (c) *corrodentia*, ut æs ustum, præcipitatum, sublimitatum, &c. usurpabant; nonnulli omnium peritissimi accipiebant Butyrum Antimonii, quod apponebant cannula argentea, ne vicinas partes tangeret. Sed ista omnia cum magno dolore, & sæpe tales Polypi in carcinomata vertebantur. Nos unica herbaculæ exsiccata, & in pulverem reducta facillime sanavimus. Pulvis ipse in nares immittitur, cum gossypio, bis in die: carnes liquat, & dissolvit citra morsum; in hoc, unguento nullo opus est, planta hæc verrucas, & quasdam carnis excrescentias tollit & absumit; appellatur scorpioides, & (d) *heliotropium*. Arbusta est etiam consimili virtute pollens. Hæc ignorant, qui nugis & cachinno delectantur. (e) *Plantarum cognitionem in Medico* tantopere exoptatam, Medicorum hodierna cohors ignorat, & siquis hanc sibi arrogat, quod tamen rarum est, scias velim, extrinsecam tantum ipsos possidere, at intrinsecam faciem ne quidem a limine salutasse. Ejusmodi scientiam longam esse, & difficilem scio, non tamen impossibilem; in ea etenim siquis se exerceret, & pro trivialibus & inutilibus quæstiunculis eam amplecteretur, Medicinam certiorem, & uberiorem haberemus. At (ut inquit Plinius) gratius est cathedras ascendere, quam per vastas solitudines herbas alias, aliis diebus colligere.

(a) *Polypo*. Polypi concretiones sunt fibrarum sive membranularum ita se mutuo excipientium, ut congeriem quandam suppositarum pelliculatum ipsumque corpus polypi forment: Fibrosæ autem propagines in fasciculos plures vel pauciores ramos vel pedes referunt. Variis in locis maxime glandulosis & in cavitatibus majoribus generantur, uti in corde, pulmonibus, sinubus cerebri, & in ipsis venis hypogastricis. Molæ muliebres nihil videntur aliud, quem polyposæ concretiones succi nutritii, generatæ ex sanguine acido, crasso; hinc fœminæ scorbuticæ & hypochondriacæ tales facilius progenerant: Quod si enim succus gelatinosius nutritius ad partes spongiosas & glandulosas plus justo affluit, quam requiritur, et propter obstructionem quandam vel crassitiem refluere nequit, pori nimis

disten

distenduntur, membranæ tenuissimæ valde incrassantur, & vasa sanguifera mirum in modum increscunt & dilatantur: uti etiam illud ipsum videmus in fungosa carne, partibus vulneratis accrescente: Sicque facile generari possunt concretiones carneæ membrana sua obtectæ. Tales concretiones carneas in ipsis intestinis quoque instar molarum muliebrium generari in viris posse, lege dissertationem *elegantem clarissimi Celleri Prof. Tubing. de molis virilibus mirabilium*.

(*b*) *Ferro & igne*. Qua ratione polypus exscindendus sit, *vid. Celsus lib. 7. cap. 10.* it. *Meckern. observ. chirurg. cap. 10. 11. & 13.* & *Petrus Marchette in observat. chirurg. 27.*

(*c*) *Corrodentia*. Post corpus probe purgatum tentandum est, an polypus tolli possit adstringentibus & escharoticis, v. gr. colcothare vitrioli, alumine usto, quæ in nares inflari possunt per aliquot dies: hæc simul resistunt hæmorrhagiæ, quæ sæpius jungitur polypo. Potest quoque in nares trahi aqua mercurii sublimati, quæ stanneo vasi prius infusa fuerit.

(*d*) *Heliotropium*. Multæ virtutes in plantis specifice latitantes nondum detectæ sunt, quas frustra in aliis regnis quærimus. Si enim dantur specifica, certo morbo vel certæ caussæ morbi accomodata, certe in regno vegetabili illa quærenda esse existimo: hic enim mechanismus naturæ est amplissimus. Heliotropium in Gallia Narbonensi & in Sicilia maxime luxuriat. Circa Moguntiam in Germania etiam crescit. Verrucas affricata hæc herba valenter adimere dicitur. Efficacissima est adversus carcinomata, ulcera gangrænosa & tumores strumosos. *vid. Matthiolus*.

(*e*) *Plantarum cognitionem in Medico*. Plantarum cognitio exacta non tantum quoad virtutes & usus, sed & quoad ipsum verum nomen & characteres suos essentiales, quibus facile una species ab altera discernitur, admodum jucunda est, & medico etiam necessaria, facilis tamen, si methodo recentiorum excellentissimorum Botanicorum *Morisonis*, *Raji*, *Ruthbeck*: *Hermanni*, *Turnefot*, *Rivini* tractetur & addiscatur.

CAPUT LXIV.

De Herpete inveterato, & incurabili habito.

Multis annis exactis, Roma Bononiam venit Dominus Ferdinandus Ghisellus, cum (*a*) *pertinacissimo*, & ab omnibus deplorato Herpete in tibia, genu, & coccyge. Ad tantum expellendum hostem, plures consuluerat Apollines, & infinita fere assumpserat remedia; sed frustra, imo malum contumacius redditum vix medicabile censebatur. Ad nostras vero manus confugiens, Gal. decretis insisto, totum corpus primo ab omni terrestri saburra purgans Decocto Catholico; postea sanguinem renovans Tinctura Corallina, cum sacchiaro Rosato, quibus gratissimis rebus perfectissime convaluit. Qui Thoph. in *Chirurg. magna* consuluerit, omnia ulcera, & Herpetum genera sanare poterit.

(*a*) *Pertinacissime*. Obstinata scabies & herpes pertinacissimus sæpius est in personis siccæ & vulgo sic dictæ atrabilariæ constitutionis. Certum autem contumaciæ indicium est, si externe in partibus corporis, v. g. in brachiis, pedibus, collo glandulosi renitentes tumores, quod sæpius accidit, deprehenduntur: Nisi tali in casu adhibeantur antimonialia & mercurialia, v. g. mercurius dulcis, regulus antimonii medicinalis, vix felix & constans cura subsequitur.

CAPUT

CAPUT LXIV.

De Herpete contumacissimo ab omnibus conclamato in facie, collo, & tibiis.

Contumacissima, & efferata ulcera sæpe in facie fieri observamus, hæc nonnunquam a lue venerea. Annis superioribus fuit vir quidam nobilis Faventinus, nomine Carolus Bonacursius de Tardotiis, annos 30. natus, qui postquam Medicos Bononienses, & Patavinos in sui curam adhibuisset; trium annorum spatio, nos quoque consulere voluit. Bononienses primo venit visitatum, exponens luem veneream recenter contractam, cum pustulis, capill. defluvio, & similibus. Ipsum de more purgant, deinde Guajaci usum ad mensem imperant: ex qua curatione meliusculе se valere putat, & Faventiam revertitur, ubi nova symptomata resurgunt. Tunc ut doctiores Medicos comprobaret, Patavium adiit. Patavini novas purgationes ipsis instituunt, exactiori diæta servata, ad quadraginta dies (a) *ligni Guajaci decoctum* iterum ebibit, sudores in hypocausto excitentur: servat cuncta, & pro sanitate Telephia ulcera in facie excitantur, eaque profunda, fœtida, & maligna. Ad hæc persananda nihil intactum relinquunt. In tibiis, ubi similia ulcera aderant, ignitum ferrum in usum advocatur; at nihil opis. Ubi vero multa de nostra medendi methodo audivisset, ad nos Bononiam revertitur, tanquam ad tutius asylum confugiens, & intra mensem pristinæ sanitati restituitur. Curam primo aggredior suavissimis, & delicatissimis, non tantum quod delicatus esset, sed quia extrema imbecillitate erat confectus; nec tam morbi sævitia, quam remediorum perperam adhibitorum varietate, & multitudine. Primis diebus aurum Diaphoreticum dedimus, cum extracto Antivenereo. Sæpe post cibum aliquid de specifico stomachico. Ulceribus mumia mineralis admota fuit in principio, cum unguento digestivo, sequentibus post diebus Calcinat. Maj. quibus gratissimis modis pristinam recuperat sanitatem.

(a) *Ligni guajaci decoctum*. In scabie sicca, psora & lepra Græcorum, acria & calida, uti sunt lignosa sedulo devitanda sunt. Ejus abusum *Tonnerus in observ. 3. lib. 4.* annotavit sequenti historia: Cum ante complures annos præfectus carceris Ulmensis psora perversa ad lepram Græcorum inclinante, inquinatus, inspectioni subjectus, in leprosorium relegatus, aliquandiu ibi detentus, ex gratia inclyti Senatus in domum Gallicam ad medicandum est translatus, ibi per medicamenta chymica sæpius evacuatus, succedente decocto ligni sancti cum sarf. paril. in haustu sudorifero, etiam antimonio diaphoretico mixto, ad copiosius sudoris elicium. Sed qualis exin fructus? Non modo nihil levaminis subsecutum, quin malum triplo deterius redditum, magno in totius corporis cute ardore & rubore concitato, ut cancro elixo similis appareret, idcirco denuo in leprosorium amandatur, & ibidem post trimestrem moram e vivis est sublatus.

CAPUT LXVI.

De dolore articulari.

Arthritis non omnes æqualiter invadit. Nonnullos severe nimis dilaniat, viros ante XLV. longe vehementius, quam qui supra hanc ætatem: Reve-

Reverendus D. Stephanus Sibanus, annos 30. natus, communis Argelatensis Plebanus, in Bononiensi comitatu, superioribus annis id maxime comprobavit, & tam atroci arthritide correptus fuit cum febre, (a) *doloribus sævissimis* in omnibus juncturis, inedia, ventriculi subversione, vigiliis, & aliis. Trimestri toto alterius Medici opem frustra implorat, imo maxime cum damno; unde pro salute ad extremum perducitur. Hic erat annorum triginta, temperamenti calidi, & humidi, staturæ mediocris, nigros & duros gerebat capillos, pedum & manuum articuli intumuerant parum, cum exiguo rubore. Vigiliis, & inedia propter ventriculi subversionem, confectus, nullum remedii genus ex usualibus admittere volebat. Ut illam ventriculi subversionem corrigerem, primis diebus specificum stomachicum dedimus: granis postea aliquot Auri Diaphor. curam absolvimus.

(a) *Doloribus sævissimis in omnibus juncturis.* In arthritide partes tendinosæ & nerveæ spasmo violento torquentur, qui sali corrosivo acido utplurimum debetur, hic, quo magis est volatilis, vel fixus, dolorem stabilem vel vagum producit: In melancholico sanguineis, & qui nervos habent debiles, & ad affectus animi vehementiores proclives sunt, frequentior est. Interdum mirum excruciat ægros, mox in pedem circa talum intolerabilem movet cruciatum; mox transilit in genu dextrum, illumque in tumorem sat grandem levat: Serpit quoque in oculos & lippitudinem gravissimam plures dies perseverantem concitat, exinde manante ichore velut sanioso: Quando in colli nervos materia vitiosa se insinuat, clamosum parit dolorem, ut per multum tempus ne minimum dimovere vel inflectere queant. Invadit quoque linguam, illamque motu convulsio exagitat: Quando intestina aggreditur, cruciatus enormes et vomitum excitat. Observatur interdum tali morbo conjunctus continuus ptyalismus. Per paroxysmos invadere solet. Præcedit arthritidem utplurimum horripilatio per dorsum et lumbos, lassitudo musculorum cervicis, et lumborum immobilitas, et in furis quasi convulsio et spasmus.

CAPUT LXVII.

De Arthritide, seu dolore articulorum.

Illustrissimus Dominus Dominicus Vainus Equitum Turmæ Dux, annum trigesimum circiter agens, post inordinatam victus rationem, in sævissimum articulorum dolorem incidit, cum febre continua. Pedum articuli præcipue affecti erant, genua & manus. Ad hunc contumacissimum affectum ex arte exscindendum, aurum Diaphoreticum in principio dedimus, cujus usu febris evanuit, & dolores mitescunt: in eodem perseverat ad quindecim dies, intra quos perfectissime sanitatis restituitur. (a) *In potu aquam cum saccharo*, & cinnamomo dedimus. Victus erat communis plenus, ex carnibus vitulinis, & volatilibus, parum a consuetudine recedens. Medici ante nos ejus curæ incumbentes, solita sua stercoraria ter & quater ipsi præscripserant, totidem phlebotomiis celebratis, cum unctionibus, cataplasmat. & aliis inaniter celebratis in hoc morborum genere. Placeret plebeios nostræ ætatis Medicos monere, ne misellos ægros pro re facili mille tormentis sublevent.

(a) *In*

(a) *In potu aquam cum saccharo*. Arthritis, quæ conjuncta est cum phlogosi & pulsu magno, non bene ferre potest calida, acria et salia volatilia, sed magis refrigerantium acidulorum usum expetit Commendationem maxime merentur loco potus ordinarii aquæ florum vi anodyna fulgentium, quales sunt; primulæ veris, florum tiliæ, lil. convall. pœoniæ cum aqua pluviali vel rore majali destillatæ, hisce addi potest Corn. Cerv. ustum et parum sacchari, item pro ratione circumstantiarum tinctura rosarum: fit autem modus in hisce, alias intestina a nimis frigidis imbecillitatem quandam contrahunt. Multos scio curatos arthriticos solo aquæ frigidæ purissimæ tamen, frequentiori potu.

CAPUT LXVIII.

De Arthritide.

DOminus Leonardus Chiarenci, nobilis pistoriensis, annos triginta natus, quindecim annis elapsis Bononiam venit, ut ab acerbissimis doloribus Arthriticis, quos a sesquimense patiebatur, se liberaret. Ejusmodi dolores genua, & pedes primo vexare cœperunt, manus deinde. Ad morbi causam excidendam, (a) *pilulas catholicas* principio dedimus; deinde decoctum sequens.

Rec. Rad. Acori vulg. ℥. j. ß. Rad. Garyophyll. ℥. j. in sufficienti quantitat. aquæ commun. parabatur potus. Hoc usus est in cibis ad quindecim dies, & his duobus pristinam recuperavit sanitatem.

(a) *Pilulas Catholicas*. *Pechlinius l. 2. obs. 26.* refert, se novisse empiricum, qui medicamento chymico, sive lunæ crystalli essent, seu martis aliquod vitriolum etiam inveterato jam morbo, postquam biduo ante paregoricum dedisset, alvum magno cum fructu provocabat. Et est forte ab hac occasione nata purgantium cum opiatis mixtura, et famigeratum illud ex pilulis aloephanginis et laudano opiato compositum, quod et dolores sedare et alvum ducere posset: Res notabilis est, arthritidem nonnunquam diarrhœa vel etiam dysenteria solvi *vid. Solenand. in consil.* & *M. N. C. dec. 1. ann. 6. & 7. p. 220.* cum tamen et ipsam dysenteriam arthritis vaga interdum subsequitur. *vid. Thonerus lib. 5. Consult. 6.*

CAPUT LXIX.

De Icteritia flava, cum principio hydropis, inappetentia, summa virium jactura, vigiliis, & aliis, cujus causa a Medicis conclamatur.

MIrantur nonnulli, cur tam severe animadvertam in Medicos nostræ ætatis, & ipsi (quod pejus est) putant, eodem, quo ipsi incedunt pede, nos iter peragere. Male feriati homines, artisque Medicæ imperiti, & Christianæ pietatis immemores, nos cum inani plebe potius delectare velle putant, quam cum probis & peritis viris, veram & legitimam medendi methodum sectari. (a) *Larvatos Medicos* ubique inveniri non me latet, veros & legitimos raro. Sed o delitæ mentes! ex cachinno & garrulitate, quos bonos creditis, seligitis, spretis ex opere bonis. Congaudeo sæpissime, ejuscemodi cachinnis deludi, pro salute infelicem sanitatem, nec raro mortem reportantes.

Per-

Perilluft. Dominus . . . . . annos 64. natus, sub duorum Medicorum cura, multorum mensium intervallo perseveraverat. Ubi eorum opem inaniter exploravisset, ad nos confugit, jam ad extremum adductus: pulsum imperceptibilem, urinam perpaucam, & aqueam inappetentiam, vigilias, & alia gravissima perferebat. Ad ventriculum roborandum, specificum stomachicum dedimus. Ad obstructiones jecoris, (*b*) *Elect. de sulphure metall.* Rec. Auri p. j. ferri limati p. ij. fusa calcinantur simul duplo sulph. postea solvuntur aceto, & essentia vini alkalisata, in perfectionem reducitur opus.

(*a*) *Larvatos Medicos*. Non minus vere, quam scite scribit *Hippocrates Lib. de arte p.2.* Omnium profecto artium medicina nobilissima. Verum propter eorum, qui eam exercent, ignorantiam, eorumque qui temere de his judicant, omnibus artibus jam longe inferior habetur. Cujus quidem erroris ista mihi potissimum esse caussa videtur, quod soli arti medicæ nulla in urbibus, præterquam ignominiæ præfinita pœna est, quæ eos, qui ex ea constant, minime attingit. Qui quidem personarum, quæ in tragœdiis producuntur, maxime similes esse videntur. Quemadmodum enim illi formam, habitum & personam histrionis referunt, neque tamen histriones sunt: Sic & Medici nomine quidem multi, re ipsa perpauci. Judicium de medicorum meritis admodum fallax esse solet, quod per fraudes & alia artificia sæpius redduntur famigeratissimi, & existimatio eorum fortunæ magis, quam meritis adscribenda est.

(*b*) *Electuarium de sulphure metallico*. Ecce descriptionem sulphuris metallorum, quod in sananda hydrope tantopere extollit A. Et videtur nihil aliud esse, quam subtile sal martis, de auro parum participat, quoniam tam sulphur, quam acetum ejus repagula reserare vix potest. Quantum autem martialia in depulsandis morbis chronicis faciant, res in foro medico notissima est.

CAPUT LXX.

De casu raro, ab omnibus conclamato, & incurabili habito.

THomas Scribanarius, in via quæ dicitur, *de Malcontenti*, annos XL. natus, intra spatulam sinistram & collum, punctim ense vulneratus fuit, cui (*a*) *vulneri prospiciens Medicus* quidam eum sanitati fere restituit. Cum vero in fine curationis Enema præscripsisset, eo vix rejecto, ingens dolor ipsi advenit in sinistro pede, ex quo plures noctes transegit insomnes. Novos propterea accersit Medicos; at illi de more infinita præscribunt remedia. Perseverat tamen dolor, intumescit tota tibia cum genu, febris fit continua, vigiliæ perseverant, inappetentia, & alia varia symptomata. Qui ejus curam gerunt, multa præscribunt cataplasmata, fotus, emplastra, & alia infinita exterius. Intrinsecus decocta ligni Guajaci, salsæ, chinæ, ad justam dosim, bis in die ad quadraginta dies. Omitto potiones, pilulas, electuaria, conservas, & multa hujus generis alia: item phlebotomias, cucurbitas, cauteria, & pleraque alia: sed cuncta irrita fuerunt. Genu adapertum fuit caustico, & ferro, citra tamen ullum auxilium. Eo tandem devenit, ut sceletos potius, quam vivens censeretur. Ad manus tandem nostras curandus adducitur. Ad dolorem demulcendum, mumia minerali

utimur exterius, cum unguento ex vitellis ovorum, fotibus item utebamur cum baccis lauri, juniperi, foliis plantaginis, mille fol. hypericonis, cacum. meliloti, rorismarini, & aliis. Sed curam omnem absolvit (*b*) *Tinct. Antimonii* cum saccharo rosaceo bis exhibita eodem die. Quo medicamine assumpto mirum fuit quomodo evanuerit febris, & pus in totum brevi secretum, unde tibia, genu, & crus perfecte detumuerunt, dolor recessit, & potiori sanitate inde donatus perfectissime convaluit. Galenus si viveret, hanc medendi methodum realem, & rationalem appellaret, oppositam erroneam, & falsam, Empiricæ nomine dignam. Qui convitiis probos prudentesque Medicos excipere solent, hanc non esse canonicam turpissime mentiuntur; sed hos a fructibus cognoscere, nos Sacra Scriptura docet.

(*a*) *Vulneri prospiciens medicus*. Ut ulcus vel vulnus curetur, opus est benigno ac dulci sanguine, ac partibus illi vicinis moderaris. Chirurgis itaque illud studio semper sit, ut partem firment, & humorum cacochymiam castigent; quo spectant omnia temperantia, eduleorantia & blandiora balsamica.

(*b*) *Tinctura antimonii*: Metallicorum & mineralium medicamentorum efficacia non solum consistit in subtilitate particularum; ob hanc enim reflectuntur & avolant facile ex corpore, sed in eo maxime, quod firmos & valde stabiles habeant & poros, qui certam, stabilem ac copiosam secum ferant materiam subtilissimam, amicam nostri sanguinis ætheri. Hac subtili materia fermentationes augentur, humores viscidi attenuantur, obstructiones tolluntur; hac ratione sufficere potest minima quantitas alicujus medicamenti. Concludimus, posse dari medicamentum universale, si posset dari universale deobstruens.

CAPUT LXXI.

De Psora Lepra finitima.

Nobilem mulierem Mutinensem, annos 35. natam, nobili viri Francisci de Cervello uxorem, huc Bononiam ad me curandam deduxit maritus, ut a fœdissima psora mundaretur, a qua tribus annis cruciata fuerat. Mutinæ Medicos primæ notæ toto illo triennio frustra consuluerat: cujus causa purgationes, cum phlebotomiis, & sanguisugis pluries comprobaverat, succos cichoraceos cum sero lactis, ad nauseam assumpserat. Hinc remediorum multitudinis pertæsa, omne auxilii genus a nobis recusabat. At cum audivisset nos solo saccharo rosaceo eam sanare posse, confestim se ad nostra jussa paratam esse annuit. Qua de re saccharum rosaceum bis in die dabamus, cui exigua portio tincturæ antimonii miscebatur. Vera antimonii tinctura palato est grata, (*a*) *sanguinem purgat*, sine manifesta evacuatione. Deridendi plane sunt, qui hac sanandi methodo sunt destituti.

(*a*) *Sanguinem purgat*. Antimonialia dicuntur sanguinem depurantia, quatenus obstructionem glandularum & vasorum minimorum referant, quod efficiunt, partim dum particulis suis stabilibus solidissimis acutis fibras motrices vasorum ac tubulorum corporis nostri stimulent & uberiorem influxum spirituum invitent; unde promptius humores propellunt & stagnationi illorum resistunt, partim quod rigidis & acutis suis partibus humorum viscidorum tenacitatem fundant ac dissolvant.

CAPUT LXXII.

De Calculo.

Concretio lapillosa non omnium minima est eorum, quæ in albo designant, communium Medicorum scientiam haud satis esse tutam. Quod calori, tanquam causæ efficienti tribuunt, jamdudum falsum fuisse convictum fuit, & iterum a nobis, si opus est, declarabitur. Ex curationibus, quas quotidie molimur, primo adaperiemus, rationibus postea certissimis id firmabimus, certumque faciemus.

Quid mehercle ab omni Philosophia magis est alienum, quam concedere aliquid supra vires suas agere posse. Nostri ævi Medicastri in calculi generatione nihil aliud frequentius habent in ore, quam calorem renum, & vesicæ. Concedo id ab aliis scriptoribus hausisse; sed quid ineptius, nil scire posse quam ex commentario? semper pueri sumus, nihil a nobis discimus, quod ut utile & abjectum censemus, nihil e proprio pectore depromere posse. De crassa & viscida pituita rimari oporteret, unde illa crassities & viscíditas; semper eodem hæremus luto; si isthæc cruda sunt, quomodo nimius calor adest? & duplicem inibi calorem, insitum, & adventitium agnoscunt, insitum esse debilem, & adventitium solito validiorem, quo argumento rem acu tetigisse putant. Sed nænias istas infringere velle, pudet sane; dum enim hæc afferunt, plura committunt absurda. Caloris primo duplicem constituunt originem; secundo, ponunt accidens sine subjecto; tertio, si adventitii aut extranei subjectum faciunt renes, sequitur, renes sui ipsius detrimenti subjectum fovere. Quid tandem? calculus substantia est: calor vero accidens. An mobilia, vimque habeant agendi accidentia, non est minus ridiculum. Recentiores, etsi scholastici non sint, & huc usque cathedras ignorent, veriorem viam, & certiorem tamen invenerunt. Et dicunt eandem esse calculi microcosmi generationem, ac lapidum procreationem in macrocosmo. Nec Arist. opinio obstat, dicentis (a) *lapidum ortum* fieri per materiæ appositionem. At is cum lapillificandi vim nonnullis substantiis a primordis fuisse inditam non agnoverit, ideo de illa, ac de pluribus aliis non est locutus. Sed de his alibi fusius. Sint modo de eo curando nonnulla exempla.

(a) *Lapidum ortum*. Calculi generatio fit, quando particulæ viscoso-ramoso-terrestres ciborum a salibus ventriculi non rite dividuntur; unde postea serum tartari terrestrioris copia onustum, affluens poros canaliculos renum, ibidem efficit stagnationem particularum. Eodem modo ut videmus in liquoribus calide filtrandis, v. g. lixiviis & aliis crassioribus, ubi filtro magna copia limi onusto; vel liquore frigido facto, hic diutius stagnans, vel plane non destillat, vel satis lente, aut multum de sale iterum crystallisato in filtro relinquit. Id quod manifesto videmus in renibus calculosorum, ubi circa pedem anserinum dictum tartareæ lamellæ conspiciuntur: Quæ postmodum seminium perpetuum calculi suggerunt. Acidum autem & terra elementa calculi sunt, quæ invicem juncta, dura constituunt corpora. Crystallus pulverisata cum aceto in pristinam abit duritiem. Calcu-

lus humanus si destilletur, spirituum acidum acrem præbet, qui capiti mortuo super infusus pristinam duritiem acquirit. Præterea si destilletur, parum præbet olei, & putat *B. Dn. Waldschmidius in institutionibus pag. 86.* calculos generari ex defectu particularum oleosarum, & ob id ratio in promptu est, quare omnia ferme se omnia oleosa, item oleum amygdalarum dulcium in copia haustum a calculo præservat. Oleosæ enim particulæ ramis sc. tricis suis impediunt, quo minus recte coire queant in durum corpus spicula salina: Compertum enim ex Chymicis est, oleum resistere crystallisationi, hinc nonnulli, ut elegantes crystallos acquirant, addunt lixivio salino spiritum vini rectificatum, ut ille particulas pingues oleosas absorbeat.

CAPUT LXXIII.

De Calculo in vesica.

INter complurimos à calculo per me liberatos, mihi in mentem venit Illustriss. D. Gregorius Malvetius, qui viginti annis elapsis (*a*) *in calculum vesica* incurrit. Alios præter me consuluit Medicos, qui omnes calculo vesicam laborare asserunt. Hac de re medicamenta plurima frustra ipsi præscripserunt. Ad nos tandem venit, maxime cum ab illis intellexisset solam superesse incisionem, quam toto pectore reformidans, undique conquirere remedia statuit. Nos ipsi duo præscripsimus, in quibus ejus salutem repositam esse assero, si in eorum usu persistat: primum fuit Herniaria, cum Betonica in jusculo carnium cocta, (*b*) *bibit quotidie* ejusmodi jusculum, ad tres, vel quatuor menses; at cum ipse Astrologiæ deditus esset, sub explorato, & benevolo siderum positu plantas eas colligi curavit. Secundum fuit (*c*) *Astacorum fluviatilium* lapis, de quo quotidie in vesperis ʒ. ß. accipiebat cum succo limonum. His duobus fœlicissime convaluit. Quid mirum? si quindecim annis a sanitate elapsis, sanguinem expuere cœperit? cujus occasione Patavinos Medicos consuluit; sed eum ad propriam civitatem remittunt, ubi post aliquod tempus in manifestam phthisim incidit: tuncque pluribus in hac re habitis consultationibus, extremum diem clausit, quamvis sexagesimum quintum annum ageret. Hic affectus raro senes adoritur. Unde quidam Medicus ad eminentem cathedram evectus, morbum hunc non esse Phthisim asserebat, quod ex Hippocr. intellexisset, post trigesimum quintum raro advenire.

(*a*) *In calculum vesica.* Calculorum generationem in vesica elegantissime tradit *Nuckius in Adenographia curiosa pag. 77. & 78.* Observatum sæpius, calculos ejusmodi, mole sua quidem parvos, sed ob materiæ unionem compactiorem, in vesica hærere, calculorum futurorum nucleum constituere, cui facile incrustationes lapideæ tanquam stratum supra stratum superveniant. Hocque iterum facilius accidit vitam sedentariam agentibus, quorum urina tardius in renibus secreta; diutius in vesica morata nectit; dum particulæ ejus ex sale volatili urinoso, spiritu limpidissimo, oleo fœtido, & terra fatua compositæ, nucleoque dicto junctæ, molem calculi adaugent. Nucleus itaque talis, aut alius naturæ corpus aliquod terrestre plerumque adesse debuit, ejusmodi poris donatum & superficie, cui particulæ ab ipsa urina secretæ adhærere & calculi incrementum promovere possent. Ut autem hæcce

certo

certo magis constarent, Experimentum aliquod instituendum erat. Inciso vivi animalis (canini v. gr.) hypogastrio, per vulnus inflictum vesicæ extrahatur, dein per ejusdem vesicæ membranas, secundum ductum fibrarum, instrumento acutiori in fundo læsas, globulus immittatur ligneus; mox contrahentibus se fibris, vesica per vulnus abdomini ante inflictum repellenda vulnerisque ratio habenda. Animal primo biduo tristius quidem, sed brevi post alacrirer vivere & comedere incipit. Globulus autem vesicæ jam inclusus, vix aliam animali caussat molestiam, quam quod vesicam ad excernendam urinam frequentius stimulet. Hoc in statu animal per aliquot septimanas servetur; hinc inspecto abdomine & vesica, jucundo plane aspectu observamus, globulum dictum exiguis calculis, quasi totidem crystallis, esse incrustatum: Uti hisce diebus, felicissimo cum successu studiosis fuit propositum, demonstrarumque. Dissimilis haud modo (si parva magnis comparare liceat) quo saccharum album bacillis suis adhærere videmus. Et hoc quidem modo calculus in renibus primum genitus, bacilli instar, nucleum constituit, postmodum vero in vesica particulis calculosis, cum urina alias excernendis, obducitur, & in monstrosam tractu temporis, non raro, magnitudinem exerescit. Ubi vero ejusmodi nuclei deficiunt, rarius calculi vesicæ formantur, quoniam corpora non adsunt, quibuscum particulæ hæ heterogeneæ jungi possunt. Hinc non tantum nucleus talis, aut globulus ligneus, sed varia alia, nucleorum instar se habentia, calculorum fundamentum constituere valent.

(*b*) *Bibit quotidie*. Multa numerosa lithontriptica Medicorum scholis proponuntur, quæ tamen, quando ad praxin venirur, raro fidem solvunt. Et si absque partium studio judicium feram, dico, omnia illa, quæ vesicæ calculo vulgo destinantur, prorsus evanida esse, quæ enim jam factum & duriter compositum lapidem compactumque, qualis vesicæ esse solet, solvere posse, non video. Certum est, liquores corrosivos, & maxime spiritum nitri dulcem pro mpta facilitate calculum humanum solvere, ex cujus poris etiam oleo tartari fundo præcipitari potest, sed quam parum a corrosivis illis expectari possit tali negotio, perpendat quisque secum, quantos cruciatus & vel ipso calculo certantes peregrinus in vesica acor concilier. Posse autem injectione vesicæ calculum solvi, tum demum credam, sunt verba ingeniosi *Pechlini*, quando menstruum erit repertum, quod insipidum sit, & aurum aut aliud metallum solvat, cujus tamen expectatio hactenus nos fefellit, & forte semper fallet. Quo minus opinor verum esse, quod *editor Zodiaci Gallici de D. Brochardi* lythontriptico meminit, illud etiam ore assumptum lapidis tum renalis, tum vesicarii attritionem moliri. Hoc in universum censeo, a medicamentis tartareis, imprimis autem aquarum calidarum & thermarum inundatione, imo etiam naturæ quodam ductu, calculi mollioris elementa in partes tartarumque quendam viscosum resolvi posse, aut quod frequentius est, totos lapides & integros diluvio talismodi propulsos laxatis ante viis erumpere.

(*c*) *Asservatum fluviatilium*. Calculus pene siliceus in vesica pueri fractus & expulsus pulvere ex lapidibus nec non balsamo sulphuris & lapidibus cancrorum in *actis Hafnienfibus ann. 72. observ. 77.* legitur. Lythontriptica vera debent rigidis subtilibus, & puri calculi adaptatis constare particulis, quæ intus motæ possint dimovere vectis instar. Tale sal obtinet petroselinum. Aqua hujus, quamvis est insipida, effectum tamen dat calculosis, quoniam aculei sunt invisceri sulphuri; & hi, cum a motu in sanguine, & ab urinæ sale privantur suo sulphure, hinc priorem nacti figuram priores etiam edunt effectus. Tales aquæ stricto clauso vase sunt asservandæ diutius, tunc acquirunt aliquam acredinem excusso sulphure laxiori.

CAPUT LXXIV.

De Calculo.

ADmodum Rever. Pater, moribus, & vitæ integritate clarus P.P. Antonius Vernicus Franciscanus annos XLV. natus, post varia tormenta, & infinita remedia pro calculo in vesica attentando, me accersiri curavit. Re citra spem habita, & potius de morte, quam de vita cogitans, ad extremum confugiendum esse statui, ne ipsum sine remediis periturum relinquerem: (a) *Salem itaque vitrioli* sublimatum, & ad extremam puritatem adductum ipsi statim exhibui cum jusculo carnium. Hora post ipsum assumptum vomuit, & excrevit calculum satis magnum, ex quo confestim ab omnibus dolore liber evasit.

(a) *Salem vitrioli*. Vomitus per accidens, si calculus non adeo grandis & in vesica est, ad ejus expulsionem faciunt. Vomitus enim fit cum constrictione partium, quæ in omni expulsione necessaria est. Observamus nonnunquam in praxi post maximos & intolerabiles ventris dolores, calculos ingentis magnitudinis præter omnem spem prosilire. *Joh. Theodorus Schenkius exercit. anatom. pag.* 554. meminit mulieris, quæ, post atroces perpessos dolores calculos duos cum fragore exploserat; quos ex vesica magno sanæ naturæ conatu ejecto fuisse notatæ ibi circumstantiæ persuadere volunt. Nec dissimilis admodum est historia, quam *observ. 7. ann. 6. dec. 1. M.N.C.* legendam exhibet.

CAPUT LXXV.

De Calculo.

VEtula quædam, annorum LX. in via quæ dicitur *il Borgo della Paglia*, longo tempore a calculo in vesica cruciabatur. Post multa remedia incassum adhibita, Lithotomus ad eam conducitur, qui (a) *catheterre calculo explorato*, de mercede paciscitur. At illa non tam expensas timens, quam operis sævitiem, sic diu incurata manebat, ac vitam nimis infaustam ducebat. Quum vero minus de salute cogitaret, ecce calculus ad orificium externum vesicæ se profert. Ad eam perductus consului, ut sequenti mane pro viribus per civitatem deambularet, & ubi non sufficerent vires, aliquem secum perduceret, cui per viam inniteretur, & antequam egrederetur domo, pudenda bene inungeret (b) *oleo scorpionum*: quod ad unguem exequitur; unde vix domum reversa, calculum prædurum ovi gallinacei magnitudine excernit, non sine admiratione, a qua excretione libera penitus evasit.

(a) *Catheterre calculo explorato.* Maxima tormenta excitat violentia catheteris, ut ægri sectionis, quam catheteris molitionem æquiori animo ferre velint. Certum indicium calculi vesicarii esse dicitur, si cum sonitu repellatur emissus catheter, modo ante probe compertum sit, calculum adesse, non aliud forsan corpus, carneum scirrosum renitens. Potest de calculi exploratione *obs. 2. lib. 1. Dn. Pechlini*.

(b) *Oleo scorpionum*. Omnia emollientia, lubricantia intrinsece & extrinsece data, optime cruciatus calculi compescunt, dum vias emolliunt, nimis a spasmo constrictas

strictas relaxant, sicque partim dolori medentur, partim etiam vias ad expulsionem præparant. Hanc ob rem etiam calculosi magnum solamen in balneis & fotibus inveniunt. Certe inconsulto illi agunt practici, qui antequam emolliant vias, nimio diureticorum fortium usu calculos propellere annituntur; de quo lubeat legere *disquisitionem Matth. Unzeri lib. 1. de nephritide cap. 17.*

CAPUT LXXVI.

De calculo renum.

Tanta est (*a*) *nephritici doloris affinitas* cum dolore coli, ut non raro peritissimos Medicos ambo deludant. Talis fuit is, quem nupertime patiebatur Admodum Rever. D.P.M. Joann. Evang. de Juncis, in celebrrimo cœnobio D. Francisci, ipse enim quindecim diebus atrocissimo dolore ventris premebatur. Locus doloris erat circa regionem renum per ureteres se extendens, cum frequenti nausea, & vomitu (*b*) *urina erant multa, & tenues*. Curationem aggredimur per communia, tanto magis, cum tres essemus vocati ad curam. Prima die (*c*) *subducta alvo* clistere emolliente accepit pluries de spec. Elescoph. quod statim evomuit. Sequenti die pulpa cassiæ, cum Diaphœnic. adhibetur, quod pariter per os rejecit. Interea fotus cum carminativis, bacc. lauri, junip. menthæ, calament. majoranæ, absinth. fænug. lino, cymino, camomil. & melil. Post ejusmodi fotus, oleis discutientibus, & aperientibus inungebatur. Clyst. quoque discutientes, cum decocto carminat. elect. de bac. lauri benedict. laxat. terebint. & similibus, frequenter reiterabantur. Cum dolor magis sæviret, sapientissime a seniore Medico balneum olei communis præscribitur: stat per horam in dicto oleo, a quo cum nihil levaminis percepisset, imo dolor vehementior redditus videretur, consultationem inter nos inire cœpimus, rem esse conclamatam videbamus. Vitrioli salem propono, & in his morbis verum esse rhizotomum. Abnuunt alii duo Medici, sed sagacissime; nam ab assumpto tribus horis cessat omnis dolor. In quo satis videre est, boni & legitimi Medici esse, chymica remedia non spernere, indocti soli vituperant, quæ ignorant.

(*a*) *Nephritici doloris affinitas*. Calculus sæpe confunditur cum dolore Ischiatico & dolore colico: quandoque cum calculo conjuncta est colica. Si gravidæ querantur de dolore in lumbis. it. febre ardente laborantes; non cogitandum de calculo: defluxiones catarrhales fingunt quoque calculum, non tam omnis dolor lumborum etiam gravior indicat calculum: bene enim distinguenda in praxi nephritis a calculo est, illa sæpius a stagnatione sanguinis circa renes provenit, & in calculum, nisi venæsectione & remediis nitrosis succurramus, terminatur.

(*b*) *Urinæ multa & tenues*. Hæ notant poros renum valde constrictos sive spasmo, sive materia limosa: visuntur etiam urinæ in calculosis interdum satis crassæ, mucosæ & turbidæ, quod bonum semper signum esse solet, testantur enim Observationes, in primis *D. Jo. Henrici Brechtfeldii quæ volum. 3. Actis Medic. Hass. Observ. 70. prostant.* ubi puella bimula materiam albam, mucilaginosam emisisse cum urina, scribitur, quæ statim ab aere externo in subflavum oblongum riguerit, duritie quemvis alium calculum æquantem, a qua sane muccagine albedinem & duritiem

calculorum derivare libuit *Helmontio tract. Alimentt. tartar. insani.* §. 28. eandemque veræ calculi materiæ junctam, a semine Duelech petrescere, *cap. 2. de Lithias cap. 3.* concessit.

(c) *Subducta alvo. Galenus libro de renum affectibus* non solum pro præservatione, sed etiam curatione calculi nihil tantopere conducere scribit, quam alvum habere congrue apertam & lubricam.

CAPUT LXXVII.

De insigni alvi profluvio.

Domina Antonia Domini Alberti Zambonii Aromatarii, annos XL. nata, quatuor mensibus insignem diarrhœam patiebatur, cui opem ferrent Medici, omnia usualia frustra ipsi præscripserant, cum vero minus de sanitate cogitaret, in manus nostras curanda venit. Rem etsi arduam, & periculo plenam, sic tamen felicissime absolvimus. (a) *Ad jecoris obstructiones reserandas*, ipsumque in officio detinendum, dabantur mane croci Martis gr. x. in vesperis de eodem croco gr. vj. cum conserva rosarum. Sub fine ad ventriculum roborandum, flatusque discutiendos miscebantur grana aliquot specifici stomachici, & his duobus pristinam recuperavit sanitatem.

(a) *Ad jecoris obstructiones*. Sectiones cadaverum, cholera, diarrœa, & dysenteria exstinctorum docuerunt integro pancreate causam morbi & mortis in folliculo fellis aliisque biliariis vasis latuisse: videatur *Dimeroeii Anatomia p. 115.* Bilis enim humorum acrium vehiculum est, Anatomen diarrhœa defunctæ, ubi vesica fellis tota bile ex viridi nigricante repleta erat vide in *Actis Hafniens. anno 76. Observat. à 1.* Puer diarrhœa mortuus, sectus fuit a *Dn. Bierlingio* hepar & lien magnus & totius mesenterii glandulæ scirrosæ inventæ fuerunt. vide *M. N. C. ann. 2. Observ. 153.*

CAPUT LXXVIII.

De Hectica febre cum ulcusculis in faucibus.

Decreveram silentio præterire ea, quæ acerba mors jam dudum ab oculis nostris præripuit, at quomodo commemorare desinam omnium mortalium Excellentiss. Clarissimum, eminentiss. & omnibus gratum litterarum Phœnicem, natali ortu vere Principem Romanum, in omni facultate primum doctorum recognitum, quem omnes fleverunt, de quo tot celebrata fuerunt encomia, luctus, & gemitus, cum lacrymarum fluctibus, per omnes Academias tanti exauditi fuerunt, ut omnis lætitia, tam curiæ Romanæ, quam universæ Italiæ in mœstitiam versa fit. Cum vero Excellentiss. P. annos tunc XXIV. natus, gravissima fluxione in fauces tentaretur, ac Romanos Medicos, qui tunc doctiores habebantur, frustra ad duos annos consuluisset, ad me Bononiam mittit, ut per litteras opem ipsi ferre vellem: quantum possum ipsi me offero. Agnoscit tanti morbi curam absente Medico perfici non posse, qua de causa itineri se commisit, & lectica iter faciens per Spoletum, in pessimam febrem incidit. Tunc Excellentiss. ejus parentes judicarunt, me

ad

ad eum potius convocandum esse, quam tanti Viri itineris periculo committere salutem. Lecticam ad hoc, cum litteris multorum Principum, & amicorum commendatitiis, quibus enixe me rogabant, ut ad eum curandum accederem, mittunt. Eminentiss. Princeps Cardinalis Sabellius tunc Bononiæ a Latere Legatus, non parum quoque me rogavit, ut hoc iter peragendum susciperem. Lecticam ergo ascendo, & Florentia Romam peto, & dum per Aquam pendentem pergo, nobis fuit obvius quidam, dicens Excellentiss. Principem, ab Eminentiss. & Reverendiss. ejus fratre Orvietæ expectari: tunc enim Illustriss. & Reverendiss. frater, modo Eminentiss. Cardin. Cæsarinus nuncupatus, illius civitatis Gubernator erat. Orvieta per asperrimos montes Umbriæ superata, ad Aquam Spartam deducimur, ubi dictum Principem febre lenta confectum invenio, cum ulcusculis in gutture. Cum vero marasmo totus esset consumptus, & (a) *febris* jamdudum *inveterata* cum quadam raucedine, & cute aspera; idcirco decreveram apud me nullo pacto hanc curam suscipere, videns Excellentiss. patientem omni humana spe destitutum. At multa interea mihi ob oculos versabantur, itineris labores, immodicæ expensæ, tam in lectica, equis, & famulis, quam in proprio honorario; item videre omnes, male de concepta in me opinione sentire; & quod magis urgebat, tantum virum omni humano auxilio orbatum relinquere, quibus non minimum impulsus, ei morem gerere non recusavi. Ad ardorem itaque febris compescendum, bis in die dabatur Antihecticum cum Antipyreto, quibus vix ad decem dies usus est, & evanuit omnino febris. Hac sedata deperditum appetitum recuperat, & vires sensim revertuntur. Sic qui omnibus, & mihi pariter incurabilis habebatur, sanus omnino evasit. Post ejusmodi curam, vixit fere decem annos; at sæva mors eum derepente e vivis sustulit, & eo tempore, quo Summus Pontifex Urbanus VIII. supremus honoribus eum prosequebatur. Non defuerunt, qui malæ dicentiæ venenum evomentes, culpam mortis in præfata remedia referre studerent; at mos est hujusmodi homuncionum, ut qui infami invidia correpti, omnia etsi limpidissima Lycambeo suæ ignorantiæ succo inficere, atque tetris nocturnisque dicteriis obnubilare.

(a) *Febris inveterata*. Distinguenda hectica est inter incipientem & confirmatam. In incipiente largissimus solet esse sudor, urina rubicunda, facies bene colorata. In confirmata tumor pedum, cutis aspera, alvi fluxus, urina tenuis, vocis raucitas. Si ex ventriculi vitio febris hectica vel potius lenta fit, vinum album pauca tamen in quantitate convenit, quo videlicet ciborum coctio melius peragatur, & vires refocillentur. An vinum in hectica conveniat, *Exc. D. Phil. Jac. Sachsius lib. 2. Ampelograph. sect. 6 membr. 2. cap. 6. pag. 285. ex Lælio a Fonte, Mercuriali, Rhodio & Heurnio edocuit.*

CAPUT LXXIX.

De ulcere Chironio in facie.

Omnium ulcerum genus pessimum, & contumacissimum istud est, quod faciem occupat. Qui Astrologiæ favent, ejusmodi ulcera Martialia appel-

appellant, non tam naturæ loci consideratione, quam ejus mala conditione. Inter multos superiori anno Ravenna Bononiam Illustriss. D. Luciana Ginani Bifolci, ad manus nostras curanda ex pessimo ulcere in facie circa aurem sinistram. Juvenis erat xxx. annorum, optimo temperamento, venusta facie, & statura mediocri; hæc enim cum optima sanitate frueretur, nescio quo fato (a) *in ejus facie* obortum est malignum, & ferinum *ulcus*, quod ut superarent Ravennatenses Medici, multa tam intra, quam extra adhibuerunt remedia; sed frustra. Quamobrem ad me Bononiam curanda venit. Intrinsece decocto catholico usi sumus, ad saburram primæ regionis deturbandam. Ad salsedinem vero compescendam, eamque foras trudendam, (b) *tincturam Saturni Philosophici* per intervalla dabamus. Extra vero sola mumia minerali utebamur, cum unguento magistrali.

(a) *In ejus facies ulcus*. Ulcus præcedit semper inflammatio, quæ si conspicitur in cute, Erisypelas dicitur, causa est sal biliosum tenue & causticum, quod motu critico ex sanguine excutitur, & quoniam tenuitate & mobilitate sua viam facile invenit, superficiem partium carnosarum, crurum, uberum, faciei occupat, emunctoria passim in inguinibus sub axillis afficit, inque iis aliquid velut in via deponit, eodem modo uti in peste solet; atque a pestis invasione vix alio discrimine erysipelatis accessio differre videtur, quam solo contagio & venenositate. In principio talia, quæ naturæ motum adjuvant, & quod intus noxium est, ad cutem excutiunt, danda sunt, vulgo dicuntur die Rose vom Dergen treiben Quod si autem hoc sal corrosivum crassioris & rigidioris texturæ est, minusque mobile, in carneis fibrillis firmiter hæret, ibique continue solutionem & ulcus efficit, idem accidit, si oleosorum & infrigidantium abusu evaporatio salis corrosivi subtilis impeditur. In Diæta abstinendum est ab omnibus pinguibus, oleosis, dulcibus, butyro, acidulis, salsis, acribus, synapi, cepis, porro, raphano.

(b) *Tincturam Saturni philosophici*. Est nihil aliud, quam Tinctura Antimonii, quod Saturnus philosophorum nuncupatur.

CAPUT LXXX.

De herpete malignove ulcere nares depascente.

PRovidentiam divinam in minimis relucere experimur. Quotidie veniunt ad nos Exteri ab aliis Medicis incurabiles habiti, ut de suis malis subleventur, & qui in vicino prostant, opem nostram sæpe negligunt. Concedo inter pares vigere invidiam, at quid invidia cum proximi dilectione. Si proxima laboribus levamen ullum ferre non possunt, quare convitiis putidisque suis mendaciis alios a salute deterrent? Juvenis erat quidam Mutinensis nobilis, (a) *Herpete* quodam pravo, prope nares depascente, male vexatus, cui occurrere non posse cognoscentes Medici Mutinenses, eum ad me miserunt curandum: pluris ipsi fecerunt proximi salutem, quam quemvis alium respectum humanum. Ipsi duobus modis pristinam salutem restituimus, Intra corpore repurgato, Melanagogo decocto, tincturam seu essentiam Marchesitæ Saturninæ dedimus. Extra sola Mumia Minerali con-

centi

tenti fuimus cum unguentò rosaceo. Plures consimili ulcere laborantes eadem facilitate sanavimus.

(*a*) *Herpete*. Differt Herpes exedens a miliari majori & minori acrimonia, in herpete remissior, in exedente vehementior existit, ita ut non tantum ad corporis peripheriam secedat, sed & eandem cum vicinis partibus exulceret & depascat. *Celso* Herpes hic dicitur, sacer ignis *Lib. 5. de re Medica cap. 28* quod nomen postea erysipelati imposuerunt. *Hippocr. lib. 2. Porrhetic.* tale prognosticum de hoc consignavit: Omnis sacer ignis, ut minimum periculi habet ex his, quæ serpunt; sic prope difficillime tollitur. Quam difficultatem illi potissimum experiuntur, qui male disposita viscera habent, a quibus continuis Ichor transmittitur.

CAPUT LXXXI.

De Psora antiqua, solo carnium, & jusculorum viperarum usu sanata.

NOn semper Chymica usurpare novit verus & legitimus Medicus, sed omnia habeat rite parata ad manus. Non raro herbula jugulat morbos. Gal. suis temporibus, simplicia potius quam composita usurpat, quod nos idem non semel præstitimus. Sed dicamus, quomodo Rever. Pater . . . . . de Tabia, totius ordinis Dominicanorum Provincialis per Lombardiam, ad nos venit curandus. Contraxerat ille Pater fœdam Psoram per totum corpus a quinque vel sex annis, pro quo affectu curando plures Medicos, infinitaque medicamenta frustra tentaverat. Nos in tam contumaci morbo (*a*) *sola viperarum carne usi* sumus: eas modo coctas in aqua cum pauco sale comedebat, jusculum desuper bibens: eas aliquando torrefactas, & in pulverem versas, quo pulvere utebatur in cibis, nunc cum saccharo, nunc cum cynnamomo & aliis. Tota æstate plusquam centum & quinquaginta viperas comedit. Quare renovata cute, totus alter factus est, & qui valde senex apparebat, quasi juvenis factus est, robustior videlicet solito, ad cuncta obeunda aptior. Usus viperarum vix est utilis, nisi ad longum tempus; hinc fides adhibenda ne sit Gal. in dubbus illis historialis, judicent aliis. Nos in lepra dictis viperis usi sumus citra ullam utilitatem, etsi ad longum tempus.

(*a*) *Sola viperarum carne*. Viperarum carni magna vis depurandi sanguinem a priscis medicorum assignata fuit, ita ut etiam ad vitam prolongandam commendaverint. Vulgo creditur in iis animalibus, quæ exuvias suas deponunt, uti sunt Cervus, viperæ, araneæ, cancri, eximium vitæ balsamum delitescere. Mirabile est, quod scribit *Solenander Consil. 25. pag. 110*. Quando serpentibus coctis nutriuntur pulli gallinacei per aliquot dies, implumes evadunt & tandem rursus plumis vestiuntur, hisce elephantiacos nutriendos esse suadet. Nostra opinione viperæ constant sale volatili oleoso, subtili, immerso mucilagini; unde ad longum tempus, si caro assumitur, non potest non sanguini blandam introducere spiritualcentiam, & evacuatoria publica, a quibus obstructis omnis impuritas in sanguinem emanat, aperire.

CAPUT LXXXII.

De Tabe cum insigni ventriculi imbecillitate, vigiliis, &c.

MEdici officium non est semper sanare, id enim ad Deum Omnipotentem proprie spectat, sed apposite medicamenta ad hunc finem applicare. Atqui multi Medici putant se recte, & canonice mederi, si purgent, refrigerent, exsiccent, & humectent: finis, quales sint, demonstrat; ab operibus cognoscetis eos. Ad hoc quidam Medicus, nomine Guinus, probus & doctissimus, Ravenna Bononiam venit, ut a Tabe, seu potius insigni Marcore eum sublevarem. Hic annos 33. natus erat, & trium annorum spatio ab gravissimo affectu cruciatus fuerat: cui succurrendo, alii Medici Ravennatenses infinita prope remedia incassum adhibuerant. Consilio tandem inter eos inito, unanimes ipsi suaserunt, ut ad me curandus ipse veniret; se cuncta a scriptoribus enarrata pro similibus usurpasse, in his frustra triennium insumpsisse; & melius aliquid cum ancipiti fortuna tentare, quam ipsum misere sine remediis moriturum relinquere. His, & aliis impulsus, ad nos curandus advehitur. Explorato morbo, quippe visceribus sicca (ut ajunt) intemperie laborantibus, (*a*) *specificum* nostrum *stomachicum* ad sesquimensem dedimus, cum sacharo rosaceo; cujus beneficio in tantum convaluit, ut portione quadam data pro ejus usu, cum esset ad propriam domum reversus hilariter postea vixerit, pinguis admodum factus sit, & ab hac cura quindecim annos in perfecta sanitate vixerit decimo sexto anno tandem ex Pleuritide occubuit.

(*a*) *Specificum stomachicum*. Nullum dubium est, parari hoc ex Regulo Antimonii Martialis & Nitro, & coincidere maximam partem cum Antimonio Diaphoretico. Regulus autem est purior & saltim Mercurialis Antimonii pars, utut cicurata sit cum Nitro, in resolvendo & deobstruendo laudabilem adhuc recondit efficaciam; unde jam dudum cerussam Antimonii magni Chimiatri in abscessibus internis, morbo venereo, scabie; pruritu, pustulis pertinacibus & ulceribus magni fecerunt. De specifico nostri Authoris conferri potest, *Bartholinus Volum. 3. Act. Med. Hafn. Observ. 26. Item Senertus cap. 18. de consensu & dissensu, & Christianus Winckler us ann. 6. M.N.C. observ. 98. & Kerckringius Comment. in currum Triumphalem Basilii Valentini pag. 230.*

CAPUT LXXXIII.

De Hectica febre.

FEbrium observationes, & curationes in peculiari libro fusius tractandas decreveram, ne vero rei memoria in totum pereat, historiam hic referam de quodam Patre Jesuita annorum viginti septem, qui cum longo tempore lenta, & habituali febre laborasset, & ad sesquiannum multa e communibus Medicorum præscriptis subiisset remedia, ad me tandem venit curandus. Cum vero facie, & febre consumptus esset, medicamentorum pariter multitudinis pertæsus, solis (*a*) *restaurantibus & humectantibus* tractandus erat.

Qua-

Quapropter solo Antihectico usi sumus, cum saccharo rosaceo. Frustra fit per plura, quod potest fieri per pauciora, æque, & bene. Reseratis obstructionibus, & roboratis visceribus, semper cessat calor extraneus, febrilis ille calor sensim humidum primigenium depascitur, unde putredines, & consumptio totius corporis. Ejusmodi medicamentum facili negotio paratur. (*b*) *Basis est stella* signata Regis, cui benigna Jovis præsentia adveniens, Balneo Maris medio, pura & amica naturæ fit: sic depurata, & optime defæcata hominem sibi reddit benevolum, non eo vexando, sed amica societate eum saturando; consopitis videlicet malevolis aspectibus, summam pacem vitalibus spiritibus tradit.

(*a*) *Restaurantibus & humectantibus*: Ranas, testudines, limaces, ir. ostreas, Jammoros, ad extinguendum calorem hecticorum & restituendum glutinosum alibilem succum, multi sunt, qui commendant, id quod etiam non est de nihilo. Illud tamen circa illorum usum tenendum est, ut nimirum decoctum & jusculum ex illis magis præbeatur ægris, maxime si ventriculus imbecillis, vires labefactatæ & morbi principium non amplius fit, ubi duriores cibi minus feliciter concoquuntur.

(*b*) *Basis est stella signata Regis*. Describitur hic Domini Authoris medium antihecticum, quod ex regulo antimonii martiali & stanno purissimo mediante nitro parari potest, *de quo vid. plura infra p.600.*

CAPUT LXXXIV.

De dolore teterrimo in tibiis inveterato, & continuo.

Implacabilis, & longo tempore (*a*) *pertinax dolor* in tibiis vexabat nobilem, & egregium patientem, Dominum Bernardum de Taschis Mediolanensem, tunc Mantuæ habitantem, ex qua ad nos Bononiam venit ipse curandus. Ejusmodi dolor, tam die, quam nocte mirifice patientem torquebat. Ibi nullus tumor, & a quo oriretur hic dolor, vix erat comprehensibile. Mantuani Medici dictum dolorem a lue venerea oriundum existimarunt, propterea ligni Guajaci, & salsæ decocta pluries ipsi dederunt, excitatis sudoribus in hypocausto ad 40. dies; cerata viperina cum Mercurio tibiis admota fuerunt, & hæc omnia incassum. Observato loco affecto, cum luis venereæ vestigium nullum deprehendissem, statui locum affectum caustico esse aperiendum; quod factum fuit. Inter ossa, & carnes inventa fuit materia quædam dura, subalbida, naturæ & consistentiæ nervi, cum alia materia sebacea. Hac sublata dolor penitus evanuit.

(*a*) *Pertinax dolor in tibiis*. Dolorem tibiarum venereum diuturnum sustulit *Riverius, vid. Cent. 1. obs. 8.* pilulis mercurialibus, quarum duæ horis matutinis, & totidem pomeridianis per mensem integrum datæ fuerunt. Quinto quoque die interpolatus est usus pilularum purgantium.

CAPUT LXXXV.

De dolore superiori simili, eadem methodo curato.

Superioribus annis, antequam Pedemontana regio bellorum incursionibus vastaretur, e Casali Montisferrati ad nos Bononiam venit Illustriss. Comes

Comes Isbertus Mantuanorum Ducum a consiliis primarius, annos tunc XL. natus. De utriusque tibiæ dolore maxime conqueritur, & cum dolor multis annis esset inveteratus, & ab aliis Medicis, tam Pedemontanis, quam Mantuanis inutiliter curatus, tibias statim adaperiendas esse decrevi. Adapertis, non ossa cariosa, (ut arbitrabamur) inventa sunt, sed tantum (a) *materia gypsea*, qui sublata recessit omnis dolor.

(a) *Materia gypsea*. Tophacea materia ubique ferme reperitur, & facile adhæret membranis; hanc cum alvi excrementis ejectam recensent *miscellanea N. C. dec. 1. ann. 7. pag. 349.*

CAPUT LXXXVI.

De nasi, ariumque auctæ magnitudine, cum ulcusculis erodentibus.

UT continua, & apta membrorum proportio hominis pulchritudinem perficit; ita inconcinna, & inepta turpitudinem parit. Cuidam pistori nomine Petrus Cassonus, annum ætatis suæ 40. agenti, anni spatio nasus, & nares in insignem magnitudinem creverant, cum insigni livore, cui ulcuscula quædam erodentia accedebant; cumque ab omnibus notaretur, & ab aliis Medicis frustra curatus fuisset ad nos tandem venit. Curam exordior a decocto melanagogo, quod ebibit 40. diebus bis in die. (a) *Extrinsece* loco affecto mumiæ mineralis balsamum admoveri curavimus: quo medicamine repressa est turpis illa magnitudo, & sanata fuit ulcuscula. Rarus est ejusmodi affectus, & quibus contingit, membrum putrescit & excidit. Illi succedit (b) *teterrimum ulcus*, quod postea carnes & ossa vastat, & depascitur.

(a) *Extrinsece*. In gulla rosacea & in omni inflammatiane glandularum subcutanearum faciei sequens mihi semper salutarem præstitit opem: ℞. aquæ flor. fabarum, sambuci, rosarum ana unciam 1. Magist. saturni, Wismuti, ana drachmam 1. mercurii præcipitati albi grana. 10. essentiæ Benzoes drachm. 1. Camphoræ gran. 6. Hoc facies sæpius madefiat.

(b) *Teterrimus ulcus*. Differt inflammatio ab erysipelate, quod, in hoc sanguis serosus acris ex capillaribus venis per poros in superficiem & cutem dispergatur. In inflammatione autem in musculorum cavitates spargatur, atque vacua spaciola ibi capessat; unde tensio, renisus & pulsatilis dolor, ex inflammatione in corporibus cachochymicis, & quando perperam tractatur, ulcus ferinum ex facili sobolescit.

CAPUT LXXXVII.

De ulcere narium pessimo.

MEdicus qui Chirurgiam ignorat, proprii nominis inscitiam prodit, Gal. ipsi non observatur in primis quatuor libris methodi medend. Exteriora Medicum manuducuntur ad interiora. Jactabundi quidam gracculi, ut ignari nimis, profitentur hæc opera ad eos non pertinere, sed ubi Hippocrates, Gal. & omnis antiquitas? Demiramur sæpe, cur tam inglorii hodie vivant Medici:

Medici:

Medici: jactitant se esse ejuscemodi antiquorum asseclas; at vide quam turpissime mentiantur. Nobilis quidam Mutinensis, annos 35. natus, ad nos venit, (*a*) *nares praeferens vastatas* & putridas, cum insigni fœtore. Ulcus illud sordidum, depascens, & ferinum brevi Mumia minerali curatum fuit. Intus ad causam antecedentem deturbandam, decocto catholico usi sumus; quibus duobus, ulcus in totum consanuit. Hoc medicamenti genus omnes indicationes explet, detergit, mundificat, incarnat, & cicatrice partem obducit.

(*a*) *Nares praeferens vastatas*. Sunt hęc ulcera admodum familiaria lue venerea & scorbuto infectis, & non nisi sal ivatione mercuriali radicitus tolluntur.

CAPUT LXXXVIII.

De Palpitatione cordis, cum insigni anhelitus difficultate.

IN domo Illustriss. Comitis, Domini Hieronymi de Ranutiis, nobilis quidam Ferrariensis, nomine D. Joannes Poretta, annos 30. natus insignem (*a*) *cordis palpitationem* patiebatur, cum gravissima, & perniciosissima respirandi difficultate ab anno integro. In eo curando alter Medicus totum illum annum frustra insumpserat, multitudine medicamentorum illum obruens, modo cardiacis, modo thoracicis, nunc his, nunc illis localibus, suis solitis purgationibus praemissis, phlebotomiis, & similibus. Nos (*b*) *ad morbi causam* respicientes curam paucis perficimus. Ad sanguinem sursum ad cor ascendentem, Elect. de Croc. Martis ℥.j. ad complures dies dedimus. Ut vero saburra omnis terrestris, sulphurea Jatrochymicis dicta, per inferiora deturbaretur, decoct. lign. sassafras cum melanagogis, quindecim diebus dedimus, quibus optime convaluit.

(*a*) *Cordis palpitationem*. Hæc frequens est symptoma hypochondriacorum & hystericarum, & nihil aliud, quam convulsio quædam cordis a materia quadam acri irritante vel sanguinis coagulo aut polyposa concretione exurgens, post pastum plerumque ingravescit, prout nimirum chylus a nova fermentatione acrior accedit, & salsior, pressioque major tunc efficitur. Omnia antihypochondriaca antispasmodica & mixturam sanguinis restituentia huic affectui sanando inserviunt.

(*b*) *Ad morbi causam*. Est acidum copiosum primis in viis hærens hypochondriacum, quod pene omnium morborum quoddam seminarium est. Nihil autem magis contrariatur huic sali, quam mars, qui vera panecæa hypochondriacorum existit.

CAPUT LXXXIX.

Apostema insigne in crure.

CAsum nec commmunem, nec consuetum commemoro. Dolor primo acer, & mordax sentitur pluribus diebus, cui exiguus, & prædurus tumor succedit; dolor immanis sensim invalescit, noctes ad plures menses ducit insomnes: tandem tumor grandior fit, & duorum mensium spatio augetur:

noctu

noctu dolores acerbitas magis sentitur. Post multa inaniter ab alio Medico facta, ad eam advocor. Præsentibus, & peractis causis ad unguem expensis (*a*) *cauterium potentiale* dolorifico tumori affigitur, ex quo pus, hinc dolor evanuit. Antequam infingeretur cauterium, varia cataplasmata admota fuerant, tam ex farinis, quam herbis emollientibus.

(*a*) *Cauterium potentiale*. Securissimum & optimum est lapis infernalis, cujus descriptionem vide infra. Liquida, uti butyrum antimonii, spiritus vitrioli concentratus, propter inæqualem extensionem minus feliciter operantur.

CAPUT XC.

De ulceribus contumacissimis in tibiis.

SIqui sint morbi, in quibus elucescat Medici ars & solertia, maxime sunt ulcera, in quibus non tempus, neque fortuna, sed Medici peritia requiritur. Ad nostras manus nuperrime venit curandus, Dominus Daniel Giupponi Ariminensis, annos 35. natus. Is a duobus annis (*a*) *ulcera excedentia*, dolorifica, fœtida, callosa, & profunda, in ambabus tibiis contraxerat. Ut his prospiceret, Medicos Ariminenses consuluit sex mensium spatio; at in vanum. Qua de re Patavinos adiit, qui cum non essent fœliciores aliis, ad nos Bononiam venit. Ad ejusmodi curam perficiendam, a totius corporis habitu indicationes desumpsimus: Is vero (*b*) *totus erat cacochymus*, a longo tempore in lecto decumbens. Propterea universam sanguinis massam, ab omni saburra repurgandam esse statuimus: qua de causa Tincturam Saturni Philosophici in principio dedimus; decocto postea melanagogo repurgatus fuit. (*c*) *Extrinsecus* mumia minerali cum unguento magistrali d. n. Hæc vero medicamenta concedo non esse usualia, communia tamen facimus, partim in nostra *Pharmacopæa Spagyrica*, & partim viva voce, prudentissimo Pharmacopolæ, nostro Rev. Patri Hyacintho . . . Rev. P. Dominicanorum Aromatario.

(*a*) *Ulcera excedentia*. Notabile est in lue venerea vel mensium suppressione laborantibus, item in scorbuticis pauca vulnera in magna abire ulcera, & fœtorem ulcerum in mulieribus mensibus instantibus esse pessimum.

(*b*) *Totus erat cacochymus*. Cacochymia fœcunda mater ulcerum est, quæ tali statu feliciter curantur, & quando extrinsecus consolidantur, funesta exoriuntur symptomata, qua de re legi merentur *miscellanea naturæ curiosf. dec. 2. ann. 5. pag. 318. it. dec. 2. ann. 8. p. 197.* Præstat itaque medicamentis antimonialibus, & sanguinis massam edulcorantibus nec non aperientibus specificis cacochymiam tollere, quam solo externo usui fidere.

(*c*) *Extrinsecus*. Externe ulceribus magno cum fructu inspergi possunt varia fermentum ulcerosum imbibentia, v. gr. Lac lunæ, radix ari, succinum, cineres tabaci, cinnabaris nativa, aurum fulminans; cerussa antimonii, crocus metallorum & ejusdem generis alia. Suffitus ex cinnabari & gummatibus ad ulcerum sanationem multum quoque faciunt.

CAPUT

CAPUT XCI.

De uteri prolapsu.

HOnestę cuidam mulieri, cujus nomen pudoris gratia taceo, annorum 40. post nonnullos labores domesticos, derepente (*a*) *uterus totus inversus* e pudendis prolabitur. Ad eam invisendam accersitus, mulierem invenio trementem, & lachrymis totam perfusam: Blandis verbis a me recreatur, & ut supina jaceat ipsi suadeo, clunibus capite elatioribus. Partem oleo amygdalino perfricandam esse assero: tunc clunibus ex una parte compressis, ex altera manibus fortiter adductis intus uterus retropellitur, & in naturalem situm reducitur. (*b*) *Fotibus* postea *astringentibus* affecta pars fovebatur, bis & ter in die. Sequentibus diebus potu sequenti usa est.

Rec. Nucum cupressi, num. xij. Rad. symphit. major. ℥. ij. fol. polygoni, herniariæ, beton. pilosellæ, an. m. j. fiat decoct. in vino, & aqua. Dabantur ℥. vj. pro dosi, bis in die, cum syrup. limonum ℥. j. Fotus fuit.

Rec. Nucum cupressi, gallarum, cort. granat. balaust. sumach. an. unc. ij. fol. myrthi, olivæ, quercus, polygoni, an. m. j. florum rosarum p. ij. Bull. in vino rubro.

Quibus paucis brevi convaluit, nec simili affectu unquam cruciata fuit. Et quia flatus utplurimum causa sunt ejusmodi prolapsus, ideo seminibus anisi, & fœniculi, ut utatur ipsi suadeo, & ut ad complurimos menses victum attenuantem, & exsiccantem, suadeo, Galeni præceptorum memor, peculiari *libro de attenuanti, & exsiccante victus ratione*. Quod dictum sit propter eos, qui non sapiunt nisi ex commentariis: his consulerem, ut fontes non rivulos adirent.

(*a*) *Uterus totus inversus*. Non dari procidentiam uteri veram, multi negare conantur, certum tamen est per autopsiam, procidisse eundem ita, ut spitamæ fere distantia ipsum orificium uteri internum extra corpus elatum, menses foras stillaret, quod observavit *Dn. Wedelius* in fœmina honesta *vid. M. N. C. dec. 2. ann. 6. observ. 9. Hervæus exercitatione de partu pag. 518.* testatur ita procidisse uterum, ut infans intus gestatus in prolapso hoc corpore visus fuerit. Jam dudum etiam id annotavit *divus Hippocrates Lib. de natura mulierum §. 38. Johannes Riolanus lib. 2. antopogr. 35.* hæc nobis reliquit: Corpus uteri relaxatis ligamentis intra cervicem laxiorem & ampliorem, corpore uterino devolvitur, & extra orificium externum prominet, atque propendet, ut sæpe observavi. vid. reliq. Cui assentiuntur *Joh. Fernelius lib. 6. cap. 16. It. Daniel Sennertus lib. de morbis mulierum part. 1. Sect. 2 c. 14. Exemplo autem clarissimo id confirmat Dn. D. Peyerus in observ. 84. dec. 2. ann. 1. M. N. C.* Obstare quidem videntur huic experientiæ ratione, dum firmamus satis & ligamentis affixus uterus est, ut incarceratum manere oporteat: At vero magna in utero vis expansiva est, imo major ac in illa parte corporis alia, hinc etiam ipsa ligamenta accedente imprimis intemperie humida laxari & extendi mirum posse, verosimile videntur.

(*b*) *Fotibus adstringentibus*. Adstringentia fortiora evitanda hic sunt, magis conveniunt decocta ex ingredientibus terreo-balsamico sulphure stipatis, quæ, uti leniora sunt, sic etiam securiora, v. gr. Myrrha, mastiche, cortex

thuris, nux moschata, mentha, quinque folium, sanicula, folia, myrthi, flores balaustiorum, rosarum rubrarum, succinum, quæ in vino rubro cocta egregium constituunt fotum: Intrinsecé autem succinata & ex lignis parata medicamenta egregie conveniunt.

CAPUT XCII.

De Catarrho.

De catarrho vere possumus dicere, quod olim Ovidius: *qua terra patet fera regnat Erynnis.* Hic non puero, non viro, non fœminæ parcit, sed in omnes, & maxime in senes vires suas intendit. Est vero catarrhus, destillatio, seu defluxus præternaturalis humoris supervacanei a cerebro ad membra subjecta. Scholastici pro ratione cathedræ, multa de nomine, & potestate in medium proponunt. Nos qui mortalium utilitati consulimus, necessaria tantum amplectimur; & cum Fernelio dicimus, catarrhum *destillationem humoris excrementitii e cerebro ad subjecta membra.* Excrementitius est, quia, omne quod comedimus, habet in se mucilaginosum, & lutosum tartarum, sanitati humanæ noxium; quæ tartarea impuritas, cum in ventriculo a calore nostro atterri, subigi, & separari non possit, manet excrementum, quod per secessum, (*a*) *vel per urinas exire deberet:* at ubi simul cum puro ad membra transit, hæc prima basis, primumque fundamentum catarrhorum. Unde vero catarrhus peculiares differentias sortitur? non a calido, frigido, &c. ut asserit garrula plebs, sed a natura excrementi, & a loci differentia. Quod ad loci differentiam, sparsim in praxi facile quis observare potest. Excrementi differentiæ nonnisi longo tempore perdiscuntur, usu, & exercitio. Quare cerebrum supra omnia membra abundat catarrho? Non aliunde, quam quod cum sit corpus molle & humidum, pariter magno, & consimili alimento eget, nec tam ad corporis molem enutriendam, quam ad spirituum reparationem, & regenerationem. Ad omnem catarrhum præscindendum, naturales partes primo roboramus, quæ in ea sunt vitia removemus, atque ea ab omni saburra repurgatas ad naturalem statum reducimus. (*b*) *Cur cerebrum exsiccare* non curamus? Quia ipsum alimento probo enutritum parum excrementi generat; proinde & ptyalismum, frequensve expuitio, sub catarrhi nomine supputatur, & perperam censetur a cerebro venire, quamvis a ventriculo, aut a pulmonibus. Verum, quia de morborum essentiis hic nostrum institutum non est tractare, sed per historiolas curationem aperire; non ex convasatis, & ex aliorum scriptis confictis, sed propriis laboribus partis: propterea in sequentibus de singulis dicere decrevimus.

(*a*) *Vel per urinas exire debere.* Sal excrementitium retentum in lympha & sanguine fons & origo catarrhorum maxime est, cum autem renes congruum sint salium evacuatorium, hinc felici cum successu diuretica rheumatismos seu dolores spasmodicos flatulentos musculorum, a sero acri salso stagnante ortos, egregie sanant, quatenus salia evehendo e corpore, operantur. Sudoriferorum maxi-

maxime fortiorùm usus in catarrhis cautissimus sit: Observavimus, paralysin, imo dolores colicos præposterum illorum usum subsecutos fuisse.

(*b*) *Cerebrum exiccare*. Stases seri acris salinis in partibus musculosis vel nerveis potissimum fiunt a tono partium læso, hic autem dependet a spirituum animalium & nervorum debilitare, hinc quicunque nervos imbecilles, cerebrum humidum possident, & spirituum animalium defectu laborant, facile incidunt in catarrhales defluxiones, arthritides; quapropter si velimus debite catarrhorum fontem rescindere, oportet id efficere nervinis, sale volatili oleoso, & blando temperato sulphure pollentibus remediis, inter quæ laudem merentur succinum, serpillum, lignum sassafras, majorana, salvia, betonica, lignum aloes, ambra & ex eo parata medicamenta.

CAPUT XCIII.

De catarrho a longo tempore inveterato.

PErillustris, & Rever. D. D. . . . Carpli Archipresbyter annos 35. natus, Bononiam ad nos venit, ut de (*a*) *contumacissimo catarrho*, in juncturas a longo tempore delapso, curaretur. Carpii, & Mutinæ plures in vanum consuluerat Medicos. Sub cura nostra brevi sic convaluit. Ad cachexiam, cujus causa ad hydropem propendebat, cons. rosatum dedimus cum specifico stomachico. Ad viscerum obstructiones, sulphur. metall. Refocillatis viribus, & visceribus novo robore donatis, fluxio tollitur, & pristinæ saluti restituitur æger. Hæc via incedit vera medendi methodus, in qua animadvertere licet, quam a veritate sint alieni, qui tota die nobis inculcant, cerebrum esse exsiccandum, jecur refrigerandum, & ventriculum excalefaciendum. Id non præstant, quia contrarium incusant, mica de suis male inventis indicationibus effutiunt: oculati distinctionum tenebris offunduntur.

(*a*) *Contumacissimo catarrho*. Catarrhi vel etiam rheumatismi in partibus musculosis oriuntur a læso istarum partium tono, quod maxime fit ab inæqualitate aeris modo frigidi, modo calidi. Non autem semper a mutatione aeris calidi in frigidum & vice versa, catarrhi epidemice grassantes ortum suum ducunt, verum serena etiam cœli temperie & ad sensum æquali quoad calorem & frigus oboriuntur sæpius gravissimi catarrhi, quod adscribendum venit aeris mutationi & inæqualitate ratione gravitatis & levitatis suæ, vel etiam humiditatis & siccitatis. Observamus in barometris tempore autumnali maximam mercurii quoad ascensum vel descensum variationem, quæ omnis ab inæquali pondere aeris provenit, qui modo poros cutis nimis constringit, sicque tonum ejus destruit, & transpirationem turbat & inæqualem efficit, mirum enim externus aer, prout variat ratione caloris, frigoris, humiditatis, siccitatis, moderatur ac modificat transpirationem, a qua prohibita stasis lymphæ & catarrhi oriuntur.

CAPUT XCIV.

De Ischiatide.

ISchias in omnibus non eodem modo curatur. Acutissimus est dolor in nonnullis cum insigni pulsatione; tunc (*a*) *sanguinis missio* e malleolo mirifi-

ce confert. In nonnullis est quidem acutus, sed non pulsatilis; tunc phlebotomia inutilis est. Est altera species, quæ in principio non est acuta, sed paulatim augetur; in hac neque purgationes, neque phlebotomiæ juvant: & hæc potissimum oritur a lue venerea. Est altera species Arthritidi communis; quippe quæ vel eam, tanquam ejus prodomus, præcedit, vel in ipsa Arthritide venit; hujus, vel illius curandi artem per exempla facilius tradere est, quam quibusvis aliis præceptis. Quidam Admodum Rever. P. F. Vincentius de Coccapannis ex Carpio, modo in finali Mutinensi cœnobio superior, annorum 35. ad Arthritidem, & Ischiadem erat valde propensus, modo in genuum, pedum, & manuum articulis acerrimos dolores patiebatur: cum vero juvenis esset (*b*) *natura biliosus*, & ad id mali genus nimiopere propensus, certum erat intra paucos annos ipsum in tanto affectu defecturum, aut saltem omnibus membris correptum iri, atque in lecto dolentem perpetuo decubiturum. Ad curationem, & præcautionem, pilulas ipsi dedimus catholicas, alternis diebus, quater aut quinquies; postea singulis mensibus, bis aut ter. Perseverat per quatuor annos; intra quos firmissimam recuperat sanitatem.

(*a*) *Sanguinis missio*. Venæ sectione sola ischiaticum dolorem se curasse, gloriatur *Galenus C.* 18. 24. Cura per venæ sectionem. Item *Celsus lib.* 4. *de re medica cap.* 24. Per cucurbitulas curatam ischiatidem referunt *M. N. C. dec.* 2. *ann.* 5. *p.* 338. Videmus hinc rationem, cur hæmorrhoidum fluxus juxta *aphor. Hippocratis*. Item cur dysenteria quandoque; uti talem observationem communicat *Solinander sect.* 5. *Consil.* 1. *p.* 431. tollant obstinatum ischiaticum morbum. Quare idem Author sanguinis detractionem & ad præservationem ab hoc malo & ad curationem istius suo tempore administratam utilem esse scribit. vid. p. 452.

(*b*) *Natura biliosus*. Nitrosa, maxime nitrum artificiale cum cinnabare nativa vel antimonii maritatum tali in casu omnium præstantissimum est. Ischiatici mali curationem tinctura refrigerante acidam & succo ribii peractam vid. *in M. N. C. dec.* 2. *ann.* 90. *observ.* 61.

CAPUT XCV.
De immodico mensium fluore.

MEnsium immodice fluentium varia esse symptomata jam supra tetigimus: invisa tamen, nec ab aliis memoriæ consignata observantur continuo. Honesta quædam mulier annos 40. nata, prope Divi Martini fanum commorans, a 4. annis in mensium inordinatissimum fluorem quolibet mense incurrebat, unde qui ad eam primo advocabatur Medicus, de phlebotomia in utroque brachio statim sollicitus erat; cathartica postea ad nauseam præscribens, nihil aliud præstabat, nisi intolerabilem cachexiam. Et revera dicta mulier, tam propter immodicam sanguinis fluxionem, quam propter inconcinnam medicamentorum applicationem in leucophlegmatiam inciderat. Ad 15. & 20. dies perseverabat sanguinis fluor, cui crebræ lipothymiæ, animive deliquia succedebant. Dorso ceratum comitissæ toties admovebatur quoties immodica fluxio adveniret: & pulver. adstringentes ipsi porrigebant, utpote ex corallis,

lis, granis Kermes, lapide hæmatite, succino, mastiché, & similibus; & tamen sine fructu. Ad eam curandam, (a) *cachexia*, qua mirifice donata erat, prospeximus. Qua de re Martis essentiam, cum tinctura coralliorum bis in die dabamus, cum conserva rosarum, quibus mirifice sanitati restituta fuit. Nugivenduli, qui nihil præter nugas, ex cortice commentariorum eductas norunt, clamitant isthæc canonica non esse: stercora reposcant, & consimilia habeant.

(a) *Cachexia*. Cachectici, imo ipsi hydropici ad inordinatos & immodicos sanguinis fluxus admodum proclives sunt. Nostra regula est, nullam hæmorrhagiam largiorem fieri obstructione cujusdam visceris vel spasmo quodam fortiori internæ partis cujusdam: Notabile est, in ipsa hæmophthisi, vel etiam mensium fluxu nimio, quando per paroxysmos sanguis cum impetu erumpit, cutem extrinsece corrugari, venas evanescere & anserinam quasi cutem fieri.

CAPUT XCVI.

De fame canina.

RAtus est plane affectus in mulieribus ætate provectis: Erat tamen matrona quædam honestissima, ætatis supra 40. annos nata, quæ nescio quo fato (a) *ingentem famem* contraxerat. Ad eam debellandam, pluries purgata fuit consuetis remediis, cum sanguinis missionibus. Hæc vero erat 40. annorum, nupta P. Albino Calceolario: Ad quam curandam accersitus, mulierem invenio totam tumefactam, leucophlegmatia confectam, infinitorum propemodum remediorum pertæsam. Sub cura nostra brevi sanitatem consequuta est in hunc modum. Primis diebus pil. de hiera simpl. Gal. dedimus ad ʒ. ij. in v. pilulas. Sequentibus diebus decoctum infra scriptum. Rec. Ligni sassafras, ʒ. ß. rad. rubiæ tinct. fœnic. apii, an. ℥. j. ß. fol. absinthii, agrim. capill. omnium, an. m. j. sem. anisi, ameos, an. m. j. coqu. in aqua communis s.q. de colatura dabantur ℥. vj. pro dosi, cum syrup. limonum ℥. j. Decem diebus exactis saccharum rosaceum dedimus, cum essentia chalybis, & guttulis aliquot liquoris sulphuris per campanam educti: de quo capiebat ℥ ß. pro dosi, bis in die: quibus gratissimis pristinæ sanitati restituta fuit.

(a) *Ingentem famem*. Observamus sæpius post morbos & febres nimiam famem, quæ tamen ut plurimum gravissimos morbos producit: Spiritus etenim per jejunium nimis impetuosi facti, impetuosius alimenta aggrediuntur, chylum nondum specificatum per totum corpus nimis festinanter dissipant, qui crudus & immaturus obstructiones, scirrhos in partibus, atrophias, hydropem inducit; hinc omnis pastus largus post febres pessimus. Præstat successive & paulatim virium refectionem instituere per alimenta, & quoad victus rationem regula hæc generalis attendenda est: Proportio semper debet esse inter vires & victum, si vires sunt debiles & imbecilles, parca manu cibi, iisque tenues dandi sunt, si satis robustæ sunt, plenior et largior concedendus.

CAPUT XCVII.

De hydrope (a) post immodicam sanguinis rejectionem per os.

Concedo rara non esse artis, & ex multiplici rerum eventu artem constituere velle, imbecillis esse ingenii; nec minus culpandi sunt, qui nihil sciunt, nisi ab aliis dictum fuerit. Ingeniosum plane, cum Seneca *in Epistolis*, nihil sciri posse a nobis, quod tamdiu vixerimus sine ulla inventione; in aliorum dicteriis semimortuos, & quasi consepultos jacere. Vivit quidem qui sibi sapit; contra qui nihil nisi ex commentariolis, cum larvis perpetuo luctatur. Petrus Thieri Ambianensis, annos 40. natus, hic Bononiæ commorans duobus annis elapsis plusquam tres libras sanguinis rubri, & spumosi cum tussi rejecit: sequenti die similem quantitate evomuit. Tunc propinquior Medicus ad eum vocatus, ipsi sanguinem esse detrahendum suadet. Præscribit & rotulas cum bolo. Quinto die pariter novum sanguinem fundit per os, cui abdominis, & crurum tumor ingens successit. Tunc ad eum invisendum accersitus, conclamatum hominem, atque omni spe destitutum esse reputans, ipsi parum sulphuris metall. propino: Croco tandem Martis bis in die exhibito perfecte convaluit, vivitque adeo sanus, ac si nihil quicquam passus fuisset.

(a) *Post immodicam sanguinis rejectionem per os*. Vomitus sanguinis ex ruptis vasis brevibus ventriculi originem suam habet. Vidimus id nuper in puella, quæ ex vomitu cruento & cordis palpitatione moriebatur, ubi hepar induratum scirrhosum quasi coctum apparuit. Lien prægrandis & tumidus, & venæ circa ventriculum tumidæ & apertæ in ipsius sinu. Et quoniam nostra sententia hæmorrhagiæ ferme omnes enormes & crebriores ab inæqualitate motus sanguinis propter obstructas vias & venas viscerum dependent, hinc facile videmus viscerum labem & scirrhositatem, quæ cachecticos & hydropicos fere semper comitatur, excitare sanguinis effusiones per varia loca, quare hæmorrhagiæ tam per nares, quam per hæmorrhoides crebriores & præcedere & comitari solent hydropicos, ipsa praxi quotidiana id testante.

CAPUT XCVIII.

De calculo.

Prudens, & honesta mulier, nomine Bianca, annos 60. nata, dilectissimi Domini nostri, & Patroni pluribus de causis amantissimi, familiæ gubernatrix, post diuturnos ventris dolores in insignem marasmum, cum lenta febre, incidit. Trimestri toto, aut circiter alterius Medici opera usus est. Brevitatis causa omitto, quæ illo tempore assumpsit medicamenta. In Civitatem reversus, a qua discesseram a mense, mulierem invenio macie incredibili confectam, quæ ob virium imbecillitatem, vix dolorem sentiebat. Ut tamen utrique affectui prospicerem, (a) *lac caprinum* exhibeo

hibeo quotidie, cum saccharo albo pulverisato. Primis diebus unciæ quatuor tantum exhibentur, sensim augetur quantitas, & ad uncias octo usque. Sub fine dierum xv. excrevit nonnullos calculos oblongos, & præduros, a quo confestim sana evasit. Perseverat in dicti lactis usu ad mensem; quo tempore depellitur marcor, recedit febris, & appetitus rediit. Vivit ab hac cura sana, & vegeta, agens modo 68. ætatis annum.

(a) *Lac caprinum*. Lac omne diureticam vim habet propter ejus serum sale subtili abstersivo gaudens, hinc observamus post copiosum lac assumtum non tantum urinas tenues & aquosas, verum & largiores.

CAPUT XCIX.

De Arthritide inveterata a multo tempore, cum tophis, nodis, in quo æger impotens a multis annis, nonnisi fulcris, & stipionibus ambulabat.

DOminus Cæsar Levante in juventute pessima arthritide vexabatur, cujus causa 5. & 6. menses in lecto decumbebat. Primi dolorum insultus adeo efferati erant, ut ad duos menses nullo pacto quiesceret. Primis diebus ad eum vocatus, pilulas catholicas alternis diebus ipsi præscripsi. Ubi contumax erat dolor, laudinas ipsis miscuimus. Ad totalem curationem ipsi indicavimus, ut bis in mense de dictis assumeret, & in potu loco vini (a) *biberet aquam perpetuo*, quod præstitit ad decennium: quo tempore perfectam adeptus est sanitatem. Scipiones, & cruces, quibus utebatur in ambulando, primo abjecit, baculum tandem, & modo rectus sine auxiliis incedit. Modo agit 60. annum, optimo robore donatus, & optima valetudine fruens.

(a) *Biberet aquam perpetuo*. Cum arthriticorum natura ferme salsifica sit, non melior potus ipsis conducit, quam pura aqua, sincera tamen & levis, quæ facile invenit vias per sudorem & urinam. Talis copiosius hausta diluit & eluit salia peregrina microcosmica, & fluidos succos efficit. Vidimus hinc aquis dictis salubribus, quæ primum scaturire cæperunt, & sæpius nil nisi aquæ fontanæ sunt, leviores tamen & subtiliores, curatos perfecte arthriticos, & contractura spasmodica partium laborantes, si in largissima quantitate hauserint istas, & meretur hic recensere singulare exemplum cujusdam viri, qui per novem annos pedum & manuum laboravit contractura; ex febre tertiana diuturna perperam curata. Hic aquam nostram salubrem, quæ optima aqua est & vitriolo volatili pauco tamen imbuta, hausit quotidie ad sedecim ferme mensuras, & quidem ultra mensem. Urinam excrevit copiosissimam, & successive tam manus quam pedes reliquit contractura; ita ut commode ambulare & manibus prehendere potuerit, maxima cum hominum, quibus ejus status prior cognitus fuit, admiratione. Ut adeo ex hac historia pateat, copiam aquarum non nocere, sed illam potius maximam vim pressione sua in deobstruendis viis obtinere.

CAPUT C.

De arthritide cum lue venerea.

PLures novimus ex tenui fortuna ad sublimia evectos, e paupertate ad divitias, arthritide miserrime conflictatos, occubuisse; e contra, qui divites arthritidis doloribus infeliciter cruciarentur, ad pauperiem delapsos ab iisdem liberos evasisse. Crapulam, an otium, Venerem, an Bacchum incusare velle, non est facile. Modo nobis est præ manibus quidam nobis amicus, qui nullis voluptatum illecebris parcens, ab arthritidis cruciatibus liber evasit, solius aquæ potus usu. Novimus quosdam ab omnibus Venereorum spiculis alienos, & pariter ab omnibus seculi voluptatum blanditiis, præterquam a vini potu, & otiis, quibus ex dignitate officii, & professionis indulgere tenebantur, arthritidis tyrannide summopere dilaniatos. Cur vinum tantopere arthritidi nocet? Non alia de causa, quam ejus tartaro, quo inter cætera alimenta copiose abundat. In *prima Centuria* de ejus ortu, & essentia, paucis multa diximus, nunc de ipsa cum admixta lue dicendum. Circa utriusque notitiam desudet Medicus, non tam arcta est utriusque affectus conjunctio, & affinitas, ut non raro Medicos etiam oculatos decipiat. Nuperrime quidam amicus noster nobis sese offerebat curandum. In principio, (*a*) *juncturarum dolore* immaniter excruciabatur, succedunt vigiliæ, capillorum effluvium, pustulæ, nocturna febris, &c. Juncturarum dolori advenit inflatio, rubor, & tumor: Non, ut in simplici arthritide, cessat dolor intra 19, aut 20. dies, aut (ut inquit Hippocr. 40.) sed eodem modo divexerat hominem. Genua præsertim, & utrumque poplitem adoritur, nec raro manus, & pedes. Desinit sæpe in apostemata, in quibus humoris acrimonia ossa erodit. (*b*) *Gonorrhæa* aliquando fit morbi prodromus, cum insigni ophthalmia, aut ad minus oculi rubent, & prurigine molesta vexantur. Ischias nonnunquam incipit, & hæc nullis mitescit remediis, præterquam peculiaribus alexipharmacis. Ejuscemodi affectuum tam est efferata pernicies aliquando, ut ni opportunis occurrat mediis Medicus, membrum totum vastet, ossium etiam robur, & crassitiem perimat. Curam utriusque affectus uno eodemque tempore aggredior. Ubi dolor magis premit, essentiam corallinam exhibeo. Ejus loco, accipio pilularum polychrestarum, descriptionis nostræ, scrupulos duos, pil. laudinæ gran. vij. misce, fiant pil. tres: capiat duabus vel tribus horis ante cibum. Decoctum postea ex ligni Guajaci lib. ℔. salsæ paril. ℥.ij. Infundantur in lib.xv. aquæ communis, & coquantur ad medietat. Sub fine adde fol.ivæ arthreticæ, bethonicæ, cichorii, an. m. j. sennæ orient. ʒ.vj. hermodactyl. ʒ. ß. anisi, ʒ. ij. liquiritiæ ℥. ß. fiat decoctum: de quo capiat ℥. vj. pro singula dosi, bis in die. Ex magmate cum lib. xij. aquæ communis, parabitur decoctum secundum, cujus usus erit in cibis, loco vini. Diæta præscribitur pro ratione temporis, & personarum conditione. Præter ejusmodi decoctum, sunt pleraque alia, ut extractum antivenereum,

Chaos

Chaos mercurii, &c. de quibus in nostra *Pharmacopœa Spargyrica*. Sed revera certam, & determinatam medendi methodum instituere velle, omnino est impossibile.

(*a*) *Juncturarum dolore*. Scorbutus & arthritis si excellentior est, sæpius habetur et curatur pro lue venerea, et hæc quoque sub arthritidis vel scorbuti nomine plurimum suas tragœdias exercet, item sub specie catarrhi quandoque latet cum anhelitus difficultate et anorexia.

(*b*) *Gonorrhæa*. Scorbuticis, arthriticis, nephriticis sæpissime accidit gonorrhæa: In scorbuticis semen sæpe rubellum et arenosum visitur. Et gonorrhæa benigna plerumque est scorbutica ob sal immixtum chylo, quod impedit coagulationem; hinc semen nimis fluidum est, et sic transcendit capsulas: Adjuncti sunt dolores capitis, stranguria, livor, tabes, dolor lumborum. Hanc ob rationem scorbutici sunt sputatores, et chylus bonus sive lac non in copia generatur in illis. Præter purgantia lac cum terebinthina, item cum osse sæpiæ sumptum, arcanum est hoc in morbo.

CAPUT CI.

De lue venerea.

Lues venerea, quam Itali & Germani Gallicum morbum appellant, a variis varie describitur. Cum vero ejuscemodi descriptiones ad eum curandum nihil lucis afferant, eas merito spernimus. De ejus ortu, & caussis quicquid deblaterant, itidem parum refert. Etenim mercesne ex India, an (*a*) *contagium in Neapolitana expeditione* contractum, vel, ut somniant nonnulli, Planetarum malevolus aspectus, hucusque profuit nihil. Mercatores in hoc Medicis longe peritiores observamus, qui attulerunt nobis arma, quibus debellare possimus tam dirum morbi genus. Indicationes si quæras, vel universum Medicinæ ordinem invertis, vel crassam, & supinam ignorantiam multorum confiteri teneris. Etenim methodus, seu ars debellandi ejuscemodi truculentum, & immanissimum hostem, ab usu, & experientia tota pendet. Usus vero, & experientia longo tempore parta docet, non omnes eodem modo, iisdemque mediis curandos. Inprimis videndum, an cum ipso morbo alter affectus sit ipsi complicatus; etenim ambo eodem curandi sunt illis, qui unica methodo, unico decocto, unico unguento, suffumigio, cerato, pilulis, pulvere, & similibus, unumquemque curare tentant. Hoc peculiare habet iste affectus, ut sæpe tartareis morbis se immisceat; unde incautos Medicos non raro decipit: nonnunquam arthritidem in consortium trahit: aliquando febrem habet comitem. Differentias, quas olim fecerunt per gradus, docti quidam viri, ad curationem pariter parum conducunt. Majoris sunt considerationis, quæ ab ægrorum natura, & conditione desumantur. Sunt nonnulli, in quibus longo tempore latet; in quibus uno, & quibus alio modo se prodit. In nonnullis statim post contactum, vel carie in pene, vel gonorrhœa, vel bubonibus manifesta fit. In quibusdam sine his post aliquod temporis spatium, vel per pustulas, vel per tubercula, vel per capill. defluvium, vel tandem per dolores, modo in capite, modo in scapulis, brachiis,

chiis, pectore, pedibus, tibiis, &c. Aliquando adeo est obscura, ut arte versatissimos plerumque decipiat. Peculiaria, veriora, & certiora signa, per negativam facile inveniuntur, dicentes hoc non esse hujus, vel illius affectus, nocturnum magis, quam diurnum, & continuum. Non raro in principio vetuti fervidus vapor per carnes serpit, ibique dolores acerrimos concitat. Mirum est, quomodo aura isthæc virulenta, horum magis, quam illorum commercio gaudeat. Item quomodo tam exigua, fiat tam ampla, & temporum brevitati minime subdita, & quomodo fertilitate mira se per regiones, & per secula propaget. Cura ejus cunctis innotescit. Non est Medicus, qui in hac re suam peritiam ad sidera non extollat. Quisnam est Barbitonsor in Gallia, qui propria arcana non prædicet? Unusquisque peculiarem methodum jactitat. Quatuor modi, quibus utuntur Medici, & Chirurgi, adhuc sunt in usu. Omnium hic in Italia communissimus est, præbere ligni Guajaci decoctum cum sudoribus, & sine ipsis purgationibus, qui modus in quibusdam est laudabilis. Secundus, sunt frictiones ex argento vivo. Tertius *sunt in suffimigia*. Quartus, emplastra, seu cerata. Mitto pilulas mercuriales, pulveres, vina, &c. Quod ad nos prædictas etsi inutiles haud censeamus, eas tamen minime usurpamus. Decoctis, tanquam iis, quæ naturæ nostræ magis conveniunt, frequenter utimur. Item extractis, electuariis, & confectionibus. Decocta in emaciatis in jusculis paramus. Hæc si ad Chymiæ normam parentur, communibus longe sunt efficaciora. Dantur & in minori quantitate. Parandi modus in nostra *Pharmacopœa Spagyrica* habetur.

Symptomatum varietas medicamentorum diversitatem constituit. Morbi vero essentia semper eadem Alexiteria proponit Matrimonium pariter, quod contraxit cum aliis morbis, medicamenta quoque discriminat.

Certam tradere regulam vix est possibile de isto affectu: peculiares observationes tibi tradere arbitramur; qua de re manum a tabula.

(a) *Contagium in Neapolitana expeditione*. Omnia omnium seculorum præter lepram mala superavit diritate et sui propagatione lues venerea, maxima vagæ libidinis pestis, quæ circa annum 1464. In obsidione Neapolis inter oppugnatores Gallos quasi furia ab inferis exorta in ultimas terras propagata est, & nisi hydrargyri et aliorum remediorum usus tempestive innotuisset, omnium fœdissimum detrimentum intulisset.

PETRI

PETRI POTERII
PHARMACOPŒÆ SPAGYRICÆ.
LIBER PRIMUS.

CAPUT PRIMUM.

De secretioribus Medicamentorum præparationibus, & usu.

QUicquid sagax & inimitabilis Natura ad mortalium calamitates propulsandas, sanitatemque in suo robore stabiliendam excogitavit unquam, id (*a*) *e triplici penu*, eruendum optime censuit: vegetabili nimirum, animali, & minerali. Nec ipsi satis fuit, tantam plantarum copiam adinvenisse, quæ nostris superandis morbis sufficeret, ni animalia simul, & mineralia in usum advocarentur: Unde haud exigua suspicio, num morbi pariter e triplici illo penu depromerentur. Vegetabilium atque animalium quotidiano usu humana corpora manifeste alterari, nemo est qui ambigat, quandoquidem hæc duo in nostri alimoniam cedant. At mineralibus non adeo aperte, sed occulto quodam modo vescimur, nimirum cæteris eduliis naturæ industria cum his admixtis; uti vini exemplo liquido constat, quod in suo tartaro naturam quandam metallicam e terræ visceribus haustam continet. (*b*) *Omitto aquam*, qua quotidie utimur, varia salium, & mineralium genera in se coercere. Qua de horum trium naturam, vires, & facultates jamdudum contemplari, præcipuas, & quas potissimum in Medicina factitanda usurpamus, seligere, atque commodo publico tradere cupientes, præfatum naturæ ordinem sequi, optimum duximus.

ANNOTATIONES.

(*a*) *E triplici penu*. Res dubia est, ad quod regnum naturæ spectet aer, qui magnum jus habet corpora nostra afficiendi, vel etiam morbida sanandi; aer quippe mutatus magnis sæpe morbis remedio est; Et qualis aer, tales sunt spiritus rectores machinæ nostræ; unde in ipso ingens momentum sanitatis nostræ ponitur.

(*b*) *Omitto aquam*. Aqua sicuti est menstruum macrocosmi: ita quoque microcosmicum, et quo purior, atque heterogeneis partibus magis privata, eo moliores et sinceriores generantur succi corporis, quo circa ab hujus salubritate magna pars sanitatis nostræ pendet. Rarius aqua purissima invenitur, ut plurimum de soli natura ejusque contentis participat.

CAPUT

CAPUT II.

De Medicamentorum præparatione in genere, deque hujus partis præstantia, subjecto, & officio.

EAm Medicinæ partem, quæ medicamentorum præparationem docet, (a) *olim unicam*, nunc vero duplicem agnoscimus: antiquam Pharmaciam; & recentem licet antiquissimam, quæ Spagyrica & Chymica dicitur. Si ad hanc legitimi ejus usus cognitio accedat, vere Physica praxis dicetur, omnium scientiarum nobilissima, utilissima, & præstantissima, cujus finis & intentio ad sanitatem perpetuo dirigitur, sibique pro subjecto vendicat rem omnem, ad humani regis commodum primitus comparatam. Hujus partis tanta est dignitas, & præstantia, ut nihil sit, quod tam de repente Medicum exornet, nobilitet, & clarum, famosumque reddat. Hæc firmissima Naturæ claustra reserat, corpora in sua elementa, & elementa in sua principia resolvit. Qui in ea claruerunt olim, apud Indos Gymnosophistæ, apud Persas Magi, apud Gallos Druidæ vocabantur. Ei quandoquidem virtutum omnium terrestrium, cœlestium, animalium, vegetabilium, & mineralium clavis concreditur. In ea non modo rerum essentiæ perpenduntur, verum & in lucem conspectumque hominum adducuntur, purum ab impuro segregatur, cortex a nucleo, contrarium a contrario; multa denique miranda præstat, & multo majora, quam quæ humanus intellectus excogitare possit.

(a) *Olim unicam*. Pharmacia seu præparatio medicamentorum Galenica est, vel chymica, Galenicam amplexi sunt veteres, chymica selectior quasi recentioribus magis arridet. Antiqui olim vegetabilibus contenti erant, et ex herbis medicinas suas parabant; Verum nostro tempore ex animali et minerali magna accessere augmenta, ut jam chymicis pharmacopolia mirum splendeant. Unica tamen est ars præparandi medicamenta ex omnibus regnis, quæ pharmacia est, et utraque methodus tam simpliciter Galenice et diffusius, quam concisius, subtilius et chymice parandi medicinas hodienum valet, nec sua laude caret utraque, sed ambæ amice conspirare debent. Innoxia et securissima remedia chymica sunt, magnæque activitatis, modo prudenter nanciscantur medicum. Certe indignus est Medici nomine, qui chymiam ignorat, miserior, qui illam odit; Remedia Galenica satis quoque tuta, imo necessaria sunt, ubi imbecilia adsunt subjecta, et lento gradu procedendum; tunc sæpe plus juvat simplicis herbæ decoctum, quam famosum quoddam elixir, quinta essentia, aut panacæa magni cujusdam Chymiatri.

CAPUT III.

De secretioribus medicamentorum vegetabilium præparationibus.

VEgetabilia, ex quibus prima morbis accommodata remedia educimus, multiplicia sunt: vel enim exotica, & e distantissimis maris tractibus allata; vel nostratia, sub cœlo, soloque nostro nata. Inter hæc, sunt herbæ, frutices, suffrutices, arbores, & similia, quæ integra vel eorum partes sumi-

sumimus, ut radices, cortices, ligna, folia, flores, fructûs, semina, gummi, resinas, & alia: his aliquando cum aliis mixtis, nunc in formam decoctionis, julepi, syrupi, pulveris, confectionis, electuarii, opiatæ, pilularum, & similium; nunc in formam aquæ, olei, salis extracti, Clyssi, magisterii, &c. chymice paratorum. Et quia Illustrissimo D. Equiti CASSIAHO A PUTEO, cui hæc primo dicata sunt, tantum polliciti sumus (a) *selectiora*, & ea quæ sæpius apud Chymiatros in usum veniunt, una & hæc, quibus passim in curandis morbis utimur, describere: Ideo communibus & vulgatis omissis, ad prædicta recto tramite nos transferimus, initium ducentes a decoctis, ut a levioribus, omnium paratu facillimis, & nobis usitatissimis.

(a) *Selectiora*. Quivis medicus, uti miles contra hostem instructus armis optimis, seu medicamentis præstantissimis sit oportet, quibus adversus naturæ hostes insurgat. Non huc quadrant vulgaria vage consarcinata, sed probatiora & selectiora, quorum experientia fida & tuta est: hæc enim medicum decorant, illumque nobilitant, ac ægros juvant; quare horum dispensatio Medicis proprie convenit; Qui In sanatione morborum magna præstare vult, utique præparare ipse medicamenta selectiora euporista pauca, illisque prudenter uti debet, sic certior de illorum modo agendi & operandi fit, quod non facile contingit in diffuso remediorum apparatu.

SECTIO I.

CAPUT I.

De decoctis in genere.

IN nostris decoctionibus parandis plerumque a vulgari methodo minime recedimus, in his præsertim, quas Pharmacopœis quotidie parandas concedimus, & eo magis quando morbus non est admodum pertinax, simplicique medicamenti præparatione subigi & everti queat. Insuper tædiosum nimis foret, unumquemque ad nostri libitum docere velle. Fateor equidem (a) *in diuturnis gravissimisque morbis*, in delicatulis, & his, quibus ventriculus nausea premitur, & qui solum aspectum medicamentorum, odorem, & saporem perhorrescunt, longiori artificio oportere uti, nam tunc crebris coctionibus, filtrationibus, clarificationibus, & destillationibus, ea adeo gustui, palatove grata reddimus, ut ipsis ægris in deliciis sint.

Vis, & facultas decoctionum in tinctura, saleque tartareo potissimum consistit; & sic in multis parum interest, an in clauso vel aperto, duplici vel simplici vase fiant. Vasa autem sumimus, vel terrea vitreata, vel vitra ipsa, item vasa ænea stanno interius obducta, cum suis cooperculis ejusdem materiæ. Pro humiditate aquas destillatas non raro usurpamus, aliquando vinum, hydromel, aquam communem, & alia intentioni nostræ convenientia. Quantitas

titas humiditatis pro ratione rei coquendæ sumitur, in duris, & siccis, plus; in raris, & humidis minus,

Item, (*b*) *dura, & sicca* longam sustinent coctionem, contra rara, & humida, aromata quoque, & ea quorum vis, & facultas in superficie consistit, exiguam admodum requirunt coctionem: in his sæpius sola infusione contenti sumus; in aliis, mediocri, vel tertiæ, vel quartæ partis consumptione; in aliis fortissima, & tunc ad medietatem, vel duorum tert. consumpt.

(*c*) *Dosis* est ℥. 1. 2. 3. 4. 5. & 6. pro viribus ægri, & rei natura. Decoctis utimur multis de causis: & primo, ubi medicamenta actu humida requiruntur, veluti in aliquibus morbis siccis, item in arefactis, & attenuatis corporibus, ubi longa humorum præparatione opus est. Quando siccorum, & solidorum lignorum, radicum, & similium, virtutes & facultates elicere, easque in formam potabilem deducere volumus, medicamenta quoque actu humida æstivis diebus magnopere conveniunt, eo quod calori nostro, extrinsecο æstu depresso, & dejecto, facile humida succurrant. Utimur & decoctis, quando temporis brevitas longiorem præparationem non fert.

Usus decoctionum nobis est longe a pastu, post pastum, in cibis ipsis loco potus, semel, bis, & ter in die.

Hic contra Staticæ Medicinæ præcepta observavimus, decocta tuto dari posse, (*d*) *horis majoris transpirationis*, intro forte revocato calore, quo natura simul cum medicamine stipata & roborata, noxios humores expeditius subit, extrudit, forasque propellit.

In his adhibendis apprime videmus, ut utrumque viscus, lien, & jecur naturali robore sint donata, & ventriculus minime nauseabundus, & imbecillis.

(*a*) *In diuturnis gravissimisque morbis &c.* Decocta requirunt integrum ac firmum stomachum, qui liber est, nec copia vitiosorum humorum obsessus, nec nausea premitur; item vias primas lubricas, patulas nec obstructas; denique transpirationem & motionem sanguinis liberiorem, tonumque viscerum, maxime hepatis & lienis, salvum alioquin majus damnum, quam juvamen afferunt. Horum usus ad menses duos vel tres minimum continuandos, in chronicis: alias parum perficiunt.

(*b*) *Dura & sicca*. Quæ duriora sunt, uti partes animalium ossa, radices, ligna, diuturniori egent coctione, minori aromata, sale volatili prædita, omniaque purgantia, quæ melius infunduntur, quam decoctione tractantur.

(*c*) *Dosis*. Variat dosis pro diversitate ingredientium. Temperans & diluens decoctum ad libram unam vel duas, purgans ad uncias duas vel tres, aperiens ad uncias sex assumendum est.

(*d*) *Horis majoris transpirationis*. Optime adhibentur liquida & diffusa, uti sunt decocta & infusiones, horis matutinis, quando coctio ventriculi est peracta, circulatio & motio sanguinis ac transpiratio liberior, tunc longe citius pervadunt in sanguinem, quem diluunt, salia ejus morbosa imbibunt, ac per debita evacuatoria proscribunt. Ex adverso si circulatio cum perspiratione minus secundum naturam sunt, ut in pluribus morbis, vel etiam statim post pastum, exulent dicta.

CAPUT

CAPUT II.

De Decoctis in specie.

Qui huc usque decoctorum formulas in species distraxerunt, eas præcipue ad singulas corporis partes contraxere, hinc cephalica, thoracica, cardiaca, jecoraria, & similia inventa sunt quæ postea minutius concidenda duxerunt, veluti in multiplicem intemperiem. Sunt propterea decocta cephalica calida, frigida & sicca; sic de singulis partibus: cui & addere possem excalefacientia & exsiccantia, excalefacientia humectantia, & alia, in quæ ultro non progredimur, ne ejusmodi inanis prolixitas instituti nostri scopum evertat. Nos in medendo non ad solam intemperiem respicimus, verum magis ad partium conformationem, & compositionem; non qualitatum, sed principiorum, causam morborum efficientem. Rursus decocta sunt vel simplicia vel composita; laxativa, vel alterantia, de quibus fusius apud VVeckerum, Quercetanum, & alios. Insuper quædam sunt particularibus morbis expugnandis destinata: ut Epileptica, apoplectica, &c. Nos paucis exemplis contenti proponimus nostra.

(a) *Decocta Cephalica.*

Parantur ejusmodi decocta ex simplicibus capiti deditis: Ut Ligno visci quercini, rad. pæoniæ, betonicæ foliis, capil. ven. &c. floribus stœchados, violarum, lilii, pap. rub. sem. anisi, fœniculi, carui, &c.

Quibus addere, & demere pro natura morbi, ægri conditione, & tempestatis qualitate, unusquisque poterit, hæc roborantia, & alterantia dicuntur, si his immiscemus agaricum, turbith, sennam, polypodium, hermodact. esulam, & similia.

Quæ postmodum phlegmagoga, cholagoga, & melanagoga dici possunt.

(a) *Decocta cephalica.* Non dantur remedia specifica hoc nimirum sensu, quæ saltem uni parti medeantur, inque aliis nihil efficiant. Medicamenta sunt nihil aliud, quam menstrua, quæ si prius rite fuerint subacta a liquore gastrico salivali, agunt impregnatione humorum, quos in quoddam menstrui quasi genus convertunt, vel si intemperie laborant, ad temperamentum reducunt, ut deinde obstructa reserare & excretoria blande stimulare queant. Prout autem principium in sanguine, humoribus, vel partibus peccans, varium est; ita quoque medicamentum requiritur peculiare, vel salinum sulphureum, vel resinosum, vel aqueum, volatile, mucilaginosum, aut acre; adeo ut qualitatibus manifestis agant remedia, vel mechanica quadam ratione explicari debeat horum virtus. Morbis capitis, qui vel ex discursivo spirituum motu, vel ex obstructis angustissimis nervorum & cerebri tubulis, nascuntur, duplicis generis potissimum conveniunt. Prioris sunt anodyna, blanda ἀνέθυμίασις spirituum impetum sistentia, qualia sunt nominatim: flores primulæ veris, tiliæ, pœoniæ, acaciæ, sambuci, rosarum, violarum, papaveris, rhœados, liliorum convallium, &c. item vaporosa: moschus, castoreum, ambra, crocus; Ad posteriorem pertinent classem sale oleoso subtili imbuta, cujusmodi sunt omnia ex animalibus oleosa & spiritus volatiles, ex herbis majorana, ruta, lavendula, valeriana, lignum aloes album

bum, rosmarinus tam hortensis, quam sylvestris, cardamomum, cubebæ, serpillum, basilicum, succinum, ambra, balsamum peruvianum, quæ omnia cum aqua vel vino decocta, aut infusa cum apto menstruo ad vitia capitis præbent laudatissimam medicinam.

(b) Decocta pectori inservientia.

ASthmati potissimum sequens decoctum conducit.

Rec. Radicum enulæ campanæ, ireos, liquiritiæ rasæ, & parum contusæ, an.3.j. ficuum pinguium Num. xij. cap.ven. prassii albi, scabiosæ, boraginis, tussilaginis, peti, (alias herbæ reginæ) hyssopi, an. m.j. Flor. violar. boraginis, an. p.j. Coquantur in s.q.aq. communis ad tertiæ partis consumptionem: clarificetur, aromatizetur cinnamomo, & dulcoretur saccharo, & melle. Si ejusmodi decoctum coquatur ad crassitiem mellis cum tantillo sacchari, efficiet syrupum præstantissimum; cujus dantur cochlearia 2. & 3. pro dosi, cum jusculo carnis, vel simplici vel alterato. Eadem iterum in alterantia, & purgantia subdividuntur. Verum purgantia nunquam usurpamus, eo quod eadem pectori vim semper inferant.

(*b*) *Decocta pectori inservientia.* Morbi pectoris sicuti proveniunt vel a stasi tenacium humorum, vel a nimia illorum acrimonia pendent: ita quoque pectoralia sic dicta medicis, agunt vel incidendo ac resolvendo humorum crassitiem, uti sunt helenium, squilla, hyssopus, myrrha, radix iridis, ros solis, scordium, levisticum, cherifolium, epithymum, nasturtium, gummi ammoniacum, sulphur, benzoe: vel operantur deliniendo humorum acredinem, qualia sunt liquiritia, ficus pingues, dactyli, uvæ passæ, herbæ emollientes, tussilago, flores violarum, boraginis, semen papaveris, pulmo vulpis, & ejus generis alia.

Decoctum ad phthisim.

Rec. Fol. gnaphalii montani, (Gallis *pied de chat*) Roris, sive sophiæ herbæ, Bugulæ boraginis, an. m.j. Florum violarum p.j. Liquirit. rasæ, Uvarum passarum, p.ij. Fiat decoct. ut supra in jusculo carnis, vel decocto hordei integri. Cum saccharo commode in syrupum coquitur, evaditque medicamentum phthisi utilissimum; coctio vero fiat in Balneo Mariæ, vel vaporoso, vel simili.

Ad Pleuritidem.

Ex floribus papaveris rub. ad pugilli quantitatem in aqua communi more solito, & simplici ebullitione, fit optimum decoctum ad pleuritidem.

(c) De Cardiacis Decoctis.

TEmpore pestis ejusmodi decoctis opportune utimur, tum etiam in putridis malignisque febribus. Adversus venena quoque eadem non raro usurpamus. Inter hæc calida sunt, frigida, & temperata.

(*c*) *De cardiacis decoctis.* Hæc adhiberi solent ad malignitatem in morbis discutiendum. Optima sunt, quæ parantur ex radice scorzoneræ, acetosæ, rasura Cornu cervi, scordio. Gustui & palato redduntur gratiora syrupo acetositatis citri recenti, granatorum, aqua cinamomi, spiritu nitri dulci.

Decoctum Cardiacum temperatum.

Rec. Fol. agripalmæ, cicerbitæ, Reginæ pratensis, (alias ulmariæ) boraginis, buglossi, an.m.j. Florum cordialium, an.p.j. Cum aquis cordialibus melissæ, boraginis, scabiosæ, scorzoneræ, vel etiam jusculis carnis, fiat decoct. secundum vulgatam methodum.

Aliud

Aliud.

Rec. Fol. melissæ, scabiosæ, ulmariæ, scorzoneræ cum rad. cardui bened. cicerbitæ, borag. an. m. j. fiat decoctum, ut supra.

Aliud Pestilentibus morbis inserviens.

Rec. Santall. albi, ℥. ß. rad. Scorzoneræ, tormentillæ, bistort. an. unc. j. fol. rut. caprariæ, pimpinellæ, scabiosę, cardui bened. boraginis, an. m. j. fiat decoctum, ut supra.

Aliud.

Rec. Radicis scorzoneræ lib. ß. rad. tormentill. bistortæ, in unc. j. fol. ulmariæ, pimpinell. meliss. boraginis, an. m. j. fiat decoctum, ut supra. Redduntur gustui palatoque grata cum saccharo, & eadem cinnamomo, schœnantho, santalo, aut aliis similibus prius aromatizata.

De decoctis (*d*) *respicientibus hepar.*

Decoctiones, & jusculа, quibus utimur in affectibus jecoris medendis, multiplices sunt: propterea solita brevitate, cui studemus, seriem rerum, quas in his parandis usurpamus, hic inserere tantum decrevimus. Ut

Radices apii, graminis, rusci, asparagi, fœniculi,	calid.	portulacæ.	frigid.
Radices acetosæ, cichorii, taraxaci,	frigid.	Hepaticæ, agrimoniæ, fumariæ, lupuli, capill. ven. scolopend.	temp.
Ligna santal. omnium, Folia chorii, Herb. endiviæ, cicerbitæ, lactucæ sat. lactucæ silv.	frigid.	Fol. Absinth. utriusq; abrotani, chamædryos, &c.	calid.
		Flores Violarum, rosarum, borraginis,	temp.
		Semina 4. frigid. ma. &c.	

(*d*) *Respicientibus hepar.* Ad hepatis obstructionem consistentem in poris & glandulis biliariis decocta ex herbis amaris, sale absterfivo imbutis, cum vino vel aqua egregia sunt, si autem scirrhosum minatur leucophlegmariam, vel hydropem, minus conferunt. Principatum ex hepaticis habent centaurium minus, chelidonium majus, cichorium, fumaria, hepatica, agrimonia, capilli veneris, taraxacum, rhabarbarum, & radices quinque aperientes. Si additur tartarus tartarisatus, vel vinum martiale, majorem acquirunt efficaciam exinde decocta.

(*t*) *Splenetica Decocta.*

Ratione haud absimili decocta splenetica paramus: Inter præcipua sunt cortices tamarisci, cort. capparum, radices filicis maris; Herbæ, asplenium, scolopendrium, pilosella, pimpinella, betonica, & similia. Sæpe ea incoquimus in aqua chalybeata, in jusculis, aquis graminis, hydromelite, & aliis. In his parandis tribus vel quatuor rebus contenti sumus, uno videlicet, vel duobus, quæ dissolvant, & attenuent, altero roborante, & tertio, vel quarto purgante, aut alterante, vel aliud simile respiciente. Qui

secus agunt, & in uno decocto omnia singula corporis partes respicientia simul miscent, Empiricos se præbet, & artis præcepta evertunt.

Agrimonium in simplici aqua decoctum, ad duos, vel tres menses, pro omni potu fœliciter cuidam hepatico, & maximo cum fructu, dedimus.

Iva artetica item in potu per aliquot dies exhibita cruentam mictionem sanavimus.

Plantagine sola in jusculo vervecis cocta ad diarrhœam, & lienteriam fœliciter utimur. Possem multa alia simplicia recensere, quorum morbis medendis, nobis multiplex experientia constat. At passim in *curationibus nostris* eadem observare haud difficile erit. Decoctum bugulæ in jusculo vervecis factum, his prætermittere nolo, maxime in phthisi, atque in intrinsecis ulceribus: parum, & clementer ventrem laxat, contra naturam consolidarum, inter quas ipsa ab Herbariis reponitur: hepati mirifice confert, & aliis succurrit.

(*e*) *Splenetica decocta*. Lien amplurimum infarctus est crasso et copioso sanguine; quare quæ blande ipsum resolvunt, spleni dicata sunt, qua facultate pollent scolopendrium, fumaria, pilosella, epithymium, agrimonia, radix filicis, cortices tamarisci, ca pparum, maxime si coquuntur ex aqua chalybeata, quæ lenem constrictionem ac tonum spleni restituit.

(f) Decoctum Nephriticum.

Rec. Radicum apii, ononidis, althæ, an. ℥.j. ß.fol.argentinæ, betonicæ, pilosellæ, herbæ Turcicæ, an. m.j. liquiritiæ rasæ, & parum contusæ, ʒ.v. sem. milii solis, fœniculi, an. ℥.j. Bulliant in s.q. Aquæ communis: colaturæ dantur ℥.vj. cum ʒ.j. syrupi limonum, & guttis iij.ol.vitrioli. Calculum in renibus potenter dissolvit, e vesia pellit & ejecit, & urinam copiose movet.

Argentina in jusculo per se data mira præstat, Pilosella item sola exhibita non minima præstat. Prætereo lubens in infinita alia renibus dicata, ut quæ passim aliis in locis ad nauseam usque reperiantur.

(*f*) *Decoctum nephriticum*. Nephritica dicuntur, quæ subtilissimo oleo, vel nitroso quodam sale siphunculos & glandulas renales aperiunt, talia sunt: petroselinum, chærefolium, fœniculum, genista, equisetum, virga aurea, seseli, althæa, saxifragia, baccæ alkekengi, juniperi, semen milii solis, amygdalæ amaræ, liquiritia &c. quæ decocta cum aqua simplici addito spiritu salis dulci & syrupo limonum, potu calculos discutiunt. Argentina, pilosella, hedera terrestris mira præstanr in læsione renum, seu illorum continui solutione, ulcere &c. Ad avertendos calculos non possum satis dilaudare usum amygdalarum amararum, si tres vel quatuor singulis diebus mane sumantur. Dici vix potest, quantum hæ juvent in dispositione calculosa, dum urinam movent, & arenam, quæ calculi elementum est, educunt, quod frequenti experimento sum edoctus.

Decoctum pro gingivis roborandis.

Rec. Fol. Rorismar. salviæ, myrti, an. m.j. corticum granatorum, ℥. v. aluminis crudi ℥.j. Bulliant in sufficienti quantitate aquæ & vini. Ejusmodi decocto colluaturos bis, & ter in die. Gingivarum superfluam humiditatem exsiccat, atque dentes roborat, firmatque.

Aliud

Aliud dentes conservans.

Rec. pol. olivæ, myrti, rorismarini, an. m. j. garyophyl. contusorum, ℥. j. fol. rosarum, p. j. Bul. in vino, sub fine adde salis communis p. j.

(g) *Decoctum pro ulceribus fordidis.*

Rec. Fol. plantaginis, anagallidis, quercus, an. m. j. radicum aristoloch. rot. ℥. j. baccarum juniperi, florum chamomillæ, an. p. j. aluminis crudi, ℥. ij. coquantur parum in sufficienti quantitate aquæ fabrorum

(g) *Pro ulceribus fordidis.* Myrrha, aloe, mastiche, radix aristolochiæ rotundæ, flores hyperici, rosarum, cocta in vino cum alumine, item unguento Ægyptiaco, ad ulcera mundanda, et luxuriantem carnem removendam utilissima sunt.

Aliud.

Rec. Fol. absinthii, anagallidis, hypericonis, an. p. j. flor. camomill. rosarum, an m. j. coquantur in vino, & aqua.

Aliud.

Rec. Bacc. juniperi, p. j. rad. aristoloch. rotund. ℥. j. summit. hypericonis, camomillæ, an. p. ij. myrrhæ elect. ℥. ß. sublimati, ℥. ij. fiat decoctum in suffic. quant. aquæ & vini. In hujusmodi decoctionibus non raro incoquimus Filipendulam, millefolium, vincam pervincam, plantaginem, solatrum, prunellam, & alia pro ulcerum natura, & temporis conditione. Item his sæpe addimus oleum sulphuris, vitrioli, & alia.

(h) *Decoctum purgans, nobis catholicum dictum.*

Rec. Radicum polypodii quercini, ℥. j. ß. rad. ellebori nigri, ℥. ß. fol. sennæ mundat. unc. j. sem. carthami contusi, unc. ij. florum violarum, p. ij. prunorum Damascenorum, Num. 20. anisi, fœniculi, an. ℥. j. Macerentur triduo in s. q. aquæ endiviæ, cum ℈. j. ol. sulphuris: dein parum bulliant, & colentur. Colatura clarificetur, dulcoretur, & aromatizetur, more vulgarium apozematum, Dosi est unc. iij. & iv.

(h) *Decoctum purgans.* Foliæ sennæ, rhabarbarum, flores violarum, acaciæ, persicorum, polypodium infusionem ferunt melius, quam coctionem, quia illorum vis, quæ in subtili sale consistit, dissipatur; Decoctione rursus partes terrestres vim purgantis obtundentes extrahuntur: unde plerumque horum decocta flatus & tormina provocant, quod infusa non efficiunt. Stimulo tartareo acuata addito eleosacharo carminativo felicius operantur.

Decoctum melanagogum, cholagogum, & phlegmagogum.

Parantur ejusmodi decocta ad libitum. Sumimur ex his simplicibus, alterum humorum purgantibus, eaque incoquimus, vel in jusculis carnis, vel aquis destillatis. Consimilia remedia nobis sunt extemporanea; nam cito situm, & putredinem acquirunt. Melanagoga nobis familiaria sunt.

Melanagoga	Sena, Epithym. Cuscuta, Elleborus niger, Polypodium, &c.	Cassia, Tamarindi, Rhabarb. Violæ, Pruna, &c.	cholagoga.

Multa alia studio prætermittimus, ut quæ ubique cuilibet obvia sint. Supersunt adhuc

huc decocta, quæ ab affectu Antivenerea dicuntur, quorum aliquot descriptiones, usu & multiplici experientia comprobatas hic annectere placuit.

De Decoctis Antivenereis.

Decocta Antivenerea multiplicia sunt; vel simplicia, vel composita; alterantia, vel purgantia. Simplicia sunt.

Lignum Guajacum, Salsa parilla, Chinæ radix, Sassafras, Buxus, Juniperi, Quercus, Saponaria, & alia.

(*c*) *De decoctis antivenereis*. Lignum Guajacum propter copiam resinæ acris calidæ, decoctum præbet nimium exsiccans, quare emollientia, ut radix altheæ, glycyrrhizæ, herbæ malvæ, flores sambuci, ficus, passulæ consulto adduntur, quo ejus acrimonia paululum demulceatur; Sibi relictum & copiose potum siccis magnum damnum adfert; Decoctum chinæ, scorzoneræ, sassafras, si cum passulis temperatum est, acres humores temperat, & per urinam evehit; In praxi frequentior horum usus est, rarior ligni guajaci ob ejus caliditatem.

Decoctum ligni Guajaci.

Rec. Rasuræ ligni guajaci, lib. j. corticis ejusdem contus. unc. iv. macerentur octiduo in lib. viij. aquæ, cum 3. j. ol. sulphuris, in fimo equino, & vase vitreo capaci, cera & sulphure prius bene obturato. Coletur, & in colatura novum lignum reaffunde, ut supra, in eodem vase, & fimo macera triduo, & cola ut prius. Colatura ad libitum per cohobationem purificatur, item edulcoratur, & aromatizatur, prout pultulat necessitas, & ægri natura. De simplici colatura, neque purificata, neque edulcorata, & aromatizata, dantur unc. 2. 3. & 4. pro viribus ægri. Hujus decoct. lib. j. convenit picrocholis, & lienosis. Isthæc decocti formula tuta est: hydrope, & gallico morbo confectis medetur, apoplecticis, & aliis gravissimis capitis morbis succurrit.

Aqua, quæ inter coquendum elici potest, optima erit ad novam infusionem parandam.

Ex magmate, secundum decoctum potest parari, addita aquæ quantitate sufficienti: ejus usus erit in mensa loco vini, aut pro nova infusione paranda.

Aliud decoctum.

Æstivis diebus aliud decoctum paramus, cum majori quantitate aquæ, & minori ligni guajaci: hunc modum.

Rec. Ligni Indici recenter limati, lib. j. aquæ fontis, lib. 12. infund. per 24. horas, & coquantur, vase aperto, & valido, ad duarum tert. consumptionem. Hujus decocti damus 6. 8. & 10. uncias. Ex magmate secundum decoctum paramus, additis aquæ communis lib. 20. ad tert. vel 4. partis consumptionem.

Salsæ, Chinæ, Sassafras, Juniperi Decoctum.

Eodem fere modo parantur decocta salsæ, Chinæ, Sassafras, Juniperi, & aliorum, quibus alia addere, vel demere non est absurdum, dummodo a perito, & docto Medico id fiat. Pro unaquaque, unica summimus aquæ vel alterius, liquoris lib. j. ij. & iij. pro ratione morbi, & ægri natura, ut

Rec. Salsæ parillæ minutim incisæ, unc. iij. Aquæ commun. lib. 9. macerentur per

per 24. horas super cineribus calidis: coquantur in vase terreo vitriato, vel vitro, sive urinali, aut alio ad medietatem, vel ad duarum tert. consumpt. Sub fine adde parum liquiritiæ, & cinnamomi. Damus hujus decocti unc. vj. pro dosi.

Decocta Chinæ, &c.

Parantur & eo modo, quo diximus de guajaco, & ut ea, quæ ex his mixtis fiunt composita, quorum vires & usus experientia docuit. Inter hæc quædam sunt purgantia, quædam alterantia. Purgantia multis non placent, quod variis modis corpora eodem tempore exerceant: & tamen quidquid dicant; experientia, certissimum rerum criterium, rationes quascunque in contrarium adductas enervat, nullasque reddit. Inter multa, a multis excogitata, quædam damus usu & experientia clara: ut

Decoctum antivenereum compositum purgans.

Rec. Radic. chinæ in taleolas dissectæ, ℥. xviij. Salsæ parillæ itidem minutim incisæ, & parum contusæ, unc. xxiv. cort. ligni Indici, ligni sassafras, an. unc. iv. Hermodactyl. Turbith, an. unc. ij. Anisi ʒ. ij. Liquiritiæ rasæ, & parum contusæ, unc. j. cinnamomi ℥. ß. radicis Cyperi sicci, ʒ. iv. contundantur contundenda, & infundantur ligna, radices chinæ, & salsæ in lib. xxiv. aquæ Communis. Coquantur lento igne ad medietatis consumptionem. Factæ colaturæ exhibeantur bis in die unc. ix. pro dosi. Hujus descriptio tota est empirica, dosis fortuita & temeraria; attamen famosissimus quidam agyrta, hinc magnas opes corrasit, multis deploratis ejus medio sanitatem afferens; verum ultra dictum decoctum, cinnabaris suffimigiis eodem tempore sæpius utebatur. Utrumque tamen minime probavimus, uti nec alia temere ab hujusmodi homuncionibus patrata.

Aliud ex superiori correctum.

Rec. Radicum chinæ in taleolas incisæ, unc. j. Salsæ parillæ, unc. iv. cort. ligni Indici, ligni Sassafras, an. unc. j. Hermodactyl. turbith, an. ℥. ß. florum violarum: p. j. Liquiritiæ rasæ, & parum cont. ℥. ß. Infundantur infundenda in lib. 12. aquæ communis, per 14. horas, coquantur postea ad duarum tert. consumptionem. De colatura dentur unc. vj. bis in die. Robustis, & inveteratis morbis tuto exhiberi potest, cæteris minime.

Aliud purgans præstantissimum.

Rec. Corticis ligni Indici unc. j. Salsæ parillæ minutim incisæ, unc. ij. Chinæ electæ, ℥. ß. Polipodii quercini parum contusi, unc. j. macerentur per 24. horas in lib. viij. aquæ communis, & coquantur lento igne ad medietatem. sub fine adde fol. sennæ, unc. j. Epithym. ʒ. vj. Liquiritiæ rasæ, & parum contusæ, ℥. ß. Anisi, ʒ. ii. fiat omnium decoctum: cujus colaturæ exhibeantur unc. v. aut vj.

Decoct. Antivenereum non purgans.

Rec. Rasuræ ligni Indici unc. iij. Chinæ electæ unc. j. Salsæ parillæ, unc. j. ß. Infundantur in lib. viij. aquæ communis per 24. horas, & coquantur ad medietatem: Sub fine addatur cinnamomi, & Sacchari parum, saporis gratia. Dosis erit unc. v. vj. & viij. sero & mane.

Aliud non purgans omnium præstantissimum.

Rec. Sallæ parillæ, unc. vj. Cort. ligni Indici unc. iv. Chinæ electæ in taleolas dissectæ, unc. v. Ligni Sassafras, unc. iii. macerentur triduo in ℔. xij. aquæ fontis, cum ℨ.j. ol. sulphuris dulcoacidi. Facta ebullitione colentur, & in culatura nova medicamenta iterum triduo macerentur, atque ut prius colentur. Sub finem adde Liquiritiæ rasæ, & parum contusę, unc. ʃʒ. anisi ℨ.j. cinnamomi, ℨ.ij. coletur, & secundum artem purificetur, variis videlicet reiteratis cohobationibus, & filtrationibus, sine quibus vix adhiberi potest. Dosis est ℥.ij. ad summum. Fæces serventur ad salis confectionem, ut inferius dicemus.

Qui ex ejusmodi decocto extractum parare voluerit, methodum, atque ordinem loco de extractis præscriptam servet, qua etiam via aquam elicere non erit difficile: Alembico videlicet rostrato vasi coctioni inservienti apposito, cum suo recipiente. Delicatioribus, & his, qui ægre medicamenta assumunt, aquam & decoctum damus: cæteris decoctum, & extractum, & sal, quæ ultima deploratis, robustisque exhibere solemus. Dosis certa & legitima, nonnisi longo usu, & experientia cognoscitur. Usus itidem non unicuiq; æqualis, & uniformis tradi potest. Variæ sunt naturæ, morbi quoque varii, symptomata multiplicia, ideo dosis, & usus multiplex, & inæqualis erit.

Quantum ad victus rationem, nec quoque omnibus similem tradere licet. Nobis utplurimum siccam, & tenuem illam ab omnibus acceptam diætam usurpare non est consuetum: sed apprime videmus, ne ordinaria, & longo usu comparata vivendi habitudo temere mutetur; tantum interea subtrahimus potus, quantum decocti in die porrigimus, ni alia subsit contraria causa.

Hucusque de decoctis antivenereis pro instituti nostri ratione, satis superque dictum est; supersunt alia, aliis morbis dicata, ut Epileptica, arthritica, &c. Ea autem arthritidi convenientia reddimus, his arthritidi appropriata immiscentes: uti & Epileptica, nec non aliis morbis accommodata, ut radices hellebori utriusque hermodactylorum, esulæ, acori, &c. herbas chamædryos, chamæpityos, primulæ veris, & similes. Sed his omissis ad vulnetaria nobis usitata deveniendum.

(k) *De Decoctis vulnerariis.*

Rec. Radicis asclepiadis, ℥.j. rhabarbari electi ℨ.j. fol. bugulæ, alchimillæ, borraginis, agrimoniæ, an. m j. coquantur in vino & aqua, ut artis est colaturæ, dentur ℥. sex aut septem bis in die.

(k) *De decoctis vulnerariis*. Vulneraria agunt salia acria edulcorando, illaque per urinam ac sudorem educendo, vel etiam balsamum temperatum sanguini & humoribus fœnerando. Ex horum sensu maxime eminent radix symphyti majoris, sanicula, veronica, virga aurea, scabiosa, pulmonaria, maculosa, plantago, alchimilla, betonica, agrimonia, hypericum, nucista, succus cancrorum fluviatilium, lapides cancrorum, & quæ sunt generis alia; hæc debitę cocta in aqua aut jusculo carnis, extrinsecus non minus, quam intrinsecus vulneribus medentur cum passulis & ficubus.

Aliud.

Rec. Fol. coronopi, saniculæ, betonicę, agrimoniæ, Capillorum vener. baccarum juniperi, an. p. j. liquiritiæ parum, fiat decoctum ut supra.

Aliud

Aliud intrinsecus & extrinsecus adhibendum.

Rec. Astacorum fluviatilium, (vulgo, *gambari*) Num. xx. aristolochiæ rot. ℥.ß. radicis symphyt. majoris, ℥.j. fol. bugulæ, alchimillæ, saniculæ, agrimoniæ, betonicæ, an. m.j. Bulliant in l.q. aquæ communis, & vini, ut supra. Extrinsecus vulneri apponitur cum plagulis in eo madefactus. Intrinsecus hauritur ad ℥.vj. in die 4. horis ante pastum, cui additur ℥.j. syrupi capill. ven. Quod si sitis adsit, tantundem syrupi limonum addimus: non raro guttulas 3. vel 4. olei Vitrioli dulcoacidi. Extrinsecus si ulcus cruentum sit, salis communis p.j. addimus; myrrhæ aliquando ℥.ß. alia etiam pro natura symptomatum vulneri supervenientium.

Mira est hujus decocti vis, & energia; per se enim cuicunque vulneri etiam deplorato extra & intra exhibitum medetur. In articulorum vulneribus, nervis, & ossibus in totum præcisis, superiori anno, in duobus ægris, id certissimum & tutissimum experti sumus; quare non immerito cæteris decoctis vulnerariis anteferendum ducimus.

Decoctum coronopi, pilosellæ, roris solis, ivæ arthetica, &c.

(l) EX *simplicibus* decoctiones simplices sæpe paramus, & more solito, simplicibus videlicet in aqua, vino, vel jusculo coctis, aut infusis. Ut Rec. Coronopi cum radicibus, m. iv. coquantur in sufficienti quantitate jusculis carnis; colaturæ adde olei sulphuris tantillum. Hoc decoctum vulnera pectoris intus haustum sanat.

Dedoctum aliorum simplicium eodem modo fit.

Pilosellæ decoctum, renum calculum frangit, & lienem imminuit.

Roris solis decoctum cruentis vulneribus medetur, phthisi succurrit, &c.

Ivæ arthetica decoctio cruentæ mictioni mirifice confert.

Agrimoniæ, urinæ ardorem reprimit. Multa alia, quibus frequenter utimur, consulto omittimus, & eo magis, quod in *nostris curationibus reperiatur*

(l) *Ex simplicibus*. Non promiscue ex variis generis herbis decoctiones fiant, sed sæpius unum bonum simplex decenti coctione cum debito suo liquore plus valet, quam compositum. Sic decoctum equiseti, item radicis eryngii, nec non hederæ terrestris adversus calculum egregium est. Decoctum veronicæ vel fumariæ scabiem & impuritates sanguinis tollit, urticæ mortuæ contra læsiones pulmonum valet: papaveris rhœados ad tussim & acrimoniam temperandam adhibent, Chamomilla Romana, vel etiam simplex tormina sedat. Artemisia vel etiam sabina cocta & pota movet menstrua; florum cyani & genistæ ad hydropem expertissimum decoctum est. Fœniculi in lactis defectu replet mammas. Infusum chinæ expugnat intermittentes, visci quercini epilepsiam.

De Decoctis, ex animalibus desumptis.

PRæmissis vegetabilium decoctis, nunc de his, quæ (*m*) *ex animalibus* parantur, dicendum.

Cum autem ejusmodi decocta cuivis innotescant, vulgari modo proprie jускula vocentur, eaque mulieribus, & coquis potissimum conficienda jubeamus, superest, ut ab his, unico exemplo, nos expediamus.

Decoctum lienis.

Rec. Lienis castrati, vituli, aut alterius animalis, hos minutim incide,

vasisque vitreo stricti orificii indantur, vinum generosum super affundendo, tantum, ut quatuor digitos supereminceat: coquantur vase prius suo operculo probe obturato, ad calorem balnei maris, donec lienes satis cocti apparuerint: huic principio adduntur cortices tamarisci, capparum, sub fine ceterach, lingua cervina, pilosella, & alia splenetica, si pro liene. Si verò prociendis mensibus, radices valerianæ, fœniculi, apii, folia arthemisiæ, calendulæ, matricariæ, & similia: colatura pauco cinnamomi, & croco aromatizetur. Saccharo etiam edulcoretur. Hujus decocti dosis est ℥. iv. mane jejuno stomacho. Sic ranarum, vermium terrestrium, testudinum, astacorum, limacum, viperarum, & aliorum animalium decocta, & juscula parari possunt.

De Decoctis, seu (n) infusionibus mineralium.

QUanquam novum, & forte inauditum dogma, in medicamentorum præparatione, introducere videar, mineralia utpote elixationem sustinere posse docendo; at ratione, & multiplici experientia edocti, magnas vires e mineralibus hac via elicimus, atque in nostri usum transferimus. Quid aqua chalybeata in decoctione ferri? Si de ferro, cur non de cæteris? Agnovimus virum ictericum, epoto vino, in quo pluries aurum extinctum fuerat, convaluisse; aquam, in qua plumbum fusum, pluries extinctum fuerit, ferrum emollire, & ventrem, atque artus refrigerare, alvum laxando.

Antimonium crudum, & coctum, in aqua qualibet infusum, maceratum, & ebullitum, corpus supra & infra purgat; ut qui voluerit eo uti medicamine, accipiat antimonii crudi subtilissime triti, ℥. ß. maceretur in 3. vel 4. aquæ, vel vini: detur cuilibet, egregie purgat supra & infra.

Fit vero alia infusio, sive decoctio antimonii, antimonium primo præparatum, sive in flores, sive in calcem, sive in vitrum usurpando. Pulvis ille, qui Venetiis vulgo vocatur, *La polvere de l'Algarot*, ea ratione usurpatur. Eum enim prius per noctem infundunt in vino, mane vinum percolatum exhibetur.

Sic & de regulo antimonii infusio fit, & datur. Pulverem illum Algurettum antimonii vires & facultates de se promere, lippis, & tonsoribus notum est: cur ergo tam enixe auri essentiæ nomine indigitabitur.

De mercurio quoque infusio fit & datur. Argentum vivum ad scrupulum, in vino vel aqua infusum, pueruli exhibitum, vermes enecat. Ex eo more nostro calcinato, per coctionem, liquorem educimus, multiplici usui accommodatum.

Sublimatum multi hodie Empirici in aquis rosarum, vel alterius generis ebulliunt, qua decoctione sæpe non infeliciter utuntur, tam in fœda scabie curanda, quam in aliis gravissimis morbis propulsandis. Quidam nunc Bononiæ degit, suæ professionis desertor, uti sunt omnes hujusce farinę homines, qui ea aqua, in qua bullierit sublimatum, ausus est multos sanare velle, juncturas, & alias partes inungendo. Non desunt & alii, qui ea ulcera sanare aggrediuntur, non citra sævissima symptomata; non raro etiam cum aliquo prospero eventum: unde Empiricorum turbæ elatiores fiunt, & in Medicos gravissima convitia evomunt, non sine maximo eorum dedecore.

Item

Item ex sublimato in convenienti liquore elixato, fit suffumigium, medicamentum rarum, & ad multos usus utile. Possem pluries decoctiones, & infusiones Mercurii addere: At perito, & ingenioso Medico his longe præstantiores sibi effingere non erit difficile.

Chaos Mercurii a Paracelso sic dictum, decoctionis species est, de qua dum in particulari metallorum tractatu versabimur, aliquid dicemus.

Sulphur in simplici aqua coctum, præstantissimum quoque medicamentum est. Aqua enim, in qua ipsum tota nocte maduerit, vel excoctum fuerit, intus sumpta hepar refrigerat, febres juvat, & alia præstat. Extra, inflammationi cuicunque medetur, scabiem sanat, & rubores faciei tollit.

Vitriolum album in aqua communi, vel in jusculo carnis dissolutum ad ʒ.ß. & ʒ.j. supra & infra valide purgat, quo remedio crebro utuntur rustici in agro Nemausensi, & Uticensi degentes, montani præsertim, & maxime in pleuritide, & doloribus quibuscunque lateralibus, nec sine fructu.

Alumen in gargarismate pro gingivis roborandis, ulcusculis in ore obortis, & aliis utilitatibus, commode coquitur.

Auripigmentum item coctionem sustinet. Ærugo æris itidem, ut & pleraque alia, quę brevitate omittimus. Placet tantum collyrium istud viride, multis in locis usitatum, hic apponere pro coronide. Igitur pro collyrio viridi.

Rec. Æruginis, ʒ. ij. auripigmenti citrini, ʒ. j. aquæ rosarum, plantagin. vini albi, an. ℥. iij. misce, Bulliant simul parum. Maneat decoctio supra fęces, nam ab his novam vim continuo elicit.

(a) *Infusionibus mineralium*. Aqua spiritu subtilissimo æthereo abundat, hinc menstruum, ut ut insipidum, satis tamen est efficax; Ex vegetabilibus & animalibus partes salinas, oleosas, terrestres item & mucilaginosas extrahit, & rursus ex metallis & mineralibus subtiliores in sinum capit. Comperimus id aqua, in qua calybs ignitus sæpe extinctus est, quæ sapore & virtute non parum alteratur. Veteres in aquis cordialibus aurum plus centum vicibus extinguebant, pro confortandi scopo; Aquæ, quæ in mineris saturninis reperiuntur, alvum fortiter cohibent, nec secundum D *Authoris* mentem ipsam ducunt ac solvunt, potius ad contracturam & paralysin disponunt. Fallunt, qui antimonium crudum coctum vel maceratum in aqua supra & infra purgare, sibi & aliis persuadent. Vitrum antimonii vel ejus regulus aquam pluvialem coctione imbuit salivante & nauseam movente vi. Regulus sive mercurius vitæ, aut crocus metallorum, vel ejus sulphur, flores, aut vitrum, in minima quantitate, si vino infunduntur, aliquot horis vis emetica transit in ipsum, quod si est acidum, eo quod magis ad solvendas arsenicales antimonii partes aptum existit. Mercurius cum aqua simplici infusus imbuitur virtute anthelmintica, nobis cum sentiente experientia. Neque existimandum hic est, aquam spiritu mercurii lucido gravidam fieri, sed revera particulæ mercuriales subtiliores recipiuntur in ejus poros, quæ etiam successu temporis ad fundum secedunt, & nigro se manifestant colore. Notum est mihi artificium, amalgama mercurii & auri sola aqua insipida, beneficio trituræ sufficienti penitus dissolvendi, ita, ut totum in aquæ poros transeat, ex qua deinde pulvis si igni paululum tradatur, eleganter purpureus magnæque in morbis efficaciæ extrahatur; Sublimatum propter salia adjuncta facile cedit in aquam, quæ ab empiricis mirifice prædicatur, ad malignam scabiem sanandam. Si humores rite subacti & depurati fuerint, transpiratione simul libera confert, alias paralysin & contracturam excitare aptum est. Si in vas stan-

stanneum aqua sublimati infunditur, remittit multum de vehementia sua propter mercurialium præcipitationem; & corrosivarum a jovis conjugio temperaturam. In spiritu vini rectificato sublimatus leni coctione tractatus, resolventem tophos acquirit spiritus efficaciam.

SECTIO II.

De Infusionibus.

(a) INfusio, quæ & maceratio dicitur, ut perfacilis, & trita, ita non paucis, vel unicuique innotescit. Fit vero infusio in aliquo liquore, nam nonnisi sicca, dura, aut similia, quæ aliquo humore indigent, ad transmittendam suam facultatem infunduntur: & hæc vel integra, vel trita, aut minutim concisa. Vasa ad id opportuna non sunt a vasis decoctionum dissimilia.

Tempus, quo id fit, varium est, quod passim in decoctis, extractis, destillationibus, & operationibus observare licet.

Per ejusmodi operationem tincturas florum elicimus, ut ex rosis rubr. siccis, violis, &c.

(a) *Infusio*. Infusum est medicamentum liquidum, ex speciebus concentratioribus, aromatibus, siccis mediante liquore accommodato factum, sola maceratione & extractione per lenem calorem, item stimulo ad extrahendum idoneo. Animalium osseæ partes melius decoquuntur, quam infunduntur; Aromata, purgantia, radices, sale volatili turgida, melius infusioni auscultant.

Tinctura rosarum.

SIc fit, Rec. rosarum rubr. sicc. ℥. ij. has impone in ℔. vj. aquæ tepidæ, cum spiritus vitrioli, vel ol. sulphuris, vel ol. sac. ʒ. iij. maceratio post ʒ. vel 4. horas, filtrato transcoletur, & ad usum servetur. Gustui, palatove grata redditur, addendo sacchari alba sesquilibram. Ejus usus est in febribus putridis; cor exhilarat, ardorem febrium compescit; sitim etiam extinguit, &c.

(b) *Tinctura violarum.*

EOdem modo ex violis tincturam habebis; at melius ex recentibus, quam ex siccis, succum parant pharmacopolæ ex recentibus, his prius a virore quocunque liberatis: ejusmodi succus cum tantillo spiritus vitrioli depuratus, & ad perfectionem adductus, cum saccharo pariter optime depurato, syrupum efficit, & præstantissimum, & pulcherrimum. Hoc interea animadvertendum venit, ne coquatur igne; nam coctionem minime sustinet. Cardiaca est ejusmodi tinctura, atque thoracica.

(b) *Tinctura violarum*. Flores violarum recentium in aqua acetosellæ infusi, addito spiritu vitrioli philosophico, leni calore tincturam dant elegantissime rubicundum. Si syrupum violarum expetis pulchre purpureum, infusionis violarum terna vice cum recentibus factæ tres libræ sumantur, & sacchari depurati libra una, lenissimo calore fiat solutio, intensiori color facillime invertitur, quod etiam accidit fermentatione, a qua syrupus hic sollicite defendendus. Optimum arcanum est servandi hunc syrupum a corruptione liberum, per superfusum spiritum vini rectificatum, qui in superficie detinetur.

(c) Cro-

(a) Croci Tinctura.

Eodem plane modo paratur, quo de Rosis diximus. Spiritum vitrioli non addimus, non enim hic liquidam servamus, sed sole, vel stupha ad instar mellis addensata servatur, ad laudanum, vel aliud simile concinandum. Liquida tamen pota calculis renum mirifice conducit, cardiacis etiam affectionibus non parum confert; at dolores capitis in nonnullis excitat.

(a) *Tinctura croci*. Ex uncia croci & spiritus vini libra una fit tinctura: rectificato non opus est, quoniam crocus, & subtili oleo, & mucilaginosa substantia gaudet; In extractum tinctura facile redigi potest, per evaporationem, quod tinctura longe posterius, propter particularum subtilium discessum. Si cum tincturæ tartari æqua portione miscetur, nephriticis, hydropicis, & pectore affectis mirifice conferre dicitur.

Tinctura floris papaveris rhœadis.

Æstivis diebus tincturam florum papaveris rubri per infusionem paramus, absque additione spiritus vitrioli: ea saccharo in formam syrupi condita, medicamentum evadit anodynum optimum. Ejus dosis est ad ℥ j. & ℥. ij. & iij.

Rhabarbari Tinctura.

(d) *Ex rhabarbaro infusio* fit, & tinctura clementissime purgans. Modus, loco de extractis clarus est.

(d) *Ex rhabarbaro infusio*. Rhabarbarum tincturam suam facile dimittit, leni calore in aquam vel spiritum vini: parum satis alcalini adjecti pulchre colorem & virtutem exaltat.

(e) *Senna in frigida infusa* & mane colata, melanagogum efficitur præstantissimum: In vino facta corrigitur. Bis, & ter repetita infusio super ipsismet foliis, eandem efficaciam obtinet. Foliorum tithymali, laureolæ, peplii, lathyridis, &c. infusio, idem quoque præstat, sed non adeo clementer.

(e) *Senna in frigida infusa*. Optime placet infusio sennæ in frigida: sumhuntur drachmæ duæ foliorum sennæ sine stipitibus, radicis glycyrrizæ drachma semis, florum rosarum rubrarum pugilli duo, nitri, coriandri, scrupuli duo. Hæc mixta infunduntur aquæ frigidæ per noctem stent, & mane colentur: sic tutissimum, blandum, satis tamen efficax obtinemus laxans, quod hecticis, phthisicis, summo cum fructu a nobis sæpius datum fuit.

(f) Mineralium infusione.

Nec frugiferæ sunt mineralium infusiones, quinimo summis virtutibus prædıtæ.

Stibii infusio, etiam crudi, & cocti, mira præstat; calcinati, melius & commodius; vitri, & reguli, vehementissime.

Mercurii infusio, crudi, & cocti, mira quoque præstat, cujuscunque generis enecando, eosque foras propellendo. Infusio utriusque fit in aqua, vel vino, ab ℥. ß. ad ℥. j. pro ℥. vj. & viij. liquoris. Aqua fit, vel communis, vel scopo accommodata.

Sulphuris infusio in frigida facta per noctem, Erysipelati medetur, ac cutaneis affectibus facillime succurrit.

Vitrioli infusio Cyprini potissimum, oculis medetur: fit in aqua euphrasiæ, rosarum, fœniculi, etiam in aqua communi.

Tuthiæ magistrales præparatæ infusio, in aqua vel vino albo austero facta, oculis tuto medetur.

(f) Me-

(*f*) *Mineralium infusiones*. Antimonium crudum infusum vel coctum in aqua commendatur ad diaphoresin excitandam, & obstructiones veteres solvendas in hydrope, lue venerea, scorbuto. Infusio sulphuris in frigida facta, vel melius ejus decoctio subeutaneis affectibus succurrit, si in balneo vel fotu cum aliis adhibeatur. Unum granum Cyprii vitrioli ad unciam unam aquæ rosaceæ oculorum partes egregie firmat, illorumque vitia tollit.

(*g*) *Metallorum infusiones*:

Saturnus calcinatus in aceto infusus inflammationi cito succurrit, & oculorum ophthalmiæ medetur.

Jupiter, sive stannum calcinatum, & in vino infusum, mira præstat in affectibus uterinis.

Martis, seu ferri calcinati infusio in vino, mulierum obstructiones reserat; menses movet, & lienis tumores dissolvit.

Solis terrestris præparationes, & infusiones distulimus.

Veneris calcinatæ, & lotæ, ut *in secunda parte* dicturi sumus infusio, in renum affectibus mirabiles edit effectus, & extrinsece oculorum vitiis omnibus succurrit.

Lunæ, seu argenti calcinati infusio, in aqua communi facta, oculis pariter succurrit, multaque alia præstat, de quibus *in secunda parte*.

(*g*) *Metallorum infusiones*. Saturnus quacunque sub forma cum aceto vini sal dulce præbet, quod inflammationibus præsertim oculorum resistit. Stannum in vino infusum & intrinsecus datum luxantem vim habet; in affectibus uterinis singulare quid præstare, haud immerito dubitamus. Mars in vino acidulo, vel aceto vini infusus, vitriolum subtile largitur, quod fibras motrices excretoriorum constringendo, succos in motum promptiorem concitat, colliquat (quod manifeste videmus, si granum unum vitrioli albi indamus naribus) in infarctu & obstructionibus viscerum summe efficax est. Venerea medicamenta in renum affectibus vix singulare quid præstant, uti & luna extrinsecus in oculorum vitiis, nisi ubi venus immixta fuerit.

SECTIO III.

(*a*) *De vinis medicatis*.

Vina medicata quotannis in chronicis morbis præscribere solemus, & maxime vindemiarum tempore, musto adhuc fervente, cum adhuc subtilis ejus essentia in fæcibus separandis nondum fracta, simul mixtorum simplicium corpora permeat, & ab his congenerem substantiam educere potens est. Qua ratione veteres ejusmodi vina pararent, nondum satis exploratum habemus, & de his, atque de multis aliis solam experientiam ducem agnoscimus. Qui ad communes qualitates respiciunt: multa calida simul miscent, peculiaribus qualitatibus non neglectis, ut ubi excalefacere caput lavent, non tantum calida, sed & cephalica ea esse oportere judicarunt: qui idem purgare simul & excalefacere desiderant, calidis purgantia simul miscuerunt. Sic & per 4. humorum discrimina facta est componendi ratio. Singulæ item corporis

partes varias quoque vinorum medicatorum species connotant, de quibus VVecherum in suo Antidotario post Dioscoridem, Columellam, Arnal. Villanovan. & alios multos recitat Quercetanus, omnium novissimus, qui in *sua Pharmacopœa restit.* elegantissimas & optimas vinorum Medicorum formulas proponit, ad quem libere lectorem remittimus. Nonnulla interim exemplum adducemus, quædam præsertim nobis usitata.

(*a*) *De vinis medicatis*. Vina dum sunt in fermentatione, vegetabilia, aromata concisa, optime extrahunt illorum texturam resolvendo; Assumi solent, quæ saporem, odorem, & virtutem singularem ipsis conciliant. Ex cochlearia, rosmarino, ligno sassafras, corticibus citri acceptissima solent parari. Compendiose cum eleosaccharo corticum citri, vinum citratum, cinamomi, cinamomisatum, cochleariæ, vinum cochleariæ, et sic porro parantur; Idem fit, si essentiæ aromaticæ cum clarificato saccharo vino addantur.

Fiunt quoque vinosi liquores ex succis v. g. cerasorum, rubi idæi, si ipsi succi vinis addantur cum saccharo. Componuntur etiam essentiæ succorum spirituosæ, v. g. cerasorum, fragorum, per fermentationem mediante saccharo, longissimo tempore durantes, quæ si debita proportione adduntur vinis, saluberrima suavissimaque fiunt. Notabile est ex omni succo vegetabilium et maxime fructuum dulcium per fermentationem mediante saccharo, vel melle, ac fæcibus cerevisiæ minus amaræ parari posse inebriantem vinosum liquorem, item spiritum vini ardentissimum. Ex melle quoque cum aqua secundum præscriptum Authoris confit liquor, instar vini generosi.

Vinum ex herbis, floribus, seminibus, radicibus, & aliis.

Vina pro quotidiano usu paranda adversus chronicos morbos, sunt vel ex radicibus, vel ex lignis, corticibus, foliis, floribus, fructibus, & ex seminibus, vel ex eorum essentiis extractis, succis, &c. vel tandem ex mineralibus.

Vinum ex lignis, & radicibus.

Radices & ligna prius sicca tundantur, vel incidantur, vel limentur, ut Guajacum. Quantitas pro ægri natura & radicis, vel ligni conditione desumitur. Hæc (ut dixi) tusa vel incisa, vini dolio indantur, ac desuper mustum vini affundatur, nulla coctione præmissa. Sic eos non leviter errare arbitror, qui prius radices vel herbas cum musto coquunt. Vas abhinc tres vel quatuor dies optime obturare oportet, ea tamen lege, ne fervore nimio, musto videlicet æstuante, disrumpatur vas. Superiori foramini soleo aptare alembicum vitreum, quo subtilissimum, & fragrantissimum spiritum educo, quem seorsum serva si velis, aut defervescenti musto reaffunde, ut medicamenti integra vis remaneat in vino.

Vinum Elleboratum.

Radices ellebori nigri, aqua communi lotas, & ab omni terrestreitate liberas, ad ℈ j. accipio: has in umbra paululum exsiccatas incido forficibus, & citra aliam præparationem in lib. 90. musti infundo. Exacto tempore 40. dierum vinum potest usurpari ad libitum, ℥. vj. mane jejuno stomacho. Ejus usus mirabilis est in morbis lienis, capitis, & uteri. Sanguinem in liene rectificat, cordis palpitationes inde ortas tollit, melancholiam abigit, Epilepsiæ, & Apoplexiæ maximopere conducit. Ejus usus fit ad mensem integrum, & duos menses.

Vinum

Vinum Guajaci.

In vino Guajaci parando a communi consuetudine minime recedo, exceptò in ebullitione, quam nonnulli præmittunt. Sæpius ligni limaturæ cortices ipsius ligni addo, vasis orificium superius obturo cum alembico vitreo, & per ipsum elegantissimum spiritum prolicio, quem vini dolio reaffundo, exacto fermentationis tempore. Interea alternis diebus novum mustum superaffundo, quo vas fere semper plenum remaneat; fere inquam, ut facilius ferveat, & commodius alembici os vasis orificio aptetur. Usus ipsius est in cibis loco vini, pro potu ordinario, ut moris est.

Ex Corticibus ejusdem Guajaci, tamarisci,&c. vina medicata fieri possunt.

Ex foliis item siccis, floribus, & seminibus, &c.

Ex fructibus succus extrahitur, ipsis prius contusis, ac prælo, vel torculari expressis. Ejusmodi succus si vinosus per se, vinum exhibet, & palato gratum, & usui medico peropportunum. In frigidis regionibus, maxime in Brittania, & Normandia, ubi vitis ob frigoris inclementiam minime adolescit, vinum ex pomis conficiunt,item ex pyris,sorbis, & aliis fructibus vinosis.

In nonnullis Italiæ locis vina parant pro febricitantibus ex cerasis, dulco acidis, vulgo *marentis*, aut ex magis acidis, vulgo *marasche*, atque ex malis granatis. Sed hæc ut trita, & ab instituto aliena missa facimus.

Hydromel vinosum.

Vinum proxime æmulatur liquor ille,quem ex melle conficiunt, Hydromel vinosum a Medicis appellatum. Id a nobis non alia ratione conficitur, quam ea, quæ habetur penes Bern. Penotus, & Joseph. Quercet. Fit vero ex lib. xv. mellis Hispanici, & aquæ communis lib. 75. facta coctione ad unius tertiæ partis consumptionem, reponitur in doliolo ligneo, vinum album & generosum, malvaticum, vel aliud simile jamdudum continente. Inter coquendum, spuma continuo exsurgit, quæ cochleari apto assidue removeatur, & ut crassiores feces mellis certius segregentur, in principio cola totum per pannum laneum, manicæ instar constructum, & eo modo quo mustum recens in nonnullis locis Italiæ percolant, vel ut Galli sua vina Hippocratica, & ubique aromatarii suos julepos. Vas plenum in loco calido, uti in stupha repone; etiam æstivis diebus Solis radiis exponatur, & vas quotidie, vel alternis diebus hydromelite plenum conservatur, sicque melius fermentatur, & quæ supersunt fæces, tam crassæ, quam subtiles, segregantur. Sesquimense peracto, quo tempore hydromel fit vinosum, & plane generosum, ad instar vini generosi, malvatici, vel alterius generis, vas in cella vinaria ad usum servetur. Nos quidem sæpe intra duos menses eo usi sumus, verum post trimestre potentius est, & melius.

Interea mirum videre est, quomodo id liquoris genus aquam vitæ, & flagrantissimam, & excellentem exhibeat; item & acetum generosissimum, & fortissimum.

Verum magis miremur, quomodo ex frumento, fermentationis medio, fiat vinum pariter generosum, & gustui gratum, & quo pacto ex eodem liquore, aquam vitæ,& acetum elicere possimus. Sed hæc nostrum excedunt institutum.

Hy-

Hydromelitis vinosi vires sunt multiplices, in podagra calculo, asthmate, tremore membror. Epilepsia, alvi siccitate inveterata, & in nonnullis febribus.

Vina ex mineralibus composita.

Ferreo hoc nostro seculo, ubi morbi plusquam Martiales, imo & Saturnini maxime vigent, durum videre non est, si sæpius cogamur metallis ipsis uti in eduliis, pro salutiferis remediis. Etenim in quibus vegetabilia, & animalia non valent, valeant saltem mineralia. Nec obstat, quod contrarium sentiat ignarum vulgus, scimus hos sciolos invidentiæ, & ignorantiæ plus habere, quam eruditionis, & doctrinæ: si mineralia explodenda, explodantur & ipsi, qui ægros ad minerales aquas remittunt, qui chalybem quotidie usurpant, qui hydrargyrium, qui auri, & argenti foliola, qui sulphur, vitriolum, & diversa salium genera, sed de his alibi.

Sulphur sublimatum in doliis vini ad sufficientem quantitatem infusum, vinum mirabile reddit, ad diversa morborum genera, imprimis adversus mercuriales morbos. Sic qui casu, vel arte fumum mercurii exceperunt, vel qui mercuriali unctione perunchi sunt, consimile vinum assiduo bibant. Pulmonicis, asthmaticis, scabie infectis, lue venerea contaminatis, mirifice confert.

Si attente Medici notarent, cur sulphuris vapor (quod artificium fit hic **Bononiæ**, & in aliis Italiæ locis,) vinum ne pendulum fiat, cohibeat, scirent, qua vi polleat ipsum, in arcenda putredine e corpore humano. Possem de ejusce modi vino plura dicere; at vereor ne ultra dicendo, invitus cogerer in inveteratum errorem de abusu mineralium incidere.

Vitrioli Balsamum vino adjectum, id ipsum vinum reddit præstantissimum, & ad multos morbos utilissimum.

Antimonii Tinctura vinum reddit omnium præstantissimum: id vero sanguinem renovat, cutis infectiones, lepram ipsam sanare creditur, erraticis febribus medetur, cacochymiam tollit, arthritidem, & omnes tartareos morbos e vestigio delet, roborat & confortat cor, & cerebrum & multa alia miranda præstat, quæ nonnisi usu & experientia cognoscuntur.

Ipsummet Antimonium crudum, & citra ullam præparationem vino continenter detentum, imprimit mirabilem proprietatem contra concretionem calculosam.

Excoctum tamen, & a mercuriali parte illa volatili liberum, magis probo; nam crudum flatus multos parit, & nonnunquam ventriculi subversionem. Ejus quantitas perexigua sit.

Non desunt, qui & mercurium crudum in dolioli fundo detinent. Ferunt vinum ne acescat, aut vaporem contrahat, aut pendulum fiat, & ea ratione fieri. Nos tale vinum ad ventris lumbricos plurimos valere certo scimus, item e capite per os multum pituitæ educere, & inveteratis coli doloribus mederi. In ejusmodi vini recensendis brevior, & Laconicus nimis sum, & forte plusquam rei natura exigat; at tyronibus res est periculo plena, artis vero peritis notissima, & facillima.

Ex Metallis.

Omnium metallorum, solum ferrum vina medicata efficit. Quidam idem

fer-

ferrum limatum accipiunt, idque doliolo imponunt, vel facculo inclusum; vel sic seorsim; sit vero prius a sordibus repurgatum.

Nos chalybem vel ferrum optime limatum accipimus, idque cum duplo pondere sulphuris calcinamus, uti in *secunda parte hujus operis* dicemus, speciali *capite de ferro*. Præparatum ex eo vitriolum vini cado infusum, & dissolutum, vinum reddit efficacissimum, & nobilissimum: vitrioli vero parandi ratio in *secunda parte* habetur.

Item cum simplici limatura chalybis, in hanc formam.

Rec. Limaturæ Chalybis sine ulla præparatione, ℥. iv. Cinnamomi parum contusi, ℥. ß. Vini albi dulcis, lib. viij. Stent triduo in infusionem in cella vinaria, & in vase vitreo. De colatura bibat æger ℥. iv. vel mane jejuno stomacho, vel in prandio, & cœna.

Hoc vinum sanguinem repurgat a crassis, & viscidis humoribus, crassos & terrestres solvit, alvum subducit, uterum ab omni fluore exsiccat, & fertilem reddit.

Ex metallorum tincturis, & essentiis vina complurima excogitari possunt; at hæc nec nobis in usum veniunt, nec a quopiam usurpata fuisse existimo.

SECTIO IV.

(a) *De Aquis destillandis.*

Aquis frequentissime utuntur Chymici, estque earum destillatio prima operatio, qua ipsi primo in arte medica vulgo innotuerunt. Verum ejusmodi operatio hodie adeo nota est, ut ne lippos quidem, & barbitonsores lateat. Vulgaria illa methodus, qui herbæ per vas plumbeum destillantur, merito exploditur; in aquis tamen plantaginis, solatri, & aliis extrinsece admovendis, ea non omnino rejicienda est: sic aqua rosarum pro inflammationibus oculorum sedandis pulchre per plumbum destillatur. Aqua item illa a nostris Chirurgis aluminosa dicta non sine occasione per id vas destillatur. At ad intrinsecus usus, eam cum cæteris plane condemnamus. Vasa terrea vitreata, vitra ipsa optima sunt. Formæ eorum omnibus notæ sunt; vas, quod refrigeratorium dicitur, hodie ubique locorum innotescit. Estque æneum, ut plurimum interius stanno obductum, cujus pars inferior ampla est admodum, res distillandas continens: superior tribus partibus constat, cannula pro vasis proportione, ampla, & alta, Alembico cum rostro, & cacabo æneo. Nos loco hujus vasis assumimus vas rotundum terreum devitreatum, stricti & angusti orificii; rotundum inquam, pilæ instar, cujus orificio, crassioris digiti amplitudine, cannula stannea, vel ferrea, vel ænea, stanno obducta, inseritur. Ejusmodi cannula vasi alteri aqua pieno immergitur, hocque pacto elicentiæ herbarum sine odoris, & saporis jactura educuntur. Item aquæ vitæ mirum in modum excellentes, & pretiosæ.

Per

Per simplex vas vitreum, vel terreum, sunt etiam ejusmodi aquæ, at non tanti valoris.

Supradicta vasa igni multiplici aptantur; etenim quidam ipsis supponunt ignem lucernæ, alii ignem carbonum, lignorum, cinere, scoria ferri, arena, vel aliis interjectis; alii stupham, balneum Mariæ, & balneum vaporosum. Calor fimi equini hæc omnia longe superat, at mitis est admodum, & quo ægre, aut non nisi longo tempore aqua exstillari possit. Nos ejus medio aquam vitæ fragrantissimam e vino elicimus.

Aquas vulgato more destillatas raro usurpamus, eo quod parum efficaces, ne dicam nullius facultatis participes. Ea de causa, quæ in nostri usum veniunt, eas sic parandas jubemus: si herbæ sint recentes, & succulentæ, eas primum incisas cultro, vel forficibus, in mortariolo contundimus, contusas cum novo succo, vasi vitreo, vel terreo vitreato, stricti orificii indimus, dictum vas in loco frigido per aliquot dies reconditur, donec herbæ, & succus acorem quendam contraxerint, tunc per refrigerationem distilla, vel per vas nostrum rotundum, cum sua cannula aquæ frigidæ immersa: cannula contorta sit, ea maxime pars, quæ aquæ immergitur; serpentes & hoc modo ipsi possunt inseri.

Item & aliæ formæ, de quibus plura apud artifices. Hac via prodibit mercurialis ille liquor cœlestis; qui si non satis vim plantæ redoleat, recentem herbam iterum accipe, cui tusæ in mortariolo, ut prius, extractam aquam reaffunde, quam denuo distilla, sic secundo præstantissimam aquam excipies: quam denuo ad majorem perfectionis gradum deduces, si tertia vice aqua recente herbæ reaffundatur, atque distilletur. Ex multis, floribus & seminibus hac via aquam vitæ suavissimam elicies.

Si herbæ sint siccæ, aut parum succulentæ, incisis, & tusis aquam communem affundimus, vasaque, eo modo quo diximus, in loco frigido per aliquot dies asservamus; ei etiam addimus parum fermenti, ad hoc præsertim, ut citius acorem, seu fermentationem nanciscantur, tunc procede ut supra.

Aquæ aromatum ejusmodi fermentatione non semper indigent, eorum maxime, quorum odor in superficie consistit: ut florum caryophyllorum, jasmini, & aliorum, secus odor in auras abit; sed cumprimum collectis floribus, & vasis inditis, educitur aqua per balneum vaporosum, quæ novis floribus reaffusa, & iterum extillata, floris odorem elegantissime redolet. Aqua fragrans, & odorifera in superficie consistit, ideo pauca admodum e floribus educitur, & ea quæ statim primam insequitur, ingrati est odoris.

Aquæ cinnamomi, caryophyl. Indorum, macis, piperis, & aliorum aromatum exoticorum, maceratiore duorum vel trium dierum tantum indigent.

Cæterum in aquis destillandis, nihil quod non sit cognitum, habemus dicendum; quapropter qui de his plura desiderat, aliorum libros evolvat, inter neotericos Quercetanum, VVeck. Portam, Ulstadium, Euonymum, &c. Supersunt nobis quædam compositæ, proprio usu, multiplicique experientia cognitæ, quas hic cum aliis nostris appendere volumus.

(*a*) *De aquis destillandis*. Destillatio aquarum est evaporatio, & clausa quasi coctio, requirens sufficientem aeris quantitatem & vacuum spatium satis amplum, quare quæcunque coqui possunt, & evaporabiles possident particulas, bene etiam destillantur; & contra, quorum particulæ ab evaporationem sunt ineptæ, absurde destillantur. Hinc salia fixa & media, omnia dulcia, saccharum, mel, manna, item styptica terrea, mucilaginosa, nec non purgantia resinosa, item amara non auscultant destillationi, unde aquæ adstringentes proprio sensu non dantur. Consistit enim illorum energia neutiquam in evaporabili, sed in terrestri, item resinosa portione. Amara omnia aquas præbent dulces, manifesto documento, amaritiem in sale quodam terreo acido residere. Omnes aquæ destillari debent, si bonas desideramus, in mariæ balneo, & sufficiens herbæ quantitas, pauca autem aqua sumatur. Quo autem aqua est purior, subtilior, levior, eo utilior. Probantur quæ profluunt, cursu enim percussuque ipso extenuantur atque proficiunt; item pluvialis, quæ solis vi destillata est, melior & subtilior ros majalis, qui ad herbarum vim medicamentosam extrahendam ac perficiendam aptissimus. Memorabile est, rorem majalem citissime incalescere leni calore & instar Spiritus vini avolare, nec non in evacuo emittere bullulas instar liquorum spirituosorum, indicio, plures spirituosas sulphureas partes ipsi inesse. Aquæ ante annum destillatæ denuo reaffundantur vegetabilibus recentibus, sic virtus earum concentratior fit. Ex fructibus sine additione destillari debent aquæ rubi idæi, fragorum, cerasorum nigrorum. Item cydoniorum cinnamomisata, cordialis *Herculis Saxonea* frigida ex succis: nonnulli loco aquæ affundunt cerevisiam v. g. Breuhanium vel Wettinensem præstantem, sic prævia maceratione prodit aqua temperate spirituosa, quæ denuo destillata spiritum φλογιστὸν largitur, indicio infallibili: cerevisias etiam abundare spiritu ardente: fiunt sic excellentissimæ aquæ, menthæ, veronicæ, melissæ, cardui benedicti, florum primulę veris & similes. Optime conservantur in loco frigido, minus recte in calido; ex facili enim sic dissipatis partibus tenuioribus, vires suas deperdunt & mutantur.

Aqua Cardiaca adversus venena, & contagium.

Recip. vincetoxici, valerianæ, gentianæ, scorzoneræ, anthoræ, an. ℔. j. ß. fol. galegæ, scabiosæ, succisæ, card. bened. ulmariæ, cicerbit. pimpinellæ, borag. an. m. iij. (*b*) *Macerentur triduo* in ℔. iij. scorzoneræ, veronicæ, ℔. j. vini albi. Distillentur in balneo Mariæ, & fiat aqua. Dosis erit ab unc. 3. & 4.

(*b*) *Macerentur triduo*. Quoniam plantarum vires arctioribus quasi claustris irretiuntur, & ab illis non tam facile sese extricari patiuntur: hinc maceratione & additione clavis nimirum salis aut tartari egent, vel fermentatio lenis præcedat in doliolo querno, v. g. quinque libris herbæ duodecim libræ aquæ addantur, una cum fæcibus cerevisiæ, elapsis duobus diebus, destillationi committantur. Quæcunque autem vegetabilia varioris texturæ sunt, & ubi virtus quasi in superficie hærent, uti sunt flores, herbæ antiscorbuticæ, acidæ, fructus, maceratione non indigent; quæ magis autem sunt compacta & dura, uti ligna, radices, cortices, diuturniorem requirunt digestionem.

Alia.

Recip. Radix Angelicæ, ℥. iij. scorzoneræ, valerianæ, imperatoriæ, an. ℥. ij. fol. scordii, veronicæ maris, ulmariæ, agripalmæ, melissæ, borag. an. m. iij. Infund. per 4. dies, in suff. quantitate vini albi: deinde destillentur in balneo Mariæ. In distillata aqua item, infundet. Confect. Hyacint. Alkermes, Damargar. frig. an. ℥. iij. Theriacæ antiq. lib ß. Destillentur rursus, & fiat aqua. Dosis ℥. iij. ante bubonum eruptionem.

(*c*) *Aqua*

(*n*) *Aqua Nephritica*.

Rec. Radicum ononidis, ℥.iv. apii, raphani, an. ℥. ij. Herbarum argentinæ, Turcicæ, (alias herniariæ, betonicæ, pimpinellæ, pilosellæ, ceterach, an. m. iij. fructuum rosarum silvestrium, alkekengi, sem. milii solis hyperic. carui, dauci, an. ℥.j. succi limonum lib.j. vini albi generosi, lib. v. Macerentur hæc omnia parum trita, in fimo equino in vase vitreo per sex dies: demum calore cinerum eliciatur aqua, quæ secundo novis, & recentibus reaffundatur; eaque triduo macerentur atque destillentur, ut prius. Fæces crementur in vase fictili; & a cineribus sal extrahatur, quod aquæ immiscere poteris, vel seorsum servare. Hujus aquæ dosis est ℥. ii. & iij. Calculum in renibus, & vesica comminuit, & urinam potenter movet: Extant apud Querceranum aquæ hujusmodi virtutes, quas qui desiderat, suum authorem consulat.

(*c*) *Aqua nephritica*. Baccæ alkekengi, juniperi, flores acaciæ, petroselinum, herba seleri, nuclei cerasorum, fraga in sero lactis vel vino quam possit excellenti, digeruntur & destillantur, fundunt aquam diureticam; infusa autem illorum sunt utiliora.

(*d*) *Aqua Antepileptica, apoplectica, & similes*.

Habentur ejusmodi aquarum perpulchræ descriptiones apud eundem Quercetanum, quas tamen minime usurpamus, minus aliis usurpandas suademus; nobis enim semper displicuit tanta rerum farrago. Pro Theriacali aquam sequentem usurpamus, qua in prædictis affectibus uti poteris.

Rec. Radicum imperatoriæ, angelicæ, gentianæ, bistortæ, zedoariæ, an. ℥.iij.foliorum melissæ, ulmariæ, agripalmæ, scabiosæ, acetosæ, card. ben.an.m.iij. cort. citrii, ligni aloes, schœnantos, santali albi, & rub. cinnamomi, caryophyll. macis, an.℥.ß. Infundantur omnia triduo in lib.vj.vini albi, & lib.j. succi borraginis: destillentur postmodum per balneum Mariæ. Affectibus cordis summopere confert; hinc in peste præstantissima est. Valet & ad ferarum venenatarum morsum, &c.

Usurpamus etiam sæpe aquam sequentem pro affectibus uterinis, ut & in multis affectibus capitis, in his maxime, in quibus vis roborans, & narcotica desideratur.

(*d*) *Aqua antepileptica*. Merito illæ dipescuntur in calidas & frigidas. Frigidæ ex anodynis & maxime floribus parantur sola aqua simplici v.g. ex floribus liliorum convallium, tiliæ, primulæ ve. ris, pœoniæ, liliis albis: Calidæ cum vino vel spiritu vini maxime Gallici ex aromatibus & herbis cephalicis, hujus generis est epileptica Langii, Hæ magis præservant, illæ curant.

(*e*) *Aqua Hysterica*.

Recip. Radicis Valerianæ majsiccæ, ℥. iv. fol. matricariæ, tanaceti, arthemisiæ, absinthii, menthæ, majoranæ, puleg. an.m. iij. Infundantur per 24. horas, in suffic. quantitate vini albi generosi, in loco calido, tum forti expressione in prælo subigantur. In cola'ura infunde galangæ, zinziberis, macis, piperis longi, an.℥.j. spicæ Indicæ, croci, schœnanthos, calami aromat.an.℥.ß.Opii Theb. ℥. iij. sem. papaveris albi, ʒ. j ß. camphoræ, ℥. ij. Macerentur triduo in fimo equino, & iterum torculari exprimantur. Fæcibus

aquam vitæ affunde, & reliquum tincturæ ab his abstrahe. A colaturis simul commixtis, urinali vitreo cum suo capitello aquam prolicito, quam ad usus multiplices servabis. Uterinis affectibus potentissime succurrit, ejusdem suffocationibus cito medetur: cuicunque flatulento affectui prompte levamen affert; vertigines sanat, quemcunque capitis dolorem sedat, articulorum doloribus non minimum conducit. Magma a destillatione in fundo vasis relictum, extracti species est, laudani illius opiatici tantopere laudati, vires & facultates obtinens, cujus dosis est gr.ij.iij.iv. & v. De aqua datur unc. ß. & unc.j.ad duas usque.

(e) *Aqua hysterica*. Melissa, pulegium, arthemisia, mentha & omnia carminativa aromatica vino albo generoso infusa, præbent optimam aquam hystericam. *Auctor* addit opium. item semen papaveris albi, huc quidem parum anodyni spargit in aquam per destillationem, opium autem propter volatile sulphur aquam reddit, vel spiritum vini abstractum super id, longe magis soporiferam, tam intrinseco, quam extrinseco usu probatissimam laudatissimamque. Interim aqua opii destillata mea sententia longe consultius datur, quam essentia aut extractum ejus, quod resina firmiter adhæret membranis & nervis, ipsisque stuporem inducit; Aqua vel spiritus opii sedato spirituum tumultu facilius subigitur & dissipatur. Aqua florum papaveris rhœados vi anodyna nobilissima pollet tam extrinsecus, quam intrinsecus, longe tutior, quam ex ipsis extractum.

(*f*) *Aqua Hydrotica*.

Rec. Limaturæ ligni Indici, ℔.j.ß. cortices ejusdem ligni, unc.vj. Salsaparillæ, Chin.elect.an.unc.ix.sem.cardui bened.bacc.juniperi,zingiberis, an ℥.j.ß. Macerentur octiduo in s.q.vini albi generosi, cum ol.vitrioli ʒ.j.ß. & calore cinerum, vel arena aquam prolicito, quæ recentibus reaffusa,& destillata usui reponatur: Dentur iij. iv. v. unciæ pro dosi. Sudores movet, luem veneream sanat, & aliis gravissimis affectibus succurrit, uti apoplexiæ, paralysi, hydropi, & asthmati.

(*f*) *Aqua hydrotica*. Ex lignis nihil pene exstillat, nisi sint admodum recentia, vel fermentatio præcedat. Ex ligno aloes suaveolente bene triturato, beneficio aquæ pluvialis, addita quantitate debita salis communis, præviaque digestione obtinui aquam odoratissimam, cui supernatabat oleum crassum, quod instar camphoræ in frigido coagolabatur suavissimi odoris. Hoc prompte solvebatur in spiritu vini rectificato, qui cum ipso transibat in essentiam, saluberrimam in capitis vitiis, nervorumque debilitate eximiæ virtutis atque odoris & saporis gratissimi.

(*g*) *Aqua Febrifuga*.

Rec. Hederæ terrestris cum foliis, & radicibus, apii item integri, fol. cichorii, acetosæ, centaurii minoris, an. m. vj. Macerentur triduo herbæ omnes contusæ, & per balneum Mariæ proliciatur aqua, quæ recentibus herbis reaffusa, iterum extilletur, ut prius. In dictæ aquæ unc. iv. si per noctem infundatur Magnesiæ Saturninæ bis calcinatæ, unc. ß. & mane coletur, fit aqua vere febrifuga, cujus dosis erit unc. iv. v. & vi. paulo ante paroxysmum.

(*g*) *Febrifuga*. Centaurium minus & carduus benedictus neutiquam fundunt aquam amaricantem, quæ tamen non est expers omnis acredinis indicio, sal quoddam tenue, penetrans, quod in sublime fertur, in ipsis contineri, sudoriferum deobstruens.

(*h*) *Aqua*

(h) *Aqua Zingiberis.*

Rec. Zingiberis integri, q.s.infunde in q.s.vini generosi per 8.dies: dein destilletur, & fiat Aqua, quæ ventriculum excalefacit, roborat, & exsiccat, Appetitum excitat, & sudorem movet. Datur ab ℥ ß. ad ℥.ij.

(h) *Aqua Zingiberis.* Zingiber sive cum aqua, sive cum vino aut spiritu vini infundatur & destilletur, nullum saporem vel odorem liquoris adfert, quod indicat evaporabilem substantiam ipsi non existere. Ejusdem indolis est piper, quod tamen pauxillum olei fundit. Quo circa minus recte zingiber additur aquis stomachicis: decoctum ac errimum sapore est.

Aqua Cinnamomi.

Aquam cinnamomi sæpius cum sola aqua communi prolicimus, præmissa maceratione trium vel quatuor dierum. Utimur ad hoc vase refrigerante, vel alio simili, item urinali vitreo cum suo capitello, cujus recipiens aquæ immergitur. Alio modo, at cum vino albo, ut sic, accipimus, cinnamomi ℔.j.eam parum contundimus, atque in urinali vitreo cum sufficienti quantitate vini per tres dies infundimus: vasa autem probe obturato cum suo recipiente balneo Mariæ committitur, igneque adacto elicitur aqua. Huic aquæ oleum innatat in exigua quantitate. Prima aqua, quæ lactea cernitur, recenti cinnamomo reaffunditur, atque destillatur, ut prius: ter ejusmodi operatio reiteratur, qua via multum olei elicitur, & aquam odoratissimam, & suavissimam percipies.

(i) *Aqua Cinnamomi.*

Rec. Cinnamomi electi ℔.j. Spiritus vini, ℔.iv. Aquæ rosarum, ℔.ß macerentur triduo in fimo equino, demum per balneum Mariæ educitur aqua fragrantissima.

(i) *Aqua cinnamomi. Author* spiritus vini libras tres assumit & aquæ rosarum libram semis, sic distillatione spiritus potius ardens obtinetur, qui de cinnamomo odore saporeque parum participat, sed oleosæ sapidæ cinnamomi partes gravitate sua remanent in phlegmate; Felicius res succedit, si libras tres aquæ rosarum, vel alterius, & libram semis spiritus vini rectificati assumamus, in quo cinnamomum bene tusum per aliquot dies probe maceratum est. Laudatissima, quę proxima est odore ac sapore cinnamomo, fit cum generoso vino malvatico aut Hispanico; Indicium generosæ cinnamomi aquæ est, si lactea, quoniam tunc oleosæ partes intimę immersæ aqueis sunt. Cum succo cydoniorum elegans paratur; quæ ad fluxiones ventris & ubi fine magno calore confortandum est, valde salubris datur.

Aqua Cinnamomi.

Rec. Cinnamomi electi parum contusi, ℔.j.ß. schœnanthos, folii Indici, an.unc.j. caryophyll. unc.j. vini malvatici, ℔.iv. aq.rosarum ℔.j.triduo maceratis in urinali vitreo, lento calore projicitur aqua præstantissima. Epilepsię confert, animales spiritus recreat, auget memoriam, & refrigerato ventrilo succurrit.

(k) *De Aquis odoriferis.*

Ex omnibus odoratis floribus, fragrantissimas, & odoratissimas aquas elicere possumus: ut ex rosis, jasmino, violis purpureis, caryophyllis, floribus arantiorum, & aliis; modum autem supra tetigimus. Int ei im colli-

gantur flores, tempore quo Solis calor ipsorum virtutem non resolverit, eósque statim urinali vitreo reconde, atque blando calore proliciatur aqua: cave ne ignis vehemens sit, paucaque eliciatur, & ea quæ a primo vapore resolvitur, servetur; secus quæ a toto composito prodiit, ingrati est odoris, & alteri mixta odorem illius evertit omnino. Augebis odorem, primam aquam novis floribus reaffundendo; quod si ter reiteretur hujusmodi operatio, aqua fit præstantissima.

Ex rosis aqua eodem modo paratur, & quia odor fixius inhæret substantiæ, longiorem sustinet evaporationem. Patiuntur & macerationem, ut in principio diximus. Flores vero, qui in sola superficie continent odorem, maxima cautella extillantur; primi enim vaporis in rostrato capitello tantummodo excipiantur, contrarium agentes oleum & operam perdunt. Usus ejusmodi aquarum maxime est in spiritibus roborandis, & exhilarandis. Vires earum multiplices sunt, etiam in peste morbisque contagiosis.

(k) *De aquis odoriferis*. Non dubitamus ex floribus odoratis fragrantissimis, rosis, jasmino, violis purpureis, caryophyllis, floribus citri & aurantiorum odoriferam aquam destillari posse, modo sufficientes & recentes assumantur, ac lenissimo calore in balneo tractentur; Custodiunt revera hi flores oleum quoddam volatile subtile, quamvis paucissimum, a quo etiam rosæ odoratissimam dant aquam *Tachenius* refert, quod ex octuaginta quatuor libris rosarum tantummodo olei unciam unam Dominicani Florentiæ separaverint. Styrax, benzoe, balsam. peruvian. si recentia destillantur cum aquis, concedunt quoddam odoriferum oleum. Ex balsamo peruviano cum sale tartari probe trito ac digesto cum spiritu vini purissimo, elicitur essentia, quæ si destilletur ad siccitatem, spiritus prolicitur balsamicus fragrantissimus præstantissimæ virtutis ad roborandos nervos, medicamentum, quod omnes Medici commendatum sibi habeant; Dubito, an nullus de hoc spiritu vel etiam prædicto oleo ligni aloes, utroque remedio excellentissimo, unquam ante me mentionem injecerit.

Aqua odorata composita.

Rec. Santali citrini, unc. j. ß. radicis cyperi, ligni aloes, calam. aromat. corticis citri, an. unc. ß. rosarum rubr. sicc. benioini, styracis calamit. an. ʒ. x. terantur terenda, & octiduo macerentur in sufficienti quantitate aquæ rosarum: demum aqua proliciatur calore balnei vaporosi, & servetur ad usum. In dicta aqua nodulus ambræ griseæ & moschi orientalis, an. ʒ. j. plenus continuo immergatur.

Alia.

Rec. Radices ligni rhodii, santali citrini, cyperi, ireos an. unc. j. ß. calami aromatici, styracis calamitæ, benioini, caryophyll. an. unc. ß. macerentur triduo in s.q. aquæ florum arantiorum, vel rosarum: postmodum balneo, vel refrigeratorio distilletur.

(l) *Aqua Soporifera.*

Recip. Seminis cicutæ, ℥. j. ß. sem. papaveris albi, ʒ. vj. hyoscyami, lactucæ an. unc. iij. fructuum maturorum mandragoræ, an. unc. j. stramonii cum semine, opii Thebaici, an ℥. j. ß. succorum lactucæ silvestris, aquæ vitæ optimæ an. ℔. j. ß. Hæc omnia tusa macerentur triduo in urinali vitreo, postmodum lentus ignis ipsis subjiciatur. Dosis aquæ erit unc. j. & ij.

(l) *Aqua*

(l) *Aqua soporifera*. Talis aqua paratur optime ex floribus papaveris hortensis, & tota planta cum capite & semine: addi potest crocus integer, item nucista, & cum aqua vel cerevisia bonæ notæ destillatio adornetur, & ubi anodyna vis in morbis requiritur, certe majorem utilitatem talis aqua præstat, quam omnia extracta & laudana ad cœlum usque elata. Illud notari meretur, ex papavere sativo verum opium confici posse, quod longe subtilius & efficacius est exotico, exstillat e maturis capitibus incisis, medio æstatis, lacteus liquor, qui solis operatione in resinam nigricantem indurescit, quæ in omnibus ab exotico non distinguitur, & si verum facere judicium volumus, minus noxia.

Alia.

Rec. Succorum hyoscyami albi, fol. papaveris albi, & nigri, mandragoræ, hederæ, cicutæ, an. ℔. ß.

Alia.

Rec. Daturæ, seu sem. stramonii albi, ℔. j. macerentur triduo in sufficienti quantitate vini albi: destilletur postea, & ad usum servetur. Dosis erit unc. j. In his succis infunde lolii, sem. lactucæ, opii, an. ℥. j. ß. Hæc aqua ter a magmate abstrahatur, atque sic potentissima educitur.

(m) *De Aquis animalium.*

Animalium, ut stirpium aquas præparare, usuique nostro reponere nobis moris est. Itaque aquas animalium, vel integrorum, vel eorum partium, variis modis, variisque instrumentis elicimus: quasdam putrefactione, substantiarum segregatione, heterogenerarum videlicet, quibus constant præmissa; quasdam nulla, sed eas ab integris separamus. Nonnullas balneo vaporoso, atque calore aquæ tepidæ. Quasdam igne cinerum, arenæ, igneque ipso aperto. Quædam sine alterius mixtione, seu ex solis animalibus, aut eorum partibus; quædam vero cum mixtione alterius, vel alicujus additione aquæ commodius educuntur, & nobilitantur.

(m) *De Aquis animalium*. Menstrua aquea ex animalium partibus per coctionem extrahunt gelatinosi quippiam, & quo duriores partes animalium sunt, adhuc integræ, nulla putredine infectæ, eo præstantior acquiritur gelatina. Commodissime & celerrime extrahitur gelatinosa substantia ex ossibus vel partibus durioribus machina Papiniana omnibus Pharmacopœis commendanda. Decocta animalium ob gelatinam hanc nutritiva pollent virtute, hinc tabidis a morbis longis extenuatis & deploratis in phthisi prosunt, præcipue cum aqua cinnamomi & pauxillo succi citri acidi exhibita, jusculа talia plus præstant, quam aquæ destillatæ caponum, aliorumque animalium, quamvis non negandum sit, etiam aquas illas non pure elementares esse, sed re vera differre ab alia aqua simplici, sapore, odore, virtute & sedimento, quod dimittunt; siquidem gelatinæ ex particulis oleosis salinis constant, verum subtiliores aquas in poros abripit & secum in altum attollit. Aqua cerebri animalium in epilepsia magnopere laudatur, & *Burrho*, famigeratissimo illi Chymico in usu fuit. Notabile autem hic est, cerebrum animalium fere totum in aquam liquescere, & subtilissimum largiri oleum, paucum tamen, sal volatile plane exiguum.

De Aquis Caponum, & aliarum viribus reparandis dicatarum.

Duplici modo fiunt ejusmodi aquæ, vel enim per balneum Mariæ, carne prius incisa, & urinali vitreo indita, pauco vini malvatici adjecto, ut irrorentur carnes, & tantillo cinnamomi saporis gratia; vel prius capones bene coquunt, & jusculum caponum balneo rorido distillant; qui modus hodie u

sitatissimus est. Alio modo: Carnium portio filis alembico appenditur, exhalanteque vapore e subjecto urinali caro excoquitur, eaque aquam, sive jusculum fundit gratissimum. In urinale vinum, vel aqua rosarum, boraginis, aut alterius generis liquor prius immittitur. Urinale sit cæcum, & fere in modum circulatorii. Si cinnamomum, ut aliud aromaticum superaddatur, suaviorem reddet liquorem.

Aqua cancrorum fluviatilium, vermium terrestr. &c.

Aquæ cancrorum fluviatilium, Gallis *Escrevisse*, Italis *gambari*, per balneum Mariæ, vel etiam calore cinerum excipiuntur. Integri sumuntur, iique bene loti urinali vitreo induntur, cum pileo rostrato, sine additione alterius liquoris. Ejusmodi aqua usus est mirabilis inflammationibus sedandis, urinam pellit, & rabidorum canum morsibus succurrit, vulneribus pectoris continuo sumpta mirifice opitulatur, sitim extinguit, & renum calculum comminuit. Aqua vermium terrestrium eodem plane modo fit, ipsis prius vino albo probo a terrestreitate lotis, & repurgatis. Hæc aqua phthisicis auxiliatur, sanguinem sistit, menses provocat, obstructiones reserat, vermes puerorum enecat, intrinsecis vulneribus confert, & alia præstat adhuc incomperta.

Aqua Ranarum.

Ranæ capiuntur sub fine mensis Martii, vel initio Aprilis (omnibus etiam temporibus, necessitate cogente, sed tunc minus efficaces) vivæ domi triduo in aqua servantur; tuncque lotæ, urinali vitreo integræ & vivæ immittuntur, atque pileo rostrato ipsi imposito per calorem balnei maris exstillatur aqua. Ejus usus est mane jejuno stomacho, unc. ij. pro Dosi. Diuturnas hæmorrhagias reprimit, muliebres fluxus, quos flores albos appellant, mirifice juvat. Quod si ulla subsit prava cacoethia, radicitus sanat.

(n) *Spermatis ranarum aquam*, eo quo diximus, modo elicimus. Colligitur ejusmodi sperma mense Aprilis, nullaque lotione præmissa, balneo vaporoso aqua educitur. Et quia isthæc aqua cito corrumpitur, ejus succum linteaminum frustulis combibimus, eaque umbra, vel sole exsiccantur.

His utimur, aqua ranarum prius madefactis, in omni sanguinis fluore, in erysipelate, in arthriticis doloribus, & in ambustis. Ex etiam cancro ulcerato non parum prosunt, nam ab eo enatos dolores sedant.

Quidam ranarum partem inferiorem, rejecto pectore, & capite, cum pelle, tantum accipiunt. Nos eas integras destillamus, & ex in vase post extractionem remanent, quæ postea lento igne exsiccantur, atque in pulverem reducuntur: cujus ʒ. ß. & ʒ. j. quotidie exhibemus. Pulvere dicto utimur in fluxionibus sistendis, maxime uterinis.

(n) *Aqua ranarum spermatis*. In inflammationibus foras egregiam fert opem, nec non intrinsecus in omni sanguinis fluxione, utpote sale suo subtili resolvit & temporat igneum sanguinis motum; ex tenellis cervorum cornibus recentibus in balneo, quæ prodit aqua, non inefficax est, ubi humidum reparandum & vires restaurandis in malignis.

Aqua sanguinis humani.

In oleo sanguinis humani extrahendo aquam simul extrahimus, de qua eo in

in loco sermonem habebimus. Hac aqua raro utimur, & non nisi in extrinsecis. Roborat artus, quominus fluxiones excipiant, & arthriticis doloribus confert. Ex sanguine hirci, & aliorum animalium, aqua, modo non dissimili educitur.

(o) *Aqua stercoris animalium.*

Multa animalium stercora mirabiles, & præstantes obtinent virtutes, & ut interim humanum stercus taceam, (res profecto indigna, ut a quopiam in usum advocetur) gallinarum stercus nonnunquam usurpavimus in doloribus coli. Id in pulverem exsiccatum furno, vel stupha, commode absque alia præparatione exhibetur adversus colicos dolores. Stercora cujusque animalis in aliquod animalculi genus vertuntur, quod per alembicum vitreum destillatum, aquam & oleum exhibet mirandæ virtutis. Ad hoc opus est magna stercoris copia, longumque tempus requiritur. Sed hæc tantum per transennam annotare placuit; non enim arbitramur, fœda ejusmodi remedia ad humanum usum comparata esse. Non propterea nos latet, stercus bubulum mense Maii collectum, miram præbere aquam, si per alembicum distilletur, adversus nephritidem, calculos enim cito solvit, & urinam copiose movet, quam & nigram prima die pellit, forte calculis vehementer attritis.

(o) *Aqua stercoris animalium.* Excrementa alvina activo principio salino nimirum sulphureo (quod ex resolutione ingestorum & commixtione variorum liquorum, bilis, salivæ, succi pancreatici, emergit) copioso constant, & hujus respectu magnam vim possident, usu exteriori sedandi inflammationes: nec non per sudorem vehementer dimovendi salia inflammantia. Aqua stercoris hirundinum vires antepilepticas recondit: præsertim si cum floribus vegetabilium anodynis destilletur. Infusum pavonis stercoris cum simplici spiritu vini adversus capitis morbos, vertiginem, epilepsiam probatæ & specificæ virtutis semper exstitit. Maximi olim habita fuit aqua omnium florum, quæ in ipsa gangræna, peste, inflammationibus, arthriticis, & spasmodicis affectibus: tam intra quam extra divinam præstitit opem: Dignum notatu est, ex stercoribus cujuscumque animalis non secus ac ex urina inspissata, flammæ tortura phosphorum lucidissimum confici posse. Videntur stercora aliquid singulare fovere, quod sale suo subtili facilius penetrent, & ex symbolismo quasi ingressum in angustissima partium inveniunt, cum alia salia volatilia ignis vi elicita non tam blande agant, sed vehementius afficiant.

(p) *De Aquis mineralium.*

Sub fossilium atque mineralium nomine metalla quæque complectimur, mineralia, lapides, gemmas, terras, bitumina, omnium salium genera, & quæ in imo maris, & intimis terræ visceribus densata sunt, & in substantiam lapideam versa.

Ab his aquam ægre excipimus, & nonnisi artificio, & labore: sic ejusmodi aquas vulgus Medicorum plane ignorat, eo quod nimis delicatuli, labores ad se non pertinere dicant.

Tanta est hujusmodi aquarum necessitas, & utilitas, ut his ignotis, tota chymica ars corruat. Ex enim densissima metallorum corpora penetrant; sic in momento firmissimam auri, & argenti compagem solvunt. Taceo miranda, quæ invicem præstant. In Medicina usus sunt multiplices & admirabiles:

les: ut a vilioribus, & minus compositis exordiar, paramus aqua vitrioli, aluminis; & quorundam salium, hunc in modum.

(p) *De Aquis mineralium*. Antiqui pretiosos lapides, aurum, miscuerunt suis destillatis, exspectantes singularem vim roborantem ab illis, in quo valde elusi, siquidem nihil ab ipsis ascendit; alia autem est res salium & vitriolorum, quæ destillata leni igne fundunt aquam odoris sulphurei, saporis aciduli, ut phlegma vitrioli est, quod ob sulphur minerale resolutum subtenue obstructiones capitis egregie dissipat, hinc motus sedat epilepticos, sanguinisque ebullitiones compescit, & hecticis lentoque calore confectis solamen adfert. Phlegma hoc efficacius evadit, si cohobetur sæpius super caput mortuum, vel spiritus vitrioli summe volatilis accessione augmentum virtutis acquirat. Notari meretur phlegma vitrioli recens majoris esse virtutis, quam quod spiritu sulphureo & materia subtiliori successu temporis defraudatum & effœtum est.

Aqua Vitrioli & aluminis.

Vitriolum, vel alumen accipimus, eaque integræ retortæ, vel etiam urinali, aut alteri vasi terreo devitreato indimus; pileum rostratum excipiendo idoneum imponimus: vas in communi fornace collocamus, & levi igne adhibito aquam exigimus, recipiente ad hoc capaci vasi adhibito, ejusmodi aqua vocatur phlegma, ob insipidum ejus saporem. Eo tramite ab utroque spiritum elicere solemus, igne validiori adacto, & retortæ collo cum recipiente luto firmiter obturato, & loricato. Hæ atque summopere refrigerant, sine ulla mordacitate, ideo ophthalmiæ haud parum conferunt.

(q) *De Aquis fortibus*.

Inter simplices & magis communes, hæ maxime reponuntur. Omnium simplicissima ea est, quæ ex solo sale educitur, sive sale nitro, gemma, armoniaco, communi, vel alio.

Sal nitrum duplo boli, cretæ, terræ argillaceæ siccæ, aut alius corporis mixtum, aquam fundit fortissimam, maximum in Lunam, & alia inferiora corpora imperium obtinens. Vocatur ejusmodi aqua spiritus, ob subtilem, tenuem, & raram suam substantiam: quæ tanta est, ut continuo in auras abeat, atque facile densa & dura penetret corpora.

Item cum duplici pondere aluminis usti mixtum, aquam omnium vehementissimam de se promit. Pariter cum duplici pondere vitrioli calcinati, aquam etiam efficacissimam exhibet.

(q) *De Aquis fortibus*. Aqua fortis nil nisi spiritus nitri est, magis exaltatus & sulphureus per reactionem cum vitrioli terra factus, compendiose illico parari potest, si spiritus nitri abstrahatur, super limaturam martis, igne vehementiori. De spiritu vitrioli aqua fortis nihil participat, & si ipso prægnans est, solutioni lunæ non quadrat, quoniam statim calx lunæ in tali aqua forti fundum petit, quare aurifabri, & qui puram aquam insontem a contagio vitrioli desiderant, tali ratione depurare solent; solutionem lunæ parva tamen dosi injiciunt ipsi, sic spiritus vitrioli aggreditur lunam & præcipitat ipsam, si quidem spiritus vitrioli non solvit ipsam lunam, præcipitat autem solutam in aqua forti. Ulterius circa aquam fortem tenendum, esse nimirum illam ipsam insontissimam, etiam intrinsecus loco nitri spiritus, adhibendam, sive in substantia cum spiritu vini ad affectum colicum, sive cum spiritu vini rectificatissimo quis velit spiritum nitri dulcem efficere, qui propter sulphur explicatum in suavioris longe odoris, & majoris virtutis esse solet, quam si cum vulgari spiritu nitri paratus fuerit. Conficitur

citur alias optima aqua fortis ex nitri & vitrioli aquis exactissime mixtis, destillatio peragitur in olla ferrea, alembico terreo capacis rostri imposito: Spiritus prodit flammei coloris plerumque tanta in quantitate, quantum nitri assumtum fuit: Fortior obtinetur, si cum calcinato vitriolo, vel cum usto alumine instituitur negotium. Fundamentum processus hoc est; vitrioli sal, ceu potentius terram aggreditur nitri, quæ vinculum spiritus nitri est, sic liberatus hic facile secedit, & ignis motu in altum ascendit. Simile quid observatur, si vitriolum cum sale communi mixtum destilletur, obtinemus tunc purum spiritum salis, qui solvens mercurium vivum una additum constituit sublimatum. Ad compendium spiritus salis igne arenæ elicitur, si oleum vitrioli addatur sali communi vel ammoniaco, relinquitur in retorta celebratissimum sal *Glauberianum*.

Communis aqua fortis.

Rec. Salis nitri, Aluminis usti, Vitrioli usti, an. ℔. ij. Indantur retortæ luto firmiter loricatæ, & recipiente amplo, ac capaci, igne per gradus adhibito, excipiatur aqua. Qui minus fortem desiderant, alterum horum crudum ponatur, & melius aqua communis in recipiens immittatur.

Alia.

Extant passim apud artifices aliæ aquarum fortium descriptiones; at omnes illegitimæ, & parum fidæ. Quidam flores æruginis æris, alii salem communem, gemmeum, cinnabarim, sublimatum; nonnulli salis nitri legitimam dosim omittunt; alii exsiccationem, & præparationem corporum.

Aqua fortis tertia.

Rec. Salis nitri, ℔. j. Aluminis usti, ℔. ij. Cinnabr. unc. iij. stibii, unc. j. misce.

Aqua fortis quarta.

Rec. Salis nitri; ℔. j. Salis gemmæ, unc. iv. Sandarachæ, unc. ij. Aluminis, vitrioli, an. ℔ j. misce.

Aqua fortis quinta.

Rec. Salis Armoniaci fixi, unc. iij. Salis nitri, ℔. j. Aluminis usti, ℔. ij. ß. Arsenici, unc. ij. misce.

(r) *Aqua Regia.*

Aqua Regia sic vocatur, ob vim dissolvendi aurum. Fit autem ejusmodi aqua, ut cæteræ Aquæ fortes. Efficitur talis salis armoniaci interventu, quod additur vel in recipiente, vel in retorta. In recipiente, ob nimiam ejus naturam fugacem. Sic retortæ indatur, ignis principio admodum levis sit; secus ad collum retortæ ipsum sublimabitur, & aquæ exsuctionem inhibebit. Fixatur etiam dictum sal, quominus fugax sit, ut in speciali *tractatu de mineralibus* docetur. Mitto pleraque alia brevitatis causa.

(r) *Aqua regia.* Paratur hæc, si in libram unam aquæ fortis, unciæ quatuor salis ammoniaci solvantur: liquor flavescens a fæcibus decantatus, usui servandus est. Penetrantior magis fit dicta aqua, si mixta hæc destillentur. Ex nitro & sale ammoniaco anatica portione junctis, identidem provocatur aqua Regis præpotens, ex arena in retorta vitrea amplæ capacitatis. Negotio peracto, si rite operatus fueris, & concentrariora salia fuerint, vel spiritus nitri fortissimus a sale ammoniaco abstrahatur, aqua regis fumans, aurum illico solvens acquiritur. Fundamentum in eo consistit: nitrum potentius sal est ipso culinari, vel sale ammoniaco, & ideo in ipsius terram agit, ac spiritum salis a compedibus suis liberat & carcere emancipat. Quod remanet in capite sic appellato mortuo, sal est nitrosum.

(s) *Aqua*

(ſ) *Aqua Metallorum.*

Metallorum aquę varię ſunt, variiſque modis a perito artifice educi poſſunt. Et quoniam earum methodus varietatem ſortitur a natura uniuſcujuſque metalli, ideo earum præparationem rejicimus in peculiarem noſtrum tractatum *de mineral. & metal. Præparatione*, ubi non modo aquas, verum & lingula quæque remediorum genera e metallis educta, conficere docebimus.

(ſ) *Aqua metallorum*. Ex metallis per deſtillationem cum aqua nullas particulas metallicas in ſubſtantia evehi dictum eſt, nihilominus concreta metallica particulas ſui quaſdam & cum his virtutem medicamentoſam ſimplici aquæ etiam concedunt, ſi candefacta ſæpius in ipſa extinguantur. *Burrhus in Epiſtola ad Bartholinum* 4. ad ſedandam diarrhœam & cordis palpitationem aquam extinctionis auri mirifice dilaudat, quamvis compactior hujus textura amolliore taliſmodi aqua parum deradipatiatur. Certum tamen eſt, folia auri aqueo menſtruo ſimplicissimo in mortariis vitreis per aliquot dies pertuſa ac trita, tandem ipſo penitus diſſolvi. Præparaſſe, ſuccurrit menſtruum aqueum plane inſipidum, quod ſolo tritu interveniente mercurium vivum plane abſorbebat, & in poros recipiebat, ex quibus tamen ſucceſſu temporis forma nigri pulveris dejiciebatur. Ut adeo fateri cogamur, inſipida etiam maxima pollere efficacia, prout magis vel minus materia ſubtiliori fluidiſſima ſive ætherea turgida ſunt, & minus de heterogeneis terreniſque partibus (quæ etiam ex limpidiſſima per repetitas ſemper deſtillationes evocari poſſunt) participant. Limatura martis cum aqua diutius decocta ipſi martialem & vitriolicum lenem ſaporem fœnerat.

SECTIO V.

(a) De Succis, & Extractis.

PRæmiſſis jam decoctis, & aquis, tanquam his, quibus in ſequentibus parandis crebro utimur; ad ea, quæ extracta dicuntur, deveniendum, ſub quorum denominatione ſuccos rerum ſimplices complectemur, & primum de his, ut paratu facillimis.

Æſtivis temporibus plantarum ſuccos uſurpamus, nam tunc earum virtus in ſucculento, & madido humore conſiſtit, quem non raro ſponte, aut exigua vi facta, fundunt.

Parantur etiam dicti ſucci, ut hyeme loco plantarum, ex quibus eliciuntur haberi poſſint: tunc enim ſunt mortuæ, effœtę, & languentes, unde nullam, aut exiguam vim de ſe promunt.

Parantur & aliis de cauſis, ut ab his ex arte fermentatis, ſpiritus, quinta eſſentia, vel liquor mercurialis educatur.

Item ut ſal eſſentiale, ſive tartarum inde parari poſſit.

Succos autem elicimus e viridi ſtirpe, ejus radice, foliis, floribus, & fructibus. Itaque ex his minutim conciſis, tuſiſque ſuccus exprimitur. Aliquando ex his prius probe tuſis, & ad nonnullos dies in vaſe vitreo, atque in fimo equino maceratis, in linteum rarum conjectis, vel manibus, vel prælo torculari ſuccus exprimitur.

Suc-

Succi sæpe per nos in extracti formam perducuntur, ut hi in pilulas devorari possint. Non raro in mellis vel syrupi crassitiem, nullo etiam addito melle aut saccharo, ipsis tamen prius defæcatis, & probe depuratis. Depurantur vero ipsis antea insolatis, quo situ vinum postquam efferbuerit, fæces deponere solet; sed quicquid leviorum fæcum continebunt, in spumam subsidebit, quæ depurandi methodus potissimum valet in vinosis succis.

Nonnulli, ut crassi, terrestres, fæculenti viscidi, prius coctionem sustinet, vel ad ignem, vel ad fimum equinum fervidum. Depurationes, & clarificationes, quæ acidorum medio fiunt, item per albumen ovi non semper improbamus, necessitate temporis ad id sæpius compellente.

(a) *De succis & extractis*. Succi vegetabilium optime depurantur per solam subsidentiam, postea filtratio instituitur. Ex quo intelligitur, vix dari succum plantæ alicujus, qui non terræ aliquantulum contineat, & fæces quasdam deponat. Ex facili vegetabilium succi vappescunt, situm contrahunt, & corrumpuntur propter aeris fluidum, quod continua actione texturam illorum permutat, vinculaque mixti ac unionem solvit. Videmus succos plantarum a putrefactione servari immunes in vasis, ex quibus aer evacuatus est. Quapropter vitris clausis angusti orificii indantur, quo aeris fluidum arceatur. Eandem rationem afferunt Pharmacopœi, dum succis superfundunt oleum. Olei quippe particulæ contiguæ sibimet ipsis ac permanenter cohærentes transitum aeris non admittunt. Insuper fumus sulphuris in clauso vase detentus, obnoxios putredini succos diu conservat. Acidum quippe poros illorum occupando impedit, quominus introeat aer, præterea & texturam particularum mixti coagulando firmat. Putrefactio enim consistit in destructione unionis partium, quam certum mixtum possidet.

Succorum evaporatio commodissime procedit leni igne, & ideo in balneo, vel etiam in vasis stanneis, libero aere vel leniori vento accedente: sic enim humiditas citius consumitur. Fortis enim calor motu intensiori texturam, quæ fons virtutum est, alterat, adeo ut leni inspissatione extracta vegetabilium fiant laudatissima; quæ in consistentiam pilularum redigi queunt.

(b) *Succi exotici, ut scammonea*, opium, aloe, & similia, quia impuri, non minima purificatione indigent: male tamen in officinis tales immiscentur pilulis. Satius esset hac de re scammoneam purgare, quam malo cotoneo coquere, meliorque esset correctio. Ea vero depuratur, atque ab omni prava, malignaque qualitate corrigitur, si trita ex aqua vitæ lento igne dissolvatur, dissoluta per inclinationem a fæcibus segregetur, demum ab ea aqua vitæ abstrahatur, quoad sicca remaneat, pura, clara, & pellucida. Hujus correctæ scammoneæ ℈.j. tuto exhiberi potest.

Aloe hepatica, succis, vel aquis stillatitiis dissolvitur, & eodem modo a sordibus repurgatur. Succotrina, quæ pura, nitida, & pellucida est, a nobis sic absque alia præparatione usurpatur.

Succos probe depuratos, ad mellis vel syrupi crassitiem coctos, sacchari tantillo adjecto, plerumque usurpamus, raroque crudos, ni temporis necessitas, vel ægri conditio alio nos avocent.

Dosis ejusmodi succorum coctorum, erit ab unc. 1. 2. & 3. Horum unc. 1. plus pollet tribus, quam usitatorum unc. 8. & 10.

Qui hujusce rei periculum facere cupit, succos limonum accipiat, vel cydoniorum ad ℔.ij. Remaneant post evaporationem in balneo Mariæ factam,

℥. iv. quarum singula uncia plus virium habebit, quam integra libra. Nos parum sacchari ipsi addimus, non tam ad saporis gratiam, quam ad formæ elegantiam; ut pro una ℔. succi, ℥. ij. vel iij. sacchari.

Succos cichorii, melissæ, borraginis, cicerbitæ, lupuli, endiviæ, fumariæ, agrimoniæ, acetosæ, scorzoneræ, & similes, hac via paratos, ad ℥. j. & ℥. ij. usurpamus, citra nauseam, & ægri molestiam.

In Italia frequentissimus est succi cichorii crudi, & impuri usus, mensibus præsertim Maii, & Junii, quem sæpe cum sero lactis misceat. Quæ consuetudo a nobis minime probatur, maxime in his, qui ventriculum frigidum, & natura imbecillum nacti sunt: lieniosis etiam, & his, quibus jecur obduruerit, non minimum obest, hos enim frequenter in hydropem præcipitat, obstructiones auget, totum genus venosum refrigerat, naturales tandem functiones summopere pervertit; irritat, & dejecit; inde apoplexia, colici dolores, & aliæ gravissima mala, nec raro mors ipsa: sic qui jecur temperare studebant immaturam mortem sibi concitarunt.

Hic in acutis febribus oxalidis succus promiscue exhibetur, & horis, & diebus, quibus natura sæpius crises movere solet. Quam consuetudinem probare minime possumus; tunc enim adhibenda sunt pauca, & cocta, ne ab officio natura avocetur. Sic si unica tantum uncia, aut semuncia, adhiberetur dicti succi probe cocti, & per se purificati, cito in actum deduceretur, & natura tantopere ab his minime læderetur, nec eos aversaretur. Sed his amore brevitatis omissis, quod Cicerbitæ succus adversus venenatorum morsus valeat, aperiendum: Narravit mihi amicus fide dignus, se eo succo a viperis demorsos curasse.

Scorzoneræ succum idem præstare, palam est. Succi præterea omnes plantarum, e quibus educuntur, facultatibus, & viribus pollent. Addam inter extrinsecos usus, & familiaria experimenta nostra.

Heliotropii succum manuum verrucas brevi tollere absque dolore; equorum item, & multorum poros pariter emollire, & absumere; certas etiam carnis excrescentias, & superfluitas reprimere & resolvere, ad quæ & non parum conducit succus sabinæ, & qui carcinomata maxime ulcerata mirifice juvat. Idem succus in pilulas coctus, & prius depuratus, in ciendis mensibus mira præstat.

Succum hederæ narium fœtorem reprimere, pluribus experimentis cognovimus.

Succus anagallidis floribus purpureis cum herba trita, ulceribus malignis impositus medetur, ipsaque perfecte sanat.

(b) *Succi exotici* concreti, uti scammonium, opium, aloe, catechu, acaciæ, glycyrrhizæ, sæpiuscule sordibus impuris terrestribus scatent, hinc menstruo aqueo vel leviter spirituoso solventi levi evaporatione inspissantur. Succi herbarum, quæ sanguinem depurare dicuntur e. g. cicochorei, fumariæ, acetosæ, agrimoniæ, scorzoneræ, hederæ terrestris, Veronicæ, scabiosæ, scordii, pimpinellæ, recenter expressi & in justa quantitate calide poti in morbis, ubi dilutione salium acriorum opus est, eximiam quandoque locant operam. Circa illorum usum observetur, ne dentur illis, qui flatibus obnoxii sunt, ex imbecillo calore

ven-

ventriculi, vel nausea facile premuntur, ubi melius est illorum extracta propinare vel calide eos offerre. Succus anagallidis floribus purpureis per salsuum nitrosum abstersivum mirifice opitulatur maniacis & melancholicis alvumque fluidam tenet.

SECTIO VI.

(a) De Extractis.

Extracta non multum a succis differunt, succorum siquidem species sunt; utplurimum alieno liquore facta. Herbæ recentes, & succolentæ sine alieno liquore succum fundunt, quem & extractum nominare possumus. Itaque ad hæc paranda accipimus herbarum recentium sufficientem quantitatem, ex minutim incisæ, & contusæ urinali induntur, atque in fimo equino diu macerantur: eximuntur dein, & per pannum lineum sub prælo valde subiguntur, quoad omnem succum deponant: in eodem liquore recentes herbæ reponuntur, macerantur, & exprimuntur, ut prius, isque labor ter, & quater repetitur, prout validum & efficax requirimus medicamentum. Liquor tandem distillatur, & aqua optima educitur, ad multos usus necessaria. Quod in fundo vasis remanet mellis ad instar crassescit, vocaturque Extractum.

Succorum corporum, lignorum, corticum, radicum, foliorum, seminum, & similium extractum cum convenienti liquore, longaque maceratione, paratur: macerationes, infusiones, & filtrationes, sæpe reiterantur, & ut supra monuimus, ad mellis crassitiem exsiccantur. Ejusmodi extracta paulo tenuiora relinqui possunt, quibus etiam addere licet pauxillum sacchari, sic habebitur syrupus excellentissimus, cujus ℥.ij. pro dosi, plus viribus pollent, quam multæ unciæ syruporum, in officinis pharmacopolarum paratorum. Tuto ejusmodi syrupi citra nauseam, & ventriculi subversionem exhiberi possunt, etiam delicatulis, & his, qui non modo saporem, sed & conspectum medicamentorum perhorrescunt.

Est insuper extractorum alia parandi formula, qua in pulverem nobilissimum perducuntur, quorum quantitas exigua mira præstat. Fit autem hoc modo: Ab herbis propria aqua elicitur, fermentatione prius præmissa, hac colorem sive tincturam elicimus, quam in exsiccando aquam, per alembicum exsugimus, & toties crassescente materia, aquam reddimus, quoad dicta materia omnem humiditatem absorpserit; atque vasis juncturis luto probe munitis lento calore sensim in pulverem exsiccetur. Si inter exsiccandum, herbæ ex aqua extractum parare intendis, salem immisceas, extractum omnibus suis numeris absolutum conficies. Liquores sive menstrua, quorum medio extracta conficere nobis est animus, sint pura, clara, & omni aliena qualitate orbata, ut aqua communis stillata, aqua propria. Spiritus vini, licet aliena qualitate præditus sit, attamen propter ejus naturam volatilem & sulphuream, ab extracto plane totus recedit.

Sæpe

Sæpe dum perficitur humidi abstractio per alembicum, guttulæ quam exiguæ olei, sub aqua natantes, conspiciuntur, quas si volueris, seorsum servabis; sin minus, una cum aqua serventur, vel in reiteratis cohobationibus extracto reddantur.

Usus extractorum multiplex est: solida in pilulas devorentur, liquida cum appropriato liquore dissolvantur, in pulverem reducta; vel cum jusculis, vel in pilulis, confectionibus, pulveribus, conditis, & aliis formulis dentur.

Composita extracta eodem modo, quo simplicia, parantur, ex quibus alia sunt alterantia, alia purgantia, utraque ex lignis, radicibus, foliis, floribus, & seminibus. Nobis usitata, longoque usu comprobata, hic tantummodo interserere placuit, alia apud alios authores, qui desiderat, inveniet.

(a) *De Extractis*. Extracta vegetabilium parantur, si succi illorum aut decocta, mediante menstruo fluido parata, inspissantur. Et sunt vel solidiora, vel liquidiora. Solidiora magis accommodata sunt pilularum formæ, illa admixtioni liquorum inserviunt. Complectuntur extracta vegetabilium leviores salino terrenas sulphureas partes, quæ ab impurioribus magis crassis & terrestribus separatę sunt. Vegetabilia, quorum virtus consistit in principio volatili oleoso salino, minus opportune extrahuntur, rectius, quorum virtus est in sale fixo tartareo aut resinoso amaro. Stupida res est, ex Moscho vel ex aromatibus parare velle extracta. Crocus & Castoreum in extractum redigi possunt, at vero quoniam partes sulphureæ anodynæ per coctionem avolant, languidioris virtutis sunt, quam data in substantia. Extracta purgantium efficaciora esse solent, si parantur cum menstruo aqueo, vel spiritu vini saltim leviori, quam cum rectificatissimo. Observamus Scamonium, item aloetica, colycynthidem, cum aqua simplici extracta, in unico grano plus præstare, quam grana quinque resinosorum extractorum. Residet enim vis purgandi in sale subtili acri, quod debilitat & contemperat Spiritus vini ramosis subtilioribus suis particulis: Et salia quoque, quæ maxime latitant in parte viscosa ac gummosa purgantium, facilius solvuntur in aqueo quam spirituoso menstruo.

(b) *Extractum adversus pestem*.

Rec. Rad. tormentillæ, scorzoneræ, ana unc. iv. fol. galegæ, scabiosæ, succisæ, cardui bened. an. m. iij. sem. echii, unc. j. florum borag. p. ij. flor. sulphuris, ℥. j. ß. Theriacæ, unc. ij. aquæ vitę ter rectificatæ, q. s. fiat extractum ad mellis crassitiem, cujus dosis sit a ʒ. j. ad ij. cum s. q. aq. card. ben. sudorem movet, corroborat, & omnem putredinem abjicit, venenis resistit, & contag. morb. succurrit.

(b) *Extractum adversum pestem*. Ex omnibus compositionibus clarissimum subtexemus sequentes, nimirum species alexipharmacæ, varia remedia solida & liquida compendiose suggerunt. Recipe Radicis angelicæ, vincetoxici, levistici, Zedoariæ, contrajervæ, tormentillæ, valerianæ, ana unciam unam, gentianæ unciam semis, herbæ scordii manipulos quatuor, florum sambuci pugillos sex, myrræ electæ unciam unam semis, croci drachmas quinque, corticum citri uncias duas, succini, ligni aloes ana drachmas sex, camphoræ drachmas tres, opii drachmas duas. Hæc tusa cribrataque permisceantur melli, ita, ut libra una hujus capiat uncias quatuor, fiat electuarium instar diascordii; Si infundantur aceto vini, oritur acetum theriacale bezoardicum in peste valentissimum, quod fortissime movet sudorem: si cum aqua destillantur vel aceto, exsurgit aqua bezoardica seu theriacalis; si Spiritus florum sambuci vel baccarum juniperi mensura una ad unc. quatuor specierum addatur, & extractio decenti calore

lore fiat, profluit exinde dioscordium liquidum, Essentia theriacalis vel liquor bezoardicus, qui ad guttas 50. 60. sudorem movet. Hæc essentia si lenissimo calore evaporetur, extractum remanet bezoardicum, quod fundi potest vice theriacæ cœlestis. Si recipiuntur essentiæ hujus theriacalis unciæ octo, spiritus tartari volatilis alkalini unciæ tres, spiritus vitrioli volatilis uncia una, santali rubri drachmæ duæ, camphoræ drachma una, mixtione debita constituitur, tinctura rubicunda, quæ dicitur Bezoardica, quæ medicamentorum unum omni virtute semper extitit præstantissimum.

Aliud.

Rec. Rad. vincetoxici, valerianæ, scorzoneræ, an. unc. iij fol. veronicæ maris, scabiosæ, succisæ, melissæ, galegæ, Pimpinellæ, agripalmæ, cardui benedicti, cicerbit. borag. an. m. j. rad. anthoræ, imperatoriç, angelicæ sicc. an. unc. ij. flor. sulphuris, unc. j. flor. antimonii per 8. dies reverberati, unc. ß. Theriacæ, unc. j. ß. cum spiritu vini rectificati tincturam extrahe, & in crassitiem mellis coque. Omnibus contagiosis morbis medetur, veneni mirifice succurrit, febribus etiam malignis loco confect. de hyacint. & theriaces tutissime adhibetur.

(c) Ligni Guajaci extractum.

Rec. Ligni Guajaci limati, vel in scobem minutim incisi, q. s. ad minus ℔. x. macerentur 12. vel 15. dies, in s. quant. aquæ communis, in vase vitreo probe obturato, & in loco calido, fimo, vel stupha. Principio adde oleo sulphuris, circiter unc. ij. aqua ligni colore & odore imbuta coletur: fæcibus nova aqua reaffundatur, macerentur iterum ad tres vel quatuor dies, quoad aqua denuo coletur, atque sapore ligni imbuatur; hæcque per filtrum trajiciatur, urinalique vitreo indatur, atque pileo rostrato ipsi imposito, per lentum calorem humiditas omnis proliciatur a calore, qui in vasis fundo mellis ad instar remanet. Interea a fæcibus per retortam, valido igne adhibito, duplicem liquorem extrahes, primum aqueum, secundum oleagineum. Qui primus exit, fere insipidus, seorsum servetur pro nova extractione paranda; secundus est subacidus, & est præstantissimus, hic cum oleo subrubro egreditur. Oleum nunquam intrinsecus usurpamus; liquorem vero subacidum extracto reddimus, vel per se damus, qui est potentissimus. Si hæc agnoscerent Medici, consultius agerent erga infirmos, nec eos in tot tormenta facile conjicerent.

(c) *Ligni Guajaci extractum.* Hoc lignum resina exsuperat, quæ extrahi potest spiritu vini rectificato. Si lignum hoc coquitur in aqua per aliquot horas, spissatione extractum etiam fit resinosum, magis tamen salinæ acredinis particeps. Inest enim copiosum sal acidum; uti palam est, omnibus lignis, maxime resinosis, quare spiritus acidi ex omnibus resinis omnibus liquorum partibus destillantur, nam resina nisi oleum subtile, acido sale coagulatum est. Quinimo quodvis destillatum oleum spiritui concentrato nitri mixtum, leni calore abit in concretum resinosum stabile, quod promptissime ardet, & in spiritu vini rectificato dissolvitur.

Rhabarbarum, agaricus, folia sennæ consultius extrahuntur aqua calida, quam spiritu vini, illorum extracta languidiora sunt, quam infusiones, quæ blande primam regionem expurgant, modo sit infusio prima, non secunda vel tertia, & sine magno calore facta. Salia hisce infusis addita valde augent purgantem vim.

Extractum antivenereum.

Rec. Corticis ligni Indici parum contusi, unc. vj. rasuræ ejusdem ligni, ℔. iij. chinæ electę in taleolas dissectę, Salsę parillę minutim incisæ, an. ℔. ij. baccarum juniperi, ℔ ß. sem. cardui benedicti, carui, an. unc. iij. fol. succisę, scabiosę, an. m. iij. radicum cyperi, vincetoxici, an. unc. ij. Infundantur omnia parum contusa octiduo in sufficienti quantitate vini albi generosi, fiatque extractum, ut supra monuimus, cui salem ex fęcibus factum adde. Oleum a dictis fęcibus facile educitur per retortam, a quo empyreuma aqua communi destillata, per varias cohobationes. Dosis est ʒ. ij. & unc. iij.

Extractum aliud antivenereum purgans.

Rec. Rasuræ ligni Guajaci, ℔. vj. Salsæ parillę minutim incisę, ℔. iv. Chinę electę ℔. ij. radicum mechioac. unc. vj. fol. sennæ, unc. ix. ligni sassafras, baccarum juniperi, an. ℔. ß. Infundantur ligna & radices in sufficienti quantitate aquę communis, cum unc. ij. olei vitrioli vel sulphuris, in loco calido, per octo dies: coquantur postea in urinali vitreo, vel terreo vitreato cum suo capitello, ad consumptionem duorum tertiorum, quæ humiditas in recipiente servetur pro nova infusione paranda. Coletur decoctum, & in colatura macerentur fol. sennæ, radices mechioac. per tres dies: Bulliant parum, & denuo colentur. Dum hęc fiunt, prima aqua a decocto educta fęcibus reaffundatur cum nova humiditate, si tanta opus fuerit; novaque infusio paretur, quæ priori unita simul per urinale cum suo alembico in extracti formam adducuntur. Saccharum nonnunquam ad selibram addimus, & ut solidius reddatur, pulverem sequentem ei commiscemus.

Rec. Salsę parillę, unc. j. ß. fol. sennæ, unc. j. caryophill. unc. j. salis suprascriptorum ʒ. ß. Misce, fiat massa. Dosis est ʒ. ij. & iij. bis in die.

Extractum hystericum.

Rec. Extracti bryoniæ, extr. visci quercini, extr. granorum ebuli, an. unc. j. aloes Succotrinæ repurgatę, unc. ij. ext. hellebori, unc. ij. pul. croci, myrrhæ, macis, sem. apii, an. ʒ. j. Salis Jovis, vel ejus loco, Jovis calcinati cum sale nitro, Vitrioli martis, an. ʒ. iij. Liquentur, & misceantur extracta simul, demum pulveres adjiciantur. Dosis a ʒ. ß. ad ʒ. j.

Aliud.

Rec. Extracti bryoniæ, extr. ellebori nigri, unc. j. croci martis, ʒ. iij. pulv. macis, mastiches, spodii, an. ℈. j. misceantur, ut artis est, & fiat Extractum.

Aliud quo frequenter utimur in uterinis affectibus, cum albo fluore uterino.

Rec. Extracti ellebori nigri, unc. j. scammoneæ more nostro repurgatæ, ʒ. iij. aloes Succotrinæ pellucidę, unc. j. ß. croci martis, ʒ iij. sem. lapidis hęmatitis, ʒ. j. olei succini; ℈. j. olei macis, ℈ sem. Misceantur omnia pauco melle rosato addito. Ejusmodi extractis utimur, quando purgatione longa opus est, atque mulieres sunt validæ; secus extracta roborantia, & exsiccantia tantum usurpamus, ut: Ex-

Extractum hystericum roborans & exsiccans.

Rec. Arthemisię siccę, absinthii utriusque an. fasc. iv. menthę, fasc. ij. abrot. fasc. j. zingiberis, galangę, an. unc. iv. macis, myrrhę, succini, an. ℥. j. cum aqua vitæ optima, more artis fiat extractum. Adde sub fine, liquoris succini, ʒ. j. vitrioli martis, ʒ. iij. sachari albi ʒ. iij. Dosis erit ʒ. j. & iv. ℈. mane jejuno stomacho.

Extractum aliud, sive confectio uterina minus composita, forte a quodam Empirico chymico reperta.

Rec. Conservę rosarum, unc. iij. salis betonicę, ʒ. j. olei sulphuris cum crystallo facti, gr. xij. Misce, dantur ʒ. ij. mane. Ejusmodi composito certissime uterinos meatus obstructos reserat, lienis, & jecoris durities emollit, item massam sanguineam ab omni crassa, & luculenta materia repurgat. Quid? deperditum colorem juvenibus restituit: quibus nihil profuerat tota ars medica, invincibili Marte etiam pluries adhibito, & reiterato, profuit hęc simplex compositio, casu & fortuna reperta.

Extractum Senna.

Ex foliis, & follicolis sennę, cum aqua communi modo, quo supra diximus, fit extractum. Secunda infusio non magis quam prima, flatus concitat, estque prima & secunda ejusdem efficaciæ, tertia paulo debilior est. Prima infusio cum parvá quantitate aquæ communis facta, si cum pauco sacchari pulvarisati misceatur, & canicularibus diebus Soli exponatur, formam excellentissimam nanciscitur: cujus dosis erit, cochlear integrum & semicochlear. Blande purgat, & citra ullam molestiam.

Extractum rosarum.

Infusiones illę, quę vulgo in Officinis Pharmacopœorum fiunt, probe purgatę, in urinalis fundo post humiditatis eductionem extractum relinquunt purgationibus peraccommodatum. Datus ℈. j. ad ʒ. j. alvum & urinas blande movet, & eadem ac syrupos rosarum officinarum prętat, licet in longe minori quantitate. Datur aliquando ad unc. ij. In eo parando magna est habenda cautela; secus non purgat.

(*d*) *Extractum rosarum*. Rosis & violis laxativa vis insidet, maxime, si recentes fuerint. Et tota planta violarum laxativæ virtutis est, quæ in excessu etiam observatur in semine, quod ad drachmam unam sive in pulverem, sive emulsionem redactum & potum egregie humores serosos educit.

Rectissime notat *Author ipse*, pulverem etiam rosarum siccarum alvum lubricam reddere, vulgo adscribitur rosis siccis vis adstringens & recentibus laxans; Et experientiæ respondet, etiam siccas majori dosi datas alvum fluidam ac mollem reddere. Est enim in rosis sal quoddam subtile acre, cujus ratione etiam rosarum pulvis nares stimulat, & errhinum laudabile existit.

Extractum violarum.

Violarum, ut & aliorum florum complurium vis in suprema superficie consistit, roborans pręsertim; nam laxativa vis in toto corpore residet; etenim si violarum siccarum pulverem exhibeas, alvum concitabis, quod & ipsarummet florum semen validius pręstat. Non credendum his, qui contrarium putant. Rosarum item siccarum pulvis non minus purgat, ad ℈. j. ex-

 hibitus.

hibitus. Experientia rationes, & authoritates contrarias enervat, vanasque reddit. Itaque violarum extractum si purgans desideras, procede ut de rosis dictum est: Si vero roborans, & purgans simul exoptas, ab his recentibus aquam odoriferam prolice, ut suo loco diximus. Colorem item habebis tantillo spiritus vitrioli adjecto, vel succum ex recentibus violis exprimendo. Ex dicto succo syrupum excellentissimum conficiunt Parisienses, quam methodum pulchre docet Quercetanus in sua *Pharmacopœa restituta*. Hi miscent unam partem dicti succi, cum duabus partibus sacchari, pene in formam electuarii solidi cocti: mixtio fit extra ignem, secus periret color, & odor. Hujus vis est thoracica, & cardiaca. Ejus usus est ad libitum. Syrupum potius usurpamus, quam Extractum.

Extractum (e) florum papaveris rhœadis.

Concinnamus syrupum ex dictis floribus excellentissimum, cujus usus nobis est admodum frequens in magnis febribus, ventriculi ardoribus, & vigiliis continuis. Ex dictis floribus mediocriter in umbra siccatis, fit infusio cum sufficienti quantitate aquæ communis, eaque infusio probe per digestionem clarificata, cum pauco sacchari in syrupi consistentiam ducitur, cujus unc.ß. ad ℥.vj.exhibetur. Flores in pulverem sæpe dedimus in pleuritide, & phrenitide, maximo cum fructu. Eadem ratione succos, & extracta cæterorum florum, seminum conficere possumus, ex quibus vina, juscula, syrupos, in promptu parare unusquisque poterit.

(e) *Extracto florum papaveris rhœados* prævalet ejus syrupus excellentissimus, volatile enim vaporosum principium, quod hic expetitur, avolat. In affectibus ventriculi spasmodicis, vomitu, ardore nimio, item in inflammationibus, febribus & insultibus quoque epilepticis maximo cum fructu datur, præcipue si cum volatilibus amicum & optabile ineat conjugium. Præparatur alias ex dictis floribus recentibus liquor anodynus, maximarum virium, sequenti ratione. Recipiuntur florum horum manipuli sex, croci orientalis integri uncia una, indunțur cucurbitæ vitreæ, affunditur spiritus vini rectificatus saltem ad macerationem, stent hæc in digestione per aliquot septimanas, postea totum mixtum linteo involutum exprimatur, exsurgit liquor rubicundus anodynæ simul & resolventis virtutis in tussi sicca, pectoris affectibus, catarrho suffocativo probatissimæ.

Extractum Cholagogum, Phlegmagogum, & Melanagogum.

Qui extracta tam cholagoga, quam phlegmagoga, & melanagoga parare desiderat, ea quæ hujusmodi humoribus educendis dicata sunt, accipiat, & cum his procedat, ut supra diximus. Ex his efformabit pilulas, si in solidam formam reducantur: vel syrupos, confectiones, electuaria, tabellas, & alia ad libitum. A fæcibus sal facillime extrahitur, eisque immisceatur, quo efficaciora reddantur. Rursus dextre in pulverem reducantur, in admodum parva quantitate vires suas exerunt; at modus non est omnibus obvius.

Extractum Catholicum

Rec. Extractorum elleb. nigri, esulæ, bryoniæ, senæ, an.℥.j.ß. His simul calide mixtis, adduntur pulverem macis, cinnamomi, mastiches, spodii, an. ℈.ij. Datur a ʒ.ß. ad ʒ.j. Purgat infra omnes humores.

Esula

Esula Extractum.

Esulæ extractum, eodem modo, quo extractum Ellebori paratur. Easdem plane vires, ac scammonea possidet. Pro Esula usurpamus eam herbulam, quæ communiter tithymalus cyparissias appellatur: vocetur autem esula, vel tithymalus, vel hoc, vel illo nomine, parum laboramus; dummodo ejus virtus experientia certa nobis innotescat. Hoc dictum sit, propter loquaces quosdam, verborum cortici inhęrentes. Dubitant adhuc Medici, & Pharmacopolæ, quid sit vera esula: unaquæque provincia peculiarem retinet esulam, & quæ vera sit, plane ignoratur.

(f) Aliud extractum catholicum nobis usitatissimum.

Rec. Aloes Succotrinæ claræ, & nitidæ, unc.j. myrrhæ Trogloditicæ cum spiritu vini optime correctæ, unc.ß. extracti fol. sennæ ʒ.vj. extract. colocynthidos, vel ejus loco gummi cathartici vegetabilis, ʒ.j. extracti croci ℈.j. sulpur. magnetici meteorizati, ʒ.j ß. misce cum syrupo rosarum, si liquore opus fuerit, fiat massa. Dosis est gr.xv. & xvj. & xviij. in delicatulis x. & xij. Cum solo (g) *sulphure magnetico meteorizato* pilulas efformamus omnium præstantissimas, quas vere catholicas nuncupare licet, ob insignem, & mirabilem earum virtutem in corpore æqualiter, purgando. Hæc vera radix purgationum omnium humorum microcosmi. Blanda est, & tuta, & nonnisi noxios purgat humores: repurgato etenim corpore (quod fit, ea ter, vel quatuor adhibita) non amplius movet alvum. Fugat pravos humores, non tam sensibiliter, quam insensibiliter.

(f) *Adponam* igitur exempli causa, extractum catholicum purgans, quod nobis in usum probatum est: Extracti aloes succotrinę unciam unam, extracti colocynthidis, resinæ jalappæ, scammonii, gummi guttæ ana drachmas tres, florum martis drachmas duas; exactissima hæc tusa misceantur. Pilulæ hoc modo paratæ præter vim purgantem etiam sudoriferam custodiunt, quam sæpius observavimus. Huic extracto adjici potest, pro circumstantiarum & indicationum ratione gummi ammoniacum, myrrha, crocus, sic suspiriosis & hypochondriacis jucunde medentur, castoreum ad hystericum, ad fotum, mercurius dulcis in lymphæ malignæ & benignæ coagulo, sal succini ad renes purgandos, oleum sabinæ, succini ad profluvium fœminarum suscitandum.

(g) *Sulphur magneticum meteorisatum Dn. Autboris*, quantum colligere licet, flores hæmatitis cum sale ammoniaco sublimati sunt, qui ad scrupulum semis vel alterius dati humorum tenacem saburram non tantum incidunt, sed & sæpius felicissimo cum successu educunt. Commodissime hi flores adjiciuntur purgantium extractis, nam latitat in his etiam singularis virtus corrigendi acre illorum principium, quod nonnunquam in dispositis sævos spasmos torminaque ciet. Ex floribus bellidis, hædera terrestri, veronica, agrimonia, chamæpythi, absynthio, cardno benedicto, centaurio minoris, scabiosa, scordio, extra parantur virtutis admirandæ ad morborum chronicorum expugnationem, modo dictarum herbarum infusa magis quam decocta leni calore siccentur. Possunt ejusmodi extractis admisceri aloe, ammoniacum, benzoe, styrax, myrrha, sic extractum pilularum alterans catholicum fit, quod fundamentum etiam est pilularum *Becherianarum*, quæ in spiritualescentia sanguinis, & humorum blande promovenda & viscerum obstructionibus reserandis admirabiles vires produnt, ast continuetur illarum usus per

per aliquot dies opus est, & plethoricis corporibus nisi vena prius secta, minime offerantur: Hoc circa illarum usum maxime in memoria tenendum est, quod fluxiones sanguinis ordinarias suppressas præsentissime revocent & nimias quoque cohibeant, quoniam & nimiæ hæmorrhagiæ & sanguinis excretiones ordinariæ suppressæ ab eadem causa foventur nimirum obstructione visceris cujusdam, vel etiam spasmo partium notabiliori.

Vulgaris est sententia, ex herbis antiscorbuticis non commode parari posse extracta, quoniam illarum virtus sub elemento quodam volatili latet: ast contradicit experientia, ut pote ex cochlearia extractum confit satis mordax & acre, virtutis antiscorbuticæ non expers, argumentum luculento: non solum in cochlearia salem volatilem sed & fixioris indolis quendam hospitari.

Extractum Nephriticum.

Non semper eodem modo consimilia extracta paramus: sæpe pro ratione temporis, & ægri natura. Aliquando simplicia, & ex unica herbula; aliquando ex tribus, & quatuor. Diversificantur etiam occasione symptomatum. Inter præcipua sequens non raro usurpamus.

Rec. Radicum Ononidos, ℔.iij. radicum 5. aperientium, raphani, an.℔. j.ß.seminum hyperie.milii solis, ameos, an.unc.iv. fol.pimpinellæ, betonicæ, ceterach, arthemisiæ, argentinæ, pilosellæ, an.m.iij. fructuum alkekengi, ℔. j. Infundantur omnia minutim incisa in sufficienti quantitate aquæ graminis, cum ℔.j.succi limonum depurati, fiatque extractum, ut supra diximus. Antequam perfecte crassescat; adde sacchari albi, circiter ℔. j. ß. & efficies extractum ventriculo gratum. Sine saccharo reducitur in formam pilularum. Utrumque per se, vel cum liquore convenienti, de simplici ʒ.ß.& ʒ.j. exhibetur; cum saccharo, unc. ß. & unc. j.

Ex Iva arthetica præstantissimum efficitur extractum: Item ex herniaria, pilosella, & aliis.

(b) De Extractis Animalium.

Animalium extracta, sive Magisteria, semper cum alieno liquore parantur, & potissimum cum aqua vitæ, & aceto destillato. Fiunt autem ratione haud dissimili ab ea, quæ de vegetabilibus dicta est.

Itaque si ex mumia sicca, aut alia carne extractum conficere volumus, mumiam probe selectam accipimus, eamque trita cucurbitæ vitreæ cum sufficienti quantitate aquæ vitę, quę quatuor digitos superemineat, indimus. Ex fimo equino per octo dies reconditur, atque tunc tincta aqua, virtuteque mumiæ imbuta, per filtrum educitur: Fęcibusque nova superaffunditur aqua, quæ denuo colorata, ut prima, abstrahitur. Ter nova aqua reaffunditur, si opus est. Has omnes aquas per balneum Mariæ destillamus. Prima aqua pro nova extractione paranda servatur; secunda fere insipida rejicitur; tertia graviori odore perfusa, fæcibus toties reaffunditur, quoad dictam aquam, extractum in fundo vasis remanens mellis instar, totam combiberit.

(b) *Extracta ex animalibus* certe invalida sunt, & amplius in usu vix esse solent: probantur magis illorum decocta vel gelatinæ; Deinde spiritus vini, quem ossibus, carnibus, sanguini exsiccato affundere solent nihil ferme extrahit, particulæ enim oleosæ salinæ, ramosis & viscosis admodum implicitæ sunt, ideo spiritus vini nullum jus in oleosas habet: Extractum mumiæ, nil nisi aloes & bitumino-

minosorum corporum est, de carne humana nihil participat. Si tale quid desideratur, sanguis florentis juvenis lento calore siccandus est, qui deinde cum spiritu nitri vel salis dulci mixtus essentiam suppeditat non contemnendam. Animalium fel inspissari solet in extractum, quod spiritu vini tartarisato solutum & praecipitatum cum aqua spermatis ranarum cosmedicum evadit.

Extractum serpentum, viperarum, vermium, ranarum, &c.

Quanquam viperarum, vermium, ranarum, & similium vis in tota eorum substantia demersa sit, atque solitaria, & per se satis efficax, adeo ut superfluum videatur aliam praeparationis speciem meditari, tamen quia magis atque magis praeparatione attenuantur, exaltantur, & in nobiliorem formam reducuntur, ea de re in praesens sicco pede transeunda non sunt. Cum ergo facturi sumus extractum viperarum, ranarum, vermium, vel hujusce generis, eo primo furno, vel stupha exsiccamus; vel melius urinali vitreo ipsa integra, & viva indimus, atque per balneum roris, ab his omnem humiditatem abstrahimus. A viperis caput, & cauda praescinditur, tanquam exanguia, & inutilia, caeterum neque in cauda, neque in capite venenum consistit, sed in dentis extremitate. Liberantur etiam a cute, & omnibus interaneis. Ranae vero, & vermes integri sumuntur; & hi tantum abluti, & ab omni terrestreitate purgati, vel per alembicum exsiccantur, vel in furno, vel stupha, vel etiam tigello terreo vitreato ad lentum ignem. Quocunque modo sint exiccata, parum terimus, & in pulverem reducta, cucurbitae, cum sufficienti quantitate spiritus vini induntur; atque cucurbita fimo equino per octo dies reconditur: aqua, sive spiritus vini tinctus, per inclinationem a pulvere effunditur; eidem pulveri novus spiritus additur, atque ut supra, post octiduum abstrahitur. Sicque ultra progredimur, ut de mumia proxime diximus.

Serpentum extractum, viperarum praesertim, plurimum adversus pestem, psoram, lepram, & venena omnia valere, experientia constat. Vermium, ad pthisim, mulierum menses, lienis, atque jecoris obstructiones. Ranarum ad haemorrhagias praecipue, & pthisim. Sic de caeteris animantium generibus extracta facile parari possunt.

Juscula gelatinae, succi carnium, & similia a mulierculis pro aegris parata, speciem extracti quodammodo referunt. Ab excrementis animalium, extracta haud ignobilia parari possunt, cujusmodi moschus est: modus non erit a superioribus diversus. At quia ea in operatione multi spiritus pereunt, & ipsum moschum, veluti alteram quintam essentiam habemus, merito eo, tantummodo a sordibus repurgato, utimur.

A vilioribus excrementis extracta parari omnino debent, & praesertim spiritu vitae, qui foetorem, & graveolentiam corrigit: inter quae castoreum usurpamus, verrucas equarum, & alia multa.

Labdanum excrementi species, id quidem eodem modo, qui de scammonea dictus est, repurgatur, & in extractum reducitur. Aquae vitae, cum qua dissolvitur, ab eo penitus recedit. Caeterum dissolventis extractio fiat in vase bene clauso, & non perfecte ad siccitatem abstrahatur, sed adhuc liquidum

relictum, aeri expositum per se exsiccatur. Huc usque de extractis dictum sit: nunc ad oleorum extractionem, seu destillationem transeundum.

SECTIO VII.

(a) *De oleorum praeparatione.*

PArs hęc, sulphur Hermeticus dicta, communiter Oleum appellatur, sulphur analogice, eo quod more sulphuris ignem suscipiat, flagransque sit pars rebus naturaliter indita. Miranda sane isthaec sulphurea substantia, cui rerum praecipue vires, & facultates insident: quo quidem contrario argumento dicere possumus; praecipua humani corporis mala huic potissimum inhaerere, sicque naturam in pari gradu substantiae, morbum, & remedium collocasse. Vis roborans, anodyna, tum cephalica, tum cardiaca in ea potissimum consistit. Odoris etiam sedes est, & basis. Plura insuper de ea circumferuntur, utpote quod sit subjectum pulchritudinis, lucis, ignis, & vitae pabulum, quae, ut a scopo aliena, omittimus. Nunc ergo ad eorum extractionem.

Antiquitus dum adhuc rudis & inculta erat ars medica, dum inquam balbutiens; & fere a cunabulis expergisceretur, ea fieri per solam rerum infusionem, & expressionem, agnoscebat, nunc vero comptior, vitiligi neque omni seposita, viam longe sublimiorem adinvenit, qua via ab aliis jamdudum tradita, nobis tantum superest, aliorum vestigiis insistere, exempla aliquot rerum, medicamentorumve proprio labore comprobatorum, in medium afferentes.

Methodus itaque, qua hodie olea ex rebus educuntur, multiplex est. Quaedam enim fiunt per infusionem, postmodum destillantur; quaedam per destillationem tantum: quae distillatio vel fit per descensum, vel per ascensum, quaedam per calorem ignis fortissimum, scoriam ferri, arenam, cineres, & balneum Mariae. Ex his nonnulla sunt composita, nonnulla ex simplicibus tantummodo fiunt. In nonnullis longa maceratio praemittitur, in aliis nulla. Rursus & differentiam possunt suscipere, pro ratione vasorum per quae fiunt; item pro varietate menstruorum, quorum medio educuntur: nam nonnulla nisi menstrui beneficio educi non possunt; multa vero citra quemcunque medii interventum. Exordiemur autem ab his, quae solam infusionem, & expressionem reposcunt; a scopo tamen minime recedentes, pauca & selectiora breviter complectemur. Inter praestantissima, & paratu facillima, ea inquam a vegetabilibus educta, sunt olea florum, ut hyperico-nis, thapsi barbati, rorismarini, salviae, &c. in quorum praeparatione, nihil a consuetudine recedimus, nisi quod bis & ter infusionem reiteramus, atque loco insolationis, qua tantum Pharmacopolae contenti sunt, fimo equino utimur, vel balneo Mariae; sed illo notissimum, in quo tuto infusiones possunt

sunt fieri, cum apto, æquali, & naturæ analogo calore.

(a) *De oleorum præparatione*. Olea quæ infusione fiunt, præcipua sunt, liliorum alborum, hyperici egregia traumatica, si oleum olivarum recens ipsis super fundatur, & æstivo sole maceratio fiat, negotium instituendo ter ad minimum recentibus floribus ac foliis. Ex floribus odoratis, violarum, rosarum, aurantiorum, citri, jesmini, cum oleo fructuum Been, vel nucum juglandum recentium crebriori infusione & expressione, fragrantissima parantur olea, quæ ex Italiæ locis ad nos adferuntur, ut et etiam in nostris regionibus, modo sufficientem florum copiam possideamus, simili modo confici queant.

De Oleo Hypericonis.

In hoc oleo parando sumimus tam flores, quam semina: ea parum contusa infundimus in suff. quantitate olei communis, per octo dies, ad calorem fimi equini, & in vase vitreo; coletur calide, & in colatura novi flores reponantur per idem temporis spatium, quo peracto iterum colentur ejusmodi flores; atque tertia vice novi flores denuo in fimo equino recondantur per totidem dies. Peracta hac tertia colatura, oleum ad usum servetur. Pro liquore, loco vini, quo cæteri addere solent, libram unam circiter succi totius plantæ accipimus, sicque ad oleum redditur præstantissimum. Ex siccis floribus, atque tota summitate cum floribus, & seminibus, dictum oleum parari, at non adeo efficax. Quod in Officinis componitur, terebinthinam excipit, quam hic habens omittimus, experientia edocti, quod oleum cum terebinthina factum minus sit exsiccans, atque vulneribus minus universale. Nostro ita parato terebinthinam, vel aliud simile pro re nata addere possumus. Hoc tantum te monere volumus, omnium balsamorum, & oleorum cruentis vulneribus dicatorum, præstantissimum esse. Ipsi non raro addimus parum olei picis navalis per retortam educti, ut & terebinthinæ. Ex hoc denique nonnulla balsama, & olea conficere, nobis moris est: ut

(*b*) *Balsamum præstantissimum, sive Oleum vulnerarium compositum*.

Rec. Radicum asclepiadis, (alias vincetoxici) ℔.ß. Valerianæ pratensis, unc.iv. symphyti majoris, unc. iij. flor. verbasci maris maj. hypericonis, an. ℔.ß. foliorum plantaginis, prunellæ, filipendulæ, an. m.iij. Contundantur hæc omnia in mortariolo lapideo, & in sufficienti quantitate olei suprascripti hypericonis, macerentur octiduo in fimo equino: colentur postea, & in colatura forti prælo facta nova infusio, ut prius: In aqua iterum infunde myrrhæ elect. unc. ij. thuris, mastiches, mumiæ, an. unc. j. terebinth ℔.ß. ramentorum rhabarbari, rad. aristolochię rot. an. unc. j.ß. Coletur iterum valida expressione, quæ seorsum ad usum reponatur. Tenuioris substantiæ, magisque penetrans redditur, si per retortam impellatur: feces tunc in fundo vasis remanentes, cerati sive emplastri ad instar, crassæ sunt, eodemque modo cuti inhærescunt: qua de re vulneribus superficialibus sufficientes esse remedium experti sumus.

(*b*) *Oleum seu balsamum vulnerarium* liquidum nobilissimum sequenti modo concinantur: Recipe florum hyperici, millefolii, liliorum alborum ana pugillo sex, myrrhæ, mastiches, thuris, floraeis ana drachmas duas, aloes drachmam unam, balsami Peruviani scrupulos quatuor, olei olivarum vel lini libram semis,

mis, spiritus vini, terebinthinæ ana unciam, sachari saturni drachmas duas, camphoræ drachmam unam. Hæc invicem accurate mixta balneo mariæ vel vaporoso extrahantur, & valide exprimantur, sic emergit balsamum vulnerarium usu interno & externo præstantissimum, potest si placet etiam addi cera flava, ad meliorem consistentiam. Rursus *Pharmacopææ Helmensis Scriptores* p. 32. e. gregiam descriptionem vulnerarii balsami insinuant. Modus est talis; accipitur oleum abietis & terebinthinæ, quibus oculi populi albi recentes infusi, postea adjicitur limatura martis, & desuper instillatur spiritus vitrioli per vices, agitetur mixtura sæpius, sic solvitur limatura & essentiam suam affuso oleo communicat idque reddit rubicundissimum, quod deinde sejungendum a limatura omnique humiditate.

Aliud minus compositum.

Rec. Summitatum hypericonis cum floribus, & semin, q. s. olei olivarum, q. s. succi hypericonis parum, macerentur in loco calido per aliquot dies. Factæ colaturæ recentes flores, & summitates indantur, novaque fiat infusio, in cujus colatura dissolve terebinthinæ Venetæ, ℔. ʃ. thuris, machices, vernicis, unc. iij. fiat oleum ut supra.

Aliud Oleum Balsamicum omnium præstantissimum.

Rec. Radicum asclepiadis, lib. ʃ. aristolochiæ rot. valerianæ maj. siccæ, an. unc. ij fol. symphyti maj. plantaginis, ophioglossi, filipendulæ, saniculæ, alchimillæ, bugulæ, an. m. ij. bac. juniperi, p. j. summitatum hypericon. cum floribus & semin. m. vj. flor. camomillæ, spicæ, an. m. j. vermium terrestrium lib. j. olei hypericonis cum duabus saltem infusionibus parati, olei lumbricorum, an. q. s. Macerentur octiduo in fimo equino, eximantur, deinde forti prælo subigantur, quoad omnem humiditatem profundant. Factæ colaturæ adde myrrhæ unc. j ʃ. mastiches, thuris, vernicis, an. unc. iij. terebint. claræ, picis navalis, an. ℔. ʃ. colentur postremo, & usui reponantur. Hoc oleum si per retortam pellatur, magis penetrans reddetur, atque tunc altis profundisque vulneribus maxime efficax. Sine ulla destillatione optimum est, eoque multoties usi sumus maxima cum utilitate. Hic Bononiæ cuidam amico artis medicæ penitus ignaro, hujusmodi olei conficiendi methodum aperuimus, quo rusticos plerosque, dum ruri diversaretur, sanitati restituit. Inter hos duos cognovi, quorum alter tali juncturam ad maleolos fortuito sibi praeciderat, is amicus solis plagulis hoc oleo imbutis, absque Chirurgiæ peritia, vulneri composito, magno, & perdifficili, in quo nervi cæsi manifesto apparebant, perfecte medetur. Alter vulnus profundum sub genu sinistro accepit, in quo pariter nervi præcisi erant, eodem modo ab amico sanitatem reportavit. Miro est quam cito vulnerum doloribus succurrat.

(*c*) *De oleis destillatis.*

Supra breviter attigimus olea, quæ fieri solent per infusionem, ad quorum exemplum quævis oleorum genera facillime fieri possint. Nunc quæ per destillationem parantur olea, eadem brevitate complectemur. Sunt vero ejusmodi olea præstantissima, & quibus potissimum rerum vires, & proprietates insunt, earum videlicet, quæ substantia sulphurea referta sunt, prout sunt aromata.

Extractio ejusmodi oleorum duplici modo fit, per descensum, & per ascensum.

scensum. Omittemus, brevitatis causa, ea quæ per descensum. Quæ autem per ascensum fiunt, sunt vel ex lignis, resinis, adipibus, liquoribus, gummis, &c. vel ex foliis, floribus, seminibus, & aromatis.

Primæ classis, ut ligna, resina, &c. fiunt potissimum per retortam. Secundæ, ex foliis, floribus, &c. per vas refrigeratorium.

Totum secretum consistit in vasis forma, ignis regimine, rei fermentatione, & herbarum collectione.

Quædam vas collo oblongum exposcunt; alia brevius. Aqua refrigeratorii crebro mutetur. Ignis mitis, & æqualis persistat duris & siccis, item his, quæ ægre suam sulphuream substantiam fundunt, longiori fermentatione opus est; sic pleraque olea tum aromatum, tum aliarum rerum destillamus, ut caryophyllorum, piperis, macis, cinnamomi, zingiberis, lavendulæ, thymi, majoranæ, menthæ, salviæ, rorismarini, multorumque aliorum inodoratorum, herbarum frigidarum, aut saltem temperatarum, & aliarum nihil aut parum odoris redolentium; illarum brevi, etiam nulla præmissa fermentatione; harum vero longa, & tædiosa maceratione; & putrefatione prius facta. Sine ulla infusione, vel maceratione, & per retortam fiunt olea lignorum, lignis ipsis in scobem prius concisis, & retortæ inditis: veluti lignum guajacum accipimus, vel in scobem discissum, vel limatum; hoc retortæ capaci indimus, atque igne cinerum, vel arenæ adacto, oleum elicitur subrubrum & crassum, cum aqua subacida. Eodem modo ex buxo limato oleum fit excellentissimum. Postremo herbæ plenilunio collectæ, & siccæ, plus olei fundunt, quam virente, & alio tempore excerptæ.

Olea lignorum per retortam facta, empyreuma gravemque odorem sæpius redolent, igne quantumvis blando, & æquali adhibito. Tollitur ejusmodi empyreuma variis, & repetitis cohobationibus cum aqua communi destillata, aqua rosacea, spiritu vini, & aliis. Temporis etiam diuturnitate, citra ullam cohobationem, ejusmodi graveolentia non parum imminuitur. Præterea oleum non est pellendum ad extremos spiritus. Rursus si per multum temporis cum aliquo liquore, vino, vel alio, loco frigido maceretur, oleum minus graveolens redditur, & copiosis extillatur.

Guajaci olei vires, & facultates omnibus notæ sunt: eo libentius extra quam intra utimur, ob ejus graveolentiam. Buxi oleum a Quercetano summopere commendatur in Epilepsia; nos solum ad dentium dolores, ipsosque erosos & perforatos, idipsum mirabile comperimus.

Resinarum, & gummi cujuscunque generis olea, & balsama, eodem modo, eadem via per retortam paramus, ut terebinthinæ, resinæ pini, picis, thuris, mastiches, vernicis, & similium. His nonnulli arenam, vel pulverem terræ coctæ immiscent. Nos terebinthinam solam retortæ inditam, per ignem arenæ destillamus. Bocciæ etiam ad hoc optimæ sunt. Vas quoque quodvis terreum vitreatum. Aqua quæ prima exit, acetum nuncupatur, solvit coralla, uniones, & alia corpuscula dura. Secunda, clara est fere ut aqua. Tertia citrina, & crassa. Quarta, rubra, & subnigra. Post secundi olei extractionem, quod in fundo remanet, colophonia ab aromatariis dicitur,

citur, quæ nihil aliud est quam terebinthina cocta. Raro in intrinsecis affectibus hoc oleo utimur, ob gravem ejus odorem. Diu destillatum, nonnihil de suo odore valido amittit.

Succinum etiam per se, aut pauco spiritus vini addito, distillati curamus, attenuatur reiteratis distillationibus, quibus purior, & clarior etiam redditur. In affectibus uterinis maxime conducit, & in albo fluore matricis.

Pix nigra oleum balsamicum fundit per se præstantissimum, maxime ad vulnera capitis.

Mastiche, & thus, ut succinum per retortam pelluntur. Vertuntur & per se in oleum citra ullam distillationem, medio aquæ vitæ, a vino ad acorem vergente distillato, quæ etiam aqua vitæ, vindemiarum tempore, ex racemis uvisque torculari post vini eductionem pressis, distillatur. Camphora validiori dissolvente in oleum mutatur; at ejusmodi olei usus ferre nullus, eo quod exulceret, corrodat, & vim eschaioticam possideat: cum aqua vitę ægre admodum dissolvitur. Per retortam impellitur, ut cætera resinarum genera.

Secundæ classis olea, per ascensum facta, diximus fieri per vas refrigeratorium: sicque olea ex floribus, seminibus, fructibus, & aromatis exoticis, per id vasis genus extillantur. Ejusmodi autem vas satis notum est, & licet multiplicis figuræ sit, tamen semper idem est. Id vero quod forma alembici vitrei effigiem repræsentat, nobis magis probatur, dummodo cacabus æneus ipsi probe annexus sit. Per vasa etiam vitrea, quorum cannulæ frigidæ aquę continuo immerguntur, commode fieri possunt. Vesicę ęneę optime aptatur alembicus vitreus, sive plenus rostratus) cum refrigeratorio. Glutine ad hoc utimur ex gypso, & oleo lini, vitrum eo enim glutine fortiter hęret ęneis vasis. Pięterea glutine ejusmodi diu in aqua persistit integrum.

(e) *De oleis destill.* Olea salia subtilia sunt, sphæricis, globosis, conglobatis ac ramosis terreis particulis, nec non æthereis intime intertexta; Et spiritus *ενλόγιμοι* seu inflammabiles nihil aliud sunt, quam olea per fermentationem intime dissoluta, quare etiam spiritus vini rectificatus experimento *Glauberiano* cum spiritu salis concentrato ita condensari potest, ut notabilem partem de se dimittat. Prout salia, oleorum destillatorum crasin constituentia, differunt, ita distant etiam olea, quæ magis acido acria sunt, uti stomachica vel blanda alkalina, uti carminativa, vel fortiora, uti salia animalium, vel acida magis sunt, uti oleum succini, lignorum, differunt quoque vires & illorum facultates. Notabile est, olea destillata, quæ copioso talismodi sale imbuta, uti pleraque carminativa, item oleum cinnamomi, caryophyllorum, in aquam injecta, fundum perere, contra oleorum naturam. Ex seminibus, v. g. fœniculi, angelicæ, erucæ, anisi, cochleariæ, rutæ, petroselini, nigellæ, copiosius elicitur oleum, quam ex aliis plantarum partibus; largiorem copiam præbent humida & recentia si fuerint, quando per vesicam destillantur, ac si exsiccata sint.

Ad destillationem oleorum, tam ex aromatibus, quam ex aliis vegetabilium partibus, opus est maxime clave, nimirum sale communi, tartaro, vel etiam spiritu salis, quæ in debita quantitate extrahendis addenda sunt. Deinceps longiori maceratione opus est cum aqua, & quo res duriores, eo longior debet esse ma-

maceratio. Salia hæc ramosas & oleosas partes intime terreis immersas separant, & liberas efficiunt, partim motu & actione sua in partes terrenas, partim etiam quod leviores sulphureas invicem coaduniant. Olea destillata duplicis sunt generis, vel crassiora & graviora. Illa facilius avolant, & separari sunt apta; hinc per alembicum, rectius per vesicam, bulliente tamen calore destillantur, graviora sublimitatem illam renuunt, adeoq; per retortam potius destillantur. Prioris generis sunt semina, & herbæ aromaticæ, aromata, cortices, resinæ subtiliores, terebinthina, ex quibus, prævia debita præparatione & maceratione, olea magis sui juris, libera, nec terreis, piceis & mucosis partibus irretita unica destillatione promptissime evolvuntur. Posterioris exempla sunt, gummata, resinæ compactiores, ligna, succinum, cera, sapæ, pinguedines, & quæ sunt ejusdem generis. Olea horum magis empyreuma spirant, graviora sunt & in aqua fundum petunt. Memorabile autem hoc loco est, quædam ex his duplex fundere oleum, unum magis sub illius suaveolentius per vesicam destillandam: alterum per retortam compactius est & magis fœtidum, quod observamus in rasura ligni aloes, rhodii, cortice ligni sassafras, mastiche, benzoe, styrace, balsamo peruviano, quia rite tractata fragrantissima olea suppeditant.

Tollitur oleorum destillatorum empyreuma per rectificationem super calcem vivam, cornu cervi ustum, vel affusione aquæ, si per vesicam denuo destillentur. Sic evadunt subtiliora uti oleum succini, quod prius ex retorta destillatur, aquæ autem affusione & per vesicam rectificatione subtilius & odoratius fit. Melius res succedit, si loco aquæ communis aqua rosacea sumatur. Spiritus vini tartarisatus fœtidis oleis, uti cornu cervi, tartari affusus, illa ipsa solvit & in essentias penetrantes diaphoreticas convertit, unaque ipsis suavem odorem fœnerat: Temporis etiam diuturnitate particulæ male olentes expirant.

Buxus, teste ejus graveolentia, narcoticam vim habet, hinc oleum ejus a *Quercetano* in epilepsia commendatur, a *Rulando* dicitur Heraclinum, dolorem dentium non secus ac tabaci, quod simili gaudet virtute, mirabiliter emendat. Nonnulla uti gummata, resinæ, bituminosa, pinguedines per se oleum non facile fundunt, nisi additis terreis, ex. gr. bolo, arena, silicibus calcinatis, sale communi, calce viva. Hæc namque fluorem moderantur, & ut magis evaporent partes oleosæ, quam fluant, efficiunt. Ex galbano, ammoniaco, myrrha, alibano, mastiche, styrace, benzoe, succino, sequenti modo oleum elicitur commodissime, v. gr. recipitur galbani libra una, silicum calcinatorum libra una semis, salis communis unciæ sex. Destillatio fiat per arenam ex retorta vitrea, sic prodit liquor albus cum oleo flavo: succedit tandem rubicundum, quod postea rectificandum; Oleum camphoræ genuinum ex camphora destillari minime potest. Difficillime hoc concretum destruitur igne: sed potius in clausis vasis ascendit & sublimatur in flores: per combustionem in fuliginem atram vertitur. Verum cum terra certa crebrius igne tractanda tandem parum olei finceri elargitur. Nota genuini olei camphoræ est, quando aquæ affusione non præcipitatur sive irreducibile est, quod alias facile accidit, si per olea expressa, vel addita corrosiva in olei formam redigitur. Verum oleum camphoræ suavissimi odoris, propter admixtas cinamomi partes, destillatur ex cortice radicis cinamomi per retortam, & affertur ad nos ex Indiis. Ex eodem cortice camphora elegantissima per sublimationem conficitur.

(*d*) *De Oleis florum.*

Flores debito tempore collecti, vasi æneo intus stanno obducto integri indantur, cui tantum aquæ communis affunde, ut quatuor digitos aut semipalmam emineat; tum pileum rostratum cum suo refrigeratorio vasi imposito jun-

ctuſis

cturis ad hoc glutine ex farina probe munitis: sic vas fornaci imponitur cum flagrantibus prunis, & in subjecto vase, recipiente dicto, aqua, & oleum excipitur.

(*d*) *De oleis florum*. Ex floribus per destillationem parcissimum oleum paratur. Particulæ enim sulphureæ magis resoluto & incoercibili constant principio. Ita ex rosarum centum libris vix ac ne vix quidem uncia una olei acquiritur, quod tamen odoratissimum, & consistentia butyrosum est. Ex floribus chamomillæ vulgaris paucum quidem, sed præstantissimum propter virtutem anodynam ad spasmodicos morbos doloremque levandos destillatur. Hujus genuini character est color cœruleus, qui huic oleo quasi proprius, nec uti quidam putant, adscribendus est destillationi per ænea vasa, cum etiam per alembicum vitreum similis cœrulei perpulchri coloris oleum obtineamus.

De Oleis herbarum.

Ex thymo, roremarino, salvia, mentha, majorana, spica, abrotano, & similibus herbis odoratis olea facillime educuntur. Eæ inciduntur, atque vasi æneo supradicto cum sufficienti quantitate aquæ communis induntur: imposito postmodum pileo rostrato cum suo refrigeratorio, & flagrantibus prunis suppositis, oleum cum aqua odoratissimum funditur. Si vinum loco aquę imponas, aquam vitę in principio educes odoratissimam & suavissimam. Legantur herbæ in plenilunio, dum floridę, virentes, proprioque odore magis perfunduntur; ab his, si placet, solam comam accipe, & eo tempore, quo maxime floribus, & seminibus coma direscit.

(*e*) *Olea feminum*.

. Eodem plano modo, ut de supradictis, olea feminum destillantur. Tonduntur nonnulla grosso modo; alia integra in vase æneo, & in aqua communi per aliquot dies immerguntur. Sic ex fœniculo, anilo, & aliis oleum exugimus, ut & ex baccis juniperi, lauri, & similibus, baccis prius in sufficienti quantitate aquę maceratis. Aqua, quæ cum oleo copiose educitur, ad novam destillationem servetur; eo enim medio plus olei elicies. Ex aniso vix pro unaquaque libra, ℥.ij. ex fœniculo minus; copiosius vero ex baccis juniperi hac etiam via producuntur.

(*e*) *Olea feminum*. Semen rutæ, erucæ, per retortam si destillentur, penetrantissimi odoris oleum cum liquore oleoso volatili elicitur. Ex reliquiis seminis erucæ validissimo igne exprimitur substantia lucida, quæ phosphori nomine gaudet. Si sal tartari hisce seminibus additur, per retortam destillatione acquiritur liquor salinus, volatilis. Ex seminibus alias oleosis, maceratis aqua, cum clave, tartaro & sale, per vesicam obtinetur oleum, & longe abundantius, quam si per balneum Mariæ vel cucurbitam in arena destillatio procedat: Ignis enim immediatus, qualis vesicæ est, longe exsuperat arenæ calorem. Oleum anisi & fœniculi a frigore facile concrescit, spermatis ceti, ob abundans sal volatile ramosis sulphureis partibus intime nuptum, quod etiam media æstate nunquam accidit. Ex semine anisi, cochlcariæ, per expressionem obtinemus quoque oleum subtile, non tam calidum quam si destillatum fuerit.

(*f*) Olea aromatum, *Cariophyllorum*, *macis*, *cinnamomi*, *piperis*, *zingiberis*, *&c*.

Sunt qui in ejusmodi oleis eliciendis amygdalas, tartarum, aut alia addunt, ut inde majorem olei copiam proliciant, quę fraus omnino rejicienda venit.

venit. Caryophylli Indici multum olei per se fundunt. Piper parum admodum; parum etiam zingiber; nec major quantitas elicitur e cinnamomo. Inter ejusmodi olea distillanda, præstantissimæ aquę educuntur, quibus, olei penuria, haud inconcinne uti possumus.

(*f*) *Olea aromatum*. Simplicia, quæ acerrimo sale volatili imbuta sunt, paucum dant oleum, uti piper, cochlearia, legitimo tempore collecta, ex qua penetrantissimum prolicitur oleum, utpote unica guttula totam mensuram vini ejusdem plantæ sapore, odore & virtute implet, nec non Spiritum cochleariæ languidum corroborat. Arum, sedum minus, zinziber, identidem paucum fundunt oleum. *Glauberus lib. 1. furno philosoph. cap. 7. pag. 15.* commendat affusionem spiritus salis ad pretiosa aromata, pro acquirendo meliori & copiosiori oleo ita ut unciæ uni spiritus salis communis addatur libra una aromatum, non tamen neglecta prius in aqua maceratione. Traditur, spiritum salis separationem olei adjuvare, & odorem empyreumaticum præcavere. Quando macis assumuntur, duplex oleum prodit, nimirum unum limpidum & tenue, quod exstillat cum aqua, alterum, quod ex fecibus residuis calide & fortiter per prelum exprimitur. Ex cubebis & cardamomo præstantissima parantur.

(*g*) *Cinnamomi oleum*.

Quia nobis in frequentissimum usum venit oleum cinnamomi, ideo quid de eo nobis experientia constet, dicendum. Extillamus ejusmodi oleum per balneum Mariæ, infundendo prius cinnamomo parum tritum in sufficienti quantitate vini albi, per 3. vel 4. dies. Pro pileo æneo cum suo refrigeratorio, vitreum alembicum sumimus gypso incrustatum, cujus frigore vapores in apice densantur; pro recipiente sumimus per vitreum amplum, & rotundum, collo satis longo. Prima aqua lactea est, quæ novo cinnamomo reaffundenda venit, hęcque operatio iterum pro tertia vice reiteratur; & in hac ultima destillatione habebis oleum subalbidum, aquę primo innatans, at quod tractu temporis in imo subsidebit, & substantia illa subalbida per totam aquam diffusa in oleum cogetur. In tertia destillatione, prima aqua est fragrantissima, cujus vix semicochlear exhiberi potest, ob ingentem ejus subtilitatem, hinc miscetur cum alio liquore, per se enim maximæ est activitatis. Menses mulierum potenter provocat, partum facilitat, cor exhilarat, memoriam auget, ventriculo confert, venerem stimulat, &c.

Oleum, cordis & cerebri robori maxime dicatum, exhilarat animum, mœstitiamque & omnem timorem pellit.

Nec solum intus sumptum, sed & extrinsecus admotum; sic epilepticis, apoplecticis, & syncope correptis mirifice confert, eo naribus tantum admoto.

A zingibere oleum, & aquam, eo quo diximus modo, exugimus. Aquæ damus cochlear integrum cum jusculo carnis in coli doloribus. Confert etiam mirifice ventriculi affectibus; sic apepsiam tollit, apetitum concitat, flatus mirifice disentit, & alia præstat. Oleum vires suas in longe minori quantitate exerit; sic guttula integra pro dosi sufficit.

Oleum & aqua caryophyllorum mirum est quam facile intus, extra & exhibita, nostram naturam labentem sublevent, fessaque membra juvent. O-

lei

lei guttula erosis dentibus cum gossipio immissa, dolorem adimit, fœtorem reprimit, & ad sensum integros servat.

Macis, piperis, cubebarum, granorum paradisi olea, vires easdem, quas obtinent simplicia, e quibus eliciuntur, possident: tamen in minori quantitate effectus suos producunt. Sed ne nostrum excedere institutum videamur, ad ea, quæ ex animalibus educuntur, transeundum.

(g) *Cinamomi oleum*. Cinamomi acuti libra vix drachmam olei refundit, quocirca vilius emitur, quam præparatur, quoniam ex insula zeilan, ubi arbores, cinamomum ferentes, magna in copia proveniunt, ad nostras oras affertur, ibi facili negotio parari potest. Adulterari utplurimum solet a mercatoribus, vel pharmacopœis addicione pinguium, v.g. oleum amygdalarum, cinnabarini, unde odorem ac saporem suscipit. Fraus hęc facillime detegitur, modo spiritus vini tartarisatus summe rectificatus superfundatur; Sic oleum cinamomi transit in spiritum, & expressum petit fundum. Ast longe pejor dolor est, qui non facile dignoscitur, si olea destillata cum spiritu vini rectificatissimo, singulari encheirisi parato aqua in potione miscentur. Spiritus hic tam fortius est, ut drachma una ejus integram olei drachmam capiat & solvat. Adeo citra ullam explorationem non facile mercatoribus fide habenda. Oleum porro cinamomi genuinum in aqua fundum petit, quod alia renuunt. Rursus ex caryophyllis, ligno sassafras parata gravia sunt, & in aqua subsident. Ex zinzibere nullum oleum vel aqua zinziberis virtute imbuta prolici potest, in quo *ipse Author* fallitur.

(h) *De oleis Animalium*.

Ex animalibus varia quoque oleorum genera conficiuntur, variis item modis, ut de superioribus diximus: hinc varia ad hæc requiruntur instrumenta. Fiunt quædam vulgato more per infusionem, qui mos, ut valde popularis, a nobis omittitur. Nec propterea propriis carere laudibus arbitramur, maxime si triplici infusione parentur, & in fimo equino, ut de oleis vegetabilium per infusionem paratis annotavimus. Sic lumbricorum olea, vulpis, & similia in officinis parata, vires haud ignobiles obtinent. Ea verò distillatione subtilisata, præstantiori & efficaciori virtute pollent. Non raro etiam ejusmodi subtilisatione vim propriam amittunt, & loco olei optati, commune oleum distillatum reportas, in fundo retortæ remanente extracto, in quo animalis vis consistit. Hoc a nobis dictum sit, ne quis putet majorem vim in magno labore consistere semper.

(h) *De oleis animalium*. Infunduntur animalcula v.g. lumbrici, scorpiones, vermes majales, oleis, & debita maceratione & digestione expressio instituitur. Parata sic olea virtute sua præferenda destillatis, quoniam ejusmodi subtilisatione viam suam specificam & propriam amittunt.

(i) *De oleo sanguinis humani*.

Rec. Sanguinis humani adhuc calidi, partem unam, aquæ vitæ optime, sive spiritus vini, partes quinque. Reponantur ambo in vase circulatorio satis amplo, & in modum, ut tres partes vacuæ permaneant. Dictum vas reconde sub fimo equino ad 20. dies, quo tempore materia in magnam molem assurget, duploque aucta conspicietur; (hinc genuino Philosophico Medico multa præclara de aliquot morborum origine liceat contemplari.) Hac vero fit, crassioris partis sanguinis rarefactione, uti in hæmorrhagiis sponte per nares, & alias partes factis. Tum per urinale vitreum cum suo pileo rostrato,

ſtrató, ad balneum Mariæ aquam vitæ primo prolice, ſerum poſtea ſanguinis, quod guſtu facile deprehendes, fæcibus, ſive ſanguinis magiſterio, in vaſis fundo relictis, novum vini ſpiritum reaffunde, iterumque per 12. dies in fimo equino, ut prius, reconde. Tunc calore balnei vaporoſi, aut Mariæ, vini ſpiritum prius evoca; ſubſtantiam tandem oleagineam, calore vegetiore adacto, habebis ad multos uſus mirabilem, apprime ad arthritic os dolores, ad epilepſiam, phthiſim, & alios morbos nobis adhuc incompertos. Datur a ℈.ß. ad ℈.j.

Alio modo paratur dictum oleum, accipiendo ſanguinem ſiccum a ſero purgatum, & in ſole exſiccatum: Is craſſo modo teritur, & retortæ inditur, cui prunis ardentibus adjectis, vel calore arenæ, vel ſcoriæ ferri, educitur oleum, quo in arthritide illinantur artus. A ſanguine hirci, cervi, & aliorum olea educi poſſunt. Oleum cervi in arthritide maxime commendatur, hirci in calculo.

(*i*) *De oleo ſanguinis humani*. Ex omnium animantium ſanguine eorumque partibus non modo oleum duplex grave & ſubtile, ſed & volatile ſal conficitur. Commodiſſimus autem modus tam pro obtinendo oleo ſubtili quam ſale volatili hic eſt. Lumbrici ſiccati, vel ſanguis aut partes animalium exſiccatæ miſcentur cum anatica portione calcis vivæ, & deſtillatio in retorta vitrea igne vehementiſſimo fit. Memorabile hic eſt, formicas majores duplex poſſidere ſal, utrumque volatile, unum acidum penetrantiſſimum, alterum urinoſum, quod exſiccatæ & mixtæ cum calce viva, deſtillatione elargiuntur.

Oleum Mumiæ.

Extat apud Paracelſum triplex Mumiæ ſpecies, recens, ſicca, & liquida. Recens cum oleo olivarum triginta dies in fimo equino putrefacta, per retortam pellitur. Ad articulorum dolores ab eodem maxime commendatur. Siccam cum aqua vitæ diu prius maceratam, more dicto diſtillamus. Liquidam ſupra tetigimus, cum de ſanguinis oleo verba faceremus.

(*k*) *De Oleo Excrement.*

In animalium excrementis arcana latere plurima, experientia multiplici conſtat. E ſtercore humano mirabile exugitur oleum: ad quod exequendum magna ejus copia requiritur, quod fit immixtum, & ex homine ſano. Prius autem per ſe corrumpitur, atque in exigua quædam animalcula vertitur; hinc fere in pulverem abit, qui retortæ inditus, calore blando primum adacto, mox validiori, oleum reddit ſimul cum aqua, ambo non ſine aliqua graveolentia, quæ rectificationibus, & cohobationibus plane tollitur. Valet ejuſmodi oleum ad compluriмos affectus, & præſertim adverſus icterum, arquatumque morbum. Creditur a nonnullis ejuſmodi oleum eſſe perpetuo duraturum. Placet ejuſmodi figmentum ad vitri malleabilis confectores relegare, ad motus perpetui cultores, & ad illos famatiſſimi lapidis chimerici perſcrutatores.

(*k*) *De oleo excrementorum*. Notabile eſt, urinam humanam deſtillatam ſpiritum volatilem ſed maxime urinoſum ſuppeditare. Unde etiam illo, qui ex ſale ammoniaco deſtillatur, ingratior eſt, propterea malum odorem, majoremque

jorемque nauseam concitat. Et ob hanc rationem spiritus urinæ, commaritatus, cum spiritu vini dephlegmato, in coagulum ab id facillimum, ad quod haud facile proclivis est spiritus sali ammoniaci, qui ramoso tali sulphure destituitur. Ex stercoribus, quod paratur, oleum ingratissimum est, nec facile intrinsecus adhibendum. Putant vulgo in medicinis stercoreis latitare magna arcana sanandi affectus, ab incantatione ortos. Observatum est inflammationibus & tumoribus tam benignis, quam malignis, inque bubonibus pestilentialibus, pro ardore temperando cataplasmata ex stercore humano, vel vaccino insignem vim fovere. Attentione dignum curiosumque est, quod moschus odore suo privatus, in latrina si suspendatur, suavem suum odorem iterum acquirat.

(l) Oleum adipis, medullæ, & axungiæ, &c.

Axungiæ, adipis, medullæ olea per retortam bis, & terpelluntur; modo supradicto. Ipsis prius immiscetur duplum arenæ, quidam salem arenæ loco addunt. Distillantur autem ea ratione, ut citius corpora permeent, & quo pluries distillantur, subtiliora evadunt. Ejusmodi oleorum usus notissimus est: nos semel pleuritide correpti, humani adipis olei, cum duplo olei adipis taxi illitu, miraculi instar convaluimus. In paralysi contractisque membris, maximæ sunt utilitatis.

(l) *Oleum adipis &c.* Axungiæ omnes, medullæ & expressa olea magnam subtilitatem & tenuitatem acquirunt, si super cineres, vel melius calcem vivam destillantur. Tali ratione axungia fatiscit in oleum nervinum admirandæ virtutis, in paralysi & contractura. Hyoscyami oleum expressum super calcem vivam facta destillatione, summe penetrans evadit, in quo si solvitur camphora, medicina emergit, quæ extrinsecus instar incantamenti dolores podagricos sistit ac mulcet.

(m) Oleum ceræ.

Populare est nimis ejusmodi oleum, maxime inter Chymicos. Quidam ceram multoties aqua communi calida lavant; quidam eam fundunt, ipsique arenæ duplum immiscent, salem nonnulli loco arenæ, sunt qui alumen ustum, laterum pulverem, plumbum ustum, tandem qui aquam vitæ. Qui modi omnes a nobis probantur: nihil enim in cera perit, redditur subtilior, & iterum bis, & ter hac de re extillatur sola, in quibus destillationibus si quam qualitatem a commixtis reportarit, penitus amittit. Hoc apprime servandum, ut vas sit amplum, vixque tertiam partem occupet materia; ea enim excalefacta nimis dilatatur, & sæpe integra in subjectum recipiens effunditur.

(m) *Oleum ceræ.* Paratur hoc optime sequenti modo. Recipe ceræ flavæ uncias octo, fluat in terreo vase, cui duas partes arenæ misce; Massa refrigerata in partes minutim fracta indatur retortæ vitreæ, exstillat liquor, qui appellatur oleum ceræ limpidum: Ultimum subsequitur fluor subcrassus, qui refrigerans instar butyri concrescit; unde etiam oleum ceræ butyraceum nuncupatur. Utrumque in affectibus & vulneribus nervorum valet.

De Oleis Ossium.

Ejusmodi multiplici modo parantur. Primo recentia adhuc & cucculenta, fracta parum, & comminuta, per retortam vitream, vel terream etiam, per duas ollas luto sapientiæ probe munitas, ad ignem apertum oleum fundunt, virtutis haud spernendæ.

Secun-

Secundo eadem limata, diuque in aqua vitæ, & in fimo equino macerata, tum per retortam destillantur, qua in destillatione exsugitur aqua cum oleô, aqua (inquam) virtute dictorum ossium imbuta, & ad multa per necessaria.

Tertio ignita, & oleo communis imbuta more olei laterum, qui tertius modus licet non omnino spernendus, attamen cæteris duobus longe inferior est.

(*n*) *De Oleo Castorei, vermium, serpentum, &c.*

Castoreum, prius in spiritu vini per aliquot dies infusum, per retortam, ut supra pellitur.

Vermes terrestres per se in fimo equino putrefacti, in oleum vertuntur.

Serpentum adipes igne purificatæ, & excolatæ cum pauco spiritu vini per retortam, subtiliores evadunt. Ipsis per se, & citra omnem distillationem utimur, colatis tantum, & a membranulis suis liberatis. Earum vires, & facultates ad extrinsecos usus mirifice conducunt.

(*n*) *Oleum castorei &c.* Serpentum adeps igne purificatus, & pauco spiritu vini exaltatus, & subtilior redditus, ob penetrantiam suam commendari meretur, in spasmodicis partium tendosinarum ac nervosarum contractionibus. Eximium quoque usum ophthalmicum habet, de quo videri possunt *Ephemerides Germanorum dec. 1. p. 108. Avicenna* tradit adipem alephe remedium esse efficax contra oculorum hebetudinem.

(*o*) *De oleis Mineralium.*

Vulgus hoc olei nomine in mineralibus maxime abutitur; etenim spiritus aliquot salium oleum nuncupat, ut de vitriolo, & sulphure liquido constat. Vocat etiam oleum, mineralium, & metallorum salem in liquorem per humidum resolutum, uti apparet de oleo Saturni, & aliorum metallorum. In tartari oleo item notum est, quam facile eo abutantur nomine, qui cum sal resolutus sit, olei tamen sibi vendicat appellationem.

Spagyrici veri, qui sulphureæ substantiæ naturam probe norunt, oleum id tantum appellant, quod est natura inflammabile, ignemque suscipit, atque non miscetur aquæ: sicque ex mineralibus, & metallis olea vera elicienda docent. Verum cum ejusmodi præparationem ad *tractatulum de mineralibus* servaverimus, ab his hoc loco abstinebimus: ne tamen hoc caput vacuum penitus remaneat, perpauca vulgo nota, in tyronum gratiam paucis complectar.

(*o*) *De oleis mineralium.* Mineralia paucissima olea suppeditant. Carbones fossiles destillati copiosum promunt sulphurei odoris, quod etiam argenteæ vasa non secus ac balsamum sulphuris, sive hujus solutio, in oleo facta nigro colore inficit. Et memorabile est, carbones hos omni abstracto per destillationem oleo nullam flammam ulterius concipere. Dantur quoque & hic loci terræ bituminosæ, quæ carbonibus injectæ, odorem succini spargunt, & oleum copiosum suppeditant. Destillavi aliquoties ex terreis fontium salubrium, quales aliquot ab hinc annis fuerunt Hornhusani, non tantum oleum, sed spiritum volatilem, quod etiam circa alias terras nitrosas valet. Ad mineralium classem spectant quoque petroleum oleum ex asphalto, & ejusdem generis alia.

(*p*) *De Tartari Oleo.*

Tartarum, etsi e vegetabilium familia erutum, tamen tantam habet cum mi-

mineralibus affinitatem, & sympathiam, ut merito in eorum ordine reponendam videatur. Duplex autem ab eo ducitur oleum; unum vero inflammabile, & aquæ immixtum, alterum abusive sic dictum ob ejus crassam consistentiam, quod quidem nihil aliud est, quam sal resolutus. Primum educitur per retortam, ipso prius in pulverem redacto; extrahitur autem valido igne retorta ad hoc luto probe munita: in qua operatione oleum cum aqua educitur: oleum est subrubrum cum quadam graveolentia, quæ cohobationibus variis, ut de aliis diximus, facile tollitur; vel si cum capite mortuo iterum distilletur. Calculum in renibus densatum solvere traditur; jecoris obstructiones reserat, &c. Resolutio salis tartari, quod abusive oleum communiter dicitur, fit ex tartaro simpliter calcinato, vel usto, demum in cella vinaria resoluto: si ad albedinem comburatur, facilius in liquorem resolvitur. Rursus si dictum oleum exsiccatur, & resolvatur bis & ter; redditur potentissimum & efficacissimum. Comburitur autem in igne aperto, in fornace quavis, sive in his in quibus terræ coquuntur, sive in his, in quibus vitium, & metalla funduntur. A calcinato tartaro sal potest extrahi, qui in fornace vehementer calcinatus, in oleum dictum resolvitur totus.

(*p*) *De tartari oleo*. Circa tartari oleum fœtidum hoc curiosum est, quod singulari encheiresi accedente ipso volatile reddi possit fixissimum sal tartari, ita ut in sublime attolli queat, verum urinoso odore destitutum est. Consistit hoc maxime in beneficio aeris, qui virtute dissolvente fixa facile volatilisat, it. in exactissimo & creberrimo tritu, quo textura intricata olei discedit, & volatilem indolem induit.

(*q*) *Oleum Sulphuris*.

Multiplici modo paratur Sulphuris oleum. Quod vulgo dicitur oleum, liquor est aquosus ex resolutione spiritus sulphuris: hic enim spiritus a sale in sulphure contento progreditur, cujus natura ad spiritum vitrioli proxime accedit; ideo vires haud paucas communes cum oleo vitrioli obtinet. Ejus præparatio maxime nota est: Sulphuris, dum comburitur, vapor , campana vitrea, vel cyatho magno ad latus parum inclinato excipitur, qui frigore resolutus in vase aliquo vitreo extillatur: vix singula libra sulphuris, ℥. ij. exhibet olei.

Sæpe cum tribus, vel quatuor cyathis vitreis amplis, filo ferreo in aere suspensis, vaporem excipimus, & cyathis paulum inclinatis oleum in vitrum suppositum delabitur. Per se flagrat sulphur, si purum sit, & prius tritum. Subjectum vas sulphur continens sit terreum, & parvum, ad proportionem vitri, vel campanulæ, ut pro singulo cyatho libram sulphuris contineat, aut paulo minus. Vasis inferioris pars superior, fit duplo minor orificio vasis superioris. Aliquando cum igne ejusmodi oleum elicuimus optimum, & in majori quantitate. Per retortam etiam elicitur. Parabis & hoc modo oleum, sive liquorem multiplicabilem, & cujus uncia una intra mensem alteram unciam dabit, pro ratione tempestatis: nam si australis sit tempestas & humida, plus; si septentrionalis & sicca, minus. Ad ejusmodi oleum, sive liquorem conficiendum, addantur pro singulo vase

vase sulphur tontinente, ℥. ij. crystalli calcinati. Calcinatur autem crystallus; eo prius ignito, & in aqua frigida extincto, quod bis, & ter reiteratur, donec sponte in pulverem abeat crystallus; qua ratione gemmæ multæ calcinantur, ex quibus postea varia possunt confici remedia. Pro liquore nostro multiplicabili, crystalli pulvis in vasis fundum prius immittitur, secus deflagrationem sulphuris cohibet. Virtus hujus olei mirabilis est, nam continuo augetur, & quod ab eo prodit, est veluti aqua distillata subacida: hæc cum aliquo liquore data sitim extinguit, obstructiones, & infarctus renum, & jecoris solvit, menses movet, & alia egregia præstat.

(q) *Oleum sulphuris*. Oleum sulphuris spiritus sulphuris est, sive sal acidum sulphuris flamma aereque humido colliquatum. Aer potissimum momentum præparationi affert. Hic enim sal sulphuris acidum fixus subtilisat, ideoque tota enchiresis spiritum copiosum parandi consistit in hoc ut (1) sulphuris tribus partibus admisceatur nitri una, sic facilius sulphur accenditur, largioremque spiritus præbet quantitatem. Alias solum si affumitur, flores surgunt (2) In retorta tubulata optime negotium instituitur, vel etiam sub campana vitrea lata, in parte superiori perforata: Sic fumus ab externo aere frigido & humido quasi in deliquium abit. (3) Utile est campanam prius madefacere, & in loco ac tempore humido destillationem adornare. Spiritus sulphuris longe purior est ipso spiritu vitrioli, qui magis terreis metallicis impurioribus partibus constat: quare etiam vitriola cum spiritu ejus parata austeri & magis adstringentis sunt saporis, dulcis autem, quæ cum spiritu sulphuris fiunt. Meminisse vero hic etiam oportet, aliquoties spiritum vitrioli mixtum spiritui salis ammoniaci evasisse cæruleum, quod non observavimus cum spiritu sulphuris, forsan quod adhuc particulæ quædam venereæ in spiritu vitrioli reconditæ fuerint, quæ præcipitatæ postmodum a volatili sale solvuntur. Cæterum spiritus sulphuris longe etiam volatilior est spiritu vitrioli vulgari, quare in doloribus capitis & nervorum affectibus, præ illo ejus usus commendatior est. Probe conservari debet hic spiritus, alias facile volatilis ejus portio vitri orificia pertransit.

(r) *De Oleo Talci, & aliorum Mineralium*.

Oleum Talci pro mulierum mangonio vehementer exoptatum, adhuc nos latet legitimum; & quicquid jactent circumforanei distillatores, purum est mendacium: vel enim est liquor salis ejus resolutus, vel oleum rei mixtæ. Siquidem, vel ipsum per se, vel cum alio calcinant, & a calcinato salem extrahunt, quem postea in loco humido resolvunt, vel aliis rebus idipsum commiscent, tumque retortæ indunt, vel denique varia alia figmenta nobis obtrudunt, quibus sæpe credulos decipiunt. Verum cum hujusmodi oleum in arte Medica nullum habeat usum, quid usu & experientia in eo tractando cognoverim, alium in locum rejicimus.

Oleum de lateribus, quod & Philosophorum dicitur, notum est, ideo ab eo, atque a multis aliis hic abstinebimus. Sub qua etiam consideratione oleum gagatis, succini, & aliorum multorum, hic consulto omittimus, & magis, quod similia in *tractatum mineralium* distulerim.

Olea quoque metallorum Saturni, Jovis, & aliorum eademmet causa in eum locum reservavi. Nunc ad salium extractionem, & præparationem deveniendum.

(r) *De oleo talci*. Merito hoc ad non entia refertur. Talcum lapidis specularis spe-

Species est fixissima, extremum ignis gradum sustinens, vitro tamen caustico prægrandi, quod ex munificentia Serenifs. Electoris nostri possideo, cedit, & in vitrum gryſei coloris colliquatur. Redigi tamen ipsum talcum in liquorem potest, ficut silex, quando ignitum sæpius aquæ frigidæ immittitur, postmodum pulverisatur, & cum nitri partibus duabus calcinatur. Massa frigefacta in humido aere facile deliquescit, & ad præcipitationes chymicas, calculumque frangendum vim non contemnendam possidet. Cosmetica vero virtus vix propter corrosivitatem & acredinem inveniri potest.

SECTIO VIII.

(a) *De Salium extractione, & præparatione in genere.*

SAl, tertium Hermeticorum principium, ab omni antiquitate mitris laudibus extollitur. Ab Homero Divinus appellatur. Plato in Timæo, amicum Dei corpus nuncupat. Antiquitus nullum dabatur sacrificium sine sale. *Quicquid obtuleris sacrificii, sale condies, nec auferes sal fœderis Dei tui de sacrificio tuo: In omni oblatione offeres sal.* Levit. c. 2. A supremo numine exaltatur, dicente Apost. *Vos estis sal terræ, quod si sal evanuerit, in quo salietur? Ad nihilum valet ultra, nisi mittatur foras, & conculcetur ab hominibus.* Tribus literis ejus nomen designatur, apud Hebræos *Sala*, quasi Rex, Græcos *Sele*, Latinos sal: forte a significatione ἅλς, pacificare, & quiescere, item perficere, etenim sine sale nihil perfectum est. Mitto alias linguas ab his derivatas eandem servare harmoniam. Tanta est ejusmodi salis necessitas, ut etiam referente Plinio *lib.* 31. *c.* 7. sine sale vita persistere nequeat, a putredine tutus est, & alia ab ea servat & tutatur: propterea in sacris æternitatis signum habetur. Sal ventriculum excalefacit, venerem stimulat, prolificumque semen reddit, ob id Ægyptii canes ad coitum inertes salsamentis carnibusque sale maceratis ad venerem alacriores reddebant: hinc Veneri dediti salaces dicuntur; propterea Venerem e salo natam finxerunt. Aves prolificæ, ut columbæ, sale haud parum oblectantur. Pastores apud Plutarchum de caus. nat. pabula pecorum sale conspergebant. Sed his missis, ad institutum revertamur. Sal, qui ex vegetabilibus educitur, a Theophrast. Parac. per metonymiam Alcali dicitur, ex eo, quod sal quilibet plantæ fiat per incinerationem; qui vero per incineratione fit, proprie est tartarum, sale, sulphure, & tinctura plantæ constans; ejusmodi sal, essentialis a recentioribus nuncupatur. Fit autem sal ex vegetabilibus uno eodemque modo, eorum videlicet cineribus in sufficienti quantitate aquæ communis infusis, & percolatis, ut commune fit lixivium, quod exsiccatur in vase terreo devitreato, aut in alembico cum suo capitello: in imo vasis subsidebit sal impurus, qui reiteratis solutionibus, filtrationibus, & coagulationibus purificatur; bis terque repetitur dicta operatio, si admodum pellucidus desideretur: caventes, ne in fine omnimoda humiditas evanescat, sed sensim, & per se in stupha, vel in

aere

aere calido exficcetur. In hujusmodi extractione triplex salis species potest considerari, volatilis, fixus, & utriusque naturæ particeps, quas vocant, vegetabilem, animalem, & mineralem. Vegetabilis facile in auras abit, atque cum aqua vitæ illius plantæ, ex qua salem educturus es, elicitur, ipsique perpetuo commiscetur. In tinctura etiam volatilis servatur, si recte operatus fueris. In tinctura tamen, utriusque naturæ particeps, qui & animalis dicitur, proprie residet. Fixus, qui & mineralis, cineribus arcte hæret, hisque firmiter consıdet. In succorum anatome cuncta hæc rimari liceat; in vino nonnihil apertius & certius.

(*a*) *De Salium extractione & præparatione.*

Salia universalia rerum quasi fundamenta & instrumenta naturæ sunt, quibus plurimæ mutationes ac rerum alterationes perficiuntur. Vestigia salium circumquaque conspiciuntur, & tota rerum oeconomia illis abundat. Nulla ferme in arte chymica & docimastica peragitur operatio, ubi non salia bases & fundamenta sunt. Medicamentorum activitas potissimum est a sale. Verbo: tota quasi natura seu universalis rerum motus, & concentus in salium genesin nititur, salinasq; particulas principaliores corporum mixtorum esse partes, illorum resolutio artificialis, sive fermentatione, sive igne peracta, satis superque arguit. Ostensum a nobis in peculiari *dissertatione de generatione salium*, omnis generis salia ab uno sen primogenito simplicissimo acido ortum trahere. Commode dispescitur sal in acidum & alkali. Acidum est, quod particulas rigidiores oblongas & graviores, constantioresque poros habet, & cum alkali quovis conflictum edit. Alkali sive lixiviosum constat particulis levibus & copiosis poris, in quibus plurimus æther delitescit, & si cum acido misceatur, ebullitionem concitat. Sal neutrum est illud, quod ex acido & alkali compositum est, ut sal commune, nitrum, ammoniacum. Cæterum est sal, vel volatile, quod partibus subtilioribus constat, & facile ignis contactu in altum elevatur, vel fixum, quod ex crassioribus vorticoso ætheris motui neutiquam obtemperantibus compositum est. Hæc dicta omnia salia debentur ætheris motui & sali universali acido, nec non peculiari terræ. Prout itaque terra dissidet, vel actio ætheris in terram debilior, & vehementior est, atque sal universale magis vel minus concentratur, magna illa varietas salium tam volatilium quam fixorum dependet. Sic in terris sulphureis coagulatur nitrum; in bituminosis alumen; in martialibus vitriolum, uti id palam est in marcasithis, quæ si aeri exponuntur, vitriolescunt & in liquorem acidum penetrantem abeunt; Omnes mineræ, silices, crystalli, & ex subterraneis locis recenter eruta fortiori igne dant spiritum acidum, de quo consule *Glauberium forn. phil. p. 84. Beccherus in minera arenaria p. 7. 8.* perhibet, ex arena & silicibus vehementi igne se destillasse spiritum acidum in febribus ardentibus summe salubrem. Vapores subterranei vulgo die Wutterung sulphurei & acidi sunt, ipsos lapides penetrant, & mineras jam perfectas in calcem corrodunt. Est enim in regno minerali acidum magis purum, simplex, sibi relictum, propter ætheris actionem languidiorem. In regno vegetabili, propter motiones ibi particularum ætherearum magis efficaciores, sal illud universale mediam indolem, uti tartarus est, obtinet. In animalibus ob vividissimam & celerrimam ibi actionem & reactionem ætheris, volatile & urinosum magis invenitur.

(*b*) *De Speciali salium vegetabil. præparatione.*

In uniuscujusque plantæ sale conficiendo, si herba recens sit, & succulenta, prius aquam ab ea abstrahe, eamque seorsum serva, siccatam herbam in olla terrea vitriata combure ad justam incinerationem: cineribus in vase vi-

treo, urinari, aut simili, affunde aquæ supradictæ tantum, ut quatuor digitos superemineat, bulliant parum & colentur. Relictis cineribus novam aquam reaffunde, quæ iterum bulliat & coletur. Tum istas aquas, sive lixivium utrumque filtra, & per alembicum omnem humiditatem abstrahe, in fine parum humiditatis relinque, ne volatiles spiritus evanescant, quod facile per incuriam contingere solet: propterea melius erit in fine vas in stupha collocare, vel calido aeri exponere, quam subtiliorem partem perdere, ob nimiam & festinatam exsiccationem. Sal, ut purior evadat, cum extracta aqua dissolvatur, filtro percoletur, & ut supra, exsiccetur.

(*b*) *De speciali salium vegetabil. præparatione.*

Insignis inter Chymicos fuit dissensio circa genesin salis fixi, dum quidam formaliter existere in vegetabilibus hoc sal persuasum sibi habuerunt, alii vero ex intima unione partium terrestrium cum urinosis volatilibus in ipso concretionis actu illud resurgere arbitrati sunt. Nonnulli ex terra cum acido mixta & per flammam juncta originem deduxerunt. Nostra sententia hæc est: ipsa nihil aliud esse, quam salia plantarum tartarea ex acido & terra constantia, cum principio phlogisto oleoso, ministerio flammæ intime unita atque copulata. Evincere id possunt sequentia: utpote omnia vegetabilia, quæ sal sic dictum Tartareum essentiale copiosum continent, & hujus ratione Martem aggrediuntur, mediante concrematione copiosum sal fixum elargiuntur: & ex adverso quæcunque vegetabilia sale ejusmodi tartareo acido instructa non sunt, parum vel nihil salis fixi concedunt. Quod autem aciditransitus fit expeditus in sal fixum mediante oleoso principio, clarissime edocemur sequenti experimento: dum ex cremore tartari acido & sale acetosellæ essentiali acido sola fusione in igne vel destillatione in aperto igne copiosum sal alkali fixum fit, quoniam oleum mediante igne ex cremore tartari elicitum intime miscetur cum terra alkalina & acido tartari. In majori autem copia fit, si pulvis carbonum addatur; hac ratione etiam ex sale communi, sale Digestivo Sylvii, tartaro Vitriolato, sale Glauberi, nitro solo vel cum oleo Vitrioli mixto, magna quantitas salis pure alkalini haberi potest. Quod autem porro fixa salia nihil aliud sint, quam salia media Tartarea, mediante phlogisto principio unita & metoschematismum passa, exinde etiam convincitur, quoniam, quando hæc terra sulphurea successive separatur atque exhalat, sal alkalinam suam naturam deponat & iterum transeat in sal neutrum.

Salia vegetabilium fixa virtute medicamentosa inter se non diffident, dum quodvis in destructione acidi egregie se gerit. Variare tamen ipsa quoad compositionem, terreumque ipsorum elementum, non habeo nunc pluries ostendere. In vitrificatione diversimode se exerunt, & unum præ altero nitidius largitur vitrum. Sic sal silicis elegantissimum omnium crystallinum facere vitrum retulit *Kunckelius in arte vitriaria p. 17. In miscellaneis curiosis ann. 6. observ. 199.* extat singularis casus, dum civi, qui absynthium plane adversabatur, pharmacopœus salis absynthii fixi aliquot grana propinavit, quibus assumtis non minus consueta symptomata, deliquium, stomachi subversionem passus est. Porro notum est in arte docimastica, sal fixum unum præ altero longe eximiores præstare effectus. Sic massa illa, quam dicunt, plagma, ex mixtura sulphuris & lunæ constans, non bene sale tartari, optime autem nitro fixo reducitur.

De sale sine incineratione parando, quem essentialem vocant.

Quædam herbæ sale, & tartaro magis refertæ, sine incineratione, succo earum expresso, colato, filtrato, & coagulato, atque per aliquot dies asservato, speciem salis colorem, & saporem plantæ quoquo pacto referentis,

de

de se promunt. Quædam etiam integræ, contusæ & in amplo vase cum sufficienti quantitate aquæ excoctæ, salem, sive tartarum, aut cremorem exhibent. Justa est danda coctio, alias totum perit negotium. Ex siccis plantis, & lignis, tum nostratibus, tum exoticis, salem hac via paravimus, res prius per aliquot dies macerantes, deinde excoquentes; atque colatura ad justam crassitiem perducta sensim tartarum deponit. In aliquibus reiteratæ infusiones sufficiunt. Quæ omnia manualis operatio expresse docet.

De viribus, & facultatibus salium, atque de eorum usu, &c.

Facultas salium, non semper plantæ, ex qua sal educitur, respondet, nec propterea ejusmodi dissimilitudo ab igne provenit, quis enim tam hebes, & philosophiæ rudis, ut credat accidens de subjecto in subjectum migrare, caliditatem ignis in cineres, & salem? Empedoclei, seu potius materiales ejusmodi medicastri de Empyreumate adversus Jatrochymicos multa quotidie deblaterant, & quid dicant, plane ignorant. In sale vis laxativa potissimum residet, & maxime in volatili: Vis etiam aperitiva, attenuans, & incidens, vis quoque diaphoretica. Ea de causa, ubi purgatione opus est, nulla commodior fit, quam per salem cum sua tinctura. Sic extracta, quæ quoquo pacto salis species sunt, commodissime purgant, si cum suo sale exhibeantur. Aperitiva item: ob id ciendis mensibus, salibus frequentissime utimur, sicut & atterendis, ac rejiciendis calculis. Pollent denique vi diaphoretica, prout est principium ex quo eliciuntur. Particulares salium facultates sæpe plantis, ex quibus eliciuntur, respondent: ut capiti, sal betonicæ, qui & mulierum menses movet; salligini visci quercini, radicum pœoniæ, sem. fœniculi, & similium. Conferunt oculis sal fœniculi, verbenæ, euphrasiæ, &c. Pectori, sal scabiosæ, hypericonis, polypodii, &c. Cordi, sal melissæ, borraginis, & aliorum cardiacorum. Ventriculo sal absinthii, menthæ, &c. Renibus, sal oninodos, argentinæ, pimpinellæ, camomillæ, genistæ, &c. Utero medentur, sal tanaceti, matricariæ, arthemisiæ, melissæ, chelidoniæ, &c. Juncturis, tum purgando, dum alterando, ut salivæ, artheticæ, chamædryos, primulæ veris; purgando, ut sal hellebori, hermodactylorum, turbith, agarici, & similium. Et eorum usus plerumque est in cibariis, alterantium præsertim, purgantium mane, & sero, cum jusculo carnis, vel alio liquore, vel cum conservis, 4. vel 5. horis ante cibum. Dosis est pro natura salis, ægri conditione, & morbi magnitudine,

(c) De Salis animalium præparatione.

Si antiqui tanti fecerunt crassam illam salium theriacalium preparationem, quæ tantummodo incineratio erat, quanti & nos præsentem elegantiorem, & illorum longe prestantiorem, quæ non solum incineratio, verum substantiæ vivificæ salis a cineribus segregatio est, qualis hodie ab artificibus excolitur, & sola in usu habetur. In animantibus parum salis fixi reperitur; qui vero mediam naturam obtinet, copiosus uti & volatilis. Raro ejusmodi salium species in usum advocantur, sed eorum loco magisteria, aut ipsa integra in pulverem tantum reducta. Ex vipera neque salem, neque magiste-

rium

rium usurpamus, sed eam integram, & solum in pulverem reductam; etenim tędiosas, & prolixas præparationes plane rejicimus, inutiles præsertim: sic vermes terrestres, quos lumbricos vocant, asellos, & alia pleraque; secus ad eorum salia paranda, viperæ plurium regionum non sufficerent. Rursus in his vis est quædam alimentalis, quæ incineratione perit. Ex ossibus, & sanguine, in quibus salis haud parum continetur, salem elicimus: qui e sanguine, excrementitius, & volatilis; ex ossibus, alimentarius, & magis fixus. Extrahendis modus non multum discrepat a modo supra allato, de salium vegetabilium præparatione.

(e) *De salis animalium præparatione*. Animalia copiosissimo gaudent sale volatili, alkalinæ indolis, unde hoc proveniat, res est non levibus difficultatibus exposita. Ad illorum prompte accedimus sententiam, qui deberi horum generationem circulationi globulorum æthereorum celerrime, quæ in viventium succis peragitur, existimant. Motu enim, attritu & pertusu ætheris partes corporis crassiores & rigidiores actuantur, dividuntur, & subtilisantur, ut faciliorem motum ac naturam tenuiorem subeant. Acidum, scribit *Cartes. princ. part. 3. §. 50.* quod constantioribus poris gaudet, & irregulare ac rigidum corpus est, motu divisum, magis fit obtusum, porosum, & majores superficies acquirit. Ex quo jam facile constat ratio, cur fermentatione, & putrefactione (quæ consistit in vehementissima ætheris trajectione per poros irregulares corporum fluidorum) ex partibus terrestribus, fixioribus, acidis, salina volatiles spirituosæ fiant? Tartarus crudus, qui nunquam dabit sal volatile, in motum autem fermentativum cum ipso sale tartari fixo adactus & destillatus, spiritum prębebit sale alkalino volatili abundantissimum. Sic quoque per putrefactionem salia acida, v.g. tartarus solutus abit in sal volatile. Hinc tartari putrefacti meminit *Helmontius tract. progym.* Aqua pluvialis in vase quercino diutius detenta, aere existente calido, putrescit, & dejecit materiam putridam in fundum, quæ destillata spiritum alkalinum volatilem fundit. Genuinus quoque salis tartari volatilisationis modus latitat hoc in experimento: sal tartari aquæ pluviali immittatur, & in vase querno instituatur putrefactio, debita adhibita diligentia, facile sal tartari volatile obtineri poterit. Aqua communis, sola destillatione sæpius repetita, eo penetrantiæ redigi potest, ut metalla adoriatur. Spectat huc quoque experimentum egregium, dum nimirum lixivio alkalini solvitur sulphur commune, & in vase ligneo quercino diutius digestioni exponitur, fit præcipitatio particularum sulphurearum, rubicundarum, & enascitur insignis fœtor urinosus: liquor destillatus præbet perfecte alkalinum volatilem sulphureum spiritum, qui omnes effectus communes habet cum sale volatili urinoso. Uno verbo omnis putrefactio & fermentatio salia volatilisat & ex acido alkali & fixo volatile facit. Salia autem volatilia in se non differunt, nisi ratione ipsius olei sulphurei principii, quod intime illorum poris adhæret, facileque per sublimationem cum corporibus terrestribus separari potest.

Sal sanguinis humani.

Sal sanguinis humani præparatur ex fæcibus post olei extractionem relictis. Extracto siquidem oleo, ignis augetur: tunc sal volatilis ad retortæ, vel capitelli latera sublimatur. Fęcibus concrematis, & in cinerem versis, vel in eodem vase, vel alio, aqua prius e sanguine educta, vel alia stillatitia affunditur, atque per filtrum trajicitur, tandem per alembicum distillatur, & in fundo vasis sal remanet, repurgatur sal, & pellucidus redditur, ut de variis salium vegetab. præparationibus dictum est. Hac in re parum interest, an

cum

cum aqua vitæ, vel per se distillatus fuerit. Illas vero præparationes, quæ cum sale, aut ejus spiritus fiunt, omnino ab hac operatione rejicimus; secus non simplex, sed compositum haberetur.

Sal Carnium, Ossium, & aliarum partium.

Carnes, ossa, & aliæ partes animalium, eo quo diximus modo, ut salis formam reducimus, verum his parce utimur. Ea de causa brevi hac explicatione contentus, ejus loco torrefactionem, longo usu & experientia nobis comprobatam, subjiciemus. Assumimus itaque viperas, capite, & cauda abscissis, eo loco ubi exangues, & sine carne sunt, non autem quatuor digitis a capite, ut falso putat vulgaris opinio; etenim earum vires in sola dentium extremitate consistit: eas pelle, & interaneis liberamus, atque triplici aqua lotas in partes septem, vel octo scindimus; tum demum urinali vitreo capaci ejusmodi partes induntur, quibus pauxillum aquæ vitæ affunde; tandem per arenam lento calore destillationem institue, prolecta omni humiditate. Caro in vasis fundo sicca remanet, quæ facillime teritur. *Hoc pulvere* erebro utimur in cutaneis affectibus, & maxime in cibis, quod gratissimi saporis sit: mane etiam jejuno stomacho, ad ℥ß. & ʒ.j. cum conserva, vel vino. Sunt qui putant, ejusmodi pulveres nullius esse efficaciæ: at errant toto cœlo, ut e sequentibus millies experientia nobis constitit.

(*d*) *Hoc pulvere*. Viperarum caro cum corde, hepate, felle, vino malvatico bene lavanda, & in balneo mariæ siccanda est, postmodum in pulverem redigatur, qui mane jejuno stomacho per aliquot menses ad drachmam unam sumtus creditur affectus sanandos, nec non ad hydropem, & morbos chronicos, etiam a veteribus mirum commendatur. Sunt etiam qui ad vitam longam ejus usum magnifaciunt. Indi frequenter ipso utuntur. Ejus operandi ratio consistere videretur in blanda sanguinis & humorum resolutione sive spiritualescentia promovenda propter sal subtile volatile particulis ramosis intime immersum.

Pulvis Ranarum.

Rec. Ranas integras, & viventes, ad numerum quinquaginta: ex urinali vitreo induntur, atque per balneum Mariæ, vel vaporosum extillantur. Quę primo exit aqua, seorsum servetur: exhibita hæmorrhagias sistit, febres hecticas mitigat; omnem inflammationem ortis doloribus confert. Exhibetur ad ℥.ij. & iij. De pulvere datur ʒ.ß. & ʒ.j. Fluores albos mulierum summopere juvat, hæmorrhagias, quoque sistit, & gonorrhœam sanat, densat tandem, & coagulat humores, quos dissolvit.

(*e*) *Pulvis Vermium terrestrium.*

Exsiccantur Vermes sive lumbrici, vel eo quo supra diximus modo, vel in furno post panis extractionem. Hic pulvis mane per se, vel cum pauco cinnamomi exhibitus, obstructiones jecoris, & lienis reserat, mulierum menses movet, urinam pellit, hydropicis non parum confert, vermes enecat, & alia præstat adhuc incomperta.

(*e*) *Pulvis vermium terrestrium*. Lumbrici terrestres eodem modo uti viperæ exsiccantur, præbent pulverem, qui facultatem admirandam possidet ad depulsandam epilepsiam etiam chronicam. In omnibus nervorum vitiis, spasmodicis affectibus, atque articulorum doloribus mirificæ virtutis est. Præter vim

ano-

anodynam alit diureticam & diaphoreticam, propter sal nitrosum volatile abstersivum. Hoc saltim tenendum, quod mense Majo collecti longe insignioris virtutis sint, quam alio tempore.

(f) Pulvis Cancrorum fluviatilium.

Innotuit antiquis vis, & facultas ejusmodi pulveris, ut ex Gal. & aliis habetur, adversus rabidorum canum morsus. Nos in concepto fœtu retinendo ejus usum pluries experti sumus. Mulier cujusdam phrygii septies abortum passa, hoc pulvere ad duos menses accepto, partum ad finem fœliciter tulit. Eos vivos, ut ranas, in olla vitreata, post panis extractionem exsiccamus. De pulvere datur ad libitum in cibis, sero, & mane. Si rite non exsiccentur, gravem odorem nanciscuntur; ideo caute agendum, calor sit mitis admodum, & æqualis. Dosis excedat ℥.ß. in diem.

(f) Pulvis cancrorum fluviatilium. Ejus usum expertus est *ipse Author* in conceptu fœtuque retinendo. Substitui possunt cancrorum lapides. Omnia quippe, quæ acidum primarum viarum corrigunt, sanguinem & humores, nec non transpirationem movent, abortum præcavent, & fœtum roborant.

Halecis Pulvis.

Hoc pulvere utimur in calculis renum & vesicæ atterendis. Exsiccantur modo supradicto. Accipitur hujusce pulveris ʒ.j. Sanguinis hirci vulgariter parati, ʒ.ij. Lapidum oculorum cancrorum fluviatilium, ʒ.iij. Hujus pulveris datur cum conserva aliqua, singulis diebus mane, pro calculo comminuendo, ʒ.j. pro dosi. Qui ex his tincturas, essentias, magisteria, & consimilia parare cupiunt, hoc ipsis per nos liceat: nostra proferimus, difficilia asserimus, & impossibilia rejicimus.

De excrementorum animalium praparat.

In animalium excrementis, mirum dictu quam rara, & perfecta remedia reperiantur; & ut ab homine omnium principe exordiar, in humano stercore mira vis latet, in viscerum obstructionibus aperiendis. Tritum est, ipsum tumoribus admodum eos emollire, & ad suppurationem perducere: unde in tumoribus pestis summopere celebratur. Intus adhibendum Galenus non perhorrescit, *lib. de his, quæ facile parantur ad Solonem*: etenim ipse inquit, *humanum stercus in panniculo deligatum, & crematum potui dato, hoc jam suffocatis opem fert*. Apud eundem Gal. videre est, quid præstet idem stercus adversus anginam *lib.10. de simpl.med.facult.* ubi dicit fuisse arcanum ab alio, pretio coemptum, cujus ope omnes angina detenti convaluerunt. Extat recentissimum experimentum adversus epilepsiam, de primo stercore infantium, quod vulgo apud Italos dicitur *paganina*, id dicunt siccum, & in tenuem pollinem reductum, atque ad complures dies exhibitum, caducum morbum radicitus evellere. Salem ex eo confici posse, modo a nobis supra allato de aliis in cinerem versis, facile est cognitu, ad quod magna quantitas requiritur. Verum ejusmodi remedii genus nobis huc usque non fuit in usu, ideo ab ipso libenter suadeo. Quidam nobis notus, post olei eductionem, ut supra notavimus, salem ex eo paravit, ut proprio oleo mixtus, materiam præberet igni inextinguibilem; at propria opinione delusus, ut alii pseudochymici oleum & operam perdidit: quod propter incautos annotare placuit.

In-

Insuper in stercoribus magnas latere virtutes minime diffido, at nobis haud satis cognitas, ideo ne cramben recoquere videamur, ab his abstinemus. Qui plura desiderat, videat Galenum *de simpl. med. facult. lib. 10. sub fine*. Ab eo prætermissa, ipsisque incognita referam. Stercus Lacertæ viridis oculorum suffusionibus mederi, experimento constat: multum reperitur in Provincia Galliæ, ubi ejusmodi animalcula copiosa, & magna reperiuntur.

Ex sterquiliniis magna salis copia habetur; hinc agrorum fœcunditas, olei etiam non minima quantitas; substantiæ vero mercurialis, seu veræ, spiritualisque materiæ aqueæ, quam minima.

Reliqua excrementorum genera, ut urina, sudor, sordes, strigmenta, pili, & ungues raro nobis in usum veniunt, idcirco ea consulto præterimus. Equorum verrucæ, cornua cervi, & ungues alcis, vulgato more ob eorum penuriam, (secus enim in nobiliorem formam essent reducenda,) usui nostro subjiciuntur integra, & per se.

SECTIO IX.

(a) De Magisteriis.

Magisterium tam plantarum, quam animalium, & mineralium, & præparatio est quædam citra substantiæ separationem, cum additione alicujus rei, propter quam rei parandæ vis, & facultas augetur, exaltatur, & conservatur. Hujusce rei Hydromel nobis fit rude exemplum, quod quidem virtutem longe diversam a melle, & aqua nanciscitur. Contemplare & acetum, quod ex optimo vino fere in momento fit, additione unius rei. De virtute, & præstantia magisteriorum, ita scribit Theophrast. Paracell. *Herbarum itidem magisteria adeo efficacia sunt, ut eorum uncia semis plus operetur, quam ipsorum corporis uncia centum, ideo quod vix centesima pars essentia quinta sit. Quare cum istius tam pauca sit quantitas, illius major foret adhibenda moles, quod in magisteriis non requiritur; nam in istis integra quantitas herbarum in magisterium reducitur: hujus una pars adhibita plus prodest, quam partes centum similis corporis, ea ratione quia præparata sunt magisteria, tum ad summum acuta facta. In eis est penetrabilitas, & vis integri corporis mixtione orta, &c.* Horum conficiendi methodus apud eundem reperitur, *lib. sexto Archidoxorum*, cujus verba sunt hæc. Author perobscurus est: Nos hanc sequimur methodum. Herbas virentes accipimus, easque tusas in mortariolo lapideo exprimimus, eisque permiscemus succum aliquem vinosum; tunc addend. aliquando portionem aliquam fermenti, ut ejus medio vinosam substantiam acquirat, per balneum Mariæ spiritus educitur, qui novæ materiæ reaffusus novam inducit fermentationem; ter, & quater eadem repetitur operatio, & sic major elicitur spiritus; seu Magisterii quantitas.

(a) Magisteria Herbarum sequenti ratione confici solent. Recipiunt herbam cujuscunque generis, illam in sufficiente quantitate aquæ communis leviter oleo tarta-

tartari per deliquium alkalisatæ coquunt leni igne, ut saturatum liquor nanciscatur colorem: solutio aluminis crudi infunditur, sic in fundum descendit pulvis eluendus & exsiccandus. Curiosi lapidem bezoarticum factitium ex herbarum alexipharmacarum magisteriis, nimirum scordii, cardui benedicti, scabiosæ &c. conficiunt. Hæc nimirum gelatinæ cornu cervi purissimæ inolme immergunt, & primum minimam pilulam efformant, quam exsiccant, & deinde gelatinæ tepidæ immergunt, sic per successivam accretionem cortex corticisemper inducitur, uti in lapide bezoardico genuino, & in omnium animalium calculis id cernitur.

Magisterium lignorum.

Rec. Lignum minutim incisum, quod in ollam vitreatam, & in igne constantem, ac optime coopertam positum, igne carbonum horis quatuor aduratur; exemptumque putrificetur in vitro per mensem; post super cineres urgeatur, usque ad ultimos spiritus, quibus perceptis mox cessa, ne magisterium fœtorem ab igne concipiat. Fateor equidem ejusmodi methodum esse admodum obscuram, nec omnes authoris mentem assequi posse; hoc vero consulto ab eo factum est, ne sacra profanis, & margaritas porcis projiceret, quod & in aliis præstantissimis Medicinæ arcanis exactæ servavit. Nos præsentem sequimur viam. Ligna minutim incidimus primo, atque tum ea in vase vitreo capaci maceramus in suff. quantitate aquæ communis, per 15. vel 20. dies in cella vinaria. In ea maceratione, quod intus latebat manifestum fit: tunc per balneum Mariæ elicitur spiritus fragrans, & vinosus, qui novo reaffunditur ligno, & ut prius præmissa maceratione, liquor spiritualis elicitur, &c.

Magisterium herbarum.

Rec. Herbas, easque tusas vino ardenti permisce, atque per mensem putrefieri sinito; postmodum per balneum maris distilla, distillatum iterum reaffunde, sicque tamdiu procedendum, quousque tota quantitas ardentis vini quater succis herbarum minor fit. Hoc ipsum distilla per pellicanum, novis cum additamentis uno mense, tandem separato: quo peracto, magisterium habebis materiæ, vel herbæ quam accepisti. De quibus idem author inquit: *Majus in extractionibus istis latet artificium, quam dicitur, aut intelligitur, quamvis integer processus hic demonstretur.*

(b) De Magisterium animalium.

Magisterium sanguinis humani sic paratur. Rec. Sanguinem humanum, quem pellicano conclusum, transcendere super ventrem equinum tamdiu sinas, donec tertia pars pellicani impleatur, nam sanguis omnis in sua revificatione dilatatur juxta quantitatem, & non secundum pondus: hoc tempore peracto, rectificabis ipsum per balneum. Hac via phlegmata recedunt, in fundo magisterio manente, quod quidem retorta sigillo Hermetis conclusa novies destillato, prout *libro de præparationibus* apud ipsum docetur.

Ex cranio humano paratur magisterium duplici modo. Primo, per Quercetani modum, ut habetur in sua *tetrade fol.* 326. Secundo, eo quo diximus de extractis, paucis mutatis, & adjectis. Dissolvente ad hoc utimur aqua vitæ spiritu vitrioli exasperata, extractæ tincturæ sal ipsius cranii sub fine adjicitur. Vermium terrestrium magisterium nobis aliquando usurpatum, (fit cum

spi-

ſpiritu balſamico, ex vegetabilium familia educto. Aſtaci, ſive cancri fluviatiles eundem modum in magiſteria reducuntur.

Item Ranæ, Viperæ, & ſimilia animalcula, de quibus alibi fuſius.

(*b*) *Magiſteria cornuum*, dentium, ſi in ſpiritu nitri ſolvuntur & cum ſpiritu vitrioli præcipitantur ac edulcorantur. Quodcunque enim a ſpiritu nitri ſolutum eſt, confuſus ſpiritus vitrioli, quoniam acidum potentius eſt, præcipitat. Coralia & teſtacea ſoluta in aceto, cum ſpiritu ſalis acuato e ſolvente dejiciuntur cum ſpiritu vitrioli. Verum hæc memoriæ mandare oportet, ejuſmodi magiſteria, quoniam acido tacta & inverſa ſunt, non prompte amplius abſorbere ac contemperare acores morboſos, & ideo rarius a ſolidioribus practicis hodienum uſurpari; quod etiam circa perlarum magiſterium valet. Præferenda jure meritoque ſunt ſimpliciter ſaltim parata. Ad albedinem magiſteriis conciliandam commendatur hæc enchireſis, cito exſiccanda ſunt, quod fit, ſi terreis figulinis, non tamen vitriatis vaſis imponuntur; & ſolis radiis objiciuntur.

De Magiſteriis mineralium:

Foſſilium, atque mineralium magiſteria, ab eodem Parac. *lib. de archidoxis* deſcripta in medium adducemus. Quid vero de his ſentiamus, quidve experientia agnoverimus, huc uſque diſtulimus, his maxime temporibus, dum omnia non veritatis criterio, ſed ſola protervorum malignantium opinione conſpurcantur, & fœda avaritia ſupremas obtinet.

(c) Magiſterium auri.

Rec. Circulatum optime, nec non ad ſummam eſſentiam repurgatum, cui tenuiſſimas laminas metallicas impones, aut limaturas; cujuſcunque metalli libuerit, optime ſubtiliſſimeque malleati, nec non mundati. Hæc duo ſimul pondere ſufficienti congeſta, ſeptimanis quatuor circulentur, & per temperatum hoc lamine reducentur in oleum, & formam pinguedinis ſupernatantis, juxta conditionem ſui metalli coloratæ, quam per attractorium argenteum ſeparabis a circulato. Hoc ipſum eſt aurum, vel argentum potabile. Simile cum cæteris metallis etiam extrahetur, quod abſque detrimento ſumi poteſt in potum, vel una cum cibo. Circulatum illud eſt valde obſcurum: an ſit Lulii diſſolvens, plane nos latet. Spiritum vini ad ſupremum adduximus, eumque proprio ſale exacuimus, nec propterea diſſolvens tam inſigne comperimus. Nobis nota eſt quædam magiſterii ſpecies; at quia obſcura eſt nimis, difficilis, & paratu difficillima, neque eſt ut omnibus tuto concredatur, ſatius ab ea deſiſtendum exiſtimavimus.

(*c*) *Aurum fulminans* magiſterium auri eſt, ſolutione & præcipitatione peractum, potentiſſime etiam in minore quantitate fulminat; quæ virtus deducenda a particulis nitroſis auri poris inſinuatis, quæ dum incenduntur, & eluctari ob firmiſſimam auri compagem nequeunt, exitum quærunt & fulminant. Fulminans vis fortior eſt, ſi aqua regis cum ſale ammoniaco parata fuerit: alvum laxat, maxime, ſi non rite fuerit dulcoratum, tenacem pituitam inteſtinalem incidit, hinc ad tormina & epilepſiam infantum commendatur. Si ſale volatili ammoniaci præcipitatio facta fuerit, præcipitatum ſubtilius & magis diaphoreticum emergit.

Magiſterium Gemmarum, & Perlarum.

Gemmæ, inquit Parac. ſunt prius terendæ, & calcinandæ per reverberatorium, cum æquali pondere ſalis nitri, & tamdiu, donec nulla materia ſuper-

fluæ

flua sit reperta. Post ablutionem iterum calcinentur, & per omnia fac ut prius; & totum in vinum ardens transit. Hoc per ebullitionem evaporare finito, & sic habebis alcali, quod resolutum in aquam servato. Gemmas cum floribus sulphuris calcinant nonnulli: Nos per se ignitas in frigidam injicimus, terque hoc repetimus, & eæ in tenuem pulverem facillime abeunt, quæ postea proprio dissolvente in perfectum magisterium reducuntur. Uniones citra calcinationem, ut & coralla, cum aceto, vel succo limonum, vel alio liquore acido distillato facillime solvuntur. Repercussio, quæ fit cum oleo tartari, nobis minime arridet, eo quod tartari spiritus unionum sali adeo arcte cohæret, ut seorsum separari haud facile sit, ablutionibus quamvis pluries repetitis. Propterea hic notandum venit, Paracelf. verba ad unguem non esse servanda, non quod probe non norit quæ dixerit, sed quod id studio ab eo factum sit, ut supra notavimus: siquidem in Chymicis præparationibus peritissimus, & solertissimus fuit, adeo, ut ipsi similem reperiri neminem posse credam, quod etiam inviti unico ore fatentur.

De Cliffo.

Cliffus, compositum quid ex supradictis præparationibus, longa non eget explicatione: est enim Cliffus, unio quædam omnium virtutum cujuslibet plantæ, in tribus primis substantiis existentium, sulphure, sale, & mercurio, ex singulis plantarum partibus eductis: ut si ex radicibus seorsum isthæc tria educantur; ex foliis itidem, floribus, & seminibus: postea invicem misceantur, & probe uniantur. Oleum sali primo miscebitur, ad lentum ignem, levi agitatione facta, aqua ultimo superadditur. Aquam hic intelligimus, spiritualem illum liquorem aquæ vitæ similem, qui prope Mercurius dicitur, elixir, & quinta essentia, de cujus præparandi methodo supra de aquis parandis nonnihil diximus. Si adsit multum humiditatis, per reiteratas cohobationes, vasorum orificiis ad id probe obturatis, facillime invicem miscentur. Possunt in pulverem verti, vel in aliam formam ad libitum tamen sub extracti forma rite servantur. Eorum usus, atque magisteriorum, est admodum facilis: dantur dissoluta in aliquo liquore, vel in boli, vel pilulæ formam. Dosis sola experientia cognoscitur. Tempus quoque eligitur a Medico, pro natura morbi, ægri conditione, & tempestatis ratione.

SECTIO X.

(a) *De Quinta essentia.*

QUinta essentia adhuc multos latet, an sit, & quid sit: & ea concessa, an a rebus segregari possit, necne. Eam non esse, contendunt Philosophi & medici haud pauci: derident speciosa vocabula, quibus illa exornatur, utpote Cœlum philosophorum, ignem cœlestem, spiritum, & calorem insitum, humidum primigenium, balsamum, mumiam, lapidem azoot, mercurium, elixir,

elixir, aurum potabile, rorem cœlestem, universale dissolvens, materiam primam, &c. Quæ quidem vocabula perobscura sunt, his maxime qui artem non callent. At hi in varias opiniones abeunt. Qui namque nullam aliam formam, nisi temperamentum agnoscunt, magno sibilo eam a scolis penitus explodunt. Qui vero præter elementa, aliquid divinius in mixtis reperiri fatentur, formam videlicet a temperamento diversam, ut quæ substantia, illud vero accidens, cujus medio nihil potest subsistere; hanc tamen a materia inseparabilem dixerunt. Sunt præterea hujusce sententiæ variæ opiniones: nam quidam volunt in mixtis elementa actu remanere, alii virtute; nonnulli pluritatem formarum, alii unicam tantum formam ponunt. Cæterum aliqui pluralitatem, aliqui corporeitatis formam tantum, alii tot formas, quot prædicata essentialia: tandem quot capita, tot sententiæ. Hisce ambagibus irretiti Academici, rerum caducarum opinionem solum haberi, scientiam vero non, constanter asserebant; nec immerito Socrates hisce rerum difficultatibus ad amissum excussis, eo tandem devenit, ut se nihil scire fateretur; & ni fallor, adeo est hebes, & obtusus humanus intellectus, ut quotiescunque extra se excurrit, & ab ignobilibus, & corruptibilibus, & incertis nobilissimam, & incorruptibilem, & certissimam scientiam colligere studet, toto cœlo oberrans, a veri cognitione penitus excidat. Medicus, qui est artifex sensatus, solo experientiæ criterio res ponderat, examinat, probat, & reprobat; quod quidem agendo, non rationem spernit, ut temere Empirici, sed eam tanquam judicem in omnibus advocat, quod perbelle suffultus, audet tot facultatum, & virtutum rei uniuscujusque peculiares sedes, & loca, quibus potissimum insunt, scrutari; easque in medium protrahere. Cum autem rerum facultates, & vires, quas specificas & occultas nuncupant, plus uni, quam alteri parti inhærere videantur, ea pars a toto mixto segregata, essentia quinta dicitur, qui appellatione tam sal, quam sulphur, & Mercurius, essentia quinta vocantur. An hæc vis & energia a temperamento, vel a forma, vel a materia emergat, Medici non est ultra contemplari, nam in medendo, rerum actiones, & effectus observat, non ejusmodi effectuum, & actionum causas. Quod siquis a nobis id enixe flagitet, dicimus, tales vires, neque a materia, neque a temperamento progredi: ea quandoquidem ad agendum fit inefficacia: nam temperamentum accidens est, & penitus immobile; materia cum pura sit potentia, actio vero & motus ab eo quod actu est, emanet tantum, ridiculum est, ipsi velle actionem tribuere. Formam in plantis avulsis, & emortuis perisse, partim tibi, partim vero non, nobis enim non, imo vivere tunc incipere: nam finis cui destinatæ sunt, dum vivunt nullus est, incipit vero esse, cum nobis in usum veniunt. Forma vero rei ab actione cognoscitur, & actionis ejusmodi rerum perfectio, finis est. Itaque cum viventi corpori præbere auxilium, mederi, & afferre commodum, in divina mente statutum esset, peropportunum erat, materiam ad id sensibilem, & viventem decernere. Facta est igitur vita plantarum rerumque omnium, quæ in hominum usum cedunt, tam in alimoniam, quam in Medicinam, corporea, & sensibilis, quæ cum

huic magis quam illi materiæ hæreat, eaque delectetur, atque sub tali veste nobis appareat, mirum non est, si a reliquo inutili, crasso, & emortuo segregare possimus, & hanc materiam, quartam, vel quintam essentiam appellemus; de quo nomine parum interest, non enim de nominibus Medicus multum debet esse solicitus, verum magis de rebus ipsis. Ex præmissis patet, Quintam essentiam esse rerum vitam corpoream, & sensibilem, non vitam quidem, qua vivunt sibi, sed eam, cujus causa nobis vivunt; quæ opinio nedum Hermeticorum propria est, verum & Platonicorum. Item, si Peripateticorum principem rite examinemus, ejusque mentem exacte perpendere velimus, non eum ab hac opinione longe diversum comperiemus. At hæc contemplatio hujus non est loci, ideo manum a tabula.

Præparatio sive extractio Quintæ essentiæ multiplex est, pro varietate rerum, ex quibus educitur: nam alio modo ex plantis, alio ex animalibus, & alio ex mineralibus, sub quibus complectimur metalla. Vitam, seu Quintam essentiam metalla in colore potissimum continent; Animalia in sapore, & odore; Plantæ in odore, sapore, colore, & tinctura. Ex quibus manifeste liquet, in præmissis præparationibus quodammodo edocuisse methodum extrahendi Quintas essentias plantarum, quanquam adhuc secretior, & nobilior desideretur. Ex animalibus, non ita aperte; at qui in supra notatis se aliquandiu exercuerit, illi perfacile erit veram methodum invenire. Ex metallis, res est admodum ardua, & unumquodque metallum peculiarem methodum requirit, uti in progressu latius patebit. Non me latet interea erronea aliquot novorum dogmatizantium opinio, qua putant rerum omnium vitam esse sensibilem, eamque perpetuam, & cum plantæ, & alia vita donata exsiccantur, & visibili vita privantur, non propterea eandem vitam perire, imo in arido, & exucco corpore servari, sensibilem quidem, licet non visibilem: artis tamen beneficio visibilem rursum fieri. Sed ne ultra cum his in amplissimos gurgites, & profundissimas voragines excurrat sermo noster ad earum præparationum tutissimum portum appellamus.

Quinta essentia herbarum extractio.

A pluribus varie traditur isthæc quintæ essentiæ, extractio. Quidam intra menses; alii intra dies & septimanas; alii intra diem; & nonnulli intra horulam, imo & intra quadrantem. Nos non ex omnibus eodem modo, nec eodem tempore fieri posse asserimus. Quædam in superficie, quædam in centro consident; alia postmodum sunt tenuia, alia densa, & compacta, Quod sit vero dissolvens aliquod universale, plane ignoro, & vereor, ne cum famoso lapide philosophico æquali pede incedat. Ampullosi illi jactatores eadem fronte utrumque pollicentur. Diversa igitur, pro re nata, sunt habenda dissolventium genera, sulphurea, & aquea; & hæc contraria materiæ, ex qua ipsa sit extrahenda: & hoc ut dissolvens in totum a quinta essentia recedat, herbas hunc in modum paramus. Accipimus sufficientem quantitatem siccæ, vel viventis herbæ: virentem contundimus, cui

si non

si non satis succulenta sit, aquam ab ipsamet planta distillatam adde, atque tum per mensem in fimo equino reconde. Succo prælo fortiter expresso, iterum novas herbas infundimus, totidemque diebus sub fimo detento, secunda vice exprimitur succus; quem per balneum Mariæ extillamus, succo ipso prius a crassioribus fæcibus defæcato. Spiritualis, & mercurialis aqua seorsum servetur, & succus vel extractum colore proprio imbutus, itidem seorsum. Ex siccis cum aliquo liquore, vel propria aqua, vel spiritu vini, vel quovis aliquo liquore, quintam essentiam extrahimus, fermentatione, & putrefactione breviori, vel longiori servata, prout postulat necessitas, & rei natura. Si in spirituali, & ætherea illa aqua siccam plantam iterum infundas, elicies veram quintam essentiam, odore, & sapore, & colore plantæ præditam: Ex omnibus plantis, fructibus, seminibus, floribus, hac via Quinta essentia elicitur. Mineralium, & metallorum præparationes alio in loco tractandas suscepimus. Qui de Quinta essentia plura desiderat, Theophrast. Paracel. *Archidoxa* consulat. Nec te deterreat ejus dicendi obscuritas; neque cum quodam temerario archichymico garrulo, tanti viri peritiam obscurare contendas, quin magis solertiam, industriam in secretioribus medicaminibus parandis mirare; aperit enim januam bonis, & eandem pravis occludit: Non omnibus datum est adire Corinthum, his solum, quos æquus amavit Jupiter, & evexit ad æthera virtus.

Lapidum, & gemmarum quoque quintam essentiam parandi formulas, eundem in locum distulimus. Usus, & vires probum artificem non latent, & qui noverit earum extractionem, earum vim, & efficaciam haud ignorabit. Interea non est magnopere laborandum de artificio illo, quo putant essentiam quintam intra quadrantem elici posse, multa hujusce farinæ circumferentur, quæ nullius sunt frugi.

Oleum camphoræ cum aqua forti factum, a Thunisferio traditum, nihil commune habet cum quintæ essentiæ extractione, sed hæc cum ipsius astrologicis experimentis, seu potius magis, reponenda censeo. Hic pro coronide placet verba summi, & maximi illius Chymici Germani recensere, ut quid vere sit rerum essentia, cui libet innotescat. *Lib. 3. de Vita longa. Supra, ubi essentia herbarum memini, nihil aliud esse nisi vinum ostendi: id quod sic accipias oportet. Spiritus vini a substantia ejusdem prodit, nam hujus subjectum existit vinum, sicut marrubium proprietas ac nativi vini; & sicut Persicaria* ℔.j.℥.ij. *emittit, sic vini* ℔.j.*plus* ℥.j. *non capit, &c.*

(a) Diu in chymicorum scholis invaluit ille error, dari panaceas, & universalia remedia summe activa, quæ etiam ex omnibus corporibus tam vegetabilium, quam mineralium elaborari queant. Dicent enim arbitror, sicut sane dicunt, omne corpus sulcipere spiritum quendam quem appellarunt balsamum cœlum philosophorum, ignem cœlestem &c. qui si a materiali principio liberatus fuerit, magnis viribus præditus credebatur. Statuebant nimirum materiam, ex qua omnia corpora constant, esse ens iners, passivum, & languidum, & formam, quæ actuat & movet materiam, esse spiritum cœlestis prosapiæ. Hunc desiderabant iste: medicamenta sua, & varias operationes instituebant ad illum capiendum; verum semper frustra laborarunt, nam il-

lorum panaceæ nil nisi commenta & figmenta sunt, quæ inflant quidem hominum spem, postea autem destituunt, & frustra spiritum ceu causam titulis virium ac promissis eorum aptare annisi sunt. At vero antiquissima est opinio de spiritibus Herodoti, qui omnes alias pravas sectas reputabat, præter eam, quæ spiritibus omnia tribuit (πνευματικοὺς Græci vocant.) Fluxit nimirum hic error, uti etiam alii, ex ignorantia veræ philosophiæ naturalis in artem chymicam & medicam. Nullus spiritus singularis præest corporibus, sed omne extensum a Deo creatum est virtute activa & passiva simul instructum. Fluidum autem tenuissimum, quod materiæ subtilis nomine venit, & ubique dispersum ac minimorum corporum poros occupar, magnas vires a Deo nactum est, movendi & immutandi corpora crassiora. Sicut itaque omnis corporum, ita & medicamentorum actio dependet a motu materiæ subtilis, qui varie modificatur, pro diversa dispositione & constructione materiæ medicaminis ex ratione figuræ, magnitudinis ac situs particularum, sive uno verbo pro varia materiæ mechanica constructione. Quoniam itaque virtus quintarum essentiarum falso veterum fundamento innititur, nolumus hic esse longiores, maxime cum nobis in præsentia non statutum sit, hæc accuratius exquirere.

PETRI POTERII

PHARMACOPŒÆ SPAGYRICÆ

LIBER SECUNDUS.

CAPUT I.

De secretioribus Mineralium præparationibus, & usu, complectens terras, varias salium species, bitumina, mineralia, & lapides.

IN præcedenti libro, medicamentorum, tam vegetabilium, quam animalium præparationes, eas præsertim, quas frequenter in usum adducimus, breviter & laconice absolvimus, interea non omisi aliquot præparationes mineralium, etsi easdem fusiori sermonem in sequentem librum distulerim. Etenim mineralium præparationes arduæ sunt nimis, & a præmissis toto genere diversæ. In his peragendis multorum opinionem non sequor, qui aliorum scriptis perpetuo hærentes, convasatores (ut ajunt) & nudi transcriptores mihi videntur. Quæ manus nostræ tractaverunt, & quæ oculi nostri viderunt, in medium proponimus. Quod si quædam ab aliis tradita nonnunquam affero, scias velim, me isthæc haud semel proprio labore expertum fuisse. Multa impossibilia, incomperta, a multis tamen vera habita, examinanda minime suscepi, ut qui rixas, & lites ex

ex aliorum commentis componere minime statuerim. Hæc vero scabra, stylove haud satis terso scripta, obscura, & auribus tuis nimis aspera fore minime diffido; at naturæ rei partim tribuas, nobis etiam, cui, ut cunctis, insitum est errare: postmodum non decet castam virginem, (veritatem supple) fuco & mangonio deturpare. Nonnunquam si majores nostros in dicendi genere æmulari videar, id nobis esse condonandum arbitror; ii enim naturæ arcana haud omnibus nota esse voluerunt, sed eadem sæpe ex industria occultarunt, solis filiis artis, Jatrochymicis videlicet, ea bona demeritis, per ænigmata ipsa concredentes. Nunc vero arte propagata, & filiorum multitudine aucta, nec non myrochomicorum grege delapso, & vehementer diruto, non eam veterum severitatem, sed mediam quadam viam servare cogitavimus. Statim in hujus operis limine universales illas sex famatissimas præparationes præmittendas duxi, ne sæpe eadem repetere cogar. Etiam ut tyrones eodem in loco artis principia reperiant, methodum & ordinem ad medicinas particulares disposui. Nec moror, quid Chrysopœl adversus nos clamitent: nostris enim contenti, famatissimi ipsorum lapidis acquisitioni minime invidemus.

CAPUT II.

(a) *De Calcinatione, Præparatione prima.*

Calcinatio est fossilium in calcem reductio, quæ duplex est, actualis, & potentialis. Actualis ea est, quæ fit actuali, validoque igne, & hæc vera calcinatio dicitur. Potentialis, ea quæ potentiali igne fit, ut sunt aquæ fortes, chrysulcæ Stygiæ regiæ, spiritus salium, & quotquot extant dissolventium genera, & hæc potius solutio, quam calcinatio, atque inde ea vocatur præcipitatio, cum post solutionem exsiccantur, vel cum aqua salsa in aqua præcipitantur. Calcinatio proprie dicta, fit vel per se, vel cum additione: uti stannum, vel aliquod aliud metallum per se, (excepto auro) calcinatur, vel cum sale. Ad calcinationem reducuntur reverberatio, & cœmentatio. Reverberatio ignis est repercussio in rem jam calcinatam. Cœmentario est quoque ignis repercussio, at diverso modo: hæc enim in aperto & cum aliis rebus, cujus & compositio cœmentum dicitur; illa vero in furno clauso, & per se sæpius fit. Per reverberationem fixæ tincturę sub calcis forma latentes manifestantur; item calces in vitrum vertuntur, salibus aliquot additis vel tartari, vel Kali, vel alterius herbæ. Per cœmentationem mundantur metalla, eaque novam perfectionem nanciscuntur; item aspera lenia fiunt, colores eorum exaltantur, & alia.

Vasa nota sunt, ignis item notus, nec non ejus materia, furnus quoque cuilibet in chymicis parum versato maxime innotescit.

(a) *De Calcinatione.* Calcinatio, sublimatio, destillatio, fermentatio, liquefactio, solutio, præcipitatio, solutorum coagulatio, absolvunt fere omnes operationes chymicas.

Calcinatio, sub qua incinerationem si-

nihil complectitur, est destructio nexus & cohæsionis particularum, quibus corpora naturalia constant, mediante igne, acre, vel menstruo quodam, immutans colorem, & substantiæ texturam. Vegetabilia igne tam culinari, quam solari, qui omnium vehementissimus est, reducuntur in cineres, ex quibus sal mediante aqua elici potest. Animalia & marina vertuntur in calcem quandoque satis urentem acrem: quę spectant etiam lapides. Mineralia abeunt vel in calcem, uti antimonium, vitriolum, stannum, vel in crocum, qui nihil aliud est, quam calx colorata: uti ferri, cupri. Aurum & argentum vehementissimo igne propter particularum homogeneitatem ac tenacem contiguitatem in calcem non secedunt. Aer vim quoque calcinatoriam habet, partim quod salinas semper aromos secum vehat, partim etiam, quod penetrantem vim solventem custodiat, hinc ferro rubiginem, cupro æruginem inducit. Menstrua tam sicca, uti sulphur & mercurius, quam humida, uti liquores corrosivi, tum per arrosionem, tum per solutionem & subsequentem præcipitationem animalia & mineralia in magisteria, calces & crocos vertunt. Per aquæ vapores ossa, cornua, ungulæ animalium philosophice, uti chymici loquuntur, calcinantur, dum gelarinosa eorum substantia extracta, friabiliora redduntur, ut pulverisari commode queant. Sic machina adinventionem Papini, ast faciliori & meliori via elaboratam, possideo, in qua mediante calore in humido per aeris elasticitatem quadrantis horæ spatio ossa solidissima, ebur, dentes apri, tam friabilia & mollia conficio, ut instar casei discindi possint.

Metallis calcinatis semper fere aliquid accrescit, vel a particulis igneis, vel a menstruis; uti patet in calcinatione reguli antimonii cum venere, minio, calce viva, lateribus coctis & similibus. Etenim flamma est motus & resolutio partium corporis phlogisto terrearum, quas instar menstrui cum calcinatis intime quandoque miscet; unde & pondus & textura ac virtus mutatur. Menstrua solutis semper affricant partes quasdam; hinc ponderosiora post præcipitationem esurgunt magisteria.

(*b*) *De Sublimatione, Præparatione secunda.*

Sublimatio, est proprie rei mineralis per validum ignem elevatio, in qua corpora crassa subtilia redduntur, corrosiva & acria, evadunt dulcia & benigna; & e contra dulcia & benigna, acria & corrosiva: item ejus medio volatilia fixantur, & corpora purificantur. Fit sublimatio, aut per se, aut cum additione: Per se, ut antimonium, sandaracha, & multa alia, Per additionem, ut in mercurio sublimando liquet. Adduntur, vel ut facilius in sublime attollantur; vel ut in fundo vasis crassior pars ramaneat. Vasa quibus ad eam utimur, sunt vitrea, vel terrea oblonga: vel si curva, ea annectuntur invicem, in modum, ut ab ignis calore ultimum haud incalescat Ad hæc urinalia, matracia, bocciæ, & similia peropportuna sunt. His aptantur pilea rostrata, & non rostrata: Vasa luto sapientiæ prius probe muniuntur. Fit autem ejusmodi lutum ex Terræ argillaceæ partibus duabus, Fimi equini, parte una. Pulveris testarum, parte altera. Vel fit ex Terræ argillaceæ, partibus tribus, Tomenti, vel pilcorum barbit. Fimi equini, an. parte una. Fit etiam ex Terræ Valentiæ, partibus duabus, Tomenti, vel bombacis parte una, cum aqua misce. Quibus addunt nonnulli scoriam ferri, minium, & alia pro re nata. Ad sublimationem reducuntur, exaltatio, elevatio, & fixatio: ejus medio res fixantur, & constantes fiunt.

(*b*) *De Sublimatione.* Sublimatio est evaporatio seu stillatio sicca, mediante ignis vehementissimo gradu, vel solo, vel alio accedente corpore, sive salino, sive sulphureo evaporationem promovente. Omnia salia volatilia animalium, ex vegetabi-

tabilibus camphora, ex salibus sal ammoniacum, ex mineralibus sulphur, antimonium, mercurius, ex gummatibus benzoe, ex metallis plumbum, solo calore debite administrato, sub forma florum in altum elevantur. Reliqua per se sublimationi haud patent, nisi horum accessu, unde sal ammoniacum etiam fixissima secum in sublime vehere solet. Aurum gravissimum metallorum, si prius debite solvatur, & cum spiritu tartari præcipiretur, singulari enchiresi in flores purpureos elevatur.

Variat ignis gradus in sublimandis rebus pro materiæ mobilitate & fixitate. Sic mercurius dulcis & cinnabaris potentem requirunt, mitissimum salia volatilia, camphora, flores benzoes, validiorem sulphur, sal ammoniacum. Quæ majore ignis gradu egent, commodissime in crucibulis, vel cucurbitulis vitreis, crucibulo, arena impleto, repositi sublimantur.

(c) *De Solutione, Præparatione tertia.*

Solutio, est propria corporum in liquorem resolutio: quæ duplici modo fit, per se, & cum aliquo liquore. Sub primam differentiam Fusio reduci potest, licet improprie: Sub secundam, multiplices operationes, quæ, ut a brevitate nostra alienæ, merito ommittuntur. Solutio rursus, quædam ignis medio fit, quædam citra ejus opem. Ignis hac in re duplex subintelligitur, naturalis & intrinsecus, artificialis & extrinsecus; hic naturalem & intrinsecum juvat, atque ad agendum proritat. Solutionis modus unicuique satis innotescit. Per hanc operationem corporum vincula solvuntur, & ad Medicinæ usum adducuntur, solida liquida fiunt; effœta & semimortua, rediviva, occulta, manifesta. Vasa ad eam necessaria, sunt cucurbitæ, urinalia, bocciæ, pellicani, & alia terrea, vel ex vitro, cum capitello rostrato, & non rostrato.

(c) *De Solutione*. Solutio dicitur, quando corpora solida fluidam naturam assumunt, sive in liquoris poros recipiuntur, mediante certo menstruo seu liquore solvente.

Menstrua primaria sunt aer, qui particulas sulphureas, odoriferas ac subtiliores in sinu capit, & salia humiditate sua tam acida, quam alkalina dissolvit, quæ solutio deliquium communiter audit.

Maxime concentrata & a terreo munimento immunia, uti nitrum fixum, sal quodvis lixiviosum, sal dictum ammoniacum fixum, solutio oculorum cancri, terra foliata tartari, item salia ex testaceis alkalinis cum menstruis acidis parata, vitriolum martis cum spiritu salis vel nitri paratum, butyrum antimonii similiaque facili negotio se submittunt deliquio. Reliquas solutionem præcipuas species absolvunt menstrua, quæ pro diversitate solvendorum vel aquea sunt, vel spirituosa, sulphurea, acida, alkalina.

Aqua omnis alterius substantiæ mistione vacans ex vegetabilibus mucilaginosas gummeas, ex animalibus gelatinosas partes maxime extrahit, & salia undiquaque deliquescentia promtissime imbibit præterea & terreas, sulphureas salinas ex vegetabilibus dissolvit partes, nec non ipsas austeras constringentes, uti solutiones gallarum, corticum granatorum, foliorum quercus, florum balaustriorum, & ejusmodi alia id ostendunt, quæ cuncta ad mixturam vitrioli attramentosum colorem recipiunt. Ex adverso menstruis aqueis resistunt sulphur, pinguedines, ac resinosæ partes, bitumina, terræ, metalla, mineralia.

Acida menstrua sunt vel subtiliora, uti spiritus vitrioli, veneris sachari saturni, formicarum, sulphuris, vitrioli volatilis, acetum destillatum, item spiritus mineralium dulces; vel potentiora & magis corrosiva, uti spiritus salis, nitri, & vitrioli, vel magis concentrata, uti buryrum antimonii, spiritus nitri fumans, aqua regis, oleum vitrioli. Dissident ma-

xime menstrua acida ratione affectus. Acetum vini vel ejus spiritus aggreditur plumbum, item lapides cancrorum, corallia, quod minus commode præstant spiritus sulphuris, vitrioli, aut salis. Venus facili negotio dissolvitur ab aqua regis vel aqua forti, ægerrime a spiritu salis. Spiritus salis martem in vitriolum vertit, minime aurem argentum, quod aqua forti vel spiritu nitri solvitur.

Spiritus urinosi volatiles spiritui vini magnam potentiam conciliant, intime concreta resinosa difficilioris alias solutionis, item olea destillata dissolvendi, quod etiam certo respectu de salibus lixiviosis valet, quæ etiam in mineralium sulphura peculiare jus sibi vendicant.

Salia media soluta vim quoque menstrualem varie exercent; Ita solutio salis communis & tartari, item solutio aluminis conjunctim dissolvunt debita coctione venerem, unde dependet fundamentum dealbationis argenti cum cupro mixti. Eodem menstruo ex mineris cupreis via humida separatur metallum.

Solutio nitri & salis ammoniaci, folia auri, vitrioli stannum, tartari jovem & martem, salis ammoniaci venerem vitrioli & nitri lunam, urina auripigmentum, solutio terræ foliatæ tartari gummea & resinosa corpora facili negotio in poros recipiunt & dissolvunt.

Spiritus phlegmate suo exuti olea destillata promte absorbent & resinosa corpora extrahunt, quod etiam præstant olea destillata & certo respectu etiam expressa, quamvis in minori gradu, qua de causa balsamum peruvianum ambra ab expressis non tangitur. Hoc tamen tenendum, spiritum vini rectificatissimum cum oleo terebinthinæ se non libenter conjungere, neque cum sanguine humano, neque cum gelatinosis ac mucilaginosis his substantiis. Item olea destillata æthereа, opium, extracta vegetabilium, ac gummata minime penetrare, & solutionem vel extractionem in ipsis efficere possunt.

(a) *De Putrefactione, Præparatione quarta.*

Putrefactio, nomine & effectu nota est: ea præcedentes operationes immediate sequitur; corpora siquidem soluta putrefactionem facilius subeunt, vel eadem solvuntur, ipsis prius calcinatis, & sublimatis. Digestio, & circulatio, hujus sunt veluti appendices. Fit autem putrefactio per se, & cum aliis, in fimo, vel in balneo maris, vel alio loco calido. Ejus præstantia, & dignitas non cuivis innotescit. Ejus medio purum ab impuro segregatur, multa renovantur, & in novam formam adducuntur; sic per eam multa vita exuta reviviscunt; corrosiva quæque acrimoniam deponunt, levia ac dulcia efficiuntur; venenata & efferata cicurantur; colores transmutantur, & alia mira præstat.

(d) *De Putrefactione*. Putrefactio locum habet in regno animali nec non vegetabili: utpote animalia fermentationi nunquam auscultant, sed sibi relicta, & vita exuta cum graveolente odore, qui individuus putredinis comes esse solet, in putrilaginem abeunt. Memorabile est, vegetabilia humidiora maxime & densius cumulata, dum putrescunt, sensibilibus sæpe incalescere, & odorem etiam salis volatilis urinosi exspirare.

Putrefactio fit, quando unio corpusculorum, mixtum constituentium, dissolvitur, maxime ab aere calido & humido; quare omnis putredo texturam corporum destruit, simulque cum ipsa saporem, odorem & virtutem. Quæcunque unionem partium firmant, uti sunt rigidiora salia, acida, humidum absumunt, uti spiritus vini rectificatissimus, aeremque arcent, quod fit in vacuo, & non putredinem admittunt, uti sunt olea destillata, salia, corpora bituminosa, spiritus vini, a putredine defendunt, & in hoc fundamentum consistit omnis balsamationis corporum.

Effectus putrefactionis in chymicis est productio salis volatilis. Hinc animalium partes etiam excrementitiæ, uti urina, saliva, per putrefactionem copiosius, pejoris tamen odoris, suppeditant sal volatile,

tile, quam si destillentur citra illam. Motu enim validiori intestino, qui in putrefactione observatur, fixiores corporum partes salinæ volatilis speciem induunt, unde vegetabilia incinerata multum salis lixiviosi in se habent, putrefacta sal volatile copiose promunt. Horum autem caput mortuum vix tantillum salis alcalisati suppeditat.

(e) *De Distillatione, Præparatione quinta.*

Distillatio æque omnibus nota varias suscipit differentias, quæ pariter satis communes sunt. Ascensio, lavatio, & fixatio ad eam reducuntur. Ejus utilitas, & necessitas cuivis patet. Ejus medio fixantur corpora, variis cohobationibus ad id repetitis; multa item amara dulcescunt, & dulcia amarescunt. Vasa distillationi inservientia, multiplicia sunt, pro materiæ distillandæ natura, & distillationis specie, hæc penes artifices facillime addiscuntur.

(e) *De destillatione.* Destillatio evaporatio est, hinc quæcunque corpora non habent partes evaporabiles, non bene destillantur. E contra quæcunque odorem fortem & exhalationes copiosas emittunt, destillationi auscultant. Pugna est inter Eruditos, an dentur aquæ purgantes: Plurimi negant, ex eo, quod purgantium vis resideat in parte resinosa, quæ vero nullo modo ascendit. At vero certum hoc est, non ex omnibus, quæ purgant, posse fieri aquas purgantes, cum tamen purgans virtus sæpius in quibusdam magis in volatili, quam in fixiori substantia salina acri consistat; hinc illa ipsa destillando fundere purgantes aquas non dubitandum. Confirmat id etiam certissima omnium judicatrix experientia. Aqua nicotianæ ciet vomitum: aqua hellebori nigri sedes movet, *vid. Zwolfer. in Pharmac. p. 26. Item* Borrich. *in apol. contra Conringium p. 349. Mynsichtus* aquam aloeticam: *Heurnius, l. 1. method. ad Praxin p. 39.* aquam purgantem ex floribus persicorum, scammonio, turpetho, proponit. *Haferus in Hercule l. 8. p. 240.* aquam laxativam ex manna cum nitro ana destillatam. *Freitagius in errore med. p. 130.* aquam florum iridis purgantem consignavit.

Quæ destillantur ordinarie non tincta sunt colore quodam, sed limpida procedunt. Observavimus tamen curiose etiam coloratos liquores per alembicum vel per retortam ductos. Privilegium in hoc singulare habere flores chamomillæ, qui oleum præbere summe cæruleum, itidem pimpinella, sanguisorba, quæ ex cæruleo viridem fundit spiritum, quando spiritu vini parciori rectificato saltim maceratur, facta postea destillatione. Ex croco flavescens quoque liquor prodit, si parum aquæ affusum fuit, ne diffundatur tinctura. In regno minerali ex sulphure, nec non ex scoriis antimonii, mediante sale ammoniaco calce & viva, liquor volatilis, sulphureus, aurei coloris, prolicitur: eodem modo in sublimatione salis ammoniaci florum cum hæmatite spiritus flavescens urinosus visitur.

Curiosa observatio est, destillari etiam spiritus posse largiori in copia, nullo subdito igne. Miscuimus aliquando spiritum nitri satis fortem cum spiritu vini rectificatissimo. Retortam, cui mixturam committebamus, posuimus vesperi in arenam, quo altero mane destillatio adornaretur, eo tempore accessimus ad ignem subministrandum: ecce per noctem sua sponte destillatus fuit spiritus nitri dulcis penetrantis odoris sulphurei, præstantissimus. Simile observavimus, dum oleum vitrioli acerrimum nitro & sale ammoniaco miscuimus: item dum aquam fortem amalgamati mercurii & jovis retortæ imposito infundebamus: illico prodibat spiritus sub flammeo in recipiente vase colore. Motu enim & reactione vehementiori intense hæc invicem incalescunt, quo calore particulæ volatiles avolant & ascendunt.

Datur etiam adhuc alius minus notus destillandi modus beneficio vitri caustici intensissimum ignem suppeditantis. Quando nimirum retortæ vel phiolæ vitreæ nigro

gro colore quoad dimidiam partem tinctæ (ut eo melius solares radii colligi & uniri queant) immittitur mastiche, succinum, olibanum &c. & capax recipiens vitrum admovetur, sic in libero aere radiis solaribus copiosum oleum & spiritus elici potest.

(f) De Coagulatione, Præparatione sexta.

Coagulatio omnium postrema, nomine etiam notissima, frigore fit, & calore. Calore coagulata, fixa permanent; non ita quæ frigore. Ad hanc fermentatio, & fixatio reducuntur, ad quas operationes duplex calor præmeditandus venit, artificialis & naturalis. Artificialis ex variis lignis rebusque combustibilis fit; naturalis etiam multiplex est: quæ in sequentibus, in particulari mineralium præparatione manifesta reddentur. Ad has sex præparationum species universales, multæ plures reducuntur, quæ ut notæ, & faciles, explicatione non egent: insuper manualis operatio longe plura docebit.

(*f*) *De Coagulatione*. Quodsi ad spissitudinem extracti crassioris abstrahendum solutum quoddam est, in Mariæ balneo id fiat, ut eo adustio particularum extracti & empyreuma præcaveatur, quod in extracto aloes, opii aliorumque vegetabilium observandum, vel adhuc consultius super ignem nudum vel arenæ, maxima liquoris portio auferenda. Deinde leniore calore intercedente inspissatio absolvenda. Observationem meretur, extracta quædam, item rob. & similia ad debitum consistentiæ gradum igne nudo vel calore fortiori non redigi posse, sed semper fluida remanere, justam autem & spissiorem formam acquirunt, si debita prævia coctione, lenissimo hypocausti vel fornacis calori per sufficiens tempus admoventur.

CAPUT III.

(a) De communis terræ proprietatibus.

IN fossilium arcanis primum deducendis, ab his, quæ e variis Terrarum speciebus educuntur, exordiemur, ut quæ nobis magis sunt obvia, leviorique præparatione egent. Sicque de universali terra, cui Plinius *ob ejus eximia merita, maternæ venerationis cognomen indidit, quasi hominum illa, ut cœlum Dei: quæ nos nascentes excipit, natos alit, semelque editos sustinet semper: novissime complexa gremio, jam a reliqua natura abdicatos, tum maxime, ut mater operiens; nullo magis sacramento, quam quo nos quoque sacros facit, etiam monumenta ac titulos gerens, nomenque prorogans nostrum, & memoriam extendens contra brevitatem ævi. Cujus numen ultimum jam nullis imprecamur irati grave: tanquam nesciamus hanc esse solam, quæ nunquam irascatur homini. Aquæ subeunt in imbres, rigescunt in grandines, tumescunt in fluctus, præcipitantur in torrentes: aer densatur nubibus; furit procellis. At hæc benigna, mitis, indulgensque, usufque, mortalium semper ancilla, quæ cuncta generat! quæ sponte fundit! quos odores saporesque, quos succos! quos tactus! quos colores! quam bona fide creditum redit fœnus! quæ nostri causa alit! Illa medicas fundit herbas, & semper homini parturit.* Vis universalis seminum a primo ævo illi indita fuit, hinc excepta semina fovens, eas in se convertit, sibique assimilata vitali suo

motu

motu producit: & ultra in ejus viscera penetrantes, auri & argenti venas, æris, plumbi, ac aliorum metallorum fodimus: gemmas etiam cum aliis quęrimus, scrobibus in profundum actis: Ab hac tanquam ab uberrimo fonte, naturæ arcana affatim prosiliunt. Non ergo mirum, si ab ea exorsi, ejus facultates, & vires apprime meditemur. Relicta vero communi terra agricolis, medica prosequamur. Eam esse frigidam, & siccam, communis est sententia. Verum dum hoc efferunt, terram illam simplicem, opinione potius, quam re intelligunt, quæ in centro, aut saltem in imis ejus visceribus reperitur; hæcque verum elementum reputatur. Nos terram nullibi simplicem reperiri; sed undique spiritu perfusam, variisque rerum seminibus, mineralium, metallorum, gemmarum, plantarum, & animalium, plenam, esse arbitramur. Ex quacumque terra sal balsamicum educitur, quod varias obtinet virtutes, pro natura soli ex quo educitur: hoc terra orbata, inutilis, infœcunda, & plane evanida, ac iners censetur. De hoc sale balsamico alibi plura dicenda relinquo. Nunc de terris ad nostri usum spectantibus.

(a) *De communis terræ proprietatibus.* Omnes terræ argillaceæ spiritum æthereum acidulum continent, unde etiam spiritus salis & nitri destillati cum argilla longe excellentioris in medicina usus sunt, quam in fine illa parati fuerint. De spiritu ex terra fontana egregia habet *Beccherus sect. 2. c. 3. l. 7.* Spiritum terræ sigillatæ acidulum in malignis morbis ad sudorem eliciendum *Samuel Glossæus & Gregor. Horstius centur. problemat. therapeut. decad. 1. de febr.* mirifice laudatur. Singularem spiritum ex argilla flava in Fionia vehiculum omnium bezoardicorum definiunt *acta Hafniensia obs. 10. an. 1671.* Cæterum nonnullæ terræ & argillæ recondunt quoddam sal volatile incolis alcalinæ. Sic ergo ex terra Hornhusana olim extraxi genuinum sal volatile. Spiritum & sal volatile paratum ex terra Zeilonica vide *in ejus laboratorio p. 138. Dominus Bogle de Gemmis p. 156. perhibet*, argillam quandam destillatam reddidisse sal volatile acre, ob virtutem cardiacam, laxativam & diaphoreticam commendabile. Lapides, ex quibus calx viva ordinarie fit, sal quoque largiuntur nitrosum.

CAPUT IV.

(a) De variis terrarum speciebus, earumque præparationibus.

Quanquam extant plures terrarum species præstantissimis virtutibus donatæ, ut Eretria, Samia, Chia, Selinusia, Cimolia, Melia, ampelites, ochra, rubrica sinopica, rubrica fabrilis, & similes, hodie tamen duæ species tantum reperiuntur in usu: Bolus, & terra sigillata. Sub bolis nomine, omnem astringentem terram rubram, & citrinam vulgus intelligit. Sub ea vero terrę sigillatæ, omnem terram albam, & cineritiam. Bolus Armenus, qui & Orientalis dicitur, omnium optimus censetur. In Europa variis in locis ipsi non valde dissimilis colore, & virtute reperitur, at quæ e longis terrarum tractibus advehuntur, majoris apud nos habentur semper.

Terra quoque sigillata, quæ nunc ex Constantinopoli ad nos defertur, omnium judicio optima habetur, cum Lemnia idem nomen retinens, quamvis hodie ex Insula Lemno minime asportetur; sed e Constantinopoli, sigillo

Tur-

Turcico insignita. Prope Turones terram leucophæam valde astringentem; Turcicæ persimilem, & viribus forte non imparem comperimus. In Allobrogum montibus, in Provincia, & in Gallia Narbonensi non inferiores vidimus. Quæ ex Melitensi Insula transportatur, his est valde affinis insignes virtutes obtinens. In multis præterea Italiæ locis optimam inveniri posse minime negamus, uti prope Bononiam observare nobis licuit. Qui tandem cunctas regiones lustraverit, in unaquaque terram aliquam medicatam reperturum minime diffido. Est insuper alia quædam astringentis terræ species, e meditullio eboris fossilis educta, cujus vires maximæ & præstantissimæ sunt, præsertim in venis edomandis: valet & ad ventriculi laxitatem, intestinorum, item & alvi.

Hæmorrhagias sistit, & jecori robur conciliat, refrigerat, & astringit, ut terra Turcica. Illustrissimus eques Cassianus a Puteo, virtute & moribus insignis, cui hæc dicata sunt, maximam ejusce eboris quantitatem in ædibus suis nobis commonstravit, ex quo (inter alia miracula) lapidem vulgo *Turquina*, Gallis *turquoise*, a se paratum, nobis libenter dedit.

(a) *De Variis terrarum speciebus &c.* Innumerabiles fere terrarum Medicinalium species sunt: ita nonnulli ultra quingentas numerant terrarum sigill. species colore ipsoque textura variantes; ita variæ dantur lithomargæ, cretæ argillæ, boli, ochræ. Observavimus terram Lemniam rubram rubro-crocaceam, subluteam, albam ex toto, alia ex una parte rubram, Locroth punctulis cœruleis & albicantibus signatam, ex altera parte venis ex rubro atris & cæruleis distinctam, aliam colorem Jaspidis æmulantem, & ramis transversim dissectam, aliam colorem castanearum habentem & nigris distinctam coloribus, aliam magis cæruleis ramis divaricatam & visu perquam jucundam. Quod terras sigillatas attinet, Curiosa est Melitensis alba latitudine digiti unius, ab una parte effigies S. Pauli, tenentis viperam gladio circum volutam, ab altera figura crucis Melitensis conspicitur, in alia hæc verba inscripta sunt, Initium sapientiæ, timor Domini; In alia imaginem Christi crucifixi adorans; In alia spectatur Dianæ antiquum sigillum capra nempe, infra quam Luna & Stellæ; Rarissima vero est illa, colore flavo prædita & longitudine digiti, exprimens imaginem D. Mariæ Jesum infantem in brachiis tenentem, cum inscriprione antiqua. Dantur insuper Terræ sigillatæ, carnei, albi, cineritii, flavi, rubri, hepatici coloris, pastillorum formam præse ferentes; In Germania sunt terra Laubacensis, cum insignibus Comitum Solmensium; Item Strigoniensis, Goldbergensis, Lemnizensis, Javverensis &c. Præstantissima vero omnium est terra sigillata strigoniensis flava, qua etiam in officinis in usum vocatur, & habet præ cœteris, quod retineat uti speculum, ut etiam faciem intuentis reddat, linguæ, imposita firmiter adhæreat; oti immissa dissiliat, & ictu quasi tangat dentes; vitto aqua pleno injecta, fortiter latera vitri concutiat. Eadem hæc flava terra etiam vocari solet Axungia solis, vel aurum conversum. Datur etiam alba strigoniensium perquam rara, quæ nec sigillo notatur, nec in usum vocatur, & creditur ibidem flavam continere aurum, albam vero argentum. Hæc terra difficillime eruitur & non nisi cultro ex monte vel lapide divulso erui potest, & lapis etiam est valde spongiosus, cui hæc terra strigoniensium innascitur. In superficie montis illius scaturigo aquæ, maxime pellucidę fuit, quæ tamen ante duos abhinc annos extincta est ex delapsu rupis scaturiginem destruentis, ex hoc vero fonte homines tam in vicinia quam dissitis etiam locis aquam haurire consueverunt, & quidem secundo in febribus ardentibus & malignis. Plura qui desiderat circa naturam & usum hujus terræ in morbis variis, adeat Joh.

Mon-

Montanum, Strigoniensem. Goldbergensis etiam datur alba & rubra; Officinalis est alba, quæ aquilam habet impressam. Rubra vero sigillo non premitur, hinc nec in Medicum vocatur usum: Ex hac terra conficiuntur fictilia varia, sed multi lutum intermixtum illis esse nota, & hoc ob abundantiam illius, quæ non in frustulis uti strigoniensis, sed massis integris haberi potest.

Datur insuper Legnicensis, quæ tamen ob defectum terræ non amplius sigillatur, neque in officinis illius haberi potest, in Bohemia plurimæ sigillantur terræ, interdum etiam satis ridicule sigillatæ & notatæ, præ cæteris tamen, extollitur ratione virtutis Medicæ terra Brandeisensis, in sudoribus excitandis, loco tribus horis Pragæ distante.

Dantur insuper Turcicæ terræ coloris varii, rubri scilicet, incarnati; crocei, albi, rubri ex nigro splendentis variæ figuræ & magnitudinis, literis Turcicis insignitæ: Mirum est Ungaria has terras in pharmacopolis non haberi, nec in Medicina adhiberi, sed saltim Bohemicas. Viennæ e contra quotidiano in usu sunt Terræ Turcicæ, & literis illorum insignitæ. Reperitur etiam terra aliqua sigillata prope Altdorffium in crypta nota vulgo Kreisloh; meminit vero hujus terræ Caspar Hoffmannus in Paralipomenis Officinalibus cap. 25.

Omnes terræ & boli maxime pinguiores, alexipharmacæ sunt, & in sistendis fluxionibus sanguinis & attemperandis humoribus salsis eximium usum habent. Galactites sive lac lunæ est species margæ saxatilis, in fodinis suis lactea & butyracea eruitur. Sub dio indurescit, easdem cum terris pinguibus vires habet attemperantes & confringentes. Pertinet ad terrarum classem etiam unicornu fossile, quod revera non minerale quoddam est, sed saltim animale, dum nimirum, uti multiplici experimento & ratione confirmatus sum, ossa & cornua animalium sive casu quodam olim in speluncas vel terræ cavernas arenosas, ubi aquæ destillant, illata fuerint, sive etiam fraude ab hominibus, qui præsunt istis, uti in Baumanniana, Brunsvicensi fit, sub terra arenacea condantur, continua evaporatione seu destillatione subterranea mollescunt & philosophice quasi calcinantur, sæpius magnitudine ipsorum valde aucta, dum particulæ lapidosæ fixæ, quas aquæ ex lapidibus abstergunt secumque trahunt, contentæ, ipsorum poris concrescunt. Ulterius autem quod unicornu animalium progenies ac soboles fit, ex eo colligitur, quod igni injectum, nisi vetustum admodum fit, adhuc spiret more animantium odorem volatilem, & nigro colore inficiatur. Adhærescit linguæ & bullulas copiosas emittit, si in aquam ponatur, quod etiam familiare est, aliis philosophice sic dictis calcinatis ossibus, unde merito hæc substituuntur, easdemque vires cum ipso possident.

CAPUT V.

(a) *Præparatio & usus.*

OMnium Præparatio simplex est admodum: nam vel abluuntur, colantur, & siccantur, purioresque redduntur, vel variis cohobationibus, menstruis ad id appropriatis, in aliam formam reducuntur, & efficaciores fiunt. Per se non raro eas in usum vocamus, præparatione ad hoc præmissa nulla. Ad pestem, venenatosque morbos terram Turcicam sic paramus. Accipimus dictam terram aqua melissæ, & boraginis, scorzoneræ, vel alterius generis prius mundatam, & probe exsiccatam, , cui superfundimus sequentis aquæ tantum, ut quatuor digitis superemineat.

Rec,

Rec. Succorum radicum scorzoneræ, fol. ulmariæ, (alias reginæ pratensis) rutæ caprariæ, an. ℔ j. fol. melissæ, boraginis, cardui benedicti, an. m. iv. corticum citri, ℔ j. sem. echii, neummaris, maceratio fiat in urinali vitreo, calore fimi equini: Alkali e fæcibus paretur, ut supra diximus, quo dicta aqua virtuosior, & efficacior reddatur. Tunc dictam terram cum hac aqua in fimo equino per aliquot dies reconde, postmodum aquam per alembicum abstrahe. Terræ in urinalis fundo relicto iterum destillatam aquam reaffunde, parique tempore in fimo relinque, ac demum aquam abstrahe; hæcque operatio toties reiteretur, quoad terra veluti in liquorem vertatur, qui liquor ab urinali eductus, & soli expositus exsiccatur, & ad usum asservatur. Usus ejus est cum aliquo liquore convenienti, vel cum aliqua conserva, electuario, aut opiata: Omni tempore a ʒ ß. ad ℈ j. desuperbibitur parum aquæ. Supradicta valet ad venenatos morsus animalium, contra pestem, & febres acutas.

Bolus Armenus eadem via, eodemque processu cum simili liquore paratur, & cum phlegmate vitrioli, & aluminis, maxime ad extrinsecos usus. Poterimus & aliis facultatibus hac methodo terras, & etiam lapides insignire. Ejus usus plane idem est cum terra Turcica: extrinsecus vulneribus cruentis admovetur cum aliquo unguento, vel per se, vel cum aliis pulveribus. Cruentis vulneribus commode siccus, & in pulverem versus admovebatur, pauxillo rhabarbari, thuris, & mastiches adjecto.

Ex vitriolo, aliisque salibus peculiaris quædam terra educitur, cujus vires plane sunt insignes. Item ex aliis mineralibus particularis terra habetur.

Sunt insuper quædam terræ bituminosæ, quarum usus in Medicina non est spernendus. Cæterum his, quarum usus non latet, brevitatis causa omissis, ad salium præparationem deveniendum.

(a) *Præparatio & usus*. Terræ sordibus & recrementis lapideis adhuc infectæ sunt, merito lavandæ & elutriandæ sunt, vulgo auschvvemen. Sunt qui irritant illas decocto viperarum, cornu cervi, scordii, radicis scorzoneræ, tormentillæ, & postea siccant in finem majoris adversus venena virtutis attrahendæ. Alii ad coroborandum imbuunt illa sæpius rore majali vel etiam ejus spiritu: pro adstrictione fortiori obtinenda spiritum salis dulcem ipsius infundunt, & postmodum redigunt in pulpam per se exsiccandam.

CAPUT VI.

(a) *De variis salium præparationibus, atque de Sale communi.*

Tot tamque diversæ sunt salium præparationes, quot eorum species; nam alio modo præparatur sal communis, alio vitriolum, & sic de cæteris.

Sal communis, quem & marinum vocant, varias obtinet proprietates, & propterea multiplices præparationes subit. Vis refrigerans & acida, spiritus ipsius

ipsius inhærens, valido igne per retortam pellitur: subdulcis & excalefaciens, ejus substantiæ crassiori connata, blando igne per coctionem emergit. Fit vero sic.

Spiritus salis.

Sale nimirum communi prius aqua communi soluto, filtrato, coagulato, & decrepitato. Solvitur, atque per filtrum pluries transcolatur, ut purior reddatur. Coagulatur, ut superflua humiditas evanescat, quam & perfecte absumit decrepitatio. Is sic paratus teritur, & duplo arenæ lotæ & siccæ, vel pulveris laterum, vel boli armeni commiscetur: postmodum retortæ inditus, valido igne adacto, liquorem fundit acidum, quem spiritum vocant, alii oleum, cujus sapor est dulcoacidus. Dosis ejus est gutta una, duæ, aut tres ad summum, cum jusculo carnis, vino, aqua distillata, vel alio liquore. Movet urinam, extinguit sitim, hydropicos juvat, & putredini resistit, tophos podagricos cum oleo terebinthinæ discutit: cum unguentis mixtus vulneribus putridis medetur. Lapidis, coralla, uniones, durioraque corpora solvit, rite præparatus aurum ipsum aperit.

Crystalli Balsamici salis.

Post spiritus supradicti extractionem crystallos dulces extrahimus, massam in fundo retortæ relictam dissolvendo cum apto proprioque liquore: dissolutum in fimo equino per aliquot dies reconditur, & frigido postmodum asservatum in dulces crystallos concrescit, quos si dulciores desideras, iterum solve, & coagula. Vas ad hoc boccia vel urinale dictum, peropportunum erit. Dissolvens nostrum hac in re est aqua vitæ, ex uvæ racemis vindemiarum tempore deducta. Omnis etiam aqua vitæ potest extrahere ejusmodi crystallos, sed una altera melius.

Dicti crystalli multiplices habent usus: ventriculum apprime excalefaciunt, apepsiæ succurrunt, inappetentiam corrigunt, nauseam cohibent, & alia pleraque præstant miranda.

Est & alia ejuscemodi crystallorum parandi via, quam require apud Quercetanum in sua *tetrade*, *cap*.29. ubi plura de sale marino docet.

Rursus est salis communis præparatio, quæ vere halosanthos dici posset, licet hac appellatione, spuma maris apud antiquos intelligatur. Hæc cum in nostram praxim minime cadat, brevitatis causa a nobis omittitur.

(a) *De variis salium præparationibus, & sale communi*. Spiritus salis est vel subtilior ac penetrantior, qui cum bolis destillatur, item extempore facilioris destillationis qui consit ex sale marino, vel sale ammoniaco imbuto oleo vitrioli; Hic enim fumosus esse solet; Vel gravior, corrosivior, fixiorque, qui præparatur ex salis communis & vitrioli sive aluminis anarica portione longe majore in copia, quam si bolus accesserit: hac in re magis metallica & mechanica, ille in re medica usum habet eximium. Quo subtilior spiritus hic est, eo majorem vim resolventem & diureticam possidet. *Mabius* Chymiater insignis adornavit ejus rectificationem in balneo Mariæ super pulverem vitri venetiani, ut refringatur quodammodo ejus corrosivitas, adde deinde dosi refracta spiritum salis ammoniaci pro virtute insigniore aperitiva, ipsumque ad gratiam rubro bellidum colore induit, unde nomen nactum tincturæ aperitivæ ad erigendum appetitum ad resolutionem ac diuresin promovendam, nec non ad ebullitiones hypochondriacorum calidas compe-

pe-

pescendas mirifice laudatum est medicamentum. *Lodov. in pharm. p. 453.* existimat, spiritum salis esse aroma philosophicum & aroph. *Paracelsi*. Spiritus salis cum spiritu vini dulcificatus longe tutior est usu interno in medicina, quam spiritus salis purus. Si ipsi spiritus salis ammoniaci ad saturationis punctum additur, largitur per evaporationem præviam sal aperitivum insigne stomachicum & antifebrile, quod si non superat, saltim æquare videtur crystallos salis dulces a *Celebri Authore* descriptos. Spiritus salis dulcis egregium menstruum est coralliorum. Observavi aliquando eorum solutionem cum illo factam, successive calore leni evaporatam instar arboris cujusdam philosophicæ latera vitri elegantissimo spectaculo pinxisse. Solutio hæc coralliorum eximiam vim aperiendi & diureticam alit, pravorumque succorum correctricem. Spiritus salis dulcificatus, si dextre paratus fuerit, etiam subtilissimum auri crocum agreditur, & sapore metallico ac colore inde flavo imbuitur, quæ tinctura admirandæ virtutis contra calculum, & renes purgandos creditur, alvum laxat, & fæces quandoque nigredine ringit: confert maxime subjectis pituitosis.

Sal commune in perfectum sal alcali convertitur, si ejus partes tres colliquescant cum parte una antimonii, addito carbonum pulvere. Lixivium, si aquâ affunditur, emergit sulphureum, cui instillatus spiritus acidus in fundum dejicit antimonii sulphur. Curiosa observatione dignum est, sal culinare destrui posse, & in terram insipidam converti, modo solvatur aqua & evaporetur: deinde aliquot horarum spatio igne aperto exuratur; quæ solutio, filtratio, evaporatio, exustio repetitis aliquot vicibus fiat, sic in limum vel terram puram, omni sale privatam quæ in filtro remanet, transit.

Mercurius sublimatus vel etiam spiritus salis communis remixtus cum lapide calaminari vel auripigmento fortissimum spiritum fumantem, qui ob crassitiem oleum salis vocatur, & metallis solvendis aliisque usibus chymicis inservit, constituit. Experimentum curiosum est, aquam sale communi saturatam minime conglaciari, maximum autem frigus aquæ & glaciei conciliare, ita, ut sal vel ejus solutio addita nivi, in momento aquam subjacentem vel circumfusam etiam in calido hypocausto permutet in glaciem. Notabile porro est, salinas, quæ sale perpauco imbutæ sunt, concentrari posse frigore, dum aqua copiosa in glaciem vertitur, & salina substantia affectat fundum, quod arcanum sibi commendatum habeant, qui salinas non adeo sale valentes possident.

CAPUT VII.

(a) De Sale Nitro.

SAl nitrum, vulgo sal petræ dictus, non semper æquales obtinet virtutes, ob varietatem locorum, in quibus nascitur. Qui sponte e terra erumpit, atque citra artificis opem habetur, de natura salis armoniaci participat. Is copiose colligi potest in pluribus locis agri Bononiensis, ubi nunc commoramur, & maxime in montibus ad meridiem expositis. Sic in communi, vulgo *monte Paderna*, dum per otia illic diversaremur, haud exiguam quantitatem reperimus; quo loco marcasita alba, & citrina, cum lapidibus quibusdam adhuc incognitis, virtutibus tamen præstantissimis, de quibus paulo inferius dicendum distulimus, copiose reperitur. Qui artificiose e terra educitur, atque ex muris, & antiquis ruderibus colligitur, nihil quicquam de salis armoniaci natura participat. Ex utroque spiritus educitur valde

de acer & mordax, basis aquarum fortium, quibus aurifabri utentur, in auri, & argenti separatione. Fit vero ejusmodi spiritus eodem modo quo spiritus salis communis. Is vehementissimus est, continuo in auras spirans, cujus vapor per ambientem aerem frigidum & humidum densatum, & in aquam vertitur, sicque aqua pondere, & mole augetur. Est etiam ejusmodi vapor totus igneus, metalla, & corpora quæque dura penetrans, vim habent eadem calcinandi, quæ calcinatio communiter præcipitatio dicitur. Figitur sal nitrum per validum ignem, fixum solvitur, solutum iterum figitur, quod ter, & quater reiteratur. Ex dicto fixo crystalli dulces eliciuntur, prout de sale communi dictum est.

Sal prunellæ, qui ex eo conficitur, nunc admodum vulgaris est, fitque ipsum in crucibulo fundendo, atque ipsi flores sulphuris injiciendo, hocque toties reiteratur, quoad probe repurgetur, salque crystallinus evadat. Usus hujusce salis prunellæ, est in febribus ardentissimis, quas Hungaricas nuncupant, & causodes: Gravis est tamen ventriculo, & nauscantibus propterea minime dandum est. Mirum est, quomodo aquæ injectus eam tantopere refrigeret. Ex eo fit lapis ad huno effectum, qui aqua minime solvitur.

Summa hujus salis præparatio in coctione consistit, cujus beneficio vices admirandas suscepit. Jungitur & aliis corporibus, ex quibus vires elicit, easque exaltat, & præstantiores reddit.

Quidam Chrysopœi, famosissimi lapidis physici materiam in eo consistere comminiscuntur: hinc triplicem habere naturam, vegetabilem, animalem, & mineralem. Nos in eo vires, & effectus admirabiles latere agnovimus, quos hic ultra prosequi præsens excedit institutum. Qui de eo plura desiderat, legat Quercetanum in suo *de meditam. prisc. philosoph.* item Penotus in suo *de chymicis præparationibus*.

(*a*) *De sale nitri*. Nitrum quod ex India affertur, præstantissimum judicatur propter efficacissimam pulverem pyrium, quem constituit.

Spiritus nitri facile parabilis, fumosus, ac penetrans saltim per arenam in retorta conficitur, si oleum vitrioli affundatur nitro: Sal enim potentius vitrioli aggreditur terram nitri, & sic ex hospitio suo dejicit spiritum acidum: quod relinquitur in retorta per crebriorem solutionem; transit in sal figuræ octangularis, arcano duplicato seu sali polychresto non absimile.

Notissima res est, nitrum in crucibulo etiam fortissimo igne non fluere, ast quando immediate vel pulvis carbonum vel sulphur adjicitur, inflammari & alcalisari: Sic lapis prunellæ alcali naturam quodammodo redolet, quoniam cum spiritu vitrioli ebullitionem concitat cum tetro aquæ fortis odore. Quod si autem nitro limatura veneris, jovis additur, & ignis fortissimus detur in crucibulo etiamsi clauso, cui saltim relictum in superiori parte foramen est, flammam concipit, in argumentum clarissimum, metalla hæc sulphur quoddam recondere.

Habet nitrum admirabilem usum in arte docimastica, ipsaque medicina. Separat omnia metalla, excepta luna, ab auro prius cum antimonio mixto, utpote illa in calcem redigit.

Non ignotum quoque est, per antimonium mire purificari & colore aurum exaltari, si cum ipso fundatur. Fundum nimirum perit ipsum, um regulo antimonii, qui alias secundum ordinem fortissimo follium igne in auras dissipandus est

eſt, aliquot ad minimum horis. Per compendium vero ſicque melius partes antimoniales ab auro ſecernit nitrum, modo maſſæ in fluore exiſtenti partes ejus tres adjiciantur, ; ita ut aurum pulcherrimum ſplendore & puriſſimum protinus evadit, quod artificium lucri & compendii cauſa magni æſtimant Aurifabri. Notum porro eſt, quantum olei & operæ conſumant docimaſtæ in ſeparatione ſtanni ab auro : hoc vero obtinetur mediante nitro & ſulphure. Cum auro diutius calcinatum nitrum rubicundum colorem extrahit.

Nitrum ſaltim purificatum nullo alio corpore vel ſale tactum nec ignem paſſum, medicina præſtantiſſima eſt, qua vix par datur in naturæ regnis : Anodynum eſt, ſomnum conciliat, ardores & inflammationes extinguit, ſitim ſedat, ſudorem movet, delirium diſſipat ; Cauſa eſt, quoniam ſanguini & humoribus fluiditatem conciliat, & acredinem ſalium lenit ac mulcet. Nam nitri ſolutio, injecta ſanguini craſſo, e vena emiſſo, illum floridum & fluidum efficit, itaut etiam ad thermometrum loco liquoris diu a corruptione immunis ſervari queat. Nobilius autem ratione virtutis eſt nitrum regeneratum, ex bonæ notæ ſpiritu nitri & ſale tartari paratum, quod acrius & magis urinam promoveat, ad ſaturationis punctum permiſcentur, ſolvuntur, & cryſtalliſata præbent ſal pyramidalis figuræ ſumme refrigerans, quod cum terreis abſorbentibus, item cinnabari mixtum polychreſtum conſtituit pulverem etiam in diarrhæis, quæ febribus inflammatoriis junctæ ſunt, non contemnendum, contra vulgarem opinionem id confirmante experientia. Si immittitur aquæ ſimplici cum cornu cervi uſto & ſyrupo papaveris rhæados, fit potio refrigerans in æſtu febrium incredibilis virtutis ; In malignis & deliriis nitrum cum camphora exhibitum, divinum ferme eſt præſidium. Nitro etiam veteres multum uſi fuerunt. Sic lapidis prunellæ apud *Hippocratem* quatuor vicibus mentio fit ; nimirum *L. 3. de morbis*, *bis in libro de internis affectionibus*, denique *lib. 11. de morbis mulierum*. Idem lapis etiam *Plinio* notus fuit *vid. l. 31. c. 11.* Complectitur particulas quaſdam ſulphureas ideoque prodit in deſtillatione flammeus. In ſpiritu nitri ; ſi ſolvantur cornua vel oſſa, fit rubicundiſſimus, quod neutiquam facit ſpiritus ſalis vel vitrioli, ſpiritus ſalis ammoniaci conjugio vertitur ſpiritus nitri in artificiale nitrum flavi coloris, conſiſtentię non adeo firmioris, hoc crucibulo ignito immiſſum luculentiſſimam eructat flammam, quod vulgari nitro contrarium : Idem illud cum arena in retorta vitrea deſtillatum totum abit in ſpiritum acidum volatilem, quod etiam obſervatur in alio ex ſale fixo regenerato, in documentum, Salia tam fixa quam volatilia urinoſa acidi ingenium perfacile aſſumere.

Uberrimo proventu nitrum generari poteſt ex terra communi pingui, modo cum ſale communi, calce viva & urina probe imbuatur, liberoque aeri exponatur. Notandum in terris etiam excoctis abundantiſſime naſci nitrum tempore verno & æſtivo, minime autumnali & hyberno.

Ex nitro & tartaro, addito ſpiritu vini, deſtillatione igne aperto in retorta tubulata fit ſpiritus anticolicus *Michaelis* ſumme volatilis ac penetrans. Spiritus nitri dulcis cum ſpiritu tartari & cornu cervi mixtus evadit diaphoreticus, in omnibus morbis, ubi diaphoreſi opus eſt, maxime utilis.

Spiritus nitri dulcis optime ſic paratur. Sumuntur ſpiritus vini rectificati partes duæ, ſpiritus nitri ſumme depurati pars una, mixta digerantur per aliquot dies, deſtillentur ex retorta vitrea leniſſimo calore, & ſpiritus qui prodit, bis, ſi placet, ſuperfundatur capiti mortuo, repetatur deſtillatio ; ut exacta ſpirituum fiat unio. Signo autem optimæ conjunctionis ſpirituum eſt, ſi ſubtilem efferveſcentiam in prima ſtatim commixtione ſubeunt.

Quod ſi hic ſpiritus affunditur corallis, exurgit inde tinctura coralliorum flaveſcens, amaricans elegantiſſima, quæ in epilepſia, ſcorbuto, malo hypochondriaco, variolis & aliis ebullitionibus ſanguinis uſu eſt excellentiſſima, & ſi paucæ guttulæ liquoris martis adduntur,

tur; rubicunda evadit, & tinctura martis corallia dici potest, quæ in omnibus morbis egregie exerit suam efficaciam, ubi exolutum partium robur firmandum est.

CAPUT VIII.

(a) De Sale armoniaco.

SAl armoniacus, ammoniacus, & armeniacus, sic dictus vel ab Armenia, ex qua ipse asportari creditur, vel a Græco ἄμμος, id est, arena. Qui in Officinis habetur, omnino factitius, & artificalis apparet: nec mirum, ejusmodi enim salem fere ubique reperiri arbitror. Hic Bononiæ puteales aquæ ejuscemodi salis haud exigua quantitate abundant, quod nuperrime norunt novi quidam Chrysopœi, qui dictas aquas pluries alembico comprobarunt. Verum quidem ejusmodi sal purus, & simplex minime est, sed cum magna portione salis marini mixtus. Ejusmodi sal radix est saporis acidi, quo fit, ut densissima, & tenacissima corpora dissolvat. Volatilis est admodum, & fugax, mercuriali natura præditus. Abundat etiam sulphure; propterea in propria aqua ipse solutus, in varias formas salium mineralium exurgit, cum etiam non pauca varietate vegetabilium. Hinc conjicere licet, dictum salem duplici illa natura esse præditum. Qui hanc admirabilem, & stuporis plenam ejus naturam intueri vult, ipsum dissolvat in convenienti liquore, & coctione humiditas ad justam quantitatem absumatur; tum vas calidum in loco frigido collocetur: inibi plures vegetabilium species inspecturus eris. Hac præparatione sal ammoniacus ad perfectam puritatem adducitur. Sic depuratus efficacior, & naturæ magis penetrabilis per sublimationem redditur, quam peragendo, portio quædam spirituum elicitur. Sublimatur per se, & cum aliis, nec ejus sublimationis ratio ab aliis diversa est: cito sublimatur ob ejus naturam volatilem, per vasa terrea, & vitrea. Dulcoacidus redditur putrefactione, & coctione, præmissis solutionibus, filtrationibus, & coagulationibus.

Propter ejus naturam nimis fugacem, ejus fixatio summopere desideratur; propterea eum ter calcinant cum æquali portione calcis vivæ, quod fit in crucibulo per fortissimum ignem, singulis vicibus eum dissolvendo, filtrando, & coagulando: ad unamquamque calcinationem, recentem calcem addere oportet, & hoc toties, quoad sal armoniacus figatur, & liquabilis reddatur ad instar metalli. Figitur & cum aliis corporibus, prout uniuscujusque sententia est.

(a) *De sale ammoniaco*. Salis ammoniaci duæ species, unum nativum, alterum arte factum. Nativi historiam describit *Plinius lib. 31. cap. 7.* memorans, quod Rex Ptolomæus, cum castra faceret, juxta Pelusium sal invenerit, postea vero etiam intra Ægyptum & Arabiam squalentibus in locis inveniri certum fit, detractis arenis usque ad Ammonis jovis oraculum. Ex officinis jam penitus exulat. Copiose adhuc repetitur in Ætna, Vesuvii montis confinis, collibus Leucogris prope Puteolos in Italia videtur progenies ip-

 sius

sius sulphuris mineralis inflammati & cum terra nitrosa alcalina mixti, utpote notus est mihi modus ex sulphure & tartari sale, si invicem igne misceantur, parare spiritum volatilem urinosum. Hoc sal sive sulphur Vesuvianum non secus ac artificiale ammoniacum cum sale tartari spiritum summe urinosum volatilem largitur. Notabilis hanc in rem est locus *Caroli Fracassati dissert. de Lingua p. 149.* referentis, Philosophum quendam per agrum Neapolitanum iter facientem sal ammoniacum reperisse, & ad Serenissim. Magni Ducis Etruriæ aulam attulisse, ubi ipso coram præsente instituris experimentis omnibus omnino requisitis satisfecerit.

Sal ammoniacum corpora ferme omnia terrea fixa mineralia & metalla in altum elevat, qua de causa etiam a veteribus dicitur aquila. Præterea & figendi quadam potentia instructum est. Sic hujus & sulphuris beneficio mercurius figitur in satis fixum ignisque patiens, quod æthiops mineralis dicitur, medicamentum. Hoc liberaliori dosi sumtum solvit lymphæ coagulum, variis in rebellibus morbis, quam promptissime. Ex sale ammoniaco sulphure, mercurio & stanno sublimatur substantia similis auro.

Primus, qui spiritus salis ammoniaci urinosum invenit, *Glauberus*, quantum mihi de hac re constat, est. Præparatio exstat *in furno philos. pag.* 220. ubi etiam mentio reperitur salis volatilis S. Spiritus urinosi ex zinco, lapide calaminari, & sale ammoniaco parati. Ex duabus partibus salis tartari & una salis ammoniaci puri mediante spiritu vini non rectificato per alembicum ducitur spiritus urinosus summe volatilis, qui ex tempore olea destillata cujuscunque generis solvit in medicinas præstantissimas, & camphoram, succinum, ambram, myrrham, promptissime imbibit. Spiritus hic vel sal volatile medicamentorum vim maxime internorum penetrantia sua adauget, & extractionem in medicinis resinosorum corporum promovet. Aloe, si in eo solvitur, essentia evadit perpulchre rubicunda ad mensium suppressionem utilissima: Illud vero memoria tenendum; amaritiem valde mansuefacere additum alcali. Sal ex capite mortuo spiritus quod elicitur, egregium stomachicum, aperitivum & antifebrile est, & ideo κατ' ἐξοχὴν digestivum audit. De hoc sale memorabile est, quod metalla mirum fluidificet, unde etiam inter alia adhibetur ad fluorem quo mineræ ferreæ, alias difficillimæ fusionis, emolliuntur atque tractantur. Quod si pars una limaturæ ferri vel cupri, duabus salis prædicti partibus admisceatur, in crucibulo prompta fit liquefactio & metalli dissolutio, ita ut in vitriolum martis vel veneris, facile liquescens in aere, abeat, saluberrimo usu medicinam. Sal hoc aliquando per decem calcinationes, filtrationes, solutiones et coagulationes tractatum, pene totum convertebam in terram foliatam, amaro salinam; quæ igne fluebat instar antimonii sine fumo: color erat flavus, forsan quia in tigillo ferreo coagulatio instituta fuerat: Post fluorem in igne Gryseum accepit colorem, ut hac ratione salia resolvi possint in terram igne fluxilem.

Quando sal ammoniacum cum calce viva destillatur, prodit liquor penetrantissimus; qui vero non sub salis forma apparet in alembico, fortasse quod igneæ & æthereæ in calce viva particulæ stabilem illam formam recusaverint. Neque hic spiritus cum spiritu vini rectificato mixtus inducit ipsi coagulum. Quod remanet in cucurbita, per elutriationem transit in sal americans, quod dicitur sal ammoniacum fixum, hoc non facile siccatur, sed aere humido deliquescit: minerarum liquefactionem facilitat, ita, ut si fluore igneo stet, lapides injectos promte colliquefaciat. Mirabile circa sal hoc est, quod spiritus vini summe dephlegmatus, si legitima tractatio fiat ipsum solvat, quod alias contra naturam spiritus vini. Spiritus hic inde redditur gravissimus, si accendirur dimidium spiritus vini, avolat relicto salino liquore pinguiori & densiori, adeo, ut hoc sal singularem virtutem

tem

tem obtineat separandi adhuc phlegma ex spiritu vini rectificatissimo. Curiosum est, spiritum salis ammoniaci rubicundum prodire in destillatione, quando scoriæ antimonii cum parte una salis ammoniaci misceantur, et destillatio ex retorta fiat igne validiori.

CAPUT IX.

(a) De Alumine.

ALumen commune multiplices nobis exhibet usus: crudum sæpe usurpamus absque ulla præparatione, maxime ad oris ulcera gingivarum laxitatem, & similis. Ex eo paratur aqua per alembicum, vel per retortam, quæ fere insipida est; dicitur phlegma a nonnullis: pellitur lento igne absque fere ullo artificio. Refrigerat, & leviter exsiccat ejusmodi aqua. Propterea oculorum inflammationes reprimit, fluxiones sistit, valet etiam ad omnem oris calidam intemperie, uvulæ, amygdalarum, & gingivarum laxitatem reprimit, & linguæ, ac palati ulcuscula sanat.

Ad febres ardentes ex alumine remedium præstantissimum paratur, in qua præparationes ejus austeritas in dulcedinem vertitur. Hujus præparationis secretum in putrefactione, & concoctione consistit: in quibus peragendis notandum venit, Alumen duplicem possidere substantiam, unam, quæ frigori exposita coagulatur, alteram, quæ solo calore densatur, astringens est admodum, & parum acida; quæ vero frigore coagulatur, acida est, & jam dulcedinis particeps. Itaque ad hanc præparationem perficiendam: omnes ejus substantiæ sunt primum in unum simul coercendæ, eæque firmandæ, ita ut terra suam aquam amplius non reddat. Fixum aqua communi distillata solutum, per quindecim dies in fimo equino circulatur; tunc refrigerato vase, portio coagulata a dissoluta segregatur, eaque coquitur, quoad alumen totum coaguletur: in qua operatione purum ab impuro semper secernendum venit. Coagulatum alumen iterum in pulverem reducitur, idque nova aqua dissolvitur, & in circulatorio vase in fimo equino per mensem detinetur. In eo, dissolvenda aqua, veluti lac efficitur, quæ postea subsidet, eaque lactis sero similis evadit; quo temporis spatio dissolutio exagitanda venit singulis octo diebus. Vase refrigerato, portio quædam calore densata; in fasis fundo reperitur, quæ nimis astringens, & austera evadit. Altera pars soluta, frigore coagulatur, eaque dulcis & acida efficitur, cum exigua adstrictione. Non densantur autem nisi longo temporis intervallo, nam singulis fere octo diebus portiuncula densatur. Eæ partes quæ sic frigore coalescunt, aqua stillatitia iterum solvuntur, atque per sesquimensem iterum in eodem vase circulatorio servantur, & sic aciditas omnis in dulcorem insignem vertitur: cujus usus est in ardentibus febribus cum jusculo carnis, ad ℥ ß. & ℥.j. Valet etiam in omni intrinseca inflammatione.

Alumen præterea vulgariter per se excoquitur, in igne aperto, & vase

cujus usus popularis est nimis. Eo utimur frequenter in sublimationibus, aliisque Medicorum præsidiis: item in aquis fortibus eliciendis; etenim sua siccitate prohibent, ne salia fusa suos spiritus retineant. Suos etiam spiritus alacres, & mordaces una simul fundit, quo fit, ut dictæ aquæ fortiores reddantur.

(a) *De Alumine*. Elicitur alumen ex terris ut plurimum bituminosis. Parari & depurari solet affusione urinæ humanæ, unde spiritus urinosus, qui ex alumine leviter usto vel crudo cum sale tartari paratur, hujus soboles est. Quinimo artificiale ammoniacum ex alumine producitur, si caput mortuum spiritus salis cum ipso misceatur & destilletur: prodit spiritus salis aluminis acidus & flores salis ammoniaci rostro retortæ adhærent: de quo experimento legi *Wedelius in Catal. Nat. Curios.* Ex alumine per se spiritus difficillime destillatur, vasa enim in destillando rumpit, adstringens quodammodo est, si rectificatur, & terra quædam in cucurbita remanet.

Alumen, si a terra sua styptica per crebras suas solutiones & coagulationes cum spiritu vini liberatur, dulce, sensu medico, dicitur, & efficax est remedium in sistendis profluviis sanguinis, paroxysmis febrium supprimendis, circumspecte tamen, ut semper adhibeatur, necesse est.

Paratur ex alumine, mediante sale tartari, quoddam purgans absterfivum, quod ad drachmam unam datum, felicissimos edit effectus in illis personis, quæ stipatæ ac constrictioris alvi sunt, & incassum alias tentantur purgantibus.

Conficit quoque ex alumine crudo egregium & commodum suppositorium satis efficax, cujus inventionem debemus *Angelo Sala*. Cæterum in laxitate & gangræna gingivarum Scorbutica, uvula laxata, ulceribus malignis, decoctum ex mastiche, myrrha, floribus rosarum, balaustiorum, alumine & vino decantatissimi effectus existit.

Nihil clarius monstrat regenerationem salium ex aere, quam alumen, quod in ignem apertum injiciendum & extreme calcinandum est, ita ut nullum salis vestigium relinquatur, sed saltim terra spongiosa levis, ac prorsus insipida remaneat. Hæc si ponderatur, & aeri committitur per aliquot dies: mox videbimus mirum incrementum, ita ut cum antea drachmam unam saltim ponderibus; jam drachmas duas ponderet cum insigni aluminoso sapore, & elapsis aliquot diebus drachmas duas cum semisse, ita ut magna quantitas salis aluminosi denuo extrahi queat. Quod si autem eadem terra aluminosa, sale suo orbata, in vase, ex quo per anthliam omnis aer exhaustus fuerit, servetur, nullum prorsus augmentum sentitur. Et quamvis materia ætherea in vase exhausto relicta fuerit, insufficiens tamen, nimisque exigua illius portio est ad terram sale ejusmodi gravidam reddendam.

CAPUT X.

(a) *De Vitriolo*.

Vitriolum salis species est, cujus multa habentur genera, pro diversitate locorum, ex quibus advehitur. Omnium præstantissimum est Cyprium, cærulei coloris. Romanum postea ipsi proxime succedit, quamvis Hungaricum præstantia, & excellentia nulli cedat. Germanicum, & Anglicum his inferiora jure censentur. In agro Lugdunensi in Gallia, cæruleum, & forte omnibus præferendum habetur.

Parta ex vitriolo medicamenta pene innumera sunt: ex eo siquidem aqua insi-

insipida, spiritus, oleum duplex, sal, balsamus, sulphur, magisterium, colchotar, creta, & alia educuntur.

Aqua insipida, phlegma communiter dicta, ut phlegma aluminis, per retortam elicitur: cujus vires, & facultates a phlegmate aluminis paulum differunt; etenim ophthalmiæ succurrit, oris ulcusculis medetur, & fluxiones in fauces irruentes sistit; quarum extrinsece inflammationi tuto admovetur, pollet enim vi astringente, & refrigerante. Spiritus, post phlegmatis eductionem, validiori igne adacto pellitur; ob id per retortam commodissime distillatio instituitur. Oleum rubrum acidum, educto spiritu, elicitur recipiente mutato, & igne vehementissimo per gradus aucto, ad quod vasa luto probe munita requiruntur. Utriusque usus omnibus maxime innotuit: guttulæ tres, vel quatuor cum aliquo liquore exhibentur. In ardentibus aliquot febribus summum est solatium; in nonnullis non est, d ind m. In tartareis viscidisque humoribus tuto exhibetur aliud olei genus vitrioli: proprie est oleum aquæ innatans, quod vere sulphur vitrioli dicendum est; at vis ejus non est narcotica, verum potius anodyna. Balsamum *in nostris curationibus* appellatur, eo quod balsamum nostrum, sive radicale humidum instauret. Dicitur & arcanum, quod paucissimis innotescat. Ejus parandi methodus fit medio aquæ cœlestis, postquam vitriolum omnem vim narcoticam, omnemque austeritatem, & aciditatem deposuerit. Id enim sic paratum, in dicto dissolvente fructu maturos, & subdulces producit, qui lento igne impulsi liquorem suavissimum fundunt. Vitriolum ad hoc maxima cum diligentia solvendum venit; cavendum etiam, ne ignis violentia perdat sulphur.

Sal Vitrioli ex ejus colchotare educitur cum quovis dissolvente. Aliam etiam salis speciem usurpant multi pro vomitorio, fitque vitriolo albo pluries repurgato. In Gallia Narbonensi rustici eo frequenter utuntur, sine Medici consilio, maxime in pleuritide. Accipiunt vero vitriolum album, uti habetur in officinis, citra ullam præparationem: a quo edocti, plane ignoro. Scio ejus reiterata experimenta, tanti remedii apud eos confirmare usum. Datur ad ʒ j. Vomitum movet, caput purgat, sudores, & somnum non raro concitat, vermes enecat, & multis aliis succurrit morbis, jecoris potissimum, & ventriculi.

Sulphur, quod per salem ammoniacum attollitur, fit per vas sublimatorium, & hoc nonnullis dicitur sulphur narcoticum: fit eo cocto in vase æneo; item & in ferreo. Magisterium vitrioli, quod & tartarum vitriolatum appellant, fit instillando sensim oleum acidum vitrioli super salem resoluti tartari. Ea in operatione contemplare duellum utriusque spiritus, quam citissime ferveant, quem rumorem concitent. Hic videre est, quo pacto mixti humores incandescant; ratio haud exigua, ut ad febrium cognitionem deveniamus. Quantitas olei vitrioli sit duplo minor oleo tartari. Humiditas, quæ a coagulato albo segregatur, ipsique supernatat, blando calore evocatur. Hoc remedii genus vomitum sæpius concitat, alvum subducit, urinam movet, & sudores non raro excitat.

Colchotar vitrioli, ipsum est vitriolum ad rubedinem calcinatum. In chymicis multiplices habet usus: in Medicina pollet vi astringente; propterea hæmorrhagias sistit, fluxiones vulnerum cohibet. Ejus præparatio omnibus nota est.

Creta Vitrioli, ochra, & terra nihil aliud est, quam fæx ipsius vitrioli a præfatis præparationibus relicta; est tamen alia fæx vitrioli, quæ exsurgit post repurgationem dicti vitrioli. Quidam putant, hoc esse sulphur narcoticum: sed errant toto cœlo. Quidam hoc maxime reputant, quod æneo, vel ferreo vasi hæret.

Tinctura vitrioli hic a nobis consulto omittitur, nostro balsamico oleo contentis, cujus præparatio longe est facilior, & nobilior. Tinctura Chrysopœis expetita ad nos minime spectat, tractant fabrilia fabri.

Ex vitriolo, cum ferro & ære calcinatis, acetosum esurinum paramus. Paracelsus id ex solo vitriolo Martis, & Veneris, parari annuit: at nos tantum laboris ægre absolvi posse meditantes, sequentem methodum excogitavimus. Quis enim e calcinatis metallis tantum vitrioli extrahere norit, ut ex eodem iterum calcinato, tanta dicti liquoris quantitas educatur, quæ pluribus ægris sufficiat? Accipimus igitur colchotaris, ut supra præparati, ℔. iij. ferri cum sulphure calcinati, lib. j. pulverizatis, & simul mixtis, vasique vitreo ampli orificii inditis, tantum aquæ vitæ perfunditur, ut quatuor digitos superemineat: vas in fimo equino ad octo dies reponitur, tunc tincta aqua sensim in aliud vas effunditur per inclinationem, novaque aqua fæcibus iterum reaffunditur, atque extrahitur: toties ejusmodi operatio reiteratur, quoad omnis calor, & sapor educatur. Omnes ejusmodi aquæ tinctæ, lento igne per alembicum, vel retortam amplam cum suo recipiente extillantur: igne sensim aucto, & omni aqua vitæ proiecta, acidulus ille liquor esurinus in mutato recipiente pellitur, fitque præstantissimum medicamentum adversus plures morbos tartareos; unde & lienis, & jecoris pertinacissimas obstructiones referat, famelicum reddit ventriculum, eumque roborat, vertigini, & Epilepsiæ non parum confert, multis etiam gravissimis affectibus medetur, mentium suppressioni, hydropi, ictero, & aliis. Guttulæ ii. iij. & iv. pro dosi exhibentur, cum jusculo carnis, vino, vel alio liquore.

Præterea vitriolum cum aliis mixtum, varia medicamentorum genera nobis exhibet, quæ studio brevitatis præterimus: addam tantum pro coronide, quomodo cum ipso condensari possit mercurius.

Accipio mercurii crudi, quem vivum appellant, partem unam: Vitrioli cerulei, quod ad hoc aptum est, partes quatuor: Bulliant simul in suff. quantitate aquæ communis in vase terreo, Marte terso & polito, benigno aspectu operationem inspiciente, quo peracto, mercurium elice cum aqua frigida; atque vivum, & nondum coagulatum per alutam a coagulato separa: miraberis mercurium austero, & immaturo spiritu Veneris coagulati, fusibilemque reddi. Mercurii, & ferri, amalgama, vitrioli medio, alibi reservamus, & alias præparationes.

(a) *De Vitriolo*. Vitriolum est vel martiale, vel venereum, vel utriusque metalli particeps; veneteum cæruleo eleganti colore splendet, veluti æs cyprium martiale magis viridiscens est, quale obtinetur ex marcasitis, minera martis Hassiaca & ex spiritu vitrioli, limaturæ martis affuso; Goslariense ex viridi cæruleum est: quoniam & martialis & venereæ naturæ. Meretur attentionem, vitriolum nativum venere infectum, pure martiale reddi posse, si dissolutum coquatur cum limatura martis: Hæc enim instar magnetis æneas partes attrahit; hinc etiam tali calore in superficie tingitur, sicque purum a contagio redditur vitriolum. Patet ex eo facile ratio, quare, si attramento immittimus cultrum, ipso venereo colore imbuatur. Consistit etiam in eo fundamentum transmutationis ferri in cuprum, seu potius præcipitationis cupri in ferrum, quæ perficitur aquis vitriolicis Hungariæ Neuseulensibus. Tentavimus in ejus imitationem simile experimentum, dum solutioni veneris aqua dilutæ per mensis spatium immiscuimus baculum ferreum, quo elapso, ille obductus erat crusta seu cortice cupreo satis notabili. Sunt etiam, qui magnum lucrum quærunt in debita præcipitatione veneris ex vitriolo vulgari, dum prius illud calcinant, cum calce viva miscent, & terram vitrioli reducunt in cupreo-ferream massam. Denique experimentum non vulgare est, ex vitriolo vulgari venereæ indolis conficere cæruleum, quod Cyprio quoad omnia proximum est, modo veneris solutio & tinctura ipsi intime, prævia coctione, misceatur. Circa solutionem vitrioli illud notabile, ipsum a spiritu salis ammoniaci in sufficienti copia affuso non præcipitari, quod familiare est aliis vitriolorum solutionibus, sed limpidum permanere, cœruleo colore multum exaltato. Solutio vitrioli aqua simplici facta, affuso spiritu salis ammoniaci exaltata, per evaporationem non transit in sal cœruleum, sed viride magma difficulter coagulabile remanet, spiritus enim volatilis in auras avolat. Nihilominus pulcre cæruleum splendens, dulcis quodammodo saporis ex solutione veneris, mediante menstruo volatili & affuso alterius salis liquore, confici potest vitriolum, in Alchymia & medicina non spernendum.

Oleum vitrioli, spiritus vitrioli concentratus est, paratus extremo ignis gradu cum carbonibus, minus autem lignis, quæ gradum ignis debiliorem addunt. Limpidum est si recens paratum fuerit, facillime autem tincturam recipit, si vel tantillum chartæ bibulæ, straminis, aut panni immissum ipsi fuerit.

Vitrioli oleum est quasi primogenitum sal: in ipso solvi possunt omnia metalla, etiam argentum, sed longiore digestione & veluti coctione opus est. Si phlegmate suo privatum & valde concentratum est, affusione aquæ communis, vel etiam glacie injecta, incalescit. In aere humido vitrioli concentratum oleum incrementum capit, non secus ac butyrum antimonii. Non solum enim salia fixa alcalina vehementer calcinata, sed & concentrata acida deliquium patiuntur.

Quando oleum vitrioli vel ejus spiritus miscetur cum spiritu salis ammoniaci; effervescentia fit frigida, & paratur ex hac mixtura sal, quod aperiente virtute nobile est, inque extrahendis metallorum antimoniique salibus ex ipsorum terris & calcibus singularem nec minus notam efficaciam secum recondit. Spiritus salis ammoniaci junctus oleo vitrioli in sal neutrum quidem transit, ast non eadem natura sublimabile, sed volatile, nam sub igne relinquit fixum acidum.

Vitriolum præter spiritum acidum fixum, etiam volatilem sulphureum summæ penetrantiæ possidet, qui obtinetur, quando a phlegmate suo liberetur vitriolum, deinde lutatur recipiens, & dato igne spiritus in forma nebularum cum liquore prodeant, si cessat liquor & copia nebularum, desistendum est. Ex relicto corpore in retorta oleum fortissimo igne elici potest, si hæc manet integra, alias nihil acquiris. Spiritus hic volatilis longe penetrantior est & fugacior salino quodam urinoso, & vix in vitris teneri potest, maxime si rectificatus sit, quod peragitur longissimo calore in phiolis, ubi clausuræ admodum rectæ sunt. Spiritus

tus hic parum acidus sapore est, odore sulphureus, metalla tamen solvit promptissime, sal vertit, sicuti est tartarus vitriolatus, & insigne augmentum sali tartareo apponit. Spiritus hic summæ est efficaciæ propter penetrantiam suam ad dissolvendas veteres obstructiones, quæ altius angustissimis capitis & nervorum tubulis insident. *Paracelsus* spiritum vitrioli volatilem adhibet in mixtura simplici, quæ cum tali spiritu, & spiritu tartari parata potenter sanguinem movet, obstructiones capitis in epilepsia tollit, & malignitati resistit.

Veteres crediderunt, vitriolo, si volatilis & sulphurea ejus pars in liquorem resolvatur, magnam inesse vim cephalicam & epilepticam: unde variis modis adornarunt talis modi spiritus præparationem. *Paracelsus* octies super caput mortuum destillat spiritum, ultimo addit spiritum vini rectificatum. Alii spiritum vini simplicem massæ ex vitriolo Cyprio & sale ammoniaco affundunt, & destillant spiritum, quem aliquoties cohobant, ut sic reddatur cephalicus. Nonnulli ex regenerato vitriolo e capite mortuo existente eliciunt. Optimus modus mihi videtur talis esse, quando vitrioli libræ tres solvuntur in urinæ humanæ libris sex: mixturam inspissa, & postmodum igne aperto destilla: Prodeunt simul flores, qui in spiritu vini soluti egregium resolvens sunt. Imo hic liquor exterius ad arcendam gangrænam divinum existit præsidium. Alias ex vulgari spiritu vitrioli recenter destillato per phiolam longioris colli lenissimo igni evocari potest spiritus vitrioli volatilis: reliquum committatur retortæ vitreæ, sic prodit primo phlegma, deinde spiritus, postea ponderosum & corrosivum oleum remanet in retorta. Sal vitrioli ex capite mortuo paratum, emeticum est, & prout magis vel minus de venere participat, majori vel minori dosi adhibendum: quandoque purgat; Et notabile imprimis est, emetica vitriolacea longe celerioris operationis esse ipsis antimoniatis. Insidiosa autem sunt phtisicis & debilioribus subjectis: e contrario conferunt pituitosis, & quorum ventriculus saburra viscida repletus est: cum nitro præparato si misceatur, constituit salem emetico-diaphoreticum antifebrile *Mœbii*. Parvum vitrioli Cyprii frustum soluto in aqua, & matutino tempore epotum, quartanam felici cum successu aliquoties propulsavit. De qua virtute et aliis videri potest *Petrus Borellus obs.77.cent.4.*

Ex terra vitrioli edulcorata cum spiritu salis & spiritu vini extracti potest tinctura flavescens adstringentis saporis, quæ in minori dosi nauseam, in majori vomitus excitat, quod non contingit, si terra hæc pure martialis est, & cum spiritu vini rectificatissimo tinctura confecta fuerit.

Caput mortuum vitrioli bene ustum omnibus stypticis palmam præripit, sive in forma solida vel liquida, addito alumine, oleo vitrioli, & debita quantitate aquæ spermatis ranarum, applicetur. Nonnulli vitrioli solutionem miscent cum sale ammoniaco soluto; digestioni exposita mixtura destilletur: tum prodit elegantissimus spiritus aperitivus, qui tamen magis salis ammoniaci fœtus, quam vitrioli est. Quando terræ vitrioli dulci adjicitur sal ammoniacum, sublimatione exurgunt flores, qui a *Boyleo* nominantur ens veneris, quod ad grana aliquod datum, mirum extollit ad chronicos morbos eradicandos.

Spiritus vitrioli vulgaris non rectificatus de terra vitrioli multum participat, quare tartarus vitriolatus cum tali paratus sæpenumero nauseam vel vomitum procreat. Ad oculum patet hæc terra, quando spiritus vini commaritatur cum spiritu vitrioli, ad destillationem spiritus vitrioli dulcificati: Remanet magma terreum in retorta.

Acetosum esurinum *Celebrti. Authoris* compendiose paratur, si spiritus vitrioli jungatur cum spiritu vini, & invicem destillentur, vel si vitriolum martis Hassiaca misceatur cum æqua parte salis ammoniaci. Affunditur spiritus vini simplex, ut aliquot digitos supereemineat: vas ad octo dies reponatur in digestione, tunc solutio per inclinationem effundenda, & tamdiu superfusio & extractio reiteranda, donec omnis color & sapor eductus fuerit.

Solu-

Solutiones hæ indendæ retortæ, & igne evocetur spiritui vini, quod restat, igne vehementiore tractetur, sic prodit spiritus acidus cum nebulis albis, odoris sulphurei gratissimi: flores quoque albi variegati coloris retortæ collo se applicant, in cujus fundo remanet materia levis, rubicunda, saporis paulatim constringentis.

Coagulatio mercurii, quam *Author* cum vitrioli cœrulei solutione instituit, non est proba, sed soboles veneris mercurius ille coagulatus est: nam mercurius ex solutione vitrioli veneris in amplexum arripit particulas æneas ipsasque in amalgama convertit, unde evocato mercurio remanet venus, flavescente colore tincta & ductilis. Longe autem compendiosius hæc procedit operatio, si assumantur viridis æris, tutiæ ana partes æquales, nitri, tartari an. pars una semis. Fusorio igne in crucibulo clauso liquefactio fiat; sic massa aurei coloris instar reguli fundum petit, ex quo annuli varii confici possunt.

CAPUT XI.

(a) De Sulphure.

SUlphur, metallorum pinguedo, & alter pulmo terræ, varia nobis exhibet remedia, ut flores, butyrum, lac, balsamum, tincturam, acidum liquorem, vulgo oleum dictum, & alia. Flores sulphuris duplici modo parari jubemus: cum colchotare bis, & ter sublimario reiteratur: cum alio corpore, arena, vel bolo, pumice, vel alio, semel tantum. Vasa sublimatoria, vel vitrea, accipimus, non raro ollas terreas vitro obductas. Dictos flores ad varios usus usurpamus, & præsertim ad pulmonum affectus, cutaneis morbis item maxime conferunt. Ad tussim, tabellulas hoc modo conficiendas præscribemus. Rec. Flor. sulphuris ℥.j. ireos ℥. ij. sacchari albi aqua rosarum soluti, ℥. iij. fiant tabellulæ, vel rotulæ, ut artis est. Harum usus, in die eas frequenter in ore tenere. Lac, & butyrum sulphuris, fit cum dictis floribus, in oleo tartari solutis, atque ipsis guttatim affundendo parum aceti albi. Oleum tartari cum primum acetum apprehendit, mirifice incandescit, atque ebullire incipit, uti supra diximus, de oleo vitrioli cum hoc oleo tartari. Aqua vitæ oleo vitrioli mixta idem præstat; quod similiter videre est in repercussione auri in aqua regia soluti. Quod a nobis dictum sit, ut animadvertatur, quomodo incandescat corpus nostrum, ob variam humorum mixtionem: nec purent hoc fieri ob solam obstructionem, & putredinem; minus, id solius caloris exuberantiæ tribuant, quod ejusmodi antipathiæ debetur. Sed ad rem. Segregatur liquor omnis ab illa materia alba in vasis fundo repercussa, per inclinationem; eaque postmodum variis ablutionibus cùm aqua communi dulcoretur, & ad usum servetur. Asthmati, tussi, & aliis pulmonum affectibus confert. Ante repercussionem, observa dictorum florum auream tincturam cum cochleari argenteo in his tincto: quod per transennam annotare placet, ut videatur quomodo sulphur naturæ aureæ sit particeps.

Oleum, seu liquor acidus sulphuris, proprie est spiritus salis sulphuris resol u-

solutus, cujus facultates & vires toto genere a reliquo sulphure diversæ sunt; imo plane contrariæ. Spiritus iste, sive oleum acidum, & omnia acida, refrigerat: reliquum sulphur suscipit flammam, hoc vero nunquam, & tantum abest, ut potius res eo perunctæ flammam concipere possint: sitim sedat, febrium ardores mitigat, & alios producit effectus similes; at mordax est, & acer, & maxime penetrans, hæc vero ad caliditatem spectant. Cal. *lib.* 1. *de facult. simpl.* acetum statuit frigidum cum participatione caliditatis: acrimoniam, & mordacitatem non propterea caliditati acceptas refert, sed potius frigori, dicens aerem frigidissimum esse ulceribus mordacem, quod ante ipsum annuit Hippocr. Qua in re multa essent dicenda, & ex qualitatum doctrina Galenum errare, sibique contradicere. At nos garrulos psittacos, doctrinarum Monarchas imitari nobis non est animus: veritatem profitemur, & loquacitatem spernimus. Sed probabiliorem afferamus rationem, cur ejusmodi liquor tantopere adversetur igni, & nihil quicquam de natura suæ originis retineat. Ferunt Hermetici res triplici substantia constare, sale, sulphure, & mercurio: salem igni resistere, experientia constat; sulphur contra igni amicissimum. Per sulphur intelligunt substantiam illam oleosam ignis susceptricem. Per salem, substantiam post sulphuris deflagrationem in cineribus relictam, atque per aquam dissolubilem. Cum ergo liquor ejusmodi, salis sit essentia, plane constat cur igni adversetur; acrimonia vero, & mordacitas, subtili ejus substantiæ tenuitative partium tribuenda sunt. Scio quosdam non his prorsus acquiescere, & affirmare salem, quia acrem & mordacem, esse calidum; & ignis resistentiam non a frigore procedere, sed ab ejus terrestri substantia. Sed cum hæc effuciunt, non vident se in graviora impingere, concedentes motum immobili, quid quali, actionem patienti. Deveniendum tandem ad id, quod primum movet; & si illud habeat annexa instrumenta, videndum, an recta instrumenti ratio ipsis competat, & quibus modis his utatur agens, & id, num unitatis agentis sit, vel plane alterum. Quam unitatem peragentium finem contemplari unusquisque poterit. In universum agentia quæque ad vitale principium diriguntur, & inde ad id quod magis affectant. Hinc ipsa nituntur assimilare sibi passa: properant omnia ad esse perfectum, non ad imperfectum. His longe plura addere possem. Acrimonia ergo, & mordacitas, caliditati non est tribuenda, sed ipsius salis naturæ, quam vocemus formam, vel substantiam, spiritum, vel quodcunque aliud, nec de nominibus cum Galeno multum laboremus. Verum quid opus est verbis, ubi res ipsa loquitur? Accipiant salem, eumque in flagrantissimas prunas immittant, percipienti ipsum, ut metalla liquari, repurgari, & veluti salamandram in igne fixum manere; hinc aqua permanens, & fixa: ibi non crassities, terrestreitasve impedit, quominus ab igne absumatur. Spiritus ejus tenuissimus est, nec propterea minus resistit igni. Quid demum? salem esse frigidissimum statuemusne? minime gentium, nec calidum quoque. Et quæstioni quid, salem dicemus esse id, quod est affectum supradictis passionibus; & eodem modo quæstioni quale. Nec obstat, quid elementarii, & nimis materiales Philosophi nobis occinant, de suis primis, & se-

& secundis qualitatibus, quibus alibi responsum dedimus. Sed infrugifera ejusmodi dicacitate relicta, ad praxim veniendum. Itaque fit ejusmodi liquor per campanam, vel vas aliud simile, crucibulum accipiendo sulphure trito plenum, quod admoto igne, per se flagrat: fumus per campanam excipitur, isque densatur, & inferius in subjectum vas labitur. Si humida sit tempestas, & frigida, plus olei habetur. Si in fundo crucibuli, pro libra ℥. ij. crystalli calcinati immittas, efficies liquorem multiplicabilem, qui non parum idiotarum animos in admirationem trahit, decipit, & materiales illos medicastros, qui ex sensibus omnem philosophiam, aut potius dicacitatem suam hauserunt, putantque nihil quicquam benedictum esse in physicis, nisi ex quatuor qualitatibus derivetur. Sed afferant quaeso rationem, cur uncia dicti liquoris intra mensem alteram unciam producat. Usus hujusce liquoris multiplex est: intrinsecus nunquam per se, sed cum alio liquore. Dantur tres vel quatuor guttae cum jusculo, aqua stillatitia, decocto, vel alio liquore: conservis etiam immiscetur. Ventriculum roborat, crassos & viscidos humores in eo contentos incidit, & attenuat, vermes enecat, menses mulierum movet, sitim compescit, ardores febriles extinguit, hydropi succurrit, vulneribus intrinsecis cum decoctis vulnerariis medetur, asthmati a crassorum humorum infarctu orto multum confert; juvat & eos qui hydrargyro peruncti fuere, vel eundem intro sumpserunt, dentium dolores sedat, eosque nitidos reddit.

Balsamum sulphuris per spiritum terebinthinae, factum, omnibus parum in chymicis instructis notum est; fitque ex ipsius sulphuris floribus; in eo terebinthinae spiritu ad calorem fimi equini maceratis, quousque dictus terebinthinae spiritus rubeam sulphuris tincturam elicuerit. Reaffunditur novus spiritus supra dictos flores toties, quoties spiritus ab his tinctus prodierit. Ab hac tinctura spiritus per alembicum prolicitur, & in urinali fundo remanet tinctura in formam extracti, quae demum per vini spiritum purior redditur ipso extracto vini, spiritum ab eo extrahendo.

Est & aliud sulphuris balsamum non ita notum, qua via & ejus tinctura extrahitur: ad quod aliud dissolvens requiritur, de quo alibi, Deo favente.

Est & tertium balsami genus, ad extrinsecos usus tantum paratum. Fit vero cum florum sulphuris ℔ ß. olei lini, vel communis, vel alterius generis, pro ratione meditamenti, ℔. j. ß. coquantur parum simul in vase amplo terreo devitriato, spathula ferrea semper movendo: ignis interea sit lenis, ac lente ipsum coquito ad mellis spissitudinem, tunc super marmor effundatur, & refrigeretur: hoc denique in tenues partes scinde, easque per retortam distilla, & exhibit oleum subnigrum, foetidum & graveolens, quod quidem ad plurimos usus conducit, frigidos tumores dissolvit, vulneribus medetur, convulsionibus succurrit, & omnibus nervorum affectibus, surditatem juvat, & juncturarum frigidos dolores sanat. Per se, & cum oleis, aut unguentis usurpamus. Odoris est acutissimi: propterea qui ejus vehementiam extimescit, cohobationibus (ut alibi diximus) removeat, aut

saltem

saltem imminuat ejusmodi odoris acumen, aut saltem commisceat olea odorifera, vel unguenta. Vulneribus ex linteamine duplici apponitur, plagulis, ac fasciis more vulnerum admotus.

(5) *De Sulphure*. Sulphur nativum minerale & præcipuum minerale est; Spiritus mineralis subterraneus, qui solutiones, coagulationes & generationes metallorum efficit, lapides dissolvit, sulphureus est. Veteres chymicorum uno animo crediderunt, sulphur metallorum primum principium esse, eo maxime, quod assiduus illorum & mineralium sit comes. Mineræ ferme omnis e venis erutæ, sulphur olent, & igni aperto commissæ, stagma fundunt acidum, non secus ac sulphur in libero aere accensum.

Præterea ingens copia sulphureorum fumorum apparentium vel in ipsis mineris, vel extra illas evidens indicium habetur venarum ditissimarum latentium. Sæpissime accidit in mineris sylvæ Hercyniæ, de nocte flammulas sulphureas salientes circa terræ superficiem vagantes cerni, procul dubio a metallorum effluviis sulphureis, subterraneo calore in copia exhalantibus, & ex ipsa tellure sursum elevatis. Refert *Kircherus mund. subter. L. 10. Sect. 3.* in fodina Hungarica quadam tantam exhalationum sulphurearum copiam esse, ut facillime ab accenso lumine incendi possint, maximo cum fragore & ambustione operariorum, adeo ut cutis facillime detrahi possit, ac si aqua fervente adusta sit. Simile contigit aliquando Clausthali, dum fossores locum pro vacuo habitum a veteribus aperire volebant, ecce magno cum impetu erumpit aqua, sulphurei odoris, quæ in momento accensa fortassis a flamma lampadis, vestes ipsamque cutim mirum quantum adurebat, ut vix medicamentis præsentissimis adversus ambustionem servari potuerint. Sulphureum principium fluidum per totum terræ ambitum circulatur, perque omnes mineras, me judice dispersum est, & prout terra metallica differt in bolis & lapidibus, varias metallorum species producit, adeo ut sulphur & terram fluxilem pro veris & unicis metallorum principiis agnoscam. Ab hoc etiam non immerito caloris subterranei effectus mirabiles, montium deflagrationes & terræ motus incredibiles duci & derivari debent. Sulphur minerale alit aliquandoque metallum & maxime venerem, de quo videri potest *Boyle in chym. scept. pag. 135.* Goslariense ex mineris cupri liquatur. Curiosum experimentum est, ex sulphure & ferro fieri posse cuprum, dum nimirum vitriolum ex ipsis paratur, quod cupreæ naturæ non expers est. Ast vero cum omni sulphure id non succedit, saltem illo, quod particulas quasdam metallicas in se recondit. Lapidi lydio attritum sulphur obscuram maculam relinquit, inditio latitantis cujusdam metalli. Mediante spiritu nitri, vel aqua forti ex sulphure communi concretum natura sua parari potest arsenicale.

Sulphur super caput mortuum vitrioli veneris sublimatum, optime depuratur; sed felicior eoque melior modus est, si recipitur sulphuris libra semis, calcis vivæ lib. 1. hæc mixta indantur crucibulo magno, cui aliud adhuc superlutatum est; applicetur ignis per gradus, sic in superiorem locum sulphur ascendit, quod exemplum denuo cum calce viva misce, & repete sublimationem: sic sulphur evadit purissimum hostili corrosivitate orbatum; Hoc modo correctum egregium balsamum, tincturam, & cinnabarim præbet. Sulphur a corallis anatica portione sæpius elevatum, quavis vice recentia corallia recipiendo, usque dum flores rubicundum referant colorem, magnam largitur medicinam. Deprehenditur in sulphure virtus singularis roborans & constringens; In dysenteria igitur ac diarrhœa laudabilem edit effectum, videlicet excretiones non tam promovet, quam sistit.

Sulphur accensum in aere humido, emittit vaporem odoris penetrantis sulphurei acidulum, qui collectus sub campana vitrea liquorem dat, paucum tamen. Hic a spiritu vitrioli efficacia parum differt. Maximam enim affinitatem inter se alunt vitriolum & sulphur, imo ex ipso sulphure

phure cum limatura martis debita calcinatione vitriolum parari potest. Dum sulphur colliquatum cum marte, vehementissimo igne transit in speciem marchasitæ, quæ tusa aerique exhibita in vitriolum vertitur, non secus ac minera sic dicta martis solatis, quæ ex ferro & sulphure conflata ac concreta est. Si cruda & aerem nondum experta minera retortæ ignique vehementiori tradatur, sulphur obtinetur copiosissimum cum phlegmate acidulo sulphureoque. In aere autem eadem minera, quæ antea vix ullius saporis erat, vitriolescit, unde elegans vitriolum martis, paulo tamen acrius, & tinctura martis aurei coloris propter inexistentes simul particulas sulphuris unctuosas, aurei coloris profluit. Goslariæ copiosum præparatur sulphur, ex minera sulphuris; stratum supra stratum fit cum ipsa & lignis substituitur ignis, sic vapor densissimus nascitur sulphureus. Quo in aere si quis obambulat, qui capitis dolore ex ebrietate vel alia causa tenetur, protinus ab illo liberatur, fortasse quod poros capitis subtilitate sua reserat, ut major fiat transpiratio. Unde liquet facile ratio, cur spiritus vitrioli volatilis, exterius & interius datus, cephalalgias egregie dissipet.

Sulphur commune, tractatum cum argento in igne illud in fusilem ac pulverisabilem massam convertit. Stanno autem & plumbo, quæ facilem admittunt fusionem, tantum stabilitatem conciliat, ut vix colliquari queant. Latitat in sulphure arcanum præcipitandi ex ingenti mole argenti, aurum etiam parcissima quantitate contentum, nimirum via sicca, & fusione. Sulphur enim aggreditur lunam intime, partes autem auri relinquit intactas, quæ deinde gravitate sua fundum petentes, alias tamen adhuc permixtæ in regulinam substantiam fatiscunt. Præparatio hæc valde lucrosa est, & novi quosdam, qui sola hac operatione largissime se suosque alunt. Circa reductionem autem præcipue attendendæ quædam enchireses sunt.

In sulphure latitat arcanum imbuendi plumbum argento, si repetitis vicibus cum ipso tractetur, calcinetur & reducatur. Ex uncia una saturni quandoque obtinentur grana octo argenti: pulchrum quoque experimentum conficitur cum luna sulphure calcinata, si in massam invicem redigantur, quæ leni ignis calore efflorescit, & constituit flosculos capillares argenteos. Germanico idiomate exprimitur, das Gilber machsend machen.

Meretur etiam attendi sequens experimentum & medicamentum ex sulphure & marte parabile. Recipe sulphuris libram semis, limaturæ martis uncias quatuor, mixturam inde vitro conservali & aquam illam humecta, ut fiat instar pultis, elapsis sex vel septem horis massa incalescere incipit, ita ut vitrum non raro frangatur, & copiosissimi fumi eructent: Ebullitione hac limatura martis resolvitur, ab acido sulphuris, quod addita aqua fluorem acquirit, & pulvis coloris ex bruno nigricantis evadit, hanc jam exime, pulverila, & carbone accende, sic leniter incipit urere, emittere acidum fumum, qui ulterius limaturam martis vertit in sal vitriolicum, quod elue & coagula, fit vitriolum album saporis gratissimi, quod in medicina est commendatissimum. Quod ex purissimo sulphuris acido confectum est, longe magis præferendum vitriolo martis, quod fit ex spiritu vitrioli, qui particulis terreis metallicis constat. Vitriolum hoc est egregium aperitivum, antihypochondriacum, & ebullitiones acres humorum sistens, bilem volatilem figendo & enervando; potest misceri cum pulvere quodam absorbente.

Ex sulphure paratur magisterium album, quod dicitur lac sulphuris, hoc modo: recipe florum sulphuris, salis tartari ana unciam unam, liquescant in crucibulo: quo facto affunde aquam calidam, filtra & solutioni affunde acetum destillatum vel spiritum vitrioli: Sic cum tetro fœtore subsidet pulvis lactei coloris, qui mitior adhuc ex floribus; hi enim calidiores sunt; nam acidum, quod hæret in lacte, corrigit calorem.

Quando cineres clavellati fluunt in tigillo, & additur sulphur, fit hepar sulphuris sanguinei coloris, ex quo cum spiritu vini rectificato digestione debita fit Tinctura. Notabile autem est, similis coloris substantiam fieri posse ejusdem saporis & virtutis, si loco sulphuris addat ur

datur pulvis Carbonum, indicio: carbones a sulphuris mineralis indole non alienum quid recondere.

Paratur ex sulphure cum sale ammoniaco & calce viva vehementi arenæ igne liquor volatilis urinosus, sulphureus fumans, aurei coloris, qui volatilitate sua sulphurea argentum involutum corio vel multis chartis, flavo colore inficit. Paratur quoque attramentum ex eo, sympatheticum, quod per totum librum chartaceum operatur, & scripturam non apparentem visibilem reddit. Notabile tamen & hic est, effluvia hujus spiritus amittere efficaciam tingendi, si argentum chartæ oleo imbutæ involutum fuerit. Liquor hic additus mercurio ipsum coagulat, quatenus ipse sulphur arripit, cujus ramositate & unctuositate in fluore suo sistitur. Quod si in liquore hoc volatili opium & camphora solvitur, affuso spiritu vini rectificatissimo, nobilissima medicina antipodagrica externa oritur. Mirabilis hujus spiritus præparatio jam dum nota fuit *Basilio Valent. v. Currum ejus triumphal. p. 92.*

Balsamum sulphuris cum oleis æthereis destillatis, vel etiam expressis confici solet: hoc temperatius, illud calidus esse solet. Optatius autem res succedit, si flores sulphuris assumantur, vel melius, si cum sale tartari prius igne reclaudantur: addatur oleum destillatum cum pauca spiritus vini rectificati quantitate, et in phiola digestio fiat sub moderato arenæ calore: Memorabile hic est, balsamum sulphuris, cum oleo terebinthinæ facto, juncturis firmissimis clausis, calore arenæ vehementissimo stupendum fragorem aliquando edidisse, cum intensissima percussione vicinorum locorum, quasi tonitru et fulgur esse factum in pharmacopolio Clausthalensi Soceri mei amantissimi: Quod experimentum naturam terræ motus clarissime explicat, de quo alio tempore fusius tractabimus.

Cum oleo lini massa ex sulphure & sale tartari constans si coquitur, fit egregium balsamum externum, resolvens vulnerarium, quod abscessus præcavet, et stagnautem lympham dissipat. Si fortiter coquitur, abit oleum cum sulphure in substantiam solidam, instar duri bituminis, sive fuliginis male olentis, quæ exhibita nauseam movet et vomitum: Si destillatur, prodit oleum nigrum fœtidum.

Balsamum sulphuris cum oleo amygdalarum dulcium, vel vitellorum ovorum paratum, in empyemate, pulmonum ulcere, tussi sicca expertissima medicina est: potest addi crocus, oleum anisi etc.

CAPUT XII.

(a) *De Antimonio.*

Quam injuste virus suum evomunt, in hoc præstantissimum minerale, pseudo quidam Medici quos plebeji nonnulli, rudes & stolidi loquaces palam insequuntur, satis constat. Sed hos Phormiones de re incomperta sinamus delirare. Est autem Antimonium, minerale præstantissimum, omnium metallorum radix, propterea Saturnus philosophicis a Chymicis dictum. Ejus vires, & proprietates plane sunt imperscrutabiles, de quibus post F. Basilium Valentinum, & Johannem de Rupescissa, Theophrast. Paracelf. multa, & præclara dixit. Recentiores, post ipsum, ut Penotus, Gerardus, Dorneus, Matthiolus, Querceranus, Suctenius, Rulandus, Crollius, Phædro, & alii idem ad sidera extollunt: qua de re non amplius venenum, sed præstantissimum alexipharmacum a doctis habetur. Doctos non appello delides, & otiosos, quos piget manus ad fortia mittere; minus eos,

qui

qui sacræ artis gloriam in verborum lenocinio reponunt: sed hos, quos sedulus labor Mnemosynes filiabus arcte conjunxit. Medicamenta, quæ potissimum ex eo conficimus, sunt, Tinctura, non ea, quæ Chrysopœis exoptatur, sed ea, quæ ad medicos usus tantum conducit: Oleum, Sal, Mercurius, liquores varii, vomitoria, alvum subducentia, diaphoretica, & alia. Tinctura variis modis a nobis paratur. Primo, eo quo habetur apud Theoph. Parac. ipsum primum calcinando, atque in reverberio per aliquot dies exercendo: demum per spiritum vini tinctura nobilissima educitur: cujus proprietas est aperire meatus, vires corporis augendo, ac radicale humidum ab omni sorditie repurgando: sanguinem, & alios humores renovar, quare & lepram sanare creditur. Ea utimur, omni tempore, cum quavis re, sive potu, sive cibo. Dosis ad libitum, granor. tamen aliquor, vel per 5. vel 10. vel 20. ad 30. usque dies. Alio modo per varia dissolventia. Omnium nobilissima, & præstantissima ea est, quæ alia tinctura fit citra omnem calcinationem, cum proprio dissolvente, quod quidem non aliunde, quam ob eodem antimonio educitur. Ejusmodi dissolvens ab antimonio duplici modo fit, primo ex puro, & crudo stibio, absque adjectione, secundo ex regulo cum adjectione, ea cum regulo remanente, vel ab eodem post solutionem recedente. Hac methodo parata medicamenta, seu potius arcana, filiis artis tantum innotuerunt, & qui tanti thesauri fuerunt participes, eum sibi ipsis tantummodo servarunt, ne suos labores æmulis impune traderent; & magis quidem, cum non liceat sanctum dare canibus, & uniones ante porcos projicere. His si aurum accedat debito modo paratum, vera, & perfecta antimonii præparatio habetur. Hinc exurget optatissimus, & laudatissimus morborum alexicacus, medicamentum fere universale, adversus singula quæque mala ab inordinato victus regimine profecta. Ultra possem ejus vires, & facultates dilatare, easque encomiis, & magnis laudibus exornare, aut filiis artis, quibus solis hæc dicata sunt, satis me viam aperuisse confido. Interim ne rudes, artisque tyrones ab ejus usu arceantur penitus, sequentes præparationes primum meditentur, easque in usum frequenter advocent. Vitrum antimonii non omnino spernendum venit. Id vero multiplici modo fit. Modus noster est, ut prius per salem nitrum ipsum semel coquatur, postmodum vulgato modo in vitrum reducatur: & hoc præstantissimum est, si a docto, & experto Medico exhibeatur.

Aliud, sed compositum, fit cum auro, per duplicem viam: elegantiorem, & nobiliorem, cum oleo antimonii, in quo dissolvitur aurum, eaque dissolutione fermentata per coctionem in vitrum vertitur splendidissimum, cujus vires mirandæ sunt, & summis laudibus extollendæ. Alio modo cum crudo antimonio, de quibus alibi plura.

Flores item antimonii propriis non carent laudibus. Fiunt & per se vulgato modo, & cum adjectione. Cum sale armoniaco rubicundissimi fiunt. Utrique vomitum, & alvum proritant, quas qualitates coctione amittunt, & evadunt sudorifici. Modus conficiendi flores albos, omnibus patet, & fere artificio caret. Crucibulum ad hoc requiritur, vel aliquod vas terreum for-

tissimum. Ignis etiam vehementissimus desideratur. Flores in suprema parte sublimatorii collecti, vomitum valde concitant; qui in medio, mediocriter; qui in ima parte, parum aut nihil vomitum cient. Iidem flores in reverberatorio per plures dies detenti varios nanciscuntur colores, qui per se absque alia præparatione, multis pollent viribus.

Fixatur Antimonium ipsum, bis vel ter cum sale petræ calcinando: sal, aquæ communis medio, ab eo removetur. Putant nonnulli, nec sine causa, portionem aliquam salis petræ cum antimonio remanere, quod ex pondere post calcinationem facile deprehenditur.

Mercurius Antimonii multiplici modo fit, cum adjectione, & citra adjectionem. Sine adjectione, regulum, more florum antimonii, sublimando. Ignis ad hoc fit æqualis, & fortissimus, atque viginti quatuor horarum, & accipies per alembici rostrum Mercurium vivum.

Nonnulli censent, Mercurium ejusmodi fieri posse per cinnabarum, & & per Mercurium sublimatum: at hi non norunt utriusque antipathiam; hæc est potius Mercurii resuscitatio, quam ejusdem generatio. Gummi, quod ex regulo antimonii extillatur, ab antimonio procul dubio educitur. Mirum est, quam sese aversentur isthæc duo mineralia. Alio modo cum salis tartari in loco humido dissoluti, lib. ij. antimonii subtiliter triti, lib. j. tartari crudi, lib. iij. per retortam Mercurius in aquam frigidam pellitur.

Sal antimonii pluribus modis fit: at in omnibus calcinationem præcedere necesse est, sive ea fit per se, sive in sicco, sive in humido. Per se, uti de floribus ipsius antimonii dictum est: cum aliis, ut cum aliqua specie salis, quæ calcinatio sicca est, respectu ejus, quæ fit cum lixiviis, & aquis fortibus. Modus optimus est, stibium in sudorem resolvere, resolutum in pulverem dulcem reducere. Ab exsiccato, per spiritum vini, sal educitur præstantissimus, alvum tantummodo subducens.

Regulus antimonii fit etiam multis modis. Communis methodus est, accipere partem unam antimonii, salis nitri partes duas, tartari crudi subtiliter pulverisati totidem: ex his simul commixtis fit pulvis, qui sensim in crucibulum ignitum projectus regulum producit, Regulus in fundo crucibuli post reiteratas fumigationes reperitur.

Alter modus fit cum ferro, eo ignito, & in fusum antimonium projecto. Funditur vero antimonium in amplo crucibulo ad libras 6. vel 7. & candens ferrum ad digiti majoris crassitiem, pendens circiter semilibram, ei committitur. Antimonium ferro inimicum, ferrum ipsum dissipando in fumum, una cum ferro ab omni sorditie simul repurgatur.

Oleum, & liquores antimonii varii itidem modis a nobis præparantur. Qui ad Chrysopœam spectant, nostri non sunt instituti; medica proponimus, & vana rejicimus. Fit vero oleum antimonii, vel ex solo antimonio, absque ullius rei interventu, qui modo non omnibus innotescit: vel alterius, multorumve adjectione. Ad primum modum magna quantitas antimonii requiritur; a quo crudo post putrefactionem aqua per varia instru-

ftrumenta vitrea educitur; hæc novo reaffunditur ftibio, a quo poft teiteratam putrefactionem aqua iterum exftillatur. His plures repetitis operationibus, oleum five liquor oleagineus exurgit præftantiffimus, diffolvens egregium, & nobiliffimum.

Alio modo per adjectionem fit, vel ex eo primum calcinato, vel abfque calcinatione. A calcinato fal per proprium diffolvens educitur, a quo excillatur oleum fubrubrum, præmiffis aliquot cohobationibus. Ejufmodi liquorum ufus eft ad intrinfecus ufus, ad quantitatem trium, aut qualuor guttatum, cum liquore convenienti.

Cum variis rebus oleum ftibii fit compofitum, cum fale communi decrepitato, cum fale gemmæ, cum pane bifcocto, cum radicibus, & aliis multis, cum quovis etiam matallo calcinato, cum fublimato, & tandem cum faccharo. Is modus valde eft popularis: ejus deftillatio, a præmiffis per retortam non difcrepat. Qui recenfent olea ftibii, aquarum fortium medio facta, nos decipiunt; non enim aquis fortibus & corrofivis diffolvitur, item neque per acetum diftillatum poteft atteri. Stibium fale armoniaco apertum quoquo pacto diffolvitur cum aceto; at ejufmodi diffolutio nobis minime arridet. Diffolutio etiam cum fpiritu vini fale armoniaco exafperato, nobis fufpecta eft: hinc ab ejufmodi liquoribus abftinendum fatius effe judico. Quantum vero ad medicamenta diaphoretica, purgantia fupra, & infra, qui præmiffis inftructus erit, ea facile habebit. Omitto volens calcinationes cum fale nitro, ut quæ fint populares & cognitæ. Compofita poftmodum medicamenta tam alterantia, quam purgantia ex eo parata, longiorem tractatum a nobis exigerent; ea de caufa hoc alibi explicandum diftulimus. Quercetanus jam multa *in fua Tetrade*, alii etiam alia. Interea te monitum velim, ipfum maxima cum utilitate omnibus metallis mifceri, auro, argento, æri, ferro, ftanno, ex quibus non vulgaria arcana prodeunt.

(a) *De Antimonio.* Antimonium crudum non eft venenum, fed potius medicina. Interne *Schroderus* illud commendat in epilepfia, *Ludovicus* & *Zwelferus* contra luem veneream, *Hartmannus* & *Michaelis* cum cornu cervi ufto adverfus dyfenteriam, *Helmontius* contra hydropem adhibet. Proftant morfuli in pharmacopoliis Berolinenfibus nigri, ex faccharo & antimonio parati, contra phthifin. Conftat antimonium ex fubftantia fulphurea, & regulina mercuriali: ab hac drafticam fuam vim potiffimum mutuatur, quam diu hæ fubftantiæ invicem arctiori vinculo funt unitæ, nulla obfervatur vehementia, fimul ac autem illud folvitur veligne, vel variorum falium adjectione, protinus fe exerit virulenta vis. Pulvis reguli in fubftantia oblatus canibus, illos brevi interficit, apparente in ventriculo nigricante macula: quod fi autem cum fulphuris vulgaris partibus tribus colliquatur: maffa non fecus ac magnes arfenicalia, qui ex fulphuris & arfenici mutua nafcitur colliquatione, omni virtute vehemente exuitur.

Antimonium cum cornu cervi ufto reverberio igne aliquot dies calcinatum, defraudatur virulentia fua, & cornu cervi infigni diaphoretica & alexipharmaca virtute imbuitur.

Mineræ antimonii parum fpiritus acidi fulphurei dant, qui appellatur acetum antimonii, quod tamen non tanti effectus in medicina & alchymia eft, quanti vulgo creditur & habetur. Nobiliffima antimonii minera eft Hunga-

 rica,

rica, quæ punctulis rubicundis interspersis emicat. Dicunt, si sublimetur, elargiri sulphur rubicundum, quod solus auri æquali portione mixtum, sub leni calore constituat pulverem instar coralliorum rubicundum, qui, argento injectus, aliquot partes immutet in aurum.

Vitrum antimonii pellucidum non tam facilis præparationis est, quam creditur. Optime fit ita: Calcinetur antimonium sub aeris liberioris accessu igne moderato tam diu, donec abeat in glebas; tunc desiste: glebæ pulverisentur & iterum calcinatio fiat continuo materiam agitando, donec in glebas facessat, quo denuo in pulverem vertendæ sunt, usque dum antimonium carboni vivo impositum fumum vix emittat, indicio, copiosum & superfluum sulphur avolasse, quod si nimis copiosum est, pelluciditatem non acquirit vitrum.

Si mercurii vitæ partes duæ cum foliis auri exactissime miscentur primo in mortario, deinde calore leni fluant invicem, emergit massa interdum pellucida, quæ ad grana quatuor vel quinque data in dispositis nauseam & vomitum, in aliis nonnunquam salivationem & diaphoresin movet. Cum sale ammoniaco purissimo si teratur accurate, postmodum sufficiente igne sublimatur, flores qui assurgunt solares & antimoniales, decenter elutriati, medicinam præbent, ad grana duo vel tria, in gravissimis chronicis morbis, continuato usu virtutis admirandæ. Spectat huc tinctura antimonii sicca *Gramanniana*, cujus meminit *Beatus Parens in clave Schrœderiana p.* 21. Sublimatur sal ammoniacum cum vitro antimonii lento ignis gradu, edulcorantur flores aqua calida per chartam bibulam, & reliquiæ salis ammoniaci per spiritum vini repetita destillatione separantur. Dosis est a granis duobus ad tria, vel ultra, nec alvum movet, nec vomitum, sed diaphoreticam saltim vim obtinet.

Est novus veteribus incognitus modus, regulum antimonii summe emeticum cicurandi, ac convertendi in medicamentum diaphoreticum, mediante sale communi. Assumuntur antimonii crudi unciæ octo, salis communis unciæ sex, salis tartari uncia una pulverisata & exacte mixta, funduntur debito calore ignis: Regulus separandus a scoriis est, qui instar chalybis politi apparet: Contusus in pollinem subtilissimum exhibet obscure rubicundum colorem: edulcoratus a salsugine sufficiente aquæ communis elatione usui servit. Est remedium in chronicis morbis, & qui ex diuturnioribus viscerum ac glandularum obstructionibus nascuntur, efficacissimum, in hydrope commodissime miscetur cum limatura martis, in epilepsia, cum cinnabarinis, in scorbuto cum arcano duplicato, in febribus cum sale absinthii. Inter initia morborum malignorum & variolarum ac dysenteriæ refracta dosi additur pulveribus bezoardicis terreis: sic lenem salivationem cum diaphoresi procurando, præcordiorum anxietates, mucum primarum viarum dissolvendo egregie dissipat. In dispositis facile excitat vomitus, vel etiam sedes, quod præcaveri potest, si refracta dosi & bene edulcoratus exhibeatur, & non tam cum salibus, quam terreis absorbentibus. Ejusdem notæ ac efficaciæ est panacea sic dicta in pharmacopæis Brunsvicensibus *Conerdingiana*, qui Author Archiater ac Chymiater experientissimus ipsam in frequenti habuit usu. Inventionem hujus remedii debemus, *Glaubero*, qui hoc tanquam panaceam extollit in scriptis suis, *vide ejus Pharmac. Spagyricam pag.* 20. Præparatio est talis: Sumitur antimonii pars 1. nitri pars 1. & salis tartari pars dim. Invicem hæc in crucibulo fluant, massa exemta hepatici coloris a superiori parte separata coquitur in aqua, lixivium filtratur, ipsique infunditur solutio tartari crudi cum aqua simplici instituta, in fundum sic dejicitur pulvis flavus, qui fluviali bene edulcorandus & exsiccandus est. In majori dosi si exhibetur cum cremore tartari, tutissimum evadit emeticum, quo dictus Chymiater frequentius usus est. Si ejus succisa dosi præbeatur cum pulveribus bezoardicis, vim edit resolventem, deobstruentem, & leniter salivantem. In principio variolarum, morborum malignorum, ubi anxie-

anxietates urgent, in lymphæ vitio sanguinisque impuritate, seri coagulo ac glandularum tumoribus, mirificæ virtutis est. *Glauber. l.cap.1. p.25.* præservare illud dicit a variolis, quod confirmat experientia septem infantum. Idem perhibet, ulcera linguæ securasse aliquoties paucissimis hujus pulveris granis. Expertissimum ejus usum eo inveni in intermittentibus chronicis & autumnalibus. Unum granum ejus pro dosi maritetur cum abstersivis & præcipitantibus antifebrilibus, quorum vim resolventem mirifice adauget; at vero repetitis vicibus exhiberi debet. Mirum enim est, quantum se diffundat vis puri ac subtilioris ex antimonio educti sulphuris etiam in exili quantitate, universum corpus pervadit, & ad remotissimas quoque partes & extimam corporis plagam pertingit. Deprehendit in ægris suis *Clarissimus Schraderus in Dissertatione de Medicamentorum Galenicorum & Chymicorum necessitate* mirificam sulphuris *Glauberiani* vim in acrimonia seri delinienda, lacrymarum mordacitate oculos infestante, lippitudines molestissimas, opthalmias cum unguis & panni metu producente, corrigenda. Idem annotavit in muliere, laborante artuum scorbutico dolore, & defluxionibus ad pectus tam aeribus, ut erosionem pulmonis & sanguinis sputum inducerent, tantillum hujus sulphuris antimonii dosin tenuis & acris seri motum stitisse, & periculosi morbi incrementa impedivisse. Ejusdem usus & virtutis est sulphur, quod describit *Vigani in Chym. p.50.* En nitro, tartaro, sale communi & antimonio regulus conficitur, ex ejus separata scoria & dissoluta in fortissimo lixivio calcis vivæ, sæpe agitando nobilissimum sulphur antimonii acquiritur, qui levis pulvis antimoniatus odoris est gratissimi & saporis non ingrati, febres ardentes unica dosi profligrans, sudorem & urinam movendo, præterea in doloribus Gallicis summe est proficuus. Ceterum ex regulo antimonii medicinali, si cum aqua calcis vivæ coquatur, & lixivio infundatur spiritus vitrioli, conficitur sulphur elegantissimum satis correctum, quod cum panacea *Glauberiana* aliisque dictis, si non majorem saltim parem exhibet effectum. Quod attinet tincturas antimoniales, instar omnium sequens esse potest. Misceatur regulus antimonii medicinalis cum æquali portione salis tartari fortissimo igne, mixtura injiciatur spiritui vini super scorias antimonii abstracto, digestione decenti, uti in præparatione tincturæ tartari monitum fuit, extrahatur essentia. Notabile est, spiritum vini super scorias reguli antimonii vulgari modo cum salibus paratas abstractum, suavissimum odorem ob sulphur antimonii expansum acquirere, & sudorifera ac anodyna virtute simul impregnari, ut menstruum hac ratione exurgat aptissimum ad extrahendas tincturas & essentias varias. Si scoriæ dictæ antomonii anatica proportione misceantur cum sale ammoniaco & ex retorta adornetur destillatio, tinctura antimonii volatilis, quæ aureo prodit colore, conficitur, medicamentum potens tam extrinseco quam intrinseco usu, in dissolvendis ac dissipandis humoribus. Ejus vapor inficit argentum, & deaurat ipsum, ut ut color non sit constans. Alias egregiæ virtutis anodynæ tinctura antimonialis parari potest sequenti ratione: ℞. Decoct. reguli antimonii medicinalis cum calcis vivæ aqua mens. 1. opii thebaici in partes discissi uncias duas, has solve in lixivio leni calore, filtra, filtratum inspissa, cui affunde vel vinum malvaticum, vel spiritum vini tartarisatum, & extrahe essentiam, quæ divinum fere in doloribus compescendis, placandis, somno procurando est remedium; Lixivio calcis vivæ sulphure antimoniali imbuto oprime corrigitur vis opii narcorica stupefactiva, & simul symptomata, quæ alioquin ab opii usu accedere solent, nempe obstructiones alvi, vasorum minutissimorum obturationes, incrassationes humorum hoc pacto præpediuntur, dum vis resolutiva sulphuris antimonialis simulque anodyna spirituum impetuosum motum cohibens quasi in æquilibrio stat, & sic medicamentum excellentissimum constituit. Loco Antimonii diaphoretici vulgaris cerussa ejus, quæ nihil aliud est quam regulus antimonii cum tribus nitri partibus in pulverem albissimum calcinatus, com-

modiflime adhiberi poteft. Regulus enim mercurialis naturæ eft. Nonnulli in modum panaceæ illam habent, ad graviflimos morbos depellandos. Quo referimus etiam materiam perlatam *Krugneri*, item *Richteri Practici Zittaviensis* panaceam, utrumque reducitur quam opportune beneficio carbonum in regulum rurfus. Ipfum quoque ftomachicum *Authoris* ejufdem profapiæ eft. *Mayerne lib. 1. de affect. capitis p.* 48. fcrinit: Medicus quidam Gallicus nomine *Potieur* (qui eft nofter Author) folebat dare folam cerusfam antimonii bis terve in die, per plures dies confequentes, ad debellandos graves morbos chronicos.

Mercurius vivus fine additione mercurii ex regulo ejus fed pauciffimus, quique craffioris confiftentiæ eft, quam vulgaris, parari poteft, Regulus antimonii aliquoties per fe fublimetur; deinde cum fale tartari & fale ammoniaco probe trituratus deftilletur, de novo fublimetur, fic tandem abit in mercurium currentem, vide plura de hac præparat. *in Epist. Langeloti. ad Naturæ Curiosos.*

Sal ex antimonio paratur, fi tinctura antimonii tartarifata leni calore infpiffetur, vel fi craffius & copiofius expetis, decoctum fcoriarum antimonii decenti evaporatione redigatur in fal ficcum. Hujus falis recipe unciam femis, affunde olei juniperi, item menthæ, cort. citri ana unciam unam: Mixturam inde retortæ vitreæ, & per arenam moderato calore abftrahe intra viginti quatuor horarum fpatium circiter olei unciam unam, quod remanet in retorta, inftar fanguinis rubicundum pauloque craffioris confiftentiæ eft, & nuncupatur antimonii balfamum, quod intrinfecus & extrinfecus commendatiffimum eft remedium: Perpulchre mifcetur cum liquidis, v. g. cum elixirio pectorali, effentia carminativa, tinctura tartari vel fpiritu volatili oleofo Sylvii, in his enim quam promtiffime folvitur. Oleum antimonii ex folo antimonio parare vult *Celebris Author*. Experimentum non procedit, fed in locum olei acquirimus flores.

CAPUT XIII.

(*a*) *De Mercurio.*

MErcurius, argentum vivum, hydrargyrus idem fonant. Is qui hodie in ufum venit, naturalis eft totus, & ex Germania, & Hifpania ad nos delatus. Hifpanicus magis probatur, maxime fi argenteum cochlear aureo colore inficiat, poftquam ex eo effumigaverit. Ejus ufum in Medicinam inveniffe primum Arabes fertur; at craffo modo, crudum videlicet, citra ullam præparationem. Chymici poftmodum rerum metallicarum periti ffimi, ejus præparationes primi invenerunt. Rudiores artifices præcipitatum, cinnabarim, & fublimatum, tantum agnofcebant. Cultiores, e cunabulis Chymiatria emergente, præparationes his longe nobiliores invenerunt: ut olea, balfama, liquores, fixationes, calcinationes, tincturas, & alia pleraque tam fimplicia, quam compofita.

Nos corpus mercurii, intra nunquam affumimus, fed ejus loco, dictum mercurii fpiritum, chaos a Theophraft. Parac. appellatum. Fit autem dictus fpiritus hunc in modum. Mercurium primo præcipita in pulverem albiffimum, vel cum oleo fulphuri, vel cum aqua forti, aqua falfa ad ejus repercuffionem ufurpata. Pulvis pluries edulcoretur aqua communi. Ab hoc pulvere ficco, cum proprio diffolvente acido, falem educimus duplicem: unum leviffimum, aquæ innatantem, lanugineum, goffipii inftar; alterum pondero-

derosum, & pellucidum, veluti crystallum. Ab utroque per vini spiritum substantiam magis tenuem, & sulphuream, variis cohobationibus in fimo equino repetitis, elicimus, a qua ut omne corpus recedat, spiritusque solus remaneat, ignis admovetur, quo vini spiritus evanescat, & corpus fundum petat. Liquor interim flagrantissimus remanet, & admirabiles effectus comparat. Adversus luem veneream vires suas potentissime exerit, epilepsiæ medetur, cerebri & jecoris obstructiones reserat, lienis duritiem dissolvit, & alia plura præstat.

Dictus mercurii spiritus fit etiam ex solo mercurio crudo citra omnem calcinationem: at modus hic valde est obscurus, & manualem operationem requirit, nec nisi sola inspectione addisci potest, uti multæ aliæ operationes. Spiritum præterea in liquores versum aliis modis præparamus, quos tamen liquores præparare non possumus, ni aliis operationibus præmissis, coctionibus videlicet, putrefactionibus, calcinationibus, dissolutionibus, & aliis, de quibus nunc.

Excoquitur mercurius multis modis, vel per se, & crudus, citra aliam præparationem; vel cum aliis & jam sublimatus, vel præcipitatus, vel in salem versus.

Per se in vase oblongo, uti matratio, vel alio, collo alto sesquicubitali, in furno aperto, cum calore valido, vase prius in arena demerso, catino sive alio vase terreo ad hoc adaptato. Ignis sit continuus, quadraginta dierum ad minus, vel quoad mercurius in rubicundissimum pulverem calcinetur. Hęc operatio valde est onerosa, sed tantæ est efficaciæ, & virtutis, ut facile utilitas damnum, & laborem compensare possit. Hoc medicamentum est summum alexipharmacum adversus pestem, epilepsiam, apoplexiam, vertigines, & alios gravissimos affectus capitis. Datur ad 4. 5. 6. 7. & 10. grana. Vomitum non concitat, vix alvum subducit; nam est tantummodo roborans, & dissolvens. Dissolvit siquidem pravos humores, partes continentes, adjuvando. Etiam ab hoc spiritus, ut supra diximus, elicitur, præstantissimus.

Cum aliis, & jam sublimatus, nonnullis etiam modis a nobis excoquitur, & potissimum cum auro. Præmittitur fere semper sublimatio, maxime ut is prius probe repurgetur; purgatio enim illa, quæ fit cum sale, & aceto, nullius fere est momenti. Quantum ad sublimationem, eam sic paramus, Accipio mercurii selecti ℔. j. vitrioli rubificati, salis nitri, an. ℔. j. terantur simul paulatim, & ex arte probe misceantur. Mixta bocciæ satis amplæ & capaci, cum collo oblongo, sapientiæ luto prius loricatæ indantur; sicque boccia igni supposita, eum primo lenem, paulo post fortiorem, & tandem fortissimum excipit, ad 10. vel 12. horas. Refrigerato fumo, sublimatum a vitro segregatur, quod denuo cum solo colchotare sublimatur, & tandem tertio, quarto, & quinto, per se iterum sublimatur, & in his ultimis sublimationibus evadit pellucidum, veluti vitrum Venetianum, quod crystallum vocatur.

Item cum sale communi, & alumine rochæ sublimatio institui potest; nec

etiam dubito, quin & cum aliis fublimari poffit. Ut vero puriffimum, & perfectiffimum argentum vivum ad prædictas operationes habeamus, dictum fublimatum accipimus, eumque per retortam, cum duplo, vel æquali portione calcis vivæ, ex tartaro usto, & una parte farinæ volatilis, diftillamus, & in recipiente aqua frigida femipleno prodit. Mercurius, qui regeneratus dicitur, a nonnullis Philofophicus, quem Quercetanus Mercurio metallorum æquiparat. Hunc regeneratum Mercurium fanare lepram, jamdudum prodidit Theoph.Par. *in lib. de caufis, & origine luis Gallicæ*.

Supra jam diximus, folo Mercurii fpiritu nos uti ad intrinfecos ufus: quod quidem verum eft, fi is prius crudam, & immaturam fuam naturam depofuerit.

Etenim is eft adeo crudus, ut fic exhibitus mille mala ipfis morbis deteriora concitare poffit, quod recte annotavit Theophraft. Paracell. *in lib. de curatione luis Gallicæ*.

Itaque coctio in Mercurio parando apprime procuranda venit, in qua coctione Mercurius debet fuam mobilitatem deponere, fuum etiam faporem aufterum mutare, quod omnes affequi haud poffe maxime diffido, qui enim hanc methodum femel nacti funt, eam nemini impertiri volunt. Interim communia, & paratu facilia afferamus, & ea quæ in communem ufum quotidie cedunt: ab his enim ad abditiora facilior eft tranfitus. Mercurius diaphoreticus coctione talis redditur, cujus parandi formula habetur apud Theoph.Par.*lib.2.de impoft.in curat.luis venereæ correct.*

Rec. Mercurii cum ftanno coagulati, q. f. redigatur in tenuiffimum pulverem, qui in aurea fcutella in aceto vini conftituta, ac vino fublimato repleta aliquandiu affervetur: tandem vinum alcoholizatum accendatur, idque aliquoties iteretur, & videbis vinum, mercurium, ac ftannum in quandam oleitatem refolvi. Ufus (inquit) hujus olei, eft granum unum in vino optimo, atque æger ftragulis optime tectus, ad fudorem fe componat; fudoris autem normam ac modum, experientia abunde docebit. Ex Mercurio corallato, qui ab eodem Mercurius laxus dicitur, fimilis liquor paratur. Fit vero corallatus cum aqua ovorum ab eo pluries diftillata. Alia præparatio a nobis non femel ufurpata, apud Penotum *lib.de medicam. chymicis* fic habetur.

Purgetur Mercurius fale ficcato, & fublimetur cum vitriolo, fale communi, & fale petræ, ut artis eft: poftea aceto diftillato folvatur, diftilletur acetum, materia ficcetur, poft fpiritu vini correcto digeratur, donec in mucofam pinguedinem tranfeat. Hinc liquor extrahitur, & in arena fortiffimo igne urgetur, quoad humor lactis inftar extillet: hoc iterum affunditur, & oleum albiffimum, ac fuaviffimum, omnis erodentis facultatis expers provenit. Per os affumptum, veficæ, faucium, aliarumque partium abditarum exulcerationem perfanat, & renum morbos per fudores urinamque difcutit.

Præcipitatio, quæ fit cum fmiride, coctionis fpeciem repræfentat; verum ea, quæ fit cum auro prius in falem reducto longe præftantior eft. At falem

auri

auri conficere arduum, & perdifficile est: ideo his fatius supersedendum duco, quam legentis mentem tricis involvere. Rursus alias Mercurii coctiones agnovimus, quibus etiam pro re nata nonnunquam utimur. Ad has prius coagulatur Mercurius, qui si regeneratus, melior, cum spiritus cujusvis metalli, accipiendo partem unam Mercurii, salis communis partes tres, vel quatuor, metalli, ex quo vis educere spiritum, partes sex, vel circiter, quod parum referat dosim servare ad unguem: coquantur simul cum aqua puteali in nonnullis metallis, ex quibus spiritus facile educitur; in aliis cum alio liquore, aceto, vino, &c. Simili methodo omnium metallorum vim, & facultatem ad se allicit; est enim naturæ versatilis, & aliorum planetarum impressiones facile suscipit. Cum Marte vero, ob innatam inimicitiam, medium requirit, puta vitriolum: Ideo loco salis pono vitriolum, & maxime Cyprinum; vix enim cum alio vitriolo succedit operatio.

Sub qua consideratione sicco pede non est transigendum, quo pacto ferrum cum mercurio amalgametur. Fit itaque ejusmodi amalgama cum ferro recentissime limato, & mercurio optime purgato, sufficienti quantitate vitrioli cærulei adjecta, cum debita portione aceti acerrimi, excoquantur simul per tres, vel quatuor horas, atque spatula lignea assidue moveantur, novum acetum semper addendo: projiciantur omnia in aquam frigidam, & aliis segregetur, atq; demum per corium impellatur, sic in corio habebis amalgama. Cum ære pariter amalgama parari potest, imo citius, nec tanto cum labore.

Præcipitata omnia primo intuitu quoddam coctionis rudimentum demonstrant, attamen mercurius adhuc crudus in his plane existit.

Hæc vero præcipitatio, in hoc minerali proprie calcinatio est, quæ varia a complurimis excogitata fuit. Commune præcipitatum fit cum una parte mercurii, & cum duabus aquæ fortis communis, in matratio, vel alio vase vitreo, evaporando aquam fortem ad ignem apertum: manet in fundo vasis præcipitatum colore flavum, & subrubrum. Per retortam commodissime poterit perfici isthæc operatio, cum qua elicies aquam fortem ad plurimos usus necessariam. Est & aqua fortis adeo potens, ut æquali portione præcipitare possit mercurium: talis est ea, quæ fit cum suo bolo armeno, vel cum alumine usto, & sale nitro huic tanta vis inest, ut fere in momento mercurium præcipitet, etiam citra ullum calorem. Fugaces spiritu nitri a præcipitato per sublimationem absumuntur; siquidem ejusmodi præcipitatum facillime per se cum boccia ordinaria sublimatur. Quod si adhuc spiritus magis hebetiores reddere cupis, sublimationem ter, & quater repete. Hac via duplicem operationem perfecisti, præcipitationem, & sublimationem, ex rubro album, & pellucidum reddidisti mercurium. Insuper si sublimatum dulce desideras, huic sublimato commisce, terendo, æqualem portionem mercurii, & iterum sublima. Quod si adhuc ulterius pergere velis, eodem calle salem lanuginosum, & crystallos parare poteris, ut supra commemoravimus, e quibus liquores præstantissimos conficimus. Hinc vides, quam arcta præparationum mercurii connexio, ut inde mirum non sit, si unam exponendo, plures amplecti cogar. Interim cum de variis præcipitationum formulis.

listeimonem instituerim, non abs re esset, si præcipuas & selectiores, nedum a nobis jamdudum probatas, verum & aliorum publico testimonio communis juris factas, hic interfererem.

Præcipitatum album, nescio a quo edoctæ nonnullæ mulieres nobilissimæ Gallæ, quæ id pro nitore faciei comparando, in usum traducunt. Fit vero mercurio in aqua forti dissoluto, atque in aquam salsam effuso. Aqua fortis, & salsedo omnis, variis ablutionibus ab eo removetur. Sub fine aqua rosacea, vel alia odorifera abluitor, & postmodum exsiccatur. Pulvere hoc præcipitato utuntur per os nonnulli; at errant toto cœlo: repercutiuntur quidem adjectione salsæ aquæ spiritus aquæ fortis, firmiusque tunc pulveri hærent, non vero in totum recedunt. Extrinsecus ejus usus in ulceribus cancrosis summopere nobis arridet: Intus exhibitum per inferiora tantum purgat, & maxime si aqua fortis sine vitriolo facta fit; secus, vomitum plerumque concitat.

Cum duplici pondere olei sulphuris rectificati præcipitatur etiam in pulverem album. Et quia oleum non est tantæ activitatis, ut est aqua fortis, ideo per retortam oleum a mercurio destilletur, variis cohobiis repetitis: pulverem, sive massam albam tere, & lava calida aqua, & hoc tamdiu, quoad in pulverem flavum vertatur. Hujus usus non est adeo formidabilis, ut prioris. Dosis singulorum est 3.4.5. & 10. granorum, pro viribus assumentis.

Cum oleo vitrioli in præcipitatum quoque vertitur. Quod si sublimatio præcedat, nobilius, & præstantius erit præcipitatum. Per retortam mercurius præcipitatus ab oleo vitrioli segregatur: atque cum aquam vitæ optimam ab eo pluries abstractam, ferunt Chrysopœi materiam esse auro (cui plus justo anhelant) augendo idoneam. Hoc præcipitatum, si cum una parte calcis Lunæ, & altera salis armoniaci, ad duas partes ipsius præcipitati, per ignem sublevetur, in fundo vasis relinquit materiem pulcherrimam auro persimilem; hæc denuo in crucibulo fusa, vitrum fixum, & transparens relinquit.

Præcipitatum cum smiride, ni fallor, vana lucri specie excogitatum, etiamnum in usum Medicum adducitur: fitque ipsum cum aqua regia, quæ a smiride calcinato educta fuerit. Sic plures aquæ regiæ smiridis colore prægnantes, per evaporationem in viscidam aquam versæ, brevi tempore mercurium præcipitant.

Præcipitatum alio modo fit rubicundissimum, sanguinis instar, hoc modo. Rec. Sublimati essentificati q. s. hoc dissolve aqua communi per simplicem ebullitionem, dissoluto guttatim affunde olei, liquorisque resolutis salis tartari, gran. aliquot, & quamprimum mercurius in fundo vasis, cadit in pulverem rubicundissimum, qui vere potest appellari magisterium mercurii. Dulce pariter efficitur variis ablutionibus cum aqua communi stillatitia factis. Ex hoc quoque liquores, olea, & balsama confici possunt, de quibus, ut de multis aliis, quum nobis licuerit otiis commodius vacare, fusius dicturi sumus. Nunc superest ejus usum, vires & facultates, nobis compertas saltem, connotare. Quo ad ejus usum, certe cuilibet asserere possum,

ſum, eum eſſe adeo obſcurum, & difficilem, ut nullo pacto literis poſſit commode tradi. Garriant quicquid velint agyrtæ, & circulatores fumivenduli, ſe plures hoc medio ſanaſſe, ſeque verum, & legimum ejus uſum poſſidere: perrari ſunt tamen illi, qui ejus naturam perſpectam habeant; etenim ſola experientia ipſe addiſcitur. Varius equidem eſt mercurius, & mineralium, & metallorum facultates facile induit, miram ſympathiam, & antipathiam in noſtris corporibus exercet, & in certis temporibus melius, quam in aliis. Nonnullos lue venerea infectos mirifice ſanat, alios plerumque ob ejus antipathiam, non modo non ſanat, verum & morbum contumaciorem, imo & incurabilem ſæpe reddit; ultra graviora mala, ac ſymptomata, quæ malo primo longe deteriora efficit. Humidi in univerſum ejus uſum non tantum abhorrent, ut ſicci, & melancholici. Quidam bilioſi ejus uſum omnino reformidant. Commodius Hyeme, quam Æſtate; mediis vero temporibus, Vere, & Autumno, commodiſſime. In auſtrina temporis conſtitutione tutius, quam in boreali, & his proxime mediis conſtitutionibus. Quantum ad ejus facultates, exiſtimo ſane eas nondum eſſe compertas, propter varietatem ſuarum operationum, refrigeretne, an excalefaciat, certant adhuc Chymiæ ignari. Utraque vi pollere manifeſtum eſt: Quod enim refrigeret, jam patet ſenſibus; quod vero excalefaciat, dum incidit, attenuat, diſſolvit, purgat, & ſimilia præſtat, nemo inficiabitur. At non his qualitatibus tantummodo inhærendum ſuadeo, verum magis ſpecificis, & individualibus. Sub qua conſideratione ipſum agnoſcimus dura pleraque diſſolvere, & multa alia coagulare. Crudus, & incoctus ſemper corpori nocet; contra coctus, & ad perfectam maturationem adductus, omnibus prodeſt. Durities quaſcunque in quocunque loco factas diſſolvit, & attenuat: jecori, lieni cordi, & carnoſis partibus ſuccurrit: cerebro non ſemper tuto adhibetur: pulmonibus obeſt, & renibus: ſiccis etiam partibus, nervis, membranis, & oſſibus frigore ſuo, ſaporeque pontico non parum adverſatur: ſalſos humores denſat, & laxam cutim ſalſo ſudore conſperſam adſtringit. Mirum dictu quam facile omnem putrilaginem, vermes, & omnia animalcula fuget, & enecet. Blandum alvum ſubducit, & bilem clementer purgat. Luem veneream potenter dejicere, a multis creditur: & quidem in eam ſummum habere imperium pluries expertus ſum; at non ſemper, & in multis ſæpe morbum contumaciorem reddit. Epilepſiæ, apoplexiæ, vertigini, hydropi, & aliis ſimilibus multum confert. Aliis denique affectibus ac graviſſimis morbis medetur, tam intrinſecis quam extrinſecis; ſed practicum, & exercitatiſſimum Medicum requirit. Nec hoc quidem ſatis inculcare valeo, propter agyrta, & circumforaneos, item propter quoſdam ignaros Medicos, qui vix a limine Chymiam ſalutarunt, ſe tamen archichymicos unicuique divendere non erubeſcunt. De ipſius uſu, & facultatibus ulterius non progredior, garrulis pſittacis id diſſuadentibus, deſides enim illi nihil boni probare ſolent. Qui plura deſiderat, legat Theophraſt. Parac. Penotum, Dornæum, Quercetanum, Crollium, Phædronem, & alios.

(4) De

(a) *De Mercurio*. Mercurius dicitur virgineus, qui reperitur in ipsis fodinis & sine igne exprimitur, & appellatur gediegen Queckfilber, præcipua vena quæ mercurium fundit, est Idriæ in Ducatu Carneoliæ. Mercurius beneficio ignis ex retorta sæpius propulsus mutatur tandem in pulverem gryseum non reducibilem, ast minus fixum.

Spiritus mercurialis parari sic potest. Spiritus vini rectificatissimus abstrahatur super mercurium spiritu nitri sublimatum, postquam prius per aliquot dies steterit in digestione. Hoc negotium ad minimum vigesies repetatur, sic dulcis evadit mercurius, qui cum anatica proportione croci auri mixtus, debito ignis temperamento, facessit in medicamentum summe activitatis. Spiritus suavem & penetrantem habet odorem, sapore paulum acidulus est: Si instilletur spiritus salis ammoniaci, evadit albus, ac parum turbidus. Menstruum est excellentissimum ad varia metalla & mineralia solvenda & extrahenda.

Mercurii decoctio cum aqua facta cosmetica virtute imbuitur, testante *Boyleo in Chymista Sceptico pag.* 133. Ad delendas maculas faciei & guttam rosaceam probatissimæ virtutis est aqua florum fabarum, si in ejus libra una unicum saltim granum mercurii sublimati solvatur. Mercurius purissimus, qualis ex cinnabari antimonii vel mercurio sublimato regeneratur, per se vel cum metallis perfectioribus, mediante continuato conveniente ignis gradu in pulverem redactus, rubicundum vomitum excitat, ulteriori expositus igni, eoque graduato vix alvum subducit, diurius detentus fortiori adhibito ignis gradu acquirit vires per insensibilem transpirationem operantes in morbis contumacissimis. Notabile est, mercurium cum sole & luna decenter amalgamatum & inditum phiolæ brevi tempore interjecto, debito igni gradu adhibito, transire in arborem elegantissimis ramulis & coloribus splendentem, quæ vitri lateribus adhæret.

Mercurius coagulatus & diaphoreticus sequenti ratione fieri potest; Dissolvatur auri portio in aqua Regis, identidem antimonium seorsim in eadem aqua: alio vitro stannum in aqua forti mitigata, solutiones has inta funde mercurio, mixturam agita, sic promte abit in coagulum, absorbendo particulas metallicas, abstrahatur spiritus acidus, & accendatur crebrius spiritus vini rectificatissimus super pulverem remanentem, qui decenter exhibitus in morbis rebellibus partim salivatione, partim diaphoresi mirificam fert opem.

Mercurius philosophicus, purissimus, spirituosus arsenicali sua parte maximam partem orbatur, optime paratur ad præscriptum *Philalethæ* vide *introitum apertum ad occlusum regis palatium*, item *Ripheum redivivum*. Mercurius amalgametur cum regulo antimonii martiali, quod alias difficillime procedit, nisi conjunctione aliorum corporum, quæ binæ Dianæ columbæ a *Philaletha* salutari solent. Per has *Suchtenius* intelligit duas partes lunæ: *Becherus in supplemento physicæ subterraneæ* duo salia, nimirum sal alkali & sal ammoniacum, utraque via negotium succedit: verum melius est, præter duas partes argenti quibus regulus martialis igne admiscetur, dicta salia simul in consortium assumere, sic longe felicius res peragitur, cardo autem totius rei consistit in repetita sublimatione mercurii ab istis corporibus, & exactissima ac longiori trituratione ac lotione. Notabile est, quod luna cum tali mercurio mixta amalgama constituat, quod leni ignis calore durissimum evadit. In Anglia ante quindecim annos retulit mihi chymicus perspicacissimi ingenii, se quoties mercurium per decem sublimationes nobilitatum ex retorta destillaverit, invenisse aliquot grana pulveris rubicundi instar arenæ rubræ, quæ cum borrace reducta fuerunt in purissimum aurum. Certissimum hoc est, quod tali modo depuratus mercurius sive cum auro decenti longiore digestione reducatur in pulverem, sive cum depurato sulphure minerali purissimo abeat in cinnabarinum concretum, vel extemporanea elaboratione in æthiopem mineralem, præbere remedium, quod sub exilissima dosi efficacissimum fit, permeando totam corporis sphæram, angu-

ssimosque partium tubulos, ubi obstructiones & humores stagnantes egregie dissolvit & dissipat. Mercurius cum luna ex facili amalgamatur, at vero si hæc cum minima saltim sulphuris quantitate cæmentetur, omnem amalgamationem & conjunctionem respuit. Mercurialia sive in unguento sive in emplastro pulsibus applicata, vel pedum plantis, facillime movent salivam & fauces petunt, angustiam ibi excitando. Helmontius in tract. catarrhi deliramenta: Mercurius foris illitus fauces, dentes, linguam afficit, imo mercuriali assumto larinx ac fauces nonnunquam præcluduntur.

Quando sulphur cum æquali parte mercurii sublimati miscetur, & destillatio in retorta adornatur, ascendit sublimatus cum sulphure mixtus flavus instar sulphuris, elegantibus striis crystallinis apparens. Caput mortuum relinquitur instar antimonii nigrum, scoriæ quæ adhærent sunt gryfei coloris. Crediderim, quod hac enchiresi si mercurius crebrius cum sulphure tractetur & sublimetur, tandem deponat omnes suas scorias atque impuritatem, & fiat purissima. Cinnabaris medicamentum mercuriale est, & prout sulphure puriori vel antimoniali, item subtiliori mercurio constat, variat ejus virtus. Una pars sulphuris sufficit ad septem partes mercurii. Ex tempore parari potest intra duarum horarum spatium, si cum sulphure probe misceatur mercurius leniori igne: Massa indatur cucurbitæ vitreæ & immittatur crucibulo. Sic fortissimo igne sublimatur cinnabaris. Cinnabaris antimonii in maxima quantitate fit, si destilletur igne aperto retorta. vid. tractat. nost. de Cinnabar. ant.

Quando spiritus salis ammoniaci volatilis urinosus affunditur corpori mercuriali, sive argento vivo bene depurato, dissolvit partes quasdam mercurii subtiliori, & singulari odore nec non sapore ac virtute resolvente imbuitur.

Securissimum ex mercurialibus medicamentum est cinnabaris, sive vulgaris rite præparata, antimonii aut nativa. Cinnabaris est mercurius sulphuris ramoso contextu ligatus ac exceptus, ut non tam facile salia acida ejus texturam aggredi ac corrosivam qualitatem producere queant: quare cinnabarina rarius efficiunt salivationem. Præsentissimam opem ferunt in epilepsia, vertigine, affectibus capitis, qui a sero vel sanguine extravasato ortum ducunt, quem egregie resolvunt, sed quod bene notandum, in majori & sæpius repetita dosi exhibenda sunt; aliquoties felicissimo cum successu epilepsiam ex gravissima capitis contusione ortam expugnavi cinnabarinis, offerendo pro una dosi semper scrupulum unum cum aqua cephalica, bis de die, continuando per decem usque dies, sola saltem adhibita cucupha ex caryophyllis, aromaticis, cubebis, & cardamomo.

Cinnabarini flammeus & summe coccineus color conciliari potest, affusa certi salis solutione & exactissima trituratione & lævigatione in marmore. Metallica, mercurialia gravia, quo exactius sunt triturata & in subtilissimum pollinem redacta, eo nobiliores sunt illorum virtutes.

CAPUT XIV.

De secretioribus Metallorum præparationibus, & usu.

Exacta in superioribus mineralium pharmacii, nunc ad metalla deveniendum. Et primum ad aurum, tanquam omnium optatissimum, & perfectissimum. Qua in re, ob rei difficultatem, haud satis, notam, quid de eo senserint alii, breviter recensebimus; quid postea ferat nostra opinio, more nostro paucis aperiemus.

(a) *De Auro.*

Circa auri appellationem, aliquam latere æquivocationem reperio. Quidam

dam enim pro auro, non id quod communiter prostat, & cui hodie rerum meta, & pretium aptatur, avaritiæ fonti, a quo mille incommoda vitæ continenter profluunt, accipiunt: sed quandam materiam, sanitatis radicem, & uberrimum fontem, nullius invidiæ subditam, sed probis, & veris Medicis notam, de qua longe plura, quam de vulgari auro, sublimia decantant: Sol etiam aurum cœleste dicitur. Vulgare vero aurum, cui proprie hæc competit appellatio, & ad quod vere præsens noster dirigitur sermo, nullo vocis significatu laborat. Hujus nominis etymon quidam nimis curiosi deducunt ab Hebræa voce, *aor*, quæ lucem significat. Hebræi tamen id alia voce efferunt, *betzar*, quasi in tribulatione, siccitate; *tzar* enim tribulatio, & sicciras, & præpositio *ben*. Item *zahu* a colore, & puritate; alii a Græco ὁρέω, quod est custodio. Alii χρυσὸν dicunt ab inventore. Potest & ab illa voce ὧρος, qua Sol apud Ægyptios dicitur. Insignitur & aliis nominibus penes Chymicos: nunc enim Solem ipsum nominant, nunc sulphur fixum, fermentum, sperma, tincturam, & alia. Olim Græcis ejus in Medicina usus fuit incognitus. Arabes primi tanti metalli vires experti sunt, atque suis compositionibus immiscuerunt, limatum primum, aut in foliola redactum, quam crassam præparationem adhuc pharmacopolæ nostri retinent: quo cum fructu, adhuc inexploratum habeo. Id a nostri ventriculi calori atteri, subigi, & concoqui nequit; at tunicis ventriculi, & intestinorum hærere posse, sæpe compertum est, unde symptomata gravissima non raro emergunt. Chymicos, hac in re solertes, & ingeniosos comperimus, ut qui variis, & præstantissimis inventis Pharmaceuticam non modo auxerunt, & ditarunt; verum & ad summum perduxerunt: inter quos primas tenent Raimund. Lull. Arnaldus Villanovanus, Theoph. Germanus, quibus viam stravisse Isaacum Hollandum, Johannem de Rupescissa, & F. Basilium Valentinum quodammodo creditur. Ab his multi alii profluxerunt, ut Gerardus Dorneus, Penotus, Ulstadius, Phædronus, Quercetanus, Crollius & alii pene innumeri; ut interim vetustissimos præ brevitate omittam.

Summa hujus metalli præparatio in dissolutione consistit. Dissolutio vero procuranda est sine corrosivis; secus non medicamentum, sed venenum conficitur. At sunt corrosiva, ea omnia, quæ e salis spiritibus educuntur. In quo loco reponendus est tædiosus ille labor, qui ex aqua puteali fit, cum revera per id laboris nihil aliud quam spiritus salis armoniaci proliciatur, quod sapore & colore, quo digitos inficit, facile cognoscitur. Aquam vitæ alkalizatam, ut & acetum alkalizatum idipsum dissolvere posse, minime diffido; sed ejusmodi modus perobscurus est, & ejus calcinatio vera præmittenda venit. Quod de eo ænigmatice loquutus est Parac. ambiguum est admodum, nec quid velit a quopiam percipitur. Legitimum dissolvens a multis aqua vitæ dicitur, a nonnullis *azot*, & quibusdam mercurius, spiritus, ignis, & alia pro uniuscujusque captu nacta. Quid si tandem, videant, ne nobis impossibilia, lapide suo imaginario cuncta in aurum vertente obscuriora, obtrudant. Si tanti arcani fuerint participes, cur non sibi ipsis saltem profuerint? Si aurum condendi ars tam familiaris, ubi tot divitiæ, & opes contra-

tractæ? si mortis, & sanitatis tutelare præsidium, cur non morborum immunes longissime vixerint? cur non morborum seminariis eodem funditus evulsis, senectam deposuerint? at hi utplurimum morbosi, crudaque senectute confecti, ocyssime occubuerunt. Siccine deluditur vestrarum præceptionum labor? commentatiane sunt, tot tamque varia de eo a vobis decantata encomia? Sed quorsum isthæc? liceat unicuique proprio sensu abundare. Quercetanus *lib. de præparat. medic. Spagyr. cap.* 1. auri dissolvens duplex facit, spiritum acerrimum, & sanguinem hydræ, quo in loco medium, quo educitur color a dissoluto, alcohol glaciati corneoli proponit. Quid sit spiritus ille acerrimus, aqua regia, an fortis alia ex sale marino, ut & sanguis hydræ, parum laboramus, sola voce isthæc corrosiva nobis innotescunt: ipsius item alcohol glaciati corneoli, sive aqua vitæ sit alkalizata, sive aliud quippiam simile, nobis admodum suspecta est hujusmodi præparatio; nec minus reliqua *in eodem capite* eodem filo contexta, quæ ni fallor ex Parac. desumpta sunt, & maxime ex *Chirurg. mag. lib.* 2. quo argumento multos vanitatis, & gloriolæ cupidos deprehendere licet. Paracelsum nemo intelligit, quis Quercetanum idem per obscuriora dicentem? Idem author in *sua Tetrade cap.* 2. de Sole & Luna, unam sibi compertam multis verbis ænigmatice depingit. At quis non videt descriptionem fundamento, a se & aliis posito, minime quadrate? Quod inibi Philosophice calcinatum appellat, id fit cum sale armoniaco cum resoluto sale tartari, ut de fulminante auro habetur. Stygiam postea aquam e fontibus draconis omnivori glaciatam, esse corrosivam satis liquet: & insuper colorem ibi maturatum solem in nigrum. Ex mercurio corrosivis spiritibus imbuto fieri, manifeste patet hucusque dictam præparationem, mortificationem nuncupatam, qua variis ablutionibus repetitis, splendidum, & magis nitidum redditur; a quo postmodum per spiritum fructuum juniperi tincturam elici docet: quam tandem Saturni balsamo æthereo exerceri vult per alembicum, crebris cohobationibus ad hoc repetitis. Hujusce præparationis veritatem penes suum authorem relinquimus, nec propterea tanti viri fidem labefactare, aut suspectam reddere nobis est animus. Scimus pro certissimo, ejusmodi calcinationem, & dissolutionem haud esse legitimam, & Saturni spiritum, quamvis ardentem & subtilissimum, aurum minime tangere, minus quemcunque spiritum fruct. juniperi. His forte alia præstantiora dissolventium genera nobis occulta. Tincturam, quam ferunt per lapidem pumicis educi posse, manibus propriis tractavimus; eam tamen nec probamus, nec aliis parandam suademus.

Per oleum juniperi creditur quoque aurum propria tinctura spoliari posse, cujus crudelitate neminem parum in chymicis versatum hærere existimo. Cæterum passim in Chymicorum libris varia tincturarum, & auri potabilis præparationum genera offendes, quæ (ni fallor) incerta, impossibilia, & omnino a veritate aliena censemus. Quid tamen de vera, & legitima ejus præparatione sentiam, paucis sic habeto. Aurum prius sua natura metallica spoliandum venit, quod omnes fere innuere videntur; at in modo docendo nos fallunt, vel ipsis sic volentibus, vel his plane rudibus, & ignaris: hoc vero

fit

fit per calcinationem. Calcinatio ejusmodi non fit cum aquis fortibus sale armoniaco exasperatis; minus per spiritum salis urinæ, nec iisdem per quemvis spiritum salium. Spiritus salis aquæ communis optime aurum solvit, & tamen vera non est solutio, nec calcinatio ulla ejus medio fieri potest; aurum etenim his calcinatum iterum in corpus revertitur. At vera calcinatio fit cum quadruplo corporis sicci dissolubilis, trituratione diligenti præmissa: prunis ardentissimis tunc probe calcinatur, calcinatum liquore acido potabili dissolvitur, a quo postmodum cum spiritu sulphureo pariter potabili, tinctura a corpore segregatur. Sic verum, & legitimum aurum potabile habes cum sua tinctura. Si ulterius pergere velis, aurum est apertum, facile tibi erit vitriolum, essentiam quintam, magisterium, & alia arcana parare. Quod si prima vice corpus auri non sit satis apertum; calcinationem reitera, imo ter; & quater: quo plus, eo melius. Jam sic calcinatum maximas virtutes obtinet, eoque tunc frequenter utimur citra tincturæ extractionem, aut aliam solutionem.

Calcinationes vulgatas suis carere dotibus minime existimamus, ea de re nonnullas nobis notas hic delineare haud in frugi duco.

Calcinationes communes duplici via potissimum fiunt, per mercurium, & per aquas fortes, quas regias vocant. Per mercurium accipiunt solis purissimi in bracteolas, vel tenuissima folia reducti partem unam, mercurii vivi partes 6. vel 8. Mercurio parum concalefacto additur aurum, idipsum probe miscendo pistillo ligneo: atq; hoc fit extra ignem. Tum amalgama aqua dulci multoties abluatur, donec omnis nigredo recedat. Superfluum Mercurium per corium exprimimus, & in corio manet amalgama, quod iterum accipimus, cum duplo ponderis salis albi decrepitati, utrumque fortiter simul terendo in mortariolo, vel lapide marmoreo cavo, cum pistillo etiam marmoreo: Postmodum materia crucibulo indita, prunis ardentissimis committitur, a qua Mercurius recedit. Sal per ablutionem aquæ dulcis ab auri calce segregatur. Calx adhuc tenuior redditur, si ea bis, vel ter cum duplo florum sulphuris comburatur. Fit & calcinatio cum solo Mercurio, sed non adeo perfecta, & cum aliquo detrimento.

Item cum Mercurio sublimato, modo haud valde dissimili.

Item cum sale armoniaco, sale communi, & sale aquæ communis.

Per aquas fortes sale armoniaco exasperatas, aurum in calcem vertitur, accipiendo aquæ fortis, ℥.iv. salis armoniaci, ℥.j. auri purissimi, ℥.ß. dissolvuntur omnia lento calore in urinali vitreo, postmodum humiditatem omnem evapora, & remanet aurum cum sale armoniaco calcinato. Per validum ignem salem sublimando, dictum salem ab auro separabis, item per adjectionem salis tartari; & postea per ablutionem cum aqua communi extillatur, & aqua regis sine fæcibus, & sic simplex evaporatio sufficit. Aurum postmodum in aqua regis ordinaria solutum, & cum sale tartari resoluto repercussum in tenuissimam calcem vertitur, quæ postmodum aqua communi pluries lota, evadit tenuissima, fitque illud aurum sclopetarium, volatile, ceraunochryson; qua occasione ab aere calido exsiccanda venit,

ne

ne ignem concipiat; secus ejusmodi aurum concipiens ignem, ingenti cum strepitu vasa etiam fortissima disrumpit, & in mille partes distrahit, fulminis ad instar; qua ratione & aurum fulminans a multis dicitur. Hujus operationis causam Crollius refert antipathiæ salis armoniaci cum mixtis, & medio ol. tartari compactis, & densatis; aurum ob suum pondus vim fulminantem salis nitri ad se trahit, unde vires suas inferius exerit. Aurum præterea in calcem reducitur per spiritum salis aquæ communis. Solvitur primo aurum cum sufficienti quantitate dicti spiritus, solutum evapora lento igne, & in fundo calx relinquitur. Aurum solvitur etiam cum spiritu urinæ hominis, & solutum, modo supradicto exsiccatur, & in calcem reducitur. Rursus solvitur aurum cum oleo seu liquore antimonii, & postmodum in pulcherrimum vitrum evadit, cujus vires etiam maximæ sunt. Hoc denuo vitrum in calcem facillime vertitur, atque ab ea tincturam proprio dissolvente extrahere poteris. In calcem tandem vertitur aurum cum spiritu salis aquæ putealis, qui spiritus valde est affinis spiritui salis armoniaci, vires nempe easdem obtinens; hinc salem armoniacum primum e terra enasci credendum est, atque his in locis plurimum reperiri. Hinc tribus milliaribus, ab hac Civitate, meridiem versus, e terra quandam salis speciem sponte enasci comperimus, toto genere sali armoniaco similem. Is certis temporibus, proprio impetu, dum terra rore quodam madido perfunditur, foras erumpit. Solum illud hujusce salis copiæ ferax, omnino inutile perpetuo manet, siccum & sterile, incultum & horridum. Sunt præterea multæ aliæ calcinationes, quas passim Chymicorum in libris offendes. Nos præsentibus contenti sumus. Adderem varias solutiones, item infinitas alias auri præparationes, tam præcipitationes, quam sublimationes, varia denique ex eo composita medicamenta; pariter solutiones complures, Mercurii extractiones, & alia innumera: Verum nobis isthæc non parum suspecta sunt; demum rhapsodos æmulari nobis non est consilium proprio labore parta tradimus, aliena, & incomperta omittimus, uti & inutilia, veluti arborem Hermetis, ab aliis arborem auream dictam; quo in loco possem connotare novam cujusdam Chymici antichymici præparationem, ab ipso germinationem dictam. Sed futiles ejusmodi præparationes, malo remittere ad ejusdem fabulosam ex auro, & argento Mercurii extractionem, quoad palam edoceat suum aurum potabile. Consimiles cognoscimus, qui multum de arte pollicentur, & eam vix a limine salutarunt unquam. Quid mehercle aurum potabile votis habere? & minimis morbis ne tantillum opis afferre? Artis magistros convellere, & inscitiæ atque supinæ ignorantiæ incusare, nonne est audax, & temerarium facinus? & horum ni pollicitationibus veritas prompte innotescat, non modo calumniatores, verum & insignes mendaces, & garruli impostores apud probos merito censebuntur.

(a) *De auro*. Character ac nota essentialis auri est gravitas, non datur enim auro gravius corpus, dum duplo ponderosius est in eadem mensura ac portione stanno ac ferro. Depuratur aurum Ducatorum (quod non finum est, quia unus duca-

ducatus tribus lunæ gran. & totidem veneris participat) quam optime per antimon. sic splendidissimum & purissimum evadit, ac mirabiliter ductile, quoniam ab admixta venere & luna rigiditatem acquirit. Non opus autem est, ut sollibus antimonium difficillimo labore ab auro separetur, sed in momento id fieri potest, adjecto nitro sufficiente, quod partes antimoniales in calcem vertit relicto purissimo auro.

Auri calx si sit citrina, bruna vel nigra, aliquid adhuc continet lunæ, si autem obscure rubra, tunc purissima est. Auro conciliari potest color saturate rubicundus, si fundatur cum venere & antimonio, postea depuretur & hoc negotium aliquoties repetatur. Memorabile est, aurum candefactum si admoveatur laminæ orichalceæ, illud statim reddi friabile, ita, ut possit pulverisari. Stanni momentum cum auro commixtum, tantam vim ipsi concilat ut igne non possit liquari. *Steeb. tractatu elixir solis & vitæ* dulci liquore lymphatico tenui aurum in subtilissimam tincturam convertit. Vapor spiritus vini rectificati inflammati sub campana collectus paucissima utut quantitate auri folia intime dissolvit. *Boyle historia fluiditatis pag. 26.* aurum menstruo quodam traduci posse per alembicum asserit.

In auro parum latitat virtutis medicamentosæ, est enim nimis fixum & compagis & texturæ firmissimæ, quam non facile penetrare & dissolvere valet menstruum quodam activum vel corrosivum, multo minus salivale gastricum, quod ferme nullum jus in illud habet: deinde etiam paucissimo pollet spiritu minerali, adeoque omnis activæ virtutis per se expers est. Omnes ferme tincturæ, essentiæ & liquores potabiles, tantopere commendari & celebrati, revera destituti sunt singulari & experta virtute, imo plus nocuisse quam profuisse observati fuerunt. Et si accurate examinentur, plerumque auro prorsus orbati sunt, & tincturam suam ac virtutem, si quam fovent, mutuantur a menstruo, si autem continent aliquid auri sine corrosivitate illud non est. Hac ratione auri crocus tenuissimus spiritu salis volatili dulcificato, spiritu Sachari Saturni, viridi æris dissolvi ad partem equidem potest, attamen liquor hic nihil aliud efficit, quam ut stimulet primas vias, & ad excretiones ipsas irritet, tenacemque mucum ibi residentem colliquet, quo nomine etiam commendari potest aurum fulminans, maxime quod cum spiritu salis ammoniaci præcipitatum & non sufficienter edulcoratum fuit, quod corrodente sua vi alvum ducit, & in epilepticis insultibus ac torminibus convulsivis a pituita vitrea obortis, quandoque exerit laudabilem effectum, ceteroquin ipsi intestinorum substantiæ vim inferre potest; sic aurum medicinale acceptum pondere unius grani per 30. aut 40. dies in vehiculo convenienti sanare infallibiliter epilepsiam *Auctor est Vigani in medull. Chym. p. 48. Hifterus in Hercule medico lib. 6. p. 292.* in quartana auri fulminantis vires extollit. Nonnulli parare solent ex ipso liquorem nephiticum hac ratione: Aurum solvunt in aqua regis bonæ notæ, solutionem inspissant, coagulatum urgent vehementissimo igne sublimatorio in phiola. Sic ascendit sublimatum circa phiolæ latera superiora flavescens, quod in aere humido abit in deliquium, hoc deinde variis aquis dilui vel spiritibus misceri, & in usum trahi solet: fæces post ejus usum secedunt nigræ, obesis pituitosis & robustioribus personis ejus usus plus quadrare videtur, quam macilentis, biliosis & tenerioribus.

Quamvis autem ex auro paucissima expertæ virtutis remedia prodeant, singularem tamen præstat usum & concurrit ad efficacissimi medicamenti compositionem, si cum mercurio, qui abundat spiritu minerali actuosissimo, in temperamentum felicissimo connubio redigatur. Fixum enim auri corpus partes tenuissimas mercurii in poros ac sinum recipit, ut æquabilis harmonia & proportio exurgat; unde nihil magis mea opinione mercurium corrigere potest, quam aurum & ex adverso, nihil aurum exaltare, actuare & virtute medicamentosa magis imbuere aptum est, quam ipse Mercurius.

Auctor quidam Anglus luci exposuit tra-

tractatum, dictum *Antelixir* of Sold, in quo scribit se possidere pulverem, quo mediante auri corpus penitus destruere, illudque in concretum arsenicale volatile nocivum, quod vitrificari aptum sit, converti posse, quod fieri posse non dubitamus.

Auctor calcinat aurum cum quadruplo corporis sicci dissolubilis, quod nihil aliud videtur mihi, quam mercurius sublimatus, vel vitriolum martiale, cum spiritu sulphuris volatili paratum, quod aurum propter sulphur egregium in calcem rubicundam igne vehementissimo vertit, remanente simul terra sulphurea martiali: huic calci affundi debet spiritus salis volatilis & cum ipso dissolutio tentanda, postmodum superfundendus spiritus sulphureus, potabilis, id est spiritus vini tartarisatus. Inde exurgit tinctura elegantissimi coloris aurei, ast natura magis martialis quam solaris. Scribit Auctor, quod etiam citra tincturæ extractionem auro sic calcinato utatur, procul dubio in cachexia, hydrope, affectione hypochondriaca. Ex auri foliis, cum sale ammoniaco alumine & nitro tritis, ignique commissis, extrahi potest tinctura auri non contemnenda:

CAPUT XV.

(a) De Argento.

Argentum, Chymicis Luna, Græcis ἀργύριον, Hebræis *cheseph*, quasi amabile, a *chasaph*, amare. Proxime ad auri naturam accedit: Vires etiam auro valde affines obtinet. Errant tamen illi, qui putant ejusdem esse speciei, & solo calore differre. Qui utriusque vivam anatomiam perspexerit, norit & utriusque maximam differentiam: quod dictum sit propter quosdam Chrysopœos, vanis opinionibus plus justo inhærentes. Arabes pariter argentum, ut aurum, cardiacis medicamentis primi immiscuerunt: hinc foliorum argenti usus, adhuc in officinis retinetur; qua in re crassam adhuc vigere medicamentorum præparationem, satis mirari non possum. Sumpserunt omnes artes summam perfectionem, sola hæc pars Medicinæ inculta manet! quod gravissimum piaculum non aliunde oriri mihi persuadeo, quam ex nimia garrulitate, qua qui plus pollet, is cæteris longe doctior præfertur. Nonne hac tempestate videmus Medicos ad disputandum longe paratiores, quam ad bene medendum? Non fit ex opere, sed ex loquacitate, Medici electio. Sed similes habeant labra lactucas: nos meliori opinione imbuti, operantem Medicum requirimus, non auditu solum, sed & proprio labore instructum. Rejecto quippe crasso illo foliorum auri, & argenti usu, eorum dissolutionem apprime docemus.

Et quia de auro diximus, calcinatio semper præcedere debet. Calcinatio argenti a calcinatione auri non differt, licet longe facilius id in calcem vertatur, quam aurum.

Et sicuti aurum duplici modo calcinatur, ita & argentum, utpote cum Mercurio, & cum aqua forti. Cum Mercurio, eo quo diximus modo de auro. Cum aquis fortibus, modo etiam non dissimili, excepto, quod sola aqua forti absque sale armoniaco probe calcinetur, calcinatione (inquam) communi, non philosophica. Et quemadmodum aurum in aqua regia

solutum, per salem tartari, seu oleum repercutitur, ita & argentum in simplici aqua forti solutum, cum aqua salsa præcipitatur, pulvere albissimo cum aqua fontana pluries edulcorato, & hoc utuntur nonnulli pro vera calcinatione, licet iterum ejusmodi pulvis in argentum revertatur. Dictus pulvis intra exhibitus ventrem solvit, ventriculo pergravis est, vermes enecat, & hydropicorum aquas educit. Ex hoc pulvere norunt pseudochymici quidam plumbum in argentum fallere, qua inspectores credunt Saturnum in Lunam fuisse mutatum. Ad hoc derasum, & limatum plumbum accipiunt, qui prædictum argenti pulverem addunt, & his igni admotis, pulvis in argentum vertitur, & plumbum in pulverem cineritium, argenti pulveri similem. Qui non norunt argenti pulverem, atq;existimant aliud esse ab argento, facillime illaqueantur. Idem cum Luna cornea efficiunt, ut optime animadvertit Crollius. Ab hoc præcipitato argento, cum aceto stillatitio fiunt Crystalli argenti, qui denuo in liquorem oleagineum evadunt. Pelluntur & per retortam, a quibus insignis spiritus argenti educitur. Hæc calx denuo cum duplici pondere salis communis minutissime trita, & mixta, atque quatuor horas tantum in furno venti detenta, subtilissima, & perfectissima efficitur ad tincturam eliciendam.

Alia tamen calcinatio nobis nota est, longe melior & facilior, fit cum quadruplici pondere aquæ siccæ, ut de auro diximus. Perficitur dicta calcinatio intra tres, vel quatuor horas, filiis artis, veris non putatitiis satis nota est, ideo propter pseudochymicos apertius non est dicenda. Calcinatio in auro non sæpe unica vice absolvitur; in argento contra, quod non sit adeo tenax, & compactum. Hac via metallorum corpora adaperiuntur, & in his invenies quodcunque volueris: nam sic adaperta quocunque liquore potabile dissolvere poteris, nec ad hoc opus est aqua vitæ alkalizata, aut alio fortiori dissolvente; simplici aqua communi dissolvuntur, & postea ulterius progredi poteris. Scio virum Illustrissimum,in cujus gratiam hæc scripta sunt, graviter laturum, si tantum arcanum omnibus patefacerem. Qui hanc ergo dissolvendi methodum nactus fuerit, intelliget, quo pacto argentum in quintam essentiam adduci possit, item in oleum, & Balsamum.

Calcinatio quæ fit cum sulphure, non omnino reprobanda venit; hac enim calcinatione, si rite instituta fuerit, Lunæ corpus aperitur, licet non adeo perfecte: fit vero dicta calcinatio cum duplo sulphuris triti, sumendo argentum prius cupellatum, & in bracteolas reductum; in crucibulo stratificando lamellas argenti cum sulphure: atque tum igne supposito crucibulo, flagrat sulphur totum, & in auras abit. Reperitur isthæc operatio bis, aut ter, donec Luna perfecte sit calcinata.

Calx ejusmodi aceto stillatitio in vitriolum vertitur,a quo postmodum quintam essentiam, oleum, liquorem, & similia elicere poteris; de quibus usus, vires, & facultates omnibus innotescunt.

Præterea ex argento liquor argenteus ad multa utilis hunc in modum paratur, citra ponderis ipsius Lunæ jacturam: ad hoc Lunam in foliola redactam accipimus, eamque aqua forti dissolvimus, dissolutæ lento igne

ter-

tertiam partem evaporamus, sicque in scutella vitrea lata eam in secreto loco reponimus, uni intra 24. horas cuticula argentea superficiei inducitur, quam in alio vase seorsum servabis. Hæc operatio toties repetenda venit, quoties ejusmodi cuticula apparebit. Demum istæ cuticulæ in cella vinaria repositæ in liquorem facillime abeunt, vase ad id parum reclinato. Ferunt quidam uniones fictitias eo liquore illitas colorem nativum adipisci.

Argentum tandem variis liquoribus dissolvi potest pro usus varietate. Promtissime solvitur cum simplici spiritus salis nitri; hujus vero spiritus salis præparationem supra docuimus.

Quod ad præparationem illam, falso germinationem dictam spectat, puto omnino eam nullius esse frugi: & quanquam ejus artifex incuset magnum illum Germanum, Hermeticorum non infimum, ignorantiæ, & inscitiæ, mirum non est, quia sic solet omnes bonos authores protrahere.

Juvenum mos est multa sibi credere. Laudari postmodum ab illaudato non magna laus est. Mercurius ob fugam caloris secum trahit amica metalla, quod potius sublimatio, quam germinatio dicendum est. Potiori ratione arbor Hermetica in humido nata, nuncupanda esset germinatio. Sed tricis his missis, ad seria deveniendum.

Usus argenti liquoris, salis, quintæ essentiæ, calcis vivæ, multiplex est pro varietate affectuum, eorum magnitudine, temporis conditione, & infirmorum natura: quæ omnia probo, & erudito Medico facile nota sunt.

Vires maximæ sunt adversus capitis morbos, epilepsiam, apoplexiam, vertiginem, imbecillitatem cerebri; valent & ad oculorum morbos.

Quantitas perexigua esse debet, ni morbi magnitudo majorem reposcat.

Tempus exhibendi erit, ut de aliis alterantibus, quæ omnibus horis præbere possumus, etiam intra cibos.

Rursus lubens prætereo methodum conficiendi Mercurium ex metallis, ex argento præsertim, & auro, eo quod in his plus opinionis, quam veritatis comperiamus. Si tempus contrarium indicaverit, sententiam mutare non recuso.

(a) *De Argento*. Luna a veneris contagio penitus depurata non amplius colorem cœruleum vel viridem menstruis impertit, sed præparavi ex ipsa secundum processum *Montschnyderianum descriptum in tractato Metamorph. planet.* Vitriolum albissimum splendescens squammularum ad instar: hoc solutum in spiritu liliorum convallium non adeo rectificato exhibebat liquorem qui leniter purgabat, pituitam primæ regionis viscidam incidebat, lumbricos felicissime educebat, varioque experimento comprobabat suam efficaciam in epilepsia, mensium suppressione, & atrophia infantum. Major efficacia huic liquori conciliari potest, si spiritus salis ammoniaci urinosus addatur, qui tamen nec viridem nec cœruleum producebat colorem. Singularem observationem meretur, quod sal illud in aqua destillata solutum progressu aliquot mensium nobis subinde exhibuerit ultra sex colores: Nimirum mixtura clara & diaphana primum incipiebat viridescere, deinde subsequebatur color ex flavo obscurus & tandem ater, elegantissimo sane spectaculo, ut exinde appareat, ferme omnes colores latitare in corpore lunæ per se omnis coloris expertis.

Hactenus argentum non nisi aqua forti solvi

solv: traditum fuit, nihilominus vitrioli oleo eoque rectificato forti adhibita coctione commodissime dissolvitur.

Actor cum quadruplici pondere aquæ siccæ calcinat lunam; assumitur lunæ depuratæ in lamellas redactæ drach. 1. mercurii sublimati unc. sem. fiat stratum super stratum in crucibulo, mixtura calcinetur, sic relinquitur calx lunæ gryseі coloris, cui affundi potest sal volat. urinæ cum spiritu vini paratum pro extrahenda tinctura.

Argentum corpus grave est & fixum in igne, ita tamen volatisari sequenti via potest, ut plane volaticum fiat & in auras abeat. Accipiantur lunæ finæ drachmæ 2. aquæ fortis depuratæ drachm. 6. fiat solutio, quam coagulat sal ex albo viridiscens, hoc solve in spiritu crystallorum viridis æris, quem tribus vicibus abstrahebam, remanebat sal, quod lenissimo calore in fluxu perseverabat, quod solvebatur in spiritu vini saltem simplici, mixturam infundebam cucurbitulæ, cui ignis admovebatur, & evaporabat primo spiritus vini, dedi ignem fortiorem, sic omne sal sub specie fumorum volatile factum fuit, & in auras evanuit, pauco relicto quod renuebat amplius coagulari. Liquoris hujus lunæ antefactam evaporationem assumebam quatuor partes, & affundebam mercurii vivi part. 1. Sic in momento coagulabatur mercurius in cineritii coloris amalgama, liquorem supernatantem affundebam, ipsique admiscebam sal volatile Caryophyllatum, unde mixtura ex nigro fusca apparebat ac penitus coagulabatur instar butyri.

Memorabile est, sulphur ad mixtum lunæ, ipsi prontinus lenissimo calore fluiditatem simul & fragilitatem conciliare, inducendo colorem ex gryseo atrum. Argentum hoc modo cum sulphure cæmentatum, si ignitis carbonibus vel regulis imponatur, exurgit in tenuissima fila, accrescit & dicitur gevvahsen Gilber. In sulphure latitat arcanum separandi aurum ab argenti insigni mole per solam fusionem in igne, qui processus multum suppeditat lucri. Sulphur aggreditur ipsum argentum illudque intime penetrat, solis autem interspersas atomos relinquit intactas, quæ gravitate sua tendunt deorsum ibique collectæ & concentratæ abeunt in regulum sulphuris, scoriis adhuc immixtum, a quibus aurum & argentum mediante nitro separandum, sic ex viginti libris lunæ, in quibus drachmæ duæ auri latitant, hoc separari potest sine singulari sumtu, cum secundum vulgarem procedendi modum, mediante aqua forti, plus damni quam lucri proveniat.

Calx lunæ cum aqua forti & sale communi parata educit pituitam, & hydropicis, pituitosis, melancholicis convenit. *Tackenius* nobilis Venetorum Medicus frequentissimo in usu habuit hanc calcem anatica portione mixtam cum cinnabari antimonii in mania, melancholia, epilepsia. Calx lunæ si fluat in igne, fit inde luna cornua. Germ. Dern Gilber. Similiter calx hæc si misceatur cum mercurio sublimato confecto cum nitro & sale communi ac sublimetur, potior pars argenti cum mercurio ascendit, fitque leviter mercurius currens. *vid Becheri supplem. 2. p. 113.*

Arbor sic dicta philosophica ex luna seq. modo paratur: solvitur lunæ drachma una in tribus partibus aquæ fortis per præcipitationem præparatæ, gefallet. adde mercurii drachm. duas, aquæ pluvialі unc. unam, expone digestioni & postmodum frigori.

CAPUT XVI.

(a) De Ære.

UT Luna in superioribus maximam cum Venere affinitatem habet, ita argentum in inferioribus cum ære. Sic etiam, ut Venus cœlestis symbolum obtinet cum bene compositis, ita nostra terrestris cum perfectis metallis.

Ex

Ex lapidibus, cum berillo, qui gestantem reddit alacrem, divitem, magnificum, ad unionem conjugalemque amorem aptissimum; favet mulieribus prægnantibus, ne earum contaminetur partus: & aqua, in qua jacet, suspiria tollit, & cunctas infirmitates hepatis. Smaragdus insuper eidem respondet. Ex plantis rosa, myrtus, thymus, laudanum, ambra, & cætera bene olentia. Ex animalibus columba, turtur, passer, ut quæ in purgatione lepræ, jubente lege, consuetum esset offerri, ut quæ etiam proficua sint venereis.

Ejus usus antiquitus fuit ante argentum, ac pene etiam ante aurum, referente Plinio lib. 34. hinc ære signato primo usum fuisse Pop. Rom. inde a rege Numa collegio tertio fabrum ærariorum instituto.

Virtutes etiam ejus, ac facultates ab omni ævo nobis innotuerunt. Vetustissimus Hippocrat. multa ab eo profecta remedia multis morbis præscribit, tam intrinsecis, quam extrinsecis. *Lib. de victus rat. in acutis*, ad hydropem ejus squammam: eandem Pleuritidi, *lib. de morbis*, & alibi ad stomachum inquit subvertere, alvum laxare: & hydropicorum aquas educere. Quid demum referente Langio, de nullo metallorum salubrior spirat aura, quam de ære ex chalcitide confecto, quod viridi ærugine quoque scatet: de quo clavus, suillæ, aut cervorum carnibus infixus, eas a putredine illibatas, & sua styptica exsiccandi potentia diu conservat: quod hi quoque fossores, qui in scaptensulis, Græce χαλκωρυχεῖα dictis, chalcitidem cum ærugine scrutantur, fatentur.

Galenus multis in locis ejus usum in extrinsecis morbis multum commendat, in intrinsecis libere fatetur, de eo atque de aliis mineralibus periculum nullum fecisse, ut qui in his non esset valde eruditus: de hydrargyro, quem non esse de sponte nascentibus dicit, & manifeste denotat. Posteriores Græci nec ejus intrinsecum usum commemorant. Ad ulcera vero suis unguentis, & emplastris sæpius immiscebant æris squammam, ejus æruginem, florem, & æs ustum. Medici vero chymica arte edocti, alias præparationes his longe præstantiores agnoscunt, ex quibus hæc paucula frequentes experimur.

Vitriolum æris pluribus modis fit. Præstantissimum omnium hunc in modum: Laminatum æs cum duplici pondere sulphuris, igne aperto in vase terreo bis calcinamus; hoc est, ubi jam semel calcinatum fuerit, iterum secunda vice calcinatur cum eadem sulphuris quantitate, quod fit stratificando lamellas, & ab his parum tusis cum aqua communi facillime vitriolum abraditur, infusionibus nonnullis ad hoc præmissis, & dictas infusiones sensim evaporando, quoad coagulationis signa apparuerint. Hanc methodum pulcherrime docet *in sua Basilica chymica* Crollius, & post eum Beguinus *in suo Tyrocinio*. A fæcibus iterum calcinatis, novum educitur vitriolum: æs tandem totum in vitriolum vertitur.

(a) *De Ære.* Venus ex omnibus metallis difficillime redigi potest in fluorem: commode tamen id præstari potest cum pulvere detonante nigro. Facillime funditur cum antimonio hanc massam typographi pro typis suis formandis funda-

menti loco habent, eique postmodum plumbum vel stannum debita in copia addunt ut fiat ductilis.

Cuprum multum sulphuris possidet, si cum sale ammoniaco miscetur, inflammari potest, quatenus sal ammoniacum extrahit internum veneris sulphur, illudque extravertit, ut eo citius flammam concipiat. Si caput mortuum vitrioli veneris miscetur cum sale tartari, vel alio sale volatili aut sale ammoniaco, sublimatione esurgent flores, qui nomine entis veneris veniunt, medicamentum in majori dosi vomitus excitat, in minori resolvit, incidit, salivam & sedes excitat. Extrinsecus hoc sal cum spiritu vini solutum vel mixtum cum balsamo sulphuris ulcera antiqua depurando sanat.

Dicitur sulphur veneris magnam cognationem habere cum sulphure auri, quare etiam cuprum cum pallido auro mixtum restituit ipsi pristinum suum colorem, & quo frequentius cum venere funditur & cum antimonio depuratur, eo saturatior prodit color. Aurum cum luna mixtum, si cæmentatur cum viridi æris, sale ammoniaco & nitro, splendidissimo acquirit aureum colorem. Sunt qui ex vitriolo Cyprio & mercurio vivo singulari præparatione auri particulas quasdam extrahere volunt. Certum hoc est, si antimonium æqualiter misceatur cum luna & venere, prævia decenti cementatione lunam auri optimi portione ditari, ita ut ex una uncia argenti duo grana ad minimum auri mediante aqua forti secerni queant. Solvitur cuprum egregie in decocto tartari, salis communis & aluminis; unde fluit modus mineras venereas, quantum cupri contineant, probandi & examinandi per viam humidam, modo contusæ coquantur cum sali lixivio. Fluit quoque inde fundamentum dealbationis argenti, quod cum venere mixtum est.

Ex venere intrinsecus pauca prostant remedia, nisi emetica vel nauseam moventia: Nihilominus in Belgio famigeratissima est tinctura, dicta *Helvetii*, quæ ex vitriolo veneris sive Cyprio & sale ammoniaco paratur, hæc invicem miscentur & in crucibulo funduntur, affunditur spiritus vini vel spiritus salis ammoniaci vinosus. Tinctura proveniens cœrulea commendatur ad epilepsiam infantum, mensium suppressionem, atrophiam, vermes interficiendas. Dosi pleniori movet vomitus in pituitosis & illis, quorum intestina viscido humore obsessa sunt. Tinctura hæc est egregium menstruum pro extrahendo opio: optime assumitur cum vino Hispanico.

Quando cuprum cum antimonio & marte miscetur per ignem exurgit massa, cujus inferior pars regulina est, superior magis sulphurea, huic affunditur acetum destillatum vel melius spiritus aceti, sic dulcem acquirit saporem & colorem rubicundum. Solutio decantanda ac inspissanda in magma, cui affusus spiritus vini constituit essentiam elegantissimam aperitivam omnis virtutis prægnans est; unde longe saturatiorem auro conciliat colorem, quam regulus purus sive martialis, & si distletur in capella igne vehementissimo, fumi ac vapores longe rubicundiores sunt, quam si regulus antimonii simplex fuerit. Regulus hic veneris misceatur per ignem, cum sulphure vulgari optimo, addatur mercurius sublimatus sub æquali parte: invicem hæc destillentur per retortam vitream bene lutatam in igne aperto (uti mos est Cinnabarim sic in copia destillare) sic Cinnabaris sulphure veneris subtiliori gravida evadit. Cum quavis terra vitrescibili & optime cum tutiæ, quæ flos lapidis calaminaris est, liquatum cuprum album fit, potest adjici ad meliorem fusionem promovendam borax. Idem per liquationem cum arsenico fixato in argenti æmulum metallum convertitur.

Viride æris vel etiam æs ustum in absumendis callis fistularum antiquissimi chirurgorum, inter quos eminet ipse *Hippocras.* summo cum fructu adhibuerunt. Sic novi chirurgum celebrem, qui hoc remedio fistulas curat felicissime: usus ejus hic est: redigitur in pulverem, deinde cum liquido vel sola saliva miscetur, & hac mixtura fiunt turundæ, quæ in cavitates istas quantum licet, intruduntur, sic callum fistularum durissimum intra tres vel quatuor dies citra dolorem citra quandam inflammationem ita absumuntur & exedunt.

dum, ut totus separatus a parte sana extrahi queat. Si una vice non totus exprimi potest, propter obliquum cuniculorum ductum, secunda vel tertia vice applicetur, sicque omnis auferri poterit. Semper autem hoc tenendum est in applicatione, ut profundum immittatur in fistulam: & quamvis non omnibus calli partibus immediate applicari queat, accidit tamen, dum successive solvitur hæc rotunda, ut vis medicamenti penetret ad absconditos ductus, & efficaciam suam ibi exerat. Egregius quoque locus de hac re extat in *Fallop. tractat. de Fossil. p 353.* Notare inquit, quod omnia quæ ex ære oriuntur & præcipue ex ære depurato, habeant vim erodentem; unde quando est callus in aliqua parte abdita, & non possumus inibi aptare medicamenta, solemus conficere fistulam ex ære, & injicere, & sic corroditur callus. Spiritus veneris paratur hoc modo, recipe viridis æris, vel loco hujus crystall. veneris, libr. tres, indantur retortæ vitreæ, fiat destillatio ex arena primo igne leniori, postea bene lutatis juncturis augeatur flamma gradatim, sic replebitur recipiens nubeculis albis, & prodibunt circiter duę libræ liquoris, sub finem spiritus fortissimus, ubi nubeculæ cessant, desistendum est. Crocus veneris relinquitur in retorta omni acido exutus.

Alio modo.

Vitriolum Veneris fit ex ære in viride verso, vel cum racemis uvarum tempore vindemiarum, quod in Monspeliensi agro passim fit, vel cum aceto solo. Quod vero fit cum sale, & tartaro, ad hoc ineptum est. Ab isto viridi ære cum aqua communi, eo quo supra diximus modo, vitriolum extrahitur.

Alio modo.

Calcinatur æs cum quadruplo salis sulphurei: postmodum cum aceto distillato tinctura extrahitur, sale prius cum aqua communi remoto. Concrescit in lapillos, modo quo supra dixi, humiditate sufficienter per evaporationem ablata. Requiritur primum, ut æs probe teratur, & sali per minima rite commisceatur, ac demum violentissimo igne calcinetur in crucibulo, vel alio vase ad hoc accommodato.

Alio modo.

Cum aqua forti ex sale nitro, & alumine usto facta, solvitur æs, per evaporationem humiditatis aliqua portione sublata, vas in loco frigido reponitur, & in eo concrescunt lapilli pulcherrimi.

Alio modo.

Cum ære tandem per se igne vehementissimo calcinato, quod fit per tres, vel quatuor dies, modo jam dicto vitriolum fit pulcherrimum.

Oleum Veneris.

Ex Vitriolo veneris oleum rubicundissimum elicitur per retortam, modo quo educitur oleum vitrioli communis. Hic liquet a Theoph. Parac. dicitur acetosus esurinus: cujus usus est mirabilis in affectibus renum, & vesicæ, item in uterinis affectibus. Ventriculum etiam haud parum roborat, caput etiam; & alias partes ventriculo condolentes: pro quo accipiendum venit vitriolum Veneris sine corrosivis factum. Usus ejus est duarum, vel trium guttarum cum jusculo carnis, cum aliqua conserva mane, & sero. Pollet & aliis viribus, de quibus apud Theoph. Parac. *lib. de tartaro, & lib. de vita longa*, & apud Crollium *in sua Basilica Chymica*. Cautiones circa ejus usum, a dicto

dicto Crollio positæ, non sunt adeo certæ, ut forte ipse existimat. Bilem siquidem haud parum coercet, & inflammationes ab ea concitatas facile compescit. Dandum est semper cum quantitate sufficienti humiditatis, actu enim ejus aciditas vellicat propinquiores partes, quas actu tangit. In intrinseco apostemate equidem ejus usum non admitterem: ubi namque mollientia, ibi incidentia non sunt adhibenda.

Vitrioli usus absque alia præparatione etiam valde utilis est: In cachexia id pluries experti sumus. Ventriculo prodest, inappetentiam corrigit; fluores genitalium tam hominum, quam mulierum sistit; viscerum obstructiones reserat. Sed apprime videndum, quibus conveniat, & quibus obsit, quod non solo temperamenti criterio assequemur, verum aliis signis, de quibus forte in peculiari *methodo medendi nostra*.

Veneris tinctura.

Istud Vitriolum Veneris tincturam continet, ideo ab eo tinctura elicienda venit. Itaque cœruleum tuum vitriolum cum aceto distillato pluries solve, & coagula: paratum sic Vitriolum retortæ luto firmiter munitæ indatur, atque igne per gradus exhibito, phlegma, & spiritum abstrahe. Fæces cum aceto distillato iterum solve, a qua solutione per coagulationes novum elicis vitriolum; hoc autem spiritum misce diligenter, & cum spiritu vini, lento calore, ut fimo equino, infusione trium, vel quatuor dierum præmissa, tincturam pulcherrimam elicies. In Epilepticis morbis, vertigine, apoplexia, & aliis gravissimis morbis capitis mirifice confert. Hæc præcipua sunt medicamenta ex cupro educta, quibus intrinsece utimur. Ea vero, quæ extrinsecus usurpamus, cum cæteris nota sunt. Calcinatum bis cum sulphure, si aqua communi pluries lavetur, magnam partem suæ acrimoniæ amittit, fitque præstantissimum medicamentum pro laxis & putridis ulceribus sanandis. Ærugo æris pariter lota suam quoque amittit acrimoniam. Sed hæc trita sunt, uti & squamma, flos, crocus, & similia. Pompholyx, seu tuthia ad hoc etiam pertinet, cujus præparatio satis nota est in Officinis.

CAPUT XVII.

(a) De Ferro.

Ferrum metallorum omnium utilissimum, optimum vitæ, pessimumque necis instrumentum, atque inquit Plin. *hoc tellurem scindimus, serimus arbusta, ponimus pomaria, vites squalore deciso annis omnibus cogimus juvenescere. Hoc extruimus tecta, cædimus saxa, omnesque ad alios usus ferro utimur. Sed eodem ad bella, cædes, latrocinia, non cominus solum, sed etiam missili, voluerique, nunc tormentis excusso, nunc lacertis, nunc vero pennato*, & aliis, recenter in perniciem hominum inventis. Græce Σίδηρος, ἀπὸ τοῦ σίζω strideo: Hebraice, *barzel*. Ferrum, & chalybs ejusdem sunt generis, unum altero magis defæcatum. Chalybs sic naturaliter e terræ visceribus elicitur. Arte etiam ferrum in chalybem excoquitur, cujus methodum hic ani-

mi causa annectere placet. Itaque ferrum accipe in virgulas, vel lamellas digiti majoris crassitudini reductum: virgulæ vel sint rotundæ, vel quadratæ, parum refert; has stratifica in vase terreo oblongo, & capaci, cum duabus partibus pulv. carbonis salicis, aut fagi, & una parte rasuræ cornu bovis. Vas undique luto probe muniatur, idque, per 4. vel 6. horas, pro quantitate ipsius chalybis, in furno venti cum ardentissimo igne excoquatur. Exacto tempore, & refrigerato vase, chalybem invenies perfectissimum. Quod si artifex emolumentum majus ab hoc opere percipiat, pro lamellis & virgulis, instrumenta, cujuscunque generis, gladios, enses, & alia ex ferro simpliciter conficere poterit, eaque hoc artificio in chalybem reducere. Medicamenta, quæ ex eo paramus, sunt potissimum Crocus Martis, vitriolum, oleum. &c.

Crocus Martis nobis maxime arridet, si solo igne absque ulla mixtione conficiatur. Fit vero per simplicem ignis vehementiam in reverberatorio, per 8. vel 10. dies, crucibulo probe cooperto, & luto bene munito, quod opus artificio caret. In hac operatione, volatilis pars metalli recedit, & fixa manet, quæ maxime optabilis est.

Ferrum facillime in rubiginem vertitur, quæ si in reverberatorio per aliquot horas detineatur, in optimum crocum evadit.

Limatura chalybis, vel ferri subtilissima, intra paucos dies in crocum vertitur, si diebus canicularibus, solis radiis, ea communi aqua prius irrorata, exponatur: hæc in massam compingitur, ac denuo simplici aqua madefacta radiis solaribus per duos, vel tres dies relinquitur. Dicta operatio sæpius ter, & quater reiteretur, crocus fit pulchrior, & nobilior. Vas ad hoc requiritur ex terra vitreata. Mirabile dictu, quantum dictum vas incaleat.

Calcinatur ferrum, & cum sulphure, & cum sale; at melius cum sulphure. Ad quod duplicem sulphuris portionem assumimus, & unam ferri limati: dato igne flagrat sulphur totum, & in vase vitreo remanet calcinatum ferrum; quod secunda vice iterum calcinatur, eadem portione sulphuris servata. Baculo ferreo sub fine move, ne quicquam de sulphure remaneat.

Ejusmodi calcinatum ferrum super lapidem porphyritem in tenuissimum pollinem factum, evadit in crocum pulcherrimum, sola aqua communi irroratur, & in fine in pastillos compingitur.

Crocus Martis fit etiam cum aqua forti, ejus limaturam in ea dissolvendo, dissolutum a fæcibus abstrahendo, atque tum extractum per evaporationem exsiccando. Quantitas sit utriusque pro ratione efficaciæ aquæ fortis.

Item cum oleo vitrioli, sulphuris, & similibus liquoribus acidis acceptare unusquisque poterit Crocum Martis. Qui cum his corrosivis parantur, raro in usum Medicinæ veniunt, ni prius valida lotione præmissa.

Crocum tandem, nobilissimum omnium, paramus cum Mercurio, cujus operationem satis aperte diximus, cum de Mercurii præparationibus ageremus. Ex

Ex croco ferri varia componimus remedia, quibus passim utimur. Communis sunt rotulæ, pilulæ, & electuaria; minus usitata sunt vitriolum, oleum & balsamum. Rotulæ fiunt cum ℥. j. croci, & ℥. j. facchari in electuarium solidum cocti. His sæpe immiscemus macerem, cinnamomum, galand. caryophyll. aut similia scopo nostro accommodata. Pilulas etiam compingimus cum aloe lota, & purgata, myrrha, croco, nuce moschat. Mastiche, ammoniaco, scammonea, rhabarbaro, & aliis pro tempore, & infirmorum opportunitate.

Electuaria item componi curamus, pro ægrorum natura, morbi conditione, & temporis occasione: nunc eum conservis aliquot, nunc eum opiatis, mithridato, theriaca, & similibus. Pro singula uncia sesquidrachmam, & drachmas duas croci commiscemus. Et de Electuario ℥. ij. & ʒ. iij. damus singulo die mane 4. & 5. horis ante cibum.

De rotulis eadem fere est dosis: Pilulæ pro ratione compositionis exhibentur. Vires croci sunt multiplices: obstructiones viscerum reserat, icteritiæ medetur, lienem præter naturam auctum imminuit, mulierum menses movet, ventriculum laxum roborat fluores alvi & uteri sistit.

Hæc omnia felicius præstat vitriolum ex eo paratum, ejus liquor, & balsamum.

Vitriolum Martis ex omni ferro quoquo pacto calcinato educitur. Id vero, quod cum sulphure calcinatur, peropportunum est, & maxime in Medicinæ usu in idipsum paramus, ut docet Crollius *in sua basilica Chymica*, cum aqua communi nimirum, eam calcinato ferro affundendo ad justam quantitatem ebullitione levi facta, & refrigerata, collatam evapora, donec quasi crustam acquirat aqua; vale in loco frigido reposito, concrescent lapilli viridis caloris, a fæcibus iterum calcinatis simile eadem via educes vitriolum. Calcinationem procuramus semper cum duplici quantitate sulphuris.

Oleum, liquor & balsamum martis, ex hoc præparato vitriolo elicimus. Nec interea me latet, aliam ab aliis traditam esse viam, hanc tamen esse veram, & legitimam minime inficior. Ejusmodi liquor verum est Theoph. Parac. acetolum esurinum, de quo miranda prædicat in *lib. de vita longa*, & in *lib. de tartaro*. Hoc labentem, fessumque ventriculum sublevat, multis morbis a vulgo Medicorum incurabilibus habitis medetur, alia denique in arte miranda præstat. Guttulæ tres, vel quatuor cum quovis liquore exhibentur. Ejuscemodi liquor, vera est chalybis potabilis præparatio, Medicis ordinariis, communibus, & plebeiis ignota: Istius loco, acetum a ferri infusione extractum accipiunt, qua in re suam inscitiam, & ignorantiam produnt. Subrubram enim tincturam, quam in hoc fuso chalybe putatitio conspiciunt, non a chalybe, sed ab alio extraneo contractam existimant.

(a) *De ferro*. Datur revera in marte duplex, eaque diversa substantia una adstringens, altera aperitiva: hæc subtilior, tenuis ac salina, illa plus terrea crassiorque est. Seorsim illa quam commode comparari potest, quando sub æqua por-

portione limatura martis miscetur antimonio; duo hæc addito nitri sale fluant in crucibulo, mixtura fusa decoquatur in aqua, decoctum decantetur, & nova aqua elutrietur omnis salina & solubilis martialis portio. Pulvil subsidens cum nitri duabus partibus calcinetur, sic evadit crocus martis antimonialis eximiæ virtutis aperitivæ ad cachexiam viscerumque obstructiones solvendas. Illud quod ab elutriatione remanet, si eodem modo tractetur cum nitro, facessit in pulverem manifestius stipticum, constringentemque, & qui sapore & virtute multum differt a priori: posterior, ubi laxiori tono intestina partesque laborant, egregiam fert opem. Elegans crocus martis paratur ex vitriolo martis vel solutione martis facta cum spiritu nitri, aut aqua forti, modo extremo ignis gradu crementur dissipato omni spiritu acido, sic remanet terra pulcherrime rubicunda, quæ croci martis nomine venit. Apex & basis est pulverum cachecticorum, in affectu hypochondriaco, ictero, hydrope magni usus. Quod si huic affunditur spiritus salis dulcis, exurgit tinctura martis elegans, quæ connubio arcani tartari seu terræ foliatæ liquidæ colorem sanguineum acquirit. Eidem tincturæ, si solutio sacchari Saturni paululum inspissata admisceatur in momento prodit tinctura celebratissima *Grammanni*, quæ via sicca difficillimæ est præparationis: remedium ad sanguinis ebullitiones & tumultus cohibendos satis probatum.

Nonnulli, iique peritiores practicorum crudam martis limaturam omnibus istius crocis ac præparatis in medicina anteponunt, quandoquidem hæc acido non tacta minusque inversa, promptius agit in acidum ventriculi exsuperans, illud saturando ac absumendo: hujus post usum oriuntur, præcipue ubi acidum præsens, ructus ovum fœtidum redolentes, fæces secedunt nigræ, qui color debetur mixturæ vitrioli cum fæcum partibus terrenis non biliosis, uti recepta opinio est. Limaturæ crudæ usus validum requirit ventriculum, ne ibi hæreat, ructus nauseamque excitet ac appetitum dejecit. Refert *Panarellus*, se post mortem eorum, qui se usi fuerint martialibus, in ventriculo limaturam martis adhuc crudam reperisse, quia ventriculus erat debilis.

Tincturæ omnes martiales; saltem martis solutiones sunt cum acido factæ, & quo subtilior liquor solvens est, eo efficacior exurgit tinctura. Notum est cum succis pomorum, cydoniorum, berberum, acetosellæ, tamarindorum elegantissimas præparari posse, si solutio inspissetur, cui postmodum affunditur spiritus quidam aromaticus vel antiscorbuticus: minus tamen nota est illa, quæ fit cum spiritu formicarum acido, summe volatili præstantissimi usus ad omnes affectus, ubi vitriolacea locum inveniunt. Egregie corrigunt bilis volatilitatem ad paroxysmos præcavendos, epilepsiam, arthritidem, malum hypochondriacum, vomitum, diarrhæam, icterum, hæmorrhagias, febres intermittentes multiplici usu & experimento probatissimæ.

Operantur felicius, si alvus sui officii memor, quod si paulo segnior sit, blando aloetico vel palsulato stimulanda est. Ubi tamen tenendum; non quemvis ferre posse martialia, præsertim qui spasmis obnoxius est, ideo sæpe numero tormina alvique constipationem & anxietates intempestivus illorum usus procreat.

Nigræ tincturæ martis fiunt, si essentiæ ligni aloes pro scopo cephalico, essentia terræ catechu vel tormentillæ pro scopo adstringendi, Cinnamomi pro fine roborandi ipsis admisceatur. Caput mortuum florum salis ammoniaci martialium cum hæmatite præparatorum per deliquium præbet liquorem flavum saturatum stiptici saporis, qui in largiori dosi per inferiora & superiora purgat, sine ullo ægri incommodo, & qui loco stiptici liquoris in enormibus sanguinis profluviis extrinsecus præsentanei effectus est: si diluitur aqua quadam destillata, tinctura martis fit, quæ vario usu, prout miscetur, juvat.

CA-

CAPUT XVIII.

(a) De Stanno.

STannum, quod & plumbum album, nuncupant Chymici Jovem, Græcis dicitur κασσίτερος, & κασσίτερος, Hebræis etiam *Bedil*: alterum alteri alludens, quasi mensura dividens. Est hoc metallum naturæ amicum, ut quotidiano usu comprobamus, Saturno seu plumbo longe præstantius, atque materia ejus plumbi materia valde nobilior; hinc & ab eodem plumbo toto cœlo discrepat. Et ut a superius exordiar, beneficio Jovi potissimum quadrat ipsum stannum, aeri etiam convenit. Et ut cuncta calida & humida, dulcia, & odorata; sanguis quoque, & omnia ad nutrimentum, & augmentum comparata: sic lapores, & colores quinque optimi Jovi succenturiantur, rursus cum stanno, Jove nostro terrestri, sympathiam nacti sunt. Ex lapidibus crystallus, saphyrus, aliique albi, & virentes. Habet & concentum cum nonnullis arboribus, cum oliva, quercu, lauro, & aliis. Mitto brevitatis gratia alia complura, cum quibus naturalem quandam habet propensionem.

Noster vero terrestris muliebri sexui valde convenit, quod multis constat experientiis, & maxime partibus generationi dicatis. Mirum est, qua virtute polleat in roborandis pulmonibus, jecore & aliis partibus naturalibus. Quæ vero cum Saturno harmonizant, atque cum eo deliciantur, ab his diversa sunt, ut in sequentibus dicemus. Vires etiam ipsius stanni inter utrumque discrimen afferunt. Excalefacit, aperit, roborat, & alia præstat plumbo haud propria. In tribus potissimum celebratur a Theoph. Parac. *lib. de præparat.* in Icteritia, in Ascite, & in Vermibus.

(a) *De stanno*. Stannum est metallorum levissimum: Terra constat metallica volatili subtiliori, quam sulphuream chymici vocant. Nullum metallum tantam fovet affinitatem cum ipso auro, quam stannum: hoc unico cum ipso transit in regulum, cum cætera in scoriis antimonialibus retineantur. Per aquam regis una solvitur cum auro & ægerrime ab ipso separari potest, nec antimonio, nec per capellam; unde etiam a nonnullis dicitur diabolus metallorum. Ejus solutio instituta aqua forti leniori vel mitiori aqua regis, si infundatur in aquæ simplicis quantitatem, infusis desuper aureæ solutionis guttulis, color exurgit rubineus, & pulvis ejusdem coloris secedit in fundum qui vitrei rubinei confectioni inservit. Ipse hic pulvis solaris & jovialis mixtus cum æquali parte mercurii præcipitati albi ac probe edulcorati exquisita trituratione in mortario vitreo transit in diaphoreticum, potens in solvendis veteribus obstructionibus medicamentum. Ex stanno, arsenico & mercurio sublimato paratur spiritus perpetuo fumans, qui ad usus chymicos pariter & mechanicos utilissimus est. Magisterium jovis difficillime reducitur in metallum; ita etiam calx respuit salium alkalinorum vim, quod si autem additur sapo sive Alkali oleosum, negotium procedit. Sal balsamicus subdulcis, cujus *celebris Auctor* meminit, elicitus ex sale hermaphroditico, quod nitrum est, et calcinato cum venere, Saturno philosophico, seu antimonio, naturæ mediæ est, similis arcano duplicato vel nitro antimoniato sexangularis figuræ.

Antihecticum Authoris optime paratur.

tur; si cum antimonio stannum redigatur in calcem cæruleam: nam una uncia antimonii debita calcinatione sex uncias stanni in pulverem redigit, qui cum nitro sufficienti convertitur in medicamentum tutissimum temperans et diaphoreticum: Quando non rite processeris, servat vim emeticam vel etiam laxantem, præsertim si acidum exsuperet primis in viis; quod congrediendo cum calce jovis stimulans sal evadit, in intestinorum substantiam agens, non secus ac sol jovis, quod virtute laxante & anthelmintica eminet.

Notabile est, calcem Jovis neque cum aqua forti neque aqua regis effervescere, sed usurpatur ad polituram chalybis.

Præparatio in Ictertitia sic habet, &c.

Rec. stanni calcinati, ℔.j. Salis communis, ℥ 5. cineris fabarum ℔.ß. reduc in lithargyrium per ignem reverberationis. Hujus lithargyrii Rec.℥.10. alcohol vini, ℥.ß. post resolutionem reduc in alkali. Dosis a gr.vj.ad gr.10.& 12.

Præparatio in Ascite.

Rec. Stanni purgati, ℥.j. Antimonii, ℥.ij. limaturæ cineti, ad pondus omnium: reduc in calcem per reverberationem, horis 24. deinde.

Rec. Hujus calcinatæ materiæ, ℔.j. alcohol vini, ℔.j. ß. reduc. in alkali. Dosis a ℥.j. ad ʒ.j.ß.

Præparatio in Vermibus.

Rec. Stanni, ℥.iij. Salis communis, ℥.iv. Asphalti, ℥. j. fiat pulvis cum adustione. Dosis a ʒ ß. usque ad ʒ.iij.

Ejusmodi præparationes, Theoph. Parac. intentionem in edocendis præparationibus manifeste detegunt. Ex una parte res patefacit, ex altera easdem abscondit. Sic ne suis æmulis Apollinis Orgia citra pulverem tradat; filiis vero artis isthæc satis nota duxit.

Crollius in *sua Basil. Chymica*, salem Jovis in strangulatu uteri præparat: cujus dosis (inquit) est 3. aut 4. granorum in aurora cum aqua arthemisiæ, vel aquis cordialibus.

Quercetanus existimat stanni usum in Medicina esse nullum: Nos contra; ut experientiis nobis notum est, ejus necessitatem, & usum satis celebrare non possumus. Ex eo componimus medicamentum egregium, quod nulli alter satis æquiparare possumus. Fit vero ejuscemodi medicamentum ex tribus, Venere, Jove, & Saturno Philosophico. Hæc tria primum ex arte calcinamus; Venerem bis cum duplo Sulphuris; Jovem cum duplo salis hermaphroditici; Saturnum Philosoph. (pro quo accipe marcasitam Saturninam) cum eodem sale ad quadruplum: Hæc tria probe calcinata, ob æqualem portionem commiscemus, mixturam denuo cum duplo salis excoquimus. Sale, aqua communi pluries reaffusa remoto, & pulvere resicato in urinali vitreo, sub fimo ad octo dies recondimus pulverem, cum sufficienti q. spiritus vini. Hoc pluries reiteratur, & tandem debita evaporatione facta, colligitur sal quidam balsamicus subdulcis cum quadam austeritate, cujus vires imperscrutabiles censeo. Ad hydropem mirifice conducit, cachexiam perfecte tollit, viscerum duritiem emollit, mulierum menses movet, ventriculum roborat, & inappetentiam corrigit.

Calcem Jovis non raro usurpamus cum conserva aliqua, sed ejusmodi calcem para-

paramus cum duplici pondere salis hermaphroditici, adeo ut coctionis quædam species fit.

Flores ejusdem, cum eodem sale facile paramus: ad hoc accipimus unam partem stanni in nigrum pulverem adducti, & duas partes salis: commixta hæc sensim projicimus in vas candens ferreum, alembici adinstar cum urinali, & capitello. Capitellum habeat in summitate foramen rotundum, per quod injiciatur mixtura, & confestim obturari possit cum pila ferrea.

Salem, oleum, spiritum, ab his floribus elicere possumus, cum aceto distillato, modo supradicto. Ex stanno liquorem diaphoreticum subdulcem cum mercurio paramus cujus parandi methodum *in cap. de Mercurio* explicamus.

CAPUT XX.

(a) *De Saturno seu Plumbo.*

PLumbum, quod Saturni nomine indigitatur apud Chymicos, a Stanno toto genere differre existimo, quamvis alterum album, alterum nigrum cum Plinio, a plerisque vocentur; Græce Μόλιβδος, Hebraice *gopheretet*, quasi pulvis; est enim a nomine *gaphar*, quod pulvis & terra, sic dictum, quod multum terræ contineat, aut quod metalla in cinerem, & pulverem redigat. Sicut cum Jove stannum, ita cum Saturno plumbum mirabilem sympathiam trahit, atque cum multis aliis, quæ Saturno convenire traduntur, ut nigra quæque, terrea, sapores, & odores tetri, & fœtidi, & amari, & insuaves. Ex plantis, ipsi respondet ruta, cyminum, helleborus, papaver, mandragora, hyoſciamus, assa fœtida, &c. Ex animalibus, sus, Camelus, simia, ursa, catus, mulus, asinus, pavo, struthio, grues. E serpentibus, scorpiones, & reptantia in terris, in aquis, & ruinis murorum, aut tectorum, ut mures, formicæ, & vermes multiplices. Præest insuper Saturnus autumno, & hyemi, ventis fortioribus & gravibus, sicut & locis subterraneis, & solitariis, piscinis quoque, stagnis, paludibus, & locis horrendis. Sed his omissis, ad ejus medicamenta properandum. Sunt vero medicamenta ex plumbo multiplicia, tam communia quam chymica. Communia sunt iterum composita, & simplicia: simplicia sunt, cerusa, minium, lithargyrium, plumbum ustum, limatura, &c.

Composita sunt pene innumera: nam plurima cerata, seu ut magis dicam, emplastra ex eo componuntur, ut emplastrum diachalciteos, quod falso diapalma nuncupant, empl. de cerusa, empl. de minio, empl. diachyl. parvum, & iteratum, & magnum, empl. triapharmacum. Quod? vix ullum extat emplastrum, quod non habeat lithargyrium, vel cerusam, vel minium pro basi. Ex unguentis etiam multa sunt, ut de cerusa, de lithargyrio, de ruthia, & pleraque alia. Chymicomedica sunt balsamus, spiritus, & sulphur, quæ calcinatio præcedit: ad hæc alia complura quotidie accedunt, tam simplicia, quam composita, ut succus Saturni in aceto excoctus, &c.

Pulvis

Pulvis Mercurii cum Saturno, variæ insuper calcinationes, dissolutiones, & mixtiones.

Quod ad balsamum spectat, extrahitur ipse, vel ex calcinato plumbo, vel cerusa, vel ex minio, vel ex quovis alio liquore acido, modo quo de sale stanni eliciendo diximus. Nos sic ipsum præparare solemus. Accipimus calcinatum plumbum ad quatuor vel quinque libras; ipsi tum addimus aceti, quantum quatuor digitos supereminent: hoc fit in boccia vitrea, quam mox in loco calido, sive fimo, sive alio per octo dies recondimus: acetum postmodum per inclinationem abstrahitur, & seorsum servatur; super dicto calcinato plumbo novum reaffunditur acetum, totidemque diebus sepelitur in fimo boccia, atque si voles, ut melius res procedat, singulis diebus moveatur leviter. Abstrahe acetum ut prius, & novum iterum reaffunde, sic quinquies, & sexies dicta infusio repetatur. Has omnes infusiones per alembicum vitreum abstrahe, & in fundo remanebit sal, seu balsamus plumbi. Theophrast. Paracel. eumdem balsamum describit in *sua Chirurg. Mag. Tom. 2. de ulceribus & pustul. morbi Gallici, lib.* 10. cujus verba placet annectere, ut ipsemet suam præparationem patefaciat. *Plumbi balsami*, (inquit) *qui cum aceto ex ipsius cineribus per distillationem extrahitur: corpus autem illud ubi exaltatum fuerit per reverberationem, in minium redigi debet, & per aquam serpentinæ picta in cerussam reduci. Ex tribus istis experimentis originem ducunt curationes ulcerum depascentium, phagedanarum ac ignis persici: verum ex depravata horum trium remediorum, phlumbaginis, minii, cerusa, (quæ secreta remedia in his affectibus putantur) præparatione, plurimi errores a pseudomedicis committuntur, unde magnum plumbo convitium conciliatum fuit*. Hucusque ille. In quo liceat iterum ejus loquendi formulam connotare, cujus corticem si spectes, balsamum minime conficies. Equidem post dicti balsami extractionem, corpus quod in retortæ fundo manet, iterum reducitur in minium, & cerusam præstat, & lithargyrium aureum, & tandem cum exiguo sale tartari in vitrum vertitur. Oleum verum aquæ innatans, rubicundissimum & fragrantissimum, ex ejus sale per retortam educimus. Ex singula libra paulo plus ʒ. ij. olei habetur.

Spiritus Saturni una cum oleo pellitur: is flammam citissime concipit, nihilominus ventriculum, & artus vehementer refrigerat, pectori nimiopere adversatur, & quendam animo mœrorem incutit. Doctissimus Hartmannus Landgravii Hassiæ Archiater, jamdudum scripsit ad me, se ejusmodi spiritus plumbi medio quosdam leprosos sanasse.

(*a*) *De Plumbo*. Ex metallis nullum tam prompte in auras avolat ignis violentia, quam ipsum plumbum; nam totum in fumum subdulcem ex albo flavescentem convertitur, qui nebuloso sub cœlo coagulatus & intro haustus horrenda symptomata, spasmatica tormina, cum alvi pertinacissima obstructione convulsiva excitat, subsequente sæpius paralysi manuum, qui morbus dicitur die Gutten Aranckheit, & familiaris est illis, qui mineras saturninas igne tractant, vel lythargyrium ponderant, de quo legi meretur *dissertatio nostra de metallurgia Morbifica*. Fumum saturni ore improvide haustum

vomitum & sedes excitasse retulit D. N. *Boyle historia fluiditatis & firmitatis p. 75.* Noxa Saturni merito ducenda est a terra mercuriali (quæ etiam facile in verum mercurium transit, si fumus cum oleo tartari per deliquium exactissime teratur & destilletur: vid. *Becheri mineram arenariam pag. 42.*) qua constat copiosa. Etenim hæc & gravitate & textura crassiori adhærescit intime tunicarum nervearum poris, & partim obstruendo, partim rodendo nocet, & spiritus animales in motu suo turbat. Quare medicamenta ex Saturno parata parum tuta ego judico. Sic a Sachari Saturni immodico usu paralysin ortam lege apud *Johannem Rhodium centur. 3. observ. 10.* de eodem sale notatu digna memorat *Borellus centur. 4. observ. 32.* Amicum inquit, habui, qui Sacchari Saturni hausit nimiam qualitatem; unde tanquam paraliticus & fere mortuus factus est, tandemque conclamaretur: rigebant membra ejus & tanquam congelatus & apoplecticus erat. *Fernelius tractat. de lue venerea cap. 7.* scribit de empirico, qui plumbi pulverem adversus arthritidem commendavit, quo ad sesquilibram assumto, æger primum dysenteria crudeli, deinde ventris gravissimis rosionibus & torsionibus cum contumaci issima adstrictione, virium & appetitus dejectione, vigiliis internoque incendio correptus fuit. Saturnus, licet aceto tectus, dulciter delineat palatum, non tamen sine noxa ingeritur, nequam est, & mercuriale virus ori ac faucibus afflat. Verba sunt *Billichii p. 144.*

Ex hisce clarissimum evadit, medicamenta ex Saturno parata satis tuta non esse; unde observavi non semel a magisterii vel etiam Sacchari Saturni usu ad cohibendum feminis fluxum obortam fuisse colicam convulsivam. cum alvi pertinaci obstructione, ictero ardore interno, appetitus dejectione.

Ex remediis saturninis splendet maxime inter pharmacopolia tinctura antiphthisica ab Auctore dicta *Grammaniana*, cujus usus ad sanguinis concitatiorem motum refrenandum in nimio ipsius profluvio non contemnendus observatus fuit. Prostant hujus descriptiones variæ; dum alii via sicca miscendo vitriolum martis cum Sacharo Saturni, alii, quod rectius, via humida ipsas parare nituntur. Optimus autem est sequens modus: Solutioni Saturni Saturatæ cum aceto distillato vel ejus spiritu paratæ infunditur liquor martialis, sive solutio vitrioli e minera martis Hassiaca confecti, illico præcipitatio visitur terræ martialis cum colore pulchre rubicundo exurgente: liquor supernatans decantandus. Vitio hæc tinctura laborat, quod, si diu steterit, deponat ad vitri latera particulas tam saturninas, quam martiales, ideo consultius est, si ejus usus experitur, recenter illam & ex tempore parare.

Quod si sacharo Saturni affunditur spiritus vitrioli, destillatione acquiritur spiritus aceti destillati. Ipsum saccharum si destilletur, prodit spiritus ardens, qui nihil aliud est, quam spiritus vini regeneratus latitans in particulis aceti: ascendit in forma striarum, uti spiritus vini, odorem habet rosmarini essentiæ. Oleum quod prolicitur, est pars terrestrior gravis aceti resoluta. Remanet in retorta terra nigra, quæ simulac aeri exponitur, incipit flavescere, si liquescat in crucibulo, transit in plumbum perfectum. Memini aliquando caput mortuum spiritus saturni, cum retortam adhuc calidam frangerem, luculentam flammam concepisse, fortasse propter spiritum vini restitem summe calefactum, qui aeris accessu in flammam solvebatur.

Crystalli Saturni cum aceto præparatæ, si addatur debita portione sal tartari, vel nitrum, fulminant non secus ac mixtura nitri, sulphuris, & salis tartari. Si saccharum Saturni velis crystallisare, non illud aqua communi solvas, sed quod monitum *Billichii* est *in observat. pag. 68.* aceto. Ignis in evaporatione lenis esse debet, si nimis incenditur, liquidum semper manet, & hinc dicitur butyrum saturni. Sub leniore semper ad fundum præcipitantur crystalli. Oleum saturni fit, si sal saturni

furni solvatur in spiritu vini, per aliquot septimanas digeratur, abstrahatur, caput mortuum cum arena permixtum ex retorta destillatum largitur oleum rubicundum ac spiritum album.

Spiritus terebinthinæ vel oleum juniperi affusum sacchato saturni, mixturam frequentius agitando, inque debitam digestionem ponendo, acquirit colorem rubicundum, & transit in balsamum, quod camphora & balsamo peruviano nobilitatum, in gonorrhæa, fluore mulierum albo, præmissa debita purgatione, efficacissimum est, saturnum lunæ purissimæ, quæ nullum colorem menstruo urinoso amplius largitur, associatum, & cum ipsa calcinatum, de novo ipsi communicare tincturam.

CAPUT XX.

(a) *De Lapidum, & Gemmarum præparatione.*

Lapides tam communes, quam pretiosi, gemmæ dicti, ob insignes eorum virtutes ab omni ævo exoptati fuerunt semper, nec adhuc est tam barbara & inculta gens, quæ non eorum præstantiæ, & pulchritudinis detineatur admiratione. Et sane nulla ex parte naturæ majestas mirabilior, quam in gemmis. Quid non tantæ varietati, coloribus, materiæ, duritiei, decori, gratiæ, & venustati debetur; ut interim eorum dotes, & occultas facultates prætercam. Gemmarum ortus est plane cognitu difficilis, uti materia, ex quibus a natura primum productæ sunt. Sintne ex aqua purissima, frigore nimio in visceribus terræ densata; an vero vitrum quoddam ex genere metallino per nimium calorem productum; an purissima alia materia, spiritu lapidifico compacta, & eam in formam lapideam reducta, demum ex sulphure & Mercurio purissimo, an ex purissima elementorum materia, parum refert, dummodo earum vires firmiter teneamus. Cum metallis; & vicissim cum planetis, item cum præcipuis corporis nostri membris, ac cum plantis, gemmas sympathiam habere nonnulli demonstrant. Ut enim fulvi, & rubri, igneo colore micantes, Soli, & auro, ita & cordi conveniunt, plantis item aureis floribus decoratis. Virides veneri, cupro, & renibus, sicut plurimis plantis. De cæteris eandem ferunt sententiam. His vero missis ad institutum redeo. Lapidum, & gemmarum præparatio, & usus plane recens est, & ante Arabes nullum reperio, qui de his quicquam scripserit. Apud Hippocr. perpaucorum fit mentio: apud Gallen. Hippocrate longe inferiorem ætate, lapides haud pauci recensentur, at quam brevissimis, ex quibus manifeste liquet, de his perexiguam habuisse cognitionem. Arabes ipsos multis compositionibus immiscuerunt: quam consuetudinem servat hodie vulgus Medicorum. At durissima illa corpuscula, etsi tenuissima, a nostro calore atteri, atque in actum deduci haud posse, satis liquet, nec nostros corporis meatus subire valent, nisi potabiles, & in liquorem versas gemmas usurpemus. Incipiam a corallis, & unionibus, tanquam ab usitatissimis.

 (a) De

(a) *De Lapidum & gemmarum præparatione*. Sicuti omnia solida fluidum agnoscunt principium, ita quoque lapidum & gemmarum origo ex fluido est: comprobat id illarum figura, diaphaneitas, intimaque particularum unio, dum ex pluribus tenuibus bracteis constant, quæ ex commissuris ope microscopii cognoscuntur: *Vid. Boyle de gemmis p. 7.* Fiunt mediante crystallisatione, dum particulæ insensibiles invicem coagmentantur. Quod aqua in lapidem mutetur, qui igne vehementissimo in calcem acerrimam utitur, spelunca Baumanniana id sufficienter confirmat. *Boylem hist. fluidit. & firmit. p. 91.* exempla aliquot notabiliora profert, quod aqua in lapides mutata fuerit.

Color gemmarum a connubio particularum metallicarum est; unde enim associatione certorum metallorum elegantissimæ gemmæ varii coloris elaborari possunt. Aurum crystallo amethystinum concedit colorem, qui etiam obtinetur, modo auri crocus terræ porcellaneæ imponatur, & vitro prægrandi caustico aurum vehementissime calcinetur, sic vitrum pulchre amethystinum nascitur. Rubineum vitrum ex jove & auro; Saphirinum ex lapide Lazuli; Smaragdinum ex viridi æris & minio; Hyacinthinum ex cerussa & croco martis; Chrysolithinum ex minio & cerussa conficitur. Plumbum lateri impositum vitro caustico abit in perfectum vitrum viride ponderosum.

De viribus gemmarum multa traduntur fabulosa. Equidem non omni carent virtute, sed per illa quam optime potest a corpore crystallino acidi destructivo, non autem ab ipsarum tinctura, quam a succis mineralibus possident, quæ quidem menstruicerti ope ex ipsis elici potest. Vid. *Boyleus de gemmis*. Falluntur qui singularem confortantem vim illi adscribunt, illamque derivant ab æthere puriore angustissimos illarum poros incolente. Eadem forma qua assumuntur, iterum ejiciuntur. Ingrediuntur gemmæ varii generis remedia, nominatim: pulverem bezoardicum *Sennerti*, confectionem de hyacintho, electuarium de gemmis calidum, species cordiales temperatas, sed profecto fine singulari effectu, cum ipse, si quis est, a solo crystallo repeti queat, quo circa effectus horum reliquis potius ingredientibus adscribendus erit.

CAPUT XXI.

(a) *De Corallis*.

Corallum, vel, ut aliis placet, Corallium, ut in imo maris incredibili naturæ artificio productum, ita mirabiles ab ea dotes sortitum est. In pelago veluti mollis arbuscula crescit, & vegetabili vita vivit; extra vero naturam lapideam induit, ut non amplius ad vegetabilia, verum potius ad mineralia reducatur. Tres sunt hujus fruticis lapidei species: rubrum, quod omnium censent optimum, album, quod peculiares habere facultatem existimant omnes, nigrum rarissimum, & minus in usum receptum. Sunt & ex his stellatum, articulatum, & porosum, sub iisdem speciebus reponenda. Rubrum potissimum nobis in usum venit, quod quidem non nobis solum Europæis innotescit: verum & Asiaticis & Afris. Hinc Turcæ, Indi, & pleræque aliæ nationes barbaræ ipsum integrum & collo gestatum, insignes habere vires constanter credunt. In plurimis etiam Europæ locis, ad nocturnum timorem, cui pueri & juvenes ob cruditates valde obnoxii sunt, valere creditur. Bononiæ, ubi hæc meditamur, puellæ id collo gestant, tanquam ornamento, & virginitatis signo.

Avi-

Avicenna corallum inter cardiaca reposuit, Veteres Græci, neque Hippocr. neque Gal. ejus meminerunt. Colligitur hodie in maxima quantitate in mari mediterraneo Barbariam versus, quo Massilienses id quotannis adeunt piscatum, sic id artificii genus appellant, eo quod retibus ipsum ex imis Oceani visceribus extrahant. Traditur etiam id in Ligustico mari enasci: verum potius Ligures cum Massiliensibus in Barbarico ipsum reperiunt, & inde postmodum Genuam advehunt. Communis ejus in Medicina usus est, in pollinem reductum ipsum prius calcinando, vel integrum super porphyriten lapidem terendo. Nos vel ejus tincturam, vel ejus salem usurpamus, ex quibus syrupos, & alios liquores componere possumus.

(*a*) *De Corallis*. Corallium frequentissimum in usu est rubrum, quod in mari Tyrrheno & Siculo invenitur, rarius album, nigrum vix reperitur, nisi in curiosorum cameris; dubitant, an corallia in mari mollia sint, & an extremitates ipsorum rotundæ, uti refert *Paulus Bocco*, succum lacteum ad modum tithymali præbeant.

Corallia destillata in retorta igne aperto fundunt liquorem ac rem urinosum, caput mortuum est acerrimum album, & instar calcis vivæ ebullit aqua affusa. Potentem vim alit diureticam in urinæ suppressione, si connubio salis succini commaritetur, expertissimam. Tincturæ nihil aliud sunt quam ipsorum solutiones, sique in digestione rubedinem induunt, id non tam coralliis, quam menstruo potius, quod calore talem colorem suscepit, debetur. Idem nostrum judicium est de cera alba, qua mediante tentant extrahere colorem rubrum ex ipsis. Inter sexcentos ferme modos præparandi tincturas ex coralliis eminet maxime illa, quæ fit cum spiritu nitri dulci, quæ præstantissimæ virtutis est in reserandis obstructionibus & sanguinisque impuritate per diaphoresin dissipanda. *Basilius Valentinus* spiritum salis dulcificatum adhibet. *Langelottus in Epist. ad Nat. Cur.* meminit coralliorum intimæ solutionis cum oleo quodam destillato. Verum dubito, an res unquam successerit. *Boyle tractatu de gemmis* commendat spiritum æruginis, quo corallia soluta post abstractionem spiritui vini non rectificato tincturam & vires concedunt. *Cnophelius in M.S.* corallia repetitis vicibus in spiritum roris majalis projicit, qui saturam inde adipiscitur flavedinem, & debita evaporatione evadit rubicundissimus.

Spiritus qui ex sale coralliorum vulgari modo parato conficitur, est non nisi spiritus aceti cum spiritu vini rectifica to mixtus.

Sal Corallorum.

Methodus, qua corallorum salem præparamus, non est a vulgari diversa: ea solummodo prius ab omni salsedine maris per varias ablutiones repurgamus, ipsa coralla probe terendo in mortariolo marmoreo, eaque fortiter exagitando cum pistillo, & aqua communi. Toties aqua a corallis removetur, quoad omnis fæx recesserit, quod ex rubore, nitore, & pulchritudine coloris deprehendes. Exsiccata, & minutim trita in aceto acerrimo distillato dissolve, in fimo equino: dissolvuntur in variis infusionibus, hisque pluries repetitis. Infusiones ejusmodi urinali vitreo induntur, ac demum lento calore extillantur, & sic omnis humiditas fere absumitur. Tunc reponendum est vas in loco frigido, in cujus fundo sal concrescet. Eo sale si uti volueris, hac correctione eget: ipsi super infundes aquam vitæ optimam, quam ab eo sale destillabis, hacque via aceti vis acida retunditur. Putant nonnulli longa hac maceratione in fimo equino dictum salem in oleum verti? sed his, ut multa alia sua cogitata relinquimus.

De tinctura Corallorum.

Inter plurima a Pseudochymicis conficta, hæc corallorum tinctura non est ex infimis. Omnes corallorum tincturam extrahere norunt, & nemo ipsam vidit unquam. Circumferunt aliquot solutiones subrubras, easque falso pro dicta tinctura nobis offerunt. Sed magis adhuc miror, viros præstantissimos, eruditissimos, & de arte Spagyrica bene meritos, de ea præparanda, tam falso scripsisse: horum nominibus utcunque parcam; nobis enim animus non est cum larvis luctari. Parac. eo in genere haud est reponendus, quia, quod de ea scribit, totum ænigmaticum est, atque ea sub verborum involucris plane occuluit. Eas vero, quas Beguinus in *suo Tyrocinio chymico* proponit, irritas esse, & penitus rejiciendas existimo. Quidam coralla prius calcinanda docent. Quidam sola trituratione, cum aqua communi pluries affusa, contenti sunt. Quidam infundunt cum aqua quercus, juniperi, & similium. Sunt & qui putant parari posse cum spiritu vini longa maceratione præmissa. Tandem vana sunt hæc omnia. Quercetanus ad veritatem propius accedit, dicens ex sale spiritum, & tincturam elici posse, quam quidem methodum manibus propriis pluries experti sumus. Et quia ipsa ex dictorum corallorum sale per acetum destillatum facto elicitur, dubitare quidem possumus, num dictus liquor ex aceto potius, quam ex corallis procedat: Liquor ab aceto est, ut manifeste liquet, color vero non ita; etenim stillatitium acetum ejusmodi rubeo colore caret. Odor ille fragrans itidem suspectus esse potest, neque immerito: nam Saturni spiritus eodem fere odore præditus est. In utriusque spiritu idem color conspicitur, & eadem rubedo. An ex aceti fæcibus, an a corporibus solutis, nec res certa est. In aceto stillatitio, quamvis limpidissimo, per aliquod temporis spatium subsidet fex quædam, tenuissima, & albissima, & nonnunquam per universam aceti materiam, veluti urinæ nubecula, volitat. Aceti vis omnis, quæ in suo sale volatile residet, cum solutis corporibus manens mixta, denuo novum spiritum fundit, distillatione per retortam rite instituta: at is spiritus sapore, colore, & odore corporum solutorum præditus est, & postea is non amplius acidus, sed æthereus, & plane sulphureus, flagrans, & cœlesti virtute balsamica donatus apparet. Ex quibus manifeste patet, insignem, & præstantissimum esse spiritum, gravissimorum morborum humido nostro balsamico inhærentium domitorem. Hæc vero tinctura sic fit.

Accipe salem supradictum variis solutionibus, filtrationibus, & coagulationibus depuratum, ad libram unam: is retortæ luto munitæ indatur, atque blando igne primum phlegma, seu aqua insipida proliciatur: Aucto igne, & mutato recipiente, spiritum supradictum excipies, cum exigua portiuncula olei veri; ambo fragrantissima, & rubicundissima.

Hujus tincturæ, seu potius vis est admirabilis in corde exhilarando, cerebro reficiendo, & in aliis, uti in fluxionibus capitis, quas sistere credunt. Sanguinem pariter repurgare traditur, immoderatos mulierum menses reprimere, fluores albos exsiccare, & alia miranda præstare.

Uten-

Utendi modum praxis potius, quam litera docebit; nec est, ut quis putet se sola librorum lectura in chymicis Doctorem evasurum.

CAPUT XXII.

(a) De Unionibus.

UNiones, nobilium mulierum delitias, & ornamentum, concharum in imo pelagi existentium partum, & genituram credimus; unde & semini augendo, nec non & humido primogenio plurimum conferre. Hodie ex India Orientali, & Occidentali asportantur, quibus in locis arte pertorantur omnes: parvæ, Margaritæ; majores, Uniones appellantur. Eos olim Romæ in frequentem, & promiscuum usum venisse, tradit Plinius, Alexandria in ditionem reducta: & Clodium Æsopi Tragœdi filium, singulos uniones convivis ad sorbendum dedisse. Tradunt margaritas primum Arabes medicamentis cardiacis immiscuisse, quos Græci sequuti, & post hos Hermetici. Illi, tritas & porphyrite, vel alio lapide duro lævigatas; hi vero dissolutas, & in liquorem versas: durum enim erat credere, per corporis meatus, solidissima corpuscula, quamvis tenuissima, permeare, eaque calore nostro subigi,& atteri, indeque defessis membris opem ferre.

Parantur modo a corallis haud dissimilis: Itaque, ut de corallis supra diximus, eæ sunt primo in mortariolo marmoreo, vel porphyrite terendæ; demum in proprio, aptoque dissolvente per aliquot dies macerandæ: erit autem ejusmodi dissolvens, vel succus limonum, vel acetum stillatitium. In succo limonum citius dissolvuntur. Dissolvens ab iis segregatur, ipsis affundendo guttatim parum olei tartari: sicque remanent hæ margaritæ in fundo vasis in succum album solutæ. Ab hac solutione succum limonum effunde per inclinationem: solutum vero aqua communi distillata abluatur, & toties, quoad omnis acrimonia dissolventis recesserit: Solutio ejusmodi Magisterium perlarum vocatur, quod vero in liquorem oleaginosum vertitur, per spiritum vini diu in fimo equino putrefactum, perlarum oleum appellant. Si cum aceto stillatitio solvantur, & ab his solvens per alembicum abstrahatur, citius in oleaginosum liquorem abeunt. Correctio salis acidi variis cohobationibus cum spiritu vini factis optime fit, quibus non modo spirituum acrimonia retunditur, verum & perlarum vis exaltatur. Spirituum unionum, quem Quintam essentiam nuncupant, eo, quem supra diximus modo de corallis, præparamus. Extant apud varios authores aliæ præparationes longe diversæ, de quibus similem censuram proferre audemus, de tinctura corallorum.

Vires margaritarum esse admirabiles, nobis primum retulerunt Mauri, & post hos Chymici. Præcipuas referunt in corpore sano, & vegeto conservando, idque ab omni morbifica causa coercenda. Item uniones ad resolutionem nervorum, eorumque convulsionem plurimum valere, nec non ad marcorem senilem, sicuti & ad pleuritidem, tradunt; & lac muliebre augere, ulceribus, cancro, hæmorrheidibus, & melancholicis affectibus valde con-

ferre; tandem capitales esse, & memoriam augere. Dentes dealbeare cornu pulverem, experientia constat, mira tandem de his circumferuntur, quæ quia nobis inexperta, silentio præterimus.

(*a*) *De Unionibus*. Perlæ ex variis tunicis seu pelliculis coagmentatæ sunt: Crescunt ex humore, uti recentiores putant, genitali, quem pisces concharum marinarum bivalvium, quas margaritiferas appellant, stato tempore pro testa efformanda eructant. Intra testes formantur ex liquore dicto, qui in fila tenuissima ducitur, quos successive novis semper super inductis abeunt in talismodi grana modo rotunda, modo angulosa argentei coloris. Notabile est, pisces hos alias sapidissimos, cum margaritas gerunt, insipidos fieri, minores & morbosos, non secus ac cancri, si lapides habent. Majores dicuntur uniones, quoniam duæ ut plurimum conjunctæ reperiuntur in Indiis sinu Persico, & Insula Zeylan, Ignobiliores & minores etiam in nostris oris reperiuntur. Illarum usus in medicina quamvis non prorsus spernendus sit, penitus tamen exterminandus videtur, quoniam mater perlarum vilis pretii & quæ ex simili materia contexta est, easdem vires fovet, videlicet absorbentes acidumque corrigentes.

Magisteria tam coralliorum, quam perlarum in usu amplius vix esse solent propter destructionem texturæ alkalinæ factam cum acido. Solutionem si desideras ad medicum usum, peropportune illa instituitur cum spiritu formicarum acido volatili.

CAPUT XXIII.

(*a*) *De Crystallo*.

CRystallus gemmæ quidem species est, & notissima, & communissima, & ut ejus ortus mirabilis, sic ejus vires non sunt spernendæ. Quid ipsa per angulos, non fortuito, sed summa naturæ providentia e terræ gremio producitur; minutissimæ etiam crystalli sexangulares exoriuntur semper, quasi tornatiles, & miro artificio affabre factæ. Ob id crystallus iris præ cæteris candida, & limpidam iridem nobis repræsentat. Primo aspectu glaciem frigore densatam diceres, & sane speciem aquæ in visceribus terræ densatam: vix, ac ne vix quidem aliud credere, omnino est possibile. Frigore vero addensatam non esse, dissolutionis ratio indicat; ignis postmodum, qui ex eo, ut pyrite excutitur, veritatem confirmat. Non durities causa est, cur excruciatur ignis, sunt & lapides hac duriores, ex quibus ferrum ignem minime excutere valet. Quid quod nullo liquatur igne? Ignita, & candens in frigidam projecta in partes dissilit, atque hac via in calcis speciem vertitur; nec calx tamen proprie dicenda venit, adhuc enim lucet, & splendet: ab hac ignis vehementia vitrum efficiunt. Purissima tandem ipsam constare materia certum est, aquea, nitidissima, & perfectissima: communis quædam natura lapidifica in gemmis cernitur perfecta, & colorum specie distincta.

Purissimo sulphure, & sale gemmas constare, multis convincitur argumentis: sulphure, citra dissolutionem, ut ex eo, quod supra diximus, de ignis extractione, manifeste liquet; apertius per paleæ attractionem, omnes siquidem gemmæ paleam, ut succinum attrahunt, quod fit, nisi substantia illa sulphurea, quæ valide attrita concalesit, concalefacta attrahit.

Cry-

Cryſtallo Medici perraro utuntur, ut quibus vix natura ejus innoteſcat. Spagyrici in rerum virtutibus diſquirendis, analogia, & experientia freti, cryſtallum calculum in renibus, & veſica genitum diſſolvere, & foras trudere agnoverunt. Item lac mulierum augere tradunt, & dyſentericis conferre, albæ uteri profluvia ſiſtere, & alias ipſis (ni fallor) incomperta.

Theoph. Parac. multiplices cryſtalli præparationes docet *lib. 3. de præparationibus*. At hæc pro more ipſis tradita ſunt.

Prima eſt elevatio, ſeu ſublimatio, cum triplici pondere ſalis armoniaci.

Secunda, Alkali ex ſupra ſublimata cryſtallo in aqua communi diſtillata ſoluta, & per evaporationem in Alkali converſa.

Tertia, diſtillatio in aqua. Accipit ſublimatæ cryſtalli, ℥.j.3. Aquæ nitri, & aluminis ſine diſtillatione, an. ℥. ij. Reduc. in digeſtionem ad dies tres, vel quatuor, deinde diſtilla, & diſtillatum coagula, coagulatum reſolve. Ejuſmodi præparationum uſus nobis nullus eſt, & eas prorſus inutiles, & imperfectas exiſtimamus: ſic propter pſeudomedicos ſuos æmulos, ſuique nominis conviciatores multa occultare voluit.

Et ſane tanto viro haud exigua laus debetur, quod ſolis filiis artis iſthæc arcana nota eſſe voluerit. Interim præparationes nobis uſuales patefacere, atque omnibus ob oculos proponere non recuſabimus.

Cryſtallum calcinamus, ipſam prius in crucibulo igniendo, atque in aquam frigidam confertim projiciendo: ter, quaterque reiteratur iſthæc operatio, qua diſſilit cryſtallus, & digitis contrectata in aqua facile in pulverem abit: teritur poſtmodum ſuper porphyrite, & in alcohol evadit.

Secundo modo cryſtallum calcinamus cum duplo ſulphuris ſuper ardentiſſimis prunis in furno venti.

Tertio cum duplo ſalis nitri.

Quarto cum aqua forti peculiari, qua via molleſcit ad inſtar pultis, quæ poſtmodum naturalem fere duritiem recuperat in acetum demerſa. Sicque varias formas nanciſcitur: per ſe in calcem vix vertitur, ſed in vitrum liquatur.

Ex calcinata cryſtallo ſalem elicere haud eſt difficile, qui poſtea in liquorem mutatur per reſolutionem.

Ejus ſupra memorato alcohol utimur ſæpius, & potiſſimum in renum, & veſicæ calculis atterendis. Dictum etiam aliis mixtum, in lacte muliebri augendo uſurpamus.

Iſtius alcohol medio, oleum fit mirabile, quod quidem vi pollet vegetabili; augetur enim ſenſim vegetabilium in morem, adeo ut uncia una intra menſem, vel ſeſquimenſem alteram unciam dederit, contra omnium liquorum naturam, qui ab ambiente continuo abſumuntur, hoc contra augetur mole, & pondere. Hujuſce multiplicationis ratio non ſoli ſiccitati tribuenda, ut materiales Philoſophaſtri quidam putant, verum potius ſubſtantiæ cuidam famelicæ, ejuſce ſalium ordini, peculiari, qua etiam proprietate mineralium, & metallorum ſales ut plurimum donati ſunt. Hunc liquorem eſſe actu humidum inficiabitur nemo; poteſtate ſiccum eſſe non conſtat: ex-

tin-

tingit sitim, ardorem in febribus coercet. Siccitas est lima caloris; at hic liquor igni resistit, & idem præstat quod liquor sulphuris. Quod vero refrigerat, nec hoc quidem asserere volumus: aperit obstructiones, menses movet, calculos solvit, extrinsecus escharam concitat, urit, & carnem superfluam absumit. Quid tandem? contraria præstat, excalefacit, & refrigerat. Elementales Medici rationes ad hoc satis pueriles, imo inanes afferunt; rationales vero chymicis instructi, his longe probabiliores afferunt. Sed de his alibi.

(a) *De Crystallo*. Est lapis glaciei instar pellucidus; unde etiam ipsum ex glacie nasci vehementissimo gelu longiori tempore intercedente fabulantur. Crescit enim etiam in calidissimis regionibus, uti in insula Cypro, Magdagascar, & pondere quoque glaciem superat. Celebratissima est crystallus, quoad figuras elegantissima, quæ in Italiæ ditione Pergamensi reperitur, ubi mons fertilissimus est crystalli minera, si pars eruitur, pauco tempore alia propullulat.

Crystallus candefacta aliquoties in aquam si injicitur, frangitur, & abit in pulverem, qui cum sale tartari vehementissimo igne tractatus constituit sal, quod aeris accessu abit in deliquium, & præbet liquorem, qui vino inditus ipsum imbuit rubedine, simulque præstanti vi diuretica. Eadem crystallus calcinata solvi potest in aceto, vel spiritu salis, quæ solutio confert ad calculum. Notabile est, ex crystallo parari posse liquorem, cujus una pars duabus partibus aquæ affusa successu temporis ipsas mutat in verum lapidem. Beneficio vitri caustici, lapis specularis, talcum, lateres, omnesque terræ, ipsaque ex qua crucibula conficiuntur, vitrificantur: Minime autem pulvis crystalli vel silicum, qui etiam vehementissimo solari calori resistit.

CAPUT XXIV.

(a) *De Saphyro, Hyacintho, Smaragdo, &c.*

NOn negarem Gemmas undique præstantes virtutibus plane admirabiles esse, at non talibus, quales ab authoribus olim celebratæ fuerunt. Græci hanc pestem Latinis olim invexerunt, ut cuncta mendaciis refercirent. Superstitiosi Arabes hos sequuti, plurima Astrologiæ vanitati dederunt, quæ mendacia magicis artibus haud parum auxerunt. Pravi Judæi hujusce factionis fortasse authores, ut qui jam Ægyptiorum artibus imbuti, summi Pontificis ornatum ad falsas magiæ cæremonias detorserint. Sicque quod præceperat Deus in gemmis Humeralis, & Rationalis summi Pontificis sculpi nomina filiorum Israel; idem de stellarum configurationibus proterve confinxerunt. Sed in his missis, in Medicinæ usu, gemmas vulgato more vix usurpamus; & quicquid clamiret vulgus Medicorum, pulcherrimas illas compositiones, gemmis, auro, & argento refertas, in roborandis viribus, atque in morborum maligna pernicie naturæ inimica propulsanda, parvi facere decrevimus; imo ni falsa extaret vulgi opinio, ab earum usu penitus abstinerem: at hodie tanta est mortalium vana persuasio, simul & Medicorum multorum socordia, ut putent nihil supra quod scriptum est, ab aliis innovari posse, quasi omnes Medicinæ thesauros deprompserint, omnem perfectionem arti dederint, atque

que

que facto Apollinis invento extremam manum adhibuerint antiqui. O dementes, & stolidi asini! non vobis per naturam licet philosophari? Alieno egetis pabulo, & materiæ semper inhærentes, cortice pro nucleo oblectamini. Non propterea diffido gemmis mirandas inesse proprietates; verum nos latere, nec de his quicquam etiam minimum agnosci. Nec obstat, quid de his scripserint majores nostri, ut Bocus, Aroo, Thetel, Zenotemis, Zoroastres, Hermes, Evantes, Dioscorides, Joseph, & alii complurimi, ut Plinius, Arnoldus, Cardanus, & nuperrime Anselmus Boetius, qui omnes sola opinione ducti, citra ullam experientiam, de his haud pauca commentati sunt.

Existimarem ejuscemodi lapidum præparationem in sola solutione consistere: Quod si quis vel universale, vel particulare dissolvens nactus esset, earum præparationem veram, & legitimam invenisse haud diffiderem. At videant, ne quis fumivendulus nos decipere velit, & cum suo imaginario lapide, universale dissolvens nobis obtrudere satagat. Agnovi & viros apud vulgus magni nominis, qui mendacii deliniti, aut saltem falsa opinione correpti, aliis isthæc pro veris divendere non erubescerent. Nos gemmarum usum probamus, si solutas, & in formam potabilem reductas habeamus. Hinc liquores gemmarum optatissimi, solis principibus dicati. De his vero liquoribus, quos gemmatos appellat, seu julepos, seu syrupos, qui hodie Florentiæ sunt in usu, & nuperrime magna suasione Bononiam delati, aliud censemus: arbitramus enim ejusmodi medicamenta neque rationibus, neque experientia comprobata esse. Ecquid quæso gemmarum infusio, & trituratio, etiamsi calcinatio præcedat, nisi stulta opinio? & quam vocant calcinationem, videant, num in ea individua proprietas remaneat, si hac eo adductæ sunt gemmæ, ut solvantur: non sic ars opinione, sed experientia rationi copulata firmatur, stabilitur, & vera probatur.

Sapphyrus lapis durissimus proxime ad adamantem accedit; est & omnium pretiosorum lapidum durissimus, adamante excepto. Pulcherrima est gemma, cærulei coloris, albus etiam, sed fit arte, modo gemmariis trito. Ejus præparatio communis est cum crystallo, & aliis gemmis. De ejus facultatibus nihil certi hucusque habemus.

De hyacintho (qui & optatissimus, & pulcherrimus lapis est, item & durissimus, miro splendore nitidus, & colore fulgidus) nihil etiam certi comprobavimus. Interim magna prædicant Medici de usu compositionis hyacinthinæ, & hic maxime, ubi est in frequentissimo usu, & præsertim citra ullum discrimen in omni febre: quo consilio viderint ipsi. Scio istius, & cæterarum gemmarum fragmenta a nostro calore subigi, atteri haud posse, minus in actum deduci, imo ventriculo, universæque naturæ potius molesta esse; quod si quid in his virtutis, & perfectionis, ab ambare, moscho, & aliis potius proficisci. Paratur itidem more aliarum gemmarum, prius præmissa calcinatione, quæ fit cum igne, & dissolutione in aqua. Sal suas etiam peculiares dotes possidet.

Smaragdus, gemma notissima, & pulcherrima, multiplex est, pro diversitate

bis in anno, mense Maii, & Septembris, his nimirum temporibus, quibus ipsi veterem corticem deponere consueverunt; sic molliori cortice subrubro tecti, gerunt in capite prope oculos lapides utrinque subalbidos, quos nonnulli falso cancrorum oculos appellant. Ejusmodi lapides plerumque integros usurpamus, & tantummodo tritos, ac in pulverem reductos, ad pondus ʒ. ß. & ʒ. j. in doloribus nephriticis, quos brevi sedare annotavimus. Dictos etiam lapides in aceto distillato solvimus, itemque in succo limonum, & sic potentius vires suas exercere, adversus calculos tum renum, tum vesicæ deprehendimus. Cæterum qui de his salem, liquorem, aut aliud simile præparare voluerit, liberum esto: modus ab aliis non erit dissimilis; nostra tradimus, & aliena relinquimus.

Lapides Judaici, Spongites, Lyncis, nobis etiam frequenter in usum veniunt, eos pariter integros citra ullam præparationem, sola trituratione excepta, usurpamus. Sunt salinæ naturæ, & facillime in actum deducuntur. Judaicus, & Lyncis, ob duritiem, soluti cum aliquo liquore acidulo, aptius devorantur, atque potentius vies suas de se promunt.

Lapis Bezoar modo haud dissimili a nobis usurpatur, tritus videlicet, & in pollinem redactus. Legitimus hodie vix habetur, & magna pars illius, qui hinc inde circumfertur, adulterina est, vel factitia, vel in diverso animali ab eo, in quo generari solet, reperta. Anno superiori, utriusque nobis copiam fecit Serenissimus Dux Mantuæ, qui ultra mira, & portentosa naturæ arcana, lapides Bezoardicos omnis generis, magnos, parvos, Orientales, Occidentales, incredibili quantitate penes se habet. Est enim Serenissimus Princeps sane in rerum naturalium cognitione peritissimus, rerum Chymicarum indagator strenuus, & expertissimus. Mirum dictu, quam docte, & quam apte de his sentiat; nec modo in theoria, verum & in praxi, in qua manibus propriis artem exercuisse cognoscitur: auderem & affirmare, si ipse hoc mihi concederet, neminem ipsi similem invenisse, qui tam dextre, tam docte de singulis Encyclopediæ partibus edisserat. Sed ne laus tanti Principis oratiuncula hac nostra labefactetur, relinquo cæteras ejus animi dotes, quas in eo multiplici familiari colloquio deprehendi, & ad lapidem nostrum Bezoardicum revertor. Itaque de eo multa asserere possum, & maxime in affectibus melancholicis, malignis febribus nonnullis, & in hystericis passionibus. Legitimi notæ apud scriptores habentur, at melius usu, & experientia ipse cognoscitur. Qui dictum lapidem frequenter tractant, eum sola inspectione facilius agnoscunt, quam qui sola librorum lectura. Usurpamus ejusmodi lapidem more communi tritum subtilissime, & cum jusculo carnis, vel alio liquore morbo accommodato. Est equidem friabilis, ac mollis, & facillime in pollinem comminuitur; facile etiam subigitur, & a calore nostro atteritur. Nobis non licuit alia ex eo medicamenta parare; rarus enim est, nec copia tanta reperitur, ut de eo liquores, vel alia medicamentorum genera componere valeamus.

Nominis affinitas mihi in memoriam revocat Bezoar minerale, tam naturale, quam artificiale. Naturale porro a figura, & extrinseca facie potius sic ap-

pel-

pellatur, quam a virtute, artificiale, a virtutis similitudine tantum; nam sicut verum Bezoar humores veneno infectos reprimit, subigit, & conficit, ita & minerale.

Commostrant aliqui cornu quoddam lapidificatum, in antiquis ruderibus repertum; quod monocerotis cornu nuncupant. Ferunt ejusmodi cornu multum valere adversus venena, idque viribus unicornu æquivalere. Verum puto in his rebus plura ex opinione dicta esse, quam quod experientia constent.

Unicornu multis laudibus adversus venena ejusce generis decantatum esse videtur: lapides item ophioglossi, vulgo in Gallia *Langue de Serpens*; in Italia *Saette*, quod ejusmodi lapides ignarus vulgus putet e cœlo decidisse, Sed errant omnes: sunt sane dentes piscis marini, a nonnullis canis, a quibusdam lupi dicti: Hi olim cum multis aliis, in altissimis montium jugis, & in quibusdam etiam locis a mari remotis, relicti fuerunt a diluvio, & ibi in lapidem conversi. Mirum sane, & portentosum, omne crustaceum genus bis in locis lapidificatum reperiri. Hæsitant plerumque, num vere universali diluvio eo deportata fuerint isthæc? quod nobis dubium facillime excutitur, & ratione loci, & explorato genere rerum lapidificatarum, cum ipsi rei & sacræ literæ suffragantur. In Gallia Narbonensi prope Uticensem, ubi lapides molares excavantur, multos invenimus cum quibusdam aliis lapidibus, & his præsertim, quos bufoninos appellat vulgus, Galli *Pierres de crapault*, Itali *Pietri di Rospi*. In Italia multis in locis a mari remotissimis, integros montes ejuscemodi rerum maritimarum lapidificatarum vidimus.

Ebur fossile ad ejusmodi rerum lapidificatarum genus optime reducitur: hujus ingentem copiam vidimus penes Illustrissimum Dominum Equitem *Cassianum del Pozzo*, Patronum meum plurimum colendum Romæ in ædibus suis, cum illic per otium miranda naturæ arcana permulta nobis commonstraret. De ejusmodi Ebore duo quædam præclara, & insignia ab eo accepimus, videlicet terram ex dicto Ebore confectam, Lemniæ persimilem, adversus venenatos morbos valde efficacem, nec non turchesios lapides, ex dicto Ebore factos, veris, & naturalibus Turchinis gemmis simillimos, atque in omnibus convenientes, colore, duritie, & virtute præstantes. Ab alio amico accepimus, dictos lapides fieri posse ex quibusdam piscibus lapidificatis, quod certa experientia sibi constare asserebat: totum secretum in calcinatione consistit. Sed nos medica tractamus, cætera aliis relinquimus.

(a) *Lapidibus minus pretiosis*. Lapides cancrorum nascuntur in ventriculo, sito in summitate capitis, ex succo crustaceo, ex quo etiam generatur crusta, unde saltim illo tempore, quando cancri exuvias deponunt, Julio & Junio reperiuntur, quibus mensibus canceri quasi ægrotant, minus vegeti sunt, & liquor lacteus in illorum ventriculis invenitur, qui postea indurescit in lapides, qui ideo perperam dicuntur oculi.

Lapides cancrorum præ aliis absorbentibus etiam ad diaphoresin & diuresin disponunt, propter sal volatile texturæ alkalinæ intime immersum, quod tamen licet parcissimum elevatur ignis vehementia. Crustæ cancrorum cum lapidibus eandem virtutem obtinent, illarum ut

ut & lapidum calx levis & spongiosa est, nec tam urens, uti coralliorum.

Lapis bezoardicus coloris ex atro virentis cinerei est, ex compluribus lamellis sive foliis, sibi invicem incumbentibus, more calculi humani coagmentatus est. Intus utplurimum cavitatem habet, ubi continentur sæpius nuclei, frusta ligni, fibillæ, pulvis. Reperiuntur in ventriculis damarum, cervorum, ovium, aliorumque ruminantium domesticorum pariter, atque sylvestrium animantium, Indiis orientalibus.

Cavitas in meditulio splendida & levigata, fructus intus contenti & elegans lamellarum series, eaque pariter splendens levi lapidis astione in conspectum prodiens, signum & character orientalium est; Quidam chartam creta imbuunt, & huic aliquoties affricant lapidem bezoardicum, si justus est, tingitur charta hæc colore ex nigro flavescente, si adulteratus, neutiquam; at vero hoc non universale est. De generatione horum lapidum diversa est opinio. Nonnulli ex herbis alexipharmacis solutis in ventriculo & præcipitatis in magisterium, quod deinde in lapidem indurescit, ipsos deducunt, quod tamen veritati minus consonum videtur, quoniam omnia animalia, quamvis iisdem vescantur plantis, lapidem hunc non possident, cujus rei testis est *Bontius de Medicina Judæorum l. 1. in notis ad Garcium*. Magis arridet illorum sententia, qui lapides hos a succo lymphatico morboso, & stomachi cruditatibus corpori cuidam lamellarum superinductis derivant, quo circa macilenta & morbosa animalia lapidem talem fovent plus quam vegeta. Constat hic lapis sale volatili sulphureo particulis terreis intime nupto: Sulphuris ramosi præsentiam manifestat spiritus nitri, qui pulveri lapidis hujus infusus intensam excitat effervescentiam cum maxima spuma, vapore flammeo, & dissolvitur in liquorem sanguinei coloris, cui spiritus vini rectificatus superfundendus, sic fit tinctura elegantissima. Nonnulli huic lapidi plane denegant singularem vim alexipharmacam. Certum hoc est, ipsum sufficienti in quantitate datum propter sal terreum oleosum sudorem largissime promovere, secus ac evenit ab aliis absorbentibus. Nullum tamen dubium, lapidem humanum, item bovinum, qui in cystite fellea vel bovina invenitur, iisdem facultatibus splendere, id quod etiam expertus est *Bontius Lib. citato cap. 46. in peste Lugdunensi*, quo tempore in penuria lapidis bezoar se calculos humanos adhibuisse scribit, & sudoriferum excellentissimum sic invenisse.

Occidentales orientalibus laxiores & fragiliores sunt, foras scabri & minus levigati, coloris pallidi, vel ex viridi nigricantis, generantur in ventriculis cervorum caprorum & caprarum sylvestrium Peruanorum.

Unicornu fossile mea sententia est pars animalis, uti etiam rectissime monet Author, quæ in cryptis subterraneis montium ab aqua nitrosa & succo lapidifico ejusque vaporibus dissolvitur, irrigatur, & sic philosophice quoque calcinatur, nonnumquam etiam solidescit in lapideam duritiem humido omni absumpto longiori tempore. Easdem virtutes roborantes, constringentes, absorbentes obtinet cum terra sigillata ac ossibus & cornibus, philosophice, uti loquuntur, calcinatis.

CAPUT XXVI.

(a) De Lapide Armeno, & Cyaneo.

HOdie rerum fossilium perrarus est usus, quod nunc nostri Medici ab antiquis valde recesserint; & sane paucis exceptis, hos adeo rudes, & inexpertos agnoscimus, ut vix tirolum, nihil quicquam artis redoleant. Ecquid (quæso) toties dogmaticos Galenicos se nominare juvat, & tamen præcipua, ac

ac selectissima Medicinæ præsidia,& remedia ignorare?Ubi peregrinationes vestræ cum Galeno in Cyprum,Lemnum, & alia loca? Ubi manus vestræ medicamentorum præparationem addidicerunt? Non sic majores nostri, relictis laboribus,solis verbis operam dederunt. Deinde Græcos observate,atq; ipsos etiam Arabes, quam sedulos in medicamentorum inventione, & præparatione! & in his potissimum lapidibus, quorum usus penes ipsos olim frequens erat. Nunc vero Medicos nostræ ætatis plane latet, & ni extaret celeberrima illa compositio Alkermes dicta, nulla sane in Officinis de isto lapide haberetur memoria. Armenus lapis pilularum quarundam compositionem ab Arabibus inventam ingreditur; at ejuscemodi pilularum usus nullus est. Lapidis Armenii, & Cyanei virtus ab antimonio non est valde dissimilis: antimonium tamen, (ni fallor) minus periculosum? Susque deque purgant omnes humores, aquas præsertim, & utramque bilem: magnis morbis magna conveniunt remedia. Uterque lapis duplici sulphure constat, ut cæteræ omnes mineralium species; sale item duplici, volatili, & fixo. In sale volatili vis vomitoria residet; in sulphure, confortans, roborans; & cardiaca in fixo præsertim. Quotiescunque ergo de præparatione dicti lapidis sermo habetur, manifeste patet, quæ præparatio usurpanda veniat, & maxime in compositione confectionis Alkermes. Cum enim dicta compositio sit tota cardiaca, roborans & fortificans, atque ea tantum desideretur; certum est genuinam præparationem dicti lapidis eam esse, per quam contraria vis, purgativa & vomitiva & removetur. At per calcinationem omne volatile recedit, ablutione supradicta, ad majorem cautelam. Quare dicta præparatio usurpari debet in hac compositione. Lotio ad hanc accedit, ut certius dicta vis purgativa removeatur. Qui putant solam lotionem sufficere, errant toto cœlo; nam citra calcinationem sal minime educitur, compacta invicem tenet sulphur utraque, quo sola calcinato solvit. Interim non ignoro, loquaces quosdam Medicos, chymicarum rerum rudes & ignaros, contrarium sentire, & authoritates veterum mihi objicere, parum memores, artem hanc tunc adhuc incultam, & in cunis adhuc balbutientem penes eos fuisse; nos vero recentiorum labores contemplati, artem non amplius vagientem, & balbutientem, sed magis cultam, grandiorem, & provectiorem colimus. Hinc mirum non est, si multa antiquis incognita, a veris Medicis hodie in usum advocentur, etsi novæ præparationes nobis nunc innotescant; quæ jampridem veteres ignorarunt. Itaque lapis noster lazuli per calcinationem, & ablutionem, facultatem omnem purgatricem amittit, & fortificans, roborans, ac cordis affectibus aptus redditur. Si ex calcinato lapide salem, & sulphur a corpore terreo segregare volueris, cum aqua vitæ, seu spiritu vini, aut cum aceto, aut alio liquore, modo, quem supra diximus de aliis, non erit difficile. Hæc pauca de Cyaneo lapide dicta sint.

(a) *De Lapide Armenio & Cyaneo*. Lapis Armenius est substantia metallica coloris pallidocœrulei, ad viridem vergentis, interlucentibus argenteis quibusdam micis, ex fodinis argenteis effossa, maximè Tyrolensibus. Gaudet virtute emetica vel etiam purgante, propter sulphur veneris volatile inexistens,quod calcinatione perit. A veteribus in epilepsia, melancholia, & apoplexia usurpatus fuit. La-

Lapis lazuli ejusdem ferme virtutis, & naturæ est cum lapide Armenio, spiritus urinosos cœruleo imbuit colore, manifesto veneris indicio. Orientalis & qui ex Asia affertur optimus est, quippe colorem in igne minus mutat, fit exinde cum luna Ultramarinum pretiosissimum auro carius quod optime ætatem fert. Ignobilior reperitur in Germania, minus ignis patiens est, & progressu temporis mutat suum colorem, & virescit. Effoditur utplurimum ex aureis fodinis & solaribus quoque, maculis inter cyaneum elegantem colorem conspersus est. Commode cum purgantibus exhibetur in epilepsia, mania; In desperatissima elephantiasi ejus usum insignem expertus est *Scaliger Exercit. p. 272.* Imo in melancholia plus fidunt ipsi, quam helleboro. *Langius in Epistolis Lib. 3.* componit pulverem; ad melancholiam & epilepsiam seq. ℞. Lap. Armen. abluti & præparat. drach. j. fol. senn. epithymi a ℈. ij. Zinzib. croci, macis ♀ri drach. j. sem. F. pro dosi drach. j.

CAPUT XXVII.

(a) De lapide quodam incognito, admirabilis virtutis, a paucis annis in agro Bononiensi reperto.

EN quotidie nova emergunt in rerum natura, ubique extant magna naturæ miracula. O desides veritatis osores, addiscere vos pudet: falso arbitramini cuncta antiquis fuisse cognita; at quot plantæ, quot fossilia majoribus invisa, in lucem erumpunt? In agro Bononiensi inter cætera veteribus incognita, nobis sese offert peculiare quid de genere lapidum, plane novum, & inauditum. Est autem quædam lapidis species, quem nonnulli luciferum, alii Solarem, quidam Lunarem appellant, a proprietate hominis, quod a Sole vel Luna mutuatum repræsentat. Etenim mirum est, quo pacto corpus opacum lumen a Sole, vel Luna recipiat; idemque in tenebris referat: in quo philosophari haud infeliciter possumus, num vere lumen corpus, & quodnam corpus? an substantia, an accidens? & alias plures de lumine movere quæstiones, quas hoc medio enodare forsan non esset difficile. At nos quibus non est in præsenti animus dirimere lites, isthæc omnia brevitatis studio omittemus, & dicemus hujusce lapidis naturam, differentias, locum, usum, proprietatem, & præparationem. Quoad ejus naturam, lapis est pellucidus, gypso valde similis, sale, & sulphure caustico, mordaci & adurente constans.

Triplex est in suo genere; Primus, & pulcherrimus, pellucidus est, speculo admino persimilis, gypsoque nobiliori, quale in his montibus reperitur, quod vulgus Talcum nominat, quo multi utuntur ad varia opera, vitri instar, idipsum dividentes in foliola tenuissima; ac his lapis, ut siccior, & durior, tam latam divisionem non patitur. Diaphanus est quidem, ut Talcum, & in tenuissimas bracteas scinditur, & perbreves, figura ejus varia est, nunc oblonga, nunc rotunda, nunc tabulata. Secundi generis is est, qui non adeo pellucet, multum terrestreitatis in se continens, hic non in bracteas; sed in strias dipescitur. Est & tertium genus, multiplicis magnitudinis, crassissimum omnium, opacum, striis, & lineis contextum, at brevissimis, ad secundæ speciei distinctionem, unde in pulverem potius, quam in strias abit. Invenitur ejusmodi lapis in quibusdam collibus, prope in agro, vulgo monte Pater-

na dicto, quatuor milliaribus ab urbe dissito; atque in agro, vulgò *Predalbino* nuncupato, octo vel decem milliaribus distante. Reperitur etiam prope dictum montem *Paternum*, in rivulo quodam innominato prope *Roncharìam*. In monte *Paterno*, atque eo in rivulo sæpius per otium dictos lapides, una cum multis aliis rebus non ubique obviis, tum plantis, tum mineralibus, mira jucunditate collegimus, etiam multoties patronis, & amicis nobiscum eo animi causa divertentibus. Cujus rei occasione non possum quin commemorem eruditissimum, & prudentissimum pariter, ac nobilissimum Dominum D. *Claudium Gobellinum* Parisiensem, adhuc juvenem, Bononiæ studiorum causa tunc commorantem, qui pluries, ut erat rerum naturalium cognitioni valde deditus, ad eum locum nobiscum venit, ubi ad satietatem lapidis naturam, vires, & locum natalem contemplati sumus, gravissimis quæstionibus philosophicis inibi habitis, & maxime de ortu mineralium ibidem repertorum, de marchasitis, de vitriolo ibi latente, de sale nitro, de sale ammoniaco, deque variis lapidum speciebus eo loco passim obviis. Duplici via itur ad dictum montem. Utraque via dividitur prope portam Civitatis, quæ dicitur *S. Mamolo*, una superior, altera inferior. Per inferiorem sese offert rivulus admodum exiguus, qui aquis pluvialibus tantum irrigatur; in illius rivuli decursu, lapides isti nonnunquam reperiuntur, pluviarum vehementia e proximis montibus educti, atque eo depulsi. Ad ejus dextram, in agro, qui *Roncharia* vulgo dicitur, magna copia lapidis cujusdam albi prima facie salem ammoniacum repræsentantis reperitur. Ibi etiam pullulat naturaliter efflorescentia quædam vitriolata, austera, & acida; lapides etiam ferruginei, & æruginei haud pauci, cum Talco gypsario hinc inde sparso. Solum sterile est totum ea in parte, paulo superius fertilissimum: ex quo facile argumentari possumus, metallorum mineras subtus delitescere. Per superiorem viam, recto tramite itur ad montem *Paternum*, & primo intuitu sese offerunt fornaces quædam terreæ, ubi varia vasorum genera crassa, & ampla miro artificio excoquuntur. Paulo ulterius a sinistris, ad meridiem videlicet, apparent vastissimæ montis rimæ, ab ipso montis cacumine ad imum tendentes, aquarum pluvialium impetu deorsum ruentium excavatæ, quæ sulcorum adinstar per ordinem dispositæ sunt. Inter ejusmodi sulcos, terræque rimas, atque per totum illius soli ambitum, marchasitæ aureæ exiguæ satis conspiciuntur; eæ nunc terræ glebis hærent, nunc aliquot lapides albidos crusta obducunt: parvæ sunt ut plurimum, & raro nucis juglandis magnitudinem æquant. In imo, atque inter profundiores sulcorum hiatus, salnitrum copiosissimum certis temporibus foras erumpit. Locus saxosus est totus, & variis terræ hiatibus, rimis & scissuris consitus: atque sic montem conscendendo, & descendendo, nonnisi per laboriosos anfractus, atque devia perquam difficilia incedere valemus. Hic lapis noster in terræ superficie colligitur, atque inter cætera saxa post pluvias multo facilius: nam e solo pluviæ ipsos lapides educunt, atque aqua recenter loti pellucent, & intuentium oculis facilius sese objiciunt. Vehementes pluviæ solum assiduo excavant, unde novi lapides continuo emergunt. Quanquam hæsitare quoquo pacto possemus, num in terræ visceribus generentur,

rentur, an in sola superficie: quandoquidem hi in extima parte hucusque inventi sunt, atque nemo terræ penetralia ea de re visitavit unquam. Non procul ab hoc situ, Occidentem versus, paulo ad sinistram, monticuli quidam subrubri sese offerunt, ubi aliquando creditum fuit ditissimas metallorum fodinas adesse, ibi etiam non raro lapides isti reperiuntur. Totus hic terræ tractus, tam qui sulcis, aquarumque rimis conspicuus est, quam qui ejusmodi monticulis discernitur, sterilis est, & maxime ad Austrum. Natura soli sicca est, & ob saxa copiosissima, marchasitas, & alios diversi generis lapides, forte etiam ob declivium, propter quod solares radios vehementissime excipit, quorum repercussione omne pabulum humidum a tellure absumitur. Superior pars montis, ad Orientem, & Septentrionem declinans, fœcunda est, & ferax admodum: sunt equidem agri ubertate magna referti, etenim omni arborum fructiferarum genere consiti, vitibus, pomis, pyris, & similibus; at hic lapides solares nulli reperiuntur: solum est pingue & glutinosum, nullibi telluris fœcunditas major, nec fructuum præstantia, & bonitas optabilior. Hæc de situ, nunc de ejus proprietate, usu & præparatione. Referunt quidam Argyropœi, hunc lapidem plurimum valere ad metallorum transmutationem; ad quem usum primo eum fuisse repertum certo scimus. Inventionis exordia, & causas nobis olim aperuit Dominus *Scipio Bagatellus*; is autem transmutatoriæ arti plurimum anhelans, omnes Chrysopœos, quotquot in Civitate reperirentur, consulebat. Ex his fuit myrmecio quidam, suæ professionis desertor a sutoria arte ad vanam Chrysopœam transfuga, dicto Domino turpiter se veram lapidis philosophici materiam in proximis montibus reperisse jactitans, & hanc esse lapidem nostrum solarem, tam ob pondus, quam ob sulphuris copiam, quo plurimum scateret ipse lapis. Alias etiam afferebat rationes, quibus in animum induxit dicti Domini, ut experiundi causa, pecunias haud paucas brevi temporis spatio inaniter contereret. Itaq; multis incassum Chrysopœam jactatis laboribus, pro auro sequentes præparationes invenerunt. Quod ad ejus facultates & vires, multiplices sunt, & proxime ad sandaracam accedunt; vi enim caustica pollet, unde ex eo psilothrum facillime concinnatur. Fœtido sulphure quam plurimo constat, cum sale acerrimo, mordaci, & vere arsenicali, cujus odorem, & saporem valde similes refert. Ejus natura tamen non est ita fugax, ut arsenici, imo fixum manet in igne, fortemq; sustinet calcinationem. Usus ejusmodi lapidis ad extrinseca tantum hucusque nobis innotuit. Fit ex eo lixivium pro psilothro, cujus usus esset peropportuuus ad barbam, & pilos excidendos, ni odorem valde ingratum effunderet, moscho tamen, aut suavi aliquo odore hunc corrigi perfacile posse arbitramur. Ea proprietas, qua cunctis se se præstitit mirandum iste lapis, nullum ex se præbet usum, præter quoddam visui oblectamentum, ut noviter inventis plerumque contingere solet. Qui de voculis lites, & jurgia componere affectant super his quæ circumferunt de lumine haud trita, ad satietatem per ejusmodi lapidis furatum splendorem, aut receptum a Sole & Luna, meditari, rimari, & contemplari possunt. Nos interim præparationes docebimus.

Et quidem pro facultate illa lucifera, in eo potissimum exoptata, calcinatur duobus modis: primo lapis in tenuissimum pollinem redactus, fortissimo igni in crucibulo calcinatur. Secundo, idem in pollinem redactus, in placentulas, thaleri instar compingitur, vel sola aqua communi, vel albumine ovi. Hæ per se exsiccatæ in furno venti cum carbonibus stratificantur, & dato igne validissimo per quatuor, vel quinque horas, calcinantur: furno per se refrigerato placentulas exime. Quod si prima vice non sint satis coctæ, quod cognoscitur si parum lucis receperint, tunc eodem modo calcinationem reitera, dictas placentulas eodem modo stratificando, ut prius. Ter nonnunquam reiteratur dicta calcinatio. Optima ea est, quæ fit ex electissimis lapidibus, nitidis, duris, & diaphanis. Sic lapis subtilissime tritus, in furno reverberii tam diu excoquitur, quoad lucem facile excipiat. Ex eo pulvere varia in pyxidiculis efformantur animalia, quæ in tenebris mirifice lucent. Paratur lixivium eadem methodo, quod ad siccitatem perductum, sal sulphureum fœtidum, acre & mordax exhibet.

De lapide quodam incognito. Minera smaragdi triturata & leviter calcinata ad breve tempus splendet & lucet. Creta, a qua abstractus est spiritus nitri, prævia decenti calcinatione, exhibet materiam lucidam candentis ferri in modum. Omnibus tamen præferendus est phosphorus sic dictus ante viginti annos ni fallor inventus a Germanis, qui ex urina ac sulphureis corporibus paratur, qui leviter tritus ac commotus in luculentas surgit flammas: sine motione in loco obscuro totus quasi incensus admirabili lucis splendore fulget, jactisque radiis ambientem aerem lumine quoquo versus implet: Fixitatis est impatiens, confestim enim sublime evolat, custodiendus est in aqua. Et revera est quoddam naturæ miraculum. Literæ cum ipso pingi possunt igneæ, quarum fulgor diu durat. Nullo solvitur menstruo, nec aqueo, nec acido, nec urinoso. Si cum spiritu vini rectificato misceatur, intactus relinquitur, spiritus autem lucidis particulis impraegnatur, quæ luculenter apparent, si calidis locis admovetur. In oleo caryophyllorum promte dissolvitur, quod lucidam valde flammam spargit, sive inter digitos agitetur, sive aer vitro intromittatur. Idem fit, cum oleo cinamomi, non autem cum oleo terebinthinæ, quo quidem solvitur, sed non lucet. In vacuo *Boyliano* clarissime semper fulget. Memorabile est, phosphorum hunc mixtum cum camphora multiplicari & totam camphoram lucidissimam reddi, amittere autem virtutem suam inflammativam, sive, utut hæc materia fortissime agitetur, nullum concipere ignem: quod experimentum, uti memini, nondum ab aliis commemoratum.

Ex veteribus phosphori ferme similis meminit *Fernelius Lib. 2. cap. 17. de abditis rerum caus.* Cœpisse quosdam in Anglis penetrabilem hunc ignem medicinæ loco in epilepsia habituali, & in podagra non sine successu adhibere, relatum est. Lapis Bononiensis videtur talis species, sale & spiritu nitroso sulphureo impletus: in tenuissimum pollinem redactus fortissimo igne in crucibulo calcinandus est, deinde iterum pulverisandus & cum carbonibus stratificandus ac calcinandus, donec luceat. *Author* meminit, quod sale acerrimo mordaci & sulphureo constet, hinc ejus lixivium psilothrum peropportunum est ad pilos extrahendos.

PETRI

PETRI POTERII

PHARMACOPŒÆ SPAGYRICÆ

LIBER TERTIUS.

SECTIO I.

(a) *De Conservis.*

IN præcedentibus, medicamentorum simplicium præparationem, & compositionem brevi compendio tradidimus. Nunc ea, quæ sunt magis composita, & quæ Dogmaticorum leges jamdudum subierunt, aperiemus, Jatrochymicorum placita interponentes, & siquæ alia ad Pharmacopœam spectant, difficilia, & ad ejus ornatum facientia, exponentes. Præmittemus autem ea, quæ minorem recipiunt præparationem, ut Condita, Conservas, & similia: ab his progrediemur ad Syrupos; a quibus ad Electuaria, & Antidota: paulo post Pulveres, Pilulas, & Trochiscos proponemus: tandem Localia, seu ea omnia, quæ extrinsecus admoventur. Qua methodo Antidotarium commune perlustrabimus, compositiones singulas usui commodiores reddemus, superflua resecabimus, inutilia rejiciemus, & obscura illustrabimus.

Conservæ non tam necessitatis gratia, quam palati ergo parantur. Pharmacopœus Chymica arte instructus, eas longe nobiliores, elegantiores, & efficaciores reddet: nam non simplici trituratione, & mixtione contentus, non sola sacchari, aut mellis ad justam crassitiem coctione, verum essentias florum, fructuum, radicum, &c. primo præparabit, easque ad suum libitum commiscebit. Sed primum demus compositionem antiquorum. Condiunt flores saccharo, vel melle, vel integros, vel tusos, vel recentes, vel siccos: saccharum ad hoc, vel pulverem, vel prius coctum usurpatur. Sic rosæ condiuntur.

(a) *De Conservis.* Ad unum modum omnes conservæ parari possunt, ita ut non sit necesse, omnes ad unum præscribere, hoc tamen animadvertendum, ut conservanda omnia tusa sint & humiditate rorida repleta non madentia. Quando herbæ & flores sunt succulenti vel mucilaginosi, requiritur major quantitas sacchari, secus fit in siccis floribus, ubi aquale pondus sacchari sufficit.

Conservę rosarum palato gratiores fiunt, si folia immittantur ferventi aquæ, ut succus amaricans extrahatur, rosæ manibus exprimendæ, & in aqua rosarum solvatur saccharum, cui rosæ incoquendæ. Aqua rosarum odoris gratiam auget & conservæ vires. Conserva violarum lenitivum est medicamentum, aptissime ipsi miscentur purgantia.

Conserva cochleariæ in scorbuto, anthos in affectibus capitis, florum aurantiorum ad confortandum prosunt.

Conserva Rosarum.

Rec. Rosarum rubrarum non omnino apertarum, ab unguibus repurgatarum, ℔ j. sacchari albi, ℔. ij. Bis, vel ter tere rosas in mortariolo marmoreo per se: postea adde parum sacchari, & tandem bene tusis; saccharum totum adde: insolentur per aliquot dies.

Alio modo.

Rosas bene tundunt, & cum duplo sacchari albi in opiatam rediguntur, aut eo fere in Electuar. solidum cocto, calide ab igne remoto, miscent. Insolentur, aut in stupha, locove tepido detineantur, maxime si nimia humiditas adsit.

In regionibus humidis, aut cum tempestas est humida nimis, antequam condiuntur, in umbra paululum exsiccantur: contra vero in calidis & siccis regionibus, exsiccatione non opus est.

Alio modo.

Rosæ integræ saccharo condiuntur, ad quod ipsæ prius in umbra exsiccantur, postea in saccharo bene cocto demerguntur, atque in eo vix demersæ removentur, locoque sicco asservantur.

Alio modo.

Rosæ siccæ in umbra in tenuissimum pulverem reducuntur: harum ℥. j. accipe, sacchari albi in formam Electuarii solidi cocti, ℥. iv. misce, fiant rotulæ. Sacchari plus, & minus addunt ad libitum. Nonnulli, ut coloratior evadat conserva, rosarum pulverem inspergunt succo limonum. Ejus loco alii, oleo sulphuris aqua communi temperato, vel oleo salis communis. Hi sunt usitati modi, quibus utuntur hodie Pharmacopœi.

Spagyrica præparatio.

Spagyrici alia via Conservas parant, atque ipsi materia illa crassa ad agendum ineptissima arte segregata, spiritualem accipiunt, eamque saporis tantum gratia (nam per se optime asservatur, citra ullum corruptionis metum) saccharo miscent. Duæ sunt autem spirituales substantiæ in rosa: aqua vitæ, seu liquor mercurialis, & oleum, seu liquor sulphureus. Ex utraque varias conservas parare possunt. Ex aqua vitæ rosarum, addito saccharo, in solidi electuarii formam cocto, formentur tabellulæ, vel rotulæ ad placitum. Saccharum coctum ab igne removeatur, & tantisper refrigeratur, ne spiritus avolet. Debet etiam plus solito coqui, ut plus spiritus excipiat. In Gallia tabellulæ fiunt cum aqua rosarum eo modo. In Italia maxime in plerisque locis, quas appellant Manus Christi cum perlis. Nonnulli ejusmodi tabellulas saccharum rosatum appellant.

Alio modo cum gummi tragachanto effingi possunt formulæ, amylo pro corpore addito. Sic quas vocant bechicas effingere perfacile erit.

Quidam, nec inconcinne, inungunt tabellulas cum aquæ vitæ, vel cum liquore sulphureo.

Alio modo, & omni tempore.

Rec. Rosas rubras in umbra siccatas, ad ℥ ij. macerentur in s.q. aquæ communis cum ℨ. j. ol. sulphuris pro qualibet libra aquæ, ut pro ℥. ij. accipe ℔. ij. aquæ communis: & ut efficacior, & longe nobilior sit, pro aqua communi, pone aquam

quam rosaceam distillatam: macerentur tandem in loco calido, stupha, aut balneo, vaporoso, aut fimo equino. Aquam tinctam cola per filtrum, & pro syrupo componendo in vase vitreo serva. Rosæ interim post colaturam remanentes, in mortario marmoreo tundantur, eisq; saccharum duplo plus, & triplo adde. Atque sic fit saccharum rosaceum pulcherrimum, & palato gratissimum.

Vis & facultas ejusmodi Conservæ omnibus patet: hodie utplurimum magis palato, quam sanitati inservit. Placet hic obiter annotare, rosas rubras laxare alvum, contra Medicorum opinionem, qui putant ipsas adstringere, pallidas tantum, & albas laxare. Qui id certo scire avet, capiat ℥. j. pulveris dictarum rosarum, & veritatem comperiet.

Conserva violarum.

Non diverso a superiori modo fit violarum Conserva. In humidis regionibus, & in tempestate nimis humida, paulo diutius in umbra siccantur: hæc est communis via; Spagyrica autem sic se habet.

Sicuti de Rosis, ita de violis censendum est. De violis id annotare placet, earum essentiam in extima superficie consistere; ideo ebullitionem, & triturationem longam vix sustinent. Cum primum collectæ sunt cœlo sereno, & minime pluvioso, confestim infundendæ, distillandæ, & tundendæ veniunt. Vires, & usus ejusmodi Conservæ notissima quoque sunt: ea alvum emollit, tussim juvat, faucium ulcuscula sanat, & cor exhilarat. Inter frigida & humida computatur; hac de re putant somnum excitare, quod quidem experientia non constat.

Conserva Rorismarini.

Flores Rorismarini ab omni parte herbacea liberant: hos in mortariolo marmoreo tundunt, atque ipsis saccharum immiscent, ut de rosis diximus: Ejus oleo sacchari tabellulis tantisper inunctis, fit Conserva gratissima, & efficacissima. Ad roborandum caput maxime commendatur; item ad refrigeratum ventriculum excalefaciendum. Plura de eis circumferuntur, quæ brevitatis causa omittimus.

Conserva florum Arantiorum, Jasmini, &c.

Quoniam methodo non dissimili flores omnes condiuntur, frustra de singulis sermo esset habendus. Amari plus sacchari reposcunt, humidi minus; contra sicci paululum vel humectantur, vel exsiccantur. Qui in aqua stillatitia dictorum florum saccharum solvet, vires augebit, præstantioresque evadent. Integri condiuntur, saporis & venustatis gratia, sed ut parum efficaces omittuntur. Flores autem totius plantæ vim, & facultatem retinent; ideo qui eas desiderat, rei herbariæ authores consulat.

Fructuum Conserva.

Conditurae fructuum vix ad nos pertinent, quod potius palati, quam Medicinæ gratia repertæ sint. Ex Indiis tamen Mirabolani, Nuces myristicæ, Cassia, & similia deferuntur, quæ & palato grata sunt, & in Medicina plurimum valent.

Citrii integri, vel cortices eorum saccharo condiuntur in nonnullis locis, in quibus pariter citrulli, & melonum cortices, præcocia, pruna, berberis, ompha-

 cium,

cium, nuces juglandes, amygdalæ, & quod rarum est, Ravennæ nuces pini. Baccę juniperi in vino maceratæ, ac postmodum sacchàro coctæ: Apoplexiæ, Paralysi, & aliis gravissimis morbis succurrunt, ventriculum roborant, Arthritidi prospiciunt, calculum renum expellunt, in pestillentibus, venenatisque morbis mira præstant.

Radicum Conservæ.

Radices vel siccæ, vel virentes condiuntur, integræ, vel earum partes. Siccæ, vel prius in aqua macerantur, vel statim coquuntur, vel denique in pulverem reducuntur. Enula campana in aqua communi lota, atque in eadem cocta, cum triplo sacchari albi in electuarium cocti, conditur: Radix prius in taleolas secatur, & per aliquot dies in aqua communi maceratur, ut tenuior, & minus amara evadat: sicca etiam in ea aqua diu coquitur, & tenera saccharo conditur, ac demum in vase vitreo servatur. Item ex radice cocta pulpa elicitur per cribrum transversum, hanc cum triplo sacchari in formam elect. solidi, si solidam exoptas, vel liquidi, si liquidam, rediges. Vel fit pulvis ex dicta radice, cujus pulveris drachmam accipiunt, pro qualibet uncia sacchari, sicque fit in rotulas, vel in pastillos conserva.

Angelicæ, dauci, & similium radices modo non dissimili condiuntur. Eringium, & Satyrium, quia Veneri, & palato dicata sunt potissimum, dum coquuntur cum saccharo, cinnamomo, & caryophyllis aromatizantur. Nonnulli moschum, & ambram addunt.

Spagyrica ars in medicamentis impuritates perhorrescens, alia incedit via. Primum a fructibus præcipuam substantiam magis a fæcibus depuratam accipit; atque dictam substantiam in modum præparat, ut vel ipsa seorsum servetur, vel si ingrata, saccharo misceatur. In fructibus vinosis, quorum præcipua vis in liquore mercuriali consistit, eam quo diximus modo eliciunt, atque saccharo commiscent. Succi dictorum fructuum etiam per se servantur, eos prius a fęcibus repurgando.

Præterea defæcati succi balneo roris sensim excrementum humidum deponunt, atque ad extracti formam reducuntur; qua methodo perfacile est dictum succum in quolibet vase asservare, & quovis locorum circumferre, citra metum frangendi vitra, quibus alia asservantur, & circumferuntur.

Calor fimi equi in succis defęcandis, & exsiccandis, & in varias formas reducendis, nulli alteri calori est æquiparandus. Solis in calore, maxime æstivis diebus, multi succi depurantur, atque etiam in extracti formam reducuntur.

Limonum succi, citrii, cerasorum, berberis, granatorum, eodem modo defæcantur, & depurantur. Tunc de his semicochlear, imo & unica drachma gratissimum potum efficit, saccharo ad libitum addito: per se etiam, absque ullo additamento.

Usum ejusmodi succorum multiplicem agnoscimus: Palato maxime in his, quibus denegatur vinum, apprime esse utile, nemo est qui ignoret. Pro medicamento egregie conducunt ad febrium ardorem extinguendum, ad tartareos, viscidos, & crassos humores attenuandos, & dissolvendos. Rursus, ex dictis succis sal essentiale paratur, ut in *primo libro* docuimus, quod quidem pro conserva asservari potest. De

De radicibus, & aliis præcipuæ partes ab impuris segregatæ, ut *in prima parte* diximus, sive tinctura, sal, sulphur, vel mercurio, sacchаro possunt commisceri, & sic palato accommodari: verumtamen in suapte natura citra dulcurationem conservari possunt: nec etiam amara, gustui multum esse possunt ingrata.

SECTIO II.

(*a*) *De Syrupis.*

QUantum distet formula medendi, qua hodie Medici utuntur, ab ea quam vetustissima ætas olim agnoscebat, satis videre est per medicamenta CCC. annis inventa, inter quæ syrupi primas tenent.

Syrupi appellatio Hippocr. & Galeno omnino ignota fuit. Id medicamenti genus jamdudum in artem invexerunt Arabes, sacchаro maxime reperto. Etenim licet perobscura sint ejus inventionis vestigia, ut apud M. Varronem, ejus tamen usus non erat notus, & præsertim Medicis. Galenus in rebus a se notis haud mutus, id silentio non involvisset, præ quo nescio, an sit res ulla gustus voluptati adeo grata. Plinius in eo recensendo *lib.* 12. *cap.* 8. adeo est brevis & concisus, ut sua tempestate ipsum fuisse raro in usu, & forte tunc paucis Romanorum notum ostendat: etenim non voluptati, sed Medicinæ tantum inserviebat. Syrupi nomen Græcumne sit, ab ἰσῶς & ὀύρω, vel potius a σύρια, & ὀπὸς, quod est liquor ex Syria, unde primo delatum saccharum, parum refert. Constat succum esse, vel decoctum sacchаro conditum, ad certam crassitiem. Multiplices sunt, compositi & simplices, purgantes & alterantes, capitales, pectorales, &c. quidam refrigerant, alii excalefaciunt. Verum hac curiosa distinctione omissa, ad usuales veniendum.

(*a*) *De Syrupi.* Syrupi qui diutius durare debent, ad crassiorem consistentiam coquendi sunt, & necessum est, ut tempore æstatis spissiores sint, quam hyeme. Cavendum tamen ne nimium coquantur, alias facile concrescunt. Acidi uti berberum, ribium in fuliginis vasibus non in æneis coquantur, alioquin facile nauseam vel vomitum movent; Melius est ipsos conficere cum sacchаro quam cum melle. Probe examinandi sunt, an mucorem vel cuticulam contraxerint, quod sæpiuscule fieri solet; quæ deinde separanda sunt. Succi per subsistentiam prius vel cocturam sunt depurandi. Ad libram unam succi sumatur libra una semis sacchari, ad succos fructuum autem plus sumatur sacchari. Ex floribus v.g. pæoniæ, rosarum, tunicæ, anthos, si vis parare syrupum, affunde ipsis contusis illarum aquam, exiprime fortiter succum, qui cum sufficiente quantitate sacchari in vase clauso vitreo redigendus in syrupum est. Syrupus cinamomi, caryophyllorum, flor. aurantiorum ex tempore fieri potest, si julapio rosarum, id est solutioni sacchari cum aqua rosarum paratæ, & ad debitam consistentiam coctæ, paucæ guttulæ horum oleorum spiritu vini solutæ, ipsis indantur. Syrupus balsamicus fragrantissimus & gravissimus fit minus notus, quando libra una aquæ hordei affunditur balsami peruviani unciæ semis, per balneum fiat destillatio ad dimidiam aquæ partem, quæ cum illa in cucurbita relicta balsamo supernatante combinanda, & cum sacchari sufficienti quantitate ad syrupi

rupi consistentiam redigenda. Cum syrupis optime miscentur & assumuntur ingrata etiam nimis calida & spirituosa. Tinctura sulphuris, item liquor martialis indito julapio rosarum, parari potest syrupus martialis vel etiam sulphureus sanguinem depurans. Syrupus de spina infectoria, item florum persicorum nec non violarum leniter purgant. Præstat purgantia illorumque tinctura, & essentias ex tempore miscere cum sacchaaro soluto, quam ipsos purgantes syrupos seorsim asservare. Præstantissimi ex syrupis sunt papaveris rhœados, granatorum, rubri idæi, ribium, acetositatis citri, menthæ, mastichinus, cichorei cum rhabarbaro, violarum, papaveris albi, hederæ terrestris, de althea. Triplex ad minimum florum infusio essumenda est ad præparationem syrupi rosarum vel violarum.

Syrupus rosarum simplex.

Rosas inter odoratos flores principatum tenet, hinc ῥόδον Græcis, a nimio odoris effluvio; nec immerito, nam hortorum est decus, & orbis delitiæ. Multiplex est, domestica, & sylvestris. Domestica, etsi multiplex in hortis appareat, tamen ea vera & legitima est, quam usurpant hodie Pharmacopolæ in syrupo rosaceo conficiendo. In nonnullis locis Damascenæ appellantur, in aliis incarnatæ, subrubræ, rubrę, pallidę, &c. Negant alii veras esse Damascenas, & rubras eo nomine solum appellitant: Quicquid sit, subrubrę odoratę, & domesticæ tantum usurpantur, ex quibus primum fit infusio, ex qua syrupus.

Infusio rosarum.

Rec. Florum Rosarum Damascen. mane antequam Solis calorę perfundantur, & dum adhuc ros ille aereus earum fragrantiam, & potestatem coercet, ℔. 10. aquæ fontis ℔. 40. Integris rosis aqua tepens affundatur, & in vase terreo vitreato, stricti orificii, bene clauso, sub cineribus calidis, vel in stupha per 24. horas macerentur. Mane infusio tepefacta, & parum calida, coletur forti expressione, etiam per torcular; in colatura adhuc tepente novę rosę macerentur, & sequenti die pariter colentur; atque tum novæ rosæ infundantur: sic novies, aut decies fiat infusio. Tunc ad syrupum rosarum.

Rec. Infusionis supradictæ, ℔. 10. sacchari albi ℔. vj. clarificentur simul cum albumine ovi: & per manicam laneam colentur. Colatura duplici vase, aut saltem lento igne coquatur, donec crassescat in formam syrupi. Si minus sacchari addideris, validius & efficacius operabitur, ut pro ℔. viij. infusionis ℔. iv. sacchari. Saccharum usurpare solent multi, crassum illud & fæculentum, quod nigrum & rubrum appellant, & male, ni fallor, falso arbitrati, in crassitie, & fæculentia purgandi facultatem consistere. Infusio in cucurbitulis vitreis, sola & per se, absque sacchaaro servatur, oleo ad duos digitos imposito. Oleum ejusmodi fit dulce, absque sapore, & odore gravi. Infusio prius insoletur & fęces segregentur; tunc ejusmodi infusio potest omni tempore sacchaaro condiri, & syrupus fieri.

Mel si addas, mel rosatum efficies; id tamen quod in Officinis usurpant non adeo diligenti infusione paratur. Commiscent nonnulli rosas tusas melli tepenti, idque Soli expositum ad aliquot dies asservatur: colatur ad libitum, ipsis prius bene concalefactis; vel bis parant infusionem, quam melle condiunt, & ejusmodi melle pro Clysteribus utuntur: quam vero parum discrepet a melle communi, judicent ipsi.

Syrupus

Syrupus Rosarum Spagyricus.

Spagyrica ars, elegantiores medicamentorum formulas docens, in primis terrestreitatem, fæculentiam, & omnem impuritatem semper segregat a medicamentis, eaque pura & defæcata, concoquit, exaltat, & nobilitat.

Concoquit, ut gratiora, & naturæ magis amica reddantur, nobilitat & exaltat, ut in medendo, non mœstitia & horror, sed voluptas percipiatur, & omnis labor a patiente satis afflicto procul amandetur: item ut eorum vires efficaciores, penetrantiores, & elegantiores reddantur. Nonne laboriosa sunt nimis, & morbis ipsis prorsus graviora, fœtida illa, crassa, ingrata, & obscura medicamenta, quibus quotidie utimur? Horret adhuc animus recordatione eorum, quibus olim usus sum, dum adhuc puer, & præsentis artis ignarus.

Itaque ut Spagyricus nobilissimum, & elegantissimum syrupum conficiat, infusionem novies, vel decies factam capit, atque eam non albumine ovi depurat, sed in fimo equino collocat, vitro ad hoc electo oblongioris colli. Exactis nonnullis diebus fæces in fundo deponit, colatur, & colatura iterum in fimo collocatur. Hoc toties reiteretur, quousque fæces omnes subsederint; & infusio clara, ac diaphana evadat. Ut vero syrupum efficias, facchari albi lib. j. pro lib. ij. infusionis adde: coquantur ad syrupi crassitiem. Hujus syrupi dosis erit unc. j. usque ad unc. j. ß. Validior evadet, si minorem quantitatem facchari addideris. Alvum purgando, renes refrigerat, & raborat. Bilem purgare dicitur, sicque ad biliosas febres commendatur. Blandum est medicamentum: puerulis delicatulis tuto exhibetur, senibus etiam, & pregnantibus: mannæ, cassiæ, & aliis exoticis præferendum. Præterea infusio in duplici vase, vel balneo Mariæ, si seorsum coquatur, crassescit, in formam extracti, ex cujus unc. j. pilula formetur: & hæc eadem præstat, atque syrupus.

Si paretur infusio in succo earundem rosarum, (ut Quercetanus inquit) erit ipsa adeo crassa, & viscida, ut vix quidem ullo medio depurari possit: solo sulphuris, aut vitrioli liquore acido, per longam fermentationem, & digestionem id præstabimus; sed tunc in aliam transeunt naturam, nec adeo omnibus convenient. Etenim quibus acida sunt suspecta, omnino contraria, & molesta erunt. Succus per se probe depuratus, & saccaro conditus, syrupum efficit purgantem, & palato gratum, minus tamen efficacem.

Rosæ, quas rubras appellant, ex quibus fit conserva, purgant contra omnium sententiam, id experientia, non nostra opinione constat. Quod si, hujus rei periculum facere velint, accipiant de ejusmodi rosis ℨ j in pulvere cum quovis liquore; vel cum aliqua re in forma boli, & observare licebit, ab ea subduci alvum ter, & quater.

Interea nequis nobis objiciat personarum conditionem, ætatem, & temperamentum, item temporis qualitatem, sympathiam, &c. Sciant velim, me idem in omnibus, & per plures annos ubique comperisse. Sympathia, & Antipathia non est tamen negligenda, & maxime in rosis, quibus nonnulli tantopere adversantur, ut solo odore multos excruciet.

De Syrupo Aureo.

A Paucis annis hic Syrupus est in frequentissimo usu: plausibile est nomen, colore,

colore, & odore placet, demum blanda est; & tuta ejus operatio. Plures compositiones, eæque diversæ hic Bononiæ habentur apud Pharmacopolas, quæ omnes admittunt Mannam, & Sennam; vera tamen & genuina hæc, quæ fit rosarum floribus rore matutino madentibus, an eo mane collectas integras demerge in calentem julepum ex saccharo. Vas sit stricti orificii, & julepus non valde calidus: Cola sequenti die: ac lento calore coque, & si coctus non sit satis, blando calore adacto, inspissetur ad justam crassitiem.

Syrupus Violarum.

Viola etsi multiplex, eo tamen nomine indigitatur proprie, quæ Martialis appellatur, & purpurea, quæ ut veris prænuntia, ita inter vernos flores emicat prima. Ejus virtus in odore, & colore potissimum consistit; ideo in ejus infusione paranda, maxima habenda est cura. Imprimis eligantur nigriores, hoc est, purpureo colore saturatiores, enatæ in apertis, & minime umbrosis locis. Decerpantur antequam Solis calor eorum odorem resolverit, itemque rore non madidæ, si possibile, nam eo vis & odor maxime obtunditur. Itaque cum primum apertæ, antequam ulla aeris injuria odor effluxerit, colligantur; tunc ollæ vitreatæ stricti orificii indantur integræ, quibus superfundatur aquæ tepidæ sufficiens quantitas, ut eas supereminear duos digitos. Infusione facta per 12. horas, atque ea tepefacta, & tantisper calefacta coletur, colatura saccharo condiatur, & fiat syrupus, ut de rosis diximus.

Alio modo.

Fit ex floribus diligentissime ab omni parte herbacea, atque albedine repurgatis, quos in mortariolo marmoreo cum pistillo ligneo tere. Tritis optime, sacchari albissimi commisce triplum, & quadruplum; saccharum excoquatur prius in formam electuarii solidi, & calide commisceatur: ita maneant in infusione per 24. horas, deinde parum concalefacta per torcular exprimantur: hoc expressum serva, quod erit in formam syrupi pulcherrimi.

Alio modo.

Vel fit cum succo dictorum florum: ex his enim prius tusis in mortariolo marmoreo, cum pistillo ligneo, educitur succus violaceus, qui saccharo mixtus pulcherrimum efficit syrupum. Sacchari sint duæ partes pro una parte florum: mixta foveantur simul in balneo Mariæ, quoad justam crassitiem syrupi nanciscantur, spuma interim removeatur. Tandem cum oleo vitrioli fit violaceus, addendo oleum infusioni dictarum violarum; at tunc pectori, cui potissimum dicatur, non est admodum opportunus.

Multis in locis ex dictis floribus plures infusiones parantur, ex quibus syrupus, & mel conficitur.

Hic syrupus ad unc. v. & vj. exhibetur. Purgat clementer bilem, & pituitam, in Erysipelate, & phlegmone intrinseca nulla purgatio tutior, aut commodior.

Violaceus syrupus, qui violarum retinet colorem, & odorem, pectoralis est, & cardiacus; in pleuritide, & febribus ardentibus commodissime exhibetur.

Syrupus florum Cynorrhodontis.

Pro floribus Cynorrhodontis silvestres rosas intelligimus; easque albas moschiodore perfusas, & quæ in dumetis reperiuntur. Ex his fit syrupus vere aureus,

reus, & modo supra dicto de syrupo aureo. Validius purgat, quam quivis alter syrupus rosarum. Flores dicti in pollinem redacti, in exigua quantitate purgant. De syrupo, una ad duas uncias exhibetur pro dosi, Pulveris dosis, a scrupulo ad drachmam unam.

Nostra socordia pereunt multa vitæ tuendæ necessaria, & utilissima, atque eorum loco exotica, ex longissimis tractibus allata supponimus; Rosæ Caninæ, quas Cynorrhodon profert, hujus sunt generis. Eæ penes nos copiosissime nascuntur, formæ elegantia & pulchritudine, atque fragantia, peregrinis aromatis minime inferiores. Aquas purgant citra morsum, bilem quoque, ac pituitam: propterea conservæ ex his parantur, uti & syrupus. Conserva, modo supra dicto de rosis Damascenis, paratur, cujus unc. ß. valide bilem, & pituitam purgat, absque ulla molestia.

Item ex his paratur syrupus, cujus odor, & color elegantissimus est, ejusdem efficaciæ, & valoris. Parantur ex his tres, & quatuor infusiones, ac cum saccharo fit syrupus, ut supra diximus. Dosis est, unc. j. ad ij. usque ad tres.

Syrupus florum Persicorum.

Malus persica, censetur olim ex Ægypto in Persiam, deinde in Europam venisse. Fructus est plane elegans, gustum mira voluptate afficiens. Plures sortitur species. Primas tenent, quæ aureo colore donantur; secundas, quæ sanguineo. Ex omnibus colliguntur flores, mane ante solis ortum, eosque vel integros, vel parum tusos macerant triduo in suff. quantitate aquæ communis. In colata infusione novos flores infundunt, terque hoc repetitur; colatura saccharo conditur, & ad usum servatur. Sacchari quantitas sit æqualis infusioni, ut duplo minor, saporis gratia. Aquæ quantitas floribus respondeat. Succus dictorum florum, ut supra diximus, defæcatus & depuratus, saccharo mixtus, syrupum quoque præstantissimum efficit. Idem succus in ampullis vitreis servatur, uti succus ros. oleo communi ad duos digitos ipsi affuso, ut officinarum mos est. Ad unciam semissem exhibetur, ad ij. usque. Ventrem blande purgat, vermes enecat, obstructiones reserat, & putredini resistit; ideo in putridis febribus tutissime porrigitur.

Syrupus Papaveris; Rhœadis rubri, seu erratici.

Isti flores mense Junii inter segetes rubeo colore saturati, odore vero ingrati, copiosissimi reperiuntur. Syrupus ex his duplici modo pariter conficitur: vel ex succo eorum prælo expresso, vel ex eorum infusione.

Efficacior, & præstantior redditur, si infusio paretur in eodem succo, eaq; bis, & ter reiteretur. Vis ejus est adstringens, & roborans, cum facultate bechica, & hypnotica; hinc omnibus pulmonum inflammationibus, peripneumoniis, & pleuresibus certo medetur. Datur ab unc. j. ad ij. per se, & cum aquis pectoralibus.

Syrupus Roris solis, Pedis catti, Capillorum ven. &c.

Ad phthisim, & alios morbos pectorales, multis in locis parantur syrupi lagopi, (alii gnaphalium montanum nominant) roris solis, capillorum ven. & complurium, modo supradicto. Mitto brevitatis gratia plura alia, ex quibus syrupos ad libitum parare possumus.

Syrupi acidi.

Limonum succus, ob præstantiam, & saporis dignitatem, omnes alios facile

le superat. In vase vitreo, calore balnei vaporosi, vel maris seorsum excoquitur, dum ipse incrassescit, sacchari candidi triti additur exigua quantitas,& fit syrupus extracti sicci instar. Idem succus solis calore addensatus, aut in hypocausto, aut alio loco calido exsiccatus in formam solidam, servatur in pyxide, vase vitreo, aut quovis alio. Ejus minima quantitas in jusculo dissoluta aqua stillatitia communi, aut simili, potum reddit gratissimum, & elegantissimum.

Alio modo.

Paratur succus limonum, uti moris est, eum videlicet purificando,& clarificando. Interea saccharum albissimum solvitur, excoquitur, & depuratur more solito: excocto in electuarii solidi formam additur dictus limonum succus,& fit syrupus aliis syrupis liquidior, & tenuior; etenim acidi syrupi non tam cito situm contrahunt, ac cæteri: rursus si in eandem crassitiem aliorum syruporum excoquuntur, brevi canditi fiunt, aut si nimis indurati, coalescunt gemmarum instar. Incauti nonnulli succum cum saccharo in principio coquunt: unde Syrupi ingrati,& mali coloris fiunt. Ratio vasis, in quo excoquuntur, non negligenda ænea pessima, vitrea, aut terrea vitro inducta seligenda sunt.

Syrupus Ribes, malorum granat. &c.

Acidorum omnium syrupi methodo non diversa parantur; ideo ipsis libenter supersedeo, & ad compositos devenio, primo ad purgantes, eos præsertim, qui in officinis habentur.

Syrupus de Epithymo M.

Joannes Mesues *in suo Antidotario* miris laudibus extollit Syrupum de Epithymo, maxime in atra bile expurganda; propterea omnibus affectibus ab ea originem trahentibus eum conferre asseverat, uti cancro, elephantiasi, ulceribus malignis, & aliis.

Rec. Epithym.unc.xx.mirobal.citrin.Ind.an.unc.xv. cuscutæ, fumiterræ, an. unc.x.thymi, buglossi, calamenthi, mirobal. emblicorum, bellericorum, glycirrhyz. polypodii, agarici, stœchados, an. unc. xv. rosarum, fœniculi, anisi, an. unc. ij. ß. prunorum, num. xx. passul. enucleat. unc. iiij. Thamarind. unc. ij. ß. Aquæ communis, q. s. Bulliant secundum artem, & in colatura clarificata dissolve sacchari albi, lib. iiij. sapæ, lib. ij.

Si hujusce syrupi compositionem perpendamus, multa facile rescindemus, sapam præsertim, & ejus loco saccharum substituemus, pruna item, & Thamarind. quia acescunt.

Spagyrice fieri potest, bis vel ter reiteratis infusionibus, eisque depuratis addendo sacchari quantitatem sufficientem, easque in extracti liquidi formam coquendo. Dosis ab unc. sem. ad unc. ij. cum jusculo carnis.

Syrupus de Polypodio.

Rec. Polypodii querc. unc. x. melissæ, buglossæ, an. man. j. cyperi, cort. rad. capparum. acori, asari, an. unc. ß. fol. sennæ, epithym, lactucæ, endiviæ, scariolæ, an. unc. j. ß. coquantur in s. q. aquæ communis, colaturæ adde mellis rosati colati, lb. j. fiat syrupus. Humores lentos, & crassos digerit, vacuat bilem, & atrum succum, necnon pituitam crassam viscidam e junctutis.

Spagyrice fit hunc in modum. Cuncta per noctem infunde in s. q. aquæ communis:

munis: colatura clarificata, tepenti calore balnei, in extracti formam reducatur; cui sub finem adde sacchari albi circiter unc. iiij. dosis erit a ʒ. ij. ad ʒ. v. & integram unciam.

Syrupus de Cichorio comp. cum Rhab.

Rec. Endiviæ, sativæ, & silvestris, Cichorii, Taraxaci, an. m. ij. cicerbitæ, hæpaticæ, scariolæ, lactucæ, fumi terræ, lupulorum, an. m. j. hordei integri, unc. ij. fructuum Alkekengi, glycyrrhiz. capill. ven. asplenii, polytrichi, adianti, an. ʒ. vj. rad. apii, fœniculi, asparagi, an. unc. ij. coquantur in s. q. aquæ communis, & percolentur: in colatura dissolve sacchari albi, q. s. pro unaquaque libra. Inter coquendum, adjiciantur Rhabarbari optimi, unc. ß. Spicæ Ind. ℥. iiij.

In nodulo colligentur, & inter coquendum frequenter exprimantur. Nicolaus tradidit ipsum valere contra materiam venenosam, in alterando, & mundificando eam, & proprie in anthrace, &c. item in febre pestilentiali, & in jecoris intemperie, cum obstructionibus.

Spagyrice fit methodo non dissimili, omnia simul infundendo, coquendo, clarificando, & in extracti formam reducendo. Sal ex fæcibus potest extrahi, cumque extracto commisceri.

Syrupus de Pomis Regis saporis M.

Rec. Succi pomorum dulc. ℔. ij. borragiois, buglossæ, an. ℔. j. mens. folliculorum Senæ. unc. ij. croci ʒ. j.

Sena contrita horis 24. in succis maceretur: semel, aut bis fervefiat: coletur: expressum cum sacchari ℔. ij. percoquatur in syrupum. Crocus panno lineo ligatus inter coquendum infricetur.

Succi seorsum depurati more spagyrico, longe efficaciores sunt illis, qui non sunt defæcati, aut suo albumine clarificati.

Syrupus ejusmodi non alia indiget correctione. Si præstantiorem reddere volumus, Senæ quantitatem augebimus. Coctio fieri debet in duplici vase in vapore balnei, vel stuphæ. Vas sit vitreum aut terreum vitro inductum. Vires ejus sunt in melancholicis affectibus optatissimæ, cordis palpitationibus utiles, vertiginibus, &c.

Syrupi de radicibus Ellebori, de Hermodactylis, de Brysnia, &c.

Probare non possum syrupos de radicibus Ellebori, Hermodactylorum, Turbith, Bryoniæ, & similium vehementium, cum additione calidorum simplicium, tam purgantium, quam alterantium; natura enim nostra tantam rerum confusionem sine molestia ferre non potest: mallem in pertinacibus, ubi benigna non sufficiunt, simplicibus uti. Hac de re syrupos simplices, tam Ellebori, quam aliorum probamus. Illi vero sic parantur.

Rec. Radicum Ellebori nigri, q. s. macerantur integræ si recentes, aut si siccæ, leviter tusæ, in q. s. aquæ communis. Colatura saccharo condiatur, fiat syrupus. Dosis sit unc. j. ad ij. pro quantitate radicis, & sacchari.

Syrupus fructuum spinæ Cervinæ.

Rec. Succi fructuum spinæ infectoriæ depurati, ℔. ij. Sacchari albi, ℔. j. ß. Coquantur simul in syrupi crassitiem, depurando prius succum, ut artis est. Aromatizetur pauco cinnamomi. Bilem, pituitam, & seorsos humores purgat.

Syru-

Syrupus fructuum Cucumeris asinini.

Rec. Succum fruct. Cucum. asinini probe depuratum, sacchari albi ad libitum, coque simul, & fiat syrupus. Ab ℥. ß. ad integram datur. Vehementer serosos humores purgat.

Syrupus Corallorum.

Rec. Corallii rubicundi, q. s. hoc primo pluries lavamus aqua communi, in mortariolo porphyritico, cum pistillo ferreo, in quo peragendo comminuitur in pulverem crassum: tunc Sole exsiccatur, exsiccato superinfunditur succus limonum optime defæcatus, & depuratus. Macerentur triduo in urinali vitreo, in fimo equino, vel in balneo vaporoso. Effunde per inclinationem, quicquid dissolutum fuerit, fæcibus novum succum reaffunde: cola & procede, ut supra.

Deinde dicti succi accipe ℔. j. Sacchari albi ℥. vj. Coque in balneo vaporoso, in fimo equino ad justam syrupi consistentiam. Vas omninò sit vitreum, & calor mitis.

Vires sunt in omni fluxu sanguinis, & in cardiacis affectibus, atque in inveterata dysenteria.

Syrupus Perlarum.

Rec. Unionum perforatarum, vel non perforatarum, q. s. Succi limonum optime depurati, q. s. Solve, ut supra dictum est, in solutione saccharum Candum dissolve, & coque, ut de corallis dictum est. Usus est in exsiccatis, phthisicis, & in deliquiis animi.

SECTIO III.

(a) De Electuariis.

Electuarium dicitur ex eo, quod ex electis rebus componatur. Sunt vero ipsa, vel alterantia, vel purgantia: a purgantibus, tanquam usitatioribus, incipiemus, & primo.

(a) *De Electuariis.* Ad confectionem mithridatii, theriacæ, vel diffusioris electuarii, sequentes regulæ servandæ sunt: Species in singulas classes distribuendæ; Pulveres angustissimo cribro sunt transmittendi; Thus terebinthina Veneta liquetur. Myrrha, resina styracis, opoppanax, galbanum, castoreum, pulverisata dissolvantur ac diluantur, cum vino Hispanico q. s. ut fiant instar pulticulæ; succi etiam in vino Hispanico liquari possunt. Non simul & semel melli misceantur species in præparatione theriacæ, sed optimum est, in diplomate aquæ calidæ immerso, alternatim permiscere species: Gummatum autem mixturæ liquefactæ in diplomate diu multumq; agitandæ. Quando omnia cum melle mixta sunt, singulis diebus penitior mixtio instituenda per septimanam, deinde singulis septimanis, post singulis mensibus per totum annum. Tandem annuo spatio contingit fermentatio & intestinus motus.

Diagrydium nunquam addendum calidis liquidis, alias in grumos facile concrescit, sed in electuariis frigide immisceatur. Conteritur illud cum amygdalis vel feminibus quatuor frigidis aut vitello ovi: In electuario hieræ observetur, ne melli calido aloe addatur, alias rursus conglobatur & picis instar indurata coit. Electuaria purgantia ubi præscribuntur a Me-

Medico; requirunt ante usum circumagitationem: subsident enim eadem, & quandoque purgantia a reliqua massa secessionem faciunt; unde improportionata evadit mixtura. Supersedere omnibus electuariis purgantibus ab *Authore* praescriptis commode possumus, si unicum & quidem sequens, quod instar omnium est, possidemus. ℞. Syrupi rosarum recentis, violarum, florum persicorum ana unciam unam, pulpae tamarindorum, cassiae, mannae ana unciam semis, extracti fumariae, centaurei minoris, rhabarbari ana drachmam unam semis, gialappae resinosae drachmas tres, diagrydii scrupulos duos, olei cinnamomi, corticum citri, macis, anisi ana guttas tres, tartari tartarisati drachmas duas, fiat electuarium. Dosis drachmae duae ad drachmas tres.

Elegantissimum electuarium purgans fit, si in succo cydoniorum vel pomorum borstorffianorum solvatur scammonium, & injecto saccharo ac fermento instituatur fermentatio. Qua peracta supernatans liquor decantadus ac inspissandus est. Commodissime infantibus exhibetur cum lacte.

Pro conservanda evorasia sanguinis sequens electuarium optimum est: ℞. passularum corinthiacarum uncias sex, cremoris tartari drachmas sex, salis tartari drachmam unam; Misce, fiat cum decocto radicis cichorei electuarium.

Electuarium alexipharmacum seu diascordium non compendiosum sequenti modo parabile est: ℞. scordii pulverisati uncias duas, radicis contraservae, angelicae unciam semis, croci, opii ana drachmam unam, camphorae drachmam semis, olej nucistae, caryophyllorum, cardamomi ana guttas duodecim, electuarii sive robbaccarum juniperi, sambuci ana uncias quatuor, misce, fiat electuarium.

Confectio alkermes ex multis pretiosis languidis & inconvenientibus constat; Electuarium confortans longe efficacius ac vilius qui desiderat, tale parare potest: ℞. Syrupi balsamici superius descripti, syrupi florum aurantiorum, cum tinctura granorum chermes tincti, ana uncias quatuor, moschi in spiritu rosarum soluti drachmam semis, essentiae ambrae drachmam unam, cornucervi philosophice praeparati, succini praeparati ana drachmas duas, ligni aloes cinnamomi ana drachmas tres, olei cinnamomi, macis, cardamomi, ana guttas sex, misce, fiat electuarium.

Succus chermes oleo tartari per deliquium acquirit colorem eleganter purpureum.

Confectio de cinnamomo Regia extans in pharmacopoea Holmensi haec est: ℞. Succoladae Indae uncias tres, nucis moschatae Indae conditae uncias duas semis, syrupi cinnamomi quantum satis, misce, fiat electuarium; adde confectionis alkermes unciam unam, essentiae ambrae siccae, olei cinnamomi, ana drach. a. rosarum guttas 4. foliorum auri num. 30. misce.

Electuarium Diatatholicum.

Quia usitatissimum, & utilissimum, merito primas tenebit. Recens gustui non displicet, vetus acescit, palatoque fit ingratum. Communis descriptio apud multos varia traditur: omnium frequentissima est haec Nicolai.

Rec. Pulpae Cassiae, pulpae Tamarind. an. ℥. ij. Senae mund. rhabar. el. polyp. sem. viol. anisi, an. ℥. j. Glycyrrh. rasae, penidiorum, sacchari candi, 4. sem. frigid. maj. an. unc. ij. conterenda conterantur: Polypodii recent. unc. iij. sem. foeniculi, unc. vj. sacchari albi, ℔. ij. Aquae communis, ℔. ix

Coquantur ad syrupi consistentia, & suprascriptis additis fiat Electuar. Dosis ad ℥. s. ad ℥. j. & dr. x. Omnes humores aequaliter purg. creditur, hac de causa universale medicamentum appell. Acutis conferre traditur, item lienosis, quartanis, quotid. tertianis, & arthrit. Communis conficiendi modus est, extractis pulp. saccharum cum decocto senae, polypod. rhab. violarum, anisi, glycyrrh. fenic. miscere.

Alii pulpis cassiae, & Tamarind. extractis miscent saccharum cum penidiis, & saccharo Cando, coctum cum decoctione polypod. & foeniculi: tepefactis addunt

addunt pulv. senæ, rhabarb. polypod. violarum, 4. sem. frig. maj. anisi & glycyrrhizæ. Hæc efficacior, rationi magis consentanea. In hac multi censent inutilia, glycyrrhizam, violas 4. sem. frig. penidia, saccharum Candum, & polypodium; nec sine ratione: unde prædicta a pulvere semovent, eaque potius in decocto coquuntur.

Spagyrica correctio erit, Cassiam, & Tamarindos in præfato decocto per 2. vel 3. dies infundere: facta levi ebullitione in duplici vase, clarificetur per lingulam, seu filtrum, vel cum albumine ovi. In colatura dissolve saccarum album, & coquantur lento igne in vase vitreo, ad extracti spissitudinem, de quo dosis fit unc. ij. & iij. Ex his neque extracta, neque salia, neque magisteria, aut alia Chymica parari suadeo: sunt alimentosa, & eorum vis in illorum crassa, & dulci substantia consistit, a qua si corpus remanens separetur, vires, & gratiam amittunt. Præterea vis consimilium, ut & fructuum, in aerea substantia, seu tenuissima aura, plurimum consistit, quæ vix persentito igne evanescit. Quapropter qui integris eorum viribus frui cupit, recentes assumat citra ullam præparationem; eæ ubique asservantur, & conditura minime indigent.

Sunt qui Cassiam ebulliunt in s. q. aquæ, in qua primo incocta sint fol. senæ cum aniso, clarificant, & colant. Alii simul cum Cassia bulliunt senam, & albumine ovi clarificant, & aromatizant cum cinnamomo, quod non improbamus. Vinosam esse Cassiam, & ab ea spiritum elici posse, non me latet; at in fructuosum hoc, & inusitatum. Sal, quia corrosivus, & a desiderata facultate alienus, omittitur. Interea non probo mixtiones, quæ fieri possunt cum tartaro, sero, & variis succis, alienæ enim sunt, & sine methodo.

Catholica pleraque alia confici possunt, quæ sunt validiora.

Extractum, sive electuarium Catholicum.

Rec. Polypodii querc. contusi, ℔. ij. Senæ Oriental. ℔. ß. Rhabarb. elect. Agarici, Turbith. gummosi, an. unc. j. anisi, macis, cinnamomi, an. unc. ß. cum s. q. aquæ Cichorii fiat infusio, quæ coletur, & clarificetur: tandem coquatur in vase vitreo, & sub fine adde mannæ Calabrinæ, unc. iiij. Sacchari albi, unc. vj. tantum. Clarificentur iterum, & coquantur ad spissitudinem extracti, de quo unc. ij. ad unc. ß. detur pro dosi.

Aliud.

Rec. Senæ Orient. Epithym, cuscutæ, sem. carthami contusi, an. ℔. j. Rhabarbari, mechoacan. contusi, an. unc. ij. rosarum rub. unc. ij. spicæ Ind. anisi, an. unc. ß. In succis depuratis lupuli, fumariæ, & boraginis fiat infusio, in cujus colatura iterum infunde Agarici, Rhabarb. an. unc. ij. Cinnamomi, macis, an. dr. j. Coquantur parum, & iterum colentur: In colatura dissolve Sacchari albi ℔. j. Coquantur lento igne in formam extracti, cujus dosis erit ℈. j. ad dr. 1. & dr. j. ß. vel per se, vel cum jusculo carnis. Composita isthæc vere catholica, utramque bilem purgant clementer, pituitam quoque, saburram tandem omnem crassam, & viscidam materiam ex sanguine purgant.

Extractum aliud.

In prima parte, sect. de extractis, omnium præstantissimum tradidimus, cujus usus nobis est frequentissimus, maxime in morbis tartareis, uti in arthritide, asthmate, apoplexia, hemicrania, &c.

Electua-

Electuarium lenitivum.

Præsens Elect. ut cæteræ compositiones, quæ Cassiæ, tamarind. prunor. pulpam in se recipiunt, acescunt, & ingratitudinem quandam contrahunt, præter insuavem odorem; unde in pluribus locis pro enematibus tantummodo asservantur. Ipsum vero componitur hunc in modum.

Rec. Passul. enucl. unc. ij. Capill. ven. violarum, hord. mund. an. m. j. jujubarum sebesten., an. num. xx. Glycyrrhizæ, unc. ſ. prun. tamarind. an. unc. vj. senæ, polypodii, an. unc. ij. mercurialis, m. j. ſ. Coquantur in ſ. q. aquæ communis; in colatura dissolve; Pulpæ Cassiæ, Tamarind. prunorum, facchari violati, an. unc. vj. Pul. Senæ, unc. iij. ſ. fiat Electuarium. Quod ad lenitivum magistrale, Diamanna, Diasebesten, Diaprun, simp. composit. consulto omittimus, maxime cum in paucissimis locis in usum veniant.

Electuarium Diaphœnicum.

Rec. Dactylorum mundatorum, d. C. Penidiorum d. L. Amygd. dulc mund. dr. xxx. Turbith. gum. dr. xxxv. Scammonii, dr. xij. Zingeriberis, piperis longi, fol. rutæ, cinnamomi, ligni aloes, macis, anisi, fœniculi, dauci, galangæ, an. dr. ij. ſ. Dactyli triduo in aceto macerati, tundantur in mortariolo lapideo cum amydalis, ac penidiis, quibus subsequentium pulverem tenuissimum misce, & cum melle despumato sufficienti excipito.

Sunt qui sex libras mellis accipiunt; sunt qui tres tantum: posteriores nobis magis arrident, sunt enim penidia, dactyli, & amygdalæ loco mellis. Dosis ab unc. ſ. ad unc. j.

Febribus compositis, & diuturnis auxiliatur, bilem flavam, & pituitam educit: doloribus colicis, ac ventriculi, & aliis malis ex crudo gumore ortis mirifice confert. Basis hujus compositionis duplex est, nominis, & virtutis: Nominis sunt Dactyli, qui licet mole cætera superent, reliquis virtute inferiores sunt. Virtutis est Scammonea, cujus vim roborat Turbith. Reliqua horum deleteriam facultatem retundunt.

El. Diaphœnicum Spagyricum.

Rec. Scammonii spagyrice præparati, unc. xij, Extracti Turbith. unc. xxxv. Specierum suprascipturum rerum siccarum, & contusarum, an. ij. ſ. Fiat extractum cum spiritu vini, utrique miscebis scammonium, idque etiam solvetur, quibus tandem ad corpus seu formam conciliandam, adde Pulpæ dactylorum, pulpæ amyd. an. unc. ij. sacchari albi cocti, unc. viij. Misceantur, & fiat Electuarium, quod erit palato gratissimum, & in parva dosi exhibetur. Quantitas erit unc. j. ad. unc. ij. Salis extractionem minime suademus, eam enim inutilem censem, imo acrimonia sua potius ventriculo nocere. Removemus magnam illam quantitatem pulpæ dactyl. & amygd. Nec est ut existimemus, oleosam eorum substantiam corrigere posse scammonium, & turbith. Hæc solitaria spagyrice non raro usurpamus, cum maximo fructu, & sine minima læsione.

Benedicta Laxativa Nicol.

Rec. Turbith. gummosi, Sacchari albi, an. dr. x. Diagridii, Esulæ præparatæ, hermodactyl. rosarum, an. dr. v. Caryphyl. spicæ Indicæ, Zingiberis, croci, saxifragiæ, macropip. tis, amomi, aut calami arom. cardam. min. sem. carui, fœniculi,

Ff 2 petro-

petrosel. asparagi, rusci, milii solis, an. dr. j. Mellis dispumati ℔. iij. fiat Electuar.

Componendi ratio est perfacilis, pulvis miscetur melli despumato, & cocto.

Humores pituitosos purgat, eos maxime qui ad articulos decumbent, a renibus etiam, & vesica.

Nescio quo fato istud Electuarium intus non ingeratur, maxime in Gallia & Italia, ubi praxim Medicinæ exercuimus. Frequentissime in Clysteribus usurpatur, & præsertim coli doloribus, & etiam in omnibus Clysteribus. Dosis ab unc. ſ. ad unc. j.

Chymica correctio.

Contusa omnia aromata macerentur in sufficienti quantitate vini spiritus per tres dies, colentur, & clarificentur per filtrum, & per alembicum proliciatur omnis humiditas: Sub fine adde Sacchari, vel mellis parum, aut circiter ℔. ſ. & fiat extractum: Dosis dr. j. ad dr. ij.

Benedicta simplex Chymica.

Rec. Radicum Esulæ virentis, vel in veris principio, vel in fine autumni q. ſ. Contundantur in mortariolo lapideo, & macerentur triduo in ſ. q. aquæ communis: coquantur parum, & colentur. Facta clarificatione per varias digestiones, evaporentur in urinali ad vaporem balnei Mariæ, & fiat extractum, cui sal proprium adde.

Esulæ cognitio adhuc obscura est: Pro ipsa usurpamus Tithymalum Cyparissiam, quæ herba omnibus nota est, in arenosis utplurimum nascitur, dicitur Cyparissias, quod humilis Cyparissi similitudinem æmuletur; copiosissima ubique terrarum nascitur. Ejusdem radicis pulvere olim usi sumus citra ullam præparationem: dabatur cum jusculo ad dr. j. Purgat bilem clementer, & serosos humores; virtute a scammonio minime differre experti sumus. In delicatis dr. ß. sufficit. Tota herba cum radicibus in mortariolo lapideo tusa succum fundit scamonio persimilem. ipsum defæcatum, & solis radiis expositum atque exsiccatum, eidem scammonio respondere certum est. Virtus ejus adversus quartanas, & longas febres extollitur.

Tryphera Persica.

Rec. Succi solatri hortensis, succi endiviæ veræ, succi lupulorum depurat. an. ℔. ij. Prejiciantur desuper violarum, rosarum, an. dr. iij. fol. Senæ, unc. ij. Agarici unc. j. Prun. Damasc. No. L. Cuscutæ, unc. ſ. Mirab. citrin. chebul. Indorum, fric. in oleo amyg. dulc. an. dr. ij. Spicæ Indicæ, dr. iij. Bulliant. simul lento igne, donec supersint ℔. ij. & in jiciantur Epithym. dr. 40. bulliant leviter, deinde ab igne deponantur, & percolentur, atque dissolvantur in una parte istius percolati, Tamarind. recent. unc. iij. Mannæ elect. unc. j. ſ Pulpæ Cassiæ. unc. iiij. sacchari violati, lib. j. Percolentur, & mundentur a granis, & sordibus: atque in aliam aquæ partem projiciantur, Sacchari albissimi, lib. iij. Aceti vini, lib. j. Coquantur lento igne, deinde projiciantur super illud, quod dissolutum est in succis, & aggregentur simul in uno, atque coquantur, donec mellis crassitiem obtineant. Postremo in pulverem reductæ sequentes species inspergantur.

Rec. Rhabarbari el. unc. ij. myrobal. citrinorum, chebulorum, Indorum, an. unc. j.

an. ℥. j Bellericorum, Emblicorum, an. ℥. ß. sem. fumiterræ, Trochisc. diarhodon, macis, mastiches, cubebarum, spodii, santal. citrini, an. ʒ ij. Sem. cucurbitæ, citrulli, cucumeris, melonis, an. ʒ. ij. ß. anisi ℥. ß. spicæ Indicæ, ʒ. ij. Involvantur oleo violato, & reponantur in vase vitreo. Datur ad ℥. j. cum succo intybi, vel solani, aut cum aqua frigida.

Dicitur conferre febribus acutis, ictericis, calidis inflammationibus stomachi, & hepatis: visum a fumis cholericis deperditum reparat, sitim mitigat, morbos adustionis fieri prohibet. Hæc Mesues, utinam vera.

Chymica præparatio, & correctio.

Si quis præsentis compositionis structuram contempletur, claram satisq; manifestam agnoscet majorum nostrorum industriam, quæ etsi a Chymicis longe distet, ea tamen pro illis temporibus non caruit arte: tunc enim vagiens, & e cunabulis emergebat Medicina, quando Mesues prædictam nobis tradidit. In qua examinanda, nobis statim proponitur ob oculos solatri hortensis succus, quem supposititium nonnulli existimant: nam etsi solatrum hortense supputetur a Galeno inter olera, usu tamen probatur, inter comestibilia non esse habendum; & sane Dioscorides id potius ad extrinsecos affectus commendat, quam ad intrinsecos. Preterea ejusmodi planta odore, & sapore satis ingrata est, ventriculo non parum infensa & capiti noxia; qua de re nonnulli censent ejus loco usurpari posse succos cichorii, borag. cicerbit. portulacæ, &c. Multa præterea occurrunt inepta, ut fricatio ol. violati pro speciebus, Acetum cum Cassia, & Tamar. mixtura plane laboriosa, ingrata, & fere inutilis: pro qua talem reponimus.

Rec. Succorum cich. borag. lupuli, endiviæ, Fumariæ, depuratorum, an. ℔. iij. In quibus infunde Epithym. ℥. v. fol. Senæ, ℥. iij. Agarici, ℥. j. ß. Cuscutæ, dr. ij. Prunorum Damascen. No. L. Rhabarbari elect. ℥. iiij. Myrobal. Citrinor. Chebulor. Indor. Belliric. Emblic. an. ℥. iiij. Spicæ Ind. florum violarum, rosarum, an. ℥. ß. Post tres dies levite: bulliant, & colentur. Colatura a fæce repurgetur. In Colatura dissolve Sacch. albi ℔. iij. Coquantur ad crassitiem mellis, cui adde, pulpæ Tamar. pulpæ Cassiæ ext. an. ℥. v. Mannæ Calabrini, ℥. iij. Conf. Violarum, ℔. j. quibus si addere velis sequentia, concedimus: Trochisc. diarhodon, macis, mastiches cubebarum, spodii, santal, citrini, sem. 4. frigid. maj. mund. an. ʒ. ij. Anisi, ℥. ß. Spicę Ind. ʒ. ij. misceantur, & fiat Elect. Dosis a ʒ. ij. ad. ℥. ß & unc. j.

Frivolum esset ex simplicibus salem extrahere velle, oleum multo minus

Confectio Hamech.

Rec. Myrobalanorum citrin. unc. iiij. Chebul. Indorum, Rhabarbari el. an. unc. ij. Agarici. colocynthidos, Polypolii qu. an. ʒ. xviii. Absinthii, thymi, Senæ an. ʒ. vi. Violarum, unc. j. ß. Epithym. unc. ii. Sem. anisi, fœniculi rosarum rub. an. ʒ. vi. Succi fumariæ, ℔. i. Pruna. No. LX. Passularum enucleatarum, unc. vi. Macerentur omnia in seto lactis caprini sufficiente, in vase vitriato per dies 5. Postea ferveant una, aut altera ebullitione. Colentur, colaturæ bene expressæ adde Pulpæ Cassiæ, unc. iiii. Pulpæ Tamarind. unc. v. Mannæ, unc. iii. Frica manu, cola, & adde Sacchari albi, ℔. j. ß. Scamm. præparati, unc. j ß. coq; ad mellis crassitiem, & adde, Myrobal. citrinorum, chebul. Indorum, an. unc. ß. Bellericor. Emblic. Rhabarb. Sem. fumariæ, an. dr. iii. Spic. Indic. anisi, an. ii. Confice Electuarium.

Morbis omnibus ex flava bile,& pituita falsa natis, nempe impetigini, scabiei, elephantiæ,& cancro succurrit. Datur ab unc.ß. ad dr.vi.

Chymica Præparatio, & correctio.

Spagyrici scopus, bonum a malo secernere, purum ab impuro, utile ab inutili, atque sic medicamenta reddere tutiora, & jucundiora. Præsens confectio est maxime in usu, in cujus elaboratione non multum insudabimus, propter medicamenta alimentosa, quibus constat.

Parabitur elegantius hunc in modum. Primo accipe succum fumariæ optime depuratum, seri lactis caprini pariter depurati. q. s. In his bulliant primo passulæ, & pruna, cum polypodio, per duas horas: postea adde myrobalanos contusos, cum seminibus, rhabarb. agarico, colocynthid. sena, thymo, & reliquis: facta decoctione removeantur ab igne, & stent in infusione per 24. horas: Tunc excalefiant paulum, & colentur cum valida expressione. Fæcibus superfunde novum serum caprinum: bulliant parum, & colentur. Ambæ colaturæ clarificentur albumine ovi cum saccharo, & manna: coquantur ad mellis crassitiem. Paulo refrigeratis adde scammonium subtiliter pulverizatum. Cætera, quæ dicit Mesues addenda esse pulverizata, cum reliquis debent infundi, & coqui; aut si mavis seorsim tincturam elicere, eam misce cum cæteris, & fiat Electuarium.

Supra diximus, Cassiam, Tamarind. & Mannam vim suam lubricam habere inseparabilem a materia sua: alimentosa sunt, & distillatione gratiam omnem amittunt; idem in Pane, & carnibus observamus.

Alio modo potest ex omnibus confici Tinctura, quę faech. mixta efficeret compositum satis elegans: Verum enim vero quia in exercenda praxi famam viribus adscriptis non respondere observavimus, ideo de ea paucis erimus contenti.

Confectionem Hamech secundam, seu minorem, tanquam insuetatam brevitatis gratia præterimus.

Electuarium rosatum Mesuæ.

Rec. Succi rosarum rub. ℔. iiij. Sacchari albi, ℔. j ß. Mannæ Calab. unc. vj. Scammonii præp. unc. j ß. Coque igne lento ad mellis crassitudinem, tunc adde subsequentia bene trita, & per cribrum transmissa, Trochisc. de spodio, unc. j. Galliæ moschatæ, croci, an. dr. ij. Trochisc. de barb. unc. ß. Confice secundum artem. Dosis est dr. v. Cholagog. est clemens, ob id salubre biliosis affectibus, arthritidi calidę, cephalalgiæ calidæ, vertigini, oculorum dolori, ictero. mens.

Electuarium Elescoph.

Rec. Scammonii Antioch. turbith albi, an. dr. vj. Caryophyl. cinnamomi, zingiberis, myrobalan. Emblic. nucis moschat. polypod. an. dr. ij. ß. Sacchari albi, u. vj. Melle despumato, & cocto excipiantur, vel saccharo pro rotulis. Asservatur etiam in pulvere, & datur a dr. j. ad ℈. iiij. Elect. a dr. vi. ad ix. & x.

Elect. Diacarthami Villanovani.

Rec. Medullæ sem. Carthami, Hermodactyl. pulv. diatrag. frig. an. unc. ß. Turbith. dr. vj. Zingiberis, Mannæ granul. an. dr. ii. Diagridii, dr. iii. Sacchari candi, Carnis Cydoniorum cond. Mellis rosati, an. unc. j. Sacchari albi, unc. iii. ß. Fiat Electuarium solidum.

Electl. de Citro sol.

Rec. Cort. citri cond. Conf. fl. violarum, conf. buglossi, Pulv. diatrag. frig. an. unc. ß. Turbith, dr. v. Zingiberis, dr. ß. fol. Senæ vi. Sem. fœniculi, dr. j. Sacchari albi, unç. x. Fiat. Electuarium solidum.

Vel sic.

Rec. Conf. violarum, borag. an. dr. ii. rad. buglossi. cond. cort. citri. cond. an. dr. j. Zingiberis, dr. ß. Diagrid. dr. iii. Turbith. dr. iiii. Senæ, dr. v. Panis sacchari, unc. x. Fiat Elect. solid. Dosis ab unc. ß. ad unc. j. & dr. x.

Electuarium de succo rof. sol. Nicolai.

Rec. Succi rosarum, Sacchari albi, an. ℔. j. unc. iv. Scammonii præparati, unc. j. ß. Santal. rub. citrin. albi, an. dr. vi, Spodii, dr. iii. Caphuræ, ℈. j. Fiat electuarium solidum, Dosis, dr. iii. & iiii. ad vi.

Chymica præparatio.

Si isthæc Electuaria nobilitare, & exaltare volumus, ex siccis, utpote ex Turbith, Sena, Hermodact. Cinnamomo, Caryophyll. Aniso, Zingibere, &c. tincturam in formam extracti elicere possumus, cui adde Scammonium Spagyrice præparatum, Manna, & Saccharum. Si solida expetamus, omnis humiditas e tinctura proliciatur, & saccharum in formam solidam coquatur. Dosis erit tunc minima.

Vires satis notæ sunt: Basis est in omnibus Scammonium. Si idem correctum expetimus, nulla melior est methodus, quam ea quæ docetur a Chymicis, ipsum solvendo in aqua vitæ, & repurgando ab omni impuritate, ut in *prima parte* docuimus, Salem extrahere, methodo in *prima parte* tradita poteris, eumque ipsis miscere.

Supersunt alia Electuaria purgantia, quæ brevitatis studio missa facimus, usitatioribus & selectioribus contenti; nunc de alterantibus, inter quæ primas tenent ea, quæ sacra dicuntur.

Hiera Picra simplex Gal.

Rec. Cinnamomi, xylobalsami, Rad. asari, Spicæ nardi, mastiches, an. u. vj. croci. dr. v. Aloes electæ, dr. xc. Triplo mellis cocti excipiantur, & fiat Elect.

Basis est Aloe, cætera sunt adjuvantia, & corroborantia. Ventriculi vitiosis succis succurrit, frigidam intemperiem corrigit, alvum clementer solvit, & vere sacra est compositio. Dosis ab unc. ß. ad unc. j.

Chymica præparatio.

ALoe succottina solvatur in f.q. aquæ communis in urinali vitreo, calore balnei Mariæ: solvitur vero reiteratis vicibus, novam superfundendo. Tinctæ aquæ per novum alembicum extillantur calore pariter blando, & humiditas in tantum evocatur, quantum requirit extracti forma. Dum sic præparatur aloe, ex aromatis tinctura pariter elice cum aqua endiviæ, quam cum aloe præparata misce calide: mastiche seorsum solvitur cum aqua vitæ, & in consistentiam extracti adducitur. Misceantur omnia simul, quibus adde sacchari ad libitum, saccharum in pulvere facillime miscetur. Quæ in re monemus, hic non esse opus sacchato, etenim tanta est compositionis amaritudo, ut nullo pacto retundi possit ulla mixtura, sine sacchato etiam optime servatur, citra corrup-

tionis metum. Dosis a unc. ß. ad unc. j. ß; exhibetur, potissimum in pilulas, etsi possit dissolvi cum quovis liquore. Qui in formam Electuarii asservare cupit, mel vel saccharum ad libitum addat. Sunt præterea Hiera composita Gal. Hiera cum Agarico, Hiera diacolocynthidos, Pachij, Archigenis, Hermetis, quas brevitatis causa omittimus: omnes enim eadem methodo possunt confici. Absolutis præcipuis Elect. purgantibus, his potissimum quæ sunt in usu, de alterantibus nunc dicendum, & maxime de Cardiacis, quas Confect. appellant, & primo.

Confectio Alkermes.

Rec. Serici succo Kermes recenter infecti, ℔. j. Mergatur in succi pomorum dulcium, & aquæ rosan. ℔. j. ß. & dimitte per spatium horarum 24. deinde coque lento igne, donec liquores isti rubeant. Deinde extrahe sericum, atque insuper exprime diligenter, mox infunde sachari albissimi, ℔. j. ß. ad mellisque crassitiem coque. Amove ab igne, atque misce Ambræ grileæ minutim concisæ, dr. iiij. qua liquata injice pulveres sequentes.

Rec. Ligni aloes, Cinnamomi, an. dr. vj. Lapidis Cynaei loti, & præparati, margaritar. an. dr. ij. fol. auri, dr. j. moschi boni, ℈. j. Misce.

Est maximi juvamenti ad cordis palpitationem, syncopen, & tristitiam sine causa, & ex rebus confortantibus animum mirum in modum. Mesues. Dosis ab aur. j. ad ij. ß.

Nonnulla dubia torquent animum componentium: Primum est de serico granorum kermes succo infecto, & putant nonnulli, intelligi sericum tinctum communi grano, vulgo *scarlatta*, Gallis *Cochenille*, quod grani genus ex Alepo ad nos advehitur, non quod ibi nascatur, sed ex Æthiopia, vel ex Perside per mercatores eo deducitur, & hæc grana sunt potius animalcula quędam, quam grana alicujus vegetabilis. Alii non hæc animalcula, sed grana cujusdam arbusti, naturæ, & formæ quercus humillimæ, hinc intelligi putant: & hæc arbuscula copiose nascitur in Provincia, & Gallia Narbonensi, de qua plura habentur in *Historia generali Plantar* Monspessuli, & avenioni ubi abundantissime colligitur, Pharmacopolæ ex recentibus succum exprimunt super sericum crudum, ex quo syrupus. Nonnulli serico, cum succo syrupum conficiunt, & inter coquendum sericum ebulliunt.

Secundo, controvertunt acriter nonnulli inter se, an Lapis Cyaneus primo debeat calcinari, an lavari tantum. Per illud (præparati) non intelligentes quid diversum; aut siquid, pulverisati, & non calcinati. Ratio, & usus compositionis quid faciendum sit satis demonstrant. Usus est ad cor exhilarandum, confortandum, & roborandum: lapis vero Cyaneus crudus, & simpliciter lotus, purgat vehementer sursum, & deorsum, quæ proprietates cordi sunt contrariæ; at calcinatus primo, & lotus, proprietates illas amittit, & fit roborans, & confortans, quod in hac compositione maxime desideratur. Ratio idem dictitat: etenim sulphur, & spiritus antimonialis, cum sale volatili ipsius calcinatione tolluntur, & remanent sulphur, & sal fixus, quæ substantiæ naturæ amicæ sunt, & per consequens cardiacæ: quod pariter in singulis mineralibus observandum est, ratum firmumque tenentes in fixis sulphure, & sale ipsorum, vim roborandi consistere.

De Li-

De Ligno aloes, de quo quidem utpote ignorato nihil dico, lis est antiquissima.

De auro foliato, atque de margaritis, lis est alibi dirimenda.

Chymica praparatio.

Cum nobis in omnibus arrideat veritas, & aliorum opiniones probare non possimus sine manifesta experientia, dicant nobis quæso, quid in serico probaverint aut Mauri, aut posteri, & tandem nostra ætas. Siccine mortalium salus in sola opinione consistit? Vidimus puellam, quæ casu sericum intruderat in ventriculum, ex quo ventriculi dolores oborti, eas in gravissimos affectus conjecerant, a quibus nullis medicaminibus sublevari potuit, donec stibio exhibito evomuit dictum sericum conglomeratum per plures vices.

Duplici via Chymice parabitur: prima, in qua totum Electuarium cum suis facultatibus manebit, sic. Accipe confectionem integram, ut supra dictum fuit: hanc infunde in sufficienti quant. spiritus vini, in urinali vitreo, super calidos cineres: tinctum spiritum effunde lensim, & novum reaffunde, qui tinctus, ut supra effundatur: ter novum affunde spiritum, & extrahe, ut supra: liquorem ejusmodi confectionis viribus, & qualitatibus imbutum per Alembicum evapora, & in urinalis fundo manebit confectio, quam asservabis in formam extracti. At hæc nobis non arridet, & sequens magis erit in usu.

Accipe ergo succum granorum kermes, depuratum more chymico: in eo solve saccharum, & fiat syrupus ad justam crassitiem. Interea solve uniones cum succo limonum, & evapora succum, & maneant margaritæ solutæ, quibus adde aquæ cinnamomi ℥ ß. ol. ejusdem cinnamomi ℔. ß. Moschum, & ambarum pulveriza, cum æquali portione sacchari candi, eaque misce margaritis, & his pulverem lapidis Cyanei, ligni aloes, & auri in pollinem lævissimum, vel in liquorem sine corrosivo solutum. Omnibus lento igne mixtis, fit Confectio elegantissima: pro ligno aloes santalum citrinum assumatur; hoc non præparamus alio modo, quod sit in minima dosi. Ambarum pariter, & Moschus majore m non requirunt præparationem; sunt enim a natura adeo exaltata, & naturæ accommodata, ut frustranea videatur futura eorum præparatio, etsi non negem in ipsis impuritatem adesse, eaque altiori gradu exaltari posse.

Confectio, seu Elect. de Gemmis Mes.

Rec. Margarit. albarum. Saphyri, Hyacinthi, Sardæ, an. ʒ. iij. Granat. Smaragd. an. ʒ j. ß. Zedoariæ, doronici, cort. citrii, macis, sem. ocymi caryophyll. an. ʒ. ij. Corall. rub. elect. limaturæ eboris, been albi, been rub. caryophyllorum, an. ℈. j. gingiberis, piperis longi, spicæ nardi, folii, croci, cardamomi, Trochisc. diarhod. Ligni aloes, an. ʒ. vcinnamomi, galangæ, zurumbeth, an. ʒ. j. ß. Fol. auri, argenti, an. ℈. ij. Moschi, ℥ ß. Ambræ, ʒ. ij. Confice cum mellis Emblicati, & mellis rosati colati an. q. s. vel etiam saccharo aqua rosl. soluto, si solidum facturus es.

Malis cordis, ventriculi, cerebri, jecinoris, & uteri frigidis auxiliatur. Item palpitationi cordis, defectioni animi, ac concoctioni. Tristitiam denique citra causam ortam amovet. Dosis a ʒ. j. ad ʒ. ß.

Chymica Praparatio.

Tota hanc Confectionem præparandi difficultas in pretiosorum lapidum

præ-

præparatione consistit. Vulgata parandi methodus sola trituratione super porphyritem continetur, quam tanquam ineptam, & inutilem rejicimus. Quod si chymicos labores rejiciant, addiscant saltem modum solvendi eorum duritiem, & friabilem reddendi eorum consistentiam, ita ut facilius a calore nostro subigantur, & atterrantur. Ejusmodi præparationem docebimus paulo inferius, ne bis repetere eadem cogamur.

Confectio Hyacinthina.

Rec Hyacinthinorum Orientalium, ℥.j ß. Smaragd. Saphyr. Topaz. Rubin. Margarit. non perforat. an. ℈.ij. Corall. rub. alb. spodii, rasuræ eboris, xyloaloes, an. ʒ. ß. ossium de corde cervi, N. x. Serici crudi, cornu cervi usti, aqu. rosloti, Sem. portulacæ, sem. coriandri præparati, sem. acetosæ, an ℈.j. Santal. omnium, an. ʒ.j. Been albi & rub. Cort. rad. dictami, Rad. torment. Terræ Lemniæ præp. Boli arm. lutei, rosarum rub. incomp. an. ℈.ij. Sem. Citrii rec. mund. ℈.iv. Fol. auri N. 40. Ambræ grisea, Moschi Or. an. gr. viij. Terantur omnia subtilissime secundum artem, & cum sacch aro albissimo; dissoluto in s.q. succi citrii depurati, fiat Confectio solida, vel mollis. Dosis ʒ.j. Cor mirabiliter roborat, vires deperditas reparat, putredinem præsentem corrigit, & futuram præcavet, ob id in febribus pestilentibus summum est præsidium.

Chymica præparatio.

Fragmenta gemmarum arduam & difficilem subeunt præparationem, ob eorum duritiem, quam ut primo superemus, dicta fragmenta aut in formam potabilem, aut saltem friabilem & mollem, ut a natura facile excoquantur, reducenda sunt. Trita enim solum, etiam subtilissime, minime a natura subigi possunt, & quæ vulgo super porphyritem lævigantur tantum, non solum nullius sunt efficaciæ, sed & non parum obsunt ventriculo. Hac de re consulo, ut dicta fragmenta mollia & friabilia reddantur prius; postea super lapidem porphyritem in pollinem reducantur. Mollia vero duobus modis redduntur, primo per aquam fortem peculiarem, qua via mollescunt, & ex his novi lapides efformari possunt, quibus pristinam duritiem reddit acetum; verum quia corrosiva est nimis dicta aqua, in Medicina eorum usus nullus esset. Altero modo, igniantur ter in crucibulo, & toties in aqua extinguantur, & hac via tenera, & friabilia reddentur. Apud Chymicos via ab his diversa reperitur, qua promittunt eorum resolutionem fieri in Quintam essentiam, Oleum, Tincturam, Salem, &c. Quibus assentiri non possum, ubi maxime experientia contrarium demonstrat; etenim neque cum sulphure, neque cum nitro possunt calcinari, minus per acetum solvi, relliquum cuilibet judicandum relinquo. Itaque cum eorum solutio hucusque non sit nota, mollificatione illa, quæ fit in aqua communi, contenti erimus, nec curamus quicquid alii proferant, speciosis titulis suas præscriptiones decorando. Rursus arbitramur, eorum corpora a natura sufficienter depurata, & omni feculenta materia esse libera; item eadem assumenda integra, citra aliam fucatam præparationem. Propterea ex vegetabilibus præcedentium, Extractum more solito parabimus, cui miscebimus fragmenta modo dicto præparata, quibus Moschum, & Ambram. *Unimus sufficienter emolliuntur succa lmodum, cujus a-*

salmoniacis removebimus sola affusione aquæ communis. *Corallia quoque* vel aceto, *vel succo limonum liquantur*, uti supra diximus. Ex Cornu Cervi salem facillime paramus. Os cordis Cervi aceto pariter dissolvitur quantitas ejus non est tanta, ut ex eo salem parare possimus. Qui sericum desiderat, ipsum minutim forficibus incidat, & super porphyritem cum fragmentis idipsum terat. Fragmenta equidem, etsi artificio supradicto mollia, & friabilia reddantur, retinent tamen aliquam duritiem, quam sub porphyrite lævigari, & in pollinem verti, ut facilius a calore nostro subigantur, necesse est. Quod ad calcinationes eorum, sciant nos eas attentasse pluries, & cum sulphure, & cum sale nitro, sed id frustra: qua in re demirari subii, cur tot homines docti in re tam manifesta mentiri non erubescant.

SECTIO IV.

(a) *De Opiatis, atque de Antidotis.*

ANtidotus, & Antidotum, electuaria sunt, ita dicta ab effectu, quasi contra venena data. Opiata ab opio, quod fere omnium basis. Incipiam a Theriacis, tanquam usitatissimis: insulitata alia brevitatis causa omittens. Itaque Theriaca sic habetur.

(a) *De Opiatis*. Nepenthes aureum. ℞. extracti opii unciam semis, croci drachmas duas, croci solis scrupulos duos, resinæ ligni aloes, ambræ gryseæ optimæ ana scrupulum unum, vid. *Pharmacop. Noribergensis p.* 186.

Laudanum opiatum nostrum: Rec opii soluti in aqua simplici & lenius evaporati ad consistentiam unciam unam, cinnabaris nativæ præparatæ unciam unam semis, croci orientalis, extracti, papaveris rhœados, ana drachmas duas, essentiæ ambræ drachmam unam, olei cinnamomi guttas duodecim, misce, fiat extractum.

Theriaca cœlestis contractior inventione nostra hæc est: Rec. extracti opii drachmas sex, croci liquidi, storacis ana drachmas tres, myrrhæ electæ & per solutionem depuratæ unciam semis; galbani, mastiches, oppoponacis per solutionem depurat. Scrupulos duos, extracti castorei scrupulum unum, cardui benedicti, centaurei minoris, scordii, tormentillæ, contrajervæ, angelicæ ana unciam semis, vincetoxici, valerianæ, gentianæ, aristolochiæ rotundæ ana drachmas tres, resinæ ligni aloes, laudani, guajaci, ana drachmam unam, olei cinnamomi, zedoariæ, cardamomi, cubebarum, camphoræ, macis, caryophyllorum, juniperi, corticum citri ana guttas duodecim, balsami Peruviani, olei nucis moschatæ expressi ana drachmas tres, bezoardici mineralis, cinnabaris nativæ præparatæ, succini, pulveris viperarum ana unciam semis, ambræ gryseæ scrupulum unum, salis cornu cervi volatilis drachmam unam semis. Misce fiat l. a. theriaca.

Semen daturæ est magnum soporiferum. Vidi ab ejus pulvere in largiori dosi dato furorem inductum, & mentis alienationem cum ridiculis gestibus & actionibus.

Theriaca Andromachi Sen. ex Gal. primo de Antidotis.

Rec. Trochisc. Scillitic. ℥ 48. Trochisc. Viperarum, magmatis Hedychroi, Piperis longi, Opii, an. ℥. 24. Rosarum rubr. Iridis Illyr. Succi glycyrrhizæ, Sem.

Na pi

Napi silvestris, Scordii, Opobalsami, Cinnamomi, Agarici, an. ʒ.12. Myrrhæ, Costi, Croci, Cassiæ ligneæ veræ, Nardi ind. Schœnant. Thuris, Piperis nigri, albi, dictamni Cretici, comarum Marrubii, Rhapontici, Stœchadis, Sem. Petroselini, Calamint. mont. Terebint. Zingiberis, Rad. quinque fol. an. ʒ.vj. Polii montani, Chamæpityos, Styracis calam. Meu. Amomi, Nardi Celticæ, Terræ Lemniæ, Phu, Chamædryos, Folii, Chalcitidis tostæ, Gentianæ, Anisi torrefacti, Succi, Hypocistidis, Carpobalsami, Gummi Arabici, Sem. Fœniculi, Cardamomi, Seseli, Acaciæ, Thlaspi, Hyperici, Ammi, Sagapeni, Acoti, an. ʒ.iv: Castorei, Aristolochiæ tenuis, Sem. Dauci Cretici, Pimpinellæ nostræ, Bituminis Judaici, Opoponacis, Centaurii min. Galbani, an. ʒ.ij. Mellis despumati, ℔.xvj. ℥.vj. ʒ.ij. Vini optimi odorati, q. s.

Communis Theriacæ præparatio fit facili methodo, reducendo in pulverem ea, quæ facile teri possunt, duriora primo contundentes, ut radices, cortices, semina, folia, flores; hinc trochiscos, & terra cum Chalcitide, & reliqua. Opium solvitur cum vino, uti Castorium, succus hycistidos, acacia, & Gummi; & hæc omnia melli despumato, & cocto in formam electuarii liquidi, miscentur.

Hic Bononiæ, ubi degimus, descriptionem paulo ab hac differentem sequuntur Pharmacopolæ; sed non tanti est, ut novam tradere necesse sit, uti in ipsorum *Antidotario* videre est. Mellis quantitas est ℔.x. nec sine ratione.

Portentosa istius Antidoti descriptio causa est, cur Plinius in Medicos sic inveheretur. *Fraudes hominum, & ingeniorum captura, officinas istas, in quibus sua cuique homini venalis promittitur vita. Statim compositiones, & mixtura inexplicabiles decantantur. Arabia atque India in medio æstimantur, ulcerique parvo Medicina a rubro mari importatur, cum remedia vera quotidie pauperrimus quisque cœnet.* Et revera si ejus compositionem examinare velimus, pleraque inutilia, purgantia, contraria, & dissona reperiemus: hinc confusionem merito dicemus, non compositionem. Et primo, si viperarum caro adhibetur adversus venenosorum animalium ictus, ad quid Trochisci de scilla, quæ licet vi incisiva, acri, & corrosiva polleat, qua causa in cataplasmate scribitur applicari viperarum ictibus, intrinsecus conferre minime creditur? His accedunt Trochisci Hedychroi ex multis aromatibus. Ad hoc, farrago illa ex astringentibus, laxantibus, acribus, odoratis, fœtidis, dulcibus, amaris, narcoticis. Quis ex tanta multitudine non formam, aut temperamentum unum, sed potius confusionem resultare credat? Mitto pleraque incerta, & incognita, ut Agallochum, carpobalsamum, balsamum ipsum, amomum, costum, Cassiam ligneam. De Chalcitide usta, lis adhuc est, an pro conciliando colore, an pro augenda, vel conservanda virtute: Utcunque sit, adversus ferarum ictus, imo adversus intrinsecos morbos, nullum medicorum eam dedisse unquam, certo videmus. Ratio idem docet: Vires & facultates omnibus innotescunt: Præcipua facultas, cujus causa in frequentem usum venit, est narcotica; hac de re in colicis affectibus, in phreneticis, in asthmaticis, & in omnibus doloribus fœliciter usurpatur. Dosis præcipua a ℈ j. ad ʒ.j.ß. in formam boli usurpatur. Galenus mira de ea decantat. Qui plura desiderat, legat eum *primo de Antidotis, & ad Pisonem*.

Chy-

Chymica Compositio.

Qui in rerum cognitione periti sunt, præsentem compositionem duplici modo parare possunt: primo juxta formam a superiori non diversam, selecta seligentes, & inutilia rescindentes, hunc in modum.

Rec. Carnem viperarum præparatam in formam siccam, ut dicemus, Opii Thebaici spagyrice præp. Scordii, Dictamni. Pentaphylli, Gentian. Croci, Sem. Echii, Imperatot. Piperis longi, Zingiberis, Myrrhæ, Mastiches, Stœchados, an. drach. xij. Terræ Lemniæ, ℥.j. Triplo mellis albi cocti, & despumati, excipiantur, & fiat Antidotus.

Quercetanus aliam a se reformatam tradit, quam qui desiderat, authorem consulat.

Secundo in extracti formam, e fæcibus oleum, & salem conficientes, & cum portione exigua mellis, vel sacchari, totum commiscentes, e quibus Antidotus.

Nos perfacilem methodum trademus qua Theriacam elegantissimam, & perfectissimam parare unusquisq; poterit. In primis pro Trochiscis de viperis, carnes eorum allatas assumat, seu potius lento igne exsiccatas in tigillo terreo vitreato, eas prius irrorando cum tantillo aquæ vitæ. Ad hoc, viperæ a capite, cauda, cute, & interraneis liberentur, & eas prius aqua communi bene lotas in frusta incide, tunc tigillo terreo optime vitreato, lento igne ipsas exsicca. Numerum dictarum, quod attinet, 40. aut 50. ad minus desiderantur: caro ejusmodi viperarum fit boni odoris, & saporis, & intantum, ut cum ferculis eas sæpe exhibuerimus ægris, tam in prandio, quam in cœna.

Rec. Dictarum viperarum, ℥.iv. Terræ sigillatæ, ℥.j. Salis fæcum extracti Ther. ℥ ß Extracti lignorum, radicum herbarum, seminum & florum, cum aqua vitæ simplici facti, ℥.vj. Opii vitæ soluti, repurgati, & in formam mellis reducti, ℥.ij. Sacchari albi ℔.j. Misce. Fiat Antidotus, cujus ℈.j. ad ℈.ij. potest exhiberi, puerulis ℈ ß sufficit. Eadem pollet facultate, imo in omnibus efficacior est quavis altera. Gummi, succos, chalcitidem, & mel ab ea libenter removemus, ne aliorum vim obtundant, confusionem pariant, & ingratam reddant.

Theriaca Diatessaron.

Rec. Gentian. Baccarum Lauri, Myrrhæ, Aristolochiæ rotund. an. ℥.ij Mellis despumati, ℔ ij. fiat Antidotus.

Mithridatum Andromachi.

Rec. Glycyrrizæ ʒ.viij. ℈. ß. Opii, ʒ.iv. ℈.j. Folii, Nardi Celticæ, sem. fœniculi, Gentianæ, Meu, Rosarum sicc. Cardamomi, an. ʒ.iv. Castorii, Thuris, Myrrhæ, Succi Hypocistidis, an. ʒ. vi. Polii, Costi, Seseli, Cassiæ, an. ʒ.v. ℈ j. Nardi Indicę, Scordii, Cyphi, Schœnanthi, Opoponacis, terebint, an. ʒ.vi. ℈ j. Acori, Phu, Hyperici, Acaciæ, Gummi, Carpobalsami, Sagapeni, an. ʒ.ij. Croci, Cinnamomi, Zingiberis, an. dr. vii. ℈ j. Styracis, ʒ.v. scr. ij. Dauci, dr. vj. scr. ß. Petroselini dr. iv. ß. Piperis longi, dr. iij. ß. Anisi dr. iij. Thlaspi, Opobalsami, an. dr. vj. scr. ij. Galbani dr. vij. Scinci, dr. ij. scr. j. Vini optimi, Mellis despumati, an. q. s. Fiat Antidotus more Theriacæ. Dosis, ut theriacæ. Virtutes Theriacæ æquales, paulo forte debiliores, quantum ad ferarum ictus. Mithridates maximus sua ætate Regum, quem debellavit Pompejus, primus fuit inventor hujus antidoti, ex quo nomen ejus retinet.

Chymica præparatio.

Modo a Theriaca non diverso paratur isthæc Antidotus. Ex omnibus fit extractum cum sufficienti quantitate spiritus vini, cui loco mellis saccharum album ad justam dosim additur, Galbanum, Sagapenum, Opoponax solvatur prius cum aceto: percolata excoquantur ad mellis crassitiem, quibus Terebinthinam miscebis, & his saccharum, & Extractum, & omnia ad lentissimum ignem. Ex fæcibus oleum elice per retortam, igne cinerum; hoc autem propter graveolentiam circulabis pluries cum aqua communi, qua arte tetrum illum odorem removebis. Iterum ex fæcibus extracti olei salem elicies, quem extremo cum oleo miscebis, & fiat antidotus. Dosis a gr.x. ad scr. j.

Theriaca Diatessaron eadem arte paratur: Cum spiritu vini fit Extractum, quod in pyxide vitrea asservatur; neque mel, neque saccharum additur, nam per se optime servatur. Usus tam Theriacæ, quam Mithridatii, longe lateque extenditur, & maxime adversus venena, contra ferarum, viperarum, aspidum morsus, etiam adversus venenatos, pestiferosque morbos: capitis doloribus succurrit, ventris torminibus, lumbricis, asthmaticis, antiquæ, & molestissimæ tussi, & coli doloribus medetur. Reliqua studio brevitatis omitto.

Plures sunt hujus nominis compositionis species, tam penes Dogmaticos, quam penes Chymicos, quæ usitatæ brevitatis causa a nobis omittuntur. Quercetanus egregias proponit, quas cœlestes appellat, & regias; nos ob incertam, nec satis probatam compositionem, eas pariter silentio præterire voluimus.

Philonium Romanum Mes.

Rec. Piperis albi, Sem. Hyoscíami albi, an. dr. xx. Opii dr. 10. Croci dr. v. Spicæ, byrethri, Castorei, an. dr. j. Misce cum mellis despumati quadruplo. Dosis a dr. ß. ad integram.

Chymica præparatio.

Præcipuus scopus in parandis remediis, ad separationem puri ab impuro dirigitur, & quia tria rerum principia agnoscit Spagyrica, isthæc separare ab omni terrestreitate superfluave materia primo aggreditur. Itaque in hoc medicamenti genere, sicuti in aliis, salem volatilem cum tinctura cum proprio dissolvente segregat; sulphur postea, & salem fixum elicit; & omnia simul miscens, conficit medicamentum nobilissimum, & præstantissimum.

Opium acero, vel succo aliquo acido solvitur a Quercetano, nos simplici aqua vitæ contenti sumus. Non negamus acetum, & liquores acidos ejus ferociam retundere posse, & ejus facultates narcoticam promovere. Antequam solvatur, vult ipsum prius in frustula exigua incidi, & in patina ferrea ordinatim disponi, ut blando calore exhalat ejus sulphur narcoticum, & fœtidum: quod nos experiri volentes, probavimus medicamentum ex eo confectum, minoris esse virtutis, & in sedandis doloribus, eo quod non est ustulatum, longe inferius esse; qua de re suadeo, integrum, & tantum solutum, ac defæcatum per aquam vitæ, usurpandum esse.

Ad hoc Opiatæ genus reducuntur ea, quæ dicuntur Laudana, de quibus variæ extant descriptiones. Nos confusionem vitantes, simplicem hanc compositionem usurpamus fœliciter.

Laudanum simplex.

Rec. Opii depurati, defęcati, ut supra diximus, dr. j. Croci Tincturæ, dr. ß. Moschi, ℈. 3. Misce fiat compositum, de quo dentur gr. iv. ad vij. & ix.

Laudanum magis compositum.

Rec. piperis longi, Myrrhæ, Galangæ, Castorii, an. ℥. ß. Croci, dr. ij. Opii ℥. j. Cum spiritu vini, fiat extractum, de quo exhibeantur grana 3. 6. & 7. pro dosi. Uterinis doloribus mirifice succurrit, aliis quoque doloribus medetur.

Laudanum Paracelsi.

Rec. Opii Thebaici, ℥. iij. Succi Hyoscyami, sole inspissati, ℥. j. Specierum Diambræ, & Diamoschi, an. ℥. ij. Mumiæ selectæ, ℥. ß. Salis perlarum, Corallorum, an. dr. iij. Liquoris succini albi per alcohol Vini extracti, an. dr. j. Lapis Bezoard. Unicorni, an. dr. j. Mosci, Ambræ, an. scr. j. Fiat secundum artem extractum.

Quercetanus speciosas Laudani species nobis depingit, alii alias paulo ab his diversas proponunt: Nos nostra usu, & experientia probata attulimus. Circa sulphur narcoticum vitrioli, diximus nos extraxisse pluries substantiam quandam sulphuream ex Antimonio crudo, vi narconita, & vitriolica præditam, cujus duo vel tria grana exhibita somnum excitant, & multos dolores sedant.

Laudanum novissime repertum.

Rec. *Seminis Daturæ*, ℥. j. Contunde grosso modo, & infunde in s. q. spiritus vini. Evapora ad medietatem, & habebis soporiferum præstantissimum, de quo cochlear unum pro dosi sufficit in Phrenitide, & in omnibus doloribus. Tutius exhibetur, quam quodvis opiatæ genus.

Requies Nicolai.

Rec. Rosarum rubrarum, Violarum, an. dr. 3. Opii, Sem. Hyoscyami albi, Sem. papav. albi, nig. Cortic. Mandragoræ, Sem. scariolæ, Sem. lactucæ, Sem. portulacę, Sem psyllii, Nucis moschatæ, Cinnamomi, Zingiber. Sacchari, an. dr. j ß. Santal. albi, rub. citr. Spodii, Tragacanthæ, an. scr. ij. gr. v. Mellis despumati, q. s. In pulverem asservatur in officinis utplurimum, in formam opiatæ in nonnullis locis. Dosis a dr. ß. ad dr. j.

Laudanum universale.

Rec. Opii Chymice prępatati, ℥ ß. Antimon. Diaphoret. dr. ij. Ambræ gryseæ, Croci Orientalis, an. dr. ß. Moschi, scr. j. Cum syrupo de Papaver. fiat massa. Dosis a gr. 7. ad 12. In ardoribus ventriculi, atque in hemicrania certissimum remedium.

Alia.

Rec. Aloes Chymice præparatæ, unc. s. Myrrhæ, dr. ij. Croci, florum Antimon. an. dr. j. Macis, Zingiberis, Galangæ, an. dr. s. Cum spiritu vini fiat Extractum. Dosis gr. 4. ad 7.

In doloribus arthriticis maxime conferre comperimus: doloribus colicis certissime medetur, nephriticis quoque ac uterinis; vertigini mirifice succurrit: in Phrenitide, & in ardentibus febribus, cum granis tribus lapidis bezoardicis tutissime exhibetur. Multa denique alia præstat, quæ nonnisi usu nobis innotescunt.

Hæc

Hæc de Opiatis, & Antidotis: Restat unica compositio sine opio, adversus omnia venena, & adversus omnes pestilentes morbos.

Antidotum pestilentialis.

Rec. Rad. Imperatoriæ, Angelicæ, Carlinæ, Valerianæ, Vincetoxici, Anthoræ, Scorzoneræ, Bistortæ, Gentianæ, Tormentill. an. ℥. iv. Ex omnibus paretur Extractum, cum spiritu vini maceratione præmissa ad 25. dies. Sub finem adde sacchari ℔. ij. Coquantur in formam Antidoti, sub finem coctionis adde florum fixorum Antimon. ℥. j. Præcipitati Mercur. cum auro sine corrosivo, ℥. ß. Pulv. Anthoræ, Cinnamomi, Santal. albi, Ligni aloes, an. dr. ij. Magister. perlarum, Tincturæ corallorum, an. dr. j. Ambræ. gris. scr. j. Moschi, scr. ß. Aquæ cinnamomi, unc. ß. Misce, fiat Antidotus. Dosis dr. ij. ad dr. iv.

SECTIO V.

(a) De Pilulis.

Pilulæ ad deglutiendum repertæ, partim ob earum amaritudinem; partim eo quod hac forma diutius hæreant in stomacho, quam in forma liquida; partim propter nonnullos, qui facilius solida deglutiunt, quam liquida. In his tradendis instituti rationem servabo, communia, usitata, & utiliora proponam, cætera consulto omittam.

(*a*) *De Pilulis*. Panacæa solaris sive *Wildegansii* Rec. Opii l. a. acido correcti & depurati uncias duas, coralliorum rubrorum præparatorum, croci, trochiscorum de viperis, myrrhæ electæ, aloes succotrinæ ana dracmas duas, auri drachmam unam in aqua regis soluti & abstractione depurati, olei caryophyllorum guttas viginti, fiant l. a. pilulæ ex drachma una nonaginta, obducantur auro. Notabile est, has pilulas præter virturem anodynam, etiam leniter diaphoreticam possidere, propter aloen mixtam cum opio: Purgantia enim cum anodynis mixta evadunt diaphoretica.

Pilulæ *Matthiæ* sive *Starkianæ* sequenti modo parantur: Primo conficitur ex opio crudo extractum hac ratione: Opium in frustula dissectum decoquitur in aqua, decoctio filtratur & inspissatur leni calore, cavendo empyreuma, deinde recipe hujus extracti unciam semis, spiritus terebinthinæ cum sale tartari diligenti trituta in saponi formem substantiam mutati drachmam unam, extracti hellebori nigri drachmas duas, extracti glycyrrhizæ drachmas tres. Hæc omnia in mortario calido invicem misce accuratissime, sic præparatum est illud extractum, quod mire commendatur a *Starka* medico Anglo ceu panacæa in omnibus morbis. Modus operandi videtur esse talis: Opium est præstantissima medicina in morbis calidis, spasmodicis, & ubi spirituum inordinatus ac effrenis est motus, illum compescendo; quoniam autem opium sulphure suo narcotico excretiones tam sudoris, quam urinæ & alvi sistere, hinc correctione opus habet, quare *Author* immiscet extractum hellebori nigri, quod purgans & resolvens est, item spiritum terebinthinæ & sal tartari, quæ diuretica & sudorifera, extractum glycirryzæ ad expectorationem, ut hac ratione incommoda illa, quæ post usum opii sequi solent, avertantur, & opium horum mixtura tutissimum medicamentum evadat. Dosis sunt grana duo ad

quin-

quinque in pilulis vel etiam in pulvere.

Pilulæ hypochondriacæ. Rec. gummi ammoniaci, myrrhæ electæ, extracti panchymagogi *Crollii*, ana drach. semis, vitrioli martis, diagrydii sulphurati ana gr. decem, croci, salis succini ana grana quatuor, cum essentia succini vel castorei, fiunt pilulæ ex scrupulo uno numero viginti.

Pilulæ in cachexia humorum. Rec. extracti aloe optimæ drachmam semis, salis succini, trochiscorum alhandal, ana gr. sex, limaturæ martis grana duodecim, M. f. l.a. pilulæ ex scrupulo uno numero viginti.

Pilulæ antifebriles, aperientes & laxantes. Rec. extracti centauri minoris, gentianæ, ana scrupulum unum, trochiscorum alhandal, mercurii dulcis, resinæ gialapæ, salis digestivi Sylvii ana grana octo, olei caryophyllorum gutt. quatuor, M.f.l.a. cum elix. PP. pilulæ.

Pilulæ cephalicæ. Rec. gummi ammoniaci, extracti panchymagogi Crollij, trochiscorum alhandal ana gr. duodecim, extracti ligni aloes, cinnabaris nativæ præparatæ, salis succini ana gr. quinque, moschi gr. duo, olei lavendulæ gutt. tres, M.f.l.a. pilulæ numero 44.

Pilulæ anthelminticæ. Rec. Extracti aloes drachm. I. mercurii dulcis grana quindecim, camphoræ gr. 3. spiritus vitrioli guttas sex. M.f. pilulæ ex scrupulo uno numero viginti.

Pilulæ emeticæ purgantes. Rec. Extracti panchymagogi *Crollii*, scrupulum unum, resinæ gialappæ, tartari emetici ana gr. duo, salis succini gr. tria cum elix. PP.f. pilulæ numero triginta.

Pilulæ contra gonorrhœam. Rec. Terebinthinæ unciam unam, balsami peruviani, copayvæ ana drachmam unam, pulveris consolidæ drachmas duas, succi liquiritiæ unciam semis, resinæ guajaci, extracti rhei, oculi cancrorum ana drachmas tres, mercurii dulcis drachmam unam semis, nitri vitrioli drachmas duas, succini drachmas tres, olei guajaci, sassafras quantum suff. M.f. l. a. pilulæ ex scrupulo uno numero quatuordecim.

Pilulæ antifebriles. Rec. Chinæ chinæ pulv. drachmas tres, fiant cum mucilagine tragacanthæ pilulæ ex scrupulo uno numero 30.

Aliæ. Rec. Extracti centaurei minoris drachmas tres, chinæ chinæ drachmas duas, florum salis ammoniaci drachmam semis. M. f. pilulæ ex scrupulo uno numero viginti.

Pilulæ antivenereæ. Rec. Extracti liquiritiæ drachmam unam, mercurii præcipitati albi cum foliis auri mixti scrupulum unum, theriacæ cœlestis grana tria. M. f. pilulæ.

Circa pilulas illarumque præparationem tenenda sequentia sunt: Salia alkalia tam fixa quam volatilia & quæcunq; in aere facile patiuntur deliquium, non bene ingrediuntur pilulas, præsertim in majore dosi.

Massa pilularum si nimis dura & stabilis est, facile in mortario calido additis guttulis aliquot syrupi vel elixirii emolliri potest; nunquam tamen certa quantitas affundendi spiritus in contundendis & subigendis speciebus pro pilularum massa potest determinari, sed inter laborandum hoc demum manus artificis deprehendere potest.

Massa, quæ salia habet admixta, semper erit humida, adeoque idipsum præcavendum, reponendo eandem pulvere copioso mastiche inspersam in scatulam idoneam.

Amara, fœtida & quæ nauseam creant, percommode includuntur pilulas.

Resinæ purgantes in oleo vel vitello ovorum solvi debent, plusquam massæ addantur.

Cum mucilagine tragacanthæ subigi etiam potest diagrydium & aloe, deinde addi possunt pulveres, idem potest fieri cum syrupis.

Pilulæ aureæ Nicol.

Rec. Aloes succotr. Scammon. præparati, an. dr. v. Rosarum rub. Sem. apii. an. dr. ij. f. Sem. fœniculi, Anisi, an. dr. j. sem. Mastiches, Croci, Pulpæ Colocynt. an. dr. j. In officinis cum melle rosato compingitur massa, & melius quam cum Tragacantha in aqua fœniculi macerata. Nonnulli cum syrupo, aut melle

 rosato,

rolato, addunt parum ſucci fœniculi; parum tamen intereſt, Baſis eſt Scammonium, & Colocynt. Præparatio Chymica eadem erit cum cæteris, ideo ne eandem repetere cantilenam cogamur, in fine aliquid dicemus; interea, de Cochjis.

Pilulæ Cochiæ Raſis.

Rec. Specierum Hieræ ſimpl. dr. x. Pulpæ Colocynthidis, dr. iij. ſcr. j. Scammon. præpar. ℥. ij. ſ. Turbith, Stœchadis, an. dr. v. Vini albi quantum ſufficit, Fiat maſſa. Doſis a dr. ſ. ad dr. j. & ſcr. iv.

Validiores ſunt aureis: aureæ plus bilis, iſtæ plus pituitæ e capite educunt.

Pilulæ Aggregativæ Meſ.

Rec. Myrobalanorum flav. Rhabarbari, an. unc. ſ. Succi Eupatorii, Abſinth. an. dr. iij. Scammon. præparati, dr. vj. Myrobal. Chebul. Indarum, Agarici, Colocynth. an. dr. ij. Turbith, Aloes, an. dr. vj. Maſtiches, Roſarum rubr. Salis gemmæ, Epithymi, Aniſi, Zingiberis, an. dr. j. Cum Elect. roſati Meſues, quantum ſufficit, fiat maſſa. Doſis a dr. j. ad ij. Valent ad diuturnas febres, & viria capitis, ventriculi, & jecoris: humores item bilioſos, & pituitoſos educunt.

Pilulæ ſine quibus N.

Rec. Aloes lotæ, dr. xiv. Myrobal. flavarum, Chebul. Indarum, Belleric. Emblicar. Rhabar. Maſtiches, Abſinth. Roſarum, Violarum, Sennæ, Agarici, Cuſcutæ, an. dr. j. Scammon. præp. ℥. vj. ſ. Cum ſucco fœniculi ſolve Scammon. & compinge maſſam. Doſis a ſcr. ij. ad dr. j. Mirifice pituitam, bilem, & humorem melancholicum purgant, & ad ſuffuſionem oculorum, & claritatem conducunt. Viſum conſervantes, animi dolorem ſanant, & bilioſis conferunt.

Pilul. Lucis Majores.

Rec. Roſarum, Violarum, Abſinthii, Colocynthidis, Turbith, Cubebarum, Calami aromat. Nucis Moſc. Spic. Ind. Epithym. Carpobalſ. Xylobalſ. ſem. Seſeleos, Rutæ, Schœnant. Maſtiches, Rad. Aſari, Caryophyllorum, Cinnamomi, Aniſi, Fœnic. Apii, Caſſiæ ligneæ, Croci, Macis, an. dr. ij. Myrobal. Citria Chebul. Ind. Beller. Emblic. Rhabarb. an. unc. ſ. Agarici, Sennæ, an. dr. v. Euphraſiæ, dr. vj. Aloes ſuccotr. ℥. xj. dr. ij. Succi fœniculi quantum ſufficit, Fiat maſſa.

Aloes ſolvitur cum ſucco fœniculi depurat. & clarific. quibus ſenſim miſcentur pulv. Nonnulli coquunt in ſucco fœniculi mel, & ex eo melle formant maſſam. Doſis a ſcr. ij. ad ſcr. iv.

Pil. Lucis min. Meſ.

Rec. Xylobalſami, Carpobalſ. an. dr. j. Rad. Chelidoniæ, dr. v. Roſarum, Violarum, Abſinth. Euphraſ. an. dr. iij. Sennæ, Epithymi, Myrobal. flav. Chebul. Indarum, Belleric. Emblic. Agaric. Colocynt. Schœnant. Licij, lapidis Lazuli, an. dr. ij. ſ. Aloes lotæ, ℥. vj. Succi fœnic. aur. Cheledoniæ, quantum ſufficit, Fiat maſſa. Excrementa capitis pituitoſa educunt, viſumque roborant: atram tamen bilem magis evacuant.

Pilul. fœtid. mai. Meſ.

Rec. Sagapeni, Ammoniaci, Opopanacis, Bdellii, Colocynthid. Rutæ agreſtis,

agrestis, Aloes, Epithym. an. dr. v. Hermodact. Esulæ an. dr. ij. Scammon. præparati, dr. iij. Turbith ʒ. ſ. Cinnamomi, Nardi Indicæ, Croci, Castorei, an. dr. j. Zingiberis, dr. j. ſ. Euphorbii, ſcr. ij. Diſſolvantur lachrymæ in ſucco porri, & fiat maſſa. Doſis a ſcr. ij. ad dr. j. Vacuant pituitam craſſam crudam; ob id conferunt affectibus inde natis, Arthritidi, Podagræ, Gonagræ, dolori ſpinæ, & illarum jacturarum, ventriculi, colico, alphis, Elephantiæ, aliiſque cutis vitiis.

Pil. fœtid. min. Meſ.

Rec. Sagapeni, Ammoniaci, Opopanacis, Bdellii, Myrrhæ, an. dr. v. Turbith, dr. x. Colocynthid. dr. vj. Fiant ut priores. Ad idem pollent.

Pilul. Maſtichina.

Rec. Maſtiches, dr. iv. Aloes electæ, dr. x. Agarici elect. dr. iij. Cum ſyrup. roſ. fiat maſſa. Doſis ad dr. j. ſ.

Pilul. Arthritica N. Sal.

Rec. Hermodactylorum, Turbith, Agarici, Caſſiæ ligneę, Spicę nardi, Caryophyllorum, Xylobalſami, Carpobalſami, Zingiberis, Maſtiches, Aniſi, Saxifrag. Sem. Aſparagi, Sem. Ruſci, Roſarum, Milli ſolis, Salis Gemmæ, an. dr. ſ. Aloes optimę, ad pondus omnium Succi fęniculi quantum ſufficit, Fiat maſſa. Doſis dr. j. ad dr. j. ſ.

Pilul. de tribus.

Rec. Rhabarbari, Agarici, Aloes lotæ, an. dr. ij. ſ. Syrup. roſ. ſol. quant. ſuff. Fiat maſſa. Doſis a dr. j. ad dr. ij. Educunt humores billoſos & ſubtiles.

Pilul. de Agarico, Meſ.

Rec. Agarici dr. iiſ. Rad. Ireos, praſſii, Turbith, an. dr. j. Hieræ. Picræ, dr. v. Colocynt. Sarcocollæ, Myrrhæ, an. dr. ij. Miſce cum ſapa. Auxiliantur aſthmaticis, & aliis Thoracis vitiis a craſſis, & pituitoſis humoribus. Dantur a dr. j. ad ſcr. v.

Pilul. Hiera ſimplicis, Gal.

Rec. Aloes dr. j. Cinnamomi, Xilobalſami, Aſari, Spicæ Indicæ, Croci, Maſtiches, an. dr. iij. Mellis roſati q. ſ. Fiat maſſa. Doſis dr. j. ad dr. ij. adverſus vitia ventriculi ex humoribus bilioſis, & pituitoſis nata proſunt.

Pilul. de Hiera cum Agarico.

Rec. Specierum Hieræ ſimpl. Gal. Agarici trochiſc. an. dr. iv. Mellis roſat. q. ſ. Fiat maſſa. Doſis eadem.

Pilulis Ruffi, ſeu Peſtilent.

Rec. Aloes, Ammoniaci, an. unc. j. Myrrhæ, unc. ſem. Cum ſucco limonum fiat maſſa.

Pilul. Ruffi, ſeu Peſtil. Almanſ.

Rec. Aloes, unc. j. Myrrhæ, unc. ſem. Croci, dr. ij. Cum ſyrup. roſ. fiat maſſa.

Chymica Præparatio.

Ars recte parandi medicamenta non in alio conſiſtit, quam in ſeparatione puri ab impuro, in coctione crudi, & exaltatione virtutis uniuſcujuſque medicamenti, cui ſi accedat artificium quo gratiora redduntur ægris ſingula, puto omnem artem abſolvi poſſe. Pilulæ utplurimum ex amaris, fętidis,

palatoque ingratissimis parantur, hac de re, ut ejusmodi medicamenta cetius, & commodius ingerantur intus, in formam pilularum compinguntur, nam sic deglutiuntur facilius citra palati molestiam. Methodus qua parantur, non est diversa ab ea, quam toties decantavimus, ideo ne eandem repetamus cantilenam, dicimus, Pilulas parandas esse eo modo, quo diximus de Extractis. Varia ad hæc possunt requiri dissolventia seu media, quibus extracta fieri possunt. In nonnullis spiritus vini, in aliis aquæ stillatitiæ, in aliis decoctione, hydromelita, vina, succi, & similia requiruntur. Ex fæcibus oleum parabitur, ex gummis per retortam, ex aromatis per vesicam cum suo refrigeratorio. Tandem ex combustis fæcibus salem conficiemus, & hæc simul mixta, medicamenta edent innoxia, defæcatissima, & ab omni prava qualitate libera.

Pilul. de Cynoglossa, Nicol.

Rec. Radicis Cynoglossæ, Opii, Sem. Hyoscyami, an. ℥. sem. Mirrhæ, drach. vj. thuris drach. v. Caryophyllorum, cinnamomi, styracis, calamitæ, an. drach. ij. Aquæ rosaceæ, q. s. Fiat massa. Dosis a gr. 7. ad 12. & 15.

Pilul. Laudina.

Rec. Opii Chymice præpar. drachm. j. Extracti croci, an. unc. sem Moschi gr. 12. Cum vino fiat massa.

Pilul. Laudina Comp.

Rec. Opii Chymice parati, drach. j. Essentiæ croci, drach. sem. Magist. perlarum, Antimonii Diaphoretici, an. unc. sem. Ambræ griseæ, Moschi, an. ℈. j. Cum syrupo de Papavere fiat massa. Dosis a gr. iv. ad gr. vij

Pilul. Laudinæ Hysterica.

Rec. Florum stanni, Florum stibii, an. scrup. j. Succini, castorei, Mumiæ, an. dr. sem. opii præpar. scrup. iv. zingib. Macis, Galangæ, an. drach. j. Cum syrupo de Papaver. fiat massa. A gr. 12. ad 15. dantur, in uterinis doloribus, quos mirifice sedant.

Pilula Catholica.

Rec. Aloes Succotrinæ, unc. sem. Myrrhæ, drach. ij. Mastiches, dr. j. croci Oriental. drach. sem. Magnesiæ saturninæ meteorizat. drachm. j. Cum syrup. rosat. solut. fiat massa. Dosis a gr. 15. ad 24.

In omni morbo intemperantiæ feliciter exhibentur. Colicis doloribus medentur, Asthmaticis mirifice succurrunt. Hemicraniæ, vertigini, Epilepsiæ summopere conferunt, Arthritidem sæpissime sedare observavimus.

Pilula Polycresta descript. Nicol.

Rec. Mastiches drach. ij. Macis, Galangæ, an. drach. j. Aloes succot. dr. sem. croci orient. scrup. j. Mumiæ mineralis, scrup. iv. Cum syrup. rosat. solut. fiat massa. Dosis a scrup. ij. ad drach. j. Usus ejusmodi pilularum requirit Medicum exercitatissimum, propter sympathiam mumiæ mineralis.

Pilul. Balsami sulphuris.

Rec. Balsami sulphuris cum spiritu Terebint. fact. unc. j. Flor. sulphuris, Pulver. liquirit. Sacchari candi, an. drach. ij. Dosis a drach. sem. ad drach. j. In pthisi tutissime exhibentur, & maxima utilitate.

Pilul.

Pilul. Cephalicæ prima.

Rec. Aloes succotr. dr. ij. Scammonii Chymice præpar. Trochisc. Alhandal, an. dr. j. Cum syrupo ros. sol. Fiat massa. Dosis a scr. j. ad scr. ij.

Pilul. Cephal. secunda.

Rec. Agarici trochis. drach. i. Aloes succotr. unc. sem. Scammonii Chymice præpar. unc. sem. Sennæ orient. drah. ij. Magnesiæ saturninæ semel coctæ in Balneo salis Balsamici, drach. iij. Cum syrup. rof. Fiat massa. Dosis a scr. ij. ad drach. j.

Pilula stomachica D. N.

Rec. Extracti Zingiberis, unc. sem. Aloes succotr. unc. j. Mastiches, drach. j. Macis, Galangæ, an. drach. sem. Magnesiæ saturninæ, semel coctæ in Balneo salis Balsamici, drach. ij. cum Syrup. absinthii fiat massa. Dosis a drach. j. ad ij.

Pilul. Martiales D. N. P.

Rec. Aloes succotr. unc. j. Myrrhæ, Galbani, Ammoniaci, Opoponaci, Sagapeni, an. drach. iij. Croci martis, drach. j. sem. Fol. Sennæ, dr. 5. Anisi, Cinnamomi, Macis, an. dr. j. Cym syrupi de Artemisia q. s. fiat massa. Dosis ad scr. ij. ad dr. j.

Pil. Mart. sec. adstring

Rec. Succini, Mastiches, an. drach. ij. Corall. præpar. Lapid. hæmatit. Sanguinis draconis, an. drach. j. Rad. Tormentill. Flor. verbasci, Semin. Hypericonis, an dr. j. sem. Croci Martis, unc. j. Cum syrupo mirtino fiat massa. Dosis dr. sem. & scr. ij.

SECTIO VI.

(a) De Trochiscis.

TRochiscus a trocho, quasi parva rota. Pastillus alio modo. Variis quoque ex rebus componuntur. Eorum usus hodie non est admodum frequens, qua de re paucis pauca complectar.

(a) *Trochisci.* Trochisci de Rhabarbaro. Rec. Rhabarbari drach. duas, aquæ endiviæ uncias duas, solve & coque leniter, adde sacchari uncias duas. M. f. trochisci.

Trochisci de Viperâ.

Rec. Carnis Viperinæ cum anetho, sale, & aqua coct. unc. viij. Panis tritici purissimi triti, & cibrati unc. ij. Formentur trochisci, & inungantur Opobalsamo, aut oleo nucis moschatæ.

Trochisci scylliti.

Rec. Mari, asari, Majoranæ, Aspalathi, an. dr. ij. Schœnant. Calam. aromat. Phu, Xylobalsam. Opobalsami, cinnamomi, costi, an. drach. iij. Myrrhæ, Folii, Nardi, Ind. croci, cassiæ, an. dr. vj. Amomi, ℥. xij. Mastiches, dr. j. Vini quantum sufficit. Fiant trochisci.

Trochisci Galliæ moschat.

Rec. Ligni aloes, drach. 5. Ambræ, drach. 3. Moschi drach. j. Mucilaginis Tragacanthæ, cum aqua rosarum extract. quant. suffic. fiant Trochisci parvi.

Trochisci de Myrrha.

Rec. Myrrhæ, drach. iij. Lupinorum, drach. 5. Fol. rutæ, Mentastri, Pulegii, Cymini, Rubiæ, Assæ fœtidæ, Sagapeni, Opopanacis, an. dr. ij. Dissolvantur Gummi cum aceto, formenturque trochisci cum succo absinthii.

Trochisci Alipta Moschata.

Rec. Laudani, unc. iij. Styracis, unc. j. ß. Styracis rubræ, unc. j. Ligni Aloes, unc. ij. Ambræ drach. j. Camphoræ, scrup. j. sem. Moschi, scrup. j. sem. Aquæ rosarum, q. s. Formentur trochisci secundum artem.

Trochisci de Agarico.

Rec. Agarici, unc. iij. Salis gemmæ, unc. j. Cum Oxymelite fiant Trochisci. Alii cum vino, in quo steterit per noctem Zingiber solitarium, Agaricum in Trochiscos efformant.

Trochisci Albandal.

Rec. Pulpæ Colocynthidos, drach. 10. Incidatur minutissime, & fricetur cum ol. ros. unc. j. deinde sume Tragacanthæ, Gummi Arab. Bdellii, an. drach. vj. Macerentur hæc in aqua rosata per dies 4. donec liquefiant, & dissolvantur. Demum cum parte resolutarum lachrymarum, formentur ex prædictis trochisci, qui siccentur, & cum siccati fuerint, contundantur minutissime, & rursum formentur trochisci cum reliquo diluto lachrymarum, atque reponantur.

Trochisci Bechici albi.

Rec. Sacchari albissimi, ℔. j. Sacchari Candi optimi, Sacchari penitii, an. unc. iv. Ireos, unc. j. drach. vij. Amyli, unc. j. sem. Mucilaginis Tragacanthæ, cum aqua ros. factæ q. s. formentur trochisci parvi.

Trochisci alii Bechici.

Rec. Sacchari albi ℔. j. Amyli unc. iv. Moschi, scrup. j. Mucilag. Tragacanthi cum aqua ros. fact. fiant Trochisci.

SECTIO VII.

(a) *De Pulveribus.*

PUlveres omni fere carent artificio; fiunt enim ex siccis, quæ in mortariolo attrita, per cribrum vel spissum, vel clarum trajiciuntur. Fiunt ex variis rebus, purgantibus, & alterantibus. Antidotorum Pulvere in pyxide vitrea sæpe asservantur, ex quibus electuaria liquida, & solida; hos brevitatis causa omittimus, cum aliis sine arte factis.

(a) De

(a) *De Pulveribus*. Pulvis purgans pro homine ætatis consistentiæ: Rec. gialappii resinosi grana quindecim, resinæ gialappæ grana tria, tartari vitriolati gr. octo, olei macis guttam unam. M. f. pulvis.

Pulvis in hæmorrhagiis narium, uteri &c. Rec. Rhabarbari Alexandrini grana duodecim, diagrydii sulphurati gr. duo, tartari tartarisati gr. octo, olei corticum citri recentis gutt. 1. M. f. pulvis.

Pulvis antidysentericus. Rec. Rhabarbari Alexandrini scrupulum unum, cornu cervi usti gr. decem, nucis moschatæ gr. tria. M. f. pulvis.

Pulvis emeticus. Rec. Tartari emetici gr. 3. salis absynthii, tartari vitriolati ani gr. 4. M. f. pulvis.

Pulvis sudoriferus antifebrilis. Rec. Cornu cervi usti, antimon. diaphoret. concharum præparatar. an. drach. 2. salis absynthii, arcani duplicati an. drach. 1. sem. laudani opiati gr. 3. ol. caryophyllor. gutt. 4. M. f. pulvis.

Pulvis stypticus. Rec. Radic. tormentill. bistortæ, hæmatitis, terræ sigill. unicornu fossilis, succini præpar. sanguinis drachon. an. drach. 1. camphoræ gr. 10. laudani opiati gr. 4. vel loco hujus seminis hyoscyami scrupulos duos. M. f. pulvis.

Pulvis antifebrilis. Rec. Coralliorum ustorum drach. 1. nitri fixi drach. semis, mercurii dulcis gr. 15. laudani opiati gr. duo, olei caryophyllorum guttas tres. M. f. pulvis. Dosis drach. semis in tertianis autumnalibus contumacioribus egregium usum habet; potest etiam addi regulus antimonii medicinalis.

Pulvis antepilepticus. Rec. Secundinæ humanæ præpar. lumbricorum terrestrium, carbonum tiliæ, radicis pœoniæ, visci querni ana drachm. 1. cinnabaris nativæ præparatæ, ungulæ alcis, rasuræ cranii humani, an. scrup. duos, seminis pœoniæ drach. 2. extracti visci querni scrup. unum, castorei, croci, an. gr. 5. moschi gr. quindecim. M. f. pulvis.

Pulvis alexipharmacus. Rec. Antimonii diaphoretici vel cerussæ antimonii, lapidum cancrorum, matris perlarum an. drach. duas, nitri præparati drachmam unam, camphoræ gr. duodecim, theriacæ cœlestis gr. octo. M. f. pulvis, dosis drach. semis.

Pulvis absorbens & temperans. Rec. Matris perlarum, lapidum cancrorum, ana drach. 1. nitri præparati drachm. semis, olei cardamomi guttam unam. M. f. pulvis, addito momento laudani opiati fit pulvis anodynus.

Sal polychrestum. Rec. Solutionis lapidum cancrorum, terræ foliatæ tartari, arcani duplicati an. drachm. duas. M. dosi scrupulus unus.

Pulvis pectoralis & catarrhalis. Rec. Lapidum cancrorum, boli Armenæ, an. drachm. 1. myrrhæ electæ, florum sulphuris, pulveris glyzirhizæ an scrup. duos, croci gr. 12. olei anisi, nucistæ, an. guttas 4. sacchari canti uncias duas. Potest assumi sine vehiculo.

Pulvis bezoardicus. Rec. Radicis contrajervæ, scorzoneræ, ana drachm. duas, unicornu veri, lapidum cancrorum, mandibularum lucii piscis, cornu cervi sine igne, pulveris viperarum, cerussæ antimonii, matris perlarum, ana drachm. tres, lapidis bezoardici orientalis vel occidentalis, succini præparati an. drach. 1. olei corticum citri recentis gutt. sex, cum gelatina cornu cervi formentur globuli. Potest pro re nata misceri cum nitro crystallisato, cinnabari, camphora, theriaca cœlesti &c.

Pulvis antidysentericus. Rec. Prædicti pulveris bezoardicis drachm. duas hæmatitis præparati drachm. 1. nitri præparati drachm. semis, theriacæ cœlestis gr. 4. M. f. pulvis.

Pulvis summæ efficaciæ. Rec. Mercurii præcipitati albi optime edulcorati, foliorum auri ana drachm. 1. cinnabaris antimonii purissimi, reguli antimonii medicinalis an. drachm. duas, accuratissime trituque sufficienti hæc misceantur in mortario vitreo, addita pauca quantitate spiritus vini rectificatissimi, dosis est scr. semis. Morbos contumacissimos expulsat prudenter exhibitus.

Pulvis antihypochondriacus. Rec. Limaturæ martis drach. duas, arcani duplicati scrupul. duos, olei menthæ destillari guttas sex. M. f. pulvis, dosis est drachma semis. In obstructionibus primarum via-

rum, cachexia, hydrope, tumore veneris incipiente, item adversus sterilitatem, mensium obstructionem, icterum, asthma hypochondriacum convenit.

Pulvis ad caput. Rec. Herbæ basilici, majoranæ, betonicæ, ana manipul. unum, florum anthos, lavendulæ, ana pugillos duos, benzoe, storacis, succini ana drach. unam sem. olei majoranæ guttas octo, ligni rhodii guttas decem, potest addi euphorbium, opium, camphora, sal volatile ammoniaci &c. Usus in affectibus capitis, ejusque doloribus, vertigine, hemicrania, epilepsia, affectibus oculorum, aurium, &c.

Pulvis præservans a calculo. Rec. Lapidum cancrorum unciam semis, seminis millii solis, petroselini, saxifragiæ, napi, genistæ violarum ana drachmas duas, pulveris glyzirrhizæ, baccarum alkekengi, juniperi, anisi ana drachmam unam, M.f. pulvis.

Pulvis diureticus in urinæ suppressione. Rec. Coralliorum ustorum drachmam unam, salis succini scrupulum unum, M. f. pulvis.

Styli dentifricii. Rec. Coralliorum rubrorum drachmas tres, pumicis usti drachmas duas, mastiches, terræ catechu ana scrupulos duos, tartari vitriolati, aluminis usti ana scrupulum unum, iridis florentinæ drach. duas, olei ligni rhodii gutt. 10. moschi gr. 5. Cum mucilagine tragacanthæ, f. bacilli.

Pulvis suaveolens. Rec. Mastiches optimi, storacis calamitæ, benzoe., succini, ana drachmas duas, florum rosarum rubr. lavendulæ, anthos, ana pugillum unum, olei ligni rhodii guttam unam, moschi granum unum. M.f. pulvis.

Pulveres medicamentosos non ingrediantur species diffusæ molis, uti sunt herbæ & vegetabilia omnia, quæ pulveres diffusos efficiunt, si prodesse velint. 2. Non ingrediantur ipsos copiosæ species, quod culpandum in veterum speciebus, ubi farraginem specierum sæpe inter se repugnantium conspicimus. 3. Non ingrediantur illos species diversæ indolis & contrariæ naturæ, quæ se invicem destruunt, vel fermentationem producunt, & peregrinum odorem, vel etiam virulentam vim medicamentis addunt. 4. Nec Aloetica, amara & fœtida.

Pulveres maxime commendant 1. minima moles & quantitas, 2. color, 3. sapor, 4. virtus, quæ omnibus præstat; Hinc consuetum est propter gratiam vel extreme albicantia miscere, vel flavo aut rubicundo colore illos imbuere, & aurum in foliis immiscere. Ad saporem & odorem suavem ipsis conciliandum, laudem meretur additio moschi & ambræ grani unius, vel guttulæ stillatitii olei macis corticum citri, cinnamomi, &c.

Qui salini sunt pulveres, aut sapore ingrato instructi, optime accipiuntur cum vehiculo vinoso, vel vino saccharato frigido: Generalis enim regula est: Omnia ingrata & nauseabunda remedia non offerenda esse cum vehiculo calido.

Pulvis Viperarum.

Viperarum pulverem usurpamus frequenter, non tam in venenatis, quam in cutaneis affectibus, in febribus quoque ardentibus, & malignis, quibus maximæ sunt utilitatis. Ad ejusmodi pulverem parandum, accipe viperas capite, & cauda truncatas, nec non cute, & interaneis expeditas; has frustulatim incide in tigillo terreo vitreato, quibus affunde tantisper aquæ vitæ: tunc ex lento igne exsicca, donec friabiles sint, & in pulverem duci possint.

Ranarum Pulverem.

In prima parte præsentis operis, Ranarum pulverem descripsimus, item vermium, viperarum, cancrorum fluviatilium, & Halecis. Pulvis eodem modo paratur, sunt denique multa animalia, quæ sic in Testudinum pulverem vertuntur.

Pulvis Vegetabilium.

Vegetabilia omnia facillime in pulverem reducuntur. Ex his Tragemata

mata cum saccharo conficimus, pro stomacho.

Pulv. digestivus.

Rec. Ligni aloes, Santal. cirrini, an. dr. j. Anisi, Fœniculi, Coriand. præp. an. dr. iij. Cinnamomi, drach. ij. Macis, Rosarum, Galangæ, an. dr. ſ. Ambræ griseæ, scrup. j. Moschi, gran. x. Sacchari albi, lib. j. Fiat pulvis subtilissimus, capiat Cochlear j. post cibum.

Alius.

Rec. Coriandri præpar. Anisi, Fœniculi, Carui, Macis, an. dr. ij. ſ. Cinnamomi, dr. j. ſ. Zingiberis albi, dr. j. Caryophyllorum, ℈. ij. Nucis moschatæ, dr. j. Sacchari albi, q. ſ.

Alius Rondeletii.

Rec. Anisi cond. dr. ij. Galangæ, Cinnamomi, an. dr. iij. Piperis longi, ℈. ſ. Cort. Citri sicci, dr. j. Sacchari solidi, unc. vi. Fiat pulvis.

Pulvis Cachecticus Quercetani.

Rec. Limaturæ Chalybis in tenuissimum alkool per simpl. aquam redactæ; vel cum sulphure calcinatæ, ut artis est, unc. j. Fæculæ rad. Aronis, dr. j. ſ. Ambræ griseæ dr. j. ſ. Essentiæ corallorum, Margarit. an. dr. ij. Succini præparati, Cinnamomi, an. ℈. v. Sacchari q. ſ, ut fiat pulvis gustui gratus. Dosis semicochleare argenteum mane.

Pulvis Nephriticus.

Rec. Fol. Herniariæ, Betonicæ, Argent. Ceterach. an. unc. ſ. Sem. rusci, Rosæ silvestris, an. d. j. Misce, fiat pulvis. Dosis dr. j. mane, & omnibus horis, cum jusculo, vel vino albo.

Alius.

Rec. Lapidum Cancrorum fluviatilium, dr. ii. Rad. ononid. sicc. Fol. Herniariæ, Betonicæ, an. dr. j. ſ. Misce, fiat pulvis.

Alius.

Rec. Fol. virgæ pastoris sicc. unc. ſ. Milii solis, dr. ij. Misc.

Alius.

Rec. Lapid. lyncis, Judaici, Crystal. præp. Lapid. spongitis, Cancrorum fluviat. an. dr. j. Misce, fiat Pulvis.

Pulv. Dentifricius.

Rec. Pumicis, dr. j. Corallorum præparat. dr. ſ. Margarit. præparat. dr. ſ. Aluminis usti. dr. j. ſ. Salis gemmæ, dr. j. Caryophyllorum, dr. ſ. Mastiches, dr. ij. ſ. Misce, fiat pulvis subtilissimus.

Alius.

Rec. Ossis sepiæ, aluminis usti, an. dr. j. Pumicis, drach. iij Caryophyllorum, Salis gemmæ, an. scrup. iv. Misce, fiat pulv.

Pulv. dentes dealbans.

Rec. Crustæ panis usti, unc. ſ. Pumicis, drach. ij. ſ. Ossis sepiæ, drach. j. Corallorum præparat. Margarit. præparat. an. drach. ſ. Salis communis, drach. ij. Misce, fiat pulv. subtil. Adde, si vis, moschi dr. iij. ambræ griseæ dr. vj.

Chymica Præparatio.

Omne quod sub concavo Lunæ continetur, in pulverem reduci posse, nemo est

est qui ignoret: unde facilis est cognitu modus faciendi pulveres, Chymice tamen methodus non est adeo trita; etsi enim Herbæ omnes vulgato modo siccentur, & terantur, Chymico non ita. Primo ab unaquaque substantiæ tres extrahuntur: quibus tinctura inest, primo ipsa, postea oleum, sal, & aqua. Quibus fragrans odor præpollet, is summa diligentia servatur; unde quia odor in oleaginea substantia residet, ea caute tractanda, maxime si in volatili, duplex est enim oleaginosa substantia, una volatilis, & tenuissima, altera crassa, & magis fixa. Tinctura, & sulphurea substantia extracta, ignis validior substernitur, & quod est fœtidum, & obscurum secernitur, seorsumque asservatur, igne tandem fortissimo adacto concremantur feces, a quibus sal, qui fixus & animalis, fixus, inquam, respectu volatilis. Eiusmodi substantiæ simul miscentur in urinali vitreo amplo, & satis alto, cui proprio capitello aptato, blandissimus ignis submittitur: Hac via tenuior pars aquea, & oleaginea sursum ascendit: hæc rursum reaffunditur; ter & quater istud repetitur, donec crassum combiberit tenue: tum lentissimo calore omnia in pulverem vertuntur. Interea notandum est, ut fœtida, & tetra pars, lucidis non misceatur, terra etiam mortua abjiciatur.

Metalla, & mineralia alia methodo in pulverem reducuntur. Vel enim nonnulla solo igne calcinantur, & in pulverem vertuntur, uti Plumbum, stannum, ferrum, antimonium, &c. vel eadem cum additione, fortissimo igne adacto: vel sine igne cum spiritibus salium. Sed hæc fusissime *in secunda parte* tractavimus.

Insuper ex omnibus salis speciebus pulveres, seu potius arcana quædam paramus: ad hoc fermentum unius ex 7. metallis usurpamus, qua via dura, & incocta attenuantur, & coquuntur, atque in nostri usum facile reducuntur. Tandem ex animalibus in præcedentibus exempla satis perspicua tradidimus. Nunc pro coronide pulveres aliquot odoriferi proponuntur.

Pulv. Odoriferus præstantiss.

Rec. Rad. Ireos, unc. iv. Rad. Cyperi, Rosarum sicc. Damasc. Belzoini, an. unc. i. Labdani, Styracis cal. an. unc. i. Santal. Citrini, unc. ij. Moschi oriental. dr. ſ. Ambaris grisei, dr. i. Misce, fiat pulvis.

Pulv. Odorif. alius.

Rec. Rad. Cyperi oriental. Santal. Citrin. an. unc. j. Labdani, Belzoini an. ʒ. vi. Cort. arant. Rosarum; Damasc. Styracis calam. an. ʒ. iii. Cal. aromat unc. ß. Misce, fiat pulv.

Alius.

Rec. Santal. Citrin. unc. j. ß. Calam. arom. Belzoini, Styracis, an. unc. ß. Moschi, ℈. j. Misce fiat pulvis.

Alius.

Rec. Zedoariæ, Folii, Cort. Galangæ, caryophyllorum, an. ʒ. ij. Calami arom. unc. ß. Cyperi, Santal. Citrin. an. unc. i. Ireos, unc. ii. Belzoini, Styracis, Labdani, ʒ. vi. Moschi, ℈. i. Ambaris grisei, dr. ii. Misce: fiat pulvis.

Pulv. Cyprius.

Hic Bononiæ Pigmentarii pro pulvere Cyprio usurpant marmoris, vel alabastri pulverem cum portiuncula moschi. Verumtamen pulvis Cyprius fit ex musco quercus, collecto mense Decembris, vel Januarii, & in umbra exsiccato: postea is.

cum.

cum modico aquæ rosaceæ pinsitur, & in pastæ modum redigitur: si vero absque rosacea aqua pinseretur, nares offenderet. Ita in pastam redactum, in pateram, & in vinariam cellam, vel in alium locum humidum repone, quoad mucidus evaserit, ac effloruerit, tunc istum supra tabellam extendito, & in clibano, vel sole exsiccari facito: postea iterum in tenuissimum pulverem redigito, & solo belzoino suffumigato; vel pro singula pulveris jam sicci libra, mannæ bezoinæ drachmæ decem misceantur, & diu in mortario agitentur, & ita erit optimus pulvis.

SECTIO VIII.

(a) De Oleis.

Olea vel sunt talia a natura producta, ut petroleum; vel artificialia. Artificialia vel per expressionem fiunt, vel per infusionem, vel per distillationem.

(a) *De Oleis*. Semina medullari albicante substantia prædita, uti cucurbitæ, citrulli, melonum, cucumeris, sesamum, item nuclei, uti pineæ, amygdalæ &c. pinguibus oleosis & aqueis partibus instructa sunt; quamdiu hæc inter se accurate mixta sunt, uti in recentibus seminibus, oleum non potest exprimi purum, sed intertextum humiditati lactea incedit facie, unde profluit fundamentum parandi emulsiones, quæ fiunt, si nucleis excorticatis inque mortario contusis affunditur parum aquæ, sic perpetua agitatione cum pistillo exurgit pulticula, quæ expressa cum s. q. aquæ affusæ fundit lac.

Circa oleorum expressionem notandum, quod semper prius semina seu nuclei exiccari debeant, ut aquositas omnis pereat, alias difficillime provenit oleum.

Non una vice olea expressa in magna quantitate facienda sunt, ne rancorem contrahant facilem, ægris nocivum, atque ingratum.

Oleum corticum citri recens exprimi debet, non bene destillatur ex corticibus recentibus contritis, sed remanet.

Oleum lumbricorum fit in oleo, sola insolatione & in vitro bene clauso, ast digestione eliciantur vires, non vero violentis coctionibus, ne subtiliores partes abeant. Potest coctio institui in cucurbita, excipiendo idipsum, quod alembicum transcendit, iterumque dirigendo cum oleo destil.

Oleum chamomillæ præparatur ex floribus chamomillæ, si per quatuordecim dies sint macerati in aqua ut incipiant putrescere. Nonnulli addunt ante destillationem olei philosophorum clarissimi uncias aliquot.

Omnia Olea expressa, uti etiam oleum hyoscyami destillari possunt & subtilissima fiunt, quando affunduntur corporibus calcinatis, & ab illis abstrahuntur.

Adipes defendi debent ab humido aere, sic non tam facile rancescunt. Commodissime servantur in sicco & temperato loco.

Oleum inunctionis sacræ pro coronatione regis Angliæ Caroli II. tale est: Rec. Olei fragrantissimi, florum aurantiorum, per infusionem in oleo been paratorum ana uncias sex, Olei stillatitii rosarum unciam semis, olei cinnamomi drachmas tres, flor. benzoe alborum non adustorum unciam unam, ambræ gryseæ drachmas quinque, moschi & zibethi ana drachmam unam semis M. f. balsam m.

Oleum ad epilepsiam. Rec. Pinguedinis cati, castorei, hyosciami, olei nucistæ, ana drachmas duas, olei rutæ destillati scrupulum unum, spiritus salis ammoniaci guttas viginti, M. f. unguentum, quo inungatur spinalis medulla.

Balsa-

Balsamum vitæ. Rec. Olei lavendulæ, majoranæ, caryophyllorum, cubebarum, cardamomi, citri recentis ana scrupulum unum, olei macis destillati scrupulos duos, olei cinnamomi guttas viginti quatuor, olei rutę, succini albi ana scrupulum semis: hæc olea invicem misceantur & per aliquot septimanas stent; quando itaque extemporaneum balsamum vitæ habere volumus, de hoc oleo instilletur spiritus vini rectificatissimi unciæ unæ guttæ decem, quod si adhuc gratius reddere velimus, ambra in antea præscripto oleo solvatur, & quidem addi potest huic oleo scrupulus semis, quod si autem balsamum hoc nobilioribus adhuc virtutibus balsamicis imprægnare volumus, addi potest balsamus Peruvianus, nimirum unciæ unæ, balsami vitæ drachma semis, sic balsamum redditur apoplecticum, cujus usus interne & externe est egregius; Interne in virium debilitate, doloribus colicis, syncope, defectu spirituum animalium, potest dari ad guttas decem viginti; externe autem in omni debilitate capitis, morbis spasmodicis soporosis, naribus, pulsibus, vertici capitis, nuchæ applicari potest.

Oleum anodynum. Est oleum hyoscyami destillatum cum camphora mixtum, habet in colica spasmodica, dolentibus hæmorrhoidibus, vigiliis &c.

Olea per Expressionem.

Oleum commune, quod ex olivis paratur fit per Expressionem, ex nucibus, amygdalis, seminibus Lini, Cannabis, Sinapi, Papaveris albi, &c. Contunduntur, ac vapore aquæ calidæ nonnulla tepefiunt, nonnulla etiam sine illa evaporatione fundunt oleum in sacculum inclusa, & torculari fortiter expressa. Hoc modo e baccis Lauri, ex seminibus sambuci, & similibus extrahitur.

Oleum ex Vitellis Ovorum.

Rec. Vitellorum ovorum indurat. No. xx. Conjiciuntur in sartaginem æneam, & super carbonibus friguntur continuo agitando, donec oleum edant; deinde saccelo includuntur, torcularique oleum exprimitur.

Oleum Amygd.

Oleum Amygdalarum fit ex Amygdalis non depellatis, in mortariolo lapideo pertritis, & in calatho sportaceo, aut sacco cannabino in torculari calido exprimuntur.

Sic fit ex amygdalis amaris, Pistaciis, Strobilis, nucibus avellanis, Indicis, nucleis Persicorum, Cerasorum, Semin. Cucurb. Melonum, Ricini, Staphysagriæ, Cnici, Cinnabis, Lini, Papaveris, Hyoscyami, &c.

Olea per Infusionem.

Ex lignis, radicibus, foliis, floribus, & seminibus, fiunt infusiones cum oleo communi olivarum, vel maturo, vel immaturo, quod omphacinum appellant. Item ex animalibus integris, vel ex partibus illorum, fiunt per infusionem communiter.

Oleum Rosarum

Oleum rosarum hodie fit cum rosis recentibus, in oleo communi per aliquot dies, aut etiam mensem, ad solem infusis, postea expressis; addendo inter coquendum succum rosarum, vel vinum; reiteratur infusio bis, & ter, ut validius fiat.

Oleum Chamameli.

Eodem modo oleum florum Camomillæ paratur: insolantur æstate, tota hyeme vero percolantur. In principio bis, & ter reiteratur infusio; ultima servetur, ut de rosis.

Oleum

Oleum Rutæ.

Rec. Rutæ cum floribus incisæ, & infusæ in f. q. olei communis per 2. aut 3. menses: colentur addito vino, vel succo rutæ.

Oleum Violarum.

Oleum Violarum itidem ex recentibus floribus violarum paratur, præmissa infusione 2. vel 3. mensium in sole, in vase duplici. Principio, dum recentes sunt flores, reiteratur infusio.

Oleum Liliorum.

Paratur & istud per infusionem, quæ si bis, & ter reiteretur, Oleum longe nobilius, & efficacius redditur.

Oleum florum Citri.

Rec. Florum Citri probe mundatorum ab omni parte viridi, & critrina, q. f. infunde in oleo amygdalarum, & in tantum, ut ipsum oleum supereemineat duos digitos, & hoc in vase vitreo angusti orificii bene obturati. Hoc autem exponitur soli per septem dies; deinde in vase duplici calore aquæ tepefit, & colatur: in colato oleo novi flores reconduntur; atque soli exponuntur; & ut prius colantur. Tertio novi flores infunduntur, insolantur, & colantur. Quater, & quinquies reiteratur infusio: quo plus, eo melius.

Ol. florum Aranti, Jasmini, florum Caryophyllorum, Myrthi, &c.

Eodem modo, quo supra parantur olea florum odoratorum, possunt fieri cum oleo communi pluries aqua communi loto; sed omnium optime in oleo balani myrepf. quod sit omnis odoris expers, nec rancidum fiat, ut cætera olea. Sed elegantius Chymice parantur.

Alio modo paranda Olea fl. Citri, Arantiorum, Violarum, Lilij convallij, &c.

Parantur ejusmodi olea sine infusione, stratificando flores cum sem. ben, vel amygdalis optime repurgatis, minutim incisis, in capsura lignea, vel in olla probe vitreata, & firmiter clausa, singulo die reiterando novos flores, & veteres removendo: tandem semina, seu amygdalas prelo fortiter exprime, sic habebis oleum flagrantissimum. In quo animadverte, ut flores sint ab omni parte herbacea liberi; item ut antequam semina, vel amygdalas prælo subjicias, nullus superfit flos; secus quod educeretur oleum, minus fragrans, & deterioris coloris esset.

Alio modo.

Rec. Gossipium lanugineum, mundum & nitidum, ad hoc pluries in aquis florum, de quibus ol. educere vis, lotum: hoc probe exsiccatum imbuitur uno ex dictis oleis: cum eo, & floribus dictis fit stratum super stratum, quotidie renovando flores in olla vitreata bene clausa. Quater aut quinquies renovantur flores, tunc prælo subjiciuntur, & educitur oleum odoratissimum. Infusio tamen nobis magis arridet. Videndum porro ut flores colligantur ex arbore, tempore sereno, & ne rore aut alio humido perfundantur. Sunt qui parum Moschi, & Ambaris grisei addunt, ut gratiora evadant. Cum ejusmodi oleis, moscho, ambare, & zibetto, Chirothecas, pelles, & similia odorata reddunt. Sed nos medica tractamus. Vires ejusmodi oleorum in spiritibus recreandis mirabiles sunt. Cordis palpitationes mirifice juvant.

Chymicæ præparationes ol. Citri, Arantii, &c.

Olea

Olea Citri, & Arantiorum, non nisi in locis, ubi abundant ejusmodi flores parari possunt, nam eorum maxima quantitas requiritur; ad minus quadraginta libræ:ad hoc, ex propriis arboribus excerpi debent, nam humi collecti vim illam balsamicam pro majori parte amittunt. Hos conjiciamus in vas æneum stanno obductum, cui superfundemus aquæ communis sufficientem quantitatem: maceratione 5. vel 6. dierum præmissa, per refrigeratorium prolicitur aqua, & Oleum, blando igne admoto. Aqua erit fragrantissima, & oleum in exigua quantitate.

Potest etiam ex solis floribus, in vitreo urinali, ad balneum aquæ, oleum cum aqua elici, aurei coloris mirabilisque odoris, sed quam minimæ quantitatis.

Si aquam, quæ prius ex aliis floribus manavit, super alios flores irroraveris, mox distillaveris, exibit aqua pretiosioris odoris, & olei major quantitas erit.

Oleum destillatum ex floribus omnibus odoratis.

Odorati flores substantiam sulphuream in superficie continent, ideo summa est adhibenda cautela in olei ipsorum extractione, maxime circa vasa, & calorem. Vasa sint vitrea cum refrigeratorio; calor sit mitis, & blandus, qualis est Balneum aquæ. Flores sint integri, & macerentur prius per aliquot dies, in s. q. aquæ: primam aquam cum oleo exustam recentibus floribus reaffunde, & mox distilletur. Aqua hæc secunda cum oleo super novos flores iterum affundatur, sic copiosius erit oleum, & aqua validior.

Oleum Corticum Citri distillatum.

Ex recentibus & siccis corticibus citri, oleum elicitur. Recentes incidantur ad album medullæ, tunc indantur urinali vitreo cum aqua; igne cinerum admoto, effluit oleum cum aqua. Sicci macerentur prius in aqua per 8. dies; deinde per vesicam æneam cum suo refrigeratorio proliciatur oleum.

Oleum Hyperici simplex.

Si seduli essent Pharmacopolæ in hoc oleo parando, compositis balsamis carere possemus, & omni tempore peropportunum vulnerarium haberent in officinis. Paratur vero sic:

Rec. Summitatum Hyperici, unc. iij. Macerentur in vino odorifero, diebus tribus, & totidem noctibus: bulliant deinde in vase duplici, obturato orificio vasis: postea exprime, & recentis Hyperici summitatum bene tritarum par pondus injice, & iterum macera dies tres; ac noctes, coque, & exprime: tunc etiam tertio recens Hypericum adde, & si vinum minuatur, adde aliquid. Postea adde Terebinthinæ, unc. iij. Olei veteris, unc. vj. Croci, ℈. j. Coquantur in duplici vase usque ad vini consumptionem: cola, & repone.

Calidum est, & siccum, & tenuium partium: vulnera incisorum nervorum consolidat, & combustionem ignis: sedat dolores femoris, & vesicæ, & provocat urinam.

Oleum Hyperici magistrale.

Rec. Ol. veteris, ℔. iv. Vini albi potentis, ℔. j. Florum Hyperici rec. cum Sem. Man. iv. Facta infusione per 2. dies, & percolata recentes flores excipe, infu-

infusionem repete ter, in dicta colatura, cujus singulæ lib. colaturæ adde Terebint. unc. vj. Olei Absint. unc. iij. Dictamni, Gentianæ, cardui bened. Tormentill. Carlinæ, Calamiarom. an. ℥. ij. Lumbricorum in vino pluries lotor. ℥. ii. Terantur omnia, & insolentur 30. aut 40. diebus, & bene obturatum reponas.

Aliud Magistrale Matthioli.

Rec. Olei vetustissimi, ℔. iij. Flor. Hyperici mense Maji collect. Man. iij. Macerentur 12. dierum spatio, & calide exprimantur: in facta colatura secundo infunde novam herbam cum floribus. Item fol. chamædryos, Calamenthi, Cardui benedict. an. Man. j. Macera triduo in balneo maris, & cola cum forti expressione, in qua expressione recentem herbam Hypericonis ad Man. iij. macera triduo, ut prius, & cola in colatura, dicti Hypericonis semina ad Man. iij. iterum infunde triduo, & cola ut prius. Reitera ter seminis infusionem, semper cum valida expressione. In qua noviter infunde Scordii recentis, Calamenthi, Centaureæ min. Cardui bened. Verbenæ, Diptamni Cretici, an. dr. iij. In facta quarto colatura, ut prius, præmissa infusione trium dierum infunde Zedoariæ, Rad. diptamni albi, Gentianæ, Tormentill. Aristoloch. rot. an. dr. iij. Scordii recent. man. j. In forti expressione post triduanam macerationem, infunde Styracis calam. Belzoini, an. dr. vi. Bacc. Juniperi, dr. iiij. Nigel. dr. ij. Cassiæ odorif. d. viiij. Santal. albi, dr. iiij. Schœnanthi, Cyperi, an. dr. j. ß. contusa infunde, & macera triduo, tandem cola ut supra. In colatura infunde scorpiones vivos Num. ccc. macera triduo, ut supra, & cola. In facta expressione denuo infunde Rhabarb. el. Myrrhæ el. Aloes Hepaticæ an. dr. iii. Spicæ Nardi dr. ii. Croci dr. i. Theriacæ electæ, Mithridatii opt. an. ℥. ß. Stent in infusione perpetuo, & serva ad usum.

Venenis omnibus, Pesti, Pestilentibusque morbis summopere confert. Basis est Hypericum, & scorpiones. Valet & ad plures alios morbos.

Ol. Cydoniorum.

Per infusionem paratur ejusmodi oleum, ut de cæteris dictum est. Bis & ter repetitur infusio. Additur etiam succus cum sufficienti quantitate pomorum contusorum.

Pharmacopolarum major pars, cum corticibus & ramentis, quæ fiunt in mundandis pomis, infusionem parant, eamque colant hyeme cum cæteris oleis, pauco succo aut vino addito.

Ol. Myrtinum.

Ex baccis myrti contusis paratur illud oleum: infusio ter reiteratur cum succo dict. bacc.

Vel.

Fit cum selibra myrtillorum recent. ol. omphacini aut loti sesquilibra: insola, aut coque, cum vini albi austeri, unc. iv. ad vini consumptionem. Fit etiam per expressionem, & per decoctionem in aqua, donec oleum supernatet, quod concha separandum est.

Ol. Mastichinum.

Oleum Mastichinum recipit Ol. rosati, unc. xij. Mastiches, unc. iij. Vini boni, unc. viij. Coque ad vini consumptionem.

SECTIO

SECTIO IX.

(a) De Unguentis & Linimentis.

Unguentum antiquis materia luxus, e cunctis maxime supervacuum, quod illico expirent, ac suis moriantur horis. Ex odoris olim conficiebantur, nunc ex omnibus promiscue. Corpus Ungenti crassius est oleo, liquidius Emplastro, Linimentum tenet medium inter oleum, & unguentum. Omnium communis materia est oleum, & cera. Particularis sunt Gummi, resinæ, medullæ, adeps, pinguedo quævis, quibus accedunt pulveres cujuslibet rei. Sic parantur:

(a) *De Unguentis*. Unguenta sunt mediæ consistentiæ inter olea & emplastra, fluidius linimentum dicitur, mollius unguentum & durius en plastrum.

Resinosa difficilius miscentur oleosis, in liquatione, nisi continuo leviter agitentur, ne fundo adhæreant, melius ex tempore miscentur sub finem prius pulverisata. Opium, gummata, extracta vegetabilium non commode miscentur cum oleosis, quia non facile solvuntur.

Olea destillata, & spiritus volatiles saltim adduntur ad penetrantiam unguentis conciliandam.

Linimentum antispasmodicum resolvens. Rec. Spiritus vini rectificati uncias duas, spiritus salis ammoniaci volatilis drachmas duas, camphoræ drachmas tres, opii drachmam semis, nitri optimi vel artific. unciam semis. Usus est externus in erysipelate, podagra, arthritide vaga & fixa, & in omnibus inflammationibus, pleuritide, doloribus artuum, doloribus dentium.

Unguentum nervinum. Rec. Unguenti nervini, sive carminativi, olei nucistæ expressi ana drachmam unam, pinguedinis castorei, olei hyoscyami ana drachmam semis, camphoræ scrupulum semis, spiritus salis ammoniaci guttas quindecim. M. f. unguentum. Usus externus in epilepsia, motibus convulsivis spasmodicis, colica, diarrhæa, paralysi, contractura, cardialgia, passione hysterica.

Ungentum pro infantibus. Rec. Unguenti dialthee, unciam semis, olei laterum drachmam semis, olei tartari per deliquium guttas viginti. M. f. unguentum. Usus in alvo duriore.

Unguentum vulnerarium. Rec. Balsami Peruviani, olei tartari destillati ana partes æquales. M. f. unguentum.

Unguentum consolidans. Rec. Olei olivarum cum lythargyrio cocti unciam unam, adde florum mille folii, hyperici, liliorum alborum ana pugillos tres. Stet in aere liberiori per aliquot dies, deinde expressum novis iteratur speciebus, ultimo addatur balsamus Peruvianus pro unguento.

Unguentum ad pelliculas oculorum. Rec. Tutiæ præparatæ drachmam semis, vitrioli albi grana decem, florum antimonii grana sex, salis ammoniaci grana septem, camphoræ grana quatuor, pinguedinis viperarum drachmam unam, axungiæ suillæ, sive unguenti pomadi unc. semis. M. potest addi amianthus. Usus est præmissis purgantibus mercurialibus in maculis, item cataracta oculorum.

Unguentum Aureum Mesuæ.

Rec. Ceræ flavæ, ℥. vj. Olei communis, ℔. ij. ß. Tereb ℥. ij. Resinæ pini, Colophoniæ, an. ℥. j. ß. Thuris, Mastiches, an. ℥. j. Croci, dr. j. Liquantur simul Cera, resina Colophon. Mastiche, & Terebinthina: sub fine adde Thuris in pulverem redacti, cum Croco, & fiat unguentum. Vulnera certo, & salubriter glutinat.

Unguentum Basilicum Minus.

Rec. Ceræ flavæ, Resinæ pinguis, Picis Græcæ, an. ℔. Ol. communis q. s. Liquentur simul, & fiat unguentum.

Un-

Unguentum Basilicum Majus.

Rec. Ceræ albæ, resinæ pini, sepi vaccini, Picis Græcæ, Picis nigræ, Terebinthinæ, thuris, myrrhæ, an. ℥.j. Olei communis q.s. Fiat unguentum.

Unguentum Ægyptiacum.

Rec Æruginis, drach. x. Mellis, drach. xiv. Aceti albi drach. vij. Coque igne, & tantisper movet, donec fiat rubrum.

Unguentum Apostolorum.

Rec. Ceræ albæ, therebinthinæ, resinæ, ammoniaci, an. drach. xiv. Aristolochiæ longæ, Thuris, Bdellii, an. drach. vj. myrrhæ, galbani, an ℥.iv. Lithargyr. ℥.ix. Opoponacis, æruginis, an. ʒ.ij. Olei communis, ℔. ij. Hyeme vero ℔. iij. Misce, fiat unguentum secundum artem. Solvenda sunt Gummi cum aceto eaque coquenda ad mellis crassitiem; his Terebinthinam, refrigerato fere unguento, misce paulatim, cum pulveribus.

Unguentum Album, sive de Cerussa.

Rec. Cerusæ lotæ, lib. ij. Ol. ros. lib. iv. Ceræ albæ, ℥. iv. Misce, fiat Unguent.

Sunt qui Caphuram, qui Albumina ovorum, qui lithargyrium, & qui ol. amygdalarum dulcium addunt.

Unguentum Dialthæa simpl. Nic.

Rec. Rad. altheæ, lib. ij. Sem. Lini, Sem. Fœnugræci, an. lib. j. Ol. communis, lib. iv. Ceræ lib. j. Terebinth. ℥. ij. resinę, ʒ. iv. Radices & semina contusa macerentur tribus diebus in aquæ lib. 8. aut q.s. Quarta die coquantur, donec remittant crassam, & viscidam mucilaginem, eam deinde exprime: mox recipe expressæ mucilaginis lib. ij. & coque cum oleo. Quum tandem aquosum illud in mucilagine consumptum fuerit, ceratu addito, & fac secundum artem.

Unguentum Dialthæa comp. Nic.

Rec. Rad. Altheæ, lib. ij. Sem. Lini, Fœnugræci, an. lib. j. Scillæ recentis, ℥. vj. Olei, lib. iv. Ceræ, lib. j. Terebinth. Gummi hederæ, Galbani, an. ℥. ij. Colophon. resinæ, an. ℥. vj. Radices, & lini semina contusa macerentur tribus diebus in aquæ q.s. deinde coquantur, donec mucilago crassescat. Postea recipe mucilaginis expressæ lib. ij. cui adde reliqua, & fac unguentum secundum artem.

Unguentum Populeon.

Rec. Oculorum populi arbori recentium, lib. j. sem. Axungiæ porcinæ præparatæ lib. ij. Oculi populi contundantur, & macerentur cum axungia, donec sequentes herbæ colligi queant. Deinde

Rec. Fol. Papaver. agrestis, fol. mandragoræ, cymarum rubi tenerrimarum, fol. Hyoscyami, Solatri, Vermicularis, Lactucæ, Semper vivi maj. Bardanæ, Violarum, umbilici Veneris, an. unc. iij. Vini optimi, quantum suff. Coquantur ad vini consumptionem; deinde cola, exprime, & fiat unguentum.

Contra nimium calorem valet, & temporibus illitum somnum conciliat.

Unguentum Diapompholygos, seu de Tuthia Nic.

Rec. Ol. rosati, unc. x. Ceræ albæ, unc. v. Succi fructus solani sativi, unc. viij. Cerussæ lotæ, unc. iv. Plumbi usti, & loti, Pompholygis, Tuthiæ præpar. an. unc. ij. Thuris, unc. j. Confice secundum artem.

Ad siccanda erysipelata, vulnera sordida, & ulcera cava, optimum est: Cicatricem obducit, & refrigerat.

Unguentum de Minio.

Rec. Minii tenuissime pulveriz. man.iij. Lithargyrii, Cerussæ, an. unc.j. Ol.rosati, lib.j ß. Ceræ albæ, unc. iij. Misce, & fiat unguentum.

Unguentum Refrigerans Gal.

Ceræ albæ, lib. ß. Ol. rosati omphac. lib. ij. Liquentur simul, & aqua fontis frigidissima diu laventur, & tandem aceto albo subigantur.

Unguentum Santal.

Rec. Rosarum, drach.xij. Santal.rub. drach. x. Santal. albi, Santal. citrini, an.drach. vj. Boli armeni, drach. vij. Spodii, dr. iv. Camphoræ, dr.ij. Ceræ albæ drach.30. Ol.rosati, lib.j. Misceantur secundum artem, & fiat unguentum.

Unguentum Comitissæ.

Rec. Cort. median. Castanearum, Glandium, Cort. median. Quercus, Bacc. myrti, Caudæ equinæ, Gallarum, Cort. fabarum, Anicor. Uvar. Calycum glandium, Sorborum immaturorum sicc. Mespilorum immaturorum sicc. Fol. Capparis, Fol. prunelli silvestris, Rad. Chelidonii, an. unc. j. sem. Contundantur aliquantulum, & coquantur in decocti plantag. quant. suff.

Inceptum abortum prohibet, hæmorrhoides ac laxatos renes corroborat.

Unguentum Resumptivum.

Rec. Axungiæ porci recentis sine sale, unc.iv. Axungiæ Gallinaceæ, Anseris, Anatis, an. unc.ij. Oesypi humidæ, unc.ß. Olei violati, Chamæmel. Anethini, an. ℥.ij. Butyr.recentis, lib.j. Ceræ albæ, unc.vj. Mucilag. Tragacant. Mucilag. Sem. Coroneorum. Lini, Bismalvæ, Gummi arab. an.℥ ß. Misce, & fiat Unguent.

Unguentum de Arthanita Minus.

Rec. Succi Cyclaminis, Succi glutinosi, Rad. filicis, Succi Ebuli an. unc.ix. Succini summit. Tamarisci, unc.ij. Oesypi humidæ, unc.v. Ol. Irini, lib.ij. Bdel. Ammoniaci, an. unc.j. sem. Aceti q.s. ad ammoniacum dissolvendum, Ceræ Citrinæ, unc. vj. Cort. rad. Capparis, unc. j. sem. Spicæ, drach. iij. Confice unguentum secundum artem.

Unguentum de Arthanita Majus Mes.

Rec. Succi Arthanitæ, lib. iij. Succi Cucumeris asinini, lib.j. Ol. Irinis, lib.ij. Butyri Vaccini, lib.j. Pulpæ Colocynthidos, unc.iv. Polypodii, unc.vj. Euphorbii, unc. sem. Arida omnia contundantur, & macerentur in succis per dies octo, affuso etiam oleo, in vase vitreo diligenter obturato: Nono deinde die coquantur lento igne aliquandiu, postea colentur: colaturæ adde Sagapeni in aceto dissoluti, aur. v. Confice secundum artem.

Rec. Myrrhæ, aur. ij. Coquantur iterum ad consumpt. succorum, postea adde Ceræ, unc.v. Fellis Taurini, aur. v. Ferveant simul, donec liquescat cera: postea insperge sequentium rerum tenuissimum pulv.

Rec. Scammoneæ, Aloes, Mezerei, Colocynthidos, an. aur. v. Euphorbii, aur. ij. Salis gemmæ, aur. iij. Turbith, aur. v. Piperis longi, Zingiberis, Camomillæ, an. aur. ij. Confice secundum artem.

Illitum stomacho vomitu purgat, Hypogastrio autem inunctum, alvum dejicit,

dejicit, ob id Hydropicos mire juvat, seorsum excrementum educendo. Vermes quoque necat, & educit.

Unguent. Citrinum.

Rec. Boracis, unc. ii. Caphuræ, unc. i. Corallii albi, unc. i. ß. Cypsi, unc. i. Umbilici marini, Tragacanthæ albissimæ. Amyli, Crystalli, Entalii, Dentalii, Thuris albissimi, Nitri; an. dr. iii. Marmoris albi, dr. ii. Gersæ serpentariæ, dr. iv. Cerussæ, dr. vi. Axungiæ porcinæ rec. ℔. i. ß. Sepi Caprini præp. unc. i. ß. Adipis Gallinacei præp. unc. i. Axungiam porcinam, & adipem gallinaceum liqua simul, & impone tepidis adhuc, corticum citri satis magnam quantitatem, & macerentur per mensem unum. Postea eximito cortices, & liquato porcino adipi, adde adipem gallinaceum, & Sebum Caprinum; deinde addantur reliqua tenuissime trita; ultimo vero insperge Caphuram subtilissime tritam.

Faciei maculas emendat, scabiem corrigit, cicatrices exterminat, ruborem oculorum aufert, aspera lævigat.

Unguent ex succis.

Rec. Ol. rosati comp. ℔. i. Ol. ros. Omphac. ℔. ß. Succi fol. Plantag. Succi Solan. hortensis, Succi Centaur. min. Succi Lapathi, an. unc. iii. Bulliant olea cum succis ad eorum consumpt. Deinde adde Ceræ albæ, q. s. ad formandum unguentum molle; quibus bene agitatis, donec tepida fiant, insperge Lithargyrii tenuiss. pulv. unc. iii. Pompholygis præp. unc. ß. Recrem. plumbi pulv. dr. vj. Misce, fiat unguentum.

Aliud Unguent. ex succis.

Rec. Lithargyrii loti, ℔. i. Ol. rosati, q. s. Succorum plantag. Solatri hort. an. q. s. Nutriantur in mortariolo, & fiat unguentum.

Unguent. de Lithargyrio.

Rec. Lithargyrii, Ol. communis, aut potius rosati, Aceti, an. q. s. Nutriatur primo lithargyrium cum oleo rosato longo tempore; adde postea acetum sensim, & iterum oleum, & sic vicissim fiat unguentum.

Unguentum Rosatum.

Rec. Axungię porcinę recentis, q. s. Lava multoties in aqua tepida & toties donec omnem odorem deposuerit: in ea infunde rosas tusas per vii. dies, postea lento igne coq; in vase duplici, & cola, in colatura recentes rosas tusas iterum infunde, coq; & cola, ter, terepete, & habebis unguentum perfectum.

Unguent. florum Arantiorum, Citri, Jasmini.

Rec. Florum arantiorum, q. s. Integros infunde in s. q. axungiæ porcinæ, optime lotæ cum aqua tepida, & tandem frigida: lento igne excalefac quotidie, & tandem cola. In colatura novos flores integros affunde, macera in sole, vel hypocausto: cola iterum, ut prius: ter & quater reiteretur dicta infusio.

Vel alio modo.

Rec. Supradictorum florum, q. s. Infunde in s. q. olei ben, macera per aliquot dies, cola, & reitera ter infusionem; si volueris sexies, & septies: in ultima colatura liqua Ceræ albæ q. s. ut inspissetur.

In oleo amygd. dulc. pariter fiat infusio; at brevi tempore acescit, & amittit suavitatem omnem, & fit rancidum, ac graveolens.

Chymica Praeparatio.

Ex supradictis floribus, extillatur oleum per vesicam, vel vas refrigeratorium, ut supra diximus, in eo liquatur ceræ albæ, quantum sufficit ad justam unguenti crassitiem.

Rec. Ceræ albæ, ℔. ii. Olei, ℔. viii. aut q.s. Roris marini, Fol.lauri, Rutæ, an.℥.viii.Tamarisci,Ebuli,Sabinæ,Balsamitæ,Salviæ,Polii,Calamenthæ,Arthemisiæ,Enulæ,Betonicæ,Brancæ Ursinæ,Spargulæ,Herbæ venti,Pimpin.Agrim. Absinth.Ocymi,Herbæ paral. Costi, Cymarum Sambuci, Crassulæ, Mille folii, Sempervivi,Chamædryos,Centaurii,Centumnervlæ,Fragariæ, Quinq; folii,an. ℥.iv.ß Rad. Althææ, Cymlni, Myrrhidis, an.℥.iii.Fœnugræci, Butyri, an.℥.i.ß. Sem.Urticæ, Violarum,Papav.albi,Menthæ Saracenæ,Menthæ Crispæ,Lapariolí,Polytrichi,Cardoncelli,Matrisilvæ, Flor.camomill.Herb.moschatæ, linguæ cervinæ,Crispulæ,Camphoratæ,Styriacis calamitæ, Medullæ cervinæ, an.℥.iii. Adipis Ursini,Adipis Gallinacei,Adip.Anserini,Mastiches,an.℥.i.Thuris,℥.iii. Ol.Nardini,℥.ii.Herbæ omnes Majo mense colligantur; & incisæ macerentur in vino odorifero per dies septem; octavo deinde die coquantur, donec fere consumatur vinum:postea cola,& colaturæ expressæ adde oleum, & coq;donec consumatur vinum fere;mox adde ceram,& reliqua secundum artem.Adversus corporis frig.mala,resolutionem coxendicum,nephrit, convulsionem, & id genus alia valet. Tumores reprimit, duritiesemollit, livoremque cutis emendat.

Unguen. Aregon.

Rec. Rorismarini, Majoranæ,rad.Jari, (i. *Serpentariæ*.) Serpilli, Rutæ, Rad. Cucumeris asin. an. ℥. iv. Fol. Lauri, Salviæ, Sabinæ, an. ℥.iii. Pulicariæ maj. minoris,an.℥.iv.Rad.Bryoniæ,u.iii.Laureolæ, fol.Cucum.asinini, Nepetæ, an.u. vi.Mastiches,Olibani,an.ʒ.iiii.Pyrethri,Euphorbii,Zingiberis,Piperis,an.u.vi. Olei Moschelini,unc.ß.Ol.communis,℔.v.Petrolei clari, unc.i.Butyri, unc. iiii. Herbæ, & radices Majo mense collectæ in oleo macerentur diebus septem, deinde coquantur,& colentur,colato oleo adjice reliqua,atq;adde Ceræ,℔.i.u. iii.

Prodest malis corporis frigidis, convulsionibus, resolutionibus partium: item dolori colico, renum, articulorumque.

Unguent. Agrippæ Regis.

Rec. Rad. Bryoniæ,℔.ii.Rad.Cucum.asinini,℔.i.Scillæ, lib.ß.Ireos, unc. iii. Rad .filicis,Ebuli,Tribulorum aquatic.an.unc.ii.Ceræ albiss.u.xv.Ol.albiss.lib. iv.Macerentur radices recentes contusæ per dies octo in oleo,deinde coquantur, & exprimantur: in colato oleo dissolve ceram, & fiat unguentum.

Hydropicis,& omnibus corporis œdematis succurrit:Nervor. mala sanat,urinam movet. Extrinsecus illitum ventrem subducit, doloriq; renum utile est.

Unguent. Vulnerarium.

Rec. Ol. Vulnerarii in *prima parte* descript. lib.i. Ceræ Citrinæ, un.iii.Terebinthinæ, unc.i.Mastiches, unc. i.ß. Liquentur simul, & fiat unguentum.

Aliud.

Rec. Fol. Ophioglossi,Man.iii.Bugulæ, Saniculæ, an.Man. i. Infundantur in sufficienti quantitate olei Hypericonis,coquantur lento igne, & colentur: in colatura infunde Flores Tapsi barbati, Flores solis, seu Helianthemi, (aliis

Hyssopi,

Hyssopi nemorensis) Hipericonis, an. parr. æqual. Coquantur lento igne; post macerationem 8. vel 10. dierum. In colatura solve Mastiches, unc. iii. Ceræ Citrinæ, q. s. Fiat unguentum secundum artem.

Unguentum Armarium.

Rec. Adipis verris aprugni, ursini, an. lotones viii. Pul. Lumbricorum; Cerebri Aprugni siccati, Sandali rubri odoriferi, Mumiæ, Hæmatit. an. unc. i. Usneæ, circiter unc. i. Fiat unguentum secundum artem.

Aliud ex Theoph. Parac.

Rec. Usneæ in cranio humano aliquando sub cœlo relicto prognatæ, unc. ii. Mumiæ unc. ß. Adipis humani, unc. ii. Sanguinis humani, unc. ß. Ol. lini, dr. ii. rosarum, unc. i. Boli armeni, unc. ß. Hæc in mortario tunde tamdiu, donec in purum ungentum redigantur.

Vires, & usus in medium non propono; non solum utilitati, sed etiam curiositati consulere oportet.

Chrymica Præparatio.

Unguenta superius facta variis modis possunt Chymice præparari, de quibus varia jam tradidimus præcepta; at quia antiquorum methodum sequimur eam merito intactam relinquimus.

Unguentum Bezoardicum A. S.

Rec. Succi Nicotianæ, ℔. iiii. Succi Rutæ, Absinthii, Abrotani, Card. benedict. an. ℔. ii. Axungiæ Cervi juvenis, ℔. ii. Ol. Scorpionum optimi de Sem. Citri expressi, an. ℔. ß. Bulliant simul in olla vitreata, lento igne ad succorum consumptionem: mox cola, & refrigerari sine: postea unguentum superius, a succorum residentia, (quod viridiusculum, sulphureisque dictarum herbarum substantiis valde repletum erit) separa; adde: Extracti Alexiterii specifici, unc. iii. Extracti opii Thebaici, Essentiæ mumiæ, Castorei, an. unc. i. Ol. Balsamici Peruviani odorif. per retortam distillati, Ol. de liquidambar. Ol. de styrace liquid. Ol. succini albi, an. unc. iiij. Ol. Caryophyllorum, Ligni Sassafras, Thymi, Rorismarini, Camphoræ, an. unc. ii. Misce, fiat unguentum.

Unguent. pro Scabie.

Rec. Unguent. Rosati, ℔. i. Balsami Peruviani, unc. i. Mercurii dulc: sublim. unc. i. Misce, fiat unguentum.

Aliud.

Rec. Styracis liquidæ, unc. i. Ung. Rosati, unc. ii. Misce, fiat unguentum.

Aliud.

Rec. Unguent. de lithargyrio, Unguent. Rosati, an. unc. ii. Styracis liquid. unc. i. Misce, fiat unguentum

Aliud.

Rec. Terebinthinæ lotæ, unc. ii. Vitellorum ovorum. No. ii. Ol. Rosati unc. iii. Sulphuris subtil. triti, dr. iii. Cerussæ, unc. ß. Misce, fiat unguentum.

Aliud.

Rec. Lithargyrii loti. Ol. rosati, q. s. Succi herbæ Reginæ, q. s. Nutriantur simul in mortariolo, & fiat unguentum.

Aliud.

Rec. Ung. de Lythargyrio, Unguent. Rosati, an. unc. ii. Styracis liquidæ, unc. i. cinnabaris, dr. iii. Misce, fiat unguentum.

SECTIO X.

(a) *De Cerotis, & Emplastris.*

Bononiæ, ubi hæc meditamur, Emplastri nomine abutuntur Medici, & pro Emplastro Cataplasma intelligunt, pro Ceroto Emplastrum. Emplastrum, & Ceratum secundum consistentiæ modum differunt: ut enim linimentum, & unguentum; ita Ceratum, & Emplastrum; nimirum Ceratum Emplastro minus duram habet consistentiam, ad Emplastri tamen duritiem fere accedit. Dicitur Cerotum, & Ceratum a cera, quod majorem partem Ceræ recipiat, & componitur hodie ex pulveribus, oleis, gummi, pice, terebinthina, & cera, additis interdum pinguedinibus, medullis, & mucilaginibus. Emplastrum, ἀπὸ τοῦ ἐμπλάττειν, quod extendi, & linteo vel alutæ induci, vel illini possit. Est enim Emplastrum, medicamentum corpori admovendum, durum valde, & solidum, eique firmiter adhærescens.

(a) *De Emplastris.* Emplastrum stomachale. Rec. Emplastri de crusta panis, oxycrocei ana unciam semis, olei menthæ, caryophyllorum ana guttas 15. balsami Peruviani, olei nucistæ expressi ana dr. s. M. f. l. a. emplastrum, in morbis ventriculi, nausea, vomitu, febribus intermittentibus, diarrhæa, dysenteria, &c.

Emplastrum anodynum. Rec. Empl. Vigon. de ran. cum mercurio, spermatis ranarum ana unciam unam, olei hyoscyami q. s. balsami sulphuris scrupulum semis. M. f. emplastr. In doloribus dorsi, lumborum, pleurit. raucedine, doloribus podagricis, & tumoribus, etiam doloribus pectoris, omisso emplastro mercuriali.

Emplastrum ad tempora. Rec. Olei nucistæ expressi drachmam semis, opii scrupulum semis, camphoræ gran. sex, olei caryophyllorum guttas quinq; balsami Peruviani scrupulum unu. M. f. emplastrum: Usus in vigiliis ad somnum conciliandum doloribus dentium, aurium, capitis.

Emplastrum in hæmoptysi. Rec. Emplastri spermatis ranarum, unciam semis, aluminis usti scrupulos duos, olei hyoscyami q. s. M. f. emplaustrum, usus in hæmoptysi ad præservandum.

Emplastrum polychrestum. Rec. Axungiæ humanæ, sive equinæ unciam unam, minii, cerussæ ana unciam semis, saponis Venet. drachmas sex, camphoræ parum. f. Emplastrum, potest addi oleum hyoscyami. Usus in catarrhis, ulceribus falsis, ambustis & inflammatis partibus, in tumoribus, hydrope, vulneribus.

Emplastrum ad mammas; Rec. Gummi ammoniaci drachmas duas, ceræ albæ unciam semis, spermatis ceti drachmam unam semis, olei hyoscyami drachmam unam, camphoræ scrupulum semis, nitri scrupulum unum, opii grana decem, M. f. emplaustrum. Usus in mammis induratis contra lactis coagulationem & grumæ factionem.

Emplastrum emolliens. Rec. Pulveris fenigræci, lini, rad. altheæ, ana uncias duas, curcumæ unciam semis, olibani unciam unam semis, myrrhæ drachmas tres, farinæ fabarum drachmas sex, aluminis usti unciam unam, tartari drachmas sex, ceræ & terebinthinæ ana libram unam, olei lini uncias tres. M. f. l. a emplastrum.

Nervinum, Rec. Axungiæ humanæ unciam unam, picis albæ, ceræ ana uncias

cias duas, olei juniperi, succini ana drachmas duas. M. f. l. a emplastrum.

Emplastrum ischiaticum. Rec. Picis albæ, colophoniæ, succini, sulphuris ana drachmas duas, axungiæ humanæ unciam unam, olei hyosciami drachmas tres, mercurii dulcis drachmam unam, M. f. l. a. emplastrum.

Emplastrum matricale. Rec. Tacamahacæ, galbani, myrrhæ electæ, ana drachmas tres, unguenti nervini drachmas duas, essentiæ castorei, succini, ana drachmam unam, olei succini guttas decem, M. f. l. a. emplastrum.

Emplastrum odontalgicum. Rec. Gummi elemi, animæ, storacis, ladani optimi ana drachmam unam, olei nucis moschatæ expressi drachmas duas, balsami Peruviani scrupulum unum, olei ligni rhodii, succini, majoranæ, ana guttas tres, M. f. emplastrum.

Emplastrum dialtheæ perusitatum est eximiuq; affectus & emplastrorum simplicissimum, nihilominus ejus præparatio non infimi momenti est. Optime & quidem assiduum paratur hoc modo: semen fœnugræci & lini probe abluantur, non autem contundantur, & radix altheæ non minutum incidatur, infunde cum aqua calida per dies duos, in aheno æneo leniter fiat ebullitio, sic fit mucilago quæ transcoletur, quæ fiat spissa per ignem lenissimum. Rec. hujus mucilag. frigidæ & olei olivarum portionem æqualem, adde sensim atq; sensim lithargyrii tenuissime cribrati quantum satis, per integrum diem fiat lenissima tinctura usque ad consistentiam.

Emplastrum spermatis ranarum. Sperma pellucidum assumatur, & oculi nigri remaneant, quod cum oleo & aqua salsa coquatur, quæ cerussam aggreditur, & tunc non opus est cera.

Argentum vivum si vellimus addere emplastris, extinguatur prius in terebinthina.

Emplastrum triapharmacum longissime coquatur.

Oxycroceum sequenti modo optime fit: Pix, cera flava, colophon. terebinth. junctim fluant, per linum colentur, & cal. serventur, item ? Secundo fiat infusio croci cum spiritu vini; Tertio soluta gummata cum aceto seorsim servantur, item pulver. Hæc quatuor invicem alternatim misceantur & bene agitentur, non super ardentem flammam, sed in diplomate colliquando vel immergendo ultra medietat. patellam in aliud vas aqua fervente plenum, sic omnium optime coibunt in massam minime friabilem aut grumosam, sed ductilem: sub continua agitatione sinas refrigerari.

In emplastris lithargyrium exactissime trituratum & cribratum semper prius cum oleo, axungia, vel succis coquatur, deinde addi debent gummata, pulveres &c.

Quando lithargyrium vel cerussa cum oleo vel axungia coquitur, semper addatur acetum fortissimum.

Cera flava terebinthina, colophonia separatim semper liquentur, in sartagine; sicque non nimis calide superioribus gummatibus sensim sub continua agitatione infundantur: & alternatim inspergantur pulveres ex gummatibus.

Gummata etiam prius solvi possunt vel in aceto, vel in terebinthina, deinde addatur cera.

Mastiche, thus inferatur emplastris, quando massa remota fuit ab igne.

Ad resinas & extracta resinosa non semper spiritus vini rectificatissimus assumendus, sed rectificatus.

Olea vel axungiæ tamdiu coquantur cum minio & lithargyrio, donec supra unguem gutta concrescat, nec defluat amplius, tunc adde ceram, colophoniam & terebinthinam.

Emplastra diapalmæ ob vitriolum it. saturninum sudorem eliciunt, maxime si partibus tumentibus & dolentibus applicentur.

Emplastrum Diachylon Simplex. Mes.

Rec. Lithargyrii, unc. vi. Ol. veteris, unc. xii. Mucilaginis Sem. Lini, Fœnugræci. Rad. Maluæ, an. unc. iii. Coquantur simul lithargyrium, & oleum, donec crassescat; postea sensim adde mucilagines, omnia semper rudicula seu spatula movendo, & fiat Emplastrum.

Emplast. Diachylon magnum Mes.

Rec. Lithargyrii tenuissime triti, lib.i. Ol. Irini, Anethini, chamælini, an. unc. viij. Mucilaginis sem. Lini, Fœnugræci, Bdellii, an. drach. v. Terebinth. und. i. sem. Ficus pingues No. xii. Sepi Hircini, Resinæ, an. unc. ii. sem. ceræ, drach. vi. Ol. Sampsuchini, & de spica, q. suf. Misce, fiat Cerotum.

Emplast. Diapalma, seu Diachalciteos.

Rec. Lithargyrii, lib. iii. Ol. veteris, lib. iii. Axungiæ porci, lib. ii. Chalciteos unc. iv. Coquantur simul Litharg. & oleum, spatula sensim movendo, lento igne, dein Axung. & postea adde sub fine chalcit. Nonnulli aquam addunt, & album fere redditur.

Emplast. Album, sive de Cerussa.

Rec. Cerussæ, lib. i. sem. Ol. rosati, lib. ii. ceræ albæ, unc. iv. Ut album evadat, plus cerussæ addunt, interim maxime providentes, ne coquantur; ubi vero coxerit, nigrum evadit.

Emplast. de Janua.

Rec. Succi Betonicæ, Plantag. Apii, an. lib. i. ceræ, Picis, Resinæ, Terebinthinæ, an. lib. sem. Fiat Emplastrum, M.

Empl. de Gratia Dei Nic.

Rec. Terebinthinæ, ℔. ß. Resinæ, ℔. i. ceræ albæ, unc. iv. Mastiches, unc. i. Verbenæ, Betonicæ, Pimpinell. an. man. i. Fiat decoctio herbarum in vino albo generoso ad consumptionem tertiæ partis. In colatura dissolve, ceram, resin. Mastich. bulliant, donec incorporentur, & agitentur. Tunc ab igne deponantur, & Terebinthina injiciatur, agitando cum spatula, & fiat Emplastrum.

Emplast. contra rupt. sive de pelle arietina.

Rec. Lithargyrii, Lapid. Hæmatit. Sanguinis draconis, Boli Arm. Opii, Mastiches, Ammoniaci, Mumiæ, Galbani, Thuris, costi, Lumbricorum, an. drach. sem. Picis nigræ, Picis Græcæ, ceræ albæ, ceræ rubræ, an. drach. i. Rad. consolid. mai. minoris, an. drach. iii. Rosar. rub. Myrrhæ, Aloes, an. gr. 17. Succi Hypocastidis Gallarum immaturarum, Balaust. Aristolochiæ rotundæ an. dr. vi. Visci quercini, Terebinthinæ, an. drach. ii. Sanguinis hominis rufi, unc. ix.

Fit autem hunc in modum: Pellem Arietinam integram cum omnibus pilis coque in aqua, donec fere omnino dissoluta sit in lentorem quendam: quem colabis. Hujus colaturæ sume lib. i. immitte in vas novum, in quo viscum liquabis lento igne, rudicula semper agitando: injice deinde lumbricos, postea ceram, terebinthinam, & mastichen: his liquatis, adde gummi aceto dissolutum, & coque ad cerati crassitiem. Postremo injice, quæ terenda sunt, probe trita: Probe misceto, & confice magdalias. Arnaldus.

Emplast. de Ranis Jo. de Vigo, nonnullis de Vipera.

Rec. Ol. chamæmeli, Aneti, de spica. de Lilio, an. unc. ii. Adipis porci, Vituli, an. lib. sem. Euphorbii, drach. v. Thuris, drach. x. Ol. Laurini, sescunciam, Adipis viperæ, unc. ii. sem. Ranas viventes, No. sex. Lumbricorum in vino lotorum, unc. iii. sem. Succi rad. Ebuli, & Enulæ, an. unc. ii. Schœnanthi, Stœchadis, Matric. an. man. i. Vini odoriferi, lib. ii. Coque omnia simul ad vini consumptionem colentur. Colato adde lithargyrii

aurii,

aurii, lib. i. Terebinthinæ claræ: unc. ii. Cum cera alba fiat Emplastrum, addendo in fine styracis calamitæ, sescunciam. Et igni ablatum pistillo tribuletur, donec sit tepidum. Tunc adde argenti vivi, saliva extincti, unc. iv. misce diu pistillo.

Emplastrum, seu Cerotum de Vipera.

Rec. Pinguedinis Viperæ, ℥. 3. Ung. Populeonis, ℔ sem. Litargyr. ℥ iv. Picis Græcę, unc. 6. ceræ albæ unc. 4. Coquantur in unguentum, & sub finem adde spinæ viperinę subtil. pulver. unc. 2. Minii subtil. pulver. unc. j. Fiat Cerotum secundum artem.

Valet ad discutiendos tumores duros, & ad gummata Gallica resolvenda.

Emplastrum oxycroceum.

Rec. Croci, Picis, colophoniæ, ceræ, an. unc. iv. Terebintinæ, Galbani, Ammoniaci, Myrrhæ, Thuris, Mastiches, an. unc. j. Misce, fiat Emplastrum, Galbanum & ammoniacum dissolvi prius debent, in Aceti s. q.

Emplastrum de Meliloto Andromachi.

Rec. Nardi Gall. Cyperi, Iridis, Myrrhæ, an. drach. 8. croci, unc. sem. Meliloti drach. 25. Terebinthinæ, an. drach. 50. ceræ, drach. 100. Olei cyprini, unc. 6. Aceti, quantum suff. Fiat Emplastrum.

Emplastrum stiticum Crolli.

Rec. Minii, Lapid. calaminaris, an. ℔ ß. Lithargyr. auri, & argenti, an. unc. 3. Ol. lini, Olivarum, an. ℔ j. sem. Laurini ℔ ß. cerę, colophonię, an. ℔ j. Vernicis, Therebinthinę, an. ℔ ß Opoponacis, Galbani, Serapini, Ammoniaci, Bdel. an. unc. 3 carabę citrinę, Olibani, Myrrhę Alexandrinę, Aloes epat. Aristolochiæ utriusque longę & rot. an. unc. j. Mumiæ. Magnetis, Hæmatit. an. unc. j. ß. Corall. alb. & rub. Matris perlarum, Sangu. draconis, Terrę sigillatæ, Vitrioli albi, an. unc. j. Florum Antimon. drach. j. Croci Martis, parum, camphoræ, unc. j. Coque primo Lithargyrium, & minium, cum oleis; paulo post adde lapid. calam. ceram postea, & tandem Gummi cum Terebinthina mixta, eaque prius ad mellis crassitiem cocta, quibus ultimo addantur pulveres. Mira de hoc Emplastro efferuntur, maxime in cruentis, & in inveteratis ulceribus.

Allud ex Chirurg. Magna Theophr. Parac. P. p. T. ii. C. vj.

Rec. ceræ virg. ℔ j. Picis gręcę tantundem, Terebinthinę quart. j. Colliquatis ad ignem, insperge Pul. Mastiches, Succini, Myrrhæ, thuris, an. unc. v. Mumię, unc. 2. Aloes Epaticę, unc. j. sem. camphorę, unc. sem. Misce, fiat Cerot.

Aliud.

Rec. Ceræ, ℔ j. colophoniæ, Picis, an. unc. 3. Gummi Ammoniaci, unc. 2. Bdellii, unc. j. Magnetis subtil. triti, unc. 3. Misce, fiat Cerotum.

Aliud descript. nostra.

Rec. Mastiches, unc. j. sem. Succini, unc. sem. camphoræ, drach. 2. ceræ citrinæ, unc. 4. Ol. Balsamici vulnerarii, quantum suff. Liquentur simul: sub finem adde. Terebinthinæ, Picis nigræ, an. unc. j. Thuris, Aristolochiæ rotundæ, Mumiæ, an. drach. 6. Misce, fiat Cerotum.

Aliud.

Rec. Lythargyr. auri loti, lib. j. Ol. vulnerarii *in prim. part.* desc. lib. 2. Succi

Succi Ophioglossi, Bugulæ, an. unc. 3. Coquantur simul, spatula semper movendo, donec in Emplastri crassitiem evadant: Refrigeratis fere adde Terebinthinæ, Gum. Opoponacis, Ammoniaci, Sagapeni, an. unc. 2. Pulver. Thuris, Aristolochiæ, Mumiæ, an. unc. sem. Misce fiat ceratum.

Ceratum, sive Emplastrum de Crusta panis.

Rec. Mastiches, menthæ, Spodii, coralli rubri, Santal. albi, rubri, an. dr. j. crustæ panis tostæ, & maceratę in aceto per horam mediam, unc. 2. Ol. mastich. cydoniorum, an. unc. j. Farinæ hordei q. s. Fiat Emplastrum, seu potius Cataplasma. Valet in vomitu puerorum, & his qui cibum retinere non possunt.

Ceratum Diaphœnicum Calid. Mes.

Rec. ceræ, unc. 2. Ol. rosati, Nardini, an. unc. 4. Dactil. sicc. No. 40. Panis biscocti, drach. 8. Macerentur biduo in vino opt. postea rec. carnis cydonior. in vino coct. unc. j. Mastiches, Tur. Absinth. an. drach. 2. sem. Ligni aloes, macis, myrrhæ, aloes lotæ, spicæ nardi, acaciæ, galliæ moschatę, Trochisc. ramich, calam. arom. an. drach. j. Ladani, dr. 1. Misce, fiat Emplast.

Chymica præparatio.

Olea, Unguenta, Linimenta, Cerota, & Emplastra, quæ interiores partes, forinsecus admota juvare creduntur, si distillatione attenuentur, depurentur, & exaltentur, id facilius præstarę nemo est qui ignoret. In utroque Ceroto, seu Emplastro, præcipua vis in aromatis, pane, mastiche, & paucis oleis consistit. Qui de crusta panis conficere voluerit, accipiat spiritum panis cum suo oleo, & cum oleo mastiches, & menthæ: in his liqua ceram, & forma Emplastrum, cui adde si voluerit salia corallorum, & spodii.

Si Cerotum diaphœnicum tam calidum quam frigidum. Accipe aromata in eo descripta, macera in vino optimo rub. distilla per refrigeratorium: eadem via tincturam, & salem conficies. His misce spiritus, & olei panis tantillum, quibus mastiches oleum adjunges, & tandem in his solve ceram, & fiat Cerotum. Sed minori cum labore parabis Emplastrum stomachicum præstantissimum, hoc modo.

Rec. Olei Mastiches per retortam destill. unc. sem. Ol. Menthæ, Absinthii, Nucis moschatæ, caryophyllorum, an. drach. j. gummi Tacamahacæ, unc. j. sem. ceræ citrinæ, unc. 4. Misce, fiat Ceratum.

Aliud.

Rec. Schœnant. calami aromat. spicæ nardi, macis, caryophyllorum, Absinthii, an. unc. j. Thuris, Labdani, an. unc. sem. Mastiches, unc. 2. zingiberis, unc. sem. Macerentur triduo in s. q. vini optimi; postea per refrigeratorium oleum, & aquam prolice. Prima aqua prolecta auge ignem, & habebis oleum graviter olens, rubicundi coloris. In utroque oleo solve gummi Tacamahacę, unc. j, ceræ citrinę unc. 3: Misce, fiat Ceratum.

Emplastrum pro ulceribus sordidis.

Rec. Ol. Plumbi, unc. sem. Ol. vulnerarii Balsamici, unc. 3: Succini, Mastiches, an. unc. sem. Lithargyr. loti, unc. j. cinnabaris, & Ol. mercurii, drach. j. Misce, fiat Emplastrum.

Em-

Emplastrum Magneticum Angeli Sala.

Rec. Antimonii crudi, Sulphuris flavi, Arsenici albi, an. ℥. 2. Pulverizentur omnia subtilissime, & in mortariolo seu phiala, sepeliantur in arena, usque ad aliqualem eminentiam, subministretur ignis, donec omnia liquescant, id quod stylo ferreo experiri licet, si nimirum materia eidem adhæserit, & instar terebinthinæ ductilis fuerit coloris rubei subobscuri. Vase refrigerato eximitur materia, quæ est dura instar picis, vocaturque magnes arsenicalis. Hic magnes Arsenicalis venenatus amplius non est; sine enim noxa omni animalibus dari potest. Præterea cauterium potentiale est insigne, quod sine ulla inflammatione, aut corrosione dolorifica operatur. Usus ejus est in peste, ex hoc componitur Emplastrum.

Rec. Hujus lapidis Arsen. Magnet. drach. 3. Terebinthinæ lariceæ, ceræ, an. unc. sem. Gummi serapini, ammoniaci, galbani, an. dr. 3. Ol. Succini, drach. 2. Terræ vitrioli optime lotæ, ℥ j. Dissolve prius gummata in aceto scillitico: solutionem per pannum lineum cola, & exprime, eamque tamdiu bulliendo inspissa, donec acetum fuerit consumptum, & gummata ad priorem consistentiam redierint. Deinde seorsim Ceram, & Terebinthinam eliqua, & extra ignem aliquandiu agita, donec ad spissitudinem unguenti redigantur. Porro adde gummata purificata, & insuper pulverem magnetis arsenicalis, cum vitrioli terra, & oleo succini.

Hoc Emplastrum ulceribus, & carbunculis pestilentialibus more consueto applicatum, subito rumpit eadem, & venenum ex imo instar magnetis potenter attrahit, nec apertum ulcus coire patitur, ante perfectam extractionem omnis venenositatis.

Emplastrum Attractivum.

Rec. Litargyrii, Lapid. calamin. Succini, magnetis, an unc. 2. Pulverisata omnia tenuiter, coque in Olei lini lib. sem. ceræ, lib. j. Terebinthinæ, lib. sem. Vernicis, unc. 4. Coque aliquandiu, donec inspissetur. Adde postea gummata sequentia, vulgari modo in aceto soluta, & colata, vicissimque, Opoponacis, Serapini, Galbani, Bdellii, Ammoniaci, an. drach. j. sem. Ebulliant leviter; In fine adde pulverum, masticheς, thuris, myrrhæ, aloes hepaticæ, an. unc. j. Diligenter move spatula, & tandem malaxando in magdaleones redige. Valet in tumoribus podagricis, quos in aquam solvit, & extrahit.

Aqua Cardiaca pro malignis Pestilentialibus Febribus, omnium præstantissima, cujus usus erit ad curationem, & præcautionem.

Rec. Melissę, cardui benedicti, cicerbitæ, Veronicæ maris, Ulmariæ, Pimpinellæ, an. man. 4. Ex his succum exprime, in quo macera radicum Angelicæ, Tormentillæ, Enulæ campanæ, Bistortæ, Gentianæ, cinnamomi, an. unc. 2. Vini albi, libras duas, digerantur triduo in vase vitreo bene obturato; & tum per alembicum vitreum, calore balnei Mariæ, extilletur aqua.

Dosis est ab unciis duabus ad uncias quatuor. Sudorem excitat, roborat vires, & non raro extinguit febres.

Aqua Panis.

Rec. Micæ Panis albiss. lib. xv. In vase vitreo infunde, & macera in fimo equi-

no per mensem in sufficienti quantitate aquæ communis, & distilla per Balneum Mariæ: & excipies aquam fragrantem primo, insipidam postea. Antequam distillationem instituas, vini albi generosi adde drach. v. Cinnamomi contusi uncias tres. De hac aqua unciam unam, aut duas dabis pro dosi, cui addere poteris tantillum sacchari albi, ut pro unc. 2. unc. dimidiam Sacchari. Hæc aqua vires mirifice recreat, ac restaurans est præstantissimum.

Aqua Margaritarum.

Rec. Margaritas Orientales, Aceti albi distill. an. q. s. dissolve uniones cum aceto distillato, acetum evapora in satis lento igne, & in fundo vasis salem invenies, qui per retortam pellatur, & habebis aquam fragrantissimam, reparandis viribus idoneam: cujus dosis est dimidia dragma cum jusculo carnis.

Aqua Restaurativa.

Rec. Pulpæ Caponis lib. j. Pulpæ Perdicum lib. sem. medullæ Panis albi, lib. ij. Aquarum rosarum, melissæ, florum citrii, an. lib. j. vini albi generosi, lib. vj. Schœnant. galangæ, macis, caryophyll. an. dr. vj. Cinnamomis dr. iij. indantur omnia urinali vitreo, satis amplo, & detineantur in fimo equino per 15. dies, urinali primo suo capitello bene obturato. Distilla postea ad calorem Balnei Mariæ, & habebis aquam optimam, viribus reparandis idoneam. Dantur unciæ duæ cum pauco sacchari, semel, aut bis in die.

Antidotus Antipyretos non solut.

Rec. Conserv. florum Boraginis, florum centaurii min. florum violarum, rosarum, an. unc. ij. Salis Antimonii optime depurati, unciam dimidiam, florum Antimonii diaphoretici, drachmas sex, cum syrupo de corticibus citrii misce, & fiat Antidotus, de qua dantur drachmæ duæ, tres, aut quatuor pro dosi. Sanguinem sensim repurgat, obstructionem reserat, lienis & jecoris duritiem emendat: neque vomitum, neque alvum movet: febres quascunque radicitus evellet.

Antidotus Antipyretos Purgans.

Rec. Extracti radicis Tithymali cyparissiæ, Scammonii per aquam vitæ depurati, & præparati, an. unc. j. conserv. florum rosarum, conserv. florum Boraginis, florum Antimonii diaphoretici, an. drach. vj. cum syrupo rosf. solut. fiat Elect. de quo dosis erit drach. ij. & unc. sem.

Electuarium de Croco Martis simplex.

Rec. Corticis citrii saccharo conditi, conf. pulpæ cydoniorum, an. unc. ij. croci martis, unc. dim. Misce, & fiat Electuarium, cujus dosis est a drach. sem. ad duas.

Electuarium de Croco Mart. sol.

Rec. Conf. Borag. violar. rosarum, an. unc. j. pul. sennæ Orient. drachmas vj. croci martis, drach. v. syrupi de pomis Saporis Regis, q. s. Misce, fiat Electuarium, cui adde ol. anisi gr. 8. Dosis a drachma una, ad duas, & tres.

Utriusque Electuarii vires sunt imperscrutabiles: in cachexia quantum valeant, satis notum est. Obstructiones tam jecoris, quam lienis optime reserant.

Decoct. Catholicum.

In *nostris curationibus* sæpe fit mentio Decocti Catholici, tanquam potionis admodum universalis: Descriptionem ipsius sic habeto.

Rec.

Rec. Radicis Graminis unc. iij. sallæ parillæ, unc. ij. fol. cichorii, agrimonii, pimpinellæ, betonicæ, capill. ven. an. man. j. sennæ Orien. epithym. an. unc. j. florum violarum, borag. an. p. ij. anisi drach. ij. liquirit. unc. dimidiam. Coquantur omnia in libris 8. aqu. communis in duplici vase, calore Balnei Mariæ. Dosis erit ab unc. iij. sem. aut iv. ad sex.

Decoctum Hydroticum

Decocti Hydrotici pariter frequens fit mentio in *nostris curationibus*. Paratur vero in hunc modum.

Rec. Rasuræ ligni Indi, ℔ j. Corticis ejusdem ligni, uncias tres, Baccarum Juniperi, unc. ij. Macerentur simul in vase terreo devitreato, stricti orificii, cum ℔ 20. aquæ communis, & spiritus sulphuris dulcoacidi, drach. ij. in loco frigido per 10. vel 15. dies, donec certam quandam fermentationem acquisiverint, quod fit citius aut tardius, pro aeris & tempestatis conditione. Tunc per Balneum Mariæ coque ad medietatem, & aquam evoca simul inter coquendum, quod facile fit cum amplo urinali, cum suo capitello. Utrumque liquorem seorsum serva. In Decocto, quod erit circiter librarum x. infunde radicis Chinæ selectæ in taleolas dissectæ, Salsæ parillæ, an. unc. ij. ligni Sassafras, unc. j. Santal. albi, unc. dimidiam. Coquantur iterum ad medietatem, quæ circiter ℔ v. erunt: quibus addimus, vel liquiritiam, vel saccharum, vel anisum saccharo conditum, saporis gratia. Item si laxativum exoptemus decoctum, ei sennam addimus; hermodactyllos non raro. Dosis ab unc. iv. ad vj. Sudorem movet: & in lue Gallica præstantissimum est medicamentum. Item in Hydrope, & aliis.

Electuarium de Baccis Juniperi.

In Paralysi, in morbis ventriculi, renum, & intestinorum, frequenter usurpamus Electuarium de baccis Juniperi. Parandi autem modus satis est communis: Coquuntur enim baccæ maturæ Juniperi in sufficienti quantitate aquæ communis.

Unguen. Magistrale.

Rec. Fol. bugulæ, alchymillæ, plantag. peti, sive herbæ reginæ, summitat. Hipericonis, an. m. ij. Infundantur s. q. Olei rosati per octo dies, & colentur: In colatura liquentur ceræ citrinæ, unc. tres, pro qualibet liqu. Terebinthinæ claræ, unc. j. Antimonii subtilissime triti, Tuthiæ præparatæ, an. drach. vj. Cerussæ lotæ, cinnabaris lotæ, an. unc. j. Misce fiat unguentum.

Unguentum Vulnerarium.

Rec. Ol. Balsamici cum herbis vulnerariis, (de quo in *sectione de oleis*) ℔ ij. Terebinthinæ, unc. tres ceræ citrinæ, lib. sem. Galbani depurati, unc. ij. Pulv. præcipitati albi dulcorati, pulv. Vernicis, an. unc. sem. Misce, fiat unguentum.

De Auro Diaphoretico.

Pro auro Diaphoretico, recentiores nonnulli putant intelligendum esse magisterium auri cum aqua regia factum, de quo in *secundo libro cap. de auro*, nec in totum errant: nam dictum aurum, cum duplici portione florum sulphuris, istam amittit volatilitatem suam, & in pulverem rubicundissimum vertitur: Id si in vase circulatorio sub fimo equino circuletur per quindecim dies,

dies, cum aqua vitæ alkalizata, acquirit magnam tenuitatem, & penetrandi potentiam. Ejus usus nobis fuit olim satis communis, modo vero sequenti utimur.

Rec. Auri purissimi partem unam, mercurii Antimonii q. s. dissolve, & fiat amalgama: hoc vero coque blando igne per spatium 4. dierum, in vase vitreo sesquicubitum alto, cujus pars inferior sit ampla & lata, superior vero stricta, & longa. Ignis sit blandus & continuus. Hoc modo amalgama in rubicundissimum pulverem vertitur, qui per 15. dies circuletur cum spiritu vini in fimo equino, Spiritum tandem evoca, & habes aurum tuum præparatum. Dosis erit a granis 3. ad 5. aut 8. ex conserva quavis, etiam in vino, aut jusculo carnis.

Aurum Diaphoreticum Theop. Par. lib. de male curatis restit. lib. 3. c. 25.

Rec. Auri, drach. j. ex eo duæ patellæ fabricentur, ac per essentiam vini secundum artem, in primo gradu Athanoris, illæ in liquorem resolvantur. Dosis est gr. iij. in vino.

Theriaca metall.

In *nostris observationibus* non raro fit mentio Theriacæ metallorum, non alia de causa, nisi quod ea metallis medicina fit Theriacalis adversus venena, & quæ pesti, pestilentibusque morbis conveniat. Paratur vero sic:

Rec. Mercurii resuscitati, partes quatuor, Reguli stellati antimonii, partes duas, Auri purissimi, partem unam. Liquetur aurum cum regulo, cui adde mercurium concalefactum seorsum, misceantur invicem, & fiat massa, quæ pulverizetur super lapidem porphyreticum. Hæc materia coquatur lento calore, in sufficienti quantitate balnei Hermaphroditici, donec omnia probe fixentur. Dosis erit gr. vj. ad x.

Mumia mineralis.

In mineralibus summa est dulcedo, quæ proprie in illis mumia dicitur. In plumbo magna est, ut patet per salem ipsius. Hoc accipimus cum duplo mercurii, excoquantur simul secundum artem, & fiat pulvis, qui commode unguentis admiscetur. Olea, quæ ex his parantur, verius mumiæ appellantur: at quia non ita facile parantur, hac de re præsertim contenti sumus.

Liquor dulco-acidus sulphuris.

In nonnullis male curatis, & his quibus mercurius fuit prave exhibitus, maxi mo cum fructu præsentem liquorem exhibemus. Fit vero ejusmodi liquor more olei Sulphuris, vitra tantum, sive campanam foliolis auri inducimus, foliola ad hæc communia, quibus unusquisque utitur vulgariter, intelligimus. Liquor qui hac via exstillatur, mira dulcedine donatur, & multas possidet vires, quas studio brevitatis omittimus.

Pilulæ Polychrestæ.

Rec. Aloës succotrinæ, ℥ j. Mastiches, ʒ. ij. macis, galangæ, an. drach. dimid. mercurii dulcis præcipitati sine corrosivis, drach. j. & dim. cum Syrupo rosato solutivo, fiat massa, cujus dosis erit ʒ. j. & ʒ. j. ß.

Ejusmodi pilulæ vero multarum sunt virtutum; Clementissime purgant: tuto noctis tempore exhibentur. Cerebrum maxime purgant, ventriculum pariter,

riter, & intestina; vermes enecant; mira etiam alia præstant, de quibus *in centuriis.*

De specifico stomachico.

Specificum stomachicum dicitur, quod specialiter juvet stomachum, quo nomine non solum ventriculum intelligimus, sed omnem locum in quo fit concoctio, & quia in unoquoque membro peculiaris fit digestio, adeo in his ventriculum, seu locum concoctionis adesse statuimus: quod alii de glutine, rore & cambio dicunt, idem atque nos sentire videntur. In ventriculo, quem vulgus stomachum appellat, prima fit concoctio, quæ si ex sententia perficiatur, omnia læta sunt. Et ut in singulis membris coctionem fieri diximus, ita & separationem alimenti ab excremento: Alimentum in membri substantiam transit; excrementum tanquam inutile foras truditur, vel per commune, vel per proprium emunctorium. Est vero multiplex excrementum totius corporis, unum sensibile, aliud insensibile. Sensibile varia obtinuit emunctoria: sic intestinorum, habet alvum: Renum, vesicam; de Capite idem censendum, sputum est Cerebri, sicuti & mucus narium. Aures flavam quandam materiam continuo emittunt. Oculi pariter lachrymas fundunt pro excremento, & maxime post somnum. Ubi proba fit concoctio, ibi pariter facilis excrementi segregatio. Hoc medicamenti genus ubique locorum concoctiones juvat, & ob id universale dicitur. Particulare redditur etiam alterius interventu, uti si universale desideras, fac ut Solis splendore illustretur, cujus influentia non tantum ejus tenebræ removentur, verum & ejus beneficio calore, illius compacta materia attenuatur, & vere fermentatur. Ab aliis planetis influentias pariter recipit, & magis particularis fit. Hæc vero materia ubique reperitur, in uno plus quam in alio. Ejus medio quandoque fœcundantur agri, vegetant plantæ, adolescunt & fructificant arbores. Sine ipsa nulla fit concoctio, terra ejus præsentia orbata sterilescit. Sola coctione indiget, si semel ab omni terræ illuvie repurgetur. At hæc satis, alibi fusiori sermone speramus genuinam ejus præparationem docere. Interea scias velim, hoc medicamenti genus naturam ad coctiones promovere, humores mitigare, efferatos spiritus coercere, pacificare, & ad propria officia reducere.

PETRI

PETRI POTERII
DE FEBRIBUS.

LIBER PRIMUS.

CAPUT PRIMUM.

In quo instituti ratio, & scribendi occasio.

FEbrem, malorum omnium, quæ humanam salutem impetunt, eamque demoliuntur, primas tenere, cæterisq; malorum generibus palmam præripere, observamus quotidie; neque mali genus est, cui magis homo sit obnoxius. Mortales cujuscunque sortis, & conditionis adoritur, nulli ætati parcens; & revera immanis hæc fera in quamcumque regionem grassatur, neque tempestati, neque hominum conditioni indulget, æquo pede pulsat, pauperum tabernas, regumque turres. Sancitum fuit olim, neminem sine febre mori; unde satis mirari non possum, cur homo in tantum hostem hucusque satis haud sibi prospexerit. Fateor equidem de hoc truculento hoste librorum myriades conscriptas esse, in quibus de ejus essentia, ortu, & curatione, & pari filo, nec minori dicacitate de illas sanandi methodo, at infelici eventu; nam etiam si eorum dogmata ad unguem sectari, nonnisi umbras, & mera figmenta comperies. Quid mehercule turpius, quam in re tam clara (ut ipsi jactitant) turpissime deficere? Adest tertiana, quartana, aut quævis alia febris, parati sint hi milites, instituant omnes artes, balistas, arietes, catapultas, & quotquot recenter inventa sunt tormenta bellica, dirigant ad eorum ferociam retundendam, nihil plane opis, spretis eorum artibus suam tyrannidem non minus in nos exercent: earum paroxysmus, durationis tempus, & sæva earum symptomata nec minimum remittuntur: curati atque incurati eadem afflictio; immo qui Medicorum castra effugiunt, in minori angustias incidunt; unius saltem hostis tela in se vibrata sentiunt: fœtidas, amarulentas, & horridas potiones non degustant; cruces, & tormenta, utpote phlebotomias, cucurbitulas, hirudines, vesicatoria, inustiones & alia morbis ipsis graviora experiri non tenentur. O felices rustici! & vos Orientales, & Australes gentes beatæ! quæ ejuscemodi artibus caretis, non cum larvato amico, tanquam cum truculentissimo hoste, vos dimicare oportet, uti nos cives Europæos, qui non solum aperto Marte, cum communi hoste, morbo videlicet, decernendum habemus de pace, sed fucato amico vires nobis a Natura concessas opponere, & ubi integris viribus tanto hosti resistere decet, diver-

sione

sione quadam eas dividere necesse habemus: sic non unita, sed dispersa virtute, coram sævissimo tyranno succumbere cogitur patiens. His & aliis pluries apud me subductis, unde tantus sapor tamdiu mortalibus insedit: unde in re tam aperta, tanta socordia? unde in tanta necessitate, tanta penuria? hoc potissimum in causa esse visum est, quia documentis effascinati, his facile acquiescimus, & supra eorum sensa, nihil scire posse, falso arbitramur: immemores, quod quotidie nova in rerum natura emergant, quod antiqui non omnia sciverint, & quod longe majora sint, quæ nescimus. Quid plura? nonne sunt infinita Dei opera, quæ cacodæmonis astu nobis perpetuo obscurantur, nec nisi ejus benignitate, in lucem se proferunt? Hujus luminis splendore delinitus, qui in re tam utili, tam jucunda, & mortalibus necessaria sentiam, in medium proferre omnino statui; quid in contrarium sentiant larvati isti misellі, parum refert: etenim veritatis clypeo muniti, nihil timebimus; atque adeo etsi totus laberetur orbis, impavidum ferient ruinæ. Tu interim inconcussa Veritas, lux incomparabilis, scientiarum & disciplinarum fax indesinens, benigno tuo splendore ab intellectu nostro, ignorantiæ Cimmerias perfecte remove tenebras, ut ad te fidissimum doctorem, pervenire possimus. Interea non me latet immensum pelagus assidue ventis, procellis, & turbinibus agitatum; syrtibus, scopulis, & variis ignorantiæ voraginibus refertum, ingredi me, in cujus velificatione nauclerus peritissimus maxime requiritur: nec satis confido ad tantam velitationem vires meas sufficere posse, at in arduis voluisse sat est. Hic in solum nostræ sunt partes, de universa humani generis salute agitur, de proximi bono sermo habetur, de hominum securitate tractatur. Sed modo itineris cursum instituamus, navis nostræ imbecillitatis proram & puppim, ad Deum nostrum, fidissimam Veritatis cynosuram, dirigamus, & velis ac rudentibus explicatis, ad eum tutissime contendamus: in quo peragendo, veterum, & neotericorum placita primo expendere licebit, quæ si agitata, & satis firma haud reperiantur, nova experientiis & rationibus confirmata, eorum loco reponere decrevimus. A definitione febris essentiam aperiente exordiar; a qua ad divisionem &c. & tandem ad curationem.

CAPUT II.

Febris nomen.

FEbris a fervore, vel feritate Latinis dicitur, & revera immanis est fervor, & ingens feritas suam tyrannidem in omnes æqualiter exercens. Græcis *πυρετός*, a nomine *πῦρ*, quod est ignis. Unde apud Hipp. legimus febrem Causonidem appellari, quasi magnum ignem: etenim Causus idem, quod ardor ingens, & ustio, hinc *καῦσαι γίνονται πυρετοί*, ardores vertantur in ignes, aut febres Causonides fiant ignes. Hebræis דלחת *Dalechet*, a verbo דלח *Dalach*, quod etiam est ardere, accendere, & urere: & dicitur *Deschepb*, רשף quod est pruna, & carbo accensus: *Deuteron. c. 24* הגי רעב ולחמי רשף Dicitur etiam קלחת *chadachat*, quod pariter est ardere, incendere, a verb. קדח *chadach, Deuter. c. 24* וכר להרת יבכרת יהורת בשתפרת ובקדחת qua nominis appellatione,

febris essentiam satis explicatam haberemus, ni nostrates verbi plus justo oblectarentur; ea est enim linguæ sanctæ proprietas, ut rerum essentias propriis nominibus designet: & revera si febris naturam solo naturæ lumine perpendamus, vere ignem Microcosmicum appellabimus. At quia de nomine lis nobis non est cum Grammaticis, ad ejus essentiæ notitiam descendamus. Scimus enim veram febris nomenclaturam, ejus notitiam, & curationem effugere non posse.

CAPUT III.

Febris Definitio discutitur, & incerta redditur.

OMnis nostra cognitio, vel nobis a Natura insita est, vel ratiocinio colligitur: ratiocinamur de singularibus, a quibus progredimur ad universalia; & quia non possumus ex illis scientiam instituere, oportuit ab universalibus præcepta trahere: universalia quippe in ordinem deducta, per proprias differentias, genera suprema, & infima statuunt. Sic equum erat partes essentiales, quibus res constarent, prius exponere; etenim ut res naturales constant materia & forma, ita res ratiocinio comprehensæ, genere & differentia, Febres non dissimili ratione: qui enim febrium notitiam posteris tradiderunt, dixerunt febrem esse calorem præter naturam totum corpus infestantem, ut ex Gal. patet *l.5.de morb.differ.c.*5.alibi dixit *l.1.Aph.com 16. & l.1.de ratione victus acut.com.*18.febrem esse calorem extraneum accensum in corde, procedentem ab eo, mediantibus sanguine, & spiritu, per arterias, & venas in totum corpus. Fernel.non diverso modo dixit, febrem esse calorem præter naturam e corde per omne corpus diffusum. Quibus liquet ejus essentiam duabus illis partibus constare, calore videlicet, & præter naturam. De hoc calore multa alii decantant, sunt qui intemperiem simplicem, sunt qui cum materia esse dicant: qui substantiam, qui qualitatem puram, qui corpus adventitium, qui qualitatem auctam, qui forinsecus advenientem, qui dispositionem, qui habitum, qui qualitatem passibilem. Mirum videre est, quot quæstiones vanæ, & inutiles. Unusquisque jactat se rem acu tenere: sed his brevitatis studio omissis, commune ab omnibus simplici sermone receptam examinare placet, sive sit Avicennæ, sive Fernel.parum refert, eadem est cum Galenica: quod enim Galenicæ adjicitur, essentiam non variat, sed modum, & sedem connotat. His ergo constat, calorem esse genus, præter naturam, differentiam. Quod calor non possit esse genus, satis patet, si genus vere sumatur pro natura quadam universali univoca, quę de pluribus differentibus specie dicatur, in eo quod quid est, calor enim non potest dici natura universalis, sicut Animal. Dum intelligo Animal, quidpiam seorsum consistens intelligo; dum vero calorem, nonnisi affectionem, qualitatem, aut affectum alicujus rei. Præterea calorem nil aliud esse quam singulare accidens, nec posse prædicari de pluribus, satis clarum est. Nec valet, eum ab intellectu abstrahi posse a singularibus, & in universalem conceptum verti. Eodem modo chimeras, mille nullas possumus intellectu formare,

re, nec propterea sunt in rerum natura. Non me latet, Arist. dixisse universalia esse tanquam accidentia, & significare quale quid, non hoc aliquid, quod partes sint hoc aliquid constituentes; non propterea singularia sunt. Sunt equidem partes, sed universales, & seorsum in rebus: per intellectum consistentem, & in eorum conceptu substantia quædam universalis intelligitur, & hæ ab Arist. secundæ substantiæ appellantur. Rursus quod dicit, tanquam accidentia, satis notari non esse accidentia, sed veluti accidentia, quæ insunt rebus, sic universalia de singularibus prædicari. Non ita calor, cujus essentia in sola hæsione consistit. Quid vero sit illud cui inhæret, nec ignem, nec ejus portionem aliquam esse certum est, cum in rerum mixtione, nullum elementorum maneat actu. Quod virtualiter, & potentia dicunt, mera sunt figmenta. Ut res puræ, actu, & realiter sunt, quærimus; quæ non sunt adhuc, & sola opinione concepta rejicimus.

CAPUT IV.

Varia traduntur argumenta, quibus iterum febris definitio exagitatur, & nulla redditur.

EX præcedentibus etsi pateat, quam parum firma sit communis Febris definitio, in præsenti superius dicta firmabo, & inconcussa reddam. Inprimis si dicant, definitionem ejusmodi non esse formalem, suam magis produnt inscitiam; etenim satis patet ex Arist. 2. *Post. c.* 10. definitionem esse orationem naturam alicujus rei denotantem; hanc vero divisi in formalem seu essentialem, & accidentalem; hanc rursus in casualem, & descriptivam. Medico qui morbi essentiam quærit, formali, & essentiali uti necesse est; nam neq; accidentalis, neque casualis, neque descriptiva rei essentiam aperire possunt: eas tamen non parum lucis afferre posse, in veris definitionibus tradendis, non negamus. At in re tanti momenti, ubi non umbras, sed res ipsas sectari, Medico consilium est, certum ad febrium essentiam cognoscendam ejuscemodi definitiones non sufficere. Quod si ejuscemodi discussio, subtilis ac nimis philosophica esse videtur, & a sensato artifice aliena, demus (quæso) calorem ejusmodi verum esse genus, idque univocum, quid, absurdum per absurdius? Res agunt ut sunt: calor per se non est: ergo nec per se quicquam efficit. Idem est quod ab omnibus recipitur, nihil agere supra gradus suæ activitatis, vel ab immobili nullus motus. Quod de potentia possunt afferre, mera sunt subterfugia. Res non ut futuras, sed ut ipsæ sunt, inquirimus. Calorem sanguini hærere, & sanguinem seipsum destruere, reclamat omnis Philosophia. Rursus singulæ res a locis naturalibus servantur: Calor in sanguine, in venis, & in viventibus in loco proprio manet. At jam illos intelligo adversus nos reclamare, & putredinem efficientem in medium protrahere; hanc vero putredinem ab obstructione; & obstructionem a plenitudine & crassitie; & hanc plenitudinem, & crassitiem ab extrinsecis, aere, cibo, potu, &c. Quid? mehercle circulum agimus res in infinitum progreditur: ad unum tandem deveniendum. Si putredo est causa caloris, & putredinis causa obstructio, obstructionis, alimenti multitudo; sic de absurdo in ab-

surdum incidimus. Dandum erat reale efficiens, quod ut esset, efficeret, quod a se, non ab alio actionem ederet, quod in se potentiam haberet agendi, quod formaliter a nullo penderet, sed per se subsistens, juxta suæ activitatis gradum & conditionem, effectus produceret. Sed quorsum isthæc? Peripateticam forte non sequuntur doctrinam, Empedoclis potius dogmata sectantur. Quid si sæpissime non audirem, Aristotelem ab his communem magistrum appellari, eos plane potius Empedocleos, quam Peripateticos dicerem. Verum enim vero quotiescunque de caliditate, & siccitate garriunt, & de temperamentis mille quæstiones effutiunt plane inutiles, quis non videt eorum doctrinam a Peripatetica alienam? Quod si his acquiescere nolint, ad calorem, earum basim, veniamus.

CAPUT V.

Quam irrita sit febris definitio per calorem tradita.

Febrium cognitio non alia de causa pervestigatur, nisi ut ex ea, ejus contrarium nobis innotescat; nam qui contrarium novit, idem ejus curationem cognoscit, alterum, alteri applicando. Etenim contrariorum indesinens proprietas est, se invicem expellere: Atqui Medicus, qui dicit febrem esse calorem, & frigida ipsi opponit, & eam non curat, ostendit clare, frigus non esse febri contrarium. At ipse iterum respondet, materiam caloris subjectum, primo esse removendam. Si hoc est; cur non prius materiæ, talis caloris subjecto quæsivit contrarium, & ab ea deduxit febrem? Multa de putredine obganniunt, nec minora de obstructione fingunt, & semper ad idem revertuntur: Sed purgent, quantum velint, deobstruentia porrigant, & refrigerent quantum possint, quid inde? eadem namque via mors, & sanitas; ne ad minimum quadrantem retardatur paroxismus. Verum antequam rem serio aggrediamur, quid sit calor, quotuplex, quomodo Philosophis, & quomodo Medicis, primo dicendum.

CAPUT VI.

Quid calor, & quotuplex.

Ut omnis vitetur homonymia, calor Græcis dicitur θερμὸν, θερμότη, θάλπος, καῦμα, αἶθος, quod Latinis uno nomine calor appellatur. Calor abstractum est, calidum concretum; abstracta sui juris sunt, concreta ab abstractis pendent, calidum a calore, non calor a calido. Sicuti candor a candido, lux a lucente; sic calidum calore calet, & candidum participatione candoris, quę nomina sunt entia, vel entium actu, vel potestate. Rursus eadem ad substantiæ categoriã pertinent, vel ad alia prædicamenta: substantiæ non suscipiunt magis nec minus; substantiæ nihil est contrarium: at calori frigus est contrarium, & calor intenditur ac remittitur. Rursus substantia nulli est accidens, calor contra; substantia hoc aliquid significat, calor non sic, sed quale denotat. Ex quibus

quibus satis liquet, quam male calor dicatur substantia. Nec obstat Argenterii exceptio, qua coloris appellationem diversam facit, alteram secundum Philosophos, & alteram secundum Medicos: ad illorum mentem accidens, ad horum substantiam. Accidentis essentia est inhærere, & est entis potius quam ens. Veritas non est duplex: Philosophi ut sunt res, contemplantur; Medici si contra, non sunt audiendi, nam omni rationi adversantur. Consulant si velint Arist. *Phys. c.3. text.* 16. intelligent, quomodo substantia nulli fit accidens. Plura non addo, nam res ipsa loquitur. Neque vobis objicio, quomodò in igne potest esse forma, & accidens, eruntne duæ substantiæ in eodem? Sed his missis, dicamus, quid intelligant de calore nativo insito, adventitio, cœlesti, naturali, non naturali, febrili, pestilenti: plures species existimemusne? Inter recentiores sunt, qui affirmativam sequuntur. Arist. sibi fautorem dicentes *l.2. de gener. Animal. c.*3. ubi asserit calorem, quo animantium vita continetur, quo pereunte omnis eorum actio moritur, nec ignem esse, nec ab igne ortum ducere; sed in spiritum lapsum cœlitus incidere: item Conciliat. *diff.*48. & 49. Marcellum in *suo lib. de Anima, c.* 143. & 144. Picum Mirand. *lib. 3. adversus Astrologos, c.*3. Bartholom. Angl. *de rerum proprietate, lib. 3. c.* 1. Niphum. *1. Meteor. com.*35. *q.*2. Fernel. *sua Physologia, cap.*3. Qui negativam amplectuntur, Antesignanum D.Thom. Aq. Ægid. Albert. Mag. D. Bonavent. Marsil. Sir. Achil. Thom. Aveg. & alios complures producunt. Arist. non sibi contrarium, sed oppositum demonstrant. Loca, & argumenta, hinc inde nota sunt. Dum sic inter se de calore rixantur, satis aperte videre licet, quam perperam febrium doctrina inde deducatur. Neoterici nonnulli, qui de calore, calidove innato explicationem susceperunt, plus obscuritatis, quam lucis afferunt: Ex his nonnulli adeo Philosophiæ expertes reperiuntur, ut omni ratione reposita, velint calorem esse substantiam corporalem, actionum nostri corporis opificem, cujus præsentia vivimus, & cujus absentia morimur. Hieronymus Capivaccius (ut alios taceam) supra *Aphor.* 14. *sect. prima*, definitionem talem exhibet: Calor nativus est corpus mixtum, a semine, & sanguine materno, ab agente animali genitum, pro actionibus animæ obeundis. Ejusmodi definitionem eodem in loco fusius explicat, verbis magis apertis demonstrans ex Gal. quomodo calor sit substantia, non accidens: Ad quem crassissimum errorem confutandum, satis supra dictum est, & adeo est clarum, ut superfluum foret, in id tempus insumere. Fernel. non substantiam, sed accidens, cujus subjectum facit spiritum naturalem. Recentiores plurimi, Capivaccii errorem sequuntur. Montanus, vir senex, quid sit calor nativus ignorare se fatetur, quem tandem vocat quintam essentiam, spiritualem, tenuissimam, & subtilissimam substantiam. Hieronymus Mercurialis, Capivaccio contemporaneus, & nostræ ætatis Medicus magni creditus, eundem calorem dicit esse substantiam calidam, & humidam *in* 14. *Aphor. sect.* 1. Alios authores, aut potius transcriptores, ad confutandum in medium minime protraho, quod supra satis superque factum esse existimo: ex quibus satis videre est, quam parum certa, & tuta sit Febrium definitio.

CAPUT VII.

Febris divisio examine perpenditur, & incerta redditur.

COllapsa Febris definitione, ejus divisionem pariter corruere necesse est; attamen clarioris doctrinæ causa, quam communiter in medium proponunt, examinare placet: Primo nonnulli febrem dividunt in materialem, & non materialem; in putridam, simplicem, & pestilentem; in continuam, & intermittentem; in acutam, & mitem; in humoralem, spiritualem, & in solidis consistentem; unde sanguineæ, biliosæ, & melancholicæ, Diariæ, & Hecticæ: quas rursus in Synochum, tertianam, quartanam, & quotidianam. Omnium communissima est, in putridam, non putridam, & venenatam. Ejusmodi divisiones pluribus modis redargui possunt. Primo cum ea ad id inventa sit, ut rem, de qua sermo habetur, clariorem, & certiorem reddat; hæ cum contrarium præstent, certum est ejusmodi divisiones esse inutiles: quod maxime patet ex superioribus. Præterea patet, ejuscemodi divisiones essentialia prædicata febrium minime tangere: non materiam, non formam, aut aliud horum vices gerens. Rursus neq; sunt ipsæ distributiones generis in suas species. Etenim cedo febrem esse genus, putridum & non putridum species: quid? nonne est ignotum per ignotius? ut jam, & infra patebit. Species dum prædicatur de aliquo, hoc maxime fit in eo quod quid est, non quale quid, divisio continuæ, & intermittentis, non quid, sed quando respondet. Sed sapienti pauca, modo ad causas.

CAPUT VIII.

Febrium causæ ponderantur.

HIc non omnes Febrium causas examinare statuimus, sed universales tantum, & magis communiter, ex quibus particulares manifestæ fient. Istæ vero sunt triplices, caloris excessus, putredo, & pestilens aer. Quod ad caloris excessum, dicunt ejusmodi excessum fieri, per additionem novi caloris; At hoc fieri nequit, sine novæ materiæ appulsu, quæ sit subjectum novi adjecti accidentis; at in febribus simplicibus negant fieri novæ materiæ adjectionem; ergo ejusmodi excessus, eo quo dicunt modo, non datur. Quod vero a se extendatur, sine materiæ adventu, demonstrandum esse primo, quo pacto accidens possit esse sine materia; item quomodo accidens possit moveri, cum omnino sit immobile; etenim auctio, & diminutio sunt motus. Ex quibus constat, præfatum caloris excessum non dari, nec per consequens fieri posse causam febris.

CAPUT IX.

De Putredine, & an talis detur in nobis.

JAm de putredine: de qua nemo hucusque dubitavit, putredinem esse dependentem ab alio, a putrefaciente videlicet: ex quo satis videre est, alterius

terius esse effectum; at effectus alicujus rei non potest esse causa. Sic patet putredinem non posse generare febrem, aut febris esse causam. Putredo est transmutatio totius substantiæ putrescentis corporis ad interitum, vel corruptelam ab externo calore. Gal. 11. *Method.* Putredo, Græce πυθεδών, σηπεδών, σῆψις, & διαφθορά. Aristoteles putredinem dicit esse corruptionem proprii naturalisque caloris in unoquoque humido ab extranea caliditate: σῆψις δέ ἐστι φθορὰ τῆς ἐν ἑκάστῳ ὑγρῷ οἰκείας καὶ κατὰ φύσιν θερμότητος, *lib.* 4. *cap.* 1. Eodem in loco dicit putredinem esse simplici generationi contrariam, τῇ δ' ἁπλῇ γενέσει τὸ ἐναντίον μάλιστα κοινὸν σῆψις. Verumenimvero, quia tria sunt in considerando putredinem, quæ quodammodo putredo dici possunt, Alteratio, Generatio, & Corruptio, quæ proprie putredo dicitur, de qua in præsenti: putredinem esse actionem agentis in passum putredini aptum, negabit nemo. Agentium finis est assimulare sibi passum, eorum formam annihilando, & resolvendo ad ultimam materiam, quam modo incognito ad novam formam præstitutam disponunt; sic dum res putrescit; novam acquirit formam, & eodem tempore antiquam deponit, & ita novum esse, novamque recipit denominationem. Demus itaque sanguinem, cæterosque humores putrescere, corrupti, ut supra patet, desinunt esse, novamque induunt naturam, non sunt amplius sanguis, sed quippiam toto genere diversum. Sic non putrescenti sanguini, sed cuipiam alteri diverso tribuenda esset ejusmodi febrium causa.

C A P U T X.

Quid obstructio? & an ipsa possit esse causa febris Putridæ.

CAusas febrium universales enumerat quinque Galen. *lib.* 1. *de differentiis febrium, cap.* 6. *& de morborum causis, cap.* 2. At quia putredo causa est potissima febrium, quas appellant humorales, de ea præcipue disserere nobis est animus. At Gal. *lib.* 11. *meth. medendi,* obstructionem, (hanc vero putredinis præcipuam causam esse asserit) explicat per suum contrarium, eam dicens esse obturationem quandam, cujus contrarium ἔκφραξις, quod est reseratio, & reclusio. Obstructionis, inquit, idem est symptoma, ac transpirabilium retentio, cujus excretio eorundem contrarium est. Trincavellius *lib.* 1. *Epist. med. cap.* 12. volens explicare, quid sit obstructio, dicit esse humorem vias occludentem, & transitum intercipientem: quo in loco causam pro effectu sumit, negans se posse obstructionem cognoscere, nisi per obstruens, & occludens, qualis est crassus, & viscidus humor, quo (inquit) sublato, nulla est obstructio. Argenterius *lib. de febribus,* obstructionem esse dicit occlusionem viarum, vel internarum, vel externarum, a densantibus, exsiccantibus, & indurantibus. Alibi, ut in *Comment. lib.* 2. *Aphor. Hipp.* addit, & quantitatem humorum parere obstructionem. Galenus *loc. cit.* obstructionem vocat morbum instrumentalem; quod negat Trincavellius *eo in loco*, dicens esse symptoma, & nunquam morbum per se. Sed his missis, videndum quomodo ipsa, quæ alterius est effectus, & per consequens accidens, possit esse alterius causa. Sed hoc dato, & non concesso, in humore

crasso & viscido, duo consideranda veniunt, humor, & crassities. Humor, ut humor non est nisi aqua. Crassities a terrestri quadam materia ipsi aquæ mixta pendet. Crassities rursus varie consideratur, vel simplex est terrestreitas, vel aliis mixta infinita. Simplex, vix sola reperitur; mixta, infinita prope sub se continet, apprime diversas salium species, mineralia, bitumina, metalla, &c. Hinc non sufficit dicere crassam, lentum, viscidum, &c. sed crassi, lenti, & viscidi causam. Nec rursus satis est mixti rationem reddere, sed & miscentis originem afferre necesse est. A jecoris calida intemperie cum ventriculi imbecillitate, aut frigida temperatura, id deducere, eadem est ruditas. Fit circulus, principii petitio: esse a non esse repetunt, motum ab immobili, actionem a non agente. Scio juniores nova ad hoc in nos dirigere tela. Crassitiem, visciditatem, lentorem, & ejuscemodi secundas qualitates a primis dependere. At quid inde? calor non nisi calorem producit. Quæ ex hujusmodi evaporatione venit crassities, lentor, & visciditas, a mixtione, quæ erat in humido, venit. Qui corporum vivam anatomiam callet, in ejuscemodi nugis tempus haud inutiliter erit. Equidem me pudet in re tam clara veritatis splendorem quærere; etenim satis ex his manifestum est, obstructionem non esse causam febris.

CAPUT XI.

De motu, quomodo possit esse causa febris.

GAlenus causas febrium universales enumerat quinque *de differentiis febrium, cap.* 3. *de morborum causis, cap.* 2. motum esse unam ex præcipuis febrium causis statuit, quam opinionem sequitur universa Medicorum schola. Videndum quam opportune. Circa ipsius motus cognitionem, animadvertendum, quid moveat, quid moveatur, in quo, a quo, & ad quid. Motus, actus est entis potentia mobilis; est vero in nobis unicum, quod est potentia mobile, quod movet, & a nullo movetur, principium omnium motuum, qui fiunt in homine. Dicitur potentia, quod non actu; etenim indesinenti quiete cuncta in corpore humano regit, & gubernat, & moderatur. At non sic Medici motum intelligunt: circa materiam, eamque quantam versantur. Motum intelligunt rei corporalis motionem, hic locus cum suis terminis requiritur, a generatione ad corruptionem. In motu semper fit mutatio: de tempore, & continuitate, nulla fit mentio, de præsenti intelligunt. Motum itaque hic intelligimus actionem entis actu mobilis, quod simul agat, & patiatur. Aqua ab igne calefit, & hæc nostra est propositio; at falso arbitrantur, calorem de igne ad aquam migrasse. Qui in aqua percipitur calor, e potentia aquæ educitur; non migrant accidentia de subjectis in subjecta; minus datur corporum penetratio; insuper duo contraria eodem in loco minime hospitantur. Hic non inquiro, an supra vires aliquid agere possit, nec peto an agentium fines terminati sint. De generatione, tanquam de non ente ad ens, satis evidens est, mutationem ejusmodi fieri per medium, non enim sine alteratione fit. De corruptione

ptione idem censent Philosophi. Gal. *loco praalleg.* postquam quinque illas causas enumeravit, pro motu, Solis operationem proponit, quæ sanguinem & spiritus movens, calorem parit non naturalem, a quo febris. Ita pariter proponitur, in cujus motione alii moventur humores. Exercitium etiam calefacere humores inducit. At ut melius ejusdem Galen. mentem assequamur, quid ipse περὶ διαφορᾶς πυρετῶν dicat, tam ex propria, quam ex Hippocr. sententia, satis videre licet. Ibi simplicis caloris mentionem affert, ubi de febrium differentia, cujus verba sunt hæc: πυρετοὶ οἱ μὲν δακνώδεις τῇ χειρί, οἱ δὲ πρηεῖς, οἱ δ' οὐ δακνώδεις μέν, ἐπαναδιδόντες δ' ἐπ' ὀξεῖς μέν, νικώμενοι δ' ὑπὸ τῆς χειρός, &c. Qui plura desiderat de motu, causa febris, legat ipsum Gal. *in cit. lib. cap. 6.* Licet ex prædictis, motus, ut motus est, non possit ex se quicquam efficere; nihilominus ex Gal. decretis, movendo spiritum, & humores, varie exagitat calorem nostrum, eumque augendo, non naturalis evadit, qui ad cor detrusus febris dicitur: si spiritus apprehendit, ephymera; si humores, humoralis, & putrida; si in substantia, seu pulpa, habitualis, & hectica. Quid de calore, caloris ve actione sentiendum sit, supra exposuimus. Hinc patet moveri humores, & spiritus. Locus sunt vena, arteria, & universus corporis habitus. Ad quid? finisne sit per accidens, an determinate ad hoc, dicendum alio distulimus.

CAPUT XII.

De contactu, & viciniis rei calida.

QUi rerum proprietates, virtutes, & facultates ex vero fonte scrutatur, contactus, & viciniæ potestatem non ignorat: Nos, ubi de calore, calido, obstructione, & putredine locuti sumus, singula tetigisse arbitror. Ubi de pororum constrictione, & calidi effluvii retentione, in præcedentibus pariter singula solvisse, & omne dubium sustulisse satis reor. Quæ etiam in subsequentibus clara, & firma docebimus. Sed veriores, & certiores demus febris causas.

CAPUT XIII.

Febris Quidnam morbi genus.

INter quænam entium genera reponantur morbi, non est dictu difficile, si morbus διάθεσις appelletur, & ut accidentia definiri non possunt, nisi per subjecta quibus inhærent, sic neque febris, ni prius illius subjecti cognitionem habeamus. Hoc vero sunt partes similiares, vel organice, vel utrique parti commune. Febrem ab hisce generibus, maxime exceperunt, quod in nulla dictarum partium potissimum insideat; sed universaliter corpori molesta, nec minus uni, quam alteri infensa, sic totius morbus est febris, quæ vel in humoribus, vel in spiritualibus, vel in solidis habitu ve corporis, tanquam in propriis domiciliis hospitatur. Dum hæc effutiunt, proprium, & particulare febris subjectum minime docent; esse vero calorem naturalem auctum, (ut ipsi somniant) vel novum calorem extrinsecum intrinseco mixtum, ridiculum plane videtur; sic enim accidens, accidentis erit subjectum, & quod pejus est, & contra

contra omnem rationem, erit aliquid, quod sui ipsius destructionem quæret. Etenim si calor naturalis est subjectum non naturalis, sequitur quod non naturalis destruit naturalem; sed quid magis a veritate alienum, quam accidens esse accidentis, & idem sola quantitate diversum diversa sortiri subjecta? Qui plura desiderat, præterita consulat, ubi de calore fusissime disseruimus. Ex his manifeste constat, febrem in genere qualitatis esse repositam. Nos doctrinæ gratia, & veritatis luce collustrati, quid de ejuscemodi entium distributionibus censeamus, alio dicendum distulimus; in præsenti non res nominibus, sed nomina rebus aptare decrevimus. Febrem nos impense exagitare, & destruere, quotidie experimur; demum ipsam vehementissimas actiones reddere, & supra vires nostras se erigere, non minus observamus. Fundamentum in humana natura possidere non est credendum; nihil sui ipsius detrimentum quærit. Oportet hac de re humanæ naturæ inimicum pervestigare, & hunc vel in eo genitum, vel forinsecus introductum. Quod in nobis generatur, nonnisi ab eo quod intus superflue ingeritur; ea est enim nonnullorum depravata natura, ut quam a primordiis nacti sunt conditionem, hanc servare, & adversus naturæ hostes tutari satis haud possint, vel a quibusdam occultis impuritatibus nobis congenitis destinatis temporibus foras erumpentibus, vel forinsecus ab ambienti aere, ab astris, venenis, & divinis. Cur vero entis pulchritudinem, & bonitatem reformidabimus, in collocandis morborum generibus? Imperfecti sane sunt morbi, & apud nos nullum merentur ordinem; ac qui fatali, & inevitabili ἀταξία ortum nostrum in hac mundana scena donavit, necessitatis lege ejuscemodi morborum imperiis nos obtemperare voluit: atque adeo eos respectu suæ originis inter entia completa connumerabimus, quamvis nobis quidem adventitii, & mala sorte accidant. Quam vero sedem, quemve occupent locum in humana natura, paulo post dicemus.

CAPUT XIV.

De sede febris in humano corpore.

FEbres in universum corpora humana diversimode incolunt. Superius statutum fuit ex Medicorum præscriptis, tria domiciliorum genera eas obtinere; spiritus Ephemeræ, Putridæ humores, & habitum corporis Hecticæ possident. Pro febrium loco totum corpus intelligere possumus, cum in ipsum totum irruant, viresque suas intendant; at loca peculiaria, & in quibus generantur, & in quibus per tempora delitescunt, non ita facile deprehenduntur: nam ut earum ortus sensus nostros decipit, ita earum loca non sunt manifesta nobis. Matrices, agri, & elementa, in quibus rationes seminales vigent, non modo statuenda veniunt in venis, & arteriis, sed & in singulis locis, in quibus coctiones fiunt: sic quot sunt loca in corpore humano, ubi coctiones & separationes fiunt; quot matrices, & elementa proprietatibus seminum insignita: tot sunt febrium loca. Sic febres omnes continuæ, tertianæ,

næ, quartanæ, quotidianæ, spuriæ, erraticæ, hecticæ, &c. in ventriculo, intestinis, liene, hepate, renibus, mesenterio, sedes & fomites habere possunt. Isthæc locorum cognitio multum facit ad curationem: nam ubi sedem habent in ventriculo, facili negotio per vomitum expelluntur; si in hepate, per specificum febrile jecorarium; si in liene, renibus, intestinis, per propria arcana. Ejusce modi locorum cognitio peculiaribus indiciis, & propriis signaturis, ex singularum partium anatomia depromptis, habetur. Neque est, ut quinque signa, a Gal. & ab universa schola tradita, in medium afferamus; ad præsens enim institutum, parum aut nihil lucis afferunt.

CAPUT XV.

De his, qui magis parati sunt ad febrem.

Consuetudo, & experientia in hac re perpendenda, quæ pluris facienda est, quam quodvis ratiocinium humanæ opinioni addictum. Communiter ratiocinatur vulgus de corporibus calidis & humidis, quæ putredini magis sunt obnoxia; item de calidis & siccis, ut quæ intemperiei calidæ opportuna. Sic sanguineis, & biliosis febres paratæ dicuntur; hac de re juvenes ad febres procliviores sunt. Verum non his acquiescendum; etenim omnem ætatem æqualiter adoritur. Videtur tamen febris pestilens juvenum majorem stragem edere, & quo validiores sunt homines, eo vires suas magis intendere. Cur illi, qui in argenti vivi fodinis assidue versantur, raro, aut nunquam febre corripiuntur; item cur qui hydrargyrii unguento perunđi fuerunt, ad longissimum tempus febre minime corripiuntur, etsi ejusmodi sint complexionis calidæ, & humidæ? Contra videmus nonnullos febribus opportunos, etsi complexionis frigidę, & humidę? Qui excrementis nitrosulphureis abundant, illi sunt maxime parati ad febres, item quibus pori sunt obstructi, & qui crapulæ sunt dediti.

CAPUT XVI.

De symptomatibus, & signis, quibus febres dignoscuntur.

Ex præcipuarum partium læsione, varia suppullulant symptomata: vel enim febris calore suo omnes partes vexat, vel saltem præcipuas: & hic ex primis symptomatibus, ubi jecur, & ventriculum, nausea, vomitus, inappetentia, distentiones, erosiones, dolores defatigant, ibi partes naturales læduntur; ubi capitis dolores, phrenitides, deliria, lethargus, vigiliæ, &c. apparent, ibi animales partes; ubi cordis morsus, pulsatio, palpitatio, pulsuum celeritas, & frequentia, vitales lædi dicuntur. Demum unaquæque febris, propria & peculiaria habet signa, & symptomata; hac de re singulis dicendum fusius. Sat in præsenti præcipua signa notasse: ea in summa sunt pulsus celer, ac frequens, aliquando inæqualis, virium languor, & imbecillitas, cum spontanea corporis gravitate, calor aut foris acer ac pungens, aut intus certe molestus.

CAPUT XVII.

De febrium magnitudine.

Febris magnitudinem cognoscere oportet, tam ad curationem, quam ad prædictionem. Ad curandum quidem, quia magnitudo morbi magnitudinem

nem remedii indicat; nam ex Hipp. 1. Aphor. 6. *εἰς τὰ ἔσχατα νοσήματα, αἱ ἔσχαται θεραπεῖαι εἰς ἀκριβείην, κράτισται.* Ad prædicendum, quia magni morbi non vacant periculo. Febris magnitudo duplex est, una comparate spectata, altera simpliciter. Etenim febris mediocris suis cum symtomatibus, cum viribus debilibus, magna dici potest. Simpliciter magna dicitur ea, quæ nulla facta comparatione cum viribus, magna censetur. Dicitur etiam magna, ex Galen. 4. *lib. meth. cap.* 6. tribus rationibus: symptomatum magnitudine, partis obsessæ præstantia, & malignitate, sive *κακοήθεια*. Magnitudo symptomatum consistit in multitudine eorum, vehementia, & duratione: quo enim plura sunt, vehementoria, & diuturniora symptomata, eo majora existimantur. Pars præstans duobus magis dicitur: aut ratione vitæ, aut publici officii; ut ventriculus, pulmo, renes, vesica. Omnia signa specifica, sive pathognomica, propria & inseparabilia, omnia item epigenomena, sive propria, sive communia possunt magnitudinem significare. Omnia etiam, maligna, magnitudinem ostendunt: præterea omnis febris maligna, est magna.

Rursus febris magnitudo ex causæ magnitudine, magna censetur. Magnitudo etiam cognoscitur ex indispositione subjecti ad recipiendam causæ efficientis actionem: quo enim subjectum minus est dispositum, ad causæ efficientis vim recipiendam, eo, cum receperit, majorem causam adesse necesse est: contra, quo major est dispositio, eo minorem. Quocirca scribit Hipp. *Aph.* 34. *lib.* 2. *minus perniciose laborant hi, quorum temperaturæ, vel consuetudini, vel tempori familiaris est morbus, quam quibus horum nulli affinis.*

CAPUT XVIII.

De More Febrium.

MOs attribuitur morbis improprie; in hominibus autem quibus accommodatur proprie, est proclivitas ad agendum comparata. Is ratione finis, bonus, vel malus dicitur. In morbis, similitudine quadam appellatur malignus, ducta ab hominibus malignis similitudine, qui specie recti decipiunt: apparent enim boni, revera autem mali sunt. Quare Gal. *lib. de defin. med.* scribit: Malignus est morbus, qui facultate magnus est, difficilisque, specie tamen apparet perexiguus, nec statuta ad judicandum habet tempora.

Maligni morbi sunt, aut specie tota, aut symptomatibus quibusdam. Specie pestis est maligna. Pleuritis, si quando maligna dicatur, talis est symptomatibus, quod scilicet maligniora habeat symptomata, quam morbi species ferat, & clam ob malignitatem labefactentur facultates nostri corporis.

Mos morbi cognoscendus est ad curationem, & ad prædictionem: nam maligni morbi alexiteriis sunt oppugnandi; tum maligni pleni sunt periculo, quod est prædicendum.

Cognoscitur vero ex symptomatis Epigenomenis (*supernascentibus*,) & ex propria morbi specie, ut a Galeno scribitur *cap.* 3. *lib.* 1. *&* *cap.* 4. *libri* 3. *criseon*. Maligna vero symptomata appellantur, quæ perniciem præcipuis nostri corporis facultatibus afferunt, quæ maxime elucent in pestiferis morbis. Et

quia

quia critica symptomata nonnunquam mentiuntur signa malignitatis, ne nos decipiant, ita distinguenda sunt. Omnia maligna, quæ apparent ante signa coctionis, morbi pravi ratione fiunt; at post coctionem pendent a conflictu naturæ, & morbi nihilque maligni habent, præter speciem & apparentiam.

CAPUT XIX.

De Motu Febrium.

Motus Febrium cognoscere necesse est, tam ad prædicendum, quam ad curandum. Ad prædicendum, celeres enim morbi cito finiuntur; tardi tarde: & ad medicandum, nam Hipp. *Aph.* 10. *lib.* 4. scribit: *medicari in valde acutis eadem die oportet, si materia turgeat; tardare enim in talibus, malum.* In longis autem morbis expectanda materiæ coctio.

Cognitio motus morbi pendet a cognitione symptomatum subito aut tarde nascentium: Morbus enim qui parit symptomata magna subito, celer est: qui vero tarde, longus.

Præterea ab accessionum temporibus, & a temporibus morbi ipsius: Nam principium breve, aut tardum reliquorum temporum brevitatem, celeritatem, aut tarditatem ostendit.

Ex signis pariter coctionis, & cruditatis: nam coctiones ex Hipp. *lib.* 1. *Epid. const.* 2. celeritatem criseos demonstrant, ut cruditates longe post morbi principium apparentes, tarditatem.

Ex quantitate excretorum, & modo: Nam in quibus pauca, & paulatim excernuntur, in his tarditas expectanda est, cum vero multa, & confestim, celeritas.

A viribus etiam comparatis cum materiæ quantitate: Nam robustæ cum pauca materia, celerem fore ostendunt morbum: debiles cum multa, longum, & tardum.

CAPUT XX.

De tempore Febrium.

Febres, vel natura sunt breves, vel chronicæ & longæ: omnes habent propria tempora, principium, incrementum, statum, & declinationem.

Principium aliquando capitur pro primo morbi insultu; aliquando pro primis quatuor diebus, in morbis qui progrediuntur ulterius. Proprie sumitur pro eo tempore, in quo materia morbifica cruda est. Tempus etiam dignoscitur ex morbi specie: nam quartana, tertiana, &c. peculiaria habent tempora.

Itidem ex partibus anni, nam *quartanæ æstate magna ex parte sunt breves: autumnales longæ, & præsertim quæ hyemem attingunt.* Ex circuituum incremento; oportet enim accessiones invicem conferre, si citius fiant, vel non. Nam si hæc omnia conjunxeris, ad exquisitam dignotionem propius accedes. Principia tandem vere ea sunt tempora, in quibus cuncta cruda sunt; etenim quamdiu cruda sunt excrementa, morbus est in principio: quod probatur ex *Aph.*
22.

22. *lib.* 1. *Concocta medicari, & movere oportet, non cruda: neque in principiis, nisi turgeant.*

Incrementum febris cognoscitur non tantum ex anticipatione accessionum, sed etiam ex earum longitudine, tum ex magnitudine, & more: nam malignitas ut plurimum in incremento elucescit. Anticipatio enim sola non est sufficiens signum incrementi, quod sæpe morbi proprietatem sequatur potius, quam ejus incrementum, cum & quartani (inquit Gal. *cap. 3. lib. 1. de crisibus*) & tertiani quidam paroxysmi, usque ad integram solutionem, anticipare visi fuerint.

Status cognoscitur ex accessionum æqualitate, & symptomatum paritate.

Declinatio, accessionum brevitate cognoscitur, nam accessiones breviores fiunt, & symptomata mitiora fiunt. Scribit Hipp. *Aph. 30. lib. 2. In principio, & fine morborum, omnia sunt mitiora; in statu vero deteriora.*

CAPUT XXI.

De præcedentibus nostra, & Iatrochymicorum placita exponuntur.

ALiter, & alio modo de supradictis sua interponunt placita Jatrochymici. In primis fundamenta temporum in donis & scientiis seminum continentur, ibi termini, horæ, minuta, menses, anni, lustra, secula, longe antea definita sunt: Et unicuique semini, ut colorum, saporum, figurarum, caliditatis, frigiditatis, duritiei, asperitatis, lævitatis, coagulationis, resolutionis, magnitudinis innatæ leges existunt; ita quoque temporum prædestinationes, silentii, ortus, maturitatis, senii. Tempus nihil est aliud, quam progressio, & fluxus seminum ex Orco, vel Iliado in Rempublicam Jovis. Quocirca semina diversa, temporum quoque varietatem ostendunt. Vegetabilia omnia certis temporibus germinant. Mineralium, & metallorum tempora, quia ex radicibus procedunt invisibilibus, paucis comperta sunt, tarditate, & varietate difficultatem augente. In his omnibus duplicia tempora observare licet: Digestionum vel maturitatum, & Resolutionum. Differunt enim inter se plurimum: nec omnia, quæ tarda habent digestionum tempora, tardas quoque fructuum resolutiones ostendunt. Digestionum tempora in omnibus continua sunt: Resolutionum vero in multis interrupta. Metalla longa habent digestionum tempora; seculorum enim terminis plenilunia describunt: resolutionum deinde tempora, continua quidem, sed tarda adjungunt. Mineralium digestiones breviores sunt: resolutiones vero ut plurimum interruptæ, ut in Thermis certis anni temporibus, effervescentibus, & similibus salium radicibus apparet. Vegetabilia digestionum tempora annua, menstrua, bimestria, trimestria obtinent: Resolutiones deinde continuas, vel interruptas, citas, vel tardas demonstrant. Digestionum quippe temporibus sobolis fœcunditatem, fructuum numerum; resolutionum repetitiones, & durationes decernunt, & consilia ineunt futuræ progressionis: ita prędestinatione accepta, mirabili desiderio ad officia, & terminos festinant. In arborum resolutionibus continuitas major apparet. Hæc temporum rudimenta, si ad Anatomiam humanam debite accommodentur, sanitatis & morborum periodos, paroxysmorum circuitus, silentia,

lentia, plenilunia, decrescentias, crises, & decretoriorum dierum rationes, magna facilitate demonstrabunt, multisque difficultatibus, & obscuritatibus sublatis, a Pythagoricorum numerorum injustis usuris, a melancholiæ, & humorum phantasticis mixtionibus, a mensis medicinalis laboriosa computatione, ab excrementorum geometricis fluxionibus, & expultricis facultatis otiosæ patientia nos excusabunt. Qui morbi in alimentis semina habent, sive inferioris globi, sive superioris, insitionum leges imitantur, & digesta temporum citius absolvunt. Locorum quoq; & agrorum diversitates, tempora digestionum variant. Citius enim fermentantur, & ad effervescentias promoventur, quæ in ventriculi anatomia inseruntur morborum semina, quam quæ in hepatis, renum, synoviæ, sanguinis, & similium partium elementis recipiuntur, servata tamen seminum analogiâ. Citius enim febrilia semina in rerum Anatomia implantata, ad germinationes venient, quam colicæ Tincturæ in intestinis, vel ventriculo: & in ventriculo citius tertiarum radices, quam quartanarum, digestiones absolvent. Ita Ephemeræ febres, id est, aereæ, vel ocius ascendent, fermentatione peracta, quam hecticæ, vel igneæ. Et quia in febribus tempora digestionum, & resolutionum manifestissima sunt, & circuitus paroxysmorum constantes, consideratione dignum est, qua ratione regionum, ætatum, sexuum, alimentorum, consuetudinum neglecto discrimine quartani, tertiani, & quotidiani circuitus maneant perpetui, & constantes. Semina tandem, & impuritates febriles, sulphureæque nitrositates, in omnibus alimentis copiosissimæ inveniuntur, in vino, pane, leguminibus, carnibus, piscibus, oleribus, fructibus, &c. Atque sic causas frequentis, & communis calamitatis febrium invehiemus. Ex his patet, quæ possint esse non modo febrium, sed & omnium morborum tempora, & eorum causæ. Motus febrium, earum loca, magnitudo, & consimilia febribus communia, pari passu dignoscuntur: Verum enim vero, quia inassuetum iter suscepimus, his paucis contenti sumus, nec parum existimamus certiorem, & tutiorem nepotibus viam præmonstrasse. Loca, mos, magnitudo, & similes febrium affectiones, eodem calle incedunt: at ut ipsa ex arte exponantur, longum tempus requiritur, & integris voluminibus vix possunt absolvi. Sed partim data occasione singula lustrabimus, maxime ubi de prognosticis acturi sumus.

CAPUT XXII.

De legitimo ordine febrium.

Verum antequam nostram de febrium generatione afferamus sententiam, videndum, quid senserint Chymici Medici. Petrus Severinus Danus, Vir doctissimus, & eruditissimus, in sua *Idea Medicinæ philosophicæ*, (ut refert Sennertus in suo *de Consensu, ac dissensu, chymicorum cum Aristotelicis, & Galenicis, cap. 16.*) inquit: ex permistis impuritatibus generantur morbi sulphurei, fœti febrium symptomatibus, id est, siti, calore, linguæ amaritudine, capitis dolore, frigore, horrore molesti, quos vulgo febres appellamus; ipse vero rectius, a radicibus nitro-sulphureos dicendos putat. Statuit enim febres habere semina, & radices, in quibus sulphuri impuro, fœtido, resoluto, mu-

mucilagines, ac spiritus salini nitrosi permiscentur. Statis ergo temporibus; dum germinare incipit minera nitrosi sulphuris, horrores, rigores, pandiculationes, oscitationes,& similia symptomata, pro differentia nitrosi sulphuris induci existimat. His floribus superficialibus,acetosis, frigidis, mercurialibus exhaustis, vapores, & spiritus sequi pingues, inflammabiles sulphuris, salium tamen commixtione transplantati naturam magis referentes, qui nota febrium symptomata inducant,donec resolutis spirituum inimicis tincturis,& quocunq; evacuatis modo, naturæ quies concedatur, sed cum recidivæ metu suspecta. Quercetanus in sua *Tetrade cap.* 7. idem sentit. Narrat inter Chymicos Scheunemannum Dan. Sennertus, cujus opinio satis est frivola: formari inquit globum in ventriculo, cum sulphure excrementitio,una cum mercurio, & sale, lamellis ipsi globo toties inductis,quoties dictus globus ictu cęli percutitur,& accenditur. Sed hanc opinionem somnio persimilem tribuit Paracelso. Sennert. id quod a veritate satis est alienum. At ipse dicit materiam febris esse nitrosulphuream; cum enim humores per se accendi nequeant, oportet ut quod incenditur, sit de natura sulphuris. Alibi dicit febrem esse obstructionem spiritus vitę,& omnium febrium eandem esse Theoriam. Lege Henricum Petreum in sua *Nosologia Harmonica Dogmatico-Hermetica*. Dissent. lib. *de febribus in genere*. Idem sentit Johannes Harmannus in suis *disputationibus Medico Chymicis*.

Hippocrates *lib. de flatibus*, dum febrium causas spiritus esse dicit, a Chymicis non est valde alienus: Inquit enim multitudinem spirituum sanguinem concalefacere, & excitare febres: generari vero multitudine ciborum, & qualitate aeris. Hic animadverto, Franciscum Valeriolam audiendum non esse *in suis enarrationibus*, ubi librum Hippocrat. *περὶ φυσῶν* spurium esse dicit: minus, ubi singula carpere tentat contra Divinum senem. Litem in præsenti, cum ab instituto sit aliena, dirimendam non suscipio. Sed ad recentiores, penes quos veritas magis elucescit, revertor. Recentiores appello eos, qui aliquid lucis in artem invexerunt, non transcriptores, qui ut magni videantur, magna volumina hinc inde convasata condere non erubescunt. Inter recentiores primas tenet Theoph. Parac. qui ipse solus ausus est antiquorum sensa ad veritatis censuram provocare. De nomine primo. Erronea est, inquit, febris appellatio, ac citra rationem; febris enim a fervore deducitur, at fervor signum est saltem morbi, non materia, non causa. Nomen siquidem procedere debet a materia, & proprietate, & natura ipsius substantiæ. Veluti urtica est vere urtica, quia urit: sed verius sal urinæ; unam enim Anatomiam habent. Quare febris tale nomen est. Est ergo morbus nitri sulphuris incensi: unde etiam corpus quatit, unde horrore ferit, unde intervalla dat.

Idem Theophr. Parac. 1. *Tom.* 3. *tit. de pestilitate*, *Tract*. 1. dicit febrem esse morbum nitri, & sulphuris incensi.

Idem Autor *de Tartaro lib.* 2. *cap.* 7. dicit febrem esse calorem ex oppilatione, generatam ex putrefactione tartari in regionibus hepatis.

Idem *Paragraph. lib.* 9. §. 1. febrem sic describit: Febris est calor putrefactus, cum tremoribus, ex sua oppilatione a materia insequestrata, in clausis poris ex vi styptica.

Fa-

Pateor ejusmodi descriptiones scholam minime sapere, & proprio marte sine artificio prolatas esse. Logicalem definitionem ad tantam simplicitatem introducere non quæro; nostram propria experientia partam in medium proferamus.

C A P U T XXIII.

De febris generatione, atque de vera ejus essentia.

IN superioribus communem febris notitiam non esse tutam, Lydioque veritatis lapide probatam, satis superque probavimus. Nunc certiorem, firmiorem, & veritati magis consentaneam demus, non e logodædalis, vanisque Scholasticorum sophismatibus, sed e fidissimis naturæ oraculis, ratione, & experientia comprobatis. Itaque cum febris sit ardor, & immanis quædam caliditas, ut experientia monstrat; a quo possit fieri ejusmodi ardor, pervestigare necesse est. In hac consideratione, duo inquirenda veniunt: quodnam sit illud quod flagrat, aut quænam sit materia incendii, & quid sit illud, quod incendium præstitit. Materiam flagrans est, ut optime animadvertit Fernelius, substantia quædam oleaginea, quam Chymici sulphuream appellant: illud vero, quod incēdit dictam materiam, non potest esse aliud, quam ignis actu; at talis non reperitur in viventibus: quapropter alio modo causas ejuscemodi incendii investigare decet. Ad quod intelligendum, notandum est, duas esse in sanguine substantias ejusmodi incendium facientes, unam mere sulphuream, alteram salinam. Et cum istæ substantiæ seorsum segregatæ, & exaltatæ sunt, vel proprio, vel alieno impetu mixtæ, ardorem & incendium febrile concitant. Verum qui ejuscemodi Philosophiæ principia ignorant, vix possibile est, ut tantæ lucis splendorem aspicere valeant. Reperiri tamen ejusmodi substantias in viventium sanguine, non est adeo cognitu difficile, maxime ubi quis singularum partium mixtum componentium notitiam habuerit; & hæc divisionis notitia, viva anatomia appellatur, docens unum quodq; in suas partes dividere. Exemplum esto de quavis re: facillimum omnium esto vinum, cujus duplex est materia sulphurea, volatilis una & tenuissima, altera crassa & terrestis. Volatilis, igni æmula, sursum ascendit; altera crassa, & ad terram deorsum vergit. Uti est de sulphurea, ita est de salsa: nam una est salsedo, quæ præ tenuitate sursum ascendit, altera crassa & fixa, quæ deorsum vergit. Rursus unaquæque materia, tam oleaginea, seu sulphurea, quam salsa, naturam sui seminis retinet; unde febrium infinitæ species. Quod de vino diximus, de singulis rebus animatis, & inanimatis censendum est. Qui de sanguine humano periculum facere aves, de ipso accipias sufficientem quantitatem, eumque peculiari fermento in vase vitreo, collo oblongo, in fimo equino contineas, ad 15. vel 20. dies; postea per Alembicum vitreum ad Balneum Mariæ extilla spiritum primo, aquam postea. Rectifica spiritum bis & ter, si opus fuerit. Hunc spiritum seorsum servabis, & interim salem e fecibus parabis, in cujus extractione varias etiam observabis salium species. Si vero recte operatus fueris, unam invenies cæteris copiosiorem, eamque subacidam cum quadam dulcedine, & hanc magis de nitro, & armoniaco par-

participare judicamus. Est alia species valde amara, sali communi finitima: Ex superiori per retortam vitream prolice spiritum, qui pariter seorsum asservatur in ampulla vitrea. Ambæ ejusmodi substantiæ actu sunt frigidæ, & tactu nihil quicquam caloris percipitur; at ubi in tertio vase permiscentur, tantum caloris & fervoris concitatur, ut vas nullo pacto manibus contineri possit. Sed quod majus est, ex utroque rumor & fragor exauditur tantus, ut non minus quam de bello cogitare possis. In hoc conflictu, vapor quidam teter ab utroque spirat, non sine graveolentia quadam. Hæc vera & genuina febris generatio in universum. Species inde deducere non erit impossibile, dummodo te non pigeat laboris, sed primo communem febrium doctrinam enodare placet, ad nostram postea veniemus.

CAPUT XXIV.

Febris communiter dividitur.

QUando ad febrium singularium notitiam deveniendum, multiplices observationes rimari necesse est: at has longo usu, & experientia congestas invenimus apud Galenum, Avicennam, &c. Quapropter quid de his dixerint, videamus. Primo pro varietate subjecti, in quo versari calorem autumant, in tres species ipsas dividunt: in spiritales, & has ephemeras appellant; in humorales, & has in sanguineas, biliosas, melancholicas, & pituitosas partiuntur, & in habituales: quæ sedem in solidis selegerunt, & hecticæ appellantur.

CAPUT XXV.

De Ephemera febre.

EPhemera Græcis, Latinis diaria, quod unius diei, seu 24. horarum spatio terminetur. Hæc sedem habet in spiritibus, & in humores aliquando se diffundit. Causas brevitatis studio omitto, cum sit febris quæ sponte evanescit, & communes habeat cum supra narratis.

Signa ephemeræ sunt calor mitis per corpus diffusus: rigor, aut horror nullus, aut paucus, citoque evanidus: periodorum carentia: Pulsus sanis non valde dissimilis: Urinæ pariter a sanis non sunt dissimiles, moxque aut sedimentum bonum, aut enæorema, aut nubeculam exhibent, & omnino bene coloratæ sunt: Terminatur per sudorem, madorem, aut vaporem suavem, plerumque intra diem naturalem.

Periculosa non est, modo recte tractetur, imo sæpe utilis, poros enim aperit, fuligines expellit, sudores provocat, & putrefactionem prohibet.

CAPUT XXVI.

De humorali febre in genere.

HUmoralis febris ea est, quæ dicitur sedem habere primario in humoribus: quæ quadruplex est, juxta quatuor humores. Hæc rursus dividitur in putridam, & non putridam. Putridam in continuam, & intermittentem.

Non

Non putrida, synochus simplex appellatur, in sanguine consistens citra putredinem. Est & altera synochus putrida, in sanguine putrescente, dicitur & continens, & continua.

Febris continua sine remissione est, quæ nullo stato excandelcentiæ ordine, ab initio ad finem sine ulla remissione perseverat. Ferunt in hac putredinem in vasis cordi vicinioribus stabulari, veluti in venæ cavæ ramis, quæ proprius ad cor accedunt, unde cor assiduo pari impetu afficiatur.

Febris continua cum remissione est, quæ quidem nunquam intermittit, sed tamen in singulis paroxysmis sensibilem habet remissionem. In hac putredinem dicunt a corde distantiorem esse, ideoque indesinenter eadem violentia id ferire nequit. Hæc rursus, vel inordinata est, quæ in paroxysmis nullum servat ordinem, & pluries uno die excandescit: vel ordinata, quæ certum in paroxysmis ordinem servat.

Intermittens febris est, cujus accessio non perpetuo durat, sed certis temporibus intermittit, & ad quietem integritatemque desinit. Dicunt ejusmodi febrem oriri ab humore putrescente, vel extra vasa, vel in vasis a corde remotissimis, atque minoribus. In hac distincte considerantur paroxysmi, & intermissio, sive ἀπυρεξία. Paroxysmus nihil aliud, quam id tempus, quo febris post quietem de novo exacerbatur, corpusque gravius affligit. Ἀπυρεξία tempus est a paroxysmis, calorisque febrilis molestiis liberum.

Continua febris rursus, vel ὁμότονος, & ἀκμαστική dicitur, ex eo quod in eodem robore, ac rigore permaneat; quæ a principio ad crisin usque æquali magnitudine, ac vehementia perduret, eundemque vigorem, ac tenorem servet. Vel continua dicitur ἐπακμαστική, & ἀναβατική, id est, invalescens, & incrementum accipiens, ut quæ a principio ad finem indies augetur, semperque exiguum aliquid adjicit. Vel tandem παρακμαστική dicitur, ut quæ de die in diem minuitur, & decrescit, a principio ad finem.

CAPUT XXVII.

Putridarum febrium signa.

Signa febrium putridarum continuarum sunt invasio repentina; nullo rigore, horrore, aut frigore prægresso, pulsus inæqualitas major, quam in intermittente, duratio ultra 24. horas, intermissio & desinentia nulla, usq; dum plane conquiescat. Hæc sunt propria, & pathognomica. Communia, & assidentia varia sunt, ex quibus interdum multa, interdum pauca comitantur, ut æstus immodicus, sitis, linguæ scabrities, deglutiendi difficultas, gustus depravatio, nausea, vomitus, ciborum aversatio, singultus, alvi profluvium, animi deliquium, syncope, oppressio, respiratio difficilis, lumborum gravitas, corporis jactatio, veluti contusio, capitis dolor, vigiliæ, delirium, corporis consumptio, &c.

Intermittens febris, vel est Quotidiana, & quotidie simili typo recurrit, & hanc a putrescente pituita fieri dicunt: quæ si intra vasa putrescit, continuam; si extra, intermittentem producit. Accessio ejus est horarum 18. intermissio 6. Nonnulli putant, ejusmodi febrem esse rarissimam, & qui quotidie febricitant, potius hoc esse a tertiana duplici, aut ex aliis intermittentibus mixtis.

Tertiana febris ea eſt, quæ ſingulo tertio die nova invaſione ægrum affligit, & eſt exquiſita, vel notha.

Tertiana exquiſita fertur ex pura, & ſincera bile fieri. Statim initio, ſingulisque acceſſionibus rigorem vehementem affert, torpuſque pungi ac velut ulcerari videtur: pulſus æqualis eſt; in acceſſionis tamen incremento vehemens, magnus, ac frequens: in vigore ſitis, & æſtus magnus: vomitus ſupervenit bilioſus: urina ſubruſa, ſubflava, & moderate craſſa. Acceſſio ejus longiſſima eſt 12. horarum, interdum 7. aut 4. Septem circuitibus judicatur: Primus eſt debilis, ſecundus fortior, tertius vehementior, quartus vehementiſſimus, poſt quem paulatim remittit.

Tertiana notha ea eſt, quæ non ex pura, ſed ex permixta aliis humoribus fit. Acceſſiones ejus ultra 12. horas extenduntur, nulloque ordine recurrunt: Nunquam 7. raro 14. circuitibus ſolvitur; ſæpe vero longius excurrit. Calor in ea minus pungens.

Quartana febris ea eſt, quæ ſingulo quarto die nova invaſione ægrum affligit. Hæc ab horrore incipit, cum oſcitatione, pandiculatione, & moleſta quadam totius corporis inæqualitate, quam rigor ſequitur, qui initio parvus eſt, vel loco ejus refrigeratio, & horror, at progreſſu temporis fit major, donec fiat vehementiſſimus, qui talis eſt, qualis accidit iis, qui tempore hyemis refrigerantur, ſenſumque exhibet non rei pungentis, ſed gravantis, & quaſi contundentis oſſa. Calor in hac febre ab aliis febribus differt; ſuccenditur enim paulatim, neque ut in tertianis, velut adurens eſt, & æſtuoſus, ſed ſubmiſſus. Pulſus in his rarus eſt, & tardus. Sudores pauci primis diebus, progreſſu temporis copioſi. Urinæ primis diebus tenues & aquoſæ, ſenſim poſtea coloratiores & craſſiores. Sed hæc brevi epilogo dicta ſint de putridis: ſupereſt tertia ſpecies.

Tertia febris ſpecies, Habitualis, aut Hectica dicitur, ex eo quod in habitu, aut in ſolidis hoſpitetur. Signa hujus febris propria ſunt calor lentus, viſque tactu perceptibilis, qui duabus a ſumpto cibo horis exacerbatur: corporis macies, & extenuatio ſine cauſa manifeſta: urina pinguis & oleoſa: facies livida & plumbea, oculi cavi & profundi: vigiliæ immoderatæ, appetitus debilis, frequens aerem frigidum trahendi deſiderium. Ejuſcemodi febris tres dantur gradus. Eſt præterea Hectica ſimplex, & compoſita ex ſimplici, & putrida. Rurſus vel per ſe eſt, vel cum tabe: vel primario, vel ſecundario diuturnitate collecta. Cætera non addo, nunc ad propria.

CAPUT XXVIII.

De febrium Natura.

AD veram febrium cognitionem ſtabiliendam, intelligere oportet principiorum, ſeminum, & Elementorum poteſtatem, nec non temporum, & corporum cœleſtium vires. Mitto transmutationum & transplantationum leges, Principia realia, non logicalia intelligimus, ampla eſt enim principii ſignificatio: ſed hic nonniſi corporum, tamquam generationi, & corruptioni ſubditorum, principia realia inquirimus. At vero ne corpora citra loca & tem-

& tempora constituere videamur, & pariter solitaria propriis formis destituta deseramus,ea investiganda sunt Elementa,tanquam propria domicilia, in quibus generantur; nec generantur sine seminis beneficio, & hæc semina in hanc mundanam scenam venire non observamus propriis destituta corporibus. Pro quo intelligendum est, corpora isthæc non aliunde, quam ab iisdem seminibus fuisse efformata, quæ cum a primordiis tali scientia donata sint, peculiaria induunt vestimenta: & sub verbi omnipotentis vexillis militare audent. Est vero semen visibile sensibus obvium, ut invisibile sensuum criterium effugiens, e naturæ potentia eductum, propriis scientiis, & artibus instructum,ut per ævum propriæ speciei deserviret propagandæ. Sed hæc longe nimis petita videntur,& altiorem requirunt indaginem; modo resolutionis via contenti simus docere corporum principia. Cum ergo corpora omnia in salem, sulphur, & mercurium resolvi observamus, iisdem ipsa corpora constare necesse est. Scio quid adversus hæc dixerint complures, quibus pariter satisfactum fuit: negare tamen non possunt, ea saltem contineri potentia, cum eadem actu educantur. Non obstat, si eadem pro principiis nolint recipere, sat enim est ipsa ubique reperiri, cum ea non otiosa propriis non destitui, fateri pariter teneantur ea, quæ sensuum criterium profert. At rudibus absonum videbitur sulphur, salem, & mercurium communiter sumpta, in rebus constituere; hæc tria analogice ita appellantur, ut pro sulphure intelligatur omne id quod flagrat, atque igni est amicum; pro sale, omne id quod in aqua solvitur (unde tam saccarum, quam omne salis genus amarum, acidum, austerum, &c. in aqua solubile, sal appellatur:) pro mercurio, aqua omnis, seu omne liquidum oleo impermiscibile, & incendio minime aptum.Aqua vitæ, & alii liquores flammam suscipientes,sulphuri volatili permixti sunt. Non nego Scholasticos de corporum principiis alio modo philosophari, & contendere hæc nostra nimis esse sensibilia,experientia potius,quam ratiocinio comprehensa; non decere cathedrantem Philosophum ad palpabilem demonstrationem descendere, resolutiones, dissolutiones, exaltationes, coagulationes, & consimiles operationes lustrare. Facilius est enim cum Aristotele, & ejus asseclis, de principiis a nemine comprehensis delirare,quam de rebus omnibus obviis verba facere. Qui contentionibus & rixis impense delectantur, materiam,& privationem mordicus tutantur:At quis sensuum capere unquam possit rudem, inaspectabilem,nulla dimensione formatam,sola opinione conceptam puram illam potentiam? De eo quod dicunt de forma,ut ea sit quæ dat esse rei,minus intelligo: intellectus non operatur, ubi sensus deficiunt. Oculi sine colore, tactus sine corpore, nares sine odore, aures sine sono, gustus sine sapore non judicant. Itaque cum nostra, ratione, & experientia fundata sint, causa non est, cur ad imaginaria, inutilia, ad contentiones tantum excogitata, ac incerta confugiamus.Sed veniamus ad experientiam:Demus Piper,Zingiber,& similia, quid per materiam,formam,& privationem acquirimus? Ad Elementor. mixtionem confugiunt.Isthæc an inibi actu, an potentia reperiantur, infructuose nimis deblaterant: ignem ibi levitatem amisisse, virtutem ipsius principatum obtinere, consimilia denique effutiunt de aliis. Quicquid de gradibus proponunt,

cum suis temperamentis, non minoris est levitatis. Nos vero qui de rebus sensuum criterio philosophamur, spretis his, qui supra sensus elati, erronea quadam opinione tumidi, nihil præter inutilem quandam dicacitatem nobis obtrudunt, dicimus tria isthæc in omnibus reperiri, & unumquodque esse fundamentum, & sedem omnium virtutum rerum naturalium: virtutes vero pendere a seminibus tam visibilibus, quam invisibilibus. Ejusmodi vero seminum qui quærit principia & origines, fateri omnino tenetur, sui ipsius cognitionem prius esse examinandam, in cujus contemplatione non minus cæcutit intellectus, quam in rebus etiam minimis. Sed demus cujusvis rei formam indagandam, ipsa in indivisibili est posita, non est quantitati alligata, & in se in infinitam vim se propagandi ab omni ævo obtinuit. Quid insuper? contemplare artem & industriam, qua pollet in propria specie propaganda, & conservanda: observa in his mirabilem ordinem, proportiones, & figuras, cum peculiaribus lineamentis inimitabiles. Si colores incomparabili artificio collocatos contemplaberis, eas videbis cum coloribus & odoribus certare. Ab hisce minimis liceat ad te devenire, a qua contemplatione Deum factorem omnium quoquo pacto ad te venire senties. Supra cujus meditatione non est, ut ad ea quæ supra te sunt, devenire contendas. Alta quæris, & incognita, & ima sub pedibus tuis penitus ignoras: multa de Marte, & Saturno deblateras, & eorum conditiones, naturas, & proprietates non agnoscis. Propinquiorum cœlorum materiam videmus quidem, sed quæ sit, nescimus.

Visibilium ergo sensibus comprehensorum nostra sit cognitio, nec immerito, Medicus dicitur artifex sensatus. Statutum ergo sit, in cunctis rebus inesse tria illa corpora, quæ sive principia, sive secunda dicantur, parum refert; & ea in homine copiosissime, ex quibus febres deducere contendimus.

CAPUT XXIX.

Quomodo fiat humorum incendium, ex quo febris.

Supra satis copiose demonstravimus, incendii materiam esse sulphuream, seu oleagineam; id vero quod incendit eam, esse non posse ignem actu, uti in cunctis rebus fit, & requiritur, sed ex salis potestate spiritum segregari saltem, qualem in artificialibus observamus. At quia per se satis potens non est, ut sulphuream illam substantiam incendat, ni pariter dicta substantia oleaginea attenuata sit, & rite disposita, istæc tunc ambæ mixtæ febrile incendium efficiunt. Miscentur vero, vel spirituum ministerio, vel motu proprio, vel universæ naturę potestate: hinc prima febrium genera. Spiritus, vis est & potestas unius cujusq; rei, a quo omnis actio venit. Quod dicimus eos esse donatos variis scientiis, & his instructos esse, non alia ratione accipiendum, nisi quod demiremur mirabile eorum artificium, tam in suis speciebus propagandis, quam in miris eorum effectibus, in nostri usum, & commodum paratis. Hujusce rei exemplum in quavis herbula, in quavis arbore. Vide Quercum, quam ex minima glande in proceram arborem assurgat! Partes dictæ quercus si rite examinentur, incredibile artificium deprehendemus: in uno folio ordinem structuræ, quæso, observa,

observa, nervos seu fibras, aut filamenta per corporis spatium dispersa, cum uniuscujusque folioli faciei exterioris propoitione & symmetria. Taceo seminis illius cum cæteris perpetuam, & indesinentem generandi facultatem. Quot terræ creata meditor, tot miracula video. Si sapores, odores, colores, & proportiones stirpium inquiro, stupet animus. Unumquodque nascens incredibili arte instructum. Ad hęc alimenta e terra communi matre seligenda. Quid magis mirum est, quam in uno eodemque loco, in quo nullus sapor, nullus odor, nullus color, peculiarem saporem, odorem, & colorem seligere, eoque frui, & incrementum suscipere? De Animalibus longe majora rimari oporteret, at ea, quia nobis sunt ubique obvia, intellectus nostri captum excedunt. Dico quia sunt nimis communia, nam quæ sunt remota a nobis, humanæ cogitationi magis videntur exposita. Quoties apud me ridiculum, & phantasticum reputavi, homines haberi philosophos, qui relictis veris philosophandi principiis, ad utilissima opinionum sophismata se perpetuo devolvunt. Spirituum notitiam si attente perpendamus, incendii febrilis cognitionem habebimus. In venis majoribus, ubi sanguis maxime luxuriat, quotiescunque purus manet, integra sanitate gaudet, & homo perfecte vivit sanus; ubi contra adest impurus, excrementitiis fæcibus mixtus, varias excitat motiones, quæ cum sint a natura alienæ, bellum ipsi indicunt, ex cujus conflictu variæ incandescunt spiritus: quod quidem incendium, Febris est. Nec alia ratione, quam propter antipathiam, quam inter se habent. Unde vero ejuscemodi antipathia, odium & inimicitia, quam inter se exercent; non aliunde, quam a ratione quadam seminali, a primævo rebus cunctis indita. Elementa non diversa ratione inter se pugnant: Ignis estne aquæ contrarius, quasi ex se, & a nullo dependens, qui cunctis rebus primus agendi potestatem dedit; Elementis pariter movendi principia concessit? Hæc prima, & universalis febrium ratio. Ad particularem, & specialem intelligendam, varia sunt primo enodanda; & quia a communi, & trita via declinare necesse est, quid sit spiritus, quæ ejus origo, & potestas, materia quoque ex qua febres, aperire necesse est.

CAPUT XXX.

Quid spiritus.

Spiritus in sacris *Ruah*, quasi ventus, & virtus creatoris, sic enim: *Verual Eloim merachephate galpene Tehom, Spiritus Domini ferebatur super faciem abyssi*. Græcis ψυχὴ, quasi animus, & πνεῦμα, idem pariter, quod aer, ventus, & tenuissima substantia sit. Fernelius *lib. 2. de abditis rerum causis, cap. 7.* elegantissime spiritus descriptionem exhibet, dicens *eius propriam significationem ventum esse: Atque quum ventus præpotens sit mirabiliaque efficiat; & oculorum obtutum effugiat, affinitate quadam, & similitudine factum est, ut spiritus nomen aerem omnem, qua sub aspectum non cadit, transiret, sive corporea ea sit, sive incorporea. Hinc fit, ut quæ in nobis inest substantia, auræ tenui persimilis, spiritus appellationem subeat*. Hippocrates, ut est in omnibus

nibus mirabilis, in *libro* cui titulus est *περὶ φύσεων*, est quidem Divinus: ibi enim vim & potestatem spiritus manifeste declarat, ibi per spiritum modo ventum, modo aerem intelligit, *ἀπαυγάρ* inquit, *τὸ μεταξὺ γῆς τε, καὶ οὐρανῦ, πνεύματος συμπλεόν ἐστίν*. Hermetici per spiritum intelligunt omnem vim, & potentiam e cunctis rebus expirantem, radicem, & fontem, a quo dimanant omnes actiones. Per spiritum etiam intelligunt tenuissimas illas substantias, quæ per halitum educuntur, segreganturve e rebus per distillationem, sed hoc analogice. Triplicem speciem spirituum faciunt, corporeos, aut in corporibus demersos; incorporeos, qui vix alli visibili substantiæ insunt, & medios, qui utriusque naturæ participes sunt: aut ipsos dividunt in crassos, tenues; & tenuissimos. Qua in re non valde dissentiunt Medici: quum enim de calido, & humido insito tam multa dicunt, pertenuem substantiam semper intelligunt. Verum ut pluries annotavimus, in re tam periculosa tutum non est opinari Efformare sibi philosophandi principia ex probabilibus, non ex certis, & veris fundamentis, idem est ac quærere lucem in tenebris. Præter ejusmodi traditam divisionem, dicunt in humano corpore unicum esse vitæ spiritum, qui spiritus virtus est unica per totum corpus diffusa, ex qua omnia membra vivunt, & prout ipsa diffunditur, & extenditur, varias sortitur denominationes, a quo non dissentiunt ipsi Medici. Fernelius enim in *sua Physiolog. lib. 4. cap. 2.* dicit spiritum esse corpus æthereum, caloris, facultatumque sedem, & vinculum, primumque obeundæ functionis instrumentum: ut qui in cerebro animalis, qui in corde vitalis, qui in jecore naturalis appelletur. Hermetici unicum vitæ spiritum statuunt, quem per membra diffusum, diversum per operationem agnoscunt, sed re ipsa unus tantum est. Robur ipsius a membrorum fortitudine pendet. Intelligendum pariter vires suas servare, ubi libere per membra potest transire.

CAPUT XXXI.

Spirituum alia disquisitio, & divisio.

CUm spiritus sint omnium rerum opifices, & morborum ac sanitatis potissimæ causæ, ratio maxime postulat, ut de horum natura amplissime simus instructi. Etenim spiritus nomen sæpissime pro aere, & pro vita rerum omnium sumitur. Vita siquidem rerum nihil aliud est, quam essentia spiritualis: invisibilis, & impalpabilis res, spiritus, & res spiritualis. Spiritus est, ergo a corpore diversus: nam corpus est visibile, & tangibile; spiritus vero invisibilis, & impalpabilis. Spiritus adest naturalis cuilibet rei creatæ, unde vis & energia cujuscunque rei. In herbis spiritus est, qui modo in floribus, seminibus, fructibus, &c. modo in foliis, radicibus, &c. consistit. Ejus medio quotannis renovatur, & tamdiu durat, quamdiu spiritus ille manet. Nec plantæ solum vitali spiritu donatæ sunt, sed & omnis res corporalis; nullum enim corpus sine proprio spiritu creatum est, & hunc occulte in se continet. Quid enim esset corpus sine spiritu? est profecto spiritus, id quod occulte rei virtutem & potentiam possidet: & ut spiritus vita est, ita corpus mors. Perire præterea constat corpus, spiritum vero non; is enim in sua specie immortalis est: in eversione sui cor-

corporis recedit, & ab eo separatur, ac mortuum relinquit corpus, reditque in suum locum, unde venerat. Ex quibus patet, varios esse spiritus, sicut varia sunt corpora. Rursus spiritus est balsamus omnium rerum corporalium: dicitur etiam cœlestis, ac invisibilis ignis, & inclusus aer.

CAPUT XXXII.

Febrium nova divisio.

EX supradictis satis apparet, febres fieri ex mixtione spirituum antipathiam inter se habentium. Spiritus esse genitos ex materia excrementitia, quarum una est naturæ sulphureæ, altera mercurialis: utraque tartarea est, id est, triplici materia, salina, mercuriali & sulphurea constant. Cum vero materia isthæc tartarea excrementitia sit, & otiari nesciat, sequitur ut ex se vaporem, seu spiritum emittat, qui cum sit a spiritu vitæ alienus, mirum non est, si cum eo bellum moveat perpetuum, ex quo humores, & corpus universum mirifice incandescit. Incendium modo tertianarium, modo quartanarium, modo continuum fit, pro varietate materiæ tartareæ, & loci, in quo coacervatur dicta materia excrementitia.

CAPUT XXXII.

De Tartaro.

TArtarus, seu Tartarum nomen sortitur a fæce vini, quod trina substantia constat, cum propria tinctura, salina, sulphurea, & mercuriali. Tinctura cum dictis tribus, naturam seminis, ex quo primum genita fuit, retinet. Sic in homine sanguinis fex Tartarus appellatur. Duplex vero est Tartarus: unus crassus & fæculentus, qui ima tenet; alter tenuis, qui vini corpori miscetur. Rursus iste duplex est: unus qui, exempli gr. seorsum a vino liquoreve alio, vel a sanguine segregatur, & doliis vasis adhæret; alter tenuissimus, qui perpetuo vini, vel liquoris corpori mixtus manet, neque unquam a corpore liquoris segregatur: Coagulatur vero a spiritu salis, qui formam ipsi dat, juxta locum in quo reperitur. Est ergo materia quædam excrementitia, ab alimentis sub forma resoluta, ita ut discerni nequeat, & ad coagulationem apta. Differt Tartarus per regionum terrarum, & aquarum varietate, atque prout aliæ terræ, & aquæ puriores. Rursus est Tartarus, vel viscidus, vel bolaris, vel arenosus, vel calculosus. In universum tot sunt Tartari differentiæ, quot sunt lipuorum species.

Interea audiendi non sunt illi, qui putant Tartarum idem esse, ac Phlegma: Nam Tartarus in omni re liquida, etiam in aqua, omnibus succis, fructibus, eduliis, &c. reperitur; non ita Phlegma, quod extra corpus humanum non est. Præterea pituita incoctus est sanguis; non ita Tartarus, qui ubique adest, nec coctiones respicit. Non nego reperiri ipsum in humore, nec propterea idem est. Caseus est in lacte, nec propterea lac est. Et ut clarius Tartari notitiam habeamus, intelligendum est, materiam Tartari esse superfluitatem naturalem, hoc est, a natura rebus insitam, & segregationem quandam, quæ juxta concordantiam

tiam

tiam cum seminis parte miscetur. Et ut rem magis intelligas, suppone quodlibet corpus debere esse simplex, nulla re miscellanea contaminatum, ita ut aqua non esset, nisi aqua purissima, absque ullo additamento; sic succi herbarum, puri & sinceri absque ulla permixtione: quod tamen ita esse minime videmus, imo contra in omnibus purum cum impuro mixtum esse cernimus, hoc est, fæces, & Tartarum; ut cum aqua lutum, cum vino fæces mixtas reperimus. Illud igitur impurum, quod separari debet, Tartarus ipse est, non quod Tartarum cum fæcibus, quæ sub impuritatum nomine comprehenduntur, confundamus; magna enim differentia inter illa est: Nam impuri materia duplex est: una quæ resolutioni; altera quæ coagulationi apta est; illa fundum petit, hæc vasis parietibus adhæret; nam fæces ex sui natura fundum petunt, Tartarus vero nonnisi beneficio spiritus salis coagulatur. Exemplo res illustrabitur. Alimentum quod assumitur, in ventriculo post concoctionem separatur in fæces, & humorem sanguini gignendo idoneum. Fæces per intestina rejiciuntur, tanquam res impura; materia sanguinis, imo ipse sanguis, Tartarum in se continet, qui variis in locis coagulari potest. Usque adeo ut clare appareat, omnem humiditatem e terra provenientem, habere in se innatam quandam salsedinem & tartareum quiddam, quasi viscositatem apparentem, quæ a reliquo humore se separat, & in corpus solidum coagulatur.

Quod si facultas concotrix, seu calor naturalis in liquoribus tartaream impuritatem non separat, sed permixtam cum alimento esse patitur, fit ut in hominem quoque perveniat: Nam quia necessum est nutrimentis quotidie uti, ali, ac sustentari; tartarea autem materia in ipsis nutrimentis cibi, & potus sita sit, ex necessitate indies purum cum duplici impuro assumimus, unde morborum maxima pars originem ducit. Ex his satis patet, quid sit Tartarus. Qui plura desiderat, Paracelf. adeat, & ejus *Libros de Tartaro* legat.

CAPUT XXXIV.

Species Febrium.

JUxta communem medendi methodum febres in suas species dividimus, & diximus alias esse spirituales, id est, sedem habentes in spiritibus, alias humorales, hoc est, in humoribus, & tertiam speciem dici habituales, & hecticas, quod in solidis, seu habitu corporis. At quia ejuscemodi divisio, curationis certitudinem nullam denotat, necessarium esset docere diversionem aliquam, qua via ad certitudinem nobis pateret. Verumenim vero, quia vera divisio pendet a diversitate materiæ tartareæ, quæ generat febrem; & quia ejuscemodi varietas adhuc non est nota, & necesse est per universalia procedere: nullus enim auctor de hac materia scripsit; solus Theuphr. Paracel. viam nobis præmonstravit: at is plusquam 200. species esse refert: Nos cum ipso quasdam esse in jecoris substantia consistentes; alias in liene; alias in ventriculo; alias in renibus; alias in pulmonibus; nonnullas in cerebro; & tandem in singulis corporis partibus generari febres pronuntiabimus.

Etenim sicut in singulo membro contingit esse peculiare tartarum; ita in pecu-

peculiare fieri poteſt incendium. In alias tamen ſpecies, eaſque generaliores diſtinguit febres Thoph. Parac. *in* 5. *Tomo operum ſuorum*, *Tab.* 7. *de Gener. febrium*, 1. in Opiaticum. 2. in Centaureum. 3. in Erroneum. 4. in Litteriſtum, & 5. in Albugineum.

1. Opiaticum, ex ebullitione paroxyſmalis ſpiritus febris oritur, cujus hæc unica cauſa eſt, quod ſpiritus furibundi incendantur per externorum elementorum accidentia; quæ viciſſim per elementorum reverſionem dividuntur, & ut opiata operantur: unde etiam nomen impetrarunt ab eo, quod eas ſanat.

2. Centaureum. Hæc febris eſt ſuperfluitas in corpore ab humoribus genita. Eſt autem ipſorum ſtercus, quod aliquamdiu colligitur, quod ejiciendum ſi egredi non poteſt, tunc paroxyſmos movet in ſpiritibus febrilibus. Res ergo illæ, quæ ſtercus humorum conſumunt, eædem etiam has febres tollunt, nomenque ac morbus res una eſt.

3. Erroneum. Febris hujus generatio eſt, ſi febriles ſpiritus errent, & extra materiam rapiantur, ac contra motum ordinemque ſuum agitentur moveanturque per diſſolutionem loci, & materiæ, & per accidens.

4. Litteriſtum. Hæc febris eſt præter naturam, hoc eſt, ſupra vires naturæ. Et eſt commotio ſimilis febri, non tamen per ſe febris eſt, ac per litteriſtum tantum curari debet, non naturaliter.

5. Albugineum. Febris hæc partem nullam habet cum quatuor prædictis communem, ſedem ſuam in centro humorum figit, unde retropellitur per humorem albugineum. Et paulo inferius aliam tabulam de febrium generibus ponit, & 4. dicit eſſe, Sanguinis, Terræ, Aëris, & Ignis: & in quolibet genere tres potentias in peccante materia haberi tradit: Oppilatum, Putrefactum, & Superfluum.

Sanguinis:

Oppilatum eſt, quando ſanguis ſuum greſſum, curſumque habere non poteſt. Eſt opilatio in venis ex vitio ſanguinis, quando congelatur, vel quid ſimile.

Putrefactum eſt, quando humor trium primarum coctionum ſequeſtratione facta, labitur in putrefactionem. Hæc putrefactio eſt in loco, ubi dolor eſt.

Superfluum eſt, quando ultra debitum, ſanguis abundat in corpore, & auget virtutes ſuas ultra ſuum pondus: & iſta ſuperfluitas eſt generatio febrium.

Terræ:

Oppilatum eſt terra. Hujus eſt generatio, ſi terreus humor in nobis, qui membris innatus eſt & infixus. Si talis non poteſt libere ſtare, eſt generatio febris terrenæ.

Putrefactum. Et ſi ille tanquam Elementum non exiſtit, ſed propria ex natura ſe tranſmutat, & abſque corruptione eſt iſta generatio febris terrenæ ex putrefactione facta ſui Elementi.

Superfluum eſt, quod ſi ille humor terrenus Elementatus, & in hoc membro pro Elemento aſſumitur: quando ultra gradum ſuum apparet, & fit, tunc eſt generatio febrium terrenarum ex Elemento ſuperfluo.

Op-

Aeris { Oppilatum est, quod si aer in nobis, qui tanquam chaos existit; cum oppilatur, non habeat regressum, generatio est febris istius.
Putrefactum. Quod si in putrefactionem convertitur, uti aer externus, tunc est febris generatio ex putrefactione aeris, scilicet interni.
Superfluum. Quod si superabundat in ventos quasi, & ultra suum debitum, hæc est generatio febris ex superfluitate.

Ignis { Oppilatum est, quod si ignis in nobis circumflat, non potest habere suffimigium suum. Hæc est generatio febris ex oppilatione ignis.
Putrefactum est, si in ipso corpus ignis sua virtute per se putrefit. Hæc est generatio febris ex putrefactione ignis.
Superfluum est, quod si ultra suum Elementum igneum abundat, tunc est febris ex Elemento Ignis, propter superfluitatem ignei caloris.

CAPUT XXXV,

Febris alia Divisio.

OMnis febrium doctrina, propter earum curam comparatur; hac de re, quia alio modo curatur febris ventriculi, alio jecoris, &c. ea de causa pervestiganda fuerit pars, in qua hospitatur febris: & cum ea maxime obsideat ventriculum, jecur, &c. ea de causa juxta dictas partes eam dividere oportet.

In ventriculo, in hepate, & in renibus, potissimum fit febris Tertiana, Quartana, & Quotidiana.

Paroxysmus febris, ut fiat.

Nemo huc usque febris Paroxysmos pervestigare satis potuit: ad veritatem omnium optime collimare Theoph. Parac. existimo. Dicit vero Paroxysmum fieri, quando putrefactionis ebullitio deberet penetrare per poros in vias urinæ, & cum urina exire, quæ ubi oppilatæ sunt, furit, & inde venit tremor; sicut olla, quæ habet operculum, quando fervet: vel operculum decidere debet, vel olla frangitur.

Quando fæces incipiunt fervere, tunc vapor ascendit, inficitque aerem; inde tremor: nam in fæcibus a vi digestiva Paroxysmum per nos fieri, ex prægressis satis patet; & quia diximus conjunctas, & efficientes causas immediatas esse spiritus.

CAPUT XXXVI.

De causis febrium.

IN præcedentibus febrium ortum, & generationem satis aperte demonstravimus, dicentes mixtionem duorum spirituum, antipathiam inter se habentium, causas esse proximas febrium. Spiritus vero ejusmodi oriri a Tartaro, materia videlicet excrementitia, sale, sulphure, & mercurio, cum sua tinctura, aut virtute seminali constante. Tartarum ejusmodi, & ratione loci ubi generatur,

ratur, & materiæ, ex qua fit, diversas sortiri species: Hinc tot esse febrium species.

Cur vero misceantur ejuscemodi spiritus, adhuc inexplicatum reliquimus: Diximus tamen ejuscemodi materiam Tartaream, diversam sortiri naturam pro ratione edulii, quo quotidie nutrimur: Insuper pro ratione coctionis membri, in quo fit, & generatur: Præterea spiritus vitæ, qui utriusque impetum sustinet, non parvam affert differentiam; sed hæc omnibus communis est. Diversitas pariter, quæ a temporum constitutione venit, non est parvi facienda. Verum si exacte singula perpendere velimus, integra volumina scribere oporteret, id quod non fert instituti ratio: nunc nobis sat est viam demonstrasse. Qui interim plura desiderat, consulat Theoph. Parac. pluribus in locis, & maxime in *libris de Tartaro*. Nec te deterreat, quid in contrarium clamitent nonnulli scioli, qui non scientiam, sed affectatam quandam garrullitatem magis affectant. Quod si authoris nomen tibi displicet, universam naturam contemplare, & Tartarorum varietas, & potestas tibi innotescet.

CAPUT XXXVII.

De Prognosi instituenda in febribus.

PRognosis febrium varie colligitur ab Hippocrat. & Galeno, quod ab his factum fuit per diversas observationes. Est vero Medico pernecessaria, non tantum ad curandum, verum etiam ad futuros eventus prædicendum: etenim ex futuræ mortis præsagio, judicamus manus ægro esse, vel non esse admovendas.

Prognosis, seu prædictio est doctrina, qua futuros morbos, & illorum eventus prædicimus per signa. Prævidentur vero febres, salus, mors, crises, symptomata, morborum translationes, & alia permulta.

Prædictio triplex institui potest: una generalis, altera specialis, tertia particularis. Hic generalem meditamur ex Hipp. & Gal.

Prædictio partim est possibilis, partim impossibilis; difficilis semper, & utilis. Mutationes febrium insignes, sive in melius, sive in deterius, judicia, & crises nominant.

Bona judicia certis coctionis signis prænuntiari debent, atque inde memorabili, seu consentanea excretione, abscessive celebrari.

Crudo morbo, vel immaturum aliquem excerni, damno est: & memorabilem excretionem dicimus ἀξιόλογον, quam quidem, ut ex toto, vel saltem bona ex parte superetur morbus, κατ' ἴξιν fieri, & judiciali die, necesse est.

Majores excretiones naturam dissolvunt: minores autem præterquam quod nihil efficiunt, aut imbecillitatem, aut malignam humoris conditionem arguunt, & recidivis materiam suggerunt.

Coercendis morbis sic est naturæ urgentis institutum: concoquere, attenuare, incidere, temperare materiam: ac denique ita comparare, ut seposita utili ejus portione in alimentum, reliquum inutile, aut redundans modo excretione abjiciat, conficiatve pepasmo, modo in ascessus transferat. Natura enim

suo

CAPUT XXXIX.

De coctione.

PEptica signa antecedunt judiciorum motus, natura insurgente adversus causas morbificas. Deinde sub ipsum judicandi tempus fit variorum symptomatum concursus, febrium exacerbationes, deliria, æstuans per habitum, perque artus calor, arteriarum undosa pulsatio, interdum etiam rigor, aliaque horrenda, ut ἀφωνία, ἀσφυξία: unde illa ταραχὴ, turbatio judicialis, tam expetenda bonis Medicis, quam imperitis metuenda. Illi enim taciti animis exultant, cum imperiti, veluti deploratis rebus, mœrentes præcipiti cursu confugiunt ad divina. Natura concocto morbo hostilem humorem, mediis venarum atque arteriarum spatiis exclusum, transmittit in habitum, inde subitus rigor membra concutit. Inito illic certamine, ubi paratas habet veluti præsidiarias copias spirituum, & caloris insiti, victrix natura, aut sudore per spiracula corporis, aut vomitu, aut hæmorrhagia, aut urinis, aut dejecti one, infestum humorem extrudit. Sin minus, & parta in habitu corporis victoria, inde recurrat potentior hostis, etiam collata interius præsidia exiguo labore opprimit, vitamque dissolvit.

CAPUT XL.

De Bonis sudoribus.

SUdores optimi, quicunque per universum corpus, ac judicialibus diebus fiunt, calidi, & febrem prorsus auferentes. Optimi etiam, qui judiciali die solvunt febres. Utiles qui eas remittunt.

Boni sudores sunt illi qui calidi, & per totum corpus diffluì, concocto morbo, & die critico, & in declinatione fiunt: siquidem boni die 3.5.7.9.11.14.17. 20.27.31.& 34. hi enim sudores morbos judicant, nam eo tempore natura movet. Qui aliis diebus fiunt, nascuntur a morbi violentia.

CAPUT XLI.

De Malis sudorinus.

MAli sudores frigidi sunt, qui vel universum corpus pervadunt, vel partes aliquot particulares, & mortem prænuntiant, maxime in acutis. In aliis vero non acutis, ἢ ἀκρισίας, ἢ χρόνου, ἢ πόνου, ἢ ὑποστροφάς; aut judiciorum defectus, aut longas dierum prorogationes, aut labores, aut recidivas portendunt, cum febre acuta exitium, cum remissiori longitudinem. Quinimo etiam in moribundis, sub calidus quidam, tenuisque sudor διαφορητικὸς, simul omnes artes proluens, ac sensim refrigescens, non desistit, quin fatiscente natura, prorsusque exolutis viribus, calorem vitæ penitus extinguat.

CAPUT

CAPUT XLII.

De Excrementis.

NAturalis facultatis potestas in excrementis potissimum elucet. Qua propter ab excrementis multa trahuntur prognostica. Excrementa, quantumvis mala qualitate, & quantitate, bonis ægri rebus expelluntur, si die critico, præcedentibus signis coctionis, & cum ægri adjumento extrudantur: signum namque est, corpus a facultate expultrice robusta excrementis purgari, quod bonum est. In excrementis justa moderatio esse debet, quæ vel omnino solvat morbum, vel leviorem reddat: largior siquidem excretio vires solvit; parcior vero debilitatem naturæ ostendit. Quæ si fuerit pauca & frequens, præterquam quod denotat naturæ debilitatem, insuper ostendit ejus inanem conatum; nihil omnino juvans, sed potius tendens ad ægri perniciem, omnis enim suppressio corruptæ, & malignæ materiæ, mala est.

In Excrementis contemplanda sunt coctio, cruditas, & pravitas. Coctio in febribus salutis securitatem, & judicii celeritatem ostendit: nisi quid præter rationem coctum sit; tale enim in morbo acuto pravum censetur ab Hippocr. in *Coacis prænotionibus*. Id præter ratione censetur, cujus nulla antegressa signa coctionis, quod peculiari exemplo expressis Hipp. *capite de Urinis*, inquit enim, *Urina, quæ derepente coquitur, prava est*. Cruda excrementa longitudinem morbi significant, si perseveraverint longo tempore: Arguunt enim naturæ debilitatem; nam debilis natura non potest coquere materiam, nisi longo tempore. Cæterum coctio, ut certam ostendat salutem, & judicii celeritatem, oportet ut sit vera, continua, & universalis. Vera quidem, quia non raro falluntur Medici, opinantes veram esse coctionem in urinis, ex crudo humore in fundo earum subsistente, quasi verum sit sedimentum. Continua etiam debet esse coctio, ut fida sit. Fit enim aliquando, cum non ex toto humor a natura superatur, ut mane appareat cocta, vespere autem delitescat coctio.

Quare scribit Hipp. *in Prognost.* Urinam coctam debere perseverare usque ad Crisin ad Gal. *cap.4.lib.3.de Crisibus*, præsagivit ex coctione primi diei, morbi terminum. Verum hoc esse potest, si intelligamus in fine primi diei, & in simplici affectu, neque etiam coctio continua certa est. Debet etiam esse universalis, & totius materiæ morbificæ, frustra namque in parte quapiam coctio suscipitur, morbo in reliquo corpore incocto existente. Prava excrementa simpliciter periculum denotant, ex Gal. *l.1.Crif.*

Omnes excretiones, quæ morbos non judicant, aut non minuunt, malę sunt. Omnia excrementa morbis supervenienria, quæ dolorificum malum foras existere testantur, proptereaque in bonis ducenda, meliora existimantur, cum cito apparent: ostendunt namque naturæ robur; & per consequens minus bona, cum sero exeunt, ex contrariorum lege.

Omnis sincera excretio mala, quod naturę miscentis imbecillitatem ostendat.

Excretiones plurium, & variorum calorum malæ sunt, pejoresque quo illi

illi colores praviores erunt, ut æruginosi, porracei, virides, nigri. Omnis pinguis, & oleosa mala, quod colliquationem significet. In omnibus morbis nihil excerni, malum.

CAPUT XLIII.

De Urinis.

URina optima est, ut inquit Hipp. *in Prognost.* si candidum habuerit sedimentum, læve, & æquale, omni tempore, donec morbus judicetur. Coctio ex superioribus securitatem salutis, & celeritatem criseos demonstrat. Si vero intermiserit, atque interdum mingatur sine sedimento, & aliquando habeat sedimentum album, læve, & æquale, morbum diuturnum, & minus securum ostendit, inquit idem Hippocr. Iterum idem in *Coacis prænotationibus* scribit, *Urina bonum sedimentum habens, quod derepente evanescit, laborem, mutationemque significat*: Item:

Si urina fuerit subrubra, & sedimentum subrubrum, ac læve, diuturnior hac quidem est, quam prior, valde tamen salubris.

Qui *in urinis celeriter sedimentum habent, celeriter judicantur* ex iisdem *Coacis prænotationibus*. Celeriter, id est, intra paucos dies; nam urina derepente cocta, mala judicata fuit.

Subsidentiæ in urinis, speciem crassioris farinæ referentes, malæ sunt; iis vero pejores sunt squammosæ.

Tenues vero & albæ, valde malæ.

Urina quæ alba funditur, atque pellucida, mali est hominis, atque potissimum in phreniticis. Iis vero pejores sunt furfuraceæ. Nebulæ vero albæ, bonæ, quia coctæ; nigræ vero malæ.

Quamdiu urina erit rufa, & tenuis, crudum significat esse morbum, ex quo colligere licet longum fore; quod si diuturnior fit, & urina talis perstiterit, periculum est ne æger non possit sufficere, donec urina coquatur.

Ex urinis magis exitiolæ sunt fœtidæ, quod magnam putredinem denotent.

Aquosæ malæ sunt urinæ, ob debilitatem coctricis facultatis.

Nigræ, a calore adurente malæ censentur.

Viris, & mulieribus urinæ nigræ pessimæ sunt, pueris vero aquosæ.

Pingues urinæ similes telis aranearum, damnandæ sunt. Hæc pro instituti ratione sufficiant.

CAPUT XLIV.

De Alvi dejectionibus.

OPtima dejectio (inquit Hippocr. *in Prognos. & Coacis*) mollis est, constans tempore, sicut per valetudinem excernitur: quantitate ingestis respondet certa proportione. Sic enim exeunte, imus venter bene habebit, bonaque existimabitur.

Utile est lumbricos excerni teretes cum dejectione, ubi ad crisin perve-

nerit morbus; nam si exeant cum dejectione, crisi instante, naturæ robur significatur. Si vero per os, aut per anum expellantur sine dejectione, aut sine fæcibus, ostenditur eorum copia, aut malignitas materiæ, quam vermes fugiunt: quæ omnia sunt mala.

Dejectio aquosa, quæ a debilitate coctricis pendet, diuturnitatem morbi significat. Si candida fuerit, aut crocea, aut spumans, a flatu, & fervore, aut rubra, mala est. Nam candida obstructionem meatus cholidochi; crocea pura, imbecillitatem naturæ; spumea, nativi caloris imbecillitatem significat, quæ omnia mala sunt. Mala etiam dejectio est, si fuerit parva, glutinosa, alba, subcrocea, ac lævis.

Magis autem lethales sunt nigræ atrabiliariæ.

Pingues, vel lividæ, vel æruginosæ, vel fœtidæ, malæ, ex *Progn. & Coacis.*

CAPUT XLV.

De Vomitu.

HIppoc. in *Prognost.* inquit: *Vomitus utilissimus est, si quam maxime ex bile & pituita flava fuerit commixtus, non admodum crassus, nec multus idem. Si id, quod vomitur porraceum est, vel lividum, nigrumve, malum censetur. Si omnes colores*, qui possunt excerni, *quis vomuerit, lethaliter habet*: deterius siquidem est, vomere diversos colores, quam excernere, quia humores vomitu dejecti proximiores sunt partibus præcipuis, quam qui per alvum dejiciuntur.

Celerrimam mortem ostendit vomitus lividus, si fœtidum oleat.

CAPUT XLVI.

De singultu.

LEthalis omnino est acuta febris, in qua frequens singultus, & prope continuus est: Significat enim Siccitatem superioris orificii stomachi ab ardore febrili, quo dissipatur calor nativus.

Singultus in laboriosa febre, malus est.

Quomodocunque singultus fiat, magis periculosus est in virium dejectione, & in senibus, quam in aliis.

Singultus a siccitate, lethalis: fit autem quod venæ exinanitæ mutuum beneficium reposcant a nervis.

Sternutatio, inquit Avicenna, *in statu morbi nata, bona esse censetur; in principio vero significat coryzam, & humoris mordacitatem.*

In omnibus pulmonis morbis gravedines, & sternutationes, tum praire, tum subsequi malum, ex Hippocr. *in Progn.*

CAPUT XLVII.

De Pulsibus.

TAnta est pulsum varietas a Galeno notata, ut vix nullus sit tam felicis, & tam pertinacis memoriæ, ut ipsam in usum revocare possit. Placet in tanta

tanta multitudine pauca annotare, ut 1. Pulsus vehemens semper bonus æstimandus est, licet nonnunquam facultatis ostendat irritationem, conantis expellere quod noxium est; ut initio dolorum, & in conflictu critico. Bonus tamen existimandus, quia robur facultatis demonstrat. Pulsus contra languidus semper malus, quia facultatis debilitatem ostendit.

Pulsus celerrimus, & creberrimus, mali sunt: denotant enim caloris nativi, & spirituum dissipationem.

Tardissimus etiam, & rarissimus, pessimi sunt, ob ingentem refrigerationem corporis cordis.

Mollissimus, & durissimus pessimi habentur. Languidissimus, tardissimus, & rarissimus, omnium pessimi sunt; ab illis minimus, mollissimus, & durissimus, postea creberrimus.

At non celerrimus & maximus; sed sunt hi modice periculosi. Unus vero inter extremos optimus est, vehementissimus, ob facultatis vitalis robur quod demonstrat.

Pulsus intermittens, & debilis, lethalis Intermittens, in quo duarum pulsationum tempore arteria quiescit, est lethalis; Gal. enim *cap. 3. lib. 2. de præsagitione ex pulsibus*, scribit, *Nescio an cum tali pulsu superstes quisquam esse possit*: Nam intermissio illa non tantum facultatem opprimi, sed summe debilitari portendit; summa vero debilitas facultatis vitalis, periculi plena est.

Intermittens, qui tempus unius motus æquat, aut plus aliquantulum habet temporis, periculosus valde non est, præsertim in senibus, quod eorum facultates debiles a parvis causis offendantur; firmæ vero tantum dejiciantur a maximis. In pueris etiam minime formidandus, quia in illis facultas, quæ pulsibus præsidet, est imbecilla plurimum.

Pulsus incurrens non raro judicatorius, sive criseos est prænuntius. Est namque veluti conatus naturæ ad pugnandum paratæ, differtque ex Gal. ab intermittente, quod in intercurrente decertet natura cum noxiis; in intermittente vero hoc piget illam facere.

Intermittens in uno pulsu, cum diversus sit, varia, demonstrat: siquidem vehementior sit secundus motus, aut celerior primo, melior est pulsus; debilior autem, & tardior, pejor.

Inæqualitas in uno pulsu, inæqualitatum omnium incommodissima est: Nam easdem causas habet, quas collectiva, sed deteriores. Ad hæc, collectiva multos habet pulsus sine intermissione, hæc vero nullos, sed cum semel incepit, in intermissione semper perseverat: at malum quod caret intermissione, pejus est habendum eo, quod aliquando intermittit.

Pulsus undosus ex se debilitatem ostendit. Si vehementiam aliquam habeat conjunctam, nec non altitudinem, sudoris est prænuntius, maxime si indicia appareant coctionis materiæ morbificæ. Undosus enim solus per se significat mollem arteriam, & facultatem satis debilem, quæ simul & semel omnes arteriæ partes movere nequit. Mollis arteria fit ab humore in corpore redundante, quem copiosum esse oportet, cum mollis reddatur arteria: humor vero copiosus est materia sudoris. Quare cum undosus utcunque vehemens est &

 altus,

altus, robur facultatis satis magnum declarat, a qua potest expelli humor redundans: quam ob causam sudor in tali pulsu sperandus est.

Vermiculosus pulsus majorem, quam undosus debilitatem significat.

Formicans vero vermiculante multo est deterior, propter majorem debilitatem, quam denunciat. In febribus autem diuturnis, est mortis prænuntius certus.

Myuri pulsus, seu (ut Barbari dicunt) cauda muris, aut cauda soricina, vel decurtati, omnes ostendunt facultatis debilitatem. Sunt tamen diversi; nam aut in uno pulsu, aut in diversis pulsibus sese consequuntur. In uno pulsu, præter debilitatem, ostendunt etiam corporis gracilitatem, qui autem est in acervo, potest contingere sine gracillitate.

Decurtati pulsus in acervo, id est; in pluribus pulsibus, aut sunt reciproci, aut deficientes. Reciproci, minus periculum denuntiant: Deficientes vero aut omnino tales, aut pauco quidem intermisso tempore reciprocantes, qui minus periculosi sunt, quam cum omnino deficiunt; tunc enim in propinquo mors est.

Pulsus errans, quanto est manifestior, tanto est deterior; quia ingentem humorem testatur, qui longa eget coctione; & nisi æger fuerit robustus, succumbet.

Convulsivus pulsus, alius aliis præferendus: nam qui post plurimos sudores, aut vomitus, aut alvi dejectiones accidit, ægre restituitur in pristinum statum, & malum significat prope insanabile.

Qui vero nascitur repente, & statim in principio, vel paulo post principium, non est adeo periculosus; modo a re venenata non oriatur, qui solet esse perniciosior.

Pulsus vibrans indicat naturam cum morbo pugnare, unde futurum terminum in febre speramus.

Pulsus tremulus, syncope in febribus acutis est, & mortis omen, ob extremam, quam ostendit, facultatis debilitatem.

Pulsus palpitans nullum creat periculum.

CAPUT XLVIII.

De respiratione.

Bona respiratio, quę facilis, magni facienda est in febribus acutis, & magnam vim habet ad salutem: signum est enim integrę fatultatis motricis. Non est tamen certa predictio ex respiratione captanda, nisi laborantis mentem, ac propositum distinxeris, ex Gal. *lib. de difficultate respirationis*: nam si ex composito & prudente, audacem responsionem, malam dicat Hippocr. non tamen audacium hominum, neque talem responsionem solum, sed neque desipientiam, magnum quidpiam indicare putes. Ita quoque res habet in respiratione, nam delicati & molles, in omni opere respirabunt inæqualiter, etiamsi nihil agant insigne; laborum vero cupidi, & qui generoso sunt animo, nunquam nisi deducta ad summam debilitatem virtute, respirationem producent inæqualem.

Respiratio frequens dolorem significat, aut inflammationem in partibus, quæ supra septum transversum sunt: In dolore namque illarum partium non potest esse magna respiratio.

Frigida

Frigidus respiratus ex ore & naso prodiens, valde lethalis est: quia significat extinctionem caloris nativi.

In Coacis scribitur: *lethalis est febrilis, & fuliginosus spiratus; minus tamen quam frigidus*: demonstrat namq; intus latere incendium, a quo calor nativus dissipatur

CAPUT XLIX.

De mentis alienatione.

DEsipientiæ cum risu, minus molestæ esse solent: quod sanguinem dominari patefaciant; illæ vero quæ sunt cum studio, & ferocitate malæ. Quæ pauco tempore feroces fiunt desipientiæ, in ferinas evadunt. *Insania vehementes, lethales sunt*, ex *Coacis*.

Quæ deliria paulatim transeunt in temeritatem, firma sunt, atque convulsionem prænunciant, ex *Coac.*

In quo morbo somnus delirium sedat, bonum; Aphorif. 2. *lib.* 2. *In quo* vero *laborem affert, malum, Aphor.* 1. *lib.* 2.

In composito modestoque homine ferox responsio, mala. Mente constare, & bene se habere de illa quæ offeruntur, bonum.

Si bonis oblatis cibis æger offendatur, difficilis morbi indicium est.

Cum rigore non cognoscere familiares, malum est.

Malum quoque oblivio a perfrigeratione, cerebri calore prope extincto;

CAPUT L.

De Decubitu, Motu, Quiete.

C*Ubantem oportet inveniri ægrum a Medico super latus dextrum, aut sinistrum, manibus, cervice, ac cruribus parum inflexis, & universum corpus molliter jacens: sic enim sanorum plurimi decumbunt. Optimi enim decubitu sanorum similes*: arguunt enim facultatis motricis robur, cujus proprium est corpus movere, & in loco continere.

Difficilius vero est cubare in latus quam supinum. *Supinum autem cubare, manibus, cervice, & cruribus extensis, minus bonum est*: nisi quis sic cubare consueverit; significat enim facultatis motricis imbecillitatem.

Quod si proclivis ad pedes de lecto delabatur, gravius est, propter facultatis motricis prostrationem.

Gravitas totius corporis, manuum, & pedum mala est. Si vero ad gravitatem lividi accedant digiti, & ungues, in propinquo mors est. Si vero habeant manus, cervicem, & crura inæqualiter dispersa, ac nuda, malum est: inquietudinem namque significat, & anxietatem.

Lethale est hiantem dormire: ostendit enim animalis facultatis languorem; vel debilitatem cerebri, os comprimere non valentis; vel obstructionem nervorum tertiæ conjugationis. Si vero a consuetudine pendeat istud, non est malum.

Super ventrem cubare eum, qui non ita dormire consuevit, dum esset sanus, delirium significat, aut dolore partium, quo circa ventrem sunt.

Stridere dentibus in febribus, quibus a puero consuetum non est, maniam; aut mortem significat. Verum ex utrinsque oportet prædicere periculum futurum. Quod si etiam deliranti id accidat, valde lethale est.

De manuum gesticulatione hoc nosse oportet. Quibuscunque in febribus acutis, vel peripneumonia, vel phrenitide, capitisque doloribus manus ante faciem feruntur, vel ægri venantur festucas, & colligunt, id omne malum, & exitiale est.

In quo morbo somnus delirium sedat, bonum. Aphor. 2. lib. 2.

CAPUT LI.

An moriturus, & evasurus sit æger.

Acutorum morborum salutis aut mortis omnino incerta sunt prædictiones, inquit Hippocrates. Galenus tamen, an moribundus sit æger, colligit *lib. 3. de crisibus*, ex magnitudine morbi, specie illius, more, virium robore, & viæ longitudine, quæ qualitate motus dignoscitur; Magnus namque morbus in ægro debili, qui longo tempore est duraturus, lethalis censetur; ut parvus, in ægro robusto, qui celeriter sit finem habiturus, est salubris.

Quædam febres sua specie sunt lethales, ut malignæ, & pestilentes; aliæ salutares, ut febris tertiana simplex, Ephemera, &c. Mortis in universum signa erunt, virium debilitas, cruditas, malignitas, & morbi magnitudo. Nam debilitas conjuncta, cum cruditate, longum ostendit morbum. Magnitudo autem illius, significat naturam esse in itinere defecturam: debile enim corpus magnum pondus longo itinere ferre non potest. Malignitas vero clam naturam labefactat. Salutis signa sunt superioribus contraria, utpote virium robur, coctio, morbi benignitas, & parvitas.

CAPUT LII.

Quo tempore sit periturus æger.

Omnis febris mortifera ægrum perimere solet eo tempore, in quo majus est illius robur supra ægri vires.

Ex victoria morbi supra naturam, non tantum mors prævidetur, sed etiam mortis tempus. Temporis nomine intelligimus universalia morbi tempora: Principium scilicet, incrementum, statum, & declinationem; tum partes temporis, ut paroxysmorum partes, & diei.

Ex quantitate ergo superationis, (ut ita dicam) mortis tempus prędicari potest. Nam si multum excedat morbus naturam, in principio æger morietur: quod utplurimum accidit in febribus inflammationum partium interiorum, cum subita fit novæ materiæ ad inflammationem defluxio. Item in morbis malignis, ut in peste, & in quibus natura debilis superatur nimia humorum copia, ut ignis parvus lignorum multitudine. Si paulo minus, in incremento: quod solet sæpe accidere in principiis febrium pituitosarum. Pro principio, intelligimus ex Avicenna, illud quod est paroxysmi, quod cum advenit, perfrigeratio longa est, neque recalescit æger, pulsus ejus parvus est, & vermicularis, incidit-

ciditque in earum. Si adhuc minus, in statu: uti solet contingere, ex Avicenna, in febre ardente. In declinatione autem universali nemo moritur, nisi ægri vitio, aut Medici, quia morbus a natura superatur, quando ad declinationem ventum est: nisi hoc contingat, ex Avicenna, in variolis, & morbillis. Advertendum autem duplicem esse declinationem, unam veram, alteram falso creditam. Has distinguit potissimum pulsus: Nam in vera declinatione, quæ fit robore naturæ, vehementiores semper sunt pulsus, & magis ordinati, & æquales; in falsa vero debiliores, & magis inordinati, ac inæquales.

In declinatione vero particulari, hoc est, paroxysmi, plurimi moriuntur, quod calor innatus expandatur per universum corpus, cor deserens: quam ob causam plurimi illorum syncope extinguuntur subito, alii sensim.

CAPUT LIII.

De Terminis febrium.

Terminantur febres, ut supra diximus, κατ' ἔκκρισιν, vel κατὰ πέπανσιν, vel κατ' ἀπόστασιν, id est excernendo humores per subitam evacuationem, eos coquendo, vel eos alium in locum transferendo. Excernuntur humores, vel sudoribus, vel hæmorrhagiis, vel urinis, vel dejectionibus, vel vomitibus, vel sputis: non crudi quidem, nec incocti, sed prius justa maceratione rite mitigati.

Criseos futuræ signa petuntur ex morbi magnitudine, conjuncta cum celeritate, anni tempore, ætate, victus ratione, viriumque robore. Magni namque morbi, & celeres, in quibus adest virium robur, reliquis consentientibus, crisi sunt finem habituri, quod natura a magnis morbis graviter molestetur: unde ad excretionem incitatur. Celeres vero morbi, ut qui nascuntur ex tenui materia, & calida, apta ad expulsionem, nisi in pulmones delabatur: in cujus expectoratione, materiæ mediocris consistentia requiritur. Præterea vires robustæ nituntur expellere, quod noxium est: quod expellunt, nisi aliquod impedimentum intercesserit. Quocirca cætera consentiant oportet, ut crisis subsequatur.

PETRI POTERII DE FEBRIBUS.

LIBER SECUNDUS.

CAPUT PRIMUM.

Methodus medendi febribus.

Veritas una est, immutabilis, naturæ amica, & magistra, cujus in medicina suprema lex, Populi sanitas est. Et quia hoc in loco de summo mortalium

lium bono agitur, ideo ab hoc rixæ, contentiones, & jurgia procul amandentur, odia pariter, calumniæ, & persecutiones longe recedant. Solus vigeat candor, mutua charitas & amor. In hac quiete methodum medendi febribus contemplamur. Quod si in Jatrochymicorum vireta aliquando divertere placeat, fiet hoc non contendendi animo, sed veritatis inveniendæ gratia.

Dogmata non juro in Paracelsi, aut scita Galeni,
Vera utriusque placent, falsa utriusque jacent.

Per hanc medendi methodum intelligimus institutionem quandam alicujus ordinis, in multis rebus diversis, ad aliquod unum primum pertinentibus, & relatis, quæ eundem gradum non servant. Sic ad nostrum propositum, institutio est ordinis in multis indicatis, ad Medici intentionem facientibus: Etenim primo Medicus sibi proponit finem, sive scopum; deinde regrediendo, quærit remedia ad ipsum scopum acquirendum, idque per indicationes, a quibus indicata nascuntur, ut indicationes ab indicantibus, quæ dum methodo, & ordine disponuntur a Medico, is dicitur methodice mederi. Finis, & scopus Medici, sanitas est. Media quibus ad scopum, & finem pertingit, sunt præsidia, auxilia, & quævis alia ad sanitatem comparata, juxta commune axioma, ἐνάντια τῶν ἐναντίων ἰάματα, contraria contrariorum sunt medicamenta: quod quidem axioma, regula, & norma est generalis omnium indicantium, cum altera in qua perhibetur, similia similibus servari.

CAPUT II.

Norma Indicationum examini subjicitur.

Contrariorum contraria esse medicamenta, & similia similibus servari, sanxit universa Medicorum schola. Et hæc duo curanti Medico veniunt indaganda semper. Ejusce modi dogma ab antiquis jamdudum confirmatum, sapientum consensu magno applausu receptum, & in legem stabilitum, cui nemo hucusque est contradicere. Jatrochymici soli, adversus hoc insurrexerunt, & similia similibus sanari asserunt. Sed hæc tela in se vibrata sentiunt. Ita enim: Omne quod pellit morbum, idem contrarium est; ea namque contrariorum conditio & natura est, ut mutuo se jugulent, nec in unius provinciæ regimen unquam convenire possunt. Præterea omnis actio est contrariorum, *lib. 2. de Gen. & corruptione, cap. 7.* Similia enim non agunt in se invicem, siquidem agens eo fine agit, ut assimilet sibi passum. At curatio est actio remedii contra morbum. Igitur contraria ut sint necesse est. Huc facit, quod quorum termini sunt extremi, eorum etiam motus, & natura habentur pro extremis: illius quidem destruere, hujus restaurare naturam. Extat celerrimum jam citatum divini senis effatum, *lib. de flatibus, & Aphor. 22. lib. 2.* τὰ ἐναντία τῶν ἐναντίων ἰήματα. Quicquid tandem morbum e corpore, tanquam hostem expellit, non potest ei esse simile: ergo contrarium. De intemperie nihil dico; doctrina lippis, & tonsoribus satis nota.

Cedo contraria invicem se expellere. Atqui medicamentum non est morbo con-

contrarium etsi adhibito remedio sequamur morbi depulsio, hoc non est medicamenti, sed naturæ opus. Natura ipsa est quæ morbos expellit, ipsa, vel medicamento roborata, vel eodem irritata. Nonne ex Hippoc. Medica est? Idem *lib.* περὶ φυσῶν. Ἰατρικὴ μὲν ἐστὶ πρόσθεσις καὶ ἀφαίρεσις: ἀφαίρεσις μὲν τῶν ὑπερβαλλόντων, πρόσθεσις δὲ τῶν ἐλλειπόντων. Medicina addit, & subtrahit quando opus est. Natura est vere morborum medicatrix: ipsa sola per se utplurimum sanat morbos. Qui citra ullum medicamentum consanescunt, id verissimum esse satis testantur.

Quod contrarium est, id esse debet propriis viribus instructum: at nullum remedium sanat morbos propriis viribus. Ergo contrarium nullo modo dici debet. Quis est tam ingenio hebes, qui putet medicamentum in nostro corpore eo fine agere, ut assimilet sibi passum, humores videlicet? Natura in medicamentum agit, non medicamentum in naturam. Quid, si adversus medicamentum insurgens, victrix ipsum cum morbo foras propellat? Sed de contrario satis.

C A P U T III.

Indicationes ponderantur.

Ut pulchre solent circumforanei in plateis plebem verbis decipere, ludicris semper, aut novis visus illecebris populo objectis; Ita quidam novissimi methodorum scriptores, tentant lectorum mentes subtili quadam dicacitate deludere, & affectata sua garrulitate intellectus aciem præstringere: Sed veniamus ad rem. Indicatio ex Gal. *c.7.l.2. Method. med.* dicitur demonstratio, sive insinuatio rei agendæ. Capivaccius tres affert ex Gal. definitiones indicationis, quas brevitatis gratia omittimus, & dicimus cum eo, ab indicatione comprehendi indicans, quod dicitur agens. Indicatio in corpore humano (sanabili) est permanens quid, & notum intellectus, quod per propriam suam naturam aliquod auxilium indicat; atque indicatum quod postulat, ad sese dirigendum esse monstrat: ut sanitas amissa hominis restituatur. Lege Sennertum, & Capivaccium. Et hi tres faciunt species: curatorum, præservatorium, & vitale; alii pluries, quas brevitatis causa omitto. Primarium indicans est, ad quod omnia referuntur, & hoc morbus est. At reclamant; dicentes, cum morbus sui expulsionem indicet, primarius non potest esse scopus, sed sanitas: de quo lege Gal. 9. *ad Thrasybulum*, *cap.* 48. & 9. *method. medend.* & 1. *med.* 5. *ibidem lib.* 2. *cap.* 7. *lib.* 5. *cap.* 7. & 9 *c.* 2. *l.* 9. *c.* 7. Posito vero indicante curatorio, semper & ex necessitate debet sequi curatio, siquidem per propriam suam naturam atque essentiam indicet, quod conveniens est. At posito morbo non semper sequi debere curationem constat, sed prius vires consulendas, num ipsæ admittant, aut perferre possint: sæpissime vero non admittunt. Ergo morbus proprie indicat. Præterea omne indicans est permanens in corpore humano; a nullo enim eorum, quæ non permanent, indicatio sumitur, ait Gal. 4. *method. med.* 3. Et propter ejusmodi rationem symptomata non indicant, quia propriam permanentiam non habent; morbo enim ablato, & ipsa secedunt. Morbus

bus item non est perpetuo manens, aut stabile malum, 1. *method. med.* 1. quia cum sua causa ita sustentatur, ut cum eadem simul concidat. Rursus indicans est id cui debetur juvativum, sui enim causa indicat, & ad sese indicatum dirigendum esse monstrat. At morbus non sui causa indicat, neque quod juvet sibi exposcit. Deinde quam sit absurdum, quidquam destructionis suæ media indicare, eaque appetere, satis notum est. Igitur morbus natura sua neque indicat, neque medendi viam demonstrare potest. Videndum esset, cuinam alteri, meliori jure, id muneris competat: num symptomatibus, causæ morbificæ, an viribus. Non symptomatibus, quia permanentiam nullam habent, nec propriis nituntur facultatibus, sed sub alienis signis militant. Minus causæ morbificæ, ut tradit Capivaccius, rationibus ab eo allatis in *sua medendi methodo*. Præterea cum ea sit humanum corpus corrumpens, nihil inhibens corruptionem indicare potest. Quod ad vires spectat, non sui destructionem, sed conservationem demonstrant. Ex quibus satis clare patet, quam parum firma sit isthæc indicationum doctrina.

CAPUT IV.

Vera medendi methodus breviter traditur.

Quoties decantavimus Medicum esse naturæ ministrum, post Galenum, & universam Medicorum scholam, toties diximus naturam ad se convertere omnem medendi viam. Utitur equidem variis præsidiorum generibus, tanquam instrumentis, quibus hostem, seu morbum conficere, debellare, & foras detrudere possit. Esse præterea in ipsa natura principium quoddam sanativum, quod proprio motu ad sanitatem tendat. Talis est enim potentia corporis sanabilis ad sanitatem, qualis corporum mobilium ad formam suam naturalem; & hæc potentia est activa, & productiva sui effectus. Et hoc certissimum est, cum enim cuivis agenti, patienti insitum sit sese tueri, & ab omnibus injuriis, quantum potest, vendicare, jure merito idem debetur corpori sanabili. Præterea id quod universam λειτουργίαν microcosmicam moderatur, etiam sanationi præest: quia sanitas non otiosum mentis est πλάσμα, sed naturæ interioris mechanici ἀποτέλεσμα. At balsamus ut universi corporis μεταῤῥύθμησιν occupat, sic ministeria singula, & ἐνεργήματα moderatur; quare idem & sanationi præerit. Quid de calido nativo, quod συγκρῖνον καὶ συνορίζον τὰ ὁμόφυλα, τὰ δὲ ἀλλότρια ἐκκρῖνον, cruditates omnes maturat, impuritates secernit, siccum cum humido perfecte terminat, miscet, & unit, ad harmonicam unitatem omnes excessus revocat. Idem igitur πανακές, morborum omnium ἀντιφάρμακον, & convalescentiæ author recte dici poterit. Hermetici ejusmodi calorem nativum, naturam, principium sanativum, & potentiam activam sanitati aptam appellant, Balsamum, Mumiam, Quintam essentiam, Archæum, Solem, Cœlum, &c. fontem actionum, & sanitatis auctorem.

Hoc est illud, quod in Microcosmo generationes, transplantationes, mutationesque omnes moderatur, quod expellit superflua, attrahit ὁμόφυλα, quod accipit, omniaque suis locis adaptat, alterat, & contemperat. Istud tandem omnia

omnia operatur, pro varietate infinita artium & scientiarum, quibus donatum est, & pro ratione seminali, tincturis, & prædestinationibus, &c. Platonici ejusmodi substantiam ab elemantari diversam faciunt, qua veluti cæmento anima immortalis cum immortali jungeretur corpore. Fernelius Humidum primogenitum, spiritu & calore nativo undique perfusum. Hoc est, ad quod omnes Medici indicationes dirigi debent, non per inanes, & inextricabiles contrarietatis propositiones, sed per indelebilem veritatis constitutionem, in qua sine verborum strepitu, sine rixis, & contentionibus, singula Medicis adaperta erunt. Placet tamen prius, ut huc usque consuevimus, communem medendi viam perlustrare, & ob oculos candidatis utramque methodum afferre, ut contraria juxta se posita melius elucescant. Præterea unicuique liberum erit, unam atque alteram amplecti.

CAPUT V.

De Curatione febrium in genere.

COmmunis medendi methodus per indicationes incedens, in simplici febre curanda duas sibi proponit generales indicationes. Et quia febris dicitur calor, sive intemperies calida & sicca, tot erunt indicationes, per contrarium retrocedentes, ut refrigerare, & humectare. Itaque in communi medendi methodo, in simplici febre, refrigerare, & humectare tantum requiritur. Refrigerant vero, & humectant infinita pleraque, quæ tibi enumeranda non censeo, maxime cum inania, & prorsus inutilia, longo usu, & experientia semper compererim. In Diaria, seu Ephemera, nullius medicamenti prorsus usus est; sponte enim evanescit intra diem naturalem. In his qui edaces sunt, nec unius diei abstinentiam perferre possunt, laudo jusculum carnis, cum lactucis cichoraceis, boragine, acetosa, portulaca, &c. Mulieres ut plurimum in plerisque locis, in jusculis solvunt vitella ovorum, cum succo limonum, arantiorum, & similia. Ubi non est ejusmodi fructuum copia, omphacium, vel acetum accipiunt. Ad sorbendum, aquam coctam, alii aquam in qua incoctum fuerit hordeum, alii vinum granatorum, cerasorum, & nonnulli lac, seu emulsionem seminis melonum: tandem quot capita, tot sententiæ. Rustici, & multi populi qui carent Medicis, vinum impune bibunt, nec minus consanescunt: quod tamen non laudo; nam tunc victus humectans & refrigerans magis est opportunus, naturæ magis gratus, & conveniens; sitim siquidem extinguit, & vapores ad caput sublatos reprimit.

CAPUT VI.

De curatione febrium in specie.

VEritas paucis contenta, non sophismata, aut verborum onerosam multitudinem quærit, sed nudo & aperto sermone sese nobis offert. Supra triplicem febrium speciem fecimus, & hoc maxime, ut Medicorum multitudini conveniat præsens nostrum ratiocinium. Prima species ea est, quæ dicitur in spiri-

spiritus consistere: Et hæc species Ephemera, sive unius diei appellatur, cujus curatio prius absolvitur, quam cognoscitur. Hac de re, quæ diximus in *superiori capite*, ubi de febrium curatione in genere sufficiant.

CAPUT VII.

De Synocho simplici.

PRima species, quæ dicitur fieri in humoribus, est synochus, quam duplicem faciunt, putridam, & non putridam. Est vero synochus simplex sine putredine, rara febris, ut inquit Fernelius *lib. de febribus, cap. 4. de synocho.* Hanc dicunt esse simplicem inflammationem sanguinis. Recentiores definitionem, aut potius descriptionem tradunt, at hanc tanquam inutilem omittimus. Rursus ejusmodi febrem triplicem faciunt: illa, cujus calor sibi similis est toto febris decursu, homotonos dicitur: illa vero, cujus calor continuo incremento invalescit, epacmastica appellatur: Tertia illa est, cujus calor statim a summo vigore incipiens, sensim minuitur dum declinat, & paracmastica appellatur. Ejus duratio est trium, & quatuor dierum, quod ejus fervor sit in tenuiori substantia sanguinis, materia videlicet facile dissipabili.

In hac febre cutis non est sicca, sed madore quasi perfusa.

Urina est naturali similis, crassior tamen, & rubicundior.

Pulsus vehemens, celer, frequens, plenus, & magnus, atque æqualis. Facies & totum corpus rubet. Caput grave est. Respiratio difficilior. Somnus plerumque profundus.

In hac prognosis non est instituenda, quia ipsa vacat periculo. Dicunt tamen putridam fieri posse, ob Medici imperitiam: Ad hanc curandam, satis patet indicatione esse communem, refrigerare videlicet. Refrigerant vero infinita prope medicamenta. Inter præcipua sunt ea quæ seriatim ab aliis describentur, quæ cum nimis nota sint, facile emittuntur. Verum quia putatur sanguis copiosior esse causa potior ipsius febris, ideo potissimum esse remedium detractionem patet. Hac de re apud antiquos duo sunt celeberrima remedia, Phlebothomia, & frigidæ potus. Quoad Phlebotomiam, sive sanguinis evacuationem, audacter affirmant, ejusmodi febrem curari non posse sine dicta sanguinis evacuatione: Ratio est, quia sine sanguinis copia non generatur ejusmodi febris, ut supra dictum est. Ajunt requiri necessario ejusmodi evacuationem, propter eventilationem, & difflationem: etenim dicunt, quod imminuto sanguine liberior & facilior reddatur transpiratio, & sanguinis fervor remittatur. Immo addunt, sine ejusmodi phlebotomia non fieri liberam transpirationem, augeri obstructionem, & per consequens putredinem; a qua febris major: Sic, quæ simplex erat febris, Medici negligentia fieri putridam, & periculosam. Ne suis ineptiis finem imponant, addunt cautelam in detrahendo sanguinem, dicentes cum Galeno 9. *method. med. cap. 4.* videre oportere, ne cruditas sit in ventriculo, nam tum differendam esse venæ sectionem, donec cibus concoctus sit, & ad intestina descendat: Quod & si suspectio sit de pravis humoribus, in ventriculo, & intestinis, præmittendam esse blandam, & mitem aliquam evacua-

tio-

tionem, utpote cum manna, syrupo rosarum, Cassia, Tamarindis, Diacatholicone, & similibus, præmisso aliquando Clystere leniente. Quod si suscipio sit, ne ad septimum diem ipsa protrahatur, addunt Rhabarbarum, agaricum, sennam, & similia cum suis correctivis. Sanguinis evacuatio erat olim in usu ad animi deliquium, qua gloriatur Galenus se pluries jugulasse febres, maxime ubi vires erant validæ. Nostris temporibus male cessit nonnullis Medicis sanguinem immodice detrahentibus. Quin hic paucis annis exactis fuerunt nonnulli ita audaces, ut sanguinem extraherent ad animi defectum, & ipsos ægros eadem die perdiderint. Fuit & quidam ex his magnæ æstimationis Medicus, qui cum ipse febre continua immodice vexaretur, bis in die sanguinem sibi detrahi curavit, singula vice plusquam tres libras; secunda die viribus adhuc valentibus eandem quantitatem sibi detrahi voluit, & ecce infelici homini pro sibi pollicita sanitate, immatura & præcipitata mors contigit. Plures aliis in locis novi Medicos, qui in similem errorem impegerunt. Sed quod dolendum, de sua ignorantia pœnas in seipsis dederunt.

C A P U T VIII.

An Phlebotomia unicum sit febrium Alexipharmacum.

Celeberrimum, & unicum remedium apud Barbaras gentes est sanguinis evacuatio, maxime in Ægypto, & fere per totam Asiam, & Africam. In Europa, major pars Hispaniæ eodem morbo laborat. Gallia olim non tanta sanguinem detrahendi prurigine tenebatur, modo in pluribus locis phlebotomia non minus est frequens. Italia mediam tenet viam. Sed quid ad nos, sinamus unumquemque proprio abundare sensu: nec nos deterret errantium multitudo; solo veritatis clypeo tecti adversariorum tela non timemus. Est vero sanguis naturæ thesaurus, quo valente, robustum fit animal: est quoque vitæ nostræ sedes, a natura omnium rerum parente illi destinata. Quod si cuipiam animantium generi vulnus inflictum sit, ni cohibeatur cruor, & e venis exire ipsum contingat, una eademque via sanguisque animusque feruntur. Id satis testantur antiqui, inter cæteros Seneca, nefando Neronis decreto morti adjudicatus. Rursus, ut patet ex sacris, anima carnis sanguis est, *Levitic. cap.* 17. Sic enim habet: *Sanguinem universæ carnis non comedetis, quia anima omnis carnis sanguis ejus est*, id est, vita. Quibus per magna vulnera multum sanguinis exhaustum est, pallor perpetuus adest, languor, & segnities totius corporis. Mitto ventriculi imbecillitatem, jecoris refrigerationem, & singularum partium debiles, tardas, & imperfectas operationes.

At sanguis, quia copiosior, lædit hominem, & parit febres, ergo minuendus est, ut ad pristinum statum ipse redeat. Dicunt ipsum lædere venas nimis distendentem, & spiritus aditum liberum cohibentem, sicque fieri vaporum evanidorum retentionem, & caloris eventilationis prohibitionem.

In hac veritate examinanda duo consideranda veniunt. Primo sanguis, ut est sanguis, omnium humorum optimus, & temperatissimus, cujus beneficio vivit animal, in cujus bonitate sanitas, & robur. Secundo, ut ipse est nimius,

cujus

cujus causa; &c.Quod ad primum, satis manifestum est, illum nos lædere non posse nec ullum generare morbum. Etenim boni accessio malum producere non potest.Itaque sola immodica quantitas potest aliquid mali producere. At quomodo sola quantitas, cui nulla agendi potestas a Philosophis demandata fuit? Quantum rei bonitatem non mutat, sed eandem potius amplificat, & naturam perficit, non destruit, bonum nunquam excedit: Quid plura? si quantum afficit, ruit omnis nostra Philosophia. Quod si nimium dicitur naturæ inimicum, hoc de re aliena intelligitur. Sed hæc nimis nota sunt. Verum dicamus, unde sanguis aliquando immodice generetur in nobis. Pro quo intelligendum est, id fieri sæpe ratione eduliorum, quæ quotidie assumimus: Vel ea intemperanter intus ingesta, vel eadem ita sunt a natura comparata, ut facile in nostri alimoniam cedant, vel proprio impetu in sanguinis substantiam transeant, nonnunquam flatulenta sunt, venas subeunt, & sanguinem attenuant, ac dilatant. Aer non raro corpora nostra tentans venas ingreditur, & sanguinem fermentat, attenuat, & amplificat. Non propterea a se immodicus redditur, sed ab aliena causa quantus est factus. Rursus etsi quantus sit, nihil potest afferre. Quod si aliquod damnum potest afferre, non ratione quanti, sed mixti alicujus superflui; & hoc Medico cognoscendum, ut idipsum removeat. Ex quibus satis clare patet, sanguinis quantitatem non generare febres, & per consequens ejusdem diminutionem easdem sanare non posse.

CAPUT IX.

An frigidæ potus possit extinguere febrem.

TAnta est hac in re Medicorum concordia, ut fas non sit hoc in dubium vertere, & maxime in simplici febre, ubi nihil nisi caloris excessus incusatur. Decantatissimi dogmatis, *Contrariorum contraria sunt remedia* veritas nota satis videtur. At quia effectus dogmatis fieri non respondent, jure merito de eo quærendum est.Quotidie experimur, frigidæ potationem non modo febrem extinguere; sed nec tantillum juvare.Non sat est Galeni, & aliorum quorundam exemplum nobis afferre: Jactat se Galenus, multas febres curasse solo frigidæ potu. Extat Amati Lusitani pulchra historia de quodam Mercatore Flandro, quem unico haustu aquæ frigidæ sanavit ex febre. At nos quoties contrarium experti sumus, & hoc millies inaniter a nostris Præceptoribus expertum vidimus? Pluries nonnullos observavimus, in Cachexiam, & Hydropem præcipitatos fuisse, hoc unico frigidæ potu. Ejusmodi errorem eo argumento tegere conantur,videlicet ut humores crudi sint prius; item ægri per alia tempora frigidis potionibus assueti sint; quibus accedit ipsius aquæ tolerantia:sunt enim nonnulli, quibus internæ partes sunt adeo debiles, ut aquæ potum sufferre non possint. Mitto incommoda, quæ solet afferre aquæ potatio, tam ex Hippoc. quam ex Gal. in biliosis dicunt biliosam fieri, nullius esse nutrimenti, in Hypochondriis flatus, & cruditates parere, &c. Sed certiores afferamus rationes. Supra statuimus febrem accendi a spiritibus nitrosulphureis, naturalem antipatiam inter se habentibus: at ad pacem ejusmodi spiri-

ſpiritibus conciliandam, aqua plane non modo eſt inutilis, verum etiam non raro flatus, & cruditates ingenerans; naturæ officium perturbat, & febres in longum protrahit, ſpiritus inter ſe magis concitans. Præterea nonnullæ aquæ ſale acido abundant, naturæ ſalis ammoniaci, nitro valde inimici, cujus præſentia magis fervet ſpiritus nitroſulphureus. Noſtros tamen exaudio Medicos de contrariis qualitatibus diſceptantes, permoleſto cachinno in hæc noſtra effata prorumpere, quibus ſatisfacere volumus, poſtquam intellexerint.

CAPUT X.

Quomodo contrariæ qualitates reperiantur in rebus.

NE ſemper cum Chymicis de rerum proprietatibus ſentire videamur, quid cum Dogmaticis Peripateticorum decretis addictis intelligere poſſimus, in medium protrahere placet; hac enim via probe explanata, per ſentes, Syrtes & aliorum itinerum anfractus tuto incedere poſſe non diffido. Etenim cum nobis continuo occinant rerum qualitates contrarias in ſubjectis, rebuſve naturalibus ſimul pacifice hoſpitari, ut de Opio, Aceto, Coriandro, &c. quo pacto id fieri poſſit, non eſt cognitu facile: nam ſi contraria ſeſe expellant, & mutuo in ſe agant, & patiantur, quomodo aut quibus vinculis ſeſe amice amplectantur, & eodem in loco maneant? De mixti generatione, non minima intellectus perplexitate inter ſe digladiantur. Qui qualitates poſt mixti generationem, ſub unius formæ imperio manere dicunt, in varias ſententias abeunt. Alii enim volunt, eas manere actu cum Elementis, ita ut formæ Elementorum in mixtis ſint actu, & ex earum combinatione forma mixti oriatur, adeo ut forma mixti ſit quid ex his compoſitum, quo nihil abſurdius. Alii dicunt, eas quidem manere, ſed refractas, & ad temperiem adductas, propriis ſubjectis, Elementis videlicet, quibus primo hærebant, orbatas, & ſoli formæ mixtæ ineſſe. Et hæc hodie ab omnibus recipitur, tanquam verior. At dum hæc concedunt, in alias Syrtes incidunt: Nam inde ſequitur, alienas qualitates alienis ſubjectis hærere, hinc rerum ortus non naturalis, ſed vi, & violentia factus; in rebus nuſquam quies: nam qui ab igne ad ignem, a terra ad terram contendit. Poſtea quid nobis continuo obtrudunt, propriam cujusvis affectionem nullibi reperiri poſſe, quam in proprio ſubjecto? Mitto alia brevitatis cauſa. Taceo inſuper ſupinum errorem eorum, qui rerum formas eſſe temparamentum arbitrantur. Sententia etiam aſſerentium pluralitatem formarum omnino exploditur. Sed antequam veritatem ſerio aperiamus, quid per contrarium intelligant, videndum.

CAPUT XI.

Quid contrarium.

QUoad contrarii nomen ſatis notum eſt. Ejus proprietas graphice depingitur ab Ariſtotele in 4. *Metaphyſ. c. 6.* ubi inquit: φανερὸν ὅτι οὐδὲ τ᾽ ἐναντία ἅμα ὑπάρχειν ἐνδέχεται τῷ αὐτῷ. Quod contraria non poſſint eſſe ſimul, rationem affert evidentiſſimam, dicens, *cum affirmatio, & negatio ſimul vera eſſe non poſſint,*

possint, ita, &c. Sic verum, & falsum simul stare nequeunt, sed sese invicem expellunt. Rursus ubi sunt contraria, ibi pugna jugis, nulla quies: Idem non potest esse in eodem loco, & eodem tempore agens, & patiens: Idem Aristoteles *lib. 2. de Gen. & corrupt. cap. 3.* apertis verbis suam sententiam confirmat, dicens, contraria simul copulari non posse, sicut calidum & frigidum, siccum & humidum. Rursus contrarietas est oppositio secundum formam, rationemve specificam, ut 10. *Metaph. cap. 23. tit. 26.* & sic quælibet contraria in quocunque gradu sint, propriam, & specificam habent formam oppositam, & contrariam. At duæ formæ simul, & in eodem loco stare non possunt. Nec obstat, si dicant aquam natura frigidam incalescere, sicque calor; & frigus erunt in eodem subjecto. D. Thom. *quæst. 76. art. 4.* Cajetan. *ibid.* Henric. Gandav. *quod lib. 12. quæst. 12.* Scotus, *in 3. distinct. 2. quæst. 9.* Capreol. Marsil. Argent. Javellus, &c. Ad primum: suppositum esse falsum, ea ratione existimo, quod cum supponant aquam esse frigidam, non vident quibus se involvant erroribus: Nam cum petimus quid sit aqua, non respondemus, corpus esse frigidum, verum potius dicimus, eam esse corpus fluxile, terræ terminis circumscriptum; cui oppositum erit non fluxile, & immobile. Rursus calidum & frigidum quæstioni quale, non quid respondent, sicuti siccum & humidum. Quod si iterum petamus, quid sit aqua, certius per molle, fluxile, & mobile, quam per frigidum definietur. Equidem ubique mollis, madida, fluxilis, &c. reperitur, ut maris, fluminum, fontium, puteorum, thermarum, &c. non tamen ubique frigidæ sunt regiones, ubi aquæ perpetuo sunt calidæ; nullibi vero, ubi non sint madidæ, fluxiles, & mobiles. Ex his satis patet, quid contrarium, & quomodo intelligendum sit. Ad tot nugas in artem male introductas diluendas accedamus.

CAPUT XII.

Methodus medendi febribus iterum perpenditur.

Febrium communem medendi methodum fidissima experientia, & validissimis rationibus non esse tutam, nec certam, supra commonstravimus: Nunc certiorem fidissimis experientiæ fundamentis stabilitam, Philosophicis rationibus fartam, tectamque exhibemus.

In *capite superiori* fundamenta jecimus, & supra diximus quomodo natura ipsa ad solum membrorum pacem, quæ sanitas est, sese erigit, & quidquid agit, nonnisi ejus pacis gratia agit.

Est vero nostra medendi methodus, vel generalis, vel particularis.

Utraque ad febres arcendas sese diversimode accingit, vel impuritates tartareas nitrosulphureas expellere contendit, vel naturam adeo robustam, & validam reddere avet, ut ea sponte se ab onere sibi infenso liberare, ipsumque excutere possit; vel naturam adeo tutatur, ut pro ea depugnare possit, subsidiarios milites, viresque novas ipsi submittens.

Ad tartareas impuritates e corpore humano deturbandas, non pauca requiruntur. Ea enim vel sunt in primis viis, inanibusque spatiis, vel in venis, vel in arteriis, vel in habitu corporis. Quæ sunt in prima regione, vel in superioribus, ventri-

ventriculo, &c. vel in inferioribus sub diaphragmate. Quæ sunt in prima regione, & in superioribus natura sagax, & morborum curatrix, & provida nimis, simplici vomitu ipsas foras extrudit: vel in inferioribus laxata alvo sæpissime ipsas deturbat, fugatque foras.

Rursus Generalis, febres omnes in quovis loco subsistentes sedat, & mitigat, iratis spiritibus pacem, & concordiam concitare studiose satagens: At quia multis modis irati incandescunt, pluribus etiam modis ipsos placare, & ad pristinam concordiam revocare desiderat.

Particularis, febres singulares seorsum expendit: Antecedentes tam ad cognitionem, quam ad curationem respicit.

In generali methodo duo contemplamur universalia remedia: unum, quod universaliter tartareas omnes impuritates e corpore fugat; aliud quod mitigat, contemperat, & reprimit. Primum id præstat citra ullam præparationem, modo sursum, modo deorsum. Hoc medicamenti genus a Theoph. Parac. Diaceltatesson appellatur. Sed hoc vocabulum nimis barbarum paucis innotescit, & quid sibi velit, non satis percipio. Hoc unum expertus sum, quod datum tempore, & loco, & ægro convenienti, febrem omnem extinguit, intra tres aut quatuor horas: nec tantùm acutas, verum & chronicas. Ejusce rei fidissimum testem habeo, Dominum Johannem Polanum, cui tempore pestis tantum arcanum concredere volui. Is, etsi non esset artis medicæ satis peritus, meo tamen consilio se insignem Medicum Bononiensi Senatui obtulit, unde necesse erat se talem operibus commonstrare, quod fideliter præstitit, pauperibus infectis erogans istud medicamentum. Eo siquidem assumpto, intra 3. vel 4. horas omnis sedabatur febris; in nonnullis sequenti die revertebatur ipsa, & his idem reiterabatur medicamentum, ex quo in totum recedebat febris. Quibus non cedebant ipsa, & secunda die reversa perseverabat, signum erat, quod febris jam depasta erat partem aliquam, vel nobilem, vel officio ita necessariam, ut ea corrupta mori cogeretur æger. Indies centum, & pluribus ægris porrigebat medicamentum, & ex centum vix peribant 10. Possunt nonnulli mihi objicere, quod dictus Polanus præscriberet suis ægris nonnulla communia, ut Mannam, Tamarindos, Cassiam, Rhabarbarum, Sennam, Agaricum, &c. & etiam phlebotomiam aliquando usurparet, sed hoc data opera faciebat, ne purus Empiricus haberetur, sed pro quodam docto Dogmatico ab omnibus exciperetur: tantum prævalet in hac arte Medici anticipata opinio, ut sæpe ignarus doctis præferatur. Sed ad nos. Quod de dicto Polano dixi, verissimum id pluries comprobavimus. At humanæ sortis tam mala est conditio, ut si quis probus Medicus consimili uti velit medicamento, statim mille conviciis ab aliis excipiatur, & ut angue pejor cunctis digito commonstretur.

Hoc insigne, & mirabile Alexipharmaci genus, Antipyreton nominavimus, cujus descriptionem paulo inferius dabimus. Hoc est primum, & præcipuum febrile medicamentum, ipsas febres eradicans, & funditus e corpore evellens. Restat secundum, quod mitigatorium appellabimus, istud vere febres non sanat, sed eorum fervorem in tantum reprimit, ut interea æger viribus recuperatis, ad pugnam validior reddatur.

Particularis Methodus naturam studiose imitatur, ejusque leges ad unguem servat. Ubi febrem ad crisin accedentem observat, ad eam properare solicitat: uti si ad sudorem, eum ipsum per diaphoretica juvat; si ad alvi, urinæ, aut alterius evacuationis propensionem prona esse videtur, mediis ad id opportunis ejus partes suscipit: tandem ad id perficiendum omnino se accingit. Ubi febres per coctionem superare nititur, hanc promovere, & humores refrænare, & mitigare aggreditur. Ubi vero per apostasin, seu materiæ transpositionem, sedare febrem contendit, eandem viam suscipit, & ab hac regia minime digrediens, auxiliares copias eo dirigit, donec confecto hoste, partaque victoria, sub salubriora vexilla se recipiat. Tædiosas, & ærumnosas indicationes, declamatoribus tanquam peculiares cibos relinquimus, & quod decet, nostros edocere tantum curamus.

CAPUT XXV.

De purgandi ratione in febribus, & maxime ad legitimam methodum.

PUtrescere humores in corpore humano, maxime in febribus, perpetuo docent Medicorum scholæ; putrefactionem etsi dari suspectam excogitavimus non alia de causa, nisi quod ejusmodi sit effectus, non causa: quæ purgatione quatuor humorum afferunt, longa disquisitione indigent. Nos vero, qui brevitati studemus, quæ nostra sit opinio in purgatione ineunda primo adaperiam; deinde si liceat per otium, singula ad veritatis Cynosarum revocare, id præstare non recusabo.

Interea dicimus purgationem esse rei noxiæ, & inutilis evacuationem: & hanc duplicem instituunt, unam per sanguinis detractionem alteram per alvi subductionem.

Nos purgationem veram esse monemus, quæ morbum una cum materia foras protudit; vel quæ evacuando humores, morbum sanat. Rursus est purgatio multiplex, vel enim per alvum, vel per urinam, vel insensibilem transpirationem fit. Notandum præterea, unumquodque membrum proprio excremento præditum esse. Etenim nihil puri in his inferioribus esse reperitur, & quicquid comedunt viventia cuncta, purum cum impuro admixtum accipiunt. Impurum excrementum illud est, quod tempore statuto deponunt. Et quia singula membra peculiari nutriuntur cibo, ita & proprio abundant excremento. Id vero si destinato tempore, absolutis videlicet coctionibus, non excernitur foras, partem, seu membrum, in quo continetur, lædit & vexat, pro conditione excrementi. Insuper non omnia excrementa sunt sensibilia, singulæ enim partes peculiarem transpiratum habent, qui sensibus vix apprehenditur. Proinde vis separativa quovis in loco proprio fungitur munere. Sed hæc contemplatio hujus non est loci. Ex his patet, nostram purgationem non esse omnem alvi subductionem, & in ea ineunda, naturæ leges observare: Ubi ad vomitum est prona vomitum procuramus; ubi ad alvum, eam ipsam excitare curamus; ubi ad urinam, sudorem, &c. eo artem nostram convertimus.

Quod

Quod si ad insensibilem transpirationem, ad id omnes ingenii vires intendimus; nam major pars febrium hac via fugatur. Verum hucusq; de purgatione in universum egimus: nunc de ea, quæ convenit febribus, dicemus.

CAPUT XIV.

De particulari purgatione in febribus.

PUrgandam materiam, ex qua fit febris, sanxerunt omnes: hanc fecerunt bilem, pituitam, & melancholiam: hos humores putrescentes, & putrefactos, causas esse proximas febrium. Nos quantum potuimus observare quadraginta quinque annorum decursu, quo artem medicam exercemus, eo animi candore, cujus a natura participes facti sumus, cunctis rei veritatem aperire statuimus. Itaque oportet scire, purgationes, quas continuo celebramus, desideratis effectibus minime respondere: Veluti si in tertiana bilem millies pursgemus, in quartana melancholiam, in quotidiana pituitam, quid efficimus? febris ferocia ne minimum retunditur, imo æger duplici labore pressus, febris tyrannidi facilius cædit: natura coctionibus intenta ab incepto opere avertitur. Non est ut nobis succenseant, ejusmodi humorum præparationem, ut pote attenuationem, incrassationem, &c. negligentibus. Sicuti nec medicamenti electionem, præparationem, & dosim. Nam quo ad primum, verissimum est commentum: solius est naturæ opus, & vanum est, quempiam scire modum, quo utitur natura in suis operibus perficiendis. Non in medium protraho, coctricis, assimilatricis, & expultricis facultatis potestatem. De his quæ circumferuntur, de medicamine seligendo, eoque præparando, nec non de ejus dosi, ac cæteris ad id requisitis, nihil dicam; nam in his non minor vanitas, quam in aliis. Observa quæso illos Medicos, qui cæteris studiosiores censentur, & qui majori sedulitate ægros suscipiunt sanandos, & videbis illos in pejores, & crassiores errores impingere. Utinam mentirer, & quam in aliis culpam animadverto, in me solo agnoscerem. Sed bone Deus! mentis nostræ tenebras procul a nobis remove. Quod si de bilem purgantibus apud me percunctari velim, dubia haud pauca statim nobis se offerent: calor citrinus, flavus, ærugineus, portacinus, &c. ab assumpto medicamento venit; etenim puerile satis est, credere talem humorem eductum fuisse e venis. De Cassia, Tamarindis, Manna, Rhabarbaro, non aliud credendum est; tingunt id quod educunt, irritant potius quam attrahant: non sunt tamen inutilia, & sæpe eorum auxilio, una cum ipsis, tartareos humores in intestinis considentes foras amandat natura, & sæpe ubi non valet ars, fortuna & casu id contingit. Ne tamen communem viam deserere in totum videar, placet selectiora, tam simplicia, quam composita, tanquam in tabella proponere, ut cuilibet liberum sit, hæc vel illa seligere, his maxime, qui nihil didicerint, præter illa, quæ mortua littera docet. Inter illa, quæ putantur bilem purgare, lenientia, & benigna sunt, Cassia, Tamarindi, Pruna, Violæ, Rosæ, &c. Inter valentiora Manna, Rhabarbarum, Scammonium. Hæc usitata sunt: inusitata

tata brevitatis gratia mitto. Sunt & composita, maxime quæ hodie in officinis prostant, syrupus rosarum, violarum, Electuaria, diacatholicum, diacassia, diaprunis, diaphœnicum, diacarthami, de citro, de succo rosarum, Nic. diamanna, &c.

Et quia commodior fit purgatio, quando præcesserit clyster emolliens: ideo cum primum advocatur Medicus, ipse præscribit clysterem emollientem, ex decocto herbarum emollientium, ut pote ex foliis malvarum, violarum, branchę ursinę, betæ, parietariæ, mercurialis, &c. in eujus decocti ℔. j. dissolvunt, vel sacchari rubri, vel mellis violati, vel rosati uncias tres, lohoch de Cassia, diaprunis, vel diacatholic. ℥. j. ol. violati, vel rosati, ℥. iij. vel iiij. salis communis addunt nonnulli p. j. Sequenti mane potionem purgantem porrigunt. De quibus formulas non ullas hic apponere decrevimus, maxime ne hic quicquam desideretur.

Rec. Syrup. rof. sol. ℥. iij. Mannæ Calabrinæ, ℥. ij. Decocti flor. & fruct. cord. ℥. v. Misce, fiat potus.

Alio modo.

Rec. Rhabarb. el. ʒ. j. ß. Infunde in s. q. aquæ cichorii per noctem, in expressione matutina dissolve Mannæ Calab. ℥. ij. Misce, fiat potus. Vel

Rec. Pulpæ Tamarind. ℥. ß. Cassiæ e siliquis extract. ij. fol. Sennæ, ʒ. ij. anisi, ʒ. j. Bulliant simul in s. q. aquæ communis, clarificentur albumine ovi, & dragma una cremoris tartari, colentur per sacchettum, & fiat potus calore, & sapore gratus. Item præscribitur, vel Manna in jusculo carnis, ad. 2. 3. & 4. uncias.

Cassiæ pulpa seorsum pariter exhibetur ad ℥. j. & ℥. j. ß cui vel ʒ. una, vel una & ß Rhabarbari additur. Cum Electuariis sic parantur potiones.

Rec. El. Diaphœnici, Elect. de succo rof. an. ʒ. ij. Syrup. rof. solutivi, ℥. j. vel ij. Dissolve cum decocto flor. & fruct. cordial. & fiat potus. Cum Diacatholic. Elect. Lenitivo, Tryphera Persica, Confectione hamech, Electuario Diacarth. El. de citro sol. El. de succo rof. & c. parari possunt, potiones purgantes, quæ clarificari quoque possunt, & cum albumine ovi, & cum cremore tartari, eas per sacchettum laneum percolando, sic gratiores & palato, & oculis redduntur. Qui sub fine cinnamomo, vel ejus oleo, item santalo citrino eas odore gratiores reddere cupiunt, iis liberum esto.

Quando quis tres humores simul purgandos opinatur, potiones sequentibus similes præscribit.

Rec. Fol. Sennæ ʒ. iij. anisi. ʒ. j. agarici trochisc. ℈. iiij. Bulliant simul in sufficienti quantitate aquæ Cichorii: in colatura dissolve Elect. Diacathol. ℥. ß. Syrup. rof. sol. ℥. ij. Vel sic:

Rec. Fol. Sennæ, ʒ, iij. anisi, & Rhabarb. parum contusi, Agarici trochiscati, an. ʒ. j. Bulliant simul in s. q. aquæ communis, & colentur: in colatura dissolve El. lenit. vel diacathol. an. ʒ. iiij. diaphœnici ʒ. ij. Misce, fiat potus.

Præter ejuscemodi formulas, alias prope infinitas excogitare possumus. Novissime recens quoddam inventum in Italia frequentissime modo usurpatum habetur, quod appellatur Syrupus aureus, & fit ejusmodi syrupus in sola infusione Julepi ex simplici saccharo facti. Ad hoc accipiunt foliorum recentium rosarum eo mane collectorum, rore matutino adhuc madentium, ℔. j.

pro

pro qualibet libra julepi parum tepidi. Unica infusione absolvitur syrup. cujus ℥.ij.iij.aut iiij.plus efficaciæ præstant, quam multæ unciæ syrupi comm.ex 9. infusionibus. Sunt qui pro dicto syrupo componunt quendam syrupum cum Manna, & Senna, fallo dictam compositionem titulo aureo designantes.

CAPUT XV.

De tempore instituendi purgationem.

SI qua in re, maxime in hac requitur temporis opportunitas: purgatio enim apto tempore data, secura sanitas est; non apte vero, mors. Hippocrates in *primo Aphorismorum* tempus videtur determinare, dum dicit: Πέπονα φαρμακεύειν καὶ κινέειν, μὴ ὠμὰ μηδὲ ἐν ἀρχῇσιν, ἢν μὴ ὀργᾷ· τὰ δὲ πλεῖστα οὐκ ὀργᾷ. *Concocta medicari oportet, & cruda non movere*, &c. Raro vero concocta est materia in principio morbi: Ideo ad Hippocratis normam, nunquam medentur ægris nostræ ætatis Medici, qui in omni morbo tam acuto, quam chronico, statim in principio quum accersiti fuerint, detrahunt sanguinem, humores purgant atq; repurgant, nulla expectata coctione. Præterea si scisciteris ab his, quid sit coctio, quibus cognoscatur signis, eos invenies non minus a seipsis dissentientes, quam in ratiunculis super hoc jactatis maxime discrepantes. Hic intelligendum est de coctione, quæ fit a natura, humorum excrementitiorum, tam in prima, quam in secunda, & tertia regione. Coctione humorum pravitas, feritas mitescit, & ubi ex allatis signis facta cognoscitur, nullis indiget remediis, quia natura jam victrix, quæ majora potuit, minora facilius consequetur. Sed dicant mihi quæso, an hac coctione crassiores, aut tenuiores reddantur humores, & undenam ad evacuationem dictorum humorum proclivitas? apud Hippocratem *lib. 2. Aph. 9.* verba sunt hæc τὰ σώματα χρὴ, ὅταν τις βούληται καθαίρειν, εὔροα ποιεῖν, *corpora cum quis purgare voluerit, liquida sunt facienda*. At non omnis materia coctione attenuatur, sæpius incrassatur. De turgentia humorum non minor perplexitas; impetus enim dictorum humorum non a se, sed a spiritibus, ut alibi annotavimus. Si consulas Danielem Sennertum *lib. 2. de febribus, cap. 6.* videbis ejuscemodi doctrinæ fundamenta labilia, & facile ruitura. Sed melius Joannes Manardus *lib. 13. epistolarum suarum, epist. 1. ad Bartholomæum* Carandinum *Mutinensem Medicum*, ubi fusissime de præparatione, & coctione humorum scribit. Inter multa, perpauca verissima protulit; dicens recentiores concoctionis nomine abuti, & quam concoctionem appellant, a vera concoctione longo distare intervallo. Quod enim vere concoquitur, ideo concoquitur, ut quantum fieri potest, simile evadat concoquenti; quod vero expulsioni paratur, quanto magis id patitur, tanto redditur animali dissimilius, atque ab ejus natura magis alienum. Addit postea, concoctionem fieri a natura, non ab arte expulsionem vero ab arte. Verum in his tricis diu immorari non contendo; altiora enim & certiora contemplamur. Qui venales pro suggestu de verbis declamare solent, ejuscemodi doctrinam non tam parvi faciunt, sed in ea exaltanda, tabularum adinstar, forum literarium longo strepitu implere non cessant. Superest modo de tempore, in quo humores purgare debemus; nihil enim hucusque statuimus. Verum primo quid sentiant de præparatione dicendum.

CAPUT XVI.

De praparatione humorum.

QUod supra de humorum coctione diximus, de eorum præparatione repetere non decrevi: ideo qui plura desiderat, legat præcedens caput. Cui adderem, quid intelligere velint per præparationem, & forte quod dixit Galenus post Hippocr. dicentem, τὰ σώματα χρὴ, ὅκως τις βούλεται, &c. fluida enim facilius fluunt, quam tenuia, & omni lentore carentia. Et paulo post: *Tunc enim* (inquit Gal.) *purgatio bene procedit, cum humores crassi, tenues facti fuerint, & tenaces incisi, & meatus aperti, per quos transmittuntur.* Est itaque ejuscemodi præparatio, incisio, & attenuatio. An vero arte incidi, & attenuari possint humores, non videt, quia hoc est naturæ opus. Sæpissime acida, quæ putant esse maxime attenuantia, & incidentia, contrarium præstant. Crystallus in pulverem reducta solius aceti beneficio pristinam duritiem recuperat. Acidum vitrioli, & sulphuris, multa liquida in lapidem cogunt. Sunt multi liquores, qui crassitiem acquirunt, acidorum appulsu: Verum qui chymicarum operationum periti sunt, rei veritatem vident: plus valet de visu testis, quam centum auriti. Rursus quis non videt operationes naturæ invisibiles esse. Quod de calore effutiunt, jam pluries rejecimus; sed de hoc alibi fusissime dicturi sumus.

Materia ex qua humores præparare contendunt, sunt cunctis obvia, & alterantia vocantur: ea vel frigida, & humida dicuntur, vel temperata, vel calida & humida, &c. simplicia, vel composita: Verum cum ejusmodi præparatio naturæ tantum opus sit, indignum arbitramur ea recensere. Nequid tamen hoc in loco desideretur, quæ censentur uniuscujusque humoris præparantia, explicanda sunt. Quod ad bilem, potissimam febrium causam, (sic enim ipsi) ex his nonnulli extenuantia, & incidentia reposcunt: alii contra reclamant, dicentes ipsam bilem satis esse tenuem, sed potius incrassandam; alii neque attenuandam, neque incrassandam, sed sine ulla præparatione ipsam esse purgandam. Est recens opinio, quæ hanc, & illam damnat, neque eam attenuandam, ex eo quod dicta bilis sit per se satis mobilis. Rursus timendum, ne his calidis magis incalescat ipsa, & febris, & symptomata magis augeantur: & quod Gal. 1. *Aphor.* 24. dicit in acutis febribus de hyssopo, & origano in aqua mulsa coctis, hoc non esse ob bilem, sed ob meatus obstructos ab humore crasso. Quare sine ulla præparatione dicunt bilem esse purgandam. Non minus falluntur, qui referunt, dictæ bilis magnum esse fervorem acrimoniam, & propterea dictas qualitates ad quandam mediocritatem esse reducendas, ne si ita fervida, & acris purgetur, in internis visceribus sese insinuet, & aliquod damnum maximum excitet. Quapropter concludunt, bilem primo frigidis attemperandam, & ejus tenuitatem incrassandam, antequam ipsa purgetur. In hoc ratiocinio, quantum sit vanitatis, facile videre est: Putant operationes rerum in nobis fieri, pro capacitate ingenioli sui. Quæ putant refrigerare, sæpius contrarium præstant. Non miscentur res in viventibus, perinde atque in demortuis. Quæ intus ingeruntur, eo fine id fit ut in nostri

ali-

alimoniam cedant: cum primum intus detrusa sunt, in ventriculo excoquuntur. Mutant naturam, antequam ad venas perveniant, quæ sanguini generando idonea sunt. Exfugitur a venis, quod est idoneum in chylo; quod est ineptum ad fæces stercorales demandatur. Jam videre est, quoties ipsa mutantur, quomodo in ventriculo putrescere incipiant cum acore gravi: deinde in intestinis tenuioribus omnino putrescant, & mutent naturam, ex quibus per mesaraicas educuntur, & per portam ad jecur deferuntur: ubi iterum elaborata, per cavam ad singula membra distribuuntur. Videant, si sapiunt, quoties mutentur intus assumpta, tum medicamenta, tum alimenta, si naturalem crasim servaverint, antequam ad sanguinem pervenerint. Ad ipsorum qualitatum permixtionem, satis abundanter nos dixisse supra arbitramur, ubi de calore & calido, item ubi de contrario, contrariisque qualitatibus. De digestione, & aliis humorum præparationibus nihil dico, cum per se adeo manifesta sint, ut merito eas silentio involvere satis ducam, quam inaniter scriptis nostris interserere.

CAPUT XVII.

De reserandis obstructionibus.

DE obstructionibus, quas in febribus putridis primas tenere arbitrantur, tam Dogmatici, quam Jatrochymici, non modica est difficultas: Nam crassitiem, & coagulationem, quibus fit obstructio, non a se, sed ab alio fieri manifestum est. A calore, aut frigore statuunt Dogmatici, Jatrochymici a spiritu salis. Qui a calore, aut frigore obstructionem fieri dicunt, per contrarium incedunt; qui a spiritu salis, per simile. Quibus addo virtutem, seu rationem seminalem, in ipso tamen sale, tanquam in proprio domicilio, hospitantem. Solvere ergo obstructiones, atque vias ab infarctu crassorum, & viscidorum humorum liberare, non est facile cum his, quę incidentia, & attenuantia appellant: ut sunt Acetum, syrup. limon. syr. Acetosus, de succis Citrii. Granatorum, syr. de Cichorio, Endivia, Acetosa, de radicibus, Oxymelita tam simplicia quam composita, &c. quæ medicamenta opinione potius, quam rei veritate comprehensa. Cocti, & præparati humoris, obstructis meatibus reseratis, requiritur purgatio, de qua in *capite præcedenti*. Sed his Dogmaticorum placitis præmissis, propria, & Jatrochymicorum sensa hic interserere volo.

CAPUT XVIII.

De vera, & legitima ratione purgandi in febribus.

PEccantem materiam purgare, idem esse ac morbum sanare, qui non admittit, multiplici modo peccat. Primo, qui purgat, & non tangit materiam peccantem, non modo non minuit morbum, sed naturam inutiliter defatigando, morbo incrementum præstat; natura enim nunquam victrix, ubi morbo inferior. Secundo, purgantia ubi non tangunt vitiosam materiam, humores innoxios educunt; unde sitis, ventriculi, & omnium naturalium partium imbecillitas. Tertio, ubi cathartica inutiliter adhibentur, cacoethia inducitur,

transpiratio inhibetur, & alia gravissima sympromata; mitto inappetentiam, nauseam, capitis dolorem, & alia a Mesue annotata. Quapropter ad febrem purgandam, omnino e corpore eliminari, fugarive oportet. Hoc vero præstat multorum medicamentorum series: & hanc e triplici penu depromere solemu Verum quia omnes febres non uno eodemque modo curari possunt, expedit Medico, singulas Tartari species cognoscere, ut unicuique peculiare, & opportunum remedium adhibeat. Nec adhuc sufficit, peculiarem tartareum cognoscere, sed & locorum proprietates; nam alio modo pellitur tartarus ventriculi, alio modo qui in intestinis, jecore, liene, renibus; tandem qui in venis, & carnibus. Qui in ventriculo generatur, facillime per vomitum ejicitur. Qui in intestinis, per alvum purgatur. Qui in sanguine, partim per phlebotomiam, & partim per specificum. Qui in habitu, sive in carnibus, per diaphoretica. Hæc est vera, & legitima ratio purgandi in febribus. Materia, qua in hoc utimur, peculiarem requiritur indaginem. Modo ab universale quoddam deveniendum, quo in omni febre tuto possimus uti, maxime ubi notæ non sunt peculiares tartari species, sicuti supra monuimus: impossibile est enim singulas species cognoscere, nisi longo tempore, & usu.

CAPUT XIX.

Medicamentum univers. pro febribus putridis ex Tartaro vegetabili.

REc. Centar. minor. cum floribus, ℔. x. fol. Acetosæ, Cichor. Melissæ, Borag. Hederæ terrestris, Cicerbitæ, Pimpinellæ, an. ℔. vj. Contundantur omnia simul, & in vase vitreo capaci bene clauso, retundantur sub fimo equino, ad mensem. Extilla postea per Balneum Mariæ. Primam aquam seorsum serva; sicuti & secundam. Extremos spiritus sensim prolice, & hos reassunde fæcibus toties quoties a fæcibus expirant. Fortiori igne tandem adacto, crementur fæces, ex quibus sal extrahe cum secunda aqua, cujus medio ipse pluries solvatur, & coaguletur. Dosis erit a ℈ j. ad ʒ. j. cum uncia una primæ aquæ. Et dicta aqua datur sola, usque ad duas & tres uncias singulis diebus, loco syrupi, Aliquando exhibeatur, una, vel duabus horis ante paroxysmum.

Aliud Medicamentum febrile.

Ex Zingibere, infuso in suff. quant. vini per 15. dies, & postea calore Balnei Mariæ per alembicum exugitur aqua, quæ ad uncias duas exhibita, una, aut altera hora ante paroxysmum ipsum, mirifice sublevat, & minuit. Præter isthæc est nostra Aqua febrifuga, de qua in nostra *Pharmacopœa Spagyrica sect.* 4. de aquis destillandis ejus descriptionem hic repetere placet.

Rec. Hederæ terrestris cum fol. & radic. Apii item integri, Cichor. Acetosæ, Centar. minor. an. M. vj. Macerentur triduo herbæ omnes contusæ, & per Balneum Mariæ proliciatur aqua, quæ recentibus herbis reaffusa; iterum extilletur, ut prius. In dictæ aquæ ℥. iv. si per noctem infundatur Magnesiæ Saturninæ calcinatæ, ℥ ß. & mane coletur, fit aqua vere febrifuga: cujus dosis erit ℥. iv. v. & vj paulo ante paroxysmum. Et quia non raro in ventriculo, intestinis, & primis viis venarum reperitur tartarus excrementorum: ideo purgans febrile dandum est. Inter quæ isthæc pauca annotare placet.

Rec.

Rec. Rhabarb. electi ℥.ij.Infunde in ℥.v. aquæ Cichor. per noctem, cum tantillo Spicæ nardi, vel Cinnamomi. Facta forti expressione mane,dissolve Electuarii de succo rof. drach.tres,syrup.rof.uncias duas,Misce,fiat potus. Qui oculis, & palato consulere vult, clarificet cum drachma una cremoris tartari, tantillo albuminis ovi,& per sacchettum laneum trajiciatur. Vel

Rec.Extracti Esulæ ℈.j.capiat mane, & desuper bibat parum jusculi carnis. Ubi temporis & loci opportunitas non fert, habendi extractum,capiat de dictæ Esulæ radice ʒ.ß.vel integram drach.pro robustis, in pulverem, cum jusculo carnis, Pro Esula Tithymalus Cyparissias hic intelligitur.

Rec. Scammonium Chymice præparatum: ad 15. & 20. grana tuto exhibetur; & est purgans febrile eximium. Vel

Rec. Extracti rosarum, drachmam unam pro delicatis, pro robustis ʒ. ij. & iij. Blandum, & tutum est medicamentum.

Parantur extracta via, & composita, quæ Medici judicio relinquuntur. Quæ ex Cassia, Tamarindis, Rosis, Violis, parantur medicamenta, in plerisque febribus, & certis regionibus, ac æstivis diebus, non possunt satis laudari. Manna pariter non est parvi faciendum, etsi medicamentum sit flatulentum nimis.

De Sennæ Extracto, radice Mechoacan. Agarico, Jalappa, & similibus nihil dico; omnibus nota sunt: tantum ad hæc adhibenda, vere Medici judicium requiritur.

CAPUT XX.

De ratione purgandi per Vomitum.

NOn raro stabulatur in ventriculo, tartarea quædam materia, quæ commodius, & facilius per os, quam per alvum expurgatur. Ad hoc conducunt inter vegetabilia, radix Ellebori, Asari, Bryoniæ, item planta gratiolæ, & pleraque alia. Inter mineralia Vitriolum album, Turpethum minerale, Antimonium, Mercurius, &c.

In nonnullis febribus acutis, ubi ventriculus nausea premitur, nihil tutius quam exhibere semidrachmam Vitrioli albi, vel florum, vel vitri antimon.gr. iij. & iv. Item Asarum pulverisatum, vel ejusdem extractum,&c. In omni vomitu concitando, liceat post assumptum medicamentum, ebibere ad libram jusculi carnis. Sequenti die aliquando reiteratur. Vomitoria, quæ cum oxymelite, Aceto, Oleo, & Aqua tepida fiunt, nobis non probantur; neque illa, quæ cum semine Genistæ, Raphani, flor. Chamomillæ, & similibus.

Qui auctoritates consulere velit, adeat Hippoc. *lib.*1. *Aphor.*21. *& lib.* 4. *Aphor.*3. 16. *&* 17. *& lib. de salub. diæta*. Item Avicennam 4. 1. *cap.*18. Inter recentiores, Fernelium, Josephum Quercetanum, &c.

CAPUT XXI.

De aliis medicamentis, promiscue ad febrem.

CUm adhuc non sit compertum verum, & legitimum Alexipharmacum febrium, tamen multa sunt, quæ si non in totum ignem istum microcosmicum

micum extinguunt, eum nihilominus leniunt, reprimunt, & mirifice mitigant: de quibus nunc. Verum quia Chymicorum princeps, Theoph. Parac. genuinam febrium curationem adeo clare nobis pollicetur, eum primo in medium protrahere placet. Etenim ipse *lib. 1. de Tartaro, cap. 9.* dicit, curationem febris in cura Tartari contineri, & omnia medicamenta, quæ tartarum resolvunt, febres curare asserit. Et *lib. 2. de vita longa, cap. 5.* inquit: *De febribus breviter sic habeto. Principio fiat purgatio febrilis: deinde cura specifica, & minutio causalis; ita ut Diaceltatesson (ex Antimon.) precedit secundum medicamen: nam hac purgatione pellitur omnis febris in materia peccante. Plerumque integram curam complectitur. Sin morbus in membra spargitur, sequitur continuo opopyron laudani, id quod febrim una cum dilatione propellit. Minutio autem sive salvatella, sive cephalica, sive ea qua per spinam dorsi fieri consuevit, materiam peccantem in sanguine, idque intra cutem, & carnem tollit, &c.*

In ardoribus nonnullarum febrium, haustus aquæ cum guttulis iv. vel v. ol. salis decrepitati, ol. vitrioli, ol. sulphuris per campanam mirifice juvat. Tinctura rosarum cum supradictis ol. acidis facta, & in suff. quant. aquæ frigidæ data, ardorem pariter febrilem reprimit.

Nitrum rite præparatum ardorem febrilem pariter egregie compescit. Sal, quem appellant prunellæ, idem præstat. Extat Crollii haustus elegans.

Rec. Ol. Vitrioli, ℈. j. salis absinthii, ℈. j. & ß. aqu. Cichorii, ℥. j. Misce, fiat potus. Detur paulo ante paroxysmum.

Idem Crollius scribit, pulverem ex longis testis Cochlearium, quæ prope lacus, & piscinas reperiuntur, antidotum esse adversus febres. Ejusmodi pulverem præparat cum aceto, eas infundendo in dicto aceto per noctem; & ab his mucorem, quem contraxerunt, diligenter abradendo cum scopis ferreis, quibus aurifabri utuntur: postea testas illas oblongas calcinando, incinerandoque ad albedinem, ac pulverizando. Dosis a ℈. ij. ad ʒ. j. Bis, vel ter reiteratur. Sudorem movet, si maneant in lecto.

CAPUT XXII.

De medicamentis in genere, pro Tartaro tam animali, quam minerali.

TRiplici alimentorum genere nutriri hominem, alibi demonstravimus: triplici pariter excrementorum genere ipsum divexari diximus; ad quæ, natura nimis provida, præsidiorum quoque totidem genera adinvenit. Superius, vegetabilia quædam brevi spatio connotavimus: Quæ animalia respiciunt, aut saltem dubiæ naturæ sunt, in *proximo capite* indigitabimus. Quæ modo mineralium sortem nacta sunt, describere aggredimur. Præcipuum, & fidissimum febrium rhizotomos est vulgare stibium; & hoc veluti alter Protheus, varia induit vestimenta, pro conditione Medici propinantis, & natura ægrotantis. Quid id jamdudum in usum vocarunt, modo satis crasso dederunt, de quo Mathiolus, qui mos ad tempora nostra usque duravit. Viam tamen antea præmonstraverat, Theoph. Parac. At quia præparationes legitimas subticuerat, factum fuit, ut pro legitimis, vitrum substitutum fuerit.

Est

Est modo ars magis culta, quæ pro febribus præsentes adinvenit.

Flores Antimonii, tam albi, quam rubri, præstantissima sunt cathartica in omni tartaro minerali. Dantur per se ad tria & quatuor grana: miscentur cum quavis re, vel saccharo rosaceo, aut conserva quavis. Macerantur & in vino, vel in quovis alio liquore. Parantur & ex his syrupi, julepi, pilulæ, rotulæ, & trochisci Dantur mane 4. vel 5. horis ante prandium: hora 1. post, ad faciliorem vomitum provocandum, datur haustus 1. jusculi carnis.

Flores itidem, qui fiunt ex butyro Antimonii; in aqua communi præcipitati, & postea loti, idem præstant.

De ejusmodi medicamenti præstantia, licet consulere recentiores Medicos, eos maxime, qui propria experientia Medicinam ditarunt, uti Mathiolum, Quercetanum, Hartmannum, Crollium, &c.

Sunt alii flores per alvum purgantes, de quibus vide Hartmannum, tam *in Crollium*, quam in sua *practica jatrochymica*. Præterea sunt flores jam dicti fixi, qui diaphoretici appellantur, de quibus Jatrochymicos consule.

Vitrum Antimonii suo non caret usu: etenim in tartaro fugando tam ex ventriculo, quam intestinis, datur similiter a tribus, 4. 5. & 6. granis; vel in potu cum quovis liquore, vel in forma boli, cum quavis conserva. Jusculum carnis hora una post exhibeatur, ad facilitandum vomitum.

Præparatio Antimonii cum æquali portione salis nitri, Crocis metall. immerito dicta, facta ut diximus in *nostra Pharmacopæa Spagyrica*, purgat blandè omnem tartarum, existentem in prima, & secunda regione corporis.

Fit & Calix vomitorius cum Regulo Antimonii, in quo calice manet vinum per noctem, ad unam, aut duas uncias: Parantur & pilulæ, cum dicto regulo. Formentur dictæ pilulæ, sicuti formantur pilæ parvulæ plumbeæ, in formam earum, quibus utuntur in sclopetis parvulis.

Vel pulvis ad 7. aut 10. grana infusus per noctem in vino: Datur vinum mane colatum. Eadem præstat, paulo cæteris vehementius.

Medicamentum illud perpetuum est: nam sive Calix, sive Pilulæ, sive Pulvis, nunquam virtutem amittunt.

Ex Vitriolo datur vomitorium præstantissimum. Ex eo fit sal aptissimus. Album Vitriolum citra ullam præparationem idem præstat.

Mercurius inter medicamenta, quæ adversus febres parantur, non infimum tenet locum. Qui a Joanne Hartmanno describitur in sua *Practica Chymiatrica*, sub titulo Mercurii laxativi, novis maxime arridet.

Mercurius quoque albus, de quo in nostra *Pharmacopæa Spagyrica*, & apud dictum Hartmannum.

Item Mercurius cum Auro, quem in *loco citato* docuimus, & apud dictum Hartmannum adinvenimus, nobis quoque probatur.

Mercurius per se præcipitatus, de quo in nostra *Pharmacopœa Spagyrica*, omnes alias præparationes excellit. Dosis & usus doctis facile innotescit. Ad tria, 4. 5. 6. usque ad 10. grana, porrigitur.

Ex argento puro fit pariter medicamentum purgans, de quo in *loco citato*.

Ex

Ex plumbi sale purgans pariter reducitur, sed ejus usus exercitatum non loquacem requirit Medicum.

Ex aliis mineralibus, & metallis, educuntur medicamenta, tam alterantia, quam purgantia. Qui dictorum mineralium, & metallorum consonantiam, quam habent cum nostris humoribus, cognoverit, poterit ex se comprehendere uniuscujusque virtutem & potestatem.

Inter præstantiora, unicum & omnium saluberrimum medicamentum usurpare soleo, a Quercetano in *sua Tetrade*, *cap.* 31. descriptum in hanc formam,

Rec. *Florum rubrorum Antimonii, unc. iv. florum Sulphuris sublimatorum ad perfectam albedinem, unc. iij. Misceantur cum duplo colchotaris Vitrioli Ungarici aut Cyprii, ac tersublimentur, habebis flor. rubicundissimos, si bene operatus fueris. Hi cum aciditate Vitrioli Veneris primo, deinde cum Saturni æthereo Spiritu essentificentur. Huius* (inquit) *essentificationis si callueris artem, medicinam suscipiendam concinnabis, verum Antidotum Lysipyreton, omnis generis febris, pestiferas etiam, sedantem ac extinguentem, si ad iv. aut v. guttas de ea, ex idoneo liquore propinaveris.*

Aliud non minus præstans.

Rec: Minervæ, seu Marcasitæ Saturni Philosophici, partem unam: Salis Balsamici rite præparati, partes quatuor, Terantur fortiter invicem, & retortæ vitreæ luto sapientiæ probe munitæ indantur. Per furnum venti, spiritus elice in recipiente amplo, & capaci. Materiam e retorta educta in aceto acerrimo solve, & tincturam extrahe, aceto fæcibus pluries reaffuso: Tincturam ab aceto segrega cum spiritu vini; hanc pluries cohoba in fimo equino, & vase ad id opportuno. Reficcatæ tincturæ dantur gr. 5. 6. ad 10. in quovis liquore, paulo ante paroxysmum, quavis hora & quovis tempore. Ardores extinguit & omnia symptomata sedat, sæpe intra unam, aut 2. horas.

Bezoar minerale in febribus non est ex infimis, sudorem movet, & transpirabile reddit corpus. Sitim pariter extinguit, & ardores reprimit, alvum lubricam reddit, & omnem humorum acrimoniam corrigit. Est aliud Bezoardicum auri de quo alibi.

Formicarum aquam a Joanne Hartmanno descriptam in *Practica Chymiatrica*, etsi experti non sumus, quia tamen a viro docto descriptam habemus: satis laudare non possum, eam vero sic describit.

Rec. Aq. fragorum, Centaurii minor. an. ℔.ij. Mellis albi, ℔.iij. M. in cucurbita detruncata, eamque sine integumento in acervo formicarum sepeli usque ad summitatem, & formicæ confertim admodum irruent in vasculum dulcedine mellis scilicet allectæ. Post collectam harum sufficientem quantitatem exime vas, omnia invicem probe mixta agitando: per alembicum ex cineribus eliciatur aqua, quæ diligenter servanda. Dosis ejus est, in principio paroxysmi, Cochlear ß. ad summum. Hæc aqua (inquit) interdum vomitum movet, & vehementer; ideo videndum, an æger ad vomitum sit aptus. Idem Auctor Aquam Tabaci proponit, quam probare, nec reprobare possum, cum de ea nullum habeam usum.

Aluminis dulcedo, uti in nostra *Pharmacopæa* describitur, *cap. de Alumine*,

ne, insignem potestatem obtinet extinguendi febres. Datur a drach. ß. ad dr. j. cum jusculo carnis.

Narcotica pleraque in quibusdam febribus, optima sunt, ut alibi notavimus. Paramus vero Laudanum ad hunc effectum, in hanc formam.

Rec. Opii Thebaici præpar. unc. ij. succi Veronicæ, florum Papaveris erratici, an. unc. iij. Liquetur opium in succis, & inspissetur lento igne in formam extracti: cui adde pulv. lapidis Bezoar, smaragdorum more nostro præpar. an. drach. iij. Bezoar. mineralis, unc. ß. magisterii unionum drach. j. Ambræ griseæ. moschi, an. ℈ j. Misce, fiat massa, de qua dentur grana 10. 12. & 15. Sunt alia prope infinita, quæ brevitatis gratia omittimus.

CAPUT XXIII.

De curatione febrium in specie, juxta communem medendi methodum.

HActenus de curatione febrium in genere tractavimus; nunc in specie dicendum videtur. In præcedentibus vero de triplici Tartari genere, causa febris, e corpore eliminando, & ejus ardore compescendo, egimus, brevi compendio quatuor humoribus prius expositis. Species, quas communis schola docet, in principio quoque aperuimus, & quas putridas, & non putridas vocet, enarravimus, continuas esse & intermittentes diximus, earum causas, indicationes, & prognosin tetigimus. Superest modo de uniuscujusque speciei curatione differere, primo juxta communem medendi methodum. Non est difficile cognoscere, quæ particularis cura conveniat unicuique speciei, etenim ut in genere agitur de quatuor humoribus; tum purgandis, tum alterandis, ita etiam in specie. Et ut a synocho incipiam, sola sanguinis missione, & frigidæ potione curatur. De detractione sanguinis ad lipothymiam dissentiunt infiniti, ne una cum febre juguletur homo. Ad hoc præmittere solent Clysterem emollientem in hanc formam.

Rec. Decocti communis clysteris, ℔. j. lohoch de Cassia, vel Diapruni, vel Diacatholic. unc. j. vel unc. j. ß. mell. & ol. viol. an. unc. iij. salis communis, p. j. Misce, fiat Clyster.

Quæ tundenda sit vena, parum refert; omnes enim venæ ab uno eodemque ramo dimanant. Pro aqua frigida nostrates aquas stillatitias Cichor. Endiviæ, Borag. Acetosæ, & similium propinant, vel solitarias, vel cum syrupis acetosi simpl. de succo limonum, &c. vel decocta earundem herbarum, cum liquir. hordeo, uv. pass. &c. Nonnulli aquam hordei simplicem, in nive, aut in loco frigido asservatam.

In Putri synocho eadem via incedunt, & easdem indicationes sibi proponunt, causæ videlicet remotionem, & caloris febrilis extinctionem Sanguini putri prospiciunt per venæ sectionem, & per evacuationem, præmisso semper Clystere. Et quia incusant bilem simul cum sanguine putrescentem, ideo medicamentum cholagogum in hunc modum præscribunt.

Rec. Rhabarb. el. ʒ. ij. pulpæ Tamar. ℥. ß. Bulliant simul in s. q. Aquæ Cichor. In colatura dissolve syrup. ros. sol. ℥. 2. vel 3. vel Mannæ Calab. ℥. ij. Pro alterantibus,

tibus, dictis aquis utuntur, vel eorum decoctis cum syrupis acidis.

De causo, seu febre ardente, quam alii tertianam continuam appellant, eo quod ex eadem materia fieri existiment, quicquid de ejus discrimine garriant nostrates, & multis hinc inde deductis sermocinationibus, curam non esse diversam a quavis febre biliosa observamus. Totum negotium pariter pendet ab evacuatione humoris biliosi, & extinctione caloris febrilis. Ad id, ut in omni febre, Chirurgia, Pharmacia, & Diæta utuntur. Major pars Medicorum præmittit Phlebotomiam, Clystere præmisso. In ea celebranda, alii sunt liberales, & maximam fundunt sanguinis copiam; alii non ita audaces, malunt mediam tenere viam. De opinionum varietate & inconstantia, non est ut dicam, ne eandem recoquere cramben videar. Detracto sanguine, mane sequenti potius purgans infirmo porrigitur. Formulæ potionum a supradictis non discrepant; ne quid tamen hic desideretur, subsequentes apponere voluimus.

Rec. Pulpæ Cassiæ recenter extract. ℥.j. vel ʒ. x. cum Saccharo fiant boli. Eadem pulpæ addi potest Rhabarb. ʒ.j. ad ʒ.j.ß. Ex eadem Cassia paratur potio in hanc formam.

Rec. Cassiæ fistulæ, ℥.iv. fol. Sennæ ʒ.iij. Anisi ʒ.j. Tamar. ℥.ß. Bulliant in s.q. aquæ commun. clarificentur omnia albumine ovi, & cum ʒ.j. cremoris tartari, trajiciantur per sacchettum, & fiat potus. Vel ut hic fit:

Rec. Syrup. rof. sol. ℥.iv. vel v. decocti fl. & fruct. ℥.ij. Misce, fiat potus brevis. Vel cum Manna Calab. ab ℥.ij. usque ad v. Vel

Rec. Syrup. rof. Mannæ Calab. an. unc. ij. cum decoct. fl. & fruct. cord. q.s. fiat potus. Sunt qui serum lactis propinant, in cujus ℔.j. vel ij. dissolvunt Mannæ, vel syrup. rof. sol. ℥.2. vel 3. Nonnulli accipiunt El. lenit. alii Diacathol. El. de prunis sol. &c. Tandem quot capita, tot sententiæ. Purgato corpore hisce lenientibus, ad syrupos refrigerantes, & humectantes se convertunt, male arbitrati, relictos pravos humores, eorum medio attemperari, & mitigari. Ejusmodi formulæ tales sunt.

Rec. Aqu. Cichor. Acerof. Borag. an. ℥.ij. Syrup. Acetosi simpl. vel de suc. lim. ℥.j. Misce pro singula dosi. Vel accipiunt fol. Cichor. Cicerb. Lactuc. Endiv. Borag. Acetos. an. M.i. Bulliant in s.q. aquæ hordei. Nonnulli addunt fl. Viol. sem. 4. frig. an. ℥ ß. In hujus decoct. unc. vj. dissolvunt syrup. Acetos. vel de suc. Ros. ℥.j.

De spiritu, & ol. Vitrioli, sicuti & de sero lactis, albi disserere constituimus.

Exhibitis ad 7. & 9. dies dictis potionibus refrigerantibus, reiterant prædicta purgantia, quibus addunt aliquid de sequentibus Electuariis, uti de succo Ros. Nicol. Tryypheræ Persicæ, Diaphœnici, & similibus.

Hic in omni febre ardenti, & continua, cardiaca propinant, maxime vespertinis, & serotinis horis: & hic omnes febres appellant malignas, & pestilentes, propterea in omni febre continua, dicta Cardiaca usurpant. Hic usitata sunt Confectio Hyacinth. Conf. Alkerm. Spec. Diamarg. frig. & de Gemmis. Simplicia sunt Lapis Bezoar, Smaragdus, Uniones, Contrajerva, sem. Citr. scordium, & succus Acetosæ. Hæc miscere solent cum aliis succis, aut cum jusculo carnis, pulveres cum conserv. florum citr. Viol. Borag. &c.

Julepus gemmatus inter præcipua censetur arcana. Ejusdem valoris sunt nonnullæ aquæ, cum dictis cardiacis factæ.

Dum

Dum hæc interius peragunt, exterius isthæc admoventur.

Rec. Ol. florum Citr. q. f. inungatur regio cordis frigide, nec expiret odor, in quo præcipua vis. Vel Ol. Scorpionum compositi Mathioli Regio ventriculi inungatur oleo Absinthii, cum oleo nucis moschatæ.

Epithemata regioni cordis admovent nonnulli ad quæ usurpant.

Rec. Specierum Diamargarit. frigidi, unc. sem. Pulv. santal. rub. & alb. an. drach. ij. Aquarum Borag. Melissæ, Lactucæ, an. ℔. j. Aquæ rosarum ℔. ß. Miscentur pro Epithemate. Vel sic:

Rec. Specierum Diatrium sant. Diamarg. frig. an. unc. sem. pulv. rosf. drach. ij. moschi, & Ambræ grisex, an. gr. 4. Aquæ florum Citrii, Rosarum an. ℔. ij. Vini albi unc. iv. Misce pro Epithemate: Vel alii admovent.

Rec. Conf. Viol. Conf. Borag. Conf. Nenuph. an. unc. j. Conf. Alkermes, spec. Diamargariti frigid. an. drach. ij. Misceantur simul, & extendantur super petiolam lineam, & admoveantur regioni cordis.

Capiti admoventur frontalia, si adsit ingens, vel solo oxyrrhodino inungitur frons. Hæc potiora sunt, quæ exterius admoveri solent. Interim de Chirurgicis sola phlebotomia non sunt contenti; etenim, ubi de revulsionibus cogitant, Cucurbitulas scapulis admovent cum scarificationibus. Ubi non solum de derivandis humoribus a capite, sed etiam de diminutione atræ bilis cogitant, hirudines podici admovent. Ubi atrox est dolor in capite, neque cucurbitulæ, neque podici admotæ Hirudines prosunt, pone aures, & ad nares applicari curant.

Ubi pertinax est febris, & fortioribus revulsionibus opus esse judicant, Cantharidum pulverem, cum fermento acri, brachiis, cruribus, aut tibiis apponunt. Sunt qui ejuscemodi crucibus, non contenti, Cauteriis actualibus nucham, vel synciput inurunt. Frictiones nonnulli fortes, etiam cum sacculo salis, in usum advocant. Tandem sunt ægrorum tormenta, quot opinionum fluctus, ejuscemodi Medicorum mentes exagitant. Hæc est cura, quæ in Causonide, continua biliosa, & ardenti febre fit. Quæ vero in ea fiat, quæ ab his maligna, & pestilens dicitur, examinabo: postea de Tertiana notha, Hemitritæo, &c. Quoad earum curam, eam ab his, quas supra diximus, parum diversam esse, satis videre est, etsi subtili, & prolixo nimis ratiocinio, de salsa pituita, & atra bile loquantur. Quoad qualitatem malignam, sive occultam, satis nostram ignorantiam denotat. Malignam febrem interea a pestilenti distinguunt, & dicunt malignam cacoethia, pravaque habitudine perniciosam esse; pestilentem, non cachoetia, sed contagio multos perimere. Pestilentem rursus pluries interimere, & brevi; malignam, nec tam cito, nec tam multos. Sed de his paulo inferius.

Tertiana, (quam notham appellant) etsi magna contentione diversam constituant, sola mixtione pituitæ, & humores melancholici, eam differre autumant: Unde cura tantum erit diversa ab exquisita, per solam mixtionem medicamentorum purgantium pituitam, & melancholiam, uti Agaricus, & Turbith, Senna, & Epithym. Sunt qui addunt radices Mechoacan. Jalappa, & similia; sicuti.

Rec.

Rec. Rhabarb. el. ʒ. j, ß. Agar. trochisc. ʒ. j. Infunde per noctem in s. q. d. decoct. fl. & fruct. cum Senna. In expressione dissolve El. Diacathol. ℥. ß. Syr. ros. sol. ℥. ij.

Purgatis dictis humoribus, & sanguine fuso e brachiis, uti mos est, ad refrigerantia, & humectantia se conferunt, & supra nobis dicta usurpant. His quidam addunt radices aperientes, uti fœniculi, apii, rusci, asparigi, graminis, &c. cum herbis betonicæ, capill. ven. absinth. agrimon. ceterach, fumariæ, cum passulis, & liquir. Hæc omnia coquunt in suff. q. aquæ communis: colatura dulcoratur saccharo, clarificatur albumine ovi, & aromatizatur, vel Cinnamomo contuso, vel Santalo citrino: & fit Apozema, de quo dantur unc. vj. pro singula dosi. Mitto rotulas diarhodon. Abb. Aromatici, rosati, Diatrium santal. & conservas rosarum, violarum, borag. beton. &c. tanquam inutilia. Item Julepos Byzantinos, de 2. & 5. radic. tum syrup. cichor. simplici, & composito.

Quotidiana censetur orta a pituita. Hæc multorum judicio non datur, & quæ quotidie venit, eam censent esse vel duplicem tertianam, vel triplicem quartanam. Id quod facile crediderim, cum eæ, quæ tales censentur, dictarum tertianarum, & quartanarum ideam plane repræsentent. Sed demus tales esse, cura est, per phlegmagoga, per phlebotomiam, & per humectantia, & refrigerantia. Inter phlegmagoga, vomitoria proponunt. Præcipua phlegmagoga sunt, Agaricus, Turbith, Mechoacan. Trochisc. Alhandal, Diaphœnicum, Diacarthamum, &c.

Tertianam intermittentem eandem habere materiam cum tertiana continua, fatentur omnes. Intermittens alternis diebus suos reperit paroxysmos, quos rigor maxime excipit. Sedem non in venis majoribus, sicuti continua, habet, sed in præcordiis, ut inquit Fernel. circa ventriculum, diaphragma, jecoris cavum, lienem, &c.

Cura dictæ febris, a tertiana notha, de qua supra, non est diversa; item, ut tertiana continua, diminutionem materiæ biliosæ requirit, ita præsens tertiana intermittens. Sunt qui dubitent, an die accessionis missio sanguinis, aut purgatio institui possit? Omnium consensus est, die laboris neque purgationem, neque phlebotomiam præscribere. Et cum easdem indicationes habeat cum aliis febribus, materia biliosa expurgata, sanguinem detrahunt ad refrigerandum sanguinem, humectantia pariter & refrigerantia porrigunt. Et quia in primis viis, & in meseraicis dicunt materiam peccantem stabulari; ideo nonnulli optimum putant, a vomitoriis curam incipere, quanquam in Italia hoc minime admittant, neque in majori parte Galliarum. Hac de re lenientibus curam auspicantur, quibus primæ viæ a sordibus repurgantur. Qui vomitoria usurpant, his potissimum utuntur, quæ passim in aliorum libris reperiuntur, de quibus alibi. Lenientia supra narravimus, ubi de terriana, continua, & notha. Primis viis repurgatis, sanguinem detrahunt, ad 6. 9. aut 12. uncias. Perpauci, imo nulli a phlebotomia abstinent; nec viderentur esse Medici, ni sanguinem funderent. Detracto sanguine, Julepos, Syrupos, & Apozemata humectantia, & refrigerantia porrigunt.

Tempus detrahendi sanguinem, multi censent opportunum esse, post tertium paroxysm. alii ante, prima regione tamē prius purgata. Die potissimum quietis,

ad

ad quantitatem quatuor, quinque, aut sex unciarum. Quo peracto, humectantes, & refrigerantes syrupos, julepos, & similes porrigunt, ut supra diximus, quas formulas pariter in cura tertianæ continuæ deduximus.

Victus rationem in his tertianis, tam continuis, quam intermittentibus, eandem esse observamus, humectantem & refrigerantem semper præscribunt. Circa ciborum conditionem tantum variant pro regionum varietate. Antiqui vero alio, & satis diverso ab eo, quo nunc, utebantur regimine, ut videre est apud Hippocratem, & Galenum.

Antiqui febricitantibus præscribebant Hydromel, Oxymel, ptisanam, & cremorem ptisanæ. Hodie non sic, at loco supradictorum, juscula, emulsiones, hordeata, panatam, & similia præscribunt. Juscula carnis Vitulinæ, vel pulli, vel ipsa solitaria, vel alterata cum Cichoraceis, Endivia, Lactuca, Acetosa, Borag. &c. In multis locis ova sorbilia, vel cum jusculis soluta porrigunt; in nonnullis locis ab ovis, tanquam a calidis, & contrariis abstinent. In quibusdam locis lacte amygdalarum cum saccharo passim utuntur; hic ab ejusmodi lacte omnino abstinent; & pro ipso usurpant lac, seu emulsionem seminum melonum 4. In potu aquam hordeaceam, & aquam coctam, cum Vino Cerasorum, aut Granatorum usurpant. In Gallia, aqua, in qua incoxerint hordeum, cum prunis siccis, & liquiritia, utuntur frequenter. Sunt qui acido citrii condito cum aqua cocta; sunt qui syrupo de succo limonum; sunt qui syrup. acetoso simpl. utantur: quot capita, tot sententiæ! Tempus cibandi debet esse, longe ab accessionibus, & tantum ante accessionem, quantum sufficere videtur ad concoctionem, & distributionem cibi; aut expectanda est accessionis declinatio, ne protrahatur accessio. Habenda tamen est ratio virium. Consuetudo ægri, regionis conditio, & tempestatis qualitas summopere consideranda veniunt. Sed hæc breviter dicta sint pro cura Tertianæ febris: nunc de Quartana febre.

Quartana febris omnium contumacissima, Medicorum curam omnino spernit, & revera Medicorum opprobrium est. Hæc non ut cæteræ febres sponte evanescit: vel enim artem requirit, vel longissimum tempus. At quæ ars cum invitis Medicis ad præstitutum finem properare vult? Non sat est Melancholicum humorem purgare, ipsumque ad nauseam præparare: jugulare, potius ægrum purgando, quam ut tantillum febrem imminueres. Deobstruentia, attenuantia, incidentia, & detergentia porrigant, quantum velint; humectent pariter, & refrigerent, quantum possunt, nihil plane efficient.

Diverbium Gallicum hic maxime locum habet:

En la fievre, & en la goute:
La Medicin ne void goutte.

Nos hic, quam communiter usurpent curam, afferamus.

Principio emollienti Clystere alvum subducunt. Sequenti die potionem leviter purgantem exhibent, in hanc formam:

Rec. Fol. Sennæ Orientalis, dr. iij. Anisi, dr. j. Bulliant in s.q. aquæ communis: In colatura dissolve Diacathol. unc. sem. Syrup. rosl. sol. ℥. ij. Misce, fiat potus. Vel

Rec. Mannæ Calab. Syrup. rosl. sol. vel de Polypod. an. unc. ij. cum decoct. cord. q.s. fiat potus. Tertia die venam in brachiis secant, & sanguinem ad v. vj.

aut x. uncias fundunt. Basilicam, vel medianam seligunt, & in brachio sinistro. Detracto sanguine veniunt ad Julepos, syrupos, & Apozemata attenuantia, incidentia, & detergentia. Præparantibus, concoquentibus exhibitis, purgationem reiterant: & quidem sanguine e salvatella, seu vena minimo digito proxima in sinistro brachio, detrahunt; alii e venis sedalibus, quas hæmorrhoides appellant. Medicamentum illud purgans fit ex iisdem supradictis, addito Elect. de Citro, syrupis de Fumaria, de Polypodio, &c. Et cum nulli ex his cedit remediis, Oxymel longum ad tempus præscribunt. Jusculа item alterata cum rad. aperientibus, foliis Cichorii, Capill. Ven. Melissæ, Pimpinell. Absinth. Chamædryos, Chamæpithyos, Centaur. min. &c. Ex quibus Apozemata etiam, & Oxymelita præparant. Sunt qui ad vomitoria veniunt, & duo potissimum exhibere solent, Asarum, & Antimon. De Asaro ʒ.j. ℈.iv. in pulverem, cum jusculo carnis, vel cum vino. De Antimonio, ad gr. iij. iv. aut v. pariter cum jusculo carnis, vel cum vino. Multa brevitatis causa mitto, quæ appropriata appellant, eo quod traditæ experientiæ non respondeant. Topica etiam prætereo, etsi vesicatoria quibusdam aliquando profuerint, ut cortex medianæ flammulæ, radix ranunculi, & similia, quæ carpo admota sæpe sanant, vesiculis eo in loco excitatis.

De diæta pauca sunt dicenda: vitandi sunt cibi mali succi, crassi, viscidi, crudi, & omnes difficilis digestionis. Potus sit vinum album, tenue, maturum, non austerum, &c.

De compositis, implicitisque febribus variis varie disceptant: Nos, qui brevitati studemus, & hoc in loco nudi transcriptores sumus, recentiorum placita recensebimus. Pro compositis implicitisque febribus, febres intelligimus, quæ simul combinatæ, diversos producunt paroxysmos, & uno, atque altero die varia producunt symptomata, modo cum rigore, modo cum horrore. Sed de his disputat Fernelius, post eum omnes moderni: utinam de earum cura diserte scripsissent.

CAPUT XXIV.

De semitertiana.

Nulla est febris, quæ magis Medicorum mentes suspensas teneat: Ea nunc tertianæ formam in principio servat: modo tanquam continua incipit, & in Semitertianam desinit; vel primis diebus fit talis, & in hac forma perseverat. Hæmitritæus dicitur, sesquitertiana, & horrida febris. De ejus mixtione cum quotidiana, inter recentiores lege Spigelium in *peculiari libro de semitertiana*, item Sennertum. Sed maluissem ab his ejus curam intelligere, quam tot verba inaniter jactata. Etenim quicquid de bilis cum pituita mixtione dicunt, meræ sunt opiniones, sublevandis ægris plane inutiles. Ecquid fingis tibi mille miscendi modos? quid inde? Phlegmagoga cholagogis misce, quantum voles, quibus melanagoga ad libitum addas, nihil efficis, caput Æthiopis lavas: non modo levamen nullum afferunt ægris, sed afflictionem afflicto adjicis. Nolo in re tam clara quempiam monere, saltem hoc in loco vellem Medicos humaniter

se

se gerere erga infirmos, & eos blande, ac fideliter curare, & sævitiem, qua plerique ex his utuntur, deponere. Novi quosdam, qui non sola phlebotomia, & purgatione contenti, carnificinam potius in dictos ægros exercent, quam Medicinam. A cucurbitulis incipiunt, sanguisugas ano apponi curant, naribus aliquando, vesicatoriis ex Cantharidibus studiose utuntur, & plurimum in fine, quando conclamata est salus. Verum, quod pejus est, nonnullis morientibus, vidi candens ferrum suturæ coronali, & nuchæ apponi, & hos carnifices pro magnis Medicis haberi. Aliquando interrogabam senem Medicum, cur similes cruces in usum advocaret, cum optime sciret, consimilia tormenta plus damni, quam utilitatis afferre? Responsum tulit, id vero se non ignorare, sed ad hoc adstrictum teneri propter consuetudinem, & ut officiosus appareret coram cunctis, maxime amicis, & parentibus. Sed ad nos. Dicimus ergo curam ejuscemodi febrium a supra allatis non esse diversam, & quod dictum fuit de simplici quartana, item de duplici, & triplici quartana, item de terțiana duplici, dictum esto.

CAPUT XXV.

De febris Hectica curatione.

Hecticæ febris essentia, si veraciter nobis esset tradita, ejus curatio omnium esset facillima, maxime ubi Medicinæ dogmata veritati essent consona. Etenim si ejuscemodi febris sit simpliciter intemperies calida & sicca, ut omnis febris, & solo subjecto, cui inhæret, differat: cur non frigidis & humidis, ipsi contrariis, adhibitis, non evanescit? Frigida incusantur, si nimia, quia verentur, ne debilem calorem extinguant. Humectantia non sufficiunt, quia non solum humectare oportet, sed & refrigerare necesse est. At ad quid ejusmodi ratiocinium? Practicantium infelices eventus rei veritatem satis probant. Verum ne ab instituto discedere videar, communem methodum demus. Itaque ad ejus curationem aggrediendam, tradunt ejus tempora esse consideranda. Ejusmodi tempora per tres gradus supputantur. In primo, eam esse cognitu difficilem, & curatu facilem, quod nos ipsis gratis concedimus; in secundo, curabilem; in tertio, omnino incurabilem. Medicamenta ad eam curandam duplicia sunt, quæ simpliciter humectantia & refrigerantia appellantur: uti Violæ, Borrago, Buglossum, Nymphea, Rosæ, Endivia, Lactuca, Cichor. sem. 4. frigid. maj. sem. Papav. amygd. &c. His præmittere solent blandas purgationes, cum Cassia, Manna, syrup. viol. syrup. rof. & similibus. Item ante dictum medicamentum Clyster emolliens injicitur. Formulæ erunt:

Rec. Fol. Malvæ, Viol. Borag. Lactucæ, an. m j. sem. 4. frig. maj. an. p. j. coquantur in f. q. aq. communis. In colaturæ lib. j. dissolve Iohoch de Cassia, unc. j. mellis violati, ol. Nymphex, an. unc. iij. Misce, fiat Clyster prima die injiciendus. Secunda die porrigunt.

Rec. Pulpæ Cassiæ recenter extractæ, unc. j. Vel

Rec. Syrup. viol. syrup. rof. sol. an. unc. ij. dissolve cum unc. iij. decoct. flor. & fruct. cordial. Vel

Rec. Mannæ Calabr. unc. ij. dissolve cum jusculo carnis.

Purgato corpore præbent Julepos refrigerantes ex supradictis rebus. Nonnulli adeo sitiunt sanguinem humanum, ut nullo pacto sanguinis missionem prætermittere possint: ideo postridie phlebotomiam instituunt; reliquis diebus sepradictos Julepos, & Jscula. Nonnulli ex his, ut oculationes appareant, nescio, quas obstructiones somniant, quarum causa galli, & pipionum juscula, quæ appellant brodia, præscribunt. Mitto emulsiones melonum, amygdalarum cum Saccharo, & aqua rosarum. Item hordeaceum succum cum sacchare coctum. Item morsulos, rotulos, conservas, electuaria, & condita, quibus unusquisque ad libitum uti poterit. Extrinseca erunt Balnea, fotus, unctiones, & embrocationes. Balnea in aqua dulci, in lacte, decoctis herbarum refrigerantium. Fotus item fiant ex dictis herbis, & naturalibus partibus adhibeantur. Unctiones fiant ex oleo amygdal.dulc. Butyro recenti, oleo rosato, &c. Embrochæ pariter parentur ex dictis rebus. Lac Asininum, Caprinum, & muliebre medium tenent inter medicamentum, & alimentum.

Ad Hecticam, quæ fit ex Phthisi, recurrendum ad ea, quæ dicuntur de phthoe, seu ulcere pulmonum. Hæcque in specie, de communi methodo medendi febribus, afferre placuit.

CAPUT XXVI.

De methodo curandi febres per victus rationem.

Victus ratio, tam in acutis, quam in chronicis febribus, omnino, consideranda, nam vix sine illa quisquam recte sanari potest. Est vero victus ratio, commoda rerum non naturalium administratio, ad febres sanandum. Res vero non naturales sunt, aer, cibus, potus, somnus, vigilia, motus, quies, animi pathemata, inanitio, & repletio. Et quia in his, & in medicaminibus administrandis sæpe mutationes fiunt, de illis primo dicendum. Etenim ex Hippocr. *lib.3. Aphor. 1. αἱ μεταβολαὶ τῶν ὡρέων, μάλιστα τίκτουσι νοσήματα, mutationes temporum potissimum morbos pariunt*, præcipue autem maxime, *& in temporibus magnæ mutationes caloris & frigidis.* Et *Aph. 51. lib. 2. Plurimum, & repente vacuare, vel replere, vel calefacere, vel refrigerare, vel quovis alio modo corpus movere, periculosum, quoniam omne nimium natura inimicum est.* Mutatio vero fit, ut ait Gal. *comm. de humoribus*, in 4. rebus, utpote in admotis, in eductis, in his quæ fiunt, & extrinsecus incidunt: Quæ admoventur, sunt potus, cibi, medicamenta, quæ vorantur; itemque aer, quem respiratione ducimus. Ea quæ fiunt, sunt frictiones, deambulationes, & omnes motus. Quæ extrinsecus accidunt, sunt balnea, unctiones, & alia remedia extrinseca.

In aere considerantur substantia, qualitas & consistentia. Tota aeris administratio in febribus, ut reliquarum rerum non naturalium, hac communi regula indicationum nititur, Contrariorum contraria sunt remedia. Quare in febribus aer eligendus est frigidus, & humidus; qui si talis a natura non extiterit, arte est præparandus, utpote Aqua, rosis, floribus, herbis frigidis, & aliis similibus.

Somnus semper humectat, & auget intus calorem insitum, refrigerat, extiu-

extinguendo calorem febrilem. At Galenus *comm. in Aphor. 67. lib. 4.* scribit in febribus semper nocere somnum, nisi ratione concoctionis plus afferat utilitatis, quam damni, quod ex motu ad interiora proficiscitur, ut febricitans debilis, cui dati sunt cibi, dormire debet. Vigiliæ siccant, humorem dissipando, & spiritus. Vigiliæ, & somnus: utraq; si modum excesserint, malum. *Aph. 3. lib. 2.*

Otium, & quies refrigerant, & humectant: contra motus calefacit, & exsiccat. Hinc facile videre est, quid fugiendum, & quid amplectendum.

Quod ad victum attinet, is quo hodie utimur, longe diversus est ab eo, quem antiqui usurpabant. Illi enim præscribebant Hydromel, Oxymel, Ptisanam, cremorem ptisanæ, &c. Nos juscula carnis, hordeata, lac seminum melonum, panatam, &c. multis in locis ova sorbilia. Quod ad quantitatem, Gal. multa dicit in *Aphor. 4. l. 1.* ubi tenuem, plenum, & tenuissimum victum introducit. Sed cum nostra ætate nullibi hæc victus ratio servetur, de ea frustra disseri existimo. In Gallia, Italia, & Germania Medici victus rationem variant: Imo in Italia singula quæque regio peculiarem victum servat. Hic lac melonum, panata, cum jusculo carnis, & ova sorbilia, cibi sunt, quibus utuntur. Potus est Aqua cocta, Vinum granatorum, cerasorum, vel Aqua cum conserva acidi citri, succo limonum, & saccharo. Pomum, & pyrum coctum non raro concedunt. Regionis tandem habenda est ratio. Item, ægrotantium consuetudo non est negligenda. De quantitate cibi non est minor perplexitas, maxime ex Hippocr. *lib. 1. Aphor. 19.* desumpta.

Impura corpora, quanto magis nutries, tanto magis lædes. Contentiones, & rixas hoc in loco concitatas brevitatis causa omitto. Hoc tantum te monere volo, ut loci consuetudinem serves. Sunt nonnulli Medicastri ita morosi, ut nullo pacto ova sorbilia suis ægris concedere velint; dicentes ova esse nimis calida, & bilem producere, & esse concoctu difficilia. Eadem ratione juscula carnium vituperant. De vino non est, ut dicam: nam miselli ad paucas qualitates respiciunt, corticem quærunt & nucleum amittunt. Sunt revera febres, in quibus vinum non est dandum; sunt nonnullæ, in quibus non modo est utile, sed valde necessarium.

In acutis febribus, in causonide, in tertiana continua, & in hemitritæo a vino penitus abstinemus, nisi sit vomitus, summa virium dejectio, item & syncope. Hippocrates tamen in omni febre vinum porrigit. Flatus, nonnunquam febrium causæ, vinum pariter admittunt. Quo in loco animadvertere licet, vina esse multiplicia: generosa hic nullum habent usum; alba, debilia, & aquosa probamus. De ptisana, aqua cocta, hydromelite, aqua mulsa, &c. non sum quicquam dicturus, cum ipsa hodie non sint in usu. Sola ptisana nominatur, & qua nunc utimur, aqua, aut decoctum hordei potius nuncupandum, quam ptisana. In Galliæ nonnullis locis coquunt cum hordeo pruna Damascena sicca: Anisum, & coriandrum, cum liquiritia coquunt in dicto decocto hordei. Ptisanam suam parabant antiqui cum hordeo decorticato, coquentes, donec in formam cujusdam chyli transmutaretur, cui parum aceti addebant, ut gratior redderetur gustui, & sub tempus eam vorandi, salis tantillum.

CAPUT XXVII.

De Aqua Potu.

SUmma aquæ necessitas in victus regimine instituendo, peculiarem requirit contemplationem: ut ejus usus non tam mortalibus, quam cunctis animantium generibus aptus, nobis innotescat. Potior pars ejus salsa est, & merito, ut tot pisces in ea viverent, & ab ea servarentur. Dulcis, seu insipida nobis familiaris, vel a fontibus, & puteis, vel e fluviis, vel ex imbribus: mitto stagnantes, & e torrentibus promanentes. Probatur ea, quæ omnium levissima facillime incalescit, ac demum quæ simul insipida, nulliusque saporis, & censetur frigida, & humida: etsi vix talis reperiatur; nam ubivis locorum varias e terris mistiones admittit. Hic Bononiæ, ubi degimus, plurima pars aquarum aliquid salis ammoniaci continet. Quæ e propinquis montibus in Civitatem per artificiales ductus corrivantur, tartaro marmoreo & gypseo abundant. Duobus milliaribus a Civitate, in loco Sancti Raphaelis dicto, sunt aquæ amaræ, & gypseæ; ibi rara est aqua pura, & simplex. In nostro præsidio, ad ripam fluvii Sapinæ, in medio montium gypseorum, mirabile est, quomodo tres scaturigines optimæ aquæ reperiantur, & in toto illius ambitu damnatæ, sicut crudæ, & graves. Hinc videre est, quæ sit habenda consideratio in seligenda aqua, in purissimis locorum intervallis: Hippocr. lib. de vict. rat. acut. sect. 3. text. 40. de aqua scribens, inquit, ipsi *nullum illud officium tribuere se, præterquam quod in acutis bibatur morbis: non enim peripneumonicis tussim sedat, neque sputum educit; imo cæteris, si quis aqua potione prorsus utatur, magis obest. In naturis biliosis, est biliosa, hypochondrio mala, atque etiam pessima, biliosissimaque & vires maxime labefactat, ubi in vacuitatem venerit. Adde quod lienem auget, & jecur, ubi inflammatum est, fluctuatque & innatat; tarde siquidem meat, quod frigida sit, & incoctilis, nec alvum commovet, nec urinas provocat. Atque ex eo quoque noxia est, quod stercoris suapte natura expers sit*; alvum namque non subducit: *eam vero, si pedibus frigentibus aliquis biberit*, id est, incipiente febre, *multo magis nocebit*. Quod ad nos, aquæ potum maxime probamus in febribus tartareis, & in his quæ a nostra intemperantia veniunt. In his quæ cœlitus in nos demittuntur, uti in malignis, & pestilentibus, vinum magis probamus. Aqua pura sit, & simplex, sine sapore, & odore, levis, & minime crassa. Coctam probat Gal. in *comment. de rat. vict. in acut.* Destillatam improbamus, quia ipsa cito putrescit, postea Balsamica parte illa, quam a terra, aut aere ducit, orbatur. Aqua tandem aliis viis probatur, propter tartarorum, & salium diversitatem; nulla enim est aqua, quæ peculiari tartaro, & sale non sit dotata. At hæc hujus non sunt loci.

CAPUT

CAPUT XXVIII.

De Vino.

VInum, ut inquit Plinius, sanguis terræ, solis hominibus ad usum comparatum, in epulis præcipuum solatium. Qui ejus dotes meditari avet, Plinium adeat, apud quem ejus peculiares facultates & vires habebit. A nostris in febribus maxime damnatur, idque quoniam calidum, & siccum, & febris pariter calida, & sicca: at juxta communem regulam Contraria contrariorum sunt medicamenta. Ratio clare patet. Supra satis contrariorum leges deduximus, febrium etiam ortum, & essentiam abunde aperuimus. Si nobis liceat per Hippocratis authoritatem, rei difficultatem aperire, victoria statim in vini favorem erit. Verum plures semper feci experientiam cum ratione factam, quam ullius cujusvis authoritatem in medium productam: & cum febris, quantumvis lenissima pendet a Tartaro vegetabilium, vini usum minime admittit; cum a Tartaro animali, vinum maxime requirit: si Tartaro minerali, vinum summopere necessarium erit. Sunt præterea quædam symptomata, quæ vini usum vel admittunt, vel rejiciunt. Cardialgia, nausea, &c. vinum admittunt. Capitis dolor, delirium, & omnis inflammatio idipsum respuunt. In malignis febribus, atque in ipso contagio, vinum esse tutum agnoscimus. At quia infinita prope sunt vinorum genera, de quibus Galenum, Plinium, &c consule: minus generosum seligendum venit, & ex hoc censu, quæ minus tartaro abundant, & quæ aquosa dicuntur, natura tamen, & minime austera. In regionibus vero, in quibus generosa nimis generantur aqua communi diluantur ad libitum. Ubi anceps est Medicus de ipsius vini usu, satius duco ut aqua utatur; puto enim aquam minus nos lædere posse. Quod ad vina Granatorum, & Cerasorum, quibus hic utuntur Medici, quia ipsa palato grata sunt, & spiritus nostros tantisper recreant, laudare satis non possum.

CAPUT XXIX.

De Hydromelite, Oxymelite, &c.

POtus cum melle & aqua cocta, melicratum appellabatur, & apud antiquos maximo erat in usu. Hodie factum est celebre Hydromel Vinosum. Id quod erat in usu apud majores nostros, parabatur cum melle, & aqua copiosa, tantisper his ipsis simul bullientibus, quoad spumam emitterent; despumatum servabatur ad usum. Vinosum fit cum certa quantitate mellis, utpote lib. 1. pro singulis aquæ libris: excoquitur, & expumatur ad certam aquæ consumptionem. Id in dolio asservatur, & detinetur in loco tepido, in quo fermentationem recipit, & acquirit saporem vini. De hoc lege Quercetanum, Penotum, &c.

Oxymel constat melle, aqua, & aceto. Dicitur simplex, & compositum. Illud ex tribus tantum perficitur: Compositum ex pluribus, ut Scilliticum, Helleboratum,&c. Gal.in *comm.de morbis acutis*, præfert Oxymel coctum crudo; nam aceti vis coctura imminuitur. Loquitur ibi Hippoc. de simplici, hoc modo: *Oxymel sputum educit, & facilem reddit respirationem*. Quod ad Hydromel, Hippoc.*loco citato*, scribit: *Melicratum, epotum per totum morbum in acutis morbis, omnino biliosis, & magna viscera habentibus, minus utile esse, quam aliis qui hujusmodi non sunt. Siticulosum minus est, quam vinum dulce: mollit enim pulmonem, sputum educit mediocriter attenuando, tussim lenit, &* (ut Gal. scribit) *provocat urinas abunde, & provocat biliosa excrementa*. Hæc pauca ex Hippocr. & Galeno sufficiant.

Nos loco mellis, sacchato utimur, & ex eo varias potiones paramus, modo cum simplici aqua, modo cum aquis stillatitiis, modo cum Limonum, succo Citrii, vino Granatorum, Cerasorum, & aliquando cum aceto. Sed hæc ipsis mulierculis nota sunt: ideo manus a tabula.

CAPUT XXX.

De Ptisana, & Aqua Hordei.

Quia Hippocrates *lib. de Victus ratione in morbis acutis*, magni facit ptisanam his verbis: *Ptisana* (inquit) *omnibus condimentis frumentaceis recte præfertur in morbis acutis. Nam lentor ejus est lævis, continuus, & jucundus, lumbricus, & mediocriter humidus, & sitim extinguens, & si quid eluì oporteat, facile abluit: neque adstrictionem habens, neque turbationem malam, neque intumescit in alvo; intumuit enim in coctione, quantum intumescere potuit*. Verum enim vero quæ sit antiquorum ptisana, vix scire possumus: major pars recentiorum vult ptisanam esse decoctum hordei decorticati, quousque in formam chyli transmutetur. Sed hic potus esset ingratus, ideo a nemine in usum vocatur, minus ejus cremore nostrates utuntur. In Gallia coquunt hordeum, & integrum, & excorticatum in sufficienti quantitate aquæ communis: Nonnulli addunt pruna Damascena, & sub fine nonnihil liquiritiæ rasæ, & parum contusæ; alii sem. anisi, & coriandri addunt, & hoc decoctum appellant ptisanam. Hic, ubi degimus, decoctum hordei simplex usurpamus, & ipsum refrigeratum ægris concedimus, & hujusmodi decoctum simplex, Aquam hordei appellant. Hordeaceum, quod est hordeum decorticatum excoctum in jusculo carnis, & sacchato conditum, quoquo pacto respondet ptisanæ, etsi saccharum illis temporibus invisum. In omni febre tandem veterum opinionem sequor, qui consuetudinis potestatem agnoscentes, nihil temere immutare volebant, & revera (ut ajunt) consuetudo est altera natura, & plane ea est servanda, etsi vitiosa.

CAPUT

CAPUT XXXII.

De vino Granatorum, seu succo mali punici.

MAli punici succus, hic Bononiæ, ubi nunc degimus, in omnibus febribus maxime usurpatur, ex eo forte, quia, ut omnia acida, refrigerat. Sunt vero ex his, non solum acida, sed & dulcia, & vinosa, de quibus copiose scripserunt Dioscorides, & Plinius. Diosc. *lib.* 1. *cap.* 129. inquit, *malum punicum omne esse boni succi, stomacho utile, perexiguum præbens alimentum. Dulcia stomacho utiliora habentur, sed aliquantulum in eo calorem gignunt, & inflationes pariunt, unde in febre abdicantur. Acida adstringunt, æstuanti stomacho auxiliantur, & multo magis contrahunt, at urinam cient. Vinosa vero mediam fortiuntur naturam. Nuclei acinorum acidi punici in sole siccati, & obsoniis inspersi, concoctive fluentem alvum, stomachumq; sistunt*, &c. Plinius *lib.* 23. *c.* 6. *Punica* (inquit) *dulcia quæ Apyrena alio nomine appellavimus, stomacho inutilia habentur, inflationes pariunt, dentes gingivasq; lædunt. Quæ vero ab his sapore proxima, vinosa diximus, parvum nucleum habentia, utiliora paulo intelliguntur. Alvum sistunt, & stomacho prosunt duntaxat pauca, citraq; satietatem. Sed dulcia alimenti minimum dant, atq; omnino nulla in febri, nec carne acinorum utilia, nec succo. Medentur atque vomitionibus, ac bilem rejicientibus*, &c. Ex his conjicere licet, quisnam possit esse eorum usus in febribus. Quod si vi pollent adstringente, merito in febribus damnantur; quia in febribus laxare, non adstringere oportet: materia enim peccans per propria emunctoria extruditur foras. Quod refrigerent, & putredinem cohibeant, nulla est certitudo, nam eorum succus, sive vinum, propriis non caret impuritatibus, unde citissime acescit & acorem contrahit.

CAPUT XXXII.

De Succo Cerasorum.

NOnnulli Cerasorum succo utuntur, loco vini granatorum, & forte majori cum utilitate. Cerasa enim stomacho æstuanti conducunt, & succum corpori laudabilem suppeditant; refrigerant pariter & adstringunt, sed non eadem adstrictione, qua Punica. Cerasa sunt multiplicia: dulcia hic non intelligimus, de Acidulis tantum, quæ sola febribus utilia sunt succum usurpamus. Acidula quoque sunt multiplicia, & inter præstantiora, ea quæ valde rubra sunt, acidula, & usui oppido grati. Eorum succus facile exprimitur, in Phialis vitreis asservatur, Soli per aliquot dies exponitur, ibi defæcatur, & oleo superfuso in loco apto reponitur. Idem succus in formam extracti reducitur, ipsum Soli expones, donec crassescat. De eo exigua quantitas solvitur in aqua communi, & fit potus palato gratissimus.

CAPUT

CAPUT XXXIII.

De Mineralium Acidis.

EX Sale communi, Vitriolo, & sulphure liquores acidos extrahimus, id quod multi tradiderunt, & nos *in nostra Pharmacopœa Spagyrica*. Ejusmodi acida vegetabilium succis acidulis longe sunt præstantiora, si rite usurpantur; etenim a corruptione humores vindicant, longe valentius incidunt, & attenuant, valentiore vipollent refrigeratoria, iratorum spirituum ferociam retundunt, illisque pacem conciliant: quin crudos humores fermentant, eosque ad expulsionem præparant.

CAPUT XXXIV.

De diversis aquis pro potu in febribus.

NOn ubique & omni tempore vina granatorum, cerasorum, & similium reperiuntur: Quocirca eorum loco accipimus Tincturam rosarum cum aqua communi, puta unciam unam tincturæ pro qualibet lib. aquæ. Gratior erit palato, si duas, vel tres uncias dictæ tincturæ indideris. Tincturæ rosarum præparatio habetur in *nostra Pharmacopœa Spagyrica*.

Maxima etiam cum utilitate usurpamus Aquam, in qua bullierint radices acetolæ sativæ, cui saporis gratia additur saccharum ad unciam unam, vel duas pro qualibet libra. Ex aliis rebus variæ possunt parari decoctiones: ut ex santalis, violis, floribus, & foliis boraginis, acetosæ, & scorzoneræ, &c. Aquæ stillatitiæ parari possunt in Balneo Mariæ. Item jusculа carnium cum acetosa, boragine, cichorio, pimpinella, &c. quibus omnibus miscere possumus essentiam, seu spiritum vitrioli; habet enim summam vim refrigerandi, & resistendi putredini, &, quod majus est, iratos spiritus coercendi.

FINIS.

PETRI GUISSONII

DOCTORIS MEDICI.

EPISTOLICA DISSERTATIO

DE

Anonymo Libello (Circa Abbreviatum Veræ Medicinæ Genus) ubi potissimum eventilatur Principiorum Chymicorum Hypothesis.

Ad Clariss. & Elegant. Virum D. Mignardum, Doctorem Medic. & in Aquensi Collegio Aggregatum.

ERubescerem, mi Mignarde, amicorum optime, si quem non ita pridem novisti vel sititorem novitatis inexplebilem, is ego tibi derepente viderer tanto lasciviens otio, ut & Camœnas & artem præter spem me neglexisse suspicareris. Crescit medius fidius cum annis juvenilibus amor sapientiæ, & si faverent mihi Superi, frequenti ingeniosorum hominum colloquio, Doctorum librorum lectione, experimentorum felici occursu, & libertate meditationis, utique audires aliquando Guisonium tuum furente zelo sibi non pepercisse in studendo. Nec mireris amato, accepisse me nunc ibi nihil de hoc libellulo, quamvis sedulo percunctantem, quem tamen Avenioni Typis mandatnm primis tuis literis intellexi; quippe etiam nostros apud Medicos & bibliopolas etiamnum de illo altum silentium: Sed e contra est, quod mirer, ubi illum Aquis-Sextiis suppeditasti mihi legendum, te & primas paginas & authoris nomen, ut mihi non innotescerent, abstulisse. Quicquid sit, ut geram tibi morem, qualemcunque veternum meum excutiam, sumpto fritillo tentabo aleam; & roganti quid de illo cogitem, responsionibus meis currente calamo faciam satis.

Quadrifariam venit mihi considerandus hic libellus: primam partem designant principia, quibus universum mundi & humani corporis fabricam superstruit. Altera horum principiorum secretionem in animali, sive coctiones persequitur. Tertia aliquot morborum pathologiam attingit his fultam principiis, sicut & quarta, quæ quorundam, si non volueris omnium, est θεραπεία.

Licet autem hujusmodi apum mella non placeant, absit ut opera data excitare velim aculeos, singulorum enim hominum mentes una casside velle concludere nihil ineptius: quæ dicam, non cum supercilio, & ut vellicem, dicam; sed in amicitiæ tesseram candide tibi, cui Titan de meliori luto finxit præcordia.

Video in ipso limine authorem hunc malleos inter & incudes non nisi spirantem ignes, & antiquitatis calculo comprobatam Elementorum quadrigam, frustra reclamante Peripatho, ἀνυποδείκτως condemnantem: fum aliunde quidem minime nescius, nec valde moror, in dies ad eclipsin declinare effata Aristotelica, & celebriora Europæ Athenæa tralatitiis veterum commentariis sapere dedignata, pro summo controversiarum judice Stagiritam amplius non venerari in foro Philosophi-

sophico; siquidem patet omnibus Veritas, nondum est occupata: multos priscorum errores sapientior proles tanquam spongia abstersit, & propitia fortasse magis pallade (licet urente invidia) naturam coluit. Admittit hic tria illa hypostatica Chymistarum principia, Sal, Sulphur, Mercurium, illisque inædificat suum illud abbreviatum veræ Medicinæ genus. Excutienda illa nobis sunt, tanquam operis basis; culpanda enim illa epoche, ubi præbetur assensus, & non convincitur. Unde deperimus nos γεωμετρικώτατα illam Philosophiam; quæ spreta luxuriante novitate verborum, Mathematica Synthesi vel analysi non rerum corticem, sed medullam perspicue demonstrat.

PRIMA PARS.

Quinque potissimum argumentis breviter evinco falsam illam fusilis Philosophiæ principiorum triadem. *Primo*, cum ea sint omnium corporum principia, in quæ singula corpora resolvuntur, (analysis enim est genuinum heterogeneitatis criterion) multaque corpora sint, ultro fatentibus post infinita experimenta ipsius Chimiæ Antistitibus, Paracelso, Helmontio, Quercetano, quæ catholica illa duo dissolventia Ignis & Aqua, vel quicquid aliud notum, ad illa 3. principia reducere non possunt; adamantem, intelligo, Talcum Venetum, Selenitidem Moscoviticam, Vitrum, Aurum, ☾. Osteocollam, arenam & alia ejusmodi; consequens igitur est in multiplicibus corporibus de ⊖, ☿, ♀, non constare, neque proinde 3. illa rerum esse prima principia. *Secundo*, quam belle cultro Spagyrico varia genera corporum e qualibet familia in 5. partes heterogeneas partimur, & sic augemus principiorum numerum in officina Vulcani. Sit adinstar omnium facilis inventu Tartari vexamen chymicum, si enim pulveratum immittatur in retortam ad furnum reverberii, mox igne leviori stillabunt in aptatum excipulum insipidæ, flexiles & congelationis participes particulæ, quas phlegma sive aquam vocamus. Tum adaucto igne subsequentur sapidæ, volatiles & naturæ fermentescibilis partes, quas ex apice capitelli striatim decidentes indigitamus spiritum. His proxime incumbunt, acriori Vulcano unctuosæ, inflammabiles, & jucundæ dulcedinis, quibus intelligimus oleum; sulphur dixeris, ne arti fiat injuria in technicis nomenclaturis. Ultimo tandem patentibus undique registris & furentibus flammis albescit coadunatum fixiori compage Tartari Colchotar; quod eductum e retorta, dissolutum in aqua limpida & per chartam trajectum emporeticam, terram friabilem & acerbam relinquet filtri parietibus adhærescentem; & sal sive sicca, rigida, sapidave & coagulationis facilis substantia, facta levi dissolventis evaporatione ad arenam, immutata albescet.

Nec locus ingenio est, sensus te judice vincent.

Similia encheiremata suppeditabunt fuligo, Vitriolum, Nitrum, Sal marinus, Succinum, Buxus, Sanguis animalium, Urina, Cornu cervi, & alia non pauca e mineralibus, vegetantibus & animalibus, quæ quinque esse mixtionis principia, tria liquida, & duo sicca vel capitosioribus Hermeticis evincent. Horum autem naturam & indolem perscrutari, suamque (ut hariolari, nec sine fundamento possumus) cuilibet assignare figuram, hujus loci non est. *Tertio*, scire momenti erit, an ignis sit genuinum, adæquatum, & universale mixta corpora resolvendi instrumentum & analysta: Anathema artis esset qui de hoc vel leviter dubitaret, Chymici enim Sibyllæ folio verius id clamitant; ego autem, ni me meæ fallant conjecturæ, falsum reor & demonstro. Constat superius allato priori argumento, non pauca esse mixta, quibus dissolvendis ignis impar est; purum enim aurum, & argentum trimestri spatio in vitraria fornace ad fluorem continuum conservata, vix hoc duodecimam sui ponderis partem amittet, illud vero plane nihil: tantum abest, ut principiorum solvatur unio. Insudavi ego alias pluribus septimanis per sublimationes volatilisando talco Veneto, oleum tamen perdidi & operam, totque laboribus exantlatis,

latis, nimiam duntaxat in calore observare datum est mutationem. Vitrum ex sola salis & terræ in plantæ exustæ cineribus restitantium fusionem confectum, cum positum sit ipso auro magis extra labefactationis aleam, nobis offert pensitanda duo; alterum, posse ignem bina corpora, uti sunt Sal & Terra, ita arcte colligare, ut ex his fiat mixtum indissolubile; proindeque dare nobis suspicandi ansam, plurima, si non omnia, quæ vi ignis in simplicia principia, existimantur divisa, esse adhuc composita, ut fuliginem, quæ e ligno combusto separata, in quinque tamen partes heterogeneas per analysin spagyricam rursus dispescitur: alterumque, non industriam minus in compingendo esse naturam, quam ignem; tamque strictim unire posse heterogenea corpora, ut sint ignis spiculis & pellicidis undecunque impervia. Patet & illis, qui vel primoribus labris chymiam delibarint, vulgare Sulphur in vasis clausis per sublimationes sensim volatilisatum, sursum totum efferri in formam sectorum & insipidorum florum, qui tamen si inflammentur in paropside ad apertum aerem, penetrantem emittent fumum, qui sub campana vitrea detentus in acidum illum tandem concrescet liquorem, oleum sulphuris per campanam vulgo nuncupatum. Ex quo evidens est, ignem posse eandem ipsissimam materiam sortiri variorum indolem corporum, neque proinde illam dividere (adinstar analystæ) in principia hypostatica, sed in novas potius, ut de fuligine jamjam dictum est, digerere contexturas. Fusa simul & mixta invicem puriora duo metalla facile segregat nitri spiritus, quod vel aurifabros consulenti respondebitur, ignis vi fieri nequaquam posse: Et ut ille nitri spiritus illibato auro dissolvet argentum, quidni etiam partes aliquas non separabit ignis e mixto, cæteris illibatis. Et hercle tantum abest ignem esse universale dissolvens, ut ex ipsis etiam in arte antesignanis Medico-mastix ille Helmontius post Paracelsum, (penes quos tamen sit fides) liquorem habuisse se glorietur, quem barbaro nomine (ut illis ad fucum & admirationem excitandam solemne est) alkahest vocant, quo carbonem quernum in vitro hermetice clauso, spatio tridui totum reduxerit tepore balnei in geminos liquores, (ablato menstruo & situ & calore varios, quibus simul ad arenam destillatis, vitri fundus, ut ait, æque purus apparuerit ac si recens e vitrario clibano fuisset allatus. Idem proclamat circa metalla, marcasitas, vitrum, lapides, vegetantia, & qualiacunque mixta, quorum caput mortuum hoc agente resolvitur in liquores: an amabo, duo hæc liquida, erunt principia compositi, vel illa duo sicca? patet equidem latius hoc dissolvens quam ignis. Imo ait idem Helmontius, (quod notatum velim) Saxum & Lapides omnes in merum salem, suo Saxo aut Lapidi æquiponderantem reducere se posse absque omni prorsus sulphure, aut mercurio. *Quæras*, nec immerito quæri potest, an ea corpora sive principia, quæ vi ignis a composito separata sunt, in illo præextiterint eo modo quo abinvicem discreta percipiuntur, & celebrem illam æmulentur Anaxagoræ homœomeriam. Ratio dubitandi est, quod in Philosophia saniori, materia, quam Geometræ, qui nec fallere nec falli possunt, triplicis dimensionis dubitantiam definiunt, pro ratione magnitudinis, figuræ, motus, quietis, situsque partium, variam sortita naturam & indolem, in hac universitate rerum exerceat histrioniam, & omnigena corpora constituat: ejusmodi etenim variis larvata texturis, diversos (nec ibi discutiendum tam nobile Thema, sed supponendum) in nervorum fibrillis polydædali corporis animalis excitat motus, sensationes & cogitationes circa objecta. Unde si composita corpora non nisi vario discrepent contextu, a magnitudine, figura motu, quiete, & artificiosa particularum compage, emergente, rationi non erit absonum, concipere unam ipsissimamque materiæ portionem variis alterationibus & texturis ita posse concinnari (gignendis autem illis qualitatibus, quibus principia denominantur, sufficit vel minima mutatio) ut illis sensationibus, quas excitat in animali, nomen olei phlegmatis, spiritus, salis, & terræ interdum mereatur. Juvat ad majorem expli-

ca-

cationem aliquot in hoc argumentum deliberare experimenta, & inprimis illud Helmontii. Posuetati, inquit, in vase terreo 200. lib. terræ in clibano arefactæ, quam madefacit aqua pluvia, illique implantavit truncum salicis 5. lib. ponderantem: ac tandem exacto quinquennio arbor inde prognata 169. lib. & circiter uncias tres pendebat, etiam non computato foliorum per quatuor autumnos deciduorum pondere: Vas autem terreum sola aqua pluvia vel destillata (ne obtruderetur ...) semper irrigatum est, eratque amplum, terræque ad superficiem defossum, & ne pulvis circumvolitans terræ commisceretur, lamina ferrea stanno obducta, multisque pervia foraminibus, vasis labrum tegebat. Exsiccavit iterum tandem terram vasis, eademque ad duas circiter uncias minus repertæ sunt 200. lib. ex aqua ergo sola surrexerunt 164. lib. lignorum, corticum & radicum. Idem in peponibus & cucurbitis experiri nemo non potest; observavi ego alias cum nobilissimo Boyleo, dum in Oxoniensi Anglorum Academia degerem, summitates menthæ, pulegii & melissæ, probe immissas in vitreas phialas aqua fontana, quæ nunquam mutabatur, repletas, explicasse se in radices numerosas & luxuriantia folia; & cum in debitam excreverant pro indole magnitudinem, immittebantur in retortulam, & urgente igne phlegma, spiritum, sulphur, sal & terram artistæ suppeditabant. Idem & in piscibus probavit uxor Rondeletii, quibus evincitur horum mixtorum constitutionem, germinationem, & incrementum esse aliud nihil, quam puram aquam vi peculiaris alicujus fabricæ seminis, plantæque, animalisque, porulorum subactam, sive modificatam vario motu, quiete, magnitudine, figura, & situ partium; Argillæ adinstar, quæ a figulo per diversos adacta modulos, multiplices ipsissima eadem concinnatur in formas; ut & id natura suis aliquo modo nobis subindicat meteoris; nubes enim, pluvia, grando, nix, gelu, glacies, pruina nil nisi modificata pura puta aqua sunt, idque sibi quis facilius suadebit, qui in amputatione vitis verno tempore debite facta ingentem e vulnere aquæ copiam exstillare observabit.

Si autem aqua propter peculiarem plantæ & animalis texturam in varias secetur & effingatur partes heterogeneas, quare non poterit illud ipsum ignis præstare; & ut a multis vegetantibus sine ullo additamento vitrum elicit, quod in ipsis præexstitisse nemo sanæ mentis dixerit; cur ea corpora, quæ a mixto educit, in illo præextitisse sub his formis tam obstinate asseremus, neque dubitabimus ea esse, ut vitrum, Vulcani cudentis opus? Ad ampliores thesis hujus dilucidationem excursim attingere juber peritum, e cera Virginea familiare experimentum; illius enim modicum ubi ex apiario educitur alveo, sapit mellis dulcedinem, florum redolet fragrantiam, apparet sub suo colore, extenditur in suam magnitudinem, sua terminatur figura, durum est ac frigidum, tactus organum non ferit acriter, & si concutiatur, emittit sonum. Interim si experiatur ignem, sapor ejus odorque pereunt, variatur color, magnitudo turgescentia ampliatur, figura deperditur, liquescit massa, incalescit, vix tangi potest, & quamvis concussa non edit sonum. Ita ut quæcunque prius sub quinque sensitoria cadebant, eadem remanente cera perierint omnia, novæque prorsus igne genitore prodierint qualitates. Adeo verum est hoc agente corpora tot & tantis obnoxia esse alterationibus, ut aliquando ita universim immutentur, ut alia omnino percipiantur a sensibus; & de iis superesse videatur aliud nihil, quam quod ingenioso Philosopho Metaphysica meditatio. Forte idem præstat ignis dum arietat in corpora, atque operantur aliqua instrumenta mechanica, quibus lignum utimur, illud enim in partes dividunt magnitudine, figura, scabritie, lævore, aliisque qualitatibus diversas; ut limæ serræque comminuunt in pulverem, secures & cunei in partes majores & solidas diffecant, in tenues, latas, longas, ac flexibiles dolabra abradit, circinat in concavo cylindricas terebra, & sic de aliis. Discrimen vero salis, V.G. ab aqua ratione consistentiæ, cæterarumque proprietatum, supra explicatam illius Architectonicem non damnat, cum ab ovi geminatis liquori-

bus.

bus non discrepent minus pipionis plumæ, nervi, membranæ, tendines, ossa, & reliquæ partes, quas multiplicibus combinationibus congruenter actis, animalis incubantis, vel clibani ad thermometrum graduatus calor ex vitello & albumine efformavit. Ignis æque naturale est agens ac semen; si non omnes, saltem plurimas mixti partes heterogeneas fortassis suo malleo & incude compingit, quas quis ad errorem credulus in mixto præextitisse arbitratur. *Quinto*, Quis, amabo, se mihi exhibebit vadem præter supposita illa crassiorum Chymicorum elementa, subtilioris naturæ particulas non inesse mixto, quæ fugaces admodum per vasorum stillatitiorum poros & juncturas utut sollicite luto obductas sibi viam extra faciant ad minimum calorem & inobservate foras elabantur? quis jure non suspicabitur multa esse posse corporum genera, quæ nulli sensuum nostrorum sint objectum immediatum, ut testantur emanantia illa e magnete corpuscula, effluvia succini, gagatis, aliorumque electricorum corporum evaporationes, quæ mixtum tanquam partes principes ingrediuntur? quam ingeniosis (superi) circa res naturales hariolationibus meditari Philosophus potest, & quam sapienter sentiet qui nullam, vel minimam, si aliquam in illis esse afferet apodixim.

Addam mantissæ loco stimulare me scrupulum, quem parit inter ejusdem generis principia observata diversitas. Phlegma vitrioli valet ad ustiones, non autem phlegma aceti; hoc extrahit e plumbo saccharinam dulcedinem, illud vero non item. Spiritus sanguinis curat epilepsiam, provocat sudores spiritus urinæ, cordi opitulatur in agone spiritus fuliginis, deobstruit spiritus Tartari, spiritus therebintinæ potens est extrudendæ tenuum saburræ. Sulphur, seu oleum cinamomi, seminis anisi, caryophyllorum, demerguntur aquis; oleum vero nucis myristicæ supernatat, sicut & rosarum. Quantum discrimen inter sales fixos & volatiles, Salem Tartari & Salem cornucervi! Primus ita fixus est, ut violento igne cum mira colorum varietate fusionem patiatur, alter vero mediocri calore avolet: quantum etiam inter se discriminantur salia volatilia! Sal cornu cervi in exipuli parietibus parallelipipedi figuram æmulatur, Rhombi vero sal volatile sanguinis humani: Sal fixum absynthii extenditur in figuram ellipticam, Sal vero cranii humani in exagonam. Quam varia salia variis conducunt ægritudinibus! Alcali absynthii laudatur in imbecillitate ventriculi, euphragiæ in debilitate visus, guajaci ad morbos venereos, succini ad epilepsiam, levat alvum sal tartari, & nostris (quod a nemine adhuc observatum intelligo) constat experimentis in trigonas tam belle coalescere crystallos. Idem evincunt variæ notæ testæ probatrices in terra damnata, sive in ossium & lignorum, omni exausto sale, cineribus. Præterquam quod liquor ille stillatitius, quem spiritum vocant, mihi suspectum admodum semper fuit; forsitan enim aliud est nihil, quam portio phlegmatis sale volatili aculeata, quandoquidem exstillatus supra fixum, V. G. Tartari Sal quilibet spiritus ferme totus abibit in aquam insipidam, & ex portione ejusdem spiritus facta erit aliqualis accessio ad pondus salis Tartari post destillationem; ita ut in hoc encheiremste succedat secretio duorum horum principiorum spiritum constituentium, quorum alterum fixatur sale Tartari, alterumque onere suo liberum vi caloris avolat: imo ad arenam vel id ipsum in quibusdam spiritibus sine Tartaro expertus sum. Sicut e contra repetitis cohobationibus plurima salia volatisantur in spiritum, illumque proxime æmulantur. Nova non sunt ordinanda systemata, nisi omnia phænomena solvantur.

Allata superius per anacephaleosim repetenti probasse mihi videor: *Primo*, Plurima esse corpora, quæ dividere in hypostatica tria principia non possit ignis. *Secundo*, Esse mixta non pauca, quæ distinguat in quinque partes heterogeneas. *Tertio*, Neque constare ignem esse universalem & adæquatum corporum Analystam. *Quarto*, Nec immerito dubitari, an eo modo præextiterint in composito partes heterogeneæ, quo a mixto separatæ ignis ope visuntur. *Quinto*, Mixto inesse posse genus aliquod partium, quæ sint sensiteriis nostris imperscrutabiles; & ex his demum

demum omnibus κατὰ τὴν ἀριθμητικὴν ἀναλογίαν evicisse dubium admodum, si non, talium principiorum systema Chymicum.

Neque profecto moveret me Thrasonica fuliginosorum quorundam mystarum jactantia, qua, sonanti & tinula voce streperi nihil non sublime & inauditum garriunt, & ex sua Arcanorum Tripode, stupenda (si Diis placet) de principiis Technoergemata pollicentur. Artis quidem filium me non esse fateor, neque illis summe initiatum mysteriis, Eleusinis, taciturnioribus, quæ veris adeptis, ut ajunt, sacra sunt: ubi tamen a scutica recessi hypodidascali, aliqualem huic studio nec sine voluptate navavi operam, & inde (quæ quæ mea est emporia) cum Ferreis, Chauveantiis, Barleteis, Willisiis, Marcassuis, Dygbæis, Boyleis, Glauberis, Schroderis, pluribusq; aliis ætatis nostræ Chymicis primoribus familiariter contulisse glorior; sed sancte affirmo ab illis audivisse, vel præstitum vidisse nihil; quod vulgarem Spagyricorum principiorum hypothesim potuerit aperte demonstrasse.

SECUNDA PARS.

DIruto hoc fundamento corruit reliqua tota machina, nec enim (nisi ut promissa procederent) attingenda videretur eorum in animali secretio principiorum, quæ nulla esse ostensum est. Idem timeo, ne authori eveniat quod Ixioni, qui cum Junonis potentiæ Deæ loco, cujus sibi concubitum animo designarat, cum evanida nube rem habuisset, Centauros progenuisse fertur & Chymæras.

Varias in hac altera parte coctiones persequitur, ubi, *Primo*, Coctionem definit puri ab impuro separationem. *Secundo*, Quatuor esse asserit in animali coctiones, separationem sulphuris a sale & mercurio in stomacho, excretionem mercurii a sale in hepate, salis segregatione in renibus, & in singulis partibus Tartari sequestrationem. *Tertio*, Coctionum harum instrumentum esse Archeum, corporis coquum, & naturæ laboratorem Spagyricum. Ad *Primum*, non bene definita videtur esse coctio per separationem puri ab impuro, cum, ne altius in cassum philosophemur, in ipsa elixatione & assatione de contrario constet in culina; mibi enim omnia confusa manent, nulla separatio, nec ullum vas excretorium. Aptius coctionem in animali dicerem esse digestionem aut fermentationem, qua alimentorum heterogeneæ particulæ soluto mixtionis vinculo in novas subiguntur moleculas, sive in alia materiæ schemata animali nutricando idonea: impuri vero separationem & excretionem famulari distributioni coctorum alimentorum. Ad *secundum*, Principiorum triade evincitur (argumento ut ajunt ab hominem) non esse nisi triplicem in animali coctionem, sive trium principiorum ab invicem separationem. Præterea si puri ab impuro separatio foret coctionis characterismus, utiq; plures essent quam quas retulit in animali coctiones: non tantum enim peracta chylificatione crassiores alimentorum portiunculæ, quas recrementa vocamus, motu peristaltico per interanea foras eliduntur, dum puriores mobilioresque subeunt huc hiantia lactearum venarum osciola: non tantum ad renum parenchymata delatus per arterias emulgentes urinosus liquor stillatim depluit, in fornicatam eorum pelvim per papillares novem carunculas totidem aptatas tubulis, quibus patet alveus ad ureterides angiportus: non tantum inquam arteriolis per corporis habitum separatur in modum vaporis serosior sanguinis pars: Verum etiam ex insertis ventriculi intestinorumque tunicis, arteriæ cœliacæ & mesentericæ ramulis percolatur phlegma tam acidum quam insipidum, quo tanquam peristromate albescunt eorum parietes & mollescunt. Felleus humor ad jecinoris parenchyma per portas & bilarias arteriolas pedetentim transportatus elutriatur, partim in porum bilarium, partim in cystidem felleam, unde per choledochum emungitur dodecadactylon inter & jejunum; quo vel saltem non procul exonerat sese serosa sua illuvie (lactearum & arteriæ cœliacæ recremento) Virsungicus pancreatis canalis: filtratum per cordis carnes & arterias coronarias serum sese diffundit in pericardium: per ductus salivales e glandulis maxillaribus & parotidibus excernitur in os salivalis

Il-

liquor, per membranam anteriorem & posteriorem pituitariam sub osse sphænoideo, perque alia e septem oris scaturiginibus colatoria, quot & quam varii filtrantur & separantur humores; taceo, auriumque, oculorumque & dispersarum per universum animalis corpus glandularum excretiones, quibus omnibus non modicum fieret incrementum numero coctionum. Tertio, ex allata definitione non coqueret stomachus, qui nihil excernit, sed coqui vites potius subirent intestina. Ultra quod nec admodum nasutus videatur hic author in anatomicis, qui chylum per venas mesaraicas ad hepar, ut evadat in sanguinem, deferri in fide majorum credat; oppido certissimum est, illam chyli transfretationem ex intestinis per asellianas Mesaræi lactes, thoracicosque Pecqueti ductus gemina fieri scaturigine ad subclavios ramos paulo infra jugulares venas, axillariumque cataractas, & exinde per ascendentis cavæ truncum in dextrum cordis thalamum exundare; itemq; hæmateseos officinam non esse jecur vel unicum illud declarat experimentum, quo in prima animalis formatione hepar est delineatum inter ultimas internarum partium, nec oculis deprehenditur, nisi ubi jam corpus turgescentibus fluente sanguine tubulis, ejusque purpurisso longe antea rigatum & solidatum est, ut non semel familiaribus meis demonstrasse pluribus extispiciis mihi contigit. Quarto, omnigenorum principiorum particulæ observantur in qualibet coctione, & in quibuscunque excrementis, igitur per coctiones non succedit illa principiorum separatio. Quinto, inter litandum genio anatomico animalium hecatombis, eorum fella propriis etiam inclusa vesiculis in lapillulos sive salem fixum concrescere non infrequenter observare eveniet: ex quo succos amarulentos & animalium fella de natura salis non parum participare concludere eo magis est, quod ex absinthio, centaurio minore (fel terræ vocant botanici) similibusque aliis amaris simplicibus ingentem salis copiam facta incineratione educimus. Imo inde fortassis est, quod tanta lanionum cura ut incorruptum & cum genuino suo colore aliquandiu servetur hepar, neque felleus emungatur humor e cystide, neque extrahatur e parenchymate vesicula; e contra vero fracescit mox & putrescit, si cum bile sua nucleus evellatur: proprium etenim salis est carnibus aliquam sine corruptione conciliare perennitatem; felque propterea merito inaugurabitur hepatis balsamum. Quidni etiam subodoretur aliquis (hæsitanter tamen ibi loquor) bilem succedaneas ideo clysmatis agentem vices: quod (uti accidit e sale Tartari & marino levantibus alvum) illa sale suo sollicitet motum intestinorum peristalticum, quo coacervata in eorum meandris alimentorum magmata foras extrudantur? unde, ni fallor, aperte contra definitionem allatam evincitur, non in renibus tantum, sed & alibi fieri salis excretionem. *Ad tertium*, coctionum, nutritionis, vitæ, & mortis instrumentum esse Archeum, sive naturæ protopræsidem, qui unicuique cum microcosmo tum megalocosmi parti jus suum reddat, profecto Pythia vate, aut Carmenta obscurius mihi canere est. Fragilis & laboriosa mortalitas in naturæ secreta raro pervadit, adeoque miracula putat illa, quorum rationes causasque ignorat; & cum veritatem occupare non potest, ad commenta recurrit. In physiologiæ scenam inducere Archeum, Tragicum agere est, qui cum explicare argumenti exitum non valeat, Deos advocat in Theatrum; ut solvant nodum fabulæ; & ita si fide careat, admirationem saltem implet. Nec Deus intersit, nisi dignus vindice nodus inciderit.

Veræ Philosophiæ primus est ille canon; Nulli credendum propositioni naturali, quam clare & distincte non perceperit intellectus. Nemini autem in mentem veniet decantata pridem a pluribus chymicis fabula illa de Archeo, nisi cui non suppeteret in explicandis rerum phænomenis æqua naturæ, ejusque ordinis cognitio (cujus vis atque majestas in omnibus momentis fide caret) vel ipse τὸ πάντα Deus. Absit hercle ut Thesim illam excutiam, quam æque falsam sine argumentationibus, ut suse alibi possem, prætereo; ac author veram sine probatione, suo more obtrudit: in confutandis enim

enim hujusmodi figmentis pretiosissimo tempori vel tantillum detrahere esset religio, & eventilare fabulas non Philosophum saperet, sed Poetam.

In hac assertione Archei versatur difficultatis cardo, circa coctionis instrumentum; Illud autem fermentum esse paucis evinco: Ructus acidus in eupepsia, ejusque privatio in apepsia subesse innuunt in stomacho fermentum aliquod acidum, ratione cujus elaboretur prima coctio; ut enim oleum sulphuris limaturæ chalybis inspersum, sulphureum statim & tætidum elevat odorem; sic ratione inversa, quia medicamenta chalybeata ore deglutita nidorem excitant in gula sulphureum, non secus ac si ova cocta ad duritiem fuissent comesta; inde est quod acidum in ventriculo nidulans fermentum ferrum corrodere, & hunc elevare nidorem auguremur. Implantatum autem stomacho fermentum aliud est nihil, quam chyli confecti quoddam residuum, quod ejus plicis adhærescit, ibidemque acescens fermenti naturam induit; ut accidit in panificio & cerevisia, pro quibus conficiendis asservatur portio massæ frumentaceæ fermentatæ & ad acorem servatæ, florescque jam confectæ cerevisiæ. Idem esto dictum de cordis fermento, cujus occursu sanguis impetuose effervescit, juxta ac cum voluptate visitur in enchiremate tartari vitriolati, martis adstringentis, bezoardici mineralis, vel in affusione salis armeniaci ad quam stygiam; idem de particulis genitalium, aliorumque partis fermentativis, nemo non potest concludere sine Archeo.

Ut autem ars varia excogitavit cribrorum, setaceorum, filtrorumque genera, ad excernenda diversæ magnitudinis & figuræ grana atque corpuscula, ita & solers natura omnigena compinxit, tenuia in animali colatoria, per quæ e sanguine (multiplicium corporum seminario) foras aliqua detruderentur, aliis intus præ contextura necessario restitantibus. Sic renum parenchyma subit serum, ratione figuræ suarum particularum, illorum aptatarum porulis, quos adire non potest sanguis alterius fabricæ: Sic cystidos, & pori fellei ostiola bilis ingreditur, per quæ non patet aditus sanguini. Nec ad has excretiones magis sollicite advocandus est in subsidium Archeus, quam ad diversorum granatorum separationes, quæ per cribra variis donata foraminibus accidunt, vel ad separationem aquæ dulcis, a Sale in aqua marina, trans arenæ cylindrum exstillantis. Scio per implantata ex hypothesi his parenchymatis fermenta præcipitantia rem quoque facile explicari posse, *uti evenit lacti mediante acido, & soluto sulphuri antimonii mediante aceto*; sed hæc omnia aliter atque excursim velle persequi, ratiocinationum esset nunquam satis.

TERTIA PARS.

PHysiologicis innituntur pathologica; susque deque eversis rerum & corporis animalis præsuppositis principiis, non potest nisi proprio pondere collabescere, his substructa morborum ratiocinatio! huic ergo tandem dissertationi meæ colophonem libenter imponerem, Vir Clarissime, nisi significare tibi vellem aliquot nisi animadversionibus totum libellulum percurrisse me, uti imperasti.

Sibi potissimum duo vindicat hæc pars: alterum, Archei exorbitantis vel deficientis ope coctiones labefactari, ex quibus morborum ilias; alterumque, vi sua magnetica quamque corporis partem pro indole sua & genio sibi attrahere & disponere alimentum, ex eoque purum ab impuro separare per coquentem Archeum.

Ad primum hic profecto hærere mihi penitus aquam ingenue fateor, & quamvis terna geniculatione votum facerem vel Hermeti, vel Æsculapio, nullam aliam efformare mihi posse præsumerem ideam ex grandiorbus illis & inauditis (Archei exorbitantis vel deficientis) verbis, quam sibiquis effingeret ex istis (deficientis vel exorbitantis Pallados:) Neque verendum ratione minus nervea ne præassentur alimenta in stomacho ex Archeo exorbitante, quam ne accedantur in cerebro Spiritus animales ex exorbitante Pallade. Sic error errorem ducit; Verba pura puta hæc sunt, quæ significant nihil: luditur aliquando sub verborum sesquipedalium ambagibus, ut elegantius lædatur insolubilis difficultas. Atramento aquam inficit,

eit, quæ nimirum fuerat audax sepia, ut ab expansis piscatoris invigilantis retibus sese caute expediat.

Ad alterum. Qui qualitates magneticas impugnat, non est amicus Cæsaris; (*impudentis*, inquit Julius Cæsar Scaliger, *hominis est*, occultas negare qualitates, & revera si magnetismum tollis & ϑεραπευτικὰς agentia, medicinam nudam facis, præsidiorum jejunitate languentem) impudentis siquidem hominis est multa negare, quæ imperscrutabilia & occulta sint humano ingenio; at occultis qualitatibus resolvere velle difficultates & suam his verbis argute velare inscitiam (space Cæsaris dixerim) impudentissimi est. Quis amabo, arguerit in magnetismum, nisi qui non viderit unquam magnetem? Nec tamen inde occulta qualitas est virtus illa magnetica; Sex enim & triginta experimentis ita perspicue illius naturam demonstrare possum secundum mechanicæ leges, ut æque facile & æque aperte intelligatur, ac in authomate horologico regulatu rotarum, æquilibrii, & indicis motus: imo quod sapiet parodoxon, clarius & intellectu facilius videtur esse mihi nihil in Physicis quam virtus magnetica; in qua nihilominus cum nulla sit attractio, opinio magnetismi nullo prorsus modo conducit explicandæ animalis nutritioni. Illius autem œconomia facile comprehendi potest absque tot amagibus, si supponatur sanguis, ut reapse est, omnigenarum particularum seminarium; & ex circulationis legibus singulas corporis partes suis fluctibus alluere: arteriæ siquidem in qualibet diastole suos dilatant porulos, per quos elixir data porta modicum sanguinis, tanquam per rivulos secundum filamenta membrorum quibus contexitur animal; In systole vero iidem pori constringuntur, & extravasatus ille sanguis grumescit, quo perficitur nutritio. Varia autem illa est, tum ratione cursus sanguinis ad certa loca collimantis, tum ratione diversæ magnitudinis, & figuræ, sanguinis particulis patet & non aliis aditus.

QUARTA PARS.

IN Therapetiam collimat tandem nostra ultima velitatio, quam ille Machaon felici Medicinæ Apolline absolvit unica perigraphe (Arcanum ait, ad Majorem Dei Gloriam, & ad singulorum utilitatem charitative trado. Rec. Salis Hermetici uncias duas, acidi tartari uncias tres, crystalli calcinati unciam unam cum dimidia, tartari vitriolati drachmam unam; cum dimidia, santali rubri drachmam unam; cum dimidia, Spiritus vitrioli quantum satis. Fiat pulvis. In jusculo bubulo aut gallinaceo sumi debet, quo facto fata & natura ipsa viam invenient, qua ejiciant.)

Plerique Pyrotechnici (longe absit, ut de hoc authore id cogitem) sub nomine Jehovæ preciosius suas merces vendunt; religio prætexitur, aurum quæritur: ita & sæpe cum rebus humanis tam male geritur, ut qui Curios simulant, non infrequenter vivant bacchanalia. Arcanum orbi tradit. Apage rhabarbaricos & triobolares medicos, Cotonianam & Hippocraticam Medicinam? Nihil impræsentiarum circa ægros decernatur quod non sapiat Hermetem, Magisterium & Elixirem? Tria potissimum in hac descriptione notanda judico; Primo, ubi se coram explicuit author ad majorem Dei gloriam & proximi affectum velle se adversus Arthritides, crudeles aculeati sale volatili feri foeturas, nescio an non adversus ad unum omnes morbos, strenuum & panchrestum revelare nobis & posteris medicamentum, tum præscribit Sal Hermeticum, hoc est, si non illi, saltem nobis sal incognitum: quis non videt ibi desiderari bonam fidem. Præterquam quod morborum ille gravissimus cum luserit hactenus Coam & Mauritanam manum, verendum profecto est, ne sit quoque lusurus Germanicam. Secundo, si sit ibi hariolandi locus, sal illud esse poterit Armeniacum Philosophorum, panacæa, clyssus, sive, ut ajunt Artistæ, Balsamica, perfecta, fusilis, & catholica Medicina; ubi rejectis inertibus & passivis elementis fit

taxat activorum unio, & ubi fixum ex volatilis præponderantis internodio volatilisatur. An sic universum loquendo solverimus nodum, authori dijudicandum relinquimus: quidquid sit, si succedat nobile aliquod medicamentum, esse debet de genere volatili, ut & ad sanguinem & ad affectas remotissimas corporis partes extra vasa penetret. Verum huic effectui sese mox opponunt propter fixitatem præscripta reliqua medicamenta; cum enim ex præponderante volatili fixum evadit in volatile evasurum erit in fixum. Dein cui, amabo, usui nisi ad polipharmaciam in tanta aperientium imo & deferentium medicamentorum dosi inservire poterit medicum santali rubri, cæteroquin inertis & inter album & citrinum reliqua santala magis refrigerantis ac adstringentis? Tertio, Ubi spiritus vitrioli guttatim depluit in liquorem tartari per deliquium soluti in cella vinaria, fit extemporanea ebullitio, & tam recte duo illa salia maritantur, ut ad vasis imum præcipitentur in albissimum coagulum, quod, peracta levi superinnatantis liquoris evaporatione, tartarum vitriolatum nuncupamus. In hac medicatione author bis præscribit medicamentum, tartarum enim adhibet vitriolatum, & postea acidum tartari cum vitrioli spiritu, quæ nihil item aliud sunt quam tartarum vitriolatum. Ne plura advertam, exhibet hunc pulverem ad libitum in jusculo bubulo aut gallinaceo, primum est crassum & obstruens, alterum vero aperiens & detergens: quo autem modo hæc concilientur, omnino me latet? Dato pulvere, (persequitur,) fata & natura viam invenient qua ejiciant, ita ratiocinari, medicamenti sui vires & davam parum intellexisse videri est. Has qualescunque animadversiones meas ad pulvinaria tua tandem depono Vir Humanissime; Majora debebam equidem, sed majora in hoc argumento dare pro brevitate temporis nec potui, nec volui, ut aptato statim calamo rescriberem imperanti: tibi enim uni locutus sum, & non multis, quippe satis magnum alter alteri theatrum sumus. Spirantem altius hunc authorem incerta ferme omnia, & inter se non bene cohærentia, subnotasse mihi satis sit, tutumque & extra teli jactum sub Vulcani præsidio se existimantem, veluti de altiori scena, vulgari in callum allatrasse Medicinæ, nec majori quidem cum successu veteres abrogare voluisse leges salutis. Hermeti propterea non valedico, ut solo adhæream Hippocrati; utrumque colo ex animo: juvat ἀμφοτέροις ambabus manibus esse armatum, & ubi certaminis urget necessitas (quæ prudentia ejus esse debet) vel ista vel altera, cæsim vel punctim ingeniose pro magnitudine periculi dimicandum. Si bella cedunt omnia clarissimis & nusquam non prædicandis Doctoribus, Domino Joachimo le Vieux, Domino Henrico de Ferlix, Leonardo de Forteisson, aliisque non paucis, quos seniores in artes viros & Atlantes, Emeritosque sub utraque Pallade veneratur Avenio: Neque proinde in tantos ac summates civitatis hujus Medicos causam istam magnam partem fabam esse velim existimes, quos in Chymia versatos esse neminem latet. Chymiatris equidem multa debet sanctior & purior Medicina, sed non omnia; & erunt semper non pauca (nimirum in fausto fortassis omine) quæ ad longos annos ab illis desiderabis. Interum differentium inter se reprehensiones non sunt vituperandæ, ubi absunt sales illi acerrimi, sycophantiæ & illa sermonis amarulentia; illos (ita me amet Diespiter) e qualibuscunque his quisquiliis meis abdicare volui, & prorsus abdicasse puto; nihil enim gravius mihi cordi esset, quam si de me quis sentiret. Anonymo quidem obstiti in scrutinio veritatis, nec illaudabiles tamen ejus etiam irritos judico conatus; lauda tu & meos (vir Doctissime) etiamsi judicaveris irritos! Vale & me ama. Avenioni datum pridie id. Febr. anni ab Æra Christiana M.DC.LXV.

FRI-

FRIDERICI HOFFMANNI
TRACTATIO BREVIS ET LUCULENTA
DE
FEBRIBUS.

CAPUT I.

De Febribus in genere.

NUllus morbus est, qui corpora nostra frequentius violet majorique molestia afficiat, atque insigne vitæ discrimen inferat, quam ipsa febris. Aliis morbis facillime ipsa sese associat, ut nullus fere sit, qui non febrilis motionis speciem præ se ferat, adeo communis ille affectus est, quod etiam suo ævo jam approbavit *Hippocrates libr. de flatibus*; Et cum omnes alii morbi unam vel alteram obsideant partem, una febris totum occupat corpus: adeo ut his rationibus compulsi veteres Romani Deam esse febrem crediderint, sacellaque in honorem, ne noceret forte, & corpus affligeret, erexerint, teste *Valer. Maximo*; nihilominus familiarissimus hic affectus quoad ejus causas, ortum, periodorum explicationem, aliorumque accidentium rationem, tantis, huc usque difficultatibus ac dubiis immersus latuit, ut dici vix queat. Equidem quivis fere celebris Medicus, secundum principia sua, quibus addictus est, hypothesin quandam formare allaborat, qua perspicuam reddat febrium perplexam doctrinam. Attamen si exactius, quæ hactenus adducta fuerunt, expendimus atque examinamus, illa obscurum hoc negotium minime clarum reddere, & difficillimorum occurrentium phænomenorum explicationi sufficientem lucem affundere deprehendimus. Ratio potissimum mihi hæc videtur, quod plerique hanc rem aggressi fuerint non sufficienti practicæ experientiæ cognitione instructi, cum tamen practica medicinæ pars, non tantum ad usus humanos, verum etiam ad formandas rationes contemplative, præcedere debeat. Quocirca neglecta experientia solidiori & attenta, item contentis veterum libris, & observationibus, ex quibus tamen unice genuinæ praxeos ita & theoriæ fundamentum peti debet, in medium adduxerunt circa historiam febrium talia, quæ raro vel plane non contingunt, quæ autem fiunt, illa ipsa quoad circumstantias potissimum omiserunt, unde non potuit non nasci ex suppositis practicis falsis falsa etiam theoria atque speculatio; quæ deinde praxi minime accommodari potuit. Altera ratio, quod doctrina de febribus huc usque prolata tantis laboret difficultatibus ac dubiis, hæc mihi esse videtur: plurimi ex principiis imaginariis ac figmentis cerebrinis, neque intelligibilibus, atque in re ipsa inveniendis suppositis condiderunt theoriam & pathologiam medicam. Paucissimi ex simplicissimis, quibus totius naturæ operationes & effectus continentur mechanicis, materia & motu, rem aggressi sunt. Sicuti autem Physicus, ita etiam Medicus ad rationes mechanicas seu simplicissimas quantum fieri potest, omnia reducat, & ex ipsis dubia solvat atque phænomena explicet. Sapientissime hinc dicit *Hippocr. libr. de steril.* πειρῶ τε φυσικὸς εἶναι: Conare ut Physicus evadas. Nos itaque remotis omnibus præjudiciis, supposita febrium tam in genere, quam in specie historica cognitione & genuina pra-

practica experientia eo allaborabimus, ut sicuti hactenus tentavimus in aliis, omnia quæ occurrunt in doctrina de febribus explicanda, ex principiis clarissimis intellectu facillimis, ipsis mechanicis, ducamus atque derivemus, adeo ut ex illis quæ perplexa, abstrusa & recondita hactenus circa hoc negotium aliis fuerunt, clarissime, mea sententia non tantum, jam intelligi & demonstrari queant, verum etiam secura, certa & vera via habeatur felicissime sanandi omnis generis febres. Deus autem ex alto nobis & nostris conatibus clementissime adsistat.

Dimisso autem nomine, quod Latini a fervore, Græci ἀπὸ τοῦ πυρὸς derivarunt, ad febris naturam & indolem investigandam properabimus. Sed priusquam hoc aggrediamur, opus erit, ex historia morbi quædam præmittere, quo legitima fiat connexio, collatio atque deductio theoriæ ex praxi.

Primum itaque notandum: Nullam febrim dici posse, ubi non ratione pulsus & motus sanguinis quædam inordinationes sentiantur, ita ut in omni febre pulsus a naturali respectu ipsius ægrotantis deflectat & inordinatus fiat, potissimum quoad celeritatem, frequentiam vel inæqualitatem. *Galen. 1. ad Glaucon* 5. inquit: In omnibus febribus esse quandam inæqualitatem pulsus. 2. Nulla existit febris, ubi calor corporis temperatus, proportionatus & æqualis est, sed in omni febre observatur calor excessivus improportionatus, adeo ut ob hanc rem febrim veteres per calorem corporis totius excedentem, vel intemperiem calidam & calorem p n. definiverint, & ubi calor molestus non observatur, non dicenda affectio febris est, sed magis ad spasmodicas passiones per periodos redeuntes est referenda. 3. Nulla observatur febris, ubi extrema corporis & cutis secundum naturam se habent. Inter initia atque sub ipsa accessione conspicitur ut plurimum constrictio pororum cutis; ipsa apparet rigida & arida, vasa minora fiunt, & detumescunt extrema, livore afficiuntur, transpiratio imminutior fit, & sensus horripilationis & frigoris adest, postea habitus corporis intumefactus est, vasa rubent ac tument, sanguis ebullit æstu maximo afficiunt membra, cor palpitat insolentius, denique sudor largior profluit, quæ variæ cutis affectiones, tam ratione temporis, quam ratione febrium in specie multum differunt. 4. Nulla febris est, exceptis quibusdam malignis, ubi non urina a statu suo naturali, vel ratione coloris, quantitatis aut sedimenti vel contentorum deflectat & in fine febris coctio quædam non appareat. 5. Nulla febris est ubi non actiones vitales magis vel minus læduntur, quo respectu etiam vel benignæ vel malignæ audiunt. Et hæc jam adducta essentialia & pathognomonica febrium solent esse signa, quibus præsentibus, febrem certo adesse & corpus affligere judicium ferendum est. Præterea febribus obnoxii plerumq; sunt homines insensibilioris texturæ, activioris ingenii, quorum cutis ex facili causa horrorem vel dolorem percipit, qui complexionis sanguineæ & cholericæ sunt, ad intempestivas animi motiones proclives, item qui ætatis juvenilis vel virilis sunt, hi enim magis præparati sunt ad febres quam senes. Deinde observamus, nulla singulari causa præexistente materiali, a solo terrore vel nausea, dolore acerbiori in sanis corporibus crebrius suscitati motiones febriles posse, interdum etiam a minima mole contagii originem suam ipsas habere. Pro explorato pariter habemus, præsertim ab occlusione meatuum cutis, a suppresso sudore vel transpiratione (sive a causa interna sive externa, frigido & humido aere, rigidis ventis, & aliis constipantibus, id fiat) frequentissime excitari pro diversa natura ægrotantium, varii generis febres. Constat quoq; frequentis experientiæ fide, ex vitiis digestionis atque erratis in diæta commissis, cibo difficulter dissolubili & cum nausea adsumto, retentione vomitus & evacuationum aliarum consuetarum, suppressione nimirum sudoris, hæmorrhagiarum, mensium, retropulsione exanthematum pullulare febres varii generis. Postremo etiam attentione dignum est, quemvis paroxysmorũ febris, vel etiam totam febrim utplurimum sudore, vel expulsione vitiosæ materiæ ad peripheriam corporis cum pulsu molli atq; undoso, qui optimus est, terminari, in aliis subjectis etiam per urinam, per hæmorrhagias,

gias, salivationes, utut rarius id fiat, quæ autem ita non terminantur, sensibili quadam evacuatione, facilius recidivant, vel in febrem lentam aut pejorem & diuturniorem morbum transeunt. Sæpius febricitantes absque ullis remediis restituuntur spontaneis evacuationibus, exemplo rusticorum, infantum vel nauseabundorum, qui nihil plane assumunt. In genere sudorifera ferme omnia, cum regimine & coacte, nec certo tempore administrata, perniciosissima sunt, vel enim æstum, vigilias & delirium augere solent, vel continuum sudorem efficiendo vires magis prosternunt, & ad lentas disponunt febres. Contra omnia blandiora diaphoretica, diluentia ac liquida congrue debite administrata præsentissimam opem in omni febris curatione ferunt, dum æstum & sitim imminuunt, transpirationem juvant & omnia mitiora efficiunt. Quo enim liberior transpiratio ac calor foras magis exit in febribus, eo melior status, quo pori ac meatus corporis magis sunt clausi ac constricti, eo pejora ac magis verenda sequuntur symptomata.

Hisce ex ipsa praxi, quæ optima veritatis magistra, suppositis, præmittamus quoque ad nostrum negotium spectantia ex physiologicis quædam necessaria.

Primum autem comperrissimum habemus, causam caloris, tam qui secundum, quam qui p.n. accidit, esse motum sanguinis. Nec puto quenquam esse, qui non experiatur a motu corpora nostra calefieri, dum nimirum fluidæ corporis partes celerrima motione sive intestina illa sive magis progressiva & circulari solidarum partium fibras vehementer atterunt, movent, & ita æthere interspersο, rarefacto & quasi ignito ipsas calefaciant. Hinc optime etiam *Aristoteles* 1. *Meteor.* 13. fieri calorem judicat, ubi colliduntur in sese corpora, ita ut aer rarefiat & igniatur. Sanguis autem quo plus abundat partibus oleosis, sulphureis, inflammabilibus, tenuioribus, hoc majorem & vehementiorem exerit calorem atque æstum, si motu attritivo vehementiori agitatur; & vice versa, partes viscosæ acidę crassæ immobiles, quo magis exsuperant in sanguinis massa, eo lentior ac segnior producitur calor corporis, unde Cholerici per motum longe magis incalescunt quam ipsi phlegmatici. Tandem inconcussæ veritatis principium est, quam diu motus fluorum machinæ nostræ vitalium in circulum abiens, salvus, liber, æqualis est, tam diu omnia in œconomia animali bene se habent, sanguis manet fluidus & a putredine defenditur, ipsasque solidas partes a putredine & corruptione arcet atque tuetur, calor blandus mitis ac naturalis est, respiratio & transpiratio bene se habet, & excretiones ordinariç legitimo quoque se habent modo, mentis quoque & actionum animalium est integritas, uno verbo: homo vitalis & sanus est; simulac autem inæqualitas inordinatio in motu hoc circulari deprehenditur, statim morbus præsto est, & turbatio vel impeditio actionum vitalium maxime ratione pulsus, caloris proportionati, excretionum, sudoris, urinæ, se exerit. Sanguinis autem circularem motum efficiunt partim cordis musculis, qui mechanica constructione & sanguinis fluidioris vi motrice fluidoque nerveo sufficienter instructi, adjuvante pulmonum organo, & adminiculante arteriarum structura, quaquaversum ad omnes corporis partes sanguinem impellunt, partim etiam tonus musculosarum partium (qui tam a structura fibrarum quam a spirituum elasticitate dependet) ad motum circularem contribuit, quo renisu sanguinis repulsus ac reditus in venas, & ex ipsis in cordis thalamos promovetur. Qui duo motus, unus impulsorius, alter repulsorius, salvi, mutuo invicem conspirare & ad æquabilitatem dispositi esse debent pro circulo sanguinis conservando & vita sana servanda; In alterutro si vitium est, statim illud ipsum redundat in sanguinis motum vitalem corporisque sanitatem, quæ exinde pendet.

Ex hisce adductis & probe perpensis clarum evadit, febrem minime dicendam esse intemperiem calidam sanguinis vel cordis p.n. secundum veterum sententiam. Quandoquidem febris etiam temperatissimis subjectis accedit, imo citra sanguinis præcedentem quandam intemperiem vel alterationem, a solo animi motu, vel corpusculo minimæ molis ab extra contagio accedente ad corpus febrilis motio in corpore produci potest. Deinde etiam

cationem aliquot in hoc argumentum deliberare experimenta, & inprimis illud Helmontii. Posuetati, inquit, in vase terreo 200. lib. terræ in clibano arefactæ, quam madefacit aqua pluvia, illique implantavit truncum salicis 5. lib. ponderantem: ac tandem exacto quinquennio arbor inde prognata 169. lib. & circiter uncias tres pendebat, etiam non computato foliorum per quatuor autumnos deciduorum pondere: Vas autem terreum sola aqua pluvia vel destillata (ne obtruderetur [illegible]) semper irrigatum est, eratque amplum, terræque ad superficiem defossum, & ne pulvis circumvolitans terræ commisceretur, lamina ferrea stanno obducta, multisque pervia foraminibus, vasis labrum tegebat. Exsiccavit iterum tandem terram vasis, eademque ad duas circiter uncias minus repertæ sunt 200. lib. ex aqua ergo sola surrexerunt 164. lib. lignorum, corticum & radicum. Idem in peponibus & cucurbitis experiri nemo non potest; observavi ego alias cum nobilissimo Boyleo, dum in Oxoniensi Anglorum Academia dogerem, summitates menthæ, pulegii & melissæ, probe immissas in vitreas phialas aqua fontana, quæ numquam mutabatur, repletas, explicasse se in radices numerosas & luxuriantia folia; & cum in debitam excreverant pro indole magnitudinem, immittebantur in retortulam, & urgente igne phlegma, spiritum, sulphur, sal & terram artistæ suppeditabant. Idem & in piscibus probavit uxor Rondeletii, quibus evincitur horum mixtorum constitutionem, germinationem, & incrementum esse aliud nihil, quam puram aquam vi peculiaris alicujus fabricæ seminis, plantæque, animalisque, porulorum, subactam, sive modificatam vario motu, quiete, magnitudine, figura, & situ partium; Argillæ adinstar, quæ a figulo per diversos adacta modulos, multiplices ipsissima eadem concinnatur in formas; ut & id natura suis aliquo modo nobis subindicat meteoris; nubes enim, pluvia, grando, nix, gelu, glacies, pruina nil nisi modificata pura puta aqua sunt, idque sibi quis facilius suadebit, qui in amputatione vitis verno tempore debite facta ingenti moe, vulnere aquæ copiam exstillare observabit.

Si autem aqua propter peculiarem plantæ & animalis texturam in varias secetur & effingatur partes heterogeneas, quare non poterit illud ipsum ignis præstare; & ut a multis vegetantibus sine ullo additamento vitrum elicit, quod in ipsis præexstitisse nemo sanæ mentis dixerit; cur ea corpora, quæ a mixto educit, in illo præextitisse sub his formis tam obstinate asseremus, neque dubitabimus ea esse, ut vitrum, Vulcani cudentis opus? Ad ampliores thesis hujus dilucidationem excursim attingere lubet petitum, e cera Virginea familiare experimentum; illius enim modicum ubi ex apiario educitur alveo, sapit mellis dulcedinem, florum redolet fragrantiam, apparet sub suo colore, extenditur in suam magnitudinem, sua terminatur figura, durum est ac frigidum, tactus organum non ferit acriter, & si concutiatur, emittit sonum. Interim si experiatur ignem, sapor ejus odorque pereunt, variatur color, magnitudo turgescentia ampliatur, figura deperditur, liquescit massa, incalescit, vix tangi potest, & quamvis concussa non edit sonum. Ita ut quæcunque prius sub quinque sensitoria cadebant, eadem remanente cera perierint omnia, novæque prorsus igne genitore prodierint qualitates. Adeo verum est hoc agente corpora tot & tantis obnoxia esse alterationibus, ut aliquando ita universim immutentur, ut alia omnino percipiantur a sensibus; & de iis superesse videatur aliud nihil, quam quod ingenioso Philosopho Metaphysica meditatio. Forte idem præstat ignis dum arietat in corpora, atque operantur aliqua instrumenta mechanica, quibus lignum utimur, illud enim in partes dividunt magnitudine, figura, scabritie, lævore, aliisque qualitatibus diversas; ut limæ serræque comminuunt in pulverem, secures & cunei in partes majores & solidas disseoant, in tenues, latas, longas, ac flexibiles dolabra abradit, circinat in concavo cylindricas terebra, & sic de aliis. Discrimen vero salis, V.G. ab aqua ratione consistentiæ, cæterarumque proprietatum, supra explicatam illius Architectonicem non damnat, cum ab ovi geminatis liquori-

bus.

bus non discrepent minus pipionis plumæ, nervi, membranæ, tendines, ossa, & reliquæ partes, quas multiplicibus combinationibus congruenter a Stis, animalis incubantis, vel clibani ad thermometrum graduatus calor ex vitello & albumine efformavit. Ignis æque naturale est agens ac semen; si non omnes, saltem plurimas mixti partes heterogeneas fortassis suo malleo & incude compingit, quas quis ad errorem credulus in mixto præextitisse arbitratur. *Quinto*, Quis, amabo, se mihi exhibebit vadem præter supposita illa crassiorum Chymicorum elementa, subtilioris naturæ particulas non inesse mixto, quæ fugaces admodum per vasorum stillatitiorum poros & juncturas utut sollicite luto obductas sibi viam extra faciant ad minimum calorem & inobservate foras elabantur? quis jure non suspicabitur multa esse posse corporum genera, quæ nulli sensuum nostrorum sint objectum immediatum, ut testantur emanantia illa e magnete corpuscula, effluvia succini, gagatis, aliorumque electricorum corporum evaporationes, quæ mixtum tanquam partes principes ingrediuntur? quam ingeniosis (superi) circa res naturales hariolationibus meditari Philosophus potest, & quam sapienter sentiet qui nullam, vel minimam, si aliquam in illis esse afferet apodixim.

Addam mantissæ loco stimulare me scrupulum, quem parit inter ejusdem generis principia observata diversitas. Phlegma vitrioli valet ad ustiones, non autem phlegma aceti; hoc extrahit e plumbo saccharinam dulcedinem, illud vero non item. Spiritus sanguinis curat epilepsiam, provocat sudores spiritus urinæ, cordi opitulatur in agone spiritus fuliginis, deobstruit spiritus Tartari, spiritus therebintinæ potens est extrudendæ renum saburræ. Sulphur, seu oleum cinamomi, seminis anisi, caryophyllorum, demerguntur aquis; oleum vero nucis myristicæ supernatat, sicut & rosarum. Quantum discrimen inter sales fixos & volatiles, Salem Tartari & Salem cornucervi! Primus ita fixus est, ut violento igne cum mira colorum varietate fusionem patiatur, alter vero mediocri calore avolet: quantum etiam inter se discriminantur salia volatilia! Sal cornu cervi in excipuli parietibus parallelipipedi figuram æmulatur, Rhomboi vero sal volatile sanguinis humani: Sal fixum absynthii extenditur in figuram ellipticam, Sal vero cranii humani in exagonam. Quam varia salia variis conducunt ægritudinibus! Alcali absynthii laudatur in imbecillitate ventriculi, euphragiæ in debilitate visus, guajaci ad morbos venereos, succini ad epilepsiam, levat alvum sal tartari, & nostris (quod a nemine adhuc observatum intelligo) constat experimentis in trigonas tam belle coalescere crystallos. Idem evincunt variæ notæ testæ probatrices in terra damnata, sive in ossium & lignorum, omni exausto sale, cineribus. Præterquam quod liquor ille stillatitius, quem spiritum vocant, mihi suspectum admodum semper fuit; forsitan enim aliud est nihil, quam portio phlegmatis sale volatili aculeata, quandoquidem exstillatus supra fixum, V. G. Tartari Sal quilibet spiritus ferme totus abibit in aquam insipidam, & ex portione ejusdem spiritus facta erit aliqualis accessio ad pondus salis Tartari post destillationem; ita ut in hoc encheiremate succedat secretio duorum horum principiorum spirituum constituentium, quorum alterum fixatur sale Tartari, alterumque onere suo liberum vi caloris avolat: imo ad atenam vel id ipsum in quibusdam spiritibus sine Tartaro expertus sum. Sicut e contra repetitis cohobationibus plurima salia volatisantur in spiritum, illumque proxime æmulantur. Nova non sunt ordinanda systemata, nisi omnia phænomena solvantur.

Allata superius per anacæphaleosim repetenti probasse mihi videor: *Primo*, Plurima esse corpora, quæ dividere in hypostatica tria principia non possit ignis. *Secundo*, Esse mixta non pauca, quæ distinguat in quinque partes heterogeneas. *Tertio*, Neque constare ignem esse universalem & adæquatum corporum Analystam. *Quarto*, Nec immerito dubitari, an eo modo præextiterint in composito partes heterogeneæ, quo a mixto separatæ ignis ope visuntur. *Quinto*, Mixto inesse posse genus aliquod partium, quæ sint sensiteriis nostris imperscrutabiles; & ex his demum

demum omnibus κατὰ τὴν ἀριθμητικὴν ἀναλογίαν evicisse dubium admodum, si non falsum principiorum systema Chymicum.

Neque profecto moveret me Thrasonica fuliginosorum quorundam mystarum jactantia, qua, sonanti & tinula voce streperi nihil non sublime & inauditum garriunt, & ex sua Arcanorum Tripode, stupenda (si Diis placet) de principiis Technoergemata pollicentur. Artis quidem filium me non esse fateor, neque illis summe initiatum mysteriis, Eleusinis, .. citurnioribus, quæ veris adeptis, ut ajunt, sacra sunt: ubi tamen a scutica recessi hypodidascali, aliqualem huic studio nec sine voluptate navavi operam, & inde (quæ quæ mea est emporia) cum Ferreis, Chauveautiis, Barletis, Willisiis, Marcassuis, Dyubæis, Boyleis, Glauberis, Schroderis, pluribusq; aliis ætatis nostræ Chymicis primoribus familiariter contulisse glorior; sed sancte affirmo ab illis audivisse, vel præstitum vidisse nihil; quod vulgarem Spagyticorum principiorum hypothesim potuerit aperte demonstrasse.

SECUNDA PARS.

Diruto hoc fundamento corruit reliqua tota machina, nec enim (nisi ut promissa procederent) attingenda videretur eorum in animali secretio principiorum, quæ nulla esse ostensum est. Idem timeo, ne authori eveniat quod Ixioni, qui cum Junonis potentiæ Deæ loco, cujus sibi concubitum animo designarat, cum evanida nube rem habuisset, Centauros progenuisse fertur & Chymæras.

Varias in hac altera parte coctiones persequitur, ubi, *Primo*, Coctionem definit puri ab impuro separationem. *Secundo*, Quatuor esse asserit in animali coctiones, separationem sulphuris a sale & mercurio in stomacho, excretionem mercurii a sale in hepate, salis segregatione in renibus, & in singulis partibus Tartari sequestrationem. *Tertio*, Coctionum harum instrumentum esse Archeum, corporis coquum, & naturæ laboratorem Spagyricum. Ad *Primum*, non bene definita videtur esse coctio per separationem puri ab impuro, cum, ne altius in cassum philosophe-mur, in ipsa elixatione & assatione de contrario constet in culina; mihi enim omnia confusa manent, nulla separatio, nec ullum vas excretorium. Aptius coctionem in animali dicerem esse digestionem aut fermentationem, qua alimentorum heterogeneæ particulæ soluto mixtionis vinculo in novas subiguntur moleculas, sive in alia materiæ schemata animali nutricando idonea: impuri vero separationem & excretionem famulari distributioni coctorum alimentorum. Ad *secundum*, Principiorum triade evincitur (argumento ut ajunt ab hominem) non esse nisi triplicem in animali coctionem, sive trium principiorum ab invicem separationem. Præterea si puri ab impuro separatio foret coctionis characterismus, uriq; plures essent quam quas retulit in animali coctiones: non tantum enim peracta chylificatione crassiores alimentorum portiunculæ, quas recrementa vocamus, motu peristaltico per interanea fotas eliduntur, dum puriores mobilioresque subeunt huc hiantia lactearum venarum osciola: non tantum ad renum parenchymata delatus per arterias emulgentes urinosus liquor stillatim depluit, in fornicatam eorum pelvim per papillares novem carunculas totidem aptatas tubulis, quibus patet alveus ad uritides angiportus: non tantum inquam arteriolis per corporis habitum separatur in modum vaporis serosior sanguinis pars: Verum etiam ex infettis ventriculi intestinorumque tunicis, arteriæ cæliacæ & mesentericæ ramulis percolatur phlegma tam acidum quam insipidum, quo tanquam peristromate albescunt eorum parietes & mollescunt. Felleus humor ad jecinoris parenchyma per portas & bilartas arteriolas pedetentim transportatus elutriatur, partim in porum bilarium, partim in cystidem felleam, unde per choledochum emungitur dodecadactylon inter & jejunum; quo vel saltem non procul exonerat sese serosa sua illuvie (lactearum & arteriæ cæliacæ recremento) Virsungicus pancreatis canalis: filtratum per cordis carnes & arterias coronarias serum sese diffundit in pericardium: per ductus salivales e glandulis maxillaribus & paroditibus excernitur in os salivalis li-

liquor, per membranam anteriorem & posteriorem pituitariam sub osse sphænoideo, perque alia e septem oris scaturiginibus colatoria, quot & quam varii filtrantur & separantur humores; taceo, auriumque, oculorumque & dispersarum per universum animalis corpus glandularum excretiones, quibus omnibus non modicum fieret incrementum numero coctionum. Tertio, ex allata definitione non coqueret stomachus, qui nihil excernit, sed coqui vices potius subirent intestina. Ultra quod nec admodum nasutus videatur hic author in anatomicis, qui chylum per venas mesaraicas ad hepar, ut evadat in sanguinem, deferri in fide majorum credat; oppido certissimum est, illam chyli transfretationem ex intestinis per asellianas Mesaræi lactes, thoracicosque Pecqueti ductus gemina fieri scaturigine ad subclavios ramos paulo infra jugulares venas, axillariumque cataractas, & exinde per ascendentis cavæ truncum in dextrum cordis thalamum exundare; itemq; hæmateseos officinam non esse jecur vel unicum illud declarat experimentum, quo in prima animalis formatione hepar est delineatum inter ultimas internarum partium, nec oculis deprehenditur, nisi ubi jam corpus turgescentibus fluente sanguine tubulis, ejusque purpurisso longe antea rigatum & solidatum est, ut non semel familiaribus meis demonstrasse pluribus extispiciis mihi contigit. Quarto, omnigenorum principiorum particulæ observantur in qualibet coctione, & in quibuscunque excrementis, igitur per coctiones non succedit illa principiorum separatio. Quinto, inter litandum genio anatomico animalium hecatombis, eorum fella propriis etiam inclusa vesiculis in lapillulos sive salem fixum concrescere non infrequenter observare eveniet: ex quo succos amarulentos & animalium fella de natura salis non parum participare concludere eo magis est, quod ex absinthio, centaurio minore (fel terræ vocant botanici) similibusque aliis amaris simplicibus ingentem salis copiam facta incineratione educimus. Imo inde fortassis est, quod tanta lanionum cura ut incorruptum & cum genuino suo colore aliquandiu servetur hepar, neque felleus emungatur humor e cystide, neque extrahatur e parenchymate vesicula; e contra vero fracescit mox & putrescit, si cum bile sua nucleus evellatur: proprium etenim salis est carnibus aliquam sine corruptione conciliare perennitatem; felque propterea merito inaugurabitur hepatis balsamum. Quidni etiam subodoretur aliquis (hæsitanter tamen ibi loquor) bilem succedaneas ideo clysmatis agentem vices: quod (uti accidit e sale Tartari & marino levantibus alvum) illa sale suo sollicitet motum intestinorum peristalticum, quo coacervata in eorum meandris alimentorum magmata foras extrudantur? unde, ni fallor, aperte contra definitionem allatam evincitur, non in renibus tantum, sed & alibi fieri salis excretionem. *Ad tertium*, coctionum, nutritionis, vitæ, & mortis instrumentum esse Archeum, sive naturæ protopræsidem, qui unicuique cum microcosmo tum megalocosmi parti jus suum reddat, profecto Pythia vate, aut Carmenta obscurius mihi canere est. Fragilis & laboriosa mortalitas in naturæ secreta raro pervadit, adeoque miracula putat illa, quorum rationes causasque ignorat; & cum veritatem occupare non potest, ad commenta recurrit. In physiologiæ scenam inducere Archeum, Tragicum agere est, qui cum explicare argumenti exitum non valeat, Deos advocat in Theatrum, ut solvant nodum fabulæ; & ita si fide careat, admirationem saltem implet. Nec Deus intersit, nisi dignus vindice nodus inciderit.

Veræ Philosophiç primus est ille canon; Nulli credendum propositioni naturali, quam clare & distincte non perceperit intellectus. Nemini autem in mentem veniet decantata pridem a pluribus chymicis fabula illa de Archeo, nisi cui non suppeteret in explicandis rerum phænomenis æqua naturæ, ejusque ordinis cognitio (cujus vis atque majestas in omnibus momentis fide caret) vel ipse τὸ πάντα Deus. Absit hercle ut Thesim illam excutiam, quam æque falsam sine argumentationibus, ut fuse alibi possem, prætereo; ac author veram sine probatione, suo more obtrudit: in confutandis enim

enim hujusmodi figmentis pretiosissimo tempori vel tantillum detrahere esset religio, & eventilare fabulas non Philosophum saperet, sed Poetam.

In hac assertione Archei versatur difficultatis cardo, circa coctionis instrumentum; Illud autem fermentum esse paucis evinco: Ructus acidus in eupepsia, ejusque privatio in apepsia subesse innuunt in stomacho fermentum aliquod acidum, ratione cujus elaboretur prima coctio; ut enim oleum sulphuris limaturæ chalybis inspersum, sulphureum statim & tætidum elevat odorem; sic ratione inversa, quia medicamenta chalybeata ore deglutita nidorem excitant in gula sulphureum, non secus ac si ova cocta ad duritiem fuissent comesta; inde est quod acidum in ventriculo nidulans fermentum ferrum corrodere, & hunc elevare nidorem auguremur. Implantatum autem stomacho fermentum aliud est nihil, quam chyli confecti quoddam residuum, quod ejus plicis adhærescit, ibidemque acescens fermenti naturam induit; ut accidit in panificio & cerevisia, pro quibus conficiendis asservatur portio massæ frumentaceæ fermentatæ & ad acorem servatæ, floresque jam confectæ cerevisiæ. Idem esto dictum de cordis fermento, cujus occursu sanguis impetuose effervescit, juxta ac cum voluptate visitur in enchiremate tartari vitriolati, martis adstringentis, bezoardici mineralis, vel in affusione salis armeniaci ad quam stygiam; idem de particulis genitalium, aliorumque partis fermentativis, nemo non potest concludere sine Archeo.

Ut autem ars varia excogitavit cribrorum, setaccorum, filtrorumque genera, ad excernenda diversæ magnitudinis & figuræ grana atque corpuscula, ita & solers natura omnigena compinxit, tenuia in animali colatoria, per quæ e sanguine (multiplicium corporum seminario) foras aliqua detruderentur, aliis intus præ contextura necessario restitantibus. Sic renum parenchyma subit serum, ratione figuræ suarum particularum, illorum aptatarum porulis, quos adire non potest sanguis alterius fabricæ: Sic cystidos, & pori fellei ostiola bilis ingreditur, per quæ non patet aditus sanguini. Nec ad has excretiones magis sollicite advocandus est in subsidium Archeus, quam ad diversorum granatorum separationes, quæ per cribra variis donata foraminibus accidunt, vel ad separationem aquæ dulcis, a Sale in aqua marina, trans arenæ cylindrum exstillantis. Scio per implantata ex hypothesi his parenchymatis fermenta præcipitantia rem quoque facile explicari posse, *uti evenit lacti mediante acido, & soluto sulphuri antimonii mediante aceto*; sed hæc omnia aliter atque excursim velle persequi, ratiocinationum esset nunquam satis.

TERTIA PARS.

PHysiologicis innituntur pathologica; susque deque eversis rerum & corporis animalis præsuppositis principiis, non potest nisi proprio pondere collabescere, his substructa morborum ratiocinatio! huic ergo tandem dissertationi meæ colophonem libenter imponerem, Vir Clarissime, nisi significare tibi vellem aliquot nisi animadversionibus totum libellulum percurrisse me, uti imperasti.

Sibi potissimum duo vindicat hæc pars; alterum, Archei exorbitantis vel deficientis ope coctiones labefactari, ex quibus morborum ilias; alterumque, vi sua magnetica quamque corporis partem pro indole sua & genio sibi attrahere & disponere alimentum, ex eoque purum ab impuro separare per coquentem Archeum.

Ad primum hic profecto hærere mihi penitus aquam ingenue fateor, & quamvis terna geniculatione votum facerem vel Hermeti, vel Æsculapio, nullam aliam efformare mihi posse præsumerem ideam ex grandiorbus illis & inauditis (Archei exorbitantis vel deficientis) verbis, quam sibiquis effingeret ex istis (deficientis vel exorbitantis Pallados:) Neque verendum ratione minus nervea ne præassentur alimenta in stomacho ex Archeo exorbitante, quam ne accedantur in cerebro Spiritus animales ex exorbitante Pallade. Sic error errorem ducit; Verba pura puta hæc sunt, quæ significant nihil; i luditur aliquando sub verborum sesquipedalium ambagibus, ut elegantius lædatur insolubilis difficultas. Atramento aquam inficit,

est, quæ nimirum fuerat audax sepia, ut ab expansis piscatoris invigilantis retibus sese caute expediat.

Ad alterum. Qui qualitates magneticas impugnat, non est amicus Cæsaris; (impudentis, inquit Julius Cæsar Scaliger, hominis est, occultas negare qualitates, & revera si magnetismum tollis & συμπαθητικὰ agentia, medicinam nudam facis, præsidiorum jejunitate languentem) impudentis siquidem hominis est multa negare, quæ imperscrutabilia & occulta sint humano ingenio; at occultis qualitatibus resolvere velle difficultates & suam his verbis argute velare inscitiam (pace Cæsaris dixerim) impudentissimi est. Quis amabo, arguerit in magnetismum, nisi qui non viderit unquam magnetem? Nec tamen inde occulta qualitas est virtus illa magnetica; Sex enim & triginta experimentis ita perspicue illius naturam demonstrare possum secundum mechanicæ leges, ut æque facile & æque aperte intelligatur, ac in authomate horologico regulatu rotarum, æquilibrii, & indicis motus: imo quod sapiet parodoxon, clarius & intellectu facilius videtur esse mihi nihil in Physicis quam virtus magnetica; in qua nihilominus cum nulla sit attractio, opinio magnetismi nullo prorsus modo conducit explicandæ animalis nutritioni. Illius autem œconomia facile comprehendi potest absque tot amagibus, si supponatur sanguis, ut reapse est, omnigenarum particularum seminarium; & ex circulationis legibus singulas corporis partes suis fluctibus alluere: arteriæ siquidem in qualibet diastole suos dilatant porulos, per quos elixir data porta modicum sanguinis, tanquam per rivulos secundum filamenta membrorum quibus contexitur animal; In systole vero iidem pori constringuntur, & extravasatus ille sanguis grumescit, quo perficitur nutritio. Varia autem illa est, tum ratione cursus sanguinis ad certa loca collimantis, tum ratione diversæ magnitudinis, & figuræ, sanguinis particulis patet & non aliis aditus.

QUARTA PARS.

IN Therapeutiam collimat tandem nostra ultima velitatio, quam ille Machaon felici Medicinæ Apolline absolvit unica perigraphe (Arcanum ait, ad Majorem Dei Gloriam, & ad singulorum utilitatem charitative trado. Rec. Salis Hermetici uncias duas, acidi tartari uncias tres, crystalli calcinati unciam unam cum dimidia, tartari vitriolati drachmam unam, santali rubri drachmam unam, cum dimidia, Spiritus vitrioli quantum satis. Fiat pulvis. In jusculo bubulo aut gallinaceo sumi debet, quo facto fata & natura ipsa viam invenient, qua ejiciant.)

Plerique Pyrotechnici (longe absit, ut de hoc authore id cogitem) sub nomine Jehovæ preciosas suas merces vendunt; religio prætexitur, aurum quæritur: ita & sæpe cum rebus humanis tam male geritur, ut qui Curios simulant, non infrequenter vivant bacchanalia. Arcanum orbi tradit. Apage rhabarbaricos & triobolares medicos, Cotonianam & Hippocraticam Medicinam? Nihil impræsentiarum circa ægros decernatur quod non sapiat Hermetem, Magisterium & Elixirem? Tria potissimum in hac descriptione notanda judico; Primo, ubi se coram explicuit author ad majorem Dei gloriam & proximi affectum velle se adversus Arthritides, crudeles aculeati sale volatili feri foeturas, nescio an non adversus ad unum omnes morbos, strenuum & panchrestum revelare nobis & posteris medicamentum, tum præscribit Sal Hermeticum, hoc est, si non illi, saltem nobis sal incognitum: quis non videt ibi desiderari bonam fidem. Præterquam quod morborum ille gravissimus cum luserit hactenus Coam & Mauritanam manum, verendum profecto est, ne sit quoque lusurus Germanicam. Secundo, si sit ibi hariolandi locus, sal illud esse poterit Armeniacum Philosophorum, panacæa, clyssus, sive, ut ajunt Artistæ, Balsamica, perfecta, fusilis, & catholica Medicina; ubi rejectis inertibus & passivis elementis fit

taxat activorum unio, & ubi fixum ex volatilis præponderantis internodio volatilisatur. An sic universum loquendo solverimus nodum, authori dijudicandum relinquimus: quidquid sit, si succedat nobile aliquod medicamentum, esse debet de genere volatili, ut & ad sanguinem & ad affectas remotissimas corporis partes extra vasa penetret. Verum huic effectui sese mox opponunt propter fixitatem præscripta reliqua medicamenta; cum enim ex præponderante volatili fixum evadit in volatile evasurum erit in fixum. Dein cui, amabo, usui nisi ad polipharmaciam in tanta aperientium imo & deferentium medicamentorum dosi inservire poterit medicum santali rubri, cæteroquin inertis & inter album & citrinum reliqua santala magis refrigerantis ac adstringentis? Tertio, Ubi spiritus vitrioli guttatim depluit in liquorem tartari per deliquium soluti in cella vinaria, fit extemporanea ebullitio, & tam recte duo illa salia maritantur, ut ad vasis imum præcipitentur in albissimum coagulum, quod, peracta levi superinnatantis liquoris evaporatione, tartarum vitriolatum nuncupamus. In hac medicatione author bis præscribit medicamentum, tartarum enim adhibet vitriolatum, & postea acidum tartari cum vitrioli spiritu, quæ nihil item aliud sunt quam tartarum vitriolatum. Ne plura advertam, exhibet hunc pulverem ad libitum in jusculo bubulo aut gallinaceo, primum est crassum & obstruens, alterum vero aperiens & detergens: quo autem modo hæc concilientur, omnino me latet? Dato pulvere, (persequitur,) fata & natura viam invenient qua ejiciant, ita ratiocinari, medicamenti sui vires & clavam parum intellexisse videri est. Has qualescunque animadversiones meas ad pulvinaria tua tandem depono Vir Humanissime; Majora debebam equidem, sed majora in hoc argumentu ☰ dare pro brevitate temporis nec potui, nec volui, ut aptato statim calamo rescriberem imperanti: tibi enim uni locutus sum, & non multis, quippe satis magnum alter alteri theatrum sumus. Spirantem alrius hunc authorem incerta ferme omnia, & inter se non bene cohærentia, subuotasse mihi satis sit, tutumque & extra teli jactum sub Vulcani præsidio se existimantem, veluti de altiori scena, vulgari in cassum allatrasse Medicinæ, nec majori quidem cum successu veteres abrogare voluisse leges salutis. Hermeti propterea non valedico, ut solo adhæream Hippocrati; utrumque colo ex animo: juvat ἀμφοτερόχειρ ambabus manibus esse armatum, & ubi certaminis urget necessitas (quæ prudentia ejus esse debet) vel ista vel altera, cæsim vel punctim ingeniose pro magnitudine periculi dimicandum. Si bella cedunt omnia clarissimis & nusquam non deprædicandis Doctoribus, Domino Joachimo le Vieux, Domino Henrico de Felix, Leonardo de Forteisson, aliisque non paucis, quos seniores in artes viros & Atlantes, Emeritosque sub utraque Pallade veneratur Avenio: Neque proinde in tantos ac summates civitatis hujus Medicos causam istam magnam partem fabam esse velim existimes, quos in Chymia versatos esse neminem latet. Chymiatris equidem multa debet sanctior & purior Medicina, sed non omnia; & erunt semper non pauca (nimirum in fausto fortassis omine) quæ ad longos annos ab illis desiderabis. Interum differentium inter se reprehensiones non sunt vituperandæ, ubi absunt sales illi acerrimi, sycophantiæ & illa sermonis amarulentia; illos (ita me amet Diespiter) e qualibuscunque his quisquiliis meis abdicare volui, & prorsus abdicasse puto; nihil enim gravius mihi cordi esset, quam si de me quis sentiret. Anonymo quidem obstiti in scrutinio veritatis, nec illaudabiles tamen ejus etiam irritos judico conatus; lauda tu & meos (vir Doctissime) etiamsi judicaveris irritos! Vale & me ama. Avenioni datum pridie id. Febr. anni ab Æra Christiana M.DC.LXV.

FRI-

FRIDERICI HOFFMANNI
TRACTATIO BREVIS ET LUCULENTA
DE
FEBRIBUS.

CAPUT I.

De Febribus in genere.

Nullus morbus est, qui corpora nostra frequentius violet majorique molestia afficiat, atque insigne vitæ discrimen inferat, quam ipsa febris. Aliis morbis facillime ipsa sese associat, ut nullus ferme sit, qui non febrilis motionis speciem præ se ferat, adeo communis ille affectus est, quod etiam suo ævo jam approbavit *Hippocrates libr. de flatibus*; Et cum omnes alii morbi unam vel alteram obsideant partem, una febris totum occupat corpus: adeo ut his rationibus compulsi veteres Romani Deam esse febrem crediderint, sacellaque in honorem, ne noceret forte, & corpus affligeret, erexerint, teste *Valer. Maximo*; nihilominus familiarissimus hic affectus quoad ejus causas, ortum, periodorum explicationem, aliorumque accidentium rationem, tantis, hucusque difficultatibus ac dubiis immersus latuit, ut dici vix queat. Equidem quivis ferme celebris Medicus, secundum principia sua, quibus addictus est, hypothesin quandam formare allaborat, qua perspicuam reddat febrium perplexam doctrinam. Attamen si exactius, quæ hactenus adducta fuerunt, expendimus atque examinamus, illa obscurum hoc negotium minime clarum reddere, & difficillimorum occurrentium phænomenorum explicationi sufficientem lucem affundere deprehendimus. Ratio potissimum mihi hæc videtur, quod plerique hanc rem aggressi fuerint non sufficienti practicæ experientiæ cognitione instructi, cum tamen practica medicinæ pars, non tantum ad usus humanos, verum etiam ad formandas rationes contemplative, præcedere debeat. Quocirca neglecta experientia solidiori & attenta, item contentis veterum libris, & observationibus, ex quibus tamen unice genuinæ praxeos ita & theoriæ fundamentum peti debet, in medium adduxerunt circa historiam febrium talia, quæ raro vel plane non contingunt, quæ autem fiunt, illa ipsa quoad circumstantias potissimum omiserunt, unde non potuit non nasci ex suppositis practicis falsis falsa etiam theoria atque speculatio; quæ deinde praxi minime accommodari potuit. Altera ratio, quod doctrina de febribus hucusque prolata tantis laboret difficultatibus ac dubiis, hæc mihi esse videtur: plurimi ex principiis imaginariis ac figmentis cerebrinis, neque intelligibilibus, atque in re ipsa inveniendis suppositis condiderunt theoriam & pathologiam medicam. Paucissimi ex simplicissimis, quibus totius naturæ operationes & effectus continentur mechanicis, materia & motu, rem aggressi sunt. Sicuti autem Phisicus, ita etiam Medicus ad rationes mechanicas seu simplicissimas quantum fieri potest, omnia reducat, & ex ipsis dubia solvat atque phænomena explicet. Sapientissime hinc dicit *Hippocr. libr. de flatil.* ϕυσικὸς εἶναι: Conare ut Physicus evadas. Nos itaque remotis omnibus præjudiciis, supposita febrium tam in genere, quam in specie historica cognitione & genuina pra-

practica experientia eo allaborabimus, ut sicuti hactenus tentavimus in aliis, omnia quæ occurrunt in doctrina de febribus explicanda, ex principiis clarissimis intellectu facillimis, ipsis mechanicis, ducamus atque derivemus, adeo ut ex illis quæ perplexa, abstrusa & recondita hactenus circa hoc negotium aliis fuerunt, clarissime, mea sententia non tantum, jam intelligi & demonstrari queant, verum etiam secura, certa & vera via habeatur felicissime sanandi omnis generis febres. Deus autem ex alto nobis & nostris conatibus clementissime adsistat.

Dimisso autem nomine, quod Latini a fervore, Græci ἀπὸ τοῦ πυρὸς derivarunt, ad febris naturam & indolem investigandam properabimus. Sed priusquam hoc aggrediamur, opus erit, ex historia morbi quædam præmittere, quo legitima fiat connexio, collatio atque diductio theoriæ ex praxi.

Primum itaque notandum: Nullam febrim dici posse, ubi non ratione pulsus & motus sanguinis quædam inordinationes sentiantur, ita ut in omni febre pulsus a naturali respectu ipsius ægrotantis deflectat & inordinatus fiat, potissimum quoad celeritatem, frequentiam vel inæqualitatem. *Galen. 1. ad Glaucom 5.* inquit: In omnibus febribus esse quandam inæqualitatem pulsus. 2. Nulla existit febris, ubi calor corporis temperatus, proportionatus & æqualis est, sed in omni febre observatur calor excessivus improportionatus, adeo ut ob hanc rem febrim veteres per calorem corporis totius excedentem, vel intemperiem calidam & calorem p. n. definiverint, & ubi calor molestus non observatur, non dicenda affectio febris est, sed magis ad spasmodicas passiones per periodos redeuntes est referenda. 3. Nulla observatur febris, ubi extrema corporis & cutis secundum naturam se habent. Inter initia atque sub ipsa accessione conspicitur ut plurimum constrictio pororum cutis; ipsa apparet rigida & arida, vasa minera fiunt, & detumescunt extrema, livore afficiuntur, transpiratio imminutior fit, & sensus horripilationis & frigoris adest, postea habitus corporis intumefactus est, vasa rubent ac tument, sanguis ebullit æstu maximo afficiunt membra, cor palpitat insolentius, denique sudor largior profluit, quæ variæ cutis affectiones, tam ratione temporis, quam ratione febrium in specie multum differunt. 4. Nulla febris est, exceptis quibusdam malignis, ubi non urina a statu suo naturali, vel ratione coloris, quantitatis aut sedimenti vel contentorum deflectat & in fine febris coctio quædam non appareat. 5. Nulla febris est ubi non actiones vitales magis vel minus læduntur, quo respectu etiam vel benignæ vel malignæ audiunt. Et hæc jam adducta essentialia & pathognomonica febrium solent esse signa, quibus præsentibus, febrem certo adesse & corpus affligere judicium ferendum est. Præterea febribus obnoxii plerumque sunt homines insensibilioris texturę, activioris ingenii, quorum cutis ex facili causa horrorem vel dolorem percipit, qui complexionis sanguineę & cholericę sunt, ad intempestivas animi motiones proclives, item qui ætatis juvenilis vel virilis sunt, hi enim magis præparati sunt ad febres quam senes. Deinde observamus, nulla singulari causa præexistente materiali, a solo terrore vel nausea, dolore acerbiori in sanis corporibus crebrius suscitari motiones febriles posse, interdum etiam a minima mole contagii originem suam ipsas habere. Pro explorato pariter habemus, præsertim ab occlusione meatuum cutis, a suppresso sudore vel transpiratione (sive a causa interna sive externa, frigido & humido aere, rigidis ventis, & aliis constipantibus, id fiat) frequentissime excitari pro diversa natura ægrotantium, varii generis febres. Constat quoq; frequentis experientiæ fide, ex vitiis digestionis atque erratis in diæta commissis, cibo difficulter dissolubili & cum nausea adsumto, retentione vomitus & evacuationum aliarum consuetarum, suppressione nimirum sudoris, hæmorrhagiarum, mensium, retropulsione exanthematum pullulare febres varii generis. Postremo etiam attentione dignum est, quemvis paroxysmorũ febris, vel etiam totam febrim utplurimum sudore, vel expulsione vitiosæ materiæ ad peripheriam corporis cum pulsu molli atq; undoso, qui optimus est, terminari, in aliis subjectis etiam per urinam, per hęmorrha-

gias,

gias,salivationes, utut rarius id fiat, quæ autem ita non terminantur, sensibili quadam evacuatione, facilius recidivant, vel in febrem lentam aut pejorem & diuturniorem morbum transeunt. Sæpius febricitantes absque ullis remediis restituuntur spontaneis evacuationibus, exemplo rusticorum, infantum vel nauseabundorum, qui nihil plane assumunt. In genere sudorifera ferme omnia, cum regimine & coacte, nec certo tempore administrata, perniciosissima sunt, vel enim æstum, vigilias & delirium augere solent, vel continuum sudorem efficiendo vires magis prosternunt, & ad lentas disponunt febres. Contra omnia blandiora diaphoretica, diluentia ac liquida congrue debite administrata præsentissimam operam in omni febris curatione ferunt, dum æstum & sitim imminuunt, transpirationem juvant & omnia mitiora efficiunt. Quo enim liberior transpiratio ac calor foras magis exit in febribus, eo melior status, quo pori ac meatus corporis magis sunt clausi ac constricti, eo pejora ac magis verenda sequuntur symptomata.

Hisce ex ipsa praxi, quæ optima veritatis magistra, suppositis, præmittamus quoque ad nostrum negotium spectantia ex physiologicis quædam necessaria.

Primum autem compertissimum habemus, causam caloris, tam qui secundum, quam qui p.n. accidit, esse motum sanguinis. Nec puto quenquam esse, qui non experiatur a motu corpora nostra calefieri, dum nimirum fluidæ corporis partes celerrima motione sive intestina illa sive magis progressiva & circulari solidarum partium fibras vehementer atterunt, movent, & ita æthere interspersο, rarefacto & quasi ignito ipsas calefaciant. Hinc optime etiam *Aristoteles 1. Meteor. 13.* fieri calorem judicat, ubi colliduntur in sese corpora, ita ut aer rarefiat & igniatur. Sanguis autem quo plus abundat partibus oleosis, sulphureis, inflammabilibus, tenuioribus, hoc majorem & vehementiorem exerit calorem atque æstum, si motu attritivo vehementiori agitatur; & vice versa, partes viscosæ acidę crassæ immobiles, quo magis exsuperant in sanguinis massa, eo lentior ac segnior producitur calor corporis, unde Cholerici per motum longe magis incalescunt quam ipsi phlegmatici. Tandem inconcussæ veritatis principium est, quam diu motus fluorum machinæ nostræ vitalium in circulum abiens, salvus, liber, æqualis est, tam diu omnia in œconomia animali bene se habent, sanguis manet fluidus & a putredine defenditur, ipsasque solidas partes a putredine & corruptione arcet atque tuetur, calor blandus mitis ac naturalis est, respiratio & transpiratio bene se habet, & excretiones ordinarię legitimo quoque se habent modo, mentis quoque & actionum animalium est integritas, uno verbo: homo vitalis & sanus est; simulac autem inæqualitas inordinatio in motu hoc circulari deprehenditur, statim morbus præsto est, & turbatio vel impeditio actionum vitalium maxime ratione pulsus, caloris proportionati, excretionum, sudoris, urinæ, se exerit. Sanguinis autem circularem motum efficiunt partim cordis musculus, qui mechanica constructione & sanguinis fluidioris vi motrice fluidoque nerveo sufficienter instructi, adjuvante pulmonum organo, & adminiculante arteriarum structura, quaquaversum ad omnes corporis partes sanguinem impellunt, partim etiam tonus musculosarum partium (qui tam a structura fibrarum quam a spirituum elasticitate dependet) ad motum circularem contribuit, quo renisu sanguinis repulsus ac reditus in venas, & ex ipsis in cordis thalamos promovetur. Qui duo motus, unus impulsorius, alter repulsorius, salvi, mutuo invicem conspirare & ad æquabilitatem dispositi esse debent pro circulo sanguinis conservando & vita sana servanda; In alterutro si vitium est, statim illud ipsum redundat in sanguinis motum vitalem corporisque sanitatem, quæ exinde pendet.

Ex hisce adductis & probe perpensis clarum evadit, febrem minime dicendam esse intemperiem calidam sanguinis vel cordis p.n. secundum veterum sententiam. Quandoquidem febris etiam temperatissimis subjectis accedit, imo citra sanguinis præcedentem quandam intemperiem vel alterationem, a solo animi motu, vel corpusculo minimæ molis ab extra contagio accedente ad corpus febrilis motio in corpore produci potest. Deinde etiam

calor p. n. magis effectus, quam proxima causa febris existit; tacemus in quartanis nonnullis mitem & non adeo excessivum esse calorem, sed magis frigus, rigorem, ibi habere locum, item calida tam alimenta, quam medicamenta, copiosissime assumta, nulla ratione per se facere febrem posse, in aprico est. Neque satis cogitatione assequi possumus, qua ratione juxta *Avicennam* febris dicenda sit calidum innatum in corde accensum & per venas & arterias in totum corpus distributum; nullum enim datur substantiale calidum, ut tale, multo minus innatum, sed omnis calor efficitur a motu, qui relatus ad sensum menti variam ideam caloris vel frigoris exhibet. *Helmontiani* febris naturam per archei accensionem vel furibundum ejus motum explicant, dum ajunt febrem esse impuritatem ex una parte Archei qui propterea ira & indignatione afficitur talesque motus excitat, verum in omnibus morbis spasmodicis convulsivis similis concitata spirituum sive Archei motio præsens est, cum tamen spasmus et convulsio proprie differat a febre. Accedit Archeum sive naturam ex deliberato quodam consilio, instituto atq; electione, neutiquam talismodi motiones contra causam morbi instituere posse, quamvis non negandum sit, motionem impetuosam ac irregularem sanguinis, quam febrilem dicimus, certum in finem, nec citra sapientissimi machinæ nostræ Architecti singularem mechanicam coordinationem ac rationem institui, qua nimirum illud quod infensum & non miscibile sanguini & humoribus est, vel corrigatur, alteretur, ad temperiem naturalem revocetur, vel etiam educatur, ita tamen ut omnia fiant ex necessitate materiæ et natura ac legibus motus, quos DEUS constantissima sua voluntate operibus injunxit, & illum ordinem in omne momentum conservat.

Neq; porro febris ebullitio vel fermentatio p. n. sanguinis et humoribus inducta secundum *Willisii* mentem dicenda commode est, utpote fermentatio proprie dicta, qualis observatur in vegetabilibus, nullo modo locum habere potest in sanguine, qui fermentationi neutiquam auscultat, cum requisita ad fermentationem necessaria ipsi desint. In sanguine gelatinosa ac mucosa deprehenditur substantia, quæ mora quidem in putrilaginem facessit, minime autem ad fermentationem parata est; Neque ullo artificio ex sanguine vel chylo spiritus parari poterit inflammabilis; resistit etiam fermentationi celerrima sanguinis per solidas partes illasque angustissimas trajectio, cum potius fermentescibilia indigeant quiete aerisq; sufficiente appulsu.

Deinde etiam si febris esset sanguinis fermentatio, sequeretur: semel inceptam uno tenore continuare debere, cum contra naturam fermentationis et fermentescibilium sit, ut semel fermentatione liquidum subactum de novo illud facile fermentescat; quoniam vero febris certis paroxysmis et periodis redit, imo plenarias intermissiones habet, nullo modo vel ratione consequi possumus, quomodo ad tam crebras de novo fermentationes sanguis queat disponi.

In dubium sic vocata fermentationis existentia in sanguine, unico quasi ictu cadit adsertio illa recentiorum de fermentis febrem inducentibus. Tacemus concipiendi impossibilitatem, qua ratione fermentum, summe, uti dictum, activum, sine actione tamen quietum, integra ejus textura manente in parte quadam solida vel minima cujusdam nervei aut lymphatici tubuli valvula hærere, certoque saltem tempore in motum excitari possit. A sanguinis enim fluidique nervei et lymphatici celeri ac perenni motu per solidarum etiam partium minimos meandros non poterit non immutari, alterari, in motum cieri, vel etiam eliminari e corporis sphæra. Equidem dicunt certum ac singularem ætherem, qui ingressum inveniat in ejus poros, ad evolvendum fermentum tale requiri; at vero æther cum simplicissimum sit elementum, prorsus capi non potest, quomodo peregrinam naturam ac indolem inducere queat, licet ipse, prout materia, in qua & per quam agit ratione magnitudinis figuræ ac texturæ variat, specificum edere aptus sit effectum. Multo minus audiendus et illos existimamus, qui in omni febre humorem venenata qualitate infensum incusare volunt, declarare enim

neu-

neutiquam possunt, in quonam ratio virulentæ qualitatis consistat, & quænam ejus sit origo. Obstat & hoc, quod solo intempestivo & vehementiori animi motu, vel etiam graviori in partibus sensibilibus dolore, & quidem a causa externa suborto, in sanissimo corpore febris subnasci queat. Qui in concitatiori sanguinis circulatione febris ponunt essentiam, nec illi mihi videntur satisfacere, quoniam omnia illa quæ sanguinis circulum augent potius febrem tollunt, & contra quæ impediunt illum, febrem producunt. Videmus etiam partes inflammatione tactas, per quas sanguis impeditius circulatur, intensissimo æstu, rubore ac calore affici.

Tandem nec recentissim. rum mihi perplacet sententia, qui turbatam sanguinis mixtionem cum ataxia & perturbatione spirituum pro formali causa omnis febris habent. Quamvis itaque non eamus inficias, in febribus commotionibus sanguinem & humores quoad crasin multam esse turbatos, potius enim affectus febris hæc turbatio est, dum a calore nimio ordo & situs partium sanguinem componentium invertitur humidum dissipatur & spissatur.

Absit enim ut abstruamus in omni febre unionem partium sanguinis intime violatam esse, quod saltem accidit, per gradus tamen, in malignis, putridis, hecticis: Difficillime itidem concipitur, qua ratione, materia quædam tenuissima peregrina immediate in sanguinem fluidum agere possit, ejus poros invertendo, destruendo vel obstruendo, nisi simul insigni peccet quantitate, cum magis probabile existimem, miasma viruleutum exiguæ molis immediate agere in spiritus ceu rectores corporis nostri, quibus vitiatis in crasi ac motu, sanguinis etiam mixtura ac motus pervertitur, quod in peste & malignis morbis accidit.

Hisce discussis firmiter statuendum esse existimamus, febrem esse turbatam & inæqualem sanguinis circulationem a motu cordis, arteriarumque, aucto nec non vitioso partium solidarum tono productam ad materiam vel quantitate vel qualitate, vel etiam solo motu atque activitate fluidis machinæ nostræ partibus infensam, exterminandam aut subigendam.

Inæqualis circulationis sanguineæ clarissime in febribus conspicimus notas, dum mox temporis frigoris & horroris a cortice & peripheria corporis coarctata sanguis repellitur ad interiora, unde a cessante impulsu sanguinis in partes extimas frigoris atq; hortipilationis sensus observatur, habitus corporis detumescit ac subsidet, venæ disparent, nec amplius sanguine refertę conspiciuntur: represso autem & desiliente ab extremis partibus sanguine ad interiora colligitur & accumulatur in vasis majoribus, in corde pulmonibus, & anxietatem oppletivam efficit maximo impetu cordis musculos atque arterias distendens pulsum celeriorem atque citatiorem producit. Rursus sub tempore caloris relaxato externo cutis habitu, vehementi impulu cordis sanguis a centro ad peripheriam concitatissime movetur, unde æstus, intumescentia atque insignis rubor in partibus observatur extimis, habituque corporis, donec obstructionibus in cute remotis sanguini liber atque æqualis suus circulus restituatur, quo tempore statim pulsus fit naturalis respiratio, liberior transpiratio, fortior calor temperatus, vires iterum eriguntur & omnia secundum naturam se habent, quod finito accidit paroxysmo. In intermittentibus febribus quovis paroxysmo conspicitur clarissime circulationis sanguinis inæqualitas & reciproca illa sese mutuo excipiens motio a peripheria ad centrum, & a centro iterum ad peripheriam corporis. In continuis statim ab initio vel etiam ipso in statu ante criticas evacuationes vel symptomata graviora familiares solent esse rigores & refrigerationes partium extremarum, & calor sua habet incrementa & decrementa, quamvis penitus non intermittat; & quando probe atque attente symptomata, quibus afficiuntur febribus continuis atq; ardentibus laborantes, observamus, certe deprehendimus varias & sensibiles quoad ejus motum alterationes, ex quibus etiam symptomatum mutationem atque vehementiam deducere promtum atque expeditum est. In hecticis & lentis febribus & subitaneæ refrigerationes atque horrores corporis & subsequentes

inca.

incalescentiæ identidem observantur a curiosis & attentis practicis frequentissime.

Essentiam itaque febris ponimus in inæquali motu progressivo sanguinis circulatorio, reliqua omnia dum certis periodis ipsa febris revertitur vel paucis diebus finitur vel diutius durat vel continuo affligit aut cum putredine, humorum, sive destructoria sanguinis elementorum secessione conjuncta sit, vel varietate symptomatum atque vehementia differat, ad accidentia febris & differentiam earum specificam quadrant. In essentiali autem & uno seu liberiori sanguinis motu impedito & ab æquilibrio naturali deflectente omnes conveniunt atque conspirant febres. Quod autem hæc sententia non recens nata sit, sed quod etiam antiquissimi & sapientissimi Medicorum easdem circa hoc negotium foverint cogitationes, testem instar omnium in medium produco *Hippocratem*, *qui in tractatu de Flatibus Sect. III* §. 10. *& seqq.* non obscure hujus rei facit mentionem, ibi nimirum asserit: *Spiritus seu* partes *corporis impetum facientes* (a quibus omnium morborum ortum deducere assolet) *obstructo inferiori ventre ad sanguinem refereas corporis partes illapsos, ea refrigerare, quibus refrigeratis totum corpus horror occupat, & quo majori copia flatus* (quos sic spiritus concitato motu ad partes ruentes appellat) *irruperint, eo major rigor, horror & tremor partium consequitur. Sanguis porro,* paucis interjectis inquit; *præsentem horrorem metuens per totum corpus perreptat, & ad maxime calidas partes concurrit, atq; hi sunt ejus saltus. Desiliente autem ab extremis corporis partibus sanguine & viscera & carnes contremiscunt. Aliæ enim corporis partes copioso sanguine referta, alia exsangues tunc existunt. Atque exsangues quidem ab frigus minime conquiescunt, sed concutiuntur, quæ vero sanguine replentur, ob sanguinis copiam contremiscunt, & inflammationes excitant. Coacto enim cumulatim plurimo sanguine aer ipse qui sanguinem refrigeravit, a calore superatus rursus incalescit incensusque ac veluti igneus existens in toto corpore calorem excitat, ad id etiam subserviente ipso sanguine. Quod enim incensum est, ex ea spiritus oritur, quoad corporis meatus irrumpente sudores fiunt.* Quibus tota doctrina febrium accuratissime, quam unquam factum est, traditur. Sicuti enim totius physiologiæ fundamentum mechanismus sanguinis est, quo salvo & ad æquilibrium composito, omnia ad naturæ leges instituuntur. Ita etiam in pathologicis principale fundamentum & unica regula, secundum quam omnia præter naturam obvenientia symptomata judicanda sunt, existere debet sanguinis circulus. Deinde nobilis atque eximius locus inæqualis in morbis circulationis exstat apud *Pergam. L. 2. de causis symps. c. 5. Est quædam,* inquit, *ex primis & principalissimis motionibus ipsa naturalis caloris intra forasque delatio multas animi passiones sequens: simul autem cum ipso & spiritus & sanguis modo intro & ad principium feruntur ac contrahuntur, modo foras distenduntur & funduntur. Et licet motus hos evidenter perspicere cum in aliis multis tum in ipsis animi perturbationibus e. gr. terrore & ira ille intro & ad principium spirituum & sanguinem una cum refrigeratione corporis superficiaria subducit & contrahit, hæc vero foras agit fundit & calefacit.* Videntur etiam veteres in febrium causis explicandis indigitare motum sanguinis, utut ille quoad specialia ipsis fuit incognitus, dum pro subjecto febris unico & vero cor cum arteriis constituant atque habeant. Nos simul spiritus adjicimus, qui tonum partium solidarum, a quo sanguinis motus & circulus varie motificatur, conservant atque tuentur & varios efficiunt spasmos atque motiones humorum irregulares.

Causa quare sanguis in febrilibus insultibus maxime ipsorum initiis ab extremis partibus ad interiora majori impetu ruat atque feratur, vel potius ad vasa interna regurgitet, sicque liber sanguinis itus & & reditus impediatur, est obstructio vel clausio meatuum, quos fabricavit natura in integumentis corporis ad separanda per evaporationem & translocationem serosa excrementa. Obstructio autem hæc vel a quantitate humorum & plenitudine sanguinis fit, replente & condensante poros & meatus, vel a materia qualitate magis infensa, acri, acida, constringente,

uti.

uti in impuris corporibus scorbuticis evenit, vel a solo motu anomalo & inordinato spirituum spasmodica quadam constrictio accidit, sicuti id evenit a præposteris animi affectibus, ira, terrore, abhorrescentia. Unanimi ferme consensu omnes veteres in prohibita perspiratione corporis febrium causas posuerunt; eleganter id exprimit ipse *Hippocr. libr. de Locis in homine p.* 88. dum inquit: *At vero febres hanc ob causam oriuntur, cum pituita bilisque conclusa conquieverit, nihilque refrigeretur, neque exeat, neque moveatur, neque aliud quid subeat*. Per hæc verba nihil aliud intelligit quam transpirationem corporis in febribus prorsus esse impeditam. Respicit enim eo ipsa in cura, dum inquit: *cum lassitudo febris & plenitudo desinuerit, multa aqua lavandum, & liquido illinendum & quam maxime calefaciendum; quo calor aperto per sudorem corpore exeat, undique enim apertum corpus, & respirans, ac motum, quod facit, conducit. Galenus lib.9. methodo medendi meatuum obstructiones febrium causas credit, quare omnia frigida in curando damnat, vid. Mercurial. in Commentar. lib. Hippocrat. de arte pag.* 17.

Causa æstus & caloris intensissimi, qui in febribus observatur, est ipse motus tam intestinus quam impulsus sanguinis vehementior ad peripheriam & habitum corporis quodammodo angustatum. Etenim quando regurgitat atq; repellitur sanguis sub meatuum cutis constrictione, copiosius colligitur & concentratur in majoribus vasis internis, unde respiratio concitata & pulsus celer a corde perpetuo irritato dependet, portio autem aeris subtilior, cum copiosius respiratione citatiori intro subeat pulmones ipsumque sanguinem penetret, per ejus poros obstructos & densatos, non libere & recta linea pertransire potest, hinc in omnia latera refringitur, unde motus vorticosus & internus particularum sanguinem constituentium exsurgit vehementissimus; qui sanguinis partes mirum exagitat, confundit, humidas dissipat, ergo æstus internus maximus fit. Cum autem sanguis intestine sic motus ac rarefactus expansiva sua vi obstructa removere ac reserare soleat, accidit, ut primum per poros cutis adhuc angustos summa celeritate percurrat, unde ex collisione atque attritione partium solidarum a celerrimo sanguinis motu æstus fit maximus, cum autem tandem meatus magis dilatentur sub sanguinis interno calore evenit, ut pleno impetu in laxatam cutim intro foras sanguis procedat, unde habitus corporis tumidus, rubicundus, undosus evadit, subsequente liberiori transpiratione atque sudore bono critico; reliquus enim magis symptomaticus est, & dependet a subsistente in habitu corporis sanguine. Ex reciproca hac sanguinis motione atque translatione omnia, quæ diversis in speciebus febrium eveniunt symptomata atque phænomena, pro diversa indole humorum atq; varietate causarum quam felicissime explicari poterunt, uti specialiter in inferioribus breviter depromere id volumus. Unica meliori examine digna quæstio, de qua jam in prioribus aliquid reperitur; adhuc occurrit, utrum nimirum in febrilibus paroxismis propter pulsus celeritatem circulatio sanguinis aucta sit; Dicimus: cordis constrictionem non tam ab in & effluxu sanguinis, quam influxu spirituum dependere, quoniam nervis ad cor tendentibus discissis ipsum motum suum amittit. Deinde etiam cor avulsum & a sanguine liberum pulsationes adhuc quasdam agit, ut adeo sanguis a corde saltem ejusque motu reciproco accipiatur & reddatur; adeoque & cor licet crassus & frigidus sanguis sit, vel etiam nimis calidus, motus suos exercere p. ssit. Fit itaque magis motus celeritas a sanguine restagnante in arteriis & corde, a cujus copia se exonerare vult crebris pulsationibus, quamvis in cassum, non secus ac stagnantis sanguinis copia in pulmonibus ad respirationem citatam thoracis musculos stimulat.

Quoniam autem omnis Theoria traditur propter praxin & curationem, hinc priusquam particularem tractationem febrium aggrediamur, necesse erit, brevibus strictimque adjicere, quinam scopus in genere febres sanandi proficiat, & quænam præsidia ex datis causis indicentur atque proficua sint; quæ autem minime.

Facile

Facile itaque conspicua ratio est, quare V.S. non genuinum ad tollendas febres sit remedium exceptis sanguinis febribus, synochis dictis, vel etiam ardentibus, si plethorici & quibus ordinariæ evacuationes suppressæ fuerint, ipsis corripiantur, ubi ad præpedienda sæviora symptomata summe utilis ac necessaria est. Alias observatum, malignas dissipatis viribus magis incrementum a v. s. sumsisse & intermittentes lentas magis diuturnas & rebelles factas fuisse. Sanguinis evacuatio per se ad obstructiones referandas, quæ causæ inordinatæ febrilis motionis sunt, nihil efficit; Nec video, quomodo purgantia, præcipue fortiora, circulum sanguinis in ordinem atque æquabilitatem reducere, & obstructiones in habitu corporis consistentes tollere ac transpirationem debitam efficere parata sint; idem tenendum est de vomitoriis. Ad commodiorem & expeditiorem autem curam conferre possunt, quando turgent intestina & ventriculus saburra vitiosorum humorum, quod in intermittentibus sæpius accidit, repletus est, ubi ut plurimum intestinorum canalis primaque regio fovet peregrinum illum humorem, seu fomitem febrilem, qui successive ad sanguinem delatus obstructionis & circulationis impeditioris causa ac parens est. Quod attinet sudorifera fortiora cum regimine calido præscripta, maxime circa tempus horroris & in principio febris exhibita nocentissima sunt, omnia enim symptomata exasperantur, anxietas præcordiorum major, intensior calor, ardor & oris siccitas & sitis inexpugnabilis fit, nec non irrequieta membrorum jactatio & inquietudo corporis exurgit, quoniam occlusis poris subcutaneis major in sanguine facta rarefactio & turgescentia efficit majora symptomata. Prudentis itaque Medici est, a calidioribus sudoriferis perpetuo, quod ego soleo facere, abstinere; nunquam enim tuta vel secura deprehendi. Tacemus ex catarrhalibus hac ratione facile fieri continuas, petechiales, ex tertianis intermittentibus, continuas ardentes, ex lentis, hecticas &c. Neque diuretica maxime illa, quæ serum præcipitant a sanguine, vel calido principio fundente instructa sunt, laudabilem usum præstare posse, perspicimus, illa enim sanguinem sero amico fluido, quod servandum erat, privant, & intensiorem æstum sub paroxysmis febrilibus inducunt.

Refrigerantia vulgo dicta tam virtute quam actu externe & interne adhibita, item omnia acida, aquea in magna copia admissa, quoniam meatus magis obstruunt atque condensant, nocivam vim in quavis ferme febre exerunt, unde prudenter *Galen. lib. IX. meth. med.* omnia frigida, quoniam crassos humores efficiunt, in cura damnat, laudat autem illa quæ obstructos meatus reserant, absque multo tamen calore. Referri huc quoque debet adstrigentium internorum v.gr. chinæ chinæ, vitriolaceorum, aluminosorum, usus, quæ intempestive inter initia morbi exhibita ventilationem sanguinis impediendo, & firmando obstructiones, ac figendo materiam, perniciosissima esse solent, dum vel intermittentes in pejores morbos, nimirum in lentam febrem, hecticam, hydropem, asthma eos præcipitant, vel remanente materia virulenta majorem putredinem ipsamque mortem in malignis causari possunt. Postremo excutienda etiam venit illa quæstio, utrum copiosus potus in febribus officiat? Dicimus paucis: liquida & humida febricitantibus maxime convenire, juxta *Aph. 16. Hipp. lib.* 1. Solidos autem cibos pessimos esse, juxta *Aphor. XI. Sect.* 1. maxime si febres periodicæ sint, quæ post alimenta assumta ingravescunt, rationem perpulchram & nostris principiis accommodatam reddit *Heurnius in commentario ad eund. Aphor. nam eo tempore*, inquit, *reflui sunt cuncti succi ad centrum corporis; unde opprimitur, anxia fit respiratio, ac alvina regio ab impuris succis inenritur, si cibum tunc dederis, in impuritatem ille abit, ac distento hypochondrio opprimitur pectus: unde anxia respiratio ac calor major: his adde, quod a pepasmo ad pepsin male avocet naturam; in se incrementa ducit morbus, sive ille sit phlegmone, obstructio; vel a plenitudine, aut putredine natus. Opprimitur enim horum mole.* Tandem dici vix potest, quantum mulierculæ in omnibus febribus, præcipue malignis & lentis, no-

noceant jusculis suis confortantibus, alimentosis, nutrientibus, dum ipsæ ægrotos perpetuo sollicitant ad ea assumenda. Frequenti experimento edoctus sum, a copia horum præsente adhuc morbo non tantum exasperata fuisse symptomata, & vim morbi auctam, verum etiam ipsius mortis causam præbuisse ipsa. Etenim alimentosa hæc, dum a natura nec regi, subigi, atque dirigi rite queunt, potius facessunt in impuritates, optime enim *Hippocrat. Sect. VII. aphor. 62. Si quis febricitanti dederis cibum, quem sano exhibes, valenti robur, ægrotanti morbus fit.* Quod itaq; generalem curandi febres scopũ atque methodum attinet, cum ipsæ febres sint motiones impetuosę ac inordinatę partium fluidarum, corporis ad illud, quod tam quantitate vel qualitate molestum est, subigendum & alterandum vel evacuandum, hinc turbare, præpedire & inhibere istos motus penitus & præposterè adstringentibus, figentibus, acidis minime licet, neque nimium istæ motiones calidis commoventibus augendæ atque acuendæ sunt, ne vires nimis dissipentur, & symptomata lethifera accersantur, sed potius cum Natura, effato *magni Hippocratis, optima morborum Medicatrix sit*, allaborandum Medico est, ut imitetur ipsam & ad ejus motus respiciat, ad tempora, quibus ad sanandum uti solet, attendat, ipsamque in operando juvet; nam felix medicatio, cui adjutrix natura succurrit, irrita vero, quæ repugnante natura legibus consentaneas esse debere dudum antiquissimi & optimi Medicorum notarunt. Prudens enim mea sententia est ille medicus, qui naturæ motus bene observat & novit, quando, quomodo motus instituendi, vel nimii sedandi sint in morbis. Per naturam autem hic minime ens quoddam cognitione, arbitrio & libertate præditum intelligendum est, sed potius mechanismus totius corporis a sapientissimo Architecto Naturæ, tam benigne ac provide ita constructus atque coordinatus, ut totum corpus motu a variis causis p. n. tueri atque defendere possit. Consentit & jam hic ipsa ratio & experientia, dum videmus ipsa tali motione p. n. quæ febrilis vel morbosa audit, illud quod insensum sanguini est expelli, & perfectæ sanitati restitui hominem, ut adeo febres, modo prudenter dirigantur & gubernentur, revera optimæ sint medicinæ, & sanguinem impurum depurare atque obstructiones inimicas expugnare possint. Quandocunque autem attendimus, qua ratione & qua via utatur natura in ipsis curandis, deprehendimus ut plurimum id fieri diaphoresi sponranea, qua vel ipsi paroxysmi febrium, vel tota febris terminari solent. Quo circa etiam prudentissime & securissime illi Medici agunt, qui primum removent illa, quæ liberam transpirationem & diaphoresin præpediunt, sive lateant in primis viis sive in corporis habitu, adeoque præmissis si opus fuerit. V. S. evacuantibus, detersivis, abstergentibus, & corrigentibus totum negotium conficiunt blandis diaphoreticis, & omnia illa quæ ad ipsam promovendam faciunt observant. Laudatissima autem hic sunt tempora, quod ante omnia attendere convenit, & sub aere temperate calido ambiente liquida, maxime calide adsumta & sufficienti in copia, talia sunt decoct. C. C. citratum, scorzoneræ, rad. chinæ, quorum vehiculis adsumi potest Tinctura Bez. temperata nimirum ex spiritu tartari & vitrioli, utroque volatili constans, mixtura simplex essentiæ scordii, cardui benedicti, diascordium liquidum, Essentiæ florum sambuci, corticum citri, theriacalis vel nitrum cum camphora sumtum, theriaca cœlestis, spiritus salis ammoniaci cum sale succini redactus in præstantissimum aperitivum & diaphoreticum &c. Quæ præsentissima sunt antifebrilia atque alexipharmaca, eadem quoque cum aquis destillatis, v. g. Aqua scorzoneræ, borraginis, florum sambuci, acaciæ, cerasorum nigrorum, Herb. scordii, scabiosæ assumi possunt, item fixiora, uti Antimonium diaphor. Antihect. Poterii, cinnabaris antimonii, regulus antimonii medicinalis, salia vegetabilium fixa nitrosa CC. philosophice præp. maret Perlarum, oculi cancri, immisceri. Si sitis nimium urget, acidula volatilia, uti spiritus nitri dulcis, spiritus vitrioli dulcis, tinctura rosarum, violarum, bellidis, cum potu, cerevisia temperata una misceri

ri

ri possunt. Certissimum est, quod cæteris paribus omnis generis febres diaphoreticis prudenter, nimirum dosi, tempore, ordine & forma exhibitis securissime, compendiose & certissime non tantum mitigari, verum etiam perfecte expugnari posse, semper tamen beneficio temporis, cum revera quivis morbus pro causæ magnitudine peculiare suumque tempus ad curandum, requirat. Cæterum quoad diætam tenuissimæ & humidæ omnibus febricitantibus semper optimæ & tutissimæ consentiente *Hippocrate* sunt.

CAPUT II.

De Febre Ephemera s. Diaria.

Cuncta, quæ huc usque perspeximus in genere de febrium natura atque curandi ratione, breviter strictimque diximus. Res jam & ipse ordo postulat, ut specialiora & febrium differentias variamque curandi ipsas methodum spectemus, atque perlustremur, initium autem capere placet a febribus diariis, quia communissimæ sunt omnium, & omnia corpora his ferme subjecta sunt, antecedunt quoque alias putridas, hecticas & facillime curationem admittunt. Dicitur diaria, quoniam rarius ultra diem naturalem sive spatium 24. horarum durat, si autem longior est, Synochus simplex audit, & differt saltem majori gradu & curatione longiori. Invadere solet cum horrore levi. Pulsus autem p. n. auctus, dolor capitis cum pulsatione, sitis inappetentia, nausea, respiratio concitata, facies rubicunda ac tumida, urina non multum differt a naturali, utut interdum coloratior quodammodo fiat. Quæ symptomata omnia in Synocha majora & diuturniora. Aggreditur præcipue corpora raræ texturæ, biliosa, & sensibilem cutis texturam possidentia. Oriri solet ex terrore, ira, dolore graviori, æstu nimio solis, transpiratione propter intensum frigidus impedita, a motu corporis vel etiam animi vehementiori, assidua vigilia. Terminatur utplurimum per sudorem spontaneum vel etiam arte adjutum.

Ex quibus omnibus colligere licet, febrem hanc esse inordinatam & impetuosam sanguinis circulationem, a concitatiori spirituum animalium motu atque influxu in cordis musculos ex levi transitoria causa obortam.

Inordinate autem & concitatius moveri solent spiritus sive corpora tenuissima aerea machinæ nostræ, vel ipso animæ & corporis motu & labore vehementiori, vel magis a causa materiali, dum per transpirationem quodammodo impeditam serum tenuius salsius remanens in corpore ad motum spiritus p. n. sollicitat. In curatione primum attendenda est causa, quod si a nimio dolore, motu animi intempestivo, vigilia diuturniori ortum ducit, emulsiva humectantia ac blande demulcentia omne absolvunt punctum, nimirum parata ex amygdalis, seminibus quatuor frigidis, papavere albo, aquis cordialibus & analepticis. Si a pororum obstructione, videndum, ne degeneret in continuam per transpirationem impeditiorem redditam a frigidis copiosius assumtis, sed potius blanda diaphoretica, uti diascordium nostrum liquidum assumptum in aqua florum sambuci, addito nitro preparato, convenientissima sunt. Unico enim sudorifero dissipari potest ephemera & præcaveri continua, quæ etiam avertitur per leniora evacuantia, maxime si alvus adstricta fuerit, quod sub largo sudore frequenter contingit.

De Synocho simplici, s. Febre sanguinea veterum.

Dicitur febris hæc a veteribus inflativa synocha simplex sine putredine, sanguinea, quia succi plenos & sanguinei temperamenti invadit. Bene dicit *Galenus l. IV. meth. med. cap. 3. In omnibus corporibus indifferenter hæc febris consistere non solet, neque in gracili nec frigido corpore; sed sanguineis & corpulentis, voracibus, otiosis, vino dulci gaudentibus, familiaris est.* Invadere solet maxime illos, qui sanguine superabundant, habitus corporis laxioris & spongiosioris sunt, turgentia habent vasa, & cerevisia crassa & vinis dulcibus oleosis delectantur, quæ sanguinem in venis multum adaugent; inprimis tempore vernali mense Majo, & sub auroram, ubi sanguis & humores magis in orgasmo con-

constituti sunt, aggrediuntur, pulsus solet esse magnus & celer, urina primis diebus tenuis, quarto autem cum sedimento, calor est halituosus ac mitis, nec ita acris, sicuti in febribus putridis ac acutis, ubi cutis arida & exsucca magis observatur. Causas vehementiores habet quam diaria, ad dolores enim graviores, vehementiores animi motus consequitur. Cutis magis adstricta & constipata existit ab externis frigidis constringentibus, vel etiam ab internis, tam copia quam qualitate infensis humoribus, maximeque sanguinis; pro explorato enim constat, ex evacuationibus sanguineis, solemnibus, consuetis suppressis, v. g. mensium, narium, hæmorrhoidum, vel V. S. in plethoricis & adsuetis neglecta propullulare hanc febrem, post nimiam corporis incalescentiam, si subito frigidus aer corpus petit, sæpissime quoque observata fuit a Practicis. Respiratio quo liberior est, eo melior res, & contra, quo major anxietas, angustia & respiratio quasi suffocatoria, eo pejor imminet rei status. Febris hæc si V.S. intermittitur & calidis fortioribus tractatur, degenerat facile in pleuritidem aliasque inflammationes, in senibus in affectus soporosos, si vero nimium refrigerantia data fuerint, in lentam & hecticam abire solet. In impuro, & ad putredinem disposito corpore simplex hæc synocha lubentissime mutatur in putridam. Notabile potissimum est post administratam V. S. calorem sensibiliter imminui & sudorem quoque promptius prosequi.

Ex quibus colligitur febrem hanc oriri a sanguine copioso, qui vasa capillaria cutis ejusque poros infarcit, obstruit, & liberiorem ventilationem ac transpirationem impedit, unde spasmus in cute facillime excitatur, concurrente maxime causa externa, frigido aere &c. Regurgitat sic sanguis copiosus ad vasa interiora, ubi anxietatem oppressoriam, dolorem dorsi, pulsationem arteriarum circa tempora producit, si fortioribus calidis magis exagitatur, inflammatorias stases, impetuosius in solidas partes adactus facillime causari potest. In lentam transit, si copiosus sanguis refrigerantibus densus, crassus & viscidus redditur, unde ventilatione humorum & liberiori ætheris per ejus poros motione plus impedita lentus exsurgit calor. Cuncta quæ ad sanguinis copiosi generationem faciunt, sicuti temperamentum sanguineum, ætas juvenilis, tempus vernum, diæta lauta & vinosa, otium, dulcia copiose assumpta, item spirituosa dulcia ingignunt hanc febrim. Facile ex hisce apparet, optimum auxilium hujus morbi esse venæ sectionem mature institutam, post eam, alvum quæ sicca & segnis plerumque est, ducere convenit, sive externo stimulante aut enemate, sive infuso laxativo interno. Veteres consultum duxerunt evacuans præmittere V. S. ne impuri humores prima in regione collecti transeant celerius in vasa exinanita. Vinum in hoc morbo nisi in declinatione, plane exulet. Veteres itidem uti solebant balneo aquæ tepidæ ad poros obstructos aperiendos & victum humectantem & refrigerantem concedebant. Ceterum leniora diaphoretica v. g. lap cancrorum, mater perlarum, antimonium diaphor. nitrum præparatum, Diascord. Fracast. cum aqua scorzoneræ, florum sambuci &c. mixta, præsentissimam opem ferunt, non omisso ad potum decocto C. C. infuso herbæ thee &c. Ita quarto die ut plurimum terminatur, vel etiam 7. sudore sæpius largissimo, nonnunquam etiam in ætate juvenili per hæmorrhagias. Victus tenuissimus s. potius abstinentia commendanda in hoc morbo maximopere etiam est.

De Febre ardente, biliosa, Causo, Tertiana continua.

Febris hæc suas quotidie exacerbationes habet; adoriri solet post solstitium vel æstivum, vel hybernum, ubi periculosior est. Mense Julio, & Augusto frequentior. Levis præcedit horripilatio, succedit calor torridus, citra m dorem, quam ob causam dicitur Causus s. combustio, adeoque major æstus complicatus est Cardialgiæ, & dolores acerbi in præcordiis per intervalla urgent. Adest capitis dolor, nox insomnis, pulsus celer & debilis, dejicere solent & quidem biliosa, flava, fœtida per alvum & critice & symptomatice. Quando alvus constricta est, majores patiuntur anxietates & seviora sym-

symptomata; urinæ tenues, pellucidæ imprimis, si cum delirio junctæ sint, pessimum signum præbent, hinc bene monet *Galenus: nullum se vidisse delirantem, in quo talis urina observata fuerit, sanatum*. Postremo pessimum signum præbent extremorum horrores & refrigerationes internis æstuantibus, *vid. aph. 48. s. 4. Hipp.* Sudor si non æqualiter per corpus profluit, sed tantum in capite vel superioribus partibus subsistit, nec ad inferiora transit, identidem malum indicium est. Terminari solet, & quidem in salutem ut plurimum die septimo, sive per hæmorrhagiam narium in sanguineis & ætate juvenili, vel per dejectiones biliosas in Cholericis, ad iracundiam proclivibus & liberaliori vino olim se replentibus, vel per sudorem in viris & subjectis magis pituitosis. Notandum autem, quod juxta *aph. 56. sect. IV. Hippocr. febricitanti: crebri sudores si supervenerint, febre remissionis experte, calamitosum esse: protrahitur enim morbus & excrementitium multum humorem significat.* Transit perfacile in pleuritidem, item in anginam vel etiam anxietates cardialgicas, imprimis si transpiratio a causa quadam externa impedita, & interne calidiora administrata fuerint, vel etiam si alvi suppressa dejectio fuerit: salutariter desinit in icterum juxta *Hippocrat. aphor. 64. lib. IV.* indicio causticam, biliosam, acrem materiam a sanguine secretam beneficio naturæ ad corticem corporis expulsam fuisse, unde icterus ille est criticus. Quoad exacerbationes observatur, morbum hunc tertianarum typum servare, ita ut calor quidem continuus, ast symptomata alternis diebus exacerbentur. Infestat hæc febris maxime biliosos, macilentos, corpora rarioris texturæ, juvenes, viros, raro senes vel infantes, ex iracundia, nimio motu, [illegible]oris suppressione, exanthematum repulsione, potu liberariori vini, dulcium abusu, originem sumit, & quando jam præsens est, hisce quoque mirabiliter exasperatur. Observavimus febres catarrhales cum tussi in subjectis biliosis desiisse tandem in tertianas continuas. Ægrotantes plerumque solent esse præcipitantes, loquaces, impatientes, ad iram ex levi causa proni. Ex hisce omnibus probe pensitatis consequitur, febrem hanc oriri a copiosis partibus biliosis, acribus, causticis, sulphureis, partim in sanguine existentibus, & jam eo ejus contextu atque involucro se liberantibus, partim per ductus biliarios in intestinum duodenum magna copia effusis, unde symptomatum huic febri familiarium ratio facillime peti potest. Veteres identidem accusarunt bilem flavam intra vasa putrescentem & validum fervorem concipientem.

Hisce consideratis in promtu est concludere, quænam ad curationem ardentis febris potissimum conferant. Placet autem sequentes cautelas hunc in finem subtexere: 1. Vitanda sunt hoc in morbo omnia fortiora commoventia, cujus generis sunt, purgantia, validiora sudorifera, spirituosa, vinum, salia volatilia oleosa, hæc enim motu atque calore sulphureas, copiosas, peregrinas partes in sanguine magis accendunt & vehementiora proferunt symptomata, in specie anxietates, cephalalgias, sudores symptomaticos continuos, delirium, assiduam vigiliam, & quæ a simili causa pendent. Pro generali enim inservit regula: tutius multo esse in ardentibus mitioribus medicamentis perpetuo rem agere quam validioribus. 2. Si unquam etiam pro *Galeni* sententia *lib. XI. meth. med.* saluberrima est V. S. certe in dicta febri, præsertim si personæ temperamento sanguineæ vel sanguineo-cholericæ sint, aut intemperie biliosa morbosa laborant, at vero mature instituatur consentientibus ætate ipsisque viribus. Ita natura levata eo, quo veluti sarcina premebatur, facilius quod reliquum est vincere atque secernere poterit. Accedit quod sanguis exsuperans fortiori motu exagitatus anxietates oppressivas, inflammationes periculosas aliaque verenda symptomata ordinarie producat. 3. Consulto alvus aperta servanda est mollientibus clysteribus, & nunquam diarrhœæ spontaneæ adstringentibus terreis vel opiatis supprimendæ sunt; etenim frequens observatio fidem mihi fecit, semper præstare alvum hac in febre esse laxam, fluidam quam constrictam, ad hanc enim consequi solent cardialgicæ anxietates, sin-

singultus, delirium, vigiliæ, oris inflammationes, linguæ siccitas & nigredo, et ejusdem generis plura. Quinimo observavi potius nitrosa cum præcipitantibus et diluentibus exhibita non nocuisse in dejectionibus crebris, sed potius insignem utilitatem attulisse. 4. Si nimiæ fuerint hæmorrhagiæ die 4. vel etiam 7. plerumque infestantes, nunquam illæ sisti debent vel externis vel internis, et frigus quoque omne arcendum ab illis est; quo plus enim in calore temperato et diaphoresi temperata æger servatur, hoc tutius procedimus. Convenit autem tunc temporis refrenare paululum impetum sanguinis emulsionibus, item nitrosis absorbentibus remediis. 5. Transpiratio ac diaphoresis blanda tota morbi decursu, præsertim circa dies decretorios, nullo impediendo modo est; hinc cane pejus et angue fugienda extrinsecus applicata frigida, maxime dorso, copiosus frigidus potus, cibi solidi remedia constringentia, opiata, terror subitaneus, similiaque. Aurea enim a veteribus notata regula est, cujus veritas quotidiano adhuc confirmatur experimento: in vigore morbi acuti quietem habere oportet, nec corpus ullo pacto exagitare, ne naturæ impetus impediatur. Quando 11. die madores in cute roscidi apparent, et urina aliquando concoctior, 14. plerumque decretorie sudare solent, qui sudor promovendus sufficienti potu decocti cornu cervi citrati. Plerumque uti proditum est ab *Hippocr. libr. 2. aph. 53.* nox gravis et inquieta præcedit iis quibus crisis perfecte fit. Sudorem in copiosum per universum corpus erumpentem ordinarie solvitur morbus, interdum etiam cum sudore ad aliquot dies larga, biliosa, et corrupta dejiciuntur. 6. Optima hujus morbi præsidia sunt humectantia, demulcentia nitrosa, leniora diaphoretica, acidula et mixturæ ex aquis scorzoneræ, borraginis buglossæ flor. tiliæ, sambuci, nymphææ, papaveris rhœados, item nitro purificato vel regenerato, oculis cancri, matre perlarum, conchis præparatis, diascordio Fracastorii, spiritu salis vel nitri dulci, tinctura rosarum, julepo rosatum, syrupo granatorum pro re nata concinnandæ, vel etiam cum aquis prædictis et seminibus 4. frigidis emulsiones præparari possunt egregie demulcentes et humectantes.

De Febribus putridis malignis petechialibus.

Sævissimi omnium morborum genus humanum misere interficientium certe sunt febres malignæ veteribus dictæ putridæ, quæ brevi tempore exitiabili symptomatum agmine stipatæ totam œconomiam corporis pervertunt et vitæ mirum insidiantur. Dignum notatu est, quod frequentius inter initia tam levibus symptomatibus incedant, ut non tantum a Medicis ægrius cognoscantur, verum etiam ipsos in prognosi sæpe numero fallant. Ingens autem observatur symptomatum hisce in morbis discrepantia, utpote non paria in omnibus individuis cernuntur, sed contraria interdum et inter se pugnantia, prout nimirum & malignitatis causæ & ipsa corpora, ratione temperamenti, ætatis, victus, cœli inter se differunt. In hoc tamen convenire potissimum videntur omnes maligni, quod subitus virium prolapsus sive corporis & animi in robore suo defectio, mentis cum assidua vigilia turbatio, pulsus arteriarum exilior, imbecillior & inæqualior, urina fine coctionis signis sanorum similis, præcipua, atque specifica malignitatis indicia constituant, cætera omnia accidentalia sunt. Ita in aliis apparent exanthemata, in aliis autem non, in aliis anginæ & oris inflammationes ardentes visuntur, in nonnullis anxietates intensissimæ præcordia occupant, item caput truculentissimi invadunt dolores, quibusdam deliria, quibusdam etiam soporosi affectus accedunt; præterea cernimus etiam non levem symptomatum differentiam pro diversitate complexionum. Ita qui temperaturæ humidioris existunt & corpus magis laxum & spongiosum nacti sunt, æstum sentiunt leniorem, delirium longe remissius est frigidis, & copiosis & debilitantibus perfunduntur sudoribus. In pectore tussiculosi & catarrhosi aliquid percipitur, sitis in ipsis est pauca. Ex adverso qui sulphureis in san-

guine abundant partibus & vulgo Cholerici audiunt longe intensiorem in corpore ardorem, internarum partium incendium, sitim inexplebilem experiuntur, in his quoque facilius succrescunt inflammationes meningum unde phrenitis; orificiorum ventriculi, unde cardialgiæ; vel etiam intestinorum, unde diarrhœæ fœtidissimæ biliosæ natales suas agnoscunt. Diversum quoque horum morborum est ingenium diversaque malignitatis causa, prout scilicet tempestatum præcedentium constitutio diversa est, quæ plerumque epidemias perniciosas has affectiones progignunt. Sapientissime scripsit *Hippocr. aphor. 8. Sect. III. Constantibus anni partibus si tempestates convenienter succedunt, bene morati faciles ac secundi judicii incidunt morbi. At incertis, male moratis malæque constitutis temporibus adversi difficilisque judicii incidunt morbi.* Item *aphor. 1. Sect. III. Mutationes defectionesque temporum maxime pariunt morbos, & quæ in singula anni tempora incidunt, insignes mutationes frigoris aut æstus, cunctaque alia sua natura.* Ita observatione constat, ferventissimam diu durantem æstatem sub principium autumni sequi dysenterias & diarrhœas malignas, febres quoq; inflammatorias, ardentes, putridas, quandoquidem continuo ardore succi corporis corrumpuntur acredinem causticam concipiunt, & copiosa infecta (quæ exhalationibus venenatis salino causticis atmosphæram inficiunt, generantur, cunctaque alimenta peregrinam induunt naturam. Eadem ratione tempestas nimis humida, ventis qui aerem ventilant destituta, cœlum perpetuo nebulosum ac pluviosum in mollibus atque humidis corporibus facillime excitant putredines: etenim spiritus qui regunt & movent sanguinem nostrum, illumque in crasi & mixtura sua servant & a putredine defendunt, omni vi ac robore tunc destituti sunt, unde sub tali tempore nascuntur febres putridæ cum copiosis excretionibus per tussim & sudorem conjunctæ, vires magis prosternuntur & interiora uruntur, exteriora autem ardent quod sphacelosis viscerum inflammationibus semper fere accidit; Cæterum delirium est mite, calor in externis partibus mitis: Quo casu sedula attentione opus est, ne Medentes curam lentarum aut catarrhalium febrium summo cum ægrotantium periculo instituant.

Quando subito post diuturnam & humidam aeris temperiem sequitur frigus intensum, morbi maligni identidem excitari solent, experientia etiam testatur, malignos morbos tam febres quam variolas & morbillos plerumque evadere pertinaciores, quo magis gelu urget, & quam primum remittit gelu, remittere etiam malignitatis vim.

Notanda etiam porro venit malignitatis indoles ratione magnitudinis, dum alia minor, minus acutum, vires tamen prosternantem producit morbum, alia major, acutum, imo acutissimum, ad pestis naturam accedentem (quæ nil nisi febris maligna acutissima est) progenerat. Observandum & porro in dictis morbis interdum exanthemata, anthraces, bubones, quod in peste fit, in partibus glandulosis, aliquando maculas, præsertim in pectore, in dorso, collo exiguas, parum in medio elevatas & asperas, summa cum virium prostratione suboriri, quod in febribus, quas petechiales appellamus, accidit, nasci, aliquando vero in summa malignitate non apparere tales excretiones. Notandum autem hic malignas has maculas bene distingui debere tam a maculis scorbuticis, quam a variolis & morbillis, nec non purpura, vulgo Priesel, ab exercitato Practico, quod fieri potest, si attendat ad illud malum, quod epidemice tunc temporis grassatur, & respiciat quoque ad signa singulis his morbis specifica & familiaria. Postremo alia malignitas est nativa & primordialis, quæ generatur in ipsis corporibus, alia est adventitia; quæ ab extra accedit sanis corporibus per ipsum contagium. Pro explorato itaque constat in impuris corporibus scorbuticis, cachecticis, hystericis, pituitosis, obesis, gravidis mulieribus, infantibus & qui corpora habent minus perspirabilia, facillime generari dispositionem humorum ad putredinem & malignitatem. Deinde quoq; nihil magis obvium est, quam quod corpora sive laboribus nimiis, sive diuturnis morbis, sive etiam affectibus animi, mœrore, tristi-

tristitia, item fame exhausta; uti militum ex castris accedentium, admodum proclivia sint ad generationem morborum malignorum. Malignitas quæ ab extra accedit corporibus, est a contagio, quando sani homines cum infectis conversantur, qui hauriunt minimæ molis, ast summæ activitatis mediante aere effluvium, quod cum saliva ad primas descendit vias, nauseam primum, imo vertiginem, anxietatem cardialgicam & syncopem producit, postea cum sanguine & fluido nuptum in tota œconomia corporis motiones tam vitales quam animales pervertit atq; confundit, more omnium venenorum, quæ immediate operationes exerunt in spiritus rectores ac moderatores motuum corporis nostri.

Quod originem malignitatis morborum concernit, deduxerunt hanc prisci Medicorum ex putredinis excellentia, actiones vitales destruente, unde etiam pestilentes febres dixerunt putridas, & hoc non sine causa: nam putredo nil aliud est quam dissolutio partium mixtum intime constituentium, unde per putredinem corporum textura, crasis, forma, virtus penitus destruitur, simile evenit in sanguine & cæteris machinæ nostræ fluoribus, dum mixtura horum penitus dissolvitur & elementa sanguinem ad vitam aptum componentia a se invicem secedunt. Sanguis naturaliter ex partibus sensu teste constat: 1.) aqueis fluidis, 2.) oleosis, pinguibus, inflammabilibus, 3.) terreis quæ cum aqua mixtæ viscositatem generant, & 4.) salinis quæ cuncta sanguinis elementa mutuam unionem inter se respuunt, intime autem uniuntur, miscentúrque mediante motu, quo non tantum recreamenta, salino-sulphurea, aquea superflua, per congrua evacuatoria a sanguine liberantur, verum etiam distinctissimæ sanguinis substantiæ intima copula miscentur atque uniuntur, ut liquor fluidus insipidus sensu teste homogeneus ad perficiendas vitales & animales functiones aptus evadat. Hic genuinus contextus hæc nativa sanguinis crasis non modo valde turbatur & vitiatur, sed ferme destruitur in febribus, quæ audiunt malignæ; accidit autem illud partim ob defectum spirituum, qui sanguinem vitaliter movere & ejus mixturam motu progressivo conservare debebant; partim ob motum illorum valde irregularem & turbulentum a miasmate virulento inductum, unde inordinatæ sanguinis motiones & secretiones non possunt non ejus mixturam naturalem valde turbare & invertere, vel etiam impuritas sanguinis in majori gradu, sive accumulatio magna sordiũ seroso salinarum sulphurearum ad corruptionem vappescentiam & putredinosam sanguinis destructionem valde disponit. Remanet igitur ut demonstremus, dictis in morbis revera adesse sanguinis & humorum corruptionem, item secessionem elementorum sanguinem homogeneum componentium, illud autem testatum maxime faciunt copiosissimæ excretiones serosi humoris per sudores colliquativos, malignis familiarissimos; quid enim hi aliud indicant quam violationem vinculi quod intercedit cum sanguine & sero? Porro nihil familiarius est, quam ut in malignis morbis urinæ copiosæ dilutæ secedant, quod funestum semper indicium notavi. Antiqui Medici ejusmodi urinas indicare phrenitidem prodiderunt, cum existimarent rapi bilem ad caput; & respondet quoq; ipsa experientia, tametsi allegata ratio hic non commodum inveniat locum, sed potius copiosæ urinæ de ingenti testantur secessione fieri a sanguine, unde ipse crassior redditus per venas angustissimas cerebri non bene circulatur, sed inflammationem ibi parit. Rursus diarrhœæ male olentium humorum malignis frequentissime conjunctæ, item ejectiones copiosi per tussim feri, quæ in principio petechialium sæpius catarrhales febres mentiuntur, nihil aliud notant, quam elementa sanguinis invicem moliri secessionem. Porro autem intimam sanguinis corruptionem in pestilentialibus, malignis & acutissimis febribus testantur: sphacelationes & corruptiones viscerum, ventriculi, intestinorum, hepatis, cerebri, quorum exempla ubivis occurrunt apud attentos observatores. Inflammationes ardentes, anthraces, bubones, petechiæ, pustulæ nonne a sale summe acri corrosivo caustico ex sanguinis corruptione producto ortum suum habent? Male olentes urinæ & fœtentes alvi sordes corruptionis

præsentiam non possum non sufficienter manifestare. Ita porro etiam putredo verminosa hisce morbis quandoq; complicatur, confirmat hoc ipsum *Forestus l. obs. 4. in scholiis*, videlicet omnes febre maligna, quę per æstatem grassabatur, ægrotantes, vermes cum fętido alvi profluvio dejecerunt; qua de re conferri potest *Kircherus de peste f. 2. cap. IV. it. M. N. C. Decad. 2. ann. 5. obs. 99.*

Perspectis sic causis atque origine malignitatis evoluta opus jam est, ut transeamus ad curam, quæ in eo potissimum consistere debet, ut primum spiritus seu partes secundum *Hippocrat.* impetum facientes, in quibus vis naturæ & motuum tam vitalium quam animalium consistit, & quæ morborum medicatrix & vitæ conservatrix est, omni studio ac ratione servemus, generemus atque custodiamus. Spiritus enim maxime patiuntur in malignis, unde perpetua defectio virium, quę a defectione spirituum est, malignis jungitur; Deinceps putredinosa corruptio & secessoria elementorum sanguinis destructio tam medicamentis quam rerum non naturalium usu omni ratione impedienda & avertenda est, & potius crasis ac mixtura sanguinis turbata restituenda.

Ut autem hisce indicationibus faciamus satis, & felicem in cura effectum adsequamur, notari & memoriæ imprimi merentur sequentes saluberrimę cautelæ. 1) Prudens Medicus in omnibus malignis, quantum fieri potest, cito succurrat auxilio suo, quicquid enim laudabile hic præstatur, id in principio maxime fit. Optime *Hippocrates sect. 1. aphor. 29. Si quid movendum vel evacuendum est, illud semper ab initio morbi, ubi vires vigent, fiat.* Si itaque vomitoria, si purgantia, si sanguinis missiones indicantur, quod tamen rarius fit, dum ipsa materia peccans non tam turgeat vel quantitate peccet, sed magis qualitate tenuitate, duobus prioribus diebus id fieri necesse est. 2) Quantum possibile, blandissime ac lenissime in vigore morbi semper procedat medicus, nec nimium moveat aut irritet, unde omnes purgationes, sudores coacti, remedia volatilia, spirituosa multum motus in sanguinem introducentia omni studio vitanda sunt, utpote frequentissima observatione constat, hisce æstum & delirium magis accendi, vel sudores resolutivos induci, aut benignas febres in malignas verti. Spectat huc illud *Livii lib. 22. cap. 18. Medicos interdum plus quiete quam movendo vel agendo perficere.* Hinc prudentissime illi Medici faciunt, qui in omnibus morbis malignis, & a putredine ortis a violenter commoventibus abstinent, sed magis naturæ negotium relinquunt, & saltem blandis diluentibus, temperatis diaphoreticis, leniter & sine calore refocillantibus, subinde utuntur. 3) Medicus expertus & judiciosus attendat maxime ipsius naturæ motus criticos, quos nunquam turbet vel supprimat vel ante tempus accersat, *quo enim natura vergit, eo ducenda est*, uti scientissime prodidit *Hippocrates*. Quare circa dies sic dictos criticos caveat Medicus, ne medicamenta in contrarium operantia præscribat ægrotantibus, it. ne incongruis & copiosis alimentis, aere frigido, affectuum intempestivo usu, remediis acidis, opiatis sistantur excretiones criticæ laudabiles, sicque mors vel recidivæ pejores a retrogrado materiæ vitiosæ motu accersantur.

Notari hic velim, ægrum debilem nunquam diu, maxime autem circa criticas evacuationes, in positura erecta relinquendum esse; facile enim animo deficiunt, dum propter motum cordis debilem sanguis perpendiculariter in cerebrum ægre ascendit, & ita summa corporis refrigerantur, constringuntur, exanthemata jam in cute existentia repelluntur, vel critici sudores supprimuntur, summo semper cum vitæ discrimine, quod non semel, sed repetitis vicibus in praxi mea observavi. 4) Qui sapienter vult mederi epidemiis malignis affectibus, ante omnia necesse est, ut noscat morbi genium ac mores, & ipsius originem, præterea constitutionem ægri, habitum corporis, ejus consuetas excretiones, victum familiarem, & loci, quo degit, naturam. Diversa enim malignitatis indoles est, hinc una eademque medendi methodus in omnibus non obtinet: Morbi enim epidemii toto differunt cœlo, unde optimum monitum

nitu est felicissimi Practici *Sydenhamii l. de morbis endemiis. In tam spissa hac rerum caligine nil mihi prius est, quam, quando nova febres grassari incipiunt, cunctari paulisper & ad magna remedia, non nisi tardius procedere, diligenter interim illorum ingenium & mores observare, quibus iisdem præsidiorum generibus ægri juventur vel lædantur, ut quam primum his repudiatis illis utamur.* 5.) Omnium securissimam sanandi ex malignitate ortos morbos ego annotavi sequentem methodum: (1.) Parum respicio in cura ad symptomata neque ad vigilias, anxietates, neque ad diarrhœas, tusses, sopores, cephalalgias & similia. (2) Abstineo per totum curam ab omnibus sudoriferis volatilibus, purgantibus, nisi quod interdum clysteres admittam, etiam omnibus emeticis, nisi ad præservationem & statim in principio, si morbus a contagio fuerit; it. ab opiatis & omnibus narcoticis. (3.) Aerem tam hypocausti quam lecti temperate calidum & æqualem purumque commendo. (4) In blanda diaphoresi ipsum æg um per totum morbi decursum retineo, quo fine in principio morbi familiariter utor sequenti pulvere ℞ Pulv. bezoard. Senn. aut Ludovici (vel compositi ex matri. perlarum, lap. cancror. C. C. sine igne, antimonii diaphoret. p. æqual.) drachmas duas nitri optime purificati scrupulos duos vel etiam tres, camphoræ grana sex, theriacæ cœlestis tria, misce, fiat pulvis, dosis est drachma una, reliquo tempore mixturas & emulsiones ordino bezoardicas & analepticas, quæ e. g. compositæ sunt, ex aqua scorzon. card. bened. scordii, cerasor. nigrorum, flor. acaciæ sambuci, flor. aurantior. pulveribus variis bezoardicis, pulvere Marchionis quibus pro re nata additur nitrum vel mixtura simplex ad aliquot guttas, vel etiam confectio alkermes, aut spir. nitri vel vitrioli dulcis, quæ Julapio rosarum, vel syrupo granatorum edulcorari possunt. (5) Per totum morbi cursum pro potu commendo decoctum C. C. citratum vel calide vel frigide sumtum, cui interdum addi potest spir. nitri dulcis, vel etiam essentia scordii, in scordio enim & camphora præcipua et excellens vis residet alexipharmaca. (6) Reliqua omnia committo naturæ, et bene attendo ejus excretiones criticas, in quibus prudenter movendis, vel si opus est, sistendis judicio opus est solido ac firmo. Ita divina adspirante gratia plures ægrotantes petechiis, acutis putridis febribus, variolis, morbillis, febribus purpuratis mali moris decumbentes felicissime ac tutissime in praxi mea sanavi atque restitui, probe gnarus, quæ et quanta damna atque incommoda alii Medici perversa sua et vulgari methodo ægrotis suis intulerint.

De Febribus intermittentibus.

Quænam sint genuinæ continuarum et malignarum febrium causæ, et quomodo quis recte has curare debeat, copiose multaque ratione docuimus in superioribus. Nunc vero ad intermittentes progrediendo, antequam ad specialem tractationem & harum curationes perveniamus, quædam hic generatim præmittenda esse duximus. Habent autem easdem causas cum continuis, quandoquidem irregularis atque inæqualis humorum motio, identidem in ipsarum paroxysmis observatur, non secus ac in continuis; differunt autem in hoc, quod per intervalla redeant illarum paroxysmi, tempore intercalari a motione talismodi irregulari libero, pro quo interstitio diverso, diversa febres accipiunt nomina, & vel quotidianæ, tertianæ, quartanæ dicuntur, quintanæ enim & sextanæ rarius observantur. Deinde in continuarum principio semel tantum frigus ac horror invadit, in intermittentibus autem quovis paroxysmo frigus, horror vel rigor præcedunt, subsequente calore, qui tandem sudore largo vel transpiratione resolvitur. Præter ea etiam intermittentes differunt causa; etenim in continuis vitiosus humor sanguini vel spiritibus admixtus & intra vasa collectus continenter producit motiones irregulares, donec ipse correctus vel secretus fuerit. In intermittentibus videtur ille magis consistere extra venas, maximeque in ambitu corporis, & porosa substantia cutis, ubi tam copia

quam nocente qualitate spasmodicas partium solidarum & irregulares spirituum & sanguinis producit motiones. Antiquitatem in hisce prorsus consentientem deprehendimus, dum continuarum causas veteres statuunt materiam febrilem intra vasa hærentem corruptam, intermittentes autem ab humore extra venas putrescente, & in habitum corporis postmodum propulso deducunt. Optime *Fernelius libr. IV. cap. 9.* scribit: veterem esse opinionem, humorem, qui continens et proxima est intermittentis febris materia, in solo corporis habitu et extra venas computrescere. Hunc accessionis initio e venis majoribus, in quibus conditus erat sanguini permixtum in minores, ex hisce in corporis habitum propelli. Hoc impetu summas corporis partes, quarum exquisitior est sensus, ferientis humoris occursu vel inhorrescere vel rigere. Eo mox sensim illic incalescere, inflammari, & mox caloris vi dissipari in sudores, sicque accessionem finiri, dum nova similiter recurrat. Varia autem Medicorum est opinio, quæ sit sedes & origo remota humoris vitiosi febrem excitantis, dum alii dicunt, quod sit simpliciter in ambitu corporis, nonnulli autem, quam sententiam etiam nos amplectimur, illius originem ponunt prima in regione, ubi facile sordes propter concursum bilis, salivæ, succi pancreatici, atq; diversæ naturæ alimentorum concipi posse, nemo est qui dubitet; mea sententia in plicis sive valvulis conniventibus & tunica interiori villosa glanduloso-nervea intestinorum tenuium minera ac fomes intermittentium existit. Etenim quando amurca sive biliosa sive acido-viscida, sive pure viscida tunica spongiosa repleta est, chylus & lympha transiens in ora lactealem venarum perpetuo inficitur, & quoniam sanguini propter materiæ irregularitatem non miscibilis est, neque etiam excretoriis partium poris bene respondet, in ipsis, nec non corporis cortice & glandulis subcutaneis subsistit, & justa quantitate vel qualitate accrescente, spasmum, cujus natura est constringere & angustare poros, ibi excitat, & febrilem sive inversam sanguinis motionem a peripheria ad centrum primum, deinde rursus a centro ad circumferentiam corporis impetuose semper gignit.

Ex hisce perspicuum est, quare in cura intermittentium ante omnia primam regionem Medicus respicere, illamque a sordibus ibi stagnantibus, sive per vomitoria sive evacuantia aut salia abstersiva alcalia sive potentiora mercurialia, martialia, & antimonialia remedia liberare debeat. Experientia enim compertum habemus, sæpe unico vomitorio, purgante, vel aliquot dosibus salis abstersivi expugnari intermittentem posse. Colligitur autem in alimentorum canale diversa febris minera, sive ex ingestis vitiosis, quod sæpius accidit, ubi tamen facilior cura est, sive ex vitio & obstructione visceris cujusdam vicini vel lienis, pancreatis, hepatis, vel ex ipsius lymphę & sanguinis impuritate, dum per glandulosam tunicam ex arteriis mesaraicis instillatur, vel per ductum choledochum aut pancreaticum advehitur, quo casu, si nimirum humores universali discrasia laborant, vel ex veteri visceris obstructione vitiosus propullular humor, non tam facilis curatio febris, sed potentiora potius deobstruentia requiruntur, & tempore longiori opus est, item aere, qui subtilitatem sanguini atque activitatem corpori conciliare potest.

Ex hisce etiam facile colligitur, qua de causa ex antecedente temporum p. n. constitutione vel mutatione intermittentes populariter grassentur.

Quæstio rursus est, an dentur intermittentes malignæ & contagiosæ epidemice grassantes? quod utique asserendum existimamus, cum libri medici similium observationum pleni sint, & ipsa experentia hoc comprobet; grassari autem tunc frequentius solent, quando febres petechiales, variolæ malignæ, & putridi funesti morbi alii ob summam temporis præcedentem intemperiem corpora affligunt. Observavi malignas intermittentes evenire in personis quæ potissimum densum, crassum & melancholicum habent sanguinem, hic enim propter firmitatem non tam facile a miasmate virulento solvitur & putrescit, excitat proinde magis

gis intermittentes, attamen non citra virium prostrationem, syncopen, pulsum sub æstus vigore debilem, vel etiam exanthematum eruptionem; Interdum etiam intermittentes malignam assumunt naturam, in subjectis scorbuticis vel summe debilitatis, aut etiam culpa ipsorum Medicorum, qui præpostero nimis drasticorum usu, & vires ægrotantium prosternunt, & varias turbulentas agitationes in corporibus efficiunt.

Proximum jam est, ut explicemus ac solvamus quæstiones maximi momenti, quæ diu etiam fatigarunt nobilissima Medicorum ingenia; prima est: Cur febres quædam singulis diebus, quædam alternis vel quarto tandem suscitentur. Secunda, cur periodos atque stata tempora, quibus revertuntur, exacte servent; Ut autem clarum hoc negotium evadat, necessum est, ut in antecessum notemus, materiam vitiosam febrilem primis in viis stabulantem non semper esse eandem, sed differre qualitate noxia, s. esse magis vel minus salsam, acrem, biliosam, viscidam, acidam, serosam, & quantitate atque mole quoque delinquere. Existimamus itaque, in quotidianis, quæ revera ad lentarum naturam accedunt, & sub vesperam cum pulsu tardo & raro invadunt, corpore mox calore, mox frigore correpto, delinquere copiam seri, sive diˌscrasiam quandam sanguinis viscidam: hinc etiam diuturniores solent esse hæ febres, nec facile curantur, & nisi cachexiæ simul obviam eamus, vertuntur in hecticam. Quotidianæ ergo febres, recte notantibus Practicis, non dantur, sed potius tertianæ duplicatæ vulgo dicuntur quotidianæ. In tertianis judicamus humorem peccantem acredine quadam biliosa esse imbutum, quæ quo major & volatilior est, tertianam duplicem vel etiam tertianam continuam suscitat; si autem remissior acredo est eum sero viscidiori, tertiana notha nascitur, in qua æstus non tam acris, sed mitior, urina non tam flammea, sed cum sedimento, & omnia symptomata leniora observantur, ob id etiam febris hæc tardius curatur; ubi autem major visciditas delinquit acido stiptico sale referta, quartanæ producuntur; quo itaque mobilior & acrior est humor peccans, hoc breviori tempore efficit motiones inordinatas; quo immobilior & segnior, eo longius requirit tempus. Eadem jam est ratio, quare tempore verno & æstivo magis familiares sint tertianæ simplices & duplices, in autumno ac hyeme quotidianæ ac quartanæ. Item cur illi, qui sanguinem serosum possident, febribus lentis, qui crassum, & densum quartanæ, biliosum salinum tertianis tam simplici quam duplici potissimum laborent.

Cum itaque pro diversa constitutione materiæ febrilis febrium typi vel accelerentur vel retardentur, fluit exinde, alterata & mutata materiæ morbificæ figura, mole vel motu febrium paroxysmos vel anticipare vel postponere, item unam febrem converti posse in alteram, quod in praxi sæpenumero experimur. Sic observavi, ab acidorum, it. Chinæ Chinæ abusu non solum longe pertinaciores factas fuisse febres, sed & tertianas tandem mutatas fuisse in quartanas: Deinde nihil magis familiare est, quam ut ex tertiana, simplici tertiana duplex, vel biliosa ardens fiat nimio abusu volatilium & calidorum.

Alterum quod spectat phænomenon solvendum, cur nimirum stato die ac hora recurrere soleant febres, dicimus supponi certam ad febrem quantitatem ac qualitatem materiæ morbificæ, quæ apta sit movere spiritus, inordinate atque spasmodice. Cum autem in omni paroxysmo maxima pars materiæ morbificæ diffletur, necesse est, ut requiratur certum tempus, quo iterum fiat certa collectio materiæ vitiosæ aptæ ad motum instituendum febrilem. Cum autem, uti, in tota rerum natura, sic quoque in microcosmo omnia certo numero, pondere, & tempore, fiant, & circulatio sanguinis quoque justos suos rhythmos servet, facile inde colligere pronum est, cur certo saltem temporis spatio generetur proportionata materia febrilis: deinde tribuendum quoque est hic multum consuetudini, quoniam spiritus animales sive Natura, si motum aliquoties certum instituerunt, facillime ipsum repetunt,

quamvis, in quo illud consistat, determinate difficillimum fit. Sic notum est, quando quis consuescit certa hora vigilare, somnū vel cibum capere, certo illo recurrente tempore etiam ipsi non cogitanti obrepit somnus vel vigilat, vel appetitus adest cibum capiendi: Sic quoque multi morbi sunt periodici, nimirū: dolores, hæmorrhagiæ, quæ per certum mensem vel etiam annum recurrunt. Patet quoq; inde, cur menses vel hæmorrhoides exacte typos suos servent. Sæpissime etiam contingit, licet omnis causa febrilis absit, & febricitantes bene sese habeant, recurrere illum motum spirituum in ordinatum febrilem. Juvat tunc contria impressione horum motum immutare & allo vetere, quo fine practici commendant acria vesicantia, dolorem excitantia, opiata; Ita quoque variæ impressiones per amuleta, affectus animi, terror, tristia, ira, ebrietas & alia sæpe curant febres. Quæ omnia luculentissime testantur, subjectum febrium principaliter esse ipsos spiritus, qui irregulares istas motiones sanguinis & spasmos in febribus concitant.

Ex hisce jam adductis clarissimum esse judico, felicissime intermittentes tunc curari, quando materia peccans febrilis primis in viis consistens vel corrigitur vel aufertur atque evacuatur. Deinde quando illud heterogeneum, quod sanguini immixtum fuit, secundum naturæ ductum diaphoresi tam subigitur quam expellitur; Et tandem omnia evacuatoria, & principaliter meatus subcutanei excretorii roborantur, & illorum tonus nimis relaxatus, valde destructus, restituitur. Primę indicationi satis faciunt varia correctoria, absorbentia, præcipitantia sic dicta, incidentia, & attenuantia, salina abstersiva, it. evacuantia, emetica, laxantia; Omnium autem optime aufertur materia vitiosa per inediam vel abstinentiam, hæc enim optime febrium intermittentium curatrix est. Certissimum enim febris diu duraturæ indicium est, si ægrotantes multum appetunt & comedunt, cum contra inedia & sanguis crassus dividatur, subtilisetur & transpiratione expeditiori reddita materia superflua melius subigatur & expellatur. Si ex obstructis emunctoriis aut visceribus febrium fomes propullulat, deobstruentia locum inveniunt, & non tantum salina, verum etiam potentiora, scilicet martialia, antimonialia, & mercurialia, in usum trahenda sunt; Secundam complent indicationem diaphoretica temperata, maxime liquida, tempore quo natura diaphoresin excitat, sub declinatione exhibita, & videndum maxime, ut toto intermissionis tempore meatus cutis placide ac blande serventur aperti. Denique ad naturalem tonum ac robur omnibus excretoriis poris ac glandulis, principaliter meatibus cutis fœnerandum, non excellentius datur præsidium quam famigeratissimus cortex chinæ, qui revera specifici titulum in curandis febribus meretur. Agit autem, ut veteres locuti fuerunt, tota substantia, complectitur enim cortex chinæ, uti analysis chymica docet, particulas amaras, item terreas constringentes, & resinosas blande balsamicas, quæ omnia juncta illud efficiunt tam roborando quam corrigendo, quod singulis solis & sibi relictis negatum est. Ceterum sequentes cautelæ circa ejus usum merentur attendi. 1.) Nunquam exhibendus est cortex Chinæ, prælertim in substantia, corporibus plethoricis & quorum prima regio copia & colluvie vitiosorum humorum scatet. 2.) Nunquam dandus est alvo adstricta, cute existente arida & transpiratione impedita, nunquam porro in principio statim febris; vel etiam ante paroxysmos. 3) Ubi scirrhositates & obstructiones viscerum adsunt, & discrasia acido-viscida febribus conjuncta est, cautissime cum ejus usu mercandum. Sed potius convenit expurgata probe prima regione, præmissis deobstruentibus mobilem materiam reddentibus, succedente diaphoresi, & ubi jam aliquot paroxysmi præcesserunt, & febris mitior facta, & ubi magis spirituum impetu sistendus quam promovendus est, maximeque diebus intermissionis, repetitis vicibus, dosi autem pro una vice non adeo larga. Si subjecta teneriora fuerint & ventriculus debilis existit: conferunt melius essentiæ & infusa ejus, quam pulvis in substantia, qui tamen revera

ob

ob partes adstringentes magis est specificus. Eædem cautelæ tenendæ etiam sunt circa usum aliorum constringentium, febriles paroxysmos sufflaminantium, qualia sunt aluminosa, opiata, vitriolacea, liquor martis, tinctura sulphuris vitrioli, terra japponica, nux moschata, radix tormentillæ, pentaphylli, plantaginis, viscus quercinus; quibus tamen propter dictas superius rationes est longe multumque præferendus cortex chinæ. Quo circa a præpostero & intempestivo horum usu & febrium citiori suppressione, ante correctam & evacuatam materiam febrilem gravissima excitari solent pathemata, v. g. lentæ febres, hecticæ, viscerum infarctus atque indurationes, & exinde producti icterus, hydrops, malum hypochondr. porro alvi adstrictio, dolor colicus, cardialgicus & hujus generis plura consequuntur.

De Febribus tertianis.

Quod attinet tertianarum historiam, illæ præ aliis hoc peculiare possident, quod invadant maxime ætate juvenes atque viros, temperamento sanguineos & Cholericos, anni tempore verno atque æstate, interdum etiam autumno, quo tempore gignuntur pertinacissimæ. Deinde in tertianis æstus semper solet esse major, ita ut nonnunquam vigilia & delirium in calidioribus complicentur. Horror ordinario est vehemens, quem comitari vel subsequi solent cardialgiæ, nauseæ, vomitiones, præsertim prioribus sub paroxysmis & finito rigore. Priusquam horror invadir, spasmodicæ tensiones atque constrictiones artuum, dorsi, pandiculationes pedum, dolores ostocopi contusivi fiunt. Ipso frigoris tempore ægroti pallent, habitus corporis subsidet, facies depressa ac macilenta apparet, venæ disparent, cum contra succedente æstu totum corpus spongiosum, laxum, inflamatum, rubicundum, cum æstu vehementiori, arteriarum celeri pulsatione observetur, & quo minus illud accidit, hoc graviores angustiæ atque anxietates circa præcordia, inquietudines, corporis jactationes, cephalalgiæ similiaque percipiuntur. Ad declinationem quando vergit paroxysmus, spontanea visitur diaphoresis vel largus etiam sudor, qui inter initia febris & paroxysmorum vis observatur: Post sudorem symptomata remittunt, pulsus naturalis iterum evadit, vires recolliguntur, appetitus bonus; somnus quietus, urina quæ in paroxysmo flammei coloris citra sedimentum mingebatur, jam sedimentum crassum deponit. Illud præterea notabile est, in tertianis, si nullus fluit sudor, nec vomitu nec diarrhœa, nec urina emittitur materia peregrina, pessimum esse indicium, utpote talismodi febres ut plurimum degenerant in continuas, si subjecta fuerint sanguinea & cholerica, si pituitosa in lentas & hecticas, si crassum sanguinem in venis alunt, in quartanam, hydropem, quod etiam accidit, si præmaturæ constringentium & chinæ chinæ abusu tertianæ supprimantur, atque materiæ flebilis correctio & secretio impeditur. Quod si in tertianariis ulcuscula in ore vel labiis apparent, bonum est indicium, utpote tunc materia heterrogenea biliosa caustica a sanguine incipit secerni, quæ hærens in spongiosis partibus continui solutionem producit. Quando urina in copia emittitur crassa & cum ardore transit urinarias vias, itidem bonum signum est. Terminari etiam solet in icterum, materia biliosa acri præcipitata quasi ad habitum corporis. Quandoque etiam symptomatice icterus conjungitur, & notat vitium hærere in biliariis viis. Interdum tertiana septimo paroxysmo sponte finitur nonnunquam ad decimum quartum & ultra se extendit. Si autumnalis est, ad menses aliquot & amplius exporrigitur / In cura observamus, tertianariis admodum nocere remedia calida volatilia, acria, aromatica, dum simplices facile vertunt in duplices, vel etiam continuas, æstum intensiorem atque delirium provocant, vel biliosis cholericas efficiunt, præprimis autem calida nocent Senibus, in quibus comatosos affectus, Cephalalgias vel etiam marasmum producunt. Observatione quoque constat, nimia

acida,

acida, refrigerantia, julapia, terrea constringentia, præcipitantia nocuisse, quandoquidem facile alvi adstrictionem contumacem, colicam convulsivam, cardialgiam ictericam & recidivas periculosas excludunt. Optima medendi hisce febribus ratio est, si præsente indicatione & inclinatione ad vomitum illud, & quidem in forma liquida afferatur, vel tempore intermissionis vel aliquot horas ante paroxysmum, quamvis ultro oriente calore oriantur ipsæ vomitiones. In aliis prima regio per epicrisin lenioribus purganda & liberanda a sordibus biliosis acido-viscidis est, cui scopo inserviunt maxime salina detersiva, nitrosa, verbi gr. nitrum antimoniatum, arcanum duplicatum, terra foliata tartari, solutio oculorum cancri, tartarus vitriolatus, flores salis ammoniaci, nitrum præparatum, quæ cum aliquot grani diagridii & antimonii diaphoretici commodissime misceri possunt. Si febris rebellior, aliquot grana mercurii dulcis addenda sunt, quæ tamen cum salibus non exacte triturandа sunt, sed saltem admiscenda, ob metum corrosivitatis, sputationes & diarrhœas ex facili provocantis. Vel etiam infundi possunt vino radix gentianæ, h. cent. min. absinth. card. bened. Scordii, Rhabarbar. quibus addi possunt nitrum, tartarus crudus, sal tartari, passulæ, omni mane bonus haustus sæpius feliciter sine recidiva febrem sustulit. Quibus præmissis ipso in paroxysmo tempore maxime æstus, imo in declinatione, mixturæ, propinari possunt correctoriæ & leniter diaphoreticæ, quæ compositæ sunt verbi gr. ex decoctum C. C. aqua florum sambuci, acaciæ, scordii, cardui bened. antihect. Poterii, lapidum cancrorum, matre perlarum, nitro præparato, syrupo papaveris, rhœados, quibus etiam addi possunt pro re nata sal absynthii, diascord. Fracastorii, vel mixtura simplex aut theriacæ cœlestis, vel etiam spiritus nitri dulcis. Aliquot paroxysmi si ita præcesserunt, & materia vitiosa ad excretionem vergit, totum negotium absolvendum prudenti exhibitione chinæ chinæ, quæ commodissime affertur in Electuario, si nimirum ejus pulvis cum julepo rosarum & rob juniperi vel sambuci misceantur. Si rebellior materia est, reiteranda priora remedia sunt, imo si autumnalis febris, salibus magis abstersivis pugnandum, ex quibus optimum est sequens mixtum: Rec. Salis absynthii, nitri præparati, nitri antimoniati ana drachmam unam, florum salis ammoniaci drachmam semis, salis succini scrupulum unum: Dosis est scrupulus unus, cui etiam admisceri possunt grana aliquot panaceæ Conerdingianæ, vel grana decem reguli antimonii medicinalis, quæ duo potentissima sunt deobstruentia, & lymphæ coagulum dissolventia. Præterea instar omnium victus parcus & tenuis, quo solo sæpe, teste *Celso* & *Willisio*, ipsaque experientia, tertianæ profligantur, commendandus est. Præterea si maligni aliquid immixtum, camphoræ parum addatur, si æstus maximus & febris est cholerica, nitrosa cum diluentibus satisfaciunt; si epidemicæ febres, diaphoretica theriacalia majori in usu sunt.

De Febre quartana.

Omnium morborum nullus tam lentus, tam contumax est, quam febris quartana, quæ etiam multorum seculorum decursu in ludibrium transiit Medentium. Differt ipsa ratione symptomatum, durationis, medendi methodi, pro individuorum climatis, ætatis temporum mutatione atque varietate. Gignendæ huic febri admodum apti sunt frigidi ac sicci, hirsuti, qui gracili & glabro sunt corpore, sanguinem crassum fovent, senes, vel ætatis consistentis homines, qui ad actiones ingenii & corporis segniores sunt, curis & mœroribus confecti, & cibis olim addicti crassis, terrenis atque acidis fæculentis. Succrescit hic morbus præsertim autumno, regione cœlique statu inæquali existente; quando ad brumam usque manet, per totam hyemem liberari ægri non solent, sed interdum ad

ætа-

ætatem adultam durat. Frigus in quartana intensius est, quam cæteris intermittentibus, & rigor universum fere corpus occupat, dentes strident, articuli vero & ossa quasi pondere obteruntur, pulsus accessionis initio multo quam naturalis languidior, minor, tardior ac rarior, postea vero satis validus ac celer, & interdum inæqualis, calor non tam vehemens sicuti in tertiana, urina primis diebus tenuis, alba, aquosa, postea vero & calore & contentis mutata, alvus utplurimum segnissima & constricta. Præterea memorabile est, quartanam intempestive fortioribus catarcticis vel sudoriferis volatilibus vexatam transire in sævissima interdum symptomata, cephalalgiam gravativam, anxietates summas, virium prostrationem & ejusdem generis alia. Decrepitis ordinarie ferme funesta esse solet. Si quartana diuturna est in melancholicis & hypochondriacis, & qui dextro latere dolorem sentiunt gravativum, in hydropem, melancholiam hypochondriacam, icterum nigrum, in macilentis in hecticam, in senibus in marasmum, in Cachecticis in pedum tumorem & inflationem, in Juvenibus ex malo regimine diætæ, vel abusu exagitantium in duplicem quartanam lubentissime transit.

Solvuntur quartanæ frequentissime urinis crassis, largis, ad nigredinem vergentibus, præsertim in illis qui crassum & rudem fovens sanguinem, in plethoricis fœminis per menstrua, in senibus & adsuetis per hæmorrhoides in juvenibus per narium hæmorrhagiam, in cachecticis per abscessum in crura, in scorbuticis, scabiosi quid interdum apparet, vel ulcera erumpunt, bonum in finem, de qua re legi meretur *Ballonius in libr. Ephemerid.* it. *Langius Epistola XVII. libr. 1. pag.* 70. qui ita scribit: *vidi plus centies scabiem per aliarum febrium, tum præcipue quartanæ crisin obortam sponte exolescere citra omne medicamentorum subsidium*. Si nimis cito consolidantur ulcera, vel scabies retropellitur, facile comatosi vel convulsivi quid corporibus accedit. Malum est, si appetitu nimio laborant, nec bonum observavi signum, si effusas habeant quartanarii sudationes cum alvi profluviis, nisi sint criticæ. Tandem quartanæ frequenter sunt epidemiæ. Memorat *Sennertus de Febrib. lib. 2. cap.* 20. Accidisse talem toti Germaniæ & Witteberga tam familiarem, ut etiam infantes modo natos corriperet, & vix domus aliqua esset, in qua non quartanarius unus vel etiam plures decumberent. Circa curam in genere illud notandum, quod fortiora commoventia evacuantia minus commode ferant, nam simplex quartanæ hisce convertuntur in duplices, vel in senibus transeunt in cephalalgias graves aut sopores profundos. Præpostero chinæ chinæ vel aliorum constringentium abusu, priusquam materia fluida & mobilis facta fuerit, in suffocativum catarrhum, icterum nigrum, tumorem crurum, scirrhum hepatis, tumorem lienis, hydropem, facili abeunt negotio. Optime ferunt leniora evacuantia, per alvum emollientia, detersiva salina, mucum incidentia. Vomitoria & drastica purgantia ob acidi humoris efficaciam vix operantur.

Ex quibus omnibus adductis promtum ac facile est judicare, quartanam potissimum oriri ex accumulatione materiæ tenacis viscidæ, immobilis, crudæ cum sanguine non miscibilis & poris excretoriis non respondentis, sive illa collecta fuerit in intestinorum canale, sive etiam jam totum sanguinem discrasia acido-viscida infecerit, hanc jam ipsa Natura motu febrili quasi critico corrigere, subigere, & secernere gestit, quod negotium naturæ optimum, quantum potest Medicus, promoveat aptis & convenientibus remediis, nec in contrarium opetetur aut in naturam, ut ita loquar, cum veteribus ab opere suo avocet. Prima itaque Medentis intensio esse debet, viscciditatem attenuare atque evacuare, sed semper blandissime; secundo perspirationem sanguinis & per consequens totius corporis promovere, & tandem robur excretoriis poris viscerum atque cutis sub diuturnis

nis paroxysmis nimirum lassatus & a tono suo dejectis restituere. Primam indicationem adimplent remedia detergentia, uti sunt nitrosa, arcan. dupl. nitrum regenerat. sal polychrestum, quæ liquando & fundendo viscidiitatem egregie opitulantur. Accedit, quod salia hæc tum alvinas, quam urinarias vias stimulent, per quas tamen commoda humoris peccantis fit evacuatio. Hisce præmissis per inferiora optime educitur mobilis materia. Verissime scribit *Hippocrates in libr. IV. §. 9. Melancholicos liberalius pleniusve per inferiora purgabis*. Hinc passim in observationibus, legitur, Diarrhœas, imo dysenterias spontaneas quartanis supervenientes illas solvere, quapropter omnibus veteribus consentientibus, lenientia, emollientia, quæ per epicrisin purgant citra ullam vehementiam, omnium optima sunt contra quartanam præsidia. Ita solum fol. S. S. S. infusum cum rhabarbaro, addita manna & tartaro tartarisato in aqua fumariæ, præsentissimum est remedium mitigans paroxysmos & plane etiam tollens. Alvus enim mollis semper servanda, quoniam quartanarii suapte natura alvos mire adstrictas habent. Bene monet *Galenus 1. ad Glaucon. libr.* 2. Initio utendum esse clysteribus, deinde descendendum esse ad interna.

Vomitoria nisi insigni adsit ad vomitum inclinatio, & vomere ægri consueverunt, vel quartana notha, id est, bile mixta, quæ sub finem æstatis accidere solet, fit, parum auxiliis vel utilitatis afferunt. Quod si humores austeri, acidi, styptici sunt, uti illud fieri solet in hypochondriacis, spleneticis, & melancholicis, potentiora acidum destruentia in usum vocari debent, cujus generis sunt martialia, v. gr. limatura martis in tenuissimam pollinem redacta, crocus martis aperitivus cum salibus, antimonium martiale cachecticum, quæ vel sola, vel melius cum salibus vegetabilium fixis, aut si potentiori aperiendi facultate pulverem instruere velimus, quando veteres in visceribus latitant obstructiones, cum Regulo antimonii medicinal. vel etiam cinnabari aut mercurio dulci vel mercurio diaphoretico amico connubio jungi possunt, additis guttulis aliquot olei carminativi aromatici, salis pulvis in rebellibus quartanis non intermissis leniter evacuantibus & convenienti diæta tenui præstantissimam fert opem, si omni mane exhibeatur, vel post ejus usum instituatur motus. Alii ad acidum in primis viis infringendum oleum tartari p. d. subinde instillant potui, vel etiam spiritus salis ammoniaci urinosum cum aqua factum, admiscent ordinariæ cerevisiæ non citra effectum. Præterea ad alteram indicationem absolvendam convenit maxime in quartanis sudor, qui tamen nunquam vi eliciendum est, vel remediis calidis vehementioribus aut regimine nimis calido, præsertim in senibus, sed quoniam ipsi paroxysmi posteriores sua sponte terminantur in sudorem, hinc ille ipse omni opera promovendus potu congruo valide adsumpto, quique simul facultatem habet sudorem eliciendi, talis indolis est Decoctum C. C. citratum vel cum essentia scordii, nisi æger fastidium habeat, aut nitro & pauxillo vini remixtum, Crocus & theriacalia ad sudorem hac in febre movendum commodissima etiam sunt. Et notabile hic est potum omnem in paroxysmo vel ante ipsum anxietates insignes efficere, quando autem Sudor incipit fluere, illum ipsum esse optimum. Veteres ad perspirationem corporis promovendam, quæ sicuti in omnibus febribus: ita & hic utilissima & indicatissima est, utebantur linimentis oleosis emollientibus & penetrantibus, quibus inungebant totam nucham, postea fortes instituebant frictiones cum pannis calidis, ut eo melius pori aperirentur. Juvat quoque, ut perspiratio fiat expeditior, abstinere ab omnibus solidioribus alimentis, cibis crassis, flatulentis, carne suilla & qui tardiorem habent exitum, item acidis salsis & omni cibo copioso. Commendandi magis sunt cibi boni succi ventrem emollientes, tenues, una cum abstinentia, quæ febrium intermitten-

tentium optima est medicatrix. Perpetua enim regula est: Quo plus comedunt & majori appetitu gaudent quartanarii, eo diuturnior fit febris; quo magis abstinent, eo citius sanatur. Tandem vitandus est aer crassus, frigidus, gravis ac densus, sed eligendus serenus, lucidus, tenuis. Patet hinc ratio, quare tempore verno & æstivo sponte febres quartanæ & facillime isto tempore sanantur, quoniam tunc temporis corporis perspiratio longe liberior ac promptior est. Confert quoque motu exercere, cum ille ipse revera magna sit medicina sanguinis crassi, dum ipsum tenuem ac subtilem reddit.

Tandem ad satisfaciendum tertiæ indicationi, si febris hisce omnibus observatis non abigitur, consulum est, maxime si signa coctionis appareant & obstructiones potissimum reseratæ fuerint venire ad specifica corroborantia, topica item externa, accidit hac ratione ut gravissimæ febres illis quam facillime cadant. Specifica autem sunt interna, cortex Chinæ in infuso vel in substantia exhibitus, de cujus legitimo usu atque exhibitione dictum jam fuit in prioribus. Inter externa condemnantur vulgariter remedia juncturis manuum & pedum applicata ex vesicantibus erodentibus composita. Ita famigeratissimum est linimentum, quod constat ex terebinthina, fuligine, camphora, araneis contusis, oleo scorpionum, flammula Jovis: quo solo sæpius profligata fuit febris.

Dicta hac methodo qui procedunt securissime & certissime pertinacem hunc morbum profligare poterunt, maxime si ipsum tempus anni respondeat & faveat medicamentorum operationibus, quod ferme principale existit, ut etiam ex hisce videat Medicus vires Medicamentorum non agere ex se, & ratione activitatis suæ, sed sub favore naturæ & multarum rerum externarum.

Ultimo illud adhuc meretur memoriæ commendari, quod si quartana ex suppressis hæmorrhoidibus vel etiam retentis mensibus proveniat, ut, quantum fieri potest, in ordinem redigantur hæ excretiones ordinariæ, & juvat etiam, quando plethora adest, venæ turgent, corpus gracile est, sanguinem minuere per venæ sectionem.

Accidit interdum, ut omnibus frustra tentatis, remittentibus etiam symptomatibus gravioribus, febres tamen periodos suas repetant, ubi nihil consultius est, quam ventriculum roborari & blandam chyli spirituascentiam perpetuo promovere: sic febris tandem imminuitur & sponte cessat, successive enim per benignum & balsamicum chylum corrigitur sanguinis discrasia. Optimam autem elixiria balsamica, & quidem nostrum paratum ex radice Zedoariæ, chinæ chinæ, gentianæ, diascordii, cort. aurant. citr. recent. nucista, succino, oleo caryophyllorum, croco, camphora, myrrha, spir. sal. ammon. & spir. menthæ, quod etiam in aliis affectibus diuturnis opem fert præstantissimam.

F I N I S.

INDEX

INDEX OBSERVATIONUM.

De

INDEX

INDEX RERUM.

A.

fæpe

D

Sto-

N.

Sa-

Syn-

Vitium

FINIS.

621